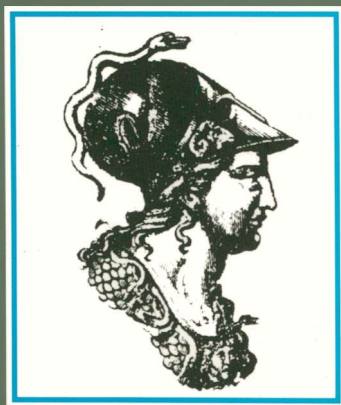

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ - ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Α-Δ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ-103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974

Η τετράτομη *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1974*, αποτελεί καρπό μιας προσπάθειας που ξεκίνησε με το ομώνυμο Ερευνητικό Πρόγραμμα του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών το 1995. Με χρονική αφετηρία το 1784, έτος έκδοσης της πρώτης ελληνικής εφημερίδας στη Βιέννη και καταληκτική χρονολογία την Μεταπολίτευση, περίοδο που αποτελεί τομή και στην ιστορία του Τύπου, η *Εγκυκλοπαίδεια* προσφέρει ένα «πανόραμα» της έντυπης δημοσιογραφίας και των πρωτεργατών της στην ελληνική επικράτεια και το εξωτερικό, όπου αναπτύχθηκε ο ελληνισμός.

Η *Εγκυκλοπαίδεια* απαρτίζεται από τρία μέρη: περίγραμμα ιστορίας του Τύπου, αλφαβητικά ταξινομημένα λήμματα και παραρτήματα. Τα κείμενα που προτάσσονται των λημμάτων αποτελούν ένα συνοπτικό και πολύ κατατοπιστικό περίγραμμα της ιστορίας του Τύπου κατά τους δύο και πλέον αιώνες του βίου του. Ξεκινώντας από τον προεπαναστατικό Τύπο και φθάνοντας έως την περίοδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Μεταπολίτευση, παρουσιάζεται με ενάργεια η άρρηκτη, αμφίδρομη σχέση του Τύπου με τις αναπτυσσόμενες ελληνικές κοινωνίες, σε όλες τους τις εκφάνσεις και ιδιαίτερα με την πολιτική και την πολιτισμική ζωή, καθώς και ο ειδικός ρόλος του εντός συγκεκριμένων ιστορικών περιόδων.

Τη συντακτική ομάδα του έργου πλαισίωσε ένα επιτελείο 340 συνεργατών (καθηγητές πανεπιστημίου, ιστορικοί και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες, δημοσιογράφοι, βιβλιοθηκάρηδες, αρχειονόμοι, μελετητές τοπικής ιστορίας, συλλέκτες) που κατέθεσαν τις γνώσεις και τα προϊόντα των ερευνών τους στα πάνω από 2.300 λήμματα της *Εγκυκλοπαίδειας*, τα οποία συνοδεύονται από 1.600 περίπου φωτογραφίες. Από τα 2.300 λήμματα, τα 1.600 των εντύπων (εφημερίδων και περιοδικών) καλύπτουν, ενδεικτικά, το σύνολο της επικράτειας αλλά και του εξωτερικού, καθώς και όλο το εύρος του πολιτικού φάσματος. Τέλος, η παρουσίαση και άλλων κατηγοριών εντύπων (αθλητικά, οικονομικά, φιλολογικά,

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

ΜΕ ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ

 ΙΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα

τηλ. (+30) 210- 72 73 554 - φαξ (+30) 210- 72 46 212

e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960- 7916-52-5

ISBN Α΄ τόμος 978-960- 7916-53-2

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / 103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ – ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τόμος Α΄
Εισαγωγικά κείμενα
Α - Δ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Σχεδιασμός, επιμέλεια παραγωγής, επιμέλεια έκδοσης

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΓΙΟΥΛΙΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Οργάνωση έκδοσης, τυπογραφικές διορθώσεις

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ

Επιμέλεια εικονογράφησης

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Art director / καλλιτεχνική επιμέλεια

ΛΑΜΠΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Σάρωση και επεξεργασία εικόνας

ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φωτογραφήσεις

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Γραμματεία

ΜΑΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΚΕΛΛΥ ΑΓΓΕΛΗ

Εκδοτική παραγωγή και διβλιοδεσία

Μ. ΤΟΥΜΠΗΣ ΑΕ, ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1996»

Προλεγόμενα

Εισαγωγικά κείμενα: Τα ιστορικά του ελληνικού Τύπου, 1784-1974

Οι συνεργάτες του τόμου

Εκδοτικό σημείωμα

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Α-Δ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Ε-Κ

ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Λ-Π

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες - Συντομογραφίες - Αρκτικόλεξα

Λήμματα Ρ-Ω

Λήμματα Α-Ζ (Ξενόγλωσσοι τίτλοι)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Οι Ενώσεις Τύπου

Περίγραμμα νομοθεσίας περί Τύπου

Βιβλιογραφία

Ευρετήριο τόπων έκδοσης

Φωτογραφικό ένθετο

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

**ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ 1996 (ΣΥΝ)73

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΦΟΡΕΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών / Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΣΤΗΣ

Αθηνάϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων

ΦΟΡΕΙΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Υπουργείο Τύπου & Μ.Μ.Ε.

Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών

Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών

Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης

Ενιαίος Δημοσιογραφικός Οργανισμός Επικουρικής Ασφαλίσεως και Περιδάλψεως

Μετά το πέρας του Συγχρηματοδοτούμενου Προγράμματος διάρκειας 30 μηνών (2001) το ερευνητικό πρόγραμμα συνεχίστηκε στο ΙΝΕ/ΕΙΕ με την οικονομική ενίσχυση φορέων και ατόμων:

Ίδρυμα «Σταύρος Σ. Νιάρχος»

Υπουργείο Πολιτισμού

Ίδρυμα Βαράνου Μιχ. Τσιτίτσα

Ενιαίος Δημοσιογραφικός Οργανισμός Επικουρικής Ασφαλίσεως και Περιδάλψεως

Atlantic Bank of N. York

The South African Bank of Athens Ltd

Φ. Κωστόπουλος

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας

Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού Κυπριακής Δημοκρατίας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γιάννης ΓΙΑΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Μανώλης ΔΡΑΚΟΣ, Δημοσιογράφος
Λευτέρης ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ, Δρ. Φιλολογίας, Εκπαιδευτικός
Αικατερίνη ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, Ιστορικός, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου
Έλλη ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ, Φιλολόγος, Βιβλιοθήκη της Βουλής
Νάση ΜΠΑΛΤΑ, Ιστορικός, Αναπλ. Καθηγήτρια, Ανοικτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο
Δέσποινα ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ιστορικός, Επίκουρος Καθηγήτρια, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Προκόπης ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ, Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο (έως το 2004)
Έρη ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ριχάρδος ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ, Δημοσιογράφος

Λουκία ΔΡΟΥΛΙΑ, Ομ. Διευθύντρια Ερευνών ΙΝΕ/ΕΙΕ, Επιστημονική υπεύθυνη
Γιούλα ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ, Δρ. Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Συντονισμός έργου

ΟΜΑΔΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Μαρία ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Γραμματέας, ΙΝΕ/ΕΙΕ
Κέλλυ ΑΓΓΕΛΗ, Χειρίστρια Η/Υ, ΙΝΕ/ΕΙΕ
Ντίνα ΣΙΜΩΝΕΤΑΤΟΥ, Χειρίστρια Η/Υ, ΙΝΕ/ΕΙΕ

Παύλος ΚΑΡΙΩΤΕΛΛΗΣ, Σύμβουλος Πληροφορικής, ΙΝΕ/ΕΙΕ
Γιάννης ΠΕΛΕΚΟΥΔΑΣ, Σύμβουλος Πληροφορικής, ΙΝΕ/ΕΙΕ

Σε όλη τη διάρκεια της έρευνας και της προετοιμασίας της έκδοσης συνεργάστηκαν στο Πρόγραμμα μεταπτυχιακοί, πτυχιούχοι και προπτυχιακοί φοιτητές:

Χαρίσα ΚΑΣΤΡΙΩΤΗ
Βασίλης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Χρήστος ΚΟΤΣΑΚΟΣ
Βάσω ΤΣΑΓΚΡΩΝΗ
Δήμητρα ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
Ελένη ΚΥΡΑΜΑΡΓΙΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να κοινοποιώσιν
άλλως τε και δια των τύπων τας δοξασίας των.

(*Νόμος της Επιδαύρου*, Β' Εθνική Συνέλευσις
Ἄστρους, 1823)

Φαινόμενο από τα πιο ενδιαφέροντα και σημαντικά στη ζωή των σύγχρονων κοινωνιών, ο Τύπος, με τη διπλή του φύση –αγαθό παιδείας και συνάμα προϊόν εμπορεύσιμο, που υπόκειται στους νόμους της αγοράς– αποτελεί συνάρτηση και έκφραση της πνευματικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Έτσι για να υπάρξει Τύπος προϋποτίθεται ότι υπάρχει η αντίστοιχη οργανωμένη κοινωνία, εντέλει ο οργανωμένος εθνικός βίος. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί και το αντίστροφο: για να λειτουργήσει μια οργανωμένη κοινωνία, χρειάζεται στη διαδρομή του χρόνου να υπάρχουν τα αναγκαία εργαλεία «μεσολάβησης» ανάμεσα στα οποία προέχει ο Τύπος. Για την ελληνική πραγματικότητα, τουλάχιστον στην περίοδο που δεν υπήρχε ακόμα οργανωμένο κράτος, η περίπτωση του Τύπου έχει τις ιδιαιτερότητές της· η εμφάνισή του στον χώρο της ομογένειας και της διασποράς μαρτυρεί ακριβώς ότι μπορεί μεν ο ελληνοισμός στα προεπαναστατικά χρόνια να μην αποτελούσε συγκροτημένη εθνική οντότητα, αλλά διέθετε σε πολλές περιπτώσεις συγκροτημένες κοινωνικές ομάδες με οργανωμένο κοινωνικό βίο και δομή.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί αμέσως ότι με τον όρο «Τύπος» εννοείται εδώ κάθε είδους περιοδική έκδοση, ανεξάρτητα του περιεχομένου και της συχνότητας της κυκλοφορίας της, είτε δηλαδή πρόκειται για ό,τι αποκαλείται σήμερα «εφημερίδα» ή «περιοδικό», ή ακόμη άλλου τύπου δημοσίευμα που παρουσιάζει περιοδικότητα, όπως είναι οι «Επιθεωρήσεις», τα «Δελτία» κ.ά. Η αντιμετώπιση αυτή υπαγορεύτηκε από το γεγονός ότι οι κατηγορίες του γραπτού Τύπου δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν επακριβώς. Παρ'όλο που στο θεωρητικό επίπεδο, επιλέγοντας ορισμένα κριτήρια θα ήταν δυνατό να δοθεί ο ορισμός του κάθε είδους, στην πράξη τα πράγματα δυσκολεύουν. Και τούτο διότι οι συχνές επικαλύψεις των εννοιών που χρησιμοποιήθηκαν στη διάρκεια των δύο αιώνων ζωής του ελληνικού Τύπου για να προσδιορίσουν το είδος κάθε δημοσι-

εύματος που κυκλοφορούσε δεν μας επιτρέπει να προχωρήσουμε πάντοτε, ιδιαίτερα στον 19^ο αιώνα, σε σαφή διαχωρισμό εφημερίδων και περιοδικών· συχνά έχουν χαρακτηριστεί ως εφημερίδες πολυσέλιδα περιοδικά και ως περιοδικά, τετρασέλιδα φύλλα. Υπάρχουν επίσης περιπτώσεις όπου το ίδιο φύλλο, με την ίδια ή λίγο διαφορετική μορφή, κυκλοφορούσε άλλοτε με τον προσδιορισμό «εφημερίδα» και, άλλοτε, «περιοδικό». Το γεγονός αυτό οδήγησε να συμπεριληφθούν στο σώμα της *Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου* και περιοδικά αν και, ύστερα από κάποια στιγμή, αυτά διαθέτουν τα ειδικά γνωρίσματα για να διακρίνονται ως ξεχωριστή κατηγορία, που δεν στοχεύει να εξυπηρετεί παράλληλα και την «είδηση». Έχουν, μάλιστα, αποκτήσει πια και τον ιδιαίτερό τους χαρακτηρισμό, λ.χ. οικογενειακά περιοδικά, λογοτεχνικά, νεανικά, επιστημονικά, αθλητικά και άλλα.

Ός προς το περιεχόμενο της *Εγκυκλοπαίδειας*, εύλογο είναι το ερώτημα τί καλύπτει ο όρος «ελληνικός Τύπος», όταν έχουμε να κάνουμε με μια επικράτεια της οποίας σταδιακά τα όρια διευρύνονται συμπεριλαμβάνοντας και άλλες εθνοτικές ή πολιτισμικές ομάδες, καθώς επίσης και με μια ευρεία διασπορά του ελληνισμού, είτε πρόκειται για την ελληνική ομογένεια του εξωτερικού, είτε για Έλληνες (ελληνόγλωσσους ή ξενόγλωσσους) της διασποράς. Μία σύντομη απάντηση είναι ότι καλύπτει τις εφημερίδες και τα περιοδικά των Ελλήνων, στην πολιτική και την πολιτισμική διάσταση του όρου.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα κάθε μελετητής του ελληνικού Τύπου είναι ότι το υλικό που αναζητά είναι διάσπαρτο σε πολλές και διαφορετικές πηγές: σε βιβλιοθήκες, αρχεία και ιδιωτικές συλλογές, σε όλη την επικράτεια και έξω από αυτήν, και συχνά με μεγάλες ελλείψεις στις σειρές. Για να μελετηθεί η ιστορία της δημιουργίας και της πορείας του, να εξεταστούν οι προϋποθέσεις που συντέλεσαν στη γένεση και λειτουργία του, οι κύκλοι από τους οποίους προήλθε και εκείνοι στους οποίους απευδύνθηκε και, φυσικά, ο σημαντικός του ρόλος στην «απεικόνιση», αλλά και τη διαμόρφωση, της νεοελληνικής κοινωνίας, να γίνουν γνωστά τα πρόσωπα και οι φορείς που πρωτοστάτησαν σ' αυτόν τον χώρο, είναι ανάγκη να καταγραφεί και να κωδικοποιηθεί σε νέα βάση το πλούσιο και διάσπαρτο υλικό.

Οι πρώτες καταγραφές

Η ενασχόληση με τον ελληνικό Τύπο και την ιστορία του εμφανίζεται στην ελληνική βιβλιογραφία πολύ πρώιμα. Ήδη από τον αρχόμενο 19^ο αιώνα, πριν ακόμα συσταθεί το ελληνικό κράτος, Έλληνες λόγιοι στη διασπορά τονίζουν με παρηρησία τη σπουδαιότητά του· ο Αδ. Κοραής παροτρύνει με έμφαση τους συμπατριώτες του να συστήσουν εφημερίδες ενώ οι εξέχοντες λόγιοι Στέφανος Κανέλλος και Αθανάσιος Βογορίδης, στα 1819, δημοσιεύουν στο περιοδικό *Ερμής ο Λόγιος* σημαντικό κείμενο με τίτλο «Στοχασμοί εις τον Λόγιον Ερμή» στο οποίο αναπτύσσουν σκέψεις και απόψεις για την παρουσία του περιοδικού στην πνευματική ζωή του ελληνισμού. Ο Αθανάσιος Σταγειρίτης εξάλλου στο περιοδικό *Καλλιόπη* (Βιέννη, 1819-1821) επιχειρεί, σε πολύ ισχνή μορφή ή με ελλείψεις, μια σύντομη ιστορία της έως τότε διαδρομής του Τύπου. Στην ίδια γραμμή, αλλά ακριβής ως προς τις πληροφορίες του, ο Ιωάννης Φιλήμων δημοσιεύει σε έξι συνέχειες στην εφημερίδα *Χρόνος* (Ναύπλιο, 1833) την «Επισκόπηση του Τύπου» της επαναστατικής περιόδου. Έκτοτε, με την πορεία του ελληνικού Τύπου ασχολούνται και άλλες πρωτοεμφανιζόμενες εφημερίδες ή περιοδικά του 19^{ου} αιώνα. Σε άρθρο του για τον ελληνικό Τύπο, στο *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*, το 1871, ο γάλλος νεοελληνιστής Queux de St Hilaire, θα επισημάνει μάλιστα το γεγονός ότι οι Έλληνες που είχαν ήδη εκδώσει εφημερίδες και περιοδικά στη διασπορά, έσπευσαν να κατοχυρώσουν στα πρώτα συνταγματικά τους κείμενα την ελευθερία του Τύπου, πριν ακόμα εκδοθούν εφημερίδες στον ελληνικό χώρο. Ο Δημήτριος Βικέλας, από τη μεριά του, θα επιχειρήσει λίγο αργότερα, να παρουσιά-

σει μια ευρύτερη απογραφή του ελληνικού Τύπου, επισφραγίζοντας στα τέλη του αιώνα την εικόνα της σημασίας που έδιναν οι λόγιοι στην ανάπτυξη του Τύπου. Η μελέτη του αυτή δημοσιευμένη γαλλικά στο *Annuaire* (1883), θα μεταφραστεί στα ελληνικά από τον Γεώργιο Βιζυηνό και θα δημοσιευτεί το 1884 στο περιοδικό *Εστία*.

Η συστηματική έρευνα για τον ελληνικό Τύπο

Στην κατεύθυνση της καταγραφής και παρουσίασης του Τύπου έχουν ήδη γίνει σημαντικές προσπάθειες, ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζει στη δεκαετία του 1950 το πρωτοποριακό τρίτομο έργο με τίτλο *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου* (Αθήνα, 1957-1960) του δημοσιογράφου Κώστα Μάγερ που ασχολήθηκε συστηματικά με την ελληνική δημοσιογραφία και την αποτύπωση και παρουσίαση των ελληνικών εφημερίδων, των περιοδικών και των δημοσιογράφων. Έργο ενός μόνον ερευνητή, έχει προσφέρει επί μισό αιώνα πολύτιμη πληροφόρηση για όλον τον ελληνικό Τύπο και τους ανθρώπους του, από την πρώτη εμφάνισή του έως και τα τέλη της δεκαετίας του 1950, αποτελώντας το βασικότερο συγκεντρωτικό εγχειρίδιο για το θέμα, με όσες φυσικά αδυναμίες παρουσιάζουν παρόμοια εμπνευσμένα, φιλόδοξα εγχειρήματα.

Από τη δεκαετία του 1960 εμφανίζονται νέες προσπάθειες γνωριμίας με την υπέρογκη παραγωγή του Τύπου, του ημερήσιου και του περιοδικού, που «είναι από τους κύριους φορείς της γνώσης της παιδείας μας στα χρόνια αντίστοιχά τους», όπως θα επισημάνει ο Κ.Θ. Δημαράς στο χρονικό του «Συνθετικά σώματα περιοδικών» (*Ο Ερασιστής*, τ. 5, 1967), προτείνοντας να πραγματοποιηθεί το έργο αυτό με τη νέα μέθοδο της εποχής, τη μικροφωτογράφιση. Στα ίδια χρόνια προγραμματίστηκαν στο Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών συστηματικές ευρετηριάσεις παλαιών προεπαναστατικών περιοδικών που δημοσιεύθηκαν αργότερα και εκδόθηκαν: ο *Κατάλογος ελληνικών Εφημερίδων και περιοδικών, 1811-1863* του Δ.Σ. Γκίνη (1^η έκδ. 1963, πολυγραφημένη· 2^η έκδ. 1967) και, μεταγενέστερα, το πολύ χρήσιμο εγχειρίδιο του Παν. Χριστόπουλου, *Εφημερίδες αποκείμενες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970)* (Αθήνα, 1993).

Στην ίδια δεκαετία αρχίζουν να πληθαίνουν οι εργασίες για τον Τύπο, σε αυτοτελή δημοσιεύματα (του Κ. Παπαλεξάνδρου, του Γ. Λάιου κ.ά.) ή σε μελέτες και άρθρα σε περιοδικά, όπως εμφανίζεται στην «Επιλογή Βιβλιογραφίας» που κλείνει τους τόμους της *Εγκυκλοπαιδείας*. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται εδώ στο τρίτομο έργο της Αικατερίνης Κουμαριανού, *Ο Τύπος στον Αγώνα* (1971), τόσο για το στοχαστικό, εξαιρετικής σημασίας για την ιστορία του Τύπου της εποχής, κείμενο της «Εισαγωγής», όσο και για την κριτική και ιστοριογραφική ανδολόγηση των περιεχομένων των εφημερίδων που προσφέρεται στους τόμους, δίνοντας στον αναγνώστη την ευκαιρία, εκτός από τα γεγονότα να προσεγγίσει τους ίδιους τους πρωταγωνιστές –πολεμιστές ή λόγιους– και να γνωρίσει το πνεύμα της εποχής.

Οι ανατυπώσεις

Η ανδολόγηση αυτή οδηγεί σε μια άλλη μορφή ενασχόλησης και γνωριμίας με τον Τύπο: στις ανατυπώσεις. Η χρησιμότητα της ανατύπωσης εφημερίδων είχε ήδη αντιμετωπιστεί ως προσφορά προς τους μετέπειτα αναγνώστες. Χαρακτηριστικό, ίσως και μοναδικό παράδειγμα στον 19^ο αιώνα, ήταν η ανατύπωση, το 1840, από τον Κ. Λεβίδη των *Ελληνικών Χρονικών* του Μεσολογγίου (αφιερωμένη μάλιστα στη Δοίκισσα της Πλακεντίας)· η ίδια εφημερίδα θα επανεκδοθεί φωτομηχανικά το 1958 από το βιβλιοπωλείο Χ. Σπανού και Ν. Νίκα.

Πράγματι, η νέα τεχνολογία της φωτομηχανικής επανέκδοσης πρόσφερε τη δυνατότητα να ξανακυκλοφορήσουν παλαιές εφημερίδες και παλαιά, αλλά και νεότερα, περιοδικά που είτε έπαιξαν έναν πρωτοποριακό ρόλο στην εποχή τους, όπως ήταν τα προεπαναστατικά φύλλα και η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* (1825-1829), είτε θεωρήθηκαν για ποικίλους λόγους ενδιαφερό-

ντα για το σύγχρονό μας κοινό. Τα ονόματα του Λ. Βρανούση, του Γ. Δημακόπουλου και του Μ. Χαριτάτου στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ), είναι στενά συνδεδεμένα με αυτές τις εργασίες, που αποτελούν πολύτιμη και ευπρόσιτη ιστορική πηγή για τους μελετητές. Πρόσφατα, ανατυπώσεις παλαιότερων φύλλων έχουν φτάσει στα περίπτερα σε εβδομαδιαία ή μηνιαία τεύχη που απευθύνονται στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό· τέτοια χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι ανατυπώσεις από τη *Διάπλασι των παιδών* ή ανάλογες επανεκδόσεις σε μορφή λευκωμάτων, με επιλεγμένες σελίδες από τα παλαιά τεύχη των πολυδιαβασμένων «λαϊκών» περιοδικών ποικίλης ύλης (*Μπουκέτο*, *Ζέφυρος* κ.ά.), με τα έγχρωμα εντυπωσιακά εξώφυλλα. Άρθρα, προκηρύξεις και άλλα παρεμφερή κείμενα από ποικίλων τοποθετήσεων εφημερίδες, συνοδευμένα από αναλυτικά άρθρα σύγχρονων ιστορικών και δημοσιογράφων κυκλοφόρησαν επίσης με γενικό τίτλο *Πολεμικός Τύπος (Μια μοναδική συλλογή των εφημερίδων που έγραψαν ιστορία 1940-44)* και *Ο Εμφύλιος Τύπος*. Τα τεύχη αυτά βρήκαν μεγάλη ανταπόκριση στο αναγνωστικό κοινό. Με το ίδιο πνεύμα εκδόθηκαν, συμπτωματικά συγχρόνως από διαφορετικούς εκδότες, οι πρώτες σελίδες των εφημερίδων του 20^{ου} αιώνα που και το απλό ξεφύλλισμά τους προσφέρει στον αναγνώστη μια συνοπτική και «οπτική» αποτύπωση των γεγονότων του αιώνα αυτού.

Η επιτυχία των εκδόσεων και επανεκδόσεων αυτών αποδεικνύει επίσης ότι η εφημερίδα, ο φορέας αυτός της εφήμερης είδησης, συνάμα όμως και όγκος γραπτού λόγου, έχει ξεπεράσει τον εφήμερο προορισμό του. Χρησιμεύει ως νέο ανάγνωσμα, ως πηγή ιστορίας και σε ένα επόμενο βήμα αντιμετώπισής του, αναγνωρίζεται ως «ένα πρώτο προϊόν Ιστορίας και Ιστοριογραφίας και συνάμα Λογοτεχνίας [...] που έχει συντελέσει στη διαμόρφωση του εγγράμματου κοινωνικού στρώματος και του γλωσσικού του οργάνου», όπως επισημαίνει ο Β. Παναγιωτόπουλος στη συζήτηση-στρογγυλό τραπέζι στο πλαίσιο του Διεθνούς Συνεδρίου που διοργάνωσε το ΙΝΕ/ΕΙΕ με θέμα τον ελληνικό Τύπο τον Μάιο 2002 (*Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, σ. 555). Θα πρόσθετα μάλιστα και στην παρακίνηση για μόρφωση, με επιθυμία την ενημέρωση.

Νέες εργασίες καταγραφής και ευρετηρίασης

Εύκολα, λοιπόν, γίνεται κατανοητός ο πολλαπλασιασμός των συναφών εργασιών καταγραφής, περιγραφής και ευρετηρίασης, που έχουν αναληφθεί, με την πλούσια τεκμηρίωσή τους, εξειδικευμένες σε χρονολογικές περιόδους ή σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, όπως παραδείγματος χάρη του Νίκου Ε. Πολίτη, *Χρονικό του Πατράϊκού Τύπου, 1840-1940* (Πάτρα, 1984), της Νίτσας Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου* (Βόλος, 1991, 2τ.), του Μανώλη Κανδυλάκη, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης. Συμβολή στη Ιστορία του Τύπου* (Θεσσαλονίκη, τ. Α' 1998, τ. Β' 2000, τ. Γ' 2005), του Ανδρέα Σοφοκλέους, *Συμβολή στην ιστορία του κυπριακού Τύπου* (Λευκωσία, 1995-2006, 4τ.), του Λευτέρη Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά (1903-1958)* (Θεσσαλονίκη, 2004) και άλλα ακόμα (παραδείγματος χάρη του Δημ. Σαπρανίδη, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας*, Αθήνα, 2001 και του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας 1974-2004*, Αθήνα 2006) καθώς και όσα βρίσκονται ήδη έτοιμα για δημοσίευση. Θα πρέπει επίσης να γίνει εδώ λόγος για τις εργασίες που έχουν αναλάβει τα μέλη της ομάδας υπό την εποπτεία του καθηγητή Χαράλαμπου Καραόγλου· παράλληλα με τη συστηματική παρουσίαση των αθηναϊκών περιοδικών κατά χρονολογική τάξη, έχει εγκαινιαστεί και η σειρά «Ευρετήρια περιοδικών Λόγου και Τέχνης». Σήμερα που η ιστορική επιστήμη έχει στη διάθεσή της σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, η καταγραφή και κωδικοποίηση του υλικού καθίσταται πιο εύκολη, διευκολύνοντας ταυτόχρονα και την επιστημονική του μελέτη και αξιοποίηση.

Την πρωτοβουλία μιας προσπάθειας καταγραφής του ελληνικού Τύπου είχε αναλάβει, στο πλαίσιο της διδακτορικής του διατριβής, ο φιλόλογος-εκπαιδευτικός Λευτέρης Καραϊογλου,

αποσπασμένος ως συνεργάτης στο Ινστιτούτο (τότε Κέντρο) Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, κατά το διάστημα 1988-1996. Η μακρόχρονη και επίμοχθη αυτή εργασία του απέληξε και στην καταγραφή 25000 περίπου απογραφικών δελτίων και τη συγκέντρωση φύλλων εφημερίδων στο πρωτότυπο ή σε φωτοτυπίες, που αποτελούν το αξιόλογο για το πληροφοριακό του περιεχόμενο «Αρχείο Ελ. Καριάτογλου». Το Αρχείο αυτό απόκειται σήμερα στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.

Το Πρόγραμμα Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου

Ως συναφή με αυτήν την εργασία, συμπεριλάβαμε στο πλαίσιο της ερευνητικής δράσης του ΚΝΕ/ΕΙΕ, την πρόταση της Γιούλιας Κουτσοπανάγου, δρ. Ιστορίας, σχετικά με τον καταρτισμό μιας Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου κατά το πρότυπο του έργου *The Encyclopedia of the British Press, 1422-1922* [Dennis Griffiths (εκδ.), Macmillan Press, Λονδίνο 1992]. Ως ερευνητικό πρόγραμμα υποβλήθηκε από το ΚΝΕ για επιχορήγηση στα Συγχρηματοδοτούμενα Προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, διάρκειας τριάντα μηνών. Ακολούθως, κατά τη χρονική αυτή περίοδο, εκτελέστηκε με τη συνεργασία του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων και με τη συγχρηματοδότηση του Υπουργείου Τύπου και ΜΜΕ, της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων, της Ένωσης Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης και του Ενιαίου Δημοσιογραφικού Οργανισμού Επικουρικής Ασφαλίσεως και Περιδάλφωσης. Μετά το πέρας του Συγχρηματοδοτούμενου Προγράμματος, ποικίλοι φορείς, δημόσιοι και ιδιωτικοί, εκτιμώντας τη σημασία του έργου ήρθαν αρωγοί και συνέβαλαν στη συνέχιση και ολοκλήρωση της έκδοσης της ανά χείρας *Εγκυκλοπαίδειας*.

Ως υποδομή για τη συγκρότηση της *Εγκυκλοπαίδειας* σχεδιάστηκε αναλυτικά και άρχισε να εμπλουτίζεται μια Βάση Δεδομένων. Από τις πολλές χιλιάδες τίτλους εφημερίδων και περιοδικών που έχουν καταγραφεί και έναν πολύ μεγάλο αριθμό ονομάτων ανθρώπων που πρωτοστάτησαν στην έκδοση και λειτουργία τους η *Εγκυκλοπαίδεια*, στην πρώτη της αυτή έκδοση, περιλαμβάνει επιλεκτικά περίπου δύομισι χιλιάδες λήμματα, για την περίοδο, συμβολικά από το 1784 –όταν μαρτυρείται ότι τυπώθηκε στη Βιέννη η πρώτη ελληνική εφημερίδα από τον εκδότη και τυπογράφο Γεώργιο Βεντότη, της οποίας ωστόσο δεν έχει διασωθεί κανένα φύλλο– έως το 1974. Η χρονολογική αυτή τομή αποτελεί ένα ορόσημο για τον ελληνικό Τύπο της επικράτειας: τότε είναι που πραγματοποιούνται ουσιαστικές αλλαγές στην εκδοτική και τεχνική παραγωγή του. Δεν ισχύει το ίδιο κριτήριο για τον Τύπο του εξωτερικού, αφού πολλές σημαντικές ομογενειακές εφημερίδες έχουν πρωτοεκδοθεί μετά τη χρονολογία αυτή, αποτέλεσμα του μεταναστευτικού ρεύματος της δεκαετίας του 1970.

Ας σημειωθεί ακόμη ότι στο σώμα των εντύπων συμπεριλήφθηκαν δειγματοληπτικά χειρόγραφα ή πολυγραφημένες εφημερίδες και ορισμένες για τις οποίες είχε ανακοινωθεί η έκδοσή τους και περιγραφεί ο μελλοντικός τους στόχος, αλλά τελικά δεν κυκλοφόρησαν για ποικίλους κάθε φορά λόγους.

Κριτήρια επιλογών - Δομή της Εγκυκλοπαίδειας

Σκοπός της Εγκυκλοπαίδειας είναι να δώσει ένα όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό «πανάραμα» του ελληνικού Τύπου της επικράτειας και του έξω-ελληνισμού. Η επιλογή των τίτλων που περιέχονται ως λήμματα στην *Εγκυκλοπαίδεια*, εργασία δύσκολη και υπεύθυνη, στηρίχθηκε στα ακόλουθα κριτήρια: 1. Σπουδαιότητα για την πολιτική/πολιτιστική ζωή της κοινωνίας που παρήγαγε το φύλλο. 2. Μεγάλη διάρκεια. 3. Μεγάλη κυκλοφορία. 4. Γεωγραφική εξάπλωση. 5. Πρωτοπορία/Διάνοιξη νέων δρόμων, νέας οπτικής και ύλης των φύλλων. Η επιλογή των προσώπων φυσικό ήταν να ακολουθήσει κατ' αρχάς εκείνη των επιλεγμένων εντύπων. Γενικότερα όμως έγινε και

με βάση τη σπουδαιότητα, την ιστορικότητα και την αποτελεσματικότητα των εκάστοτε πρωτεργατών και λειτουργών του Τύπου. Βέβαια, όλα αυτά σε άμεσο συσχετισμό με τις διαθεσιμότητες, τόσο των απαιτούμενων πληροφοριακών στοιχείων, όσο και των συντακτών των λημμάτων.

Είναι γνωστό ότι ο γραπτός Τύπος, ευαίσθητο υλικό από τη φύση του και, από την άλλη, περιβεβλημένος με την αντιμετώπιση του «εφήμερου», δεν αποτέλεσε στη μακρά υλική διαδρομή του αντικείμενο σεβασμού και διαφύλαξης. Αντίθετα μάλιστα, υπηρέτησε πάμπολλες άλλες χρήσεις, πέραν του αρχικού του σκοπού, με αποτέλεσμα σήμερα που έχει πάρει τη θέση που του αναλογεί στην πολιτισμική ιστορία, ως πνευματικό γεγονός, αλλά και ως πηγή ιστορική, να μην διασώζονται τις περισσότερες φορές πλήρεις σειρές ή ακόμα να μην έχουν εντοπιστεί καν ορισμένα φύλλα. Στις επιλογές των λημμάτων πολύ χρήσιμοι υπήρξαν οι υπάρχουσες καταλογογραφίες του αντίστοιχου υλικού σε βιβλιοθήκες και αρχεία, οι κατάλογοι εκδόσεων και όλα τα συναφή. Ιδιαίτερα βοηθητικός υπήρξε ο κατάλογος συντομευμένων τίτλων του «Αρχείου Ελευθερίου Καριάτογλου», που πρόσφερε κάθε φορά μια αρκετά συμπληρωμένη καταγραφή του Τύπου της Αθήνας, της περιφέρειας και του έξω-ελληνισμού κατά γεωγραφικό τόπο και αποτέλεσε βασικό εργαλείο στην προετοιμασία της *Εγκυκλοπαιδείας*.

Αναφερθήκαμε στα κριτήρια επιλογής. Όπως ο κάθε κανόνας έχει την εξαίρεσή του, έτσι και σε αυτήν την περίπτωση υπάρχει η εξαίρεση, οι πολλές εξαίρεσεις. Εξαιρέσεις στις οποίες οδηγηθήκαμε από την προσέγγιση στο σωζόμενο υλικό και από την επιθυμία να είναι η *Εγκυκλοπαίδεια* όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτική. Με αυτό το σκεπτικό έχουν συμπεριληφθεί εφημερίδες μικρής διάρκειας ή κυκλοφορίας, που ωστόσο είτε αντιπροσώπευαν μιαν αξιόλογη προσπάθεια που δεν ευοδώθηκε, είτε έναν επιπλέον τόπο έκδοσης, μια ιδεολογικοπολιτική ή δημοσκοπική ομάδα, ενδεχομένως όχι μεγάλης εμβέλειας. Ακόμα έντυπα των οποίων δεν σώθηκε κανένα αντίτυπο ή και φύλλα που είχαν αναγγελθεί και περιγραφεί, χωρίς τελικά να κυκλοφορήσουν. Οι περιπτώσεις είναι πολλές και ποικίλες. Αποτέλεσμα του σκεπτικού αυτού είναι μια όχι απολύτως ισόρροπη παρουσίαση του υλικού, που καθρεφτίζει όμως την πραγματικότητα με την πολυμορφία της. Ίδια προβλήματα παρουσιάζει και η επιλογή των προσώπων. Καταβλήθηκε προσπάθεια να παρουσιαστούν πρόσωπα, ενδεχομένως όχι τόσο γνωστά πέρα από την τοπική κοινωνία, αλλά που έδρασαν με αποτελεσματικότητα στον χώρο τους. Και εδώ προφανώς παρουσιάζονται ανομοιομορφίες και ανισότητες.

Ός προς τα κείμενα των λημμάτων, επιδίωξη μας ήταν να παρουσιαστούν αφενός τα στοιχεία ταυτότητας του κάθε εντύπου και αφετέρου οι στόχοι, οι συνεργάτες, και γενικότερα η ιστορική του πορεία. Δόθηκε μεγάλη σημασία στις πληροφορίες που αποτελούν βασικά συγκριτικά στοιχεία, χρήσιμα στην ιστορία του Τύπου. Σε κάθε λήμμα σημειώθηκαν οι βιβλιοθήκες, ενίοτε και οι ιδιωτικές συλλογές, όπου διασώζονται φύλλα του και ακολουθεί, όπου υπάρχει, η σχετική βιβλιογραφία.

Στην *Εγκυκλοπαίδεια* προτάσσονται εισαγωγικά κείμενα για την ιστορία και τον ρόλο του ελληνικού Τύπου κατά τους δύο και πλέον αιώνες του θείου του. Ακολουθεί το σώμα των λημμάτων που συνοδεύονται από σχετική εικονογράφηση με ορισμένα θεματικά ένδετα. Κάθε λήμμα υπογράφεται από τον συντάκτη του. Το έργο ολοκληρώνεται με Παράρτημα που περιλαμβάνει τα ιστορικά της ίδρυσης των ενώσεων ή άλλων δημοσιογραφικών σωματείων, πρακτορείων διακίνησης του Τύπου κ.λπ. και μία επιλεκτική σχολιασμένη Γενική Βιβλιογραφία περί Τύπου. Θεωρήθηκε χρήσιμο στο Παράρτημα να δοθεί ακόμα και μία σύντομη παρουσίαση της κυριότερης νομοθεσίας περί Τύπου από την ίδρυση του νέου ελληνικού Κράτους. Τα περιεχόμενα του Παραρτήματος εντάσσονται στο πνεύμα να αποτελέσει η *Εγκυκλοπαίδεια* ένα χρηστικό εργαλείο για όσους ενδιαφέρονται να εμβαδύνουν τις μελέτες τους γύρω από τον ελληνικό Τύπο.

Η επιστημονική ομάδα του Προγράμματος

Η επιστημονική ομάδα που κατήρτισε το όλο πρόγραμμα και τον σχεδιασμό της *Εγκυκλοπαίδειας* απαρτίσθηκε από τους Γιάννη Γιανουλόπουλου, καθηγητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Μανώλη Δράκο, δημοσιογράφο, Λευτέρη Καριάτογλου, δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικό σύμβουλο, Αικατερίνη Κουμαριανού, ομ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Σοφρώνης, Έλλη Δρούλια-Μητράκου, φιλόλογο, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, Νάση Μπάλτα, αναπλ. καθηγήτρια Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, Δέσποινα Παπαδημητρίου, επικ. καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Προκόπη Παπαστράτη, καθηγητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Έρη Σταυροπούλου, φιλόλογο, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ριχάρδο Σωμερίτη, δημοσιογράφο, με επιστημονική υπεύθυνη την Λουκία Δρούλια, ομ. Διευθύντρια Ερευνών ΙΝΕ/ΕΙΕ και συντονίστρια τη Γιούλα Κουτσοπανάγου, διδάσκουσα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Οι εξωτερικοί συνεργάτες

Για την πραγματοποίηση της σύνολης εργασίας, τη συγγραφή των λημμάτων και την καταγραφή των στοιχείων προς εμπλουτισμό της Βάσης Δεδομένων δημιουργήθηκε ένα ευρύ δίκτυο 300 περίπου εξωτερικών συνεργατών, ποικίλων ειδικοτήτων και ενδιαφερόντων, οι οποίοι ανταποκριθήκαν με προθυμία στην πρόσκληση συνεργασίας: ιστορικοί και πολιτικοί επιστήμονες, δημοσιογράφοι, προϊστάμενοι αρχείων και βιβλιοθηκών, ειδικοί ερευνητές, φοιτητές και πτυχιούχοι, καθώς και συλλέκτες που με το ενδιαφέρον και την αγάπη τους για τους «μεταφορείς» αυτούς της είδησης και της γνώσης, συνδυασμένης συχνά με την ψυχαγωγία, έχουν διασώσει το ευπαθέστατο αυτό υλικό, φορέα αδιάφρεστο της πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου και των ανθρώπων του. Το δίκτυο αυτό απλώνεται σε ολόκληρη την επικράτεια και σε όλες περίπου τις χώρες όπου έζησαν ή ζουν Έλληνες που είτε δημιούργησαν κοινοτική ζωή, είτε ως άτομα ή ομάδες χρειάστηκε σε ορισμένες ιστορικές στιγμές να εκφραστούν συλλογικά. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει εδώ για τους δημοσιογράφους-ιστορικούς του Τύπου Πάνο Καρυκόπουλο και Μανώλη Κανδυλάκη οι οποίοι από την αρχή συνέβαλαν ουσιαστικά, ο καθένας από τη μεριά του, με τη γνώση και εμπειρία τους στην πραγματοποίηση του όλου έργου.

Βέβαια, η συγγραφή λημμάτων από μια τόσο μεγάλη κλίμακα ειδικοτήτων των συνεργατών φυσικό είναι να δημιουργεί ανομοιογένεια τόσο στη σύνθεση των λημμάτων και στην έκφραση, όσο και στην κοινή «γλώσσα». Ιδιαίτερα στη σημασιολογική χρήση όρων που με το πέρασμα του χρόνου έχουν ενδεχομένως φορτιστεί διαφορετικά, όπως παραδείγματος χάρι οι όροι «δημοκρατία», «δημοκρατικός» κ.ά.: η εκάστοτε σημασιολογία άλλωστε των συγκεκριμένων εννοιών που αναφέρθηκαν έχει συχνά γίνει αντικείμενο συγκριτικών και κοινωνιολογικών μελετών σε διεθνές πλαίσιο.

Πιστεύω ότι η *Εγκυκλοπαίδεια*, θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για όλους εκείνους που ενδιαφέρονται για τη νεότερη ελληνική ιστορία γενικά και τη λειτουργία και τον ρόλο του Τύπου ειδικότερα, προκαλώντας ταυτόχρονα νέους προβληματισμούς και δίνοντας εναύσματα για περαιτέρω έρευνες και μελέτες, με όσες αδυναμίες ενδεχομένως μπορεί να παρουσιάζει το τολμηρό αυτό εγχείρημα στην πρώτη αυτή έκδοσή.

Είναι πρόδηλο ότι η όλη προσπάθεια δεν θα ήταν δυνατόν να ευοδωθεί χωρίς την πρόθυμη και έμπειρη συμπαράσταση συναδέλφων και συνεργατών, την ευγενική παραχώρηση εικονογραφικού υλικού από βιβλιοθήκες, μουσεία και άτομα, καθώς και τις χορηγίες φορέων που ενίσχυσαν

το έργο, ώστε να φτάσει σε αίσιο πέρας. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται σε όλους, φορείς και άτομα, που αναφέρονται στον οικείο τόπο. Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζονται στο Ίδρυμα «Σταύρος Σπ. Νιάρχος», που είχε επιχορηγήσει την έρευνα μετά το πέρας του Συγχρηματοδοτούμενου Προγράμματος και στη συνέχεια ανέλαβε εξ ολοκλήρου την έκδοση της *Εγκυκλοπαίδειας του Τύπου*.

Ανάμεσα στα πρόσωπα που πιστεύουμε ότι είναι απαραίτητο να εκφράσουμε ειδικές ευχαριστίες τόσο για τη συμβολή τους, αλλά και για την ηθική υποστήριξή τους, ας μου επιτραπεί να αναφερθώ στους δημοσιογράφους, επίλεκτα μέλη της ΕΣΗΕΑ, Νίκο Καραντηνό και Νίκο Κιάο, καθώς και στον νομικό σύμβουλο της ΕΙΗΕΑ, Γιώργο Αιδίνη, χωρίς τη βοήθεια των οποίων η *Εγκυκλοπαίδεια* θα είχε απείρως περισσότερα desiderata απ' ό τι έχει σήμερα. Επίσης, εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών που συμπεριέλαβε στην ερευνητική του δράση το Πρόγραμμα «Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου» και παρείχε τις απαιτούμενες διευκολύνσεις για την υλοποίησή του, καθώς και τον σημερινό διευθυντή του καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη που το περιβάλλει πάντα με πολύ ενδιαφέρον. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται και στον ιστορικό Βασίλη Παναγιωτόπουλο, ομ. Διευθυντή Ερευνών ΙΝΕ/ΕΙΕ για την εγκάρδια συναδελφική στήριξη.

Τέλος, θα ήθελα να κλείσω αυτά τα προλεγόμενα με τα λόγια του «πρώτου διδάξαντος» εκδότη εγκυκλοπαίδειας, της *Encyclopédie*. Ο Ντιντερό σχολιάζοντας τις «μεγάλες γκάφες» που είχαν παρεισφρήσει στην Εγκυκλοπαίδειά του, παραδεχόταν ότι είναι οι απαραίτητες παρενέργειες του έργου, «αλλά μια κακή εγκυκλοπαίδεια εξακολουθεί να είναι προτιμότερη από την ανυπαρξία εγκυκλοπαίδειας».

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

1784-1974

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Γένεση και ανάπτυξη του ελληνικού Τύπου,

1784-1863

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Τα χρόνια της ακμής, 1864-1939

ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Τα χρόνια του Μεσοπολέμου, 1923-1939

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Αντικρουόμενες βεβαιότητες και νέοι τρόποι
στον πολιτισμό του εντύπου, 1940-1974

ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Ο Τύπος της ελληνικής διασποράς
και μετανάστευσης

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Επίμετρο, 1974 έως σήμερα

Γένεση και ανάπτυξη του ελληνικού Τύπου 1784-1863

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που ενέχει η παρουσία του ελληνικού Τύπου στον φθίνοντα 18^ο και στον αρχόμενο 19^ο αιώνα, και ενδεχομένως το μείζον πλεονέκτημά του έγκειται στο γεγονός ότι αντιστοιχεί σε τρεις από τις πλέον σημαντικές περιόδους της νεότερης ελληνικής ιστορίας: 1) Προεπαναστατική περίοδος (1784-1821). Καλύπτει περίπου μια τριακονταετία, κατά την οποία ο ελληνισμός διαβιώνει υπό διαφορετικές συνθήκες: α') Κάτω από την μακραίωνη ξένη κυριαρχία, β') σε ημιαυτόνομο καθεστώς, στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, γ') στην διασπορά, 2) Εποχή του Πολέμου της Ανεξαρτησίας (1821-1828, 1829), όταν αγωνίζεται για την εθνική απελευθέρωση, 3) Περίοδος της δεμελίωσης και συγκρότησης του ελεύθερου κράτους (1830-1864), με όσους κραδασμούς συνεπάγονταν ενέργειες και πρωτοβουλίες, θετικές ή αρνητικές, για την παγίωση των δεσμών, για την διαμόρφωση του ελεύθερου βίου, στο πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνικό επίπεδο.

Και στις τρεις αυτές περιόδους ο Τύπος θα διαδραματίσει ρόλο καθοριστικό. Συνοπτικά, τα κύρια αιτήματα του ελληνισμού, όπως εμφανίζονται να κυριαρχούν μέσα από τον Τύπο, αναφέρονται σε θέματα όπως: 1) η χειραφέτηση, η παλιγγενεσία, 2) ο αγώνας για απελευθέρωση, ανεξαρτησία, 3) η δημιουργία και συγκρότηση του ελεύθερου κράτους, 4) η καθιέρωση και σωστή λειτουργία των συνταγματικών δεσμών, 5) η αποκατάσταση του εθνικού χώρου.

Ο προεπαναστατικός Τύπος (1784-1821)

Η έκδοση ελληνικών δημοσιογραφικών φύλλων κατά την τελευταία δεκαετία του 18^{ου} και στις δύο πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, δηλαδή στη διάρκεια των τριάντα χρόνων που προηγήθηκαν από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας είναι, αναμφισβότως, ένδειξη της προόδου, αλλά και της ωριμότητας της ελληνικής προεπαναστατικής κοινωνίας. Ακριβέστερα, των κοινωνικών ομάδων που συνέδεσαν ένα ευρύτερο φάσμα δυνάμεων, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, πολιτικών, οι οποίες στην περίοδο αυτή δρουν και ενεργούν επιτυχώς σε πολλούς τομείς. Συχνά με διαφορετικούς τρόπους, με διαφορετικές μεθόδους, αλλά με κοινή επιδίωξη τη χειραφέτηση του Γένους και τελικό στόχο την απελευθέρωση από τον ξένο ζυγό και την εγκαθίδρυση ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Είναι γεγονός ότι η έκδοση δημοσιογραφικών φύλλων σε αυτή την περίοδο της προετοιμασίας, ευνοήθηκε από τις συνθήκες, οικονομικές, πολιτισμικές, κοινωνικές, όπως είχαν διαμορφωθεί, για τον ελληνισμό, καθώς ο 18^{ος} αιώνας έβαινε προς το τέλος του και μαζί η ξένη κυριαρχία. Και ενώ η Ελλάδα βρίσκεται για περιορισμένο ακόμη διάστημα κάτω από την οθωμανική δεσποτεία, σημαντικά τμήματα του ελληνισμού, τόσο της διασποράς, όσο και άλλα που διαβίωσαν σε μεγάλα κέντρα της οθωμανικής αυτοκρατορίας (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Γιάννενα, τα Νησιά) ή σε καθεστώτα ημιαυτονομίας, όπως στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, ανέπτυσσαν έντονες δραστηριότητες προς κάθε κατεύθυνση, είτε αυτήν της οικονομίας, είτε του πολιτισμού και της κοινωνίας, με διακρινόμενο πλέον στόχο την επιδίωξη και εξασφάλιση της ανεξαρτησίας. Η δημιουργία ελληνικού Τύπου στην περίοδο αυτή, που προηγήθηκε από την ελληνική επανάσταση (1821), εντάσσεται στην ανοδική πορεία στην οποία βρισκόταν ήδη ο ελληνισμός και έρχεται να καλύψει την επίμονη και πιεστική ανάγκη για επικοινωνία και πληροφόρηση.

Το ελληνικό δημοσιογραφικό κίνημα δημιουργείται και προκόβει ανεξάρτητα από δυσκολίες, αναστολές και αντιπαλότητες, συχνά ορατές που δεν κατορθώνουν εντούτοις, να το αναιρέσουν. Πρέπει συνεπώς και μπορεί να θεωρείται πρωτοβουλία καθοριστική εφόσον με αυτό το μέσον επιδιώχθηκε η επικοινωνία και συνακόλουθα η συσπείρωση των δυνάμεων του ελληνισμού, σε μια κατεξοχήν κρίσιμη καμπή της ιστορίας του.

Η Περίοδος αυτή, 1784-1821, εκφράζει και απηχεί, σε ποικίλα και διαφορετικά επίπεδα, τον βαθμό της ανάπτυξης της κοινωνίας που τον παράγει και τον συντηρεί. Επίσης, τις επιταγές που στάθηκαν κίνητρο για τη δημιουργία του, τα βαθύτερα αίτια που ώθησαν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και άτομα να συνεργασθούν προκειμένου να τον προωθήσουν και να τον χρησιμοποιήσουν. Δηλώνει ακόμη τον βαθμό συνοχής αυτών των φορέων ώστε να επιτυγχάνεται η επιδίωξη, η διάρκεια, εντέλει η επιτυχία του.

Στην περίοδο αυτή το πρώτο ειδησεογραφικό φύλλο, η *Εφημερίς* (1790-1797), θα επιδιώξει την ενημέρωση αλλά και χειραγώγηση του ελληνικού, αλλά και του σλαβόφωνου κοινού (εφόσον η *Εφημερίς* εκυκλοφόρησε και σε σλαβική γλώσσα), στους καινούργιους εθνικούς και πολιτικούς προβληματισμούς, τους οποίους έδθε στον χώρο της Δυτικής Ευρώπης και κατεξοχήν στους υπόδουλους λαούς, η Γαλλική Επανάσταση του 1789. Τα φύλλα που ακολούθησαν (1811-1821), έδωσαν έμφαση στην πνευματική-πολιτισμική χειραφέτηση του Γένους, με αποτέλεσμα να βρίσκονται αποτυπωμένες στις σελίδες τους οι συζητήσεις, αλλά και τα επιτεύγματα της ελληνικής διανόησης και συνάμα οι αντιπαραθέσεις και οι αντιστάσεις, όσες προέκυπταν από διαφορετικούς ιδεολογικούς προβληματισμούς. Είναι προφανές ότι σε τούτα τα φύλλα η ενημέρωση, η χειραγώγηση, η συσπείρωση του ελληνισμού, γίνεται μέσα από τον διάυλο της παιδείας.

Το γεγονός ότι μαζί με τη βραχυβία εφημερίδα του Γ. Βεντότη και την ατελέσφορη προσπάθεια (1819) της *Ιριδος* του Λονδίνου, εκδόθηκαν, στο διάστημα 1784-1821, 11 δημοσιογραφικά φύλλα από τα οποία 3 ειδησεογραφικά και 8 φιλολογικά, επιτρέπει να θεωρούμε το δημοσιογραφικό αυτό κίνημα ως προϊόν και αποτέλεσμα ενσυνείδητης βούλησης, όχι ως προϊόν επικαιρότητας και μόνο. Ενδεικτική άλλωστε και η χρονική διάρκεια ορισμένων από τα φύλλα. Στη Βιέννη η *Εφημερίς* (Δεκέμβριος 1790 - Φθινόπωρο 1797), ο *Ερμής ο Λόγιος* (Ιανουάριος 1811 - Μάιος 1821), ο *Ελληνικός Τηλέγραφος* (Ιανουάριος 1811 - Δεκέμβριος 1836), ο *Φιλολογικός Τηλέγραφος* (Ιανουάριος 1817 - Φεβρουάριος 1821), η *Καλλιόπη* από τον Ιανουάριο 1819 έως την Άνοιξη του 1821, όπως και η *Μέλισσα* στο Παρίσι.

Ας σημειωθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση του ελληνικού προεπαναστατικού Τύπου, δεν πρόκειται για μεμονωμένη ενέργεια, αλλά για συντονισμένο εγχείρημα που απέδωσε και επέτυχ να δημιουργηθεί ένα σοβαρό δημοσιογραφικό κίνημα σε τούτα τα χρόνια, προορισμένο να

πληροφορεί τον ελληνισμό, να τον ενημερώνει, όπου αυτός διαβιούσε, σε μια κλίμακα θεμάτων που άμεσα τον ενδιέφεραν.

Η παύση όλων των φύλλων, με μόνη εξαίρεση τον *Ελληνικόν Τηλέγραφον*, οφείλεται στην έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης, ενώ στην Ελλάδα, ελειτούργησαν εφημερίδες, ευθύς με την έναρξη του Αγώνα, χειρόγραφες στην αρχή (ήδη από τον Μάρτιο 1821) έντυπες ακολούθως (Αύγουστος 1821).

Ο Τύπος στον Αγώνα (1821-1828)

Στην περίοδο του Πολέμου της Ανεξαρτησίας (1821-1828), οι εφημερίδες που εκδόθηκαν σε πόλεις-κλειδιά της διεξαγωγής του Αγώνα (Αθήνα, Ναύπλιο, Ύδρα, Μεσολόγγι), καταγράφουν τα πολεμικά και στρατιωτικά γεγονότα, τις πολιτικές εξελίξεις, θέματα εξωτερικών συμμαχιών και αντιδράσεων, χωρίς εντούτοις να παραβλέπουν και να αγνοούν θέματα σχετικά με την παιδεία, τα γράμματα, τον πολιτισμό.

Η *Σάλπιγξ Ελληνική* είναι η πρώτη έντυπη εφημερίδα που εκδόθηκε τον Αύγουστο 1821 σε ελεύθερο ελληνικό έδαφος, την Καλαμάτα. Βραχύβια –μόλις τρία φύλλα της κυκλοφόρησαν–, ενδιαφέρουσα ωστόσο για τους στόχους που διαδηλώνει ο εκδότης της Θεόκλητος Φαρμακίδης στην «Ανακήρυξιν»: τη θέλησή του όπως και άλλων Ελλήνων, μάλιστα όσων ήταν εξοικειωμένοι με τα ευρωπαϊκά πράγματα, να δημιουργηθεί στη χώρα Τύπος, ώστε το Γένος να πληροφορείται με υπεύθυνο τρόπο τα σχετικά με τον Αγώνα και να ενημερώνεται για όσα έγραφαν οι ξένοι για την Επανάσταση. Την ανάγκη για ενημέρωση και τόνωση του ηθικού των αγωνιζόμενων Ελλήνων θα προσπαθήσουν να καλύψουν στους πρώτους μήνες ορισμένες χειρόγραφες εφημερίδες που έκαναν την εμφάνισή τους στην Ρούμελη: η *Εφημερίδα του Γαλαξειδιού* (Μάρτιος 1821), που επικράτησε να αποκαλείται «φυτοεφημερίδα» επειδή κατέγραφε παραποιημένες ειδήσεις, άλλες ολότελα φανταστικές, ιδίως όσες είχαν σχέση με την ξένη συμπαράσταση προς τους μαχόμενους Έλληνες. Θα ακολουθήσουν η *Εφημερίς Αιτωλική* (Μεσολόγγι, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1821), με πλούσια ειδησιογραφία για τα γεγονότα στην ξηρά και τη θάλασσα και με νέα για τις απηχήσεις του Αγώνα και ο *Αχελώος* (Βραχώρι, Φεβρουάριος 1822) με υπεύθυνο συντάκτη τον Νικόλαο Λουριώτη. Το φύλλο αυτό μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομο των επίσημων κυβερνητικών φύλλων, γιατί δημοσίευε δεσπίσματα και αποφάσεις της Γερουσίας της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος καθώς και ειδήσεις σχετικά με τις ενέργειες και τις δραστηριότητες του προέδρου και των μελών της Γερουσίας.

Τα πρώτα αυτά βήματα της εφημεριδογραφίας ακολούθησε εκδοτική ανάπαυλα που κράτησε δύο χρόνια, διάστημα που χρειάστηκε ώστε οι αυτοσχεδιασμοί και οι ενδοουσιασμοί να αποκτήσουν οργάνωση και υποδομή. Στην περίοδο αυτή καταβλήθηκαν πολλές προσπάθειες για να μεταφερθεί στην Ελλάδα τυπογραφική σκευή και πιεστήριο. Το 1824 μπορεί επίσης να ονομασθεί το έτος της νεοελληνικής δημοσιογραφίας. Κατά τον συνταγματάρχη Λέστρο Στάνχοπ, απεσταλμένο του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου, υπήρχε τότε «ακαταμάχητη ορμή για τη δημιουργία εφημερίδων». Στη διάρκεια αυτού του έτους εκδόθηκαν τρεις εφημερίδες: τα *Ελληνικά Χρονικά* στο Μεσολόγγι, με υπεύθυνο συντάκτη τον Ελβετό Ιω. Ιάκ. Μάγερ, ο *Φίλος του Νόμου* στην Ύδρα από τον Ιωσήφ Κιάππε, εφημερίδα που εκπροσώπησε επί ένα χρονικό διάστημα τη Διοίκηση, και η *Εφημερίς Αθηνών*, στην Αθήνα, από τον Γεώργιο Ψύλλα. Τον ίδιο χρόνο, με τις φροντίδες του λόρδου Μπάιρον, εκδόθηκε στο Μεσολόγγι επίσης, η ξενόγλωσση, βραχύβια εφημερίδα *Telegrafo Greco*, που αποσκοπούσε στην ενημέρωση του ξένου κοινού για την πορεία του ελληνικού Αγώνα.

Από το 1825 άρχισε να εκδίδεται η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, επίσημο φύλλο της Διοικήσεως, στην εκάστοτε έδρα της. Συντάκτης της ορίστηκε ο έμπειρος εφημεριδογράφος Θεόκλητος Φαρμακίδης, ο οποίος παρέμεινε σ' αυτή τη θέση έως τον Ιούνιο 1827, όταν ανέλαβε την

εφημερίδα ο Γεώργιος Χρυσίδης. Τον Ιούλιο 1827, ιδρύθηκε από τον Παντελή Κ. Παντελή η *Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος*, φύλλο που έχει το χαρακτηριστικό ότι αποτελούσε προσωπικό όργανο του εκδότη.

Ενδιαφέρουσες είναι στην περίοδο αυτή οι συζητήσεις και οι αντιπαραθέσεις γύρω από το θέμα της ελευθεροτυπίας και οι προτάσεις για την κατοχύρωσή της από το Σύνταγμα. Το ζήτημα αυτό προκάλεσε τη δημοσίευση άρθρων και σχολίων στις εφημερίδες της εποχής γιατί αυτές, καθώς ήταν φυσικό άλλωστε, συνιστούσαν τον πλέον ευαίσθητο δέκτη των αντιδράσεων του κοινού σε ένα τόσο επίμαχο θέμα. Επίσης, είδαν το φως πολλά δημοσιεύματα σχετικά με θεωρητικά θέματα για την πολιτική και τους τρόπους διακυβέρνησης.

Στη διαπραγμάτευση του προεπαναστατικού Τύπου και του Τύπου στον Αγώνα θεωρήθηκε συνεπέστερη η συνοπτική παρουσίαση των δεδομένων, εφόσον υπάρχουν εργασίες (βλ. Βιβλιογραφία στην οικεία θέση) τεκμηριωμένες με επαρκή στοιχεία και λεπτομερείς αναφορές σχετικά με τη δημιουργία και την πορεία των δημοσιογραφικών φύλλων σε αυτές τις δύο σημαντικές περιόδους για την πρώτη εμφάνιση του ελληνικού Τύπου. Απεναντίας επεκράτησε η άποψη εκτενέστερης έκδεσης της δημοσιογραφικής δραστηριότητας των ετών 1828-1863, ώστε να υπάρξει άνετη προσέγγιση σ' αυτήν την περίοδο της ιστορίας του ελληνικού Τύπου διότι υπάρχουν ακόμα βιβλιογραφικά κενά στο εν πολλοίς ιδιαίτερος δημιουργικό, δημοσιογραφικό κίνημα των πρώτων δεκαετιών του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Η δημιουργία ενός νέου κράτους και η θεμελίωσή του

Στην ιδιαίτερος αβέβαιη πολιτική κατάσταση που επικρατούσε κατά τα πρώτα έτη της Αντίστασης, την παρουσία αντικρουόμενων δυνάμεων και των ξένων επιρροών, ο Τύπος καλείται να διαδραματίσει, και το πράττει, ρόλο σημαντικό στην διασφάλιση της ελευθερίας του λόγου, της ανεξαρτησίας της γνώμης και της έκφρασης. Οι υπεύθυνοι συντάκτες καταβάλλουν σύντομες προσπάθειες και ενέργειες προκειμένου να διατηρήσουν ακέραιο το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας. Μάλιστα σε βασικά θέματα, όπως είναι η εφαρμογή και ομαλή λειτουργία του Συντάγματος, η αντιπαραθέσή τους με την εξουσία είναι συνεχής παρά το γεγονός ότι οι πολιτικοί τους προσανατολισμοί δεν είναι ταυτόσημοι. Το παράδειγμα των εφημερίδων *Αθηνά* και *Αιών*, που ενίοτε συμπλεύσανε αντιπολιτευόμενες την Διοίκηση όχι μόνο σε θέματα της συνταγματικής τάξης αλλά και σε ζητήματα σχετικά με επεμβάσεις των ξένων, την Βαυαροκρατία, και άλλα σχετικά με την ομαλή λειτουργία των δεσμών, είναι απολύτως πειστικό.

Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους, εξαιτίας των αγώνων των εφημεριδογράφων για την βελτίωση της πολιτικής ζωής του τόπου στα πλαίσια συνταγματικής διακυβέρνησης αλλά και για την σωστή διαπαιδαγώγηση και διαμόρφωση της κοινής γνώμης, ο Τύπος επέσυρε έντονη την αντίδραση της εξουσίας με επακόλουθο την θέσπιση ιδιαίτερος αυστηρών, καταπιεστικών μέτρων εναντίον του.

Η περίοδος 1828-1832

Η περίοδος 1828-1832 είναι ιδιαίτερος σημαντική για την περαιτέρω εξέλιξη του ελληνικού Τύπου. Οι εφημερίδες, όσες εκδόθηκαν στα χρόνια του Αγώνα, αυτές τις οποίες ο Αδαμάντιος Κοραΐς είχε αποκαλέσει «φρουρία ελευθερίας», είχαν παύσει προ αρκετού χρόνου την έκδοσή τους. Οι δίαιες πολεμικές συγκρούσεις των Αθηνών, η καταστροφή του Μεσολογγίου, οι πολιτικές διαμάχες, η αβεβαιότητα που χαρακτήριζε την έκβαση του Αγώνα, είχαν προκαλέσει αναστολή των εκδόσεων των δημοσιογραφικών φύλλων, όσα εκυκλοφόρησαν κατά την διάρκεια του Πολέμου της Ανεξαρτησίας και είχαν επάξια πραγματοποιήσει για ικανό χρονικό διάστημα τις ανάγκες για πληροφόρηση.

Στο εσωτερικό η κατάσταση εξακολούθωσε να είναι συγκεχυμένη. Ωστόσο, στην Τρίτη Εθνική Συνέλευση, της Τροιζήνας (12 Μαρτίου - 30 Απριλίου 1827), εκλέγεται ο Ιωάννης Καποδίστριας πρώτος Κυβερνήτης, πράγμα που ανταποκρίνεται στις προσδοκίες για την ομαλή μετάβαση από το υπόδουλο σε καθεστώς εθνικής και πολιτικής ανεξαρτησίας. Συνάμα επιβεβαιώνεται και η ισχύς του Συντάγματος, το σχετικό μέρος του οποίου, ειδικώς για τον Τύπο, αποτελεί εγγύηση για την ανεμπόδιστη λειτουργία των δημοσιογραφικών φύλλων, όσα έμελλαν να κυκλοφορήσουν στο ελεύθερο πλέον κρατίδιο. Σε ολίγο χρονικό διάστημα, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (19 Νοεμβρίου 1828) αναγνωρίζεται η ελληνική ανεξαρτησία. Η απελευθέρωση είναι εγγύς χωρίς εντούτοις να έχει πλήρως εξασφαλισθεί.

Το έτος 1828 εξακολούθωσε να εκδίδεται η *Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος* του Υδραίου Παντελή Κ. Παντελή καθώς και η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, ως φύλλο της Διοικήσεως, με υπεύθυνο εκδότη τον Γ. Χρυσίδα, ο οποίος, όπως ήταν φυσικό να συμβεί, συμπορεύθηκε με την κυβερνητική πολιτική, όπως την εχάραιζε ο Ιω. Καποδίστριας.

Εντούτοις, οι προσδοκίες, μαζί και όσες αναφέρονταν στον Τύπο γρήγορα επρόκειτο να διαψευσθούν. Οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις υπήρξαν την περίοδο αυτή έντονες, οι πολιτικοί και ιδεολογικοί ανταγωνισμοί σε μεγάλη οξύτητα, οι αντιπαραθέσεις βίαιες που οδήγησαν εντέλει στον θάνατο του Κυβερνήτη. Ο ίδιος άλλωστε, με το Ψήφισμα της 26^{ης} Απριλίου 1831, του πρώτου ελληνικού νομοθετήματος εναντίον του Τύπου, εδέσπειζε και νομοθετικά τον έλεγχο και τις επεμβάσεις της εξουσίας κατά των εφημεριδογράφων. Τα σχετικά άρθρα του Ψηφίσματος διακρίνονται για την αυστηρότητα με την οποία επρόκειτο να αντιμετωπιζόνται οι ασχολούμενοι με τον Τύπο, «συντάκτες» και «τυπογράφοι». Επαχθείς επρόκειτο να είναι επιπλέον και οι οικονομικοί όροι που επεβάλλοντο στους υπεύθυνους.

Σίγουρα οι παρεμβάσεις της εξουσίας εναντίον του Τύπου, οι έλεγχοι απέναντι στους υπεύθυνους συντάκτες δεν είχαν λείψει ούτε και στην διάρκεια του Αγώνα, παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα της Επιδάουρου (1822) είχε ήδη προνοήσει για την «ελευθεροτυπία». Ωστόσο, ενωρίτερα ήδη, στην περίπτωση της εφημερίδας *Ελληνική Σάλπιγξ* (1821) σημειώνεται σύγκρουση μεταξύ Θ. Φαρμακίδη και Δημ. Υψηλάντη για θέματα συναφή με την ανεξαρτησία του εφημεριδογράφου, ενώ είναι γνωστές οι επεμβάσεις του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου στα *Ελληνικά Χρονικά* του Μεσολογγίου (1824), αλλά και οι επεμβάσεις του Εκτελεστικού που κατέληξαν στην «έξωση» του Θ. Φαρμακίδη το 1825 από την *Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*.

Εντούτοις, οι συγκρούσεις αυτές δεν ήταν αποτέλεσμα δεσμοδετημένων απαγορευτικών κανόνων, όπως συνέβη στα μεταγενέστερα χρόνια με το «Ψήφισμα» του Ιω. Καποδίστρια και τους περί Τύπου νόμους του Όθωνος. Οφειλονταν είτε σε προσωπικές παρεμβάσεις, για λόγους αρχών (η περίπτωση Φαρμακίδη-Υψηλάντη), είτε σε διαφορετικές ερμηνείες του σχετικού με τον Τύπο άρθρου του Συντάγματος της Επιδάουρου.

Στην μεταπελευθερωτική ωστόσο περίοδο των εσωτερικών αναταραχών, ο Τύπος παρά τα εμπόδια όσα αντιμετωπίζει εκ μέρους της εξουσίας και τις δοκιμασίες όσες υφίστανται οι εφημεριδογράφοι παρουσιάζει δείγματα ενδιαφέροντα, που προοιωνίζουν εντέλει την υψηλή στάθμη της ελληνικής δημοσιογραφίας, όπως θα εξελιχθεί τις επόμενες δεκαετίες.

Εμμ. Αντωνιάδης, Αν. Πολυζωίδης: αντιμετώπι με την εξουσία

Δύο σημαντικά φύλλα, το περιοδικό *Η Ηώς*, του Εμμανουήλ Αντωνιάδη, δημοσίευμα γενικής παιδείας, αλλά με σαφή κοινωνική και πολιτική διάσταση, και η εφημερίδα *Απόλλων*, φύλλο κατεξοχήν πολιτικό, του Αναστάσιου Πολυζωΐδη, κάνουν τώρα την εμφάνισή τους. Το πρώτο, στο Ναύπλιο (Φεβρουάριος 1830 - Απρίλιος 1831) με πολλές διακοπές λόγω συνεχών διώξεων εναντίον του εκδότη, και το άλλο, ο *Απόλλων* (Μάρτιος 1831 - Οκτώβριος 1831), πρώτο και σημαντικό πολιτικό,

αντιπολιτευτικό φύλλο, στην Ύδρα, κέντρο των πολιτικών αντιπάλων του Κυβερνήτη, ένδερωτων οπαδών της συνταγματικής τάξης και της εφαρμογής του Συντάγματος, όπως είχε διαμορφωθεί στην Τρίτη Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας. Ας σημειωθεί ότι ο κύριος λόγος για τον οποίο ο Αναστάσιος Πολυζωίδης βρέθηκε υποχρεωμένος να μεταφέρει την έκδοση της εφημερίδας στην Ύδρα ήταν οι διώξεις εναντίον του Εμμ. Αντωνιάδη στο τυπογραφείο του οποίου επρόκειτο, σύμφωνα με την πρώτη Προκήρυξη (Ναύπλιο, Δεκέμβριος 1830) του Αν. Πολυζωΐδη, να τυπωνόταν ο *Απόλλων*.

Πράγματι, τα κατασταλτικά μέτρα (κλείσιμο του τυπογραφείου, κατάσχεση των φύλλων, φυλάκιση του εκδότη), όσα έπαιρνε η Διοίκηση προκειμένου να εμποδίσει τον έλεγχο και την κριτική που ασκούσε ο «πολίτης» Εμμ. Αντωνιάδης, άνθρωπος με υψηλό φρόνημα, ανάγκασαν τον φίλο και συναγωνιστή του στα δημοκρατικά ιδεώδη Αν. Πολυζωΐδη, να αναζητήσει καταφύγιο στην Ύδρα, όπου εξέδωσε εντέλει την εφημερίδα του.

Έντυπα με περιορισμένη χρονική διάρκεια και τα δύο, αλλά με καθοριστική παρουσία στην διαδρομή του ελληνικού Τύπου ως προς τις επιδιώξεις και τους στόχους τους: κοινωνικοί, και στην ουσία πολιτικο-ιδεολογικοί οι προβληματισμοί και οι έλεγχοι του φύλλου του Εμμ. Αντωνιάδη, άμεσα πολιτικοί οι σχεδιασμοί και οι προτάσεις του Αν. Πολυζωΐδη, εκφράζουν τις ουσιαστικές αλλαγές προς τις οποίες οδεύει πλέον ο ελληνικός Τύπος.

Η παρουσία εξάλλου των δύο περιοδικών, της *Αιγινιάς* με εκδότη τον Γ. Αποστολίδη-Κοσμητή (Αίγινα, Μάρτιος 1831 - Σεπτέμβριος 1831) και της *Αθηνάς*, με εκδότη τον Γ. Χρυσίδα (Ιανουάριος 1831 - Απρίλιος 1831), βραχυβίων εντύπων τα οποία κατευθύνονται από την Διοίκηση (τυπωνόταν άλλωστε αμφότερα στην «Εθνική Τυπογραφία») ενισχύει την άποψη ότι ο Τύπος αποτελούσε ουσιαστική μέριμνα και ευθύνη της νεόκοπης ελληνικής κοινωνίας. Η συνέχιση της *Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος*, οργάνου της Διοίκησης, συμπληρώνει τον κύκλο των δημοσιογραφικών δραστηριοτήτων, όπως καταγράφονται σε αυτή την πρώιμη ώρα της ελληνικής εθνικής ανεξαρτησίας.

Τρία νέα δημοσιογραφικά φύλλα: περίοδος οδωνικής μοναρχίας

Δείγματα άξια της πορείας την οποία θα ακολουθήσει ο ελληνικός Τύπος στην αμέσως επόμενη περίοδο της οδωνικής μοναρχίας, συνιστούν κατεξοχήν οι τρεις μεγάλες εφημερίδες που θα κυκλοφορήσουν τις επόμενες δεκαετίες. Διότι, η *Αθηνά* του Εμ. Αντωνιάδη, ο *Αιών* του Ιωάννη και κατόπιν του Τιμολέοντος Φιλήμονος, η *Ελπίς* του Κωνσταντίνου Λεβίδη, δεν απαρτίζουν μόνο το κύριο σώμα των εφημερίδων που εκδόθηκαν και εκκυκλοφόρησαν για μεγάλο χρονικό διάστημα στο ελεύθερο αν και περιορισμένης γεωγραφικής έκτασης, βασίλειο. Πέραν αυτού επιβεβαιώνουν ακαμάια δημοσιογραφική παρουσία. Ακόμη και ο βραχυβίος *Χρόνος* του Ιωάννου Φιλήμονος (Ναύπλιο, Μάιος 1833 - Σεπτέμβριος 1833), παρέχει, με τα δημοσιευόμενα εισαγωγικά του κείμενα, εναργή εικόνα για την σημασία των εφημερίδων, όπως την αντιλαμβάνεται ο υπεύθυνος εκδότης, «ως καταρτίζουσαι και αυτά μέρος της πολιτικής ιστορίας του Έθνους» (εφημερίδα *Χρόνος*, 1 Μαΐου 1833, σ. 3).

Ας σημειωθεί ότι οι νόμοι του Όθωνος οι οποίοι εδημοσιεύθηκαν στο φύλλο της *Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (αρ. φ. 29, 14 Σεπτεμβρίου 1833), παρά την υπέρμετρη αυστηρότητά τους δεν κατόρθωσαν να ανακόψουν την ορμή προς την δημοσιότητα και να φιμώσουν παντελώς την ελεύθερη έκφραση, όπως διαμορφώνεται στα δημοσιογραφικά φύλλα της οδωνικής περιόδου. Χαρακτηριστικά όσα παραδέτει ο Κ. Μάγερ, ως προς τους σκοπούς των εμπνευστών τους, βασικά της βαυαρικής αντιβασιλείας, που απέβλεψαν «να καταστήσουν δύσκολον την έκδοσιν εφημερίδων και να δημιουργήσουν άλυτον υπευθύνων, εις τρόπον ώστε να καθίσταται προβληματική, αν όχι αδύνατος, η ελευθέρα έκφρασις γνώμης επί των κοινών. Δημοσιογράφοι, εκδότες, τυπο-

γράφοι, βιβλιοπώλαιοι και πάντες, οι οποίοι καθ' οιονδήποτε τρόπον ανεμιγνύοντο εις την συγγραφήν και έκδοσιν εφημερίδων, περιοδικών και συγγραμμάτων ή συντελούν εις την διάδοσιν και ανάγνωσιν των πάσης φύσεως εντύπων, εθεωρούντο υπεύθυνοι και ειδιώκοντο.» (Κώστας Μάγερ, *Ιστορία Ελληνικού Τύπου*, τ. Α', Αθήνα 1950, σ. 46).

Αλλητάλληλες νομοθετικές, ολοένα και αυστηρότερες, ρυθμίσεις είδαν το φως τα επόμενα χρόνια. 1837, 1844, 1850, όλες με στόχο τον περιορισμό της ελευθερίας του Τύπου, την ποινικοποίηση της ελεύθερης έκφρασης. Οι διώξεις εναντίον των ανθρώπων του Τύπου, καταδικές και φυλακίσεις ήταν με κάθε νέα ρύθμιση, βαρύτερες.

Η ώρα της «επαγγελματικής» δημοσιογραφίας

Αν οι γάλλοι ιστορικοί χαρακτηρίζουν, για την Γαλλία, τον 19^ο ως αιώνα του Τύπου, με ανάλογο τρόπο μπορούμε να προσδιορίσουμε την περίοδο αυτή, δηλαδή τα έτη μετά το 1833, για την ελληνική δημοσιογραφική δραστηριότητα. Ρωμαλέα δημοσιογραφική παρουσία εκπροσωπούμενη από μία πλειάδα εφημερίδων, οι οποίες, μεγαλύτερης ή μικρότερης διάρκειας, μείζονος ή ελάσσονος εμπέλειας, δίνουν το στίγμα της ικανοποιητικής διαδρομής του ελληνικού δημοσιογραφικού κινήματος κατά την περίοδο της οθωνικής μοναρχίας. Αλλά και πέραν αυτής, όταν στην περίοδο της βασιλείας του Γεωργίου Α', αίρονται πλέον στο αναθεωρημένο Σύνταγμα οι περιορισμοί του Τύπου και καθιερώνεται η ελευθεροτυπία. Χωρίς εντούτοις να αμβλύνονται πάντοτε ή ολοσχερώς οι εκατέρωθεν αντιπαράθεσεις

Αναμφισβήτητα ο Τύπος, παρά τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι νόμοι του Όθωνος στα χρόνια 1833-1862, αποκτά σαφή πολιτική διάσταση, αγωνιζόμενος για την σωστή διακυβέρνηση του μικρού κρατιδίου με βάση τις συνταγματικές αρχές, τις διατυπωμένες από το Σύνταγμα, για την απαλλαγή από την παρουσία των ξένων θυαυρών συμβούλων, για την εύρυθμη λειτουργία και ομαλοποίηση του εσωτερικού βίου. Ωστόσο και αυτός δεν έμεινε εντελώς αμέτοχος από το σύνδρομο των ξένων επιρροών αφού και οι τρεις σημαντικές εφημερίδες της περιόδου, *Αθηνά*, *Αιών* και *Ελπίς*, ακολούθησαν η πρώτη φιλοαγγλική, η δεύτερη φιλορωσική και η *Ελπίς* φιλογαλλική πολιτική, σύμφωνα άλλωστε και με τα τρία πολιτικά κόμματα, όπως αυτά αποκρυσταλλώνονται στο νέο πολιτικό σύστημα. Το ίδιο ισχύει γενικότερα και για τα δημοσιογραφικά φύλλα όσα εκυκλοφόρησαν στην ίδια περίοδο.

Υπενθυμίζω ότι και οι τρεις υπεύθυνοι, ο Εμμανουήλ Αντωνιάδης, της *Αθηνάς*, ο Ιωάννης Φιλίμων του *Αιώνα*, ο Κωνσταντίνος Λεβίδης της *Ελπίδος*, προέρχονται από τον ελληνισμό της διασποράς. Μάλιστα ο Κωνσταντίνος Λεβίδης είχε πραγματοποιήσει σπουδές σε ξένα, δυτικά πανεπιστήμια. Κρίνοντας άλλωστε από τη σύνολη διαδρομή τους στον δημόσιο βίο θα δεχόμαστε χωρίς ιδιαίτερες επιφυλάξεις, ότι είχαν, όλοι, έλθει σε επαφή με την δυτική νεοτερική σκέψη, την δυτική παιδεία. Ότι γνώρισαν τα σύγχρονα πνευματικά ρεύματα, το κίνημα και το δίδαγμα του διαφωτισμού, αλλά και σύγχρονους πολιτικούς προβληματισμούς, πολιτικές και κοινωνικές πρακτικές που είχαν την εφαρμογή τους σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Ότι επιδίωξη τους ήταν, ύστερα από τους αγώνες των μαχομένων Ελλήνων, «το Έθνος [...] να συγκαταριδηθή και αυτό με τα αυτόνομα της Ευρώπης έθνη», σύμφωνα με το ενωρίτερα διατυπωμένο αίτημα στην εφημερίδα των Αθηνών (*Εφημερίς των Αθηνών*, αρ. 2, 14 Νοεμβρίου 1825, σ. 4). Είχαν συνεπώς διαμορφωμένες τις σκέψεις και τις προτιμήσεις τους σχετικά με τις έξωθεν πολιτικές και πολιτιστικές παρουσίες με τις οποίες θα έπρεπε να συνεργάζονται οι εντόπιες δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά τα προβλήματα, πολιτικά, κοινωνικά, πολιτισμικά, του νεοϊδρυμένου κρατιδίου.

Εξάλλου και οι τρεις είχαν διαβιώσει στο διάστημα των νεανικών τους χρόνων στην Κωνσταντινούπολη (δύο από αυτούς, ο Ιω. Φιλίμων και ο Κ. Λεβίδης είχαν γεννηθεί στην «βασιλεύ-

ουσα»), κέντρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά και της ελληνικής διασποράς με ζωντανό το φαναριώτικο περιβάλλον, με άγρυπνους και δύσπιστους τους εκκλησιαστικούς άρχοντες, με δραστήριο το εμπορικό στοιχείο και σημαντική λόγια παράδοση. Είχαν ζήσει συνεπώς στο κλίμα μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας που τους επέτρεπε να γνωρίζουν και να προσοικειώνονται εξειδικευμένες πολιτικές και κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές πρακτικές. Πρωτεύουσα πόλη του ελληνισμού η Κωνσταντινούπολη συγκέντρωνε σημαντικές δραστηριότητες των Ελλήνων της οθωμανικής αυτοκρατορίας σε τομείς της οικονομίας, των πολιτικών αναζητήσεων, της παιδείας.

Ας σημειωθεί και η μέδεξη του Ιω. Φιλήμονος και του Εμμ. Αντωνιάδη στην Φιλική Εταιρεία αλλά και η σύμπραξη του τελευταίου στο μαχητικό, άκρως προοδευτικό παρισινό περιοδικό *Μέλισσα* (1819-1821), του οποίου υπήρξε εκπρόσωπος στην Κωνσταντινούπολη και, πιθανώς, συνεργάτης. Σίγουρα η επαφή τους με δυτικά πρότυπα διακυβέρνησης τους έδωσε την δυνατότητα να διαμορφώσουν προωθημένες αντιλήψεις και απόψεις τις οποίες επεξήτησαν να εισαγάγουν στην ελληνική κοινωνία μέσα από τα δημοσιογραφικά φύλλα τους. Να οργανώσουν συνάμα τις εφημερίδες τους με τρόπους επαγγελματικούς, που δεν απείχαν πολύ από ανάλογα δυτικά φύλλα, μάλιστα ως προς την ευρύτητα και ποικιλία της ύλης. Σε υπότιτλο άλλωστε, κάτω από τον βασικό τους τίτλο, δηλώνουν ότι πρόκειται για εφημερίδες πολιτικές, οικονομικές, φιλολογικές (συνήθεια που είχε υιοθετηθεί από τον γαλλικό Τύπο της εποχής), φύλλα δηλαδή προορισμένα να καλύπτουν όχι μόνο θέματα πολιτικής επικαιρότητας αλλά και όσα είχαν ενδιαφέρον για την οικονομία, την κοινωνία, την παιδεία. Με παρόμοιους στόχους θεωρούσαν ότι μπορούσαν να προσελκύουν ασφαλέστερα το ευρύτερο κοινό, με διαφορετικές προτιμήσεις στην πολιτική ιστορία, την ιστορία της κοινωνίας, του πολιτισμού.

Με αυτές τις συντεταγμένες, με αυτές τις προτεραιότητες φαίνεται ότι οργάνωσαν τις εφημερίδες που εξέδωσαν στην διάρκεια της οθωμανικής μοναρχίας οι τρεις δημοσιογράφοι, ο Εμμανουήλ Αντωνιάδης, ο Ιωάννης Φιλήμων, ο Κωνσταντίνος Λεβίδης. Σε ποιο βαθμό επέτυχαν δεν μπορούμε να το κρίνουμε επακριβώς εφόσον δεν κατέχουμε σταδμητά στοιχεία εξαιτίας της έλλειψης συγκεκριμένων αρχειακών τεκμηρίων. Εν τούτοις, η μακρά χρονική παρουσία τους (η *Αθηνά* του Εμμ. Αντωνιάδη εκάλυψε περίοδο από το έτος 1832 έως το 1862, ο *Αιών* του Ιω. Φιλήμονος από το 1838 έως το 1870, και με πολλές διακοπές για δύο ακόμη δεκαετίες, ενώ η *Ελπίς* του Κων. Λεβίδη εκυκλοφόρησε από το 1836 έως το 1868), επιτρέπει να τα θεωρούμε εγχειρήματα επιτυχή με ουσιαστική συμβολή στην περαιτέρω ανάπτυξη της ελληνικής δημοσιογραφίας, όπως αυτή καταγράφεται στις επόμενες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, και πέραν αυτού.

Εφημερίδες αρχών εκινήθηκαν επιτυχώς προς την κατεύθυνση της ενημέρωσης του κοινού και συνάμα για την διαμόρφωση της κοινής γνώμης, την διαπαιδαγώγηση των πολιτών με γνώμονα τούς συνταγματικούς κανόνες.

Εκδότες με επαγγελματικούς πλέον προσανατολισμούς ως προς την διαχείριση των θεμάτων της εφημερίδας, επεδίωξαν επίσης τη συμμετοχή συνεργατών ώστε να επιτυγχάνεται η άρτια οργάνωση των φύλλων.

Άλλες εφημερίδες

Ενδιαφέρουσα αλλά συνάμα δραματική η ιστορία των εφημερίδων αυτής της περιόδου, εφημερίδων μεγαλύτερης ή μικρότερης διάρκειας. Διότι όλες, εκτός από ελάχιστες όσες συμπλεύσανε με την εξουσία, αγωνίσθηκαν σθεναρά για την πραγματοποίηση των προσδοκίων όσες είχαν εμπνεύσει την προηγούμενη δεκαετία τους μαχόμενους για την ανεξαρτησία Έλλης.

Προσδοκίες για την ομαλή λειτουργία δημοκρατικού, κοινοβουλευτικού πολιτεύματος σύμφωνα και με τα δυτικά πρότυπα του πολιτικού φιλελευθερισμού. Προσδοκίες για κοινωνική δικαιοσύνη, για λαϊκή κυριαρχία αλλά και για την πραγματοποίηση στόχων όσοι απέβλεπαν στην

αναβάθμιση της παιδείας, στην προώθηση πολιτισμικών και πνευματικών προτεραιοτήτων. Προβλήματα επείγοντα, δύσκολα και δυσεπίλυτα, από την στιγμή μάλιστα όπου στο νεόκοπο κρατίδιο, επικρατούσαν ομάδες διαφέρουσες ως προς τις αντιλήψεις, τις νοοτροπίες, τα οικεία συμφέροντα και τις επιρροές, συνεπώς και ως προς τους τρόπους ενέργειας και εφαρμογής των σχετικών κανόνων. Η προσήλωση επίσης σε διεκδικήσεις όσες εστόχευαν στην οριστική εδαφική διαμόρφωση της επικράτειας παρορμαζόταν ως μείζον πρόβλημα, που απασχολούσε δυνάμεις τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στους Έλληνες απανταχού της γης. Ας σημειωθεί ότι η συμμετοχή του Τύπου, ο ρόλος του και σε αυτόν τον τομέα καταγράφεται θετικός, επίμονος και συνεχής.

Έτσι, η παρουσία μιας πλειάδας εφημερίδων, με σταθερές επιδιώξεις και αγώνες για την κατοχύρωση του συνταγματικού πολιτεύματος και την σωστή λειτουργία των θεσμών, για την διευθέτηση των γεωγραφικών ορίων, για άλλα ακόμη μείζονα ή ελάσσονα ζητήματα, επιβεβαιώνει την δυναμική του δημοσιογραφικού κινήματος σε τούτα τα δύσκολα χρόνια. Διότι μαζί με τα τρία μακράς διάρκειας δημοσιογραφικά φύλλα, η έκδοση, η κυκλοφορία και άλλων, έστω περιορισμένης χρονικής διάρκειας, καταδεικνύει τόσο την μέθεξη των πολιτών στα κοινά αλλά και ιδίως, χάρη στην μαχητικότητα αυτών των εντύπων, την θέση και την σημασία που κατέκτησε ο Τύπος, ως ενεργό στοιχείο και άξιο μέσον στην εκπροσώπηση της κοινής γνώμης, σε μια περίοδο ιδιαίτερας κρίσιμης, με ανοιχτά μέτωπα σε πλείστους όσους τομείς της δημόσιας ζωής και των εξωτερικών προβλημάτων όσα αντιμετώπιζε το βασίλειο.

Μικρές εφημερίδες σε χρονική διάρκεια, ενδιαφέρουσες ωστόσο για τον τρόπο με τον οποίο οι εκδότες αντιμετώπιζαν, θαρραλέα, το δημοσιογραφικό τους καθήκον, για τον τρόπο με τον οποίο επροστάτευαν τις αρχές τους, αφού σε όλη την περίοδο συστηματικά και συνεχώς ανηφούσαν την ιδιαίτερως σκληρή, ανταγωνιστική στάση της πολιτείας απέναντί τους.

Από τις πρώτες εφημερίδες που εκκυκλοφόρησαν στην Αθήνα, καταγράφεται η *Φήμη* (1837) του Ν. Παπαδόπουλου, του «εκ Τριπόλεως», η οποία το 1840 επήρε τον τίτλο *Ταχύπτερος Φήμη*. Φύλλο που μακροήμερευσε (1837-1866), χωρίς ιδιαίτερη πολιτική χροιά, περιλαμβάνει ειδήσεις και πληροφορίες για την οικονομία και την κοινωνία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εκδοτικό-συντακτικό επιτελείο του που περιλαμβάνει ικανό αριθμό συνεργατών.

Στα ίδια περίπου χρόνια, τον Δεκέμβριο 1838, εκδίδεται στην Αθήνα η εφημερίδα *Ο Σωκράτης των γυναικών και του Λαού*. Εντυπο που θέλησε να αναδείξει την θέση της γυναίκας ως ενεργού στοιχείου της κοινωνικής ζωής, εκδόθηκε για να αντικαταστήσει το πολιτικό περιοδικό *Πρόσδος* (Αθήνα, 1836), του ίδιου εκδότη, του γιατρού Π. Σοφιανόπουλου. Ας σημειωθεί ότι η έκδοση του *Σωκράτη* πραγματοποιήθηκε εφόσον ο εκδότης του θρσκόταν στη φυλακή για τον αντιπολιτευτικό αγώνα του από τις στήλες της *Πρόσδου*.

Ανάλογη τύχη περίμενε και τους άλλους εφημεριδογράφους οι οποίοι με θάρρος και επιμονή υπερασπιζόνταν από τα φύλλα τους τη συνταγματική τάξη και την ελευθερία της έκφρασης. Εντυπωσιακό παράδειγμα και η εφημερίδα του Ν. Σκούφου *Σωτήρ* (Ναύπλιο, 1834 και Αθήνα, 1835-1837), η οποία «ηγωνίσθη με δύναμιν και θάρρος υπέρ των συνταγματικών ελευθεριών και εναντίον του προέδρου της αντιβασιλείας Άρμανσπεργ, τον οποίον εκατηγόρει εις κάθε φύλλον της ως αίτιον της δυστυχίας της Ελλάδος» (Κώστας Μάγερ, *Ιστορία Ελληνικού Τύπου*, ό.π., σ. 43).

Αντές και άλλες εφημερίδες, ορισμένες επαρχιακές, όπως η *Καρτερία* (Πάτρα, 1842 και Αθήνα, 1844-1848), έδωσαν τη μάχη τους για την καθιέρωση και εφαρμογή του Συντάγματος, εν μέσω διώξεων, φυλακίσεων και άλλων καταναγκασμών. Εντούτοις, κανένα μέτρο δεν ίσχυσε για να ανακόψει την αγωνιστική διάθεση, την μαχητικότητα την οποία οι υπεύθυνοι εκδότες και συντάκτες όλων των εφημερίδων αυτής της περιόδου αδιαλείπτως επέδειξαν. Η πρώτη νίκη ήλθε με την

επικράτηση της Επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου και την παραδοχή του Όθωνος να εφαρμόσει το Σύνταγμα. Χαρακτηριστικός και ο υπότιτλος τον οποίο καθιέρωσε ο Κωνσταντίνος Λεβίδης, μετά τα γεγονότα του 1843: «Εφημερίς των αρχών της 3^{ης} Σεπτεμβρίου», ο οποίος επί πλέον έπαψε να χρησιμοποιεί και την γερμανική γλώσσα για την εφημερίδα, όπως είχε εγκαινιάσει στις απαρχές της.

Οστόσο οι ενδουσιασμοί για την εφαρμογή της συνταγματικής τάξης, ιδιαίτερος σχετικά με τον Τύπο, δεν επρόκειτο να μακροημερεύσουν. Διότι ουσιαστικά επρόκειτο απλώς για προσωρινή ανάπαυλα σε ό,τι αφορούσε στην αντιπαράθεση εξουσίας και εφημερίδων. Η αλλαγή της 3^{ης} Σεπτεμβρίου έμεινε χωρίς θετικά αποτελέσματα ενώ οι σχέσεις εφημεριδογράφων και διοίκησης όχι μόνο δεν εβελτιώθηκαν αλλά μάλλον επιδεινώθηκαν. Επαναλαμβάνονται και πάλι, σε όλη την διάρκεια των ετών που άρχισαν με το κίνημα της πλατείας του Συντάγματος και έως την έξωση του Όθωνος, τα καταπιεστικά μέτρα εναντίον των υπεύθυνων των δημοσιογραφικών φύλλων: διώξεις και φυλακίσεις, εξουθενωτικές ποινές είναι η συνήθης τακτική την οποία εφαρμόζουν οι αρμόδιοι προκειμένου να ποδηγητήσουν τους δημοσιογράφους, να φιώσουν την ελευθερία του λόγου. Γνωστές είναι οι παλινδρομήσεις της εξουσίας με την στήριξη της ητλημένης αναποφασιστικότητας του Όθωνος να πορευθεί σύμφωνα με τις επιταγές και τις αποφάσεις της 3^{ης} Σεπτεμβρίου.

Οι εφημερίδες βρίσκονται και πάλι στις επάλξεις. Χαρακτηριστικά τα παραδείγματα των τριών μεγάλων, της *Αθηνάς*, του *Αιώνος*, της *Ελπίδος* οι οποίες δεν παύουν να αγωνίζονται για το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας. Χαρακτηριστικά επίσης τα παραδείγματα και άλλων δημοσιογραφικών εντύπων που εκκυκλοφόρησαν μετά την 3^η Σεπτεμβρίου, οι υπεύθυνοι των οποίων έδωσαν γενναίες μάχες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις παρεμβάσεις της εξουσίας.

Από τα πλέον μαχητικά φύλλα ο *Ήλιος* (Αθήνα, 1855-1867, με πλείστες όσες διακοπές) των αδελφών Παναγιώτη και Αλέξανδρου Σούτσου. Γνωστή η φράση του Αλ. Σούτσου «Είν' ελεύθερος ο Τύπος φθάνει μόνο να μη γράφει», αποτυπώνει καλά τον τρόπο με τον οποίο η εξουσία αντιμετώπιζε, την περίοδο αυτή την δημοσιογραφία και τους δημοσιογράφους. Άλλωστε ο ίδιος ο Παναγιώτης Σούτσος, βασικός εκδότης του *Ήλιου*, επέσυρε πολλές φορές τη μήνη της εξουσίας εξαιτίας των ελέγχων του εναντίον προσώπων και καταστάσεων. Κείμενα εξάλλου του αδελφού του Αλέξανδρου, ιδιαίτερος καυστικά, που συμβάλλανε «σε μεγάλο βαθμό στον αναβρασμό που χαρακτηρίζει την ιστορία της Ελλάδας ως τα 1863» (Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, Γνώση, 2000, σ. 363), οριοθετούν την χρήση της σάτιρας από τον Τύπο.

Ο Σοφοκλής Καρύδης με την εφημερίδα το *Φως* (Αθήνα, 1860-1877), μαχητικός δημοσιογράφος και σατιρικός ποιητής, άσκησε δριμύτατους ελέγχους εναντίον της εξουσίας, χρησιμοποιώντας ευρότατα τον σατιρικό λόγο. Οι κατασχέσεις του φύλλου του υπήρξαν συνεχείς, όπως και οι φυλακίσεις του, μοίρα κοινή των εφημεριδογράφων, σε αυτά τα κρίσιμα χρόνια. Μεταξύ αυτών και ο εκδότης της εφημερίδας *Μέριμα* (Αθήνα, 1855-1882, με πλείστες διακοπές), ο Θεόδωρος Θερμογιάννης, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση θαρραλέου δημοσιογράφου, με συνεχείς διώξεις, κατηγορίες και φυλακίσεις.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ολίγες εφημερίδες όσες είχαν αναλάβει την υπεράσπιση της εξουσίας, δεν μακροήμερευαν. Παράδειγμα, ο *Ελληνικός Ταχυδρόμος* (Αθήνα, 1837), η *Εφημερίς των Αγγελιών* (Αθήνα, 1835), οι οποίες εκδόθηκαν για μικρό χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο συγχωνεύθηκαν.

Την ίδια αυτή περίοδο εκδίδονται και άλλες εφημερίδες στην Αθήνα και τον Πειραιά καθώς και σε επαρχιακές πόλεις, στην Καλαμάτα, το Ναύπλιο, την Πάτρα, τη Σύρο και σε άλλες, ακόμη και στα υπό αγγλική προστασία Επτάνησα, επιβεβαιώνοντας τις ανάγκες του κοινού για ενημέρωση, αλλά συνάμα και την ακαταμάχητη δέληση των εφημεριδογράφων αφενός να ικανο-

ποιούν το κοινό αίτημα και αφετέρου να συμμετέχουν αποφασιστικά στην διαμόρφωση των πολιτικών και κοινωνικών υποθέσεων του βασιλείου. Συγχρόνως μέσα σ' αυτά τα χρόνια εκδίδονται στην Αθήνα και τα πρώτα σοβαρά φιλολογικά και επιστημονικά περιοδικά: η *Εφημερίς Αρχαιολογική* (1837), η *Ευτέρπη* (1847-1855), η *Πανδώρα* (1850-1872), προσγράφοντας στο ενεργητικό της ελληνικής λογιοσύνης και των εφημεριδογράφων ένα ακόμη σημαντικό κεφάλαιο με επιδίωξη την διαπαιδαγώγηση των πολιτών και την προαγωγή των θεμάτων της παιδείας.

Σίγουρα, η Επανάσταση του Οκτωβρίου 1862 και συνακόλουθα η έξωση του Όθωνος πραγματοποιήθηκε εν πολλοίς χάρη στην ακαταμάχητη ορμή, την μαχητικότητα, την ευτολμία και την συνέπεια με την οποία οι εφημεριδογράφοι υπερασπίσθηκαν την συνταγματική τάξη και τις δημοκρατικές ελευθερίες, σε μια μακρά περίοδο, παρά τις πιέσεις, τις διώξεις και τους διωγμούς τους οποίους υπέστησαν. Σίγουρα, η ανατροπή και αποπομπή του Όθωνος συνιστά τη δεύτερη νίκη της ελληνικής δημοσιογραφίας ύστερα από αυτήν της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843. Έκτοτε, και με πρώτους καλούς οιωνούς την ψήφιση του Συντάγματος του 1864, στο οποίο περιλαμβάνονται σημαντικά άρθρα για τον Τύπο και την ελευθεροτυπία, η ελληνική δημοσιογραφία θα προχωρήσει με νέους σχεδιασμούς, καινούργιες επιδιώξεις, διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης του επαγγέλματος, διαχείρισης και συγκρότησης των δημοσιογραφικών φύλλων.

Ο συλλογικός πλέον τρόπος οργάνωσης του επαγγέλματος με την συμμετοχή περισσότερων ειδικών, συντακτών και τεχνικών, οι νέες προσεγγίσεις ως προς τις εργασιακές σχέσεις, οι βελτιωμένες τεχνικές τις οποίες υιοθετούν οι εκδότες χάρη και στην εξέλιξη των τρόπων επικοινωνίας (τηλέγραφος, τηλέφωνα κ.λπ.), προοιωνίζουν την εντυπωσιακή, ποσοτικά και ποιοτικά, παρουσία του ελληνικού Τύπου στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα και κατόπιν. Πράγματι, και παρά την έλλειψη σταθμητών τεκμηρίων ως προς την πρόσληψη και την δεκτικότητα του κοινού απέναντι στον Τύπο, η εντυπωσιακή ανάπτυξη των εφημερίδων μέσα στα χρονικά πλαίσια που αναφέρθηκαν, συνηγορεί να υποστηρίξουμε ότι οι ελληνικές εφημερίδες εδημιούργησαν μέσα σ' αυτό το διάστημα τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της ελληνικής δημοσιογραφίας.

Ως τελευταία εντούτοις αποτίμηση των φύλλων αυτών παραμένουν οι αγώνες τους οποίους ανέλαβαν για την κατοχύρωση λαϊκών ελευθεριών όσες αποτελούν αναγκάσιους κανόνες για την πρόοδο των κοινωνιών.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Τα χρόνια της ακμής 1864-1922

Η νέα περίοδος στην ιστορία του νεοελληνικού πολιτικού βίου αρχίζει με τη σημαντική πολιτειακή μεταβολή του 1864, αφετηρία πολλών καθοριστικών εξελίξεων στη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και των δεσμών. Η συνταγματική κατοχύρωση της καθολικής (ανδρικής) ψηφοφορίας, δεσμικός πυρήνας του δημοκρατικού πολιτεύματος που εγκαθιδρύεται με το Σύνταγμα του 1864, η καθιέρωση της «αρχής της δεδηλωμένης» (1875), η πρόοδος και η σχετικά ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού, είναι οι πολιτικοί όροι που επηρεάζουν την εξέλιξη των εφημερίδων και καθορίζουν τον ρόλο και τη λειτουργία τους.

Τα κόμματα της οθωνικής περιόδου πεθαίνουν μαζί με τις εφημερίδες τους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1860 και στη διάρκεια της επόμενης, εκδίδονται πολλά νέα φύλλα. Μεταξύ αυτών τα κομματικά έντυπα των τεσσάρων νέων πολιτικών αρχηγών: το *Εθνικόν Πνεύμα* (1868), όργανο του κόμματος του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου, η *Εφημερίς των Συζητήσεων* (1870) του Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, η *Ωρα* (1875) του Χαρίλαου Τρικούπη και η *Πρωΐα* (1879) του Θεόδωρου Δηλιγιάννη. Οι εφημερίδες εξακολουθούν να είναι μικρού σχήματος, τετρασέλιδες, δίστηλες ή τετράστηλες, με υπότιτλους που παραπέμπουν στη νοοτροπία και το στυλ της προηγούμενης περιόδου, όπως «εφημερίς πολιτική και φιλολογική» (*Μέλλον*, 1863), «εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων» (*Εθνικόν Μεγαλείον*, 1867).

Μια νέα εποχή

Δύο νέες μεγάλες εφημερίδες, οι *Καιροί* του Πέτρου Κανελλίδη (1872) και η *Εφημερίς* του Δημητρίου Κορομηλά (1873), οριοθετούν με την έκδοσή τους την έναρξη της νέας εποχής του Τύπου: αισθητά διαφορετικές από τις προηγούμενες –κυρίως η *Εφημερίς*, η οποία είναι η πρώτη καθημερινή εφημερίδα και η πρώτη που εκδίδεται ως καθαρά ειδησεογραφική– εκφράζουν μία νέα αντίληψη περί δημοσιότητας, επικαιρότητας και ειδησεογραφίας, η οποία θα εκφραστεί πληρέστερα με την έκδοση της *Ακροπόλεως* (1883). Η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφορεί σε μεγάλο τετράστιγλο σχήμα είναι η *Εφημερίς των Συζητήσεων* (1870). Στα τέλη της δεκαετίας του 1870 η μετάβαση από την «εφημεριδογραφία» στη δημοσιογραφία έχει συντελεστεί: ενισχύεται σταδιακά ο επιχειρηματικός χαρακτήρας των εντύπων, όλο και περισσότερες εφημερίδες γίνονται καθημε-

ρινές, μεγάλου σχήματος, πολυσέλιδες και πολύστυλες, με πληρέστερη ειδησεογραφία, παρά την πάντοτε βαρύνουσα δέση της αρθρογραφίας.

Η πορεία του ελληνικού Τύπου επηρεάζεται από τις γενικότερες προόδους της τεχνολογίας και τις εξελίξεις στον τομέα της επικοινωνίας παγκοσμίως. Ο ηλεκτρικός τηλεγράφος, που τελειοποιήθηκε από τον Μορς το 1850 στις ΗΠΑ, ήταν ένα από τα εντυπωσιακότερα επιτεύγματα της τεράστιας τεχνολογικής προόδου στους τομείς της συλλογής των ειδήσεων και της ταχύτερης διακίνησής τους. Η πρόοδος του Τύπου και η διαμόρφωση του νέου επικοινωνιακού τοπίου στη Δύση είναι το προϊόν μιας μακράς διεργασίας που τον 19^ο αιώνα προσδιορίζεται –με διαφορετικό σε κάθε χώρα ρυθμό– από τη δεσμική κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας και τη γενικότερη πρόοδο της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού, με σημαντικότερη έκφραση τη δεσμοδέτηση της καθολικής (ανδρικής) ψηφοφορίας. Η ανάγκη για ενημέρωση αυξάνεται και αφορά όλο και ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Η παράλληλη τεχνολογική πρόοδος προσφέρει στους επιχειρηματίες-εκδότες τη δυνατότητα να εκδίδουν έντυπα που, για να κερδίσουν το νέο διευρυμένο κοινό, πρέπει να είναι ελκυστικά, φθηνά και ανταγωνιστικά. Η εφεύρεση και υιοθέτηση, κατά τη δεκαετία 1860-1870 του νέου περιστροφικού πιεστήριου και αργότερα των λινοτυπικών μηχανών βοηθούν στην εκτύπωση πολυσέλιδων εντύπων.

Από τα μέσα ήδη του 19^{ου} αιώνα, η ίδρυση των πρακτορείων Τύπου έχει διαμορφώσει την αγορά της πληροφόρησης που προς τα τέλη του αιώνα θα αρχίσει να παγκοσμιοποιείται, ενώ παράλληλα η διακίνηση των εντύπων αλλάζει ριζικά, χάρη στους σιδηροδρόμους. Τη δεκαετία του 1870, όταν στον δυτικό κόσμο αρχίζει η «χρυσή εποχή» του Τύπου, ο ελληνικός Τύπος συνεργάζεται ήδη με τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία. Μάλιστα, το 1875 ιδρύεται το «Τηλεγραφικόν Πρακτορείον Στεφανοπούλου» και το 1895 το «Αθηναϊκόν Πρακτορείον Ειδήσεων».

Έως και τη δεκαετία του 1870 η διακίνηση των εφημερίδων γίνεται αποκλειστικά και μόνον βάσει του συστήματος των συνδρομών, στο εξωτερικό δε και μέσω ανταποκριτών ή των ελλήνων προξένων. Στην Αθήνα οι εφημερίδες αρχίζουν σιγά-σιγά να διακινούνται και από πλανόδιους εφημεριδοπώλες και το σύστημα της ελεύθερης πώλησης κερδίζει έδαφος. Μάλιστα, το 1877 η ίδρυση του «Κεντρικού Πρακτορείου Εφημερίδων Σπύρος Τσαγγάρης» συμβάλλει κατά πολύ στη βελτίωση του συστήματος διανομής και στην ευρύτερη διάδοση των εντύπων.

Περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ενδιαφέρον παρουσιάζει η αύξηση των ποικίλων διαφημιστικών καταχωρίσεων που αποτελούν σημαντικότατο παράγοντα είτε για την επιβίωση είτε –αναλόγως– για την οικονομική ευρωστία των φύλλων. Η μελέτη τους αποτελεί σημαντική πηγή για την ιστορική έρευνα, κυρίως σε ό,τι αφορά την Αθήνα και τα αστικά κέντρα: ποικίλες επιχειρήσεις και καταστήματα (πλοιοποιεία, χαρτοπωλεία, κουρεία-μυροπωλεία, φαρμακεία, εριουργεία, χρυσοχοεία), καθώς και διάφοροι επαγγελματίες, «γνωστοποιούν» προϊόντα και υπηρεσίες εξαιρώντας τη μοναδική και άριστη ποιότητά τους.

Ο αθηναϊκός Τύπος

Οι δυνατότητες που προσφέρει λοιπόν η νέα τεχνολογία αλλάζουν την αντίληψη περί ειδησεογραφίας και ενημέρωσης. Η έννοια της επικαιρότητας συνυφαίνεται πλέον με την έννοια της ταχύτητας και η ίδια η λειτουργία της πληροφόρησης διαφοροποιείται. Τότε εμφανίζονται στις σελίδες των μεγάλων αθηναϊκών εφημερίδων δύο νέα δημοσιογραφικά είδη, η ανταπόκριση και το ρεπορτάζ. Οι αλλαγές συμπυκνώνονται κατά τη δεκαετία του 1880 και επιδρούν στην εμφάνιση της εφημερίδας, στο γενικότερο προφίλ αλλά και στην περιοδικότητά της: η ολοένα πλουσιότερη ειδησεογραφία συνδέεται με την ημερήσια περιοδικότητα και με το μεγάλο πολύστυλο σχήμα. Οι έλληνες εκδότες, με πρωτοπόρο τον Βλάση Γαβριηλίδη, τον εκδότη της *Ακροπόλεως*,

ανοίγονται στον κόσμο και εκσυγχρονίζουν τα τεχνικά μέσα τους, εκφράζοντας μια γενικότερη ανακαινιστική βούληση και τάση μέσα στην ελληνική κοινωνία. Στο πρώτο ελληνικό εκδοτικό «συγκρότημα» –για να χρησιμοποιήσουμε αναχρονιστικά έναν σύγχρονο όρο, αφού ο Γαβριηλίδης εκδίδει στη συνέχεια και έως τα πρώτα χρόνια του επόμενου αιώνα αρκετά άλλα έντυπα– πνέει ένας νεωτερικός ευρωπαϊκός άνεμος που συμπαρασύρει στον ανταγωνισμό και τις άλλες μεγάλες αθηναϊκές εφημερίδες της περιόδου αυτής, κυρίως το *Εμπρός* του Δημητρίου Καλαποθάκη (1896), το *Σκριπ* του Ευάγγελου Κουσουλάκου (1895) καθώς και την *Εστία* (1894). Ο ανταγωνισμός αυτός εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους: με το «κυνήγι της είδησης», με συνεχείς προσπάθειες για τη βελτίωση της εμφάνισης των φύλλων, με την εξασφάλιση σημαντικών και διάσημων δημοσιογράφων ή λογοτεχνών ως συνεργατών, καθώς και με τη δημοσίευση μυθιστορημάτων σε συνέχειες.

Σε γενικές γραμμές, κατά την επόμενη εικοσαετία, μπορούμε να διακρίνουμε στον αθηναϊκό Τύπο δύο «παραδόσεις», εκείνη που χαρακτηρίζεται από το πνεύμα της ανανέωσης και της υιοθέτησης του νέου στυλ που εγκαινιάζουν η *Εφημερίς* και οι *Καιροί*, και εκείνη που επιμένει στη διατήρηση προγενέστερων χαρακτηριστικών, είτε αυτά αφορούν την εμφάνιση της εφημερίδας, όπως το παλαιό μικρό δίστιγλο σχήμα (το υιοθετεί και το διατηρεί έως το τέλος η *Νέα Εφημερίς*, 1881-1896), είτε αφορούν την αντίληψη περί δημοσιότητας και επικαιρότητας: πολλές εφημερίδες εξακολουθούν να εμμένουν στην αρθρογραφία και να υστερούν στην ειδησεογραφία, να μην οργανώνουν αυστηρά την ύλη τους και να μην εγκαταλείπουν την συντηρητική τους εμφάνιση και νοοτροπία.

Κατά τη δεκαπενταετία του πρώτου δικομματισμού, από τις αρχές της δεκαετίας του 1880 ως το 1895, ο αθηναϊκός Τύπος είναι από τους βασικούς διαμορφωτές του δικομματικού συστήματος: συμβάλλει στη διαμόρφωση των δύο «εθνικής» εμβέλειας κομμάτων, του τρικουπικού και του δηλιγιαννικού, στη συγκρότηση και διάχυση των δύο αντίπαλων πολιτικών λόγων, στην καλλιέργεια και τροφοδότηση της πόλωσης, στην ανάδειξη και καθιέρωση συμβόλων και στερεοτύπων, καθιστά την καθημερινότητα της πολιτικής μέρος της καθημερινότητας της ζωής των πολιτών, συμβάλλει εν τέλει στη διεύρυνση της πολιτικής συμμετοχής, καθορίζει και διαχειρίζεται τη σχέση των πολιτών με την πολιτική.

Η καταλυτική κυριαρχία στην κοινωνική και πολιτική ζωή της επίσημης εθνικής ιδεολογίας της Μεγάλης Ιδέας, με όλο το εύρος της πολυσημίας της, καταγράφεται στην αρθρογραφία και δεματολογία των εφημερίδων. Ο εθνοκεντρικός λόγος των εφημερίδων της περιόδου και η αντίστοιχη ρητορεία αποτελούν ένα ολόκληρο –προνομιακό για την έρευνα– πεδίο αναφορών της νεοελληνικής ιδεολογίας. Το εθνικό ζήτημα, είτε ως αίτημα για εθνική ολοκλήρωση, επειγόν όσο και η οικονομική ανάπτυξη και ανασυγκρότηση, είτε ως μεταφυσικών διαστάσεων αντίληψη περί εθνικού μεγαλείου και πεπρωμένου, τροφοδοτεί επιχειρήματα, πάθη, αντιθέσεις, πολωτικού τύπου διλήμματα και αλληλοκατηγορίες περί προδοτικής και αντεθνικής συμπεριφοράς.

Ο επαρχιακός Τύπος

Εξαριετική αύξηση της εκδοτικής δραστηριότητας σημειώνεται σε όλες σχεδόν τις πόλεις της χώρας, σε όσες εκδίδονται εφημερίδες από τα πρώτα κίονας χρόνια του ελεύθερου πολιτικού βίου (Ναύπλιο, Πάτρα, Τρίπολη, Καλαμάτα, Σύρος, Λαμία, Μεσολόγγι), αλλά και σε πολλές άλλες, στην Πελοπόννησο, τις Κυκλάδες και στα υπό βρετανική κατοχή έως το 1864 Επτάνησα. Στον ακόλουθο ενδεικτικό πίνακα αποτυπώνεται η εκδοτική έκρηξη των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες (τον πίνακα συνέταξε η Λουκία Δρούλια).

Πίνακας: Η ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΚΡΗΣΗ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Περίοδος 1835-1862			Περίοδος 1863-1900		
πόλη	έτος έκδ.	αφ. εντύπων	πόλη	έτος έκδ.	αφ. εντύπων
			Αργίνιο	1885	4
			Αίγιο	1866	7
			Άμφισσα	1872	3
			Άνδρος	1877	4
			Άργος	1883	5
			Άρτα	1881	2
			Βόλος	1881	20
			Βόνιτσα	1876	1
			Γύθειο	1869	2
Ζάκυνθος	1849 (-1861)	6	Ζάκυνθος	1863	45 εφ. + π.
			Ηράκλειο	1880	6
			Θεσσαλονίκη	1869	2+ εβραϊκές
			Θήβα	1874	3
			Θήρα	1891	2
			Καλάβρυτα	χ.χ.	1
Καλαμάτα	1857	7	Καλαμάτα	1868	37
			Καρδίτσα	1882	3
Κέρκυρα	1849 (-1863)	10 + 5 π.	Κέρκυρα	1863	47 εφ.+π.+εβρ.
Κεφαλλονιά	1849 (-1863)	9	Κεφαλλονιά	1868	29 εφ. + π.
			Κόρινθος	1874	3
			Κρήτη	1867	10
			Κυπαρισσία	1872	2
Λαμία	1862		Λαμία	1868	4
			Λάρισα	1881	13
			Λαύριο	1892	2
			Λεβαθειά	1876	3
			Λευκάδα	1870	6
Μεσολόγγι	1859 (-1863)	1	Μεσολόγγι	1865	10
			Μεσσήνη	1872	2
			Μυτιλήνη	1879	2
Ναύπλιο	1837 (-1863)	6 + 5 π.	Ναύπλιο	1864	14
Πάτρα	1840 (-1882)	5	Πάτρα	1863	57
Πειραιάς	(1849-)	3 + 1 π.	Πειραιάς	1867	24 + π
			Πύργος	1867	17
			Ρέθυμνο	1881	3
			Ρόδος	1896	1
			Σάμος	1863	5
			Σίφνος	1881	2
			Σπάρτη	1863	11
Σύρος	1837 (-1858)	10 + 2 π.	Σύρος	1863	82
			Τήνος	1877	6
			Τρίκαλα	1863	6
Τρίπολη	1851 (-1894)	6	Τρίπολη	1863	20
			Τύρναθος	1883	1
			Φιλιατρά	1882	1 ή 2
			Χίος	1862	1 π.
Χαλκίδα	1850	1	Χαλκίδα	από 1865	9
			Χανιά	1881	5
ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΛΕΩΝ: 12			ΣΥΝΟΛΟ ΠΟΛΕΩΝ: 47		

Οι περισσότερες εφημερίδες είναι συνήθως εβδομαδιαίες και τετρασέλιδες, ασχολούνται κυρίως με τοπικά θέματα της πόλης ή του νομού και της ευρύτερης περιοχής, απηχούν τις τοπικές πολιτικές αντιπαράθεσεις αλλά και τη δυναμική των εθνικών εξάρσεων και κοινωνικών αναζητήσεων της περιόδου. Δραστήριοι εκδότες επενδύουν στην ανανέωση και βελτίωση των τυπογραφικών εγκαταστάσεων και αρκετοί μετατρέπουν τις εφημερίδες τους σε ημερήσιες.

Στην «παλιά» Ελλάδα, λοιπόν, πολλές και σημαντικές εφημερίδες εκδίδονται στην Πάτρα (Πελοπόννησος, 1886 έως σήμερα· *Ο Νέος Αιών*, 1899-1908· τα σοσιαλιστικά φύλλα *Ελληνική Δημοκρατία*, 1877, και *Επί τα πρόσω*, 1882), στην Καλαμάτα (*Θάρρος*, 1899 έως σήμερα· *Φως*, 1900-1908· *Σημαία Καλαμών*, 1914 έως σήμερα), στη Σπάρτη (*Ήώς*, 1874-1916), στη Λαμία (*Φωνή του Λαού*, 1862-1902· *Ανατολική Ελλάς*, 1867-1874· *Ευνομία*, 1877-1884· *Θερμοπύλαι*, 1891-1933), στο Μεσολόγγι (*Αιτωλικός Αστήρ*, 1864-1884· *Δυτική Ελλάς*, 1862-1888), στο Αγρίνιο (*Χώ του Αγρινίου*, 1898-1905), στην Άνδρο (*Άνδρος*, 1877-1901), στη Σύρο (*Ερμούπολις*, 1864-1876) και αλλού. Πλήθος νέων τίτλων συνδέονται με τη σταδιακή ένταξη των υπόλοιπων περιοχών στο ελληνικό κράτος. Στη Θεσσαλονίκη, όπου ελληνικές εφημερίδες εκδίδονται ήδη κατά την περίοδο της οθωμανικής διοίκησης (η τετραγλώσσα *Σελανίκ-Θεσσαλονίκη* το 1869, ο *Ερμής* από το 1875 έως το 1881), μετά την απελευθέρωση, εκτός από τη *Μακεδονία* (1911/1912) εκδίδονται και άλλες σημαντικές εφημερίδες, όπως το *Φως* και η *Εφημερίς των Βαλκανίων*. Στη Λάρισα η *Μικρά Εφημερίς* (1896), στον Βόλο οι εφημερίδες *Παγασαί* (1889-1892), *Νέα Θεσσαλία* (1892-1897), οι μακρόβιες *Θεσσαλία* (1892 έως σήμερα) και *Ταχυδρόμος* (1917-1996) και ο *Κήρυξ* (1907-1920), στην Καβάλα η *Σημαία* (1908), στη Φλώρινα η *Νέα Φλώρινα* (1912) και η *Φλώρινα* (1916), στα Χανιά η δίγλωσση *Κρήτη* (1867-1896) και ο *Κήρυξ* (1901 έως σήμερα), δεν αποτελούν παρά χαρακτηριστικές και μόνον αναφορές αυτής της εκδοτικής έκρηξης που προκαλείται από τις νέες ανάγκες ενημέρωσης και καταγράφει την ιδιαιτερότητα των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών και τις δυσκολίες της ενσωμάτωσης κάθε περιοχής.

Η γλώσσα των εφημερίδων

Σημαντικές αλλαγές σημειώνονται και στη γλώσσα και το ύφος των εφημερίδων. Πρώτη η *Ακρόπολις* χρησιμοποιεί μια γλώσσα πιο σύγχρονη, χωρίς τους δύσκαμπτους λογιολατρισμούς και τους εξεζητημένους αρχαϊσμούς που χαρακτήριζαν έως τότε τις εφημερίδες. Στα τέλη του αιώνα, ο δημοτικισμός έχει διμορφώσει μια νέα γλωσσική πραγματικότητα και, καθώς η γενιά του 1880 κλείνει τον πρώτο κύκλο της «νεότητας» της, η γλώσσα των εφημερίδων γίνεται πιο «στρωτή». Σε αυτό συντελούν ασφαλώς και άλλοι παράγοντες, η αύξηση και η ποικιλία της ύλης, κυρίως του ειδησεογραφικού μέρους της, καθώς και η διεύρυνση του αναγνωστικού κοινού. Κατά την εικοσαετία που μεσολαβεί ωστόσο έως τα τέλη του αιώνα, η υπερβολή, η εκζητήση και η συχνά φλύαρη ρητορεία χαρακτηρίζουν ακόμη το ύφος των εφημερίδων, κυρίως εκείνων που παραμένουν πιο κοντά στη σύλληψη –ως δομή, εμφάνιση και περιεχόμενο– της προηγούμενης περιόδου, στη μία από τις δύο παραδόσεις που αναφέραμε παραπάνω. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν, για παράδειγμα, οι κομματικές εφημερίδες, η τρικουπική *Ώρα* και η δηλιγιαννική *Πρωΐα* και οι διάφορες μικρές «εφημερίδες γνώμης» που εκδίδονται μέσα στον παροξυσμό των εθνικών περιπετειών για να προασπισθούν την εθνική ιδεολογία.

Τύπος και λογοτεχνία

Η σχέση του Τύπου με τη λογοτεχνία (λογοτεχνική παραγωγή, εκδόσεις, κριτική) είναι πολύπλευρη και αμφίδρομη και η μελέτη της πολύτιμη τόσο για τον Τύπο όσο και για τη λογοτεχνία. Σε ό,τι αφορά τις πολιτικές εφημερίδες αυτής της περιόδου, η παρουσία της λογοσύνης στις σελίδες τους είναι καθοριστική: οι περισσότεροι λογοτέχνες, μείζονες και ελάσσονες, υπογράφουν

επιφυλλίδες και χρονογραφήματα ή εργάζονται ως συντάκτες. Η παράδοση είναι άλλωστε ισχυρή: ένα σημαντικό μέρος της ύλης των εφημερίδων κατά τις προηγούμενες δεκαετίες ήταν ύλη φιλολογική. Η δημοσιογραφία είναι μία από τις ποικίλες δραστηριότητες και εκδηλώσεις, όπως είναι και το θέατρο ή η κριτική, μέσα από τις οποίες ποιητές και πεζογράφοι διαμορφώνουν το λογοτεχνικό προφίλ τους, διαμορφώνοντας συγχρόνως και το αισθητήριο του ολοένα διευρυνόμενου κοινού. Σημαντική είναι η συμβολή ανθρώπων του Τύπου, όπως ο Βλάσης Γαβριηλίδης ή ο Κλεάνδης Τριαντάφυλλος, στην ανάδειξη και καθιέρωση νέων ποιητών μέσα από τα έντυπά τους. Το χρονογράφημα και το διήγημα γνωρίζουν ημέρες άνθησης και δόξας.

Η επιρροή του γαλλικού Τύπου υπήρξε καθοριστική και εντάσσεται στη γενικότερη ευρεία διάδοση και κυρίαρχη θέση της γαλλικής παιδείας και κουλτούρας. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις υιοθέτησης πρακτικών και καινοτομιών της γαλλικής δημοσιογραφίας είναι οι επιφυλλίδες, τα μυθιστορήματα σε συνέχειες, συνηθέστατα μεταφράσεις γαλλικών, αλλά και έργα ελλήνων πεζογράφων, που φιλοξενούνται στο «ισόγειο», στο κάτω μέρος δηλαδή της πρώτης σελίδας των εφημερίδων. Η λογοτεχνική παραγωγή παρουσιάζεται μέσα από τα λογοτεχνικά περιοδικά –με πρωτόπορο την *Εστία* (1876)– που πληθαίνουν καθώς ο αιώνας πλησιάζει προς το τέλος του. Λογοτεχνικές τάσεις, ρεύματα και είδη συναντούν μέσα στις σελίδες των εντύπων τα δεδομένα και τις ανάγκες της νέας κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας του αστικού εκσυγχρονισμού.

Στον χώρο των περιοδικών οι τίτλοι πολλαπλασιάζονται και αφορούν ποικίλα είδη εντύπων: τα αμιγούς φιλολογικής ύλης, όπως η *Τέχνη* (1898-1999) του Κ. Χατζόπουλου, τα *Παναθήναια* (1900) του Κιμ. Μιχαηλίδη, ο *Νουμάς* (1903) του Δ. Ταγκόπουλου· τα οικογενειακά-φιλολογικά περιοδικά, όπως τα *Εκλεκτά Μυθιστορήματα* (1884-1892, κατά μίμησιν του ομώνυμου γαλλικού *Les Bons Romans*)· τα οικογενειακά ποικίλης ύλης, όπως η *Εβδομάς* (1884-1892) του Δ. Καμπούρογλου· οι επετηρίδες, επιθεωρήσεις και άλλα παρόμοια έντυπα διαφόρων επιστημονικών εταιρειών· τα ιδιαίτερος δημοφιλή «Ημερολόγια», όπως το *Αττικόν Ημερολόγιον* (1866-1895) του Ειρηναίου Ασώπιου και το *Chic-Σικ. Ημερολόγιον Γελοιογραφικόν υπό Γεωργίου Κ. Πλωπ* (1902-1927)· τα όργανα αλυτρωτικών εταιρειών, όπως ο *Ελληνομίαιος* (1898-1915). Η *Εφημερίς των Κυριών* (1887-1917) της Καλλιρόης Παρρέν συνεχίζει την παράδοση των πρώτων γυναικείων εντύπων των μέσων του αιώνα, είναι το πρώτο περιοδικό που συντάσσεται από γυναίκες, θέτει ως στόχο τη χειραφέτηση των γυναικών και παραμένει και στις επόμενες δεκαετίες το κυριότερο φεμινιστικό έντυπο της εποχής κατά την οποία συγκροτείται το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα.

Σατιρικά έντυπα

Κατά την τελευταία εικοσιπενταετία του 19^{ου} αιώνα εντυπωσιακή είναι η άνθηση του σατιρικού Τύπου. Μετά τη λαϊκή, θυμώσφη, αδυρόστομη και σκωπτική σάτιρα των μέσων του αιώνα, με τους βραχύβιους, λαθρόβιους και κυκλοφορούντες «αορίστως» ή κανονικός «διαβόλους» και λοιπούς δαίμονες (των τίτλων των σατιρικών εντύπων, όπως ο *Σατανάς* ή ο *Διάβολος ο Χωλός*), η παράδοση της πολιτικής σάτιρας και γελοιογραφίας συνεχίζεται με τον *Εμπαίκτη* (1873), τον διάδοχο του *Αριστοφάνη* (1874-1883), τον *Μικρό Αριστοφάνη* (1876), τον *Αρχίλοχο* (1876-1979), τον *Νέο Αριστοφάνη* (1888-1891), τον *Ασιμοδαίο* (1875-1885) του Θέμου Άννινου κ.ά. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των σατιρικών εντύπων είναι μεγάλος. Μεγάλες είναι επίσης και οι κυκλοφορίες τους (π.χ. τα 7000 φύλλα του *Παληάνθρωπου* το 1883). Δεκάδες σατιρικά έντυπα εκδίδονται επίσης σε πολλές πόλεις της χώρας, σε αρκετές περιπτώσεις με άτακτη περιοδικότητα ή με συνεχείς διακοπές στην κυκλοφορία τους και συχνά με πενιχρά μέσα.

Η καιστική σάτιρα όμως εκπνέει μαζί με τον αιώνα που φθίνει. Ο *Ρωμής*, η «*Εφημερίς που την γράφει ο Σουρής*» διαμορφώνει ένα είδος λόγιας σάτιρας, μάλλον ανώδυνης και πασιπόνης παρά δηκτικής. Η εξέλιξη αυτή δεν είναι άσχετη με τη γενικότερη απήχηση της ευθυμο-

γραφίας όλων των ειδών που στρέφεται προς τον ανάλαφρο σχολιασμό και την καταγραφή της καθημερινότητας μιας κοινωνίας αστικού τύπου η οποία αγκαλιάζει τα ιδιαίτερος δημοφιλή θεατρικά είδη, όπως το κωμειδύλλιο και η επιδεώρηση.

Τα πρώτα σοσιαλιστικά φύλλα

Τότε εμφανίζονται και τα πρώτα σοσιαλιστικά φύλλα. Από το 1875 ήδη εκφράζουν τις αναζητήσεις ποικιλώνυμων σοσιαλιστικών ομάδων σε διάφορες πόλεις, όπως ο *Εργάτης* (Κεφαλονιά και Αθήνα, 1875· Τρίπολη, 1882· Βόλος, 1907), οι *Εργάται* (Κέρκυρα, 1882· Τρίκαλα, 1883-1885), η *Εφημερίς του Λαού* (Σάμος, 1880), το *Νέον Φως* (Πύργος, 1898). Τα σοσιαλιστικά έντυπα πληθαίνουν κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και αργότερα, καταγράφοντας και διαμορφώνοντας την πορεία του εργατικού κινήματος. Το 1917 ο *Ριζοσπάστης*, που είχε πρωτοεκδοθεί στη Θεσσαλονίκη το 1908-1911 από τον Γ. Φιλάρετο και είχε επανεκδοθεί αργότερα από τον Γ. Πετσόπουλο, μεταφέρεται στην Αθήνα και το 1921 γίνεται όργανο του ΣΕΚΕ και το 1924 του ΚΚΕ.

Στις αρχές του νέου αιώνα

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκδίδονται το *Νέον Άστυ* (1901) του Δ. Κακλαμάνου, η *Αστραπή* (1901) του Κ. Γιολδάση, *Αι Αθήναι* (1902) του Γ. Πωπ, ο *Χρόνος* (1903) του Κ. Χαυρόπουλου, η *Εσπερινή* (1901) του Π. Γιάνναρου, η *Πατρίς* (1906) του Σπ. Σίμου. Είναι η «χρυσή εποχή» του αθηναϊκού τύπου. Οι εκδότες επενδύουν σε τελευταίας τεχνολογίας πιεστήρια, η ειδησεογραφία γίνεται ακόμη πληρέστερη, η ύλη πιο πλούσια, αναδεικνύονται σημαντικοί δημοσιογράφοι, κυρίως χρονογράφοι, σημειώνονται τεράστιες για την εποχή κυκλοφορίες.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ευθύς μετά το τέλος του εκδίδονται στην Αθήνα πολλές νέες ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες, μεταξύ των οποίων και μερικές από τις μεγαλύτερες, αρτιότερες και εγκυρότερες που θα πρωταγωνιστήσουν στην ιστορία του 20^{ου} αιώνα: το *Έθνος* (1913) του Σπ. Νικολόπουλου, ο *Ελεύθερος Τύπος* (1916) του Ανδρ. Καβαφάκη, η *Καθημερινή* (1919) του Γ. Βλάχου, το *Ελεύθερον Βήμα* (1922) του Δ. Λαμπράκη και ένα χρόνο μετά η *Βραδυνή* (1923) και η *Δημοκρατία* (1923) του Αλεξ. Παπαναστασίου. Η δεκαετής πολεμική εμπλοκή της ελληνικής κοινωνίας και οι σε όλα τα επίπεδα του δημοσίου βίου συνέπειές της έχουν επιπτώσεις και στον χώρο των εφημερίδων, ευνοϊκές μεν σε ό,τι αφορά τις αυξημένες ανάγκες ενημέρωσης και τη συνακόλουθη αύξηση των κυκλοφοριών, δυσμενείς όμως από άλλες απόψεις: περιορισμός της ελευθερίας του τύπου και επιβολή λογοκρισίας, έλλειψη δημοσιογραφικού χάρτου, δυσκολίες στη διακίνηση κ.ά. Κατά την περίοδο του Διχασμού η «πααραταξιοποίηση» του τύπου επιτείνει την πόλωση της πολιτικής ζωής και συμβάλλει στην οικειοποίηση της πολιτικής κρίσης από την κοινή γνώμη.

Τέλος, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα γίνονται και τα πρώτα βήματα για την ίδρυση επαγγελματικών σωματείων στον χώρο του τύπου. Το 1905 ιδρύθηκαν το «Συνδικάτο Τύπου» των εκδοτών και ο «Σύνδεσμος Συντακτών» των δημοσιογράφων. Το 1914 ιδρύθηκε η «Ένωση Συντακτών» και το 1925 ο «Σύνδεσμος Δημοσιογράφων». Οι διάφορες ενώσεις καταλήγουν τελικά στην ίδρυση της ΕΣΗΕΑ το 1935. Στη Θεσσαλονίκη η πρώτη Ένωση Συντακτών ιδρύθηκε το 1916.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Τα χρόνια του Μεσοπολέμου 1923-1939

Ο ελληνικός «Μεσοπόλεμος», όπως και εάν τον προσδιορίσουμε χρονολογικά –είτε δηλαδή εκλάβουμε ως αφετηρία του το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, είτε την ήττα στη Μικρά Ασία και τη Συνθήκη της Λωζάννης– αποτελεί μία περίοδο της ιστορίας του Τύπου με διακριτά χαρακτηριστικά. Ιδιαιτερότητες, νεωτερισμοί, αλλά και συνεχείς «μικρές αλλαγές» που οδηγούν ορισμένα έντυπα σε γενικότερες μεταμορφώσεις.

Υπάρχει ωστόσο και η αίσθηση της συνέχειας με την προηγούμενη περίοδο, ειδικά με εκείνη του Παγκοσμίου Πολέμου, και είναι τόσο έντονη, τουλάχιστον ως προς την πολιτική παραταξιοποίηση των μεγάλων εφημερίδων αλλά και των περισσότερων μικρότερης εμβέλειας εντύπων, που θέτει υπό ερώτησιν το κατά πόσον η τομή του 1919 ή του 1922/1923 συνιστά ορδή επιλογή, αντί του 1915, αντί, δηλαδή, της αρχής του «Εθνικού Διχασμού».

Αντιθέτως, στο άλλο άκρο του χρονολογικού αναπτύγματος που εξετάζουμε, στη λήξη του ελληνικού Μεσοπολέμου –είτε, και πάλι, επιλέξουμε να την ταυτίσουμε με την έναρξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου τον Σεπτέμβριο 1939, είτε να την τοποθετήσουμε, πολύ πιο λογικά, στις 28 Οκτωβρίου 1940– η τομή στην ιστορία του ελληνικού Τύπου σε σχέση με την περίοδο που ακολουθεί (Κατοχή, Αντίσταση, παράνομος Τύπος, και στη συνέχεια Απελευθέρωση, Ψυχρός Πόλεμος) είναι απολύτως σαφής, όπως άλλωστε και η τομή στην ελληνική κοινωνική, πολιτική και οικονομική ιστορία.

Τα γενικά χαρακτηριστικά του Τύπου

Οι ελληνικές, και ειδικότερα, οι αθηναϊκές, εφημερίδες των δύο μεσοπολεμικών δεκαετιών είναι αφενός μεν περισσότερες από εκείνες της προηγούμενης περιόδου, περισσότερο έντονα παραταξιακές –η αρχή αυτού του φαινομένου θα πρέπει όμως, όπως αναφέραμε ήδη, να συσχετισθεί με την αρχή του Διχασμού το 1915– και, πράγμα αναμενόμενο και συμβατό με τις συνεχείς εξελίξεις της σχετικής τεχνολογίας, αλλά και τις αλλαγές στον χώρο των νοοτροπιών, περισσότερο «σύγχρονες» ως προς την εκτύπωση, τη σελιδοποίηση και την εικονογράφησή τους. Το εικονογραφικό υλικό των μεσοπολεμικών αθηναϊκών εφημερίδων, σε σχέση πάντοτε με το παρελθόν και με την απαραίτητη διευκρίνιση ότι αναφερόμαστε σε συνολικά μεγέθη, καλύπτει σαφώς μεγαλύτερο μέ-

ρος των εντύπων, με τάσεις περαιτέρω αυξήσεως σταθερά πέραν του χώρου των διαφημιστικών καταχωρίσεων σε εκείνον των γελοιογραφιών και των φωτογραφιών, ενώ εμφανίζονται, για πρώτη φορά, έντυπα σταθερής περιοδικότητας και ικανοποιητικής μακροβιότητας, που στηρίζονται κυρίως, εάν όχι αποκλειστικώς, στο εικονογραφικό τους περιεχόμενο.

Για την περίοδο του Μεσοπολέμου, τέλος, διαθέτουμε και τα πρώτα (σχετικώς) αξιόπιστα στοιχεία κυκλοφορίας των μεγάλων τουλάχιστον εφημερίδων, ή, εν πάση περιπτώσει, περισσότερο αξιόπιστα από εκείνα των δύο πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα, καθώς και τα πρώτα, όχι ιδιαίτερω επιτυχή από πλευράς κυκλοφορίας, έντυπα ειδικών ενδιαφερόντων, πέραν των καθιερωμένων οικονομικών ή φιλολογικών, για τα οποία υπάρχουν εφημερίδες και περιοδικά ήδη από τον 19^ο αιώνα.

Η πολιτική στράτευση του Τύπου

Το φαινόμενο της πολιτικής «στράτευσης» των ευρείας κυκλοφορίας εντύπων σε έναν συγκεκριμένο κομματικό λόγο, δεν είναι ασφαλώς νέο. Η διαφορά, ωστόσο, με την προηγούμενη –την προ του 1915 ως προς το θέμα αυτό– περίοδο είναι ότι αντί των πολλών (άλλοτε επισήμων, συχνά ημιεπισήμων, κι ακόμη συχνότερα ανεπισήμων) κομματικών «οργάνων» –ακριβώς διότι πολλά, και σε μεγάλο βαθμό «προσωπικά» εξακολουθούν να είναι τα ελληνικά κόμματα– οι αθηναϊκές, και όχι μόνον, εφημερίδες του Μεσοπολέμου, τείνουν, όλο και σαφέστερα, να επιλέγουν μία από τις δύο μεγάλες παρατάξεις: τη βενιζελική και την αντιβενιζελική. Ενώ πολύ σπάνιες, σε σύγκριση με το παρελθόν, ήταν οι αλλαγές, και μάλιστα αιφνίδιες, της πολιτικής «γραμμής» γνωστών και σταθερής κυκλοφορίας εντύπων. Στο πλαίσιο των δύο παρατάξεων πάντως, υπάρχουν, φυσικώ τω λόγω, εφημερίδες που υποστηρίζουν μία ιδιαίτερη πολιτική άποψη ή έναν συγκεκριμένο πολιτικό αρχηγό με περισσότερο χαρακτηριστικό παράδειγμα τον «μεταξικό» Τύπο.

Αργά αλλά σταθερά, μετά το 1918 –έτος γεννήσεως της ΓΣΕΕ και του ΣΕΚΕ / ΚΚΕ– αναπτύσσεται ένας τρίτος πόλος: ο πόλος της Αριστεράς που διαθέτει τις δικές του εφημερίδες σε εθνικό και, στη συνέχεια, σε περιφερειακό επίπεδο. Πρόκειται για έναν χώρο μικρό –τα εκλογικά ποσοστά της ελληνικής Αριστεράς κατά τον Μεσοπόλεμο, είναι, κατά μέσο όρο, της τάξεως του 5%– αλλά δυναμικό και για ευνόητους λόγους ιδιαίτερω ενεργό στον τομέα της εκδοτικής δραστηριότητας γενικώς και των εφημερίδων ειδικότερα, που αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της πολιτικής «δουλειάς» του κόμματος τόσο στον χώρο της ιδεολογικής αντιπαράθεσης ή, ορθότερα, της σύγκρουσης με τα «αστικά κόμματα», όσο και στον τομέα της οργάνωσης των οπαδών του, και εντάσσονται σε ένα απολύτως διακριτό και αυστηρότατα οριοθετημένο στρατόπεδο, το οποίο δεν έχει σχέσεις επικουρίας με (άρα και αλληλοεπηρεασμού από) τα έντυπα του υπολοίπου πολιτικού φάσματος.

Οι «ιστορικές» εφημερίδες / Τα «βαριά χαρτιά» του παρελθόντος

Από τις 30 περίπου, πανελλήνιας εμβέλειας, αθηναϊκές εφημερίδες που κυκλοφορούν κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, και που ορισμένες έχουν διαρκή παρουσία σε ολόκληρη τη χρονική αυτή περίοδο, παρουσία που συνήθως συνεχίζεται και στη μετά το 1945 εποχή, άλλες τερματίζουν τον βίο τους σε διαφορετικά χρονικά σημεία των μεσοπολεμικών δεκαετιών, και άλλες πάλι, περισσότερο ή λιγότερο βραχύβιες, εμφανίζονται και κλείνουν αυστηρώς εντός των ορίων της περιόδου που μας απασχολεί. Οι πέντε (*Ακρόπολις*, *Εστία*, *Πατρίς*, *Σκριπ*, *Έθνος*) θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν «ιστορικές», εφόσον η πρώτη εμφάνιση και, κατά κανόνα, η θαρύνουσα επιτροπή τους στα πολιτικά δρώμενα, ανήκουν στην αμέσως προηγούμενη περίοδο. Η περίοδος αυτή, για τις τέσσερις πρώτες, είναι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Εάν σε αυτό το υποσύνολο προσθέτουμε τον *Ελεύθερο Τύπο* του, δολοφονηθέντος το 1922, Ανδρέα Κιβαράκη, που εισήλθε δυναμικά

στον στίβο το 1916, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι κατά ποσοστό 20%, οι τίτλοι που κυκλοφορούσαν αντιπροσώπευαν τα «βαριά χαρτιά» του παρελθόντος που δεν διέδεται όμως, το μνημονεύσαμε ήδη, την ίδια ισχύ που είχαν κατά την πρώτη περίοδο της κυκλοφορίας τους.

Το παλαιότερο από την ομάδα αυτή των εντύπων, η *Ακρόπολις* (1885) του Βλάση Γαβριηλίδη, πεθαίνει ουσιαστικά μαζί με τον ιδρυτή της το 1920, και όταν επανεκδίδεται, υπό άλλο ιδιοκτησιακό καθεστώς, το 1929, δεν θα είναι παρά μια ακόμη εφημερίδα του αντιβενιζελικού στρατοπέδου, η οποία διακρίνεται ωστόσο για τη σοβαρότητα και τη μετριοπάθειά της.

Το *Σκριπ* (1895), το πιο φανατικό ίσως από τα αντιβενιζελικά έντυπα της πρώτης περιόδου του Διχασμού, με ευρεία απήχηση στα λαϊκά στρώματα και ειδικότερα στον «λαό της Εκκλησίας», που θα αναγκασθεί να διακόψει την έκδοσή του το 1918, θα κινηθεί κατά τη δεκαετία της επανεμφάνισής του (1920-1930) στον ίδιο χώρο της αδιάλλακτης αντιβενιζελικής «λαϊκής ακροδεξιάς», στον οποίο όμως στοχεύουν και αρκετές άλλες, λιγότερο «γερασμένες» εφημερίδες, για να καταλήξει ημεπίσμο όργανο των παλααιομερολογιτών, των «πραγματικών Χριστιανών».

Η *Πατρίς* (1890) του Σπυριδώνος Σίμου, που ξεκίνησε τον βίο της στο Βουκουρέστι και μεταφέρθηκε 15 χρόνια αργότερα στην ελληνική πρωτεύουσα, εφημερίδα η οποία διαδραμάτισε σημαντικό, και κάποτε καθοριστικό, ρόλο κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα (Γουδί, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Διχασμός), θα εξακολουθήσει να αντιπροσωπεύει τον μαχητικό βενιζελισμό του παρελθόντος, κυρίως όμως σε συμβολικό επίπεδο, όπως έδειξε και η επίθεση βασιλοφρόνων στα γραφεία της το 1935. Δεν διαθέτει το ειδικό βάρος και το κύρος που είχε άλλοτε μεταξύ των στελεχών και των οπαδών του Κόμματος των Φιλελευθέρων και θα διακόψει την κυκλοφορία της για μια τετραετία (1924-1928) πριν κλείσει οριστικά το 1936, αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της μεταξικής δικτατορίας.

Ο *Ελεύθερος Τύπος*, θα εξακολουθήσει, και αυτός, να θεωρείται ένα από τα σοβαρά βενιζελικά έντυπα κατά τη διάρκεια της έκδοσής του από τον γιο του Ανδρέα Καβαφάκη, Χρήστο (1922-1928), αλλά δεν θα κυριαρχεί πλέον στον χώρο των Φιλελευθέρων, και ιδιαίτερα των αντιμοναρχικών φιλελευθέρων, με την αρθρογραφική του καλλιτέπεια, την ακριβολογία των ειδησεογραφικών του σελίδων και τη «φιλική προς τον αναγνώστη» σελιδοποίηση που τον έκανε να ξεχωρίζει κατά την πρώτη περίοδο του Διχασμού.

Από τις παλαιές, προπολεμικές, εφημερίδες μένουν συνεπώς μόνο η *Εστία* και το *Έθνος* να επηρεάζουν κατά τρόπο συνεχή και σταθερό τις πολιτικές εξελίξεις στον ευρύτερο χώρο των Φιλελευθέρων καθ' όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Δεν διαδραματίζουν ωστόσο πρωταγωνιστικό ρόλο. Το *Έθνος*, με τον μετριοπαθή, συντηρητικό λόγο του, απευθύνεται σε ένα μόνο τμήμα του «καθεστωτικού» βενιζελισμού, ενώ η *Εστία*, περισσότερο δυναμική, αλλά και περισσότερο ευάλωτη στη δύναμη των «εθνικών θεμάτων», θα εγκαταλείψει τη βενιζελική παράταξη, μετά την κατηγορηματική καταδίκη του κυπριακού αντιβρετανικού κινήματος του 1931 από τον Ελευθέριο Βενιζέλο, για να προσπαθήσει στη συνέχεια να δημιουργήσει κάποιον, πολλά υποσχόμενο, «τρίτο πόλο», μετά από τον διάλογο με τα έντυπα του μετριοπαθούς αντιβενιζελισμού (*Καθημερινή*, *Πρωΐα*), κατόπιν να επιχειρήσει «διάλογο» με τις ιδέες του εθνικοσοσιαλισμού και τελικώς να καταλήξει στη στήριξη της μεταξικής δικτατορίας, ως ο χαρακτηριστικότερος ίσως εκφραστής ενός ιδιότυπου, λόγω «εθνικών θεμάτων», αντιαποικιακού εθνικισμού της (άκρας) Δεξιάς.

Οι νέες εφημερίδες

Στο κέντρο της πολιτικής σκηνής –των ζυμώσεων, των παρασκηνιακών συναντήσεων και του «ελέγχου» εν πολλοίς, των εξελίξεων τόσο στον κυβερνητικό, όσο και στον αντιπολιτευτικό χώρο– θα βρεθούν άλλα έντυπα, πολύ νεώτερα, που εμφανίστηκαν, τα περισσότερα, κατά την περίοδο 1919-1923, κυριάρχησαν σε όλη τη διάρκεια της μεσοπολεμικής εικοσαετίας και εξακολούθησαν

να παίζουν σημαντικό ρόλο στα πολιτικά δρώμενα της χώρας και μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και τη σημερινή εποχή.

Στο αντιβενιζελικό στρατόπεδο τον πρωταγωνιστικό ρόλο απέσπασε αμέσως σχεδόν μετά την κυκλοφορία του, το *Ελεύθερον Βήμα* (1922) του συμπατριώτη του Βενιζέλου Δημ. Λαμπράκη, ο οποίος δημιούργησε και το πρώτο εν Ελλάδι «συγκρότημα» με την έκδοση, το 1931, της εξίσου επιτυχημένης απογευματινής εφημερίδας *Αθηναϊκά Νέα*. Στο κοινό της ίδιας παράταξης απευδύνονται και η *Πατρίς*, η *Εστία* (μέχρι και το 1932) και το *Έθνος* –έντυπα που ήδη μνημονεύσαμε– καθώς και ο *Ελεύθερος Λόγος* (1923-1928), με τις εκλεκτές λογοτεχνικές και φιλολογικές συνεργασίες του, που φαίνεται ότι έκλινε υπέρ των απόψεων του Γ. Παπανδρέου, και σαφώς κατά της «αριστερής εκδοχής του βενιζελισμού» την οποία εκπροσωπούσε ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου και η Δημοκρατική Ένωσις, Ένας πολιτικός σχηματισμός που αγωνίστηκε σταθερά εναντίον της μοναρχίας αλλά δεν κατόρθωνε πάντοτε εξίσου αποτελεσματικά να κρατάει τις απαραίτητες αποστάσεις ασφαλείας από τους πραξικοπηματικούς νοοτροπίας αξιωματικούς της βενιζελικής πλευράς, και την άκρως ιδιόρρυθμη προσωπικότητα που άκουγε στο όνομα Θεόδωρος Πάγκαλος. Ο Παπαναστασίου και το κόμμα του ωστόσο είχαν την υποστήριξη, μόνιμη ή περιστασιακή, αρκετών εντύπων του φιλελεύθερου και του «δημοκρατικού» χώρου, όπως οι εφημερίδες *Δημοκρατία* (1923-1927) και *Ανεξάρτητος* (1933-1936) ή το ποικίλης ύλης και, όπως φαίνεται, ευρείας κυκλοφορίας *Εξέλιον* (1925-1932).

Ο ρόλος της ναυαρχίδας του αντιβενιζελισμού ανήκε στην *Καθημερινή* (1918) του Γεωργίου Α. Βλάχου, που, όπως άλλωστε το *Βήμα* και τα *Νέα* του Δ. Λαμπράκη, εξακολουθεί να εκδίδεται μέχρι σήμερα και να συγκαταλέγεται μεταξύ των σταθερά έγκυρων, μεγάλης κυκλοφορίας, εφημερίδων γνώμης.

Στο πολυπληθές αντιβενιζελικό κοινό αποβλέπει και η περισσότερο μετριοπαθής *Πρωΐα* (1925) των αδελφών Γεωργίου και Στέφανου Πεσμαζόγλου που ξεκίνησε ως «ξένο προς τα κόμματα» έντυπο, πέρασε μια φάση σφοδρού ενδιαφέροντος για τις απόψεις και το έργο του Ι. Μεταξά, για να υιοθετήσει εν τέλει χαμηλούς τόνους και να κληρυχθεί «υπέρ της συνεργασίας των αστικών κομμάτων», ώστε να αποκλεισθεί για την Ελλάδα η προοπτική «επαναστατικών ανατροπών». Αλλά και η *Ακρόπολις* (επανεκδίδεται το 1929) που διαθέτει πάντοτε έναν λόγο αξιοπρεπή και αξιόπιστο καθώς και τη διάθεση να προσφέρει τις στήλες της σε νέους (αντιβενιζελικούς) διανοούμενους με ενδιαφέρουσες όσο και μετριοπαθείς απόψεις, όπως ήταν τότε ο Παν. Κανελλόπουλος.

Η αντιβενιζελική παράταξη ωστόσο διέθετε και πολύ πιο δυναμικούς εκπροσώπους στον χώρο του Τύπου που απειλούσαν συχνά, αν και όχι σταθερά, την κυκλοφοριακή πρωτοκαθεδρία της *Καθημερινής*, της *Πρωΐας* και του παλαιοσυντηρητικού, φονταμενταλιστικού *Σκριπ*. Η σημαντικότερη από τις εφημερίδες αυτής της κατηγορίας είναι η *Βραδινή* (1923), με πλούσια εικονογράφηση, «λαϊκά» θέματα, που μονίμως φιλοξenoύσε προκειμένου να προσελκύσει το πλειοψηφούν λαϊκό στοιχείο του αντιβενιζελικού στρατοπέδου, ισχυρές δόσεις αντισημιτισμού και αντικομμουνισμού, αλλά και συνεχείς διακηρύξεις πίστωσης προς την ηγεσία του Λαϊκού Κόμματος, κύριου κομματικού εκφραστή της «αντιβενιζελικής πλειοψηφίας του ελληνικού λαού».

Στο ίδιο αναγνωστικό κοινό της «λαϊκής» –κυρίως– Δεξιάς και άκρας Δεξιάς, απευθύνονται με διαφορετικό, κατά καιρούς, βαθμό επιτυχίας, μια σειρά από έντυπα, που υποστηρίζουν περισσότερο ή λιγότερο ανοιχτά, ή σταθερά τις «δυναμικές» απόψεις του Ιωάννη Μεταξά, απόπειρα ανυπερθένου εφαρμογής, εάν ο τόπος επιθυμούσε να σωθεί από τη «δημοκρατική αναρχία». Σε αυτές συμπεριλαμβάνονταν η πολεμικού, και ενίοτε υβριστικού, ύφους *Αθηναϊκή* (1919-1930), η *Πολιτεία* του Θ. Νικολούδη (πρώτη περίοδος: 1917-1929), τα *Χρονικά* (1921-1927) του δημοσιογράφου, ηγετικού, όπως και ο Θ. Νικολούδης, στελέχους της μεταξικής δικτατορίας και εν συνε-

χεία Δημάρχου Αθηναίων Κ. Κοτζιά, και η *Εφημερίς των Ελλήνων* (1935) του επίσης στενού συνεργάτη του Μεταξά, Ι. Διάκου.

Ζωτικό χώρο, στο ίδιο πολιτικό μήκος κύματος του «αδιάλλακτου αντιβενιζελισμού» αναζητούν, τέλος, η *Ελληνική* του Π. Ευστρατίου (1925-1934), που δεν παραλείπει τις βολές κατά των «ξένων εταιρειών» (Ούλεν, Πάουερ) και του (βενιζελικού) «κεφαλαιοκράτη» Μποδοσάκη, αλλά και του Π. Τσαλδάρη που αντιδρούσε σε οποιαδήποτε παρέκκλιση από τον δρόμο του κοινοβουλευτισμού, καθώς και η φασίζουσα εφημερίδα *Τύπος* (1934-1943) του Ν. Κρανιωτάκη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αντικρουόμενες βεβαιότητες και νέοι τρόποι στον πολιτισμό του εντύπου 1940-1974

Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εγκαινιάσθηκε μία περίοδος του ελληνικού Τύπου, η οποία, παρότι έφερε τα σημεία της συγκυρίας της πολεμικής εμπλοκής και της Κατοχής, προοιωνιζόταν τη νέα κατάσταση που έμελλε να δημιουργηθεί στον χώρο του Τύπου με την Απελευθέρωση, τον Εμφύλιο και τον Ψυχρό Πόλεμο. Μετά τους ηρωικούς τόνους που κυριάρχησαν επί του ελληνοϊταλικού πολέμου, επικράτησε διάθεση πραγματισμού με έμφαση στο τοπικό και συγκεκριμένο (νόμιμος Τύπος) ή/και με σαφέστερα εκφρασμένες προσδοκίες για τον αναδυόμενο μεταπολεμικό κόσμο και για την πραγμάτωση των εδαφικών διεκδικήσεων της Ελλάδας (παράνομος Τύπος).

Η κρίσιμη δεκαετία του '40: κατοχικός, αντιστασιακός, παράνομος Τύπος

Κατά τη διάρκεια της γερμανοϊταλικής Κατοχής επέρχονται σημαντικές μεταβολές στην πορεία του ελληνικού Τύπου. Πολλές εφημερίδες διακόπτον αμέσως την κυκλοφορία τους, την οποία κατά κανόνα επαναλαμβάνουν με το τέλος της Κατοχής· άλλες συνεχίζουν είτε με την ίδια ή με άλλη διεύθυνση και άλλες αναγκάζονται αργότερα από τις αρχές Κατοχής να συμπτυχθούν.

Από τις αρχαιότερες αθηναϊκές εφημερίδες το *Έθνος* επαύθη, όταν οι Γερμανοί δύο μέρες μετά την είσοδό τους στην ελληνική πρωτεύουσα την έκλεισαν και κατέλαβαν τις τυπογραφικές της εγκαταστάσεις (29 Απριλίου 1941). Επανέλαβε την έκδοσή της τέσσερα χρόνια αργότερα (29 Ιανουαρίου 1945). Η *Εστία* διέκοψε την έκδοσή της κατά το μεγαλύτερο μέρος της Κατοχής (Οκτ. 1941 - Ιαν. 1945), ενώ ο Αχιλλεύς και ο Κύρος Κύρου είχαν ήδη αποχωρήσει από τη διεύθυνση. Το *Ελληνικό Μέλλον* επίσης του Νίκου Π. Ευστρατίου –αντιβενιζελική εφημερίδα που κυκλοφόρησε το 1931– σταμάτησε οριστικά να κυκλοφορεί στις 29 Απριλίου, ενώ υπό την ίδια διεύθυνση κυκλοφόρησαν ορισμένα παράνομα φύλλα του *Εθνικού Παλμού* (1942-1944). Τέλος ο *Ασύρματος*, ο οποίος εξεδόθη τον Ιούνιο 1939 από τον Γ.Κ.Τζιρακόπουλο, διέκοψε την έκδοσή του στις 28 Απριλίου 1941 για να επανακυκλοφορήσει στις 4 Φεβρουαρίου 1945.

Επί Κατοχής συνέχισαν ωστόσο να κυκλοφορούν οι εξής τίτλοι: *Ακρόπολις*, *Η Καθημερινή*, *Αθηναϊκά Νέα*, *Ελεύθερον Βήμα*, *Η Πρωΐα* και *Η Βραδυνή*. Κατά την Κατοχή τη διεύθυνση

της *Ακροπόλεως* που εκδόθηκε από τον Γ. Βουτσινά το 1929, διατήρησε ο αδελφός του Θεόφιλος Βουτσινάς. Από το φύλλο της 27^{ης} Απριλίου 1941, ο Γ.Α. Βλάχος αναγράφεται μόνον ως ιδιοκτήτης της *Καθημερινής* και η δέση του διευθυντή παραμένει κενή. Επίσης, από τις 26 Απριλίου 1941, όταν ο Δ. Λαμπράκης εγκατέλειψε προσωρινά τη δημοσιογραφία, την παραμονή της εισόδου των πρώτων τμημάτων της Βέρμαχτ στην Αθήνα, τα *Αθηναϊκά Νέα* κυκλοφόρησαν ως «ιδιοκτησία του εργαζομένου προσωπικού», υπό τη διεύθυνση τριμελούς επιτροπής, στην οποία μεταδιβάσθηκαν όλα τα δικαιώματα, αλλά και η ευθύνη της συνεχισσεως των εφημερίδων του συγκροτήματος. Η έκδοση διακόπηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1944, όταν τα *Αθηναϊκά Νέα* και η *Βραδυνή* συγχωνεύθηκαν σε κοινή απογευματινή έκδοση (*Βραδυνά Νέα*) και το *Ελεύθερον Βήμα*, η *Καθημερινή*, η *Ακρόπολις* και η *Πρωία* στην κοινή πρωινή έκδοση *Ηνωμένος Τύπος*. Ο διευθυντής της *Πρωίας*, Στέφανος Πεσμαζόγλου, αποσύρθηκε και ανέλαβε ο Γεώργιος Καρατζάς, ενώ η *Βραδυνή* διευδυνόταν από το 1942 από επιτροπή συντακτών. Οι λόγοι της σύμπτυξης δύο ή τριών εφημερίδων κάτω από έναν ενιαίο τίτλο, νέο –όπως ο *Ηνωμένος Τύπος* στην Αθήνα, στον οποίο συνεργάζονταν ως διευθυντές εκπρόσωποι των εφημερίδων *Ακρόπολις*, *Ελεύθερον Βήμα*, *Καθημερινή*, *Η Πρωία*, και τα *Βραδυνά Νέα* (*Αθηναϊκά Νέα* και *Η Βραδυνή*)– ή με τριπλό τίτλο –όπως π.χ. στην περίπτωση της εφημερίδας που κυκλοφόρησε ως *Τα Νέα*, *Σημεία* και *Θάρρος* της Καλαμάτας– συνήθως αποδίδονται στην προσπάθεια της λογοκρισίας για ευκολότερο έλεγχο και εξοικονόμηση του χρόνου της, καθώς και στο γεγονός ότι υπήρχαν πολλές δυσκολίες να εξευρεθεί το αναγκαίο δημοσιογραφικό χαρτί.

Οι αλλαγές στον Τύπο είναι εμφανείς και στο επίπεδο του περιεχομένου. Λογοκριμένος και αυτο-λογοκριμένος ο κατοχικός Τύπος παρουσιάζει μια εικόνα που έρχεται σε αντίθεση με τον ηρωικό τόνο της αρθρογραφίας κατά τη διάρκεια του ελληνο-ιταλικού πολέμου που προηγήθηκε και με το κοινό αίσθημα, όπως διαμορφώθηκε με τη σταδιακή εμφάνιση εκδηλώσεων απείθειας προς τις κατοχικές δυνάμεις και το πέρασμα στην Αντίσταση, αν και τις πρώτες μέρες της Κατοχής υπήρχε μια στάση αναμονής, φόβου αλλά και δέους έναντι της γερμανικής πολεμικής μηχανής. Η αλλαγή κλίματος στον Τύπο που συνέχισε να κυκλοφορεί επί Κατοχής, οφείλεται θεβαίως και στις δυσμενείς συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στο μέτωπο μετά τη γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας στις αρχές Απριλίου, τη συνθηκολόγηση του στρατού της Ηπείρου και την αναχώρηση της κυβέρνησης και του βασιλιά για την Κρήτη.

Το λογοκριτικό σύστημα των κατακτητών δέσμευσε την ελευθερία του λόγου των κατακτημένων, αλλά και τόνωσε παράλληλα την έκρηξη του αντιστασιακού Τύπου που αναπτύχθηκε σε καθεστώς παρανομίας. Πάμπολλες υπήρξαν οι αντιστασιακές ομάδες –διαφόρων πολιτικών τοποθετήσεων– σε όλη την επικράτεια που έσπευσαν να χρησιμοποιήσουν τον Τύπο στην αντιστασιακή τους δράση, με αντικειμενικό στόχο την Απελευθέρωση. Με όλες τις δυσχερείες και τους κινδύνους που προϋποθέτει ένα τέτοιο εγχείρημα –δύσκολες συνθήκες παραγωγής και διακίνησης, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα όπου απαιτείτο απόλυτη μυστικότητα– η ποσοτική παρουσία εντυπωσιάζει. Βραχύβια φύλλα, τις πιο πολλές φορές, χωρίς τακτή περιοδικότητα, χειρόγραφα, δακτυλογραφημένα ή πολυγραφημένα, αλλά και τυπωμένα σε παράνομα, κρυφά τυπογραφεία –χειροκίνητα κατά κανόνα–, δισέλιδα ή με πιο πολλές σελίδες, κυκλοφορούσαν με ποικίλους τρόπους διάδοσης, που απαιτούσαν σθένος και ψυχραιμία των εδελοντών/τριών που αναλάμβαναν να τις μεταφέρουν και να τις μοιράσουν.

Έντονο και διάχυτο υπήρξε από κάποια στιγμή και πέρα το αίτημα της κοινωνικής αλλαγής, ενώ τα πρώτα χρόνια της Κατοχής η πρόταξη της δεματικής της εθνικής ενότητας και των προτεραιοτήτων του «εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα» σε συνδυασμό με την έκφραση σε μία δημοκρατική ρητορική με έντονο κοινωνικό περιεχόμενο, συγκάλυπταν τις ιδεολογικές διαφορές. Ο εχθρός υπήρξε για όλες τις οργανώσεις κοινός, οι κατοχικές δυνάμεις και οι «κουϊσλικ» στο εσω-

τερικό. Το πολιτειακό ζήτημα εξάλλου δεν είχε τεθεί ακόμη προς χάριν της διασφάλισης της εθνικής ενότητας. Το καλοκαίρι του 1943 διαπιστώνεται όμως στον «αστικό» Τύπο ότι στο πρόσωπο του Γεωργίου συντελείται η ψυχική ενότητα του ελληνικού λαού. Στην *Ενωμένη Ελλάδα – Επίσημο Όργανο του Πανελληνίου Απελευθερωτικού Συνασπισμού (ΠΑΣ)* καταγγέλλεται εξάλλου ο κομμουνισμός ότι μετέβαλε τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα σε αγώνα επιβολής προσωπικών ή κομματικών βλέψεων. Το 1944 έχει μορφοποιηθεί επομένως η διάκριση Αριστεράς-Δεξιάς ως συστατικό στοιχείο της διαμόρφωσης ταυτοτήτων και η αντι-εαμική τομή που διαφοροποιούσε πλέον σαφώς ως προς την αντίληψη του εχθρού και του εθνικού συμφέροντος τις αριστερές από τις «αστικές» αντιστασιακές οργανώσεις, όπως φαίνεται από τα δημοσιογραφικά τους όργανα. Από τις εφημερίδες του χώρου αυτού αναφέρουμε ενδεικτικά τη *Μαχομένη Ελλάδα* της Ιεράς Ταξιαρχίας, τη *Δόξα* της ΠΕΑΝ και τη *Δημοκρατία*.

Ο Τύπος στην Απελευθέρωση και στον Εμφύλιο Πόλεμο

Ένα σημαντικό μέρος του παράνομου Τύπου της Κατοχής επιβίωσε στις καινούργιες συνθήκες της ελεύθερης Ελλάδας εγκαινιάζοντας τη νόμιμη πλέον έκδοσή του, όπως οι εφημερίδες της Αριστεράς η *Ελευθερία*, η *Ελεύθερη Ελλάδα*, η *Μάχη*, ο *Ριζοσπάστης* και το *Ελληνικόν Αίμα* της Δεξιάς. Αρκετοί νέοι τίτλοι εμφανίζονται επίσης τον χειμώνα του 1944, όπως η *Ελλάς* του Γεωργίου Παπανδρέου και το 1945 ο *Εθνικός Κήρυξ*.

Ενώ για τον παράνομο Τύπο της Κατοχής, ή όπως συχνά αποκαλείτο «Τύπο της Εθνικής Αντιστάσεως», η μετάβαση στην ελεύθερη Ελλάδα γίνεται με αναβαπτισμένο το ηθικό κύρος, για τις εφημερίδες που συνέχισαν να κυκλοφορούν επί Κατοχής, τούτο δεν ήταν αυτονόητο. Έκδηλη υπήρξε για αυτές η ανάγκη έκφρασης των αντικατοχικών αισθημάτων τους έστω και αναδρομικά και οριοθέτησης της περιόδου που ξεκινούσε έναντι αυτής που προηγήθηκε. Ο Τύπος του 1944 και της Απελευθέρωσης είχε σαφώς εκφρασμένες προσδοκίες για τον αναδυόμενο μεταπολεμικό κόσμο, τις αρχές πάνω στις οποίες θα οικοδομείτο ο νέος κόσμος και τις εθνικές διεκδικήσεις. Με γνώμονα την εμπειρία του πολέμου και της Κατοχής διαμορφώθηκαν οι προσανατολισμοί του μέλλοντος, οι οποίοι μετά την παρακμή όφειλαν να είναι προσανατολισμοί προόδου και δημιουργικότητας.

Η αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας που είχε ανατραπεί από τη μεταξική δικτατορία, την Κατοχή και τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1944, υπήρξε ένας από τους εξαγγελόμενους στόχους των μεταδεκεμβριανών κυβερνήσεων. Η κυκλοφορία των αριστερών εφημερίδων προσέφερε έτσι σε αυτές το επιχείρημα ότι συμμερίζονταν τις αξίες του «ελεύθερου κόσμου», μιας και η ελευθερία του Τύπου συνιστά έναν από τους πυλώνες κάθε δημοκρατικής διακυβέρνησης. Οι αθηναϊκές εφημερίδες *Ριζοσπάστης* και *Ελεύθερη Ελλάδα* θα συνεχίσουν να κυκλοφορούν, με δυσκολίες έως την αναστολή της έκδοσής τους, τον Οκτώβριο 1947. Περιορισμοί στην ελευθερία του Τύπου είχαν όμως ήδη επιβληθεί από τον προηγούμενο χρόνο, με ψήφισμα της Βουλής και την κατάσχεση του φύλλου του *Ριζοσπάστη* της 21^{ης} Νοεμβρίου 1946, όπου δημοσιεύθηκε ανακοινωθέν του αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού. Οι διώξεις σε βάρος του κομμουνιστικού Τύπου σε όλη την επικράτεια είχαν ξεκινήσει ως αυθόρμητες ή μη αυθόρμητες ενέργειες μη επίσημου ή ημι-επίσημου χαρακτήρα. Σύμφωνα με ιδίες εκτιμήσεις, εικοσιπέντε καθημερινές εφημερίδες της Αριστεράς έκλεισαν στην επαρχία και πολλές δεκάδες εβδομαδιαίες, ενώ οι δύο προαναφερθείσες δεν πήγαιναν σχεδόν καθόλου στην επαρχία από την εποχή ήδη της συμφωνίας της Βάρκιζας. Η έκδοση του *Δημοκρατικού Στρατού*, *Μηνιαϊκού Στρατιωτικο-πολιτικού οργάνου του Γεν. Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας* τον Ιανουάριο 1948 αποτελεί ωστόσο μέρος της εκδοτικής προσπάθειας που ανέπτυξε ο μηχανισμός διαφώτισης του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας στο βουνό. Επιπροσθέτως, από την περίοδο του κεντρώου διαλείμματος η πόλωση καλλιεργείτο από

τις εφημερίδες της Δεξιάς, οι οποίες δεν αναγνώριζαν την ύπαρξη ιδεολογίας του «Δημοκρατικού Κέντρου» πέρα από τον δρόμο του καλού και εκείνον της βαρβαρότητας. Αλλά και εφημερίδες που εξέφραζαν την ιδεολογία του Κέντρου, όπως η *Ελευθερία* και τα *Νέα*, υιοθέτησαν σταδιακά έως το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου την δεξιά εκδοχή αυτού.

Η τριχοτόμηση του Τύπου

Το πολιτικό στοιχείο εξακολούθησε να κατέχει ηγεμονεύουσα θέση όχι μόνον με την περιοριστική έννοια της παραταξιακής δέσμευσης ή ακόμη και με βάση το κριτήριο της μορφολογίας της εφημερίδας, της διάρθρωσης της ύλης, της εμφάνισής της και της εξάρτησης των κοινωνικών θεμάτων από την πολιτική διάσταση, αλλά και ως προς την τριχοτόμηση του χώρου σε Δεξιά, Κεντρώο και Αριστερό και των συντακτών σε δεξιάς, κεντρώας και αριστερής προέλευσης και μηιδητείας. Η διαμόρφωση ταυτοτήτων στη βάση της διάκρισης Αριστεράς-Δεξιάς είναι εμφανής στον χώρο των εντύπων από τα χρόνια ήδη της Κατοχής. Εξάλλου, το πολιτικό στοιχείο εξακολούθησε να διαμορφώνει το προφίλ της εφημερίδας και την ιδιαίτερη ιστορία της, αφού οι πολιτικές επιλογές του εκδότη υπήρξαν καθοριστικές γι' αυτήν.

Οι ατομικές επιλογές, άλλοτε ωφέλιμες άλλοτε επιζήμιες για την αξιοπιστία ή/και την κυκλοφορία της εφημερίδας (βλ. τις περιπτώσεις της *Ελευθερίας* του Κόκκα κατά την «αποστασία» και του *Βήματος / Των Νέων* κατά την περίοδο της πολιτικής στήριξης του Αλ. Παπάγου), δεν ακολουθούσαν πάντοτε μια προσδοκώμενη κομματική λογική. Είναι γνωστό ότι αριστεροί συντάκτες είχαν στελεχώσει την ομάδα των συντακτών, ιδιαίτερα στα πολιτιστικά, πολλών εφημερίδων της Δεξιάς. Παρά ταύτα, ο Τύπος υπήρξε πολωμένος κατά τις δύο μεταπολεμικές δεκαετίες, ενώ η αποδέσμευση από την εσωστρέφεια που τον χαρακτήριζε στον Μεσοπόλεμο συνοδεύθηκε από την οικειοποίηση απ' αυτόν των ιδεολογικών καθορισμών του Ψυχρού Πολέμου.

Οι αλλαγές

Εντούτοις, η ισχυρή παρουσία του πολιτικού Τύπου δεν απέτρεψε τις αλλαγές που επήλθαν στις δεκαετίες του 1950 και ιδιαίτερα του 1960, οι οποίες οφείλονταν στην προσαρμογή του στα νέα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα, όπως ήταν η ενδυνάμωση του απογευματινού Τύπου σε βάρος του πρωινού συνοδευόμενου από μία γενικότερη, αλλά όχι καθολική, τάση ελάφρυνσης της πολιτικής ειδησεογραφίας. Επίσης, οι απογευματινές εφημερίδες μπορούσαν να διανέμονται ταυτόχρονα με τις πρωινές χάρη στην αρτιότερη οργάνωση των μεταφορικών δικτύων. Το 1952 ιδρύθηκε το δεύτερο μεταπολεμικό πρακτορείο εφημερίδων, ενώ το παλαιό, του Σπύρου Τσαγγάρη, το οποίο είχε ανασυσταθεί μεταπολεμικά (1945), διαλύθηκε. Παρέμεινε όμως το «Πρακτορείον Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου», το οποίο είχε ιδρυθεί την ίδια χρονιά (1945) από τους Ιωάννη Τσούρνο, Κωνσταντίνο Τσαγγάρη και Παρασκευά Χριστοδουλόπουλο. Εξάλλου, το 1953 ανεγέρθησαν στην Αθήνα τα κίосκια εφημερίδων, σταθερά σημεία πώλησης των εντύπων.

Η δεύτερη σελίδα των εφημερίδων, ιδίως των απογευματινών, συγκέντρωνε το ενδιαφέρον του κοινού στη μεγάλη του πλειονότητα, σύμφωνα με μαρτυρία του Χρ. Πασαλάρη στο π. *Τετάρτη Εξουσία* (1957). Προσέφερε πληροφόρηση για το θέατρο, τον κινηματογράφο, τον χορό, τα εικαστικά και την πνευματική ζωή και αφηρόνια ειδήσεων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, κριτικές και πλούσιο φωτογραφικό ρεπορτάζ.

Ο λαϊκός Τύπος

Η εμφάνιση λαϊκών εφημερίδων μεγάλης κυκλοφορίας σημειώθηκε επομένως την περίοδο που μελετάμε. Οι σελίδες «ρεπορτάζ στον κόσμο» που συναντάμε σε εφημερίδες του Μεσοπολέμου,

όπως η *Απογευματινή* και η *Βραδυνή*, έδωσαν τη θέση τους στην ιδιαίτερη για τα ευρωπαϊκά δεδομένα περίπτωση ενός λαϊκού Τύπου που δεν αποβάλλει το πολιτικό ενδιαφέρον και τις κομματικές του δεσμεύσεις παρά την έμφαση στην ψυχαγωγία, στα εγκλήματα και γενικότερα, στα λεγόμενα «ανθρώπινα δέματα». Στην κατηγορία αυτή ανήκαν εφημερίδες της Δεξιάς, όπως η *Βραδυνή*, η οποία υπήρξε πλούσια σε φωτογραφίες, ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960, και η *Απογευματινή* με τον επίσης χαρακτηριστικό για την περίπτωση υπότιτλο (*ανεξάρτητος εφημερίς παγκοσμίου ενημερότητας*), τα μυθιστορήματα, τα διηγήματα και τα καθημερινά απόρρητα σημειώσεων προσώπων. Στο πρώτο φύλλο της εγκαινίαζε τις μεγάλες δημοσιογραφικές της επιτυχίες, όπως τις αποκάλυψε, με χαρακτηριστικότερη για τη μυθιστορηματοποίηση της πολιτικής τη «συγκλονιστική αφήγηση» δύο ελλήνων στρατιωτικών που παρέμειναν στα στρατόπεδα της Αλβανίας, και με τα απομνημονεύματα του πρώην βασιλιά της Αιγύπτου Φαρούκ.

Το λαϊκό στοιχείο εισήχθη στην πολιτική αρθρογραφία με την έννοια του εντυπωσιασμού και σε βάρος της ιστορικής και γλωσσικής ακρίβειας και του πραγματισμού. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 το κύριο άρθρο καταλάμβανε πολύ μικρότερο χώρο στην πρώτη συνήθως ή στη δεύτερη σελίδα και υποβαθμιζόταν η βαρύτητά του ανάμεσα στους πηχραίους τίτλους της πρώτης σελίδας (βλ. τις στήλες «Τα Βραδυνά» στην *Βραδυνή* και «Γνώμη» στην *Απογευματινή*). Ας σημειωθεί ότι η τελευταία αυτή αλλαγή αφορούσε τις περισσότερες απογευματινές εφημερίδες. Στην εφ. *Τα Νέα*, η γνώμη της εφημερίδας εκφράσθηκε πολύ περισσότερο μέσω της πολιτικής ειδησεογραφίας και του ρεπορτάζ παρά μέσω του κυρίου άρθρου, τη θέση του οποίου κατέλαβε η στήλη «Ζητήματα». Εξάλλου, παρά τα ενδιαφέροντα στοιχεία που προσκομίζει η ερευνητική δημοσιογραφία στην οποία επιδόθηκε η εφημερίδα (βλ. τα άρθρα για τις παρακρατικές οργανώσεις), εμφανίζει και μία νότα μυθιστορηματικής πλοκής. Ας σημειωθεί τέλος στο σημείο αυτό ότι, αντίθετα από τις εφ. *Απογευματινή* και η *Βραδυνή*, η καθημερινή εφ. *Εμπρός* έγινε εβδομαδιαία το 1953, με ποικίλη ύλη και πλούσιο φωτογραφικό ρεπορτάζ, έχοντας απολέσει οριστικά τον πολιτικό της χαρακτήρα.

Από τις εφημερίδες του Κέντρου, η πλέον αντιπροσωπευτική περίπτωση απογευματινής εφημερίδας με λαϊκό προφίλ υπήρξε η *Αθηναϊκή*, ιδιοκτησίας Ι. Παπαγεωργίου, εκδότη του μεγάλης κυκλοφορίας περιοδικού ποικίλης ύλης *Θησαυρός*. Εντούτοις, στοιχεία λαϊκού Τύπου επισημαίνονται και σε άλλες εφημερίδες, όπως στην εφ. *Ακρόπολις* (βλ. την περιγραφή του πολέμου της Κορέας), που ανήκε μαζί με την *Απογευματινή* στο συγκρότημα Μπότση.

Το λαϊκό στοιχείο, όπως εμφανίσθηκε σε αυτό που αποκλήθηκε στον αγγλοσαξωνικό Τύπο «popular press», συνυφάνεται με τον λαϊκισμό και το πολιτικό με το κοινωνικό ρεπορτάζ συναντώνται στη λογική της δραματοποίησης. Ο τρόπος με τον οποίο προβλήθηκε η υπόθεση της δολοφονίας ενός σιδηροδρομικού στην Αθήνα από τις εφ. *Απογευματινή*, *Έθνος* και *Βραδυνή*, προκάλεσε την αγανάκτηση πολλών δημοσιογράφων που κατήγγειλαν την αναγνωματοποίηση του εγκλήματος και τη «δεκαρολογία» (Δημ. Ψαθάς), αλλά και της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών που επέκρινε τον «κιτρινισμό».

Η στροφή στην ψυχαγωγία

Η έμφαση ωστόσο στην ψυχαγωγία δεν στοιχειοθετεί από μόνη της το λαϊκό στοιχείο στον Τύπο, το οποίο συνδέεται επίσης ο εντυπωσιασμός, ο άμεσος τόνος με τον οποίο απευθύνεται στον αναγνώστη και η ανάληψη σελίδα. Η στροφή άλλωστε στην ψυχαγωγία αποτελεί ένα από τα γνωρίσματα της μεταπολεμικής δημοσιογραφίας, και ιδιαίτερα της δεύτερης δεκαετίας, με την έννοια του ανοίγματος σε μια πληθώρα θεμάτων, κοινωνικών, καλλιτεχνικών, αθλητικών και εκλαϊκευμένων επιστημονικών. Ένα λογοτεχνικό περιοδικό, όπως η *Νέα Εστία* αποσκοπούσε στο να προσφέρει «ψυχαγωγία και μόρφωση», αλλά και ένα περιοδικό ποικίλης ύλης, όπως το *Πάνθεον*, ήθελε «να τέρπει και να διδάσκει». Αλλά ακόμη και η εισαγωγή του κοσμικού ρεπορτάζ στην ύλη της

εφημερίδας είναι δυνατόν να συμπεριληφθεί σε μια ευρέως νοούμενη έννοια της ψυχαγωγίας. Σε κάθε περίπτωση, η ιδέα της ψυχαγωγικής λειτουργίας του Τύπου έχει ήδη αναπτυχθεί στον Μεσοπόλεμο και η εικονογράφηση, όπως και τα αναγνώσματα, υπήρξαν στοιχεία συνυφασμένα με τη συγκεκριμένη αυτή λειτουργία. Την περίοδο εκείνη άλλωστε εμφανίσθηκε μια ειδική κατηγορία εντύπων, όπως το περιοδικό *Οικογένεια* (1926) –με νέο μικρό σχήμα από το 1927–, στα οποία η πολιτική δεν υπήρχε ως δημοσιογραφική ύλη, αλλά υπεισήρχετο ως διατύπωση πολιτικών θέσεων και περιφρούσα ιδεολογική ατμόσφαιρα.

Εξάλλου, η εφ. *Μεσημβρινή* που εκδόθηκε το 1961 από την Ελένη Βλάχου, αποτύπωσε τη στιγμή εκείνη της αποδέσμευσης από τις αυστηρές προδιαγραφές της σοβαρής πολιτικής ενημέρωσης που εκπροσωπούσαν παλαιοί τίτλοι, όπως *Η Καθημερινή*, η *Εστία*, ακόμη και *Το Βήμα* –από τον κεντρικό χώρο– με τη γνωστή διάσταση της λογιουσύνης που του προσέδιδαν κυρίως οι ποιοτικές επιφυλλίδες (διάδοχος του *Ελευθέρου Βήματος*). Τον τρίτο χρόνο της κυκλοφορίας της, η *Μεσημβρινή* θα ξεπεράσει σαφώς το tirage της *Καθημερινής*, ενώ *Τα Νέα*, με την ανανεωμένη συντακτική ομάδα και την ανανεωμένη εμφάνιση, θα ξεπεράσουν εμπορικά *Το Βήμα*, του ίδιου συγκροτήματος, πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, για να σημειώσουν υπερδιπλάσιο tirage απ’ αυτό κατά τη δεκαετία του 1960 ή ακριβέστερα έως το 1967, περίοδο κατά την οποία σημειώνεται μεγάλη αύξηση των κυκλοφοριών. Με τη *Μεσημβρινή* επίσης που φέρνει στον ελληνικό Τύπο την τεχνολογία του όρσρετ, ιδρύθηκε το τρίτο συγκρότημα Τύπου, μετά από εκείνο του Λιμπράκη (*Βήμα*, *Νέα*, *Ταχυδρόμος*, *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, *Εποχές*) και του Μπότση (*Ακρόπολις*, *Απογευματινή*, *Πρώτο* και *Οικογένεια*).

Στις εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας, η πληροφορία πλέον πολυμερίζεται και ο Τύπος καθίσταται μαζικός αφού απευθύνεται στον μέσο αναγνώστη προσφέροντάς του ένα βιομηχανοποιημένο πολιτισμικό προϊόν. Και τούτο δεν αναιρεί τον ισχυρισμό των δημοσιογράφων της εποχής ότι στο καλλιτεχνικό ρεπορτάζ ο συντάκτης δεν υπόκειται στις δεσμεύσεις του πολιτικού, ο οποίος ήταν υποχρεωμένος να δεχθεί τους περιορισμούς αυτού που αποκαλούσαν «τραστ» των ειδήσεων.

Ανταποκριτές και ειδικά έντυπα

Επίσης, ο δεσμός των ανταποκριτών του εξωτερικού που έτεινε να εξασθενήσει μετά τον πόλεμο, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και της διανομής των ειδήσεων από τα μεγάλα ειδησεογραφικά πρακτορεία, αναζωογονήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Γεγονότα, όπως το κυπριακό, το μεσανατολικό, οι εξελίξεις στις χώρες του κομμουνιστικού στρατοπέδου, είχαν καταστήσει απαραίτητους τους ανταποκριτές ή τους ειδικούς απεσταλμένους, ενώ υφίστατο κι ο δεσμός του ανταποκριτή από τις επαρχίες που ήταν συχνά δημοσιογράφος του επαρχιακού Τύπου.

Οι πολιτικές εφημερίδες της Δεξιάς φιλοξενούσαν συχνά ανταποκρίσεις ή άρθρα δυτικών, κατ’ αποκλειστικότητα, προκειμένου να καλύψουν την επικαιρότητα στη Σοβιετική Ένωση και στις χώρες-δορυφόρους. Και τούτο, για δύο κυρίως λόγους. Αντίθετα από την *Αυγή* και τη *Δημοκρατική Αλλαγή*, την πρωινή και απογευματινή εφημερίδα της Αριστεράς, οι άλλες εφημερίδες δεν είχαν ανταποκριτές στις χώρες αυτές, ενώ και οι ξένες ανταποκρίσεις προσέδιδαν κύρος στο αντικομμουνιστικό επιχείρημα που κι οι ίδιες επικαλούνταν. Εξάλλου, δίπλα στις ανταποκρίσεις των δυτικών, φιλοξενούνταν ανταποκρίσεις ελλήνων δημοσιογράφων από την Αμερική (ο Α. Καραντώνης για την *Καθημερινή*, ο Στεφ. Ζώτος για *Τα Νέα*) ή από το Λονδίνο, το Παρίσι και το Βερολίνο (βλ. τις εντυπώσεις του Α.Γ. Κορομηλά για την έγερση του «τοίχου» στην *Καθημερινή*). Ωστόσο, μετά το 1955, τα *Νέα* φιλοξένησαν άρθρα δυτικών που υποστήριζαν τον τρίτο δρόμο της ειρηνικής συνύπαρξης των δύο κόσμων.

Παράλληλα, αναπτύχθηκε ο ειδικός Τύπος, με έντυπα για τον αθλητισμό (η *Αθλητική Ηχώ* ιδρύθηκε το 1945 και το 1950 έγινε καθημερινή), τη γυναίκα και το σπίντι, την επιστήμη και τη ζωή, το σχολείο και τη δρασκεία, το ραδιόφωνο, περιοδικά τέχνης όπως ο *Ζυγός* και η *Επιδειρώση Τέχνης*,

περιοδικά για τα γράμματα όπως τα *Ελεύθερα Γράμματα* και οι *Εποχές*. Από τα οικονομικά έντυπα ως αναφερθούμε στην *Ημερησία* και στη *Ναυτεμπορική* που κυκλοφορούσε και κατά τον Μεσοπόλεμο στον Πειραιά, όπως και στον *Οικονομικό Ταχυδρόμο* που επανεκδόθηκε το 1954 ως ένδετο τεύχος στο πρώτο φύλλο της εφ. *Ο Ταχυδρόμος*, για να κυκλοφορήσει ως χωριστό εβδομαδιαίο λίγο μετά.

Επίσης, την περίοδο εκείνη εμφανίζονται τα κόμικς και τα εικονογραφημένα έντυπα για παιδιά (*Ο Μικρός Ήρωας*, *Ταρζάν*, *Γκαούτο-Ταρζάν*, *Ποκοπικό*), όπως και τα περιοδικά αστυνομικής λογοτεχνίας (*Μάσκα*), δίχως να αναπτυχθεί στην Ελλάδα παράδοση μεγάλων περιοδικών βασισμένων στο φωτο-ρεπορτάζ.

Η *Ελληνική Φωτογραφία* υπήρξε τριμηνιαία έκδοση της Ελληνικής Φωτογραφικής Εταιρείας με άρθρα για την τέχνη και την τεχνική της φωτογραφίας, ενώ τα *Φωτο-νέα* (1949) που διανέμονταν δωρεάν από την Αγγλο-ελληνική Υπηρεσία Πληροφοριών προσέβαλλαν με βάση αποκλειστικά φωτογραφικό υλικό τη συμβολή των Βρετανών στη συμμαχική νίκη αλλά και τα συμμαχικά συμφέροντα εν γένει.

Τα εβδομαδιαία περιοδικά ποικίλης ύλης, όπως οι *Εικόνες*, ο *Ταχυδρόμος*, ο *Θησαυρός* και τα *Επίκαιρα* που κυκλοφόρησαν επί της δικτατορίας (ανήκαν μαζί με το *Τηλέγραμμα* στο συγκρότημα Πουρνάρι), υπήρξαν επίσης εικονογραφημένα, με θέματα εσωτερικής και διεθνούς επικαιρότητας, ρεπορτάζ, μόδα, κινηματογράφο, θέατρο, μυθιστορήματα και ειδικά λευκώματα. Τα περιοδικά αυτά, είχαν πολλές διαφημίσεις, έγχρωμες φωτογραφίες στην πρώτη σελίδα και ασπρόμαυρες στο εσωτερικό –εκτός από τη νέα φάση έκδοσης των *Εικόνων* (1968) με πλούσιο έγχρωμο φωτογραφικό ρεπορτάζ– διατηρώντας τη σοβαρότητα ενός ενημερωτικού εντύπου που δεν φιλοδοξούσε να είναι ανάλαφρο ή πικάντικο, όπως φερ' ειπείν το εβδομαδιαίο περιοδικό *Πρώτο*. Η φωτογραφία είχε καταστεί πλέον μία από τις δύο μορφές του ρεπορτάζ, ενώ οι διαφημιστικές εταιρείες είχαν κάνει την εμφάνισή τους στον χώρο των ΜΜΕ. Εκτός από τη φωτογραφία και την τετραχρωμία, τα καινούργια πιεστήρια και οι καινούργιες λινοτυπικές μηχανές είχαν συμβάλει επίσης στον εκσυγχρονισμό του Τύπου.

Τα διαφωτιστικά-αντικομμουνιστικά τέλος περιοδικά συνιστούσαν μια ιδιαίτερη κατηγορία εντύπων στη μετεμφυλιακή Ελλάδα που παρουσίαζαν ωστόσο συγγένειες με αντικομμουνιστικά έντυπα του δυτικού κόσμου. Τέτοια ήταν η *Αναμόρφωσις* και ο *Σκαπανεύς της Μακρονήσου*, οι *Σλαύοι κατά των Ελλήνων*, το *Πίσω από το παραπέτασμα* και τα *Σύνορα των δύο κόσμων*, η *Αντικομμουνιστική Ελλάς*, καθώς και αργότερα η *Σοβιετολογία*.

Λογοκρισία και απαγορεύσεις

Σχετικά τέλος με τους τίτλους της περιόδου που εξετάζουμε –αναφερθήκαμε έως τώρα μόνον σε καινούργιους– οφείλουμε να προσθέσουμε ότι πολλές από τις παράνομες εκδόσεις της Κατοχής συνέχισαν την πορεία τους ως νόμιμες εκδόσεις, όπως η *Ελευθερία*, η *Ελεύθερη Ελλάδα*, η *Μάχη*, κι από τη Δεξιά, το *Ελληνικόν Αίμα*. Από τις εφημερίδες που διέκοψαν την κυκλοφορία τους επί Κατοχής, οι περισσότερες επανακυκλοφόρησαν, όπως και οι άλλες που είχαν συνεχίσει να εκδίδονται (εκτός της *Πρωΐας*). Νέοι τίτλοι εμφανίσθηκαν τη δεκαετία του 1940, όπως ο *Εθνικός Κήρυξ* και η λιγότερο μακρόβια *Ελλάς*. Αρκετοί νέοι τίτλοι εμφανίσθηκαν την επόμενη δεκαετία με διάρκεια ζωής ένα έως δέκα χρόνια περίπου, εκφράζοντας κυρίως τον χώρο του Κέντρου. Από τις εφημερίδες της Αριστεράς ιδρύθηκε η *Αυγή*, ενώ ο *Ριζοσπάστης* εξαναγκάσθηκε σε παύση το 1947, μαζί με εξήντα περίπου άλλες εφημερίδες σε όλη τη χώρα. Οι περιορισμοί στην ελευθερία του Τύπου ίσχυαν από το 1946 με το Γ' ψήφισμα περί εκτάκτων μέτρων, άρθρα του οποίου ετέθησαν πάλι σε ισχύ με το διάταγμα του Ιανουαρίου 1951, όταν έκλεισε αναγκαστικά η εφημερίδα της Αριστεράς *Δημοκρατικός*. Οι δεσμευτικές για τον Τύπο διατάξεις περιέπεσαν σε αχρηστία για να ανασταλούν το 1962, παρότι η προτεραιότητα που έδετε το Σύνταγμα του 1952 στη δημόσια ασφάλεια περιόριζε ή αυτοπεριόριζε την ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων.

Παρά τη βούληση της συντηρητικής Δεξιάς να φαίνεται δημοκρατική σεβόμενη την ελευθερία του Τύπου, αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στα κομμουνιστικά καθεστώτα, όπως συχνά ισχυριζόταν, οι διώξεις εναντίον αριστερών εφημερίδων ή δημοσιογράφων που εργαζόταν σε αυτές εξακολούθησαν να λαμβάνουν χώρα. Το καθεστώς λογοκρισίας που ίσχυσε επί της δικτατορίας των συνταγματαρχών προκάλεσε κρίση στον ελληνικό Τύπο. Εντούτοις, οι περισσότερες εφημερίδες συνέχισαν την κυκλοφορία τους, εκτός από τις εφημερίδες της Ελένης Βλάχου, την *Ελευθερία* και την *Αθηναϊκή*. Υπήρξαν εξάλλου εφημερίδες των οποίων η έκδοση ανεστάλη αργότερα, όπως το *Έθνος*, η *Βραδυνή* και η *Χριστιανική*. Για τις εφημερίδες της Αριστεράς βεβαίως, και για τα αντιστασιακά φύλλα που ιδρύθηκαν την περίοδο εκείνη, η απαγόρευση της κυκλοφορίας τους συνέθεε αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Αλλά και όποια νέα έκδοση δεν υπηρετούσε ιδεολογικά το καθεστώς (βλ. σχετικά: η *Νέα Ελλάς* και *Νέα Πολιτεία*), ήταν καταδικασμένη σε πούση, όπως τα περιοδικά *Πολιτικά Θέματα* και το *Αντί* (1973).

Κλείνοντας αυτό το σύντομο σημείωμα, οφείλουμε να τονίσουμε τη σημασία του ομογενειακού Τύπου για τη μελέτη της πολιτισμικής ταυτότητας των αποδήμων και των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού γενικότερα. Η ιστορία του ομογενειακού Τύπου αποτελεί τμήμα της ιστορίας του ελληνικού Τύπου, δεδομένου ότι οι μεγάλες εφημερίδες των παροικιών προσφέρουν εκτενείς καλύψεις των γεγονότων που διαδραματίζονται στη χώρα καταγωγής, τα οποία δεν είναι διαθέσιμα στον εμπορικό Τύπο των χωρών υποδοχής και συνιστούν σοβαρή πρωτογενή πηγή για τη μελέτη της ιστορίας των δεσμών, των νοοτροπιών, αλλά και της οικονομικής και πολιτισμικής δράσης των Ελλήνων του εξωτερικού. Τούτο ισχύει πολύ περισσότερο για την Αυστραλία —όπου το κύριο μεταναστευτικό ρεύμα σημειώθηκε μεταξύ 1952 και 1972— τη Βόρεια Αμερική, τη Γερμανία και το Βέλγιο. Η εικόνα θα παρέμεινε ατελής προκειμένου για τον ελληνικό Τύπο, δίχως την αναφορά στον επαρχιακό Τύπο, ιδιαίτερα στις περιοχές εκείνες που ανέπτυξαν αξιοσημείωτη εκδοτική-δημοσιογραφική παράδοση.*

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

* Πολλές από τις ιδέες που διατυπώνονται στο κείμενο αυτό οφείλουν τη γένεσή τους στις γόνιμες συζητήσεις που είχα με τον εκλιπόντα δημοσιογράφο *Δίμο Μαυρομάτι*.

Ο Τύπος της ελληνικής διασποράς και μετανάστευσης

Η εμφάνιση του ελληνικού Τύπου προηγείται της ίδρυσης του εθνικού κράτους και είναι συνυφασμένη με τη χωροχρονική πορεία ανάπτυξης των ελληνικών κοινοτήτων της διασποράς. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους η ιστορία του Τύπου του έξω-ελληνισμού συναρτάται πλέον με την ιστορία των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων. Κατά συνέπεια, οι προβληματισμοί που τίθενται για την προσέγγιση του φαινόμενου της ελληνικής διασποράς αφορούν και στη μελέτη του Τύπου της.

Η χρήση του όρου που συμβατικά αποκαλούμε «Τύπος της ελληνικής διασποράς και μετανάστευσης» εντάσσεται στη γενικότερη συζήτηση για τον προσδιορισμό των ασαφών ως προς την ποικιλία τους όρων που χρησιμοποιούνται (διασπορά, παροικία, κοινότητα, μειονότητα, ομογένεια, μετανάστευση, αποδημία) για να περιγράψουν το φαινόμενο της δημιουργίας των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων.

Μεθοδολογικά ζητήματα

Μια σειρά μεθοδολογικών ζητημάτων θέτονται προς συζήτηση, όπως τι νοείται και τι συνιστά ο «ελληνικός Τύπος της διασποράς», κατά πόσο η μελέτη του αποτελεί συνεκτική ενότητα και μπορεί να προσδιοριστεί ως ενιαίο πεδίο μελέτης, κατά πόσο η εξιστόρηση και κατανόηση του ομογενειακού Τύπου μπορεί να βασιστεί μόνο στη διατύπωση των ερωτημάτων της ιστορικής έρευνας χωρίς να αξιοποιηθεί η σχέση του με το κοινωνικο-οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε και να προσεγγιστεί συγκριτικά στον χώρο και στον χρόνο.

Αν συμβατικά επιλεγεί ως βάση διάκρισης η γλώσσα που είναι γραμμένο το έντυπο (ελληνική, ξένη, σε δύο ή περισσότερες γλώσσες) ή το κοινό στο οποίο απευθύνεται (ελληνικό, ελληνόφωνο ή ξένο) ή ο τόπος έκδοσης ή ο προσανατολισμός του εντύπου υπάρχει ο κίνδυνος διόλιθισης σε μια γενικευτική ή υπεραπλουστευτική ταξινόμηση, μεταγενέστερη που προφανώς να μην σχετίζεται με την εποχή που το δημιούργησε. Θεωρούμε, για παράδειγμα, ως ελληνικό Τύπο έντυπα που τυπώνονταν στην ελληνική και αλβανική γλώσσα με τόπο έκδοσης π.χ. την Κέρκυρα (βλ. την εφ. *Ē Dréjta*, 1912). Ως μορφή επικοινωνίας η έκδοση ενός μεταναστευτικού εντύπου εγγράφεται στο ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον της κοινωνίας υποδοχής, καθώς αυτή διαμορφώ-

νει αλλά και διαμορφώνεται από τις εθνοπολιτισμικές μεταναστευτικές κοινότητες που συναποτελούν τον κοινωνικό και πολιτισμικό ιστό της. Συνεπώς ο διασπορικός/μεταναστευτικός Τύπος ξεπερνά τα όρια της κοινότητας και γίνεται περισσότερο κατανοητός αν αναγνωσθεί πολυσυγκριτικά. Ο ελληνικός Τύπος της Αμερικής, λόγω χάρη, συνιστά μέρος ενός συνόλου που συνοπτικά αποκαλείται «εθνοτικός Τύπος». Αν δεν προσεγγιστεί απλουστευτικά και αναγνωστεί σε σχέση αφενός με άλλες εθνοτικές ομάδες που συμβιώνουν στον ίδιο τόπο εγκατάστασης και αφετέρου σε σύγκριση με παρόμοιες ομάδες σε άλλες χώρες υποδοχής, π.χ. Καναδάς, Αυστραλία, θα βοηθήσει στην ανάδειξη πτυχών της μελέτης του, παραμελημένων από τη μέχρι τώρα έρευνα. Με αυτή τη συλλογιστική τα κριτήρια ταξινόμησης των εντύπων διευρύνονται· δεν απουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο και δεν διαφεύγει της προσοχής μας ο τρόπος που ο Τύπος λειτουργεί και παρεμβαίνει στην κοινωνία. Η συγκριτική, συνεπώς, ανάγνωση του εξωελλαδικού Τύπου στη διαχρονία και στη συγχρονία του διευρύνει το πεδίο έρευνάς του.

Το ερώτημα κατά πόσο η μελέτη του ομογενειακού Τύπου μπορεί να ενταχθεί σε μια αυτόνομη ενότητα αφορά στην ιστορική προσέγγιση του φαινομένου της ελληνικής διασποράς και της έντυπης έκφρασής της. Οι «κοινότητες», όρος που θα προτιμηθεί από τους ερευνητές για να δηλωθούν οι εθνοπολιτισμικές μεταναστευτικές ομάδες, οργανώνονται με πόλο συσπείρωσης τη γλώσσα, τη θρησκεία, τη φυλετική καταγωγή και συνέχονται από κοινά πολιτισμικά, εθνικιστικά, και πολιτικά ιδεολογήματα. Όμως, όπως έχει επισημανθεί, δεν παρουσιάζουν ομοιογένεια και ομοιομορφία ως προς τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας τους σε όλο το φάσμα των γεωγραφικών και χρονικών διαδρομών της ελληνικής διασποράς και μετανάστευσης, καθώς αποτελούν αντανakλάσεις του εκάστοτε κοινωνικο-οικονομικού και γεωγραφικού περιβάλλοντος της εποχής τους. Συνεπώς, η ανομοιότητα των συνισταμένων και η μεταβλητότητα των παραγόντων που συνδέτουν το φαινόμενο επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η διασπορά δεν είναι μια ενιαία και συμπαγής οντότητα, αλλά διαφοροποιείται από τις ποικίλες ταξικές, ιδεολογικές ιεραρχήσεις, ενδοπαροικιακές κοινωνικές αντιθέσεις και άλλες ετερότητες. Με τη σειρά του, ο Τύπος, ως πεδίο έκφρασης και πληροφόρησης αντανakλάει τις πολιτικές, γενεαλογικές και άλλες διαφορές μεταξύ των μελών της κοινότητας. Είναι, για παράδειγμα, συχνό φαινόμενο η έκδοση διδυμων αντιπαρατιθέμενων εντύπων τα οποία αντικατοπτρίζουν ή τροφοδοτούν διαφορές απόψεων μεταξύ των μελών της. Ενδεικτικά αναφέρουμε την παράλληλη έκδοση δύο ελληνικών εφημερίδων στη Φιλιππούπολη (σημ. Πλόδντιφ) της Βουλγαρίας, της εφ. *Φιλιππούπολις* (1879-1906) που εκπροσωπούσε τη συντηρητική μερίδα της ελληνικής κοινότητας και υιοθετούσε μια άκαμπτη στάση απέναντι στις βουλγαρικές αρχές και τη μετριοπαθή εφ. *Ειδήσεις του Αίμου* (1896-1906) που εκπροσωπούσε τη μερίδα της Δημογεροντίας που επιζητούσε ειρηνική συμβίωση στο βουλγαρικό κράτος, ή τις δύο ιδεολογικά αντίπαλες ημερήσιες εφημερίδες της Νέας Υόρκης, ΗΠΑ, της κωνσταντινικής, συντηρητικής εφ. *Ατλαντίς* (1894-1973) και της βενιζελικής, φιλελεύθερης εφ. *Εθνικός Κήρυξ* (1915 έως σήμερα).

Στον ίδιο βαθμό που η μονοδιάστατη γραμμική αντίληψη της ελληνικής διασποράς, φαινομένου μεγάλης γεωγραφικής και χρονικής διάρκειας, σε περιόδους ακμής και παρακμής μπορεί να οδηγήσει σε αυθαίρετες υποθέσεις, κατά ανάλογο τρόπο θα οδηγούσε σε λανθασμένες εκτιμήσεις μια γραμμική χωρίς διακυμάνσεις πορεία της εκδοτικής δραστηριότητάς της. Η αύξηση και η μείωση της εκδοτικής παραγωγής είναι ανάλογη με την αύξηση και μείωση του μεταναστευτικού ρεύματος και επομένως της ζήτησης εντύπων, αποτελεί δε συνάρτηση και άλλων παραγόντων όπως η εξυπηρέτηση επίκαιρων ενδοκοινοτικών αναγκών, οικονομικών συγκυριών, πολιτικών των χωρών υποδοχής. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, εντονότερη εκδοτική δραστηριότητα παρατηρείται τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα με την εισροή νέων μεταναστών και τη διαμάχη βενιζελικών-κωνσταντινικών στην Ελλάδα. Μετά από μια περίοδο ύφεσης λόγω της οικονομικής

κρίσης του 1930, του Περιοριστικού Νόμου (Quota Law) του 1924 και τη σταδιακή αφομοίωση των ελλήνων μεταναστών στην αμερικανική κοινωνία, στη δεκαετία του 1960 η ψήφιση ευνοϊκότερης νομοθεσίας και το νέο κύμα ελληνικής μετανάστευσης δημιούργησαν ευνοϊκές προϋποθέσεις για την έκδοση νέων ελληνικών εντύπων.

Προβληματισμοί, επίσης, θα μπορούσαν να διατυπωθούν σχετικά με τη λειτουργία και τη δυναμική του ομογενειακού Τύπου, του ρόλου και των ορίων του, π.χ. σε ποιο βαθμό διαμορφώνει αναγνωστικό κοινό, επηρεάζει δυναμικά την κοινή γνώμη, εδίζει στην ελληνική γλώσσα διευκολύνοντας κατ' επέκταση την ιδεολογική σύνδεσή του με το ελληνικό κράτος, συμβάλλει στην εμπέδωση της νέας ταυτότητας του μετανάστη.

Ακριβώς εδώ εντοπίζεται μια άλλη σημαντική παράμετρος για τη θεώρηση του φαινομένου της ελληνικής διασποράς και της δημοσιογραφικής της έκφρασης: η ανίχνευση του σύνθετου και μεταβαλλόμενου πλέγματος των σχέσεων «εθνικό κέντρο»-διασπορά. Σ' όλο τον 19^ο και στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα μόνιμη επιδίωξη του ελληνικού κράτους αναφορικά με τον έξω-ελληνισμό ήταν η ένταξή του στην εθνική ιδεολογία του μητροπολιτικού κέντρου. Το όραμα της *Μεγάλης Ιδέας* όπως αναπτύχθηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και ο αυλωτισμός που παρήγαγε μπορεί να εγκαταλείφθηκαν μετά το 1922, όμως η έννοια του διασποριακού ελληνισμού παρέμεινε. Η ιδέα ενός οικογενειακού ελληνισμού επανέρχεται ιδιαίτερα σε περιόδους κυρίως εθνικών κρίσεων, όπως για παράδειγμα συνέβη μετά το 1974 λαμβάνοντας μάλιστα και πολιτική υποστήριξη από το εθνικό κέντρο. Η μελέτη της ιδεολογίας του έξω-ελληνισμού και της συμμετοχής του στα προβλήματα της μητροπολιτικής πατρίδας μπορεί να διευκολυνθεί από την ανάγνωση της αρθρογραφίας του έξω-ελλαδικού Τύπου. Ωστόσο, όχι σπάνια, διατυπώνονται απόψεις, ιδιαίτερα σε θέματα εθνικού ενδιαφέροντος, διαφορετικές από εκείνες του ελληνικού κράτους. Ζώντας στο πολιτισμικό περιβάλλον μιας άλλης χώρας στο γίγνεσθαι της οποίας συμμετέχουν ενεργά και οι ίδιοι, οι Έλληνες της διασποράς εκφράζουν τη δική τους, μερικές φορές, διαφοροποιημένη άποψη, ιδιαίτερα σε θέματα ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, Η εκδοτική συνύπαρξη, για παράδειγμα, της συντηρητικής ημερησίας εφ. *Ατλαντίς* (1894-1973), του ιδεολογικά αντιπάλου της *Εθνικού Κήρυκα* και αργότερα με την ανταγωνιστριά του, κεντρώα καθημερινή εφ. *Πρωινή* (Νέα Υόρκη, 1976-2001), της κυπριακής καταγωγής Fannie Petallides (Φανής Πεταλλίδου), αντικατοπτρίζουν ή τροφοδοτούν διαφορές απόψεων μεταξύ των μελών της ελληνικής κοινότητας, αλλά και μέσα από την αρθρογραφία τους μπορεί να αναγνωσθεί, σε συσχέτιση με αυτή του ελλαδικού Τύπου, η ιδεολογική στάση του έξω-ελληνισμού και οι δέσεις του για τα θέματα που απασχολούν τη μητρόπολη-πατρίδα.

Παράλληλα, ο Τύπος καλλιέργησε στον έλληνα μετανάστη μια υπερτοπικιστική συνείδηση διαμορφώνοντας τη συμμετοχή του στα κοινωνικά και πολιτικά τεκταινόμενα της χώρας υποδοχής αλλά και της χώρας αποστολής, παρεμβαίνοντας μάλιστα ενεργά στα εσωτερικά αλλά κυρίως στα εξωτερικά ζητήματα της τελευταίας. Αυτό γίνεται περισσότερο αισθητό ιδιαίτερα σε περιόδους εντάσεων στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα (διχασμός, εμφύλιος πόλεμος, κυπριακό, δικτατορία των συνταγματαρχών), όπου ο Τύπος αναλαμβάνει να διαμεσολαβήσει στην προβολή του γεγονότος και στη διαμόρφωση ή επηρεασμό της κοινής γνώμης των ελλήνων μεταναστών. Επιπλέον, στον ομογενειακό Τύπο αποτυπώνεται ο διαφορετικός τρόπος που οι έλληνες μετανάστες εντάσσονται στην κοινωνία εγκατάστασης και εμπνέδουν τη νέα τους ταυτότητα. Για παράδειγμα, όπως έχει καταδείξει σχετική έρευνα, στον ελληνοαμερικανικό Τύπο (ιδιαίτερα στις μακροβιότερες εφ. *Ατλαντίς*, και *Εθνικός Κήρυξ*) η έμφαση δόθηκε στην εθνοπολιτισμική διάσταση της διαμορφούμενης ελληνοαμερικανικής ταυτότητας· εξαρχής υποστηρίχτηκε ένδερμα η πολιτογράφηση των ελληνοαμερικανών στην αμερικανική κοινωνία, χωρίς βέβαια να παραμεληθεί η ελληνορθόδοξη ταυτότητα, η οποία, όμως, βρισκόταν σε πλήρη αρμονία με την ελληνοαμερικανική

νική. Στην περίπτωση, όμως, του ελληνοαυστραλιανού και ελληνοκαναδικού Τύπου (όπως αυτό διαφαίνεται στις σελίδες της μεγαλύτερης σε κυκλοφορία εφ. *Νέος Κόσμος*), η έκφραση δόθηκε στην προσπάθεια των δικαιωμάτων των ελλήνων αλλά και ξένων μεταναστών και εργατών και προβάλλεται περισσότερο η πολιτικο-οικονομική διάσταση της νέας τους ταυτότητας.

Ιστορική διαδρομή

Η εμφάνιση του Τύπου στις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού, είτε πρόκειται για τις διασπορικές κοινότητες στην κεντρική και δυτική Ευρώπη στο τέλος του 18^{ου} αιώνα ή για τις μεταναστευτικές κοινότητες στον «Νέο Κόσμο» στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, είναι φαινόμενο που προϋποθέτει την παρουσία συγκροτημένων εγγράμματων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες μέσα σε ένα σύνολο κοινωνικών, οικονομικών και πνευματικών δραστηριοτήτων, ήταν σε θέση να ιδρύουν, να συντηρούν και να διαχειρίζονται τον έντυπο λόγο. Δεν θα ήταν γενικευτικός ο ισχυρισμός ότι η ίδρυση του Τύπου και η δημιουργία δημοσιογραφικής παράδοσης στις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού βρίσκεται σε ευθεία συσχέτιση με τη διεύρυνση αυτών των στρωμάτων στα ιατρικά κέντρα της κεντρικής Ευρώπης, της οθωμανικής επικράτειας ή των άλλων χωρών υποδοχής των ελλήνων μεταναστών.

Η ιστορική αφετηρία του εντοπίζεται στην κεντρική και δυτική Ευρώπη στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και εντάσσεται, αναμφίβολα, στο πλαίσιο του κινήματος του Διαφωτισμού.

Στο πρώτο μισό του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, έντονη εκδοτική δραστηριότητα εντοπίζεται κυρίως στις ελληνικές κοινότητες της Κωνσταντινούπολης και της Βαλκανικής και ιδιαίτερα της Ρουμανίας και της μεσημβρινής Ρωσίας, αλλά και τις ελληνικές κοινότητες της Μ. Ασίας και της Αιγύπτου, όπου το ελληνικό στοιχείο υπήρξε πιο συμπυκνωμένο και εμπορικά δραστήριο. Τα διαθέσιμα ποσοτικά στοιχεία μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε μόνο προσεγγιστικά την ανάπτυξη των κοινοτήτων της ελληνικής διασποράς, αφού ακόμα και για τη συνολική δημογραφική εξέλιξη οι εκτιμήσεις διαφέρουν ουσιαστικά μεταξύ τους.

Με την έκδοση ελληνικών εντύπων στην Κωνσταντινούπολη εγκαινιάζεται η ελληνική εκδοτική δραστηριότητα στα Βαλκάνια. Η Κωνσταντινούπολη, ακόμα και μετά το 1922, και στη συνέχεια η Αθήνα ως η νέα πρωτεύουσα του ανεξάρτητου ελληνικού βασιλείου θα αποτελέσουν τις κύριες μητροπόλεις του ελληνισμού. Αν και έχει προταθεί η έκδοση της εφ. *Οθωμανικός Μηνύτωρ* (τέλος δεκαετίας 1830, 1839<,>) ότι σηματοδοτεί την ίδρυση του ελληνόφωνου Τύπου της Πόλης, εντούτοις πρόκειται για επίσημο ή ημιεπίσημο όργανο του οθωμανικού κράτους (*Takvim-i Vakayi*) που τυπωνόταν και στην ελληνική του μετάφραση. Παρόμοια έντυπα, που θεωρούνται ως πρώτα ελληνόφωνα έντυπα, κυκλοφόρησαν στη Θεσσαλονίκη (*Θεσσαλονίκη / Σελανίκ*, 1869-1875<,>), στην Κύπρο (*Κύπρος / Cyprus*, Λάρνακα, 1878-1882), στην Κρήτη (*Χανιά, Veka-i Giritiye / Κρητική Εφημερίς*, 1831-<,>). Πρόκειται, ουσιαστικά, για προπαγανδιστικά «των κυριάρχων προς τους κυριαρχούμενους» έντυπα που χρησιμοποιήσαν την ελληνική ως γλώσσα έκδοσης και την πρωτοβουλία έκδοσης είχαν οι Οθωμανοί Τούρκοι, οι Άγγλοι, ο Μωχάμεντ Άλι αντίστοιχα. Στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα έχουν καταγραφεί ότι εκδόθηκαν στην Κωνσταντινούπολη 150 και πλέον έντυπα, στην πλειονότητα τους βραχύβια. Σημαντικότερος τόσο σε όγκο όσο και σε σημασία, ο ελληνικός Τύπος της Πόλης αποτέλεσε πολυδύναμο μέσο καλλιέργειας της ελληνικής γλώσσας και γέφυρα επικοινωνίας των Ελλήνων, μέσα και έξω από τα όρια της αυτοκρατορίας, υπήρξε φορέας ιδεών και όργανο προαγωγής των εθνικών διεκδικήσεων, αλλά έγινε και καθρέπτης των διαφορών απόψεων μεταξύ των μελών της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης. Εκτός από το αξιόλογο δημοσιογραφικό δυναμικό του, με το οποίο στελέχωνε κατά καιρούς και την αθηναϊκή δημοσιογραφία, διέθετε ένα ευρύ δίκτυο διανομής στις επαρχίες της ευρωπαϊκής Τουρκίας και της νότιας Ρωσίας.

Το ίδιο δυναμική και πολυσήμαντη ήταν η ελληνική εκδοτική δραστηριότητα στη Σμύρνη. Η πρώτη εφημερίδα που εκδίδεται ήταν *Ο Φίλος των Νέων* (1831) που τυπωνόταν στο τυπογραφείο της Ευαγγελικής Σχολής με την πρωτοβουλία των αγγλοαμερικάνων μισιονάριων, οι οποίοι, είχαν ήδη αναπτύξει αξιόλογη εκδοτική δράση στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Κυκλοφόρησαν στη Σμύρνη περί τις 140 εφημερίδες και περιοδικά.

Οι παραδουναβίτες ηγεμονίες κατέχουν σημαντική θέση στην έκδοση ελληνικών εφημερίδων. Η ελληνική γλώσσα, «*lingua franca*» στην εποχή των Φαναριωτών, εξακολούθησε να θεωρείται ως γλώσσα παιδείας και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ενώ, σύμφωνα με υπάρχουσες πηγές, ο ελληνικός Τύπος, διαβαζόταν όχι μόνο από τους Έλληνες αλλά και από άλλους βαλκανικούς λαούς. Το πρώτο ελληνικό έντυπο κυκλοφορεί στο Βουκουρέστι το 1841 και μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα έχουν καταγραφεί 31 περιοδικά έντυπα, με τόπους έκδοσης το Βουκουρέστι, τη Βράιλα και το Γαλάτσι. Για τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες ο ρυθμός ανάπτυξης του ελληνικού Τύπου είναι θραυότερος. Στη Βουλγαρία η πρώτη ελληνική εφημερίδα (*Φιλιππούπολις*) εμφανίζεται το 1878 και μέχρι το 1906 θα κυκλοφορήσουν περίπου 15 εφημερίδες και 2 περιοδικά με τόπους έκδοσης τη Φιλιππούπολη, τη Βάρνα και τον Πύργο. Στην Αλβανία το πρώτο ελληνικό έντυπο εκδίδεται μάλλον στην Κορυτσά (*Πελασγός*, 1909). Στη Σερβία η πρώτη ελληνική εφημερίδα θα πρέπει, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, να εμφανίζεται πολύ αργότερα στον 20^ο αιώνα. Γενικά, η ελληνική εκδοτική δραστηριότητα, αδιάκοπη από τα τέλη της δεκαετίας του 18^{ου} αι., συμβαδίζει με την αντίστοιχη των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης και προηγείται κατά πολύ συγκριτικά με αυτήν των γειτονικών βαλκανικών χωρών. Η σταδιακή διαμόρφωση της ντόπιας αστικής τάξης στη Βαλκανική και οι αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο διεξαγόταν το διεθνές εμπόριο θα οδηγήσουν στον μαρασμό των εκεί ελληνικών παροικιών.

Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και ύστερα η Αίγυπτος θα αποτελέσει το δεύτερο κατά σειρά κέντρο διαμόρφωσης του ελληνισμού του εξωτερικού με εντυπωσιακή εκδοτική παρουσία ιδιαίτερα στην Αλεξάνδρεια, όπου εκδίδεται η πρώτη ελληνική εφημερίδα (*Αίγυπτος*, 1862). Στα χρόνια της ακμής του (1890-1936), ο αιγυπτιώτικος Τύπος θα αναδείξει σημαντικές εφημερίδες, με μακρά διάρκεια ζωής όπως ο *Ταχυδρόμος* (Αλεξάνδρεια, 1880-1985) και το *Φως* (Κάιρο, 1896-1997), με πλούσια θεματογραφία και τυπογραφική αριότητα. Την ποιότητα της πληθώρας των περιοδικών, ποικιλίας και εξειδικευμένης ύλης, όπως *Η Νέα Ζωή* (1904-1927), *Γράμματα* (1911-1921), «εξήλευαν οι Αθηναίοι εκδότες» γράφει ο Κ.Θ. Δημαράς. Μια αριθμητική αποτίμηση ανεβάζει τον αριθμό ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών στην Αίγυπτο πλέον των 300 τίτλων.

Στις ελληνικές παροικίες της Ρωσίας η πρώτη ελληνική εφημερίδα εμφανίζεται το 1906 στην Οδησό (*Κόσμος*). Μέχρι την επανάσταση του 1917 εκδίδονται 11 ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά. Τα πολιτικά γεγονότα που ακολούθησαν επηρέασαν άμεσα την εκδοτική δραστηριότητα των Ελλήνων της Σοβιετικής Ένωσης. Το διάστημα 1928-1930, περίοδος ιδιαίτερης εκδοτικής ακμής, ιδρύθηκαν δύο μεγάλοι ελληνικοί εκδοτικοί οίκοι: Ο «Κομμουνιστής» στο Ροστόβ και ο «Κολεχτιβίτσις» στη Μαριούπολη με τις ομώνυμες εφημερίδες τους. Κατά τη διετία 1936-1938, μέσα στο γενικότερο κύμα διώξεων που επικράτησε στη Σοβιετική Ένωση, έκλεισαν πολλές ελληνικές εφημερίδες και τυπογραφεία. Η σχετική φιλελευθεροποίηση της «χρουνσοφικής» περιόδου επέτρεψε την αναβίωση της ελληνικής εκδοτικής δραστηριότητας.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η ελληνική κοινωνία θα βρεθεί αντιμέτωπη με ένα φαινόμενο ομαδικής μετανάστευσης κυρίως προς τον «Νέο Κόσμο». Ο ομαδικός και ταξικά προσδιορισμός χαρακτήρας της, ο υπερπόντιος προορισμός της και η φθίνουσα επιρροή του κυρίαρχου ιδεολογικά «εθνικού κέντρου» στους μετανάστες συνδέτουν το νέο φαινόμενο· ταυτόχρονα θα είναι η ανάδειξη μιας καινούργιας πολιτικής και πολιτισμικής πραγματικότητας, η οποία συνέβαλε στη δημιουργία της νέας ταυτότητας του έλληνα μετανάστη.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου στις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι. συγκεντρώθηκε ο μεγαλύτερος όγκος της ελληνικής μετανάστευσης, παρατηρείται μια έντονη ελληνική εκδοτική δραστηριότητα, κυρίως βραχύβιων εντύπων, με αφετηρία την εφ. *Νέος Κόσμος* (Βοστώνη, 1892) του Κωνσταντίνου Φασουλαρίδη. Το 1894 εκδίδεται στη Νέα Υόρκη η *Ατλαντίς* του Σόλωνα Βλαστού, η πρώτη ελληνική ημερησία εφημερίδα, η οποία θα αντιμετωπίσει, δύο δεκαετίες αργότερα, ως ισχυρότερο ανταγωνιστή της τον επίσης ημερησίο *Εθνικό Κήρυκα* (Νέα Υόρκη, 1915 έως σήμερα) του Πέτρου Τατάνη. Η κρίση του Εθνικού Διχασμού στην Ελλάδα και η νέα εισροή ελλήνων μεταναστών στις ΗΠΑ συνοδεύτηκε με έντονη εκδοτική δραστηριότητα. Η ποσόστωση της μετανάστευσης το 1924 (γνωστή ως Reed-Johnson Act), η οικονομική κρίση του 1930 καθώς και η αμερικανική πολιτική της αφομοίωσης των μεταναστών στην αμερικανική κοινωνία συνέβαλαν στη μείωση των ελληνικών εντύπων. Ευνοϊκότερες συνθήκες, στα τέλη της δεκαετίας του 1960, όπως ψήφιση νέας νομοθεσίας, αύξηση του ελληνικού μεταναστευτικού κινήματος προς τις ΗΠΑ, θα επιτρέψουν την έκδοση νέων περιοδικών εντύπων.

Η Αυστραλία και ο Καναδάς δεν υιοθέτησαν την πολιτική της δομικής αφομοίωσης, του «εξαμερικανισμού», των ΗΠΑ, αλλά τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μεταναστών έγιναν εξαρχής περισσότερο σεβαστά. Το κύριο μεταναστευτικό ρεύμα στην Αυστραλία σημειώθηκε μεταξύ 1952 και 1972. Η πρώτη ελληνική εφημερίδα θα εκδοθεί το 1912 (*Αυστραλία*, Μελβούρνη). Ελληνικές εφημερίδες θα εκδοθούν επίσης εκτός από τη Μελβούρνη, στο Σίδνεϋ και την Αδελαΐδα, σύντομης ωστόσο χρονικής διάρκειας. Εκδοτικά η πιο εντατική περίοδος στην ιστορία του ελληνικού Τύπου της Αυστραλίας εντοπίζεται κυρίως στην πρώτη δεκαετία, του 1950. Η εφημερίδα *Νέος Κόσμος* (Μελβούρνη, 1956 έως σήμερα) του Δ. Γκόγκου θα σημειώσει τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας, από το 1950 έως σήμερα έχουν εκδοθεί πάνω από 200 εφημερίδες και περιοδικά ποικίλου περιεχομένου.

Παράλληλη με την πορεία της ελληνικής μετανάστευσης στον Καναδά είναι και η έκδοση ελληνικών εντύπων, επίσης βραχύβιων, η οποία εγκαινιάζεται, καθώς φαίνεται, με το περιοδικό *Εστία* (Μόντρεαλ, 1926<;> - μέσα 1970) του Ηρακλή Παπαμανώλη και γνωρίζει τη μεγαλύτερη ακμή της στην εικοσαετία 1960-1980· είναι η περίοδος κατά την οποία σημειώνεται αύξηση του αριθμού των ελλήνων μεταναστών, καθιερώνεται ως επίσημη καναδική πολιτική ο πολυπολιτισμός (1971) και συμβαίνουν πολιτικά γεγονότα στην Ελλάδα (δικτατορία, κυπριακό ζήτημα) που θα απασχολήσουν την ελληνική κοινότητα. Από τις αρχές του 1990 η ανακοπή της ελληνικής μεταναστευτικής ροής στον Καναδά, η μετατόπιση στην έμφραση της καναδικής πολυπολιτισμικής πολιτικής, η πολιτική σταθερότητα στην Ελλάδα καθώς και η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην έκδοση και διανομή του Τύπου θα επηρεάσουν σημαντικά την έκδοση ελληνικών εντύπων.

Ελληνική εκδοτική δραστηριότητα εντοπίζεται και σε άλλες χώρες στην Ευρώπη (Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία, Βέλγιο), την Αφρική (Ν. Αφρική, Σουδάν, Ζιμπάμπουε), τη Λατινική Αμερική (Αργεντινή, Βενεζουέλα, Χιλή).

Κοινά τυπολογικά στοιχεία, τα οποία διαφοροποιούνται σε επόμενα στάδια της ελληνικής εκδοτικής δραστηριότητας του εξωτερικού, εντοπίζονται στην έκδοση των ελληνικών εντύπων: στην ελληνική γλώσσα ή δίγλωσσα (υπάρχουν περιπτώσεις και τρίγλωσσων) μετέδιδαν ειδήσεις από την Ελλάδα, εσωτερικές ειδήσεις της χώρας φιλοξενίας, εξωτερικές ειδήσεις από τον ξένο Τύπο και ποικίλα νέα (κοινωνικά, κοινοτικά, εκπαιδευτικά, εκκλησιαστικά). Η ενημέρωση συμπληρωνόταν με ανταποκρίσεις από άλλες ελληνικές κοινότητες και την Αθήνα, αναδημοσιεύσεις άρθρων από τον ελληνικό μητροπολιτικό και ξένο Τύπο, επίσημες κοινοτικές καταχωρίσεις και ανακοινώσεις, χρηματιστηριακές και εμπορικές ειδήσεις διαφημίσεις ελληνικών επιχειρήσεων. Συχνά διέδταν λογοτεχνική στήλη, χρονογράφημα, αυτοτελείς μελέτες σε συνέχεις με περιεχόμενο πολιτικό, φιλολογικό και επιστημονικό.

Η εγκατάσταση των Ελλήνων μεταναστών και η ανάγκη τους για επικοινωνία με το ευρύτερο αγγλόφωνο κοινό για τα θέματα που τους απασχολούσαν οδήγησε από νωρίς στην έκδοση δίγλωσσων εντύπων. Η πρώτη δίγλωσση ελληνική εφημερίδα (*Η Εθνική / The National* του Τηλέμαχου Τιμαγένη) εκδόθηκε το 1908 στις ΗΠΑ. Έκτοτε, οι αυξανόμενες ανάγκες του αναγνωστικού κοινού των επόμενων γενεών θα οδηγήσουν στον πολλαπλασιασμό του αριθμού των δίγλωσσων εντύπων.

Ιδιαίτερη κατηγορία του ελληνικού Τύπου της διασποράς αποτελεί ο θρησκευτικός. Ως συμβολική αλλά και θεσμική δύναμη, η Εκκλησία αποτέλεσε μία από τις πρώτες δομές κοινοτικής συσπείρωσης. Ο Τύπος θα εμπλακεί στις όχι σπάνιες θρησκευτικές διαμάχες, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις θα ξεπεράσουν το στενό εκκλησιαστικό περιεχόμενο και θα αποκτήσουν πολιτικό νόημα.

Ο κυπριακός Τύπος

Στις σελίδες της ανά χείρας *Εγκυκλοπαιδείας του Ελληνικού Τύπου* θεωρήθηκε χρήσιμο να συμπεριληφθεί και ο κυπριακός Τύπος, δικαιολογώντας έτσι τον πανοραμικό χαρακτήρα παρουσίασης του ελληνικού και ελληνόφωνου Τύπου στον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού, επιδίωξη, άλλωστε, της παρούσας έκδοσης.

Η εμφάνιση του κυπριακού Τύπου συμπίπτει με τη σύσταση του πρώτου ελληνικού τυπογραφείου στο νησί (1878) από τον κυπριακής καταγωγής Αιγυπτιώτη, Θεόδουλο Φ. Κωνσταντινίδη, και την έκδοση στη Λάρνακα της πρώτης εφημερίδας, *Κύπρος-Cyprus* (29 Αυγούστου 1878-1882), σε γλώσσα ελληνική και αγγλική, όρο που έδωσε η βρετανική Διοίκηση, η οποία μόλις είχε αναλάβει καθήκοντα, και, τρία χρόνια αργότερα, του πρώτου περιοδικού *Ευτέρπη* (1881-1882). Το 1880 εκδίδεται στη Λεμεσό η εφημερίδα *Αλήθεια* και το 1882 στη Λευκωσία θα μεταφερθεί από τη Λάρνακα η έκδοση της εφημερίδας του Κωνσταντινίδη, *Νέον Κίπριον*. Ο σατιρικός *Ραγιάς* (1898) θα είναι η πρώτη εφημερίδα της Κερύνειας, ο *Αγών* (1906) της Πάφου και η *Σαλαμής* (1907) της Αμμοχώστου. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί πλέον των 350 εφημερίδων και μια πλειάδα περιοδικών, μερικών μακρόβιων αλλά κυρίως βραχύβιων.

Η κύρια θεματολογία του κυπριακού Τύπου παραμένει διαχρονικά σταθερή: η ανάπτυξη και η πρόοδος του τόπου, η εθνική του αποκατάσταση. Παρακολουθεί τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και συμμετέχει στα ελληνικά «εθνικά» θέματα. Εκτός από την πολιτική επικαιρότητα, στις σελίδες του περιλαμβάνονται και θέματα φιλολογικά με ιδιαίτερη έμφαση στη λογοτεχνία και κυρίως στην ποίηση, ελλαδική και κυπριακή. Θα εκδοθούν αρκετά αξιόλογα περιοδικά, όπως *Αθγή* (Λεμεσός, 1924-1925), *Κυπριακά Γράμματα* (Λευκωσία, 1934-1956), *Πάφος* (Πάφος, 1935-1947), *Νέα Εποχή* (Λευκωσία, 1959 έως σήμερα), *Πνευματική Κύπρος* (Λευκωσία, 1960 έως σήμερα) κ.ά. με συνεργασίες όχι μόνο εγχώριες, αλλά και από τον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού.

Οι παραπάνω επιγραμματικές και σχηματοποιημένες παρατηρήσεις, πιστεύουμε, θα εμπλουτιστούν με την προσκόμιση νέων δεδομένων της έρευνας και την εμπέδυνση της μελέτης τους. Θα μπορούσαν, ωστόσο, να θέσουν ένα πλαίσιο για τη διευκόλυνση της επιστημονικής ανάλυσης και του διαλόγου. Η περισσότερο σύνθετη ανάγνωση και η μελέτη του εξωελλαδικού Τύπου και η συγκριτική προσέγγισή του μπορεί να αποδώσει σημαντικά οφέλη στην κατανόηση του φαινομένου της ελληνικής διασποράς και του Τύπου της.

ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ 1974 έως σήμερα

Με την πτώση της δικτατορίας των συνταγματαρχών, τον Ιούλιο του 1974, ο ελληνικός Τύπος έζησε μια νέα άνοιξη: βρέθηκε ελεύθερος όσο ποτέ στο παρελθόν και δεν είχε να αντιμετωπίσει, όπως αργότερα, όταν εμφανίστηκαν οι ιδιωτικοί σταθμοί, τον ανταγωνισμό της τότε κρατικής μόνο ραδιοτηλεόρασης. Οι κυκλοφορίες αυξήθηκαν αλματωδώς. Το κοινό διψούσε για τις ειδήσεις που αφορούσαν τις πολιτικές εξελίξεις, τη σταδιακή αποχουντοποίηση, την οργάνωση της νέας δημοκρατικής ζωής, την εμφάνιση νέων και την επανεμφάνιση παλαιών πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων.

Μέσα σε λίγες ώρες οι εφημερίδες που είχαν αναγκαστεί να «προσέχουν» άλλαξαν όψη και περιεχόμενο. Μερικές έδειξαν μάλιστα και ανυπομονησία σε σχέση με τους ρυθμούς της αλλαγής, τόσο μεγάλη και δύσκολη ήταν η «υπομονή» τους κατά τη διάρκεια της «επταετίας», που για τις μεν είχε σαφή φιλοδικτατορικό χαρακτήρα (*Ελεύθερος Κόσμος*, *Εστία*, *Ακρόπολις*, για μια περίοδο *Βραδυνή* και *Απογευματινή*), ενώ για τις άλλες συνοδεύονταν από ένα συστηματικό (αλλά και ρεαλιστικό) «κλεφτοπόλεμο» υπέρ της δημοκρατίας. Απόδειξη, οι διώξεις (*Εθνος*, *Βραδυνή* κ.ά.) και οι απειλές (*Βήμα*, *Νέα*) που περιλάμβαναν συλλήψεις στελεχών και συντακτών (Γιάννης Καψής, Γιώργος Ρωμαίος, Κώστας Καλλιγιάς κ.ά.).

Δεν ήταν λίγοι μάλιστα οι γνωστοί και καταξιωμένοι επαγγελματίες δημοσιογράφοι όλων των πολιτικών τάσεων (Τάκης Λαμπριάς, Σπύρος Γιαννάτος, Γιάννης Κάτρης, Μαρία Ρεζάν, Μαρία Καραβία, Νίκος Δελιπέτρος, Γιάννης Βούλτεψης, το ζεύγος Παντελέσκου, ο Δημήτρης Ραυτόπουλος), και πολλά άλλα σημαντικά στελέχη της *Αυγής*, που αναγκάστηκαν να καταφύγουν στο εξωτερικό όπου δούλεψαν δραστήρια εναντίον της στρατιωτικής χούντας από τις στήλες περιοδικών εκδόσεων και εφημερίδων (*Ελεύθερη Ελλάδα* στη Ρώμη, *Νέα Δημοκρατία* και *Ελεύθερη Πατρίδα* στο Λονδίνο, *Athènes-Presse Libre* στο Παρίσι, *Greek Report* και *Greek Review* στο Λονδίνο, *Δημοκρατία* στη Βόννη, από την ομάδα Βουκελάτου, και πολλά άλλα, σχεδόν παντού).

Λίγες μόνο ημέρες μετά την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος, στις 3 Αυγούστου, σε ένα γνωστό αθηναϊκό τυπογραφείο της οδού Γερανίου, τυπωνόταν το πρώτο φύλλο της αριστερής εφημερίδας *Η Αυγή* που οι συνταγματάρχες είχαν απαγορεύσει δημεύοντας μάλιστα και καταστρέφοντας τα περιουσιακά στοιχεία της. Το γεγονός αυτό ήταν ασφαλώς μία από τις πιο απτές

αποδείξεις της νέας εποχής που άρχιζε. Και που την ήθελαν όλοι «χωρίς αποκλεισμούς και στεγανά». Είχαν προηγηθεί τα πρώτα μέτρα της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή: η κατάργηση των κυριότερων νόμων, της δικτατορίας αλλά και του Εμφυλίου, που στήριζαν τις διώξεις, η απόδοση της ιδιγένειας σε όσους είχε αφαιρεθεί, η απόλυση όλων των κρατουμένων. Τα μέτρα αυτά (που ένας από τους πιο σημαντικούς δημοσιογράφους της εποχής, ο Τάκης Λαμπριάς, υφυπουργός Τύπου, είχε την ύψιστη τύχη, χαρά και ιστορική τιμή να αναγγείλει την κατάργησή τους έχοντας προηγουμένα συμβάλει αποφασιστικά στις σχετικές αποφάσεις), απελευθέρωσαν έμμεσα τον Τύπο από τα πολύπλοκα προηγούμενα δεσμά του. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό, ότι η δημοκρατία δεν απαγόρευσε τα δημοσιογραφικά όργανα της δικτατορίας: τα άφησε να εξαφανιστούν σιγά-σιγά από μόνα τους, χωρίς αναγκώστες.

Η *Αυγή*, για να εκδοθεί, χρησιμοποίησε το τυπογραφείο της *Ελευθερίας* (ιδρυτής και ιδιοκτήτης Πάνος Β. Κόκκας, αρχισυντάκτης Γ. Ανδρουλιδάκης) μιας από τις εφημερίδες που, μετά την 21^η Απριλίου, προτίμησαν να σιγήσουν παρά να αποδεχτούν όχι μόνο τη λογοκρισία των συνταγματάρχων αλλά την «αρχισυνταξία τους» με την υποχρεωτική δημοσίευση τίτλων, φωτογραφιών, άρθρων και με παρεμβάσεις ακόμα και στη σελιδοποίηση των φύλλων. Μία άλλη εφημερίδα που προτίμησε την εκκωφαντική σιγή ήταν η μεγάλη συντηρητική εφημερίδα *Καθημερινή* και η απογευματινή «αδελφή της» *Μεσημβρινή* της Ελένης Βλάχου. Τόσο ο Πάνος Κόκκας, όσο και η Ελένη Βλάχου κατέφυγαν στο εξωτερικό και μάλιστα κάτω από μυθιστορηματικές συνθήκες διαδραματίζοντας σημαντικότερο ρόλο στον αντιδικτατορικό αγώνα.

Η *Ελευθερία* δεν επανεκδόθηκε μετά το 1974: ο Πάνος Κόκκας και ο Γιώργος Ανδρουλιδάκης είχαν ήδη πεθάνει. Η *Καθημερινή* επανεκδόθηκε το φθινόπωρο λιγότερο συντηρητική, με τη φιλοδοξία να καλύψει όλους τους σκεπτόμενους Έλληνες, «από τα όρια της δημοκρατικής αριστεράς ως τα όρια της δημοκρατικής δεξιάς» (Ε. Βλάχου). Δυστυχώς, «δεν έπιασε»: η παραδοσιακή της δεξιά πελατεία δεν φαίνεται να αποδέχτηκε τα τολμηρά συναινετικά δημοκρατικά ανοίγματα που ήταν το κύριο χαρακτηριστικό της (παρά την προσωπική επιλογή της Ε. Βλάχου να ψηφίσει υπέρ της συνταγματικής μοναρχίας, το 1974) και οι δημοκρατικοί-αντιστασιακοί είχαν προφανώς διατηρήσει πολλές μνήμες από το συχνά (αλλά όχι πάντα) σκληρά δεξιό παρελθόν της μεγάλης αυτής εφημερίδας. Προφανώς όμως —όπως το απέδειξε και η συνέχεια— δεν ήταν αυτό το μόνο αίτιο της μικρής κυκλοφορίας της εφημερίδας αυτής. Διότι πολύ γρήγορα ο ελληνικός Τύπος στο σύνολό του έζησε αλλαγές που τα αίτιά τους δεν ήταν τόσο πολιτικά όσο «δημοσιογραφικά» και «κοινωνικά».

Η επταετία είχε πράγματι, ανάμεσα σε πολλά άλλα, αλλάξει κάτι το πολύ σημαντικό για τις εφημερίδες: τις ώρες εργασίας των δημοσιογράφων και των τυπογράφων. Έως τον Απρίλη 1967 οι πρωινές —και, παραδοσιακά, κυρίως πολιτικές— εφημερίδες «έκλειναν» νωρίς το πρωί ενώ οι απογευματινές, «έκλειναν» γύρω στις εννέα ή και στις δέκα πριν από το μεσημέρι. Με το νέο σύστημα, έτσι όπως πάντα εφαρμόζεται, οι πρωινές προσφέρουν μια ύλη που έχει συγκεντρωθεί κυρίως το προηγούμενο απόγευμα και ορισμένες πιο φρέσκιες ειδήσεις που γίνονται γνωστές το αργότερο στις δέκα ή έντεκα το βράδυ (μόνο σε έκτακτα μεγάλα γεγονότα υπάρχει βάρδια ως τα μεσάνυχτα) ενώ οι απογευματινές «κλείνουν» περίπου κατά το ίδιο χρονικό διάστημα με μια βάρδια για τελευταίες ειδήσεις έως, το πολύ, τις δύο πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες. Το αποτέλεσμα είναι οι μεν πρωινές να κυκλοφορούν μόνες στα περίπτερα έως τις έντεκα το μεσημέρι και οι δὴ-δεν απογευματινές από τότε έως το βράδυ.

Η δικτατορία άλλαξε όμως και κάτι άλλο εξίσου αν όχι περισσότερο σημαντικό: λόγω των συνθηκών και των πιέσεων, η πολιτική —εσωτερική και διεθνής— έχασε τα πρωτεία της στον Τύπο: συνήθως δεν υπήρχαν πολιτικά νέα και όταν υπήρχαν η παρουσίασή τους ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη. Και τα πρωτεία τα κέρδισαν τα δὴ-δεν «κοινωνικά» θέματα. Δηλαδή τα όσα έχουν σχέση με

το έγκλημα, τη νυχτερινή ζωή, τους «αστέρες». Αυτό οδήγησε σταδιακά σε μια αλλαγή βάρδιας στην ηγεσία των περισσότερων εφημερίδων. Πριν, οι «πολιτικοί συντάκτες» ήταν στην κορυφή της δημοσιογραφικής ιεραρχίας και από τις τάξεις τους επιλέγονταν οι αρχισυντάκτες και οι διευθυντές. Από το 1967 και μετά από αυτήν άρχισε σταθερά η άνοδος των «υλατζίδων» (δηλαδή των δημοσιογράφων που επιμελούνται την ύλη μιας εφημερίδας, καθορίζουν τη σελιδοποίηση και συχνά τις τίτλους) και των ικανών ελεύθερων ρεπόρτερ που μπορούν να «πιάνουν το σφυγμό της πιάτσας».

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ήταν επόμενο οι παραδοσιακές μεγάλες πρωινές πολιτικές εφημερίδες να χάνουν συνεχώς έδαφος εφόσον μάλιστα είχε στο μεταξύ αλλάξει και ο τρόπος ζωής των αναγνωστών: λίγοι... αγουροζυπνημένοι αγοράζουν πρωινή εφημερίδα όταν μάλιστα βρίσκουν λίγο αργότερα την πιο «φρέσκια» και «ζωντανή» απογευματινή, λίγοι έχουν ούτως ή άλλως τη δυνατότητα να διαβάσουν την πρωινή εφημερίδα μέσα στην κυκλοφοριακή συμφόρηση και τα λεωφορεία, ενώ όλοι κάποια ανάσα παίρνουν το «μεσημεράκι». Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ελάχιστες ήταν πλέον οι πρωινές πολιτικές εφημερίδες και ακόμα και το παραδοσιακό, ιστορικό και δημοσιογραφικά άρτιο *Βήμα* είχε αναγκαστεί να περιοριστεί στην πολύ επιτυχημένη κυριακάτικη έκδοσή του, παρά τις προηγούμενες πολυδάπανες απόπειρες διάσωσής του. Έτσι οδηγήθηκε και η *Καθημερινή* στην περιπέτειά της με τον Γ. Κοσκωτά, έναν ομογενή που εμφανίστηκε σαν πλούσιος «επενδυτής» χωρίς να έχει κεφάλαια, αγόρασε τράπεζα με τα χρήματα της ίδιας της τράπεζας, ίδρυσε συγκρότημα Τύπου αγοράζοντας και ιδρύοντας εφημερίδες, περιοδικά ραδιόφωνο, αλλά με χρήματα της ίδιας τράπεζας που δεν είχε το δικαίωμα να επενδύει έτσι, ώσπου οι ανταγωνιστές του τον αποκάλυψαν και μετά από πολλές περιπέτειες καταδικάστηκε σε πολύχρονη φυλάκιση.

Ο Τύπος, στο σύνολό του, βρέθηκε όμως αντιμέτωπος στα χρόνια που ακολούθησαν και κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του '80 με τρία νέα πολύ δύσκολα προβλήματα. Το πρώτο ήταν η αναγκασία προσαρμογή του στα νέα τεχνολογικά δεδομένα εφόσον μέσα σε λίγα χρόνια πέρασε, όπως έχει λεχθεί, από τον Γουτεμβέργιο στα ψηφιακά. Αυτό προϋπέθετε τεράστιες –αναλογικά– επενδύσεις που άλλαξαν όχι μόνο την εμφάνιση των εφημερίδων αλλά και το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς. Ανήκει στο παρελθόν η εποχή όπου ένας άξιος δημοσιογράφος (όπως ο Δημήτρης Λαμπράκης ή ο Γεώργιος Βλάχος) μπορούσε να ιδρύσει εφημερίδες στηριζόμενος σε προσωπικές οικονομίες, σε προσωπική δουλειά και σε ορισμένους συγγενείς και φίλους –για ορισμένα έντυπα οι φίλοι ήταν ένα κόμμα ή ένας πολιτικός. Η έκδοση μιας νέας καθημερινής εφημερίδας απαιτεί τεράστια κεφάλαια χωρίς μεγάλη απόδοση (αν δεν υπολογίσουμε την πολιτική και κοινωνική επιρροή) και η επιβίωσή της όχι μόνο άλλα τόσα, αλλά και πολυδάπανες επενδύσεις σε ραδιόφωνα, τηλεοράσεις και εγκαταστάσεις. Αυτό αφορά φυσικά σοβαρές προσπάθειες και όχι διάφορες τυχοδιωκτικές απόπειρες των ολίγων ημερών και των σκοτεινών σκοπιμοτήτων.

Το δεύτερο ήταν, κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, η μαζική ανάπτυξη του περιοδικού Τύπου που αφαιρέσε αρχικά από τις εφημερίδες ένα σημαντικό ποσοστό διαφημίσεων και συνέβαλε στη μείωση των κυκλοφοριών.

Το τρίτο και το κυριότερο ήταν και παραμένει ο ανταγωνισμός των τηλεοράσεων και των ραδιοφωνικών σταθμών που «προσφέροντας» τόσες ώρες «ενημέρωσης» και συζητήσεων αφαιρούν από τη διάθεση και τον χρόνο να διαβάσουν και μία εφημερίδα. Επιπλέον, οι υπερβολές των τηλεοράσεων και ο συστηματικός λαϊκισμός τους έχουν «επιθεβαιώσει» την κακή ιδέα που έχουν οι πολίτες για τη δημοσιογραφία που, πλέον, δεν συμβολίζεται από τους αθηρογράφους ή τους «δαιμόνιους ρεπόρτερ», αλλά από τους παρουσιαστές των μεγάλων καναλιών. Φυσικά, οι δωρεάν εφημερίδες, που ξεκίνησαν στη Δυτική Ευρώπη και ανθίζουν πια και εδώ (χάρη και στο νέο συγκοινωνιακό μέσο, το μετρό) αποτελούν ένα ακόμα πρόβλημα για τα παραδοσιακά φύλλα. Τέλος, αν κρίνουμε από τις μεγάλες δυτικές χώρες, η ανάπτυξη του διαδικτύου είναι επίσης πρόβλημα

–και ίσως πρόβλημα επιβίωσης της σημερινής έντυπης δημοσιογραφίας– που όλοι προσπαθούν να αναλύσουν και να αντιμετωπίσουν.

Δεν είναι βέβαιο ότι ο Τύπος έχει ως τώρα βρει απάντηση σε αυτά, πράγμα που δεν συμβαίνει όμως σε άλλες χώρες. Σε πολλές, οι τηλεοράσεις οδήγησαν στον τάφο τις λεγόμενες «λαικές εφημερίδες», όχι όμως και στην Αγγλία. Αλλού, οι εφημερίδες συνεχίζουν να είναι απαραίτητες σε εκατομμύρια αναγνώστες (π.χ. Ιαπωνία ή τηρουμένων των αναλογιών, Τουρκία!). Σχεδόν παντού, οι μεγάλες σοβαρές εφημερίδες, που είναι απαραίτητες στα στελέχη της δημόσιας ζωής, αντέχουν έστω και με προβλήματα (λ.χ. η *Le Monde*). Ακόμα και εδώ, τελικά, βελτιώθηκε κάπως η θέση των πρωινών πολιτικών εφημερίδων και των ποιοτικών απογευματινών. Χωρίς όμως και να έχει βρεθεί ο βέβαιος τρόπος αντιμετώπισης των τηλεοράσεων με σχετική εξαιρέση τις συνεχείς επίμονες προσπάθειες του *Βήματος*, της *Καθημερινής*, των *Νέων* και της *Ελευθεροτυπίας*, κυρίως με τις σαββατιάτικες και κυριακάτικες πολυσέλιδες και γεμάτες ένδετα εκδόσεις τους, κυκλοφοριακά αποδοτικές. Απόδειξη οι κυκλοφορίες στην Αθήνα: περίπου 360000 φύλλα την ημέρα είναι οι συνολικές πωλήσεις όλων των φύλλων μαζί που όμως τις Κυριακές, κυρίως οι μεγάλες, τετραπλασιάζουν κατά μέσο όρο την πελατεία τους (ορισμένες, όπως το *Βήμα*, την πολλαπλασιάζουν επί 12 ή και 14!) εξασφαλίζοντας ένα σημαντικό ποσοστό της διαφημιστικής πίτας. Αντίθετα η απόπειρα εκσυγχρονισμού του πιο παραδοσιακού φύλλου της ελληνικής συντήρησης, δηλαδή της *Εστίας*, δεν απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς. Ίσως μάλιστα και να την αποξένωσε από μερικούς παλαιούς φίλους της.

Υπάρχει, όμως, μαζί με όλα τούτα και ένα τελείως αντίθετο με τα όσα σημειώθηκαν παράδοξο φαινόμενο: ενώ οι συνολικές κυκλοφορίες των εθνικών-αθηναϊκών φύλλων είναι αντικειμενικά αποκαρδιωτικές και ενώ πλέον η ενημέρωση των περισσότερων Ελλήνων βρίσκεται στα χέρια τριών τηλεοπτικών σταθμών, παρατηρήθηκε μια εντυπωσιακή αλλαγή στον επαρχιακό Τύπο και στα τοπικά ΜΜΕ που και αυτή συνέβαλε στην αλλαγή του τοπίου. Περιοχές με μικρό αναλογικά πληθυσμό έχουν πλέον «δικούς τους» ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς καθώς και ένα μεγάλο αριθμό καθημερινών ή εβδομαδιαίων εφημερίδων αφιερωμένων κυρίως στα προβλήματα και τις ειδήσεις της πόλης ή της περιφέρειας. Είναι σύνθηδες πλέον και το φαινόμενο της ανάπτυξης μικρών «συγκροτημάτων» (εφημερίδα, εκδόσεις, ραδιόφωνο και τηλεόραση) που, έστω και κάτω από συνθήκες μεγάλου τοπικού ανταγωνισμού, παίζουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο. Διότι γράφουν, μιλάνε και δείχνουν τα προβλήματα της περιοχής, με τους ανθρώπους της περιοχής: κανένα «μεγάλο κανάλι», καμιά «μεγάλη εφημερίδα» δεν μπορεί, όπως τα μικρά αυτά συγκροτήματα, να χαρίσει σε τηλεθεατές και αναγνώστες τη ζωντανή αναμετάδοση λ.χ. των συζητήσεων στα δημοτικά ή νομαρχιακά συμβούλια για θέματα που αφορούν την ίδια τη ζωή των κατοίκων της περιοχής. Ή τις γιορτές της περιοχής.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ανάπτυξη αυτή οφείλεται στις νέες τεχνολογίες που περιλαμβάνουν όχι μόνον τα «ψηφιακά» αλλά και το διαδίκτυο ή τους δορυφόρους. Αυτό και μόνο θα έπρεπε ίσως να προβληματίσει όσους φοβούνται (στην Αθήνα!) ότι οι νέες τεχνολογίες οδηγούν μόνο στο τυποποιημένο, παγερό, αμερικανικής κουλτούρας «παγκόσμιο χωριό». Οδηγούν και σε μια νέα τοπική ζωή, στηριγμένη στις δικές της αξίες, στους δικούς της ανθρώπους σε επαφή μάλιστα (εύκολη πλέον) με τα «αδέλφια» που ζουν αλλού, πιο ή πολύ μακριά.

Όταν στα μέσα της δεκαετίας του '70 η τεχνολογία του φαξ άλλαξε πολλά στον χώρο της κυκλοφορίας ειδήσεων και ντοκουμέντων –πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό και για τον Τύπο– καταργώντας σιγά-σιγά το τηλεγράφημα και το γράμμα, πολλοί είχαν προβλέψει ότι οι εφημερίδες θα έφταναν πλέον στους αναγνώστες τους με μια απλή τηλεφωνική σύνδεση. Ορισμένες μεγάλες εκδοτικές επιχειρήσεις, κυρίως ιαπωνικές και αμερικανικές, προχώρησαν μάλιστα σε σημαντικές επενδύσεις για να μην «χάσουν το τρένο» αυτό. Αλλά το φαξ ξεπεράστηκε.

Τώρα όλες οι μεγάλες εφημερίδες είναι παρούσες στο διαδίκτυο. Προσφέρουν συχνά την ύλη τους ή μια συνεχή ενημέρωση, δωρεάν ή και με συνδρομές. Όλες πειραματίζονται όμως: δεν έχει ακόμα (2006) βρεθεί η συνταγή μιας συντακτικά και οικονομικά καλής λύσης.

Θα ήταν παράδοξο βεβαίως το διαδίκτυο, να έχει την τύχη του φαξ. Το πιο πιθανό (το ζούμε ήδη) είναι ότι το ενημερωτικό διαδίκτυο, και μάλιστα το εξειδικευμένο, θα κερδίσει τη θέση του, σημαντική μάλιστα, μέσα στη δέσμη πηγών ενημέρωσης που χρειάζεται συνεχώς κάθε σύγχρονο στέλεχος της πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Θα αντικαταστήσει την τυπωμένη εφημερίδα; Ίσως. Όμως θα διαιωίσει τον γραπτό λόγο –βεβαίως και τον ελληνικό γραπτό λόγο που δεν κινδυνεύει από την τεχνική πρόοδο μήτε από την παγκοσμιοποίηση αλλά από τις αδυναμίες μας. Διαφεύδοντας, τουλάχιστον για τις «ελίτ» όλες τις Κασσάνδρες που προέβλεπαν την εξαφάνισή του.

Το συμπέρασμα είναι ότι το «λεξικό» αυτό δεν είναι καθόλου μια επιτύμβιος πλάκα για να θυμόμαστε το κάποτε. Είναι ένα από τα κλειδιά της γνώσης που ανοίγουν και την πόρτα του μέλλοντος. Υπάρχει συνέχεια. Αν το θέλουμε.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ Σ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

- Αγγελής Αντώνης**, διευθυντής της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρόδου
Αγγούρης Γιάννης Γ., δημοσιογράφος
Αγτζίδης Βλάσης, δρ. ιστορίας, συγγραφέας
Αθανασιάδης Παντελής, δημοσιογράφος
Αθανασιάδης Χάρης, ιστορικός της εκπαίδευσης, λέκτορας στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Αλεξίου Σίλα, δημοσιογράφος
Αμελίδης Μάνος, δημοσιογράφος, διευθυντής υπηρεσιών της ΕΣΗΕΑ
Ανδρέου Α.Π., ιστορικός, επικ. καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Φλώρινας), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ανδρικόπουλος Γιάννης, δημοσιογράφος-εκδότης, ποιητής
Ανέστη Κατερίνα, δημοσιογράφος
Ανεστίδης Αδαμάντιος Στ., φιλόλογος, εκπαιδευτικός
Ανεστίδης Σταύρος Θ., ιστορικός, αναπληρωτής διευθυντής στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών
Αντωνίου Θανάσης, δημοσιογράφος
Αντωνόπουλος Νικηφόρος, δημοσιογράφος
Αρσενίου Λάζαρος, δημοσιογράφος
Αχλάδη Ευαγγελία, ιστορικός, διδάσκουσα στο Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βαρελάς Λάμπρος, ερευνητής στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Θεσσαλονίκη)
Βαρών-Βασάρ Οντέτ, ιστορικός, διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Βασιλειάδης Μιχάλης, εκδότης (Κωνσταντινούπολη)
Βλαχάκης Γιώργος Ν., δρ. φυσικής, εκπαιδευτικός
Γεωργιάδης Νίκος Β., πρόεδρος της Πνευματικής Εστίας Σπάρτης
Γιαννάτου Σοφία, συγγραφέας
Γιανουλόπουλος Γιάννης, ιστορικός, καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Γκαρμπολά Ιωάννα Σοφ., ιστοριοδίφης-ερευνήτρια

Γκολομπιάς Γιώργος, ιστοριοδίφης-ερευνήτης

Γλυκοφρύδη Λεοντοίνη Αθανασία, καθηγήτρια φιλοσοφίας στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γρηγορίου Ρέα, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Cisanci Olga, ιστορικός, καθηγήτρια της Σχολής Αρχαιολογίας (Βουκουρέστι)

Δαμηλάκου Μαρία, λέκτορας στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δέδε Κατερίνα, υποψήφια δρ. ιστορίας στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, εξωτερική επιστημονική συνεργάτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Δελαπόρτας Μάκης, δημοσιογράφος, συγγραφέας

Διαμαντής Τάκης, δημοσιογράφος

† Διαμαντόπουλος Γιώργος, ποιητής, ιστοριοδίφης αντιστασιακού Τύπου

Dobre Anca, πτυχιούχος Τμήματος Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δρόσος Νίκος, δημοσιογράφος

Δρούλια Λουκία, ιστορικός, ομότ. διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Δρούλια-Μητράκου Έλλη, φιλόλογος, Βιβλιοθήκη της Βουλής

Δωροβίνης Βασίλης Κ., δικηγόρος, πολιτικός επιστήμων, ερευνητής τοπικής ιστορίας

Ζεβελάκης Γιώργος, ερευνητής του περιοδικού Τύπου

Ζερβής Νίκος Ι., δημοσιογράφος, συγγραφέας

Ζήρας Αλέξης, κριτικός λογοτεχνίας

Ζωιόπουλος Νίκος, ιατρός, συλλέκτης παιδικών περιοδικών

Ζωϊτοπούλου-Μαυροκεφαλίδου Κατερίνα, σκηνοθέτις

Θεοδώρου Βασιλική, φιλόλογος, επίκ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ιγγλέζου Γεωργία, δρ. ιστορίας

Καϊσιδής Πάνος Γ., δημοσιογράφος, συγγραφέας

Κακριδής Ανδρέας, οικονομολόγος, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, οικονομικός σύμβουλος

Καλαντζοπούλου Βίκυ, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Καλαφάτης Θανάσης, επικ. καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Καναράκης Γιώργος, φιλόλογος, καθηγητής στο Charles Sturt University, Bathurst (Αυστραλία)

Κανδυλάκης Μανώλης, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητής Τύπου

Καπογιάννης Αντρέας Αυγ., δημοσιογράφος, εκδότης (Πύργος Ηλείας)

Καράγιωργας Γιώργος, δημοσιογράφος, συγγραφέας

Καραντηνός Νίκος, δημοσιογράφος

Καράογλου Χ.Λ., φιλόλογος, καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Καριάτογλου Ελευθέριος, δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικός, ερευνητής Τύπου

Καρπόζηλος Κωστής, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Καυράς Στάθης, δημοσιογράφος, λογοτέχνης

Καρτσάκης Αντώνιος Ηρ., δρ. φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

- Καρυκόπουλος Πάνος**, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητής Τύπου
- Κατσίγερης Μιχάλης**, δημοσιογράφος
- Κατσορίδας Δημήτρης Α.**, επιστημονικός συνεργάτης στο Ινστιτούτο Εργασίας / Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
- Κατσούδας Κωνσταντίνος**, πτυχιούχος του Τμήματος Επικοινωνίας & ΜΜΕ, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Κιάος Νίκος**, δημοσιογράφος
- Κιτρορέφ Αλέξανδρος**, ιστορικός, αναπλ. καθηγητής στο Haverford College (ΗΠΑ)
- Κοκκινόφτας Κωστής**, ερευνητής στο Κέντρο Μελετών Ι. Μονής Κύκκου (Κύπρος)
- Κόκλα-Παπαδάτου Γεωργία**, προϊστάμενη Κεντρικής Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου
- † Κολιού Νίτσα**, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνήτρια Τύπου
- Κολοβού Χριστίνα Χ.**, δρ. θεολογίας, εκπαιδευτικός
- Κονταλή Αθηνά Ν.**, υποψήφια δρ. θεολογίας, επιστημονική συνεργάτιδα της Θεολογικής Σχολής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Κοντογιάννη Βασιλική**, φιλόλογος, αναπλ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
- Κοντράρου Γεωργία**, δημοσιογράφος
- Κορμά Λένα**, υποψήφια δρ. ιστορίας στο Université Paris I, Panthéon Sorbonne
- Κορναράκης Κωνσταντίνος**, θεολόγος, επικ. καθηγητής της Θεολογικής Σχολής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Κορωναίου-Γεωργίου Μάχη**, καθηγήτρια ξένων γλωσσών, μεταφράστρια
- Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη Ξανθίππη**, ιστορικός, επιστημονική συνεργάτρια του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (Θεσσαλονίκη)
- Κουμαριανού Αικατερίνη**, ιστορικός, ομοτ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Σορβόνης
- Κουμπιάς Δημήτριος Γ.**, δημοσιογράφος
- Κουτζακιώτης Γιώργος**, ιστορικός, δόκιμος ερευνητής στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Κουτσοπανάγου Γιούλα**, δρ. ιστορίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, εξωτερική επιστημονική συνεργάτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Κραβαρτόγιαννος Δρόσος**, φαρμακοποιός, εκδότης (Αμφισσα)
- Κράγκαρης Διονύσης**, εκδότης, υποθηκοφύλακας Λεχαιών, λογοτέχνης
- Κρεμμύδας Κώστας**, ποιητής
- Κυραμαργίου Ελένη**, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης
- Κωνσταντοπούλου Δήμητρα**, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Λάδης Φώντας**, δημοσιογράφος, συγγραφέας
- Λαμπάτος Γαβριήλ**, ιστορικός, συγγραφέας, εκπαιδευτικός
- Λάνδρος Χρήστος**, εκδότης, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σάμου
- Λούβη Λίνα**, ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Λούδη Αγγελική**, δρ. φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Λούκος Χρήστος**, ιστορικός, καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Λώλης Ευθ. Γρ., δημοσιογράφος.
Μάντζαρης Ευάγγελος, κοινωνιολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Durban-Westville (Ν. Αφρική)
Μανώλη Μαίρη, φιλόλογος, εκπαιδευτικός
Μαραγκός π. Γαβριήλ, ιερομόναχος Ιησουίτης
Μαρκάτου Δώρα Φ., ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Marcheselli Loukas Lucia, καθηγήτρια νεοελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Τεργέστης
Μαρκέτου Πελαγία, ιστορικός
Μαρκε Μαρίνα Λαΐδη, δρ. ιστορίας
Μάτσου Κατερίνα Μ., δημοσιογράφος
Μαυροειδής Λευτέρης, δημοσιογράφος, συγγραφέας
Μηλιώρη Πόλυ, δημοσιογράφος, συγγραφέας
Μίσσιος Κώστας Γ., συγγραφέας, ερευνητής της λεσβιακής γραμματείας
Μιχαηλάρης Παναγιώτης, ιστορικός, διευθυντής ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό
Ίδρυμα Ερευνών
Μόλχο Ρένα, ιστορικός, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Μπακαδήμα Μαρία, προϊστάμενη στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας
Μπάλα Νάση, ιστορικός, αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Μπαλά Ευαγγελία, ιστορικός, διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό
Ίδρυμα Ερευνών
Μπαρούνη Ευαγγελία, Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά
Μπελέξος Κ.Ι., επικ. καθηγητής στο Τμήμα Θεολογίας, Θεολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
Μπενάκης Θεόδωρος, εκδότης
Μποτοπούλου-Βουρνά Άννα, σκηνοθέτις, συγγραφέας
† Μπουγάτσος Ν.Θ., θεολόγος, ερευνητής θρησκευτικού Τύπου
Μπουμπούς Γιώργος Δ., δρ. ιστορίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, υπεύθυνος αρχείων Ιδρύματος Γληνού
Νάσιουτζικ Παυλίνα, δρ. ιστορίας, συγγραφέας
Νάτσιος Δημήτριος Θ., προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Φθιώτιδος
Νέζη Γεωργία, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Νικολακόπουλος Ηλίας, πολιτικός επιστήμονας, καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας
Διοίκησης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
Νικολάου Νίκος, συγγραφέας, πρόεδρος της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου
Ντόνα Χριστίνα, εκπαιδευτικός, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο
Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Οικονόμου Νίκος, νομικός, δημοσιολόγος
Παΐζη-Αποστολοπούλου Μάχη, ιστορικός, διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών /
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Παλοΐκης Κώστας, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή,
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παναγιωτοπούλου Μαρία Παν., προϊστάμενη στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Ευρυτανίας
Πανσεληνά Γεωργία Μ., δρ. ιστορίας, διευθύντρια του Αρχείου Βοβολίνης

- Παπαγεωργίου Στέφανος**, ιστορικός, καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Παπαδημητρίου Δέσποινα**, ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Παπαθανασίου Ιωάννα**, δρ. ιστορίας, ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας / Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, επιστημονική συνεργάτρια των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας
- Παπαλεοντίου Λευτέρης**, φιλόλογος, επικ. καθηγητής στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Παπιμούτσου Γιάννης Ζ.**, προϊστάμενος της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμης
- Παππά Έλλη**, συγγραφέας
- Πάτσιου Βίκυ**, φιλόλογος, αναπλ. καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Παυλόπουλος, Δημήτρης**, ιστορικός τέχνης
- Πετρόπουλος Γιώργος**, δημοσιογράφος
- Πλανάκης Σταύρος Γ.**, φιλόλογος, εκπαιδευτικός
- Πλάτων Αντώνης**, ιστορικός ερευνητής (Μυτιλήνη)
- † **Πολέμης Δημήτριος Ι.**, δρ. ιστορίας, διευθυντής της Καΐρειου Βιβλιοθήκης (Ανδρος)
- † **Πολίτης Νίκος Ε.**, δημοσιογράφος, ερευνητής πατράϊκού Τύπου
- Πολυκανδριώτη Ουρανία**, φιλόλογος, κύρια ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Πουλάκης Στέλιος**, δημοσιογράφος
- Πυλαρινός Θεοδόσης Δ.**, φιλόλογος, επικ. καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
- Ρουδομέτωφ Νικόλαος**, πρόεδρος του Ιστορικού και Λογοτεχνικού Αρχείου Καβάλας
- Ρώτα Μαρία**, δρ. φιλολογίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών
- Σακελλαρόπουλος Τάσος**, ιστορικός, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης
- Σακκάτος Βαγγέλης**, συγγραφέας, δημοσιογράφος
- Σαπρανίδης Δημήτρης**, δημοσιογράφος, ερευνητής σατιρικού Τύπου
- Σέργης Μανόλης Γ.**, δρ. λαογραφίας
- Σκούπρας Χρήστος Ι.**, φιλόλογος, εκπαιδευτικός
- Σμυρναιός Αντώνης Α.**, ιστορικός της εκπαίδευσης, σχολικός σύμβουλος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
- Σουλογιάννης Ευθύμιος Θ.**, επισκέπτης καθηγητής ιστορίας, ομότιμος διευθυντής ερευνών στο Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας του Νεότερου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών
- Σοφοκλέους Ανδρέας Κλ.**, καθηγητής στο Intercollege, διευθυντής στο Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας Intercollege (Λευκωσία, Κύπρος)
- Σταματόπουλος Δημήτρης**, ιστορικός, λέκτορας στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
- Στασινόπουλος Γιώργος**, οικονομολόγος, λέκτορας στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Σταυροπούλου Έρη**, καθηγήτρια νεοελληνικής φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- † **Στίνης Γεώργιος Ι.**, επιχειρηματίας, εκδότης
- Συνοδινός Ζήσιμος Χ.**, ιστορικός, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος
- Σωμερίτης Ριχάρδος**, δημοσιογράφος
- Ταλιέρης Σπύρος**, φιλόλογος, εκπαιδευτικός

- Τάμης Αναστάσιος Μ.**, καθηγητής, διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe (Μελβούρνη, Αυστραλία)
- Ταμπάκη Άννα**, φιλόλογος, καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, φιλοξενούμενη ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Τζαμτζής Α.Ι.**, πλοίαρχος ε.α., συγγραφέας-ερευνητής ναυτικής ιστορίας
- Τρίχα Λύντια**, δρ. ιστορίας, δικηγόρος, συγγραφέας
- Τσαγκρώνη Βάσω**, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Τσαρούχας Γιάννης**, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σερρών
- Τσεβάς Ιωάννης Α.**, χειρουργός-οδοντίατρος, υποψήφιος δρ. στο Πανεπιστήμιο Durham (Μ. Βρετανία)
- Τσικνάκης Κώστας Γ.**, ερευνητής ιστορίας, ειδικός λειτουργικός επιστήμονας στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Αθηνών
- Φίλης Νίκος**, δημοσιογράφος
- † **Φρέρης Μάρκος Δ.**, δικηγόρος (Σύρος)
- Χατζηβασιλείου Ευάνθης**, ιστορικός, επικ. καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Χατζηγεωργίου-Χασιώτη Βικτωρία**, φιλόλογος, λέκτορας στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Χατζηγιάννη Κάλλια**, προϊσταμένη στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Ευβοίας
- Χατζημιχάλη Αγγέλα**, ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σάμου
- Χιέταλα Τάινα**, ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Κυκλάδων (Σύρος)
- Χριστιανόπουλος Ντίνος**, ποιητής, φιλόλογος
- Χρυσογέλου-Κατσή Άννα**, φιλόλογος, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Ψαρρά Αγγέλικα**, ιστορικός, δημοσιογράφος

Εκδοτικό Σημείωμα

Η *Εγκυκλοπαίδεια* περιλαμβάνει δύο κατηγορίες λημμάτων, εκείνα που αφορούν έντυπα και εκείνα που αφορούν πρόσωπα του Τύπου (εκδότες, δημοσιογράφους, σκιτσογράφους κ.λπ.). Για πρακτικούς λόγους τα λήμματα που αφορούν ελληνόγλωσσα έντυπα, καθώς και πρόσωπα του Τύπου που έγραφαν το ονοματεπώνυμο ή το καθιερωμένο ψευδώνυμό τους με ελληνικούς χαρακτήρες χωρίσθηκαν από τα ξενόγλωσσα έντυπα και τους ανθρώπους του Τύπου που υπέγραφαν με λατινικούς χαρακτήρες. Στις περιπτώσεις εντύπων με διπλή γραφή (ελληνική και λατινική) η ταξινόμηση έγινε με βάση το ποιος από τους δύο τίτλους (ελληνικός ή λατινικός) προτάσσεται από το ίδιο το έντυπο (π.χ. *Αργοναύτης / The Argonaut*, Αθήνα / Νέα Υόρκη, 1959-1962, 1967). Στις περιπτώσεις προσώπων που το ονοματεπώνυμο ή το ψευδώνυμό τους εμφανίζονται και με ελληνική και με λατινική γραφή, η ταξινόμηση ακολούθησε την επιλογή απόδοσης του ονοματεπώνυμου ή του ψευδώνυμου που συνήθιζε ο αναφερόμενος στο λήμμα (π.χ. Αργυρόπουλος, Κωστής βλ. *Argoe*).

Η ταξινόμηση των λημμάτων των εντύπων έγινε με αλφαβητική τάξη των τίτλων, των τόπων έκδοσης και της χρονολογικής επίσης τάξης, όπου ήταν απαραίτητο. Έτσι, υιοθετήθηκε το ακόλουθο σύστημα με βάση τον τίτλο των εντύπων: στις περιπτώσεις ίδιων τίτλων προτάσσονται όσοι δεν φέρουν άρθρο, σε αλφαβητική τάξη των τόπων έκδοσης. Στις ελάχιστες περιπτώσεις που έχουν τον ίδιο τόπο έκδοσης, η ταξινόμηση γίνεται και κατά τη χρονολογική τους τάξη. Ακολουθούν οι τίτλοι με άρθρο με το ίδιο σκεπτικό και τέλος οι σύνθετοι τίτλοι, πρώτα εκείνοι χωρίς άρθρο και κατόπιν εκείνοι με άρθρο, πάντα με την ίδια διάρθρωση (π.χ., 1. α') *Αγών*, β') *Ο Αγών*, γ') *Ο Αγών των πωλησάντων*, 2. α') *Αιών* της Αθήνας β') *Αιών* της Πάφου, 3. α') *Αναγέννηση*, Αθήνα, 1926, β') *Αναγέννηση*, Αθήνα, 1964).

Ορισμένες εφημερίδες που εξέδιδαν σημαντικό για την εποχή τους φιλολογικό παράρτημα εμφανίζονται στην *Εγκυκλοπαίδεια* με δύο λήμματα: το πρώτο αφορά συνολικά την εφημερίδα, ενώ το δεύτερο (στον τίτλο του οποίου προστέθηκε η ρουμπρίκα «Φιλολογικά») εστιάζει στις φιλολογικές σελίδες (π.χ. το λήμμα για την εφ. *Η Βραδυνή*, Αθήνα, 1923 ακολουθείται από το λήμμα *Η Βραδυνή - Φιλολογικά*). Το ίδιο έγινε και σε μερικές περιπτώσεις ανθρώπων του Τύπου για τους οποίους υπάρχουν δύο λήμματα, ένα συνοπτικό για τη ζωή τους και ένα δεύτερο ειδικά για την ενασχόλησή τους με τον Τύπο, κάτω από τη ρουμπρίκα «ως δημοσιογράφος» ή «ως γελοιογράφος» (π.χ. το λήμμα Θεοδωρόπουλος, Σπύρος [Άγις Θέρος] ακολουθείται από το λήμμα Θεοδωρόπουλος, Σπύρος - ως δημοσιογράφος).

Κάθε λήμμα εφημερίδας και περιοδικού περιλαμβάνει τρία τμήματα. Στο πρώτο τμήμα θρίσκονται ο τίτλος και ο υπότιτλος, ο τόπος και ο χρόνος έκδοσης, ο αριθμός των φύλλων / τευχών που κυκλοφόρησαν στη διάρκεια ζωής του εντύπου, οι εκδότες, διευθυντές και οι άλλοι συντελεστές της έκδοσης και ακολουθούν τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά στοιχεία του εντύπου, όπως η περιοδικότητα, ο αριθμός στηλών και σελίδων, οι διαστάσεις, η τιμή φύλλου και συνδρομών, τα γραφεία και τα τυπογραφεία κ.ά. Το δεύτερο τμήμα περιλαμβάνει το κυρίως λήμμα, με τις πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή του εντύπου, τους στόχους που έδωσε, τη θεμα-

τολογία και τους συνεργάτες του. Τέλος, στο τρίτο τμήμα περιλαμβάνονται τρεις κατηγορίες πληροφοριών, κάτω από τους σταθερούς τίτλους-ρουμπρικές: 1) «Βιβλιοθήκη-Αρχείο» (αρχαία, βιβλιοθήκες και ιδιωτικές συλλογές όπου εντοπίζεται το σχετικό με το λήμμα έντυπο), 2) «Πηγή» (συμμεντεύξεις, ντοκιμαντέρ κ.ά.), και 3) «Βιβλιογραφία» (ενδεικτική).

Τα λήμματα που αναφέρονται σε ανθρώπους του Τύπου έχουν απλούστερη μορφή: μετά το όνομα και το επώνυμο ή το ευρέως γνωστό ψευδώνυμο ακολουθεί σε παρένθεση αρχικά ο τόπος και η χρονολογία γέννησης και στη συνέχεια ο τόπος και η χρονολογία θανάτου: π.χ. Αγγελομάτης, Χρήστος (Σμύρνη, 1908 - Αθήνα, 1979). Όταν ο τόπος γέννησης και θανάτου είναι ο ίδιος, τότε σημειώνεται μία φορά και ακολουθούν οι χρονολογίες γέννησης και θανάτου: π.χ. Αγγελίδης, Σταύρος (Λεμεσός, 1929-1994). Κατόπιν, ακολουθεί το κυρίως λήμμα για το αναφερόμενο πρόσωπο εστιασμένο στη σχέση του με τον Τύπο, ενώ στο τέλος υπάρχει και εδώ ενδεικτική βιβλιογραφία και σπανιότερα «Πηγή».

Μεταξύ των λημμάτων που παρουσιάζονται στην *Εγκυκλοπαίδεια* εμφανίζονται και αρκετές παραπομπές που αφορούν τις εξής περιπτώσεις: 1) από τον τίτλο ενός εντύπου γίνεται παραπομπή στο λήμμα εντύπου που αποτελεί εκδοτική συνέχεια του πρώτου ή/και εκδίδεται από την ίδια εκδοτική ομάδα με διαφορετικό τίτλο (π.χ. *Αλήθεια*, Κωνσταντινούπολη, 1880-1881 βλ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 2) από το ονοματεπώνυμο γίνεται παραπομπή στο διαδεδομένο ψευδώνυμο ή αντίστροφα (π.χ. Γεναρόπουλος Ιωάννης, βλ. Πικρός, Πέτρος, Αρχέλαος βλ. Αντώνιος, Αρχέλαος), 3) από τον τίτλο ενός εντύπου γίνεται παραπομπή σε λήμμα προσώπου, του εκδότη ή άλλου συντελεστή της έκδοσης (π.χ. *Άγκυρα*, Αμυσός, 1909-1912 βλ. Συμβουλίδης, Χρυσόστομος), πάντα στις περιπτώσεις που η *Εγκυκλοπαίδεια* περιλαμβάνει το σχετικό λήμμα, και 4) στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει ειδικό λήμμα για ένα έντυπο ή ένα πρόσωπο, αλλά γίνεται λόγος για αυτά σε άλλο λήμμα, γίνονται παραπεμπτικά (π.χ. Βενιζέλος, Ελευθέριος βλ. *Κήρυξ, Χανιά, *Ελπίδες*, βλ. *Τα *Νιάτα*).

Σεχωριστή μορφή παραπομπής που παρουσιάζεται στην πλειονότητα των λημμάτων είναι το σύμβολο του αστερίσκου (*), το οποίο όταν εμφανίζεται πριν από το επώνυμο κάποιου εκδότη, δημοσιογράφου κ.λπ. (π.χ. Μιχαήλ Ι. *Γαλανός), καθώς και πριν από τον τίτλο ενός εντύπου (εάν αυτόν τίτλο υπάρχει άρθρο δεν λαμβάνεται υπόψη, π.χ. *Τα *Χρονικά*) δηλώνει ότι στην *Εγκυκλοπαίδεια* περιλαμβάνεται το σχετικό λήμμα.

Αρκετά συχνά στα λήμματα εμφανίζεται ένα ερωτηματικό μέσα σε οξείες αγκύλες: <;>. Το σύμβολο αυτό δηλώνει άγνωστη χρονολογία ή/και τόπο (έκδοσης εντύπων, γέννησης/θανάτου προσώπων): π.χ. 1) *Αδελφσύνη*, *Δελτίον του Ελληνογαλλικού Συνδέσμου*, Αθήνα, 1916-<;>, αρ. φ. 1-<;>, 2) Αργυριάδης, Δημήτριος (Σιάτιστα, 1805-<;>), 3) Αριστοκλής, Αησιόλιος (Κωνσταντινούπολη, <;> - Αλεξάνδρεια, 18 Φεβρ. 1957). Όταν το ερωτηματικό μέσα σε οξείες αγκύλες εμφανίζεται μετά από χρονολογία ή αριθμό φύλλων / τευχών ενός εντύπου, δηλώνει ότι οι σχετικές πληροφορίες είναι αμφισβητούμενες: π.χ., 1) Αποστολίδης, Θωμάς (Βόλος, 1893<;> - 5 Σεπτ. 1944), 2) *Αγροτική Ιδέα*, *Εβδομαδιαία Αγροτική Πολιτική Εφημερίς εν Εδέσση*, Έδεσσα, 29 Ιαν. 1928 - <;>, αρ. φ. 1-34<;>.

Μία ακόμη ένδειξη που εμφανίζεται είναι το έτος 2005 μέσα σε αγκύλες: [2005]. Αυτό συμβαίνει σε περιπτώσεις εντύπων που συνέχισαν να κυκλοφορούν τον Δεκέμβριο 2005, οπότε ολοκληρώθηκε η συγγραφή και η συγκεντρωτική των λημμάτων της *Εγκυκλοπαίδειας*. Στις περιπτώσεις των εντύπων αυτών, οι πληροφορίες για τα έτη έκδοσης έχουν την εξής μορφή: *Αθλητική Ηχώ*, *Αθλητική και Κοινωνική Εφημερίδα*, Μελβούρνη, Σεπτ. 1962 έως σήμερα [2005]. Όταν το τελευταίο αναφερόμενο φύλλο / τεύχος δεν κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο 2005 αλλά σε προγενέστερη ημερομηνία, τότε δηλώνεται ξεχωριστά ως εξής: *Η Αυγή*, *Εβδομαδιαία Τοπική Ειδησεογραφική Εφημερίς*, Πύργος, 18 Ιουν. 1945 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 3038 [22 Αυγ. 2005].

Να σημειωθεί ακόμη ότι τα ονόματα ξένων συγγραφέων, μουσικών, επιστημόνων κ.ά. που περιλαμβάνονται στα λήμματα αποδίδονται εκάστοτε όπως τα έχει συναντήσει ο συντάκτης στο έντυπο, άλλοτε με λατινική γραφή και άλλοτε με ελληνική.

Τέλος, έχουν δημιουργηθεί συντομογραφίες λέξεων και θραυχαφρείες τίτλων βιβλίων που χρησιμοποιούνται συχνά, καθώς και αρκτικόλεξα για τις βιβλιοθήκες και τα αρχαία όπου έχουν εντοπιστεί τα ληματογραφημένα έντυπα.

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες

- ΔΙΕΕΕ: *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*
- ΘΗΕ: *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*
- Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης: Μανώλης Κανδυλάκης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, Συμβολή στην Ιστορία του Τύπου*,
τ. Α': *Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 1998
τ. Β': *1912-1923*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2000
τ. Γ': *1923-1941*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2005
- Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940):* Ερευνητική Ομάδα – Εποπτεία Χ.Α. Καράογλου, *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940), Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*,
τ. Α': *Αθηναϊκά περιοδικά (1901-1925)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996
τ. Β': *Αθηναϊκά περιοδικά (1926-1933)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2001
- Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου: Νίτσα Κολιού, Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*,
τ. Α'-Β', [Αθήνα] 1991
- Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β': Βούλα Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία, Β' Κατάλογος εφημερίδων και περιοδικών 1866-1980*, Αθήνα, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 1999
- Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα: Αικατερίνη Κουμαριανού (εισ.-επιμ.)*, *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α'-Γ', Αθήνα, Ερμής, 1971
- Μάγερ, *Ιστορία: Κώστας Μάγερ, Ιστορία Ελληνικού Τύπου*, τ. Α'-Γ', Αθήνα 1950, 1959, 1960
- Μιχαηλίδης, *Πανόραμα: Ευγένιος Μιχαηλίδης, Πανόραμα, ήτοι εικονογραφημένη ιστορία του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1972)*, Αλεξάνδρεια 1972
- ΜΕΕ: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Αθήνα, εκδ. Πυρσός / Δρανδάκης, 1926-1934 (6' έκδ., επαυξημένη: Αθήνα, Φοίνιξ / Δρανδάκης, χ.χ.)
- Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά, 1903-1958: Λευτέρης Παπαλεοντίου, Κυπριακά περιοδικά (1903-1958), Αναλυτική Βιβλιογραφία και Παρουσίαση, Περιοδικά Λόγου και Τέχνης*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2004 [τ. Δ' της σειράς: Χ.Α. Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*]
- Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου: Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*,
τ. Α': *1878-1890*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995
τ. Β': *1890-1900*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1998
τ. Γ': *1900-1914*, Μέρος Α' και Β', Λευκωσία, Intercollege Press, 2003
τ. Δ': *1914-1931*, Μέρος Α' και Β', Λευκωσία, Intercollege, 2006
- Χριστόπουλος, *Εφημερίδες: Παναγιώτης Φ. Χριστόπουλος, Εφημερίδες αποκειμένες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970)*, Αθήνα 1993

Συντομογραφίες

αρ. φ.: αριθμός φύλλου

γ.δ.: γρόσια διατίμησης

εισ.: εισαγωγή

έκδ.: έκδοση

εκδ.: εκδότης / εκδοτικός οίκος /

εκδόσεις

ελλ. σ.: ελλιπής σειρά

επιμ.: επιμέλεια

έτ.: έτος

εφ.: εφημερίδα

κ.ά.: και άλλοι

κ.α.: και αλλού

κ.ε.: και εξής

κ.λπ.: και λοιπά

λ/α: λήμμα

λ.χ.: λόγου χάριν

μ/φ: μικροφίλιμ

ν.σ.: νέα σειρά

π.: περιοδικό

περ.: περίοδος

πλ. σ.: πλήρης σειρά

π.χ.: παραδείγματος χάριν

σ.: σελίδα

σσ.: σελίδες

σπ.: σπάνια

συγγρ.: συγγραφέας

τ.: τόμος

τετρ.: τετράδιο

τχ.: τεύχος

φ.: φύλλο

φυλλ.: φυλλάδιο

χ.α.: χωρίς αρίθμηση

χ.χ.: χωρίς χρονολογία

Αρκτικόλεξα

- ΑΑΜ: «Αναγνωστήριον» Αγιάσου, Μυτιλήνη
ΑΒ: Αρχείο Βοβολίνη, Αθήνα
ΑΓΣΕΕΕ: Αρχείο Γενικής Συνόδου Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΔΔΕ: Αρχείο *Δελτίου Διοικήσεως Επιχειρήσεων*, Αθήνα
ΑΔΙΑΜΚ: Αρχείο Δημοτικού Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Καρδίτσας
ΑΕ: Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα
ΑΕΑΑ: Αρχείο Εφημερίδας *Αστήρ της Ανατολής*, Αθήνα
ΑΕΑΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Απογευματινή*, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
ΑΕΓΤΠ: Αρχείο Εφημερίδων Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος
ΑΕΔΑΕΑ: Αρχείο Ένωσης Δημοκρατικών Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα
ΑΕΕ: Αρχείο Εφημερίδας *Έθνος*, Αθήνα
ΑΕΕΑ: Αρχείο της κίνησης Ενωμένη Εθνική Αντίσταση, Αθήνα
ΑΕΕΕ: Αρχείο Α' Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΕΕΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Εθνικός Κήρυξ*, Αθήνα
ΑΕΕΛ: Αρχείο Εφημερίδας *Ελευθερία*, Λάρισα
ΑΕΕΠ: Αρχείο Εφημερίδας *Εορδαϊκή*, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΠΠ: Αρχείο Εφημερίδας *Εορδαϊκός Παλμός*, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΦ: Αρχείο Εφημερίδας *Επαρχιακή Φωνή*, Πτολεμαΐδα, κατατεθειμένο στο ΑΕΕΠΠ
ΑΕΕΦΛ: Αρχείο Εφημερίδας *Εθνικός Φρουρός Λακωνίας*, Σπάρτη
ΑΕΗΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Η Θεσσαλία*, Βόλος
ΑΕΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Θάρρος*, Κοζάνη
ΑΕΘΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Θάρρος*, Καλαμάτα
ΑΕΚ: Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας
ΑΕΚΜΑ: Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Μπουένος Άιρες, Αργεντινή
ΑΕΜ: Αρχείο Επιμελητηρίου Μαγνησίας, Βόλος
ΑΕΝΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Νέα Καστοριά*, Καστοριά
ΑΕΟΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Ο Θαρραλέος*, Βέροια
ΑΕΡ: Αρχείο Εφημερίδας *Ριζοσπάστης*, Αθήνα
ΑΙΚΒ: Αρχεία Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου
ΑΚΙΠΚ: Αρχείο Κέντρου Ιστορίας και Πολιτισμού «Κλιάφα», Τρίκαλα
ΑΜΔΑ: Αθλητικό Μουσείο Δήμου Αθηναίων
ΑΠΑ: Αρχείο Περιοδικού *Αντί*, Αθήνα
ΑΠΑν: Αρχείο Περιοδικού *Αναγέννηση*, Αθήνα

ΑΠΓΣ: Αρχείο Περιοδικού *Γιατί*, Σέρρες
ΑΠΘ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΠΘΚ: Αρχείο Περιοδικού *Θάρρος*, Καλαμάτα
ΑΚΚΒ: Αρχείο του πρώην Κομμουνιστικού Κόμματος Βουλγαρίας, Σόφια
ΑΠΝΝ: Αρχείο Περιοδικού *Ναυτιλακά Νέα*, Αθήνα
ΑΠΝ-Ν: Αρχείο Περιοδικού *Ναυτιλακή-Ναυτεργατική*, Αθήνα
ΑΡΙΣΤΟΣ: Αρχείο Ιστορίας των Συνδικάτων, Αθήνα
ΑΣΚΙ: Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Αθήνα
ΑΣΦΕΙ: Αρχεία Συνδέσμου Φιλίας Ελλάς-Ισραήλ, Αθήνα
ΑΤΝΣ/ΠΒΑ: Αρχείο Τομέα Νεοελληνικών Σπουδών / Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Άμστερνταμ, Ολλανδία
ΑΤΙΣ: Αρχείο Τάγματος Ιησού Σύρου, Σύρος

ΒΑΘΖ: Βιβλιοθήκη Αδελφότητας Θεολόγων «Ζωή», Αθήνα
ΒΒ: Βιβλιοθήκη Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα
ΒΔΒΗ: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου
ΒΕΜΣ: Βιβλιοθήκη Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
ΒΕΠΜ: Βιβλιοθήκη Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΒΕΣ: Βιβλιοθήκη Ένωσης Σμυρναίων, Αθήνα
ΒΘΜ: Βιβλιοθήκη Θεατρικού Μουσείου, Αθήνα
ΒΘΣΧ: Βιβλιοθήκη Θεολογικής Σχολής Χάλκης, Τουρκία
ΒΙΕΙΘ: Βιβλιοθήκη Ιταλικού Επιμορφωτικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης
ΒΙΜΑ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μονής Λειμώνος, Μυτιλήνη
ΒΙΜΜ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας
ΒΙΣ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Συνόδου, Αθήνα
ΒΚΜ: Βιβλιοθήκη Κυπριακού Μουσείου, Λευκωσία, Κύπρος
ΒΛ: Βιβλιοθήκη Λένιν, Μόσχα
ΒΟΑ: Βιβλιοθήκη Οφθαλμολογικού Αθηνών
ΒΟΠ: Βιβλιοθήκη Οικουμενικού Πατριαρχείου, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
ΒΠΙ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
ΒΠΚ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος
ΒΠΚΜ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Karl Marx, Λειψία, Γερμανία
ΒΠΚΡ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο
ΒΠΜ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
ΒΠΠ: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα
ΒΣΑ: Βρετανικό Συμβούλιο Αθήνας
ΒΣΑΑ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ανάπλασις», Αθήνα
ΒΣΑΔ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου Αργείων «Ο Δαναός», Άργος
ΒΣΕΑ: Βιβλιοθήκη Συνδέσμου «Ευγένιος ο Αιτωλός», Καρπενήσι
ΒΣΙΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ιωάννης ο Βαπτιστής», Αθήνα
ΒΣΠΣ: Βιβλιοθήκη Σωματείου «Παναγία Σουμελά», Θεσσαλονίκη
ΒΣΤΙΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Τρεις Ιεράρχες», Βόλος
ΒΤΕ: Βιβλιοθήκη Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα
ΒΤΙ/ΠΠ: Βιβλιοθήκη Τμήματος Ιστορίας / Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα
ΒΦΣΦΑ: Βιβλιοθήκη Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Φλωρίνης «Ο Αριστοτέλης», Φλώρινα

ΓΑΚ: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αθήνα
ΓΑΣ: Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, Αθήνα
ΓΒ: Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αθήνα
ΓΙΑΙ: Γενικά Ιστορικά Αρχεία της Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
ΓΠΑ: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΓΤΝΚ: Γραφείο Τύπου Νομαρχίας Κιλκίς
ΓΤΠ: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος

ΔΒΑ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αθηνών
ΔΒΑγ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αιγίου
ΔΒΑν: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινας
ΔΒΒ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας
ΔΒΕ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης
ΔΒΖ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ζακύνθου
ΔΒΘ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης
ΔΒΚ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας
ΔΒΚαστ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καστοριάς
ΔΒΚερκ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας
ΔΒΛ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Λαμίας
ΔΒΛαρ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρισας
ΔΒΛεμ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λεμεσού, Κύπρος
ΔΒΛευκ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λευκωσίας, Κύπρος
ΔΒΠ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιά
ΔΒΠατρ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάτρας
ΔΒΠαφ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάφου, Κύπρος
ΔΒΠύρ.: Δημόσια Βιβλιοθήκη Πύργου
ΔΒΤ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Τρικάλων
ΔΒΧ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Χαλκίδας
ΔΒΧαν: Δημοτική Βιβλιοθήκη Χανίων
ΔΙΑΜΚ: Δημοτικό Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο «Λ. και Ν. Σακελλαρίου»,
Κέντρο Τεκμηρίωσης και Επικοινωνίας Καρδίτσας
ΔΙΣ: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα
ΔΚΒΔ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Δράμας
ΔΚΒΜ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης
ΔΚΒΝΠ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπλίου «Ο Παλαμήδης»
ΔΚΒΡ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης
ΔΚΒΡοδ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρόδου
ΔΚΒΣ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σάμου
ΔΚΒΣπ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σπάρτης
ΔΚΒΦ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλικής Πιτόσκα-Βαρνά»
ΔΚΒΧΚ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χίου «Κοραής»
ΔΚΙΕΤΑΕΒ: Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών και Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων Βόλου
ΔΟΑ: Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, Ολυμπία

ΔΟΕ: Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα
ΔΟΛ/ΑΤ: Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη / Αρχείο Τύπου, Αθήνα
ΔΟΜ/ΕΤΕ: Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών / Εμπορική Τράπεζα Ελλάδας, Αθήνα
ΔΠ: Δήμος Πτολεμαΐδας
ΔΠΘ: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ΔΣΑ: Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

ΕΒΕ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, Αθήνα
ΕΒΙΒ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Ιβάν Βάτσοφ», Πλόβντιφ (Φιλιππούπολη), Βουλγαρία
ΕΒΚΜ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Κυρίλλου και Μεθοδίου», Σόφια, Βουλγαρία
ΕΒΝΑ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ν. Αφρικής, Πρετόρια
ΕΒΠΣ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Πέντσο Σλαβέικοφ», Βάρνα, Βουλγαρία
ΕΕΛ: Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, Αθήνα
ΕΕΣ: Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών, Αθήνα
ΕΗΜ: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα
ΕΙΕ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΕΙΕΜΕΚΒ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Χανιά
ΕΚΕΜΕ: Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe, Μελβούρνη, Αυστραλία
ΕΚΘΕ: Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών, Αθήνα
ΕΚΚΤ: Ελληνική Κοινότητα Κέηπ Τάουν, Ν. Αφρική
ΕΚΜ: Ελληνική Κοινότητα Μόντρεαλ, Καναδάς
ΕΚΠΑ: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΕΚΠΕ: Ελληνική Κοινότητα Πορτ Ελίζαμπεθ, Ν. Αφρική
ΕΚΤ/ΕΙΕ: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΕΛΙΑ: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα
ΕΜΕ: Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα
ΕΜΣ: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
ΕΝΜ: Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
ΕΝΣ: Εστία Νέας Σμύρνης, Αθήνα
ΕΠ: Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα
ΕΠΜ: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΕΣΗΕΑ: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών
ΕΣΗΕΘΣΕΕ: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος - Εύβοιας, Βόλος
ΕΣΗΕΜΘ: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας - Θράκης, Θεσσαλονίκη
ΕΦΕ: Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία, Αθήνα

ΖΒΙ: Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη, Ιωάννινα

ΘΣΑΠΘ: Θεολογική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΘΣΠΑ: Θεολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΙΑΔΠ: Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά

ΙΑΕ: Ιστορικό Αρχείο Εδέεσης

ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας / Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα
ΙΑΚ: Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, Χανιά
ΙΑΛ: Ιστορικό Αρχείο Λαμίας (ΓΑΚ - Αρχεία Νομού Φθιώτιδος)
ΙΑΜ: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία, Κύπρος
ΙΑΜΜ: Ιστορικά Αρχεία Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα
ΙΑΝ: Ιστορικό Αρχείο Νάξου
ΙΑΠΑ: Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών
ΙΑΥΕ: Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
ΙΒΛ: Ιακωβάτειος Βιβλιοθήκη, Ληξούρι
ΙΔΙΓ: Ίδρυμα «Δημοσθένης και Ισμήνης Γούλα», Γρανίτσα Ευρυτανίας
ΙΚΒ: Ισραηλτική Κοινότητα Βόλου
ΙΚΘ: Ισραηλτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης
ΙΛΑΚ: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας
ΙΛΜΚ: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου
ΙΜΗ: Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου
ΙΜΧΑ: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη
ΙΠΕΜ: Ίδρυμα «Παναγιώτη και Έφης Μιχελή», Αθήνα

ΚΒ: Καίριος Βιβλιοθήκη, Άνδρος
ΚΒΒΣ: Κοινοτική Βιβλιοθήκη Βαθέος Σάμου
ΚΒΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΚΔΒΚ: Κοθεντάριος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης
ΚΕΕ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα
ΚΕΕΛ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΕΦ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Φιλοσοφίας / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΙΕΔ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΙΝΕ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας Νεώτερου Ελληνισμού / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΝΕΚ: Κέντρο Ερευνών Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
ΚΕΠΕ: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα
ΚΙΘ: Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης
ΚΙΑΜ: Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, Αργοστόλι
ΚΙΣ: Κεντρικό Ισραηλτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα
ΚΜΙΜΚ: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Κύπρος
ΚΜΛ: Κυπριακό Μουσείο Λευκωσίας, Κύπρος
ΚΜΣ: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα
ΚΝΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΚΠΕΒ: Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου, Αθήνα

ΛΒΚΑ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καρδίτσας «Η Αθηνά»
ΛΒΚ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας
ΛΕ: Λύκειο Ελληνίδων, Αθήνα

ΜΔΔΕ: Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
ΜΠΑ: Μαράσλειος Παιδαγωγική Ακαδημία, Αθήνα
ΜΠΕ/ΕΠΜ: Μουσείο Ποντιακού Ελληνισμού / Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΜΓΙΑ: Μονή Τάγματος Ιησού, Αθήνα
ΜΓΠ: Μουσείο Τύπου Πατρών

NM: Ναυτικό Μουσείο, Πειραιάς

ΟΛΜΕ: Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΠΕΑΕΑ: Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα
ΠΒΒ: Πολιτειακή Βιβλιοθήκη Βικτώριας, Αυστραλία
ΠΙΣΝΔ: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου»
ΠΣΕ: Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα

ΣΑΜ: Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχιολιτών, Αθήνα
ΣΒ: Σεβέριος Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, Κύπρος
ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
ΣΚΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Κλασικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
ΣΜΑΕ: Σύλλογος «Μέγας Αλέξανδρος», Έδεσσα
ΣΝΕΦ/ΠΙ: Σπουδαστήριο Νέωτερης Ελληνικής Φιλολογίας / Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ΣΠΤΦΠΨ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Παιδαγωγικής Τμήματος Φιλολογίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
ΣΤΘΠΑ: Σπουδαστήριο Τμήματος Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών
ΣΦΠ: Σύλλογος «Φίλοι της ΠΕΑΝ [Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιζομένων Νέων]», Αθήνα
ΣΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΤΙ/ΙΠ: Τμήμα Ιστορίας / Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα
ΤΜΝΕΣ/ΑΠΘ: Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΦΣΠΑ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
ΦΣΠΙ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΧΕΑΒ: Χαραμόγλειος Ειδική Λευκαδική Βιβλιοθήκη, Λευκάδα
ΧΟΦΕ: Χριστιανικός Όμιλος Φοιτητών και Επιστημόνων, Αθήνα

AFCU: American and Foreign Christian Union, Ν. Υόρκη, ΗΠΑ

BAR: Biblioteca Academiei Române (Βιβλιοθήκη Ρουμανικής Ακαδημίας), Βουκουρέστι, Ρουμανία
BCT: Biblioteca Civica di Trieste, Ιταλία
BKT: Biblioteka Kombetare (Εθνική Βιβλιοθήκη), Τίρανα, Αλβανία

BL: British Library, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία

BNF: Bibliothèque Nationale de France Εθνική Βιβλιοθήκη Γαλλίας, Παρίσι, Γαλλία

BDIC: Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine, Université de Nanterre, Παρίσι, Γαλλία

CZA: Central Zionist Archives, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ

FOA: Foreign Office Archives, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία

HCBM: Hellenic College, Brookline, Μασαχουσέτη, ΗΠΑ

HL/SU: Hoover Library / Stanford University, Καλιφόρνια, ΗΠΑ

HSPP: Historical Society of Pennsylvania, Φιλαδέλφεια, ΗΠΑ

IBZI: Itzhack Ben Zvi Institute, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ

IGH: Instituti i Gjuhësisë dhe Historisë (Ινστιτούτο Γλώσσας και Ιστορίας), Τίρανα, Αλβανία

LC: Library of Congress, Ουάσιγκτον, ΗΠΑ

NYPL: New York Public Library, ΗΠΑ

NYUA: New York University Archives, ΗΠΑ

ÖNB: Österreichische Nationalbibliothek (Εθνική Βιβλιοθήκη Αυστρίας), Βιέννη, Αυστρία

PU: Princeton University, ΗΠΑ

RAU: Rand Afrikaans University, Γιοχάνεσμπουργκ, Ν. Αφρική

TPHS: The Presbyterian Historical Society, Montreat, Βόρειος Καρολίνα, ΗΠΑ

UCT: University of Cape Town, Ν. Αφρική

UL/KC: University of London / King's College, Μ. Βρετανία

A-Δ

Αβγή

Λογοτεχνική έκδοση. Λεμεσός, Απρ. 1924 - Μάρτ. 1925, αρ. τχ. 1-12. Δεν αναγράφεται όνομα εκδότη, διευθυντή ή επιμελητή. Από διάφορες πηγές, όμως, φαίνεται ότι εκδίδεται από ομάδα νέων δημοτικιστών-σοσιαλιστών, την οποία αποτελούν οι Αντώνης Ιντιάνος, Γιάννης Λεύκης, Αιμίλιος *Χουρμούζιος (αναγνωρίζεται και ως βασικός υπεύθυνος) και Χριστόδουλος Χριστοδουλίδης, Μηνιαίο, μονόστηλο, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-300), είκοσι έως τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 22x15 εκ. Τιμή φύλλου: 6 γρόσια. Τυπογραφείο: εφημερίδα *Σάλπιγξ*. Λεμεσός.

Το πρώτο αξιόλογο λογοτεχνικό περιοδικό της Κύπρου. Σκοπός του είναι να συγκεντρώσει «όλη τη λογοτεχνική παραγωγή του τόπου και να δώσει στον έξω φιλολογικό κόσμο μίαν εικόνα της φιλολογικής ζωής του νησιού». Επίσης, στοχεύει να παρακαλουθήσει «την κίνηση του ελληνικού και ξένου βιβλίου» και να αναδείξει νέους λογοτέχνες. Σε ορισμένες περιπτώσεις επιδιώκει να αντλήσει διδάγματα και να υιοθετήσει στάσεις από λογοτεχνικά περιοδικά του ευρύτερου ελληνισμού και της διασποράς, όπως από την αλεξανδρινή **Αργώ* ή από τους αθηναϊκούς **Νέους Βωμούς*.

Πλαισιώθηκε από γνωστούς ή καταξιωμένους κύπριους δημιουργούς, όπως ο Ν. Νικολαΐδης και ο Γλ. Αλιδέρσης που λειτουργούν ως συνδεδειγμένοι κριτικοί με τους λογοτεχνικούς κύκλους της Αλεξάνδρειας, καθώς και από νέους λογοτέχνες, όπως οι

Π. Βαλδασερίδης, Δ.Μ. Δημητριάδης, Π. *Κριναίος, Ξ. Λυσιώτης, Γ.Σ. Οικονομίδης, Α. *Παυλίδης, Ζ. Ρωσσίδης, Τ. Φραγκούδης, Γ. Φυλαχτού κ.ά. Μόνο εφτά από τους συνεργάτες προέρχονται από τον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού και της διασποράς: ο Ψυχάρης από το Παρίσι, οι Κ. Γαληνός, Μ. Ευαγγέλου και Γ. Πιερίδης από την παροικία της Αιγύπτου, ο Γ.Κ. Ροντάκης (Γκούρας Αλειτούργητος) από την Κωνσταντινούπολη και ο Άγγ. Μεντζελίδης από τον ελλαδικό χώρο.

Όλα τα κείμενα είναι γραμμένα στη δημοτική. Μάλιστα, σε αρκετά από αυτά εντοπίζονται επιρροές από το γλωσσικό κήρυγμα του Ψυχάρη. Σε μεγάλο μέρος των (πρωτότυπων και μεταφρασμένων) ποιητικών κειμένων δεσπόζει ο χαμηλόφωνος, νεορομαντικός-νεοσυμβολιστικός τόνος, ενώ σε μερικά αφηγήματα υπερτονίζονται αρνητικές όψεις της καθημερινότητας και έμμεσα καταγγέλλεται η κοινωνική ανισότητα. Αξιοσημείωτη είναι η ενότητα των μεταφρασμένων δειγμάτων από τη διεθνή λογοτεχνία, που καλύπτουν ένα μεγάλο ποσοστό της ύλης. Στην ομάδα των λογοτεχνικών μεταφράσεων δεσπόζουν οι επιλογές του Α. Ιντιάνου από την αγγλική ποίηση (Τ. Hardy, J. Masfield, J. Milton, Tennyson κ.ά.) και του Αιμ. Χουρμούζιου με αφηγήματα κοινωνικού προβληματισμού (H. Barbusse, J. Galsworthy, Ivan Goll κ.ά.). Επίσης, μεταφράζονται κείμενα των Ch. Baudelaire (Γ. *Λεύκης), R.

Brooke (Γλ. Αλιθέρης), Byron (Δ.Μ. Δημητριάδης), Poe (Γ. Φυλαχτού) κ.ά. Εξάλλου, σε βιβλιοκριτικά σημειώματα του Χρ. Χριστοδουλίδη και του Α. Ιντιάνου διαφαίνονται θεωρητικές αρχές του δημοτικισμού και ενός πρώιμου, αδιαμόρφωτου σοσιαλισμού, καθώς και κριτήρια της διεθνούς λογοτεχνικής κριτικής, όπως του V. Belinsky.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΛεμ. ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Χατζηδωμάς, *Ευρετήριο περιοδικού «Αβγή»*, Λευκωσία 1984⁴ Λευτ. Παπαλεοντίου, *Το κυπριακό λογοτεχνικό περιοδικό «Αβγή» (1924-1925)*, μεταπτυχιακή εργασία.

ΑΠΘ, 1988. *Αβγή. Λογοτεχνική έκδοση (1924-1925)*, φωτογραφική ανατύπωση με επιμ. του Α. Χατζηδωμά, Λευκωσία 1992. Χ.Α. Καραόγλου, «*Αβγή*, Λεμεσός (1924-1925)». Ένα «ελληνικό» λογοτεχνικό περιοδικό», *Σημείο*, τχ. 1 (1992), 308-312 Κλείτος Ιωαννίδης, «*Αβγή*, ή η κυπριακή φάση του Αιμιλίου Χουρμουζίου», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, τ. 19 (1992), 623-676⁵ Λευτ. Παπαλεοντίου, «Το λογοτεχνικό περιοδικό *Αβγή* (Λεμεσός 1924-1925). Λογοτεχνικές, γλωσσικές και ιδεολογικές αναζητήσεις στην Κύπρο του μεσοπολέμου», *Επιστημονικό Συμπόσιο: Ο περιοδικός τύπος στον μεσοπόλεμο*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 2001, σ. 181-201 του ίδιου, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά στα χρόνια της αγγλοκρατίας*, Λευκωσία, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 2001⁶ του ίδιου, *Κυπριακά περιοδικά, 1903-1958*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2004, σ. 30-44.

ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Αβούρης ή Πρωτομάστορας, Ανδρέας-Διονύσιος Αντωνίου

(Ζάκυνθος, 1866-1948). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Έλαβε εγκύκλια μαθήματα στη Ζάκυνθο. Εμφανίστηκε στα γράμματα το 1890 με δημοσιεύματα σε περιοδικά και εφημερίδες. Από νωρίς ασχολήθηκε και με τη δημοσιογραφία. Το 1892 εξέδωσε με τον Α.Χ. Ζώη και Γεώργιο Μάνεση την εφ. *Εποχή*, της οποίας ήταν και συντάκτης. Λόγω των καταστροφικών σεισμών εγκαταστάθηκε το 1893 στον Πύργο Ηλείας, όπου ήταν διευθυντής του π. *Ανθών* και της πολιτικής εφ. *Κήρυξ*. Το 1898 στην Αθήνα συνεργάστηκε σε περιοδικά (*Αττική Ίρις, *Ίρις Αθηνών*, *Κοσμοπόλις*) και ημερολόγια (Σκόκο, Αρσένη, Σερουίου) και ήταν ο μόνος συντάκτης της εφ. *Κρήτη*. Το 1899 επανήλθε στη Ζά-

κυνθο. Διορίστηκε οικονομός του νοσοκομείου και λογιστής του Δήμου (1913-1929). Δημοκρατικών αρχών, εξέδωσε τις εφ. *Το Βήμα* (1901-1902), *Φως* (1902-1910), *Ανόρθωσις* (1910). Ήταν συντάκτης της εφ. *Νέον Φως* (1914-1917). Υπήρξε διευθυντής των ζακυνθινών εφ. *Φιλελεύθερος* (1911-1936) από τον Ιούλιο 1925, *Καθημερινή* (1935-1941) από τον Οκτώβριο 1935 και *Κοινωνική Ζακύνθου* (1935).

Ασχολήθηκε και με τη λογοτεχνία. Εξέδωσε τα βιβλία: *Η Τρελλή* (1911), *Ζακυνθινόι Τύποι* (1912), *Άγιος Διονύσιος* (1915),

Κληρονομία και άλλα διηγήματα (1930), *Τύποι ιερέων* (1940), *Τυμβωρύχος*, *Αλαμάνος* κ.ά., ενώ άφησε και ανέκδοτο έργο. Στις συνεργασίες του σε έντυπα της Ζακύνθου υπέγραφε συχνά με το ψευδώνυμο «Άρης» και «Α...ρης». Πρωτοστάτησε στην πνευματική και κοινωνική ζωή του τόπου. Ήταν ιδρυτής της Σχολής Απόρων (1891), διευθυντής της Εσπερινής Σχολής Απόρων Παιδων και μέλος της Λαϊκής Σχολής. Διατέλεσε γραμματέας του Φιλολογικού Συλλόγου Ανδρέας Κάλδας (1914), δίδαξε στην Εσπερινή Σχολή Απόρων Παιδων και έδωσε πολλές διαλέξεις με κοινωνικά, θρησκευτικά και ιστορικά θέματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: E. Legrand, *Bibliographie Ionnienne*, τ. Β', Παρίσι 1910, σ. 767-768. Α.Χ. Ζώης, *Λεξκόν Ιστορικών και Λογογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α', Αθήνα 1963, σ. 18.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΟΥ

Αγάπη

Φύλλον κατά Κυριακήν εκδιδόμενον. Αθήνα, 1893-1897. αρ. τ. Α'-Ε'. Ιδιοκτήτης: Κωνσταντίνος Α. *Διαλησμάς. Διευθυντής: Μιχαήλ Ι. *Γαλανός. Συνεργάτης: Άγγελος Α. Διαλησμάς. Από 26 Σεπτ. 1893, ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Α. Διαλησμάς. Μότο: «Ο Θεός αγάπη εστί, και ο μένων εν τη αγάπη εν τω Θεω μένει, και ο Θεός εν αυτώ. Ιωάννης [Α' Ιωάν. 4,16]». «Εν τούτω γνώσομαι πάντες ότι εμοί μαθητάί εστέ, εάν αγάπην έχητε εν αλλήλοις. Ιησούς Χριστός [Ιωαν. 13,35]!». Εβδομαδιαίο, δίστιχο, διαστάσεων 27x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 5 δρχ. (εσωτερικού), 8 χρυσά φράγκα (εξωτερικού). Γραφεία: στην Αθήνα, οδός Αθριανού 66· στην Κωνσταντινούπολη, Ασμά - Αλί, Παπάζογλου χάνι αρ. 28. Από 10 Απρ.

1894, διευθυντής γραφείου Κωνσταντινούπολεως: Γεώργιος Κωνσταντίνου.

Σε γλώσσα καθαρεύουσα και με περιεχόμενο που «συντάσσεται με το πνεύμα των χριστιανικών αρχών» ανέπτυξε τις οικογενειακές και κοινωνικές αρχές του ορθόδοξου χριστιανισμού στη θεωρία και την πράξη. Δεν ήταν πολιτική εφημερίδα με τη συνήθη σημασία της λέξης, όμως ανέπτυξε τις ηθικο-πολιτικές αρχές του χριστιανισμού και εξέθεσε σημαντικές απόψεις για την «όρση των οικονομικών ανωμαλιών και συγκρούσεων των αντιτιθεμένων στην κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική αγάπη».

Στα περισσότερα φύλλα υπήρχε και ένα άρθρο, βασισμένο σε κάποια φράση ή διήγηση του Ευαγγελίου της Κυριακής. Επιπλέον, δημοσίευε μικρά άρθρα («πονημάτια») και διηγήματα ανάλογα προς το πνεύμα της και το σκοπό της και περιελάμβανε βιβλιογραφικό δελτίο των αξιολογότερων, κατά τη γνώμη της σύνταξης, εκδόσεων. Στις στήλες του μεταφέρθηκαν σε επιμελημένη παράφραση αποσπάσματα ηθικών λόγων και ομιλιών

των μεγάλων πατέρων της εκκλησίας, ιδιαίτερα του Ι. Χρυσόστομου και του Μεγάλου Βασιλείου, καθώς και σύντομες βιογραφίες και «χαρακτηρισμοί των εξοχότερων αγίων». Η τελευταία σελίδα περιείχε σύντομο δελτίο εκκλησιαστικής και πολιτικής επιθεώρησης, το οποίο ανέγραφε τα αξιολογότερα εκκλησιαστικά και παγκόσμια πολιτικά γεγονότα. Άσκησε κριτική της θρησκευτικής και εκκλησιαστικής ζωής, ιδίως του π. *Λόγος του Απ. *Μακροάκη. Ανάμεσα στους συνεργάτες ήταν και ο αρχιμανδρίτης Ευσεβίος Ματθόπουλος. Τέλος, το 1898 συγχωνεύθηκε με το π. *Ανάλασις με σκοπό να εξασφαλισθούν κοινές πνευματικές δυνάμεις αλλά και να καλυφθούν οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε. Η *Αγάπη*, ως περιοδικό χριστιανικών αρχών, που ενδιαφερόταν για την ευρύτερη διάδοσή τους, προσπάθησε να ωφελήσει πνευματικά τους περισσότερους αναγνώστες του. Με παρόμοιο τίτλο εκδόθηκαν άλλα πέντε περιοδικά (Πειραιάς 1917, Κοζάνη 1943, Αθήνα 1949, Ναύπакτος 1954).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠ (πλ. α.), ΕΒΒΕ (τ. Α'-Β').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπονάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου* (1826-1966), Αθήνα 1974 του ίδιου. *Να Αγάπη*, ΟΠΕ, τχ. 1 (1962), 144.

ΑΘΗΝΑ Ν. ΚΟΝΤΑΛΗ

Αγγελής, Ζαχαρίας
βλ. Αναστασίου ή Αγγελής, Ζαχαρίας

Αγγελιαφόρος
Μηνιαίο περιοδικό. Σύρος, Ιούν. 1900-1946 / Αθήνα, 1946-1959 / Θεσσαλονίκη, 1960-1961 / Αθήνα, 1962-1991 / Σύρος, 1992 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Το 1916 προστέθηκε, για ένα χρόνο, ο δεύτερος τίτλος *Ευαγγελικός Κήρυξ*, ενώ το 1976 (Ιαν.) ο κύριος τίτλος του έγινε *Ανοητοί Ορίζοντες*, διατηρώντας όμως και το *Αγγελιαφόρος* και την αριθμότη του. Άλλοι υπότιτλοι: «Α» της *Ι. Καρόλης του Ιησού μηνιαίο περιοδικό χριστιανικού προβληματισμού*. Η ιδιοκτησία ανήκει στη Μονή Ιησοειτών Σύρου (1900-1942) και Αθηνών (1946-2005), ίδρυτής εκδόσης-διευθυντής, δίχως καταγραφή των ευδυνών στο έντυπο, ήταν ο π. Romano Γιατάνος (1900-1910) και 1916-1925). Υπό τις ίδιες συνθήκες υπηρέτησαν το περιοδικό οι πατέρες Μιχαήλ Μαγνα, Αντώνιος Θαλάσσης (1910-1927) και Γεώργιος Ξενοπούλου (1928-1947), όταν εκλέχθηκε επίσκοπος Σύρου. Ακολούθησαν οι Μάριος Μακρωνιώτης (1948-1949), αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιωάννης Μαραγκός (1950-1955), Ιαίδωτος Ρηγούτσος (1956-1958), Αντώνιος Βακωνίδιος (1959-1961), Μίρκος Μακρωνιώτης (Σεπτ. 1961 - Σεπτ. 1964).

ΑΓΑΠΗ

ΦΥΛΑΧΟΝ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΔΕΦΕΚΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΡΤΑ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΣ Α. ΔΙΑΔΙΣΜΟΣ

Παύλος Μπουχάγιαρ (Οκτ. 1964 - Δεκ. 1975), Μάριος Ψάλτης (Ιαν. 1976 - Οκτ. 1982), Γαβριήλ Μαραγκός (Νοέ. 1982 - Δεκ. 1997 και Σεπτ. 2003 έως σήμερα), Μιχαήλ Ρούσσος (Ιαν. 1998 - Ιούν. 2003). Μηνιαίο, δεκαέξι / τριανταδύο σελίδων, με συνεχή σελιδαρίθμηση μέσα στο χρόνο έως το 1975 και μετά σε αρίθμηση κατά τεύχος. Μονόστηλο, δίστηλο και άλλα σχήματα όπως ένδεκα, πίνακες, φωτογραφίες. Διαστάσεων 15,5x10,5 εκ., 23x15,5 εκ., 16x12 εκ. και κυρίως 18,5x13 εκ. (1916-1970) και 22x16 εκ. (1971 έως σήμερα). Το εξώφυλλο από τον Μάρτ. 1999 έγινε πολύχρωμο. Σημερινή τιμή φύλλου: 1 ευρώ. Τόπος έκδοσης και τυπογράφοι: Σύρος (1900-1946 και 1992-2005), Ν. Φρέρη, Τυποκυκλαδική· Αθήνα (1946-1959), Σεργιάδης Π., Ροσσολάτος Ιω., Θεσσαλονίκη (1960-1961), Φανιόπουλος Χρ.

Είναι το μακροβιότερο έντυπο στην ιστορία της Καθολικής Εκκλησίας της χώρας. Έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παρέμενε όργανο του Συνδέσμου της «Αποστολής της Προσευχής» που είχε μέλη στις Κυκλάδες, την Αθήνα κ.α. Το περιοδικό επανειλημμένα προσδιόρισε τη φύση και το σκοπό του. Στο τχ. 730 (Ιαν. 1976) ο διευθυντής, π. Μ. Ψάλτης, αναφέρει τις προτεραιότητες σχετικά με τους στόχους και την προσθήκη νέου τίτλου: «Να ζούμε μέσα στο σημερινό κόσμο ν' απηχούν τα άρθρα μας τη σημερινή κοινωνία, με τις δυσκολίες της, τους φόβους της, τις έγνοιες της, με τις κατακτήσεις της, τις αισιοδοξίες της, την ελπίδα της. Πώς ζούμε την πίστη μας, σήμερα, μέσα στην επικαιρότητα; -Να είμαστε στην υπηρεσία του ανθρώπου [...] Εξακολουθώντας την αποστολή του Χριστού η Εκκλησία καλεί σήμερα τους χριστιανούς να τεθούν στην υπηρεσία του ανθρώπου -ολόκληρου του ανθρώπου, όλων των ανθρώπων [...] Ανοιχτοί ορίζοντες! Θα δέλαινε οι σελίδες να πηγάζουν από μια απαίτηση ζωής, πεποιθήσεων, χριστιανικής πίστης [...] -Επιδίωξη μας: τα άρθρα να είναι απαιτητικά, σοβαρά, μα ειπωμένα απλά, για ένα ευρύτερο κοινό Κυθολικών ιδίως και Ορθόδοξων χριστιανών».

Η εναλλαγή εκδοτών-διευθυντών, οι τακτικοί συντάκτες και ο μεγάλος αριθμός συνεργατών συνέβαλαν σε μεγάλη και λογής-λογής ποικιλία εμφάνισης, ποιότητας του περιεχομένου και των δημοσιογραφικών ειδών (άρθρα, ποίηση, ρεπορτάζ, συνεντεύξεις, θεολογικές, βιβλικές, ιστορικές μελέτες, επιφυλλίδες και σχόλια). Διέκοψε την έκδοσή του τέσσερις φορές. Σε δύο περιπτώσεις, γιατί ήταν ο πόλεμος (Οκτ. 1918 - Μάρτ. 1919 και Ιούν. 1941 - Μάιος 1946). Με τον τίτλο «Πέντε χρόνια

σιωπής» σχολιάστηκε το γεγονός: «Πέντε χρόνια παρήλδον, πέντε ατελείστα σαν την αιωνιότητα, από την αποφοράδα εκείνην ημέρα (αρχάς Ιουνίου 1941) οπότε ο μικρός, ο δικαίος *Αγγελιαφόρος* ηναγκάσθη να... αυτοχειρισθῆ, να αυτοδικασθῆ εις την σιωπήν και την αφάνειαν, πιεζόμενος υλικώς και ηθικώς προς τούτο από την κακίαν των ανδρών» (Μάιος 1946).

Η κίνηση της κυκλοφορίας εμφανίζει την εξής εικόνα: 700-800 αντίτυπα (1900-1941), 1500 αντίτυπα (1946-1970) και από το 1983-1996 έφτασε σταδιακά μέχρι τα 4200. Τα ειδικά τεύχη (47 τίτλοι από 1983-2003) με ένα θέμα κυκλοφόρησαν από 4500 έως 7000 αντίτυπα, όπως π.χ. «Επιστήμη και Θρησκεία» (αρ. τχ. 822), «Η Νεολαία» (αρ. τχ. 828), «Τα δικαιώματα του ανθρώπου» (αρ. τχ. 834), «Τον καιρό του Ιησού» (αρ. τχ. 838), «Βίβλος και Ιστορία» (αρ. τχ. 872). Το τχ. 835 με θέμα τη φιλανθρωπία στην τοπική εκκλησία κυκλοφόρησε σε 11500 φύλλα (6500 στην ελληνική και 5000 στην αγγλική γλώσσα). Μερικά ειδικά τεύχη ήταν τετράχρωμα και πολυσέλιδα (αρ. τχ. 957 με θέμα τον μοναχισμό) και με β' έκδοση (αρ. τχ. 892, με θέμα την έξαρση του εθνικισμού στη χώρα).

Αξιόλογοι συνεργάτες του ήταν οι Ν.Γ. Χαλαβαζής, Πέτρος Μιχ. *Στεφάνου, Ν. Περινιάνης, Τ. Παπατσώνης, Βελισάριος Φρέρης, Στέφανος Ρόδης, Γιώργος Πρίντζης κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον και επιτυχία προκάλεσαν το ιστοριοθερησκευτικό διήγημα *Άγγελτα* του Γεωργίου Ξενοπούλου, οι επιφυλλίδες του Μ. Μακρυνίτη για κοινωνικο-θερησκευτικά θέματα, *Ο δρόμος του σταυρού* του Paul Claudel σε μετάφραση Τ. Παπατσώνη, τα βιβλικά των Σ. Μαυροφιδή και Χ.Λ. Dufour.

Συνεχίζει να εκδίδεται έχοντας ήδη συμπληρώσει 105 χρόνια ζωής, με περισσότερα από 1024 τεύχη και σημερινή κυκλοφορία 2200-2700 φύλλων μηνιαία.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΤΙΣ, ΕΒΕ, ΜΤΙΑ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Romano, *Cenni storici...*, Palermo 1912 Paul Claudel, *Ο δρόμος του σταυρού*, Αθήνα, Ιδέγραμμα, 2002 Μάρκος Μακρυνίτης, *Ένας άνθρωπος απὸ πίστη και ανθρωπιά*, Αθήνα 2004.

π. ΓΑΒΡΙΗΛ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

Αγγελίδης, Σταύρος

(Λεμεσός, 1929-1994). Δημοσιογράφος, Διέπρεψε ως πολιτικός συντάκτης, αναλυτής και αρχιουντά-

κτης. Μετά τις γυμνασιακές σπουδές στη γενέτειρα του, φοίτησε στο Διδασκαλικό Κολλέγιο Μόρφου που βρισκόταν υπό την εποπτεία της βρετανικής αποικιοκρατικής διοίκησης. Μετά την αποφοίτηση του εργάστηκε ως δάσκαλος για δύο μόνο χρόνια στην Δ' Αστική Σχολή Λεμεσού, γιατί παύθηκε λόγω της πολιτικής του δραστηριότητας. Αναμίχθηκε στο αριστερό εργατικό κίνημα και έγινε στέλεχος του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού).

Άρχισε τη δημοσιογραφική του καριέρα το 1952 ως συντάκτης στην εφ. **Νέος Δημοκράτης* που ήταν εκφραστικό όργανο του ΑΚΕΛ. Τον Ιανουάριο 1953 ανέλαβε την έκδοση και διεύθυνση της καθημερινής απογευματινής εφ. **Εμπρός* με την πολιτική στήριξη του ΑΚΕΛ. Τον Ιανουάριο 1956 και μετά την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα (1955-1959) εναντίον των Άγγλων, η κυβέρνηση έκλεισε την εφημερίδα, τον συνέλαβε και τον φυλάκισε άνευ δίκης σε στρατόπεδο πολιτικών κρατουμένων. Μετά την απελευθέρωσή του τον Φεβρουάριο 1957, εργάστηκε ως πολιτικός συντάκτης στην εφ. **Χαραυγή* (διάδοχο του *Νέου Δημοκράτη*) και στη συνέχεια ανέλαβε την αρχισυνταξία της. Το 1968, διαφωνώντας με τη στάση του ΑΚΕΛ στο θέμα της στρατιωτικής επέμβασης των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία, υπέβαλε την παραίτησή του από τη θέση του αρχισυντάκτη, παραμένοντας ως πολιτικός συντάκτης.

Το 1987 υπέβαλε παραίτηση μαζί με τους συναδέλφους του δημοσιογράφους Ανδρέα Καννάουρο (που ήταν αρχισυντάκτης), Ανδρέα Στυλιανού και Πολύδωρο Πολυδωρίδη, ύστερα από ανακατατάξεις στη διεύθυνση και σύνταξη της *Χαραυγής*. Προσελήφθη στη συνέχεια ως πολιτικός συντάκτης στη μεγαλύτερη σε κυκλοφορία καθημερινή εφημερίδα της Κύπρου *Ο *Φιλελεύθερος*, όπου παρέμεινε μέχρι τον θάνατο του τον Αύγουστο 1994. Είχε συνεργαστεί επίσης ως αρθρογράφος στην απογευματινή εφ. *Η *Τελευταία Ωρα*.

Απετέλεσε εκλεκτό και διακεκριμένο μέλος της κυπριακής δημοσιογραφικής οικογένειας. Ασχολήθηκε με επιτυχία με όλα τα είδη του δημοσιογραφικού λόγου: ρεπορτάζ όλων των τύπων, πολιτικά άρθρα και αναλύσεις, χρονογραφήματα, ταξιδιωτικά, κριτική κ.ά., καθώς και με τη λογοτεχνία. Το 1962 εξέδωσε τη συλλογή διηγημάτων *Οι δύο Βαλίτσες* και άλλα διηγήματα. Αναμίχθηκε ενεργά στο

συνδικαλιστικό κίνημα και αγωνίστηκε για την ελευθερία του Έθνους και τα δικαιώματα των δημοσιογράφων. Διετέλεσε γραμματέας της Παγκύπριας Διδασκαλικής Οργάνωσης, ιδρυτικό μέλος και για πολλά χρόνια μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Ένωσης Συντακτών Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1, Λευκωσία 1984, σ. 49.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Αγγελιοφόρος

Καθημερινή εφημερίς της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 17 Ιουλ. 1927 - 18 Ιουλ. 1928, αρ. φ. 1-357. Ιδιοκτήτης: Νικ. *Δαρβέρης. Διευθυντής: Πέτρος *Ωρολογάς. Διαχειριστής: Αλέκος *Ωρολογάς. Καθημερινή, επτάσχηλη, διαστάσεων 59x42 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Τυπωνόταν αρχικά στο ταχυπαιστήριο της **Εφημερίδος των Βαλκανίων* και στη συνέχεια στο πιστήριο της **Μακεδονίας*.

Ιδρύθηκε όταν το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά, μετά τις εκλογές του 1926, έχοντας αναδειξει σαράντα περίπου βουλευτές, επεδίωξε να εδραιώσει τη δύναμή του στη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία με την έκδοση δικού του δημοσιογραφικού οργάνου. Κυριότερος χορηγός της έκδοσης ήταν ο καπνέμπορος Αντίγονος Χατζηγεωργίου, αδελφός του Γ. Χατζηγεωργίου, βουλευτή του μεταξικού κόμματος. Σύμφωνα με τον Βασ. Μεσολογγίτη, ο συντάκτης της Π. Ωρολογάς, ο οποίος την ανέδειξε με την πολεμική του, ήταν για πολλά χρόνια η ψυχή της, όπως αργότερα και ο αδελφός του Αλέκος Ωρολογάς.

Παρ' όλη τη ζωντάνια και την πολεμική της υστερούσε τυπογραφικά γιατί τυπωνόταν στο «παλαιάτρον» ταχυπαιστήριο της *Εφημερίδος των Βαλκανίων*, το πρώτο κυλινδρικό μηχάνημα που είχε εισαχθεί στην Ελλάδα. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτός ο λόγος για τον οποίο δεν είχε απήχηση στο αναγνωστικό κοινό. Φαίνεται ότι το κόμμα του Μεταξά δεν απέκτησε πολλούς οπαδούς ακόμη και την περίοδο που είχε βουλευτές στη Μακεδονία, ενώ ούτε η βελτίωση της εμφάνισης απέφερε μεγαλύτερη κυκλοφορία. Εντούτοις, αγωνίστηκε και παρέτεινε τη ζωή της. Μετακλήθηκε μάλιστα από τη Δράμα, με σκοπό να αναλάβει τη διεύθυνση της ως διευθύνων σύμβουλος της Εταιρείας, ο εκεί παράγοντας του μεταξικού κόμματος και έγκριτος δικηγόρος Ευρ. Μαμάκος, ο οποίος εξέδιδε την εφημερίδα της Δράμας *Αγών*.

Έτσι, δεν διακόπηκε η έκδοσή της παρά στις εκλογές του 1928.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ (ελλ. σ.), ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης. «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος Μακεδονικός Τύπος* (25 Μαρτ. - 12 Αυγ. 1934)· Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 277-282.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Αγγελιοφόρος

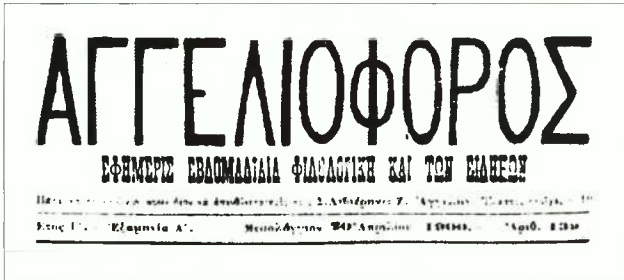
Εφημερίς πολιτική άπαξ της εβδομάδος εκδιδόμενην, Μεσολόγγι, 1897-1918, αρ. φ. 1-762. Διευθυντής: Ανδρέας Γεωργόπουλος (1899-1900), Ιδιοκτήτης: Ανδρέας Γεωργόπουλος (20 Αυγ. 1902 - 1913), Αρχισυντάκτης: Λεωνίδα Ράγκος, δικηγόρος (13 Σεπτ. - 23 Νοε. 1904), «Γίασα αποστολή δικογράφων δέν να αποστέλλεται προς τους Σ. *Λιθιέρην και Ζ. *Αγγελήν» (1899-1900) και «προς τον Ζαχ. Αγγελήν» (1900-1902). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Εβδομαδιαία Πολιτική Φιλολογική και των Ειδήσεων της Βορειοδυτικής Ελλάδος* (αρ. φ.

117, 31 Οκτ. 1899 και αρ. φ. 133, 28 Φεβρ. 1900)· *Εφημερίς Εβδομαδιαία Φιλολογική και των Ειδήσεων* (αρ. φ. 123-219, 14 Μαρτ. 1900 - 2 Ιουλ. 1902)· *Εφημερίς Εβδομαδιαία* (αρ. φ. 241-369, 20 Αυγ. - 22 Μαΐου 1905). Εβδομαδιαία, τριστηλή (έως το 1902) / τετραστηλή, τετρασέλιδη, διαστάσεων 32,5x23 εκ. (έως το 1902) και 50x35,5 εκ. στη συνέχεια. Συνδρομές (έως το 1904): εσωτερικού 10 δρχ. (ετήσια) και 5 δρχ. (εξαμηνιαία), εξωτερικού 10 και 5 χρυσά φράγκα αντίστοιχα. Γυπογραφείο: Ζ. Αγγελή.

Από τις μακροβιότερες εφημερίδες του Μεσολογγίου, αποτελεί τον αντίποδα της εφ. *Ανεξάρτητος που εκδίδεται από τους αδελφούς *Γουργουρίνη. Έχοντας ως στόχο «την εξυπηρέτησιν της κοινωνίας και όλων των τοπικών ζητημάτων του νομού», αγωνίζεται για την επίλυση των μεγάλων προβλημάτων του Μεσολογγίου, όπως η κατασκευή λιμένα, νοσοκομείου, σχολείου, η αποπεράτωση του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Σπυριδώνα, ο ηλεκτροφωτισμός, η υδροδότηση και η οδοποιία της πόλεως, το οδικό δίκτυο του νομού κ.ά.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στη σύνταξή της είναι η καθαρεύουσα, την οποία οι συντάκτες της γνωρίζουν αρκετά καλά. Αν και εκδίδεται στο Μεσολόγγι καλύπτει ειδησεογραφικά ολόκληρο το νομό με ανταποκρίσεις από τις επαρχίες Τριχωνίας, Βάλτου, Ξηρομέρου και Ναυπακτίας. Δημοσιεύει δικαστικά έγγραφα των δικαστηρίων Μεσολογγίου, Αιτωλικού και Ναυπάκτου καθώς και διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων του Μεσολογγίου και του Αγρινίου, ενώ δεν λείπουν οι κοινωνικές στήλες. Δημοσιεύονται επίσης ποιήματα των Κωστή *Παλαμά, Μιλτιάδη Μαλακάση, Ιωάννη Πολέμη, Θέμη Σώτη, Φ. Μαγγίνα, Ασπασίας Μαγγίνα και συνεργασίες λογοτεχνών όπως ο Γιάννης Βλαχογιάννης και ο Παύλος Νιρβάνας.

Πολιτικά στηρίζει τον μεσολογγίτη Λεωνίδα Δηληγεώργη και το δεληγιαννικό κόμμα. Ασχολείται με το Κρητικό Ζήτημα και το 1911 επικρίνει δριμύτητα τον Ελ. Βενιζέλο και συντάσσει με το Εθνικό Κόμμα του Μανρωμαχάλη. Υποστηρίζει ωστόσο τους βενιζελικούς βουλευτές Ιωάννη Τρι-

κούπη και Νικόλαο Στράτο, «ως άξια τέκνα της Αιτωλοακαρνανίας και του Έθνους» και δημοσιεύει φωτογραφίες τους.

Συνεργάτες της υπήρξαν ο δικηγόρος Λ. Ράγκος, ο οποίος ήταν και αρχισυντάκτης για μικρό διάστημα, ο Αδ. Τρυγώνης, ο οποίος γράφει οικονομικά άρθρα, ο Νικ. Γκινόπουλος κ.ά. που υπογράφουν με αρχικά, όπως «Ι.Μ.», «Α.Σ.», «Α.Γ.».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ - Αρχείο Ν. Αιτωλοακαρνανίας (έλλ. σ.: 74 φ. μεταξύ των αρ. 110-762, ετ. 1899-1913).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρομμελής (1821-1940)*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Αγγελομάτης, Χρήστος Ε.

(Σιμόνη, 1903 - Αθήνα, 1979). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στη Σιμόνη, στο ελληνογαλλικό λύκειο Χρήστου Αρώνη. Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στην εκστρατεία της Μικράς Ασίας η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ευρυμαθής και γλωσσομαθής (μιλούσε αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά), επιδόθηκε σε πολύ νεαρή ηλικία στη δημοσιογραφία. Συνεργάστηκε κατά καιρούς με πολλές εφημερίδες και περιοδικά, όπως *Νέα Ημέρα*, *Τα Χρονικά*, *Ελληνικός Ταχυδρόμος*. Υπήρξε αρχισυντάκτης και διευθυντής σύνταξης της εφ. *Σκρίπ και αργότερα των εφ. *Ακρόπολις και *Εστία. Ήταν διάχυτη η τάση στα κείμενά του να προσφέρει στο πλατύ αναγνωστικό κοινό γνώσεις. Παράδειγμα η εγκυκλοπαιδική πανδασία των σημειωμάτων του στην εφ. *Μακεδονία της Θεσσα-

λονίκης με το ψευδώνυμο «Βόρειος». Ήταν μια στήλη που τίμησε επί χρόνια ως αστείρευτη πηγή αναμνήσεων, γνώσεων και παρατηρήσεων από την καθημερινή ζωή. Δεν εγκατέλειψε τη δημοσιογραφία παρά μόνο στη διάρκεια της Κατοχής. Ήταν μια πράξη αντίδρασης κατά της εχθρικής λογοκρισίας. Πέρασε τότε σε οργανώσεις

εθνικής αντίστασης και επανήλθε στην ενεργό δημοσιογραφία με την Απελευθέρωση.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα ανέπτυξε και αξιόλογη συγγραφική. Υπήρξε συγγραφέας ιστορικών έργων, μελετών, κριτικός διδλάου και θεάτρου. Επιμελήθηκε την έκδοση των *Απάντων* του Κώστα Κρυστάλλη και έγραψε τα βιβλία: *Πρόδρομος του Δημοτικισμού στο Βυζάντιο: Χρονικό Μεγάλης Τραγωδίας: Το έπος της Μικράς Ασίας* (εκδ. Εστία, 1940-1950, Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών), *Ελληνικά Ρομαντικά Χρόνια* (εκδ. Εστία, Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών), όπου παρελαύνουν οι άνθρωποι, οι ιδέες και γενικότερα το ύψος της ζωής μιας ολόκληρης εποχής: *Ο Αναγνωμένος Φοίνιξ: Από τον Ρήγα εις τον Όθωνα* (εκδ. Εστία, 1949), συλλογή ιστορικών δοκιμίων που αποκαλύπτουν άγνωστες ή ξεχασμένες πτυχές για πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα της Ελλάδας της αμέσως μετά την απελευθέρωσή της από τον οθωμανικό ζυγό. Θα πρέπει ακόμη να σημειωθούν τα πάμπολλα ιστορικά ή ιστοριοδιφικά του κείμενα, που δημοσίευσε σε συνέχειες σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά, που δεν εξεδόθησαν όμως σε τόμους.

Μη θεωρώντας ολοκληρωμένο τον κύκλο των πνευματικών του αναζητήσεων στα παραπάνω, επεξέτεινε τα ενδιαφέροντά του στο θέατρο και ιδίως στην Ελληνική Σκηνή, στην οποία αφιέρωσε μέγα μέρος της αγάπης του. Επί μακρά σειρά ετών παρακολούθησε την ελληνική θεατρική πορεία σαν φίλος του θεάτρου και θεατρικός κριτικός. Διετέλεσε πρόεδρος της Ένωσης Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής. Ήταν μέλος της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (1923) και μέλος της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΣΤΑΘΗΣ ΚΑΡΡΑΣ

Αγγελόπουλος, Άγγελος Θεοδ.

(Βλαχόρραφτι Γορτυνίας, 6 Ιαν. 1904 - Αθήνα, 27 Απρ. 1995). Διαπρεπής οικονομολόγος διεθνούς κύρους, καθηγητής πανεπιστημίου, ακαδημαϊκός, πολιτικός και κοινωνικός παράγοντας, εκδότης, συγγραφέας με πλούσιο έργο στον τομέα της οικονομικής επιστήμης. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο σχολείο του χωριού του και συνέχισε στο Ελληνικό Σχολείο Κυρύναινας και στο Γυμνάσιο Δημητσάνας. Αριστούχος μαθητής ακολούθησε οικονομικές σπουδές στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, από την οποία αποφοίτησε το 1926 και τον επόμενο χρόνο έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα. Συνέχισε τις σπουδές του στη Λειψία (διδακτορικό πολιτικών επιστημών, 1929) και έκανε ανώτερες μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι και το Πουατιέ το 1931. Δίδαξε Δημόσια Οικονομία στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ως υφηγητής από το 1931, ως έκτακτος καθηγητής από το 1936 και ως τακτικός, διαδεχθείς τον Α. Ανδρεάδη, το διάστημα 1938-1946. Την ίδια περίοδο είχε τοποθετηθεί διευθυντής (1931-1945) στο νεοσύστατο, επί κυβερνήσεως Αλ. Παπαναστασίου, Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο, συμβουλευτικό-γνωμοδοτικό όργανο οικονομικής πολιτικής, ενώ το 1932 ίδρυσε, από κοινού με τον Ζενοφώντα Ζολώτα, το επιστημονικό περιοδικό **Επιθεώρησης Κοινωνικής και Δημοσίας Οικονομικής** (1932-1941).

Στην περίοδο της Κατοχής έλαβε μέρος στην Αντίσταση και το 1944 έγινε υπουργός (Γραμματέας των Οικονομικών) στην Κυβέρνηση του Βουλού (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης-ΠΕΕΑ). Με την ιδιότητά του αυτή συμμετείχε στην εθνική αντιπροσωπεία στη Διάσκεψη του Λιβάνου (17-20 Μαΐου 1944), ενώ αμέσως μετά την Απελευθέρωση χρημάτισε υφυπουργός Οικονομικών στη 6^η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Γ. Παπανδρέου (2 Σεπτ. - 1 Δεκ. 1944), με υπουργό Οικονομικών τον Αλέξανδρο Σβάλο. Από τη θέση του συνέβαλε σημαντικά στη νομοσιατική μεταρρύθμιση του ν. 18/9.11.1944 και την εισαγωγή της νέας δραχμής.

Το 1946 για τη συμμετοχή του στην εαμική αντίσταση απομακρύνθηκε από την Ανώτατη Εκπαίδευση με το Θ' Ψήφισμα και το επόμενο έτος εγκαταστάθηκε οικογενειακά στη Γενεύη, όπου ασχολήθηκε με τη συγγραφή μελετών, έλαβε μέρος σε διεθνή επιστημονικά συνέδρια, έδωσε διαλέξεις

σε διάφορες χώρες για τα σύγχρονα οικονομικά προβλήματα και δίδαξε σε πνευματικά-εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Λίγο πριν εγκαταλείψει την Ελλάδα ίδρυσε το σπουδαίο μηνιαίο οικονομικό και κοινωνικό περιοδικό *H *Νέα Οικονομία** (Νοέ. 1946 - Μάρτ. 1967).

Τον Δεκέμβριο 1958 επέστρεψε στη χώρα όπου, με μια ομάδα επιστημόνων και τεχνικών, ίδρυσε την Ελληνική Εταιρεία Προγραμματισμού. Την περίοδο 1961-1967 δίδαξε Εφαρμοσμένη Οικονομική στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών. Όταν το δικτατορικό καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967 τον έδωσε σε διαθεσιμότητα, παραιτήθηκε από τη θέση του καθηγητή και του πρύτανη της Σχολής και επανήλθε στη Γενεύη, όπου συνέχισε τη συγγραφική και την εκπαιδευτική του δραστηριότητα.

Μετά την πτώση της δικτατορίας ανέλαβε διοικητής της Εθνικής Τράπεζας (1974-1979) και πρόεδρος της Ε.Τ.Β.Α. Έγινε επίσης αναπληρωτής διοικητής της Διεθνούς Τράπεζας, ενώ το 1975 διορίστηκε αντιπρόσωπος της Ελλάδας στην ειδική επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές εταιρείες. Το ίδιο έτος εκλέχθηκε τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών στην τάξη των Ηθικών και Πολιτικών Επιστημών, όπου επέσπευξε και το Κέντρο Ερεύνες Ελληνικής Κοινωνίας.

Μέχρι και τα τελευταία του χρόνια ασχολήθηκε συστηματικά με τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, με μελέτες ή άρθρα στον περιοδικό και ημερήσιο τύπο, με αναλύσεις και εποικοδομητικές προτάσεις. Μάλιστα το 1989 διετέλεσε πρόεδρος της επιτροπής οικονομολόγων που συγκροτήθηκε επί οικογενειακής κυβέρνησης Ξ. Ζολώτα για την κατάρτιση σχεδίου εξυγίανσης της ελληνικής οικονομίας.

Εξέδωσε αρκετά αυτοτελή έργα, ενώ πολυάριθμες μελέτες, διαλέξεις, εισηγήσεις, παρεμβάσεις του δημοσιεύθηκαν στον ελληνικό και ξένο τύπο, μεταφράστηκαν σε διάφορες γλώσσες και είχαν ευρύτερη απήχηση σε ολόκληρο τον κόσμο. Ο ίδιος άλλωστε συμμετείχε σε συντακτικές επιτροπές ή συνεργαζόταν με διεθνή επιστημονικά περιοδικά, ενώ διατέλεσε μέλος αρκετών διεθνών ινστιτούτων, επιστημονικών οργανισμών καθώς και ενώσεων.

Ο Αγγελόπουλος ξεχώριζε για την ερευνητική του διεισδυτικότητα, το κοινωνικό του όραμα, το ήθος του, την ευγένεια και την προθυμία του για εποί-

κοδομητικό διάλογο. Η γενικότερη φιλοσοφία του απέβλεπε σε μια προσπάθεια συνδυασμού της προγραμματισμένης οικονομίας με τις ατομικές ελευθερίες.

Όπως τονίζει χαρακτηριστικά το alter ego του, ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Ξενοφών Ζολώτας, «ολόκληρο το επιστημονικό έργο του διαπνέεται από αγάπη προς τον άνθρωπο και στηρίζεται στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και της διεθνούς συνεργασίας και αλληλεγγύης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αγγελόπουλος Άγγελος». *Να στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Παύλου Δρανδάκη, Συμπλήρωμα, τ. Α', Αθήνα χ.χ. [1964], σ. 49· Ακαδημία Αθηνών, Βιογραφικών σημειώμα Άγγελου Θ. Αγγελόπουλου, Αθήνα, χ.χ. [1975], σ. 31· «Αγγελοπούλος Θ. Άγγελος». *Να στην Εγκυκλοπαίδεια Παύλου Δρανδάκη, τ. Α', Αθήνα 1981, σ. 274· «Αγγελόπουλος Άγγελος». *Να στο Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών, τ. Α', Αθήνα 1983, σ. 37· Άγγελος Θ. Αγγελόπουλος, Οικονομικά προβλήματα, ελληνικά και διεθνή, Αθήνα 1986· Μιχ. Φαλιδόπουλος, Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες Οικονομολόγοι, Αθήνα 1989· «Αγγελόπουλος Άγγελος Θεοδώρου», *Να στο Επίτομο Βιογραφικό Λεξικό Who's Who 1992, Αθήνα 1992, σ. 17· Ξενοφών Ζολώτας, «Άγγελος Θ. Αγγελόπουλος (επικηδεις λόγος)», π. Εστία, τ. 147, τχ. 1629 (15 Μαΐου 1995), 683-684· Βάσος Π. Μαθιόπουλος (εισαγωγή-επιμέλεια), Άγγελος Θ. Αγγελόπουλος, Κοινωνικός αναμορφωτής, Επιλογή κειμένων από το έργο του, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Αθήνα 1995.****

ΖΗΣΙΜΟΣ Χ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ

Αγγελόπουλος, Άρης

(Αθήνα, 1918 - Σικάγο, 1988), Δημοσιογράφος, πολεμικός ανταποκριτής, συγγραφέας, εκδότης. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και μετά πολιτικές επιστήμες στην Αθήνα. Εργάστηκε ως συγγραφέας και πολε-

μικός ανταποκριτής για διάφορες ελληνικές εφημερίδες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το 1955 ανέλαβε να καλύπτει ειδησιογραφικά τις περιοχές Ουάσινγκτον και Νέα Υόρκη ως μόνιμος ανταποκριτής στις ΗΠΑ των αθηναϊκών εφ. *Ακρόπολις και Η *Απογευματινή. Όσο ήταν στις ΗΠΑ συνέχισε την εκπαίδευσή του στη Νομική και Κυβερνητική Σχολή της Νέας Υόρκης (New York School of Law and Government), στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια και στο Medill School

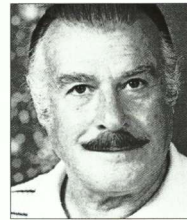
of Journalism του Northwestern University, όπου απέκτησε μεταπτυχιακό δίπλωμα. Ενώ σπούδαζε στο Northwestern, εργάστηκε ως δημοσιογράφος για την εφ. *Greek Press του Σικάγο και το 1962 ανέλαβε την έκδοσή της.

Δημοσιογραφούσε αμερόληπτα. Αν και υποστήριζε την Εκκλησία ήταν υπέρ του διαχωρισμού της από τον κοινωνικό και πολιτικό χώρο και πάντα εξέφραζε αυτήν την άποψη του στα κείμενά του. Αντιλαμβανόμενος τη γλωσσική δυσκολία των νεότερων μελών της ελληνικής κοινότητας, μετέφραζε την εφ. Greek Press από μία αποκλειστικά ελληνόφωνη έκδοση σε δίγλωσση. Λόγω της θέσης του ως ανταποκριτής δύο αθηναϊκών εφημερίδων η Greek Press περιείχε περισσότερες ειδήσεις για την Ελλάδα απ' ότι άλλα ελληνοαμερικάνικα εβδομαδιαία έντυπα. Ως δημοσιογράφος εισήγαγε πολλές καινοτομίες στην εφημερίδα του, όπως τις εις βάθος συνεντεύξεις με προσωπικότητες, έρευνες κοινής γνώμης, απόψεις, γυναικεία και παιδικά θέματα, εκπαιδευτικό υλικό, ψυχαγωγική ύλη, όπως σταυρόλεξα και γελιογραφίες, και άλλα θέματα ειδικών ενδιαφερόντων. Εξέδωσε ένα μεγάλο αριθμό βιβλίων για έλληνες συγγραφείς και μετέφρασε στα αγγλικά πολλά έργα αρχαίων ελληνών φιλοσόφων. Για ένα μικρό διάστημα εξέδωσε το π. Hellenism, αγγλόφωνη τετραμηνιαία έκδοση γνώ-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Aris Angelopoulos», εφ. Hellenic Chronicle, 8 Δεκ. 1988· Andrew Kopan, «Aris Angelopoulos», εφ. The Greekamerican, 14 Ιαν. 1989.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Αγγελόπουλος, Μάριος [ΜΑ.]

(Αλεξάνδρεια, 1911 - Αθήνα, 1995). Ζωγράφος, χαράκτης, γελιογράφος, σκιτσογράφος, σκηνογράφος, ενδυματολόγος. Έκανε ελεύθερες σπουδές ζωγραφικής με δασκάλους τους Μομίρ Κορονόβιτς, Άγγελο Γαλλινά, Γεώργιο

Σαμαρτζή και Περικλή Βυζάντιο. Σπούδασε ζωγραφική και χαρακτική στις Σχολές Καλών Τεχνών Αθηνών, Παρισιού και Λονδίνου. Σπουδαστής ακόμα, δούλεψε ως γελιογράφος και σκιτσογράφος σε εφημερίδες (Η Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος, 1927) και περιοδικά (*Πάνθεον, 1935-

1938). ενώ ασχολήθηκε με την εικονογράφηση βιβλίων για εκδοτικούς οίκους (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας») και αναγνωστικών (Ιωάννου Μ. Συκώκη, *Αλφαριθμητάριο*, Αθήνα 1932). Εργάστηκε ακόμα από το 1933 ως σκηνογράφος και ενδυματολόγος και πάνω από 420 θεατρικά έργα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αλλά και ως διακοσμητής προσώπων και εσωτερικών χώρων (Ξενοδοχείο Ledra Pallas, Λευκωσία).

Έκανε ατομικές εκθέσεις (1929, Αΐδουσα Οργανισμού Τουρισμού, Κέρκυρα· 1949, Αλεξάνδρεια· 1950, Αρχαιολογικό Μουσείο Λευκωσίας· 1989, Ελληνοαμερικανική Ένωση Αθηνών· 1990, Φουαγιέ Δημοτικού Θεάτρου Πειραιώς) και συμμετείχε σε ομαδικές (1927, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, γκαλερί Στρατηγούτσου· 1952, 1957, 1987, πανελλήνιες· 1959, Exposition du décor de théâtre en Grèce, Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών· 1963, Mostra Internazionale di Scenografia, Νάπολη· 1988, «Νεοελληνική Τέχνη, Συλλογή Γ.Ι. Κατσιόρα», Δημαρχείο Λάρισας· 1988, «Ελληνική Μεταπολεμική Χαρακτική», Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου). Εξέδωσε λευκώματα με ζωγραφικά και χαρακτηριστικά έργα του (*Londinium*, Αθήνα 1948· *Αθήνα*, πρόλογος Ηλία Βενέζη, Αθήνα 1956· *Federico Garcia Lorca, Romancero Gitano*, Αθήνα 1956· *Αθήνα*, πρόλογος Σόλωνος Κυδωνιάτη, Αθήνα 1984· *Επικοινωνίες*, Αθήνα 1989) και την αυτοβιογραφία *Όλα στο φως* (Αθήνα 1986). Έργα του βρίσκονται στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, στη Δημοτική Πινακοθήκη Λάρισας (Μουσείο Γ.Ι. Κατσιόρα) κ.α. Τιμήθηκε με το καλλιτεχνικό έπαθλο Γρηγορίου Ξενοπούλου (1954) και με το Μετάλλιο Τεχνών, Επιστημών και Γραμμάτων της Πόλεως του Παρισιού (1966). Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Στη ζωγραφική, τη χαρακτική, τη σκηνογραφία και την ενδυματολογία του είναι ρεαλιστής με συμβολικά στοιχεία και σουρεαλιστικές προεκτάσεις. Οι γειογραφίες και τα σκίτσα του με γυναικείες μορφές είναι εκφραστικές γραμμικές συνδέσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φώτος Γιοφύλλης, «Η χιονοριστική έκθεση. Τα έργα 24 σχεδιαστών μας», *Η Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος*, 8 Μαΐου 1927· *Ποιος είναι Ποιος εις την Ελλάδα*, *Βιογραφικό Λεξικό Προσωπικότητας*, Αθήνα 1958· Φώτος Γιοφύλλης, *Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής, αρχιτεκτονικής και*

διακοσμητικής), 1821-1941, τ. 2, Αθήνα 1963, σ. 531· Αντ. Κ. Κουρτιλάκης, *Λεύκωμα Ελλήνων Καλλιτεχνών (1800-1975)*, τ. 1, Αθήνα 1975, σ. 98· Στέλιος Λυδάκης, *Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, Αθήνα 1976 [Οι Έλληνες ζωγράφοι, τ. 4]· Δήμητρα Τσούχλου - Ασσαντούρ Μπαχαριάν, *Η σκηνογραφία στο νεοελληνικό θέατρο*, Αθήνα 1985, σσ. 210-213, 258-260· Διον. Φωτόπουλος, *Η ενδυματολογία στο ελληνικό θέατρο*, Αθήνα 1986, σ. 319· του ίδιου, *Η σκηνογραφία στο ελληνικό θέατρο*, Αθήνα 1987, σ. 409· Δήμος Λάρισας, *Νεοελληνική Τέχνη, Συλλογή Γ.Ι. Κατσιόρα, Περίοδος Δ'*, κατάλογος έκθεσης, κείμενα Ειρήνη Οράτη, Αθήνα 1988, σ. 40-41· *Ελληνική Μεταπολεμική Χαρακτική*, κατάλογος έκθεσης, κείμενα Ειρήνη Οράτη, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα 1988· Μάριος Αγγελόπουλος, «Για μένα από μένα λίγα για την τέχνη», *Αλεξόφαρμα*, τχ. 14 (1998)· Χρυσάνθος Χρήστου, *Νεοελληνική Χαρακτική*, Αθήνα 1989, σ. 26· *Saur Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, 4, 1992 (Karin Aridas): Νέλλη Κυριαζή, *Η Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων. Ελληνική Ζωγραφική - χαρακτική - γλυπτική*, Αθήνα 1994, σσ. 241, 268· Ευγενία Κεφαλληνού, *Νεοελληνικά Αλφαριθμητάρια, 1771-1981*, Αθήνα 1995, σσ. 49, 103, 250-253· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Χρυσάνθος Χρήστου).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αγγελόπουλος, Περικλής Γ.

(Λάρισα, 1900 - Θεσσαλονίκη, 26 Αυγ. 1984). Δημοσιογράφος και συγγραφέας, Εργάστηκε στις εφ. *Μακεδονία (1925-1932), **Ταχυδρόμος Β. Ελλάδος* (ως αρχισυντάκτης), *Το *Φως* (1933-1941) και *Νέα Ευρώπη (1941-1944) και μεταπολεμικά στη *Δημοκρατία* (1945, ως διευθυντής συντάξεως), στην *Ελευθερία (1946) και τη *Μακεδονία* (1948-1961), ενώ παράλληλα ήταν ανταποκριτής διαφόρων αθηναϊκών εφημερίδων. Στη διάρκεια της Κατοχής πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση. Έγραψε μελέτη με τίτλο *Πολιτική διοίκησης και συνδιοίκησης εις την Βόρειον Ελλάδα, 1912-1965* (Θεσσαλονίκη 1965).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 167.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Άγγελος

Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική, Αθήνα, 28 Δεκ. 1875 - 19 Μαρτ. 1877, αρ. φ. 1-126, Εκδότης: Ιωάννης Πάνος, Δισεβδομαδιαία, δίσητη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 33x22 εκ. Η ετήσια συνδρομή για την Αθήνα ήταν 10 δρχ., για την επαρχία 12 δρχ. και για το εξωτερικό 18 φρ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Μέντωρ». Μενάνδρου 3, όπου και τα γραφεία της.

γησης ως πόλος έλξης και συσπείρωσης της αστικής διάνοησης, συνιστώντας μια απάντηση στην επικριτούσα αυτήν την περίοδο αριστερή καλλιτεχνική δραστηριότητα.

Το Βρετανικό Συμβούλιο υποστήριξε, επίσης, την έκδοση ανάλογων περιοδικών όπως τον **Πρόσπερο* (1949-1954) στην Κέρκυρα και το *Συμπόσιο* (1950) στην Πάτρα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΣΑ, ΕΒΕ, ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Η μεταπολεμική λογοτεχνία, εισαγωγή Αλέξ. Αργυρίου, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Σκόκλη, 1992, σ. 97-Δώρα Μεντή, *Μεταπολεμική Πολιτική Πόηση, Ιδεολογία και Πολιτική*, Αθήνα, Κέδρος, 1995, σ. 93-102- Γιώλα Κουτσοπανάγου, «Προπαγάνδα και Απελευθέρωση. Το Βρετανικό Συμβούλιο...», *Μνήμων*, τ. 22 (2000), 178-179.

ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

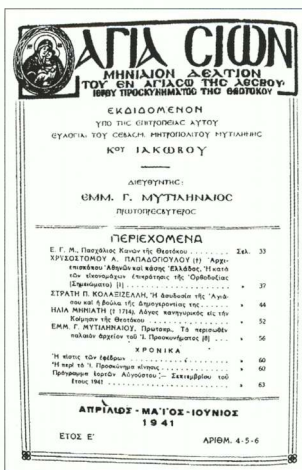
Αγία Σιών

Μηνιαίον Δελτίον του εν Αγιάσω της Λέσβου Ιερού Προσκυνηματος της Θεοτόκου, Μυτιλήνη, 1937-1940. «Εκδιδόμενον υπό της επιτροπείας αυτού ευλογία του Σεβασμ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης και Ιακώβου». Διευθυντής: Εμμ. Γ. *Μυτιληναίος, πρωτοπρεσβύτερος. Μηνιαίο (δεν κυκλοφορούσε πάντοτε με αυτόν το ρυθμό), τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 24,5x17 εκ. Ο λογότυπος είναι χαραγμένος με θυζαντινού τύπου χαρακτήρες μέσα σε πλαίσιο και με εικόνα της Παναγίας θρεφοκρατούσης στην άκρη αριστερά μέσα σε πλαίσιο. Ο τ. Α' (Ιούν. 1937 - Μάιος 1938) είχε οκτώ πραγματικά τχ., επτά ο τ. Β' (Ιούν. 1938 - Μάιος 1939), τρία ο τ. Γ' (Ιούν.-Δεκ. 1939), πέντε ο τ. Δ' (Ιαν.-Δεκ. 1940) και δύο ο τ. Ε' (Ιαν.-Ιούν. 1941) τα οποία ήταν και τα τελευταία. Τυπογραφείο: «Πρωινή».

Εκδόθηκε με πρωτοβουλία του πρεσβύτερου και θεολόγου Εμμανουήλ Μυτιληναίου που ήταν και ο διευθυντής του και του δασκάλου και ιστορικού της Αγιάσου Στρατή Κολαξιζέλη. Πρόκειται για τοπικό περιοδικό θεολογικού και ιστορικού-λαογραφικού περιεχομένου, το οποίο έγινε το θήμα των εντόπιων λογίων και ενδάρρυνε τη δημοσίευση τεκμηριωτικού υλικού για την ιστορία της Αγιάσου. Στις σελίδες του περιέχονται μελέτες των Εμμανουήλ Μυτιληναίου («Το περιωδέν παλαιόν αρχείο

Νίκος Γκάτσος, Αύρα *Θεοφοροπούλου, Βασίλης Ρώτας, Κ.Θ. Δημαράς, Γιώργος Σαββίδης και ανάμεσα στους Άγγλους οι John Lehmann, Harold Nicolson, Ivor Brown, Dilys Powell, Steven Runciman.

Αποτελέσε μία σημαντική περιοδική έκδοση με πλούσια θεματολογία: επιστήμη, πολιτική, οικονομία, εκπαίδευση, φιλοσοφία, δημοσιογραφία, εικαστικές τέχνες. Στα θέματα που την απασχόλησαν δεν εντάσσονται πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα που προέκυψαν μετά την Κατοχή και τον Εμφύλιο, τουλάχιστον στον βαθμό που είχαν απασχολήσει άλλα περιοδικά της εποχής, όπως οι **Πρωτοπόροι*, τα *Καλλιτεχνικά Νέα* και τα **Γράμματα*. Χωρίς αμφιβολία, πάντως, η συμμετοχή καθ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας της τόσων πολλών ελληνικών διανοουμένων άσκησε σημαντική επίδραση στην ελληνική κοινή γνώμη. Θα μπορούσε κανείς να χωριστεί ότι λειτουργή

του Ι. Ναού της Παναγιάς Αγιάσσης, από του έτους 1752». «Ο άμβων της Αγίας Σιών» κ.ά). Στρατή Κολαζιτζέλη («Πηγάϊ της ιστορίας της Αγιάσσης», «Η τοπωνυμία της Αγιάσσης», «Πενθίλη η μιγτέρα της Αγιάσσης» κ.ά.). Ευάγγελου Κλεομβρότου, μετέπειτα μητροπολίτη Μυτιλήνης Ιακώβου («Το χροσσκέντητον επιτραχιλίον της Αγιάσσης», «Ο Πατριάρχης Ιεροσολύμων Προκόπιος Κουτζέλλης ο εξ Αγιάσσης» κ.ά.). Γιώργου *Βαλέτα («Τα άνηθη ευλαβείας και η δρησκευτική Σχολή της Βενετίας») και άλλων συγγραφέων, που εξακολουθούν να αποτελούν οδηγό στους νεότερους ερευνητές. Στη στήλη «Χρονικά» καταγράφεται η ζωή της Αγιάσσης (δραστηριότητες, γεγονότα, εκδημίες και άλλα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΑΜ. ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 1218· Κ. Μίσσιος, «Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης», Μυτιλήνη 1989, λ/α 4· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσθιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 204-208· Βασιλική Κουρδου-Βίτου, *Ιστορικά της Αγιάσσης*, έκδ. Δήμου Αγιάσσης 2002, σ. 67-79.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Αγιάσσης

Εβδομαδιαία Τοπική Εφημερίδα. Αγιάσσης, 19 Απρ. 1931-1940, με διακοπές. Διευθύνεται από επιτροπή. Ως υπεύθωνο, διαχειριστές ή διευθυντές χρημάτισαν, κατά μικρά η μεγάλα διαστήματα, οι Πάνος Κολαζιτζέλης, Βασίλης Ιακώβου, Χριστόφορος Μαλακέλλης, Μιλτιάδης Σκληπάρης, Βασίλης Χατζηπρωταής, Πάνος Πολυβάθου, Στρ. Παρής κ.ά. Για μια περίοδο ως «Αντιπρόσωπος Μυτιλήνης» θα είναι ο δημοσιογράφος Κώστας Σαράρης-Καρτέρης, μετά ο Δ. Τζέγκος, εκ των ιστορικών μορφών της Αγιάσσης. Τα σκίτσα τα έφτιαχνε ο Χαράλαμπος Πανταζής και τα σκάκιζε σε λινόλεουμ ο Πάνος Παγωτέλλης. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετραστήλη, διαστάσεων 32x18 εκ. Τιμή φύλλου: 1,50 δρχ. Γραφείο-τυπογραφεία: Ξενώνας 9. Ως τυπογράφοι εργάστηκαν οι Αλ. Α. Κοντούλης, Χρ. Μαλακέλλης, Θ.Δ. Καμπούρης, Ι.Ε. Χατζηαποστόλου, Ι. Βιράνος, Παν. Θ. Βερνάρδος, Α. Μαργζέλος, Ι. Κολομόνδος κ.ά.

Αναγνωρίζεται ως «φύλλο καλόπιστης πληροφόρησης, για το χώρο που κυκλοφορεί, δημοκρατικής κατεύθυνσης», που πέρα από την τοπική ύλη περιείχε φιλοδοξικά άρθρα και ιστορικά και λογοτεχνικά κείμενα, με συνεργάτες λόγιους και λογοτέχνες όχι μόνο από την Αγιάσση, αλλά και από τη Μυτιλήνη και αλλού. Ανάμεσά τους οι Βασ. Αρχο-

ΚΥΡΙΑΚΗ	3	ΑΓΙΑΣΣΟΣ
ΜΑΪΟΥ	1931	ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΤΟΠΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΤΟΥ		
ΑΓΙΑΣΣΟΣ, ΕΤΟΣ Α' ΑΡΧΗΣ 2 - ΤΡΗΦΥΛΛΟΥ/ΔΡΑΧ. 60		

Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ κ. ΠΑΠΑΝΑΡΕΟΥ Η ΚΑΤΑΧΕΙΡΙΣ ΤΟΥ ΘΕΛΜΑΤΙΟΥ ΜΟΥ

Γ. ΠΑΠΑΝΑΡΕΟΥ
 Άγγιστον με κληρονομία ούκ εστις και κληρονομία, και ούκ εστις κληρονομία, και ούκ εστις κληρονομία... (text continues)

...μολι στίμωσι τ' Άγγιστον και οι Άγγιστοι τις άφωτιστοι της Βασιλείας. Μολι στίμωσι τ' Άγγιστον, και οι Άγγιστοι τις άφωτιστοι της Βασιλείας... (text continues)

ντιδης, Ελένη *Σιρναίου, Μιλτ. Σκληπάρης, Στρατής *Μυριβήλης, Μύρτα Αρμανίτου, Π. Ψυρούκης, Ι. Χατζηνικολαού, Π. Κολαζιτζέλης, Α. Κτενάς, Μ. Καλλοναίος, Κ. Κοντός, Στ. Σταυρακέλης, Παν. Τσόκορος κ.ά.

Αδέσμευτη κομματικά, εκφράζει τις ανησυχίες μιας ομάδας προοδευτικών ανθρώπων, οι οποίοι «εισβάλλουν δυναμικά στο χώρο της δημοσιογραφίας», για να αντιμετωπίσουν τα τοπικά προβλήματα, χωρίς εμπάθεια και με αίσθημα ευθύνης, διαφέροντας έτσι από άλλα τοπικά φύλλα της εποχής. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του χωριού που ανήκε στον δάσκαλο Βασ. Ιακώβου και θεωρείται «η πρώτη και πιο αξιόλογη εφημερίδα του χωριού, γ' αυτό άλλωστε κατόρθωσε να επιτύχει για μια ολόκληρη δεκαετία».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΔΚΒΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 970· Σωτ. Βουνασός, «Τύπος και Αγιάσση», π. *Αγιάσσης*, τχ. 7 (Νοέ/Δεκ. 1981), 2-3 (και άλλες δύο συνέχειες)· Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 8· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσθιακής γραμματείας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 204, 207· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 4.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Αγκυρα. Αμύσος. 1909-1912
βλ. Συμβουλευτής. Χρυσόστομος Χ.

Αγκυρα

Καθημερινή εσπερινή εφημερίς. Θεσσαλονίκη. 11 Μαΐου 1915-1916 και 1918. Ιδιοκτήτης διευθυντής: Ιωάννης *Κοίμενος. Αρχισυντάκτης: Μίνως *Λαγουδάκης και αργότερα Θεαγένης Καρέτσος. «Διευθύνεται υπό Επιτροπή εκ Συνεργατών» (2-8 Δεκ. 1915). Καθημερινή. απογευματινή. συνήθως τετρασέλιδη. εξάστηλη. διαστάσεων 56x39 εκ. / 54x42 εκ. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στην οδό Φρίγκων. «παραπλεύρως παραρτήματος Ταχυδρομείου». όπου βρίσκονταν και τα γραφεία της.

Εκδόθηκε είκοσι ημέρες πριν από τις πρώτες βουλευτικές εκλογές στη Θεσσαλονίκη, που έγιναν στις 30 Μαΐου 1915. Υποστήριζε την κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου και την φιλοανταντική πολιτική του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Είναι δε χαρακτηριστική η «φρίκη» την οποία δήλωσε ότι δοκίμασε η διεύθυνσή της, όταν από αβλεψία δημοσιεύθηκε ένα σχόλιο εναντίον του Ελ. Βενιζέλου. Μάλιστα, έσπευσε αμέσως να το αποκηρύξει, αποδίδόντας το στο ότι «εις το τυπογραφείον της εξε-

τυπούνται τρεις διάφοροι εφημερίδες, με διαφόρους διευθύνσεις, διάφορον σύνταξιν και διαφόρους αρχάς». Στην εθνική της γραμμή υπήρξε ιδιαίτερα αγωνιστική. Είναι χαρακτηριστικό το σχόλιο σε ένα από τα λίγα φύλλα της που διασώθηκαν, στο οποίο ζητούσε να τουφεκίζονται «τα ανθρωπόμορφα τέρατα, ως είναι οι κατάσκοποι», όσοι «αποδεικνύονται ότι επιτελούσι το άτιμον τούτο έργον, είτε λόγω πάθους και μίσους, είτε λόγω συμφερόντων, είτε λόγω απεμπόλησεως παντός ιερού και οσίου». Είχε πλήρη ειδησεογραφία για τις πολεμικές και για τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις και ζωντανή ενημερότητα, που εκδηλώνονταν με τις συνεχείς «νέες εκδόσεις» και τα «παραρτήματα» μέχρι τη νύχτα με έντονους τίτλους, μια καινοτομία που της προσέδωσε ικανοποιητική κυκλοφορία.

Ήταν καλοτυπωμένη και με ποικιλία ύλης. Ο αρχισυντάκτης της δημοσιογράφος Θεαγένης Καρέτσος εκμεταλλεύθηκε με επιτυχία τα πολεμικά γεγονότα και το ζωηρό ενδιαφέρον του κοινού για τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκτός από τον δημοσιογράφο και διαφημιστή Μίνω Λαγουδάκη, που διετέλεσε στην αρχή αρχισυντάκτης, συνεργάζονταν τακτικά στο χρονογράφημα (με το ψευδώνυμο «Υποδρύχιος») ο «Ταγκός» (Γεώργιος *Ηούις), ο Θεαγ. Καρέτσος, ο Μ. Καρακωνσταντίνου (Γαβριάς), ο Νίκος *Φαρδής, και ο Κλέων Βρανάς (Αλέξ. Μπαλάσκας) που δημοσίευσε στην Αγκυρα ένα μυδιστόρημα με τον τίτλο «Αναμνήσεις».

Ιδιαίτερη μέριμνα επέδειξε η διεύθυνσή της για το τυπογραφείο της, που είχε εξελιχθεί την εποχή εκείνη σε μεγάλο και σύγχρονο. Τον Απρίλιο 1916 ανακαινίσε τις τυπογραφικές της εγκαταστάσεις «δια να καταστή η αρίστη των εν Μακεδονία και ερμάλλιος των αθηναϊκών», ενώ προανήγγειλε ριζικές μεταρρυθμίσεις στο τυπογραφείο και στην οργάνωσή της. Στη διαφήμισή της υποσχόταν ότι θα γίνει: «Ανακαινίσις πάντων των τυπογραφικών στοιχείων και σύμπαντος του τυπογραφικού υλικού. Νέοι τίτλοι, νέα στήλαι, νέα γραμμαί, νέος χάρτις και ταξινόμησις. Αύξησις του συνεργατικού και συντακτικού προσωπικού και των ρεπόρτερ αυτής. Πύκνωσις της τηλεγραφικής υπηρεσίας και των κατά τόπους ανταποκριτών. Εγκατάστασις εις νέα γραφεία μετ' αναγνωστήριου δια το κοινόν και αιούσης ιδιαίτερας προς άμεσον τοιχοκόλλησιν των εκάστοτε λαμβανομένων τηλεγραφημάτων. Πρωτοφανής αμερικανική οργάνωσις ιδίων πωλητών και ιδίων διανομέων. Πύκνωσις των εκδόσεων.

όλως διαφόρων αλλήλων μετά νέων εκάστοτε ειδησεων και τηλεγραφημάτων». Ωστόσο, όπως συμπεριαινετα από ειρωνικό σχόλιο που δημοσιεύεται στη *Νέα Αλήθεια, θα πρέπει η κυκλοφορία της να ήταν χαμηλή.

Είναι άγνωστο πότε διέκοψε την έκδοσή της. Πάντως, σύμφωνα με υπολογισμούς θα πρέπει να εκδιδόταν τουλάχιστον μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου 1916. Επανεκδόθηκε στις 17 Αυγούστου 1918 (αρ. φ. 552) και σύμφωνα με τον δημοσιογράφο Βασ. Μεσολογίτη: «Εξήσε πάλιν πέντε-εξ μίνας, αλλά επειδή η λογοκρισία ήτο αυστηρά πλέον και αι έκτακτοι εκδόσεις απηγορεύοντο [...] ανέστειλε την έκδοσιν της».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (ελλ. σ.: 10 φ., Νοέ. 1915 - 18 Μαΐου 1916), ΕΣΗΕΑ (ελλ. σ.: 2 φ., 1915, 1916), ΒΛ (ελλ. σ.: 2 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κλέων Βρανιάς [Αλ. Μπαλάσκας], «Ο Ελληνικός Τύπος της Θεσσαλονίκης». Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης. 1916. σ. 93-94· Μ. Κανδυλάκης, «Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο», εισήγηση στο 1Ε' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο στα Πρακτικά του Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 299-312· Κανδυλάκης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, τ. Β', σ. 172-183.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Αγορά

Εκδίδεται κατά Κυριακήν. Αθήνα. 1 Σεπτ. 1874 - 30 Νοέ. 1875, αρ. φ. 1-60 και 23 Οκτ. 1876 - 19 Δεκ. 1876, 8 φ. Εκδότης: Δ.Ι. Κατζκίδης [Αλ. *Μωραΐτιδης]. Το 1876 (περ. Β') έχει τον υπότιτλο: *Εφημερίς κομμοπολιτική*. Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, δίπτυχη, διαστάσεων 29x21 εκ. Αρχικά η ετήσια συνδρομή ήταν 10 δρχ. για την Αθήνα, 12 δρχ. για την επαρχία και 15 φρ. για το εξωτερικό. Το 1876 η ετήσια συνδρομή της διαμορφώνεται σε 30 φρ. για τα υπουργεία, 20 φρ. για τα εταιρικά καταστήματα και 10 φρ. για τους υπολοίπους αγοραστές, ενώ η τιμή φύλλου είναι 10 λεπτά. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Ι. Σκλέπα (όπου και τα γραφεία της) και για ένα μικρό χρονικό διάστημα στο τυπογραφείο «Πισσός».

Μέσα στο πλήθος των σατιρικών εντύπων του 19^{ου} αιώνα παρουσιάζει περιορισμένο ενδιαφέρον, γιατί η σάτιρά της δεν είναι καλογραμμένη, ούτε οξεία, αφού, όπως δηλώνεται, επιθυμεί να παραμείνει οικογενειακή εφημερίδα. Τον κύριο στόχο της αποτελούσαν όλοι οι πολιτικοί, καθώς και άλλα δημόσια πρόσωπα από το θέατρο, τη λογοτεχνία, τη δημοσιογραφία, όπως ο Στ. *Ξένος, ο Δημ. Κορομηλάς, ο Μιχ. Λάμπρος. Οι μόνιμες στήλες

της ήταν: «Αγορά», «Τούτα κείνα» (ειδήσεις, ανέκδοτα), «Βουλή της Κουρμαδιάς» και «(Εν τω Μενδρσεέ)» (συνεδριάσεις της Βουλής), «Δημόσια Θεάματα», «Αισώπειοι μύθοι», «Χαμπέρια» (Μικρές Αγγελίες) κ.ά. Ελάχιστα κείμενα έχουν λογοτεχνικό ενδιαφέρον.

Οι συνεργάτες της δεν μας είναι γνωστοί. Τα περισσότερα δημοσιεύματα είναι ανώνυμα, λίγα μόνο υπογράφονται με ψευδώνυμο: «Ο γελών άνθρωπος», «Ουριελή» και «Φουντούκος». Δηλώνεται, επίσης, ότι ο υπογράφων με το στοιχείο «Ξ» δεν ανήκει στην κύρια σύνταξη της. Από τον Απρίλιο 1875 άρχισε να συγκεντρώνει και ύλη των αναγνωστών, που την άφηναν «σε ένα κιβώτιο έξω από το τυπογραφείο».

Η έκδοσή του *Ασμοδαίου (Ιαν. 1875) υπήρξε μεγάλο πλήγμα για την κατώτερη στη σάτιρά της Αγορά. Από δημοσιεύματά της φαίνεται ότι οι «ιδρυτές» και κάποιοι συνεργάτες της προσχώρησαν στη σύνταξη του νέου εντύπου. Παρά την επιστροφή τους λίγο αργότερα, δεν πραγματοποιήθηκε την υπόσχεσή της να εκδίδεται σε μεγάλο σχήμα.

Στο τελευταίο γνωστό φύλλο τάσσεται η της ουδετερότητας και υπέρ της πολεμικής προετοιμασίας της Ελλάδας, για να αντιμετωπίσει τους Τούρκους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Κανελλόπουλος. Αλέξανδρος Μωραϊτίδης. ανέκδοτη διδακτορική διατριβή. Αθήνα 2000.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αγροτική Ιδέα

Εβδομαδιαία Αγροτική Πολιτική Εφημερίς εν Εδέσση.
Έδεσσα, 29 Ιαν. 1928-1929<>. αρ. φ. 1-34<>. Εκδότες: Γρηγ. Ιατρόπουλος και Ανδρόκλής Αναστασιάδης, Υπεύθυνος-αρχισυντάκτης: Κ. Ραούλι. Τετρασελίδη / δι-σελίδη, τριετήσια, διαστάσεων 40x28 εκ. Συνδρομές: 60 δρχ. (ετήσια), 30 δρχ. (εξαμηνιαία). Καταχώρηση δημο-σιεύσεων: στήχος 3 δρχ., ευχριστήρια 30 δρχ. Διαφημί-σεις: «ιδιαιτέρα συμφωνία». Τυπογραφείο: Τριμυριανή-Παρικαεύα. Γραφεία: οδός Βασιλίσσης Ολγας.

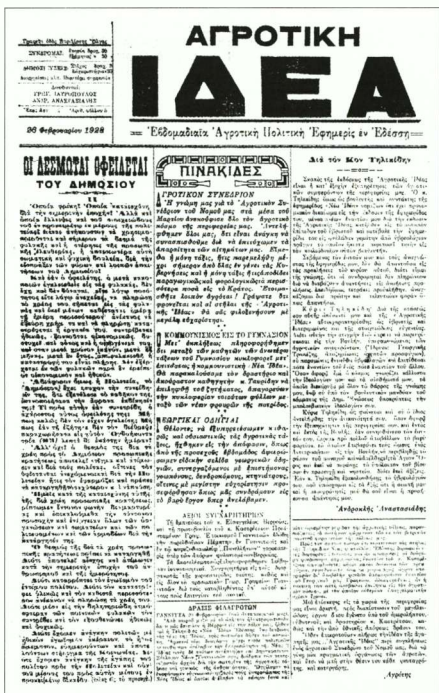
Όργανο της Δημοκρατικής Ενώσεως του Αλ. Παπαναστασίου. Η ύλη της επικεντρωνόταν, κατά

κύριο λόγο, σε αγροτικά θέματα: στην πρώτη σε-λίδα δημοσιεύονταν ένα πολιτικό άρθρο σχετικά με την αγροτική πολιτική, ενώ περιλάμβανε και συ-νεργασίες ειδικών για αγροτικά και άλλα θέματα, καθώς και οδηγίες προς τους αγρότες για τις καλ-λιέργειες, τη διατροφή των ζώων κ.ά. Ωστόσο, δεν περιοριζόταν μόνο στα αγροτικά θέματα, αλλά πα-ρακολουθούσε τα γενικότερα προβλήματα του νο-μού και με την αρθρογραφία, τα σχολία της και με την προβολή τους αγωνιζόταν για την επίλυση τους. Δημοσίευε επίσης ποικίλες ειδήσεις, χρονο-γραφήματα ή διηγήματα, ποιήματα, συνήθως των Ηρακλή Μάλλωση και Τάκη Βαλασιάδη, και είχε τακτικές στήλες για την κοινωνική και κοσμική κί-νηση της πόλης. Κύριοι συντάκτες της ήταν οι εκ-δότες της Γρηγ. Ιατρόπουλος (πρώην δήμαρχος της Έδεσσας) και Ανδρ. Αναστασιάδης, ενώ υπήρχαν και άλλοι συνεργάτες που υπέγραφαν με τα αρ-χηκά τους ή με pseudώνυμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Σαμαρτζής. «Η εφημερίδα "Αγροτική ιδέα"». *Εδεσσαϊκά Χρονικά*, 4 (Ιαν.-Απρ. 1973) 30-31· Μ. Κανδιλιάκης. *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης*. Συμβολή στην εξιστορηση του Τύπου των εφημερίδων και των περιοδικών της Βορ. Ελλάδος. Θεσσα-λονίκη 2001. σσ. 140, 143.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΑΚΗΣ

Αγροτική Φωνή

Εφημερίς των συμφερόντων των αγροτών. Λαμία, Ιούλι. 1960-1970 (περ. Α'), 8 Αυγ. 1974-1988 (περ. Β'). Ίδρυ-τής-εκδότης-διευθυντής: Χρήστος Ν. *Καραγεωργίου. Δεκαεπτάημερη / μηνιαία, δισελίδη / τετρασελίδη, δια-στάσεων 50x30 εκ. Τυπωνόταν στη Λαμία σε δική της τυπογραφεία.

Αναφέρεται, κυρίως, σε θέματα αγροτικά και γενικά της φτωχικής υπαίδρου κατά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, όπως οι αγροτικοί συνε-ταιρισμοί, οι αγροτικές συντάξεις, οι καλλιέργειες, η υγεία των αγροτών, οι επαρχιακοί δρόμοι, η κτη-νοτροφία, οι βοσκοτόποι, τα λιπάσματα, η αγρο-τική οικονομία, το καπνικό, οι ελαιοπαραγωγές κ.ά.

Στο πρώτο φύλλο της περ. Β' σημειώνεται ότι: «Η Αγροτική Φωνή προτίμησε τη σιωπή, μη εκδο-θείσα υπέρ την επταετιάν, συνεπής προς το αγωνι-στικό της παρελθόν, αντί να υπηρετήσει τη δικτα-τορία. Επεικεκδομένη σήμερα απευθύνει αγωνι-στικό χειρετισμό στο λαό της υπαίδρου και υπό-σχετα ανυποχώρητη αγωνιστικότητα για τα συμφέ-

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ

ΣΑΜΙΑ
22 ΙΟΥΝΙΟΥ 1960

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ 10

ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΙΣ

ΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ & ΟΙ Η ΥΠΟΧΡΩΣ ΧΑΙΡΕΤΙΖΟΥΝ ΜΕ ΕΥΘΥΣΙΣΜΟΝ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ "ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ".

Ο Δ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟ ΚΟΛΛΑΡΙ

Έκτατος της εκδόσεως των έργων Ιταλίας...

Οι Απώλειαι
Από τον Δ. Καρ. Γεωργίου...

Ο Γ.Π.Σ. Αργολίδος
Είκοσι Καρπώσιμα...

Η Έκδοση Γεωργικών
...στην Αθήναις...

Η Β.Ε.Σ. Αργολίδος
...στην Αθήναις...

ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟ ΚΟΛΛΑΡΙ
...στην Αθήναις...

Η Β.Ε.Σ. Αργολίδος
...στην Αθήναις...

Οι Απώλειαι
...στην Αθήναις...

Ο Γ.Π.Σ. Αργολίδος
...στην Αθήναις...

ροντά του». Τα τελευταία χρόνια έβγαине στην Αθήνα. Γραφόταν ολόκληρη από τον εκδότη και καταχώριζε μόνο επιστολές αναγνωστών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΛ (πλ. σ.).
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979, Λαμία 1979· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δ.Θ. Νάτσιος, Φθιωτικός Τύπος (1852-1999), Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

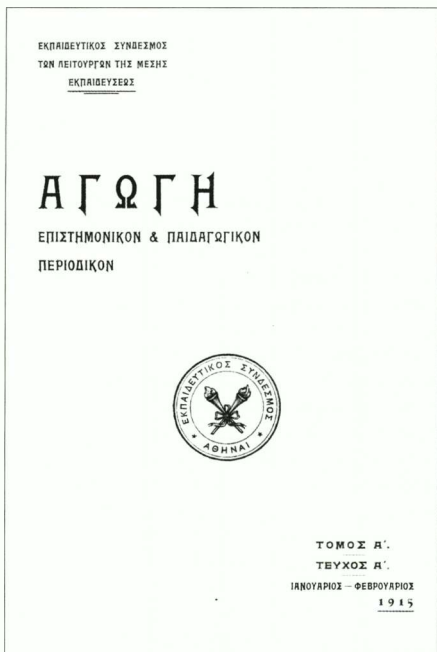
Αγωγή
Επιστημονικών και παιδαγωγικών περιοδικών. Αθήνα, Ιαν. 1915 - Απρ. 1917, αρ. τχ. Α'-Ζ'. Υπεύθυνος: Δ. *Γληνός. Διμηναίο (με ασταθή περιοδικότητα), διαστάσεων 24.5x17.5 εκ. Ετήσια συνδρομή: 8 δραχ. Τυπογραφείο: της Β. Αυλής, Α. Ραφτιάνη, Κολοκοτρώνη 13.

Όργανο του Εκπαιδευτικού Συνδέσμου, σωματείου που προσπάθησε να συνενώσει τους εκπαιδευτικούς της Μέσης Εκπαίδευσης. Ήταν ένα από τα μέσα για την επίτευξη των σκοπών του Συνδέσμου, οι οποίοι αποτυπώνονται στο ακόλουθο απόσπασμα: «να υψωθεί το πνευματικόν και ηθικόν επίπεδον ημών [των καθηγητών...] διότι δι' αυτού ουχί τόσον ημείς αλλ' η Πολιτεία προ πάντων θα ωφεληθή αφού ο κλάδος ημών είναι ο κυριώτατος

μοχλός του πολιτισμού και της προόδου αυτής. Διότι το φρόνημα και η ανωτέρω επιστημονική μόρφωση ημών χρειάζονται προ πάντων, ίνα δι' αυτών δημιουργηθώσι σθεναροί και χριστικοί και ικανοί πολίται». Εκτός όμως από τους ανωτέρω επίσημα διακρινγμένους «επιστημονικούς σκοπούς» του ο Συνδέσμος επιδίωκε και αφηρητους πλην ολοφάνερους επαγγελματικούς σκοπούς. Η πτυχή αυτή εκφραζόταν στο τμήμα «Χρονικά», που παρενβάνει σε τρέχοντα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά ζητήματα των καθηγητών. Ενδεικτικό άλλωστε του επαγγελματικού χαρακτήρα του Συνδέσμου είναι ο αποκλεισμός τόσο των καθηγητών του πανεπιστημίου όσο και των ανωτέρων στελεχών του υπουργείου Παιδείας (εκπαιδευτικών συμβούλων, γενικών επιθεωρητών κ.ά.). «παρά το αναντίρρητον ζωηρόν διαφέρον αυτών υπέρ του κλάδου μας», ώστε να μη διαβύλλεται η όποια εκκρασημένη γνώμη του συνδέσμου «ως εκ βάθους και επηρεασμού προελθούσα». Τα μόνα στελέχη που δεν αποκλείστηκαν ήταν οι διδάσκοντες του Διδασκαλείου Μέσης Εκπαίδευσης, όχι τόσο επειδή αυτό θεωρούνταν ίδρυμα της Μέσης Εκπαίδευσης, αλλά κυρίως επειδή εμπνευστής και βασικός στέλεχος τόσο του συνδέσμου όσο και του περιοδικού ήταν ο Δ. Γληνός, διευθυντής τότε του Διδασκαλείου.

Το μεγαλύτερο μέρος κάθε τεύχους (περί τα 5/6 της ύλης) αφιερώνονται σε εκτεταμένες πρωτότυπες παιδαγωγικές και (θεωτηρόντως) φιλολογικές μελέτες. Σπάνιες είναι οι μεταφράσεις με σημαντικότερη αυτή του παραρτήματος: πρόκειται για το βιβλίο *Στοιχεία πειραματικής παιδαγωγικής* του Ernst Maumann, σε μετάφραση Δ. Γληνού, το οποίο δημοσιεύεται σε συνέχειες. Περί τις δέκα, τέλος, σελίδες σε κάθε τεύχος, υπό τον τίτλο «Χρονικά», αφιερώνονται στην τρέχουσα εκπαιδευτική επικαιρότητα και τις δραστηριότητες του Συνδέσμου.

Ο πυρήνας των συνεργατών προερχόταν από τον κύκλο των διδασκόντων στο «Διδασκαλείον Μέσης Εκπαίδευσης» (Δ. Γληνός, διευθυντής του Διδασκαλείου, Κλ. Κουμανταράκης, υποδιευθυντής του Διδασκαλείου, Ι. Ρωμανός και Εμμ. Λαμπαδάριος, καθηγητές του Διδασκαλείου, Κων. Παπαϊωάννου, καθηγητής του Προτύπου Γυμνασίου) και από τα μέλη της διοίκησης του Εκπαιδευτικού Συνδέσμου (Π. Θεοδωρόπουλος, γυμνασίαρχης, Χρ. Λαμπράκης, καθηγητής Γυμνασίου, Αθ. Μπούτσιρας, σχολάρχης). Οι υπόλοιποι συ-

νεργάτες ήταν επίσης καθηγητές και μέλη του Συνδέσμου (Σπ. Στουραϊτής, Δημ. Αναγνωστόπουλος, Σωκρ. Κουγέας, Δ. Γουδής, Νείλος Σακελλαρίου και ορισμένοι που στη συνέχεια έγιναν ευρύτερα γνωστοί, όπως οι Κ. Σωτηρίου, Κ. *Βάρναλης και Σπύρ. Καλλιάφας, ήδη τότε καθηγητής του Διδασκαλείου Θηλέων Πατρών). Δημοσιεύτηκαν επίσης μεταφράσεις των P. Wendland, Fr. Leo και Ernst Maumann.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*, Βιβλιογραφία (1831-1974), Α' φάση, εποπτεία: Αλέξης Δημαράς, εισαγωγή-επιμέλεια: Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 51-53.

ΧΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Αγών

Δημοσιογραφικών Όργανων Ηπειρωτών και Μακεδόνων κατά Παρασκευήν εκδιδόμενον. Αθήνα. 26 Μαρτ. 1899 - 28 Απρ. 1911. αρ. φ. 1-555 (με διακοπή από Απρ. 1908 - Ιούν. 1909. αρ. φ. 462-463). Υπεύθυνος: Ι. Λαμπρίδης, δικηγόρος. Άλλος υπότιτλος (από το φ. 63.

Ιούν. 1900): *Όργανον ερεύνης των ηθικών και υλικών δυνάμεων του ελληνικού έθνους*. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. Τιμή φύλλου: αρχικά 20 λεπτά και αργότερα 25 λ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού 10 χρυσά φρ. και από το 1909 15 χρυσές δρχ. Από το 1901 ανακοινώνεται το τυπογραφείο στο οποίο τυπώνεται: Π.Δ. Σακελλαρίου. Η διεύθυνση της (όπου και το γραφείο του Λαμπρίδη) ήταν αρχικά Ακαδημίας 44, από το 1901 Ιπποκράτους 5 και τα τελευταία χρόνια Σόλωνος 36. Αξιοσημείωτη πρωτοτυπία της αποτελεί το ότι τα φύλλα κάθε έτους κυκλοφορούν σε τόμο, επειδή δεν αποτελούν «εφήμερον» ανάγνωσμα.

Ο στόχος της ήταν ευρύτατος: «η αναγνώρισις των αναμφισβητήτων Ελληνικών δικαίων» στις υπόδουλες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία χώρες. Ανάλογη ευρύτητα και ποικιλία παρουσιάζουν τα περιεχόμενά της: «πολιτικά μελέται περί της εν τη Ιλλυρική χερσονήσω καταστάσεως και των εν αυτή δικαιωμάτων του ελληνισμού, ανταποκρίσεις εκ πάσης υποδοούλου χώρας, στατιστικά περί αυτής πληροφορίαί πληθυσμού κατά φυλάς, δημοσκέυματα και γλώσσαν, πίνακες στατιστικοί της εκπαιδευτικής κινήσεως πάσης εν γένει ελληνικής χώρας, ποικίλη άλλη έρευνα των αναγκών του ελληνισμού και της πνευματικής και υλικής αυτού ανά την Ανατολήν δυνάμεως». Για όλα αυτά τα θέματα δίνει πολλές ενδιαφέρουσες και χρήσιμες πληροφορίες, με τη σχετική επιφυλάξη της ακριβείας των στοιχείων της.

Τα διάφορα δημοσιεύματα κατατάσσονται θεματικά σε στήλες, όπως «Θράκη», «Ηπειρος», «Μικρά Ασία», «Παλαιστίνη», «Αίγυπτος», «Κύπρος», «Ο Αγών εν Τουρκία», «Ο Αγών εν τη αλυτρώτω», «Τα εν τη ελευθέρα Ελλάδα», «Εξωτερικά» κ.ά., ενώ κάτω από τον τίτλο «Αγγέλματα και θρύλοι» περιλαμβάνονται ειδήσεις από ελληνικές και ξένες εφημερίδες, σχόλια και νέα. Πολλά δημοσιεύματα αναφέρονται στον αναπτυσσόμενο βουλγαρικό εθνικισμό και τον ρόλο της Ρωσίας, ενώ άλλα στην Κρήτη. Την ύλη συμπληρώνουν κρατικές καταχωρίσεις, ισολογισμοί και λίγες διαφημίσεις, ιδιαίτερα διβλίων και περιοδικών. Είναι γενικά αρνητική απέναντι στις ελληνικές κυβερνήσεις εξαιτίας της εξωτερικής τους πολιτικής' μόνο το 1906 εκφράζεται υπέρ του πρωθυπουργού Γεωργίου Θεοτόκη και το 1910 αντιμετωπίζει θετικά αλλά και κριτικά τον Ελ. Βενιζέλο.

Οι ανταποκρίσεις είναι γενικά ανυπόγραφες. Επώνυμα είναι τα άρθρα και μελετήματα που δημοσιεύονται ως «Επιφυλλίδες», αν και συχνά πρό-

κειται για αναδημοσιεύσεις: Αλέξανδρος Γ. Δευτεραίος («Αλβανικά αναμνήσεις»), Ζήσιμος Γ. Τυπάλδος («Το Πάσχα εν Φεζάν»), Λέων Μ. Μελιάς («Περί του βουλγαρικού σχίσματος»), Κόμησσα Ριανκούρ («Επάνοδος εξ Ανατολής»), Ν.Γ. Πολίτης («Ελληνες ή Ρωμιοί;»), Γ.Δ. Χατζιδάκις («Περί του γλωσσικού ζητήματος εν Ελλάδι»), «Και πάλιν περί του γλωσσικού ζητήματος εν Ελλάδι»), D.C. Hesseling («Παροιμιαί ελληνικά και ολλανδικά»), Γεώργιος Δ. Παχτικός («Δημοτικά άσματα της Θράκης και της Μικράς Ασίας»), Αδαμάντιος Ι. Αδαμαντίου («Αι παραδόσεις του ελληνικού λαού»), Κάρολος Ντηλ («Η Αγία Σοφία»), Α. Κροατζέ («Αι αρχαία δημοκρατία. Το πνεύμα της δημοκρατίας των Αθηναίων»), Παντελής Μ. Κοντογιάννης («Εντυπώσεις από το Άγιον Όρος»). Άλλα κείμενα υπογράφουν οι Π.Δ. Γιωτόπουλος, Ανδρέας Ν. Σκιάς, Ιάκωβος Ν. Τομπάτζης, Κ.Δ. Τοπάλης κ.ά.

Ο Ιωάννης Λαμπρίδης (Ιωάννινα, 1862-1914), αρχικά δάσκαλος στην Κωνσταντινούπολη, είχε συστηματική επικοινωνία με τις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού και είχε γράψει τα βιβλία *Αι ελληνικά αποικία. Μελέτη πολιτική και Ο εν Αιγύπτω σύγχρονος ελληνισμός*. Πιθανόν η διακοπή έκδοσης της εφημερίδας σχετίζεται με την εκλογή του ως βουλευτή Αττικοβοιωτίας το 1911, ο ίδιος πάντως δηλώνει ως αιτία (αρ. φ. 555) το ότι πρόκειται να ταξιδέψει στη «Δύση».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αγών / L' Effort

Ανεξάρτητον *Εβδομαδιαίον Φύλλον. Πολιτικόν Κοινωνικόν Οικονομικόν Καλλιτεχνικόν / Hebdomadaire Grec, Politique Economique Artistique*. Παρίσι, 13 Ιουν. 1925 - 26 Απρ. 1930, Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: αρχικά ο Πέτρος Ι. Πετρίδης και από τις 13 Αυγ. 1927, ύστερα από διμηνη εκδοτική διακοπή, χρέη εκδότη και διευθυντή αναλαμβάνει ο Λουκάς Α. Καστανάκης. Από τις 5 Φεβρ. 1927 αλλάζει ο τίτλος σε *Αγών των Παρισίων* και ο υπότιτλος σε *Πανελληνιον Υπερκομματικόν Οργανον Βασικής Πληροφορίας και Μελέτης. Ευρωπαϊκή Έκδοσις*. Η τελευταία προσθήκη θα παραμείνει ως τις 11 Ιουν. 1927 (αρ. φ. 108). Εκδίδεται στην ελληνική γλώσσα ενώ ορισμένα από τα στοιχεία της ταυτότητας της αναφέρονται και στα γαλλικά. Οι πληροφορίες για τον τόπο έκδοσης και τις συνδρομές παρέχονται στην αρχική σελίδα, μόνο στα γαλλικά αλλά συνήθως ακολουθεί σε μία από τις επόμενες σελίδες αναλυτικός

πίνακας γραμμένος στα ελληνικά. με ανάλογες τιμές συνδρομής για κάθε χώρα. Εβδομαδιαία (Σάββατο, αλλά από τον Ιαν. 1930 εκδίδεται σε αραία χρονικά διαστήματα και ενίοτε φέρει διπλή αρίθμηση), οκτασέλιδη / δωδεκασέλιδη, διαστάσεων 49x55 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γαλλικό φράγκα ως τον Ιούν. 1927, οπότε αρχίζει να πωλείται 80 centimes. Αποστέλλεται και σε συνδρομητές με ειδικές κοστολογήσεις, ανάλογα με το χρονικό διάστημα της συνδρομής (ετήσια, εξημηνιαία ή τριμηνιαία) και τη χώρα αποστολής. Τυπογραφείο: 143, rue d'Alésia, Παρίσι XIV.

Στην αρχική σελίδα του πρώτου φύλλου, με κεφαλαία μαύρα τονισμένα γράμματα υπό τον τίτλο «Απαρχή» και με μια σύντομη ρήση, στα αγγλικά και τα ελληνικά αντίστοιχα. «I am the master of my fate. I am the captain of my soul / Είμαι της μοίρας άρχοντας. Και της ψυχής καπετάνιος», γίνεται ανιπόγραφο η παρουσίαση της εφημερίδας προς το αναγνωστικό κοινό. Αφού συνάντησε, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, σημαντικά τεχνικά εμπόδια και ποικίλες δυσκολίες, η ίδρυση της κατάφερε να κερδίσει, μέσω των διαφόρων προηγμένων της έκδοσης αγγελιών, την αποδοχή του κόσμου. Σκοπός της να προσφέρει αντικειμενική και αμερόληπτη ενημέρωση, χωρίς φανατισμούς, μεροληψίες και πολιτικές δεσμεύσεις. «εντός ενός δημοκρατικού καθεστώτος έννομης συζητήσεως και δράσεως». Καλεί, τέλος, «όλους τους Έλληνες καλής θελήσεως και της τιμίας εργασίας» να συνεργαστούν μαζί της. Εντούτοις, με μια νέα ανακοίνωση από τη διεύθυνση, στις 11 Ιουνίου 1927, αναγγέλλεται η αναστολή της έκδοσης. Ως βασική αιτία προβάλλεται η πορεία που οφείλει να ακολουθήσει αναφορικά με την πολιτική και κομματική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα την περίοδο εκείνη. Υπό τη νέα διεύθυνσή της, επανεκδίδεται δυο μήνες αργότερα, τονίζοντας την ανάγκη για μια πιο υγιή και ομαδική συνεργασία σε μια εποχή που κυριαρχεί «πικρόχολος ατομικισμός [...] και λιμαίνεταί το έθνος».

Όπως χαρακτηριστικά δηλώνει και ο υπότιτλος της, καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, κοινωνικών και καλλιτεχνικών θεμάτων τόσο από τον ελληνικό όσο και από τον διεθνή χώρο. Η αρχική της σελίδα επικεντρώνεται ως επί το πλείστον σε ζητήματα πολιτικού και οικονομικού περιεχομένου, καθώς και στην ελληνική ειδησεογραφία, ενώ συχνά φιλοξενούνται λόγοι ή συνεντεύξεις σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής (πολιτικών, διπλωματών, υπουργών). Στις επόμενες σελίδες ακολου-

«ΑΓΩΝ»
ΕΠΙΧΡΟΝΟ
Ηλεκτρονική Έκδοση
Πρώτη Έκδοση: Αύγουστος 1991
Τεύχος: Τεύχος 1991
Διεύθυνση: ΤΕΧΝΟΤΥΠΟΣ

ΑΓΩΝ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΕΒΔΟΜΑΘΙΑΙΟΝ ΕΦΑΛΘΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ
Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Απογοητευτική η εκδήλωση. Μόλις και μόλις ημερήσιος ακούει. Με λανθασμένη έκταση, οι βελτιώσεις της βελτιώσεως και πάλι εξομάλυνση με εξομάλυνση των...

ΕΡΓΑΤΙΚΑ

ΜΕ ΤΙΣ ΚΑΛΥΨΤΕΡΕΣ ΔΕΔΕΧΘΕΝΑΣ ΤΙΣ ΣΥΜΦΕΡΟΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ
Οι εργατολόγοι καταγγέλλουν την απόφαση της Επιτροπής για την κατάργηση της 12ωρης εβδομαδιαίας εργασίας...

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΚΑΤΑΡΑΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
Οι εργατολόγοι καταγγέλλουν την απόφαση της Επιτροπής για την κατάργηση της 12ωρης εβδομαδιαίας εργασίας...

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

ΑΝΟΜΟΝΙΑΣ

Από τον Γ. Κ. ΠΑΡΟΥ
Ομάδα: 1991
Κατάλογος: 1991
Κατάλογος: 1991

δούν συνήθως αναλυτικότερες ειδήσεις από την ελληνική και διεθνή επικαιρότητα. Παράλληλα, ξεχωρίζουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα σταθερές στήλες, όπως «Ελληνική Ζωή», «Ευρωπαϊκός Τύπος», «Παγκόσμιος Τύπος», «Οικονομική Ζωή», «Κοινωνία των Εθνών», «Τελευταία Άρθρα», αλλά και στήλες αφιερωμένες στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και την καθημερινή ζωή. Επιπλέον, στήλες όπως «Καλλιτεχνική Ζωή», «Γράμματα και Τέχνη» μαρτυρούν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της για ζητήματα λογοτεχνικού, θεατρικού, μουσικού και εν γένει καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος. Μέσα, μάλιστα, από τις στήλες αυτές ο Θράσος Καστανάκης επιλέγει συχνά να μεταφράσει ή και να παρουσιάσει έργα συγγραφέων και ποιητών από τον διεθνή χώρο. Ειδήσεις κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου και γενικότερα θέματα άμεσα συνηθισμένα με την ελληνική κοινότητα του Παρισιού

παρουσιάζονται ξεχωριστά στη στήλη «Κίνησις των Ελλήνων εν Παρισίω». Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί πως με την πάροδο του χρόνου πικνύνουν τα άρθρα που αφορούν τον ελληνισμό της διασποράς, δημοσιεύοντας αφιερώματα και ειδήσεις από τις διάφορες ελληνικές παροικίες ανά τον κόσμο. Τέλος, συχνές και ποικίλες είναι οι διαφημίσεις που συνήθως πλαισιώνουν το τελευταίο φύλλο και απευθύνονται, κυρίως, στην ελληνική κοινότητα της Γαλλίας. Από τα υπογεγραμμένα άρθρα διακρίνονται, μεταξύ άλλων, συντάκτες ή συνεργάτες οι Γ. *Λύχνος, Ε. Ελευθεριάδης, Α. Πράσινο, Θρ. Καστανάκης, Ιουλίττα Περασάκη, Σπ. *Μελάς, Χρ. Καίσαρης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΒΝΦ (ελλ. σ.: αρ. φ. 1-70, 87-94, 96-123, 125-236).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Nicolas Manitakis, L'essor de la mobilité étudiante internationale à l'âge des Etats-nations. Une étude de cas: les étudiants grecs en France (1880-1940). Thèse de doctorat en histoire et civilisations. EHESSE, 2004. Eleni Korma, «Creuset français» et réfugiés d'Asie Mineure. La communauté des réfugiés grecs d'Asie Mineure à Paris dans l'Entre-deux-guerres: une première approche. Mémoire de D.E.A., Université de Paris I-Panthéon/Sorbonne, 2004.

ΛΕΝΑ ΚΟΡΜΑ

Αγών
Κυριακή Εφημερίς Εκδομένη εν Πάφω. Πάφος, 5 Οκτ. 1906-1912. Ίδρυτής-εκδότης-διευθυντής-υπεύθυνος συντάκτης: Νεόφυτος Ν. *Νικολαΐδης. Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασελίδη, τριστηλίδη, διαστάσεων 37x26 εκ. «Όροι συνδρομών: Εσωτερικού ετήσια σελίνα 8. Εξωτερικού ετήσια σελ. 12. Αι συνδρομαί πληρώνονται. Δι' ειδοποιήσεις [διαρμήσεις] και διατριβάς ιδιαίτερα συμφωνία. Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Γραφείον και τυπογραφίον εν τη οδό Πιγμαλιώνος, αρ. 12». Τυπωτόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Είναι η πρώτη πολιτική εφημερίδα της Πάφου, την οποία εξεδωσε ο δικηγόρος, έμπορος και πολιτευτής Νεόφυτος Νικολαΐδης. Είχε διαπιστώσει τη μεγάλη έλλειψη πολιτικού οργάνου, μέσω του οποίου θα μπορούσε να προβάλλει τις πολιτικές του θέσεις, αλλά και την πληθώρα των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η γενετήριά του, η Πάφος. Φαίνεται πως η κυκλοφορία του πρώτου φύλλου απετέλεσε σημαντικό γεγονός και έτυχε συγκινητικής υποδοχής. Το πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Αντί προγράμματος», περιλαμβάνει τις προγραμματικές δηλώσεις και τους στόχους της: «Το

πρόγραμμα εν τοιαύτη τινί περιστάσει είναι προδιαγεγραμμένον και επιβεβλημένον υπ' αυτών των πραγμάτων. Είναι δε τούτο η διηκεής εξυπηρέτησις των ποικίλων αυτής συμφερόντων υπό τε την Εθνικήν και υλικήν αυτών έποψιν. Και λέγομεν υπό Εθνικήν έποψιν, διότι δεν πρέπει να λησμονώμεν, ότι διατελούμεν εισέτι υπό τον ξένον ζυγόν και ότι προς τον σκοπόν της Εθνικής υμών αποκαταστάσεως απαιτείται εργασία δεκτική και σύντομος. Απαιτείται προς παντός να δημιουργήσωμεν παρά τοις χωρικούς εθνικόν φρόνημα, όπερ δυστυχώς ελλείπει παρά τοις πολλοίς, ένεκα της ασυγγνώστου αδιαφορίας ημών και να χαλκεύσωμεν δια καταλλήλων δημοσιευμάτων χαρακτηρισάς ανδρικούς και γενναίους, δυναμένους ν' αντιλαμβάνονται ευχερώς των εθνικών υμών αναγκών και περιστάσεων».

Στο δεύτερο φύλλο δημοσιεύεται στην πρώτη σελίδα ευχαριστήρια επιστολή του Θρακικού Πατριωτικού Συλλόγου προς τον Ν.Ι. Νικολαΐδη για την πώληση αριθμού γραμματίων, το αντίτιμο των οποίων θα διετίθετο υπέρ των αναγκών της Θράκης. Με την ευκαιρία αυτή ο Νεόφυτος Νικολαΐδης δημοσιεύει πρωτοσέλιδο και εκτενές άρθρο, το οποίο διαποτίζεται από εθνικό παλμό και πατριωτική έξαρση και μέσα από το οποίο γίνεται έκκληση προς όλους τους ελεύθερους Έλληνες να προσφέρουν απλόχερα για τις εθνικές ανάγκες των Ελλήνων της Θράκης και Μακεδονίας. Στο χρονογράφημα του ίδιου φύλλου, με υπογραφή «Χρονογράφος», σημειώνεται χαρακτηριστικά: «Όταν έγγραφα το περασμένον μου χρονογράφημα και έλεγα πως η Παφίτικη κοινωνία πολύ προσοδεύει, δεν εγνωρίζα θέβαια πως ύστερα από ολίγες ημέρες θα μου έδιδε την μεγαλυτέραν μου απόδειξιν, πως όσα έγγραφα ήσαν αλήθεια. Λέγουν, πως εις όποιο μέρος υπάρχουν εφημερίδες είναι προσοδευτική η κοινωνία. Και μου φαίνεται πως δεν έχουν άδικο. Γιατί για να υπάρχουν εφημερίδες θα πη πως διαβάζονται και για να διαβάζονται, θα πη πως αρέσει του κόσμου να διαβάη. Τώρα δέλει άλλη απόδειξη για την πρόοδο ενός τόπου; Και μάλιστα όταν βλέπη κανείς ότι οι άνθρωποι του λαού, που όλη μέρα σκοτώνονται στη δουλειά για το ψωμί τους είναι εκείνοι που περισσότερο διαβάζουν τας εφημερίδας. Έτσι έγινε και στην Πάφο. Μόλις εβήγκεν ο "Αγών" κι' άμέσως εκυρίευσε τον κόσμον και προ πάντων τον λαόν».

Λοχολείται, όμως, συστηματικά και με το Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, με τις εργασίες του Νομοδε-

τικού Συμβουλίου, με θέματα εκπαιδευτικά, εκκλησιαστικά, οικονομικά, αθλητικά και πολιτιστικά. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα χρονογραφήματα που δημοσιεύονται και τα οποία πολύ πιθανό να υπογράψει ο Νεόφυτος Νικολαΐδης με το ψευδώνυμο «Χρονογράφος». Με χιούμορ και ύφος σκωπτικό σατιρίζονται πρόσωπα και καταστάσεις της εποχής και τους ασκείται κριτική.

Πολύ συχνά ο Νεόφυτος Νικολαΐδης τονίζει στη σχολιογραφία και αρθρογραφία του την υπουσία σχολικών κτιρίων στην Πάφο, την ανάγκη διαχωρισμού της εκλογικής περιφέρειας Πάφου από εκείνη της Λεμεσού, τις εγκληματικές ενέργειες στην επαρχία, τα διδασκαλικά ζητήματα, τα λαογραφικά και άλλα κοινωνικά θέματα, όπως την έλλειψη δρόμων και ηλεκτρικού ρεύματος. Εκεί όμως που ρίχνει το βάρος του είναι στο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, στο οποίο υποστηρίζει σθεναρά τον μητροπολίτη Κερύνειας Κύριλλο. Για το θέμα αυτό ήλθε σε κατά μέτωπο σύγκρουση με τον υποστηρικτή των «Κτιτικών» Νικόλαο Καταλάνο, ο οποίος αρθρογραφεί την περίοδο αυτή στην εφ. *Κυπριακός Φύλαξ.

Δεν λείπουν όμως και καλλιτεχνικά ή λογοτεχνικά θέματα. Ενημερώνει τους αναγνώστες της για άφιξη καλλιτέχνη φωτογράφου στην Πάφο και για τις παραστάσεις του θεατρικού διάσου Σ. Σφήκα από την Ελλάδα στη Λέσχη Πάφου: «Ο κόσμος αδρόος συρρέει εις τας παραστάσεις του αρίστου διάσου, όστις περιέχει πρόσωπα μεγάλης υποκριτικής δυνάμεως. Ο διασάρχης κ. Σφήκας, παλαιάμαχος της ελληνικής σκηνής, εξετιμήθη εις κοινά πολύ πλέον ανεπτυγμένα των κυπριακών, ώστε δεν είναι ανάγκη ημεΐς να επαινέσωμεν αυτόν. Υποδύεται τους ρόλους αυτού μετά τέχνης απαραμύλλου και διάπτωτον συγκεντροΐ την προσοχήν του κοινού».

Από τις στήλες της έκαναν την εμφάνισή τους και δημοσίευσαν πρωτόλεια τους σημαντικοί κύπριοι λογοτέχνες, όπως οι Ξενοφώντας Φαρμακίδης (διηγηματογράφος και λαογράφος), Κωνσταντίνος Δ. Χριστοφίδης (λογοτέχνης, εκπαιδευτικός και ιστοριοδίφης της Λάρνακας) και Ευέλθοντας *Πιτσιλλίδης (ποιητής και χρονογράφος της Λεμεσού), ενώ στις φιλολογικές και λογοτεχνικές της στήλες συνεργάζονται και άλλοι γνωστοί λόγιοι της εποχής, όπως ο Νεόφυτος Ροδινός, ο Χαράλαμπος Παπαδόπουλος, ο Κλήμης Φαριδής κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Γ', σ. 697-714.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Αγών

Μηγαίον Εθνικόν, Πολιτικόν και Οικονομικόν Περιοδικόν, Λευκωσία, 1 Ιουλ. 1963 - Ιουν. 1964, αρ. τχ. 1-12, 1 Ιουλ. 1964 - 8 Ιουν. 1998, αρ. φ. 1-10278, Εκδότης: Νίκος Κόσης, Διευθυντές: Λεωνίδας και Κωνσταντίνος Κόσης (στην τελευταία φάση), Αρχισυντάκτης: Γ. Λεωνίδας, Δ. *Γαλανός (1965-1985) και Π. Παπαδημήτρης (στην τελευταία φάση), Άλλος υπότιτλος: *Καθημερινή Προινή Εφημερίς - Τα Πάντα δια τον Εθνικόν Αγώνα*, Καθημερινή, εξασέλιδη (το φ. 1 δωδεκασέλιδο, το φ. 2 οκτασέλιδο), οκτάστηλη, διαστάσεων 55x40εκ., από 1 Απρ. 1986 γίνεται εικοσιτετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 41x30 εκ. Τιμή φύλλου: 50 μιλς και από τον Απρ. 1986 20 σεντ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «ΣΑΜ-ΨΩΝ Ltd» αρχικά, στη συνέχεια στο τυπογραφείο «Σταυρινίδη Ltd» και τέλος σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Όπως δηλώνει στο προγραμματικό της άρθρο: «Ένας και μόνον ο σκοπός μας: Αγών δια την εθνικήν αποκατάστασιν. Μία και μόνον η φιλοδοξία μας: Να κρατήσωμεν ψηλά την σημαίαν της ενότητος και της ελευθερίας του Κυπριακού λαού! Ένα και μόνον το πιστεύω μας: Η Κύπρος πρέπει νυ ενωθή με την Ελλάδα [...]. Η κρισιμότης και αι δυσκολίαι του αγώνος υπηγόρευσαν την έκδοσιν της εφημερίδος αυτής. Δεν είναι επιχειρήσεις, πολύ δεν περισσότερον δεν αποτελεί όργανον πολιτικόν. Δεν μας ενδιαφέρουν αι πολιτικά απόψεις και η πολιτική τοποθέτησις των Κυπρίων. Μας ενδιαφέρει η εθνική των συνειδήσις. Προς αυτήν απευθυνόμεθα. Και είμεθα, βέβαιον, ότι θα εύρωμεν κατανόησιν, διότι το εθνικόν φρόνημα της μεγάλης πλειοψηφίας του λαού διατηρείται ακαίον. Ο "Αγών" φιλοδοξεί και πιστεύει ότι θα γίνη σύμβολον εθνικόν και όργανον της πλειονότητος, όλων δηλαδή των Κυπρίων πατριωτών».

Στο ίδιο φύλλο αναφέρεται ακόμα ότι έχει εξασφαλίσει την «αποκλειστικήν συνεργασίαν δια την Κύπρον του συγκροτήματος Λαμπράκη, του μεγαλύτερου δημοσιογραφικού συγκροτήματος της Ελλάδος», καθώς και τη συνεργασία πλείστων εκλεκτών κυπρίων επιστημόνων, εκπαιδευτικών, διανοουμένων και λογοτεχνών, όπως του Θ. Μαρσέλλου, Μεγάλου Χριστοδουλου, Νίκου Σπανού, Θάνου Βαγενά, Φρίξου Βράχα, Νεάρχου Κληρίδη, Ανδρέα Μιτσιδη, Κύπρου Χρυσόανθη, Αντρεία Χατζηβασιλείου, Άντη *Περνάρη.

Σημείωσε επιτυχία, γιατί εξέφραζε σε μεγάλο βαθμό τις αγωνιστικές δυνάμεις της Κύπρου και της Κεντροδεξιάς. Περιλάμβανε πλούσιες εισησεογραφικές και σχολιογραφικές στήλες και ειδικές στήλες για αθλητικά, πολιτιστικά, φιλολογικά, για τους νέους, τη γυναίκα, τον τουρισμό και την οικονομία και πλούσιο φωτορεπορτάζ. Αργότερα, πρόσδεσε χρώμα στις εξωτερικές σελίδες, περιλαμβάνοντας και το ένδετο «Εβδομάδα» με αναφορές στην τέχνη, τα θεάματα και τη ψυχαγωγία. Κύρια στελέχη της ήταν οι δημοσιογράφοι Κωστάκης Αντωνίου, Παναγιώτης Παπαδημήτρης, Λουκής Λουκαΐδης, Ανδρέας Κασούρης, Χρήστος Μαυρής, Γεώργιος Κ. Ιωαννίδης.

Μετά το πραξικόπημα εναντίον του προέδρου Μακαρίου στις 15 Ιουλίου 1974, υποστήριξε την πραξικοπηματική κυβέρνηση του Νίκου *Σαμψών και έχασε μεγάλο μέρος των αναγνωστών της. Στη συνέχεια αντιμετώπισε οικονομικά προβλήματα και στο τελευταίο στάδιο της ζωής της έγινε σαράντα σελίδων, πρόσδεσε έγχρωμες φωτογραφίες στην πρώτη σελίδα, αύξησε τις αθλητικές και κοσμικές τις σελίδες με αφιερώματα και ένδετα.

Σε κύριο άρθρο του τελευταίου της φύλλου με

τίτλο «Τελευταία έκδοση του "Αγώνα" Σήμερα - Το τέλος μιας μακράς αγωνιστικής πορείας», ο αρχισυντάκτης της αποχαιρέτα τους αναγνώστες ως εξής: «Κράτησε σφικτά στα χέρια σου αυτό το τελευταίο φύλλο. Αγκάλιασέ το, σφιξε το, χάιδεμέ το, φίλσέ το και φύλαξέ το βαθιά στην καρδιά σου. Για να το δείχνεις σ' αυτούς που θάρρουν και να τους λες πόσο μεγάλη και πόσο ανθρώπινη ήταν αυτή η εφημερίδα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΒ, ΕΒΕ.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Αγών

Ανεξάρτητος πολιτική και κοινωνική εφημερίδα των ελευθέρων Συριανών και των Κυκλαδιτών. Ερμούπολη, 1963-1965, αρ. φ. 1-25. Εκδότης-ιδιοκτήτης-διευθυντής-υπεύθυνος: Δημήτριος Αδ. Κρίνος, «δικηγόρος παρ' Εφέτας Αιγαίου». Μότο: «Η Σύρος ελευθέρα και αυ-

τοτελής ημπορεί να ζήση και να προοδεύση». Μηνιαία (κάθε πρώτη του μήνα), δισελίδη, εξάστηλη, διαστάσεων 50x34 εκ. Τιμή φύλλου: 1,50 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 50 δρχ., εξωτερικού 9 δολ. Υπεύθυνη τυπογραφείου: Ειρήνη Φρέρη. Γραφείο: Βοκοτοπούλου 3, Ερμούπολη.

Όπως υποδηλώνει και το μότο, ο στόχος του είναι να καταπολεμήσει την οικονομική, πολιτική και κοινωνική παρακαμή και να επαναφέρει τη Σύρο στον δρόμο της ευημερίας και της προόδου. Στην πρώτη σελίδα, εκτός από το κύριο άρθρο του συντάκτη-εκδότη, βρίσκεται η στήλη «Αγωνιστικά» (με δικό της μότο: «Περί αληθείας μάχου άχρι θανάτου»), η οποία αναφέρεται σε επικαυρα συριανά θέματα. Επίσης, η μόνιμη στήλη με τίτλο «Γνωστά και άγνωστα κυκλαδικά», η οποία ενημερώνει για παλαιότερα ιστορικά γεγονότα, συνήθως συριανά. Στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύονται αναποκρίσεις από άλλα νησιά των Κυκλάδων και υπάρχουν ακόμη οι μόνιμες στήλες: «Κι εδώ... κι εκεί», «Το Συριανό σημειωματάριο», «Κυκλαδική κίνησης».

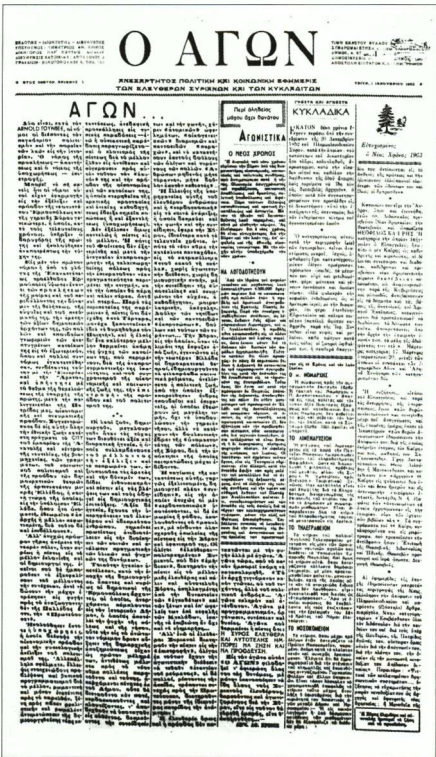
Ο εκδότης Δημήτριος Αδ. Κρίνος δεν στρέφει το ενδιαφέρον του μόνο στην πολιτική επικαιρότητα. Τον απασχολεί εξίσου ο πολιτισμός, η αρμονία και η αισθητική των μοναδικών μνημείων της Σύρου, των αρχιτεκτονημάτων της. Ανήσχυος και καστικός, παρατηρεί την παρακμή της γενέθλιας πόλης του και προσπαθεί να τη σταματήσει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Κυκλάδων, ΕΒΕ.

ΤΑΙΝΑ ΧΙΣΤΑΛΛΑ

Ο Αγών των πωλησάντων

Όργανο της Πανελληνίου Ομοσπονδίας Πωλησάντων Ακίνητα επί Κατοχής. Αθήνα, 5 Ιουν. 1946 - 4 Ιουλ. 1948 (17 καταγραφέντα φύλλα). Στο φ. 1, ο Πέτρος Γ. Σμυρναίος, πωλησας επί Κατοχής, ανάπτηρος πολέμου και έμπορος, αναφέρεται ως υπεύθυνος Τύπου της Ομοσπονδίας, ενώ από τις 17 Απρ. έως και τις 26 Ιουλ. 1947 φέρεται ως διευθυντής. Ακολούθως, επικεφαλής της έκδοσης εμφανίζεται ο υπεύθυνος υλης Ι. Ζώης, με αλλαγή και στην ταχυδρομική διεύθυνση από Χαρ. Τρικούπη 6 σε Γ. Γενναδίου 8. Στο τελευταίο και κατά τα φαινόμενα μοναδικό φ. της περ. Γ', ως υπεύθυνος αναφέρεται ο Δημ. Αντωνόπουλος, με διεύθυνση Αραχώβης 61. Άλλος υπότιτλος: Εβδομαδιαίον όργανον της Πανελληνίου Ομοσπονδίας Πωλησάντων Ακίνητα επί Κατοχής. Η έκδοση χωρίζεται σε τρεις περιόδους και η περιοδικότητά του δηλώνεται δεκαπενθήμερη.

μερη και από 6 Ιουν. 1947 εβδομαδιαία, χωρίς αυτό να τηρείται τακτικά. Η περ. Α' με την ένδειξη «Έτος Α'» περιλαμβάνει τα φ. 1-4 (18 Ιουλ. 1946). Στην περ. Β' φαίνονται τα φ. 4-15 (17 Απρ. 1947 - 5 Φεβρ. 1948), με λανθασμένη την αρίθμηση στο φ. 6, όπου δεν έχει αντικατασταθεί ο αριθμός 5 του προηγούμενου φ. Στην περ. Γ' φαίνεται ένα μόνο φ. με αριθμό 15 (4 Ιουλ. 1948). Δισέλιδη κατά κανόνα, πλην των φ. της 30ης Ιουν. και 13ης Σεπτ. 1947 τα οποία εκτείνονται σε τέσσερις σελίδες, ενώ το φ. της 5ης Φεβρ. 1948 είναι μονοσέλιδο. Οι διαστάσεις των φ. 1-4 είναι 49x33 εκ. και των λοιπών 59x41 εκ. Η τιμή πωλήσεως κατά τα δύο πρώτα φ. είναι 200 δρχ., από το φ. 3 γίνεται 300 δρχ. και από τις 3 Μαΐου 1947 μέχρι τέλους 500 δρχ. και αντιστοιχεί προς την τιμή πωλήσεως των ημερησίων εφ. της εποχής. Από τη διαφημιστική καταχώριση «Τυπογραφική Εργασία "Τυποεκδοτική". Εμμ. Μπενάκη 42», συνάγεται ότι αυτό είναι και το τυπογραφείο έκδοσης, συμπέρασμα το οποίο ενισχύεται από σχεδόν

ταυτόσημη μεταγενέστερη ένδειξη υπό τύπον εκδοτικής ταυτότητας.

Έχει μαχητικό, διεκδικητικό χαρακτήρα, με κύριο επιχείρημα ότι κατά την Κατοχή «ελάχιστοι κακοί Έλληνες, κατά το πλείστον συνεργάται των κατακτητών, ελήθευσαν τας περιουσίας 457.000 οικογενειών», αγοράζοντας τα ακίνητά τους έναντι πινακίου φακής. Συγκεκριμένα, ισχυρίζεται ότι από τα μέσα του 1941 έως και το τέλος του 1942 -δηλαδή κατά την περίοδο της μεγάλης πείνας- επωλήθησαν 500.000 ακίνητα αξίας 105 εκατομμυρίων χρυσών λιρών αντί μόνον 5 εκατομμυρίων χρυσών λιρών.

Αρθρογράφοι του είναι οι Α. Αθηνογένης (πρόεδρος της Ομοσπονδίας), Πέτρος Σμυρνάιος, Ν. Γρανίτσας, Ηλίας Κούκης (νομικός σύμβουλος), Κ. Αντωνόπουλος, Εκτωρ Παλιδόπουλος, Χαρ. Μιχαλογιαννάκης και ο υπό τα αρχικά «Λ.Κ.», ενώ συνεργάζεται και ανώνυμος σκιτσογράφος. Σκοπός τους δεν είναι μόνον η προβολή των απόψεων της Ομοσπονδίας άλλα, κυρίως, η κινητοποίηση γενικής των πωλησάντων επί Κατοχής με σκοπό την άσκηση πίεσης στη νομοδεδική εξουσία, αλλά και στους καθορίζοντες τα οικονομικά πράγματα της χώρας αμερικανούς αξιωματούχους, προκειμένου να επανακτήσουν τις περιουσίες τους.

Κύριος αντίπαλος της Ομοσπονδίας και του Αγώνα των Πωλησάντων είναι η Πανελλήνια Ομοσπονδία Λογαστών Ακινήτων 1941-1944 και το έντυπο όργανό της *Εφημερίς των Κτηματιών*.

Η εμπλοκή του δυσχερούς νομικού και οικονομικού δέματος των ακινήτων της Κατοχής στις μικροκομματικές επιδιώξεις και τον καιροσκοπισμό και μάλιστα σε συνθήκες άδυναμίας του Εμφυλίου, οδηγεί σε παρακμή του κινήματος των Πωλησάντων, καθώς επιχειρούνται και κάποιες αλληλοαναιρούμενες νομοδεδικές ρυθμίσεις.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (17 φ.).

ΜΙΧΑΗΛΣ ΚΑΤΣΙΓΕΡΑΣ

Ο Αγώνας μας. 1944

βλ. Λαϊκό Βήμα, Αργυρούκαстро, 1945

ΟΛΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΓΙΑΝΗΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΝ ΜΑΣ ΕΙΣ ΤΟ «ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ»

Ο ΑΓΩΝ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΑΝΤΩΝ

ΕΠΙΣΤΑΣΙΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΤΩΝ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΑΝΤΩΝ

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΩΛΗΣΑΝΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ κ. ΓΚΡΙΣΤΟΥΛΑΤ

Ανοικτόμυρος και καταναυγός δεν πραγματοποιούνται, διαν τας περιουσίας 457.000 οικογενειών τας ελήθευσαν «έλάχιστοι κακοί Έλληνες, κατά το ελάχιστον συνεργάται τών κατακτητών, και τας κατακρατούν και σήμερα»

ΧΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

Ο ΝΟΜΟΣ 1984/1939

ΕΣΘΑΛΜΕΝΟΙ ΥΠΟΔΙΕΙΜΟΙ

ΤΑ ΗΘΙΚΑ ΜΑΣ ΠΥΡΑ ΘΑ ΤΟΥΣ ΚΕΡΑΥΝΟΣΟΥΝ

Απλ. 1048 κ. Γραμμ. 1048, 1048 κ. Γραμμ. 1048, 1048 κ. Γραμμ. 1048, 1048 κ. Γραμμ. 1048

Ο Αγώνας της Γυναίκας

Μηνιαίο Δελτίο του Συνδέσμου Ελληνίδων Υπερ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας. Αθήνα, 1923-1936. Μότο: «Ζητούμε δικαίωματα πολιτικά, αστικά και οικονομικά ίσα και όμοια για τη γυναίκα και για τον άντρα». Άλλος υπότιτλος: Μηνιαίο Δελτίο του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας. Μηνιαίο, σχήμα 4º. Ο αριθμός σελίδων δεν υπήρχε σταθερός: συνήθως ήταν οκτώ ή δεκαέξι, σε ειδικές υψόσσο περιπτώσεις έφθασε και τις σαράντα. Κατά το 1927-1933, δεκαπενθήμωρο. Η ετήσια συνδρομή ξεκίνησε από 13 δραχ. για να φθάσει τις 40 δραχ. το 1927, ενώ από τον Ιούν. 1933 η ταυτόχρονη ετήσια εγγραφή στο Σύνδεσμο και στον Αγώνα ορίστηκε στις 75 δραχ. Μοιραζόταν δωρεάν σε πολλές συνδρομητρες (κυρίως δασκάλες και γυναίκες σε επαρχιακές πόλεις) και ανταλλάσσόταν με αρκετά ξένα φεμινιστικά περιοδικά. Τα εξοδά του καλύπτονταν εν μέρει από διαφημίσεις, οι οποίες συχνά πάσχζαν να εναρμονιστούν με το φεμινιστικό περιεχόμενο του εντύπου. Δεν διέθετε εικονογράφηση. Τυπογραφείο «Π.Γ. Μακρή και Σία».

Υπήρχε το δημοσιογραφικό όργανο του Συνδέσμου Ελληνίδων υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας, της σημαντικότερης γυναικείας οργάνωσης κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Από τις σελίδες του περνούν ως εκ τούτου οι απόψεις, οι επεξεργασίες και οι δραστηριότητες της πλέον ριζοσπαστικής συνιστώσας του ελληνικού μεσοπολεμικού φεμινισμού. Εκδόθηκε τρία χρόνια μετά την πρωτοβουλία της Αύρας *Θεοδωροπούλου να ιδρύσει το πρώτο στην Ελλάδα σωματείο «με καθαρά φεμινιστικό πρόγραμμα» και με εξαρχής εκπαιρασμένο σκοπό να επιδιώξει την «καδιέρωση της ισότητας για τα δύο φύλα από πολιτική, αστική και κοινωνική άποψη». Οι υπεύθυνες του Αγώνα απέδιδαν την καθυστέρηση της έκδοσής του στην επιλογή τους να αφιερωθούν για ένα διάστημα στην επούλωση των πληγών που άνοιξε η ήττα της μικρασιατικής εκστρατείας. Ταυτόχρονα, εμφάνιζαν το περιοδικό ως βασικό όχημα του «δεύτερου σταδίου» της δουλειάς τους: τα πρώτα χρόνια του Συνδέσμου αναλώθηκαν στη μελέτη των προβλημάτων και στις επαφές με ξένες φεμινιστικές οργανώσεις, ενώ η έκδοση του περιοδικού σηματοδοτούσε την απόφασή τους να κάνουν γνωστό το πρόγραμμα της νέας αυτής οργάνωσης σε ολόκληρη τη χώρα.

Πιστό στη λογική ενός αυστηρά ενημερωτικού δελτίου, σε αντίθεση με άλλα γυναικεία δημοσιογραφικά εγχειρήματα της εποχής, ουδέποτε επιχείρησε να ακολουθήσει την πετυχημένη των περιοδικών «ποικίλης ύλης». Δημοσιεύονταν σχεδόν απο-

κλειστικά άρθρα, ειδήσεις και σχόλια που σχετιζόνταν με τις θέσεις και τη δράση του Συνδέσμου, τις εξελίξεις στο διεθνές φεμινιστικό κίνημα και την εσωτερική επικαιρότητα του λεγόμενου γυναικείου ζητήματος. Εκτός από τα κείμενα των μόνιμων συνεργατριών του, φιλοξενούσε συστηματικά πρακτικά συνεδρίων και κοινοβουλευτικών συζητήσεων, πληροφορίες για τον γυναικείο συνδικαλισμό, καθώς και ειδησάρια για τις γυναικείες επιδόσεις σε διάφορους τομείς της κοινωνικής, πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής. Υπάρχουν ακόμη ιδιαίτερα χρήσιμες πληροφορίες για τις σχέσεις του Συνδέσμου με διεθνείς φεμινιστικές οργανώσεις, κυρίως τη Διεθνή Ένωση για τη Γυναικεία Ψήφο (International Woman Suffrage Alliance), της οποίας ήταν μέλος, και το Συμβούλιο της Ανοικτής Πόρτας (Open Door International). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα στοιχεία για την ενεργό συμμετοχή του Συνδέσμου στην ίδρυση της Μικρής Φεμινιστικής Αντάντ (1923), μιας λησμονημένης αλλά κρίσιμης απόπειρας για γυναικεία διαβαλκανική συνεννόηση με διτό στόχο την επικράτηση των φεμινιστικών ιδεών και τη διατήρηση της ερήνης στην περιοχή. Εξίσου βαρύνουσας σημασίας, οι αναφορές στη συγκρότηση και στη δράση

των επαρχιακών παραρτημάτων του Συνδέσμου και στη Φεμινιστική Ένωση Μακεδονίας-Θράκης, συνδέτον μια αρκετά συνεκτική εικόνα για την εξέλιξη του ριζοσπαστικού φεμινιστικού ρεύματος στον ελληνικό χώρο.

Αυστηρά προσαρμοσμένη στη μορφή του δελτίου, η ύλη κατανέμεται σε λίγο πολύ μόνιμες στήλες («Η κίνησή μας στις επαρχίες», «Ξένη φεμινιστική κίνηση», «Επίκαιρα», «Απ' όλον τον κόσμο», «Τα βιβλία μας», «Αλληλογραφία»). Σεχωριστό θάρος δινόταν στο εισαγωγικό κύριο άρθρο, ένα ευσύντοπο και συνήθως οξύ κείμενο εμπνευσμένο από κάποιο επίκαιρο γεγονός. Συχνά ανυπόγραφα, τα κύρια άρθρα συντάσσονταν κατά κύριο λόγο από την πρόεδρο του Συνδέσμου Αύρα Θεοδωροπούλου. Αρκετά υπογράφονταν και από τη γενική γραμματέα της οργάνωσης (ως το 1932) Μαρία Σβώλου, κυρίως όταν το θέμα ενέπιπε στα δικά της ενδιαφέροντα (εργασία, πορνεία, ψήφος), ενώ σπανίως συναντά κανείς άλλη υπογραφή (Άλκης Θρύλος, Αγνή Στουδίτου κ.ά.). Τα δύο πρώτα χρόνια, η ειδική γραμματέας του Συνδέσμου Ελένη Κορύλλου (Ελένη Νεγροπόντη, γνωστή ως Άλκης Θρύλος) σημειώνεται ως «διευθύνουσα συντάκτρια», κατόπιν στη δέση αυτή εμφανίζεται για ένα διάστημα η Αύρα Θεοδωροπούλου. Ας σημειωθεί ότι δεν αναφέρεται συντακτική επιτροπή, αλλά στην πρώτη σελίδα αναγράφεται ολόκληρο το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου. Λίγες υπήρξαν οι μεταφράσεις κειμένων από ξένα φεμινιστικά περιοδικά (για παράδειγμα το *Jus Suffragii* της Διεθνούς Ένωσης για τη Γυναίκα Ψήφο) που δημοσιεύτηκαν στον *Αγώνα*. Η γαλλική σελίδα του δελτίου, με περιλήψεις των περιεχομένων του, διευκόλυνε την επικοινωνία με τις οργανώσεις-μέλη της Διεθνούς Ένωσης και τους επέτρεπε να αναδημοσιεύσουν φεμινιστικές ειδήσεις από την Ελλάδα.

Ο αγώνας για την κατάκτηση της ψήφου και οι εξελίξεις στον τομέα της εργασίας υπήρξαν τα δύο βασικά ζητήματα που απασχόλησαν τις συντάκτριες. Έμφαση δόθηκε όμως και στην πληροφόρηση των αναγνωστριών σχετικά με τη μορφωτική-προνοιακή δράση του Συνδέσμου και, συγκεκριμένα, τα τρία «σχολεία» του: το ορφανοτροφείο Εθνική Στέγη (1922), τη Βραδινή Σχολή Γυναικών Υπαλλήλων (1925) και την Παπαστρατέιο Σχολή Παιχνιδιών και Διακοσμητικής (1928). Μέσα από τον *Αγώνα*, οι υπεύθυνες του Συνδέσμου επιχείρη-

σαν να ορίσουν τον φεμινισμό ως «προσπάθεια της γυναίκας για τον εξανθρωπισμό της», μοναδικό όπλο κατά του «παρασιτισμού» και της «μοιρολατρίας», και να προτείνουν τη «γυναίκα πολιτική» ως απάντηση στις παλινωδίες και την τελική άρνηση των κομμάτων να ικανοποιήσουν τα χρονίζοντα αιτήματα των γυναικών. Η στάση αυτή δεν απέκλειε τη συγκυριακή ή μονιμότερη συνεργασία τους με όσους πολιτικούς επιδείκνυαν μια κάποια ευαισθησία στα φεμινιστικά θέματα (κυρίως πολιτευτές της Δημοκρατικής Ένωσης και του ευρύτερου φιλελεύθερου χώρου). Οι ίδιες εξάλλου προσχώρησαν κατά καιρούς σε ποικίλες συλλογικότητες και έπαιρναν σαφή θέση στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της εποχής: χαρακτηριστικές είναι στο σημείο αυτό τόσο η ταύτιση τους με το κίνημα του δημοτισμού όσο και η ένταξή τους στις αντιφασιστικές και αντιπολεμικές συσπειρώσεις κατά τις παραμονές της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Ούτως ή άλλως, σημαντικοί διανοούμενοι (Δ. *Γληνός, Αλ. Σβώλος, Κ. Τριανταφυλλόπουλος κ.ά.) υπήρξαν ένθερμοι υποστηρικτές του Συνδέσμου και συστηματικοί αρθρογράφοι του *Αγώνα*. Από τον Απρίλιο 1926, μάλιστα, οι άντρες είχαν τη δυνατότητα να γίνονται τακτικά μέλη του Συνδέσμου και να εκλέγονται κατά ένα ορισμένο ποσοστό στη διοίκησή του. Η κυκλοφορία του διακόπηκε με την εγκαθίδρυση του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου, η λειτουργία του Συνδέσμου απαγορεύτηκε και τα αρχεία του κατασχέθηκαν.

Συνεργάτριες του υπήρξαν οι Αύρα Θεοδωροπούλου, Μαρία Δεσπύρη-Σβώλου, Άλκης Θρύλος, Ρόζα Ιμβριώτη, Όλγα Οικονόμου, Άννα Παπαδημητρίου, Σέμνη Παπασπυριδίδη-Καρούζου, Καίτη Κατσογιάννη, Αλεξάνδρα Ιωαννίδου, Ζαχαρούλα Ναυπλιώτη, Ευανθία Γκινοπούλου, Άννα Σταματελλάτου, Μαρία Νεγροπόντη, Θάλεια Ρώτα, Έλλη Λαμπριδίδη, Αλεξάνδρα Κόττου, Αγνή Στουδίτου, Άννα Μακροπούλου, Φανή Παγκάλου, Γασία Αντωνιάδου, Κατίνα Θεολογίτου, Λουκία Τσοκοπούλου, Διδώ Σωτηρίου.

Ο *Αγώνας της Γυναίκας*, πάντοτε ως «Δελτίο του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας», επανεκδόθηκε το 1964 με τον ίδιο λογότυπο και μύθο «Ίσα δικαιώματα». Από το 1920 ο Συνδεσμος εγκαινίασε σειρά δημοσιευμάτων υπό την επωνυμία Φεμινιστική Βιβλιοθήκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Έφη Αδελιά – Αγγελικα Ψαρρά (επιμ.), *Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία*. Αθήνα, Γνώση, 1985· Δήμητρα Σαίου, «Η

διεκδίκηση της ισότητας: τα φεμινιστικά έντυπα του Μεσοπόλεμου». *Διαβάτω*, τχ. 198 (14 Σεπτ. 1988), 23-28· Leila J. Rupp, *Worlds of Women. The Making of an International Women's Movement*. Πρίνστον, Princeton University Press, 1997.

ΑΓΓΕΛΙΚΑ ΨΑΡΡΑ

Αγωνιστής

Καθημερινό Όργανο της Πανεπιστημιακής Επιτροπής του ΕΑΜ. Ιωάννινα, 1942<;>1946. αρ. φ 1-846<;>. Ως εκδότες-διευθυντές κατά την περίοδο της Κατοχής εμφανίζονται οι Λ. Κολοβός και Θ. Δρίτζος, ενώ μετά την είσοδο του ΕΛΑΣ στα Ιωάννινα (Δεκ. 1944) χρέη διευθυντού εκτελούν διαδοχικά οι Β. Γκουγιάνος, Φ. Μαρβέλης, Θ. Σούλης, Τ. Κοτζιάς, Μιχ. Χριστογιώργος, Χρ. Ντίνος, Π. Μπελεβέντης και Στ. Παπαϊωννίδης. Στην αρχή το μότο είναι «Θάνατος στο Φασισμό - Λευτεριά στο Λαό» και στη συνέχεια «Για το Θρίαμβο της Δημοκρατίας, για την Κοινωνική Ανάπλαση» (αρ. φ. 334 κ.ε.). Άλλοι υπότιτλοι: *Ηπειρωτικό Όργανο του Πολιτικού Συνασπισμού των Κομμουνιστών του ΕΑΜ· Καθημερινό Όργανο της Επαρχιακής Επιτροπής ΕΑΜ Γιαννίνων*.

Καθημερινή, δισελιδί (σε ειδικές περιπτώσεις εξαιρέτιδη), πεντάτηλη, σε αυξανόμενες διαστάσεις. Η τιμή φύλλου παρουσιάζει συνεχείς ανατιμήσεις, παρακολουθώντας τον πληθωρισμό της εποχής (6, 20, 50, 100, 200 δρχ.) ενώ αντίστοιχα διαμορφώνεται και η τιμή της ετήσιας συνδρομής για την πόλη των Ιωαννίνων (1250-2500 δρχ.), για το εσωτερικό (1500-3000 δρχ.) και για το εξωτερικό (12 λίρες ή 48 δολάρια). Τυπογραφείο δεν αναφέρεται αλλά ως εγκαταστάσεις-γραφεία αναγράφονται το ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία» και έπειτα η «Κεντρική Πλατεία» των Ιωαννίνων.

Η έκδοσή του τοποθετείται στις αρχές του 1942, την περίοδο της Κατοχής, και αποτελεί σημαντικό ιστορικό τεκμήριο για την εξάπλωση και τη δράση του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) στην περιοχή της Ηπείρου. Για αυτήν την πρώτη περίοδο έκδοσης είναι γνωστά ελάχιστα καθώς λιγοστά είναι τα σωζόμενα φύλλα. Περισσότερα στοιχεία υπάρχουν για τη δεύτερη φάση έκδοσης που οριοθετείται μετά την κατάληψη των Ιωαννίνων από τον ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός), οπότε ο *Αγωνιστής* εκδίδεται σε συνδητικές σχετικές νομιμότητας. Στις σελίδες του αποτυπώνονται ανάγλυφα η αισιοδοξία που

γεννούσε η συμβολή της Εθνικής Αντίστασης στην απελευθέρωση της χώρας, σε συνδυασμό με τις προσδοκίες για κοινωνική δικαιοσύνη και ευμηνία. Παράλληλα, καταγράφεται η σταδιακή διάψευση αυτών των προσδοκιών και οι δραματικές πολιτικές καταστάσεις και ακρότητες που οδήγησαν στην έναρξη του Εμφυλίου. Στα πλαίσια αυτά πρωτοστατεί αφενός στη διάδοση της πολιτικής γραμμής του ΕΑΜ και αφετέρου στην πληρέστερη ενημέρωση των αναγνωστών για τις τρέχουσες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Έτσι, το πρωτοσέλιδο φιλοξενεί εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές ειδήσεις («Ο αρχηγός του Κ.Κ.Ε. συναγωνιστής Νίκος Ζαχαριάδης ήλθε στην Αθήνα», αρ. φ. 334), ενώ συχνά είναι και τα άρθρα που χαράσσουν τη στρατηγική του ΕΑΜ για την τρέχουσα περίοδο («Το ΕΑΜ δε θα μετάσχει στις εκλογές», αρ. φ. 625· «Εμπρός! Για νέους αγώνες!», αρ. φ. 625). Έντονο είναι και το ενδιαφέρον για τοπικά ζητήματα και ενίοτε το πρωτοσέλιδο συμπληρώνεται από «έρευνες» στα χωριά της Ηπείρου, με στόχο να καταγραφούν τα ιδιαίτερα προβλήματα τους.

Ακόμα εμφανίζονται «χρονικά» του αγώνα («Η μάχη των Αγνάντων», αρ. φ. 625), διαμαρτυρίες και καταγγελίες για διάφορα ζητήματα (φαινόμενα αισχροκέρδειας, προβλήματα υδροδότησης κ.ά.), αντάρτικα τραγούδια, ενώ κάτω από τον τίτλο «Αγωνιστικά» καταγράφεται η τοπική επικαιρότητα μέσα από μονόστηλες ειδήσεις.

Στο επίμαχο ζήτημα του πολιτικού διχασμού μετά την Απελευθέρωση ο Αγωνιστής προβάλλει το πολιτικό αίτημα της «εθνικής συμφιλίωσης» ως δίαυλο για τη δρομολόγηση εξελίξεων εκδημοκρατισμού της χώρας («Ν' αντιμετωπίσουμε τις σκηνοθεσίες με μια φωνή: Συμφιλίωση!», αρ. φ. 755· «Ο λαός δείχνει το δρόμο: Συμφιλίωση»). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται το μότο («Για το θρίαμβο της Δημοκρατίας, για την Κοινωνική Ανάπλαση»), ενώ το πρωτοσέλιδο συχνά κοσμεύεται από χαρακτηριστικά που διαπνέονται από το ίδιο πνεύμα (αρ. φ. 834). Στο μεταξύ, καθώς τα πολιτικά πάθη εντείνονται και το ΕΑΜ μετατοπίζεται εκτός του επίσημου πολιτικού σκηνικού, ο Αγωνιστής γίνεται όργανο καταγγελίας της κρατικής και παρακρατικής τρομοκρατίας («Μπράβοι και χωροφυλάκες τρομοκρατούν άγρια το Πωγόνι», αρ. φ. 625), χωρίς όμως από την άλλη να εγκαταλείπει το σύνθημα για συμφιλίωση («Να σταματήσει το αίμα», αρ. φ. 766). Στις σελίδες του παρελθόντος οι σκοτεινές στιγμές της νεότερης ελληνικής ιστορίας με τις δίκες («Η θαρραλέα απολογία του Ράφτη αμειλικτο κατηγορώ κατά του καθεστώτος του αίματος και της βίας», αρ. φ. 780), τις φυλακίσεις και τους εκποτισμούς («Στάλθηκαν για τα ξερονήσια του Αιγαίου οι λαϊκοί αγωνιστές», αρ. φ. 760). Μάλιστα, αναλαμβάνει πολιτικές πρωτοβουλίες για την απελευθέρωση κρατουμένων («Να σώσουμε τους εξόριστους», αρ. φ. 815), δημοσιεύει καταλόγους εξόριστων, καταγγέλλει δοσιλόγους και μαυραγορίτες και προειδοποιεί τους αναγνώστες της για τη δράση των υπηρεσιών ασφαλείας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η υπόλοιπη ύλη θυμίζει τοπική εφημερίδα γενικού ενδιαφέροντος, καθώς ο πολιτικός χαρακτήρας υποχωρεί στη δεύτερη σελίδα. Στη στήλη «Ηπειρωτική Ζωή» παρουσιάζονται καλλιτεχνικά νέα, το πρόγραμμα των κινηματογράφων, ανακοινώσεις σωματείων, τα φαρμακεία της πόλης, πληρωμένες καταχωρίσεις, αναγγελίες για διδλία και διαφημίσεις (για φάρμακα, τσιγάρα, εστιατόρια). Συχνά δημοσιεύονται κείμενα μεταφρασμένα είτε από σοβιετικά έντυπα (*Πράβδα*,

Ιζθέστια), είτε από αγγλόφωνα προοδευτικά περιοδικά (*The Worker*). Τέλος, στις στήλες «Νέα απ' όλη την Ελλάδα» και «Τελευταία Ώρα» δημοσιεύονται τηλεγραφήματα ειδησιογραφικών πρακτορείων.

Έπαισε να εκδίδεται τον Δεκέμβριο 1946, ύστερα από τη σύλληψη των τυπογράφων του, χωρίς φυσικά να υπάρχει κάποια αναγγελία της διακοπής. Αυτή, βέβαια, δεν ήταν η πρώτη φορά που οι αρχές προχωρούσαν σε συλλήψεις των εμπλεκόμενων στην έκδοσή του. Όσο η πολιτική ατμόσφαιρα οξύνονταν τόσο συχνότερα υπάρχουν αναφορές για συλλήψεις και φυλοδαρμούς συντακτών, καθώς και επιθέσεις στα γραφεία του. Άλλωστε στις συνεχείς συλλήψεις των υπευθύνων έκδοσης οφείλεται και η συχνή εναλλαγή προσώπων στη θέση αυτή, καθώς επίσης και το γεγονός ότι υπάρχουν φύλλα με λευκές στήλες και δίπλα η σχετική –διαφωτιστική– επεξήγηση: «Ο Αγωνιστής δεν μπόρεσε να εκδοθεί σήμερα ολοκληρωμένος λόγω της σύλληψης των τεσσάρων τυπογράφων του». Ο Εμφύλιος με λευκά κράτος που προέκυψε κατέστησε επί χρόνια απαγορευτική την ιδέα για έκδοση εφημερίδας αριστερού προσανατολισμού στα Γιάννενα, μέχρι και το 1965 οπότε κυκλοφορεί η *Ηπειρωτική* με εκδότη τον βουλευτή της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) Ν. Σκοπούλη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΒΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντίκλητος [Ηλ. Νικολακόπουλος]. «Σύντομη επισκόπηση στον τοπικό Τύπο». Αντί, τχ. 179 (5 Ιουν. 1981), 48-49· Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β', σ. 44 (όπου και βιβλιογραφία).

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Ο Αγωνιστής του Κιλίκις

Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς. Θεσσαλονίκη, 1959-1965. Ίδιοκτητές: Κ. Παπαδόπουλος - Σ. Γραμματικόπουλος, Διευθυντές: Μίμης Χατζηπαύλου, Υπεύθυνος: Σάββας Γραμματικόπουλος, Διαχειριστής: Μαν. Τζίρης»· «Ίδιοκτητής: Κ. Παπαδόπουλος, Διευθυντής - Υπεύθυνος: Πόλυς Ιωαννίδης [αρχικά], Μίμης Χατζηπαύλου [από 27 Ιουν. 1960, αρ. φ. 58]», Υπέρτιλος: «Ο "Αγωνιστής" κυκλοφορεί εις ολοκλήρον την Βόρειον Ελλάδα» (από 1 Φεβρ. 1960, αρ. φ. 38)· το επόμενο εξάμηνο του ίδιου έτους ο υπέρτιλος αυτός τροποποιείται: «Ο "Αγωνιστής" κυκλοφορεί εις ολοκλήρον την Ελλάδα» (από 5 Σεπτ. 1960, αρ. φ. 67). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Εθνική Πολιτική Εφημερίς του Κιλίκις* (από 27 Ιουν. 1960, αρ. φ. 58). *Εβδομαδιαία*, κυ-

κλοφορεί κάθε Δευτέρα, Τετρασέλιδη και οκτάστηλη, σχήματος 2^{ου} (διαστάσεων 58x45 εκ. περίπου: στο τελευταίο σοixόμενο στη ΒΒ, αρ. φ. 82. 30 Ιαν. 1961, το ύψος αυξάνεται κατά 1,6 εκ.). Τιμή φύλλου: 1,50 δρχ. «Συνδρομιά προπληρωτά, Ετησία δρχ. 100. Δήμοι, Α. Εταιρ., Τράπεζαι, Οργανισμοί [δρχ.] 400. Κοινόητες [δρχ.] 300. Συνετ., Σχολεία, Εκκλησίαι [δρχ.] 200». Διευθυντής τυπογραφείου: Σταυρ. Σφρακιανάκης, Φραγκίνη 2, Θεσσαλονίκη. Προϊστάμενος τυπογραφείου: Κ. Γεωργιάδης, Δ. Γούναρη 53, Θεσσαλονίκη (από 30 Ιαν. 1961, αρ. φ. 82).

Έρχεται να καλύψει το κενό τοπικής εφημερίδας του νομού. Η ιδιότητα του εκδότη της ως βουλευτή της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), η Θεσσαλονίκη και ο συνοριακός νομός του Κιλίκις ως τόπος έκδοσης και κυκλοφορίας και κυρίως το ψυχροπολεμικό κλίμα της εποχής καθορίζουν το στίγμα της. Τάσσεται με την κυβέρνηση Καραμανλή, προβάλλοντας το έργο της ανά την Ελλάδα, αλλά και ειδικότερα εκείνο του βουλευτού και εκδότη του Κωνσταντίνου Παπαδόπουλου στο Κιλίκι. Εμφανίζει τις ΗΠΑ ως τον αναμφισβήτητο κυρίαρχο του κόσμου («Με τα βλήματα “Ατλας” η Αμερική δύναται να πλήξει ανά πάσαν στιγμήν οινδηποτε σημείον της γης», λεζάντα που συνοδεύει ασπρόμαυρη φωτογραφία (14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20). Παρουσιάζει τον κομμουνισμό ως κίνδυνο και παράλληλα συντηρεί το εμφυλιοπολεμικό κλίμα.

Η πολιτική αυτή στάση συνεπάγεται ότι εθνικά και διεθνή θέματα μεγαλύτερης σημασίας είναι αυτά που κυρίως λαμβάνουν βαρύτητα στην ύλη, αν και πρόκειται για επαρχιακό

έντυπο. Τα τοπικά θέματα όμως δεν παραμελούνται. Έτσι δημοσιεύονται άρθρα με τίτλους «Αρχιμερσία εκδοροσφαγών Αξιουπόλεως». «Η ανάδειξις “Μις” Πολυκάστρου». «Η ασφαλιτόστροφωσις της οδού Κιλίκις-Γουμενίωσης». «Εις την ανάπτυξιν της οικονομίας ορειών πληθυσμών περιλαμβάνεται και ο Νομός μας» (14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20). Περιλαμβάνονται επίσης οι στήλες «Κιλικιστικά λόγια», «Ποντιακή στήλη της εβδομάδος», «Έξυπνα και κουτά [ανέκδοτα]», «Κοινωνικά» και «Αλληλογραφία». Ακόμα παρουσιάζονται ποιήματα («Συντροφία με το φεγγάρι», ποίημα του Γιάννη Ανδρικόπουλου, 21 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 21) ή νέοι λογοτέχνες («Νέοι λογοτέχνη. Μια γνωριμία», 25 Ιαν. 1960, αρ. φ. 37).

Δείχνει να εστιάζει την προσοχή του στη δελτίωση της ζωής των κατοίκων, σε εκδηλώσεις ή σε συμβουλές, προτάσεις, υποδείξεις και εισηγήσεις σχετικά με την κύρια οικονομική δραστηριότητα του νομού, τη γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή. Έτσι στο άρθρο με τίτλο «Η συνεταιριστική ιδέα. Φορέυς προόδου στο χωριό» (14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20), γίνεται λόγος για «την ακλόνητον πεποίθησιν [...] προς τον θεσμό της συνεταιριστικής ιδέας η οποία καταλλήλως χρησιμοποιουμένη δύναται να προαγάγη πολλά γεωργικά ζητήματα και να συμβάλη κατά ένα ποσοστόν στην εξύψωσιν και αυτής ταύτης της οικονομικής καταστάσεως του χωρικού».

Υπάρχουν και οι λιγότερο ή περισσότερο σταθερές στήλες: της επιφυλλίδας («Ο ελληνικός θρόνος εις τας επάλξεις του ελληνικού μεγαλείου. Του κ. Μίμη Χατζηπαύλου», 21 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 21 ή «Ο δρόμος της φυλής μας», 9 Νοε. 1959, αρ. φ. 28), των γεωργικών ή κτηνοτροφικών θεμάτων, του «Χρονογραφήματος της Εβδομάδος» («Η νέα γενεά», 14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20), η «Ορθοσκευτική στήλη» («Η παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου», 8 Φεβρ. 1960, αρ. φ. 39), η «Αθλητική κίνησις» (με ειδήσεις από την Ελλάδα και τον κόσμο που συνοδεύεται από σκίτσος: βλ. π.χ. 14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20), της «Επίκαιρης σίτιρας».

Εικονογραφείται με ασπρόμαυρες φωτογραφίες και γελοιογραφίες που κάνουν εναργέστερη

την πληροφόρηση αλλά και την πολιτική της τοποθέτηση ή προβάλλουν τοπικές εκδηλώσεις. Δημοσιεύονται ακόμα η ιστορία του αυτοκινήτου, του γραμμόφωνου, της Χαθάης συνοδευόμενες από σκίτσα. Τακτικά επίσης εμφανίζονται φωτογραφίες γυναικών σταρ του εγχώριου και διεθνούς κινηματογράφου.

Τα περισσότερα άρθρα είναι ανυπόγραφα· ωστόσο αρκείτο από τους συνεργάτες υπογράφουν άλλοτε με το όνομά τους (Παν. Καίσιδης, Θ.Κ. Βογιατζής) και άλλοτε με ψευδώνυμο («Χ.», «ΧΑΤ-ΛΟΥ» ή «ΧΑΤΖ-ΛΟΥ» [Χατζηπαύλου<;>], «Μ.Τ.» [Μαν. Τζίρης<;>], «Αθήναιος», «Κιλκισιώτης», «Παίονα», «Άσφαιρος»). Συχνά επίσης εμφανίζονται άρθρα στελεχών της διοίκησης («Τοπικά προβλήματα. Το υδροαρδευτικό. Του κ. Αριστ. Λευκίδου. Νομαρχιακού Συμβούλου Κιλκίς», 21 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 21).

Στο φ. 27 (2 Νοε. 1959) ανακοινώνεται ο θάνατος του πρώτου της διευθυντή: «Η ελληνική δημοσιογραφία πενθεί. Πολύνεκρον αεροπορικό δυστύχημα εστέρησε την ζωή του Δημοσιογράφου Πόλυ Ιωαννίδην όστις διετέλεσε και Διευθυντής του *Αγωνιστή*. Η εφημερίς συλλυπείται εγκαρδίως τους οικείους του και τους εύχεται την εξ ύψους παρηγορίαν». Από το φ. 72 (17 Οκτ. 1960), ο διευθυντής και υπεύθυνος Μίμης Χατζηπαύλου αναγράφεται ως «Μέλος της Ενώσεως ΙΔΕΕΤΒΕ».

Ο τίτλος και η δεματολογία προιδαίζουν ότι η κυκλοφορία εκτείνεται στο νομό Κιλκίς: «διαβάσετε και διαδίδετε τον *Αγωνιστή του Κιλκίς*. Είναι η μοναδική εφημερίς του Νομού μας που σας εξυπηρετεί» (14 Σεπτ. 1959, αρ. φ. 20). Είναι ωστόσο ενδιαφέρον ότι οι περισσότερες διαφημίσεις οι οποίες εμφανίζονται στις σελίδες της είναι καταστημάτων της Θεσσαλονίκης και ότι αργότερα διακηρύσσει στον υπέρτιτλό της ότι κυκλοφορεί σ' όλη την Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (14 Σεπτ. 1959 - 30 Ιαν. 1961, αρ. φ. 20-82, με ελλείψεις. Τα φ. φέρουν σφραγίδα με την υπογραφή και το όνομα «Κ. Παπαδόπουλος, βουλευτής»).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Καίσιδης, «Ο τύπος στο Κιλκίς», *Κιλκισιακό Ημερολόγιο 1984. Ετήσια πνευματική επιθεώρηση*, επιμέλεια - εποπτεία: Φόρης Παροτίδης, εκδ. Σταύρος Ορφανίδης, σ. 117-119.

ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΕΡΗΣ

Αδάμος, Τάκης

(Πυρσόγιαννη Ηπείρου, 1914 - Αθήνα, 24 Δεκ. 1991). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Γενική μόρφωση πήρε στο διδασκαλείο των Ιωαννίνων. Μαθητής ακόμα εκδιώχθηκε από το οικοτροφείο λόγω των πολιτικών του ιδεών, αφού είχε ενταχθεί (1931) στην ΟΚΝΕ (Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων). Πήρε μέρος στο Αλβανικό μέτωπο. Στα χρόνια της Κατοχής εντάχθηκε στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και εργάστηκε στον παράνομο αντιστασιακό Τύπο, ως οργανωτικό στέλεχος και συντάκτης της εφ. *Αγωνιστής που κυκλοφορούσε στην περιοχή της Ηπείρου. Υπήρξε επίσης συντάκτης της ηπειρώτικης αντιστασιακής εφ. του ΚΚΕ *Φωνή της Ηπείρου*. Πήρε ενεργό μέρος στον Εμφύλιο (1946-1949) και ως καπετάνιος (με καθήκοντα διοικητή τάγματος) τραυματίστηκε τον Αύγουστο 1949, χωρίς να καταφέρει να αποδραπέυτεί πλήρως αφού εκείνο το τραύμα του τον ταλαιπώρησε ως τον θάνατό του. Στην αναγκαστική υπερωρία, μετά τον Εμφύλιο, διετέλεσε διευθυντής του θεωρητικού και πολιτικού περιοδικού του ΚΚΕ *Νέος Κόσμος* που κυκλοφορούσε από το 1950 έως το 1974 στις σοσιαλιστικές χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, όπου ζούσαν οι πολιτικοί πρόσφυγες του ελληνικού Εμφυλίου. Από το 1960 ως το 1969 δούλεψε στο ραδιοσταθμό του ΚΚΕ «Φωνή της Αλήθειας». Την περίοδο της δικτατορίας, στο διάστημα 1970-1974, διέυθυνε στο Λονδίνο την έκδοση της αντιστασιακής εφ. *Ελεύθερη Πατρίδα*. Στη Μεταπολίτευση διετέλεσε επί σειρά ετών αρχισυντάκτης της εφ. *Ριζοσπάστης, ευρωβουλευτής του ΚΚΕ (Οκτ. 1981 - Μάρτ. 1989) και πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (Μάρτ. 1989 - Μάρτ. 1991). Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ και του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Εθνικής Αντίστασης.

Στα ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1957. Έργα του που δημοσιεύτηκαν στην αναγκαστική υπερωρία (Βουκουρέστι) της μετεμφυλιακής περιόδου είναι: *Απλοί Άνθρωποι* (συλλογή διηγημάτων, 1957). *Η πάλη της Κύπρου για τη λευτεριά* (ιστορικοπολιτική μελέτη με συν-συγγραφέα τον Γιώργη Ζωΐδη, 1960), *Το Λαϊκό Τραγούδι στην Αντίσταση* (μελέτη, 1964), *Δρόμοι της Ζωής* (συλλογή διηγημάτων, 1966). Έργα του που εκδίδονται στην Ελλάδα μετά τον επαναπατρισμό του είναι: *Ιστορίες της Αντίστασης (1976)*, *Το Λαϊκό Τραγούδι στην Αντίσταση* (νέα βελτιωμένη έκδοση,

1977). *Η Λογοτεχνική μας κληρονομιά* (2 τ., 1979-1981), *Δοκίμια Ιδεολογικά - Λογοτεχνικά* (1980), *Πνευματικές Γνωριμίες* (1986), *Τέκνο της Ανάγκης - 70 χρόνια ΚΚΕ* (1988). Μαζί με τον Γ. Ζωΐδη επιμελήθηκε τη συλλογή *Το δήγημα της Αντίστασης-Ανθολογία*, που ήταν και η τελευταία πνευματική του εργασία. Έγραψε εκτενείς εισαγωγές σε διβλία κλασικών ελληνών λογοτεχνιών (Αλ. Παπαδιαμάντης, Κ. Θεοτόκης, Ανδ. Καρκαβίτσας) που κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή. Μετέφρασε το έργο του σοβιετικού συγγραφέα Μ. Σολζόχοφ, *Η μοίρα ενός ανθρώπου* και του ρουμάβου Λίβιου Ρεμπρενάου, *Η εξέγερση*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΡ.

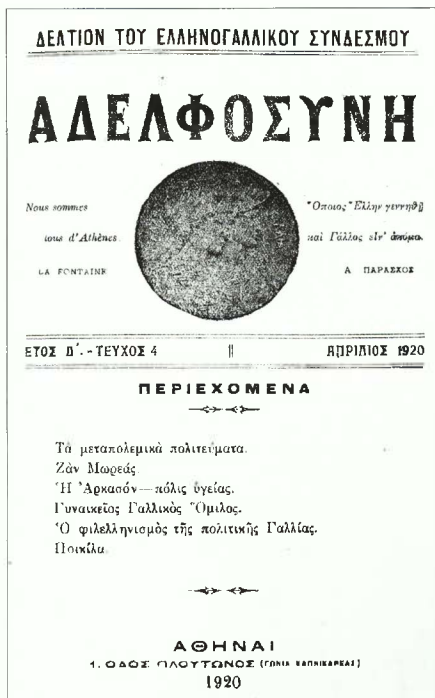
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Μωραΐτης, «Ανάμια με όπλο και λόγο και πένα», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 28 Δεκ. 1991· Ν. Καραντινός, «Τάκης Αδάμος», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 29 Δεκ. 1991· «Τάκης Αδάμος - Μια ζωή αφιερωμένη στον αγώνα και στα γράμματα», αφιέρωμα της εφ. *Ρίζοσπάστης*, 5 Ιαν. 1992· Ζήκ. Ντίνου, «Πρόσφερε πολλά» και Γ. Ζωΐδης, «Ανεκτίμητος φίλος και άνθρωπος», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 2 Φεβρ. 1992· Ν. Κυτόπουλος, «Τάκης Αδάμος», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 21 Ιαν. 1992· Άννα Ιωαννάτου, «Μνήμη Τάκη Αδάμου: Για μια άσπρη μέρα», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 20 Δεκ. 1992 της ίδιας, «Τάκης Αδάμος: Επαναστάτης και με την πένα», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 2 Φεβρ. 1997· Ζήκ. Ντίνου, «Αφιέρωμα στον Τάκη Αδάμο», ομιλία στην εκδήλωση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, 17 Φεβρ. 1997· Άννα Ιωαννάτου, «Τάκης Αδάμος: Η ζωή του ένα επαναστατικό τραγούδι - στα δέκα χρόνια από το θάνατό του», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 5 Ιαν. 2002 επίσης, πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Τάκη Αδάμου υπάρχουν στις εφ. *Έθνος* (19 Μαρτ. 1989), *Τα Νέα* (19 Μαρτ. 1989), *Ρίζοσπάστης* (25 και 29 Δεκ. 1991), *Ελευθεροτυπία* (27 Δεκ. 1991) κ.ά.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αδελφούσνη

Δελτίον του Ελληνογαλλικού Συνδέσμου. Αθήνα, 1916 - <>, αρ. φ. 1-<>. Εκδότης δεν αναφέρεται. Μότο: στο εξώφυλλο, κάτω από τον τίτλο αναγράφονται η ρήση του Λα Φονταίν «Είμαστε όλοι από την Αθήνα» και εκείνη του Αχιλλέα Παράσου «Όποιος Έλληνα γεννηθή και Γάλλος είν' ακόμα». Μηνιαίο, τριάντα έξι σελίδων, με συνεχή αρίθμηση κατ' έτος, διαστάσεων 19,50x13 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 5 δραχ. «Τυπογραφείον της Β. Αυλής Α. Ραφτάνη». Κολοκοτρώνη 13, Αθήνα. Διεύθυνση: Πλούτωνος 1 (Γωνία Καπνικαρέας). Αθήνα.

Ασχολείται με νέα από τη γαλλική κοινότητα της Αθήνας, τις ελληνογαλλικές πολιτικές, πολιτιστικές και οικονομικές σχέσεις και προβάλλει γενικά τον γαλλικό πολιτισμό. Από τη θεματολογία του ξεχωρίζουν τα άρθρα για τις σχολές του Ελλη-

νογαλλικού Συνδέσμου (αρ. τχ. 7, Ιουλ. 1920), το Διδασκαλείον προς μόρφωσιν καθηγητών της Γαλλικής (αρ. τχ. 8, Αύγ. 1920), για την ίδρυση του Γυναικείου Γαλλικού Ομίλου τον 1^ο Μαρτίου 1920 από την κυρία ντε Μπιγύ, «ήτις είχε παρτιτηρήσει πόσον αι Γαλλίδες, αι ερχόμεναι εις την Ελλάδα όπως εργασθώσιν, ευρίσκοντο απομεμονωμένα, άνευ κατευθύνσεως, άνευ υποστηρίξεως, οσάκις ήσαν προς στιγμήν άνευ δέσως ή ασθενείας» (αρ. τχ. 4, Απρ. 1920) και το «Η Οδύσσεια ενός Γάλλου πρεσβευτού, η διαμονή του εν Αθήναις» (αρ. τχ. 2, Φεβρ. 1920). Σε τεύχη του 1920 δημοσιεύθηκαν ακόμα συνεργασίες των Παύλου Νιρβάνια και Γεώργιου Ν. Φιλάρτου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη (τχ. του έτ. 1920).

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Άδωρος, Δώρος

βλ. Θεοδωρίδης, Θεόδωρος

Τ' Αετούπολα

Έκδοση της Επιτροπής Μόρφωσης και Διαφώτισης του Συμβουλίου Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας της Ε.Π.Ο.Ν. Το πρώτο τεύχος, που πρέπει να κυκλοφόρησε στα τέλη του 1943, γράφτηκε με το χέρι και εκτυπώθηκε σε εκτογράφο γλυκερίνης. Από το δεύτερο τεύχος και μετά άρχισε να γράφεται σε γραφομηχάνη. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των τευχών που εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν.

Πρόκειται για ένα χαριτωμένο μικρό περιοδικό που στοχεύει να ψυχαγωγήσει, να μορφώσει και να καλλιεργήσει τα ιδανικά της ελευθερίας στα μικρά ελληνόπουλα. Για την έκδοσή του συνεργάστηκαν αξιόλογοι πνευματικοί άνθρωποι, όπως ο Γεράσιμος Σταύρου, ο Χάρης Σακελλαρίου, ο Αλέξανδρος Μυριαλλής, ο Μίμης Δεσποτόπουλος και πολλοί ακόμα. Αξιόλογοι επίσης καλλιτέχνες φρόντισαν την εικονογράφηση του, όπως ο Νίκος Ακίλογλου (ο κοκκίλο-θεατρινός της Αντίστασης) και οι ιταλοί ζωγράφοι Μάριο Μιλάνι και Βιττόριο Μαρισσίνι. που μετά την κατάρρευση της Ιταλίας είχαν προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γ. Διαμαντόπουλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βάσος Γεωργίου (επιμ.). Η ιστορία της Αντίστασης, 1940-1945, τ. 4, Αθήνα, εκδ. Αυλός, 1979, σσ. 1472, 1475· Ονίτ Βαρών. Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945), Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Χ. Φλάισερ. Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1940-1950: ένα έθνος σε κρίση, Αθήνα, Θεμέλιο, 1984.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αετός

Εβδομαδιαία εφημερίς της Σύρου. Σύρος, 1945-1951, αρ. φ. 1-142, Ιδρυτής-διευθυντής: Ευαγγέλιος Ν. Ρούσσοσ. Άλλοι υπότιτλοι: Οθησκειευθείκον φύλλον της Ορθοδόξου Εκκλησίας (αρ. φ. 7, 30 Απρ. 1945)· Εβδομαδιαία εφημερίς (αρ. φ. 30, 3 Νοε. 1945)· 15/ήμερος Ειδησιογραφική Εφημερίς (1947)· Ειδησιογραφική εφημερίς των Κυκλάδων. Δεκαπενθήμερος εθνική, λογοτεχνική και κοινωνική εφημερίς (1949)· Εθνικοκοινωνικά προβλήματα - Γράμματα - Νεανικοί αγώνες (αρ. φ. 140). Εβδομαδιαία / δεκαπενθήμερη (1947), διεπίληθη, διστήλη / τριστήλη / εξάστηλη (1950), διαστάσεων 26x20 εκ. (1945) / 50x35 εκ. (1950). Από το 1947 πλάι στον τίτλο προστίθεται ένα στέμμα που καταργείται το 1949, μαζί με τον υπότιτλο. Τιμή φύλλου: από 5

έως 500 δρχ. λόγω του πληθωρισμού. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσι 7000 έως 30000 δρχ., εξαμηνιαία (από το 1947) 3500 δρχ. έως 10000 δρχ. και τριμηνιαία 1500 έως 5000 δρχ. Τυπογραφείο: Εταιρίας Τύπου Φρέμη (1947).

Ο Ε.Ν. Ρούσσοσ ξεκίνησε την έκδοση της εφ. Αετός σε ηλικία μόλις 14 ετών. Στα πρώτα, μάλιστα, χρόνια της έκδοσης, αναγράφει την ηλικία του δίπλα στ' όνομά του ως διευθυντή της εφημερίδας. Το οικογενειακό του περιβάλλον και η περιφρόνηση α πολιτική και πνευματική ατμόσφαιρα εξηγούν τον αρχικό έντονο προσανατολισμό του σε δρασηκευτικά, εθνικιστικά και φιλοβασιλικά ιδεολογήματα. Χωρίς να εγκαταλείπει, ως το τέλος, τουλάχιστον εμφανώς τον συντηρητικό αυτό προσανατολισμό, ο Αετός, σταδιακά, αποκτά σοβαρότερο, μετριπαδέστερο και πνευματικότερο (εις βάρος του πολιτικά μαχητικού) χαρακτήρα. Περιλαμβάνει άρθρα και σχόλια του Ευαγγελίου Ν. Ρούσσοσ και ποικιλία υλικού (ειδήσεις, χρονογραφήματα, ανέκδοτα, κυριακά ζητήματα κ.ά.). Η διεύθυνση εκφράζει συχνά τις απόψεις της και με τα ψευδών

ΕΘΝΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΝΕΑΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ. ΑΕΤΟΣ. ΤΟΜΟΙ: ΤΟΜΟΣ Α' - ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ 1945. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΣ Ν. ΡΟΥΣΣΟΣ. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ. ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ. ΚΡΙΣΙΜΑΡΧΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ. ΟΝΕΙΡΟΙ ΚΙΣΙΕΣ. Η ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΡΟΥ.

νυμα «Αετεύς» και «Αεκτιδεύς». Μόνιμες στήλες: «Με λίγα λόγια», «Χρονογράφημα», «Πενιές», «Συριανά νέα», «Συριανοί περίπταιοι», «Παρατηρήσεις», «Σημειώσεις», «Συριανή Ζωή», «Η Ζωή στο νησί μας».

Οι πολιτικές εξελίξεις (λήξη του Εμφυλίου, εκλογές 1950), η ηλικιακή και πνευματική ωρίμανση και η εμφανής διευρύνση των οριζώντων του διευθυντή του αποσπών σταδιακά το κέντρο βάρους του Αετού από την ιδεολογικά μονομερή πολιτική επικρατοσύνη και τον αποδεσμεύουν, αν και όχι δεσματικά, από τις πολιτικές και ιδεολογικές εξαρτήσεις του. Πολύ σύντομα ο Ε.Ν. Ρούσσοσ θα καταλήξει σ' έναν συνεπή πολιτικό φιλελευθερισμό.

Συνεργάτες ο πανταχού του συριανού Τύπου της εποχής παρών δικηγόρος Πέτρος Λ. Καμπάνης («Πέτερ»), οι καθηγητές του Ε.Ν. Ρούσσοσ στο γυμνάσιο Σύρου, διαπρεπείς φιλόλογοι Ι.Α. Θωμόπουλος («Θώμος», αργότερα διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης) και Αντώνιος Κανάκης («Αγκαν»), ο λόγιος ιεροδιάκονος Ευάγγελος Μονογιάς (υπογράφει και ως «Ε.Μ.») και οι Π. Τσαμαράς («ΤΟΣ – ΤΟ»), Σ.Φ. Φραγκέτης, Μίμης Η. Δεκλερής (αργότερα αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας), Ρένα Μπαντουβά, Χρήστος Μ. Μαρκουλής, Ιωάννης Τερζόπουλος (διευθυντής του *Κυκλαδικού φωτός*), Δημ. Αδ. Κρίνος (ο αργότερα γνωστός δικηγόρος και εκδότης του **Αγώνος* – πιθανώς είναι και ο συνεργάτης με τα αρχικά «Κ.Δ.Α.»), Νίκος Μπαζιάνας (αργότερα γνωστός ποιητής), Ματθαίος Τσατσόμοιρος (με ποιήματα), «Φύριος Πορφύριος» (προφανώς ψευδώνυμο), Γ. Βιτάλης (μαθητής), Ι.Λ. Κουμαριανός και οι «Λ.», «Ν.Λ.Σ.» (με διηγήματα), «Ν.Φ.», «Συριανόπουλο», «Φραγκενστάιν». Διαδέχεται δίκτυο ανταποκριτών στη Θεσσαλονίκη και άλλες κεντρικές επαρχιακές πόλεις, προφανώς ανάλογης με τον εκδότη του ηλικίας και του ίδιου ιδεολογικού κλίματος (Θεσ/νίκη: Ν.Μ. Σαμαράς, Χαλκίδα: Οδ. Αναστασίου, Θήβα: Ευ. Κρουσταλάκης, πρόκειται για τον κατόπιν εισαγγελέα του Άρειου Πάγου, Ρόδος: Π.Α. Παπαδάκης, Βόλος: Απ. Βαμβακάς).

Αξιοσημείωτη είναι η απόπειρα να δημοσιεύσει μιδιστόρημα σε συνέχειες με τοπικό θέμα, το μιδιστόρημα του εκδότη του Ε.Ν. Ρούσσοσ, *Εύμαιος, το βασίλειο του Σύρου*. Στο φ. 96 δημοσιεύεται, χωρίς όμως συνέχεια, ο πρόλογος. Ο ίδιος δια-

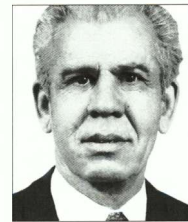
σκευάζει και δημοσιεύει σε συνέχειες τον *Μπεν Χουρ* του Ε. Wallace. Σε εποχή επίσης (Εμφύλιος) διώλου ενθαρρυντική για την ανακίνηση του Κυπριακού Ζητήματος, δέτει (αρ. φ. 94, 1 Οκτ. 1948) ζήτημα απελευθέρωσης της Κύπρου.

Τη συμπλήρωση πενταετίας από την έκδοση της εφημερίδας χαιρετίζουν στο φ. 126 (21 Μαρτ. 1950), κατά σειρά ο μητροπολίτης Χίου Παντελεήμων (Φωστήνης), ο ναύαρχος Αλέξανδρος Σακελλαρίου (συναρχηγός τότε, μαζί με τους Παν. Κανελλόπουλο και Νικ. Παπαδόπουλο, του κεντροδεξιού κόμματος Μέτωπο Εθνικής Αναδημιουργίας, ο Νίκος Δασούλης (πολύ οικείος στη συριανή κοινωνία, δυναμικός στρατιωτικός και πρώην στρατοπεδάρχης της Μακρονήσου), ο «Άγκαν» (φιλόλογος Αντώνιος Κανάκης), ο αρχιμανδριτής (κατόπιν μητροπολίτης Πρεβέζης) Στυλιανός Κορνάρος, ιεροκήρυκας του στρατοπέδου της Μακρονήσου, ο Λάμπρος Ζαχαρής και τα π. **Ρομάντοσ* και **Ελληνόπουλο*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (από το έτ. 1945 σώζονται μόνο τα φ. 7, 30. Σώζονται επίσης τα φ. 39-41, 43, 45-133, 135-140/142. Δεμένει σε σώμα με τις συριανές εφ. *Συριανά Νέα, Ερμούπολης, Ο Αγών, Λιγνή*).

ΜΑΡΚΟΣ Δ. ΦΡΕΡΗΣ

Αθανασιάδης, Αθανάσιος

(Αθριανούπολη, 15 Απρ. 1916 - Αλεξανδρούπολη, 29 Φεβρ. 2004), Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, εκδότης, καθώς και ανταποκριτής εφημερίδων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Γιος του Απόστολου Αθανασιάδη, ποτοποιού, εγκαταστάθηκε στην Αλεξανδρούπολη το 1922. Αποτέλεσε σημαντική μορφή στη ζωή του Τύπου της Βόρειας Ελλάδας. Απόφοιτος γυμνασίου, εργάστηκε ως δάσκαλος σ' ένα χωριό του Έβρου πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Φυλακίστηκε στην Αλεξανδρούπολη εξαιτίας των δημοκρατικών του φρονημάτων, μετά το κίνημα των Φιλελευθέρων της 17^{ης} Μαρτίου 1935. Στη διάρκεια του πολέμου πέρασε στον ελληνικό στρατό της Μέσης Ανατολής και διορίστηκε αρχικά στο Κάιρο, στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης. Κατόπιν, εργάστηκε ως δάσκαλος δημοτικού σχολείου στο ελληνικό στρατόπεδο προσφύγων της Ντίρι-Ντάουα

και στη συνέχεια στην Αντίς Αμπέμπα της Αιθιοπίας. Το 1945 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Αλεξανδρούπολη με τη γυναίκα του, Αικατερίνη Διλβόη, με την οποία και απέκτησε τέσσερα παιδιά. Εργάστηκε συνεχώς στον Τύπο ως το 1968, οπότε έκλεισε η τελευταία του εφημερίδα. Ανάμεσα στο 1965 και το 1967 έζησε στη Ζυρίχη ως ανταποκριτής ελληνικών εφημερίδων. Στη διάρκεια της δικτατορίας, αναγκασμένος σε απραξία, εργάστηκε σε οργανωτική θέση μιας ιατρικής κλινικής της Αλεξανδρούπολης.

Ειδικότερα, η δημοσιογραφική του δράση ξεκινά όταν ως μαθητής γυμνασίου στην Αλεξανδρούπολη έβγαλε την πρώτη του εφημερίδα σε χειρόγραφη μορφή, τα *Μαθητικά Νέα*. Παράλληλα, εργαζόταν στη *Φωνή της Θράκης* του Χρηστάκη Χρηστίδη. Μετά την αποφοίτησή του ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία, εκδίδοντας το 1934 την εβδομαδιαία εφ. *Αδιάλλακτος*, την οποία τον επόμενο χρόνο μετονόμασε σε *Δημοκρατικό Αδιάλλακτο*. Το φύλλο αυτό έζησε ως το 1940 και υποστηρίχτηκε οικονομικά από τον μητροπολίτη Αλεξανδρούπολης Γερβάσιο Σαρασίτη. Εκπροσωπούσε αρχικά τη βενιζελική παράταξη, τυπωνόταν σε 500 αντίτυπα και διέκοψε την έκδοσή της με τον πόλεμο.

Το 1934 ο Αθανασιάδης εξέδωσε την εφ. *Σαμοθράκη* και το 1936 την *Ηχώ του Έβρου*, για τις οποίες δεν διαθέτομε σαφείς πληροφορίες. Φαίνεται πως και οι δύο είχαν σχετικά μικρή διάρκεια, έζησαν περίπου ένα χρόνο. Την ίδια χρονιά, το 1936, ανέλαβε μαζί με τον Σταύρο Φανφάνη τη διεύθυνση της εφ. *Θρακικά Νέα*, την οποία εξέδιδε ο δικηγόρος της Αλεξανδρούπολης Κωνσταντίνος Καρωτάκης. Τον Νοέμβριο 1946 εξέδωσε τον **Τύπο της Θράκης*, το πιο μακρόβιο από τα έντυπα του, που ανήκε στον χώρο του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Έγραφε μόνος τα περισσότερα άρθρα της εφημερίδας που ήταν εβδομαδιαία και τετρασέλιδη. Τα έξοδά της εξασφαλιζόνταν κυρίως από συνδρομές, διακηρύξεις και διαφημίσεις. Στην έκδοσή της εργαζόνταν η σύζυγος και ο γιος του, επρόκειτο δηλαδή στην ουσία για οικογενειακή επιχείρηση. Η οικογένεια διέθετε δικό της τυπογραφείο, στο οποίο απασχολούνταν πριν τη δικτατορία επτά τυπογράφοι. Το 1952, σε συνεργασία με τον Γεώργιο Κονδύλη, εκδίδουν την καθημερινή εφημερίδα *Πανθρακική* που θα ζήσει για ένα χρόνο. Τυπωνόταν στην Καβάλα και κυκλοφο-

ρούσε στις τρεις μεγάλες πόλεις της Θράκης με την ίδια ύλη και διαφορετικό κάθε φορά τίτλο: *Πανθρακική* για την Αλεξανδρούπολη, *Κομοτηνή* και *Ξάνθη* για τις αντίστοιχες πόλεις. Το 1956 εκδίδει δεκαπενθήμερο περιοδικό με τίτλο *Σαμοθράκη*, ενώ το 1959 εκδίδει την εβδομαδιαία εφ. *Ορεστιάς*. Και τα δυο έντυπα υπήρξαν βραχύβια, εκδόθηκαν για έναν περίπου χρόνο και λειτουργούσαν με συνδρομές.

Ο *Τύπος της Θράκης*, που αποτέλεσε το πιο ισχυρό έντυπο του Αθ. Αθανασιάδη, άρχισε να εξασθενεί από το 1963-1964, όταν ο εκδότης του πολιτεύτηκε ως υποψήφιος βουλευτής της Ένωσης Κέντρου. Τα έξοδα της υποψηφιότητας αυτής καδώς και οι αντιπαλότητες που γέννησε, αποτέλεσαν δυσβάστακτο βάρος για την εφημερίδα. Ωστόσο, δεν έκλεισε παρά το 1968, καθώς ο εκδότης ήταν «χρωματισμένος πολιτικά». Από το 1945 και έπειτα –πιθανότατα ως το 1968– ο Αθ. Αθανασιάδης εργάστηκε παράλληλα ως ανταποκριτής των εφ. **Ελληνικός Βορράς*, *Πρωινός Ταχυδρόμος*, **Απογευματινή*, **Ακρόπολις*, **Μακεδονία*. Τις πληροφορίες τις οποίες συγκέντρωνε στη διάρκεια της ημερίας διατρέχοντας τον νομό Έβρου, έστελνε τηλεγραφικά στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη κάθε απόγευμα.

Τόσο προπολεμικά όσο και μετά τον πόλεμο ο Αθ. Αθανασιάδης αποτέλεσε δραστήριο στέλεχος των Φιλελευθέρων. Υπήρξε γραμματέας της Επιτροπής του Κόμματος των Φιλελευθέρων, διορισμένος από τον Γεώργιο Παπανδρέου, στις πρώτες εκλογές που οργανώθηκαν μετά τον πόλεμο. Κατά την περίοδο 1945-1965 περίπου πολιτεύτηκε δύο φορές, χωρίς ωστόσο να εκλεγεί βουλευτής. Ανέλαβε τη διεύθυνση του πολιτικού γραφείου του Απόστολου Βλασκακούδη, βουλευτή της Ένωσης Κέντρου στον Έβρο.

Τιμήθηκε με αναμνηστικό μετάλλιο για τη συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση, ως μέλος των εκστρατευτικών σωμάτων Μέσης Ανατολής. Για τον ίδιο λόγο τιμήθηκε από τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας Χριστόφορο με τον Χρυσό Σταυρό το 1945. Το 1994 τιμήθηκε με ειδική διάκριση από τη νομαρχία Έβρου, στα πλαίσια του τρίτου δημοσιογραφικού συνεδρίου, ως παλαιάμαχος δημοσιογράφος και εκδότης.

Δεν σώζεται το αρχείο των εφημερίδων που εξέδιδε ο Αθ. Αθανασιάδης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει το φωτογραφικό αρχείο του:

αποτελείται από υλικό που χρησιμοποιούσε για τις εκδόσεις, απεικονίζει καλά τις πολιτικές προσωπικότητες και τη δράση τους στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης, καθώς και στιγμιότυπα από την κοινωνική ζωή του τόπου.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τις συγγραφείς (Αλεξανδρούπολη, Μάιος 2001).

ΒΑΣΩ ΘΕΟΔΩΡΟΥ – ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Αθανασιάδης, Θεόφιλος

(Ζαγόρι, 1889 - Δράμα, 1941). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, συγγραφέας, Γόνος οικογένειας λογίων, σπούδασε στη Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων και στη συνέχεια, μετά το 1908, στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου

Αθηνών. Η οικονομική κατώστασή του δεν του επέτρεψε να ολοκληρώσει τις πανεπιστημιακές σπουδές του και τον ανάγκασε να εργαστεί στην εκπαίδευση. Την περίοδο αυτή εργάστηκε ως δάσκαλος στο χωριό Αγ. Πνεύμα Σερρών και μετέπειτα στην Ελευθερούπολη Καβάλας. Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων πολέμησε με το εθελοντικό σώμα των «Γαριβαλδινών» για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων.

Μετά το τέλος των πολέμων εγκαταστάθηκε με άλλους συμπατριώτες του στη Δράμα (1913). Σύνοτμα, άρχισε να εργάζεται και πάλι διδάσκοντας στο Ημιγυμνάσιο Δράμας, αλλά συνελήφθη τον Ιούλιο 1917 από τις βουλγαρικές κατοχικές αρχές και στάλθηκε ως αιχμάλωτος στη Βουλγαρία. Δύο χρόνια μετά, επέστρεψε στη Δράμα και ασχολήθηκε κυρίως με τη δημοσιογραφία.

Υπήρξε εκδότης και βασικός αρθρογράφος της *Ελευθερίας*, της πρώτης εφημερίδας της Δράμας (1914-1915). Αργότερα έγινε αρχισυντάκτης της *Σάλπιγγος της Ανατολικής Μακεδονίας* (1920) και διευθυντής και υπεύθυνος της εφ. *Ο Νέστος* (1921) και του *Ελευθέρου Κήρυκος* (1926). Τα επόμενα χρόνια, εξέδιδε τα π. *Οικονομική στατιστική του Νομού Δράμας* 1927 (Φεβρ. 1928), *Ημερολόγιον Δράμας* (1930) και **Ημερολόγιον Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης* (1931-1935) και έγραφε τα περισσότερα άρθρα τους. Επίσης, αρθρογραφούσε στο *Ημερολόγιον της Βορείου Ελλάδος* (1938) και σε διάφορες τοπικές

εφημερίδες. Κατά τη διάρκεια της τρίτης βουλγαρικής κατοχής (1941-1944) κυκλοφορούσε παράνομα ημερήσιο δελτίο ειδήσεων από ραδιοφωνικές εκπομπές. Παράλληλα με τη δημοσιογραφική δράση του διετέλεσε δήμαρχος Δράμας (1923-1925) και διευθυντής του Εμπορικού Επιμελητηρίου της πόλης. Υπήρξε ιδρυτής του Συλλόγου Ομήρων Ανατολικής Μακεδονίας και ενεργό μέλος Ηπειρωτικών Σωματείων.

Συνελήφθη για δεύτερη φορά από τις βουλγαρικές κατοχικές δυνάμεις στις 29 Σεπτεμβρίου 1941 και εκτελέστηκε σε ηλικία 52 χρόνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θεόφιλος Αθανασιάδης, Φλογερός πατριώτης, ανθρωπιστής και οραματιστής μιας σύγχρονης και ευτυχημένης Δράμας». *Βήματα στη Δράμα*, τχ. 17 (Δεκ. 1989), 30-31. Β.Κ. Πασχάλιδη. *Δραμινά ιστορικά*, 67 *Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της*, Δράμα 1992, σσ. 121-123, 192. Ντ. Χριστιανόπουλος. *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950. Καταγραφή - βιβλιογραφία - προσυπογραφή*, Κοζάνη 1998, σ. 51.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΟΤΗΣ

Αθανασιάδης, Μιχαήλ [Μ.Α.]

(Αθήνα<>, 6^ο μισό 19^{ου} αι. - Αθήνα, 1915). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, συνεργάτης της εφ. *Χρόνος* και των π. *Σκριπ*, *Εθνικόν Ημερολόγιον Κ.Φ. Σκόκου* στην Αθήνα και του π. *Νέον Πνεύμα* στην Κωνσταντινούπολη. Το 1895

εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο, όπου εξέδωσε το σατιρικό π. *Σφιγξ* στο Κάιρο. Εξέδωσε ακόμα από το 1896 έως το 1908 το σατιρικό π. *Σφύρα* στην Αθήνα.

Το 1897 συμμετείχε με σκίτσα του στην εκκοινωνογράφηση του βιβλίου *Οι άθλιοι των Αθηνών* του Ιωάννου *Κονδυλάκη. Σκίτσα του έχουν επίσης δημοσιευτεί στο π. **Πινακοθήκη*. Το 1903 έλαβε μέρος στην Καλλιτεχνική Έκθεση στον Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός» και το 1981 εκτέθηκαν έργα του στην ΕΣΗΕΑ. Επί ένα διάστημα ήταν υπάλληλος στη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων. Υπήρξε ιδρυτής και πρώτος διευθυντής του Ανθρωπομετρικού Τμήματος της Αστυνομίας Αθηνών. Εργαζόμενος εκεί μάλιστα, έγραψε και το βιβλίο *Εισαγωγή εις την εγκληματολογικήν ανθρωπολογία* (Αθήνα 1911). Διατέλεσε μέλος της

Εταιρείας Φιλοτέχων. Ασχολήθηκε κυρίως με σκίτσα και γελοιογραφίες πολιτικών προσώπων, τα οποία αποδίδει σχεδιαστικά με ιδιαίτερο τρόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Interim. «Η δεύτερα ομορυστική έκδοσις». *Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας*, 165 (1929). 40· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1. Αθήνα 1997 (Παναγιώτης Ιωάννου), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοσπίτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αθανασιάδης, Πάνος

(Κυδωνίες Μ. Ασίας, 1899 - Αθήνα, 1981). Ιδρυτής και εκδότης της **Ναυτεμπορικής*. Απόφοιτος της Εμπορικής Σχολής Χάλκης και πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μεγάλωσε στην Κωνσταντινούπολη και το 1924,

νεαρός πρόσφυγας, εγκαταστάθηκε στον Πειραιά όπου ταυτόχρονα με τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών επιδόθηκε στις ναυτιλιακές εργασίες και, παράλληλα, με την έκδοση του *Ναυτικού και Εμπορικού Δελτίου Πειραιώς*, το οποίο πρωτοκυκλοφόρησε στις 8 Μαρτίου 1924 για να μετονομασθεί στη συνέχεια σε *Ναυτεμπορική*, το 1948, υπό τη διεύθυνση πλέον του αδελφού του Τζώρτζη *Αθανασιάδη. Επίσης, διετέλεσε πρόεδρος της Εκδοτικής Δημοσιογραφικής Α.Ε., ιδιοκτήτριας της παλαιάς **Βραδινής*, της οποίας εκδότης και γενικός διευθυντής ήταν ο αδελφός του.

Πέραν της εκδοτικής, η δραστηριότητά του ήταν πολυσχιδή: καθηγητής της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής (σήμερα Πανεπιστήμιο Πειραιώς), σύμβουλος του υπουργείου Εμπορίου, πρόεδρος του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς, πρόεδρος της Ένωσης Οίκων Διεθνών Μεταφορών, της Ένωσης Ναυλομεσιτών και Πρακτόρων και μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού. Θεωρείται ο εμπνευστής και από τους βασικότερους συντελεστές της λιμενικής ανάπτυξης του Πειραιά, ενώ σημαντική υπήρξε η δράση του στον κοινωνικό τομέα, ως διοικητικό στέλεχος πολλών οργανώσεων (πρόεδρος της Λέσχης Σκωλ, πρόεδρος των Ρόταρυ Πειραιώς, πρόεδρος του Ομίλου Ερετών κ.ά.).

Έλαβε μέρος σε μεγάλα διεθνή ναυτιλιακά και δημοσιογραφικά συνέδρια και έγραψε πολλές και αξιόλογες μελέτες και άρθρα σε ελληνικές και ξένες εφημερίδες και περιοδικά. Αναδείχθηκε σε έναν από τους κορυφαίους οικονομικούς παράγοντες της χώρας και έτυχε πολλών τιμητικών διακρίσεων. Χαρακτηρίστηκε ως ο πατριάρχης του οικονομικού Τύπου στην Ελλάδα, εκδίδοντας την πρώτη ελληνική οικονομική εφημερίδα, αλλά και ως ένας από τους πρωτεργάτες της οικονομικής ενημέρωσης διεθνώς, αφού υπήρξε –μαζί με τον αδελφό του Τζώρτζη– ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Ευρωπαϊκού Οικονομικού Τύπου (UPEFE).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΚΟΥΜΠΙΑΣ

Αθανασιάδης, Τζώρτζης [Γεώργιος]

(Κωνσταντινούπολη, 1912 - Αθήνα, 1983). Δημοσιογράφος, εκδότης και επιχειρηματίας. Το 1925 εγκαταστάθηκε στον Πειραιά και σπούδασε στη γαλλική σχολή Saint Paul. Μετά τις σπουδές του επιδόθηκε στη δημοσιογραφία δουλεύοντας

από το 1934 στο *Ναυτικόν και Εμπορικόν Δελτίον Πειραιώς* που εξέδιδε ήδη ο αδελφός του Πάνος *Αθανασιάδης. Το 1936 ανέλαβε τη διεύθυνση του εντύπου και –ως συνιδιοκτήτης πλέον– υπήρξε ο ενσαρκωτής του οράματος του ιδρυτή του για έγκυρη και χρηστική οικονομική ενημέρωση. Στον ελληνόιταλικό πόλεμο υπηρέτησε ως λοχίας-πυροβολητής, ανδραγάθησε στις μάχες Καστοριάς και Μόραβα και παρσημοφορήθηκε με το Αργυρούν Αριστείον Ανδρείας.

Μετά την Κατοχή αναλαμβάνει την ανασυγκρότηση του *Δελτίου*, το οποίο το 1948 μετονομάζεται σε *Η *Ναυτεμπορική*, που με την πάροδο του χρόνου καθιερώνεται ως πρωτοποριακή οικονομική ημερήσια εφημερίδα, με κύρος και τεράστια απήχηση στην οικονομική ζωή και σε όλους τους τομείς του επιχειρηματικού γίνεσθαι. Διευρύνοντας τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες το 1957 δημιούργησε το εργοστάσιο Γραφικών Τεχνών Αφοί Αθανασιάδη, το 1962 αγόρασε και ανασυγκρότησε και διεύθυνε την εφ. *Η *Βραδινή*, ενώ το 1964 εξέδωσε την ημερήσια πρωινή εφ. *Ημέρα*.

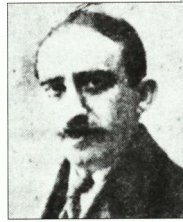
Αντιτάχθηκε στη δικτατορία, με αποτέλεσμα να σφραγιστούν τα γραφεία της *Βραδυνής* επί Δ. Ιωαννίδη (1973) και να απαγορευθεί η έκδοσή της. Η εφημερίδα επανεκδόθηκε το 1974, την ημέρα της «μεταπολίτευσης». Στα γραφεία της ο Τζώρτζης Αθανασιάδης δολοφονήθηκε στις 19 Μαρτίου 1983 από την τρομοκρατική ομάδα «Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη».

Πέραν των εκδοτικών του δραστηριοτήτων, που τον είχαν αναδείξει και πρόεδρο της Ένωσης Ιδιοκτητών των Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, αξίωμα που κατείχε έως τον θάνατό του, ήταν πρόεδρος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Αθλητισμού (1958) και δημιουργός της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού. Το 1959 ίδρυσε τον ΟΠΑΠ (Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου), βάζοντας τα θεμέλια της οικονομικής ανεξαρτητοποίησης του ελληνικού αθλητισμού. Επίσης, ήταν ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Ευρωπαϊκού Οικονομικού Τύπου (Union de la Presse Économique Européenne), του Διεθνούς Ινστιτούτου Τύπου (International Press Institute) και της Διεθνούς Ένωσης Ιδιοκτητών Εφημερίδων (Fédération Internationale des Éditeurs de Journaux). Διετέλεσε πρόεδρος και ανακηρύχθηκε μεγάλος ευεργέτης του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου Αθηνών (1962-1963), ενώ ως έφηβος υπήρξε πρωταθλητής Ελλάδος στην κωπηλασία και έλαβε μέρος σε διεθνείς αγώνες ως μέλος της ελληνικής εθνικής κωπηλατικής ομάδας. Παράλληλα υπήρξε μάσκετμπολίστας στον Ολυμπιακό Πειραιώς. Παντρεύτηκε το 1939 την Ελένη Αμπατζή και απέκτησε τρία κορίτσια: την Ειρήνη, τη Μαριέττα και την Αγγέλα, εκδότριες σήμερα της *Ναυτεμπορικής*.

Ο Τζώρτζης Αθανασιάδης χάρη στην πολύπλευρη δραστηριότητά του τιμήθηκε με τα ακόλουθα παράσημα: Αργυρούν Αριστείων Ανδρείας (1941), Χρυσούν Μετάλλιο Οικουμενικού Πατριαρχείου (1963), Τίμιον Σταυρόν του Αποστόλου και Ευαγγελιστού Μάρκου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας (1965), Χρυσούν Σταυρόν μετά στέμματος Πατριαρχείου Ιεροσολύμων (1974), το γαλλικό παράσημο του Τάγματος της Ασίας (1976), το παράσημο Α' Τάξεως της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (1976), τον Χρυσούν Σταυρόν της Αγορείτικης Χιλιετηρίδος και τον Σταυρόν του Τάγματος των Ορθοδόξων Σταυροφόρων του Παναγιώτου Γάφου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΚΟΥΜΠΙΑΣ

Αθανασίου, Μάκης [Γεράσιμος]

(Πάτρα, 1887-1944). Λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Ίδρυσε την καθημερινή εφ. *Το Φως* και μετά τη διακοπή της έκδοσής του εργάστηκε κατά καιρούς στις πατρινές εφ. *Ο Τεχυδρομος* και **Νεολόγος*. Έγραφε με την ίδια

ευχέρεια σε όλα τα είδη δημοσιογραφικού λόγου. Τα πολιτικά άρθρα και άλλα σοβαρά θέματα υπέγραφε συνήθως ως «Μακ-Αθαν.»., αλλά τα κύρια άρθρα ως «Μ.Α.Α.» και τα χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «Μαξ». Ως λογοτέχνης δημοσίευε από τη νεαρή ηλικία του ποιήματα και διηγήματα. Ως θεατρικός συγγραφέας έγραψε δράματα. Δύο από αυτά ανεβάστηκαν στη σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου Πατρών από γνωστούς διάσους των Αθηνών. Έγραψε με θέματα καθαρώς πατρικά θεατρικές επιδεδωχθείς που παίχθηκαν σε θερινά θέατρα από οπερετικούς διάσους.

Μετείχε ενεργώς σε κάθε τοπική πνευματική ή καλλιτεχνική κίνηση. Πρωτοστάτησε το 1916 για την ίδρυση του φιλολογικού συλλόγου Ακαδημία Γραμμάτων και Τεχνών και το 1932 για την ανασύσταση της Σχολής Λαού. Ήταν αντιβενιζελικός, χωρίς να υποστηρίζει συγκεκριμένο κόμμα. Από τον Οκτώβριο 1922, όταν ο Ιωάννης Μεταξάς ίδρυσε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, έγινε ενθουσιώδης υποστηρικτής του. Αργότερα η εφ. *Το Φως* έγινε επίσημο όργανο του Μεταξά. Στη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944) ο Αθανασίου αποσύρθηκε σ' ένα κτήμα που είχε έξω από την Πάτρα, όπου και πέθανε στις 15 Ιανουαρίου 1944.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφύλλου, *Ιστορικών λεξικών των Πατρών*, Β' έκδ. αναθεωρημένη και εικονογραφημένη. Πάτρα 1980· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατρίαικού τύπου, 1840-1940*. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Αθάνατος, Κώστας

(Κυλαμάτα, 1896-1966<;>). Φιλολογικό ψευδώνυμο του Κωνσταντίνου Καραμούζη, δημοσιογράφου και διπλωμάτη. Γύρω στα 1910, έφηβος ακόμα, άρχισε τη δημοσιογραφική σταδιοδρομία. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ, χρονογράφος, πολιτικός αρθρογράφος, αρχισυντάκτης και διευθυντής στις εφ. **Πατρίς*, **Ακρόπολις*, **Βαλκανικός Τεχυδρομος*,

*Ελληνικόν Αίμα κ.ά. Συνεργάστηκε, επίσης, στα π. *Κυριακή του Ελεύθερου Βήματος*, *Θησαυρός, *Ήλιος* και *Νέα Εστία και στο πρώτο υπήρξε διευθυντής σύνταξης από την αρχή της έκδοσής του (1926-1928). Το 1930 ίδρυσε την εφ. **Ελεύθερος Άνθρωπος* στην οποία κατά την οκτάχρονη ζωή της ήταν και διευθυντής, επικεφαλής επιτελείου διαπραγμάτων δημοσιογράφων εκείνης της περιόδου. Διευθυντής χρημάτισε και στις εφ. *Ελεύθερος Λόγος (1923) και *Ημερήσιος Τύπος (1929). Υπήρξε, επίσης, ο πρώτος αρχισυντάκτης της εφ. *Ελεύθερον Βήμα που ιδρύθηκε από τον Δημήτρη *Λαμπράκη και άλλους παράγοντες της δημοσιογραφίας και της πολιτικής. Η στήλη του «Αττικά Ημερονύχτια» στις εφ. *Πατρις*, *Ελεύθερον Βήμα* και *Ημερήσιος Τύπος* τον καθιέρωσε ως έναν από τους δημοφιλέστερους χρονογράφους της εποχής του. Το 1940 ήταν πολεμικός ανταποκριτής της εφ. *Η Βραδινή* στον ελληνοϊταλικό πόλεμο και κατά τη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944) εργάστηκε μαζί με τον δημοσιογράφο Στάθη Θωμόπουλο ως συντάκτης στην παράνομη εφ. *Αναγέννηση*.

Παράλληλα ανέπτυξε σπουδαία διπλωματική καριέρα. Αρχικά, κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας, ανταποκριτής, τότε, της εφ. *Πατρις* στη Σύμωρη, τοποθετήθηκε αντιπρόσωπος του υπουργείου Εξωτερικών στο στρατηγείο των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων. Ακολούθως, υπηρέτησε ως διευθυντής των Γραφείων Τύπου των ελληνικών πρεσβειών στο Παρίσι (1923), στις Βρυξέλλες (1952-1955) και στη Βέρνη (1955-1956). Επίσης, διευθυντής των Γραφείων Τύπου του «Σχεδίου Μάρσαλ» στο Παρίσι και των υπηρεσιών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στη Γενεύη. Αντιπροσώπευσε την Ελλάδα σε πολλά διεθνή συνέδρια, συνδυάζοντας τη συμμετοχή του σε αυτά με τις δημοσιογραφικές αποστολές του στο εξωτερικό. Διετέλεσε, τέλος, μόνιμος αντιπρόσωπος της ΕΣΗΕΑ στα διεθνή δημοσιογραφικά συνέδρια και δίδαξε στη δημοσιογραφική σχολή που λειτουργούσε για ένα διάστημα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Το πνευματικό του έργο υπήρξε, επίσης, πλούσιότατο, καθώς ως γνήσιος «αυτοδιδάκτος» της δημοσιογραφίας και της λογοτεχνίας ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη του γραπτού λόγου. Ο Κωστής *Παλαμάς είχε χαρακτηρίσει το χρονογράφημά του με τον γαλλικό όρο «élan», που σημαίνει «ορμή». Κατά την παραμονή του στην γαλλική πρωτεύουσα αναμίχθηκε ενεργά στην παρισινή

πνευματική ζωή, εξέδωσε βιβλία στα ελληνικά και στα γαλλικά. Ανάμεσα στα έργα του ήταν: *Περπατώντας η Δόξα*, εντυπώσεις από τη Σύμωρη (1919)· *Διατί ηττηθήκαμεν*, πολιτικό δοκίμιο (1922)· *Το εθνικόν κίνημα Χίου και Μυτιλήνης*, ιστορική μονογραφία (1923)· *Θλιμμένοι Θεοί*, εντυπώσεις από το Παρίσι (1925)· *Napoléon, Μαζέππας* (1937)· *Αττίλας* (1939)· *Reflets de flammes* (Παρίσι 1965).

Τιμήθηκε για τις υπηρεσίες του με τον Ταξιάρχη του Φοίνικος, τον Πολεμικό Σταυρό, το Μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας, Το 1950 τιμήθηκε με το Γαλλικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών. Τον ίδιο χρόνο έγινε ισόβιο μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας στην Τάξη της Ιστορίας και αργότερα του απονεμήθηκε το Παράσημο της Λεγεώνας της Τιμής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Γιοβάνη, 1989, σ. 15-17.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΜΕΛΙΔΗΣ

Αθηνά

Εφημερίδα πολιτική, φιλολογική και εμπορική. Μέγαρο, Φεβρ. 1832 / Ναύπλιο, Απρ. 1832 / Αθήνα, 1835-1864. Εκδότης: Εμμανουήλ *Αντωνιάδης, Μότο: «Φαντασίαν λαβείν πολιτείας ισόνομου, κατά ΙΣΟΤΗΤΑ και ισηγορίαν διοικουμένης και βασιλείας τιμώσης πάντων μάλιστα την ελευθερίαν των αρχομένων» (Μάρκος Αυρήλιος Α. 1Α'). Δισεβδομαδιαία («κατά Τετράδα και Σάββατον»), τρισηπτή, τετρασελίδη, μικρού σχήματος. Συνδρομές: ετήσια 48 δρχ., εξαμηνιαία 24 δρχ. Τυπογραφείο: «εκ της τυπογραφίας Ε. Αντωνιάδου».

Εκδόθηκε σε στιγμές κρίσιμες ως επίσημο όργανο των «συνταγματικών» και εναντίον του προέδρου της προσωρινής Κυβερνήσεως, Αυγουστίνου Καποδίστρια. Στα πρώτα φύλλα εδημοσίευσε τις αποφάσεις της «Εθνικής Κυβερνήσεως». Τον Απρίλιο 1832 μεταφέρθηκε στο Ναύπλιο όπου είχε εγκατασταθεί, μετά την παραίτησή του Αυγουστίνου Καποδίστρια, η «Προσωρινή Επιτροπή Διοικήσεως», με πρόεδρο τον Γεώργιο Κουντουριώτη.

Εφημερίδα φιλελευθέρων αρχών, αντιπολιτεύθηκε την Αντιβασιλεία αλλά ακόμη και τον Ιωάννη Κωλέττη, με τον οποίο προηγουμένως είχαν βρεθεί στο ίδιο στρατόπεδο, όταν ο τελευταίος υπηρέτουσε, επί οθωνικών κυβερνήσεων, ως

υπουργός Ναυτικών και Εσωτερικών. Η στάση αυτή είχε ως συνέπεια την προσωρινή διακοπή της το έτος 1833. Επανεξεδόθη τον Μάιο 1834. Ο βίος της υπήρξε μακρός και λίαν αγωνιστικός σε όλη τη διάρκεια της οδωνικής διακυβέρνησης, αγωνιζόμενη για την Συνταγματική τάξη και την καθιέρωση του Συντάγματος, μαζί με τις δύο άλλες μεγάλες εφημερίδες της περιόδου, τον **Αιώνα* του Ιωάννου **Φιλήμονος* και την **Ελπίδα* του Κωνσταντίνου **Λεβίδη*, παρά το γεγονός ότι σε πολιτικό επίπεδο τα τρία φύλλα ακολουθούσαν διαφορετική γραμμή. Ας σημειωθεί ότι οι διώξεις εναντίον του φύλλου και του εκδότη—όπως άλλωστε συνέβη και με τις άλλες εφημερίδες— δεν σταμάτησαν αφού ανέκαθεν επιδίωξε της εξουσίας στάθηκε η παρεμπόδιση της ελεύθερης έκφρασης, της ανεξαρτησίας του Τύπου, ο οποίος ήταν, σύμφωνα με τον Εμμ. Αντωνιάδη «το μόνον και τελευταίον λείψανον των εθνικών [...] ελευθεριών» (αρ. φ. 436, 5 Μαΐου 1843).

Η *Αθηνά*, εκφράζοντας τις φιλελεύθερες, δημοκρατικές απόψεις του εκδότη της Εμμανουήλ Αντωνιάδη, επολέμησε την πολιτεία του Όθωλο χαρακτηρισίζοντάς την απολυταρχική και αντιλαϊκή. Εφημερίδα με σαφείς φιλοβρετανικές αποκλίσεις, πάντα στα πλαίσια των δημοκρατικών δεσμών, εκπροσωπεί καλά τους κύκλους των Ελλήνων με δυτική παιδεία και ελεύθερο φρόνημα, οι οποίοι ως εκπρόσωποι του φθίνοντος κινήματος του Διαφωτισμού, επίστευαν και επεδίωκαν την συγκρότηση κράτους δεμελιωμένου στα δημοκρατικά ιδεώδη, δυτικού—μάλιστα αγγλικού και γαλλικού τύπου. Φύλλο με ευρύ φάσμα θεμάτων, εκάλυπτε την εσωτερική και εξωτερική επικαιρότητα. Θέματα εξωτερικής πολιτικής στα οποία αναλύονται η πολιτική της Αντιβασιλείας και των υπειδιώνων υπουργών, η στάση των ξένων κυβερνήσεων απέναντι στο ελληνικό πρόβλημα, παρουσιάζονται με απόλυτη ελευθερία γνώμης ενώ δεν παραλείπονται όσα αφορούν σε εσωτερικά ζητήματα διοίκησης και άλλα σχετικά με την παιδεία και τα γράμματα, τη λογοτεχνία και το βιβλίο. Συνάμα ανεδείκνυε από τις στήλες της θέματα κοινωνικά. Είναι χαρακτηριστική η στάση της στο θέμα του Θεόφιλου Καΐρη τον οποίο υπερασπίστηκε με σθένος, μέσα στα πλαίσια της γενικότερης γραμμής που ακολουθούσε για την βελτίωση της εκπαίδευσης, αλλά και την απεξάρτηση από τις επεμβάσεις του κλήρου στα θέματα της κοινωνίας. Υπερασπίστηκε από τις στήλες της

τον Θεόκλητο Φαρμακίδη, για το Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Μαχόμενος δημοκράτης, ο Εμμανουήλ Αντωνιάδης εδημιούργησε ένα σημαντικό δημοσιογραφικό όργανο, με ελεύθερη έκφραση και στέρεες δημοκρατικές θέσεις, ελεύθερος από οποιασδήποτε μορφής εξαρτήσεις από την εξουσία, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές. Ο θάνατός του, τον Αύγουστο 1863, εσήμανε και τον επερχόμενο τερματισμό της έκδοσης της εφημερίδας την οποία είχε εκδώσει και διευθύνει με συνέπεια, αγωνιστικό φρόνημα αλλά και κοινωνική ευαισθησία, επί τρεις δεκαετίες, παρακολουθώντας και αναδεικνύοντας τις εξελίξεις στο νεόκοπο κρατίδιο. Η εφημερίδα με προσωρινό εκδότη τον Δ. Δράκο, διέκοψε οριστικά την κυκλοφορία της το έτος 1864.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ.σ.: φ. των ετ. 1835-1837).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, σ. 40-43· Σοφία Αντωνιάδη, *Εμμανουήλ Αντωνιάδης. Ο αγωνιστής, ο δημοσιογράφος, 1791-1863*. Αθήνα 1971· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 13· Klimis Mastoridis, *Casting the greek newspaper*, Θεσσαλονίκη, ΕΛΙΑ, 1999, σ. 157-159.

ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΠΑΡΙΑΝΟΥ

Αθηνά

ήτοι *Ανάλεκτα Γεωγραφικά, Φιλολογικά, Ιστορικά, Οικονομικά και περι Εφευρέσεων*. Ναύπλιο, 1 Ιαν. - Απρ. 1831, αρ. τχ. 1-8, σ. 1-128. Εκδότες: Γεώργιος Αιλιάν - Γεώργιος **Χρυσίδης*. Διευθυντής: Γρηγόριος Παλαιολόγος. Μότο: «Ου γαρ έστι παρά ότου αν άνθρωπος δειότερον βουλεύσασαι, ή περί παιδείας και αυτού και των αυτού οικειών» (Πλατ. Θεαγ.). Δεκαπενθήμερο, δεκαεξαεπίδιο, με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 22x14 εκ. Δεν υπάρχει ξεχωριστή σελίδα τίτλου, αλλά στην πρώτη σελίδα δηλώνονται τα στοιχεία του τεύχους και εν συνεχεία δημοσιεύεται το κείμενο. Τα οκτώ τεύχη που εξεδόθησαν είναι συσταχόμενα με χρίτινο περίβλημα όπου σημειώνεται ο πλήρης τίτλος, ο τόπος - χρόνος έκδοσης κ.λπ. Είναι πιθανό ότι το τεύχος Απριλίου τυπώθηκε και κυκλοφόρησε αργότερα, γιατί η «Ειδοποίησις» του 1^{ου} Χρυσίδη, η οποία δημοσιεύεται στην τελευταία σελίδα, 123, έχει ημερομηνία 25 Μαΐου. «Εν τη Εθνική Τυπογραφία, διευθυνομένη υπό Παύλου Πατρικίου».

Σχεδόν το σύνολο του τεύχους το συντάσσει ο Γεώργιος Αιλιάν. Άλλοι συνεργάτες που δημοσιεύουν ενυπόγραφη ύλη είναι ο Γρ. Παλαιόλογος, διευθυντής, και ακόμη ένας που υπογράφει με το αρχικό «Τ». Πρόκειται πιθανώς για τον Κ. Τό-

ΑΘΗΝΑ.

Η ΤΟΙ

ΑΝΑΔΕΚΤΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ, ΤΕΤΟΡΙΚΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ,

ΚΑΙ
ΕΦΕΥΡΕΣΕΩΝ.

Αρ. 1 ΓΑΝΟΤΑΡΙΟΣ 1831.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

ΠΟΛΛΑ μακρὰν τῷ προκειμένῳ θέλον ἀπεμακρῶθῃ, τὰν ἐν ἐπιτάτῃ τῶν Φιλολογικῶν Ἰθμηρίδων κατατάσσῃ ἐν ἑκαστῷ περὶ τῶ, πόσον ἡ Γεωγραφία γενικῶς θεωρεῖται ἀπὸ μᾶλλον τεχνικῶν, ἢ φιλοσοφικῶν ἠλικῶν ἀναγνῶντων διὰ τὸν αἰῶνα.

Ἄλλὰ καὶ μικρὰ σκέψις ἀπὸ ἰκανῆ καὶ ἐν πάσῃ κατὰ ἀνάγκην, ὅτι ὁ φιλοσοφικὸς ἔλεγχος χρειαζομένην πρὸ πάντων τὴν ἀκριβῆ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ τῆς πατρίδος τῆ διὰ τὴν μὲν αὐτῆς διδασκαλίαν ἀναγνωρίσας τὰ σὺν ἑαυτῇ μνημῖα τῶν γεγονότων, καὶ διακρίνει τὰς τεχνικὰς καὶ χρησιμότητας θέσεις, τὰς σοφίας ἔμπνευσιν ἢ πηκτικὴν, καὶ ὁμοίως τὰς πᾶσας, ὅταν ἐκχῶθῃ ὑπὲρ ἑλευθερίας τοῦ ἄνευ τῶν προκαταστροφῶν καὶ τῶν μεγελοφειῶν ἐν τῇ ἀποδοτικῇ τῇ καθύστερ ἀλλοτρίᾳ, ἢ τὰ λυσιτελεῖ τῶν περιουσιῶν τῶν. Ἐὰν παρεχόμενοι εἰς σίβασιν ὑποβέβαιον διδόνον διὰ σοφῶν ἔργων καὶ ἔργων τῆς ἀποδοτικῆς καὶ τῆς ἑστέρας τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐστὶν τῆς ἀποδοτικῆς καὶ τῆς ἑστέρας τῆς φιλοσοφίας.

Ἀπὸ τούτων ἀπομνημονεύματα κινῶμενοι, αἱ ὁμοίως ἰκανὴν ὑλὴν ἀπὸ τῶν παλαιῶν Γεωγράφων, πολλοὺς καὶ ἀπὸ τῆς ἰσομετρίας, ἐπιμῶσα ἀναγνωρίσας τὸν πρῶτον εἰς διάφορα μῆνη τῆς ἀποδοτικῆς, διὰ τὸ καὶ ἀποδοτικῶν τῶν παλαιῶν περιγραφῶν ἐν τῇ ἐπιτάτῃ κατατάσσας.

Ἐξέσθαι ἐν τῷ 1, 2, 3, 4, 5, Φιλίᾳ τῆς Γενικῆς Ἰθμηρίδος παρατηρήσεις τινὰς περὶ τῆς Γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος, θεμελιωμέναις ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Κ. Ποικίλης, ὅπου (ἀπὸ ἀποδοτικῆς) ἔγραψε πλεονεκτήματα ἢ ἀποδοτικῆς ἀποδοτικῆς τῶν ἰσχυρῶν περιγραπτῶν περὶ αὐτῆς τῆς ἀποδοτικῆς ἀπὸ ἐπιτάτῃ τῆς Ἰθμηρίδος ἑκάστη ἀπὸ ἑ-

μτρα, γιατί τα θέματα των άρθρων του αναφέρονται στην τυπογραφία («Αυτὴ ἡ λαμπρὰ ἐφευρέσις ἐξετέλεσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀνακαλύψεως των γραμμάτων, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς μέσον παιδείας») καὶ σε ἄλλους τεχνικούς κλάδους (ὅπως περὶ ταχυγραφίας, ἐφημερίδων κ.ά.). Ὁ Γρ. Παλαιολόγος εἶναι ὁ συντάκτης τῆς ἐνότητος: «Οικονομικά», στὴν ὁποία παρέχονται πρακτικὲς γνώσεις στον τομέα ἰδίως τῆς οἰκιακῆς οικονομίας: «Περὶ ὀρνίθων», «τὰ ἀφάρια», κ.ά. Ὁ Γ. Αἰτιῶν συντάσσει τὰ γεωγραφικὰ μελετήματα, τίς ἱστορικὲς διατριβὲς καὶ παρουσιάζει ὕλη γλωσσολογική. Το τεύχος συμπληρῶνεται με κείμενα ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀρθρα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γραμματεία, τῆ δημοτικὴ ποίηση, τὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησία. Ὑπάρχει ἀκόμη μιὰ ἐνότητα με το γενικὸ τίτλο «Ποικίλα», ὅπου σταχυολογοῦνται, ἀπὸ ξένη δημοσιεύματα, μικρὲς, ἐπικάριες εἰδήσεις. Ἡ γλώσσα στὴν ὁποία συντάσσεται πλησιάζει τὴν ἀπλὴ κοραϊκὴ καὶ ἐναρμονίζεται με το συγκρατημένο, ἀναγωγικὸ καὶ προοδευτικὸ πνεῦμα που χαρακτηρίζει το περιοδικό.

Εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα περιοδικὰ δημοσιεύματα τῆς μετα-απελευθερωτικῆς Ἑλλάδας, στο ὁποῖο ἀρμόζει ὁ χαρακτηρισμὸς του φύλλου γενικῆς παιδείας. Στὶς σελίδες του γίνεται φανερὴ ἡ προσπάθεια των υπεύθυνων ἐκδοτῶν νὰ παρέχουν στο ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλολογικὴ ὕλη, ἰδίως ὅμως εἶναι ἀισθητὴ ἡ πρόθεσίς τους νὰ ἀναβιβάσουν ἡ ἱστορικὴ μνήμη του ἐλληνισμοῦ, νὰ ἐπανασυνδεθεῖ ἡ ἐλληνικὴ ἱστορικὴ παράδοση: Βυζάντιο, Τουρκοκρατία, Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἐλεύθερο ἐλληνικὸ κράτος. Πολλὰ μελετήματα ἱστορικῆς ὑφῆς καὶ ταυτόχρονα ἀρθρα που ἀποσκοποῦν στὴ διερεύνηση του ἐλληνικοῦ γεωγραφικοῦ χώρου, υπηρετοῦν αὐτὸ το πνεῦμα. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ἡ Ἀθηνᾶ προσεγγίζει πρὸς τὶς ἐπιδοξίες που ἀνεπτυξε το π. *Ερμῆς ὁ Λόγος στὰ περὶ ἐπαναστατικὰ χρόνια, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν διακρίνει ὁ υψηλὸς παλμὸς που ἐχαρακτήριζε το πρῶτο ἐλληνικὸ περιοδικό. Θα μπορούσε ἐπίσης νὰ προσμετρηθεῖ στὴν ἐπιδοξία των ἐκδοτῶν νὰ περιοριστεῖ σε πλαίσια ἐπιστημονικά, ἡ ἀπουσία οἰσιασθητῶ ἀναφορῶν σε θέματα που σχετίζονται με τὴν πολιτικὴν.

Δεν ὑπάρχει ἐνδειξη μέσα στο σῶμα του περιοδικοῦ γιὰ ζητήματα συνδρομῶν καὶ κυκλοφορίας. Ὁ περιορισμένος βίος του –συνολικὴ διάρκεια λιγότερο ἀπὸ τέσσερις μῆνες– ἀποτελεῖ ἐνδειξὴ ὅτι το ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Ἀθηνᾶς δεν ἐφθασε σε ἐπίπεδα ἰκανὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀπρόσκοπτη ἐκδοσὴ τῆς. Ἀνέκδοτο ἔγγραφο του διευθυντοῦ τῆς Γ. Χρυσίδη πρὸς τὸν Ἰω. Καποδίστρια, χρονολογημένο στὶς 17 Ἰουνίου 1831, δίνει τὴν πληροφορία ὅτι «ὁ Καποδίστριας εἶχε ἐνίσχυσει οικονομικὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς», ἀλλὰ ἡ ἐνίσχυση δεν ἀντιπροσώπευε ποσὸν ἀνάλογο με τὰ ἐξοδα τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζαν οἱ ἐκδότες, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάστηκαν τελικὰ νὰ διακόψουν ὀριστικὰ τὴν ἐκδοσὴ.

Ἡ ἐκδοσὴ τῆς διακόπηκε, σύμφωνα με εἰδοποίησιν του Γ. Χρυσίδη πρὸς τους ἀναγνώστες, ἐξαιτίας των πολλῶν εργασιῶν τῆς Ἐθνικῆς Τυπογραφίας καὶ τὴν ἔλλειψη συνεργασιῶν τῆς ὁποῖας «μας εἶχαν ὑποσχεθῆ τινες των πεπαιδευμένων ὁμογεγῶν οἱ προτρέψαντές μας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν» (αρ. τχ. 8).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ἐλένη Δ. Μπελιά, «Ἡ Ἠθὴ καὶ ἡ Ἀθηνᾶ του Ναυπλίου», ἀνάπτυξιν ἀπὸ Πρακτικὰ Ἀ' Συνεδρίου Ἀρχαιολογικῶν Σπουδῶν, Ἀθῆνα 1979, σ. 219-244.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Αθηνά

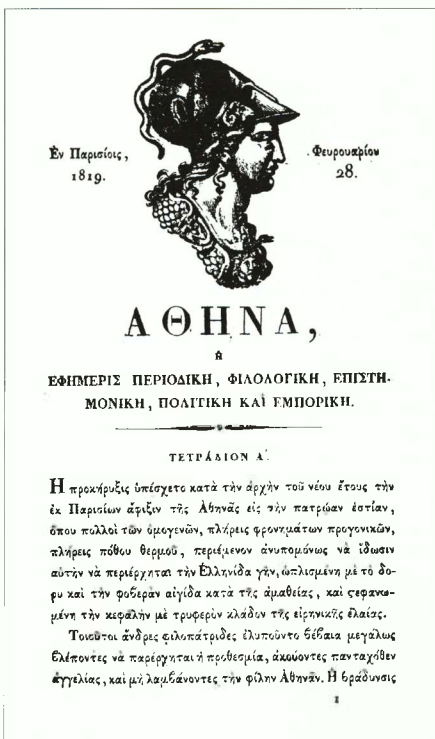
ή *Εφημερίς Περιοδική, Φιλολογική, Επιστημονική, Πολιτική και Εμπορική*, Παρίσι, 22 Φεβρ. - 15 Μαΐου 1819, τετρ. Α΄-Στ΄, σ. 1-192, Εκδότης: Παναγιώτης Ιωαννίδης, Σμυρναίος, επονομαζόμενος «Φοιδαπόλλων». Δεκαπενθήμερη (1^η και 15^η κάθε μήνα), μονόστηλη, τριάντα δύο σελίδων, με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 20x13 εκ. Η ετήσια συνδρομή είχε οριστεί σε 40 φράγκα «των οποίων το τεταρτημόριον θέλει πληρόνεσθαι ανά τριμηνίον μετά την παραλαβήν των τετραδίων». Οι συνδρομητές έπρεπε να απευθύνονται στο τυπογραφείο του Firmin Didot, rue Jacob, no 24. «Εν τη τυπογραφία του Ι. Μ. Εβεράρτου». Τα στοιχεία σχετικά με την κυκλοφορία, τα οικονομικά, τη διακίνηση, κ.λπ. παρέχονται στην «Αγγελία» των εκδοτών («Χριστόφορος Σ.» και «Θ.Ρ.» και «Ι.Ε.» και «Δ.Σ.»), χρονολογημένη στις 15 Σεπτ. 1818 που είχε δημοσιευτεί καθυστερημένα στο π. *Ερμής ο Λόγιος (σ. 305-307) και στο πρώτο «Τετράδιον» της Αθηνάς.

Περιοδικό δημοσίευμα περιορισμένης εμβέλειας, όχι μόνο χρονικής, η Αθηνά, όπως και το *Μουσείον, που τη διαδέχθηκε και το οποίο είχε τον ίδιο εκδότη, παρουσιάζουν αμφότερα ενδιαφέρον ως δύο επιπλέον όργανα δημοσιότητας στην ευρύτερη δημοσιογραφική δραστηριότητα που αναπτύσσεται το 1819, έτος αιχμής για τον ελληνισμό. Είναι προφανές ότι και τα δύο φύλλα επιβεβαιώνουν την ορμή που επικρατεί σε τούτα τα χρόνια σε ελληνικά περιβάλλοντα να προωθούν την έκδοση δημοσιογραφικών φύλλων. Μπορούν συνεπώς άνετα να ενταχθούν στο ιδεολογικό, κοινωνικό πνεύμα της περιόδου. Στον μελετητή, δίνουν τη δυνατότητα προσπέλασης σε κύκλους λογίων, αλλά και σε ευρύτερα περιβάλλοντα της ελληνικής διασποράς, πληροφορόρησης σε θέματα σχετικά με τις έριδες και τις αντιπαραθέσεις, των οποίων εκφραστής στάθηκε ο Τύπος.

Συnergάτες στην έκδοσή ήταν οι Κωνσταντίνος Οικονόμος (Σμύρνη), Ιωάννης Πολυχρονιάδης (Κωνσταντινούπολη), Δημήτριος Ιωαννίδης Στεφανάκης (Ταϊγινρόκ), Παύλος Κύπριος, οι οποίοι αποτελέσανε την «Εταιρεία της Αθηνάς». Τα δημοσιευόμενα άρθρα, μεταφράσματα στο μεγαλύτερο ποσοστό τους από γαλλικά ιδίως περιοδικά δημοσιεύματα, έχουν ως αντικείμενο την αρχαιολογία, τη νομισματική, την ιστορία και γεωγραφία, την παιδαγωγική με έμφαση στην αλληλοδιδασκτική, καθώς επίσης τις φυσικές επιστήμες, την αστρονομία, τα μαθηματικά. Δημοσιεύονται επίσης άρθρα κοινωνικού προβληματισμού, όπως «Περί

πολιτισμού των ανθρώπων, ελευθερίας και τις διαφορές αυτής μεταξύ των παλαιών και νεωτέρων εθνών» ή «Περί πατριωτισμού ή περὶ του υπέρ της πατρίδος έρωτος». Στιχουργήματα και μύθοι, πολιτισμικά νέα από τον κόσμο, καθώς και ολίγα από τις πολιτισμικές δραστηριότητες του ελληνισμού (Θέατρο της Οδησού και του Βουκουρεστίου), νέα για τους Έλληνες του Παρισιού. «την σήμερον [...] υπερβαίνουνσι τους πενήτηκοντα», ολοκληρώνουν τα περιεχόμενα του φύλλου. Βασική επιδίωξη των εκδοτών και συνεργατών τους είναι η διοχέτευση και διακίνηση της Αθηνάς στον ελληνικό χώρο, «εις την πατρίαν εστίαν», όπως διατυπώνεται στο πρώτο προγραμματικό τους κείμενο, για να συμβάλει αποφασιστικά και θετικά στον αγώνα «κατά της αμαθείας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αθηνά, Παρίσι 1819, φωτομηχανική επανέκδοση, εισαγωγικά: Αικατερίνη Κουμαριανού, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1989.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Γαβαδά-Παναγιωτοπούλου (επιμ.). *Τα Ελληνικά Προεπαναστατικά Περιοδικά. Ευρετήριο. Α' Αθηνά - Καλλιόπη - Μέλισσα. Το Μουσείον. Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ. 1971.* Ρωζάνη Λουγγή. «Οι αδελφοί Παναγιώτης και Γεώργιος Ξωαννίδη. Συμβολή στην προσωπογραφία του νεοελληνικού Διαφωτισμού». *Ο Ερανιστής*, τ. 13, τχ. 74-75 (1976), 61-77· Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ο ελληνικός προεπαναστατικός τύπος Βιέννη - Παρίσι (1784-1821)*. Αθήνα, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995, σ. 162-179.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Αθήνα

Αθήνα, 19 Οκτ. 1902 - 18 Δεκ. 1926. Ίδρυτής-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος Κ. *Ποπ. Καθημερινή, τετρασέλιδη (ενίοτε εξασέλιδη), μεγάλο εξάστηλο σχήματος. Συνεχής σελιδαρίθμηση. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά (1902-1913 και Οκτ. 1917 - Απρ. 1920), 5 λ. (1913 - Σεπτ. 1917), 15 λ. (Απρ. 1920 - Ιαν. 1921), 20 λ. (1921 - Οκτ. 1926), 50 λ. (9 Οκτ. 1926 κ.ε.). Συνδρομές: εσωτερικού τριμηνιαία 9 δρχ., εξαμηνιαία 16 δρχ., ετήσια 30 δρχ., εξωτερικού εξαμηνιαία 20 χρυσά φράγκα, ετήσια 40 χρ. φρ. Γραφεία: Σταδίου 16. «έναντι της Βουλής». Παρδεναγωγείου (είσοδος Χρηματιστηρίου).

Από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες πολιτικές εφημερίδες του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Με πλουσιότατη και ποικίλη ύλη, άρθρα και επιμελημένη εμφάνιση και μαχητικότητα ως προς την πολιτική της ένταξη, παίζει σπουδαίο ρόλο στα δημόσια πράγματα και τοναραχώδη πολιτικό βίο της εποχής. Ο Γεώργιος Ποπ, έμπειρος δημοσιογράφος -είχε διατελέσει αρχισυντάκτης στην *Ακρόπολι και στους *Καιρούς-, πολέμιος του παλαιοκομματισμού και φίλος του Ελ. Βενιζέλου, πρωτοστάτησε στην πρόσκλησή του μαζί με τον Κ. Χαροπόπουλο της εφ. *Χρόνος. Μετά το 1910, όμως, ήρθε σε ρήξη με τον Βενιζέλο και στο εξής τον πολέμησε με πάθος και σφοδρότητα. Αι *Αθήνα* υπηρέξαν μία από τις πλέον ακραιφνείς αντιβενιζελικές εφημερίδες.

Διαδέχεται άφθονη για την εποχή εικονογράφηση (σκίτσα, γελοιογραφίες και φωτογραφίες), πλούσιι ειδησεογραφία, στήλες για διάφορα κοινωνικά θέματα, χρονογραφήματα, επιφυλλίδες, μισδοστορήματα σε συνέχειες, διαφημίσεις και μικρές αγγελίες. Από το 1907 ως το 1912 εκδίδει ένα μηνιαίο φιλολογικό-εγκυκλοπαιδικό παράρτημα «εξ 128 τουλάχιστον σελίδων μεγάλου σχήματος», το οποίο διανέμεται δωρεάν στους αναγνώστες της, τους «αποκόπτοντες καθ'εκάστην» το σχετικό «δελτίο» (κουπόνι) από το φύλλο της εφημερίδας τους.

Το 1912-1913 δημοσιεύει στην τέταρτη σελίδα μία δίστηλη περίληψη των ειδήσεων στη γαλλική γλώσσα.

Συνεργάσθηκαν μεταξύ άλλων οι Γ.Β. Τσοκόπουλος, Πολύβιος Δημητρακόπουλος, Θεοδ. *Βελιανίτης, Γρ. *Ξενόπουλος, Στ. *Δάφνης, Κίμων Θεοδωρόπουλος, Δημ. Λαμπίκης, Ν. Βέρρος, Π. Νιρβάνας, Φ. Αριστέυς, Θέμος *Αννινος, Γεώργιος Βραχνός και Γεώργιος Σακελλαρόπουλος, διευθυντής το 1916-1917.

Όπως όλες οι αντιβενιζελικές εφημερίδες διέκομαν την έκδοσή τους το 1922. Έγιναν δύο επαπεκδόσεις, η μία από τον Δημ. Μοσχονά (9 Νοε. 1924) και η δεύτερη από τον Νέστορα Λάσκαρι (9 Οκτ. 1926).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλη - Κ. Μάγερ. *Ελληνική Δημοσιογραφία*. Αθήνα 1939· Δ. Μοσχονάς. *Σαραντα χρόνια στις εφημερίδες*. Αθήνα, εκδ. Γκοβόστη, 1940· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 29-43· Δέσποινα Παπαδημητρίου. *Ο Τύπος και ο Διχασμός 1914-1917*. αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Παν/μο Αθηνών, 1990.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΑΤΑ

Αθηναϊκά Νέα

Μεγάλη απογευματινή εφημερίς. Αθήνα, 28 Μαΐου 1931-1935, 1935-1944, 1945. Ιδρυτής: Δ. *Λαμπράκης. Διευθυντής: Ευστράτιος Ασημακόπουλος (28 Μαΐου 1931 - 31 Δεκ. 1932). Ως διευθυντής αναγράφεται μόνο ο Δ. Λαμπράκης (Δεκ. 1932 - Οκτ. 1933). Τη διεύθυνση ανέλαβε ο Γ. *Φτέρης την 1^η Νοε. 1933, με αρχισυντάκτη τον Αχιλλέα *Μαμάκη, και στις 27 Ιαν. 1941 ο Αλ. Ζαφειρόπουλος. Από τις 26 Απρ. 1941, όταν ο Δ. Λαμπράκης εγκατέλειψε προσωρινά τη δημοσιογραφία, την παραμονή της εισόδου των πρώτων τμημάτων της Βέρμαχτ στην Αθήνα, κυκλοφόρησε ως «ιδιοκτησία του εργαζομένου προσωπικού», υπό τη διεύθυνση τριμελούς επιτροπής, στην οποία μεταβιβάσθηκαν όλα τα δικαιώματα αλλά και η ευθύνη της συνεχίσεως των εφ. του συγκροτήματος. Στο φύλλο της 15^{ης} Μαΐου 1941 αναγράφεται «ιδιοκτησία επιτροπής του εργαζομένου προσωπικού: Γ. Συριώτη, Δ. Ζαφειρόπουλου, Γ. Τζαρίτη» και ως διευθυντής ο Αλ. Ζαφειρόπουλος, ενώ από την 19^η Μαΐου προστέθηκε το όνομα του Αχ. Μαμάκη ως αρχισυντάκτη. Η έκδοση διακόπηκε στις 15 Σεπτ. 1944, όταν συγχωνεύθηκε σε κοινή έκδοση με την εφ. *Βραδυνά Νέα*. Επανεκδόθηκε την 19^η Ιαν. 1945, υπό την ίδια διεύθυνση, για να παραχωρήσει εν τέλει τη δέση της στα *Νέα, την 16^η Μαΐου του ίδιου έτους. Απογευματινή, καθημερινή, οκτασέλιδη, εξισέ-

λιδη ή και τετρασέλιδη, σε μεγάλο σχήμα. Τιμή φύλλου: 1 δραχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 380 δραχ., εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γω. Αμαξίδης. Γραφεία: Εδούαρδου Λω 3.

Ως βενιζελική εφημερίδα, κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο της συμμεριζόμενη στο κύριο άρθρο της με τίτλο «Κατά της αναρχίας, κατά της αντιδράσεως», την αντίθεση του Ελ. Βενιζέλου στον «κίτρινο τύπο» και στους πολιτικούς του αντιπάλους. Τον Ιανουάριο 1934 διατυπώνει τις αντιρροήσεις της στις διάφορες εκδοχές της «τρίτης κατάστασης» και θεωρεί ότι η επάνοδος στο πνεύμα του 1909 θα αποτελούσε τη λύση στα προβλήματα της ελληνικής κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Το 1935 και το 1936 δημοσιεύει μια σειρά άρθρων που αναφέρονται στον Εθνικό Διχασμό και τη μικρασιατική εκστρατεία, σε μια προσπάθεια ενδυνάμωσης των αντιμοναρχικών αισθημάτων και με έκδηλο τον φόβο για το μέλλον της αβασίλευτης δημοκρατίας.

Δημοσιεύει συχνά ασπρόμαυρες φωτογραφίες και ένα είδος φωτογραφικού ρεπορτάζ («Τα γεγονότα απ' όλον τον κόσμο δια του φωτογραφικού φακού»). Το χρονογράφημα γράφει ο Σπύρος *Μελάς και ο Χρήστος Καθαφάκης και ευθυμογράφημα ο Δημήτριος *Ψαδάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 195· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 237.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Αθηναϊκή

Απογευματινή Εφημερίς Άκρως Προοδευτική. Αθήνα, 3 Φεβρ. 1919 - 30 Νοέ. 1930 (με διακοπές) και 1935. Ιδιοκτήτης-διευθυντής ήταν ο Όμηρος Ευελπίδης που καταδικάσθηκε από το στρατοδικείο (Μάρτ. 1919 και Ιαν. 1920) για δημοσιεύματα που αφορούσαν το πρώτο στον βασιλιά Αλεξάνδρο και το δεύτερο στον υπουργό Επισιτισμού. Κατηγορούμενος τη δεύτερη φορά ήταν και ο Δ. *Σβολόπουλος, ο οποίος υπήρξε διευθυντής κατά τους δέκα μήνες κατά τους οποίους ο Ευελπίδης παρέμεινε στη φυλακή. Στις 21 Σεπτ. 1920 ανέλαβε ο Μιλτιάδης Μάλανος, ως τον Νοέ. 1922, όταν τον διαδέχθηκε ο Αντώνιος Παπαγιαννόπουλος. Η εφ. παύθηκε τον Οκτ. 1923 και επανεκδόθηκε στις 23 Μαρτ. 1924 με νέο υπότιτλο («Εφημερίς άκρως προοδευτική»), πλουσιότερη ύλη, οικονομική σελίδα, μυθιστορήματα και στρατιωτικά νέα. Διακόπηκε πάλι η κυκλοφορία της στις 12 Απρ. 1924 (επανεκδόθηκε την 7^η Μαΐου 1925 με αρχισυντάκτη τον Χρ. Παπανικολάου) και από 14 Ιαν. 1926 - 25

ΑΘΗΝΑΪΚΗ

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΚΡΟΣ ΠΡΟΚΑΤΙΚΗ

Αριθμ. 4696 - 24 Ιανουαρίου 1928. Τεύχος 47 - 1928. **ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΟΜ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ** Γραφείο: Πλατεία Συντάγματος 4

Η «ΑΘΗΝΑΪΚΗ» ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

«Ο λαός μας ηρωισμός του...»

ΚΑΛΩΝΕΙΣΤΕ

ΣΗΜ. ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΑΝΕΥ ΠΙΣΤΑΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΦΕΩΝ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙΟΝ ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Στο πρώτο φύλλο της δημοσίευσεν μία σειρά προτάσεων που αφορούσαν σε οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και επρόκειτο να δελτιώσουν την κατάσταση του «ελληνικού λαού», μεταξύ των οποίων και δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες. Διακήρυσεν παράλληλα την πρόθεσή της να εργασθεί για την ένωση των Ελλήνων. Παρά τις αρχικές διακρίσεις, εκδήλωσεν έντονη αντιβενιζελική και φιλοβασιλική διάθεση. Έγραφε τον Σεπτέμβριο 1920 ότι το «αλάθητο ένστικτο του λαού» αναγνώριζε ως μόνη κοινωνική διάκριση εκείνη μεταξύ βενιζελικών και αντιβενιζελικών· οι πρώτοι εκπροσωπούσαν «το υπέρτατον κακόν» και οι δεύτεροι την «υγιή εθνικήν δύναμιν». Μάλιστα, τον Ιούλιο διαφήμιζε τον αγώνα της κατά της ακριβείας και της αισχροκέρδειας προσφέροντας στα γραφεία της πράσινη τανιά, διακριτικό των μελών του συλλόγου «Άμυνα των καταναλωτών».

Το ύφος της ήταν πολεμικό και ενίοτε υβριστικό, ενώ συχνά εκδιδόταν με πολλά κενά ανάμεσα στις στήλες, εξαιτίας της λογοκρισίας. Πολέμησε τη δημοκρατία και αντιτάχθηκε στον Ιωάννη Μεταξά ως προδύσαντα τον «επαναστατικό αγώνα του λαού», τον οποίο θεωρούσε ότι έπρεπε να είναι αδιάλλακτος και να αντιτίθεται στην ιδεολογία της λήθης. Η οικουμενική κυβέρνηση χαρακτηρίστηκε όργανο της στρατοκρατίας, για την καταπολέμηση της οποίας συνύστεσε «αντιστρατοκρατικό σύνδεσμο», στον οποίο καλούνταν να εγγραφούν όλοι. Ακόμη και μετά την απόφαση δημοσίευσης των πινάκων επαναφοράς των αποτάκτων αξιωματικών στο στράτευμα (Ιούν. 1927), συνιστούσε στον «ελληνικό λαό» να αγρυπνεί «με την απόφασιν να τρέξει και να σφάξει όλους εκείνους οι οποίοι θα τολμήσουν να επιβάλουν την στρατοκρατίαν εις το στήθος του». Στην επινέκδοσή της, το 1930, προσδιόριζε ως στόχο την ανατροπή του Βενιζέλου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Αθηναίς

Εφημερίς των Νέων, Αθήνα, 1876 - 15 Δεκ. 1882, αρ. τυ. 1-156, καταμετρημένα σε 7 ετήσιους τόμους (τ. Α', αρ. 1-12' τ. Β'-Ζ', αρ. 1-24). Εκδότης: Γ. Κωνσταντίνου. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς μετά Εικονογραφιών* (Απρ. 1878 - Δεκ. 1881). Κατά τον πρώτο χρόνο έκδοσης (1876) είναι μηνιαίο και στη συνέχεια δεκαπενθήμερο (κυκλοφορεί κάθε 1^η και 15^η). Με συνεχή σελιδαριθμηση ανά τόμο, οκτώ δίσητες σελίδες, διωστίσεων 27x20,5 εκ.

Αυγ. 1926 εξαιτίας της αρνητικής στάσης που υιοθέτησε έναντι της παγκαλικής «καταστάσεως» στα τέλη του 1925. Κατά την τέταρτη περίοδο αρχισυντάκτης ανέλαβε ο Α.Γ. Φούφας (30 Οκτ. 1926 - 1 Αυγ. 1927). Διέκοψε τέλος στις 22 Ιουν. 1928 και επανεκδόθηκε στις 14 Οκτ. 1930. Συντάκτης της ύλης την περίοδο αυτή ήταν ο Ν. Σύριος. Το τελευταίο φ. κυκλοφόρησε στις 30 Νοε. 1930, ενώ το 1935 επανεκδόθηκε για ένα μικρό διάστημα για να στηρίξει την προσπάθεια των βασιλοφρόνων για παλινόρθωση. Κάτω από τον τίτλο της συχνά αναγράφονταν τα εξής: «ΟΣΟΙ ΘΕΛΕΤΕ: Να ανατραπή η παρούσα Κυβέρνησις, να αναστηλωθή το εθνικόν γόητρον και ο τόπος αυτός να ησυχάση και να ευτυχήση. - ΚΑΛΕΙΣΘΕ: Όχι να χύσετε το αίμα σας, ούτε να κινδυνεύσετε, ούτε να αγωνισθήτε, ούτε να δεινοπαθήσετε. - ΑΙΛΙΩΣ ΜΟΝΟΝ: Να αγοράσετε την Α και να συνιστάτε εις τους ομοφρόνους σας να κάνουν το ίδιο». Κυκλοφόρησε σε μικρό σχήμα, τετρασελίδη, τρίσητη, αργότερα τετράσητη και από το 1927 έγινε μεγάλο σχήματος και επτάσητη. Γραφεία και τυπογραφεία είχε στην οδό Σταδίου 4.

Τιμή φύλλου: το πρώτο έτος 20 λεπτά και στα επόμενα 15 λεπτά. Ετήσια συνδρομή: «Εν Ελλάδι» 2 δρχ. (1876) και στη συνέχεια 3 δρχ. (1877-1881) «Εν τη αλλοδαπή» 2,50 και 3,50 δρχ. αντίστοιχα. Τυπωνόταν διαδοχικά στα ακόλουθα τυπογραφεία: «Τυπογραφείον της Εφημερίδος των Συζητήσεων» (έτ. Α', αρ. φ. 1-9), «Τύποις Μέλλοντος» (έτ. Α', αρ. φ. 10 και έτ. Β', αρ. φ. 8) «Τύποις Αθηναϊδος» (έτ. Β', αρ. φ. 9-17) «Οδός Βουλής, αριθμ. 29» (έτ. Β', αρ. φ. 18 και έτ. Ζ', αρ. φ. 17) και τέλος «Οδός Περικλέους αριθμ. 1» (έτ. Ζ', αρ. φ. 18-24).

Η «διεύθυνσις» από το πρώτο φύλλο πληροφορεί τους αναγνώστες για τους λόγους που οδήγησαν στην έκδοση ενός περιοδικού με νεανικό προσανατολισμό. Αποσκοπεί «εις την εν γενέει ανάπτυξιν, άμα δε και τέρμιν» του συνόλου της νεολαίας «αμφοτέρων των γενών» με γνώμονα τη χριστιανική πίστη και τη σοφία. Με βάση αυτές τις προγραμματικές αρχές επιλέχθηκε και το όνομα της *Αθηναϊδος*, της αυτοκράτειρας του Βυζαντίου της οποίας «η φυσική καλλονή και το έξοχον του πνευμάτος της εκέρδιον υπέρ αυτής την θυσίαν». Το προγραμματικό αυτό κείμενο που επιγράφεται «Ολίγα λέξεις προς τους αναγιγνώσκοντας» ολοκληρώνεται με την παράθεση των κατηγοριών ύλης που θα φιλοξενεί το περιοδικό: «ύλην αφορώσαν εις την καλλιέργειαν του θρησκευτικού παρά τοις νέοις αισθήματος», «ύλην ωφέλιμον, τερπνήν και περιέργον, εν είδει διηγημάτων», «εκ των επιστημών», «περιηγήσεις και γεωγραφικά διαφόρων χωρών», «βιογραφίας» και «ποιήματα». Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν ήταν η πρώτη φορά που οι τρεις μαθητές του ιεραπόστολου J. King, εισηγητές του προτεσταντισμού στον ελληνόφωνο χώρο της Ανατολής, είχαν αναλάβει να εκδώσουν νεανικά περιοδικά. Ο εκδότης, Γ. Κωνσταντίνου, ο Μ. *Καλοποδάκης και ο Δ. Σακελλαρίου, είχαν ήδη συνεργαστεί ως το 1872 στην έκδοση της **Εφημερίδος των Παιδών*.

Καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσης η ύλη κινείται εντός των παραπάνω πλαισίων: διηγήματα

πρωτότυπα και μεταφρασμένα, ποιήματα καθώς και βιογραφίες προσωπικοτήτων της εποχής («Αβραάμ Λίγκολν») και της αρχαιότητας («Αλέξανδρος»). Σημαντική θέση κατέχουν οι πάσης φύσεως πληροφορίες από τον χώρο των φυσικών επιστημών («Βάρος ηλιακού φωτός»), τα άρδρα ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος («Κορινθιακού κιονόκρανου καταγωγή», «Μαραθωνομάχος»), γεωγραφικές περιγραφές («Ερζεγοβίνη, Ιαπωνίας περιήγησις»), ενώ δεν απουσιάζουν οι υποδείξεις για θέματα υγιεινής και καλής συμπεριφοράς («Φιλαργυρία»). Τμήμα της ύλης είναι αποκλειστικά αφιερωμένο στις νεαρές αναγνώστριες με ηθικές παρανεσείς («Γυναικός προσορισμός και αξία») και πρακτικές συμβουλές («Στηθόδεσμος»). Τέλος, το περιοδικό διανθίζεται με ανιγήματα, παροιμίες, γρίφους και μαθηματικά προβλήματα, ενώ υπάρχει μεγάλος αριθμός εικόνων που συνοδεύουν τα κείμενα («Επαυλις εν Ιαπωνία») και τις οποίες υπογράφουν έλληνες χαράκτες, όπως ο Β. Σάββας και ο Μ. Στρατηγάκης. Στις σελίδες του περιέχονται συνεργασίες αρκετών επιφανών πνευματικών ανθρώπων της εποχής, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν οι Θεόδωρος Ορφανίδης, Ι.Κ. Καμπούρογλου, Κ.Φ. Σκόκος, Ηλίας Τανταλίδης, Ν.Γ. Ιγγλέσης, Γ.Χ. Ζαλοκώστας, Δημ. Στάης. Εξάλλου ακολουθώντας την μόδα των σύγχρονων νεανικών περιοδικών αρκετά από τα κείμενα δημοσιεύονται με ψευδώνυμο ή μόνο με τα αρχικά.

Η υποδοχή της *Αθηναϊδος* υπήρξε δεκτική γεγονός που μαρτυρείται αφενός από τις εγκομιστικές κρίσεις των εφημερίδων της εποχής που η διεύθυνση φροντίζει να αναδημοσιεύσει στις σελίδες του περιοδικού και αφετέρου από το εκτεταμένο δίκτυο συνδρομητών που ξεπερνούσε τα όρια ελληνικής επικράτειας. Παρ' όλα αυτά «το οικονομικόν ζήτημα [...] το ζημιούν εκάστοτε εν Ελλάδι τα φύλλα» οδήγησε και τη διεύθυνση της να αναγγείλει στο φ. 156 (15 Δεκ. 1881) με μια λιτή ανακοίνωση τη διακοπή της έκδοσης του περιοδικού ευχαριστώντας όσους «συνέδραμον αυτήν».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΠΠ. ΕΚΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914)*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1987, σ. 66-72 Βασίλικη Βασιλούδη, *Η «Εφημερίς των Παιδών» και ο Μ. Δ. Καλοποδάκης: παράμετροι ενός παιδικού περιοδικού του 19^{ου} αιώνα. Συμβολή στη μελέτη του ελληνικού περιοδικού τύπου, αθημοσιότητα διδακτορική διατριβή, Αλεξανδρούπολη 2005*, ότι ο Γ. Κωνσταντίνου ήταν εκδότης της

εφημερίδας αναφέρεται, σύμφωνα με πληροφορίες της Βασιλικής Βασιλοϋδης, στην Εφημερίδα των Παίδων [αρ. τχ. 286 (1891), 2000], στον Αστέρα της Ανατολής [αρ. τχ. 934 (17 Ιαν. 1876), 9260], καθώς και στο Αρχείο Thomas Hewitt Waterman (George Konstantines letters) στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη (Ms 226).

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Αθλητής

Εβδομαδιαίον εικονογραφημένον περιοδικόν. Αθήνα, 15 Ιουλ. - Οκτ.<.> 1931, αρ. τχ. 1-16 (το τχ. 1 έχει ημερομηνία 15 Ιουλ. 1931 και το τχ. 15, δηλαδή το προτελευταίο, 20 Οκτ. 1931). Διευθυντής: Γ. Νικολιάδης, Διχειριστής: Κ. Σημηριώτης. Από το φ. 11 (24 Σεπτ. 1931) ο τίτλος γίνεται: **Σπορ Αθλητής**. Εβδομαδιαίο, δεκαξέι σελίδων έως το τχ. 10 και κατόπιν είκοσι σελίδων, τριόψη, διαστάσεων 34x25 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. σ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 150 δρχ. και εξωμηνιαία 75 λεπτά· ετήσια εξωτερικού 0,5 λίρες Αγγλίας ή 3 δολάρια Αμερικής, από το τχ. 5 (12 Αυγ.) 15 σελήνια ή 4 δολάρια· από το τχ. 6 προκρίνεται διαγωνισμός γραφικής συνδρομητών με δώρα. «επειδή προς τούτους επιθυμούμε να ευρυνθῆ ὅσον το δυνατόν ο κύκλος των αναγνωστικών μας κοινού, ὅχι για κερδοσκοπικούς -διότι ο Αθλητής καθώς και εις την αγγελίαν της εκδόσεως του εθεβείωσεν, δεν εξεδόθη δια σκοπούς εμπορικούς- αλλά ιδεολογικούς και μορφωτικούς». Τυπογραφείο: Θ.Λ. Λαμπρόπουλου, Κολοκοτρώνη 13 (αρ. τχ. 3)· Γ. Ρόδη, Ρόμβης 16 (αρ. τχ. 4). Γραφεία: Νίκης 10β, Αθήνα.

Στο πρώτο τεύχος διευκρινίζεται ότι σκοπό της έκδοσης «δεν ήταν ο πόθος αποκτήσεως υλικού κέρδους», αλλά «μόνον η αγάπη προς την Αθλητικήν Ιδέαν, η επιθυμία να φανώμεν χρήσιμοι προς τους Αθλητάς και τους φιλάθλους, η συνείδησις ότι ἕναν Περιοδικόν ὡσάν τον "Αθλητήν" λείπει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Πατρίδα τὸν Ἀθλητισμόν». Στη διάταξη της ἕλης εκτός ἀπὸ τὴς σταθερῆς στήλης «Παγκόσμια Αθλητικά Νέα», «Αθλητικὴ Κίνηση Αιγύπτου», «Επαρχιακὴ Κίνηση», σημαντικό χώρο καταλαμβάνουν οἱ συνεντεύξεις πρωταθλητῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, που δίνονται ἰσους συντάκτες του ἢ ἀποσπάσματα συνεντεύξεων που παρατίθενται ἀπὸ το γαλλικὸ π. Auto. Στην ολοσέλιδη στήλη «Ἀπὸ Ἐβδομάδος εἰς Ἐβδομάδα» παρουσιάζονται ἀπόψεις καὶ σχόλια, τα περισσότερα ἀνυπόγραφα που προφανῶς εκφράζουν τὴ δι-εὐθύνην. Ὅλα σχεδόν τα πρωτοσέλιδα εἶναι φωτογραφίες των αθλητῶν του κλασικοῦ ἀθλητισμοῦ ἢ των ἀγῶνων στους οποίους συμμετεῖχαν. Σε κάθε

τεύχος υπάρχει δισέλιδο φωτογραφικὸ ρεπορτάζ καὶ διαφημίσεις. Συχνὰ δημοσιεύονται ἐπιστολές των ἀναγνωστῶν καὶ χρονογραφήματα. Εκτός ἀπὸ τὴν ἀθλητικὴ ὕλη φιλοξένησε στὶς σελίδες του σε συνέχειες το πρωτότυπο ἐλληνικὸ μυθιστόρημα «Πολυδάμας ο Πολυνίκης» του Γ. Ἰωνικοῦ καὶ το πρωτότυπο ἐλληνικὸ διήγημα «Ἡ καρδιά του Ἀθλητοῦ» του Σπύρου Κάλανταριδῆ.

Το μεγαλύτερο μέρος της ἕλης περιελάμβανε εἰδησεογραφία γιὰ ἀθλητικὰ γεγονότα καὶ συναντήσεις πανελληνίου ἀλλὰ καὶ διεθνούς ενδιαφέροντος καὶ το κύριο βάρος τῆς ἀρθρογραφίας του κινεῖται γύρω ἀπὸ τοὺς Β' Βαλκανικοὺς Ἀγῶνες, το πρωτάθλημα στίβου Βορείου καὶ Νοτίου Ἑλλάδας, τοὺς ποδοσφαιρικοὺς ἀγῶνες του Κυπέλλου Ἑλλάδας, τὴν πυγμαχία καὶ τον πυγμάχο Τζιμ Λόντο καὶ τὴν κολύμβηση. Θίγεται ἀκόμη τὸ δῆμα τῆς διαίτησῆς καὶ τῆς οργάνωσης των διαιτητῶν του ποδοσφαίρου, καὶ τῆς κατάρτησης του ἀγωνίσματος του μαραθωνίου δρόμου, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἀθλητῆς χρειάζονται συστηματικὴ πρόπονηση γιὰ νὰ υπερασπίσουν τιμητικὰ τὸ ἐθνικὸ αὐτὸ ἀγώνισμα.

Διέδτε συνεργάτες και κατά τόπους ανταποκριτές, αλλά βασικοί του συντάκτες ήταν οι Ανδρέας Πασούρης, παλαιός πρωταθλητής δρόμων μεσαίων αποστάσεων και ο Κλεάνθης Παλαιολόγος, προπονητής κολύμβησης και διαιτητής υδατοσφαίρισης. Συνεργάτης ήταν ο Λουκάς Μαναιός, πρωταθλητής του Εθνικού Γυμναστικού Συλλόγου στη σφαίρα και στο ακόντιο. Την κίνηση της Αιγύπτου αναλαμβάνει ο πυγμάχος από την Αίγυπτο Μανώλης Γενιτός και συντάκτης που υπογράφει ως «Νέλλη», έκτακτη συνεργάτιδα που παρουσιάζει το γυναικείο αθλητισμό της Αιγύπτου. Στα παγκόσμια αθλητικά νέα αναφέρεται ως συνεργάτης ο Magyar. Στις ανταποκρίσεις αναφέρονται, μεταξύ άλλων, ως συνεργάτες οι Σ. Μυλωνάς, Κ. Δραγώνας, Κ. Βεζυργιαννίδης, Α. Σάββας και οι Σκίτσος, Καρτέσιος, Μέλο για τους οποίους δεν γίνεται σαφές αν αυτά είναι τα πραγματικά τους ονόματα. Αρθρογραφεί και ο Όδων Σίμιτσεκ, προπονητής της εθνικής αθλητικής ομάδας των ανδρών, γράφοντας τη γνώμη του για τα αποτελέσματα των Β' Βαλκανικών Αγώνων. Πολλά από τα άρθρα είναι συνήθως ανυπόγραφα και άλλα με ψευδώνυμα, όπως «ο πριεργος», «ο παρατηρητής», «ο παγκόσμιος», «ο Έλλη».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

Αθλητικά Νέα

Εκδίδονται εκάστην Δευτέρα. Θεσσαλονίκη, 28 Ιαν. 1929 - < >. Εκδότης-διευθυντής-διαχειριστής: Παν. Γεωργίου, δημοσιογράφος. Την ευθύνη είχε πενταμελής συντακτική επιτροπή. Εβδομαδιαία, εξάσηλη, μεγάλου σχήματος. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Γραφεία: οδός Πλάτωνος.

Η πρώτη σωζόμενη αθλητική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, δεν έχει καμία σχέση με τη μεταπολεμική εφ. *Αθλητικά Νέα. Σύμφωνα με δημοσιεύματα της εποχής είχε πλουσιότατη ύλη και εικονογράφηση. Στο κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας του μόνου γνωστού φύλλου (αρ. 5), με τίτλο «Η μαθητιώσα νεολαία», γίνεται λόγος για την ανησυχία των γονέων και των καθηγητών μήπως «αθλητισμός με την επίδοσιν των νέων η οποία φθάνει συχνά μέχρι φρενιτιδος αρχίζει να παρεμβάλλη προσκόμματα εις την μόρφωσιν και την εν γένει διανοητικήν ανάπτυξιν της μαθητιώσας νεολαίας».

Ο συντάκτης θεωρεί τις παρατηρήσεις αυτές υπερβολικές, πιστεύει ότι ο αθλητισμός και η ζωή της υπαίθρου ωφελούν τα παιδιά «που φθίνουν εις ακατάλληλη σχολεία» και «εδρεύουν κατά τας ώρας της αναπαύσεώς των εις τα ρείδρα των πεζοδρομίων και εις τας εισόδους των κινηματογράφων», και παρατηρεί ότι χρειάζεται μια ισορροπία ανάμεσα στις προσπάθειες για τη σωματική ανάπτυξη και τη διανοητική ανάπτυξη. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού προτείνει να καταρτισθεί μία επιτροπή από εκπαιδευτικούς, ανώτερους υπαλλήλους δικηκτικούς και αστυνομικούς και αντιπροσώπους των αθλητικών σωματείων της Θεσσαλονίκης για να επιληφθούν του θέματος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ (αρ. φ. 5, 25 Φεβρ. 1929).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδύλακης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, τ. Γ', σ. 424-426.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Αθλητικά Νέα

Η μοναδική αθλητική εφημερίς της Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 17 Ιαν. 1955 - 20 Φεβρ. 1977. Εκδότης: Μακεδονική Εταιρεία Αθλητικών Εκδόσεων, με υπεύθυνο-διευθυντή τον επί αρκετά χρόνια πρόεδρο της ομάδας Άρης Νίκο Α. Καμπάνη. Συντάκτες της ήταν κατά το ξεκίνημα της οι Νίκος Βέρρος, Επ. Αντύπας, Γσίτσος, Βέρνης, Σωτ. Μάρκαρης, Ν. Παχατουρίδης, Δ. Ξανθόπουλος, Ν. Κοντομήτρος, Γ. Γκουλιαμάνης και Χ. Μαυραμπίδης. Την περίοδο μετά το 1960, υπεύθυνος τυπογραφείου και ταυτόχρονα διευθυντής ήταν ο Δημήτρης Κ. Τσαμπιόπουλος. Διευθυντές σύνταξης ήταν ο Δημ. Μπουζίκας και ο Αρ. Διαμαντόπουλος. Συντάκτες ύλης ήταν οι Θανάσης Γκουδρολόγος και Τηλέμ. Βασιλειάδης. Συντονιστής επαρχίας ήταν ο Α. Αναστασιού. Ρεπορτάζ έκαναν στον χώρο του μπάσκετ οι Γιώργος Αναστασιάδης, Σωτ. Θεολογίδης και Δημ. Λεοντίδης. Για τον στίβο έγραφε ο Σενοφών Κώστας. Ανταποκριτής στην Αθήνα ήταν ο Χρήστος Χιώτης με συνεργάτες τους Γιώργο και Γιάννη Κουκουνέλο, Μιχ. Νομικό και Κων. Γλύκα. Πολλές φορές, πάνω από τον τίτλο έμπαινε ο υπέρτιτλος «Νέα του Στίβου και των γηπέδων». Εβδομαδιαία, κυκλοφορούσε κάθε Δευτέρα, εκτός από μερικές περιπτώσεις που έβγανε και δύο φορές την εβδομάδα, συνήθως Πέμπτη επειδή την Τετάρτη γίνονταν ποδοσφαιρικοί αγώνες ή άλλες αθλητικές εκδηλώσεις. Μετά το 1968 έγινε διεβδομαδιαία, κυκλοφορούσε κανονικά Δευτέρα και Πέμπτη. Αρχικά τετρασέλιδη, μεγάλου σχήματος, με τέρστιους τίτλους, ιδιόρρυθμη σελιδοποίηση και ασπρόμαυρες φωτογραφίες. Από το 1960 αύξησε τις σελίδες της από τέσσερις σε έξι. Αργότερα οι σελίδες έγιναν οκτώ, στο ίδιο πάντοτε σχήμα. Τα γραφεία της βρίσκονταν στην οδό Αγίας Σοφίας II και το τυπογραφείο στην οδό Ερμού 58. Διευθυντής τυπογραφείου ήταν ο Τάσος Μ. Ζάννος. Τυπωνόταν στα πιεστήρια της εφ. *Ελληνικός Βορράς*. Το 1960 μετέφερε τα γραφεία στην οδό Καστριότου 12 και το 1968 στην οδό Ικτινίου 1. Τα γραφεία κατόπιν μεταφέρθηκαν στην οδό Αριστοτέλους 7, όπου και εκδιδόταν μέχρι το οριστικό της κλείσιμο το 1977, μετά τον θάνατο του εκδότη Νίκου Καμπάνη.

Κάλυπτε όλα τα σπορ, με κύριο αγώνισμα το ποδόσφαιρο. Οι ειδήσεις της, τουλάχιστον για τα πρώτα δέκα χρόνια, προέρχονταν όλες από τη Βόρεια Ελλάδα. Αναφέρονταν στα πρωταθλήματα όλων των κατηγοριών. Ιδιαίτερη έμφαση έδιναν οι συντάκτες της στους βορειοελλαδίτες διεθνείς ποδοσφαιριστές, στους οποίους αφιέρωναν κάθε εβδομάδα μισή σελίδα περίπου, με βιογραφικά, δηλώσεις των ίδιων και των προπονητών τους, επιτυχίες τους και δικές τους επιδιώξεις, με φωτογραφίες στις οποίες γινόταν προσπάθεια να μπει

χρώμα. Μετά το 1960, οι ασπρόμαυρες και έγχρωμες φωτογραφίες γίνονται περισσότερες.

Στην πρώτη σελίδα έμπαιναν οι τίτλοι επτάστηλοι ή και οχτάστηλοι, ενώ τεράστιοι ήταν και οι υπότιτλοι. Σημαντικό χώρο κάλυπτε το ελεύθερο ρεπορτάζ, στο οποίο διακρίνονται οι Αναστ. Ραλλίδης, Α. Αποστολίδης, Ν. Καϊτίδης, Γ. Σαββίδης, Λ. Γιαννακόπουλος, Π. Χριστοδούλου, Μ. Κουφονάκης και Αθ. Καμαράκης. Ανταποκριτής εξωτερικών ειδήσεων ήταν ο Η. Κεχαγιόγλου. Μόνιμες στήλες της εφημερίδας ήταν: «Καλαθίδες», «Στον στόχο», «Συμβουλές για Προ-πό», «Σκοπεύοντας από την επαρχία», «Η Αλληλογραφία μας». Από το 1965 άρχισαν να δημοσιεύονται, δειλά στην αρχή, οι πρώτες γελοιογραφίες-σκίτσα του αθηναίου Νίκου Αγαλίδη. Αρκετές και έντονες ήταν οι αντιπαραθέσεις με άλλα έντυπα της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης.

Ήταν η μοναδική αθλητική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης που κατάφερε εκείνα τα χρόνια να κερδίσει την εμπροσποσύνη των αναγνώστων της, κυρίως επειδή πρόσφερε πλούσια ύλη, πλαισιωμένη με φωτογραφίες, σε μια περίοδο κατά την οποία ο αθλητισμός της Βόρειας Ελλάδας άρχισε να ανεβαίνει και το Προ-Πο είχε εισβάλλει στη ζωή των κατοίκων της. Η κυκλοφορία της έφτασε τα 12000 φύλλα. Γενικά, πρόκειται για μία αρκετά καλογραμμένη αθλητική εφημερίδα της εποχής, που προσπάθησε να κερδίσει τον αναγνώστη, χωρίς ακρότητες και το επέτυχε. Το φύλλο της 20^{ης} Φεβρουαρίου 1977 (έκτακτη έκδοση αφιερωμένη στον θάνατο του Νίκου Καμπάνη) είναι το τελευταίο, αν και υπήρχε αναγγελία ότι *Τα Αθλητικά Νέα* θα συνεχίσουν να εκδίδονται.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: BB (ελλ. σ.: φ. των ετ. 1968-1970).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Αθλητικά Νέα*, 20 Φεβρ. 1977, ειδική έκδοση Νένα Ουζουνίδου. «Ο αθλητικός τύπος της Θεσσαλονίκης. Από την εμφάνισή του μέχρι σήμερα», διευκτωλογραφημένο, Θεσσαλονίκη 1990· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 237.

ΜΑΝΔΑΦΗ ΚΑΝΑΥΑΑΚΗΣ

Αθλητική Εβδομάς

Η Μεγαλύτερη Εικονογραφημένη Επιθεώρηση των Βαλκανίων, Αθήνα, 11 Ιουλ. 1928 - 21 Φεβρ. 1929, αρ. τχ. 1-30. Διευθυντές: Σ. Γιαννουλάτος και Φ. Κουντουριώτης. Άλλοι υπότιτλοι: στη σ. 2 προστίθεται ο όρος «εβδομαδιαία». *Η Μεγαλύτερη Εβδομαδιαία Εικονογραφημένη Επιθεώρηση των Βαλκανίων*, και ο γαλλικός

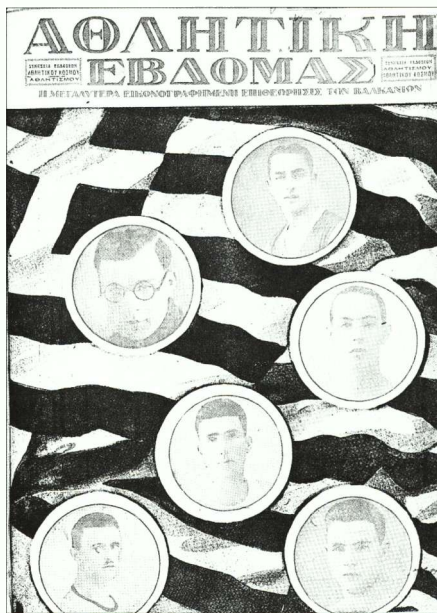

La semaine sportive, grande revue illustrée hebdomadaire sportive. Από το τχ. 19 (14 Νοε. 1928) αναφέρεται μόνο *Εικονογραφημένη Επιδεώρσις*. Μετά το τχ. 23 (12 Δεκ. 1828) κυκλοφόρησε έκτακτη έκδοση, χωρίς αρίθμηση, ενώ το επόμενο τχ. συνεχίζει με αρ. 28 (1 Ιαν. 1929). Εβδομαδιαίο. δεκαέξι έως είκοσι οκτώ σελίδων και κάποτε εξήντα πέντε (αρ. τχ. 28), τρίστηλη, διαστάσεων 34x25 εκ. Τιμή τεύχους: 3-4 δρχ. (αρ. τχ. 18-23. 7 Νοε. - 12 Δεκ. 1928) και 25 δρχ. (αρ. τχ. 28). Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 150 δρχ., εξαμηνιαία 75 δρχ., τριμηνιαία 40 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 1 λίρα Αγγλίας, 5 δολ. ΗΠΑ, 250 δρχ. (Αίγυπτος)· από το τχ. 16 (24 Οκτ. 1928) η ετήσια συνδρομή γίνεται 200 δρχ. και η εξαμηνιαία 175 δρχ.· από το τχ. 18 (7 Νοε. 1928) η ετήσια είναι 200 δρχ., 12 σελίνια, 3 δολ. και η εξαμηνιαία 100 δρχ., 6 σελίνια, 2 δολ.· τέλος, από το τχ. 28 (10 Φεβρ. 1928), η συνδρομή εξωτερικού είναι ίδια με την αρχική. Γραφεία: Σταδίου 28. Μέγαρο Εφραίου.

Αποτελεί συνέχεια των π. *Αθλητικός Κόσμος και *Αθλητισμός. Η συγχώνευσή τους προκειμένου να μειωθεί το κόστος παραγωγής, εξαγγέλλεται ως «Καινούργιο κοστούμι» και σκοπός του είναι να αποτελέσει το σοβαρότερο και εγκυρότερο δήμα του ελληνικού αθλητισμού. Ο χρόνος έκδοσης συμπίπτει με την έναρξη της ΙΧ Ολυμπιάδας στο Άμστερνταμ. Η εκτεταμένη περιγραφή των Αγώνων δίνεται από τον απεσταλμένο και εκ των διευθυντών του περιοδικού, Σ. Γιαννουλάτο. Από την ανάλυση που κάνει για να εντοπιστούν τα αίτια της αποτυχίας της ελληνικής ολυμπιακής ομάδας αναδύεται μια ιδεολογία αρχαιολατρίας, η οποία εμφανίζεται ως αθέτηση από μέρους των αθλητών της πατροπαράδοτης ελληνικής αξιοπρέπειας και της ελληνοπρεπούς εκείνης αγωγής την οποία έπρεπε να δείξει η ελληνική ομάδα κατά τη διάρκεια των Αγώνων. Η άμεση ανάγκη αναγέννησης του ελληνικού αθλητισμού, προκειμένου να φανεί αντάξιος του παρελθόντος, οδηγεί το περιοδικό στη σύνταξη ανοικτής επιστολής που στέλνει στον πρωθυπουργό, Ελευθέριο Βενιζέλο, προκειμένου να αποφασίσει ο ίδιος την ανεξαρτησία του αθλητισμού με την ίδρυση ειδικού υφυπουργείου Σωματικής Αγωγής. Για τους ίδιους λόγους επιμένει στην οργάνωση των Α΄ Παμβάλκανικών Αγώνων στην Αθήνα και στρέφεται κατά του επαγγελματισμού στο ποδόσφαιρο, ζητώντας με άρθρο της προς την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία να μην τον επισημοποιήσει.

Η ύλη περιείχε, εκτός από τις μόνιμες στήλες για την αθλητική κίνηση της πρωτεύουσας, των

επαρχιών, της Θεσσαλονίκης, τον αθλητισμό της Αιγύπτου και της Κωνσταντινούπολης, τον παγκόσμιο αθλητισμό, συνεντεύξεις κατ' αποκλειστικότητα παγκόσμιων πρωταθλητών στίβου και ιδυνόντων του ελληνικού και ξένου αθλητισμού ή και αποσπάσματα συνεντεύξεων, κυρίως πυγμάχων, από ξένα περιοδικά. Περιέχει ακόμη μυθιστορήματα σε συνέχειες, διηγήματα, διαγωνισμούς. Το κύριο άρθρο της πρώτης σελίδας συνοδεύεται σχεδόν πάντα από τη στήλη «Αι απόψεις μας ή Αθλητική Ζωή» με σχόλια, κρίσεις, ευθυμογραφήματα αλλά και ειδήσεις από το παρασκήνιο των γεγονότων. Το εξώφυλλο ήταν πάντα εικονογραφη-

μένο, σε κάθε τεύχος υπήρχαν φωτογραφίες από αθλητικές συναντήσεις καθώς και δύο έως τέσσερις σελίδες διαφημίσεων.

Εκτός από το συντάκτη-διευθυντή της Σ. Γιαννουλάτο, διέδτε ένα δίκτυο ανταποκριτών σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό. Μεταξύ αυτών, ως μόνιμοι ανταποκριτές αναφέρονται οι Κ. Τζωρτζίδης (Μακεδονία), Ν. Κοντομήτρος (Θεσσαλονίκη), Ν. Καβουνίδης (Γερμανία), Δ. Μεσσήλας (Βέρνη), Κ. Καψάμπελης (Βιέννη) και ως τακτικοί ανταποκριτές οι Κ. Θεοχαρίδης (Παρίσι), Α.

Ασκαριδής (Κων/πολη). Συνεργάτες είναι οι Δ. Καραμπάτης, Δ. Συμεωνίδης, Δ. Δάλλας, Ν. Καπίτσογλου και ακόμη ο Γ. Κίτσος (γενικός γραμματέας του ΣΕΓΑΣ) και οι αθλητές Δ. Βασιλόπουλος και Ευ. Μοιρόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΜΔΑ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*. Θεσσαλονίκη 1934· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας, Αθλητικά και Γυμναστικά Σωματεία 1870-1922*, Αθήνα, ΙΑΕΝ-ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1997.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

Αθλητική Επιδείξις

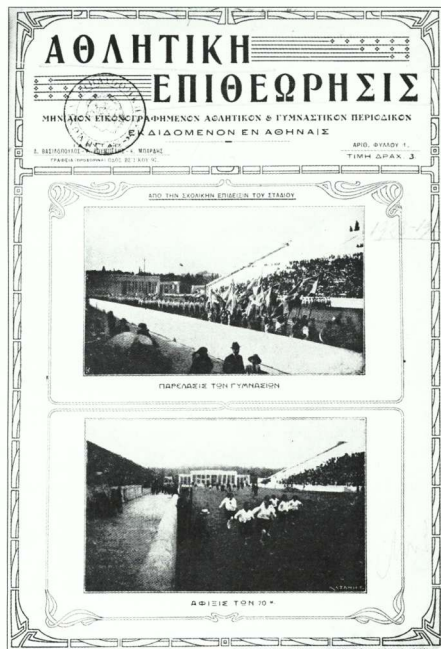
Μηνιαίο Εικονογραφημένο Αθλητικόν και Γυμναστικόν Περιοδικόν Εκδιδόμενον εν Αθήναις. Ιούν. 1923 - Απρ. 1927: έτ. Α' (αρ. τχ. 1-12, Ιούν. 1923 - Μάιος 1924), έτ. Β' (αρ. τχ. 1-12, Ιούν. 1924 - Μάιος 1925), έτ. Γ' (αρ. τχ. 1-12, Ιούν. 1925 - Μάιος 1926), έτ. Δ' (αρ. τχ. 1-11, Ιούν 1926 - Απρ. 1927). Ιδρυτές-ιδιοκτήτες: Δ. Βασιλόπουλος, Κ. Ρουμπέσης, Κ. Μπαρδής. Από το τχ. 2 (Ιουλ. 1923) διευθυντής αναλαμβάνει ο Ε. Μικρούλας. Από το τχ. 7 (Δεκ. 1923) και μετέπειτα ως ιδιοκτήτης

αναφέρεται μόνο ο Κ. Ρουμπέσης και από το τχ. 1 (Ιουν. 1924) ο ίδιος αναλαμβάνει και τη διεύθυνση του περιοδικού. Το όνομα του Κ. Μπαρδή αναγράφεται πλέον μόνο ως εκ των ιδρυτών ενώ του Δ. Βασιλόπουλου απουσιάζει παντελώς. Μηνιαίο, δίστιγλο, διαστάσεων 23x31 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του). Συνδρομές: ετήσια 36 δρχ. (εσωτερικού), 70 δρχ. (εξωτερικού) και εξαμηνιαία 20 δρχ. και 40 δρχ. αντίστοιχα. Τυπογραφείο: αρχικά των αδερφών Ι. Κουβέλου, Ιπποκράτους 9, Παλιούρου 10, Αθήνα και από το τχ. 11 (Απρ. 1927) της «Πατρίδος», στοά Πάππου 3. Γραφεία: Βεΐκου 97 και από το τχ. 10 (Μάρτ. 1926) Βεΐκου 119.

Σκοπός της έκδοσής της, όπως διευκρινίζεται στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους, είναι: «να τονώσει το φίλαθλον αίσθημα [...] να καταρτίψη προλήψεις και ν' αναστηλώση τα υγιή δόγματα του αθλητισμού, να συστηματοποιήση ενεργείας [...] να καταβιβάση την επιστήμην της σωμαστικής μέχρι του στίβου και να ανυψώση την γυμναστικήν εις την περιωπήν επιστημονικού συστήματος, να αφυπνίση μεταξύ της αμερίμου νεότητος τον ένδον ζήλον του αθλητισμού, να αναζητήση την αλήκην παντού και να την ενισχύση πάση δυνάμει και δια παντός τρόπον να κοινολογήση εις όσον του δυνατόν ευρύτερον κύκλον τα αποτελέσματα της φιλάθλου κινήσεως και να παροτρύνη τας διαφόρους αθλητικές οργανώσεις εις ανάδειξιν Αριστέων».

Η ύλη της δεν ακολουθεί μια ενιαία θεματική ενότητα. Η εσωτερική της δομή είναι χαλαρή με ποικιλία θεμάτων και αρθρογραφίας, με ειδήσεις για όλα τα σπορ από τον ελληνικό και διεθνή αθλητισμό. Υπάρχει λεπτομερής περιγραφή των Ολυμπιακών Αγώνων που λαμβάνουν χώρα στο Παρίσι το 1924, καθώς και εκτεταμένες αναφορές σε όλους τους προκριματικούς αγώνες βάσει των οποίων έγινε ο καταρτισμός της ελληνικής ολυμπιακής ομάδας. Στις σελίδες του φιλοξενούνται ακόμα μελέτες ειδικών συνεργατών καθώς και άρθρα θεωρητικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.

Την απασχολεί κυρίως το θέμα της προπόνησης των αθλητών, γιατί οι περισσότεροι συμμετέχουν σε αγώνες χωρίς να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι. Ο διευθυντής του περιοδικού Ευθ. Μικρούλας, καθηγητής γυμναστικής στο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσως, υπογράφει σειρά άρθρων με τον τίτλο «Τις η αξία της προπονήσεως. Η Υγιεινή και αγωνιστική προπόνησις. Όροι και μέσα προς επιτυχίαν του σκοπού της προπονήσεως», ενώ παράλληλα το περιοδικό δημοσιεύει μελέτη σε

συνέχειες με την περιγραφή των μεθόδων προπόνησης των αγωνισμάτων του στίβου, καθώς και με τακτρασμένη από τα γαλλικά μελέτη για να γνωρίσουν οι ποδοσφαιριστές τους τρόπους, τους κανόνες και τις μεθοδικές κινήσεις που παίζεται το ποδόσφαιρο.

Διέθετε συνεργάτες και κατά τόπους ανταποκριτές. Βασικοί συντάκτες ήταν οι εκ των ιδρυτών και των διευθυντών της Κ. Ρουμπέστης, Δ. Βασιλόπουλος και Ε. Μικρούλεας. Ως ειδικοί συνεργάτες αναφέρονται οι Π. Γιουχαλάς, Π.Α. Καμπέρος, Π.Ν. Μανιτάκης. Γράφουν ακόμα οι Ι.Ε. Χρυσάφης, Θ. Νικολαΐδης, Μανώλης Γενυτός, Ι. Ψύχας, Σεβ. Π. Κασσιμάτης, Δ. Καραμπάτης, Δ. Δάλλας, Κ. Νεγρεπόντης, Σ.Κ. Σταυρίδης. Πολλά από τα άρθρα είναι ανυπόγραφα και σε άλλα οι συντάκτες τους υπογράφουν με ψευδώνυμα, όπως «Αμερόληπτοι», «Σπύρτζιμαν».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*, Θεσσαλονίκη 1934· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας. Αθλητικά και Γυμναστικά Σωματεία 1870-1922*, Αθήνα, ΙΑΕΝ-ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1997· Π. Μανιτάκης, *100 χρόνια Νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα 1962.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

Αθλητική Ηχώ / Athletic Echo

Αθλητική και Κοινωνική Εφημερίδα. Μελβούρνη, Σεπτ. 1962 έως σήμερα [2005]. Ιδρυτής-εκδότης: Τ. Κύβελος. Υπεύθυνοι σύνταξης: Τ. Κύβελος και Τάκης Ευστρατιάδης (έως 21 Οκτ. 1964), ο οποίος και ανέλαβε τη διεύθυνση. Διευθυντής: ο ηπειρώτης Δημήτριος Μπιτακοπούλας (1972 έως σήμερα). Εβδομαδιαία, αρχικά κάθε Τετάρτη και αργότερα, με τη θελίωση των συστημάτων επικοινωνίας, κάθε Δευτέρα. Μέχρι τις 12 Οκτ. 1964 τετρασέλιδη, έκτοτε οκτασέλιδη, ύστερα από απαίτηση των φιλάθλων αναγνωστών της. Επιτάσηλη, διαστάσεων 32x46 εκ. (μεγάλο μέγεθος σε μορφή ταμπλόιντ). Τιμή φύλλου: 1 πέννα. Συνδρομές: 2 λίρες και 10 σελίνια (ετήσια), 1 λίρα και 5 σελίνια (εξαμηνιαία). Τυπογραφείο: Πέτρος Πετράνη (από το 1963), οδός 103 Leveson Street, Β. Μελβούρνη.

Η μακροβιότερη ελληνόγλωσση αθλητική εφημερίδα του ελληνισμού της Αυστραλίας και ενδεχομένως της διασποράς, που κυκλοφόρησε μετά τη διακοπή της αρχαιότερης ελληνικής αθλητικής εφημερίδας της Αυστραλίας, *Αθλητικά Νέα* (Μελβούρνη, 1957-1962). Η ίδια προβαλλόταν ως η μόνη

ελληνική αθλητική εφημερίδα στην Αυστραλία («the only Greek Sporting Newspaper in Australia»). Η παρουσία της και η σαραντάχρονη προσφορά της στον αθλητισμό πιστοποιείται και από το γεγονός ότι ήταν το πρώτο, ανάμεσα σε όλες τις εθνοτικές ομάδες της χώρας, έντυπο που μετέφερε τα αποτελέσματα των αθλητικών συναντήσεων την επομένη ημέρα. Από τις σελίδες της πέρασε ένας μεγάλος αριθμός συνεργατών, κυρίως δημοσιογράφων, όπως οι Νίκος Κιτάσκης, Πάνος Γεωργίου, Μάνος Μήλιος, Κώστας Νικολόπουλος και ο Χρήστος Παλατιοΐδης, ο οποίος είχε και την ευθύνη της λινοτυπικής.

Υψηλής ποιότητας και άρτιας επιμέλειας, η δομή της ύλης της παρέμεινε σταθερή ενώ από τον Σεπτέμβριο 1963 εμπλουτίστηκε με φωτογραφικό υλικό. Διέθετε μόνιμες στήλες, όπως «Αθλητική Εγκυκλοπαιδεία», «Μικρά-Μικρά» με ιδιαίτερη έμφαση στις περιγραφές των αγώνων των κυριότερων ελληνικών ποδοσφαιρικών ομάδων της Μελβούρνης αλλά και της Ελλάδας. Από τον Φεβρουάριο 1963 δημοσιευόνταν τα αποτελέσματα των συναντήσεων της εθνικής κατηγορίας του πρωτα-

δλήματος της Ελλάδας και από τα τέλη του 1960 παρατηρείται βελτίωση στην καταχώρηση των αναδημοσιευμένων ειδήσεων από τις αθλητικές εφημερίδες της Ελλάδας και της Κύπρου. Εξακολουθεί να ενημερώνει το αναγνωστικό της κοινό για την αθλητική κίνηση των ελληνικών παροικιών, τα κύρια αθλητικά γεγονότα από την Ελλάδα, με φωτογραφίες και σύντομα άρθρα γραμμένα από ντόπιους αρθρογράφους και δημοσιογράφους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Αθλητικός Κόσμος

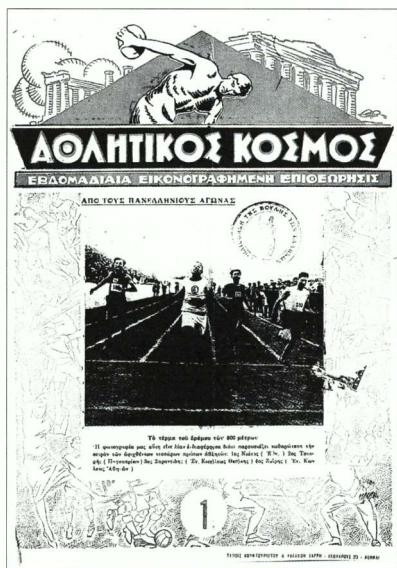
Εβδομαδιαία Εικονογραφημένη Επιθεώρηση. Αθήνα, 9 Μαΐου 1926 - 3 Ιουλ. 1928, αρ. τχ. 1-114. Διευθυντές: Φωκ. Κ. Κουντουριώτης και Δ. Καραμπάτης. Διαχειριστής: Δ.Κ. Κουντουριώτης. Από το τχ. 21, διευθυντής μόνο ο Φ. Κουντουριώτης· από το τχ. 61, ιδιοκτήτης και διαχειριστής ο Δ. Κουντουριώτης. Διευθυντής σύνταξης: Γρ. Γρηγοριάδης (αρ. τχ. 18). Άλλοι υπότιτλοι: *Εικονογραφημένη Αθλητική Επιθεώρηση* (από το τχ. 79) και *Μεγαλύτερα Αθλητικά Επιθεώρηση των Βαλκανίων* (από το τχ. 92). Εβδομαδιαίο περιοδικό με τριμηνιαία έκδοση, δίστιγλο έως το τχ. 78 και τρίστιγλο από το τχ. 79, δεκαοκτώ σελίδων εκτός από το πρωτοχρονιάτικο τχ. 87 το οποίο κυκλοφόρησε με εξήντα τέσσερις σελίδες και τα τχ. 72-76 και 79 των οποίων οι σελίδες ποικίλλουν από είκοσι δύο έως τριάντα, διαστάσεων 31x24 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του. Ετήσιες συνδρομές: 150 δρχ. (εσωτερικού), 1 λίρα Αγγλίας ή 4 δολ. ΗΠΑ (εξωτερικού)· από το τχ. 79 η ετήσια συνδρομή για την Αίγυπτο είναι 225 δρχ.· από το τχ. 106 η ετήσια συνδρομή εξωτερικού ανέρχεται σε 1 λίρα για την Κύπρο, τα Δωδεκάνησα και την Ευρώπη. Γραφεία και τυπογραφεία: αρχικά, Πραξίτέλους 24· από το τχ. 69 Αριστέιδου 1 και από το τχ. 82 γραφεία και τυπογραφεία Αριστέιδου 1, Μέγαρον Κονωρίου.

Σκοπός της έκδοσης, όπως αναφέρεται στο πρώτο τεύχος, είναι: «1) δια να κάμη τον αθλητισμόν

αγαπητόν εις όλους 2) δια να κρατήση τον Ελληνικόν αθλητισμόν, εις τακτικήν συνοχήν με τον Διεθνή αθλητισμόν, εις τον οποίον η Ελλάς, η γεννήτρια, αυτού οφείλει να καδέξη την εμπρέπουσαν θέσιν 3) δια να εκλαίκευθούν όσον το δυνατόν τα παντός είδους Σπορτ, με συνεχείς και λαοφιλείς αγώνας [...] 4) δια να εισαχθούν και εις τον Στρατόν, όπως εις τα περισσότερα των πεπολιτισμένων κρατών, εις α και ειδικά υπάρχουνσι διευθύνσεις, είδος υφυπουργείων. Και εν γένει ο *Αθλητικός Κόσμος* θα παλαίση [...] δια να επιτύχη και εξυμώση την Νεολαίαν μας και να την κάμη εφάμιλλον, αν όχι ανωτέραν από την νεολαίαν των ανεπτυγμένων κρατών εις α ο αθλητισμός κατέχει την εμπρέπουσαν θέσιν».

Από τα πρώτα κιόλας τεύχη δέτε σε εφαρμογή το πρόγραμμά του: με πρωτοσέλιδο άρθρο του τονίζει την αναγκαιότητα ίδρυσης υφυπουργείου Γυμναστικής ή διεύθυνσης εξαρτημένης από το υπουργείο των Στρατιωτικών και προκηρύσσει λαϊκούς αγώνες με σκοπό τη διάδοση της γυμναστικής και του αθλητισμού ακόμα και στις κοινωνικές τάξεις εκείνες «αίτινες δεν έχουσι εισιτή σχετιζή με τον Στίβον». Από το δεύτερο έτος της κυκλοφορίας του, η συνεργασία του *Αθλητικού Κόσμου* με τον Λεωνίδα Πτέρη φαίνεται να σηματοδοτεί και το

τέλος της ουδέτερης έως τότε στάσης των περιοδικού απέναντι στα αθλητικά ζητήματα. Ο Λ. Πτέρης, πρόεδρος του Γυμναστικού Συλλόγου Αμαρουσίου, με πρωτοσέλιδα άρθρα του κάνει λόγο για τον «ερυθρόν κίνδυνον» που διατρέχει τον αθλητισμό και ζητά από τον υπουργό Παιδείας (Θ. Νικολούδη) να σώσει την Ελλάδα από τον κομμουνισμό. Ο *Αθλητικός Κόσμος*, συμμερίζομενος τις απόψεις του Πτέρη, ζητά από το νεοεκλεγέν διοικητικό συμβούλιο του ΣΕΓΑΣ (Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών και Αθλητικών Σωματείων) να κτυπήσει, προτού επεκταθεί, την απειλή

του «ερυθρού» αθλητισμού. Στο θέμα που δημιουργείται με την πρόσληψη από τον ΣΕΓΑΣ του γερμανού προπονητή P.H. Göldel, ο Πτέρης φέρεται μέσω του περιοδικού κατά των ελλήνων γυμναστών και ιδιαίτερα του προέδρου της Ένωσης Γυμναστών Φ. Καρβελά και τους κατηγορεί για εγωιστική και αντιαθλητική συμπεριφορά. Οι γυμναστές αντιδρούν, γιατί δεν προτιμήθηκαν οι ίδιοι για την ολυμπιακή προπόνηση των αθλητών, ενώ ο Πτέρης υποστηρίζει ότι η πρόσκληση του γερμανού προπονητή ήταν απαίτηση όχι μόνο των φιλάθλων και των αθλητών αλλά ολόκληρου του έθνους. Το θέμα παίρνει διαστάσεις με επιστολές και άρθρα γυμναστών, αθλητών αλλά και μελών του ΣΕΓΑΣ.

Σε όλη τη διάρκεια της διетуός κυκλοφορίας του διατηρεί σταθερή διάταξη ύλης: τις ίδιες μόνιμες στήλες με ειδήσεις για όλα τα σπορ από τον εσωτερικό και διεθνή αθλητισμό. Ιδιαίτερα ασχολείται με τις ιπποδρομίες όπως τονίζει και στις προγραμματικές του δηλώσεις. Δημοσιεύει σε συνέχειες το καταστατικό και τους εσωτερικούς κανονισμούς της ΕΠΟ (Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία) και παρέχει στήλες για τη δημοσίευση του Δελτίου της, αφού η ίδια η ομοσπονδία δεν μπορεί να το δημοσιεύσει εξαιτίας οικονομικής δυσχέρειας. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους ελληνογερμανικούς αγώνες που έλαβαν χώρα στην Αθήνα τον Απρίλιο 1928 και διατυπώνονται απόψεις για το ελληνικό ποδόσφαιρο και τη συμμετοχή ή μη της εθνικής ποδοσφαιρικής ομάδας στους προσεχείς Ολυμπιακούς Αγώνες στο Άμστερταμ. Διεξάγει έρευνα για τον αθλητισμό της Θεσσαλονίκης και δημοσιεύει συνεντεύξεις και δηλώσεις των προέδρων των κυριότερων αθλητικών σωματείων της. Η θεματολογία εμπλουτίζεται με ιστορικές αναφορές σε αθλητικές προσωπικότητες του παρελθόντος (Σπύρος Λούης, Πάβελ Νούριμ), διηγήματα σε μετάφραση από τα αγγλικά ή τα γαλλικά και σε παράφραση από τα γαλλικά, διαγωνισμούς. Κάθε τεύχος έχει φωτογραφίες και διπλόδιο διαφημίσεων.

Διέθετε δίκτυο ανταποκριτών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Οι βασικοί συνεργάτες του είναι οι Γ. Χανιώτης «Geo», Α. Παούρης, Ερβέ Αγκαζέρ, Β. Σακαλής. Τακτικοί ανταποκριτές είναι οι Η.Α. Νάτα (γερμανός πρωταθλητής), Γ. Ζαμαρίας, Ι. Φερμάνγιο, Ι. Καραγιαννίδης, Δ. Κοτρώτσος, Κλ. Παλαιολόγος, Φ. Γρηγορόπουλος και μόνιμοι ανταποκριτές ο Ν. Καθονίδης και ο Ε.Α. Ιορδανίδης. Ειδικός συνεργάτης είναι ο Ν. Αιγινήτης και

«περιοδεύων» ο Ι. Θεοδορακόπουλος. Ο Valer Bey στέλνει τηλεφωνικές και τηλεγραφικές ανταποκρίσεις από τους ποδοσφαιρικούς Ολυμπιακούς Αγώνες στο Άμστερταμ. Γράφουν ακόμη οι Ν. Λαυίτης (βουλευτής Κύπρου), οι πρωταθλητές Ευ. Μοιρόπουλος και Χ. Βρεττός, οι Δ. Δάλλας, Ευ. Σταμάτης, Γ. Κίτσος, Στέλιος Σπεράντσας και ο Ι. Μοσέ, αθλητικός συντάκτης της εφ. *Προσκήρ* κ.ά.

Στις 3 Ιουλίου 1928 κυκλοφορεί το τελευταίο φύλλο γιατί συγχωνεύεται με το π. *Αθλητισμός και από τις 10 Ιουλίου 1928 κυκλοφορεί με το νέο τίτλο **Αθλητική Εβδομάδα*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΜΔΑ, ΕΒΕ, ΕΑΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευ. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*, Θεσσαλονίκη 1934· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας. Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1930*, ΙΑΕΝ-ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 1997· Π.Ν. Μανιτάκης, *100 χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα 1962.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

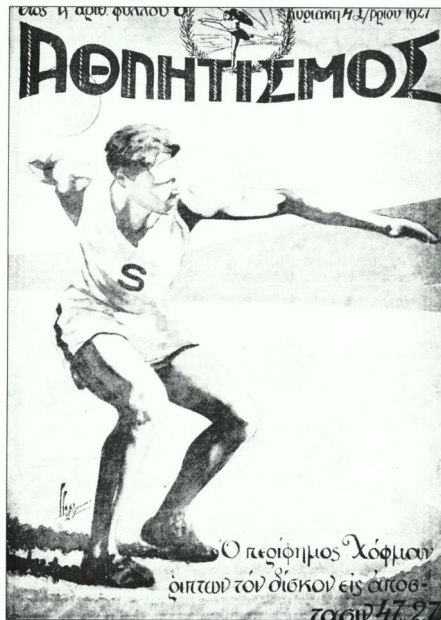
Αθλητισμός

Μεγάλη Εβδομαδιαία Αθλητική Επιθεώρηση, Αθήνα, 31 Ιουλ. 1927 - 3 Ιουλ. 1928, αρ. τχ. 1-54. Διευθυντής: Σταύρος Γιαννουλάτος, Διαχείριση: αρχικά Ηλίας Ψωμόπουλος, ενώ από το τχ. 3 (14 Αυγ. 1927) τη διεύθυνση και διαχείριση αναλαμβάνει ο Σ. Γιαννουλάτος, Υπεύθυνος ύλης: Ν. Κοντομήτρος (από το τχ. 8, 16 Σεπτ. 1927). Από το τχ. 29 (8 Φεβρ. 1928) ο τίτλος αναγράφεται και με λατινικούς χαρακτήρες με τον υπότιτλο στα γαλλικά: *Athletismos. Grande Revue Illustrée Hebdomadaire*, ενώ από το ίδιο τεύχος ως υποκείμενη αναφέρεται ο Θ. Καλογερίκος. Από το τχ. 31 (21 Φεβρ. 1928) ο υπότιτλος προσαρμόζεται με τη γαλλική απόδοσή του: *Μεγάλη Εβδομαδιαία Εικονογραφημένη Επιθεώρηση*, Εβδομαδιαίο, χωρίς σταθερή ημέρα έκδοσης, τρίστηλο, είκοσι σελίδων (οι έκτακτες εκδόσεις ήταν δώδεκα σελίδων, αρ. τχ. 38, 41, 42, 48), εκτός του φύλλου του Ιαν. 1928 που ήταν τριάντα επτά σελίδων. Διαστάσεις: 33x25 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του, εκτός από το έκτακτο τχ. του Ιαν. 1928 το οποίο κυκλοφόρησε στην τιμή των 35 δρχ. Συνδρομές εσωτερικού: 150 δρχ. (ετήσια), 75 δρχ. (εξαμηνιαία), 40 δρχ. (τριμηνιαία). Συνδρομές εξωτερικού: 1 λίρα Αγγλίας ή 125 φράγκα Γαλλίας ή 5 δολ. ΗΠΑ (ετήσια) και 10 σελίνια Αγγλίας ή 65 φράγκα Γαλλίας ή 2,50 δολάρια ΗΠΑ (εξαμηνιαία). Από το τχ. 3 (14 Αυγ. 1927) οι συνδρομές εσωτερικού παραμένουν σταθερές, ενώ του εξωτερικού γίνονται 250 δρχ. (ετήσια), 125 δρχ. (εξαμηνιαία) και 65 δρχ. (τριμηνιαία). Από το τχ. 8 (16 Σεπτ. 1927) καταργείται η τριμηνιαία συνδρομή εξωτερικού και

από τχ. 31 (21 Φεβρ. 1928) καταργείται η τριμηνιαία εσωτερικού και η εξαμηνιαία και τριμηνιαία εξωτερικού. Από το τχ. 50 (5 Ιουν. 1928) η ετήσια εξωτερικού κοστίζει 1 λίρα ή 5 δολ. Από το τχ. 53 επανέρχεται η ετήσια εξωτερικού στις 250 δρχ., η οποία ισχύει και στο τελευταίο τεύχος. Γραφεία: Πατησίων 30 και από το τχ. 5 (28 Αυγ. 1927) στην οδό Ευριπίδου 2 (26 από 13 Μαρτ. 1928). Τυπογραφείο: «Τύποις Κόσμος» (αρ. τχ. 3), «Γύποις Φαντάζιο», Γ' Σεπτεμβρίου 152 (αρ. τχ. 16, 11 Νοε. 1927).

Στόχος είναι, όπως διακηρύσσεται στη στήλη «Πικρές Αλήθειες» του πρώτου τεύχους: «Να διαδόση τον εν γένει αθλητισμόν και στη μακρύτερη γωνιά της Ελλάδος. Να αγαπήσουν οι Έλληνες όλα τα σπορ και να ενδιαφερθούν πρακτικά γι' αυτά. Να φέρη εις επαφήν όλους τους Έλληνας αθλητάς και φιλάθλους και τους γνωρίση τας προσόδους των και τας ελπίδας των δια το μέλλον. Να υποδείξη σε όλους τους ενδιαφερομένους τι κάνουν οι ξένοι και τι εμείς και πως πρέπει να τους φθάσουμε, αν όχι να τους υπερβούμε. Να κινήση το πρακτικόν ενδιαφέρον του Κράτους δια την ενίσχυσιν της πραγματικά αθλητικής προσπαθείας. Να βοηθήση αποτελεσματικά, εις την θεωρητικήν μόρφωσιν των νέων μας αθλητών, δια της δημοσιεύσεως συμβουλών των καλλιτέρων γυμναστών και προπονητών ιδικών μας και ξένων. Να διδάξη την ευσυνειδητή πειθαρχίαν των αθλητών και παικτών προς τας ανωτάτας οργανώσεις των, άνευ της οποίας κάθε προσπάθεια εκμηδενίζεται. Τέλος, να συμβάλη με τις δυνάμεις του εις την οργάνωσιν όλων των ανοργανωτών προσπαθειών υπό ενιαία διεύθυνση». Δηλώνεται ότι η στήλη «Πικρές αλήθειες» θα αποτελέσει το βήμα από το οποίο θα κρίνονται κάθε εβδομάδα όλα τα ζητήματα που αφορούν τον αθλητισμό· ωστόσο, διατηρείται μόνο στα πέντε πρώτα τεύχη και στο εξής αντικαθίσταται από ένα άρθρο με την υπογραφή του Αθλητισμού ή του διευθυντή του Σ. Γιαννουλάτου, είτε κάποιου συνεργάτη ή και κάποιες φορές ανυπόγραφο.

Στον ενάμισι χρόνο κυκλοφορίας του η διάταξη της ύλης διατηρεί τις ίδιες μόνιμες στήλες: «Η αθλητική κίνηση της πρωτεύουσας», «Ο αθλητισμός εις την επαρχίαν», «Ο αθλητισμός εις την Μακεδονίαν», «Ο αθλητισμός εις την Αίγυπτον», «Ποδόσφαιρον», «Νέα απ' όλον τον κόσμο». Μεγάλο μέρος της δεματολογίας, λόγω των επικείμενων Ολυμπιακών Αγώνων στο Άμστερνταμ το 1928, κινείται γύρω από αυτό το γεγονός, με προ-

βλέψεις και προγνωστικά, με νέα για την προετοιμασία των αθλητών και των ομάδων, με ιστορικές αναφορές στους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η παρουσία της Ελλάδας στο Άμστερνταμ θεωρείται επιβεβλημένη και για το σκοπό αυτό ζητά από όλους τους φιλάθλους να συνεισφέρουν οικονομικά και κάνει την αρχή καταθέτοντας 500 δρχ. Τελικά, η μη συμμετοχή της εθνικής ποδοσφαιρικής ομάδας στους Ολυμπιακούς Αγώνες, η επιπολαιότητα και η ανοργανωσιά της ΕΠΟ (Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία), η ανταρσία των τριών ομάδων Παναθηναϊκού, Ολυμπιακού, ΑΕΚ κατά των τοπικών ενώσεων και της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας και η ίδρυση του ΠΟΚ (Ποδοσφαιρικές Ομάδες Κέντρου), μπαίνουν στο στόχαστρο του περιοδικού και ανοίγουν νέο πεδίο συζήτησης για τα προβλήματα του ελληνικού αθλητισμού, την κακοδαμονία του ελληνικού ποδοσφαίρου, την ποδοσφαιρική ανωμαλία, όπως ο διευθυντής Σ. Γιαννουλάτος ονομάζει. Ο ίδιος μάλιστα υπογράφει σειρά άρθρων με τον τίτλο «Ποιοι ετορπίλισαν την εθνική ομάδα».

Οι ελληνοβουλγαρικοί και οι ελληνογερμανικοί αθλητικοί αγώνες κατέχουν σημαντική θέση στη δε-

ματαγραφών του περιοδικού. Σημαντικό μέρος καταλαμβάνουν και οι συνεντεύξεις πρωταθλητών, προπονητών και ιδυνόντων του ελληνικού αθλητισμού καθώς και αποσπάσματα συνεντεύξεων ξένων πρωταθλητών που δημοσιεύονται από το γαλλικό π. Ας και τη γερμανική εφ. *Kicker*. Η ύλη εμπλουτίζεται με θεωρητικές σελίδες, βιογραφίες αθλητών και με μια έρευνα για τα ποδοσφαιρικά σωματεία. Αιχμηρό στις κρίσεις του, παρεμβαίνει με τα άρθρα του στη συγκρότηση της εθνικής ποδοσφαιρικής ομάδας και ζητά την άρση τιμωρίας αθλητή προκειμένου να ενισχυθεί η ελληνική αθλητική ομάδα ενόψει των ελληνογερμανικών αγώνων. Σε κάθε τεύχος υπάρχει διασέλιδο φωτογραφιών και διαφημίσεις. Προκηρύσσονται διαγωνισμοί, γίνονται δημοψηφίσματα ενώ στις σελίδες του φιλοξενούνται ακόμα μεταφράσεις από ξένα διηγήματα και μυθιστορήματα σε συνέχειες.

Διέχθε δίκτυο ανταποκριτών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Μόνιμοι ανταποκριτές αναφέρονται, μεταξύ άλλων, οι Γ. Αμυράς, Γ. Θεοχαρίδης, Ε.Α. Ιορδανίδης, Θ. Παπαμανώλης, Κ. Τζωρτζίδης, Γ. Κατσαρός, Max Haas. Έκτακτα συνεργάζονται οι Β. Μπινιάρης και Π.Ν. Μανιτάκης. Στους συνεργάτες του είναι και οι πρωταθλητές Δ. Βασιλόπουλος, Αργ. Καραγιάννης, Δ. Καραμπάτης, Σ. Μπενάς, Ευ. Μοιρόπουλος, Ν.Κ. Χριστοδούλου, Γιάννης Τουμπαλίδης. Γράφουν ακόμα οι Δ. Δάλλας, Ν. Ζαρίφης, Ι. Χρυσάφης, Απ. Νικολαΐδης, Πέτερ Χανξ Γκέλντελ, Μ. Χρυσάφης, Ευ. Σταμάτης, Μ. Μίνδλερ.

Τον Ιούλιο 1928 κυκλοφορεί το τελευταίο τεύχος γιατί συγχωνεύεται με το π. *Αθλητικός Κόσμος* και από τις 10 Ιουλίου 1928 κυκλοφορεί με το νέο τίτλο **Αθλητική Εβδομάδα*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΜΔΑ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*, Θεσσαλονίκη 1934· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικής-Γυμναστικής και Αθλητικής Σωματεία 1870-1922*, Αθήνα, ΙΑΕΝ-ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1997· Π. Μανιτάκης, *100 χρόνια Νεοελληνικού Αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα 1962.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

Ο Αθως

Αγοραεπικόν περιοδικόν, Γριμνησιόν. Τύποις έκδοσις των χειρογράφων κωδικών των εν τω Αθών και ιδία των της Μ. Λαύρας. Υπό Σπυριδωνος Λαυριώτου του ιατρού, τ. Α', τχ 1-2: «Εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου "Νομικής" Πέτρου Βερνιανίτου, εν οδώ Πραξιτέλους 8, 1920» (στο εξώφυλλο και «εν Αγίω Όρει 1919»), διακοσίων εξήντα τεσσάρων σελίδων, σχήματος 8^{ου}, με τιμή τεύχους 12 δρχ., ετήσιες συνδρομές εσωτερικού 20 δρχ., εξωτερικού 25 δρχ., κληρικοί-διδάσκαλοι 15 δρχ. Τα τχ. 3-4 («εν Αγίω Όρει 1921, εν Αθήναις 1921 [εσωτερικά αναγράφεται 1920]» ήταν διακοσίων πενήντα τεσσάρων σελίδων, ενώ τα τχ. 5-6 («εν Θεσσαλονίκη 1921») ήταν πενήντα έξι σελίδων. Στον τ. Β', τα τχ. Η'-Θ' («εν Αγίω όρει 1928») είχαν έκταση εξακοσίων σαράντα σελίδων. Παραρτήματα: «Περίοδος Β^Α», Αθήνα 1929, εκατόν τριάντα επτά σελίδων· τχ. Β, «εν Αγίω Όρει 1930», σαράντα οκτώ σελίδων (τυπογραφείο: «Αυγής», Στοά Αγ. Μηνά Θεσσαλονίκη), ενώ τα τχ. Γ' και Δ' τυπώθηκαν «εν Αγίω Όρει» τα έτη 1931 και 1932 αντίστοιχα.

Κατ' ουσίαν, πρόκειται περί προσωποπαγούς «περιοδικού», το οποίο κυκλοφόρησε περίπου για μία δεκαετία. Παρά το γεγονός ότι ο εκδότης του το εξέδωσε ως «περιοδικό», δεν συγκεντρώνει τέτοιου είδους γνωρίσματα. Ο τύπος του προσέγγιζε περισσότερο την έννοια της εκδοτικής σειράς. Υπό την έννοια λοιπόν της περιοδικής εκδόσεως, ο λαυριώτης μοναχός Σπυριδών (και μετά την απόκτηση του μεγάλου μοναχικού σχήματος Αθανάσιος) Καμπανάος προσπάθησε να αξιοποιηθεί τη χειρόγραφη παράδοση της Μονής Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους, εκδίδοντας, ως ζηλωτής «της Εκκλησιαστικής και εθνικής ημών φιλολογίας», μέχρι τότε ανέκδοτους χειρόγραφους κώδικες.

Τα κυκλοφορηθέντα δύο πρώτα τεύχη περιέχουν την έκδοση της *Διάπτρας*, «έργον του λογιωτάτου Φιλίππου εν έτει 1090 μ.Χ.», ενός έμμετρου διαλόγου της *σάρκας* μετά της *ψυχής*, κατά βάση κειμένου που αναπτύσσει με εκλαϊκευτικό τρόπο θέματα ηθικής θεολογίας, ανθρωπολογίας και σωτηριολογίας. Στα δυο επόμενα τεύχη εξεδόθη η ερμηνεία των *Αναστασιών Κανόνων* του Ι. Δαμασκηνού από τον Ιω. Ζωναρά. Στα τχ. 5 και 6 περιλαμβάνεται

μελέτη του μοναχού Ιωακείμ Ιβηρίτη (ευχαριστεί σχετικώς τον εκδότη, ο οποίος «λίαν προφρόνως παρεχώρησεν» τα σχετικά τεύχη), η οποία είναι επιτομή της ιστορίας, του διοικητικού καθεστώτος, της εκκλησιαστικής καταστάσεως και των θησαυρών του Αγίου Όρους. Τότε σταματά ο πρώτος κύκλος της εκδόσεως του περιοδικού.

Όπως απειδείχθη τελικώς το εγχείρημα ήταν πολύ φιλόδοξο. Ο δεύτερος τόμος κυκλοφορεί επτά περίπου χρόνια αργότερα (1928) και ο Σπυρίδων διεκτραγωδεί τις δυσχέρειες της εκδόσεως. Πείσμων, όμως, εξηγεί ότι «κεντήθηκε η αγιορειτική φιλοτιμία του» από αιτιάσεις κατά του μοναχισμού και ξοδεύοντας τις οικονομίες του εκδίδει την *Αλφαριθμητική Μελετίου του Ομολογητού*. Πρόκειται περί της διδασκαλίας του οσίου Μελετίου του Γαλισιώτου (13^{ος} αι.), επί ζητημάτων ησυχαστικού βίου και μοναχικής βιωτής, μαζί με σύντομες δογματικές διδασκαλίες (όπως περί εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος). Στο τέλος επισυνάπτεται ακολουθία του οσίου.

Παρά τα οικονομικά προβλήματα, τα τρία επόμενα χρόνια συνεχίζει την έκδοση του περιοδικού σε ετήσια βάση. Διατηρώντας το λογότυπο και τα λοιπά στοιχεία εκδίδει «Απολυτικά και κοντάκια του όλου ενιαυτού, μη περιεχόμενα εν τοις Ωρολογίοις τρις εντύποις», προσθέτοντας τον προσδιορισμό *Παράρτημα*. Ο όρος αυτός, ο οποίος μάλλον εισήχθη λόγω της καταργήσεως της κατά τριμηνίαν εκδόσεως, απουσιάζει από το τεύχος της επομένης χρονιάς, το οποίο «διανέμεται δωρεάν» και αναφέρεται στο «Προσκυνητάριον της Ι. Μονής Μεγίστης Λαύρας της εν τω Άθω». Τελευταία έκδοση, το *ιαμβικό ψαλτήριον* του Ιωσήφ Τορνόβου. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ένα χρόνο αργότερα (1932) και με αριθμό «4», κυκλοφορεί το *Δελτίον Αγιορειτικών χειρογράφων*, εκδιδόμενον υπό Αθανασίου ή Σπυρίδωνος Λαυριώτου, έχοντας ως αντικείμενο εκδόσεως το *Μέγα Γεροντικόν*, βάσει ευρεθέντων χειρογράφων (εκ του τυπογραφείου της Ιεράς Κοινότητος Αγίου Όρους «Άθω», διαστάσεων 21x16 εκ.). Η αρίθμηση «4» που ακολουθεί το τχ. 3 των «Παρωτημάτων», η συναφής δεματολογία (έκδοση χειρογράφων) και όλα αυτά σε συνδυασμό με την έλλειψη προσοχής του Σπυρίδωνος, όσον αφορά στα τυπικά γνωρίσματα μιας περιοδικής εκδόσεως (αλλού *τριμηνιαίον*, σε μια περίπτωση *άπαξ του μηνός*, συνήθως επί πληρωμή, σε μια περίπτωση δωρεάν, παρατη-

ρούμενες διαφορές στα εξώφυλλα και στις εσωτερικές σελίδες κ.ά.), οδηγούν στην υπόθεση ότι κατά πάσα πιθανότητα το τεύχος αυτό αποτελεί άτυπη συνέχεια του Άθω.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΔΒΠ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, «Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)». *Θεολογία*, τ. 39 (1968), 260 (ανάτυπο, Αθήνα 1974). *ΘΗΕ*, τχ. 1 (1962), 961 (Ν.Θ.Μ.)· Γαβριήλ Διονυσιάτης, *Λαυσαϊκόν του Αγίου Όρους*, Ι.Μ. Αγίου Διονυσίου, Άγιον Όρος 32004, σ. 118-119· Ιω. Μπαλαλάκης, *Το Άγιον Όρος (Άθως) δια μέσου των αιώνων*, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 564-567.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ

Αιγαίον

Δημοσιογραφικόν Όργανον των Απανταχού Ναξίων. Νάξος, 1 Ιουλ. 1901 - 14 Ιουν. 1911, αρ. φ. 1-382. Εκδότης-διευθυντής μέχρι το τέλος Μαΐου 1908 ήταν ο Γεώργιος Ιω. Βυρίνης, μετά τον θάνατο του οποίου ανέλαβε ο αδελφός του Πάνος Ιω. Βυρίνης, από τον Άγιο Πέτρο Κυνουρίας. Άλλος υπότιτλος (από το φ. 51, 13 Ιουλ. 1902): *Εφημερίς Ανεξάρτητος Πολιτική Κοινωνική Φιλολογική και των Ειδήσεων*. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη στη συντριπτική πλειονότητα των φύλλων (81,4%), χωρίς να υπολογίζεται το επισυναπτόμενο σε κάθε σχεδόν φύλλο *Δικαστικόν Παράρτημα*, το οποίο εκτείνεται από δύο έως και είκοσι δύο σελίδες. Κυκλοφορούσε μέχρι τα πρώτα 45 φ. κάθε Κυριακή, από το φ. 46 έως το φ. 100 κάθε Σάββατο, ενώ σ' όλα τα επόμενα αναφέρεται αορίστως η «άπαξ της εβδομάδος» έκδοσή της. Οι διαστάσεις της παρέμειναν σταθερές (26,5x36,5 εκ.), ήταν τρίστηλη στη συντριπτική πλειονότητα των φύλλων (συνδυασμός με «οριζόντιες στήλες» υπάρχουν σε ελάχιστα φ., και κυρίως στην πρώτη σελίδα). Η τιμή της ήταν αρχικά 5 δρχ. για την πόλη της Νάξου (Χώρα), 6 δρχ. για το εσωτερικό και 10 χρ. φφ. για το εξωτερικό· αναπροσαρμόζεται με τη συμπλήρωση των πρώτων της γενεθλίων αντιστοιχώς σε 6 και 8 δρχ. και 10 χρ. φφ., τιμές που παραμένουν σταθερές έως το τελευταίο φ. Από την ίδια επετειακή χρονολογία προστίθεται η αναγραφή της τιμής των 15 δρχ. για «Δημόσια, Δημοτικά γραφεία, Μονάς, Επισκοπάς, Σχολάς και Συλλόγους», η οποία από τον Σεπτ. του 1903 μειώνεται και παραμένει έκτοτε σταθερή σε 12 δρχ. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο των Βυρίνηδων, τις εγκαταστάσεις του οποίου ο Πάνος πωλεί το 1926 στους νέους (τότε) εκδότες Αντώνιο Χάμπα και Ιω. Βλυσίδα, προκειμένου να εκδώσουν τη **Φωνή Νάξου - Πάρου* (1926-1936).

Η δομή και η ύλη της ποικίλλουν. Στην πρώτη σελίδα κυριαρχούν το κύριο άρθρο, ένα ή δύο άλλα ζητήματα και το χρονογράφημα (στα μέσα συνολικά φύλλα). Η δεματολογία του πρωτοσέλι-

δου κύριου άρθρου της σχετίζεται με τη γενικότερη πολιτική και κοινωνική κατάσταση του ελληνισμού (66,7%) και μόλις το 22,3% με τα ναζιακά τοπικά θέματα, γεγονός που αναδεικνύει τον χαρακτήρα της ως «πολιτικής» εφημερίδας. Η δεύτερη και η τρίτη σελίδα καλύπτονται από μόνιμες ως επί το πλείστον στήλες ναζιακού και παρωναζιακού ενδιαφέροντος, με ειδήσεις κυρίως από την καθημερινότητα της Χώρας (στήλες «Διάφορα», «Επιτόπια», «Ποικίλια», «Ειδήσεις», «Από Παντού»), κοινωνικά (αφιξεις, αναχωρήσεις, γεννήσεις, βαπτίσεις, θάνατοι, ευχές, ευχαριστήρια, συγχρησθήρια,

Κυβερνήσεις», στήλες με «περίεργες ειδήσεις» από το εξωτερικό, «Σκέψεις» (αφοριστικό τύπου λαϊκή φιλοσοφία), «Βιβλιογραφικά» (με πάμπολλες αναφορές σε νέες εκδόσεις), επιστημονικά άρθρα (θηρακεία, επιστήμη, ηθική, μουσική, αρχαιολογία, λαογραφία, οικονομική και πολιτική θεωρία, γυναικείο ζήτημα), «Ωφελμοί: Γνώσεις», «Γατρική Στήλη» κ.ά. Στις ίδιες σελίδες καταχωρίζονται η λαϊκή ποίηση (πατριωτικού, θρησκευτικού και ερωτικού περιεχομένου κυρίως) και το (ξενοφέρτο, επί το πλείστον) λαϊκό μυθιστόρημα. Η τέταρτη σελίδα περιλαμβάνει συνήθως τις διαφημίσεις και τις «Δηλοποιήσεις πλειστηριασμών», συνέχεια των οποίων αποτελεί το προαναφερθέν «Δικαστικών Παράρτημα».

Συ συνεργάτες της εφημερίδας υπήρξαν πολλοί και ονομαστοί νάζιοι και πάριοι πνευματικοί και πολιτικοί άνδρες, αλλά και από τον υπόλοιπο ελληνισμό. Οι κορυφαίοι (από την πυκνότητα των συνεργασιών τους) ήταν οι Ν. Μαλαγαράδης, Μ.Χ. Σωμαράς, Γ. *Ζευγλάς, Νικηφ. Κυπραίος, Κ. Μανιάκης, Γ. Μικρούλης, Μ. Μαργαρίτης, Μ.Μ. Πρωτονοτάριος, Ισίδ. Φραγκικός, Π. Ευριππίος και Κ.Γ. Ναυπλιώτης. Από τους «ελάσσονες», οι Μ. Μαρκόπουλος, Μ. Κορρές, Δ. Προμπονάκης, Μήτσος Παπασιτύρου, Ευ. Κωστόπουλος, Αθ. Σταυλιανόπουλος, Αθ. Σταματοπούλου κ.ά. Η γυναικεία (ισοχρή) παρουσία (Σοφία Οικονομίδου, Σοφία Παγκάλου, Μαρία Αθανασιάδου) σχετίζεται αποκλειστικά με τη λαϊκή ποίηση της εφημερίδας. Αρκετά απ' αυτούς και κάποιοι άλλοι δημοσίευσαν κείμενά τους με (υπέρ τα 75) ψευδώνυμα, όπως «Αγάς-Αζύτης», «Αθηναίος», «Είς Νάξιος», «Πάριος», «Ορεινός», «Γ. Ακάδημος», «Μάρπησος», «Αιγύς», «Αρχιλόχος», «Ασκληπίος», «Ζεύς», «Ικτινός», «Νερέλι», «Ανταποκριτής», «Γεωπόνος», «Αγριολούλουδο», «Σκόληξ», «Στρατιώτης», «Χριστιανός», «Είς Καθολικός», «Πατριώτης», «Αληθινός», «Δίκαιος», «Τρελλούλα», «Δάνδολος», «Απι», «Σονναζ» και πολλά άλλα.

Τρεις ήταν οι βασικοί θεματολογικοί άξονες: ο εθνισμός της ο «ναζιοτισμός», η προβολή δηλαδή και η προάσπιση των τοπικών συμφερόντων, και ο «κυκλαδικός νησιωτισμός», η προάσπιση των κυκλαδικών συμφερόντων. Ο εθνισμός της ειδικότερα εκφράστηκε μέσω της Μ. Ιδέας, είτε ως αλυτρωτισμός είτε ως πνευματικής αναγέννησης και οικονομικής ανόρθωσης της Ελλάδας. Ως εκδηλώσεις

κ.ά.), «Δελτίον Αγοράς Νάξου» και άλλα στατιστικά στοιχεία, «Γην ωρώνει», «Επί τα πρόσω», και «Εύρομεν - Εύρομεν» (οι «στήλες του ενδοουσιασμού» και της ελπίδας για έξοδο από το «ακλεές» -κατά την εφημερίδα- και αβίωτο παρόν του ελληνισμού), τοπικές στήλες με ανταποκρίσεις από τα χωριά του νησιού, αποκλειστικά παριανές και αθηναϊκές στήλες (ειδησιογραφικού συνήθως περιεχομένου), «Εκ της Εφημερίδας της

αυτού του εθνισμού προβάλλονται κατά κόρον η «ιδιαιτερότητα» και η «μοναδικότητα» του ελληνικού έθνους, η «ενότητα» και η «συνέχεια» του, ο «εθνικός προορισμός», ο «λατρευτικός αρχαιοπρογονισμός», η στάση της έναντι των άλλων βαλκανικών εθνικισμών κ.ά.

Ο «ναξιώσιμος» εκδηλώνεται με τρεις κυρίως τρόπους: α') προσπαθεί να τονώσει τη λαϊκή νοοτροπία τοπική ταυτότητα, με συνεχείς αναφορές στο έθνος παρελθόν του νησιού, αλλά και με προβολή των δημιουργικών επιτευγμάτων των συγχρόνων Ναξίων σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους, β') να εξαλείψει την «κατ' αυτήν» υφιστάμενη εις βάρος της Νάξου αδικία εκ μέρους της κεντρικής εξουσίας και γ') να επιλύσει τα χρόνια και πολλαπλά προβλήματα του νησιού και ειδικότερα της Χώρας. Ο «Κυκλαδισμός» της είναι η προέκταση όλων των παραπάνω στο επίπεδο πλέον των Κυκλάδων. Ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα στοιχεία της μελέτης αυτού του θεματολογικού άξονα είναι οι διακοινοτικές συγκρούσεις, η ανάδειξη δηλαδή των αντιπαλοτήτων ανάμεσα σε γειτονικές κοινότητες ή σε επαρχιακά διαμερίσματα, για οικονομικούς κυρίως λόγους, την ίδια στιγμή που η ίδια ενδιαιρείται για το «κοινόν όφελος» όλων των νησιών. Ενδεικτική είναι η διαμάχη Παρίων και Τηνίων για την προβολή των πανελληνίων προσκυνημάτων της Εκατονταπυλιανής ή της Ευαγγελίστριας, όπως και αυτή μεταξύ Ναξίων και Θηραίων με αφορμή την ίδρυση ενός δεύτερου Πλημμελειοδικείου στο ένα ή στο άλλο από τα αντίστοιχα νησιά.

Η πολιτική πορεία της και η σχέση της με τα πολιτικά πρόσωπα ήταν πολυκύμαντη. Ανέκαθεν υπέρ του βασιλικού δεσμού, κατήλθε στον δημοσιογραφικό στίβο ως «Δηλιγαννική» και ένθερμος υποστηρικτής του ναξίου πολιτικού Πέτρου Πρωτοπαδάκη, μετέπειτα πρωθυπουργού, ο οποίος πολιτεύτηκε τότε (το 1902) για πρώτη φορά. Από τον Αύγουστο όμως του 1909, ακολουθώντας το γενικό κλίμα των ημερών, μετατρέπεται σε μαχητικό φύλλο του βενιζελισμού και υποστηρίζει πλέον τους βενιζελικούς υποψηφίους βουλευτές, κυρίως τον Κ. Ραυτόπουλο. Αλυσιδωτές μεταβολές επέρχονται στο γλωσσικό της ύφος (η ακραϊνής καθαρώνουσα αντικαθίσταται από μια απλούστερη μορφή της), στους συνεργάτες της, στην αντιμετώπιση της έννοιας του «λαού», ο οποίος μετατρέπεται πλέον από αιτία όλων των δεινών σε δη-

μιουργό της Ιστορίας. Η αρχική της κομματική τοποθέτηση και ο ανταγωνισμός της με τα υπόλοιπα ναξιακά φύλλα της εποχής (κυρίως με την *Παροναξία του Γ. Μανετάκη, τα έτη 1903-1906 και 1909-1912), το πάθος των νεαρών στην πλειονότητά τους συνεργατών της, οδήγησαν το φύλλο σε οξείες αντιπαράθεσεις με τους εκάστοτε αντιπάλους του. Έκλεισε οριστικά τη συνεχή εκδοτική της παρουσία τον Ιούνιο 1911, για λόγους οικονομικούς.

Συμπερασματικά, ξεχωρίζει από τον υπόλοιπο ναξιακό Τύπο της περιόδου 1890-1915 για τη μακροβιότητά του, την «πολιτική» του διάσταση, τον πατριωτικό του χαρακτήρα, το μαχητικό πνεύμα του για την επίλυση των εθνικών και τοπικών προβλημάτων, την ποικιλία της ύλης του, τη φροντισμένη έκδοσή του κ.ά. Προπάντων ήταν μια υπεύθυνη «εφημερίδα γνώμης» με όραμα τον εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, όπως φυσικά αυτή τον εννοούσε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΑΙΑ, ΙΑΝ, Ιδιωτική συλλογή Β. Καραθρού (Κεραμί, Νάξος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Μαντζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακόν Αρχείον*, τχ. 2-3 (Φεβρ.-Μάρτ. 1947), 20-21· Μ.Γ. Σέργης, *Εφημερίδες και Λογογραφία. Η ταπότητα μιας Ναξιακής εφημερίδας. Διαβάσεις της Ιστορίας και της Ελληνικής κοινωνίας του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου}*, Αθήνα 2000.

ΜΑΝΩΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ

Αιγαίον

Πολιτική και Φιλολογική Εφημερίς, Λιμνή Βαδέος (Σάμος), 2 Σεπτ. 1912 - 28 Απρ. 1941, αρ. φ. 1-2722. Ιδιοκτητής-διευθυντής: Ιωάννης Δ. *Βικιετζής. Άλλος υπότιτλος: *Όργανον των συμφερόντων του ασιακού λαού*. Αυτοχαρακτηρίζεται ως «η αρχαιότερα των εν Σάμω εφημερίδων». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, κυκλοφορούσε αρχικά κάθε Κυριακή, αργότερα κάθε Τετάρτη, από την 1^η Σεπτ. 1916 δύο φορές την εβδομάδα, από τις 4 Ιαν. 1923 δισέλιδη, ενώ από τις 3 Ιαν. 1931 έγινε πάλι εβδομαδιαία και τετρασέλιδη. Οι διαστάσεις της ποικίλλουν: 45x31 εκ. (αρ. φ. 1-62, τετράστυλη), 51x31 εκ. (αρ. φ. 63-386, πεντάστυλη), 37,5x27,5 εκ. (αρ. φ. 387-1094, τρίστυλη), 45x31 εκ. (αρ. φ. 1095-1915, τετράστυλη), 52x37 εκ. (αρ. φ. 1916-2722, πεντάστυλη). Η τιμή φύλλου αρχικά ήταν 30 παράδες και η ετήσια συνδρομή εσωτερικού (Σάμος) 2 μύρια και εξωτερικού 15 φράγκα· από 30 Οκτ. 1913 η τιμή της ορίζεται σε 8 δραχ. (Σάμος), 10 δραχ. (υπόλοιπη Ελλάδα), 15 δραχ. για τις άλλες χώρες. Στα τελευταία χρόνια η συνδρομή εσωτερικού είναι 100 δραχ. και εξωτερικού μισή λίρα Αγγλίας ή 3 δο-

λάρια ΗΠΑ, ενώ η τιμή φύλλου 2 δρχ. τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ι.Δ. Βακιροζή.

Πρωτοκυκλοφόρησε στη Σάμο, πέντε μήνες μετά τη δολοφονία του ηγεμόνα Ανδρέα Κοπάση και δύο μήνες πριν από την ένωση με την Ελλάδα. Είναι η πρώτη σαμιακή εφημερίδα που έχει ως τίτλο τον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου, διαφοροποιούμενη από τις προηγούμενες, οι οποίες, πλην της ημεπίσμησ *Σάμος, είχαν ως δηλωτικό του προσανατολισμού τους τίτλους όπως *Αλήθεια, *Ευνομία, *Φως, *Νέα Ζωή, Πρόσδος*. Στόχος της, όπως διατυπώθηκε στην προκήρυξη της έκδοσής της, ήταν η προάσπιση των γενικών συμφερόντων της πατρίδας, «τηρούσα ιδίαν υπόστασιν και ιδίαν ανεξαρτησίαν [...] ψυχραίμως και αμερολήπτως».

Η δομή της ποικίλλει. Αρχικά περιλαμβάνει το κύριο και άλλα άρθρα στην πρώτη σελίδα, ενώ στις εσωτερικές στήλες που αναφέρονται στα «μεγάλα ζητήματα», περιλήψεις από την *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, «Εσωτερική Επιθεώρησης», «Παράγραφοι», νέα από την Ελλάδα, ειδήσεις απ' όλη τη Σάμο, «Τα νεώτερα» με ειδήσεις από την Ευρώπη και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, «Κοινοβουλευτικά χρονικά της θεοσώστου ηγεμονίας 1834-1912», ενώ η τέταρτη σελίδα αφιερώνεται εν μέρει στην πεζογραφία. Αργότερα, στην πρώτη σελίδα εκτός από το κύριο άρθρο δημοσιεύονται χρονογραφήματα, ποιήματα, ανεξάρτητες γνώμες, διηγήματα, ιστορικά σημειώματα για τη σαμιακή αυτονομία και στις εσωτερικές σελίδες στήλες σχετικές με τη σαμιακή ζωή, ανταποκρίσεις από την Ικαρία, το Καστελόριζο ή άλλα μέρη, οι σπουδαιότερες ειδήσεις της εβδομάδας, τηλεγραφήματα κ.ά. Οι διαφημίσεις καταχωρούνται πάντοτε στις δύο τελευταίες σελίδες. Κατά καιρούς δημοσιεύονται και κάποιες φωτογραφίες. Οι πρώτες είναι του Θεμιστοκλή Σοφούλη ως αρχηγού της σαμιακής επανάστασης και του Σταύρου Μπαρέτη με υπέρτιτλο «ο αείμνηστος τυραννοκτόνος» (αρ. φ. 30).

Συνεργάτες της υπήρξαν πολλοί και ονομαστοί σαμιώτες λογοτέχνες και άλλοι λόγιοι, όπως οι Ζήσιμος *Σίδερης, Ελένη *Σβορόνου, Γ.Ν. *Καρατζάς κ.ά. Αρκετοί δημοσίευσαν με ψευδώνυμο, όπως «Θεατής», «Πατριώτης», «Τηγανιώτης», «Τραυματίας», «Νεοκαρλοβασίτης», «Χωριάτης», «Ατρόμητος», «Αγροτικός», «Ζ», «W», «Περεγρίνος», «Το κεντρί», «Μέντωρ», «Η υπονοήτις», «Ο ακροατής», «Γεωργοκτηματίας», «Δάφνι». Επίσης δημοσιεύτηκαν έργα Ελλήνων λογοτεχνών (*Παλαμά, Πολέμη, Εφταλιώτη, Μαβίλη, Παπαδιαμάντη κ.ά.) καθώς και μεταφράσεις έργων του Πούσκιν, του Guy de Maupassant από τον Σ. Φάκο και του Chamberlain από την Ελένη Σβορόνου.

Εκδίδεται ενώ ακόμη στη Σάμο ισχύει το καθεστώς της ηγεμονίας. Στα πρώτα φύλλα καλύπτεται αναλυτικά η σαμιακή επανάσταση του 1912, υμνείται ο ηγέτης της Θεμιστοκλής Σοφούλης και από τις στήλες του προτείνεται με πάθος ως μόνη λύση του σαμιακού ζητήματος η ένωση με την Ελλάδα. Με την κήρυξη της ένωσης στις 11 Νοεμβρίου 1912 κυκλοφορεί σε δύο πανηγυρικά φύλλα με πολυτελές χαρτί και με έγχρωμη λιθογραφία του Κ. Ράμφου ως εξώφυλλο. Η γραμμή που ακολούθησε υπήρξε σε γενικές γραμμές ήπια. Ως τη δικτατορία του Μεταξά (1936) βρισκόταν στο πλευρό του Θεμ. Σοφούλη, υποστηρίζοντας την αποκατάσταση της Σάμου με την ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα και αργότερα το κίνημα Εθνικής Άμυνας του Ελ. Βενιζέλου. Η έκδοσή της υπήρξε συνεχής ως το 1941, οπότε έκλεισε οριστικά, λίγες ημέρες πριν από την ιταλική κατοχή του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1916), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου, ΔΚΒΣ, ΕΒΕ (1915-1916), ΠΠΣΝΔ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, «Η πνευματική Σάμος», *Σαμιακή Επιθεώρηση*, τχ. 22-23 (1979), 68· Π. Διακογιάννης, «Τυπογραφία και τύπος στη Σάμο», *Σαμιακή Επιθεώρηση*, τχ. 26-27 (1981), 109-112.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΝΑΡΟΣ

Αιγαίοπελαγίτικος Αθλητισμός

Εβδομαδιαία εφημερίς αθλητική και των σπορ. Εκδομένη εν Μυτιλήνη, Μυτιλήνη, 21 Σεπτ. 1930 - 8 Αυγ. 1935 και 1944. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Αναστ. Σωρηγιάννης. Από το 1932 διευθυντής και εκδότης ανέλαβε ο δημοσιογράφος Γεώργιος *Κονδύλης, που επανέκδοσε την εφ. το 1944. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Αθλητική και των Νέων Εφημερίς εν Μυτιλήνη* (1944). Εβδομαδιαία, τετρασελίδη (περ Α') / δισελίδη (περ. Β'), τετράστυχη ή οκτάστυχη (περ. Α') / εξάστυχη (περ. Β'), διαστάσεων 52x34 εκ. Τιμή φύλλου (περ. Β'): 40000 δρχ. και λίγο μετά 150000 δρχ. «Αρχιεργάτης» ήταν ο Γ. Πασχούρης.

Την περίοδο που εκδόθηκε, οι ποδοσφαιρικές ομάδες της Μυτιλήνης —αλλά και ο κλασικός αθλητισμός και περισσότερο η κολύμβηση— βρίσκονταν σε ακμή. Ξένοι προπονητές, οι Ούγγροι Μόρβου και Τζιν, είχαν αναλάβει τις ποδοσφαιρικές ομάδες του Άρη και του Παλλεσδιακού και οι πρωταθλητές της κολύμβησης Δ. Νακέλλης και Μ. Μαυλίδης κατέρριπταν πανελλήνια ρεκόρ. Αν και οι εφημερίδες της Μυτιλήνης είχαν καθιερώσει καθημερινή αθλητική στήλη, στο κορύφωμα τότε της έντονης αθλητικής δραστηριότητας εκδόθηκαν και δύο αθλητικές εφημερίδες, σπάνιο γεγονός για επαρχία: ο *Αιγαίοπελαγίτικος Αθλητισμός* και η *Αθλητική Επιθεώρηση* με διευθυντή τον Πάνο Βελόνη, εκδότη επίσης της αθλητικής εφημερίδας **Παλμός* (1954). Η πρώτη ήταν όργανο του Άρη και η άλλη του Παλλεσδιακού, του οποίου όμως το έντυπο έζησε επτά χρόνια, ενώ το εν τίτλο κράτησε ως το 1935 και με καλλιτεχνικές ειδήσεις.

Ο Γ. Κονδύλης σε επιστολή του στο π. Λεσβιακή Παροικία, με αφορμή την καταγραφή των λεσβιακών εφημερίδων από τον εδώ υπογράφωντα, γράφει ότι: «Στο διάστημα της μαύρης και άραχνης γερμανικής κατοχής, ο Αιγαίοπελαγίτικος Αθλητισμός είχε μετατραπεί σε κοινωνικοπολιτική εφημερίδα, με κύριο συνεργάτη τον Αντώνη *Πρωτοπάτσι, ο οποίος έφτιαχνε τα σκίτσας των συζύγων των προέδρων των διαφόρων αθλητικών σωματείων κι έπαυσε ως αμοιβή 20 οκάδες στάρι που το μοιραζόταν με τον εκδότη. Επειδή δε ανάμεσα στα

αθλητικά ασχολούνταν και με τα τοπικά κοινωνικά θέματα εξόργισε τον φιλογερμανό διευθυντή του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού ο οποίος ζήτησε από το Γερμανό λογοκριτή Τόλγκερ να παύσει την έκδοση της εφημερίδας. Κι ήταν η τελευταία έκδοσή της στις 10 Σεπτεμβρίου 1944».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Βελόνης, *Ο Λεσβιακός αθλητισμός. Ιστορική ανασκόπηση*, Μυτιλήνη 1935, σ. 19· Γ. Βαϊλέτας, *Αισλική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 995· Κ.Μ. Μιχαηλίδης, *Συμβολή στην Αισλική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λ/α 344· Κ. Μίσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 7· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 201, 203· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 16.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Αιγάλη

Μηνιαίο όργανο της εν Αθήνας Ενώσεως Αιγαλιτών Λοργού. Αμοργός, Ιούλ. 1965-1969 (περ. Α'), 1976-1988 (περ. Β') και 1988 έως σήμερα (περ. Γ'). Ίδρυτής-ιδιοκτήτης: Στ. Μανωλακάκης (1965-1969). Κατόπι, ιδιοκτήτης η Ένωση Αιγαλιτών Αμοργού (1985). Η επανέκδοσή της το 1975 έγινε από τον Κ. Δενδρινό. Από το 1978 εκδότης είναι ο κάθε φορά πρόεδρος του Συλλόγου των Αιγαλιτών. Υπεύθυνοι: Αντώνιος Βλαδιανός, Νικήτας Βασάλος και Νίκος Βεκρής (αρχικά), Μότο (αρχικά): «Επιθυμώ την προκοπή της πατρίδας μου με ευλάβεια τρυφερότερη, ιερότερη και θαυότερη απ' την ίδια μου τη ζωή. Σαίεπτη». Μηνιαία και κατόπι διμηνιαία, έξι έως οκτώ σελίδων, διαστάσεων 70x35 εκ. και 42x29 εκ. Συνδρο-

μές: 30 δραχ. (εξαμηνιαία εσωτερικού) και 60 δραχ. (ετήσια εσωτερικού). 40 δραχ. (για την Αμοργό). 10 δολ. ΗΠΑ (εξωτερικού). Τυπογραφείο: «Ελληνικοί Ορίζοντες» (αρχικά).

Η έκδοσή της πήγασε από την ανάγκη εξυπηρέτησης των συμφερόντων της Αιγιάλης όπως τονίζεται στο προγραμματικό της άρθρο. Αν και στο νησί εκδίδεται ήδη η τοπική εφ. *Αμοργός*, «εν τούτοις έλειπεν ένα όργανον προβολής των αιτημάτων και προασιπίσεως των τοπικών συμφερόντων της Αιγιάλης, η εξέλιξις της οποίας πολλαπλασιάζει τα καθήκοντά μας και δημιουργεί νέας υποχρεώσεις». Για το σκοπό αυτό ζητά την ηθική συμπαράσταση όλων των συμπατριωτών της σ' αυτή της την προσπάθεια.

Τα θέματα που καλύπτει είναι τοπικοί ενδιαφέροντες και αφορούν κυρίως προβλήματα των κατοίκων της Αιγιάλης, φωτίζοντας παράλληλα και το κλίμα της εποχής. Έτσι για παράδειγμα τα θέματα που προτάσσονται στην πρώτη περίοδο έκδοσής της είναι η ερήμωση της περιοχής, το θέμα της θαλάσσιας συγκοινωνίας, ο επικείμενος ηλεκτροφωτισμός του νησιού, η κατασκευή του αρχαιολογικού μουσείου, ο τουρισμός κ.ά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το χρονογράφημα που δημοσιεύεται με τίτλο «Αμοργός και αφηρημένη» (αρ. φ. 1) στο οποίο κατακεραυνώνεται το ομώνυμο ποίημα του Νίκου Γκάτσου «που με την πέννα του ανέλαβε να μνήσει σε φρωαστάτην αλαμπουργέζικη διάλεκτον τις ομορφίαι του νησιού μας».

Στη δεύτερη και τρίτη περίοδο οι δραστηριότητες της Ένωσης Αιγιαλιτών Αμοργού (γενικές συνελεύσεις, αρχαιρεσίες, παρεμβάσεις), η θαλάσσια συγκοινωνία της Αιγιάλης, το οδικό δίκτυο και η ιατρική περιθαλψη καλύπτουν μεγάλο μέρος της ύλης της, ενώ δεν λείπουν οι κοινωνικές ειδήσεις (γάμοι, βαφτίσεις, θάνατοι).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΣΤΙΝΗΣ – ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Η Αιγιναία

Εφημερίς φιλολογική, επιστημονική και τεχνολογική εκδιδόμενη άπαξ του μηνός υπό Γ. Αποστολίδου-Κοσμηντού, Αίγινα, 15 Μαρτ. - 15 Σεπτ. 1831, αρ. τχ. Α' Ζ'. Στα επόμενα τεύχη ο τίτλος δεν φέρει το όνομα του εκδότη. Μόνο στην προαγγελία της έκδοσης δημοσιεύεται ο πλήρης τίτλος μαζί με το χάραγμα της Αθήνας να κρατά τα σύμβολα της γνώσης και της σοφίας. Παρατίθεται επίσης χωρίο από τις «Φοίνισσες» του Ευριπίδη: «Εί γαρ λαβών έκαστος ό,τι δύνατό τις χρυστόν, διέλθοι τούτο, κεις κοινόν φέροι ΠΑΤΡΙΔΙ, κακόν αν αν πόλιεις ελασσόνων περιώμεναι, το λοιπόν ευτυχίειν αν.» (στιχ. 1022-1025 [1015-1018]). Μηνιαίο («κατά την 15

εκάστου μηνός»), διαστάσεων 22x14 εκ., σε δύο τυπογραφικά δεκαεξασέλιδα, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-242). Στο πρώτο τεύχος προσαρτήθηκε δεκαοκτασέλιδο παράρτημα. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 18 Φοίνικες], εξωτερικού 24 Φ. Δημοσιεύεται κατάλογος σαράντα μία πόλεων, από τις οποίες οι έντεκα εκτός ελληνικών συνόρων, όπου θα φτάνει το περιοδικό καθώς και ονομάτων που θα το αντιπροσώπευαν. Τυπωνόταν στο Εθνικό Τυπογραφείο, Αίγινα.

Στην προαγγελία της έκδοσης, η οποία δημοσιεύτηκε σε αυτοτελές τετρασέλιδο στην Αίγινα (10 Φεβρ. 1831), ο εκδότης δίνει όλα τα στοιχεία, όσα αφορούν στις επιδιώξεις, στο περιεχόμενο και στη διάρθρωση της ύλης: γνωστοποιεί και διοχέτευση των κυβερνητικών επιτεύξεων σε θέματα παιδείας, πρόθεση να δημοσιεύει ποικίλα άρθρα για θέματα φιλολογίας, επιστημών και τέχνης. Η ύλη είναι οργανωμένη με την ίδια τάξη και σε ομοειδείς ενότητες σε κάθε τεύχος: α') «Δημόσια Εκπαιδευσεις», όπου δημοσιεύονται κυρίως έγγραφα, ψηφίσματα, αποφάσεις της Διοίκησης για την ίδρυση, λειτουργία και θελτίωση των σχολείων της χώρας, καθώς και αναφορές τοπικών παραγόντων σχετικά με ενέργειές τους πάνω στο ίδιο θέμα. β') «Φιλολογία», με ποικίλα φιλολογικά άρθρα, τα περισσότερα από τα οποία φέρουν την υπογραφή του Α[νδρέα] Μ[ουστοξύδη] και με ύλη αρχαιολο-

γική, σχετικά με ανασκαφές, επιγραφές κ.ά. γ') «Επιστήματα», όπου καταχωρούνται μελέτες για την ιατρική, φυσική ιστορία, χημεία, πρωτότυπες ή μεταφρασμένες, δ') «Γεωπονία», με θεωρητικά άρθρα, πρακτικές συμβουλές και οδηγίες οικιακής οικονομίας, Έλκος, η ενότητα ε') «Ποικίλα», περιλαμβάνει ειδήσεις γενικού ενδιαφέροντος από τον ξένο Τύπο. Εκτός από ορισμένα άρθρα που φέρουν τα αρχικά «Α.Μ.» (Α. *Μουστοξύδης), και «Ι.Κ.», που πιθανόν ανήκουν στον παιδαγωγό Ι. Κοκκώνη και αναφέρονται σε άρθρα σχετικά με την παιδεία, γεωργία, οικονομία δεν υπάρχει άλλη επώνυμη συνεργασία. Τις μεταφράσεις υπογράφει συντάκτης της τα αρχικά «Ι.Π.».

Πολύτιμη πηγή πληροφοριών, διότι παρέχει συγκεντρωμένα επίσημα και ανεπίσημα στοιχεία για εκπαιδευτικά θέματα της εποχής, αποτελούσε επιβοηθητικό φύλλο της κυβερνητικής πολιτικής, ενημερωτικό των προσπαθειών και ενεργειών της στον εκπαιδευτικό τομέα. Από τον κατάλογο των πόρων όπου δικενείτο το περιοδικό καταφαίνεται η επιδίωξη του εκδότη να επιτύχει πλατιντέρη κυκλοφορία του, γεγονός που επιτρέπει να θεωρηθεί ως όργανο συστηματικής προβολής της εκπαιδευτικής πολιτικής του Καποδίστρια. Η έκδοση της Αιγιναιάς διακόπτεται απότομα εξαιτίας του θανάτου του Ι. Καποδίστρια. Το τελευταίο φύλλο της κυκλοφόρησε μία εβδομάδα πριν από τη δολοφονία του Κυβερνήτη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ, ΕΒΕ.

ΦΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΑΙΟΥ

Αίγιον

Εφημερίς φιλολογική, διδασκική και των ειδήσεων. Αίγιον, 1875-1914<,>, με διακοπές. Εκδότης: Αργύρης *Μανούσος. Υπεύθυνοι συντάκτες: Ανδρέας *Σπηλιόπουλος και Βασίλης Χριστοδολόπουλος. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίς διδασκική (1896). Εβδομαδιαία, δισέλιδη / τετρασέλιδη / εξασέλιδη, τρίσηλη (σ. 1) / πεντάσηλη (σ. 2-4), διαστάσεων 40x28 εκ. (αρ. φ. 1-14) / 29x50 εκ. / 32x23 εκ. (1911). Ετήσια συνδρομή: 8 δρχ. Τυπωθέντα σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Αν και εξυπηρετεί τις τρεις κατευθύνσεις του υποτίτλου της, είναι κυρίως διδασκική. Περιλαμβάνει πάντα ένα κύριο άρθρο, ακολουθούν η στήλη «Διάφορα» και τα εξωτερικά νέα. Τα κύρια άρθρα της είναι γενικής πολιτικής φύσεως ή αφορούν την εξωτερική πολιτική, χωρίς να είναι προσανατολισμένα στα τοπικά προβλήματα. Η

στήλη «Διάφορα», περιλαμβάνει σχόλια και ειδήσεις τοπικές, εσωτερικές και διεθνείς. Αργότερα θα υπάρξει και στήλη «Τοπικά». Βασικές πηγές των εξωτερικών νέων της είναι η *Παλιγγενεσία, η *Κλειώ και ο Πρωινός Κήρυξ. Ο εκδότης της Αργύρης Μανούσος είχε ιδρύσει το 1870 το δεύτερο τυπογραφείο στο Αίγιον. Είχε αγοράσει τον εξοπλισμό του από το τυπογραφείο του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη στη Λευκάδα, όπου είχε εργμαστεί και διδάχθει την τυπογραφική τέχνη στα νεανικά του χρόνια. Ο Μανούσος είχε επίσης εργαστεί ως τυπογράφος στην εφ. *Νέμεσις του Α. *Μιχαλόπουλου.

Σε τοπικό επίπεδο έρχεται σε άμεση αντίθεση με τον δήμαρχο Α. Μιχαλόπουλο, θα κατηγορηθεί μάλιστα ως όργανο του επάρχου Αιγιναιίας Ηλία Κρομμύδα, γνωστού αντιπάλου του δημάρχου. Οι αντιθέσεις του με την εφ. Νέμεσις αφορούν τόσο θέματα γενικότερης πολιτικής όσο και τοπικής φύσεως. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διενεξη σχετικά με την ευθύνη ιατρού για τον θάνατο ασθενούς που συγκλόνησε την τοπική κοινωνία για διάστημα τριών και πλέον μηνών. Η διαμάχη περνά από τρία στάδια. Στο πρώτο οι διαξιφισμοί και οι

αντιπαραθέσεις εξαντλούνται γύρω από τα ιατρικά συμβάντα. Στο δεύτερο η διαμάχη επεκτείνεται σε θέματα ιατροκοινωνικά και στο τρίτο πολιτικοποιείται και εμφανίζεται πλέον η πολιτική αντίθεση μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πολιτικών ομάδων. Γενικά, οι θέσεις της εφημερίδας είναι συντηρητικές, όπως φαίνεται από τις διαμάχες της με τις εφ. *Νέμεσις* και **Κορύμβη*. Οι πολιτικές της προσδέσεις είναι κάπως δολές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΓΑΚ-Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Αιγίου (ελλ. σ.: φ. των ετ. 1875-1878, 1888-1892), ΕΛΙΑ (αρ. φ. 268 και 1884).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Καλαφάτης, *Αγροτική πίστη και οικονομικός μετασχηματισμός στην Πελοπόννησο. Αιγιάλεια τέλη 19ου αιώνα*. τ. Β'. Αθήνα. ΜΙΕΤ, 1991. σ. 244-246· Γιάννης Ανδρικόπουλος, «Η ιστορία του Τύπου της Αιγιάλειας», ανάπτυπο από το π. *Η Σχέδια της Αιγιάλειας*, Αίγιο, έκδ. «Φιλολογική Φωνή», 2000, σ. 10-11.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ

Ο Αιγιώτης

Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς εν Αιγίω. Αίγιο, 1945-1990. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ανδρέας *Βαρελάς. Διαχειριστής: Λουκάς Ανδρ. Βαρελάς. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς Αιγίου* (από Ιαν. 1951). Εβδομαδιαία (Κυριακή), δισέλιδη / τετρασέλιδη (1957-1985), κατάστηλη, διαστάσεων 58x44 εκ. (1945-1956). Τιμή φύλλου: 60 δρχ. (1990). Στην περ. Α' η εκτύπωση γινόταν στα τυπογραφεία αδελφών Σταματόπουλων, Γάκη Σπανού και Γεωργ. Κουσουμπή (Αίγιο) και στην περ. Β' στο τυπογραφείο Άγγελου Κουλουμπή (Πάτρα).

Ουσιαστικά η αναγέννηση στις αιγιώτικες εφημερίδες, στη μεταπολεμική περίοδο, ξεκίνησε τον Μάρτιο 1945 με την έκδοση του *Αιγιώτη*, από τον Ανδρέα Βαρελά. Με τη μαχητική αρθρογραφία

του αγωνίστηκε με βαθιά πίστη και ανιδιοτέλεια για τα μεταπολεμικά βασικά αιτήματα της Αιγιάλειας: να εκπροσωπηθεί η επαρχία στο ελληνικό κοινοβούλιο με δικό της βουλευτή, να γίνει ξεχωριστός νομός από τις δύο επαρχίες Καλαβρύτων και Αιγιάλειας, να ολοκληρωθεί η διάνοιξη της οδού Αιγίου-Φτέρης-Καλαβρύτων, να επεκταθεί και να αξιοποιηθεί το λιμάνι του Αιγίου και να βοηθηθεί στην επιτυχία του έργου του ο τότε και επί 14 χρόνια δήμαρχος Αιγίου, Πάνος Μεντζελόπουλος.

Στις παραμονές εκλογών πραγματοποιούσε έκτακτες εκδόσεις. Κάθε χρόνο στην οργάνωση των εκδηλώσεων του δήμου, τα «Ανδυστήρια», κυκλοφορούσε την ειδική έκδοση (ένδετο) με τίτλο: «Τα Λουλούδια του Αιγίου». Ο Κλέαρχος Μιμίκος αξιολογώντας (Ιούν. 1990) τη δημοσιογραφική προσφορά 45 χρόνων θα τονίσει: «Με την άγρυπνη φροντίδα, τον ακαταπόνητο μόχθο και τον δημιουργικό ζήλο του Ανδρέα Βαρελά ο *Αιγιώτης* έγινε αυτό που είχε τάξει σκοπό και στόχο ο εκδότης του: Όργανο προβολής και υποστήριξης των δικαίων της Αιγιάλειας και των συμφερόντων του λαού της. Μαχητική έπαλξη με αδιάκοπον αγώνα για ό,τι το καλό, το ορθό, το θετικό, το αποδοτικό, το προοδευτικό, πίστευε και ασκούσε. Ο Βαρελάς έγινε αληθινό ταλέντο στη δημοσιογραφία. Και το ταλέντο συνήθως υποκατασταίνει την μάρωση. Ήταν όπως λέγεται, γεννημένος δημοσιογράφος. Το κύριο άρθρο, πάντα, με περισσή τόλμη, με οδυερκή κρίση, με ορθότμηση της αλήθειας και με την πειστικότητα των επιχειρημάτων του, γινόταν υποδειγματικό για πολλούς, ακόμα και γι' Αθηναίους αρθρογράφους, με την πρωτότυπη υφή και το νευρώδη τόνο του!».

Μετά τον θάνατο του Βαρελά (8 Μαΐου 1990) συνέχισε την έκδοσή του έως τις 15 Δεκεμβρίου 1990 υπό της συζύγου του Άνας Βαρελά και με αρχισυντάκτη τον Βασίλειο Τσερεντζούλια, οπότε και διέκοψε οριστικά την έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΑΚ-Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Αιγίου, ΕΛΙΑ (ελλ. σ.: αρ. φ. 1266-1365, 29 Ιουν. 1979 - 17 Δεκ. 1981).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αριστ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 17· Γιάννης Ανδρικόπουλος, «Εφημερίδες του Αιγίου. Ο Τύπος της Αιγιάλειας», π. *Η Σχέδια της Αιγιάλειας*, τχ. 7 (2000), 29-49· *Λεύκαμα Εν Αιγίω: 1900-1970*, έκδοση σωματείου «Πολυτεχνείο», Αίγιο 2001.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΑΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Αιγυπτιώτης Έλληνα

Εκδίδεται προς εξυπηρέτησιν της συναδελφώσεως των δυο λαών (ο υπότιτλος εμφανίζεται από τον αρ. φ. 5). Αλεξάνδρεια, Ιούν. 1932 - Ιαν. 1940, αρ. φ. 1-77; Ιούν. 1932 - Μάιος 1933 (αρ. φ. 1-11/12)· η ίδια αριθμηση επαναλαμβάνεται την επόμενη χρονιά: Ιούλι. 1933 - Μάιος 1934 (αρ. φ. 1-11/12)· το φ. του Ιουν. 1934 φέρει τον αρ. 25 και έπονται τα υπόλοιπα ως τον αρ. 77. Στη διάρκεια του 1939 (Μάρτ.-Σεπτ.) κυκλοφορούν μόνο 5 φ., αρ. 72-76. Ιδιοκτήτης διευθυντής: Άγγελος *Κασιγόνης, δημοσιογράφος, συγγραφέας και εκδότης. Μηνιαία, τετράσηλη, διαστάσεων 57x39 εκ. (αρ. φ. 1-5) / 46,5x31 εκ. (ως τον αρ. φ. 58) / 50x33 εκ. (αρ. φ. 59-77), τετρασέλιδη (εκτός τεσσάρων φ. που έχουν έξι σ.). Δίγλωσση έκδοση, μισή στα ελληνικά και μισή στα αραβικά, με αντίστοιχα δύο πρώτες σελίδες τίτλου. Ετήσιες συνδρομές: 10 ως 12 γρόσια διατίμησης. Διέθετε, όπως η ίδια υποστηρίζει, 600 συνδρομητές το 1934. Τυπογραφείο: του «Εμπορίου» αρχικά, και από τον Ιούν. 1934 «Πατριαρχικών Τυπογραφείων Αλεξανδρείας».

Η σύσφιξη και διεύρυνση των ελληνο-αιγυπτιακών σχέσεων, για την οποία είχαν αρχίσει συστηματικά να εργάζονται ένα χρόνο νωρίτερα τα *Παλαιούγυπτιοι, αποκτά νέα δυναμική και μεγαλύτερη

εμβέλεια με την εύκολα προσβάσιμη στο αραβικό αναγνωστικό κοινό δίγλωσση αυτή εφημερίδα του Κασιγόνη. Οι Έλληνες της Αιγύπτου, προβάλλοντας στα έντυπα τους τον ελληνικό λόγο και τις σχέσεις με το εθνικό κέντρο έχουν ήδη αποκτήσει επίγνωση των ιδιαιτεροτήτων τους. Στα 1930, έχοντας συμπληρώσει έναν αιώνα δραστηριότητας παρουσίας στην περιοχή των Πτολεμαίων, διεξάγεται «Έρευνα» περί «της εκπολιτιστικής αυτού δράσεως» («Γράμματα», 1930, «Ανατύπωση εκ του Πανοράματος»), στην οποία ο Κ.Π. Καβιάνης προτείνει «να ξεδιάλθουν ότι στοιχείον ιδιάζον έχει ηθών, ή στάσεως, ή συνηθειών: βέβαια ελληνικών πάντα κατά βάθος, αλλά διαπλασθέν υπό βιοτικούς όρους όχι αποκλειστικά ελληνικούς». Η ιδιάζουσα δέση των Ελλήνων στον τότε αιγυπτιακό χώρο προσδίδει κύρος στις πρωτοβουλίες τους: άρθρα του Αιγυπτιώτη Έλληνα αναδημοσιεύονται στον αραβόφωνο Τύπο, ενώ η «εκπολιτιστική» ελληνική παράδοση επιτρέπει την αναγραφή, σε σελίδες της εφημερίδας, της παρότρυνσης: «δίδετε το φύλλον εις Αιγυπτίους». Στο προγραμματικό της κείμενο σημειώνεται: «Έλληνες και Αιγύπτιοι [...] να ιδωμεν ότι δεν ευρισκόμεθα πλησίον αλλήλων τυχαίως. Έχομεν κοινά αισθήματα – είναι αυτό φυσικόν, και ορειλομεν να καλλιεργήσωμεν τα αισθήματα αυτά. Η εφημερίς μας αυτήν την αποστολήν φιλοδοξεί να έχη».

Την υποστηρίξη τους στην αποστολή αυτή εκφράζουν επίσημα ο υπουργός Εξωτερικών Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Μελέτιος και ο διακεκριμένος αιγύπτιος πολιτικός Αλυ Μάχιρ. Τον Οκτ. 1932 ιδρύεται στην Αθήνα ο Ελληνοαιγυπτιακός Σύνδεσμος, που προβάλλεται μέσα από την εφημερίδα και διερευνά τις προϋποθέσεις ίδρυσης εκεί παραρτήματός του. Το φύλλο προωθεί τη γνωριμία της ντόπιας ελληνικής και αραβικής λογοτεχνίας, δίνει έμφαση στον τουρισμό και δημοσιεύει ταξιδιωτικές εντυπώσεις Αιγυπτίων που επισκέφθηκαν την Ελλάδα, τονίζει τη συμβολή των Ελλήνων στην ανάπτυξη της σύγχρονης Αιγύπτου (όπως ο βαμβακόσπορος του Γιάννη Σακελλαρίδη, ποικιλία με ζήτηση στη διεθνή αγορά). Καθώς φροντίζει να συνυπάρχουν ισότιμα ελληνική και αραβική γλώσσα στις σελίδες του, μεριμνά και για την κατοχύρωση μιας αντίστοιχης ισοτιμίας μέσα στην κοινωνία, με τη συνεργασία αξιόλογων αραβιστών: Πάνος Πατρίκιος, Ξενοφών Ν. Παχαλιδής, Οδυσσέας Σπανακίδης, Ν.Μ. Ζα-

χαριουδάκης. Αιγύπτιος αρχισυντάκτης ήταν κατά τον πρώτο ενάμισι χρόνο ο Ιμπραχίμ αλ-Γκουχάρι και στην επόμενη πενταετία ο Άχμαντ ας-Σιντούντι. Από τους Έλληνες σημειώνονται εκτός του διευθυντή της και υπεύθυνου για τη στήλη «Έργα και ημέραι», οι Ντίνος Κουτσούμης, Νίκος Κλαδάκης, Λουκία Μάρβα, Ιωάννης Μελέτιος, Πλάτων Βαλουσάκης, Γεώργιος Αρβανιτάκης, Αξιοσημείωτη, η δημοσίευση, σε συνέχειες, του τομιδίου *Αίγυπτος-Ελλάδα 1800-1933* του Ιωάννη Πετρίδη, και μέρους από τη συλλογή *Φελλάχοι του Στρατή Τσίρκα*, για την οποία και βιβλιοκρισία του Λ.Μ. Ζαφειρόπουλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 107· Anthony Gorman, «*Αιγυπτιώτης Έλληνας*», π. *Τα νέα του ΕΛΙΑ*, τχ. 58 (2001), 13-18.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Η Αίγυπτος

Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική. Αλεξάνδρεια, 1862-1863. Ίδρυτές-εκδότες-διευθυντές: Διονύσιος *Οικονομόπουλος και Σπυρίδων Φερενδίνος. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρισηλίη, διαστάσεων 46x31 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 40 φράγκα για την Αίγυπτο, 36 δρχ. για την Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά, 14 ασήμενια ρούβλια για την Ρωσία, 5,9 φράγκα για την Γαλλία, 36 σελίνια για την Αγγλία και 18 νέα φλωρίνια για την Αυστρία. Διέδτε πράκτορες στις πόλεις Κάιρο, Τάντα, Βηρυττό, Κωνσταντινούπολη, Αθήνα, Σύρα, Πάτρα, Ναύπλιο και ακόμη στην Κεφαλλονιά, την Τεργέστη και τη Μασσαλία. Τυπογραφείο: «Ο Νείλος».

Πρόκειται για την πρώτη ελληνική εφημερίδα που κυκλοφόρησε στην Αίγυπτο και γενικότερα στην Αφρική. Σκοπός της ήταν να περάσει μια δημοκρατική πολιτική γραμμή όπως διαφαίνεται από τις επιδόσεις εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και του Βασιλείου της Ελλάδος. Οι εκδότες επιτίθενται επίσης εναντίον της Ευρώπης που υποστηρίζει τους «βάρβαρους εναντίον των χριστιανών». Είναι ενδιαφέρον ο ορισμός των Ελλήνων ως χριστιανών που μιλούν ελληνικά. Το ελληνικό κράτος θεωρείται ως ένα προϊόν της διπλωματίας: ένα μικρό ελεύθερο κρατίδιο κάτω από ξένο ηγεμόνα. Οι Έλληνες έχουν καθήκον να καταργήσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία και να ξαναδημιουργήσουν το παλιό τους κράτος: το Βυζάντιο. Τα περιεχόμενα της περιλαμβάνουν εσωτερικά νέα, ειδήσεις από την Ελλάδα, «πολι-

τικό πανόραμα» και πολλά άρθρα με έντονη κριτική εναντίον των κυβερνήσεων της Ελλάδος και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καθώς και εναντίον συγκεκριμένων προσώπων.

Μαζί με την εφημερίδα κυκλοφορούσε το δελτίο *Ο Κερδός Ερμής* και το δεκαπενθήμερο παράρτημα *Ο Ιατρός του Λαού*. Η *Αίγυπτος* δεν μπόρεσε να επιβιώσει πάνω από ένα χρόνο λόγω ελλείψεως συνδρομητών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (εκτός των φ. 1, 12, 17-20, 22-26).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Γκίνης, *Κατάλογος Ελληνικών Εφημερίδων και Περιοδικών 1811-1863*. Αθήνα 1967.

ΜΑΡΙΝΑ ΛΑΙΔΗ ΜΑΡΚΕ

Αιολικά Γράμματα

Δίμηνη Επιδείωση της Λεσβιακής Τέχνης. Αθήνα, «Γενάρης-Φλεβάρης 1971» έως σήμερα [2005]. Ίδιοκτητης-διευθυντής: Γ. *Βαλέτας. Διευθυντής σύνταξης: Κώστας Γ. Βαλέτας (από το τχ. 101, Μάρτ./Απρ. 1988 ο Κ. Βαλέτας γίνεται διευθυντής). Καλλιτεχνικός συντάκτης: Μίλτης *Παρασκευαΐδης (έως το τχ. 96). Μότο (από το 1996): «Κάτω τα χέρια από την ελληνική γλώσσα» κ.ά. Άλλος υπότιτλος: *Δίμηνο περιοδικό της μαχόμενης Λογοτεχνίας* (από το τχ. 102, Μάιος/Ιούν. 1988). Μονόστηλο / δίστηλο, διαστάσεων 25x17,5 εκ., ενεργήτα έξι σελίδων και στα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας του με ενιαία αρίθμηση κατά έτος. Τιμή τεύχους: αρχικά 20 δρχ., 6 ευρώ το 2005. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού, αρχικά 120 δρχ. και 30 ευρώ το 2005· εξωτερικού, αρχικά 15 δολάρια και το 2005: Κύπρος 50 ευρώ, Ευρώπη-Αμερική 60 ευρώ, Αυστραλία 50 ευρώ. Υπεύθυνος προϊστάμενος τυπογραφείου: αρχικά Δ. Δημητρίου. Κόρακα 41, κατόπιν Δ. Τοιπόπουλος (ως το τχ. 55, Ιαν./Φεβρ. 1981), τέλος Φώτης Παντ. Ευσταθίου, Βαλτετίου 6 (ως τον αρ. τχ. 103, Ιουλ./Αύγ. 1988) μετά δεν αναγράφεται το τυπογραφείο. Διεύθυνση: αρχικά Νηρέως 41, Παλαιό Φάληρο, κατόπιν Πριγκ. Αικατερίνης 4, Καλλιθέα.

Αφιερωμένο αρχικά κυρίως στην προβολή των εκπροσώπων της «Λεσβιακής τέχνης» κατά τον

ορισμό του πρώτου διευθυντού του Γ. Βαλέτα, δημοσιεύει λογοτεχνικά έργα, πρωτότυπα ή μεταφρασμένα, αλλά κυρίως άρθρα και μελετήματα. Στο τέλος κάθε τεύχους υπάρχουν κριτικές και παρουσιάσεις βιβλίων στη στήλη «Το βιβλίο» και ποιήματα στη στήλη «Χρονικά». Εκτός από τη συστηματική δημοσίευση κειμένων που παρουσιάζουν υλικό από το πλούσιο αρχείο του Γ. Βαλέτα, συνεργάτες του υπήρξαν πολλοί παλαιοί και νέοι λογοτέχνες και μελετητές.

Πολύ τακτικά παρουσιάζει αφιερώματα σε πρόσωπα: Στράτης *Μυριβήλης, Γιώργος Σεφέρης, Οδυσσεύς Ελύτης, Φώτης *Κόντογλου, Ηλίας Βενέζης, Νίκος Καμπάς, Θεόφιλος *Λεφκιάς, Θεόφιλος Στρατής Ελευθεριδής-Τέγριας κ.ά., ή θέματα: «Τα εξήντα χρόνια της Λεσβιακής ελευθερίας», «Δημοτικισμός» κ.ά. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980, με τη διεύθυνση του Κ. Βαλέτα, το περιοδικό ασχολείται ευρύτερα με τη λογοτεχνία των βαλκανικών χωρών, αλλά και με το γλωσσικό ζήτημα και με άλλα θέματα της επικαιρότητας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, «Είκοσι χρόνια Αιολικά Γράμματα (1971-1991)», π. Λεσβιακή Παροικία, τχ. 123

(1992) του ίδιου. *Η Λεσβιακή άνοιξη εν καρποφορία*. Μυτιλήνη 1994, σ. 168-177.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Αίολος

Εφημερίς των Κυκλάδων. Ερμούπολη, Αύγ. 1844 - 31 Δεκ. 1856, αρ. φ. 1-642. Εκδότης: Π. Ζωντανός (έως 10 Μαρτ. 1845, αρ. φ. 30) και Ν. Βαρβαρέσος (από 3 Δεκ. 1849, αρ. φ. 277). Εβδομαδιαία: «Εκδίδεται κατά Σάββατον» (έως 24 Δεκ. 1853, αρ. φ. 484). «Εκδίδεται κατά Πέμπτην» (από 31 Δεκ. 1853, αρ. φ. 485) και πάλι «Εκδίδεται κατά Σάββατον» (από 18 Δεκ. 1854, αρ. φ. 535). Τετρασελίδη και δίσηλη (ειδικά για τις δικαστικές δημοσιεύσεις οι στήλες αυξάνονται σε 3, 4 ή και 5), σχήματος 4^{ου}. «Τιμή ετησία Δραχμαί 18, Εκτός 20, Τιμή εξαμηνιαία δραχμαί 9, Εκτός 10» (έως 23 Ιουν. 1851, αρ. φ. 359). Δεν αναγράφονται τιμές μεταξύ 7 Ιουλ. 1851 - 8 Σεπ. 1851 (αρ. φ. 360/361-369/370). Η εξαμηνιαία συνδρομή εξωτερικού αυξάνεται σε 12 δρχ. από 15 Σεπτ. 1851 - 22 Μαρτ. 1852 (αρ. φ. 371-396/397) και γίνεται πάλι 10 δρχ. από 29 Μαρτ. 1852 (αρ. φ. 398). «Τιμή ετησία δραχμαί 20, Εκτός 24, Τιμή εξαμηνιαία δραχμαί 10, Εκτός 12» (27 Μαΐου 1854 - 28 Ιουλ. 1856, αρ. φ. 506-620). «Τιμή ετησία δρ. 24» από 4 Αυγ. 1856 (αρ. φ. 621). «Εκ της τυπογραφίας Νικολάου Βαρβαρέσου», που επονομάστηκε «Αίολος».

Ασχολείται εξίσου με νέα τοπικού ενδιαφέροντος από τη Σύρο και τις υπόλοιπες Κυκλάδες, με θέματα πολιτικά του βασιλείου, με ζητήματα εθνικά και με τις γενικότερες εξελίξεις στο διεθνές επίπεδο, όσες όμως αφορούν την Ελλάδα. Κατά ένα μεγάλο ποσοστό εστιάζει την προσοχή της στον οθωμανοκρατούμενο ελληνισμό της ανατολικής ακτής του Αιγαίου και στην αυτόνομη Ηγεμονία της Σάμου. Διάκειται ενοϊκία προς το ελληνικό σύνταγμα και απορρίπτει το αγγλικό πολίτευμα ως πρότυπο.

Για το Ανατολικό Ζήτημα προκρίνει ως ειρηνική, δίκαιη και «φιλόανθρωπη» λύση την «ανέγερσιν Ελληνικής Αυτοκρατορίας εν Βυζαντίω» (1 Αυγ. 1853, αρ. φ. 464). Ο Κριμαϊκός πόλεμος αποτελεί την κατάλληλη ευκαιρία, για να εκφραστεί σε σειρά άρθρων ο αντιτουρκισμός αυτός. Επίσης, ασχολείται εκτενώς με «την ασεβή του Καϊρισμού ιεροπραξία», καλύπτει τη διεξαγωγή της δίκης στο πλημμελειοδικείο Σύρου, δημοσιεύει τη δικαστική απόφαση και καταγράφει τις τελευταίες στιγμές του Θ. Καϊρή.

Η ύλη διαρθρώνεται στις στήλες «Εσωτερικά» και «Εξωτερικά». Οι μικρές έκτασης ειδήσεις πε-

μιχόνται στη στήλη «Διάφορα». Ακόμα δημοσιεύονται κατάλογοι ναυαγίων. ενώ σποραδικά εμφανίζονται σιχουρήματα εθνοπατριωτικού περιεχομένου. Στο κάτω μέρος των τεσσάρων σελίδων παρουσιάζεται σε συνεχείς το μυθιοτόρημα «Περιπλανώμενος Ιουδαίος», το οποίο στα πρώτα φύλλα φέρει τον υπέρτιτλο «Φυλλάδιον»· δεν έπεται όμως άλλο μυθιοτόρημα. Περιλαμβάνονται επίσης δικαστικές αποφάσεις ή δικαστικές κλήσεις, αλλά και ειδική στήλη «Ειδοποιήσεις» για τις μικρές αγγελίες.

Αναγνώστες από πόλεις εκτός της ελλαδικής επικράτειας φανίται ότι λειτουργούν με τις επιστολές τους ως ανταποκριτές-συντάκτες. Τα άρθρα με υπογραφή «Μ.» από τις μικρασιατικές «Κυθωνίες» ενημερώνουν τακτικά για ζητήματα του Αιθαλιού ή σχολιάζουν την πολιτική πραγματικότητα της Ελλάδος. «Εξ ιδιαίτερης αλληλογραφίας» είναι επίσης οι ειδήσεις από την Ηγεμονία της Σάμου. Με επιστολμαία μορφή παρουσιάζεται

ακόμα και η περιήγηση στα Δωδεκάνησα, όπου όμως πάλι γίνεται λόγος για την ελλαδική πολιτική κατάσταση.

Εμφανίζεται πλατιά ενημερωμένος σχετικά με ελληνικά, αλλά και ξένα έντυπα. Πολλές φορές μάλιστα προβαίνει σε εκτενείς αναδημοσιεύσεις από τις εφ. *Αμάλθεια, *Αιών, Επιδείξεις των Δύο Κόσμων, Εφημερίς της Σμύρνης, *Εφημερίς των Συζητήσεων, *Πατρις, Μέλλον Ζακύνθου, *Εβδομάς, Συνταγματική, Ελλάς, Φιλόπατρις κ.ά., τη γαλλική «Η Οικουμένη», την «Εθνική της Γαλλίας», τον «Σεμαφόρος», τη γαλλική εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης, την «Αγγλική εφημερίδα Δάϊλυ-Νεβς», τον αγγλικό «Πρωινός Κήρυξ», τον «εν Λονδίνω Ανατολικό Αστήρ», την ιταλική «Στατούτο», τη «Λουδ» της Αυστρίας.

Ως εκδότης στα πρώτα φύλλα αναγράφεται σε παρένθεση ο γιατρός Παναγιώτης Ζωντανός, πρόσφυγας από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας μετά την καταστροφή του 1821. Το όνομά του απαλείφεται ήδη από τις 17 Μαρτ. 1845 (αρ. φ. 31), ενώ ο προσδιορισμός «Ο Εκδότης» παραμένει. Νέο όνομα εκδότη παρουσιάζεται ξανά στις 3 Δεκ. 1849 (αρ. φ. 277)· πρόκειται για τον τυπογράφο Νικόλαο Βαρβαρέσο, ο οποίος κρατά τη θέση αυτή μέχρι τέλους. Είναι ενδιαφέρον όμως ότι στο αμέσως προηγούμενο φ. 276 (26 Νοε. 1849) δημοσιεύεται η νεκρολογία του Π. Ζωντανού. Ενδεχομένως ο Π. Ζωντανός συνεχίζει να σχετίζεται με την εφημερίδα ως τον θάνατό του.

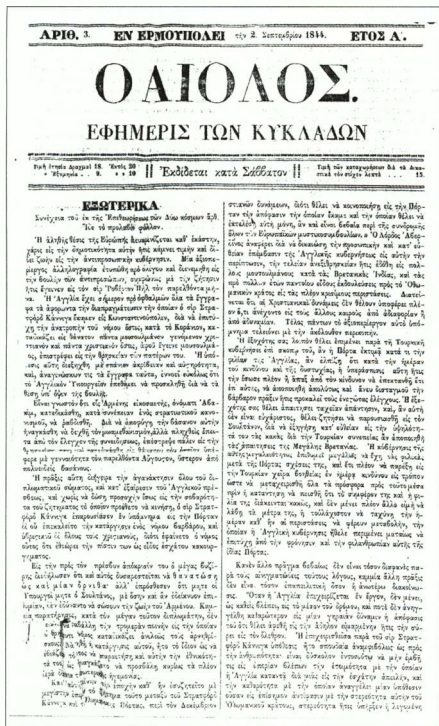
Άλλοι συνεργάτες δεν αναφέρονται περιστασιακά μόνο εμφανίζονται μερικά αρχικά («Ε.Δ.», «Β.Μ.», «Ευδ.», «Γ.» και «Ν.Κ.») και ψευδώνυμα («Εις Έλλην», «Εις των φιλοσυνταγματικών»).

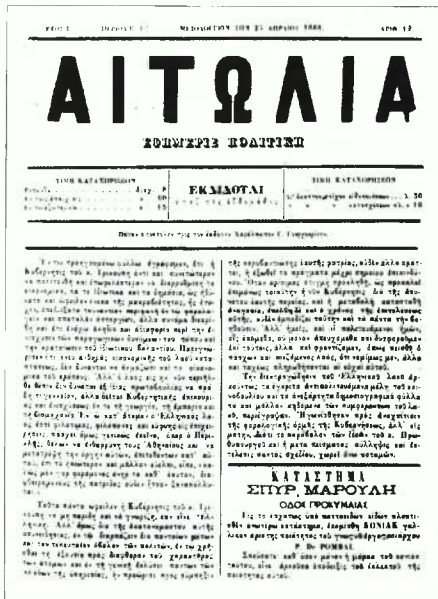
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΙΒΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: 30 Δεκ. 1844 - 31 Δεκ. 1856, αρ. φ. 20-642, με αρκετά ενδιάμεσα φ. να λείπουν), ΔΒΕ (ελλ. σ.).

ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΜΙΕΡΗΣ

Αιτωλία

Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων. Μεσολόγη, 1880-1894. Εκδότης: Γεώργιος Σταυρόπουλος έως το 1885 σε δυο εκδοτικές περιόδους, με μικρή διακοπή στα 1882. Αναφέρεται ότι το 1882 ο Σταυρόπουλος μετέφερε την έδρα του στο Αγρίνιο για κάποιο διάστημα. Μία τρίτη εκδοτική περίοδος αρχίζει το 1888 με εκδότη τον Χαράλαμπο *Τουρουνίση, ο οποίος αγόρασε τις τυπογραφικές της εγκαταστάσεις, σύμφωνα με ανακοίνωση στην ίδια εφημερίδα ότι περιήλθε στην κυριότητά του το

Τρικούπη εκπροσωπούντος το τρικουπικό κόμμα και τον εξάδελφό του Χαράλιου, τον οποίο χαρακτηρίζει «αγλαίσμα του Ελληνισμού και καύχημα του Μεσολογγίου». Δημοσιεύει διαφημίσεις, μικρές αγγελίες, αναφορές σε κοινωνικές εκδηλώσεις, δικαστικά έγγραφα και πλειστηριασμούς. Σταθερή σχεδόν είναι η στήλη με τίτλο «Ειδήσεις» που περιέχει νέα και ανταποκρίσεις κυρίως από το Μεσολόγγι αλλά και από άλλες περιοχές του νομού. Συνεργάτης της το 1880 είναι ο μεσολογγίτης δικηγόρος Τιμολέων Γσαγκαράκης, ενώ κατά καιρό δεν υπογράφονται τα άρθρα ούτε αναφέρονται ονόματα ανταποκριτών.

Σε φύλλο της εφ. *Ακαρνανία που εκδίδεται επίσης από τον Χαράλαμπο Γουργουρίνη αναγράφεται στις 20 Σεπτεμβρίου 1894 δήλωση της διεύθυνσης: «Η Ακαρνανία και η διδύμη αυτής Αιτωλίας αποτελεί όργανο του μεγάλου Τρικουπικού κόμματος». Έμμεσα συμπεραίνεται ότι η Αιτωλία συνεχίζει να εκδίδεται ως το 1894.

Πολλές δεκαετίες αργότερα, το 1977, εμφανίζεται ο τίτλος Αιτωλία σε εφημερίδα που εκδίδει ο Ι.Ν. Κουφός στην Αθήνα, με υπότιτλο Μηνιαία εφημερίδα της Διητικής Στερεάς.

τυπογραφείο της «άλλοτε εκδοδιμένης Αιτωλίας» η εκδοτική ζωή συνεχίζεται με την ίδια μορφή και την ίδια γραμμή στο περιεχόμενό της. Την περίοδο 15 Φεβρ. 1888 - 3 Σεπτ. 1889 διευθυντής είναι ο Αναστάσιος Χατηριάδης. Εβδομαδιαία, πλην του έτους 1885, όπου αναφέρεται ότι «εκδίδεται δις της εβδομάδος». Η αρίθμηση των φύλλων αρχίζει εκ νέου κατ' έτος. Τετρασέλιδη, διάστιχη, διαστάσεων 36x26 εκ. Η ετήσια συνδρομή καθορίζεται στις 10 δρχ. στο Μεσολόγγι, 10 φράγκα για τις επαρχίες και 15 φράγκα για το εξωτερικό. Το 1888 αλλάζει η συνδρομή εντός της πόλεως στις 8 δρχ., αλλά μέσα στον ίδιο χρόνο καταργείται τελείως και υπάρχει μόνο συνδρομή εσωτερικού 10 δρχ. και εξωτερικού 15 δρχ. Τυπώνεται σε ιδιόκτητο τυπογραφείο «της Αιτωλίας, κάτωδι της οικίας Άρτη».

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η επίσημη καθαρεύουσα της εποχής. Αγωνίζεται για την εξυγίανση της πολιτικής ζωής, αλλά και για την επίλυση τοπικών προβλημάτων. Το 1880 κατακρίνει την κυβέρνηση Αλ. Κουμουνδούρου, ενώ διατηρεί φιλοτρικουπική στάση. Το 1888 δημοσιεύει δριμυτάτα άρθρα κατά της οικονομικής και φορολογικής πολιτικής της κυβέρνησης Χ. Τρικούπη, ενώ το 1890 φαίνεται ότι διακείται φιλικά προς τον Χ. Τρικούπη και μάλιστα εκδίδει πανηγυρικό παράγγελμα αναφερόμενο στην περιοδεία του Ιωάννη

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλίας (ελλ. σ: 23 φ. των ετ. 1885-1890), ΕΒΕ (1880-1882).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, Ο τύπος της Διητικής Ροίμης (1821-1940), Αθήνα 1959, σ. 154-159· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 281.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Αιτωλικός Αστήρ

Εφημερίδα πολιτική, των ειδήσεων και δικαστική, Μεσολόγγι, 1864-1884, αρ. φ. 1-93. Εκδότης: Αρτέμιος *Γουργουρίνης. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίδα πολιτική και των ειδήσεων (από 25 Μαΐου 1866). Εβδομαδιαία («κατά Σάββατον») τα πρώτα 25 φ., «άσπις της εβδομάδος» στη συνέχεια), τετρασέλιδη, διάστιχη, διαστάσεων 29x21 εκ. και τριήλιχη, διαστάσεων 40x29 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ. και εξαμηνιαία 5 δρχ., εξωτερικού 18 και 9 δρχ. αντίστοιχα, οι οποίες πληρώνονται προς τους ταχυδρομικούς επιστάτες εντός της χώρας και τα προξενία στο εξωτερικό. Τυπώνταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο του Αρτέμι Γουργουρίνη.

Γραμμένη σε γλώσσα καθαρεύουσα, ασχολείται τόσο με τη γενικότερη πολιτική κατάσταση της χώρας όσο και με τα τοπικά προβλήματα. Διατηρεί στήλη με τίτλο «Εξωτερικά», όπου μεταφέρει αποσπάσματα και ειδήσεις από εφημερίδες του

εξωτερικού. Δημοσιεύει δικαστικά έγγραφα και πλειστηριασμούς στο τετραφύλλο, αλλά και σε παραρτήματα τα οποία είναι συχνότατα, σχεδόν σε κάθε φύλλο. Υποστηρίζει έντονα το 1864 τον βασιλιά Γεώργιο, επάίρεται για την ένωση της Επτανήσου και καταφέρεται εναντίον «της παρελθούσης ηγεμονίας και της περί αυτήν σπείρας». Επικρίνει την κυβέρνηση Ρούφου το 1866 και αναμένει την «αναπόκρισιν εις τας ενχάς του έθνους» της σχηματισθείσης κυβέρνησης Βουλγαρη. Με αφορμή την επανάσταση στην Κρήτη εκφράζει την μεγαλοιδεατική της θέση: «Είδε επί του θρόνου του Παλαιολόγου καθήση ο Σεπτός ημών άναξ Γεώργιος ο Α΄», παροτρύνει δε σε ξεσηκωμό με θούρια τους Ηπειρώτες. Συνεργάτες και αρθρογράφοι δεν υπογράφουν πουθενά.

Είναι η πρώτη από σειρά εφημερίδων που εκδίδει στο Μεσολόγγι ο Αρτέμις Γουργουρίνης. Η έκδοση της αρχίζει το 1864, όταν έχουν κλείσει οριστικά τα *Ελληνικά Χρονικά του Γ. Σταυρόπουλου. Εκδίδεται συστηματικά μέχρι το 1866, οπότε τη σκυτάλη παίρνει ο Ρουμελιώτης (1866-1869) και ακολούθως η *Δυτική Ελλάς (1869-1884). Επανεκδίδεται ή συνεχίζεται τα έτη 1870-1875 και 1883-1884, σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Ο Θ. Θωμόπουλος γράφει ότι έχει υπόπιν τον φύλλα των ετών 1870-1875 που υπήρχαν στη Βιβλιοθήκη της Βουλής και ότι η Δυτική Ελλάς στο φ. της 15ης Ιουλίου 1884 αναγγέλλει την επανέκδοση της εφημερίδας και μάλιστα ως «όργανον του εξ' Αποδοτείας πολιτευτού».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλίας (ελλ. σ.: 39 φ. των ετ. 1864-1866, μεταξύ των αρ. 1-93).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, Ο τύπος της Δυτικής Ρουμελίας (1821-1940), Αθήνα 1959· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 281· Τάκης Λάμπρας, Ο Ρουμελιώτικος Τύπος 1821-1880, Αθήνα 1959.

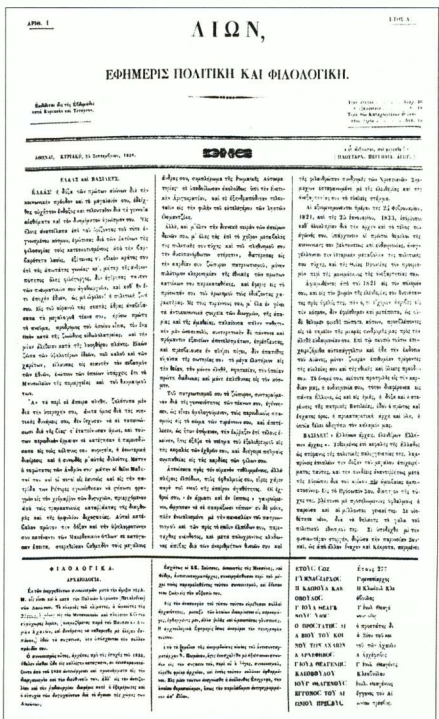
ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΔΗΜΑ

Αιών

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική, Αθήνα, 25 Σεπτ. 1838 - 31 Μαΐου 1888, με μικρές διακοπές ως το 1876, οπότε ανέστειλε για μία τετραετία την έκδοσή της. Εκδόθηκε διευθυντής ο Ιωάννης *Φυλάκων, ο οποίος εισήγαγε νεωτερισμούς χρησιμοποώντας και άλλα άτομα ως συντάκτες-συγγραφέας άρθρων, αλλά και υπευθύνους της έκδοσης όπως τον Εμμανουήλ Ευσταθιάδη, τον Αναστάσιο Αργυριάδη, τον Δημήτριο Στυριδιονιάδη, τον Πέτρο Μαντζαράκη, Διασεβδομαδιά, κάθε Τετάρτη και Σάββατο (έως της 7 Σεπτ. 1854), τετραελεύθρη, τρίσηψη,

αρχικά σε μικρές διαστάσεις, αργότερα σε μεγαλύτερο σχήμα. Πολύ συχνά κυκλοφορούσε και συμπληρωματικό, δισελεύθρο Παράρτημα. Εκδόθηκε στις υπαρχές ως δίγλωσση, ελληνική και γαλλική. Τα δημοσιεύματα στην γαλλική γλώσσα καταλαμβάνανε την τρίτη στήλη. Ο γαλλικός τίτλος *Le Siècle. Journal politique et littéraire* καταχωρέθη κάτω από τον ελληνικό. Τυπώθηκαν στο ομώνυμο τυπογραφείο «Εκ της Τυπογραφίας Π. Μαντζαράκη, οδός Ντέκα αριθ. 25».

Αγωνίσθηκε σθεναρά για την παραχώρηση του Συντάγματος, την ελεύθερη λειτουργία του Τύπου κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα και για τις πολιτικές ελευθερίες. Πολέμους των Βαυαρών και κάθε ξένης επέμβασης, ο εκδότης της, έγραφε περίπου το σύνολο της ύλης, δεν απέκρυπτε εντοπίσεις τις ευμενείς προς την ρωσική πολιτική αποκλίσεις του. Με την αρθρογραφία του συνήρησε αποτελεσματικά στην ευόδωση του κινήματος της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, εσημείωσε μάλιστα μοναδική επιτυχία αφού πρώτη η εφ. Αιών εδημοσίευσε στο

φύλλο με την ημερομηνία 3 Σεπτεμβρίου, σε Παράρτημα, πλήρη περιγραφή των γεγονότων της 2 Σεπτεμβρίου. Η επιτυχία, συνεχίσθηκε με την δημοσίευση τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους των πρώτων 44 άρθρων του Συντάγματος.

Οι επιδόσεις της εφημερίδας εναντίον των αγγλογάλλων, συμμάχων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Κριμαϊκό Πόλεμο, και ιδίως εναντίον της Κατοχής του Πειραιά από τους Γάλλους, επέσυραν τη μήνη των τελευταίων. Ο Φιλήμων συνελήφθη και φυλακίσθηκε σε γαλλικό πολεμικό πλοίο και το τυπογραφείο του Αιώνας κατεστράφη ολοσχερώς. Όρος τον οποίο έδεσαν οι Γάλλοι για την αποφυλάκιση του εφημεριδογράφου, ήταν η διακοπή του φύλλου, το οποίο επανεκδόθηκε στις 24 Ιανουαρίου 1857, με υπεύθυνο τώρα συντάκτη τον Τιμολέοντα Φιλήμονα, γιο του Ιωάννη, και πρώτο κύριο άρθρο σχετικό με τις περιπέτειες του έθνους και της εφημερίδας εξαιτίας της ξένης κατοχής.

Η εφημερίδα διαδραμάτισε επίσης σημαντικό ρόλο στη μεταβολή του έτους 1862 και στην έξωση του Όθωνα. Μετά την τετραετή αναστολή της (1876) επανεκδόθηκε στις 24 Ιουνίου 1880, τώρα ως καθημερινή, ως το τέλος του 1887. Στο τελευταίο διάστημα της έκδοσης της (τέλη 1887 - 31 Μαΐου 1888, ημερομηνία που διέκοψε οριστικά την έκδοσή της), κυκλοφορούσε τρεις φορές την εβδομάδα. Ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα εκάλυπτε θέματα τόσο από την πολιτική όσο και από την πνευματική ζωή. Έτσι, εκτός από θέματα πολιτικής επικαιρότητας, ειδήσεις εξωτερικές, ζητήματα σχετικά με την κοινωνία, την παιδεία, τις τέχνες, ανασκαφές, ίδρυση και λειτουργία σχολείων, οι ποικιλτικοί διαγωνισμοί παρουσιάζονται τακτικά και ανελλιπώς από τις στήλες της. Επίσης θέματα που αφορούν στην Εκκλησία, φλέγοντα την περίοδο αυτή.

Ο Τιμολέων Φιλήμων, εκλεγμένος δήμαρχος της πόλης των Αθηνών, επεχείρησε δύο ακόμη φορές την έκδοση του Αιώνας, αλλά για σύντομα χρονικά διαστήματα (6 Δεκ. 1889 - 19 Ιουν. 1890 και για λίγο μέσα στο έτος 1891). Ο Αιών του Ιωάννη και Τιμολέοντος Φιλήμονος απετέλεσε, μαζί με την *Αθηνά και την *Ελπίδα σημαντική τομή στην ιστορία του ελληνικού Τύπου. Εφημερίδες αρχών, διαδραματίσανε πρωταρχικό ρόλο στην διαμόρφωση των πολιτικών πραγμάτων και της κοινής γνώμης, έχοντας πλήρη επίγνωση της σπουδαιότητας των εφημερίδων και της επίδρασης τους ως

οδηγού και εκφραστή πολιτικών, κοινωνικών, εθνικών αιτημάτων. Και τούτο, ανεξάρτητα από τις δέσεις τις οποίες καδεμία από αυτές εξέφραζε. Υπάρχει, απολύτως θετικό στοιχείο στις περισσότερες εφημερίδες της περιόδου, η χωρίς δισταγμούς υπεράσπιση των συνταγματικών ελευθεριών και η απαίτηση για ελεύθερο, δημοκρατικό βίο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 69-72.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Αιών

Εφημερίς εβδομαδιαία εκδιδόμενη εν Πάφω, Πάφος, 21 Σεπτ./4 Οκτ. 1913 - 4/17 Μαΐου 1919, αρ. φ. 1-483. Εκδότης, διευθυντής και υπεύθυνος συντάκτης: Νίκος Θ. Αντωνιάδης (έως 1 Δεκ. 1915). Εκδότης-διευθυντής: Α.Θ. Αντωνιάδης, εκδότης και της εφ. *Ανάποδος* (1 Δεκ. 1915 - 4/17 Μαΐου 1919). Συντάκτης: Χρ.Κ. Περισιανίδης (1 Δεκ. 1915 - 4/17 Μαΐου 1919). Μότο: «Ουκ αλλοτρίοις ημίν χρωμένοις παραδείγμασιν, άλλ οικείοις ευδαιμόμονι έξεσι γενέσθαι (Δημοσθένης)». Άλλος υπότιτλος: *Πολιτική, Φιλολογική και των Ειδήσεων*. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 47x34 εκ. / οκτασέλιδη, πεντάστηλη, μικρότερου μεγέθους (από 1 Δεκ. 1915) / εξασέλιδη, πεντάστηλη, μεγαλύτερου μεγέθους (από 3 Μαρτ. 1916), με συνεχείς αλλαγές στο μέγεθος και το σχήμα στη συνέχεια. Ετήσια συνδρομή Κύπρου 10 σελίνια και εξωτερικού 15 σελ. Τυποστάτη στο Τυπογραφείο Χρήστου Ανδρέου.

Διάδοχος της εφ. *Αγών (αναφέρεται μάλιστα πως για να μην αλλάξουν, για λόγους οικονομίας, το μεταλλικό εκμαγείο/μήτρα του τίτλου, έκοψαν από το «Γ» την προεξοχή του και το μετέτρεψαν σε «Ι»). Στην αρθρογραφία της δίδει έμφαση στις πολιτικές εξελίξεις, στις τοπικές ειδήσεις της Πάφου, υποστηρίζει με πάθος τη δελτίαση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών της παραμελημένης αυτής πόλης και επαρχίας και δημοσιεύει ενδιαφέρουσες λογοτεχνικές και επιστημονικές μελέτες. Περιλαμβάνει πλούσιο υλικό που αναφέρεται στις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις της εποχής. Περιλαμβάνει επίσης πολύτιμο επιστημονικό, φιλολογικό και λογοτεχνικό υλικό γιατί είχε την τύχη να έχει εκλεκτούς συνεργάτες, όπως οι Νίκος Θ. Αντωνιάδης, ο Λοΐζος *Φιλίππου, ο γυμνασιάρχης Πασχάλης Πασχαλίδης, ο Ν.Ι. Νικολαΐδης και ο Σωτηράκης Μαρκίδης.

Στο δεύτερο φύλλο δημοσιεύεται σημείωμα σχετικά με την έκδοση παραρτήματος: «Ανάπο-

δος: Υπέκριντες εις τας συστάσεις πολλών και όπως ανταποκριθώμεν εις την εκτίμησιν μεδ' ης περιέβαλλε το φύλλον ημών το κοινόν, θα προβώμεν εις την επανέκδοσιν του *Ανάποδου*, ως Παραρτήματος του *Αιώνος*. Το σατυρικόν τούτο παράρτημα εκδιδόμενον περιοδικώς, θα διανέμεται μετά του *Αιώνος* άνευ της ελαχίστης αυξήσεως συνδρομής της εφημερίδος». Η υπόσχεση αυτή του Ν.Θ. Αντωνιάδη έγινε πραγματικότητα στις 1 Ιανουαρίου 1914 (αρ. φ. 15), οπότε δημοσιεύθηκε το πρώτο παράρτημα: «Και πάλιν ο *Ανάποδος* στη μέση ξεπροβάλλει κι' αυτός για τες σκοτούρες μας, κι' αυτός για το μπελά μας, και κάθε τόσο με χαρές και γέλοια θα μας ψάλλη τα ντέρτια μας, τα χάλια μας, και την κακομοιριά μας».

Από την 1^η Δεκεμβρίου 1915 ο Ν.Θ. Αντωνιάδης αποφασίζει να εγκαταλείψει τη διεύθυνσή της και να αφιερωθεί στις φιλολογικές του ενασχολήσεις και κυρίως στην απόδοση στη δημοτική των αρχαίων δραμάτων. Οι αλλαγές στο μέγεθος και σχήμα της είναι συνεχείς και αυτό οφείλεται στην έλλειψη χάρτου λόγω του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Κάποτε γίνεται κακέκτυπη και δυσανάγνωστη γιατί εκτυπώνεται σε βουτυρόχαρτο ή σε γαλαζίο χαρτί.

Στις 17 Μαΐου 1919, ο τίτλος της αλλάζει σε *Νέος Αιών*, καθώς ο Χρ. Κ. Περισιτιανίδης, που προσπάθησε επανειλημμένα να περάσει στην κατοχή του την ιδιοκτησία του τίτλου *Αιών* και απέτυχε λόγω άρνησης των βρετανικών αρχών, προχώρησε στη συνέχιση της έκδοσης με το νέο τίτλο, όπου αναφέρεται ως ιδιοκτήτης, διευθυντής και υπεύθυνος συντάκτης. Η ζωή όμως της νέας εφημερίδας ήταν πολύ σύντομη, γιατί στη νέα της φάση κυκλοφόρησε μόνο ένα φύλλο· ως τελευταίο φύλλο αναφέρεται το 483 που φέρει τα στοιχεία: «Σάββατον, 4/17 Μαΐου 1919».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Κλ. Σοφοκλέους, «*Αιών*», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Α', Λευκωσία 1984, σ. 280· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 1126-1136.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ακαρνάνια

Εφημερίς Πολιτική, Μεσολόγγι, 1888-1895, αρ. φ. 1-738 και 1901-1903, αρ. φ. 1-60. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Χαράλαμπος Γ. *Τουργουρίνης, Διευθυντής: Θ.Α. Χαβέλλας (30 Αυγ. 1889 - 21 Μαρτ. 1890). Μότο (1901-1903):

«ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ Πιστή διερμηνεύσις του γνησίου πολιτικού φρονήματος της επαρχίας Μεσολογγίου. Ειλικρινής εξυπηρέτησις των αναγκών και των συμφερόντων του τόπου. Προστασία του πολίτου κατά πάσης αυθαλασίας». Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και των Ειδήσεων*. Εβδομαδιαία, δισέλιδη και τετρασέλιδη, διστήλη, διαστάσεων 32x23 εκ. (1888-1895) και τετράστηλη, διαστάσεων 40x29 εκ. (1901-1903). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δραχ., εξωτερικού 15 δραχ. (1888-1895) και 8 δραχ. (1901-1903). Καταχωρήσεις εισηθησέσεων 30 λεπτά ανά στίχο, κατασχέσεων, πλειστηριασμών κ.ά., 10 λ. ανά στίχο, ενώ από το 1901 και εξής απαιτείται ειδική συμφωνία. Τυπώνεται σε ιδιόκτητο τυπογραφείο του Χαράλαμπου Τουργουρίνη, όπου τυπώνεται και η *Αιτωλία, με την οποία χρησιμοποιοούν τους ίδιους τύπους γραμμάτων και κλισέ στον τίτλο και τους υπότιτλους.

Γραμμένη στην καθαρεύουσα της εποχής, καλύπτει ειδησεογραφικά την πόλη του Μεσολογγίου και τις επαρχίες του νομού. Αναφέρεται μεταξύ άλλων στον Πανααπωλικό Γυμναστικό Σύλλογο Μεσολογγίου (αρ. φ. 717, 23 Οκτ. 1894), στον δικηγορικό σύλλογο Μεσολογγίου (αρ. φ. 725, 30 Νοε. 1894), περιγράφει την άφιξη, την υποδοχή και το πρόγραμμα της επίσκεψης του διαδόχου του θρόνου και της πριγκίπισσας Σοφίας (αρ. φ. 29, 14 Μαΐου 1902). Πολλές φορές καλύπτει γεγονότα και θέματα από ολόκληρο το νομό, όπως την κηδεία του υποστράτηγου Δ. Γρίβα στη Βόνιτσα, προβλήματα στο οδικό δίκτυο Αγρινίου-Καρθαλασάρ, μεταθέσεις δασκάλων και καθηγητών των σχολείων Αγρινίου, Δημοσιεύει διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων, δρομολόγια πλοίων, ενοικιαστήρια κ.ά., ενώ μεγάλη έκταση καταλαμβάνουν οι δημοσιεύσεις δικαστικών εγγράφων.

Τα πολιτικά άρθρα, πάντα ανυπόγραφα, εκφράζουν τις απόψεις του εκδότη. Στην αρχή της έκδοσής της καταφέρεται εναντίον της κυβερνήσεως Χαρίλαου Τρικούπη (εκφράζοντας τη λαϊκή δυσαρέσκεια) για την κατεδάφιση μέρους του

φρουρίου της πόλεως του Μεσολογγίου καθώς και της Πύλης της Εξόδου, για να κατασκευασθούν τα καταστήματα του σιδηροδρόμου Βορειοδυτικής Ελλάδος. Οδύρεται για την καταστροφή της ιστορικής Κλείσσας και την αδιαφορία των ιδυνόντων. Διαμαρτύρεται προς τον φρούραρχο της πόλης για την καθαριότητα του Κήπου των Ηρώων (η Φρουρά στρατωνίζονταν ακριβώς έξω από τον Κήπο). Το 1890 κατηγορεί δριμύτατα την κυβέρνηση για την εξωτερική της πολιτική και την άδλια κατάσταση στην οποία περιήλθε η Κρήτη, όπου «η επανάσταση είναι άφευκτος». Αργότερα όμως παρουσάζεται ένθερμος οπαδός του Χαρίλαου Τρικούπη, μάλιστα στις 2 Οκτωβρίου 1890 (αρ. φ. 113) δικαιολογεί αυτή τη μεταστροφή λέγοντας ότι είχε εξαπατηθεί και πλανηθεί από την αντιπολίτευση και ότι «την απάτην ταύτην εις την διετέλει κατενόησεν επί τέλους». Στις 28 Δεκεμβρίου 1893 (αρ. φ. 682) σε άρθρο με τίτλο «Ο λαός θα αμυνθεί» αναφέρεται με βαρύτατους χαρακτηρισμούς στην αντιπολίτευση και τη «Ραλλική σπείρα», οι οποίοι «δεν δέλουσιν ο κ. Τρικούπης να κληθεί σωτήρ της Ελλάδος». Στις 20 Σεπτεμβρίου 1894 (αρ. φ. 713) η διεύθυνση με δήλωσή της κάνει γνωστό στους αναγνώστες αλλά και στη συνάδελφο της *Μεσολόγγιον – με την οποίαν θρίσκειται σε συνεχή σύγκρουση – ότι η Ακαρνανία και η διδυμη αυτής Αιτωλία αποτελούν όργανα του τρικουπικού κόμματος. Το 1895 προπαγανδίζεται η υποσηφιοτήτα των βουλευτών της επαρχίας Μεσολογγίου Χ. Τρικούπη και Ν. Μακρή.

Ανταποκρίσεις από το εξωτερικό (Ρωσική Πολωνία, Αίγυπτο, Μονακό, Γερμανία, Σερβία, Αυστροουγγαρία, Ρωσία, Γαλλία κ.α.) την ανάγκου σε φύλλο με αξιώσεις πέρα από την πόλη του Μεσολογγίου. Μεταξύ άλλων στις σελίδες της εμφανίζονται θέματα όπως ο καταστροφικός σεισμός στην Κωνσταντινούπολη, κρατούματα χολέρας στην Ανδριανούπολη ή άρθρα με τίτλους: «Ρώσοι και Έλληνες εν Παλαιστίνη», «Ειδήσεις εκ Σερβίας» σε φύλλα του 1894.

Μικρή διακοπή της έκδοσής της υπήρξε το 1890, όπως συμπεραίνεται από την εξής αναφορά στο φύλλο της 2^{ης} Οκτωβρίου 1890: «επαναλαμβάνοντας την έκδοση της Ακαρνανίας και δη εν παραμοναίς Βουλευτικών εκλογών» (αρ. φ. 113). Στο διάστημα μεταξύ των δύο εκδοτικών περιόδων (1895-1901) ο Χαράλαμπος Γουργουρίνης εκδίδει την *Μικράν Εφημερίδα* και στις 25 Απριλίου 1895

δημοσιεύεται δήλωση του: «παρακαλώ τους ανά τον Νομόν πελάτας μου να ορίζωσιν εις το εξής ως εφημερίδα δημοσιεύσεως των ανωτέρω δικαστικών εγγράφων την *Μικράν Εφημερίδα* και ουχί την *Ακαρνανίαν* καθ' όσον αυτή έπανσε προσωρινώς εκδιδομένη» (αρ. φ. 4). Η *Ακαρνανία* παύει να εκδίδεται το 1903 οπότε ο Χαρ. Γουργουρίνης αρχίζει την έκδοση της μακροβιότερης εφημερίδας του Μεσολογγίου του *Ανεξάρτητου.

Το 1964 ο Κ.Δ. Πατρινός εκδίδει στην Αθήνα μηνιαία εφημερίδα με τον τίτλο *Ακαρνανία* και υπότιτλο *Δημοσιογραφικόν όργανον ενημερώσεως των απανταχού Αιτωλοακαρνανίων*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλ/νίας (ελλ. σ.: 118 φ. των ετ. 1895 και 9 φ. των ετ. 1901-1903).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 281· Θ. Θωμόπουλος, *Ο τίπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· Τάκης Λάπτας, *Ο Ρουμελιωτικός Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959, σ. 140.

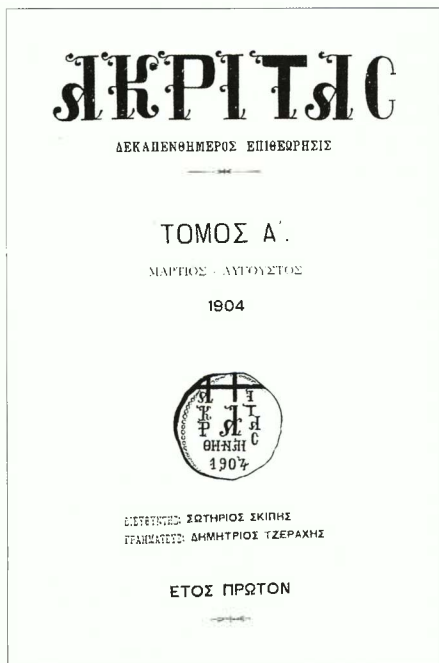
ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Ακρίτας

Δεκαεπνήμερος επιδεώρησις, Αθήνα, 1 Μαρτ. 1904 - Φεβρ. 1906 (έτ. 1: τ. Α'-Δ', αρ. τχ. 1-30, σ. 1-480 και έτ. 2: τ. Γ'-Δ', σ. 1-392). Εκδότης: Σωτήρης Σκίπης, Αρχισυντάκτης: Π. Καλογερίκος (αρ. τχ. 9-10). Γραμματέας: Δημήτριος Ίζεράχης (αρ. τχ. 1-11/12). Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαεπνήμερος επιδεώρησις της κινήσεως και της τέχνης* (στο εξώφυλλο)· *Φιλολογική επιδεώρησις* (αρ. τχ. 13 κ.ε.)· *Μηνιαία επιδεώρησις της κινήσεως και της τέχνης* (εξώφυλλο). Δεκαεπνήμερο αρχικά, έγινε μηνιαίο από το τχ. 13, μονόστιχο, διαστάσεων 22,5x15 εκ. Η τιμή του τεύχους ήταν ανάλογη με την έκτασή του: 70 λεπτά στα απλά τχ., 1 δρχ. για τα διπλά τχ. και 1,50 δρχ. για το τριπλό τχ. 14/16. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 12 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 7 δρχ., ετήσια εξωτερικού 15 χρ. φρ. και εξαμηνιαία εξωτερικού 8 χρ. φρ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Παρασκευά Λεώνη. Η διεύθυνση άλλαξε πολλές φορές: Σόλωνος 43α, Πινδαρού 30, Σκουφά 31 και Πλουτάρχου 32.

Ανεξαρτησία ιδεών και συστηματική εργασία ήταν τα δύο στοιχεία που, σύμφωνα με τις προγραμματικές δηλώσεις του εκδότη, θα χαρακτήριζαν το περιοδικό. Όπως έγραψε αργότερα, ο τίτλος εξέφραζε την «πολεμική διάθεσή» του, γι' αυτό και τον προτίμησε από τον τίτλο *Πρωτεύς* που αρχικά είχε επιλεγεί. Η ανεξαρτησία είναι ιδιαίτερα εμφανής στη συνύπαρξη δημοτικής και καθαρειούσας στις σελίδες του, αφού «ο φόβος της διγλωσσίας είναι του παλαιού πλέον καιρού». Η

άποψη, βέβαια, δεν ήταν αρεστή στους οπαδούς της δημοτικής και ιδιαίτερα στον κύκλο του *Νουμά, με τον οποίο, όπως και με τα *Παναθήναια, δεν διατηρούσε καλές σχέσεις. Πιθανόν να συνδέεται με τον τίτλο η συστηματική δημοσίευση εργασιών για τον *Διγενή Ακρίτα* και τα ακριτικά τραγούδια, χωρίς να αποκλείεται αυτές να σχετίζονται με τη γενικότερη στροφή των λογοτεχνών στη βυζαντινή περίοδο εκείνα τα χρόνια. Οι τ. Γ' και Δ' ήταν αφιερωμένοι στον Στέφανο Στρέιτ, διοικητή της Εθνικής Τράπεζας, «διά την υποστήριξίν του εις τα νεοελληνικά γράμματα».

Στην ύλη του περιλαμβάνονται κοινωνικές, φιλολογικές και πολιτικές μελέτες και άρθρα, μαζί με λογοτεχνικά έργα, πρωτότυπα και μεταφρασμένα, κυρίως ποιήματα και πεζά, ενώ τα διηγήματα είναι πολύ λιγότερα (των Α. Καρκαβίτσα, Αλ. Παπαδιαμάντη, Δημοσθένη Βουτυρά, Γιάννη Βλαχογιάννη, Παύλου Νιρβάνα, Maxim Gorky, L.R. Sacher-Masoch, Jerome K. Jerome και Fernand de Vasquez). Σαφώς είναι η προτίμηση προς τη συμβολιστική ποίηση (πρωτότυπη και μεταφρασμένη),

ακόμη και με σχετικά μελετήματα των Πέτρου Ζητουσιάτη και Remy de Gourmont. Αξιοσημείωτη είναι η δημοσίευση θεατρικών έργων: Αισχύλου, Honoré de Balzac, Α. Puskin και Σ. Σκίπη. Στο τέλος κάθε τεύχους κάτω από τον γενικό τίτλο «Επιθεώρησης» συγκεντρώνονται ποικίλες ειδήσεις και σχόλια για το περιοδικό και τον εκδότη του, για άλλα περιοδικά ή επίκαιρα γεγονότα, βιβλιοκρισίες κ.ά. Σε κάθε τεύχος δημοσιεύονται λίγες φωτογραφίες και υπάρχουν αρκετά κομμάτια.

Στις σελίδες του εμφανίζονται οι σημαντικότεροι λογοτέχνες και λόγιοι της εποχής, αν και το μεγαλύτερο μέρος της ύλης προέρχεται από τον Σκίπη, τον Άριστο *Καμπάνη και την Λιμυλία Κούρτελη. Ανάμεσά τους είναι αρκετοί Επτανήσιοι: ο Ανδρέας *Λασκαράτος με ποιήματα και πεζά, ο Στέφανος Μαρτζώκης, ο Ηλίας Τσιτσέλης που γράφει για τον Ιούλιο Τυπάλδο, ο Σπυριδών Δε Βιάζης για τον Ανδρέα Κάλβο κ.ά. Συχνά γίνεται λόγος για τον Δ. Σολωμό και το έργο του. Δημοσιεύουν, ακόμη, ο Κ. *Παλαμάς, ο Νικόλαος Χατζιδάκις, ο Νίκος Βέης, ο Νικόλαος Πολίτης, ο Δημ. *Καλλιμάχος, ο Δημ. Π. Δημητριάδης, ο Σίμος Μενάρδος, ο Ιω. Γρυπάρης, ο Κ. *Καροφύλας κ.ά. Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία πολλών νεώτερων, όπως ο Αγγ. Σικελιανός, ο Δημ. Βουτυράς, ο Κ. *Βάρναλης, ο Μάρκος Αυγέρης, ο Ρώμος Φιλύρας κ.ά. Μεταφράζονται ανάμεσα σε άλλους οι: Ch. Baudelaire, Th. Carlyle, G. D' Annunzio, Dante, J.P. Eckermann, R.W. Emerson, H. Heine, J.G. Herder, Jean Lahor, Ch. Leconte De Lisle, G. Leopardi, Maur. Maeterlinck, St. Mallarmé, Jean Moréas, Fr. Nietzsche, Ed. Allan Poe, P.B. Shelley, A. Tennyson και Paul Verlaine.

Είναι πιθανό ότι ο *Ακρίτας* σχεδιάστηκε για την προσωπική προβολή του Σκίπη. Αυτό, όμως, δεν φαίνεται στις σελίδες του. Αντίθετα, στα δύο χρόνια της λειτουργίας του αναδείχτηκε σε ένα από τα σοβαρότερα και αξιολογότερα περιοδικά των αρχών του αιώνα. Ωστόσο, η ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού ήταν μικρή, μόνο πενήντα με εξήντα ήταν οι συνδρομητές, γι' αυτό και στο τέλος του δεύτερου έτους ανακοινώθηκε η διακοπή της έκδοσής του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΓΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ (εκτός από το τχ. 19), ΕΛΙΑ, ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 131-135.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ακρίτας, Λουκής

(Μόρφου, 1908 - Λονδίνο, 1965). Πολιτικός, λογοτέχνης και δημοσιογράφος που έδρασε στην Κύπρο και την Ελλάδα. Μετά το Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας φοίτησε στο Παγκύπριο Διδασκαλείο απ' όπου αποφοίτησε το 1926. Δίδαξε ως δημοδιδάσκαλος για τέσσερα χρόνια (1926-1930) στη Μόρφου, τη Σύγκραση και το Κελλάκι. Το 1928 εισέρχεται στο δημοσιογραφικό επάγγελμα ως συντάκτης στην εφ. *Χρόνος της Λεμεσού. Το 1930 μεταβαίνει στην Αθήνα για να συνεχίσει τις σπουδές του στην αγγλική φιλολογία και εργάζεται ως συντάκτης στην εφ. *Πρώια και στη συνέχεια στην *Εστία (από το 1932). Παράλληλα επιδιίδεται στη λογοτεχνία και ιδιαίτερα στην πεζογραφία.

Λόγω των πολιτικών του αντιλήψεων και της αρθρογραφίας του εδιώχθη και υπέστη μεγάλες ταλαιπωρίες από τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά. Κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940 υπηρέτησε στο αλβανικό μέτωπο ως απλός στρατιώτης και έστειλε πολεμικές ανταποκρίσεις στην εφ. *Εστία*. Στην Κατοχή μετείχε ως γενικός γραμματέας σε ανεξάρτητη ομάδα διανοομένων και δημοσιογράφων. Συνέστησε αντιστασιακή ομάδα και εξέδιδε μαζί με τον αδελφό του Ευριπίδη την παράνομη εφ. *Κυθημερινά Νέα* το 1941-1945.

Υπήρξε μέλος της τριμελούς επιτροπής η οποία έλαβε μέρος στις διαπραγματεύσεις για την παράδοση των Αθηνών από τους Γερμανούς πριν από την αποχώρησή τους, και ανέλαβε καθήκοντα υφυπουργού Τύπου το 1944 έως την επιστροφή της ελληνικής κυβέρνησης από το Κάιρο. Το 1949 εξέδωσε, μαζί με τον αδελφό του Ευριπίδη και τον Νικηφόρο Βρεττάκο το π. *Ελληνικά Χρονικά* του οποίου η ζωή ήταν σύντομη. Το 1959 προχώρησε στην έκδοση του εγκυκλοπαιδικού και μορφωτικού π. *Κόσμος-Επιστήμη και Ζωή*, το οποίο σημείωσε μεγάλη επιτυχία και εκδιδόταν έως το 1961 (αρ. τχ. 1-136).

Το 1950 αναμιγνύεται ενεργά στην ελληνική πολιτική ζωή ως γενικός γραμματέας του κόμματος της ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου) του Νικολάου Πλαστήρα. Εκλέγεται βουλευτής Αθηνών το 1951 και αργότερα το 1963 και

1964. Το 1952 επισκέπτεται την Κύπρο για να οργανώσει μια νέα «Φιλική Εταιρεία» με στόχο την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Βρετανούς. η πτώση όμως της κυβέρνησης Πλαστήρα το 1953 ματαίωσε τα σχέδια του. Διετέλεσε επίσης μέλος του Εθναρχικού Συμβουλίου Κύπρου και έδωσε πρώτος το δέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου στα Ηνωμένα Έθνη το 1951-1952.

Υπήρξε βασικό στέλεχος της Ένωσης Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου, στην κυβέρνηση του οποίου διορίστηκε υφυπουργός Παιδείας από τον Φεβρουάριο 1964. Στην πράξη ασκούσε καθήκοντα υπουργού καθώς υπουργός Παιδείας ήταν ο ίδιος ο πρωθυπουργός. Πρωτοστάτησε στην ιστορική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, το έργο του όμως έμεινε ημιτελές, γιατί πέθανε ξαφνικά στο Λονδίνο το 1965.

Εκτός από πολιτικός και δημοσιογράφος διακρίθηκε και ως πεζογράφος. Εκδόθηκαν τα έργα του *Νέος με Καλές Συντάξεις* (μυθιστόρημα), Αθήνα 1935· *Ο Κάμπος* (μυθιστόρημα), Αθήνα 1949· *Όμηροι* (τραγωδία), Αθήνα 1956· *Θεοδώρα* (τραγωδία), Λευκωσία 1965· *Δηγήματα*, Λευκωσία 1986· *Δεκατρία Κείμενα*, Λευκωσία 1995. Τα δύο τελευταία βιβλία εκδόθηκαν μετά τον θάνατό του από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1, Λευκωσία 1984, σ. 304-306· Κλ. Ιωαννίδης, *Ιστορία της Νεώτερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Λευκωσία 1986, σ. 205-207· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 20.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ακρόπολις

Η αρχαιότερα των ελληνικών εφημερίδων, Αθήνα, 30 Οκτ. 1883-1920, 1929-1944, 1945-1989, 1998. Διευθυντής: Βλάσης *Γαβριηλίδης. Συνέχεια της πολιτικής-σατιρικής εφ. *Μή χάνεσαι (1881). Διευθυντές επίσης διετέλεσαν οι Σοφ. Φαρμακίδης (1913-1915), Ανδρέας Δαυίδ (1917), Ι.Κ. Γεωργόπουλος (1917-1919) και Θ.Ν. Συβαρινός (1920). Μετά τον θάνατο του ιδρυτή της το 1920 διέκοψε την έκδοσή της για να επανεκδοθεί το 1929 από τον Γ.Σ. Βουτιανά, ο οποίος διετέλεσε και διευθυντής της ως το 1938, οπότε εξαιτίας του θανάτου του η εφ. περιήλθε στους κληρονόμους του υπό τη διεύθυνση του Νάσου *Μπότση. Επί Κατοχής η διεύθυνση περιήλθε στον Θ. Βουτιανά και μετά τετραμήνη διακοπή επανεκδόθηκε τον Ιαν. 1945 υπό τη διεύθυνση του Νάσου Μπότση. Μεταπολεμικά αρχισυντάκτες διετέλεσαν οι Σάβ-

βας *Κωνσταντόπουλος και Σόλων Γρηγοριάδης και διευθυντής ο Χρ. Φιλίππιδης και Γ. Λεβεντογιάννης. Μετά τον θάνατο του Νάσου Μπότση (Οκτ. 1980), ο ανειμμένος του Γεώργιος Λεβίδης ανέλαβε την έκδοση της εφημερίδας, η οποία επωλήθη αργότερα σε μεταλλουργική εταιρεία («Αυγοστά»). Ανέστειλε την κυκλοφορία της το 1989 και επανεκδόθηκε τον Μάιο 1998 από τον Γ. Τράγκα, ενώ το φθινόπωρο του ίδιου έτους η έκδοση περιήλθε στον Μάριο Τόμπρο, η διεύθυνση στον Κώστα Γιαννόπουλο και η γενική διεύθυνση στον Μιχ. Δημητρίου. Καθημερινή, πρωινή, δεκάσελιδη, τετράστηλη, μεσοίου σχήματος. Από το 1882 το σχήμα της μεγάλωσε και οι στήλες έγιναν πέντε. Το 1887 το σχήμα έγινε μεγαλύτερο. Τιμή φύλλου: αρχικά 10 λεπτά, από το 1901 η τιμή έγινε 5 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 30 δραχ. το 1887 και εξωτερικού 45 φρ. Η κυκλοφορία της ήταν 10000 φύλλα ημερησίως (αρ. φ. 1840. 1 Ιουλ. 1887), και 12300 φύλλα (αρ. φ. 5156. 17 Ιουν. 1986). Τυπωνόταν στο τυπογραφείο της Στοάς Πάππου από το 1945 και της οδού Φειδίου 12 από το 1970.

Ο Γαβριηλίδης εισήγαγε τα κυλινδρικά ταχυτυπεστήρια και τις λινωτυπικές μηχανές, καθιέρωσε τους ανταποκριτές σε όλες τις πόλεις και τις επι-

στολές αναγνωστών. Για την εφημερίδα που εισήγαγε έναν νέο τύπο δημοσιογραφίας και επιδίωξε να διαφοροποιεί μια κριτική κοινή γνώμη, η στράτευση υπέρ ενός πολιτικού δεν ήταν ποτέ σταθερή. Στήριξε τον Χ. Τρικούπη, άσκησε κριτική στο έργο του και τον επήνερε μετά την πτώση του. Εισηγήθηκε το καλοκαίρι του 1909 την «ειρηνική επανάσταση» και αντιμετώπισε δετικά τον Ελ. Βενιζέλο, παρ' όλους τους φόβους που εξέφρασε για τη «μεσοιολατρεία» της ελληνικής κοινωνίας. Το 1913 κατέκρινε τους συνεργάτες του και εξέφρασε αμφιβολίες για το αν η πολιτική του εξυπηρετούσε τα «εθνικά συμφέροντα». Στις συνθήκες παραταξιοποίησης του Τύπου κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού, διατύπωσε φιλομοναρχικές θέσεις, καθώς και την άποψη για τον στρατό ως συνταγματικό παράγοντα που ερχόταν σε αντίθεση με τις έως τότε φιλελεύθερες ευαισθησίες της.

Από το 1919 έκανε φιλοβενιζελική στροφή και υποστήριξε θερμά τον Βενιζέλο το 1920. Αντιβενιζελική επίσης μετά την επανεκδόσή της (1929), παρά την αντίθετη αρχική διακήρυξη και στάση της, εξέφρασε στα μέσα της δεκαετίας του 1930 την αντίθεσή της προς τους «κήρυκες του εμφρηνίλου σπαργαμού», ενώ χαρακτήρισε το δημοψήφισμα για την παλινόρθωση της μοναρχίας (1935) ως «σικέ». Φιλοξένησε άρθρα του Παναγ. Καλλιόπουλου, δηλώνοντας ότι επιθυμούσε να παρείχει τις στήλες της σε νέα πρόσωπα, τίμια και ηθικά. Φιλοβασιλική και έντονα αντικομμουνιστική μεταπολεμικά, υπέρ της «εθνικοφρονος παρατάξεως», διατήρησε το προφίλ της λαϊκής εφημερίδας που έδεσε σε προτεραιότητα τα κοινωνικά προβλήματα και τα ζητήματα καθημερινής ζωής των λαϊκών στρωμάτων· τα στοιχεία λαϊκού Τύπου που αποκόμισε όμως στη δεκαετία του 1950 της προσοδίδουν ένα διαφορετικό προφίλ. Συνέχισε την έκδοσή της επί της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967), την οποία στήριξε, και μεταδικτατορικά διατήρησε την ταυτότητά της ως εφημερίδας της δεξιάς παράταξης.

Το 1888 κυκλοφόρησε η Φιλολογική Ακρόπολις, αργότερα η Κυριακάτικη Ακρόπολις, η Εσπερινή Ακρόπολις και το 1905 η Υπερωκεάνειος Ακρόπολις. Εβδομαδιαίων Δημοσιογραφικών Όργανων των Ελλήνων Αμερικής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 187-209, τ. Β', 272-285.

Ακρόπολις – [Φιλολογικά]

Ο Βλάσης Γαβριηλίδης, δεν υπήρξε μόνο αναμφωπτής της δημοσιογραφίας αλλά και θερμός υποστηρικτής των γραμμάτων, νεωτεριστής και δημοτικιστής. Με την προσωπική του επίβλεψη και παρότρυνση η εφημερίδα έγινε ένας σταθερός και σημαντικός πόλος έλξης πολυάριθμων λογίων και λογοτεχνών και ήδη από το 1888 κυκλοφόρησε ένα φιλολογικό παράρτημα τη *Φιλολογική Ακρόπολη*. Ο Γαβριηλίδης υποστήριξε σθεναρά τη γλωσσική μεταρρύθμιση του Ι. Ψυχάρη, τόσο με τα άρθρα του όσο και με τη δημοσίευση, το 1901, της μετάφρασης των Ευαγγελίων σε ακραία δημοτική από τον Αλέξανδρο Πάλλη, η οποία προκάλεσε βίαιες αντιδράσεις. Στο ίδιο πνεύμα έγινε και η δημοσίευση σε συνέχειες, το 1907, των *Απομνημονεμάτων* του Μακρυγιάννη.

Γενικά, στην εφημερίδα δημοσιεύονταν, πολύ συχνά με σχόλια του ίδιου του Γαβριηλίδη, πρωτότυπα και μεταφρασμένα αναγνώσματα (ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα σε συνέχειες, ταξιδιωτικές εντυπώσεις) καθώς και λογοτεχνικές κριτικές, ενώ στις σελίδες της εμφανίζονται όλοι οι γνωστοί λόγιοι και λογοτέχνες της εποχής, ανεξάρτητα από τις παράλληλες συνεργασίες τους με άλλες εφημερίδες: Κώστας Καρυωτάκης, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Κωστής *Παλαμάς, Κώστας Ουράνης, Δημήτρης Χατζόπουλος κ.ά.

Στη δεκαετία του 1930 χρονογραφήματα έγραφε ο Ζαχαρίας *Παπαντωνίου, λογοτεχνική κριτική ο Άγγελος Δόξας. Δημοσιεύσεις έργων τους έκαναν οι Σπύρος *Μελάς και Στράτης *Μυριβήλης. Ο Παύλος Νιρβάνας δημοσίευε χρονογραφήματα και μεταφράσεις από έργα ξένων συγγραφέων. Στις επόμενες δεκαετίες συνεργάτες του Γεωργίου Βουτσινά ήταν ο Νίκος Καζαντζάκης (ο οποίος είχε σταθερή συνεργασία ήδη από το 1907 και δημοσίευε κυρίως ταξιδιωτικές εντυπώσεις), ο Κλέων Παράσχος, ο Κώστας Ουράνης, ο Δημήτρης Χατζόπουλος, ο Κωστής Παλαμάς. Χρονογραφήματα έγραφε και ο Αλέκος Σακελλάριος. Ο Βάσος *Βαρίκας πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1930 μέσα από τις σελίδες της, γράφοντας λογοτεχνική κριτική. Αρκετά αργότερα, στη δεκαετία του 1960, για το βιβλίο γράφει ο Άγγελος Φουριώτης. Γενικά, στόχος της είναι να αγγίξει το πλατύ κοινό, χωρίς ωστόσο να αμελεί τους πνευματικούς ανθρώπους που θέλουν να καταθέσουν τις σκέψεις τους.

Κατά καιρούς συνεργάστηκαν οι Κώστας *Αδάνατος (φιλολογικό ψευδώνυμο του Κωνσταντίνου Καραμούζη), Γεώργιος Ασπμάκης, Γεώργιος Ασπρέας, Θεόδωρος *Βελλιανίτης, Γεώργιος *Βεντήρης (ο οποίος υπήρξε απεσταλμένος στους Βαλκανικούς Πολέμους), Ηλίας Βουτιεριδής, Στέφανος Δάφνης, Κώστας Καιροφύλας (ρεπόρτερ και φιλολογικός συνεργάτης), Νέλλη Κανελλίδου (1889-1967, κόρη του Πέτρου *Κανελλίδη, εκδότη και διευθύντρια από το 1872 της εφ. *Καιροί, ρεπόρτερ αναγνωματογράφος και μεταφράστρια), Σπύρος *Μελάς, Τίμος Μωραϊτίνης, Πέτρος *Πικρός, Σωτήρης Σκίπης, Ρώμος Φιλύρας (χρονογραφήματα), Λιλίκα *Νάκου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 187-209 - τ. Β', σ. 272-285· Π. Καρκοκόπουλος, *220 χρόνια Ελληνικού Έθνους, 1784-1984*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1984· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, 3 τ., Αθήνα, Γιοβάνης, 1989-1995· Δ. Σταμέλος, *Προπομποί και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας. Βλάσης Γαβριηλίδης, Κλεάνθης Τριαντάφυλλος – Ριμπαγάς*, Αθήνα, Γλάρος, 1982· Τάκης Δ. Ψυχάρης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι*, Αθήνα, Νέα Σύνορα-Αίθνας, 1993· Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας (1918-1949)*, τ. Α'-Δ', Αθήνα, Καστανιώτης, 2002-2004.

ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΟΥΛΚΑΝΑΡΙΩΤΗ

Ακρόπολις

Εθνική εφημερίς των Ελλήνων Αφρικής, Γιοχάνεσμπουργκ, 1963-1967 (περ. Α'), 1967-1970 (περ. Β'). Ιδιοκτήτης-ιδρυτής-διευθυντής: Γ.Π. *Σακελλαρίδης. Άλλοι υπότιτλοι (περ. Β'): *Εθνικόν Όργανον των Ελλήνων της Αφρικανικής Ηπείρου*, *Η Νότιος Αφρική είναι Δημοκρατική*, *Διημερίδιο*, δέκα έως δεκατεσσάρων σελίδων, πολύ περισσότερες το Πάσχα και τα Χριστούγεννα λόγω διαφημίσεων, τετράστηλο. Ετήσια συνδρομή εσωτερικού: 7 ραντζ. Τυπογραφείο: Vand R. Printing Works, 34-43 Paul Kruger Str. Pretoria. Διεύθυνση: 83 Voortrekker Road, Redruth, Alberton, South Africa. Τηλέφωνο: 011-869-4256. Από το 1967 η διεύθυνση άλλαξε: 47 Muller Street, Yeoville, Γιοχάνεσμπουργκ.

Δημιούργημα του νομικού και δημοσιογράφου Γεωργίου Π. Σακελλαρίδη, η εφημερίδα ήταν εξολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα. Η ύλη της κάλυπτε κυρίως κοινωνικά νέα της ελληνικής παροικίας και της ελληνικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Παράλληλα όμως ο εκδότης την χρησιμοποίησε στο χτίσιμο νέων ελληνικών κοινοτήτων, κυρίως του Άλμπερτον, όπου πρωταρχικά ξεκίνησε το τύπωμα και η διανομή της.

Τα περιεχόμενα της ήταν αφιερωμένα στις διά-

φορες εκδηλώσεις, ενέργειες και κοινωνικά νέα όλων των κοινοτήτων της Νότιας Αφρικής. κύρια της επαρχίας του Transvaal που συγκέντρωνε πρωταρχικά τον μεγαλύτερο όγκο του ελληνισμού της χώρας. Έδινε μεγάλη σημασία στη λεπτομέρεια και για τούτο τον λόγο μπορεί να θεωρηθεί ως πολύ σημαντική αρχειακή πηγή για τον ιστορικό ή κοινωνικό ερευνητή. Για παράδειγμα, η γενική συνέλευση της κοινότητας του Άλμπερτον, όπου είχε τη βάση της, παρουσιάστηκε την επομένη εβδομάδα σε δύο σελίδες με πλούσιο ιστορικό υλικό και φωτογραφίες. Περιείχε επίσης χρονογραφήματα από διαφόρους λογοτέχνες της χώρας, καθώς και πολιτικά άρθρα που εκδίδαν το πραξικόπημα των συνταγματαρχών της 21^{ης} Απριλίου 1967. Ακόμα, υπήρχαν άρθρα των κατά καιρούς πρεσβευτών και προξένων της χούντας.

Λόγω της ανάμειξης του Σακελλαριδμή στις οργανωμένες κινήσεις των ελλήνων εμπόρων της περιοχής, η εφημερίδα κατόρθωσε να διασώσει οικονομικά χάρη στις διαφημίσεις εμπορικών καταστημάτων και άλλων επιχειρήσεων. Η δικτατορική ελληνική κυβέρνηση ενίσχυσε επίσης οικονομικά την εφημερίδα, όπως και τις υπόλοιπες της εποχής (*Νέα Ελλάς και *Αφρικανίς). Για

πολλά χρόνια ήταν το φερέφωνο των οργανωμένων κινήσεων εμπόρων και καταστηματάρχων στην περιοχή του Γιοχάνεσμπουργκ και της Νότιας Αφρικής γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. RAU.

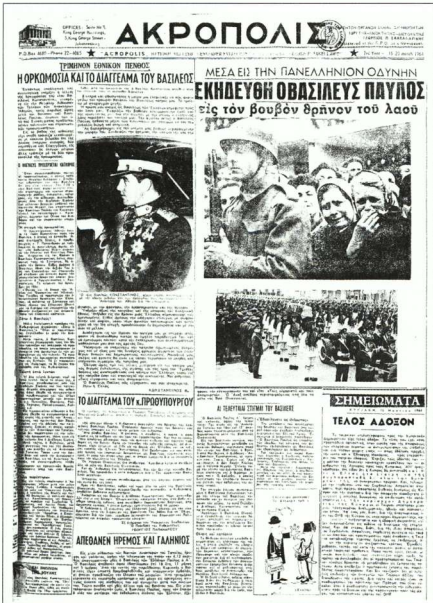
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Ακτινές

Όργανο της «Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων». Αθήνα 1937 έως σήμερα [2005]. Ιδιοκτήτης: Χριστιανική Ένωσις Ακτινές, Διευθυντές: Β. Αντωνίου (1937-1938), Σπ. Ι. Παμπούκης (1938-1941), Δ.Γ. Σταμάτης (1941-1954) και Γ.Δ. Ιατρίδης (1955 έως σήμερα). Κάτω από τον τίτλο υπάρχει η ένδειξη «Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα - Γράμματα - Τέχνη». Μηνιαίο / διμηνιαίο (1938-1945), δίσηλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Τιμή φύλλου: 5 δρχ. (αρχικά). Ετήσιες συνδρομές: 30 δρχ. (αρχικά). Προϊστάμενος τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου. Μαυρομάχλη 176.

Οι πρωτεργάτες της εκδόσεως, ζώντας στην εποχή του Μεσοπολέμου, διαπίστωναν ότι η πρόσφατη τότε Οκτωβριανή Επανάσταση και τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην ελληνική κοινωνία κατά τη δεκαετία 1912-1922 είχαν δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα ιδεολογικού αναδρασμού. Κύρια επιδίωξη του περιοδικού ήταν να πληροφορήσει το ελληνικό κοινό για τη στροφή της ευρωπαϊκής διανοήσεως προς τις πνευματικές χριστιανικές αξίες, να αναίρεσει τις ποικίλες θεωρίες που εξέφραζαν την ιδεολογία της «αρνήσεως» και του απόλυτου ορθολογισμού, να υπερνικήσει το θεωρητικό υλισμό και να δεμελιώσει τις αρχές του χριστιανικού πολιτισμού. Με βάση αυτόν τον πολιτισμό, οι συντελεστές του περιοδικού επιθυμούσαν να βοηθήσουν τους αναγνώστες τους σε ένα νέο ξεκίνημα για μια καινούργια ζωή που έχει νόημα, έχει σκοπό, έχει νοημοσύνη και ηθικότητα. Ο ίδιος στόχος παραμένει και σήμερα, καθώς διαπιστώνεται –ιδιαίτερα στο τεύχος Ιανουαρίου 1989– ότι και στη σύγχρονη εποχή απαιτείται ισχυρή πνευματική δεμελίωση του ανθρώπου για να μπορέσει ο καθένας να αντιμετωπίσει την πολυπλοκότητα των καινούργιων προβλημάτων, τα νέα επιστημονικά επιτεύγματα και τις συνέπειές τους. Αυτήν την πνευματική αποστολή επιθυμούσαν και επιθυμούν να υπηρετήσουν οι Ακτινές, με τον σεβασμό των ηθικών αξιών και την επιδίωξη της επιστροφής των ανθρώπων στην πίστη του Χριστού.

Παράλληλα όμως με τον θεωρητικό τομέα οι

υπεύθυνοι προέβησαν και συγκεκριμένα ζητήματα της πρακτικής καθημερινής ζωής, όπως η οικογένεια, ο γάμος, η δέση της γυναίκας στον σύγχρονο κόσμο και το πάντα επίκαιρο πρόβλημα της αγωγής των νέων. Συνεργάτες τα πρώτα χρόνια ήταν ο Αλέξανδρος Ν. Τσιριντάνης, ο ιδιότυπος νους του περιοδικού, όπως χαρακτηρίζεται, καθηγητής του Εμπορικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (με το ψευδώνυμο «Π. Μελίτης» ή «Ζηνάς ο Νομικός»), ο μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιερώνυμος Κοτσώνης, οι γιατροί Άριστος Ασπιώτης (ψυχίατρος) και Σοφοκλής Χατζηδάκις (παιδίατρος, με το ψευδώνυμο «Σ. Καλησπέρης»), ο δικηγόρος Διονύσιος Πύδος (με το ψευδώνυμο «Π. Κλωνάρης»), ο Παναγιώτης Τρεμελάς, καθηγητής στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο Ιωάννης Κολιτσάρας, ο μετέπειτα καθηγητής αστρονομίας Δημήτριος Κωτσάκης, ο θεολόγος Αλέξανδρος Ι. Γιάλας, που έμεινε γνωστός με το ψευδώνυμο «Γ. Βερίτης» και πολλοί άλλοι. Στη συνέχεια συνεργάστηκαν αρκετοί συγγραφείς: Ζωή Γκενάκου-Μουρούτη, Ελένη Κούκου, π. Ηλ. Μαστρογιαννόπουλος, π. Κ. Φούσκας, ο νυν αρχιεπίσκοπος Τυράνων και πάσης Αλβανίας κ. Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Χρ. Γιανναράς, Β. Κέκης, Σ. Νινίκας, Β. Χαραλαμπίδου κ.ά.

Τα άρθρα, γραμμένα σε απλή καθαρεύουσα ή δημοτική, καλύπτουν τόσο τις θεωρητικές και δευτικές επιστήμες όσο και κοινωνικά ζητήματα. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η απλή καθαρεύουσα και η δημοτική. Δημοσιεύονται άρθρα που άπτονται της επικαιρότητας, καθώς και θεολογικού και φιλοσοφικού ενδιαφέροντος. Επίσης, κείμενα για την αστρονομία, τη φυσική, τα μαθηματικά, τη βιολογία, την ιατρική και την ψυχολο-

γία. Δημοσιεύματα που αναζητούν λύσεις για τα προβλήματα των νέων και την αντιμετώπιση γενικότερων κοινωνικών ζητημάτων. Εργασίες με αντικείμενο την παιδαγωγική, την εκπαίδευση και γενικά ιστορικά θέματα. Τέλος, σημαντικό μέρος καταλαμβάνουν τα άρθρα και οι στοχασμοί για τη λογοτεχνία και την τέχνη, ενώ δημοσιεύονται διηγήματα και ποιήματα. Χίλιες επιστολές αναγνωστών δημοσιεύθηκαν σε εξήντα χρόνια κυκλοφορίας τους, γεγονός που αναδεικνύει την αναγνωσιμότητα του κάθε τεύχους. Σεβαστό χώρο καταλαμβάνουν επίσης οι νεκρολογίες, τα επίκαιρα σχόλια, οι ειδήσεις της πνευματικής κινήσεως εσωτερικού και εξωτερικού καθώς και οι παρουσιάσεις νέων βιβλίων και οι διδασκασίες. Αξιοσημείωτα είναι τέλος τα αφιερώματα των Ακτίνων. Ενδεικτικά αναφέρονται: α') «Το χριστιανικό πνεύμα εις τα Νεοελληνικά Γράμματα», Πάσχα 1943. β') «Η γυναίκα και τα προβλήματά της», Ιανουάριος 1944. γ') «500 χρόνια μετά την Άλωση», Ιούνιος 1953. δ') «Αφιέρωμα στον Πασκάλ», Μάρτιος 1963. ε') «Μία εικοσαετία της Διακηρύξεως της Χ.Ε.Ε.», Μάρτιος 1968. στ') «Η πνευματική αντίστασις στα χρόνια της Κατοχής», Νοέμβριος 1986. ζ')

«Επισημονικές εξελίξεις και άνθρωποι», Ιανουάριος 1989. η') «Οικογένεια», Ιανουάριος 1990. θ') «Το οικολογικό πρόβλημα», Ιούνιος 1990. ι') «Η αντιμετώπιση του ασθενούς ως προσώπου», Ιούνιος 1991. ια') «Ενωμένη Ευρώπη και η Ελλάς», Δεκέμβριος 1993. ιβ') «Ο άνθρωπος και η ιατρική πράξη», Ιούνιος 1995 και κάποια άλλα μικρότερα αφιερώματα.

Εξαιρετικά χρήσιμο βοήθημα για τη λειτουργικότερη χρήση όλων των τόμων και των τευχών είναι το «Ευρετήριο Ακτίνων, Τόμοι: 1938-1997» που κυκλοφόρησε με υπέρτιτλο ««Ακτίνες» Επιστήμη

AKTINES	
ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΗ	
	
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:	
ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΙΕΡΑΤΕΥΜΑ (Κωστής Π. Τσαμπίλας)	433
Ο ΠΙΛΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΦΩΦΙΟΚΡΟΥ (Γεώργιος Σέλιος Μουρίδης)	438
ΛΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΦΑΝΤΙΚΩΝ ΑΣΤΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Δημ. Σπυρίδης)	439
ΣΚΟΠΟΣ (Ελισάβετ Μ. Κουβαλάκη)	443
ΑΠΟ ΤΟΝ ΨΥΧΙΟΝ ΚΟΣΜΟΝ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ (Αβ. Α. Αρσένιος)	444
ΚΟΣΜΟΣ ΔΑΣΥΡΩΝ ΣΚΙΣΣΕΛΑ ΓΕΩΜΕΤΡ. ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	446
ΠΟΛΥΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΑΛΤΡΟΔΟΣΙΑ (Κ. Παπακωνσταντίνου)	447
ΑΠΟ ΤΑΣ ΜΟΡΦΑΣ ΤΗΣ ΟΥΡΟΔΟΣΙΑΣ	450
ΝΗΘΩΜΑΙΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΗΤΗΣ (1100-1000), (Γ. Θ. Κολιτσάρας)	451
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΓΕΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΘΕΥΣΗ	455
Η ΚΑΛΟΠΡΑΞΙΑ (Αλ. Ζελενκόφσκι)	455
ΚΑΜΗΛΗΝΑ ΣΕΠΕΡΙΝΗ (Κωστής Χρησός Κρίστου)	463
ΤΟ ΦΙΛΑΡΟ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡ ΑΝΑΓΓΕΛΙΣ (Στέφανος)	464
ΤΡΕΙΣ ΙΣΧΙΟΙ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ (Ελισάβετ Μουρίδου Σ. Γουρουνάκη)	466
ΑΠΟΨΕΙΣ	467
Η ΠΟΡΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΑΠΤΕΡΝΙΚΗ ΣΩΤΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Μακάριος Κωστής)	470
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	470
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ—Αλληλεγγύη	470
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1953	
ΕΤΟΣ ΙΕΤ'	ΤΕΥΧΟΣ 143 ΔΡΚ. 3.000

- Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα - Γράμματα - Τέχνη». Την επιμέλεια της εκδόσεως είχε ο Βασ. Χ. Χαραλαμπίδης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΘΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Γ. Αλεξίου, «Ακτίνες», *ΘΗΕ*, 1 (1962), 1244-1245· Ν.Θ. Μπουγάτσος, «Βιβλιογραφία ελληνικού θρησκευτικού τύπου (1826-1966)», *Θεολογία*, 39 (1968), 261 (και ανάτυπο: Αθήνα 1974, σ. 20)· «Ακτίνες», *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς-Μπράνκα*, τ. 5, Αθήνα, 1997, σ. 433· Β.Χ. Χαραλαμπίδης (επιμ.), *Ευρετήριο "Ακτίνων"*, Τόμοι: 1938-1997, Αθήνα, εκδ. «Ακτίων», 1998· Β.Κ. Σταθάκης, «Από την ιστορία του περιοδικού Ακτίνες 1938-1997», στο *Ευρετήριο Ακτίνων* ό.π., σ. 7-20· Ιω. Σπυρόπουλος, «Ακτίνες 60 χρόνια» στο *Ευρετήριο Ακτίνων*, ό.π., σ. 449-477.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Χ. ΚΟΛΟΒΟΥ

Ακτίς

Δινί, Σιασί, Φεννί, Χαφταλίκ Ρισαλέφι. [Εβδομαδιαίο θρησκευτικό, πολιτικό, επιστημονικό περιοδικό]. Κωνσταντινούπολη, 1910-1913<>. Ίδρυτής-διευθυντής: Νικ. Ι. Καλαμακίδης, Αρχισυντάκτης: Ιορδ. Ι. Λημνίδης. Ημερήσιο αρχικά, εβδομαδιαίο στη συνέχεια, οκταεπίδιο με συνεχή σελιδαρίθμηση (έως τη σ. 407) διαστάσεων 29x20 εκ. Τιμή τεύχους: 20 παράδες. Ετήσιες συνδρομές: 30 γρόσια. Από το τχ. 901 (25 Δεκ. 1913) αναγγέλλεται ότι θα γίνει δεκαεξαεπίδιο και θα πωλείται προς 30 παράδες. Μετά την κυκλοφορία όμως του πρώτου τεύχους, το περιοδικό επανήλθε στο οκταεπίδιο, αλλά η τιμή παρέμεινε στους 30 παράδες. Διεύθυνση γραφείων: Bab-i Ali caddesi, τυπογραφείο «Seda-i Millet». Από τη σ. 359 και εξής αναγράφεται σε κάθε τεύχος: «Τύποις Αριστοβούλου, Αναστασιάδου και Σιας».

«Η Ακτίς του Νικ. Ι. Καλαμακίδου, εκδοθείσα το 1911 έζησεν εν μεν έτος ως ημερήσιον φύλλον, δύο έτη ως εβδομαδιαίον περιοδικόν», γράφει ο Ιορδάνης Ι. Λημνίδης το 1917 στο π. Απ' όλα. Πρέπει όμως να εκδόθηκε το 1910 και να κυκλοφόρησε επί δυο χρόνια ως ημερήσιο φύλλο, εν κρίνει κανείς από τη νέα αρίθμηση τευχών, που αρχίζει παραλλήλως με την παλαιά από τον αρ. τχ. 851 (3^ο έτος, 10 Ιαν. 1913). Επίσης, από το τχ. 851 αρχίζει και η νέα συνεχής σελιδαρίθμηση. Στο π. Ακτίς αναφέρεται και ο Ιωάννης Τσουρουκτσής, ο οποίος υπήρξε και αρθρογράφος του περιοδικού, στο ανέκδοτο χειρόγραφο του *Από τα χρονικά των ψευδοκαρμαανλίδων* (Αρχείο ΚΜΣ, αρ. φκ. 344).

Περιοδικό ποικίλης ύλης που εκδίδεται στα τουρκικά με ελληνικούς χαρακτήρες. Περιλαμβάνει στις σελίδες του άρθρα θρησκευτικού περιεχομέ-

νου: κατήχηση, αλλά και σελίδες από την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Σχίσμα). Δημοσιεύονται άρθρα για την ελληνικότητα της Μακεδονίας, σελίδες από τη βυζαντινή και σύγχρονη βαλκανική ιστορία αλλά και από την ιστορία της Καππαδοκίας (άρθρο του Σοφ. Χουδαβερδόγλου-Θεόδοτου, σσ. 355, 363-364). Κάθε τεύχος φιλοξενεί ποιήματα των Δημητρίου Π. Κλημεντίδη (Ρουμί) εξ Αγκύρας, Β.Ι. Σουντιουλίδη και Β.Π. Κουσπαλόγλου. Σε συνεχείς δημοσιεύονται τα μυθιστορήματα *Σαμαρείτις* όπως και η *Πάπισσα Ιωάννα*.

Τα τεύχη περιέχουν πλούσια εικονογράφηση: γελοιογραφίες του Γ. Αντωνιάδη, του Γ. *Γκείβελη καθώς και φωτογραφίες προσωπικοτήτων της εποχής, αξιωματικών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Ρεσίντ πασά, Κιαμήλ πασά), ελληνών αξιωματικών (Ελευθέριος Βενιζέλος, Στέφ. Δραγούμης, μέλη της βασιλικής οικογενείας), προσωπικοτήτων βαλκανικών κρατών (όπως ο Βούλγαρος Ντάνερ ή οι Σέρβοι Ναβάκοβιτς, Πόποβιτς), πλουσίον Καππαδοκών (όπως για παράδειγμα το Κωνστ. Σ. Αραβανόπουλο από το χωριό Φερτέκ της Νίγδης, μεγάλο ευεργέτη του Πατριαρχείου και της αδελφότητας του χωριού του «Μιχ. Αρχάγγελος», και του Νικολάου Α. Κυριακίδη από το Νέβσεχρ, ιδιοκτήτη της κονσερβοποιίας «Ερμής»), καθώς και φωτογραφίες σχολείων και εκκλησιών των ορθοδόξων κοινοτήτων Καβάλας, Θεσσαλονίκης, Ζιντζίντερε Καππαδοκίας, Βουδαπέστης κ.ά.

Στις στήλες του παρουσιάζονται θέματα ιατρικής (άρθρα για επιληψία, δηλητηριάσεις, δυσεντερία κ.ά.), και έχει σχεδόν στα περισσότερα τεύχη σελίδες με γυναικεία θέματα. Φιλοξενούνται επίσης διαφημίσεις ιατρών, φαρμακοποιών, ραπτών και επαγγελματιών της καππαδοκικής κοινότητας που ζούσαν και εργάζονταν στην Πόλη, καθώς και νεκρολογίες, μνημόσυνα, ευχαριστίες για ευεργεσίες κ.ά. Δημοσιεύονται επίσης αγγελίες για διαλέξεις του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου, αγγελία για την κυκλοφορία του καρμαανλιδικού ημερολογίου *Ο Αστήρ* κ.ά. Άρθρα του περιοδικού υπογράφουν πλην των Ιορδάνη Ι. Λημνίδη και Νικ. Ι. Καλαμακίδη και ο ιατρός Ηλίας Εμμανουηλίδης, ο Γεώργιος Παντελεημονίδης, ο Γεώργιος Κ. Γρηγορίδης, ο Πρόδρομος Σαχτελόγλου, ο ιατρός Ζ. Πωγωνάτος, ο Οικονόμος Λεόντιος, ο ιατρός Ιωάννης Τσουρουκτσόγλου, ο Σάββας Α. Ασλανίδης, ο Χαρ. Β. Ακκογιούνες και ο καταγόμενος από τα

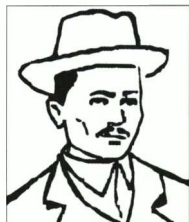
Τύανα Καππαδοκίας Σοφ. Αβρ. Χουδαβερδούγλου. Προς το παρόν δεν εντοπίστηκαν πληροφορίες για τον εκδότη Νικ. Ι. Καλαμακίδη. Στον φάκελο «Μπόρ» (Πόρος) του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών αναφέρεται ως εξέχον μέλος της ρωμαϊκής κοινότητας κάποιος ονόματι Νικόλαος Ι. Καμαλακίδης, ιατρός. Ενδεχομένως να πρόκειται για τον εκδότη του π. *Ακτίς*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΜΣ (ελλ. σ.: αρ. τχ. 854-889). Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Χονδρόπουλος, *Σύντομος λιογραφία του Πόρου*. Θεσσαλονίκη 1956 (σχετικά με την οικογένεια Καμαλακίδη).

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

Αλβανός, Δημήτριος

(Πολυχίτος Λέσβου, 1874 - Αθήνα, 1916). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος. Εργάστηκε ως δάσκαλος την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και την πρώτη του 20^{ού}. Συνεπαρμένος από τα κηρύγματα του Στρατή Παπαντωνίου, υιοθέτησε τις ιδέες του δημοτικισμού –και του σοσιαλισμού– και τις «προπαγάνδιζε» όπου δίδαξε. Το 1908 είχε συμμετάσχει στην ίδρυση του Διδασκαλικού Λεσβιακού Συνδέσμου. Όταν οι Νεότουρκοι επέτρεψαν την έκδοση εφημερίδων, μετά το 1909, εγκατέλειψε τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες και άρχισε να αρθρογραφεί στις εφημερίδες της Σμύρνης πρώτα και του νησιού στη συνέχεια. Το 1910 μαζί με τον Μανώλη *Βάλλη θα εκδώσουν το λεσβιακό π. *Χαραυγή, το πλέον αξιόλογο που κυκλοφόρησε ποτέ στο νησί, στον λογοτεχνικό χώρο και ένα από τα καλύτερα της Ελλάδας, που κράτησε τέσσερα χρόνια και ήταν ένας αναγεννητικός φάρος για τη Λέσβο και ευρύτερα για την υπόθεση της δημοτικής. Χρημάτισε ακόμα ανατοκροκίτης της εφ. *Σάλπιγξ* στην Αθήνα. Αν και δεν είναι γνωστό τι ακριβώς σπούδασε, ο Αλβανός ήταν μορφωμένος, όπως φαίνεται από τα γραφτά του, με βαθιά γνώση της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Έγραφε, επίσης, διηγήματα, κριτικές βιβλίου και θεάτρου και είχε απόψεις για τα θέματα που απασχολούσαν την κοινωνία της εποχής. Ο Εφταλήτης και ο Ψυχάρης τον εκτιμούσαν ιδιαίτερα, όχι μόνο ως αγωνιστή δημο-

τικιστή. Τον μνημονεύουν συχνά στα γράμματά τους και τον θεωρούν ως τον πλέον αξιόπιστο υποστηρικτή της «ιδέας».

Συμπαθής φυσιογνωμία, ήπιος, σεμνός εργάτης, φίλος του καθήκοντος, όπως χαρακτηρίστηκε στις νεκρολογίες του (εφ. *Σάλπιγξ*, αρ. φ. 1545, 24 Ιουλ. 1916), υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους αναμορφωτές της πνευματικής ζωής της Μυτιλήνης και από τους συντελεστές της καθιέρωσης της δημοτικής, σε πανελλήνιο επίπεδο, με το περιοδικό του *Χαραυγή*. Η μικρή διάρκεια της ζωής του προφανώς στέρθηκε τη λεσβιακή λογοτεχνία από πολλά επί πλέον αυτών που άφησε. «Αποστολική κυριολεκτικά είναι η θέση του στην ιστορία του Δημοτικισμού στη Λέσβο [...] Άρχισε να στέλνει στην *Αρμονία* απολογητικά της δημοτικής άρθρα, που απετέλεσαν και την πρώτη υπέρ της δημοτικής γλώσσας φωνή, που ακούστηκε δημόσια στη Σμύρνη» γράφει ο Στρατής Βαρελιτζίδης και ο συνοδοιπόρος του Μανώλης Βάλλης σ' ένα συγκινητικό κείμενό του γι' αυτόν, καταλήγει: «Διακόψαμε την έκδοση και γυρίσαμε πίσω στη Μυτιλήνη [...] στο χρόνο μέσα όμως αρρώστησε βαρεια και μη έχοντας μηδὲ κανένα, μηδὲ χρήματα να νοσηλευτεί αλλού, μπήκε στο νοσοκομείο των Αθηνών "Η Σωτηρία" κι απέθανε, εκεί το 1916, απάνω στην ψάδα. Πώς θα πέθανε αλλιώς ένας ιδεολόγος;».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Βάλλης, *Κουβέντες 1929*, Μυτιλήνη, σ. 108-121: «Δημ. Αλβανός», εφ. *Η εφημερίς των Λεσβίων*, αρ. φ. 5, 1 Νοε. 1936· Γ. Βαλέτας, *Ανθολογία Δημοτικής Πεζογραφίας*, τ. Γ', Αθήνα 1948, σ. 665· Στρατής Βαρελιτζίδης, «Η πνευματική εξόρμηση της Λέσβου», π. *Λόγος*, τχ. 9 (1 Μαΐου 1954), 266-271· Αλ. Γιαννακός, *Μικρή Γλυάδα*, τ. Β', Αθήνα, σ. 390· Χ. Καρατζάνος, *Πολυχίτακα ιστορήματα*, Μυτιλήνη 1984, σ. 156· Π. Αργυρός, *Η Χαραυγή*, Μυτιλήνη 1987, σ. 20· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της Λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 192, 197· Κ.Γ. Μίσιος, *Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία*, Μυτιλήνη 1994, σσ. 65, 544· του ίδιου, «Αξέχαστες μορφές της Λέσβου», π. *Λεσβιακή Παροιμία*, 30 χρόνια/1965-1995, σ. 70.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Αλεξανδρής, Μικτιάδης Αλεξ.

(Κόμμα Λαμίας, 1907 - Λαμία, 1992). Δημοσιογράφος. Υπήρξε απόφοιτος γυμνασίου και αυτοδίδακτος δημοσιογράφος, χωρίς να κάνει ειδικές σπουδές. Σε νεαρή ηλικία γνωρίστηκε με συντάκτες της *Ακροπόλεως, και ως ανατοκροκίτης της ενδιαφέρθηκε για τη δημοσιογραφία, στην οποία και αφοσιώθηκε. Το 1935 ίδρυσε στη Λαμία τυπογραφείο

και εξέδωσε τη μακρόβια πολιτική εφ. **Λαμιακός Τύπος*, η οποία εκδίδεται και σήμερα. Λίγο αργότερα εξέδωσε τη βραχυβία πατρική εφ. *Ηφαίστειον* και το 1947 την επίσης βραχυβία εφ. *Νέος Τύπος*. Το 1982 πούλησε τον *Λαμιακό Τύπο* στους αδελφούς Ρίζου.

Ο Μ. Αλεξανδρής με τους αδελφούς του Παυγαιώτη και Κωνσταντίνο έδωσε μεγάλη ώθηση στη λαμιώτικη τυπογραφία και δημοσιογραφία, όπου άφησε βαθιά χαραγμένο το όνομά του. Απεβίωσε στη Λαμία χωρίς ν' αφήσει απογόνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, «*Μιλτιάδης Αλεξανδρής (1905-1992)*», εφ. *Λαμιακός Τύπος*, 24 Οκτ. 1992.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Αλεξανδρίδης, Δημήτριος

(Τύρναβος Θεσσαλίας, 1784 - Βιέννη, 1851). Λόγιος ιατρός, ανατολιστής, «εφημεριδογράφος». Οι πηγές δεν αναφέρουν ακριβείς χρονολογίες γέννησης και θανάτου του· ωστόσο, στην επιτύμβια στήλη του στο κοιμητήριο Sankt Marx της Βιέννης αναγράφεται πως πέθανε το 1851, σε ηλικία 67 ετών. Ήταν ανειδίος του Άνθιμου Γαζή, ενώ από δική του μαρτυρία προκύπτει πως δεσμοί συγγενείας τον ένωσαν και με έναν ακόμη σημαντικό εκπρόσωπο του νεοελληνικού Διαφωτισμού, τον Στέφανο Δούγκα. Στον Τύρναβο, όπου δέσποζε η φυσιογνωμία του Ιωάννη Πέταρου, έμαθε τα πρώτα του γράμματα. Μελέτησε σε νεαρή ηλικία, σύμφωνα με τα γραφόμενά του, σημαντικά κείμενα του νεοελληνικού Διαφωτισμού. Στα χρόνια 1797 με 1801, ο Αλεξανδρίδης σπουδάζει φιλολογία και ιατρική στη Βιέννη. Συνέχισε κατά πάσα πιθανότητα τις σπουδές του στην Λένα, όπου έγινε αντεπιστέλλον μέλος των εκεί Εταιρειών της Φυσικής και της Ορυκτολογίας. Αργότερα άσκησε το επάγγελμα του ιατρού στη Βιέννη (χρησιμοποιεί τον ακλόουδο τίτλο: «της ιατρικής και χειρουργίας διδάσκαλος και οφθαλμολόγος»).

Αναγνωρισμένος λόγιος σε ευρωπαϊκό επίπεδο, υπήρξε συντάκτης και εκδότης δύο περιοδικών εντύπων, του **Ελληνικού Τηλεγράφου* (1812-1836), του μακροβιότερου προεπαναστατικού φύλλου πολιτικής ύλης και του φιλολογικού του παραρτήματος **Φιλολογικός Τηλεγράφος* (1817-1821). Όταν το 1813 ο Άνθιμος *Γαζής ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει τη σύνταξη του π. **Ερμής ο Λόγιος*, το οποίο περνούσε τότε περίοδο μεγάλης δυσπραγίας, τον

προσκάλεσε να συνεχίσει την έκδοση. Όπως διαφαίνεται από διαδοχικές αγγελίες που δημοσιεύονται στα τέλη του 1814 και στις αρχές του 1815 (στον *Ερμή τον Λόγιο* και στον *Ελληνικό Τηλεγράφο*), ο Αλεξανδρίδης υπόσχεται να αναλάβει ταυτοχρόνως και τα δύο φύλλα, επιθυμώντας να καταστήσει τον *Λόγιο Ερμή* εγκυκλοπαίδειο και φιλολογικό συμπλήρωμα του *Τηλεγράφου*.

Ενώ ζει και εργάζεται στην Αυστρία, δεν παύει ωστόσο να ενδιαφέρεται και για τα κοινά της πατρίδας του. Το 1803 συμμετέχει ενεργά, μαζί με άλλους θεσσαλούς λόγιους, στο σχέδιο σύστασης Ακαδημίας στο Πήλιο. Αργότερα, το 1814, όπως προκύπτει και από τις ανακρίσεις της αυστριακής αστυνομίας, προσπαθεί να ιδρύσει τυπογραφείο στο Ιάσιο της Μολδαβίας. Το 1809 μεταβαίνει στο Παρίσι, όπου και θα παραμείνει ως το 1811. Τον πρώτο καιρό της διαμονής του φροντίζει μάλιστα να επισκεφθεί τον Αδαμάντιο Κοραή, χωρίς ωστόσο να υπάρξει συνέχεια. Ο Κοραής τον θεωρεί μοναχικό και υπερροπτικό χαρμκτήρα – κάτι που συνάγεται εξάλλου και από τις προσωπικές αυτοβιογραφικές παρατηρήσεις του Αλεξανδρίδη–, παρακολουθεί ωστόσο με αμείωτο ενδιαφέρον το εκδοτικό του έργο.

Η πνευματική του παραγωγή, σημαντική και πολύπλευρη, αγκαλιάζει τον χώρο της ιστοριογραφίας, της λεξικογραφίας και του επιστημονικού ανατολισμού, με έμφαση στην έκδοση γεωγραφικών κειμένων. Από το έργο του αναδύεται ενίοτε η αίσθηση της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού. Μεταφράζει την *Ιστορία της Ελλάδος* του Oliver Goldsmith (α' έκδοση, 1806), την οποία εμπλουτίζει στην δεύτερη έκδοση (1807) με τόμο αφιερωμένο στη βυζαντινή ιστορία, καθώς και με επίμετρο αντιλημένο από τη *Γενική Ιστορία* του αββά Millot. Φαίνεται επίσης πως είχε μεταφράσει την εξάτομη *Ιστορία της Ελλάδος* του William Mitford. Το έργο του *Ελληνικός Καθρέπτης* (1806) περιλαμβάνει, σε χρονολογική τάξη, βιογραφίες Ελλήνων που ήκμασαν από την αρχαιότητα ως τον 15^ο αιώνα.

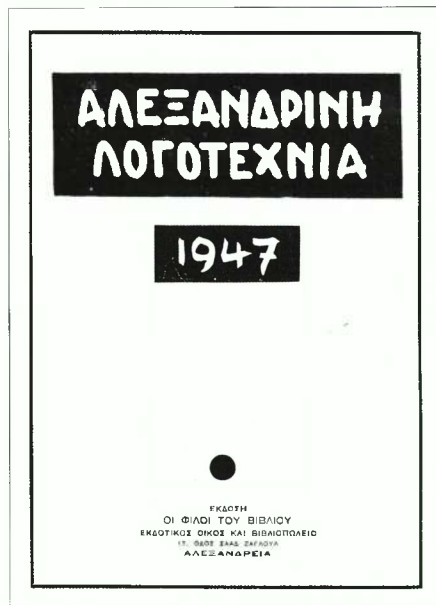
Η γλωσσομαθεία του ήταν ευρύτατη. Γνώριζε άρτια, εκτός από αρχαία ελληνικά, λατινικά, γαλλικά, γερμανικά και αγγλικά, δεξιότητα που του επέτρεψε να κινηθεί με ευκολία και επάρκεια στον ειδησεογραφικό πλούτο της εποχής του, να συλλέγει και να μεταφράζει από τις ευρωπαϊκές και μη εφημερίδες τις πολιτικές και άλλες ειδήσεις που ενέτασσε στον *Ελληνικό Τηλεγράφο*. Συχνά ανα-

γκαζόταν μάλιστα να πλάσει πολιτικούς και πολιτισμικούς νεολογισμούς. Βαθύς γνώστης επίσης της τουρκικής, της αραβικής και περσικής γλώσσας, εκδίδει το 1812 *Γραμματική γρακικο-τουρκική*, καθώς και *Λεξικόν πρόχειρον της γρακικής και τουρκικής διαλέκτου*. Στο πεδίο του επιστημονικού ανατολισμού, που σφραγίζει αργότερα ως καινοτομία στην ύλη και τον *Φιλολογικό Τηλέγραφο*, ο Δ. Αλεξανδρίδης, με τις εκδόσεις αραβικών γεωγραφικών κειμένων, κυρίως του *Αμπουλφέδα* που βασίστηκε σε χειρόγραφο της Βιβλιοθήκης της Βιέννης, ήρθε σε επαφή και συνάμα σε κριτικό διάλογο με κορυφαίους μελετητές της εποχής του, όπως ήταν ο γάλλος ανατολιστής Silvestre de Sacy.

Νεωτεριστής λόγιος, γαλουχημένος μέσα στο κλίμα του γερμανικού Διαφωτισμού, κοινωνός νέων τάσεων που αφορούσαν τόσο στην συνδυαστική προσέγγιση της ιστορίας και της γεωγραφίας όσο και της ανθρωπογεωγραφίας, της καθολικής μελέτης του ανθρώπου μέσα στο φυσικό περιβάλλον, εκδηλώνοντας ταυτόχρονα ζωηρό ενδιαφέρον για τις προόδους των φυσικών και θετικών επιστημών, αφιερώθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην εφημεριδογραφία και διηύθυνε με επιμονή την πρώτη σημαντική ελληνική πολιτική εφημερίδα του 19ου αιώνα. Τόσο σ' αυτήν όσο και στο βραχυδιήκου φιλολογικό της παράρτημα, όπου έγιναν έκδηλες εν πολλοίς οι επιστημονικές του περιέργειες, επεδίωξε να αποτυπώσει τις σύγχρονες του περί Τύπου αντιλήψεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Κ. Βλάχος, «Ο Θεσσαλός λόγιος Δημ. Αλεξανδρίδης (Τυρναβίτης) εκδότης του *Ελληνικού Τηλεγράφου* 1812-1836», *Παρνασσός*, 18 (1976), 204-319· Ρωζάνη Αργυροπούλου – Άννα Ταμπάκη, *Τα Ελληνικά προεπαναστατικά περιοδικά*, *Ευρετήρια Γ' "Ειδήσεις διά τα ανατολικά μέρη"*, 1811, "*Ελληνικός Τηλέγραφος*", 1812-1836, "*Φιλολογικός Τηλέγραφος*", 1817-1821, Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1983 (εισαγωγή, κειμ. «Η προσωπικότητα και τα ενδιαφέροντα του Δημητρίου Αλεξανδρίδη», σ. ιε'-κς')· Άννα Ταμπάκη «Un aspect des Lumières néohelléniques: L'approche scientifique de l'Orient. Le cas de Dimitrios Alexandridis», *Ελληνικά*, 35 (1984), 316-337· της ίδιας, «L' édition arabo-grecque de la Géographie d'Aboulféda par Dimitrios Alexandridis (1807) et sa fortune au début du XIXe siècle», *Journal of Oriental and African Studies*, 2 (1990), 92-100, και *Graeco-Arabica*, Δ' Διεθνές Συνέδριο Ελληνο-Ανατολικών και Ελληνο-Αφρικανικών Σπουδών, Fourth International Congress on Graeco-Oriental and Graeco-African Studies, τ. 5, Αθήνα 1993, σ. 251-258.

ANNA ΤΑΜΠΑΚΗ

Αλεξανδρινή Λογοτεχνία

Αλεξάνδρεια, 1947-1953, αρ. τχ. 1-6. Ιδρυτής-διευθυντής: ο βιβλιοπώλης Άγγελος Ι. Αθανασόπουλος. Ετήσια έκδοση του εκδοτικού οίκου «Οι Φίλοι του Βιβλίου», που κυκλοφορεί κάθε Ιανουάριο, με το διακριτικό του έτους στον τίτλο. Διαστάσεων 22,3x17,4 εκ. με περίπου ενενήντα έξι σελίδες το τχ., συνοδευμένο από το παράρτημα «Βιβλιογραφία», με οκτώ έως δεκαέξι σελίδες χωριστής αρίθμησης μέχρι και το 1951. Τυπογραφείο: «Le Progrès», Αλεξάνδρεια.

Η έκδοση, που ενδεχομένως ακολουθεί το πρότυπο της αθηναϊκής *Φιλολογικής Πρωτοχρονιάς*, συσπειρώνει στις σελίδες της τις εναπομείναντες ζωντανές δυνάμεις του αυγυπιαίου ελληνισμού: Στρατής Τσίρκας, Γλαύκος Αλιθέρσης, Μανώλης *Γιαλουράκης, Γίμος Μαλάνος, Μιχάλης Περίδης, Ευγενία Παλαιολόγου-Πετράνδα, Ελένη Βοΐσκου, Χριστόφορος Νομικός, Πέτρος Μάγγης, Ηλίας Χατζηλιάς, Νάνης Παναγιωτόπουλος, Θ.Δ. Μοσχονάς. Η συνέχεια της αλεξανδρινής παράδοσης εκφράζεται τόσο από τους ίδιους τους συνεργάτες, όσο και από τα θέματα που αυτοί πραγματεύονται: ενδεικτικές είναι οι μελέτες του Τσίρκου για τους Δημοσθένη Βουτυρά και Νίκο Νικολαΐδη, δυο πε-

ζογράφους που αναδείχθηκαν μέσα από τα αλεξανδρινά *Γράμματα, καθώς και οι συνεργασίες των Robert Liddell και Gwyn Williams, οι αντιρρήσεις του Μαλάνου στον παραλληλισμό Καβάφη – Έλιοτ από τον Σεφέρη, τα δημοσιεύματα των Μυρτιώτισσας, Κλέωνος Παράσχου, Τάκη Παπατζώνη, Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, Ζωής Καρέλλη, Γιώργου Θέμελη, το, κατώτερο των προσδοκιών του εκδότη, αφιέρωμα στο π. *Γράμματα και τον εκδότη του Στέφανο *Πάργα (1949), όπως και τα κείμενα για την αραβική λογοτεχνία.

Στις σελίδες του δεν καταχωρούνται αρχές που διέπουν το φύλλο, ούτε πληροφορίες για το κόστος και τη διακίνηση των τευχών, υπάρχουν όμως αρκετά στοιχεία για την ελληνική και διεθνή εκδοτική παραγωγή, την προώθηση των αθηναϊκών εκδόσεων στην αιγυπτιακή αγορά και το δυσανάλογα υψηλό κόστος των ελληνικών μεταφράσεων έναντι των ξενόγλωσσων πρωτοτύπων τους. Η έκδοση αποτυπώνει τις υπάρχουσες διαδεσμοότητες στο πνευματικό δυναμικό των αιγυπτιακών ελλήνων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τη γόνιμη επιρροή της παραμονής του Γιώργου Σεφέρη στην Αίγυπτο στα χρόνια του πολέμου και των σχέσεων που τότε αναπτύχθηκαν μεταξύ Άγγλων συγγραφέων, Σεφέρη και Αιγυπτιατών. Ακόμη, τη σθεναρή αντίδραση σε διαπιστώσεις για προϊούσα παρακμή της αλεξανδρινής λογοτεχνίας, που εκφράζεται στα σχόλια των Τσίρκα και Γιαλουράκη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανώλης Γιαλουράκης. *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*. Αθήνα, εκδ. Μητρόπολις, 1967, σ. 591. Δ. Δασκαλόπουλος, «Το περιοδικό *Αλεξανδρινή λογοτεχνία* (1947-1953)», *Συμπαθητική μελέτη*, Αθήνα, Ερμής, 1999, σ. 141-164.

MARIA PITA

Αλεξανδρινή Τέχνη

Αλεξάνδρεια, Δεκ. 1926 - Δεκ. 1931, τ. Α'-Ε'. Διευθύνεται από τον Α.Γ. Συμεωνίδη (αρ. τχ. 1-5), που μοιράζεται στη συνέχεια το καθήκοντά του με τη Ρίκα Σεγκοπούλου (αρ. τχ. 6-9), η οποία αναλαμβάνει αποκλειστικά τη διεύθυνση της έκδοσης από το τχ. 10 του τ. Α' και έως τη δια-

κοπή της. Από τον Δεκ. 1927 (έτ. Β') φέρει τον υπότιτλο: *Μηνιαίο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό*. Κάθε τόμος έχει 12 τχ. και περίπου 400 σ., διαστάσεων 20x14,5 εκ. Οι δυο πρώτοι τόμοι τυπώνονται στο τυπογραφείο Ν. Μητσάνη και οι επόμενοι στο τυπογραφείο του Εμπορίου.

Σε σύντομο εναρκτήριο σημείωμα αναφέρεται ότι φιλοδοξεί «να συμβάλλει κι αυτή μ' όλες τις δυνάμεις της στη διαμόρφωση του καθαρά νεοελληνικού πολιτισμού μας». Τρεις μήνες αργότερα σημειώνεται: «Αν και ένας απ' τους κυριότερους σκοπούς του περιοδικού μας είναι η συνένωση όλων των Αλεξανδρινών λογίων σε μια συστηματική πνευματική εργασία, που αναμφιβόλως θα σταθεί αργότερα ωφέλιμη μες στα Νεοελληνικά Γράμματα, ωστόσο τίποτε δεν μας εμποδίζει από τη δημοσίευση εκλεκτής συνεργασίας με Αλεξανδρινών σοβαρών και διακεκριμένων λογίων, που μας τιμά και δείχνει όχι μόνον την εκτίμηση με την οποία μας περιβάλλουν οι λογοτεχνικοί κύκλοι της Ελλάδος, αλλά και διαπιστώνει την συναδέλφωση του διανοούμενου ελληνικού κόσμου». Συνεδέλφωση, αναγνώριση της αλεξανδρινής συμβολής στη διαμόρφωση του νεοελληνικού πολιτισμού, κυρίως όμως εκτίμηση στην ποιητική αξία του καθαφικού έργου και μαχητική υποστήριξη της. Η συστηματική πνευματική εργασία, την οποία επιδιώκει το περιοδικό, εκφράζεται με την, ασυνήθιστα τακτική για λογοτεχνικό έντυπο, μηνιαία κυκλοφορία των τευχών του.

Συνεργάζονται οι Κ.Π. Καβάφης, Γιώργος Βρισμιτζάκης, Μάριος Βαϊάνος, Ι.Α. Σαρεγιάννης, Ηλίας Γκανούλης, Γιώργος Παπουτσάκης, Απόστολος Λεοντής, Τάκης Καλμούχος, Ευάγγελος Παπανούτσος, Πόλυς Μοδινός, Γιάγκος και Θεοδόσης Περιδής. Επίσης, οι Άγγελος Σικελιανός, Γέλλος Άγρας, Μυρτιώτισσα, Δημοσθένης Βουτυράς, Ιωάννης Γρυπάρης, Κλέων Παράσχος, Κώστας *Βάρναλης, Σωτήρης Σκίπτης, Ν. Χάγερ-Μπουφίδης, Τάκης Παπατζώνης, Δημήτρης *Γαλάνης, Ναπολέον Λαπαθιώτης, Απόστολος Μαμέλης, Κώστας Καρωτάκης, Γιώργος Πρά-

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ

ΤΕΧΝΗ

ΕΡΜΗΣ ΑΓ.
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΠΕΤΡΟΥ ΜΗΤΣΑΝΗ

τσικας, Μήτσος Παπανικολάου, Δημήτρης Νικολαρέϊζης, Φώτος Γιοφύλλης, Γαλάτεια Καζαντζάκη. Οι περισσότεροι απ' αυτούς έχουν ήδη φιλοξενηθεί σε παλαιότερα αλεξανδρινά έντυπα και έχουν εκδηλώσει τον θαυμασμό τους προς το έργο του Καβάφη. Ο καθαφικός αυτός κύκλος συγκρούεται από τις σελίδες του περιοδικού του με τον Τίμο Μαλάνο, σχολιάζει όσα λέει για τον ποιητή τους ο *Παλαμάς σε συνέντευξη του στον Λουκά Χριστοφίδη, ελέγχει τον Γλαύκο Αλιδέρση, αναδημοσιεύει εγκωμιαστικές αναφορές Ελλήνων και ξένων στον Αλεξανδρινό, προβάλλει τη δελφική προσπάθεια και τα ποιήματα του Σκελιανού, την επίσκεψη του φουτουριστή Μαρινέτι και το πέρασμα του Πανάιτ Ιστράτι από την Αλεξάνδρεια, καθώς και τη φιλολογική συντροφιά «Ελευθέρες τάσεις» που συστάθηκε για να προωθήσει την αλεξανδρινή καλλιτεχνική ζωή (Γ. Παπουτσάκης, Γ. Αγαλλιανός, Στρ. Τσίρκας κ.ά.). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σημειώματα στο τέλος των τευχών, κυκλογραμμένα σχόλια πρόσφατων δημοσιευμάτων, που προσδίδουν ζωντάνια, πληροφοροφούν για απόψεις του Καβάφη, καθώς πολλά από αυτά πιθανότατα γράφονται καθ' υπαγόρευσίν του ή εγκρίνονται από τον ίδιο, κι επιβεβαιώνουν τη δημιουργική δύναμη και ευστοχία των σύntonων κειμένων του Βρισμιτζάκη. Μέρος από τα κατάλοιπα του περιοδικού σώζεται στο Αρχείο Καβάφη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, www.lis.upatras.gr /κοσμοπολις

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανώλης Γαλουράκης, «Αλεξανδρινή Τέχνη. Ένα αξιόλογο μαχητικό λογοτεχνικό περιοδικό», εφ. *Ταχυδρόμος*, Αίγινας, 1 και 8 Απρ. 1962 Στρατής Τσίρκας, «Κ.Π. Καβάφης. Σχεδιάγραμμα χρονολογίας του ίδιου του», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. ΙΗ' (Δεκ. 1963), 700· Άγγ. Σικελιανός, *Τριανταρία και τρία ανέκδοτα κείμενα 1902-1950*, παρουσίαση Γ.Π. Σαββίδης, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1981, σ. 14-16· του ίδιου, *Μικρά Καθαφικά Α'*, Αθήνα, Ερμής, 1985, σσ. 26, 39, 40, 74, 80, 82, 84, 86, 259 και *Μικρά Καθαφικά Β'*, Αθήνα, Ερμής, 1987, σσ. 191, 366, 373, 378-381, 417, 435, 438-439· *Ι.Α. Σαρεγιάννη*, 45 ανέκδοτες επιστολές προς τον Γ. Βρισμιτζάκη (1926-30), παρουσίαση και φιλολογική επιμέλεια Γ.Π. Σαββίδης, ανάπτυπο από τον τόμο *Αντί Χρυσών. Αφιέρωμα στον Ζήσιμο Λορεντζάτο*, Αθήνα, εκδ. Δόμος και Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, 1995, σ. 264-303.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Αλεξίου, Νίκος

(Αθήνα, 12 Αυγ. 1925 - 1 Μαρτ. 1996). Μαθητής ακόμη έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση με την

ομάδα των Σβόλου - Τσιριμώκου, την ΕΛΔ (Ελληνική Λαϊκή Δημοκρατία). Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Με την ολοκλήρωση των σπουδών του άρχισε να αρθρογραφεί στην εφ. *Η *Μάχη*. Στρατεύθηκε στον «Ανένδοτο Αγώνα» και όταν η Ένωση Κέντρου κέρδισε τις εκλογές το 1963 ο Γεώργιος Παπανδρέου του ανέθεσε τη διεύθυνση του γραφείου Τύπου του πρωθυπουργού. Λίγο πριν τη δικτατορία άρχισε να αρθρογραφεί στην εφ. *Το *Βήμα* ενώ κατά την ίδια περίοδο ήταν από τους βασικούς «τροφοδότες» της διεθνούς κοινής γνώμης με καταγγελίες για τα βασανιστήρια και τις διώξεις. Μετά την πτώση της δικτατορίας συνεχίζει την αρθρογραφία στο *Βήμα* με την πολιτική διεισδυτικότητα, το κωστικό ύφος και το ανατρεπτικό χιούμορ που χαρακτηρίζει τα γραπτά του. Συνέχισε να δημοσιογραφεί στο *Βήμα* και στην εφ. *Τα *Νέα* έως τον θάνατό του. Το 1982 επελέγη από τον Ανδρέα Παπανδρέου για τη θέση του προέδρου της τότε ΥΕΝΕΔ (Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων) με σκοπό να απόστρατικοποιηθεί ο ραδιοτηλεοπτικός σταθμός.

Το 1983 του απονέμεται το βραβείο Μπότση για τη δημοσίευση της απόρρητης έκθεσης του τέως αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Λ. Παπακαυρά, που αποκάλυπτε τη δραστηριότητα των κυκλωμάτων στον χώρο της Δικαιοσύνης. Το χρηματικό έπαθλο προσέφερε στον Ενιαίο Δημοσιογραφικό Οργανισμό Επικουρικής Ασφάλισης και Περιδάλυψης.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΝΤΡΑΡΟΥ

Αλεξίου, Σπύρος Νικ.

(Αίγινα, 1923-1999). Δημοσιογράφος, Πτυχιούχος θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κάτοχος της αγγλικής και της γερμανικής γλώσσας. Στόχος του ήταν να ακολουθήσει ακαδημαϊκή καριέρα στο γνωστικό αντικείμενο της θεολογίας, αλλά από τα φοιτητικά του χρόνια το ενδιαφέρον του στράφηκε στη δημοσιογραφία. Νεαρός ακόμη, εξέδωσε στην Αίγινα την τοπική εφ. *Αιγινίτικα Νέα*, που ήταν από τις πρώτες περιοδικές εκδόσεις στη μεταπολεμική ιστορία του νησιού. Επίσης, μαζί με άλλους επιφανείς συ-

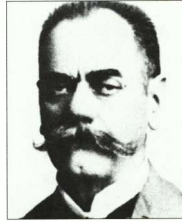
ντοπίτες του, ίδρυσε τον Μορφωτικό Σύλλογο Αίγινας, που μέχρι και σήμερα αναπτύσσει ιδιαίτερη πολιτιστική δραστηριότητα. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 άρχισε να εργάζεται σε αθηναϊκές εφημερίδες και πολύ σύντομα, λόγω των θεολογικών του γνώσεων, καταξιώθηκε ως εκκλησιαστικός συντάκτης. Ειδικότερα, εργάστηκε στις εφ. **Έθνος* (1955-1970), *Η *Βραδυνή* (1970-1973 και 1974-1985), *Η *Καθημερινή* (1974-1994 και 1996-1999), *Το *Βήμα* (1994-1996). Επίσης εργάστηκε στο π. **Επίκαιρα* και στην εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς. Από το 1958 και επί σαράντα χρόνια υπήρξε υπεύθυνος του γραφείου Τύπου των επιχειρήσεων Λάτση.

Διακρίθηκε ιδιαίτερα για τη συμβολή του στην καθιέρωση του εκκλησιαστικού ρεπορτάζ, το οποίο επί των ημερών του κατέκτησε ζωτικό χώρο στην ειδησεογραφία και την δεματολογία του Τύπου. Πρωτοστάτησε στην ανάδειξη και εκλαΐκευση σημαντικών θεολογικών και εκκλησιαστικών ζητημάτων, ορισμένα από τα οποία διατηρούν την επικαιρότητά τους μέχρι και σήμερα. Παρακολούθησε και κάλυψε δημοσιογραφικά όλα τα μεγάλα εκκλησιαστικά γεγονότα των 1960-1990 και έχαιρε της αποδοχής των εκπροσώπων όλων των εκκλησιαστικών δογμάτων, με τους οποίους συνεργάστηκε στα πλαίσια του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών. Η γνώμη του, χάρη στη βαθιά γνώση και την ψύχραιμη προσέγγιση των θεμάτων, συνέβαλλε συχνά στην εκτόνωση των εντάσεων μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας. Χαρακτηριστική ήταν επίσης η έντονη κριτική που άσκησε στις διάφορες παραεκκλησιαστικές οργανώσεις, οι οποίες τον κατέταξαν στους ανυπόχωρητους εχθρούς τους.

Βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το έργο του στη δημοσιογραφία. Τιμήθηκε από την Εκκλησία της Ελλάδος, τα Πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων, από το Βατικανό και τη Ρωσική Εκκλησία, ενώ ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηνάγρας του απένεψε τον τίτλο του Άρχοντος Πρωτονοτάριου. Διετέλεσε πρόεδρος του Δευτεροβάθμιου Παιδευτικού Συμβουλίου της ΕΣΗΕΑ. Στη συγγραφική του δραστηριότητα, συγκαταλέγονται τα έργα: *Λακωνικό Όραμα*, *Αίγινα*, *Εκκλησιαστικά Γεγονότα* (3 τόμοι, 1963-1965), *Η Εκκλησία στην Εποχή μας*, *Εκκλησία και Κοινωνία*, *Με την απλή λογική*. Έχει μεταφράσει αρχαίες τραγωδίες.

ΣΙΛΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ

Αλεξίου, Στυλιανός

(Ηράκλειο, 1853 - Αθήνα, 1921). Τυπογράφος, εκδότης, εκπαιδευτικός. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, την οποία δεν άσκησε ποτέ. Αφιέρωθηκε στην υπηρεσία της εκδοτικής τέχνης και της παιδείας. Ως τελειό-

φοίτος της ιατρικής δίδαξε στο νεοσύστατο γυμνάσιο Ηρακλείου (1876) γαλλικά και μαθηματικά. Υπηρέτησε επίσης ως δάσκαλος στην Ελληνική Σχολή Ηρακλείου. Υπήρξε από τα πλέον δραστήρια στελέχη του Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Ηρακλείου. Το 1897, λόγω των κινδύνων από την επανάσταση, κατέφυγε με την οικογένειά του στη Σάμο αρχικά και έπειτα στην Αθήνα. Το 1898, μετά την επιστροφή του στο Ηράκλειο, διορίστηκε από τις αγγλικές αρχές κατοχής διευθυντής των Φορολογικών Γραφείων (Τελωνείου).

Έμεινε κυρίως γνωστός ως καλλιτέχνης τυπογράφος και λόγιος εκδότης. Ιδιοκτήτης στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη ενός διδλυπολείου-τυπογραφείου από το 1879, εξέδωσε, σε συνεργασία με τον Ιωάννη *Κονδυλάκη, την εφ. *Νέα Εβδομάς* (5 Ιαν. 1885), η έκδοση της οποίας απαγορεύτηκε «για επιλήψιμο άρθρο» και συνεχίστηκε με τον τίτλο *Εβδομάς* (30 Νοε. 1886). Ο Αλεξίου κατόρθωσε με το τέχνασμα της αλλαγής τίτλου να εξασφαλίσει τη συνέγεια της έκδοσης και επανέφερε, από την 21^η Δεκεμβρίου 1886, τον παλιό τίτλο (*Νέα Εβδομάς*, 1886-1889). Εξέδωσε επίσης την εβδομαδιαία εφ. *Ηράκλειον* (1893-1897), με αρχισυντάκτη τον Αντώνιο Βορεάδη, η οποία φιλοξένησε ενδιαφέρουσες φιλολογικές επιφυλλίδες και κυκλοφορούσε σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η λογοκρισία, που επεμβαίνει τα χρόνια αυτά σε όλα τα έντυπα της Κρήτης, αναγκάζει τον εκδότη να διακόψει την έκδοση της εφημερίδας τον Σεπτέμβριο 1895. Το φιλελεύθερο πνεύμα του συνεχίζει να ανοχλεί την οθωμανική διοίκηση, η οποία κλείνει οριστικά την εφημερίδα τις παραμονές της Κρητικής επανάστασης του 1897. Το 1898, κατά τη σφαγή των χριστιανών, το τυπογραφείο του καταστράφηκε. Ο Αλεξίου εξέδωσε αργότερα τις εφ. *Αλήθεια* (1900-1901) και *Εθνική Άμυνα* (1917). Από τις στήλες της τελευταίας υπερασπίστηκε με μαχητικότητα την πολιτική του

Ελευθερίου Βενιζέλου. Συνέλαβε επίσης την ιδέα της κριτικής έκδοσης του *Ερωτοκρίτου* του Βισέντζου Κορνάρου και συνεργάστηκε με τον Στέφανο Ξανθουδίδη για την πραγματοποίησή της (1915).

Στις εκδόσεις του «Τυπογραφείου της πρόδου» του Στυλιανού Αλεξίου αριθμούνται αρκετές τοπικές, αλλά και πανελλήνιας χρήσης εκδόσεις, όπως η *Εικών Υγιεινής πασών των ηλικιών του ανθρώπου* του Μ.Π. Περιδου το 1882. Από το ίδιο τυπογραφείο εκδόθηκε η *Χριστιανική Κρήτη (Creta Christiania)*. «περιοδικόν κατά τετραμηνίαν εκδιδόμενον επιμελεία της εν Κρήτη Εκκλησίας», κατά το 1912-1913 σε δύο τόμους.

Πατέρας της Γαλάτειας Καζαντζάκη, της Ελλάς Αλεξίου και του ποιητή Λεωτέρη Αλεξίου αγάπησε τη λογοτεχνία, τις ξένες γλώσσες, την τυπογραφική και εκδοτική τέχνη και αντιμετώπισε τη δημοσιογραφία ως ένα ελεύθερο βήμα ενημέρωσης και πολιτικής έκφρασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ξενοφών Παγκυλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Προμηθεύς ο Ιωρδόρος*, τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379, 354. Γιάννης Πασιουτόγλου, «Τα κρητικά και κρητολογικά περιοδικά», *Προμηθεύς ο Ιωρδόρος*, τχ. 18 (Ιαν.-Φεβρ. 1980), 67. Ντ. Αλεξίου Στυλιανός, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 1, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1990, σ. 168. Στυλ. Αλεξίου, «Ο Ηρακλειώτης ποιητής Λεωτέρης Αλεξίου (1890-1964)», *Παλιμψιστον*, τχ. 9-10 (Δεκ. 1989 - Ιούν. 1990), 5-40. Μακόλης Ε. Δετοράκης, «Γιατροί και παιδιά στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη τον 19^ο αιώνα», *Παλιμψιστον*, τχ. 12 (Δεκ. 1992), 242-263, 249-251, του ιδίου, «Ο εν Ηρακλείω Κρήτης Φιλελευθεριστικός Σύλλογος. Κατάλογος των μελών του 'Ετος 1870-1875», *Παλιμψιστον*, τχ. 18 (2004), 262-309, 267.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Αλήθεια

Εκδιδόμενη 5άκις της εβδομάδος, Αθήνα, 18 Οκτ. 1865 - 4 Ιαν. 1882. Εκδότης-διευθυντής: Γω. Σαπουνητής. Αρχισυντάκτης: Περικλής Πάπους (1868). Μότο: «Και η αλήθεια ελευθερώσει ημάς. (Ευαγγ.)». Μεγάλο σχήματα, τετρασελίδη και δισητηή. Συνδρομές: Αθηνών 12 δραχ. και 16 δραχ. (1866), επαρχίας 16 δραχ. και 20 δραχ. (1866), εξωτερικού 24 φρ. και 30 φρ. (1866). Τυπογραφείο: Ερμού (οδός Περικλέους, αρ. 2, «παρά το Υπουργείο Εσωτερικών»).

Στην προκήρυξη της έκδοσής της, αναφέρει ότι «είναι περιττόν παν πρόγραμμα. Ο αναγνώστης θέλει απαντήσει εν τη εφημερίδα ταύτη και ιδέας και φρονήματα μιας πολιτικής μερίδος, ήτις

διηρμήνευε ταύτα μέχρι του παρελθόντος μινός δι' ενός άλλου οργάνου του τύπου. Εντείνει εννοεί ποιαί είναι αι αρχαί της αληθείας. Η εφημερίς βλέπει το φως καθ' όν χρόνον επικρατεί υπουργική κρίσις και νέα πρόσωπα πρόκειται να αποτελέσωσι την κυβέρνησιν της πατρίδος» (18 Οκτ. 1865, σ. 1). Η εφημερίδα την οποία διαδέχεται είναι πιανώτατα ο *Πρωινός Ταχυδρόμος* (Ιούλ. 1864 - Σεπτ. 1865). Η κυβερνητική κρίση προκλήθηκε μετά την καταψήφισή από τη Βουλή της κυβέρνησης Κουμουτσούρου. Η *Αλήθεια* χαίρειται την πώση της (αρ. φ. 1, 18 Οκτ. 1865) και τάσεται υπέρ του Δημ. Βούλγαρη, τον οποίον και υποστηρίζει ως το 1874, οπότε και τον πολεμά, την περίοδο των «Στηλιτικών». Το 1866 υποστηρίζει με πάθος την Κρητική επανάσταση. Η ειδησιογραφία και αρθρογραφία της πρώτης σελάδας αφορά κυρίως οικονομικά θέματα. Έχει αρκετές καταχωρίσεις, κρατικές αγγελίες και διαφημίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 114-116.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

'Ετος Α' Αριθ. 4.   EN ΑΘΗΝΑΙΣ, 1865.   Δευτέρα.

ΑΛΗΘΕΙΑ

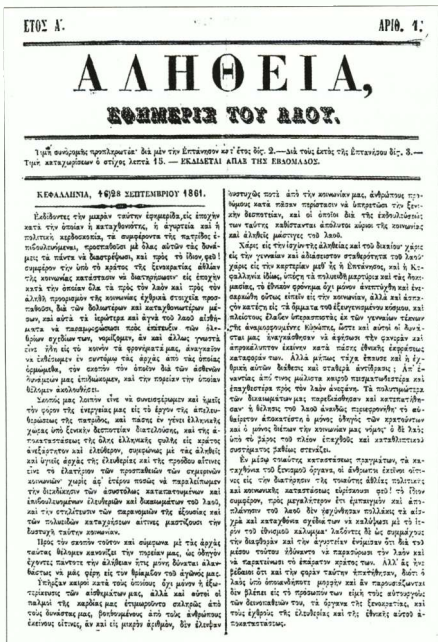
ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ.

EN ΑΘΗΝΑΙΣ, 18. Οκτωβρίου 1865.

Ἡ ὑποσηρικὴ μερίς.

Ἀπὸ τῶν συστάσεων ἀκολουθεῖ τὸ Ἄλθεϊα, τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1865 ἀρ. 490. Τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1865 ἀρ. 490. Τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1865 ἀρ. 490.

Ἐπισημαίνεται ἡ ἐπισημοποίησις τοῦ ἔτους 1865 ἀρ. 490. Τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1865 ἀρ. 490.

Αθήνα

Εφημερίς του Λαού. Αρ. 16/28 Σεπτ. 1861 - 1/13 Σεπτ. 1862. αρ. φ. 1-52. Υπεύθυνος εκδότης: Αντώνιος Λέλος. Συντάκτης: Παναγιώτης *Πανός (έως το φ. 18, 13/25 Ιαν. 1862). Εβδομαδιαία, τετραετήλη, δίσηπλη, διαστάσεων 30x22 εκ. Ετήσιες συνδρομές: Επταήνου 2 δίσηπλη, εξωτερικού 3 δίσηπλη. Τυπώσαντο στο τυπογραφείο «Η Κεραλληνία».

Ο τίτλος της σχετίζεται με τις αρχές του «αληθούς ριζοσπαστισμού», τις οποίες υπερασπίζεται ο σενναριό: απαλλαγή από την αγγλική Προστασία. Ένωση με την Ελλάδα, αλλά και αλλαγή του πολιτεύματος σε δημοκρατικό. Με σειρά άρθρων χαρακτηρίζει διπρόσωπη την πολιτική της Αγγλίας: ενώ φαίνεται να προχωρεί προς μια οριστική λύση του επαναστασιακού ζητήματος, σχεδιάζει να υποδουλώσει όλους τους Έλληνες. Η έκδοσή της συμπίπτει χρονικά με το κορύφωμα των αντιδυναστικών αγώνων στο ελληνικό βασίλειο. γι' αυτό και σε μόνη στήλη, τα «Αθηναϊκά», παρακολουθεί τα όσα συμβαίνουν στην πρωτεύουσα. Στο γενικότερο ζήτημα της απελευθέρωσης όλων των τουρκοκρατούμενων ελληνικών εδαφών προβάλλει την αυτενέρι-

γεια των Ελλήνων, την αλληλοβοήθεια των χριστιανικών πληθυσμών και την αποφυγή συμμαχίας με τις Μεγάλες Δυνάμεις. Στη μόνιμη στήλη «Εξωτερικά» δημοσιεύονται υπό μορφή παραδείγματος πολλές ειδήσεις για τα επαναστατικά κινήματα άλλων λαών. Ωστόσο, το ενδιαφέρον της εστιάζεται στα δημοσιεύματα που αποκαλύπτουν τη διάσπαση των ριζοσπαστών και στη διαμάχη της με άλλες εφημερίδες, ιδιαίτερα την κερκυραϊκή *Νέα Εποχή* του Θεόδωρου Κλαδά.

Μετά την αποχώρηση του Παν. Πανιά, η έκδοση της συνεχίστηκε για επτά μήνες. Πιθανότατα η σύνταξη είχε αναλάβει ο Σπυρίδων Κομποδέκρας, ενώ και ο πρώην συντάκτης συνέχισε να στέλνει σποραδικά συνεργασίες. Τη διακοπή της προκάλεσε η κυκλοφορία της εφημερίδας του Ιωσήφ *Μουσερράττου **Αληθής Ρεπόρτάζης*, στην οποία συμπεριλάθηκαν όλοι οι οριζοειδείς δημοσιογράφοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Κονώμος. «Επτανησιακός τύπος 1798-1864 (Ημίφύλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)». *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε' (Αθήνα 1964). 134. Ερασιμιά-Λουίζα Σταυροπούλου. *Παναγιώτης Πανός (1832-1896)*. *Ένας ριζοσπάστης ρομαντικός*. Αθήνα 1987. σ. 122-127.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αθήνα

Ερμούπολη. 1946-1950. αρ. φ. 1-90. Διευθυντής: Γεώργιος Δ. Γρυπάρης. Εκδίδεται δύο ή τρεις φορές το μήνα, διεσέλιδη, τετράσχηλη / εξάσχηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. Από το φ. 12 μεγαλώνει το σχήμα της (50x35 εκ.), αλλάζει ο τίτλος και προστίθεται υπότιτλος: *Η Αλήθεια*. *Όργανον εξυπηρετήσεως των Κυκλάδων*. Τιμή φύλλου: 200-500 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 5000-15000 δρχ. και εξωτερικού 5 δολ. Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται. Σημείωση: «Τα δημοσιεύματα για την εφ. *Αλήθεια* να τα κατευθύνουν εις την κατοικίαν του κ. Ι. Καλαμάρη, οδ. Κριεζώτου αρ. 2».

Ανήκει στον κεντροδεξιό χώρο. Από τις στήλες της προβάλλεται η πολιτική την οποία ακολουθεί το Κόμμα των Φιλελευθέρων στις Κυκλάδες και ο πολιτευτής του στη Σύρο Ιωάννης Καλαμάρης. Τα περισσότερα κύρια άρθρα της ανήκουν σε εκείνον και εκφράζουν γενικά την ανησυχία των Συριανών για την οικονομική δυσπραγία η οποία είναι εμφανής στον τόπο τους. Στο φ. 6 (1 Νοε. 1946) στη στήλη «Πορτραίτα εξεχόντων Συριανών», παρουσιάζεται ο Ιωάννης Καλαμάρης, ο οποίος προέρχε-

ται από επιφανή οικογένεια, «δεν υπόσχεται χωρίς να εκτελεί», δεν είναι όργανο κανενός εκτός της υψηλής ιδεολογίας της νομιμοφροσύνης και του καθήκοντος προς την πατρίδα, το έθνος και τον λαό. Είναι πιστός τηρητής των εθνικών παραδόσεων και σημαιοφόρος της βασιλικής ιδεολογίας. Οι φιλελεύθερες ιδέες της μεταπολεμικής περιόδου δεν έχουν πια πολλά κοινά με τον βενιζελισμό. Ο διευθυντής της εφημερίδας Γεώργιος Γρυπάρης θεωρεί ότι ο βενιζελισμός έφερε πολλές συμφορές στην Ελλάδα διότι συνδέθηκε με τον «μαλλιρισμό», δηλαδή τον δημοτικισμό. αποδέχτηκε την ελευθεροφροσύνη στη θρησκεία και δημιούργησε κατάλληλες συνθήκες για την εξάπλωση των αναρχικών και κομμουνιστικών ιδεών στην Ελλάδα (αρ. φ. 11, 1 Ιαν. 1947). Στο άρθρο με θέμα το δημοφιήρισμα σχετικά με το πολίτευμα της χώρας (αρ. φ. 3, 24 Σεπτ. 1946) ο συντάκτης του με το ψευδώνυμο «Φιλαλήθης» γράφει πως το αποτέλεσμα διακαίωσε τις προσδοκίες του: «Ο Ελληνικός Λαός απεράνθη με πλειοψηφίαν 72% περίπου υπέρ της επιστροφής του Βασιλέως. [...] Αι Κυκλάδες [...] ετίμησαν το Βασιλικόν αυτών φρόνημα».

Στο φ. 12 (19 Ιαν. 1947) αρθρογραφεί πλέον ο πολιτευτής Ιωάννης Καλαμάρης και στο κύριο άρθρο του με τίτλο «Ελλάς και Καθολικισμός», διατυπώνει τη γνώμη πως η Ελλάδα θα έπρεπε να συνάψει σχέσεις με το Βατικανό το οποίο είναι «κεκρηυγμένον εναντίον του κομμουνισμού». Η Ελλάδα χρειάζεται συμμάχους στο διπλωματικό πεδίο στον ΟΗΕ, διότι ο διεθνής οργανισμός έχει στείλει τους παρατηρητές του για να εξετάσει την ασταδή πολιτική κατάσταση της χώρας. Ως προς τα τοπικά προβλήματα της Σύρου ο Ιω. Καλαμάρης στην αρθρογραφία του σημειώνει ότι η πρωτεύουσα των Κυκλάδων, η ιστορική Σύρος, διέρχεται «από τινων περιόδων κρίσεως. Η εκ της άλλοτε ακμαζούσης εμπορίας και διομηχανίας της, πλουτίασα κοινωνία της, εγκατέλειψε την νήσον και μετόκησεν εις Αθήνας» και ευελπιστεί να δει το νησί πάλι καλές μέρες με την υποστήριξη του κράτους και των πολιτευτών του τόπου. Η ίδρυση πλωτής δεξαμενής είναι μια από τις προτάσεις του. Δεκαετίες ολόκληρες γίνονται ζυμώσεις για το θέμα αυτό και δίνονται υποσχέσεις που δεν τηρούνται. Κατά τη γνώμη του θα έπρεπε να οργανωθεί και ο τουρισμός στα ελληνικά νησιά. Η έλλειψη πρασίνου απασχολεί τον πολιτευτή Σύρου που προτείνει να διατεθούν κονδύλια για την αναδάσωση του νησιού.

Η εφ. Αλήθεια δέχεται επιδέσεις από τις πιο συντηρητικές συριανές εφ. *Ασπίς και *Θάρος. Μερικοί από τους συνεργάτες του *Θάρους* αρθρογραφούν όμως και στην Αλήθεια, όπως ο δημοσιογράφος και δικηγόρος Πέτρος Καμπάνης, ο λεγόμενος «Πέτερ», ο οποίος υπογράφει τα περισσότερα χρονογραφήματά της. Ο Ευάγγελος Μονογυός, διάκονος, προβάλλει τις απόψεις του για την εγκατάλειψη της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ερμούπολεως προκαλώντας δημόσια συζήτηση για το ζήτημα αυτό στις στήλες και των δύο εφημερίδων. Λίγες άλλοστε είναι οι πραγματικές διαφορές μεταξύ αυτών των εντύπων. Η Αλήθεια έχει πιο μετριοπαθείς και συμβιβαστικές απόψεις, διαφωτίζει τα θέματα από πολλές πλευρές και προσπαθεί να είναι αντικειμενική και δίκαιη χωρίς μεγαλοστομίες και πομπώδη λόγο.

Ο συριανός διανοούμενος και δημοσιογράφος Πίος *Στέφανος γράφει στα πρώτα φύλλα της Αλήθειας τα χρονογραφήματα «Στη Στήλη μου». Τον διαδέχονται ο «Χρονογράφος» και ο «Πέτερ», ο οποίος έχει αναλάβει επίσης τις στήλες «Συριανά» και «Από τα παρασμένα». Ο Γιάννης Ι. Ρούσπος εμφανίζεται στη στήλη «Πνευματικά σημειώματα». Μόνιμες στήλες είναι οι ακόλουθες: «Παρατηρήσεις», «Η στήλη μου/για», «Από τα παρασμένα», «Με λίγα λόγια», «Πορτραίτα εξεχόντων συριανών» και άλλα πολλά. Το ιδιαίτερο στίγμα της ερμούπολιτικής εφημερίδας δίνουν ουσιαστικά τα κύρια άρθρα του Γ. Γρυπάρη, του «Φιλαλήθη» και του Ιωάννη Καλαμάρη μαζί με τη στήλη «Παρατηρήσεις».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (ελλ. σ., δεμένη σε σώμα με τις εφ. *Ασπίς* και *Αναγέννησις*).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΣΤΑΛΑ

Αλήθεια

Εφημερίς Πολιτική Εμπορική Φιλολογική. Θεσσαλονίκη, 12 Ιουν. 1903 - 31 Μαΐου 1909, αρ. φ. 1-989/273 και 3 Αυγ. 1909 - 31 Δεκ. 1909. Ιδρυτής-εκδότης: Σαλβατόρο *Μουρατόρι. Διευθυντής-διαχειριστής: Ιωάννης *Κουσόκωρας, Αρχισυντάκτης: Ιωάννης *Μπήτος. «Περιοδεύων αντιπρόσωπος»: Κων. *Βελλίδης. Άλλος υπότιτλος: *Εθνική εφημερίς καθημερινή* (1909). Αρχικά τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο) και από τις 12 Ιουλ. 1908 καθημερινή, τετρασέλιδη, (ελάχιστες φορές δισέλιδη ή εξασέλιδη, συχνά εξέδιδε και παραρτήματα), πεντάστηλη, με συχνές αλλαγές διαστάσεων: 51x33 εκ. και ορισμένα φύλλα με ελάχιστα μικρότερο ύψος (αρχικά), 65x47 εκ. (από 30

Δεκ. 1906), στη συνέχεια 47x30 εκ., 60x43 εκ. (21 Ιουλ. 1908), 63x46 εκ. (από 13 Αυγ. 1908, με τυπωμένη κάλυψη 54x38 εκ. και μεγάλα περιθώρια) και τελικά 63x46 εκ. (από 8 Οκτ. 1908). Τιμή φύλλου: 20 παράδες και 10 παράδες από 12 Ιουλ. 1908 (ως καθημερινή). Συνδρομές: εντός της πόλης 4 μετζία ή 80 γρόσια, επαρχιών 5 μετζία και εξωτερικού 25 χρυσά φράγκα. Τα γραφεία της ήταν στον Φραγκοκαχαλά, στην οδό Κολομβού. Τυπογραφείο: Σαλβατόρε Μουρατόρι. Τυπωνόταν με μηχανικά μέσα πολύ ατελή, αργά το απόγευμα και κυκλοφορούσε αμέσως στη Θεσσαλονίκη, ενώ τα φύλλα που προορίζονταν για ολόκληρη τη Μακεδονία, τη Θράκη και τον Πόντο, την

ταύτα έτη καταπληκτικά προόδους υπό την ηθική και πνευματική άποψη, δεν υστέρησε και εις ό,τι αφορά τον διερμηνέα της κοινής γνώμης, τον τύπον δηλαδή. Δυστυχώς, όμως, ενώ οι λοιπαί Κοινοότητες Θεσσαλονίκης είχαν ανά δύο εκάστη δημοσιογραφικά όργανα, η ημετέρα Ορθόδοξος Ελληνική ανεπαρκώς αντιπροσωπεύετο εν τω δημοσιογραφικό κλάδω δια μιας και μόνης εφημερίδος. Υπήρχε, λοιπόν, κενόν, χρήζον πληρώσεως, διότι εν πλήρει εικοστώ αιώνι, καθ' όν τα γράμματα και αι επιστήμαι διαδίδονται μετά καταπληκτικής ταχύτητος, τα δε πολιτικά και άλλα σημαντικά γεγονότα διαδεχόμενα άλληλα αστραπιαίως, ήτο μέγιστον ατύχημα να υστερή η ημετέρα ενταύθα Ελληνική Κοινωνία εν τω ευγενεί της αναπτίξεως και της προόδου αγώνι». Δηλώνει επίσης ότι δε υποστηρίζει και θα υπηρέτιε κάθε αρχή και εξουσία, κυβερνητική, εκκλησιαστική ή κοινοτική καθώς και τα εκπαιδευτικά καθιδρύματα και τα πολιτιστικά σωματεία. Κατανοώντας τη σημασία του εμπορίου, υποσχόταν ότι θα φρόντιζε ιδιαίτερα να παρέχει κάθε σχετική πληροφορία για την εμπορική κίνηση της πόλης. Έχοντας εξασφαλίσει ειδικούς συνεργάτες αποσκοπούσε να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για πολλά θέματα μέσα από τις στήλες της.

Ο βιαλής της Θεσσαλονίκης υποχρέωσε τον εκδότη να προσθέσει στον τίτλο της τον παράτιτλο *La Verità*, με τη δικαιολογία ότι η άδεια εκδόθηκε με βάση την αίτηση που ήταν γραμμένη στα ιταλικά. Όμως, χρησιμοποιήθηκαν διαδοχικά μικρότερα στοιχεία ώσπου τελικά ο παράτιτλος καταργήθηκε.

Ήπειρο, τα νησιά, την Αίγυπτο και την Αμερική εκτυπώνονταν κατά τη διάρκεια της νύχτας και αποστέλλονταν στους συνδρομητές με το ταχυδρομείο. Η εκτύπωση της ήταν άρτια, για την εποχή της και η ύλη της εντυπωσιακή.

Σύμφωνα με το *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον του 1908 ήταν «η μόνη εφημερίς της Θεσσαλονίκης με την μεγαλύτεραν κυκλοφοριαν και το μέγιστον ηθικόν κύρος». Γραφόταν εξ ολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα, παρά τον ιταλικό παράτιτλό της και εξέδιδε παράλληλα ποικίλου ενδιαφέροντος φύλλα: «Καλλιτεχνικόν ημερολόγιον», που κυκλοφόρησε με τα πρωτοχρονιάτικα φύλλα το 1908 και 1909, εμπορικό φύλλο κάθε Παρασκευή (Απρ. 1908), του οποίου σχεδόν αμέσως ανέστειλε την έκδοση «για λόγους ανεξαρτήτους της δηλώσεως της διενδύσεως», όπως επίσης, εικονογραφημένο περιοδικό, με σπουδαία και ωφέλιμη «εκάστοτε ύλη λαμπρές εικόνες», για ψυχαγωγία και για τους φιλόμοους, όμως δεν έχουν διασωθεί αντίτυπά τους.

Όπως αναφέρεται στο προγραμματικό της άρθρο: «Ο τίτλος της εφημερίδος ημών είναι και το ημέτερον σύμβολον. Το πρόγραμμά μας η υποστήριξις των αρχών δια των αρχών [...] Η πόλις μας, ήτις, ομολογουμένως, εποιήσατο κατά τα τελευταία

Σε δημοσίευμα του *Ημερολογίου Αιγαίου* του έτους 1906 τονίζεται η προσπάθειά της να προ-

σφέρει τεκμηριωμένη πληροφόρηση, την οποία αντλούσε από επίσημους στατιστικούς πίνακες, σχετικά με τα σχολεία και τη γενική εκπαιδευτική κίνηση, τους πληθυσμούς κ.ά., ενημερώνοντας τακτικά τους ομογενείς για τις παραπλανητικές προσπάθειες ξένων παραγόντων. Η πολιτική της, αν και φαινόταν εκ πρώτης όψεως φιλοτουρκική, ήταν στην ουσία ακραϊκώς ελληνική, καθώς προσπαθούσε να συνενώσει όλους τους Έλληνες της Μακεδονίας και να τους κάνει να αντιληφθούν τους κινδύνους που ενείχαν οι βουλγαρικές αξιώσεις. Η πολιτική της αυτή, που εμπνεόταν από τον πόθο να ικανοποιηθεί τα εθνικά δίκαια, συνετέλεσε στο να συσπειρώσει γύρω της όλους τους κορυφαίους Έλληνες, που κατέστησαν φανατικοί υποστηρικτές και συνεργάτες της (Κ. Μάγερ).

Περιελάμβανε ειδήσεις από το εσωτερικό της Μακεδονίας ταξινομημένες σε ενότητες όπως «Εκ των επαρχιών», «Εκκλησιαστικά», «Πολιτική Επιθεώρησης», ενώ δεν έλειπαν και θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, καθώς και διαφημίσεις και πληρωμένες καταχωρήσεις. Συνεργάτες της υπήρξαν οι Θ. Φάμμος, Δ. Φιλιππίδης, Θ. Παναγιωτόπουλος, Ελένη *Σβορώνου, Ιω. Αντωνιάδης, ενώ στους κατά καιρούς χρονογράφους της συγκαταλέγονταν οι Ιω. *Κονδυλάκης, Τίμος Μωραϊτίνης, Γρ. *Ξενοπούλος, Γ. Τσοκόπουλος, Ζαχ. *Παπαντωνίου. Τέλος κάποιου υπέργραφον κυρίως με ψευδώνυμο, όπως «Ιώτα Μοναχή», «Λόρδος Χοπ», «Διαβάτης», Περίεργος» κ.ά.

Το οθωμανικό καθεστώς και η υπερβολική αυστηρότητα της λογοκρισίας είχαν ως αποτέλεσμα συνεχείς επεμβάσεις της διοίκησης είτε με τη μορφή συστάσεων είτε με τη μορφή απαγορεύσεων της έκδοσής της. Έτσι, κατόπιν εντολής ανέστειλε το διάστημα 16 Νοεμβρίου με 3 Δεκεμβρίου 1904, το 1905 επ' αόριστον κατόπιν εντολής του Χουσεΐν Χιλμή πασά («ως πολιτευομένης αντιθέτως και επιζημίως προς τα συμφέροντα του Οθωμανικού Κράτους»), το διάστημα 24 Απριλίου με 23 Μαΐου 1907 με απόφαση του νομάρχη Θεσσαλονίκης Ραούφ πασά («επειδή προέβη εις δημοσιεύσεις αντικειμένως και επιβλαβείς εις τα συμφέροντα της Υψηλής Αυτοκρατορίας») και τέλος στις 19 Απριλίου 1908 επ' αόριστον («ως πολιτευθείσα παρά τα κεκανονισμένα») επανεκδόθηκε στις 10 Μαΐου.

Διέκοψε την έκδοσή της την 31 Μαΐου 1908, μετά από την αποχώρηση όλου του προσωπικού

της για να εκδώσει τη *Νέα Αλήθεια. Έγινε αμέσως προσπάθεια να επαναληφθεί η έκδοσή της χωρίς όμως αποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (ελλ. σ.: φ. των ετ. 1903-1906), ΔΒΚ (1908-1910), ΕΒΕ (1903-1909), ΕΛΙΑ (ελλ. σ.: φ. των ετ. 1904-1937).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Ελένη Σβορώνου – Θρασ. Μιλιός], «Ο εν Θεσσαλονίκη ελληνικός Τύπος», στο *Ημερολόγιον Αιγαίου*, 1906, σ. 303-305· «Αι πρώται δυσχέρεια της εκδόσεως της "Αλήθειας"», εφ. *Νέα Αλήθεια*, 1 Ιουν. 1928· Αγγελική Β. Μεταλλινού, *Παλαιά Θεσσαλονίκη*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1940, σ. 42-47· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 40-45· Χρ. Λαμπρινός, «Συνοπτική ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης», *Νέα Εστία*, τχ. 1403 (1985), 273-274· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Ελληνικές εφημερίδες Θεσσαλονίκης επί τουρκοκρατίας 1869-1912*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 12-13· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 115-154· Μ. Κανδυλάκης, «Η *Νέα Αλήθεια*», στο *Ημερολόγιον της ΕΣΗΜΕΘ έτους 2000*, σ. 62-70.

ΜΑΝΘΑΣΗ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Αλήθεια

Κρασονοτάρ της Αυτόνομης Ελληνικής Περιοχής με έδρα την Κρίμακαγια, 2 Μαΐου 1924 - Σεπτ. 1925. Υπεύθυνος συντάκτης: Γεώργιος Γεωργιάδης, εκπρόσωπος των Ελλήνων στο πολιτικό τμήμα εθνικών μειονοτήτων της επιτροπής της περιοχής Κουμπάνσκο Τσερνομόρσκαγια· μετά τον Γεωργιάδη την ευθύνη έκδοσης της εφημερίδας ανέλαβαν με τη σειρά οι Γ. Παπαδόπουλος και Ε. Γύτταρης.

Ο τίτλος, προφανώς, είναι επηρεασμένος από την ομότιτλη *Πράβντα* [Αλήθεια] του Λένιν, το επίσημο όργανο του ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης). Γραφόταν στη δημοτική γλώσσα. Η βασικότερη δυσκολία που αντιμετώπιζε η *Αλήθεια*—όπως και οι άλλες εφημερίδες της περιοχής—ήταν ο ανεπαρκής τεχνικός εξοπλισμός και η έλλειψη κατάλληλου προσωπικού. Για τη λύση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο ελληνικός Τύπος στην ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών), οργανώθηκε στις 10 Φεβρουαρίου 1925 στο Ροστόβ του Δον συνάντηση εκπροσώπων ελληνικών εφημερίδων της ΕΣΣΔ και των επικεφαλής των ελληνικών κομμουνιστικών τμημάτων της περιοχής του βόρειου Καύκασου. Αποφασίστηκε η δημιουργία στο Ροστόβ του Δον γραφείου των ελληνικών τμημάτων, καθώς και η συγχώνευση της *Αλήθειας* με την εφ. *Κομμουνιστής, με έδρα το Κρασονοτάρ, όπου και άρχισε να οργανώνεται το τμήμα των κεντρικών εκδόσεων. Έτσι, η *Αλήθεια* έκλεισε τον Σεπτέμβριο και οι συ-

ντάκτες της ενώθηκαν με το συντακτικό προσωπικό του *Κομμουνιστή*, που συνέχισε να βγαίνει στο Ροστόβ του Δον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Κ. Χασιάτης (επιμ.), *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1997.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΪΣΙΑΗΣ

Αλήθεια, Κωνσταντινούπολη, 1880-1881
βλ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*

Αλήθεια

Εφημερίδα Εβδομαδιαία, Λεμεσός, 5 Δεκ. 1880-1897 (περ. Α'), 1897 - 31 Ιαν. 1931 (περ. Β'), Ιαν. 1931 - 17 Δεκ. 1937 (περ. Γ'), αρ. φ. 1-2959. Ιδρυτής-διευθυντής-συντάκτης: Αριστοτέλης Κ. *Παλαιολόγος (περ. Α'). Ιδιοκτήτης-εκδότης: Μενέλαος *Φραγκουδής (περ. Β'). Κωνσταντίνος *Νικολαΐδης (περ. Γ'). Ο τίτλος εκτυπώνεται μέχρι το 1927 στο δεξί μέρος της σελίδας και μετά στο κέντρο της σελίδας, έως το 1929, οπότε γίνεται πιο μεγάλος και εντυπωσιακός. Μότο: «Ολίγιστοι λαοί είναι τοιούτον εξηχρηωμένοι και ταπεινωμένοι: το φρόνημα ώστε να προτιμήσι της υπό ομοφύλων και ομοδηρίσκων διοικήσεως και διοίκησιν υπ' ανθρώπων ξένων την καταγωγήν τα φρονήματα, τα αισθήματα και την θρησκείαν. (Γλάδστων, χειροκροτούμενος εν τη Βουλή των Κοινοτήτων)». Άλλοι υπότιτλοι: *Η αρχαιοπάτη των εν Κύπρω εφημερίδων*, *Εκδιδομένη καθ' εβδομάδα* (από 9 Οκτ. 1897) και *Η αρχαιοπάτη των Κυπριακών εφημερίδων - Πολιτική και Φιλολογική Εφημερίς* (από 1 Ιαν. 1901). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 42x28 εκ. (περ. Α') και εβδομαδιαία (Παρασκευή), εξάστηλη, διαστάσεων 54,5x42,5 εκ. (περ. Β'). «Συνδρομή ετήσια προπληρωτέα εν τας πόλεις της Κύπρου σελίνια δέκα. Εν τως χωρία σελίνια επτά. Εν τω εξωτερικώ φράγκα είκοσι». Ειδοποιήσεις και διατριβαί καταχωρίζονται προς ήμισυ φράγκον την γραμμήν. Έγγραφα κυβερνητικά και δημαρχικά προς δύο πέννας την γραμμήν. Άρθρα σύμφωνα τω προγράμματι της "Αληθείας" καταχωρίζονται δωρεάν». Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, το πρώτο που απέκτησε η πόλη της Λεμεσού, στην οδό Αγίου Ιωάννου.

Από τις σημαντικότερες και μακροβιότερες πολιτικές εφημερίδες της Κύπρου, συγκαταλέγεται στις αρχαιότερες και είναι η πρώτη που εκδόθηκε στη Λεμεσό. Στο πρώτο φύλλο ο Αρ. Παλαιολόγος δημοσιεύει δύο σύντομα άρθρα, με τίτλο «Τοις Φίλοις Συνδρομηταίς» και «Τοις Φίλοις Αναγνώ-

σταις» που έχουν τη μορφή προγραμματικών δηλώσεων, στις οποίες περιγράφονται οι στόχοι, οι σκοποί και το πρόγραμμά της: «Η ελευθερία του λόγου είναι το πρώτον και μόνον ίσως αγαθόν», σημειώνει στο χαρακτηριστικό απόσπασμα του δεύτερου άρθρου, «ώστε η νέα ημών Κυβέρνησις παρέσχην ημίν. Επί τούτο, λοιπόν, πεποιδότες αποδυόμεθα χάριν των αναγκών της τε μεγάλης και μικρής ημών πατρίδος εις το ευγενές όσον και επίμοχθον και μεστόν πικριών στάδιον της δημοσιογραφίας, χρώμενοι δε τη παρεχομένη ημίν ελευθερία του λόγου θέλομεν αείποτε μετά παρρησίας και δάρρους υπερμαχεί των δικαίων της ημετέρας πατρίδος, αφηγούμενοι τα εκάστοτε παρ' ημίν συμβαίνοντα, φέγοντες τα ψεκτέα και επαινούντες τα επαινετέα». Στην πρώτη επίσης σελίδα δημοσιεύεται εκτενές άρθρο, που συνεχίζεται και στην επόμενη, με τίτλο «Αλήθεια αναντίρρητοι» και στο οποίο αναφέρεται στην κακοδιοίκηση των Αγγλων, ανα-

λώνοντας τις αδυναμίες του τρόπου σύνδεσης και λειτουργίας του Νομοθετικού Συμβουλίου.

Στην ύλη της ασχολείται γενικά με την πολιτική αρθρογραφία, επικρίνει την αποικιακή κυβέρνηση, συνθηματολογεί υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα, σχολιάζει τις εκδόσεις του βρετανού κυβερνήτη και παρουσιάζονται ακόμα οικονομικά και κοινωνικά θέματα καθώς και τοπικές ειδήσεις. Αρκετό χώρο δίδει επίσης σε ιστορικές, φιλολογικές και λογοτεχνικές στήλες. Διέθετε εκλεκτό επιτελείο συνεργατών και ανταποκριτών από τις άλλες πόλεις και την επαρχία αλλά και από την Αθήνα.

Ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος συνέχισε ανέκδοτος και μαχητικός τον αγώνα του έως το 1897, οπότε την πώλησε στο φίλο και συμπολίτη του Μενέλαο Δ. Φραγκουδή, που είχε εκδώσει το 1896 στη Λεμεσό την εφ. *Αναγέννησις*. Τον Ιανουάριο 1931 ο Μενέλαος Δ. Φραγκουδής αποχωρεί για λόγους

υγείας από τη διεύθυνση της *Αληθείας*, ύστερα από 33 χρόνια, και την έκδοσή της αναλαμβάνει ο Κωνσταντίνος Νικολαΐδης ως το τέλος.

Η πολύ σημαντική αυτή εφημερίδα της Λεμεσού, που έζησε για 58 ολόκληρα χρόνια, αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφόρησης για πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές αλλά και πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες των Ελλήνων της Κύπρου σε μια πολύ κρίσιμη και αποφασιστική περίοδο της κυπριακής ιστορίας που σφράγισε και καθόρισε την μελλοντική πορεία του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 23-24· Ν. Κυριακίδη, *Κυπριακή Βιβλιογραφία*, Λάρνακα 1935, σ. 305· Α.Κλ. Σοφοκλέους, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1, Λευκωσία 1985, σ. 366-367· Σοφοκλέους, *Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Α', σ. 177-206.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Αλήθεια

Παγκύπριος φιλελευθέρη εφημερίς, Λευκωσία, 24 Δεκ. 1951 έως σήμερα [2005]. Εκδότης-διευθυντής: Αντώνης Φαρμακίδης, Εβδομαδιαία (Δευτέρα), τετρασέλιδη, εννιάσπλη, διαστάσεων 63x47 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Εκτυπωνόταν στα τυπογραφεία Χρ. Σταυρινίδη στη Λευκωσία. Από φ. 297 (13 Ιαν. 1958) γίνεται μικρότερη (55x40 εκ.), οκτασέλιδη, ενώ συνεχίζει να είναι εννιάσπλη. Το 1964 εισάγεται και το δεύτερο χρώμα (κόκκινο) στην εκτύπωση των τίτλων της. Ο νεωτερισμός αυτός εγκαταλείπεται το 1967 και επανέρχεται σταθερά στο εξασέλιδο. Μετά το 1976 γίνεται και πάλι οκτασέλιδη. Στις 21 Ιουλ. 1980 πωλείται στην Εκδοτική Εταιρεία ΑΛΗΘΕΙΑ ΛΤΔ στην οποία μέτοχος είναι και ο Αντώνης Φαρμακίδης, ο οποίος πιαράει αρχισυντάκτης, αν και αυτό δεν αναγράφεται πουθενά. Συνεχίζει την έκδοσή της ως εβδομαδιαία με υπότιτλο *Η εφημερίδα της Δευτέρας*. Από την 1^η Φεβρ. 1982 αλλάζει σχήμα και εμφάνιση γιατί η σύνδεση των σελίδων γίνεται με το σύστημα της φωτοσύνδεσης. Το τελευταίο εβδομαδιαίο φύλλο της με αυτή τη μορφή είναι εκείνο της Δευτέρας 26 Απρ. 1982 (αρ. φ. 1315). Από το Σάββατο 1^η Μαΐου 1982 γίνεται καθημερινή πρωινή με διευθυντή τον Σωκράτη Χάσιου και αρχισυντάκτη τον Αλέκο Κωνσταντινίδη.

Υποστηρίζει το δεξιό πολιτικό κόμμα του Δημοκρατικού Συναγερμού. Περιλαμβάνει: πλούσια αρθρογραφία, σχολιογραφία

και ειδησεογραφία. Από το 1982 βελτίωσε σημαντικά την εμφάνιση και το περιεχόμενό της, αξιοποιώντας την τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Ο αριθμός των σελίδων της πολλαπλασιάστηκε περιλαμβάνοντας ένδεκα και κυριακάτικο περιοδικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΙΑΜ.

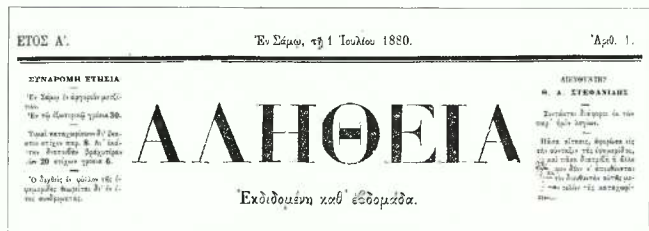
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Κλ. Σοφοκλέους, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1, Λευκωσία 1985, σ. 366-367.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Αλήθεια

Εκδιδομένη καθ' εβδομάδα. Σάμος, 1 Ιουλ. 1880 - 15 Δεκ. 1881, αρ. φ. 1-77. Εκδότης-διευθυντής: Θεμιστοκλής Στεφανίδης, Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 33x23,5 εκ. Συνδρομές: 1 αργυρό μετζίτι για την Σάμο και 30 γρόσια για το εξωτερικό. Τυπωνόταν στο «Ηγεμονικόν Τυπογραφείον».

Η πρώτη ιδιωτική εφημερίδα που τυπώθηκε στη Σάμο με άδεια του ηγεμονικού καθεστώτος. Γλώσσα της η γλώσσα των λογίων της εποχής. Συνεργάτες δεν κατονομάζονται, μόνο στην προμετωπίδα της γράφεται ότι είναι «διάφοροι των παρ' ημίν λογίων». Ο στόχος της διατυπώνεται ως εξής: «το εν πνεύματι αληθείας εξευνείν της μικράς ημών κοινωνίας ελλείψεις και άνευ πλαιγίου τινός σκοπού διατυπώσαι αυτάς» (αρ. φ. 1). Τυπώθηκε επί ηγεμονίας Κ. Αδοσίδη, στην αρχή μιας εικοσαετίας, που κύριο χαρακτηριστικό της υπήρξε η προσπάθεια για αναμόρφωση και εκσυγχρονισμό και η μέριμνα για την τήρηση των προνομίων της Σάμου. Υποστήριξε τον ηγεμόνα στην σύγκρουσή του με τον Ι. Χατζηγιάννη, ισχυρό πολιτικό άνδρα από το Καρλόβασι, γιατί θεωρούσε ότι ισχυρός ηγεμόνας θα αποτελούσε εγγύηση για την ευημερία και τη σταθερότητα του τόπου. Ο Αδοσίδης κερδίζει τη μάχη, και η *Αλήθεια* αφού χαίρεται την «απανταχού της νήσου επικρατούσαν ενταξίαν» αρχίζει να ασχολείται πλέον με την έρευνα των μέσων, «δι' ών

δύναται να επέλθει η κοινή αυτή ευημερία» (αρ. φ. 22). Ο εκδότης της Θεμιστοκλής Δ. Στεφανίδης γεννήθηκε το 1838 στη Χώρα, χρημάτισε πληρεξούσιος Χώρας, γραμματέας των γενικών συνελεύσεων των πληρεξουσίων επί σειρά ετών και βουλευτής. Αναφέρεται ως αυτοδίδακτος νομομαθής. Το 1895 συμμετέχει με τους Σωκράτη Ιωαννίδη και Επαμεινώνδα Σταματιάδη σε επιτροπή για την εκκαθάριση των νόμων της Ηγεμονίας

Η πρώτη σελίδα καλύπτεται συνήθως από το κύριο άρθρο με θέμα γενικότερου ενδιαφέροντος ή την πολιτική επικαιρότητα. Ασχολείται με τη δικαιοσύνη, προτείνει τη φορολογία των εύπορων τάξεων, τονίζει την ανάγκη να μορφωθούν οι εκπρόσωποι του λαού, ζητά τον έλεγχο των λογαριασμών του δημοσίου χρήματος, την τόνωση της γεωργίας, της βιομηχανίας και της ναυτιλίας, την αυτάρκεια των πόρων κ.ά. Η δεύτερη και τρίτη σελίδα περιλαμβάνουν τις στήλες «Εσωτερικά και Εξωτερικά και ειδήσεις» και η τέταρτη ποικίλα θέματα. Ανάλογα με την ύλη που υπάρχει ή τη σκοπιμότητα, η δομή της αλλάζει συχνά. Τα «Εσωτερικά» περιλαμβάνουν μικρές ειδήσεις με θέματα από την κοινωνική κίνηση, τα οικονομικά, τη γεωργία την αλιεία, και άλλα προβλήματα της ηγεμονίας. Τα «Εξωτερικά» περιλαμβάνουν αναδημοσιευμένες ειδήσεις από ελληνικές, ευρωπαϊκές και οθωμανικές εφημερίδες κυρίως για το Ανατολικό Ζήτημα. Το βλέμμα είναι στραμμένο στην Ανατολή και στη Δύση. Διαφημίσεις δεν υπάρχουν πολλές, μία ή δύο για να κοινοποιήσουν το είδος των εργασιών ασφαλιστικών εταιριών.

Η έκδοσή της διακόπηκε ξαφνικά. Αργότερα ο εκδότης της αρθρογραφεί συχνά σε άλλες εφημερίδες και συμμετέχει σε διάφορες δραστηριότητες της σαμιακής ηγεμονίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου, ΔΚΒΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Επ. Σταματιάδης *Σαμιακά*, τ. 4, σ. 518-Γ. Βυλιέτας, «Η πνευματική Σάμος Α'», *Σαμιακή Επιθεώρηση*, τ. ΣΤ', τχ. 22-23 (Ιαν. 1979), 68· Π. Διακογιάννης, «Τυπογραφία και τύπος στη Σάμο», *Σαμιακή Επιθεώρηση*, τ. Ζ', σ. 110· επ. Φως, αρ. φ. 120, 13 Ιουν. 1899, όπου και η νεκρολογία του Χρ. Λάνδρος, «Έντυπα φυλλάδια του Ιστορικού Αρχείου Σάμου», *Σαμιακές Μελέτες*, τ. Α' (Αθήνα 1994), 196· Αγγελία Χατζημιχάλη, «Αλήθεια, Φως, Έννομα. Η φυσιογνωμία των πρώτων ιδιωτικών εφημεριδών της Ηγεμονίας», *Η Σάμος από τα θωλιανικά χρόνια μέχρι σήμερα. Πρακτικά συνεδρίου*, τ. Β', ΠΙΣΝΔ, Αθήνα 1998, σ. 511-514.

ΑΓΓΕΛΑ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Αλήθεια

Δισεβδομαδιαία Εφημερίς ακραφώνων φιλελευθέρων αρχών, Σέρρες, 21 Ιουλ. 1929 - 8 Φεβρ. 1934, αρ. φ. 1-239. Αρχικά διευθυνόταν από επιτροπή· από τις 15 Σεπτ. 1929 διευθύντης της ήταν ο Νίκος Δ. *Σταυριδής και διαχειριστής της ο Γεώργιος Κόκκινος. Από τις 30 Μαρτ. 1930 διαχειριστής αναλαμβάνει ο Κώστας Παπαποστόλου, ενώ από τις 15 Ιουν. 1930 ο Νίκος Δ. Σταυριδής είναι ο ιδιοκτήτης της, με αρχισυντάκτη τον Πάλλη Κόντα. Από τις 6 Ιουλ. 1931 οικονομικός διευθυντής και υπεύθυνος είναι ο Νικόλαος Κυρπιδής. Από τις 24 Οκτ. 1930 η ιδιοκτησία και η διεύθυνση επανέρχονται στον Ν. Σταυριδή και η διαχείριση στον Γεώργιο Κόκκينو. Μετά τον θάνατο του Νίκου Σταυριδή, στις 9 Σεπτ. 1933, που πριν τέσσερις μέρες είχε εκλεγεί βουλευτής, ο Γ. Κόκκινος γίνεται εκτός από διαχειριστής και εκδότης της. Ως το τέλος της έκδοσής της παραμένει στην ιδιοκτησία της οικογένειας Σταυριδή, αλλά από τις 21 Μαΐου 1933 με νέο διευθυντή τον Κωνσταντίνο Πατσόπουλο. Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία Πολιτική Επιθεώρησης - Όργανον του Ενωτικού Κόμματος Φιλελευθέρων Ν. Σερρών* (από 15 Σεπτ. 1929, αρ. φ. 15)· *Εβδομαδιαία πολιτική Επιθεώρησης φιλελευθέρων αρχών - Όργανον των συμφερόντων του τόπου* (από 21 Σεπτ. 1930, αρ. φ. 68)· *Εβδομαδιαία πολιτική Επιθεώρησης φιλελευθέρων αρχών* (από 3 Μαΐου 1931, αρ. φ. 100). Αρχικά εκδιδόταν κάθε Τρίτη και Κυριακή, από το φ. 8 τρεις φορές την εβδομάδα, δηλαδή και κάθε Πέμπτη, ενώ από τις 15 Σεπτ. 1929 ως το

διαστάσεων 50x30 εκ. και 63x42,5 εκ. (1977-1979). Ετήσια συνδρομή: 60 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται.

Τοπικού ενδιαφέροντος με συντηρητικό πολιτικό προσανατολισμό. Ταυτισμένη αρχικά με την πολιτική της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), ενώ ιδιαίτερα επιδοκίμαζε τις ενέργειες του Πέτρου Γαρουφαλιά, καθότι ο τελευταίος ήταν Αρτινός. Τέλος, υποδέχεται με ενθουσιασμό την δικτατορία του 1967 («Εθνοσωτήριος Νύξ», αρ. φ. 134) και καθ' όλη τη διάρκεια της επταετίας υμνεί το κυβερνητικό της έργο.

Η πρώτη σελίδα καλύπτεται από εσωτερικές και διεθνείς πολιτικές ειδήσεις δίχως να απουσιάζουν και τα τοπικά νέα. Η υπόλοιπη ύλη καταλαμβάνεται από κοινωνικά νέα, ανακοινώσεις τοπικών φορέων, μονόστηλα σχόλια, αθλητικά, αγγελίες και διαφημίσεις. Περιστασιακά σχολιάζονται τα ήθη της εποχής («Τα τόπλες στην Άρτα»), ενώ συχνά φιλοξενεί επιστολές για τα κακώς κείμενα και διαμαρτυρίες για τοπικές υπηρεσίες («Δια την ταχυδρομικήν υπηρεσίαν»).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΗΜ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κόννη. *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β', σ. 34 (όπου και βιβλιογραφία).

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΗΟΖΙΑΟΣ

Η Αλήθεια, Σμύρνη, 1846

βλ. *Ιωνικός Παρατηρητής*, Σμύρνη, 1837-1840

Ο Αληθής Ριζοσπάστης

Εφημερίς Πολιτική, Αργοστόλι, 15/27 Σεπτ. 1862 - 24 Αυγ./5 Σεπτ. 1863, αρ. φ. 1-48. Υπεύθυνος εκδότης: Σπυρίδων Λιβανιόπουλος, Εβδομαδιαία (κυκλοφορούσε συνήθως το Σάββατο), τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 45x31 εκ. Ετήσιες συνδρομές: Επτανήσου 3 δίστηλα, εξωτερικού 4 δίστηλα. Τυπογραφείο: «Η Κεφαλληνία».

Είναι η δεύτερη εκδοτική προσπάθεια, μετά την *Αναγέννησι, του γηγέτη των δημοκρατικών ριζοσπαστών Ιωσήφ *Μομφερράτου, που διαδέχτηκε την *Αλήθεια του Παν. *Πανά. Τα χρήματα για την έκδοσή της συγκεντρώθηκαν με την πώληση μετοχών· οικονομικοί λόγοι οδήγησαν και στη διακοπή της. Εκδόθηκε με στόχο να υπερασπιστεί τις απόψεις των «αληθών» ριζοσπαστών έναντι των «ενωτικών» (που εξέδιδαν παράλληλα στο

Αργοστόλι την εφ. *Ριζοσπάστης*), να προβάλλει δηλαδή το αίτημα για κοινωνική αναμόρφωση πριν ή παράλληλα με την εθνική αποκατάσταση. Μεγάλο μέρος της ύλης (άρθρα, ειδήσεις, σχόλια) αφιερώνεται στο θέμα αυτό. Παρακολουθεί, επίσης, συστηματικά τα όσα συμβαίνουν στο ελληνικό βασίλειο, καθώς η έξωση του Όθωνα (Οκτ. 1862) αναπτέρωνει τις ελπίδες των δημοκρατικών, αλλά και αναξωπτύρνωει τους φόβους τους για την τύχη της Επτανήσου.

Εκτός από την πολιτική αρθρογραφία, τις ειδήσεις και τις αναδημοσιεύσεις από ελληνικές και ξένες εφημερίδες, δημοσιεύονται ως επιφυλλίδες: Αδαμ. Κοραή, «Πολιτικά περί Ελλάδος σκέψεις» και Βίκτωρος Ουγκό, «Περί καταργήσεως της ποιηής του θανάτου». Στη μόνιμη στήλη «Ελευθερωμένη Ελλάς» δημοσιεύονται ειδήσεις από το ελληνικό βασίλειο, ενώ υπάρχουν αντίστοιχες στήλες «Ιταλία», «Γαλλία», «Πολωνία», «Πρωσία» κ.ά. Ονόματα συνεργατών δεν είναι γνωστά. Οπισθήποτε τον Μομφερράτο βοηθούσαν άλλοι ομοϊδεάτες του, ιδιαίτερα τα μέλη του Δημοτικού Καταστήματος, του πολιτικού συλλόγου των ριζοσπαστών στο Αργοστόλι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΚΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864 (Πιμίφυλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)», ανάτυπο από τα *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε', Αθήνα 1964, σ. 134.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αλκυών

Μηνιαία Ναυτική Επιθεώρησης, Πειραιάς, 1 Μαρτ. 1912 - Φεβρ./Μαρτ. 1915, αρ. τχ. 1-9/10. Διευθυντής: Πελοπίδας Δ. Τσοουκάλας, υποπλοίαρχος «Βασιλικού Ναυτικού», Μηνιαία, εικοσιτετρασέλιδη, διαστάσεων 24x17 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 δρχ., εξωτερικού 8 δρχ. Τυπογραφείο: οδός Παπαρηγοπούλου 9. Στο διπλό τχ. Φεβρ./Μαρτ. 1915, ως εκδότης φέρεται ο Ηλίας Παπαπαύλου και σημειώνεται «Τυπογραφεία έναντι υπουργείου Ναυτικών».

Τα άρθρα αναφέρονται σε σύγχρονα πολεμικά ζητήματα («Ο σύγχρονος Ιταλοτουρκικός πόλεμος»), «Σελίδες εκ του Ρωσοϊαπωνικού πολέμου»), σε ιστορικά θέματα («Περί Ποντοπορίας και ανακαλύψεως αυτής εν τοις αρχαιωτάτοις χρόνοις», «Περί Δαρδανελίων και του υγρού πυρός», «Εκ της ανεκδότου ιστορίας του Μεσολογίου»), στην κατά θάλασσα άμυνα της Ελλάδας, σε τεχνικά επιτεύγματα (ασύρματο τηλεγράφο, ατμόσυρτο), στη σπογγαλιεία. Περιλαμβάνει ακόμα, περιλήψεις ναυτικών νομικών διατάξεων και δημοσιεύσεις από ξένες πηγές. Αναφέρεται στο έντυπο *Réche Illustré*. Στο τέλος κάθε τεύχους δημοσιεύονται διαφημίσεις ποικίλου περιεχόμενου.

Ως συνεργάτες υπογράφουν οι Ν.Ι. Μπότσης, Γ.Ι. Σακαλλής, Κ.Α. Στασινόπουλος, Α. Γονατής και ο συγγραφέας πολλών μελετών, Λυκούργος Δ. Τσουκαλάς.

Ο Πελοπίδας Τσουκαλάς έχει συγγράψει: *Στοιχειώδης θεωρητική και πρακτική ναυτική, μεθ' όλων των χρησίμων πινάκων και αστρονομικών εφημερίδων και τύποι ναυτικών υπολογισμών*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: αρ. τχ. 5, 6, 9-10).

A.I. TZAMTZE

Η Αλλαγή

Καθημερινή Πολιτική Εφημερίς, Ηράκλειο, 2 Οκτ. 1961-1995, αρ. φ. 1-1514 (για το διάστημα 1961-1967) και αρ. φ. 1-6395 (για το διάστημα 1974-1995), με συνεχή αρίθμηση φύλλων μετά την επανέκδοσή του 1974. Εκδότης-διευθυντής: Μανόλης Ν. Καρέλλης, Διευθυντής (1985): Κώστας Τριγώνης. Μετά την επανέκδοσή του 1974 αναγράφεται: «Ιδιοκτησία: Ε. Καρέλλης, αρθρογράφος: Μανόλης Καρέλλης». Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή Πολιτική Εφημερίς*, *Όργανο της Ενότητας Κέντρου* (1965) *Καθημερινή Εφημερίς Προοδευτικών αρχών* (1974). Στην πρώτη περίοδο (1961-1967) αναγράφεται: διαφορετικός σε κάθε φύλλο υπέρτιτλος, Ενδεικτικά: *Λαέ, με την ψήφο σου κατάλασε οριστικά τη φαυλοκρατία! Νέοι! Μαύρο σ' αυτούς που σας ξορίζουν στα αρχαία Κρητικοί, με την ψυχρότητα σας τιμωρήστε τους φαύλους! Μαύρο σ' αυτούς που ξεπούλησαν το αίμα των Κυπρίων κ.ά.* Ημερήσια, οκτάστηλη, τετρασέλιδη ως δωδεκασέλιδη, διαστάσεων: 52x57εκ. και μετά το 1974 σε μικρό σχήμα (ταμπλόιντ). Τιμή φύλλου: 3 δραχ. από το 1974. Τυπογραφείο-γραφαεία: οδός Μιχελιδάκη, Ηράκλειο και, μετά το 1974, Έβανς 75, Ηράκλειο.

Κυκλοφόρησε μέσα στο φορτισμένο από τις παραμονές των εκλογών κλίμα. Ο εκδότης, Μανό-

λης Καρέλλης, ο οποίος με την παρουσία του σφράγισε την εφημερίδα σε ολόκληρη τη διαδρομή της, στο άρθρο του «Η έκδοσή μας» δίνει από το πρώτο φύλλο το στίγμα της: η *Αλλαγή* δεν ανήκει σε πρόσωπα ή κόμματα, δεν αποτελεί κερδοσκοπική επιχείρηση. Υπηρετεί τα συμφέροντα «της παρατάξεως της Δημοκρατίας». Τάσσεται υπέρ των ηθικών αξιών, της αξιοκρατίας και φιλοδοξεί να εκφράσει «την κραυγή των τιμών ανθρώπων». Όπως δηλώνεται κατ' επανάληψη στη στήλη «Αδιάλλακτα», θα είναι «αδιάλλακτη και αδυσώπητη» και όπως προκύπτει από τη συνολική αρθρογραφία, πρόκειται πράγματι για ένα μαχητικό φύλλο, μια δυναμική παρουσία στο δημοσιογραφικό χώρο. Στρέφεται κατά της Δεξιάς και προσπαθεί μέσω των συνεργατών της να τονώσει τα αντιδεξιά συνδρομα των αναγνώστών της, κατηγορώντας τους δεξιούς ως «κίβδηλους», «φραύλους», «συνεργάτες των Γερμανών» κ.ά. Επιτίθεται καθημερινά στην ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και υποστηρίζει με πάθος τον Σοφοκλή Βενιζέλο και τον Γεώργιο Παπανδρέου, που ηγούνται της Ενώσεως Κέντρου, του αντιπάλου στην ΕΡΕ κόμματος, και των οποίων ο εκδότης υπήρξε προσωπικός φίλος. Στρέφεται επίσης εναντίον της εφ. **Μεσόγειος* και του εκδότη της, που αποτελεί τον ιδεολογικό της αντίπαλο, και καταγγέλλει σε κάθε περίπτωση τις πελατειακές σχέσεις και το «κομματικό κράτος» της δεξιάς παράταξης, την οποία συνδέει με τη δράση των παρακρατικών οργανώσεων. Μέσα στην ιδεολογική υπερφόρτιση της δεύτερης μεταπολεμικής δεκαετίας η *Αλλαγή* συντελεί με τη στάση της στην ιδεολογική και κοινωνική πόλωση, τονίζοντας καθημερινά τις διαχωριστικές γραμμές.

Με την επανέκδοσή της, το 1974, υποστηρίζει ότι ο λαός θα αξιοποιήσει την πικρή ωριμότητα της επταετίας και θα φέρει την αλλαγή. Τάσσεται υπέρ του Ανδρέα Παπανδρέου και των θέσεων του ΠΑΣΟΚ, υποστηρίζει τους εκλογικούς του συνδυασμούς, στους οποίους μάλιστα ανήκει και ο ίδιος ο Καρέλλης. Συνεχίζει τις επιθέσεις κατά των συντελεστών της εφ. *Μεσόγειος* (τους κατηγορεί ως χουντικούς) και κατά της βασιλείας, με αφορμή το επικείμενο δημοψήφισμα. Την 10^η Δεκεμβρίου 1974 πανηγυρίζει για το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Ταυτόχρονα, τάσσεται υπέρ του αγώνα της Κύπρου. Το 1988 ανανεώνει τους προγραμματικούς της στόχους δηλώνοντας πίστη στην «πολυ-

φωνική, πολυκομματική δημοκρατία». στην πρόταξη των εθνικών συμφερόντων και των ατομικών ελευθεριών του πολίτη, στον αγώνα για κοινωνική δικαιοσύνη.

Προώθησε στη μακρά πορεία της θέματα που αφορούσαν στην πολιτική, πολιτιστική, οικονομική ανάπτυξη του Ηρακλείου αλλά και της Κρήτης γενικότερα. Πραγματοποίησε ιστορικές και κοινωνικές έρευνες με καταξιωμένους δημοσιογράφους, δημοσίευσε ενδιαφέροντα ρεπορτάζ, παρακολούθησε την πολιτιστική ζωή της πόλης, με τις παραπολιτικές στήλες της («Από την ανάποδη») σχολίασε με ιδιαίτερα οξύ τρόπο την πολιτική επικαιρότητα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζουν οι επιφυλλίδες της πρώτης περιόδου. Ο Μανώλης Ν. Καρέλλης, ευαισθητοποιημένος ο ίδιος σε θέματα ευρύτερης κουλτούρας, είχε, όπως προκύπτει, απευθυνθεί στους κορυφαίους διανοούμενους του τόπου και είχε παρουσιάσει ένα ευρύτατο σύνολο λογοτεχνικών, ιστορικών, αρχαιολογικών, πολιτικών, καλλιτεχνικών και λαογραφικών θεμάτων κάτω από ένα πρίσμα προσδεδεικτότητας. Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα τοπικά ζητήματα, όπως ο τουρισμός και το αγροτικό, ενώ αναδημοσιεύει άρθρα από εφημερίδες του κέντρου (κυρίως από την *Αθηναϊκή*) και παράλληλα ασχολείται με διεθνή θέματα. Στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, οι Νίκος Σφακιανάκης, Άρης Φακίνογ, Μανώλης Δουλεγγράκης, Αλέκος Μηλολιδάκης, Μανώλης Αστυρακάκης, Νίκος Μαμαγκάκης, Ανδρέας Παπανδρέου, Δημήτρης Σαρρής, Γιώργης Μανουσάκης, Σπύρος Πλασκοβίτης, Στέργιος Σπανάκης, Μανώλης Δρεττάκης, Θωμάς Φανουράκης, Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Μανώλης Δετοράκης, Άρης Σφακιανάκης, Στυλιανός Αλεξίου, Γεώργιος Κουμάκης, Γιώργος Τριγώνης, Νίκος Σβορώνος κ.ά.

Διακρίνει την κυκλοφορία της μετά την 21^η Απριλίου 1967. Παρά την οικονομική εξόντωση, δίωξη, καταδίκη και φυλάκιση του εκδότη της, η *Αλλαγή* επανεκδίδεται στις 25 Οκτωβρίου 1974 με την υποστήριξη συνεργατών και φίλων. Προβάλλει, κατά την περίοδο αυτή, μια εκσυγχρονιστική άποψη, καθώς εξελίσσεται τεχνολογικά χρησιμοποιώντας τη φωτοσύνθεση και σύγχρονο κυλινδρικό πιεστήριο (offset). Με μικρό εύρηστο σχήμα δελτιώνει την εμφάνισή της, πλουτίζει την ύλη της. Το βάρος στην περίοδο αυτή πέφτει στην πληροφόρηση. Παρουσιάζει διεθνή ειδησεογραφία

και ασκεί έντονη κριτική προς όλες τις κατευθύνσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά από τον Ιούνιο 1989, όταν ο Μανώλης Καρέλλης παρατείνεται από το Δήμο Ηρακλείου μετά από θητεία δεκαπέντε χρόνων και από ένα σύντομο διάστημα απουσίας του στην Ευρωβουλή, καλύπτει ξανά την αρθρογραφία και τα πολιτικά σχόλια. Έκλεισε τον Δεκέμβριο 1995 αφήνοντας ζωντανή την ανάμνηση μιας μαχητικής και δυναμικής παρουσίας, μιας εφημερίδας που υπηρέτησε με υπευθυνότητα τις αρχές της συνεπούς δημοσιογραφίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1963), ΒΑΒΗ, ΕΒΕ (1964).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ξενοφών Παγκαλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379, 372.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Αλύγιστος

Εφημερίδα των πολιτικών κρατουμένων Λέσβου. Εκδίδεται κάθε Παρασκευή σε τρία αντίγραφα. Μυτιλήνη, 1945-1946. Αριθμός πολιτικών κρατουμένων: 249. Χειρόγραφη εφ. της οποίας διασώθηκεν τα φ. 1 (29 Οκτ. 1945), 2 (2 Νοε. 1945) και 7 (1 Ιαν. 1946). Τετρασελίδη, τριστήλη / πεντάστηλη. Τα δύο πρώτα φ. έχουν σχήμα 36x26 εκ. το τρίτο 48x36 εκ., προφανώς ως πανηγυρικό.

Και τα τρία σωζόμενα φύλλα εντόπισε ο λόγιος ερευνητής Βαγγέλης Καραγιάννης και είναι τα μοναδικά που υπάρχουν και βρίσκονται σήμερα στην βιβλιοθήκη του ΕΛΙΑ. Φωτοαντίγραφα τους είχαν δοθεί στον υπογράφοντα και εξαιτού στη βιβλιοθήκη Μυτιλήνης. Τα φύλλα είναι χειρόγραφα με ποικιλία γραφικών χαρακτήρων, προφανώς γιατί κάθε συντάκτης έγραφε μόνο του το κείμενό του, το οποίο πρέπει πάντως να είχε εγκριθεί από κάποια συντακτική επιτροπή ή ίσως και από την ηγεσία της οργάνωσης του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) Λέσβου, που και αυτή διαβίωσε στον ίδιο χώρο.

Η διάταξη της ύλης ήταν προσεγγιμένη. Μετά τον τίτλο, τον υπότιτλο και την τοποχρονολογία, υπήρχε το κύριο (πολιτικό) άρθρο, ενώ οι υπόλοιπες σελίδες είναι χιουμοριστικές. Τα κείμενα είναι ανυπόγραφα ή με ψευδώνυμο, Βέβαια, είναι γνωστό ποιοι μυτιληνοί λόγιοι ήταν κρατούμενοι: Στρατής *Παπανικόλας (δημοσιογράφος, εκδότης του *Τριβόλου*, σατιρικός περιωπής), Κώστας Μάκιστος (πεζογράφος, Ηλιάς Παρασκευαΐδης, καθηγητής της Γεωπονικής). Πάνος Ευαγγελίνος (χρο-

«Αντώνης Άδης» και «απόφοιτος του διεθνούς πανεπιστημίου» και πως τα περισσότερα κείμενα –κυρίως των δύο πρώτων φύλλων– ήταν δικά του. Άλλωστε, λέγεται ότι ο Σαραντάκος έβγαζε και μόνος του την ίδια περίοδο την εφ. Χαφιές, με υπότιτλο «χαφιέδες όλων των χωρών εκτεθείτε». Η πληροφορία δεν είναι επιβεβαιωμένη, όμως όσοι τον γνώριζαν είναι σίγουροι ότι από το σπινθηροβόλο πνεύμα του δεν ήταν δυνατό να ξεφύγουν οι «χαφιέδες».

Για δείγμα παρατίθεται το ποιήμα του Στασιαστές, που ακολουθεί το ύφος του *Βάρναλη: «Λαιίστα ολόγυρα τειχιά / και μεϊς τα ΕΑΜικά στοιχιά / κλεισμένοι μέσα στο κελί / –κατηγορούμενοι για στάση– / προσμένουμε με υπομονή / πότ’ ένας φίλος θα φανεί / Ρίζο κρυφά κι Εμπρός να μπιάσει / δελτίο να φέρει στο κελί. / Κανείς δεν έλειπε από εμάς / είναι ο Γόγος, ο Γιομάς / ο Δάσκαλος (χρυσή καρδιά) / Γιατροί, Παπάδες, Δικηγόροι / Υπάλληλοι, Καθηγητές / (φονιάδες και στασιαστές) / που μας μαρτιάσαν με το ζόρι / για να συχάσει το νησί / όξω μας είταν οι καλοί: / Εμπόροι με πάρα πολύ / –όπου προδότης ή χαφιές– / Δοσίλογοι, Μαυραγορίτες / οι εθνικοφρονες αστού / ταιρικά του κατακτητή / οι Γιούπηδες κι οι Εδελίτες / όπου προδότης και χαφιές».

νογράφος «σπαρτακτικός χρυσοκοντολιτής του δακρύσε ο Γιάννης Σκαρίμπας), Νίκος Σωτηράκης (ερευνητής, μαθηματικός). Απόστολος Αποστόλου (χημικός και για τρεις δεκαετίες δήμαρχος Μυτιλήνης). Π. Κεμερλής (δημοσιογράφος, Λευτέρης Κιοσκλής (δικηγόρος), Παπα-Χρυσόφας Κανεμάς (θεατρικός συγγραφέας), Χαράλαμπος Κανόνης (γεωπόνος, εκτελέστηκε το 1948 στη Χίο) κ.ά. Ωστόσο, είναι «άγνωστοι» οι συντάκτες, πλην ενός, του Νίκου Σαραντάκου (τραπεζικού και μετά την απόλυσή του, δημοσιογράφου), ο οποίος υπογράφει ως «Άχθος Αρουργής», ψευδώνυμο που χρησιμοποιούσε και στα ποιήματά του που δημοσίευσε στον *Τρίβολο του Στρ. Παπανικόλα και στην Παπαρούνα του Πολ Νορ. Έτσι από το γραφικό πλέον χαρακτήρα προκύπτει ότι ο’ αυτόν ανήκαν τα ψευδώνυμα «Χύτης», «Ματς», «Αρ. Άγκας»,

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΜ, (φωτοαντίγραφο), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Μίσσιος, «Αλύγιστος, Εφημερίδα των πολιτικών κρατούμενων Λέσβου», εφ. Νέο Εμπρός, αρ. φ. 8, 4 Οκτ. 1991 και άλλες τρεις συνέχειες (και στο βιβλίο: Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία, Μυτιλήνη 1994, σ. 142-152).

ΚΩΝΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Άλφα
Δεκαπενθήμερος Εικονογραφημένη Επιθεώρησης. Αθήνα, 12 Νοε. 1964 - 12 Δεκ. 1968. αρ. τχ. 1-154. Δευδυντής: Κ. *Μπαστιάς. Αρχισυντάκτης: Ι. *Λάμψας. Καλλιτεχνική εποποιία: Πήτερ Μπάρετ. Δεκαπενθήμερη, ενενήντα τεσσάρων έως εκατό σελίδων ανά τεύχος, διαστάσεων 30x24 εκ. Εγχρωμα εξώφυλλο. Τιμή τεύχους: 6 δρχ. Έκδοση: Πλειάς ΕΠΕ. «Δευδυντής Εκδόσεις Ι. Μπαστιάς». Από τις 25 Φεβρ. 1967 μετο-

νομάσθηκε σε Άλφα και Άλφα-Ρεπορτάζ. με αρχιου-
ντάκτη τον Γ. Βελαχουτάκο και συνεργάτες μεταξύ άλλ-
ων τους Μίνο *Αργυράκη, Φρέντυ *Γερμανό, Κώστα
Καβαθά, Νίκο Καραντινό, Γιάννη Κυριακόπουλο
(«ΚΥΡ»), Σπύρο Παγιατάκη, Μάριο Πλωρίτη, Δημήτρη
Ρίζο και Κυριάκο Σιμόπουλο. Με το νέο τίτλο του εμπει-
ρείχει το σεράντα οκτώ σελίδων ειδησεογραφικό ένδικο
«Άλφα - Ρεπορτάζ - τα γεγονότα και το ιστορικό τους»,
μικρότερο σχήματος και με διαφορετική ποιότητα χαρ-
τιού. Από τις 17 Μαΐου 1968 (αρ. τχ. 124) φέρει τον
τίτλο Άλφα το ελληνικό News Magazine. Τιμή τεύ-
χους: 6 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 260 δρχ. και εξωτε-
ρικού 25 δολ. Τυπογραφείο: Εκδοτική Ελλάδος, Φιλα-
δελφείας 8.

Εκινάει ως επιδείωση ποικίλης ύλης με ιδιαι-
τερη έμφαση στην πολιτιστική ζωή. Στην πορεία
στρέφεται περισσότερο προς την πολιτική επικα-
ρότητα και συχνά δημοσιεύει αποκλειστικές ειδή-
σεις. Συγκρινόμενο με τα ομοειδή περιοδικά της
εποχής, ξεχωρίζει ως προς την ποιότητα των κειμέ-
νων, την αισθητική των σελίδων, την πολύ καλή και
έγκυρη πληροφόρηση.

Στα περιεχόμενά του περιλαμβάνονται οι στή-
λες: «Επικαιρότητα», «Καλλιτεχνικά», «Μόδα
και Σπίτι», «Ποικίλα Αναγνώσματα», «Οροσκό-
πιο», «Σταυρόλεξο και Γελοιογραφίες». Ενδει-
κτικά αναφέρονται: λεξικό προσωπικότητων σε συ-
νήχεις (γράφουν οι Κ. *Μπιστιάς, Β. *Βασιλείου,
Δ. Χρονόπουλος κ.ά.)· σε συνέχειες επίσης η «Πε-
νακοδίκη του ΑΛΦΑ» με έργα μεγάλου ζωγράφου
που ανταλλάσσεται με βιβλιοδετημένο τόμο. Στα
αναγνώσματα, μεταξύ άλλων, δημοσιεύονται και
κιμενα του Καρόλου Ντίκενς, Φιοντάν Ντσοτσιέρο-
σκι, Αντρέ Μωρουά, Θεοβάντες, Ίρβινγκ Σόου,
Γκράχαμ Γκρήν, Δάφνης Ντυ Μωρίε, Κωστή Μπα-
σιτιά. Επίσης παρουσιάζεται σε συνέχειες το μυθι-
στόρημα του Αλέξη Πάρνη Λεωφόρος Πάστερνκα.
Εκδίδονται ειδικά τεύχη-αφιέρωματα για το αυτο-
κίνητο, τη θάλασσα, τον κινηματογράφο κ.ά.

Το ανελεύθερο καθεστώς, ασκώντας λογοκρισία
και παρεμποδίζοντας τη διακίνηση των ιδεών και
των ειδήσεων αποδυνάμωσε σταδιακά το περιο-
δικό, το οδήγησε σε μια φθίνουσα πορεία και τελ-
ικά στο κλείσιμο.

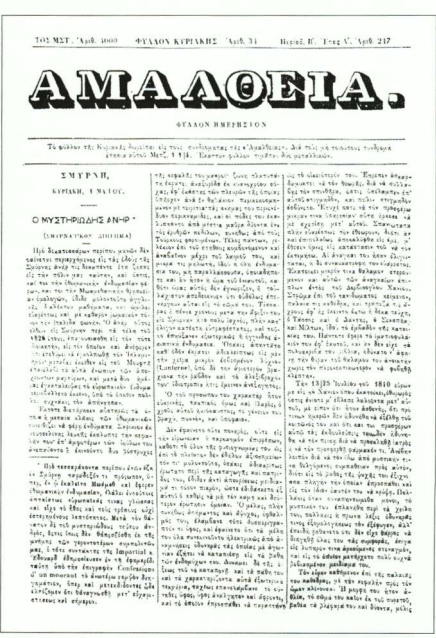
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (1964-1966), Ιδιω-
τική συλλογή Γ. Μπιστιά, Ιδιωτική συλλογή Γ. Ζεβελάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γιάννης Κ. Μπιστιάς, Κωστής Μπα-
σιτιάς, Βιογραφία, Δημοσιογραφία - Θέατρο - Λογοτεχνία,
Αθήνα, Καστανιώτης, 2005.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΒΕΛΑΚΗΣ

Αμάλθεια

Εφημερίς πολιτική, φιλολογική κ' εμπορική. Σμύρνη, 6
Αυγ. 1838 - [9< ; >] Σεπτ. 1922 / Αμάλθεια Σμύρνης. Η
αρχαιότερα των ελληνικών εφημερίδων. Αθήνα, 18 Δεκ.
1922 - 28 Οκτ. 1923. Ίδρυτής: Κωνσταντίνος Ροδές (ελ-
ληνοσουηδός λόγιος, που διακίνησε με τους χρηματο-
δότες της Αμαλθείας και υπεχώρησε για να ιδρύσει την
εφ. Άρτος, 1839-1840). Εκδότες: Περάκης Βενάρδος,
Γεράσιμος Χατζή Νικολάου Λαμπρούλος, Π. Βιτωρί-
δης, Ιάκωβος Σαμιωτάκης, Σωκράτης *Σολομωνίδης και
Γεώργιος *Υπερίδης, Αρχιουντάκτες: Κωνσταντίνος Ρο-
δές, Ιωάννης Καλλιγέρης, Π. Βιτωρίδης, Ιάκωβος Σα-
μιωτάκης, Σωκράτης Σολομωνίδης και Γεώργιος Υπερί-
δης. Άλλοι υπότιτλοι: Φύλλων Ημερησιον και Η Αρχαιό-
πατη των εν τη Ανατολή εφημεριδων. Αρχικά εβδομαδι-
αία (απόγευμα Σαββάτου), σε μίφυλλο, από το 1882 ημε-
ρήσια (εξαργεμένη η Τρίτη)· από το 1882 κυκλοφορούσε
την Κυριακή ως οκτασέλιδη που οι μη συνδρομητές αγό-
ραζαν προς 2 μεταλλικά (3 μεταλλικά το εικονογραφη-
μένο). Την περίοδο της ελληνικής διοίκησης (1919-1922)
εκδόθηκε δισέλιδη, επιτάγλη και σε μεγάλο σχήμα.
Ετήσιες συνδρομές: 2,5 διστήλια για τους Σμυρναίους
και 3,5 διστήλια για τους αναγνώστες εκτός Σμύρνης
(τιμή καταχώρισεως, κατά στίχο, 20 παράδες), για να

αυξηθεί το 1844 σε 100 γρόσια· από το 1870 ετήσια συνδρομή 24 πεντάρια για τους εντός Σμύρνης και 30 πεντάρια για τους εκτός. Τυπογραφείο: Αντωνίου Πατριόκου, από το 1839 ιδιόκτητο.

Αποτελεί την επιτομή της σμυρναϊκής δημοσιογραφίας, το έντυπο που επωμίσθηκε τον ρόλο, ως η μυδική εκείνη ύπαρξη, της πνευματικής τροφού του μικρασιατικού ελληνισμού. Διακρίθηκε για τη σοβαρότητα της αρθρογραφίας της, για την πληρότητα της ειδησεογραφίας, που αφορούσε τόσο σε τοπικές όσο και διεθνείς ειδήσεις, αλλά και για τον πατριωτικό της ζήλο. Η αρχική διάταξη της ύλης, με την κυριαρχία των ειδήσεων, τις αναδημοσιεύσεις από άλλα έντυπα, τα σμυρναϊκά χρονικά και τη λογοτεχνική στήλη, άλλαξε με την αρχισυνταξία του Ιακώβου Σαμιωτάκη (1844). Απέκτησε τότε καινούργιο ύψος: αποφυγή λογομαχιών και κριτική στην εξουσία με γνώμονα τον ευρωπαϊκό φιλελευθερισμό. Στον Σαμιωτάκη οφείλονται άλλωστε και η καθιέρωση του δελτίου συναλλάγματος Σμύρνης και Κωνσταντινουπόλεως, η δημοσίευση ξένων μυθιστορημάτων, ποιημάτων και η στήλη κριτικής του βιβλίου. Το πλέον σημαντικό, ότι ο Σαμιωτάκης κατάφερε να διατηρήσει αδέσμευτη την εφημερίδα του παρά τις προτάσεις εξαγοράς εκ μέρους του άγγλου και του ρώσου πρεσβευτή. Το 1882, με την ανάληψη της έκδοσης από τους Σολομωνίδη και Υπερίδη προστέθηκαν η *υποφυλλίδα* και ο οδηγός ημέρας για τις αναχωρήσεις και τις αφίξεις πλοίων, τα θεάματα κ.ά. Η τέταρτη σελίδα αφιερώθηκε στις αγγελίες, με αυστηρά όμως κριτήρια ως προς το περιεχόμενό τους. Επίσης, στο κυριακάτικο φύλλο δόθηκε έμφαση στα διηγήματα, σε ποικίλου περιεχομένου πραγματείες και συμβουλές.

Υπήρξε προσηλωμένη στη λόγια γλώσσα, σε σημείο να ασκεί πολεμική κατά της δημοτικής, ειδικά τη διετία 1907-1908. Παράλληλα με τα λιβελογραφήματα εναντίον των δημοτικιστών, τους οποίους χαρακτήριζε ως «αφρετικούς», «φρενοπλήκτους», «Ηροστράτους της γλώσσας», «διαστροφείς» κ.ά., δημοσίευσε και μελετήματα για το γλωσσικό ζήτημα. Η ίδια, άλλωστε, επέδειξε μεγάλο ζήλο ως προς τη χρήση της ελληνικής ονομασίας για τα τοπωνύμια της Σμύρνης. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρουσιάζει πλούτο μελετημάτων (ιστοριογραφικών και τοπογραφικών) γύρω από τη Σμύρνη, την Ιωνία αλλά και γενικότερα τη Μικρά Ασία.

Το 1856 κυκλοφορεί το βραχύβιο εμπορικό της παράρτημα με τίτλο *Ο Τρίτων*, ενώ το το 1870 εγκαινιάζει και την εβδομαδιαία εμπορική ανασκόπηση της σμυρναϊκής αγοράς. Υπήρξε αρκετά γενναιοδωρη με τους συνδρομητές της. Έτσι, από το 1899 και για αρκετά χρόνια τους πρόσφερε βιβλία από τις λογοτεχνικές της εκδόσεις, με σημαντικότερη προσφορά αυτήν της τρίτομης ποιητικής ανθολογίας *Παρνασσός*. Επιπλέον, το *Ημερολόγιον - Οδηγός της Σμύρνης*, που, από το 1888 και για έξι συνεχή χρόνια εξέδωσε η *Αμαλθεία* θεωρήθηκε ως «πιστόν κάτοπτρον της Σμύρνης εν τη φιλολογική, τη εμπορική, τη κοινωνική και πάση άλλη κινήσει». Περιλάμβανε ακόμη τμήμα φιλολογικό, ημερολογιακό (πασχαλιά, εποχές, εορτές κ.ά.), λεπτομερή οδηγό πόλεως και περιχώρων και τμήμα με ιστορικές σημειώσεις για τις επαρχίες. Έκδοση περιωπής, που οφείλεται στη συνεργασία και την υποστήριξη της εντόπιας λογισούσης. Σημαντική, επίσης, είναι η έκδοση, από το 1895, πολυσέλιδων εικονογραφημένων πρωτοχρονιάτικων φύλλων σε μεγάλο σχήμα. Πάντως, η άνοδος της κυκλοφορίας της *Αμαλθείας* (2500 φύλλα) επήλθε μετά από το 1889, οπότε, πρώτη απ' όλες τις σμυρναϊκές εφημερίδες, καθιέρωσε την πώληση στους δρόμους.

Οι Σ. Σολομωνίδης και Γ. Υπερίδης προσπάθησαν μετά το 1922 να αναβιώσουν την *Αμαλθεία* στην Αθήνα. Αρχισυντάκτης ήταν ο Κ. Παπαλεξάνδρου και συντάκτες οι Χρ. *Αγγελομάτης, Κ. Ασημακόπουλος, Χρ. Σολομωνίδης κ.ά. Οι προσπάθειες στάθηκαν άκαρπες. Ως πρόσφυγας επιβίωσε μόλις ένα δεκάμηνο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΚΜΣ, ΕΝΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στέλιος Τσαλούχος, *Η εν Σμύρνη κοινωνική κακοδομία*, τχ. Α': *Εφημεριδογράφοι και κοινοτικοί άρχοντες από εικοσιπενταεταίς μέχρι σήμερα*, Αθήνα 1906, σ. 14-18 κ.α.· Αθ. Δ. Χατζηδόμος, «Βιβλία της Σμύρνης. Με τα τυπογραφεία και τις εφημερίδες της μαζωμένα και συνταρισμένα από τα παλιά χρόνια ως τα σήμερα», *Μικρασιατικά Χρονικά*, τ. 4 (1948), 24, 46· Χρ. Σωκρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959, σ. 25-126· Φάνης Κλεάνθης, «Σμύρνη. Το καύχημα της Ιωνίας», *Η Καθημερινή/Επτά Ήμερες*, 3 Μαΐου 1998, σ. 18-19· Γ.Α. Γιαννακόπουλος, «Η ελληνική εκδοτική δραστηριότητα στη Σμύρνη / Greek publishing activity in Smyrna», *Σμύρνη. Η Μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού / Smyrna. Metropolis of the Asia Minor Greeks*, Αθήνα, Ερεως - Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 2001, σ. 171-176.

ΣΤΑΥΡΟΣ Θ. ΑΝΕΣΤΙΑΝΗΣ

Αμερόληπτος

Εβδομαδιαία. Σέρρες, 28 Δεκ. 1930 - 19 Απρ. 1931, αρ. φ. 1-17. Διευθυντής: Λάσκαρις Βόοζεμπεργκ. Εβδομαδιαία, κυριακάτικη, τετρασελίδη, τετράσχηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. (ως τον αρ. φ. 16). Στο τελευταίο φ. διεσλίδη, διαστάσεων 53x37 εκ. Ετήσια συνδρομή: 50 δρχ. Τυπωνόμος στο τυπογραφείο του Σωκρ. Ηλ. *Ανδρακόπουλου ως και το φ. 16, ενώ το τελευταίο φ. τυπώνεται στο τυπογραφείο του Ι. Σουκιούρογλου, της εφ. *Ελευθέρος Πολίτης*.

Αποτελεί την πρώτη αριστερή εφημερίδα στις Σέρρες και η κυκλοφορία της συνδέεται άμεσα με τις γενικότερες πολιτικές αλλά και τις τοπικές εξελίξεις. Ο διευθυντής της Λάσκαρις Βόοζεμπεργκ (Φιλίππουπολη, 1895 - Θεσσαλονίκη, 1983), σε κύριο άρθρο του (αρ. φ. 16) κατά των νομοθετικών μέτρων περιορισμού της ελευθεροτυπίας, αλλά και με την ευκαιρία του εορτασμού του Πάσχα, γράφει: «Η ανάγκη θα σπρώξει τις εργαζόμενες τάξεις να συντομεύσουν τη ζωή της σημερινής κοινωνίας, να αναστηθούν και να ανοικοδομήσουν τη νέα σοσιαλιστική κοινωνία».

Αυτή την περίοδο η εργατική τάξη των Σερρών απαρτίζεται κυρίως από καπνεργάτες. Μετά το οικονομικό κραχ του 1929 η οικονομική τους κατάσταση έχει επιδεινωθεί. Το «Ιδιώνυμο» επίσης θρίσκειτα σε πλήρη εφαρμογή. Τον Φεβρουάριο 1930 διαλύεται με δικαστική απόφαση το Σωματείο τους «Η Ένωσις», ως κομμουνιστικό. Το 1931 είναι η χρονιά των μεγάλων διαδηλώσεων, στις Σέρρες και στη Νιγρίτα, που καταλήγουν στον θάνατο ενός λοχαγού της αστυνομίας στις Σέρρες. Έτσι στο ίδιο φύλλο σημειώνεται: «Ο κόσμος πενιά. Ο μέχρι της χδεις φιλήσυχος εργάτης, ο εργάτης ο οπισθοδρομικός που ποτέ δεν υπήρξε μέλος οποιασδήποτε επαγγελματικής οργανώσεως τώρα κατεβαίνει στους δρόμους, αντιμετωπίζει τους υποκοπάνους και τα πέταλα των αλόγων, στην αρχή με φόβο ύστερα πιο θαρ- ρετά». Ο εκποτισμός στο Καλπάκι και τα θασαστήρια των κομμουνιστών στρατιωτών είναι από τα θέματα που προβάλλονται στις καταχωρίσεις της. Ο λόγος των κειμένων της διανθίζεται από λέξεις στερεότυπες της κομμουνιστικής ρητορικής: αστικός Τύπος για τις υπόλοιπες εφημερίδες, κτυπήματα κεφαλαιοκρατών, φασίστας για τον Σοφιανόπουλο, τον ηγέτη του Αγροτικού Κόμματος. Δεν λείπουν και οι αντικληρικαλιστικές κορώνες που προκαλούν την αντίδραση του δεσπότη Σερρών Κωνσταντίνου Μεγγρέλη.

Τα κείμενα της διακρίνονται από μια ιδιαίτερη πολεμική κατά του Αγροτικού Κόμματος, ανταν- κλώντας την ήδη συντελεσμένη διάσπαση του εν- αίου μετώπου αγροτών και εργατών που οραματιζό- νταν οι πρώτοι αριστεροί στην Ελλάδα. Έτσι από το πρώτο φύλλο αναδημοσιεύεται, με δικτικό τρόπο και σε δεκαεξί συνέχειες, παλιότερο κείμενο του Ιω. Σοφιανόπουλου με θέμα: «Εντυπώσεις από την Σοβιετική Ρωσία». Ακόμη, υπάρχουν μόνιμες στήλες που αναφέρονται στα συνεταιρι- στικά νέα του νομού, αλλά και ανταποκρίσεις συ- νεργατών της περιοχής για σχετικά προβλήματα. Το γεγονός αυτό, πέραν της ιδεολογικής στόχευσης, συνδέεται και με το παρελθόν του διευθυντή της που υπήρξε συνεταιριστής, ως πρόεδρος του Προ- σφυγικού Συνεταιρισμού Νιγρίτας. Οι γραμμές της είναι επίσης πλούσιες σε θέματα τήρησης του ωρα- ρίου υπέρ των εργαζόμενων και για ζητήματα υγει- ονομικής περιδάλψης.

Ο «προλεταριακός» και μαχητικός λόγος της δημιουργήσε προβλήματα στη διακίνησή της. Φύλλα της κατάσχονται στη Νιγρίτα, ενώ οι ταχυ-δρομικές αρχές αρνούνται την παραλαβή της επι-καλούμενες εγκύκλιο του υπουργού Συγκοινωνιών που επιβάλλει ειδική νόρμα κυκλοφορίας. Έτσι ο διευθυντής της αναγκάζεται στο τελευταίο φύλλο να αλλάξει σχήμα και την επόμενη Κυριακή να τερματίσει την έκδοσή της. Ουσιαστικά όμως την τύπωσε με άλλο όνομα. Η εφημερίδα με τον αρ-κετά ιδιομορφο τίτλο 100/100 είναι η διάδοχός της. Έχει τον ίδιο διευθυντή, την ίδια περιοδικότητα, το ίδιο σχήμα (ως και τον αρ. φ. 6, 31 Μαΐου 1931), οπότε γίνεται τετρασελίδη (επανέρχεται δηλαδή στο αρχικό σχήμα του *Αμερόληπτου*) και διακόπτε- και αυτή με τη σειρά της την έκδοσή της στις 2 Αυ-γούστου 1931 (αρ. φ. 16).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ, ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σερρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καφταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Σέρρες, έκδ. του Ομίλου Ορφείας Σερρών, 1983, σ. 61 του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 447· Β.Ι. Τζανακάκης, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, τ. 2, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1995, σσ. 448, 454· του ίδιου, *Χρονικό σερραϊκής τυπογραφίας 1878-1960*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1999, σ. 36-37. Για τον Α. Βόζμπεργκ, βλ. *ό.π.*, σ. 88, σημ. 27 και Ιω. Θ. Μπάκας, «Μικρασιάτες πρόσφυγες στη Νιγηρία και την περιοχή της», *Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 133.

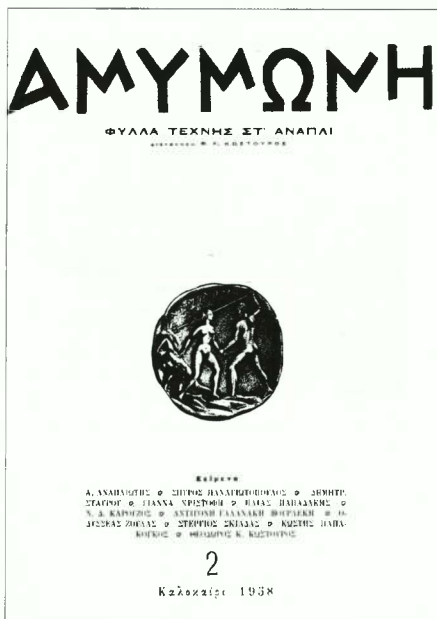
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Αμυμώνη

Φύλλα τέχνης στ' Ανάπλι, Ναύπλιο, 1958-1961, αρ. τχ. 1-13. Εκδότης-διευθυντής: Θ.Κ. Κωστούρος, Τριμηναίο, δεκαεξαεπίδο, δίστιγλο, Σχήμα 4º. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Στο κέντρο του εξώφυλλου βρίσκεται ένα νόμισμα πάνω στο οποίο είναι σχεδιασμένη η ομώνυμη πηγή. Ακριβώς στο κάτω μέρος του εξώφυλλου αντὶ για ακριβή ημερομηνία έκδοσης, επιλέγεται δίπλα από τη χρονολογία η αντίστοιχη εποχή που εκδίδεται (ενδεικτικά: αρ. τχ. 1, «άνοιξη 1958»). Κάτω από τα στοιχεία που εμφανίζονται στην πρώτη σελίδα συχνά συναντώνται φωτογραφίες και σκίτσα από το Ναύπλιο. Ετήσια συνδρομή εσωτερικού: 20 δρχ. Διεύθυνση: Βασιλέως Κωνσταντίνου 21, τηλ. 455, έπαυλις «Αμυμώνη», Τυπογραφείο: Εκδόσεις «Πορφύρας» (Γιάννα Χριστόφη και ΣΙΑ), Κιάφας 8, Αθήνα. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Τσακαλάκης Βασ.

Λογοτεχνικό περιοδικό όπου παραδέονται έργα γνωστά λόγιων της εποχής, ποιήματα, πεζά, διηγήματα κ.ά. Αν και δεν κατατίθενται προγραμματικές δηλώσεις, η τελευταία σελίδα του δεύτερου τεύχους είναι αφιερωμένη σε κρίσεις και σχόλια που χαιρετίζουν την έκδοσή του. Τις κριτικές υπογράφουν αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής όπως το *Βήμα, η *Ελευθερία, το *Έθνος, η *Αυγή κ.ά. όπως η *Πελοπόννησος (Πάτρα), η *Νέα Αθήναια (Θεσσαλονίκη), ο *Ταχυδρόμος (Αλεξάνδρεια), αλλά και προσωπικότητες όπως ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, ο Δημ. *Γαλάνης (από τη Γαλλική Ακαδημία), ο Γ. Κουρνούτος (από το υπουργείο Παιδείας).

Η πρώτη σελίδα μονοπωλεί το τοπικό ενδιαφέρον. Σημειώνονται κείμενα που αφορούν στην ιστορία του Ναυπλίου και γενικά αφιερώματα, όπως το Φεστιβάλ της Επιδάουρου (αρ. τχ. 2), η παρουσίαση του συλλόγου «Παλαμήδης» (αρ. τχ. 3), μια αυθόρμητη συζήτηση για τον Α. Αναπλιώτη (αρ. τχ. 10-11), κείμενο με θέμα το μουσείο του Ναυπλίου όπου υπογράφει ο Ν.Μ. Βερδελής, έφορος αρχαιο-

τήτων Αργολίδος (αρ. τχ. 13). Στην τελευταία σελίδα περιέχει κριτικές για διβλία και περιοδικά.

Οι σχετικοί συνεργάτες παρουσιάζονται στο εξώφυλλο του κάθε τεύχους. Τακτικοί συνεργάτες είναι οι Τάκης Δόξας, Ν.Δ. Καρούτος, Τατιάνα Σταύρου, Αντιγόνη Γαλανάκη-Βουρλέκη, Ηλίας Παπαδάκης, Ηλίας Καραντώνης, ενώ συνεργάζεται και ο Θ.Κ. Κωστούρος. Άλλοι συνεργάτες ήταν οι Λίνος Πολίτης, Άγγελος Γερζάκης, Στέργιος Σκιαδάς, Οδυσσέας Ζούλας, Ιφιγένεια Διδασκάλου, Δημήτρης Χριστοδούλου κ.ά. Παραδέονται επίσης κείμενα ξένων συγγραφέων που συνοδεύονται συχνά από περιληπτικό βιογραφικό, όπως ο Γάλλος Gaston-Henry Anfrere (αρ. τχ. 7), ο Jacques Prevert, ο Dylan Thomas (αρ. τχ. 8), αλλά και τεσσάρων νέγων ποιητών σε σχετικό αφιέρωμα («Οι νέοι και η ποίησή τους»: Langston Hughes, Angelina Grinke, Waring Cuney, Arna Boutenps. Στο τχ. 7 ως σκίτσογράφος αναγράφεται ο Βασίλης Σ. Ζενετζής και ως επιμελητής ο Στέργιος Σκιαδάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1958-1960), Ιδιωτική συλλογή Βασίλη Δωροβίνη.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΩΡΟΒΙΝΗΣ – ΒΑΣΩ ΤΣΑΓΚΡΩΝΗ

λόγως του αριθμού ήταν διάσπαρτες ή συγκεντρωμένες στις τελευταίες σελίδες. Οι συνεργάτες ήταν περιστασιακοί και υπέγραφαν με ψευδώνυμο ή με τ' αρχικά τους και σπανίως με το πλήρες ονοματεπώνυμο. Επιστολές αναγνωστών δημοσιεύονταν σχεδόν σε κάθε φύλλα. Από την επανέκδοση ο Θ. Μελισσάρης επανήλθε δριμύτερος με άρθρα υπέρ της προστασίας των ελαιοδένδρων της κοιλάδας της Άμφισσας και του ελαιοκάρπου και της καταπολέμησης του δάκου. Ο νέος εκδότης Ιωάννης Ηλιάδης, ήταν έως το τέλος της έκδοσης ο συντάκτης των πολιτικών άρθρων.

Η εφ. *Άμφισσα* είναι δυσεύρετη. Τα μόνα γνωστά σωζόμενα φύλλα είναι αυτά που διατήρησε ο φαρμακοποιός της πόλης Ιωάννης Δρ. Κραβαρτόγιαννος που όμως παρουσιάζουν τεράστια κενά, κατά τα διαστήματα που εκείνος σπούδαζε ή πολεμούσε. Αυτά υπάρχουν βιβλιοδετημένα στη βιβλιοθήκη του γιου του Δρόσου Κραβαρτόγιαννου και είναι συνολικά 87. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν 25 ακόμη του αρχείου τοπικών εφημερίδων του συμβολαιογράφου Ιωάννη Λακαφώση που καλύπτουν ορισμένα κενά ως προς την περιοδικότητα έκδοσης και τις πολιτικές και κοινωνικές ειδήσεις. Είναι τα φύλλα που διασώθηκαν από τις κατά νόμον δημοσιεύσεις των πλειστηριασμών. Ο αρ. 869 του τελευταίου φύλλου δεν είναι ο πραγματικός, δεδομένου ότι ο Θ. Μελισσάρης είχε συμπεριλάβει στην αρίθμηση και τους αριθμούς των φύλλων που δεν κυκλοφόρησαν κατά την πενταετία της διακοπής (1923-1928). Υπολογίζεται πως ο πιθανότερος αύξων αριθμός κυκλοφορίας πρέπει να σταματούσε γύρω στα 700 φ.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1930 η *Άμφισσα* ενοποιείται με τη εφ. **Φωκίς* με τον τίτλο *Άμφισσα-Φωκίς, Εφημερίς Πολιτική και Κοινωνική*, με διευθυντή τον Ανδρέα Γιδόγιαννο και συντάκτη τον Θεοχάρη Μελισσάρη. Κυκλοφορούν συνολικά 17 φύλλα (15 τετρασέλιδα συν 2 εξασέλιδα). 33x23 εκ., εβδομαδιαία έως δεκαπενθήμερα. Η νέα εφημερίδα κυκλοφορεί επί ένα εξάμηνο, με τελευταίο φύλλο αυτό της 24^{ης} Ιουλίου 1930.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Δρόσου Κραβαρτόγιαννου (φ. 87, συν 25 φωτοαντίγραφα των φ. που βρίσκονται στην ιδιωτική συλλογή του Ι. Λακαφώση).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, *Ιστορία της πόλεως Άμφισσας*, τ. Β' *Συμπληρώματα*, Άμφισσα 1997, σ. 458-460.

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

Αναγέννηση

Μηνιαίο περιοδικό. Φιλοσοφία - Επιστήμη - Τέχνη - Παιδεία. Αθήνα, Σεπτ. 1926 - Αύγ. 1927 (έτ. Α', αρ. τχ. 1-12) και Σεπτ. 1927 - Αύγ. 1928 (έτ. Β', αρ. τχ. 1-12). Εκδότης: Εκδοτική Εταιρεία «Αθηνά» Α.Ι. Ράλλης και Σία. Διευθυντής: Δ. *Γληνός, Διευθυντής σύνταξης: Κ.Δ. Σωτηρίου (έτ. Β'). Μηνιαίο, σαράντα τεσσάρων / πενήντα έξι σελίδων με συνεχή αρίθμηση ανά έτος (έτ. Α': σ. 1-664 και έτ. Β': σ. 1-544), μονόσηλο, διαστάσεων 23x16 εκ. Τιμή τεύχους: 15 δρχ. (έτ. Α') και 12 δρχ. (έτ. Β'). Τυπογραφείο: Π.Δ. Σακελλαρίου (αρχικά).

Εκδίδεται αμέσως μετά την ανατροπή της δικτατορίας του Θ. Παγκάλου, συσπειρώνει στις τάξεις του κυρίως μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου και πρωτοστατεί στον αγώνα για την καθιέρωση της δημοτικής ως γλώσσας της εκπαίδευσης και της επιστήμης. Αρχικά υποστηρίζει την ουδέτερη επιστημονική σκέψη, σταδιακά όμως υιοθετεί «επαναστατικές» θέσεις και αυτοπροσδιορίζεται ως «όργανο του σοσιαλιστικού δημοτικισμού». Στη βάση της ιδεολογικής τοποθέτησής του βρίσκεται η ευθεία σύνδεση του εκπαιδευτικού εκσυγχρονισμού με την αριστερή πολιτική ιδεολογία (ευρύτητα εννοούμενη), καθώς και με την κοινωνική μεταβολή· μέχρι το τέλος, αντιστέκεται στις ακραίες τοποθετήσεις και τους στενούς πολιτικούς χαρακτηρισμούς, προκειμένου να προασπίσει τον επιστημονικό χαρακτήρα του. Γι' αυτό επισύρει, εκτός από τα πυρά της λεγόμενης «αντιδραστικής» παράταξης (όπως της εφ. **Εστίας* και του π. **Ελληνικά Γράμματα*) και επικρίσεις από τη λεγόμενη «ορθόδοξη» κομμουνιστική διάνοξη (όπως τον **Ρίζοσπάστη*, τη **Λογοτεχνική Επιθεώρηση* και τη **Νέα Επιθεώρηση*).

Το βασικό ενδιαφέρον του, όπως αποτυπώνεται και στις συνεργασίες του, αφορά ζητήματα εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά: ο Π. Παϊδούσης, υποδιευθυντής στο Μαράσλειο Διδασκαλείο, μεταφράζει μελέτη του καθηγητή φιλοσοφίας και παιδαγωγικής Ed. Spranger, η οποία θεωρείται ότι μπορεί να έχει ιδιαίτερη εφαρμογή στην περίπτωση της λειτουργίας των κλασικών σπουδών στο σύγχρονο περιβάλλον (έτ. Α', αρ. τχ. 1-3)· ο Γληνός μεταφράζει από τον H.G. Wells τη βιογραφία του F.W. Sanderson, με τίτλο «Η ζωή και η δράση ενός μεγάλου παιδαγωγού» (έτ. Α', αρ. τχ. 1 και 3-11) και η Ρόζα Ιμβρίωτη προτείνει «ανανεωμένες», «κριτικές» μεθόδους διδασκαλίας του μαθήματος της ιστορίας στο σχολείο (έτ. Α', αρ. τχ. 2-5) απόψεις

που προκαλούν την αντίδραση του Βασ. Δεδούση, ο οποίος κρίνει πως η συγγραφέας προτείνει, στην πραγματικότητα, την εξήγηση των ιστορικών φαινομένων με βάση τη θεωρία του ιστορικού υλισμού. Ακολουθεί εκτενής και ενδιαφέρων διάλογος (έτ. Α', αρ. τχ. 6-9). Αξιολογες μελέτες για το γλωσσικό ζήτημα γράφουν οι Π. Λορεντζάτος («Πώς τον καταλαβαίνω τον δημοτικισμό», έτ. Α', αρ. τχ. 1), Ε. Γιανίδης («Η τονική μεταρρύθμιση», έτ. Α', αρ. τχ. 6-7) και Χρ. Καρούζος («Οι Βερναρδάκηδες και ο δημοτικισμός», έτ. Α', αρ. τχ. 7). Το ενδιαφέρον του για το θέμα αυτό φαίνεται πως είχε μεγάλη απήχηση, ιδίως στον εκπαιδευτικό κόσμο.

Τυπωνόταν σε 5000 αντίτυπα, ενώ εξέδωσε ως παράτημα το π. *Σχολική Πράξη*.

Από τις στήλες του μπορεί να παρακολουθήσει κανείς τη δίκη εναντίον του Δ. Γληνού, επειδή διοργάνωσε, ως πρόεδρος του Εκπαιδευτικού Ομίλου, μία διάλεξη του Παναΐτ Ιστράτι τον Ιανουάριο 1928 για την κατάσταση στη σύγχρονη Ρωσία. Επιπλέον, την ίδια περίπου εποχή, τον Μάρτιο 1928, μια ακόμη δίκη κανείται εναντίον του Γληνού για υπονόμευση της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης και για διάδοση αθεϊστικών δοξασιών.

Λογοτεχνικές συνεργασίες δεν δημοσιεύονται. Μοναδική εξαίρεση ένα εκτενές απόσπασμα από την *Οδύσσεια* του Καζαντζάκη και άφθογες σημαντικές εργασίες για λογοτεχνικά θέματα και, γενικότερα, για την τέχνη. Ανάμεσά τους, άρθρα και δοκίμια του Κ. *Βάρναλη, όπου ο συγγραφέας κρίνει συστηματικά τις απόψεις που διατυπώνει ο Δελμούζος. Ο Καίσαρας Εμμανουήλ ασχολείται με την ποίηση του Κ.Π. Καβάφη (έτ. Β', αρ. τχ. 9). Ενδιαφέρον για τον θεωρητικό προβληματισμό του παρουσιάζει το δοκίμιο του Ν. Χατζιδάκη με τίτλο «Η λυρική ποίηση στη μετάφραση» (έτ. Α', αρ. τχ. 7). Σταθερή είναι η στήλη των βιβλιοκρισιών, με εκτενείς κριτικές για εκδόσεις λογοτεχνικές, πολιτικές, φιλοσοφικές. Σε μία από αυτές (του Άλκη Θρύλου) γίνεται αναφορά (είναι από τις πρώτες) στη θεωρία της «αγνής ποίησης» του αβά Henri Brémond (έτ. Α', αρ. τχ. 6). Άξιες μνείας είναι και οι αρνητικές κριτικές για έργα του Καζαντζάκη από τον Π. Πρεβελάκη (έτ. Β', αρ. τχ. 4) και τον Κ. Βάρναλη (έτ. Β', αρ. τχ. 11). Η πολιτική θέση του εκδότη δεν οδήγησε σε αποκλεισμούς άλλων συνεργατών. Απεναντίας, φιλοξενούνται συγγραφείς από διαφορετικούς ιδεολογικούς χώρους, όπως ο Κλ. Παράσχος, ο Άλκης Θρύλος κ.ά. Επίσης, δημοσιεύονται μελέτες του Καρούζου και του Γ. Θεοτοκά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν ακόμη ο διάλογος για τους κοινωνικούς και φυσικούς νόμους (έτ. Α', αρ. τχ. 1-10), τα άρθρα του Κ.Δ. Σωτηρίου για την ψυχανάλυση (έτ. Α', αρ. τχ. 1-5, 7, 11 και έτ. Β', αρ. τχ. 1-2), της Αύρας *Θεοδωροπούλου, της Έλλης Λαμπριδίη και της Γαλάτειας Καζαντζάκη για τον φεμινισμό (έτ. Α', αρ. τχ. 4-5 και έτ. Β', αρ. τχ. 6), και της Αγγ. Καστανάκη για τα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα στη Γαλλία (έτ. Α', αρ. τχ. 5-6). Άλλοι συνεργάτες είναι οι Τέλλος Άγρας, Ηλίας Βουτιεριδής, Κ. Γεωργούλης, Αλέξ. Δελμούζος, Γιώργος Θέμελης, Χ. Θεοδωρίδης, Ευάγγ. Κακούρος, Ι. *Κορδάτος, Μίλτος Κουντουράς, Δώρα Μοιάτσου, Α.Δ. Παπαδήμας, Σέμνη Παπασπυριδίη (για την εικαστική κριτική), Β. Ρώτας, Γ. Σιδέρης, Λ. Σκλαβούνος, Στρατής *Σωμερίτης, Μ. Φιλήντας και Πέτρος Χάρης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ (έτ. Α'), ΕΒΕ (1946-1947), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Αργυρίου, «Τάσεις της κριτικής σκέψης στο μεσοπόλεμο», *Η κριτική στη νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα 1981, σ. 217-225· Άννα Φραγκουδάκη, «Ο Γληνός

και η παιδεία». π. *Διαβάζω*, τχ. 61 (26 Ιαν. 1983), 56-58· Π. Νούτσος, «Αναγέννηση: το πρόβλημα της κοινωνικής εννομίας», *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974*, τ. Γ' (Η εδραίωση του «μαρξισμού-λενινισμού» και οι αποκλίσεις ή οι ετερογενείς επεξεργασίες (1926-1955)), Αθήνα 1993, σσ. 171-180, 615-619· Χριστίνα Ντουλά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996, σ. 91-96· Κιράρογλου (εποποιεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 456-464.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Αναγέννηση

Μηνιαία πολιτική επιθεώρηση, Αθήνα, Οκτ. 1964 - Φεβρ./Μάρτ. 1967, αρ. τχ. 1-28/29. Διευθύνεται από επιτροπή. Εκδότης: Ισαάκ Ιορδανίδης, Υπεύθυνος σύνταξης: Γιάννης Χοτζέας, Μηνιαίο, συνήθως εξήντα τεσσάρων σελίδων αλλά και κάποιια τχ. με ογδόντα ή ενενήντα πέντε σελίδες. Διαστάσεις: 27,5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. Διεύθυνση: Θεμιστοκλέους 27, Αθήνα.

Πολιτικό περιοδικό που εκδίδουν οι αποχωρήσαντες το 1964 από το ΚΚΕ οπαδοί του Στάλιν και του Μάο Τσε Τουνγκ. Υποστηρίζει τις θέσεις της Λαϊκής Κίνας στη διαμάχη της με τη Μόσχα. Ασκεί έντονα κριτική απέναντι στην ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) και κατηγορεί το ΚΚΕ ότι έχει μετατραπεί σε «ρεβιζιονιστικό» κόμμα, δηλαδή έχει αναθεωρήσει τις αρχές του μαρξισμού-λενινισμού. Συνδέεται με την ομάδα των πολιτικών προσφύγων στην ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) και τις Λαϊκές Δημοκρατίες που καθοδηγούσε ο Πολύδωρος Δανιηλίδης. Το περιοδικό και η πολιτική οργάνωση που το εκδίδει στέκονται κριτικά απέναντι στον πρώην αρχηγό του ΚΚΕ Νίκο Ζαχαριάδη. Η ύλη του περιλαμβάνει κυρίως μεταφρασμένα άρθρα (συνήθως από κινεζικές πηγές), ενώ παρατηρείται ιδιαίτερα περιορισμένη ελληνική θεματολογία. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται τα άρθρα του Ισαάκ Ιορδανίδη: «Για μια πραγματική αναγέννηση του κινήματος και της Ελλάδας» (αρ. τχ. 1, Οκτ. 1964), το οποίο χαράσσει την πολιτική του περιοδικού και το τοποθετεί απέναντι στο «οππορτουμιστικό» ΚΚΕ και την ΕΔΑ, η οποία καλλιεργεί την ιδέα «της συνεργασίας των τάξεων»· «Ακόμα μια φορά για τον οππορτουμιστικό προσανατολισμό της ηγεσίας της ΕΔΑ» (αρ. τχ. 3-4, Δεκ. 1964 - Ιαν. 1965) και «Για ένα πραγματικά συνεπές εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα» (αρ. τχ. 19, Απρ. 1966 και αρ. τχ. 20/21, Μάιος/Ιούν. 1966).

Στη Θεσσαλονίκη, η πολιτική ομάδα εκδίδει το π. *Σπουδαστικός Κόσμος* (1965-1967), ως όργανο

της παράταξης νεολαίας. Διατηρεί εκδοτικό οίκο με τίτλο Ιστορικές Εκδόσεις. Εκδίδει κυρίως έργα του Μάο Τσε Τουνγκ, όπως τη μπροσούρα *Η Λαϊκή Κίνα για το Κυπριακό* ή τα *Αποσπάσματα από τα έργα του Προέδρου Μάο*. Εκδίδει σχεδόν περισσότερα από 20 βιβλία ή μπροσούρες του Μάο. Μετά την επιβολή της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967 κάθε εκδοτική δραστηριότητα σταματά και η ομάδα ονομάζεται σε ΟΜΛΕ (Οργάνωση Μαρξιστών Λενινιστών Ελλάδας). Συνεχίζεται μόνον η έκδοση ενός παράνομου πολυγραφημένου περιοδικού που φέρει τον τίτλο *Λαϊκός Δρόμος*.

Η έκδοση του π. *Αναγέννηση* έπαιξε σημαντικό ρόλο στη συγκέντρωση και οργάνωση ενός αριθμού στελεχών του παράνομου τότε ΚΚΕ που έχοντας διαφωνήσει με το σύνολο σχεδόν των επιλογών τόσο της ελληνικής κομμουνιστικής ηγεσίας όσο και της σοβιετικής, αναζητούσαν θήμα έκφρασης και χώρο οργάνωσης. Έπαιξε επίσης ρόλο στη διαμόρφωση στελεχών από την νεολαία που αργότερα ανέπτυξαν αντιδικτατορική δράση στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΑν. Ιδιωτική συλλογή Λουκά Αζελού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ισαάκ Ιορδανίδης, *Άρθρα από το περιοδικό «Αναγέννηση» 1964-1967*, Αθήνα, Μορφωτικές Εκδόσεις, 2005· Π. Νούτσος, *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974, Τόμος Δ': Τα ρήγματα της τριτοδιεθνιστικής «ορθοδοξίας» και οι νεωτερικές συλλήψεις της σοσιαλιστικής θεωρίας*, Αθήνα, Γνώση, 1994· Ανατύπωση τχ. 1-17 (Οκτ. 1964 - Φεβρ. 1966), τ. 2, Αθήνα, Μορφωτικές Εκδόσεις, 2005.

ΘΕΩΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Αναγέννησις

Εφημερίς εθνική και δημοκρατική, Κεφαλλονιά, 9 Απρ. 1849 - 29 Σεπτ. 1851 και 15 Νοε. 1858 - 25 Μαΐου 1859, αρ. φ. 1-60. Υπεύθυνος εκδότης: Νικόλαος Αρσένης, κατόπιν Ευστάθιος Βάλσαμος και από το 1858 Γεράσιμος Λεβαδίτης, Συντάκτης: Ιωσήφ *Μομφερράτος. Εβδομαδιαία (συνήθως Σάββατο), τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 47x32 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 4 διστήλα, για την Ελλάδα 5 διστήλα και εξωτερικού 6 διστήλα. Τυπογραφείο: «Η Κεφαλλονία» και αργότερα «Η Σάλπιγξ» (αρ. φ. 22-35).

Σύμφωνα με το πρόγραμμά της, που τυπώθηκε σε ημίφυλλο (22 Ιαν. 1849), θα εργαζόταν για την Ένωση της Επτανήσου, αλλά και των άλλων αλύτρωτων ελληνικών εδαφών με το ελληνικό κράτος

ΤΟΜΗ 1. ΣΑΒΒΑΤΟΝ, 9 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1859. ΕΤΟΣ 1.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ.

ΕΛΛΑΣ.
ΑΘΗΝΑΙΣ, σ' Απριλίου 1859.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ:
Τριμηνία τριάντα γράμματα.
Μηνιαία εννέα γράμματα.
Εξαμηνιαία είκοσι γράμματα.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΑΙΧΜΑΙΩΣΗΣ:
Τριμηνία τριάντα γράμματα.
Μηνιαία εννέα γράμματα.
Εξαμηνιαία είκοσι γράμματα.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΑΙΧΜΑΙΩΣΗΣ:
Τριμηνία τριάντα γράμματα.
Μηνιαία εννέα γράμματα.
Εξαμηνιαία είκοσι γράμματα.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΑΙΧΜΑΙΩΣΗΣ:
Τριμηνία τριάντα γράμματα.
Μηνιαία εννέα γράμματα.
Εξαμηνιαία είκοσι γράμματα.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΑΙΧΜΑΙΩΣΗΣ:
Τριμηνία τριάντα γράμματα.
Μηνιαία εννέα γράμματα.
Εξαμηνιαία είκοσι γράμματα.

προσωπικότητα και το έργο του ιταλού φιλόσοφου και επαναστάτη Giuseppe Mazzini, το έργο του οποίου *Περί των καθόντων του ανθρώπου* δημοσιεύεται μεταφρασμένο από τον Παν. *Πανά (το 1859, δεν ολοκληρώνεται). Ως προς τα τοπικά γεγονότα παρακολουθεί την εξέγερση της Σκάλας το 1849 και καταγγέλλει τις ευθύνες της αγγλικής διοίκησης αλλά και των επανήσων αρχόντων για την κακή κατάσταση των αγροτών. Στη στήλη «Ελευθερωμένη Ελλάδα» δημοσιεύονται ειδήσεις από το ελληνικό βασίλειο. Γνωστοί μας συνεργάτες υπήρξαν οι Γερβάσιος Μαυρογιάννης, Σπυρίδων Γ. Μαλάρας, Ιωάννης Α. Αραβαντινός ή Κρασποπάτης κ.ά.

Οι δύο εξορίες του Μομφερράτου ενδυνάμυναν για τις μεγάλες διακοπές της κυκλοφορίας της. Ενώ το φ. 21 τυπώνεται στις 30 Αυγούστου 1849, το φ. 22 τυπώνεται στις 23 Ιανουαρίου 1851¹ μετά το φ. 55 (29 Σεπτ. 1851) η εφημερίδα επανεκδίδεται με καθυστέρηση 7 ετών. Το 1863 κυκλοφόρησε στην Κέρκυρα εφημερίδα με το ίδιο όνομα, όργανο του ομώνυμου συλλόγου, που συντασσόταν από τον Ιάκωβο *Πολυδά και τον Σπυρ. Γουργουράκη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΚΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Κονόβος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864 (Ημίφυλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)». *Επτανησιακά Φυλλάδια*, τ. Ε [Α] Ιανυαρίου 1964, σ. 114-116, 135. Θαν. Καλιαμπάτσ, «Η «Αναγέννησις» των Ριζοσπαστών. Ιδεολογικές καταβολές και αναήττησης του επτανησιακού Ριζοσπαστισμού». *Η Καθημερινή/Επίτ' Ημέρες*, 30 Μαΐου 1999, σ. 25-27.

ΕΡΙ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αναγέννησις

Οδησός. 1908. Κύριος συντάκτης ήταν ο Ε. Παυλίδης, έμπορος, βουλευτής στη Ρωσία και κατόπιν στην Ελλάδα. Εκδίδεται τρεις / τέσσερις φορές την εβδομάδα.

Από δημοσιεύματα της εφημερίδας έγιναν γνωστές οι θέσεις των αντιπροσώπων της κοινότητας του Ροστόβ, που περιεχόνταν σε φυλλάδιο, το οποίο κυκλοφόρησε μετά το συνέδριο των ελληνικών κοινοτήτων στο Ταγανρόγκ, στις 29 Ιουλίου 1917. Το φυλλάδιο είχε τίτλο *Ολίγα περί του ελληνικού ζητήματος* και πολλοί δεν ήθελαν να γίνει γνωστό το περιεχόμενό του, γιατί —σύμφωνα με την άποψη εκπροσώπων της ελληνικής πρεσβείας στην Πετρούπολη— θα έβλαπτε τα εθνικά συμφέροντα. Στις 30 Ιουλίου 1917 η εφ. *Αργοναύτης του Βασιλείου με άρθρο του Ιωάννη Χατζη Ηλία Κάλφρο-

και για την ανάπτυξη και διάδοση του «κινών πολιτικών και κοινωνικών αρχών», σύμφωνα με τις οποίες έπρεπε να οργανωθεί η ελληνική πολιτεία και κοινωνία για να ολοκληρωθεί ο σκοπός της επανάστασης του 1821 και για να επιτευχθεί η «υψηλή αποστολή» της. Οι αρχές αυτές, όπως επαναθεωρούνται στις 18 Απριλίου 1859 (αρ. φ. 55), ήταν το δόγμα της κυριαρχίας του λαού και το δόγμα της Ισότητας, Ελευθερίας και Αδελφότητας, η δε αποστολή της Ελλάδας σχετιζόταν με το σημαντικό ρόλο που θα διαδραμάτιζε σε μια βαλκανική ένωση ή σε μια «ευρωπαϊκή συμπολιτεία».

Τα πρώτα χρόνια, στη στήλη «Εξωτρικά» παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα ευρωπαϊκά επαναστατικά κινήματα, ιδιαίτερα το γαλλικό του 1848, ενώ το 1858-1859 γίνεται πολύς λόγος για τον απελευθερωτικό αγώνα των Ιταλών. Υπάρχουν πολλές αναδημοσιεύσεις από ευρωπαϊκές εφημερίδες, καθώς και κείμενα σχετικά με την αξία του δημοκρατικού πολιτεύματος, ιδιαίτερα προβάλλεται η

γλου σχολίασε άρθρο της εφ. *Αναγέννησις* της Οδησσού, όπου γίνεται αναφορά στην προχειρότητα της διοργάνωσης του συνεδρίου στο Ταγανρόγκ. Γράφει ο Κάλφρογλου: «Η ελληνική κυβέρνηση μέχρι σήμερα δεν είχε καιρόν να φροντίσει δια τους Έλληνας της Ρωσίας αφού εις όλον τον Καύκασον δια πληθυσμόν πλέον των 170.000 Ελλήνων έχει μόνον έναν πρόξενον εν Βατούμ, όστις ποτέ δεν ελάμβανε τον κόπον να κάμη μικρόν περιπάτον έστω και μέχρι Τυφλίδος, νυν δε από 4 μήνας ο Καύκασος δεν έχει ουδέ έναν πρόξενον». Ο Κάλφρογλου θεωρεί ότι οι Έλληνες της Ρωσίας θα πρέπει να στηριχθούν στις δικές τους δυνάμεις και συμπληρώνει: «Άλλως τε αργεί η ημέρα εκείνη καθ' ήν η ελληνική κυβέρνηση θα είνε εις θέσιν να εργασθή δια τους εν Ρωσία Έλληνας είνε δε ζήτημα και κατά πόσον θα δυνηθεί να αναπτυχθή εις υποθέσεις μη αφορώσας αυτήν».

Κύριος συντάκτης ήταν ο Ε. Παυλίδης, έμπορος, βουλευτής στη Ρωσία και κατόπιν στην Ελλάδα. Ο Παυλίδης αρθρογραφούσε επίσης στη δι-σεβδομαδιαία εφ. **Φως* και στην ημερήσια εφ. **Κόσμος*, και οι δυο έντυπα της Οδησσού. Όταν ήρθε στην Αθήνα εργάσθηκε ως δημοσιογράφος σε αθηναϊκές εφημερίδες, κυρίως ως τακτικός συνεργάτης στην εφ. *Τα *Νέα*, και στις εφ. **Πατρίς*, **Ελευθερος Τύπος* (του Ανδρέα *Καβαφάκη), *Εμπρός*, *Δημοκρατία*, **Πρωία*, **Ελευθερον Βήμα*, **Προσφυγικός Κόσμος* κ.ά. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918) δημοσίευσε ενυπόγραφα άρθρα του, πατριωτικού περιεχόμενου, σε ρωσικές εφημερίδες.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΪΣΙΔΗΣ

Αναγέννησις

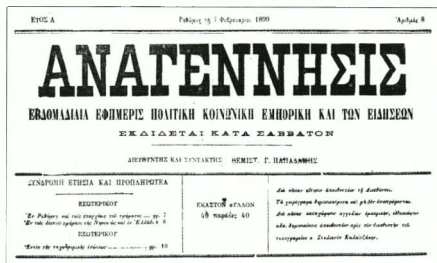
Εβδομαδιαία Εφημερίς Πολιτική Κοινωνική Εμπορική και των Ειδήσεων, Ρέθυμνο, 1 Δεκ. 1898 - 18 Νοε. 1900, αρ. φ. 1-86, περ. Α', 23 Νοε. 1905 - 16 Σεπτ. 1906, αρ. φ. 1-23, περ. Β', 5 Φεβρ. 1907 - 18 Αυγ. 1907, αρ. φ. 1-20, περ. Γ' και τέλος ένα φ. με αρ. 1, 7 Νοε. 1908. Διευθυντής-συντάκτης: Θεμιστοκλής Γ. Παπαδάκης, ενώ από 6 Νοε. 1899 - 18 Νοε. 1900 εμφανίζεται ως εκδότης ο Ι.Ν. Δάνδολος. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Εφημερίς Πολιτική και Εμπορική* (από 23 Νοε. 1905). Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασελιδη, τρίστηλη / τετράστηλη, διαστάσεων 45x31 εκ. Η τιμή του πρώτου φ. ήταν 10 λεπτά, ενώ από το δεύτερο μέχρι το πέμπτο γίνεται 20 παράδες, από το έκτο (23 Ιαν. 1899) μέχρι τον Μάιο 1900 40 παράδες και από 7 Ιουν. 1900 μέχρι το τέλος της περ. Α' 25 παράδες. Η ετήσια συνδρομή κατά την περ. Α'

ήταν για την περιοχή του Ρεθύμνου 7 γρόσια, για την υπόλοιπη Κρήτη και την Ελλάδα 8 γρ. και για το εξωτερικό 10 γρ. Κατά την περ. Β' η συνδρομή εσωτερικού ήταν 6 δρχ. και του εξωτερικού 10 φράγκα. Κατά την περ. Γ' η ετήσια συνδρομή ήταν για την περιοχή του Ρεθύμνου 7 δρχ., για την υπόλοιπη Κρήτη 8 δρχ. και για το εξωτερικό 9 δρχ. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο του Στυλ. Ε. *Καλαϊτζάκη και στη συνέχεια σε εκείνο της *Ιδης.

Ουσιαστικά είναι η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στο Ρέθυμνο μετά την κρητική μεταπολίτευση του 1898, αφού το *Ρέθυμνον* του Στυλ. Ε. Καλαϊτζάκη, που προηγήθηκε κατά επτά ημέρες, έκλεισε με τη συμπλήρωσή μόλις τριών φύλλων. Κατά την περ. Α', παρά τη φιλομοναρχική τοποθέτησή της εκφράζει το ενδοσιώδες, πανηγυρικό και ομόθυμο κλίμα που επικρατούσε στην Κρήτη την εποχή εκείνη, λόγω της απαλλαγής από τον οθωμανικό ζυγό. Στη συνέχεια όμως τάσσεται αναφανδόν υπέρ του Εθνικού Κόμματος, του οποίου υποψήφιος είναι ο διευθυντής της και παρασύρεται στη δίνη των κομματικών αντιπαράθεσεων με τους βενιζελικούς.

Δεν έχει σταθερή δομή στη διάταξη της ύλης, ούτε μόνιμες στήλες. Η παράθεση των ειδήσεων και των σχολίων είναι ακατάστατη και δεν φαίνεται να υπακούει σε κάποιους κανόνες. Κατά καρπούς δημοσιεύει επιστολές και λόγους, ενώ είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι είναι η πρώτη εφημερίδα του Ρεθύμνου που δημοσιεύει φωτογραφίες. Η τέταρτη σελίδα φιλοξενεί αποκλειστικά δικαστικές ειδήσεις, ενώ στις άλλες σελίδες είναι συχνή η παρουσία διαφημιστικών καταχωρήσεων. Δεν είχε τακτικούς συνεργάτες, εντούτοις πρέπει να αναφερθεί η περιστασιακή φιλοξενία κειμένων των Εμμ. Γενεράλι, άλλοτε επωνύμως και άλλοτε με το ψευδώνυμο «Κερόνησος», Νικ. Σταυρουλάκη, Α. Ανδρουλιδάκη και άλλων.

Παρότι φιλοκυβερνητική θα «παυθεί» προσω-

ρινά (Νοέ. 1900), επειδή έγραψε προσβλητικό άρθρο για την Κρητική Χωροφυλακή. Στη δέση της θα εκδοθεί από τον Θ. Παπαδάκη η **Επιθεώρησης* μέχρι το 1905, οπότε επανακυκλοφορεί η *Αναγέννησης* για μια τριετία (1905-1907). αυτή τη φορά σε αντιπολιτευτικό ρόλο αφού έχουν επικρατήσει οι βενιζελικοί με το κίνημα του Θερίσου. Πάντως, είτε στη συμπολίτευση είτε στην αντιπολίτευση θα υποστεί τη λογοκρισία των αρχών, τόσο κατά τον πρώτο χρόνο της έκδοσής της όσο και κατά τη διετία 1905-1906.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΡ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Επίσημος Εφημερίς Κρητικής Πολιτείας*, αρ. φ. 54/Β/22 Νοε. 1900: Μάρκος Γιουμάκης, «Οι πρώτες Ρεθεμνιώτικες εφημερίδες», εφ. *Κρητική Επιθεώρησης*, 6-21 Φεβρ. 1969. Γ.Ζ. Παπιομύτολου, «Εκατό χρόνια Ρεθεμνιώτικων εφημερίδων», π. *Προμηθεΐς ο Πυρφόρος*, τχ. 29 (1982), 165-181 του ίδιου. «Ο Τύπος του Ρεδύμνου», *Καθημερινή/Επίτιμ Ημέρες*, 20 Ιουλ. 1997 του ίδιου. «Οι πρώτες εφημερίδες του Ρεδύμνου: Τουρκοκρατία και Αυτονομία», *Ρεθύμνο 1898-1913: Από την Αυτονομία στην Ένωση*, Ρεθύμνο 1998, σ. 53-56.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ζ. ΠΑΠΙΟΜΥΤΟΛΟΥ

Αναγέννησις

Περιοδικόν Οθησκευτικόν, Ηθικόν και Κοινωνικόν. Εκδιδόμενον δις του μηνός. Ρόδος, 23 Ιαν. 1944 - Φεβρ. 1947, αρ. τχ. 1-71. Διευθυντής-υπεύθυνος: ο πρωτοσύγκελος Ρόδου Απόστολος Παπαϊωάννου. Δεκαπενθήμερο, οκτασέλιδο, διαστάσεων 28x17 εκ. Διανέμεται δωρεάν τις 18 Ιαν. 1946 γίνεται δεκαεξασέλιδο και μεγαλύτερου σχήματος (μερικά πανηγυρικά τχ. είναι εικοσασέλιδα) με τον ίδιο διευθυντή-υπεύθυνο και το ίδιο τυπογραφείο. Από τις 30 Ιουλ. 1946 (αρ. τχ. 64) αποκτά εξώφυλλο, γίνεται μηνιαίο και αναγράφεται η διεύθυνση των γραφείων του στην οδό Στεφάνου Καζούλλη 19. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Εμμ. Παντελίδου στη Ρόδο. Από τις 14 Απρ. 1945 εκδίδεται στο τυπογραφείο «Απόλλων» Ρόδου του Εμμ. Κρητικού. Στις 27 Απρ. 1945 εκδίδεται από το τυπογραφείο Παντελή Εμμ. Παντελίδη και στη συνέχεια και πάλι από το τυπογραφείο Εμμ. Κρητικού. Στις 9 Ιουν. 1945 επανεκδίδεται από το τυπογραφείο Εμμ. Παντελίδου.

Εκδίδεται υπό γερμανική κατοχή, αφού από τον Σεπτέμβρη 1943 που υπέγραψαν οι Ιταλοί την

ανακαυχή και εγκατέλειψαν επίσημα τους πρώην συμμάχους τους, η Δωδεκάνησος είναι υπό τη στρατιωτική διοίκηση των Γερμανών. Είναι το πρώτο ελληνόφωνο έντυπο που κυκλοφορεί στη Ρόδο μετά το 1939, όταν ο τότε Ιταλός κυβερνήτης de Vecchi έκλεισε την εφ. *Η *Ροδιακή*, απαγορεύοντας την κυκλοφορία κάθε ελληνικού εντύπου. Στο γεγονός αυτό έγκαιρα η μεγάλη σημασία και η προσφορά του περιοδικού, η έκδοση του οποίου πραγματοποιήθηκε κάτω από δυσμενείς συνθήκες. Το πρώτο τεύχος καλύπτεται από τον πρωτοσύγκελο Απόστολο με θεολογικά άρθρα, ανάλυση του Ευαγγελίου και επισήμανση των στόχων του, οι οποίοι είναι η ηθική υγεία της κοινωνίας μέσω των βασικών της στοιχείων που είναι ο κλήρος, οι κατηχητές, οι δάσκαλοι και η χριστιανική οικογένεια.

Στην τελευταία σελίδα υπάρχει στήλη με την επωνυμία «Χρονικά» στην οποία αναγράφονται οι διαλέξεις που έλαβαν χώρα την προηγούμενη περίοδο, η ενημέρωση για τα κηρύγματα από θεολόγους στους ναούς και άλλες πληροφίες για δωρεές, εισφορές, ευεργεσίες και εκδηλώσεις. Στα επόμενα τεύχη δημοσιεύονται οι εκδιδόμενες αρχιερατικές εγκύκλιοι και γράφουν άρθρα με θρησκευτικό, παιδαγωγικό, ιστορικό και κοινωνικό περιεχόμενο ο ίδιος ο πρωτοσύγκελος Απόστολος και καθηγητές, όπως ο φιλόλογος Μιχαήλ Σελλής, ο Σεβαστός Μαΐλλης, ο γυμναστής του Βενετοκλείου Γυμνασίου Δημ. Αναστασιάδης και οι Αθηνάγγρας Κωνσταντινίδης, Αχιλλέας Κωνσταντινίδης, Εμμανουήλ Παπαϊωάννου, Γεώργιος Παπαϊωάννου-Ζίγδης, Νικήτας Φαγουράκης, Αν. Γιαρενάκης, Αίγυλ Καζούλλη, Μαρία Κωνσταντάρα, Βλάσης Ιωαννίδης, οι θεολόγοι ιεροκήρυκες Ηλίας Κουντούρης, Κανάρις Πουζουκάκης, Γ. Ασκητής, ο Οικονόμος Παπά Ηλίας Κωτιάδης, ο Δημ. Παπαϊωάννου, ο Α. Ζαγοριανός, ο Παν. Κυριακίδης, ο Εμμ. Παπαμανώλης, ο Μιχ. Αλμυρός, ο Γ.Θ. Γεωργιάδης, ο Α. Βρόντης, η Αθηνά Ταρσούλη, ο Ν. Παπαθανασίου και ο Β. Συνοδάκης.

Δημοσιεύει περιγραφές και πληροφίες για την πείνα που έπληξε τη Ρόδο το 1945 και τις προσπάθειες για τον επισιτισμό του νησιού. Επίσης το

χρονικό της 9^{ης} Μαΐου 1945, ημέρα κατά την οποία αποβίβασταν στη Ρόδο τα αγγλικά στρατεύματα και ο Ιερός Λόχος με τον συνταγματάρχη Χριστόδουλο Τσιγάντη, ελευθερώνοντας το νησί, και στη συνέχεια για την ιστορική επίσκεψη του αντιβασιλέα Δαμασκηνού, με τον «Αβέρωφ», προάγγελο της ελευθερίας των νησιών στις 15 Μαΐου 1945. Εμπλουτίζεται με διηγήματα, ηθικοκοινωνικά, λογοτεχνικά άρθρα και με ανταποκρίσεις «Εξ Αθηνών» ή «Εξ Αιγύπτου».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΡ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ – ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Αναγέννησις

Ανεξάρτητος δεκαπενθήμερος πολιτική εφημερίς των Κυκλάδων. Τήνος, 1929-1941. αρ. φ. 1-234 (περ. Α') / Αναγέννησις Τήνου. Αθήνα, 1945-1946. αρ. φ. 235-244 (περ. Β'). Ιδιοκτήτης: Αλέξ. Γ. Γιαλούρης. Άλλος υπότιτλος: *Δεκαπενθήμερος εφημερίς των Κυκλάδων* (περ. Α', υπό το φ. 185. 5 Ιουλ. 1938). Δεκαπενθήμερη, δύο / τεσσάρων σελίδων, τετράστηλη, διαστάσεων 50x35 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ., αργότερα 2 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 50/60 δρχ., εξωτερικού 100/130 δρχ. Περ. Β': «Εκδίδεται πλέον στην Αθήνα». Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Τιμή φύλλου: 25 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 600 δρχ., εξαμηνιαία 300 δρχ., τριμηνιαία 200 δρχ. Γραφεία: οδ. Γεωργίου Κρέμου 106. Καλλιθέα Αθηνών. Στην Τήνο, την ερ. «αντιπροσωπεύει το κατάστημα του κ. Ιωάν. Κρικελή».

Έντυπο χαμηλών τόνων με ανεξάρτητη γραμμή στα πολιτικά ζητήματα. Περιέχει αρκετά άρθρα τα οποία αναφέρονται στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, ιδίως των ετών 1935-1937. Από το 1938 έως το 1940 λιγοστεύουν τα πολιτικά σχόλια και προτεραιότητα έχουν τα άρθρα που αφορούν σε κυκλαδίτικα θέματα. Ο λόγος του συντάκτη γίνεται περιγραφικός και ουδέτερος. Το 1935 είναι επίκαιρο το πολιτικό ζήτημα. Εκφράζει φιλομοναρχικές τάσεις, χωρίς να οξύνει τη δημόσια συζήτηση για το θέμα. Θεωρεί ότι ο βασιλιάς θα αποτελέσει εγγύηση για ομαλότητα στη χώρα, όπου λόγω εκλογικού συστήματος σχηματίζονται δύσκολα ισχυρές κυβερνήσεις. Επιτρέπει και τον αντίλογο, άρα δικαιώνει τον υπότιτλό της. Εν αναμονή των εκλογών του 1936 προβάλλει το συνδυασμό του Λαϊκού Κόμματος και την προσωπικότητα του κυκλαδίτη υπουργού Πέτρου Ράλλη, ο οποίος είναι επικεφαλής του παραπάνω συνδυασμού. Κατά την ερμηνεία είναι ο μόνος υπουργός από τις Κυκλάδες ο

οποίος ασχολήθηκε αποτελεσματικά με τα προβλήματα σε όλα τα νησιά (αρ. φ. 126. 1 Ιουν. 1935). Αυτοδημιούργητος, δεν αποκόμισε οφέλη από το αξίωμά του, αλλά το τίμησε. Το μόνο ελάττωμα το οποίο του καταλογίζεται είναι ότι δίνει εύκολα υποσχέσεις για έργα τα οποία δύσκολα πραγματοποιούνται.

Σε άρθρο στις 16 Ιουνίου 1936 με τίτλο «Πολιτικά Κυκλάδων» (αρ. φ. 138), παρουσιάζονται όλοι οι εκλογικοί συνδυασμοί και οι υποψήφιοι των Κυκλάδων. Μετά τις εκλογές, αφού δεν βγήκε μια ισχυρή πλειοψηφία, γράφει (αρ. φ. 140, 18 Φεβρ. 1936) πως θα ήταν καλύτερα να σχηματιστεί πάλι νέα υπηρεσιακή κυβέρνηση, «ήτις να υποβάλει προς ψήφισιν εις την Εθνοσυνέλευσιν το νέον Σύνταγμα και να προηθί άμεσώς κατόπιν εις εκλογάς». Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται ανοικτή επιστολή προς τους νέους βουλευτές, όπου επισημαίνεται πως οι Κυκλαδίτες έχουν υπέρ το δέον αναπτυγμένο το αίσθημα ατομισμού. Είναι ελάττωμα. Πρέπει να αλληλογνωριστούν και να αναπτύξουν σχέσεις στενής αλληλεγγύης και φιλίας. Αυτό επι-

τυγχάνεται εν μέρει με την ίδρυση συλλόγων Κυκλαδιτών στην Αθήνα και στα νησιά. Χρειάζεται σύσφιξη σχέσεων και συνεργασία για να λυθούν τα προβλήματα τα οποία δέτουν στο περιθώριο τη νησιωτική χώρα.

Το πιο σημαντικό από τα ζητήματα που επείγουν είναι η ενίσχυση του Δημοτικού Νοσοκομείου Σύρου. Το δεύτερο αφορά επίσης στην πρωτεύουσα των Κυκλάδων. Χρειάζεται να δημιουργηθεί εκεί μια πλωτή δεξαμενή που θα τόνωνε την ελληνική ναυτιλία και φυσικά την οικονομία του νησιού. Το τρίτο ζήτημα είναι ίδρυση ναυτικής σχολής στην Άνδρο. Η ανάπτυξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της μελισσοκομίας χρειάζεται επίσης στρατηγική και υποστήριξη. Στον τομέα της δημόσιας υγείας θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί πιο αποτελεσματικά το πρόβλημα της ελονοσίας, ιδιαίτερα στην Άνδρο και τη Νάξο (αρ. φ. 173, 2 Δεκ. 1937).

Από το 1937 παρατηρείται μια εσωστρέφεια στην εφημερίδα. Η ίδια δηλώνει την 1^η Νοεμβρίου 1938 στο κύριο άρθρο της τα εξής: «*Η Αναγέννησις* εξυτηρήτῃσε πάντοτε τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα των Κυκλάδων και των Κυκλαδιτών, προσπαθούσα να ευρίσκειται εν τάξει με την αλήθεια αφ' ενός και το δίκαιον αφ' ετέρου [...] εκρατήσαμεν πάντοτε υψηλά τας ηθικάς εκείνας αρχάς της πατρίδος και της δημοκρατίας, άνευ των οποίων δεν νοείται καθ' ημάς η Ελληνική κοινωνία». Μετά ένα έτος ακριβώς κλείνει το δέκατο έτος της έκδοσής της, το οποίο δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητο για μία μικρή επαρχιακή εφημερίδα. Σκοπός της ήταν πάντα η εξυπηρέτηση των αναγκών της Τήνου και των Κυκλάδων εν γένει.

Συνεπώς στις αρχές της, ενημερώνει τακτικά τους αναγνώστες της για διάφορες εκδηλώσεις της Αδελφότητας Τηνίων στην Αθήνα, όπως και των άλλων συλλόγων Τηνίων και Κυκλαδιτών στην πρωτεύουσα. Οι ποικίλες δημοσκευτικές γιορτές και πανηγύρεις που οργανώνονται στην Τήνο προβάλλονται τακτικά από τις στήλες της. Η διοίκηση του Ιερού Ιδρύματος της Ευαγγελίστριας απασχολεί επίσης τη σύνταξη, η οποία υποστηρίζει και προωθεί τη στροφή των νησιωτών προς τον τουρισμό.

Ο αρχισυντάκτης, αφού αναγκάστηκε να διακόψει την έκδοσή της το 1941 λόγω της εμπόλεμης κατάστασης, γράφει τον Μάιο 1945 (αρ. φ. 235) ότι μετά τέσσερα ολόκληρα έτη «*η Αναγέννησις* επανευρίσκει τους αναγνώστας της» και ότι ο τίτλος της εφημερίδας συμβολίζει και το πρόγραμμά

της και σ' αυτόν τον σκοπό θα διαθέσει τις μικρές της δυνάμεις, με τιμιότητα, θάρρος και πίστη.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (Τήνος, 1935-1940, αρ. φ. 126-217 και Αθήνα, 1945-1946, αρ. φ. 235-244. Δεμένη σε σώμα με τις συριανές εφ. *Ασπίς* και *Αλήθεια*), ΕΛΙΑ (1929 - [17 Ιουν. 1935]).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΕΤΑΛΑ

Αναγέννησις

Εφημερίς του λαού ανεξάρτητος, Τρίκαλα, Ιαν. 1893 - 5 Απρ. 1969. Εκδότης: Ιωάννης Γ. Θεοδωρόπουλος, που ήταν μόλις 16 ετών. Η ιδιοκτησία, έκδοση και διεύθυνση πέρασαν κατά χρονικά διαστήματα στους Νικ. Λίβερη (1902), Β. Θεοδωρόπουλο (1902), Ευρυδίκη Θεοδωροπούλου-Λίβερη (1941) και Ι. Λίβερη (1945). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων* (1909)· *Εφημερίς του λαού καθημερινή* (1919)· *Ημερησία πρωινή εφημερίς* (από 1 Ιαν. 1922)· *Ημερησία αγροτική-μικροαστική εφημερίς* (από 11 Δεκ. 1922)· *Ημερησία πρωινή εφημερίς Τρικάλων* (από 29 Ιαν. 1928)· *Καθημερινή εθνική εφημερίς, εκδομένη εν Τρικάλαις* (από 18 Αυγ. 1949)· *Εθνική εφημερίς Τρικάλων. Η αρχαιότερα εξ όλων των συνεχώς εκδιδόμενων ελληνικών εφημερίδων* (από 5 Ιουν. 1962)· *Η αρχαιότερα συνεχώς εκδιδόμενη καθημερινή ελληνική εφημερίς* (από 1 Μαρτ. 1968). Εβδομαδιαία, κυκλοφορούσε κάθε Κυριακή και από το 1902 κάθε Σάββατο. Από το φθινόπωρο του 1909 μετατράπηκε σε καθημερινή, πρωινή. Αρχικά διελλήθη και στη συνέχεια τετρασέλιδη / πολυσελίδη, εξάσθηλη / οκτάσθηλη, διαστάσεων 60x43 εκ. Η διάσταση των σελίδων ποικίλλει, ανάλογα με την επάρκεια του χαρτίου. Τιμή φύλλου: από 20 λεπτά μέχρι 100 δρχ, μεταπολεμικά. Διέθετε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Η πρώτη αξιολογή εφημερίδα των Τρικάλων μετά την απελευθέρωση της πόλης από τους Τούρκους. Υπήρξε η μακροβιότερη τρικαλινή εφημερίδα, επαρχιακή, αλλά και πανελλήνια, μαζί με τη *Θεσσαλία του Βόλου και την *Ακρόπολη του Βλ. *Γαβριιλίδη, με διάρκεια συνεχούς έκδοσης εβδομήντα έξι ετών. Ο Ιωάννης Γ. Θεοδωρόπουλος εξελίχθηκε σε θαρραλέο και μαχητικό δημοσιογράφο, υποστηρικτή πολιτικά της δυναστείας και τοπικά των αγροτών και των εργαζομένων.

Κατά το χρονικό διάστημα 1948-1953 η κυκλοφορία, ως απόρροια της τεχνικής αρτιότητας και της δημοσιογραφικής πληρότητας, έφθασε τα 3000 φύλλα καθημερινά, ρεκόρ για την εποχή εκείνη. Όμως, γνώρισε και πολλές περιπέτειες, όπως η καταστροφή των εγκαταστάσεών της από βόμβα των Ιταλών τον Απρίλιο 1941 και η λεηλασία τους από Ένοπλους αντιφρονούντες κατά τη διάφο-

κεια του Εμφυλίου, που μετέφεραν υλικά και μηχανήματα στο θουόν για την έκδοση του παράνομου Τύπου. Υπήρξε η πρώτη τρικαλινή εφημερίδα που πέρασε στη λινοτυπία. Έγραψε λαμπρή και πρωτοποριακή ιστορία στο χώρο του τοπικού και του ελληνικού γενικότερα Τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: 1919-1969). ΔΒΤ (ελλ. σ.: σε φωτοτυπίες).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αχιλ. Καρανάσιος, *Παλιά πνευματικά Τρίκαλα*, 1956· Θεολ. Τριανταφύλλου, *Τα παλιά Τρίκαλα - Αναμνήσεις και ιστορήματα*, Τρίκαλα 1976· Νίκη Καμπόση, *Η ιστορία του Τρικαλινού Τύπου και η δημοσιογραφία*, Τρίκαλα 1989· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 28-29· Μιρούλα Κλιώρα, *Από τον Σείφιουλλάχ ως τον Ταϊταίνη*, τ. 1-3, Αθήνα, Κέδρος, 1996.

ΕΥΘ. ΓΡ. ΛΩΛΗΣ

Αναγνωστόπουλος, Βασίλης Α. [Ergo]

(Κωνσταντινούπολη, 1910 - Αθήνα, 1982). Γελοιογράφος, διαφημιστής, ζωγράφος. Σπούδασε στη Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου και στο Τμήμα Διαφημίσεων της Güzel Sanatlar Akademisi της Κωνσταντινούπολης. Το 1954 ήρθε στην Ελλάδα. Διαφημίσεις και σχέδιά του έχουν δημοσιευτεί στα περιοδικά της Κωνσταντινούπολης *Τέχνη*, *Ιμβρος*, στις εφ. *Εφημερίς*, *Ο Πολίτης* και στον τουρκικό Τύπο.

Διακόσμησε τα π. *Φωνή*, *Λαϊκόν Ημερολόγιον Μ. Κωνσταντινούπολου*, φιλοτέχνησε εξώφυλλα βιβλίων: *Ώς Λαμπίρη*, *Ρένα* (1942), *Η ζωή των ανθρώπων* (1965), *Λυρικά βιώματα* (1966), *Λυρικοί στοχασμοί*, *Καινουργία ζωή* (1981)· Ι. Γ. Παναγιωτίδη, *Ο νεανικός φάρος* (1942), *Γνώδι σαντόν* (1943), περιοδικών: *Λεύκωμα Αποφοιτών Ιωακείμειου*, *Α.Θ. Γδοντέλλη*, *Εικονογραφημένο-Εγκυκλοπαιδικό Νέο Ημερολόγιο*, και εφημερίδων: *Ιμβριακή Ηχώ*. Έγραψε άρθρα σε περιοδικά (*Ιμβρος*), εφημερίδες (*Ο Πολίτης*, *Ιμβριακή Ηχώ*) και αλλού.

Στις γελοιογραφίες του τα θέματά του προέρχονται από τα κοινωνικά και τα πολιτικά γεγονότα του τόπου του, με μεγάλη ικανότητα σύλληψης των μορφών και λεπτή αίσθηση του χιούμορ. Επιδόθηκε στη ζωγραφική με ελαιογραφικά τοπία, τα οποία βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνας.

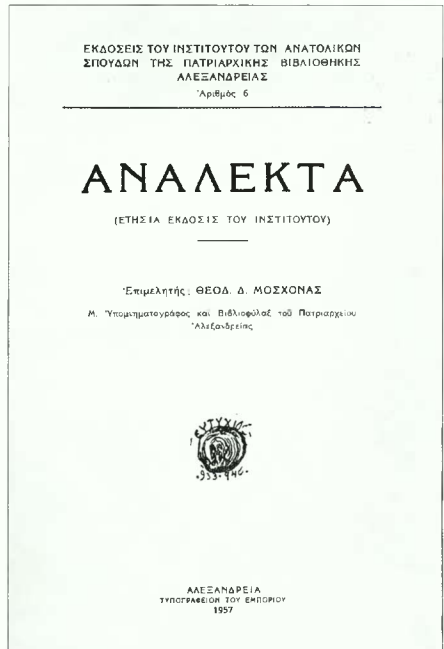
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών*, *Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ανάλεκτα

Ετήσια έκδοσις του Ινστιτούτου Ανατολικών Σπουδών, Αλεξάνδρεια / Αθήνα, 1955-1982, 2000<;>, αρ. φ. 1-32<;>. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, Διευθυντής κατά την περ. Α' υπήρξε ο τότε βιβλιοθηκάριος και κατόπιν υπεύθυνος Τύπου και Μ. Υπομηματογράφος του Πατριαρχείου Θεόδωρος Μοσχονάς, Διευθυντής κατά την περ. Β' είναι ο καθηγητής-διευθυντής ερευνών στην Ακαδημία Αθηνών και Μ. Άρχων του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας Ευθύμιος Σουλογιάννης, Διανέμεται σε Αίγυπτο, Ελλάδα και Δ. Ευρώπη. Τυπωνόταν κατά κειροφύλακα σε διάφορα τυπογραφεία: «Τυπογραφείο του Εμπορίου», «Τυπογραφείο Ταχυδρόμου», εκδόσεις «Διήγηση», Αθήνα.

Η έκδοση του περιοδικού άρχισε το 1955 επί πατριαρχίας Χριστοφόρου Β' Δανιηλίδη, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 1000 χρόνων λειτουργίας της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας και της ίδρυσης του Ινστιτούτου Ανατολικών Σπουδών στην ίδια πόλη και υπό την αιγίδα του εκεί Πατριαρχείου. Περιλαμβάνει μελέτες σε γλώσσα ελληνική, αραβική, γαλλική και ιταλική.

κυρίως θεολογικού και εκκλησιαστικού περιεχομένου, καθώς και μελέτες ιστορικού περιεχομένου, που αφορούν συνήθως το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας καθώς και τη σχέση του με άλλες χριστιανικές εκκλησίες ανά τον κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευθ. Σουλογιάννης, «Το Ινστιτούτο Ανατολικών Σπουδών της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης της Αλεξανδρείας και τα Ανάλεκτα. Η Ελετηρική αυτού περιοδικού», *Παρισσός*, 11 (1969) και αναδημοσίευση στο π. *Πάντανος*, τ. 80 (1988), 17-18.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ανάπλαισις

Εβδομαδιαίον περιοδικόν του ομωνύμου συλλόγου, Εκδίδεται κατά Σάββατον. Αθήνα, Σεπτ. 1887 έως σήμερα [2005], με διακοπές, αρ. τχ. 1-417. Περιοδολογήση: περ. Α' (1887-1915), περ. Γ' (1916-1922), περ. Δ' (1922-1942)· η έκδοση διακόπτεται τα έτη 1943-1952 και με την επανέκδοσή της φέρει την ένδειξη περ. Β' (1953-1963), περ. Γ' (1964-2002) και περ. Δ' (2003 έως σήμερα). Ιδιοκτήτης: Σύλλογος «Ανάπλαισις». Εκδότες: Σύλλογος «Ανάπλαισις» (1887-1971 και 1983-1997), Κ. Μουστάκης (1971-1982), Γ.Α. Γαλίτης (1997 έως σήμερα). Διευθυντές: Κ. *Διαλη(ευ)σμάς (1887-1888), Μ. *Γαλανός (Ιαν. 1889 - Αύγ. 1889), Κ. Διαλησμάς (Σεπτ. 1889 - Σεπτ. 1890), Φίλ. Παπαδόπουλος (Σεπτ.-Δεκ. 1890), Ι. Μεσολωράς (1891-1893), Μ. Γαλανός (1893-1899, από Ιουλ. 1895 έως Φεβρ. 1898 αρχισυντάκτης είναι ο Ι. Σκαλτσούνης και από Φεβρ. 1898 έως Σεπτ. 1899 ο Κ. Διαλησμάς), Πανάρ, Δουλγέρης (Σεπτ. 1899-1901, αρχισυντάκτης ο Μ. Γαλανός), Μ. Γαλανός (Ιαν. 1901-1912), Τιμόθεος Αναστασίου (1913-1914), Κ. Διαλησμάς (Αύγ. 1914 - Δεκ. 1915), Μ. Γαλανός (1916-1920), Κ. Διαλησμάς (1921), Ιω. Παπαδόπουλος (1922 - Ιουλ. 1928), Π. Παπαδόπουλος (Αύγ. 1928-1932), Μ. Γαλανός (αρχισυντάκτης από Σεπτ. 1932 - Ιαν. 1933), Εμμ. Μυτιληναίος (Φεβρ. 1933 - Σεπτ. 1934), Β. Βέλλας (Οκτ. 1934 - Σεπτ. 1935), Μ. Γαλανός (Οκτ. 1935 - Δεκ. 1942), από Ιαν. 1953 έως Αύγ. 1975 διευθύνεται από επιτροπή (διευθυντής σύνταξης: Ιαν. 1953 - Ιουλ. 1963 Κ. Κούρκουλας, Οκτ. 1963 - Αύγ. 1975 Κ. Μουστάκης), Κ. Μουστάκης (Σεπτ. 1975 - Δεκ. 1982), Κ. Κούρκουλας (1983-1988), διευθύνεται από επιτροπή (1988-1997), Γ.Α. Γαλίτης (Ιούν. 1997 - Μάιος 2005), Το τεύχος της 4^{ης} Ιαν. 1898 έχει τίτλο *Ανάπλαισις και Αγάπη*, όταν συγχωνεύεται με το π. *Αγάπη. Άλλοι υπότιτλοι: *Όργανον του ομωνύμου συλλόγου υπό την επίτιμον προεδρείαν του διαδόχου Κωνσταντίνου* (1906)· *Εθνικοδρασκευτικόν φύλλον του ομωνύμου συλλόγου* (1908)· *Εθνικοδρασκευτικόν φύλλον του ομωνύμου συλλόγου, υπό την πνευματικήν διεύθυνσιν του Σεβασμιωτάτου Επισκόπου Καλαβρύτων και*

Αιγαλείας κ. Τιμοθέου (1913)· *Εθνικοδρασκευτικόν φύλλον του ομωνύμου συλλόγου* (1914)· *Όργανον του ομωνύμου συλλόγου ιδρυθέντος τω 1887* (1922)· *Θρησκευτικόν φύλλον* (1930)· *Εκκλησιαστικόν περιοδικόν όργανον του ομωνύμου συλλόγου, έτος ίδρύσεως 1887* (1953). Αρχικά μηνιαία, δεκαήμερο, εβδομαδιαία· από το 1953 επαναλαμβάνει τη μηνιαία δεκαεξαεπίδη έκδοσή του και από το 1979 εκδίδεται ανά δίμηνο. Ασυγχής αριθμηση τευχών και σελίδων, δίσηλο, διωστάσιων 27x18 εκ. (αρχικά). Αρχική τιμή ετήσιας συνδρομής εσωτερικού 10 άρχ., εξωτερικού 10 χρυσά φράγκα, αλλάζει στη συνέχεια, ενώ από το 1922 αναγράφεται τιμή ετήσιας συνδρομής Αμερικής 2δολ. και τιμή τεύχους 50 λεπτά. Πρώτο τυπογραφείο: Α. Κολλαράκη (ή Καλαράκη) και Ν. Τριανταφύλλου. Σημερινό τυπογραφείο: Επτάλοφος ΑΒΕΕ.

Πρόκειται για το αρχαιότερο και μακροβιότερο έντυπο χριστιανικού συλλόγου. Θρησκευτικό περιοδικό που συντάσσεται σε απλή καθαρεύουσα και δημοσιεύει μελέτες, δοκίμια και μαχητικά κείμενα χριστιανικού υπολογητικού χαρακτήρα. Στις πρώτες δεκαετίες της έκδοσής του δημοσιεύει «επιστημονικά», «ηθικοδρασκευτικά», «ηθικοκοινωνικά» και «ηθικοπολιτικά» άρθρα. Κατά τα τέλη του 19^{ου} αι., ιδίως μετά τη συγχώνευση με το π. *Αγάπη*, απευθύνεται σε ευρύτερο κοινό και δημοσιεύει ερμηνείες ή μεταφράσεις κειμένων της εκκλησιαστικής παράδοσης, κατηγορίες, κηρύγματα και ηθικές συμβουλές. Συχνές, επίσης, είναι μέχρι τη δεκαετία του 1940 οι δημοσιεύσεις ποιημάτων, διηγημάτων ή διαλόγων. Μετά την επανέκδοσή του 1953, η ύλη αποτελείται από «άρθρα γραμμής» (έτσι χαρακτηρίζονται μέχρι το 1978) για εκκλησιαστικά κυρίως ζητήματα, θεολογικά άρθρα και εκκλησιαστικές ειδήσεις. Στα διαχρονικά ενδιαφέροντα του περιοδικού περιλαμβάνονται η εκκλησιαστική διοίκηση, η κατάσταση του κλήρου στην Ελλάδα, οι σχέσεις εκκλησίας και κράτους, καθώς και οι σχέσεις της Ορθόδοξης με την Καθολική Εκκλησία και τον προτεσταντισμό. Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του εμφανίζονται ειδήσεις ή σχόλια για την ελληνική και τη διεθνή εκκλησιαστική κίνηση, και επικετικά για πολιτικά γεγονότα. Ακόμη, υπάρχουν τακτικά αναγγελίες έκδοσης χριστιανικών ή θεολογικών βιβλίων, βιβλιοκρισίες, ειδήσεις για τη λειτουργία του συλλόγου και άλλων χριστιανικών αδελφοτήτων, αλληλογραφία, διαφωτιστική για τη διακίνηση και την αποδοχή του περιοδικού. Συγκαταλέγεται στα βασικά μέσα προώ-

δησης των στόχων του ομώνυμου συλλόγου, δηλαδή «την ανάπλαση και διοργάνωση της κοινωνίας διά του χριστιανισμού εξυπηρετούμενου υπό των επισημών και των τεχνών».

Κύριοι συντάκτες και ιδρυτικά μέλη του συλλόγου είναι ο Κ. Διαλησιμάς (φιλόλογος, διευθυντής ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου), ο Μ. Γαλανός (δικηγόρος) και ο Ι. Σκαλιτσούνης (επιχειρηματίας, νομι-

Χρυσ. Παπαδόπουλος, Ιερ. Κοτσώνης, Αθ. Κοτταδάκης, Ν. Μπουγάτσος, Σ. Αγουρίδης* επίσης συνεργάζονται γιατροί, δικηγόροι και εκπαιδευτικοί, μέλη του συλλόγου.

Διακινείται αρχικά ως συνδρομητικό περιοδικό με το σύστημα των αναποκριτών (έμμισθων ή εδελωτών) σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια αλλά και σε πολλές ελληνικές κωνότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ευρώπης. Οι πρώτοι συντάκτες προέρχονται από το θρησκευτικό και πολιτικό κίνημα του Απ. *Μακράκη, με το οποίο ήρθαν σε ρήξη, επιτελώνοντας να συμβάλουν στην κοινωνική και την εκκλησιαστική αναμόρφωση τασσόμενοι στο πλευρό της Εκκλησίας. Το περιοδικό συμμετέχει ενεργά στην ενδοεκκλησιαστική ζωή και διατηρεί στενή σχέση με τον εκκλησιαστικό δεσμό λειτουργώντας κατά διαστήματα ως ημιεπίσημο εκφραστής του. Ο μητροπολίτης Αθηνών Γερμανός Καλλέργης εκλέγεται πρόεδρος του συλλόγου και έχει την εποπτεία του περιοδικού από το 1890 έως τον θάνατό του, το 1896. Ο Τιμόθεος Αναστασίου, επί χρόνια συνεργάτης της Αναπλάσεως, ως επίσκοπος Καλαβρύτων και Αιγιαλείας την αναλαμβάνει υπό την πνευματική του προστασία κατά τα έτη 1913-1914, οπότε «εκδίδεται ίβνα αναπληρώσης ή συμπληρώση των άμβωνα της Εκκλησίας, εμπνεύουσα πίστιν και φιλοπατρίαν και στηρίζουσα εις τον ηρωισμόν της αγάπης», όπως αναφέρεται στο πρωτοσέλιδο μότο των ετών αυτών. Ακόμη υποστηρίζει το έργο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών στη διάρκεια της θητείας του Χρυσόστομου Παπαδόπουλου (1923-1938), ο οποίος υπήρξε τακτικός συντάκτης και εκλέχθηκε επίτιμος πρόεδρος του συλλόγου το 1934.

Το περιοδικό, εκφράζοντας τις θέσεις και τις στοχεύσεις του ομώνυμου συλλόγου, διαλέγεται με τα ωριμότερα ιδεολογικά ρεμάτα της εποχής συγκροτώντας μια δυναμική απάντηση σ' αυτά. Στρατεύεται στην καταπολέμηση του «αδείμου», του «δαρβινισμού», του «υλισμού» και του «κοινωνισμού», σπηλιεύοντας όσους θεωρεί εκφραστές τους (όπως το π. *Προμηθεύς του Κ. Μητσόπουλου, τον γιατρό Σ. Απο-

κός). Στη συνέχεια στους συνεργάτες προστίθενται προσωπικότητες ή λογοτέχνες, όπως οι Α. Ραγκαβής, Αχ. Παράσχος, Κ. *Παλαμάς, Φ. *Κόντογλου, καθώς και πανεπιστημιακοί, δικαστικοί, κληρικοί ή θεολόγοι, όπως οι Ι. Μεσολωγός, Π. Καρολίδης, Γγν. Μοσχάκης, Π. Τρεμπέλας, Δ. Μπαλάνος, Μ. *Γεδεών, Αμ. Σ. Αλβιζιάτος, Γερ. Κωνιάδης, Γ. Ράμμος, Αλ. *Τσιφινιάδης, Τιμόθεος Αναστασίου,

στολίδη, συγγραφέα του βιβλίου *Αι ψυχώσεις, τον Αβρ. Ελευθερόπουλο, τον Πλ. *Δρακοῦλη*, και εμπλέκεται σε ανοιχτή διαμάχη με το π. **Εφημερίς των Κυριών*, υιοθετώντας αρνητική στάση στο ζήτημα της γυναικείας χειραφέτησης. Παράλληλα, λαμβάνει θέση στα μείζονα πολιτικά ζητήματα, αναδεικνύοντας τη χριστιανική ηθική ως δύναμη κοινωνικής αναμόρφωσης. Το 1888 ο διάδοχος τότε Κωνσταντίνος αναγορεύεται επίτιμος πρόεδρος του συλλόγου, ενώ το περιοδικό υπεραισπίζεται από θέση αρχής του δεσμού της βασιλείας. Ο Μ. Γαλανός αναπτύσσει πολύμορφη δράση ως λαϊκός ιεροκήρυκας και εκλέγεται βουλευτής στις δύο Αναθεωρητικές Βουλές του 1910 με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αρχικά υποστηρίζεται η πολιτική της ουδετερότητας, αλλά όταν η διεύθυνση του περιοδικού περνάει στον Μ. Γαλανό, διατυπώνονται απόψεις ευνοϊκές για την εμπλοκή στον πόλεμο. Μετά τον θάνατο του Κ. Διαλησμά (1921) και τη μετάβαση του Μ. Γαλανού στην Αμερική την ίδια χρονιά, το περιοδικό εκδόθηκε με φροντίδα του Ιω. Παπαδόπουλου (γαμπρού του Διαλησμά) και του Π. Παπαδόπουλου, αδελφού του μελλοντικού αρχιεπισκόπου Αθηνών. Το 1942 η έκδοση διακόπτεται λόγω οικονομικών δυσχερειών, ενώ λίγα χρόνια αργότερα αποβιώνει και ο Μ. Γαλανός (1948). Με την επανεκδοσή του 1953 γίνεται θήμα ενδοεκκλησιαστικών και θεολογικών συζητήσεων με την πεποίθηση ότι «η Ορθόδοξος Εκκλησία μας δεν έχει ανάγκη "μεταρρυθμίσεων δεμελιωδών" όπως διακηρύσσουν μερικοί δήθεν νεωτεριστά, αλλ' έχει ανάγκη βαθύτερας και ευρύτερας πνευματικής αναπλάσεως». Στις σελίδες του υποστηρίζονται η ανάρρηση του Ι. Κοτσώνη στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών, οι εκκλησιαστικές οργανώσεις ως «ανεκτιμητο κεφάλαιο» και η «κάθαρσις» του κλήρου.

Η *Ανάπλασις* υπήρξε λίκνο αρκετών χριστιανικών περιοδικών, όπως τα *Επίγνώσις*, *Αγάπη, *Ζωή, *Ακτίνες. Αποτελεί πλουσιότατη πηγή γνώσεων για πολλαπλές πτυχές της νεότερης ελληνικής σκέψης και ιστορίας.

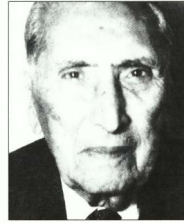
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΒΣΑΑ. ΓΒ. ΕΒΕ. ΣΤΘΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Ανάπλασις*, τ. 1887-2000· Ν.Θ. Μπουγάτσος, «*Ανάπλασις*», ΘΗΕ, τ. Β', Αθήνα 1963, στήλες 541-545· Φ. Πιλιού (επιμ.), *Δημήτρης Γληνός*, Άπαντα, τ. Β', Αθήνα 1983, σ. 519-522· Θ. Καλαράτης, «Θρησκευτικότητα και κοινωνική διαμαρτυρία: οι οπαδοί του Απόστολου Μακράκη στη βορειοδυτική Πελοπόννησο

(1890-1900). *Ιστορικά*, 18/19 (Ιούν./Δεκ. 1993), 113-142· Πελαγία Μαρκέτου, *Το περιοδικό Ανάπλασις (1887-1897)*, αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΛΑΓΙΑ ΜΑΡΚΕΤΟΥ

Αναστασιάδης, Γεώργιος

(Βατούσα Λέσβου, 1874 - Αθήνα, 1971). Εκδότης, δημοσιογράφος. Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή της Κωνσταντινούπολης. Εγκαταστάθηκε στη Σμύρνη όπου έμεινε έως το 1922. Εκτός από τον Γεώργιο, άλλα δύο αδέρφια του σταδιοδρόμησαν ως δημοσιογράφοι: ο Ευριπίδης Αναστασιάδης στο Κάφο, όπου εργάστηκε ως δημοσιογράφος στο *Φως και ο Τέρπανδρος *Αναστασιάδης που εξέδωσε στην Κωνσταντινούπολη το σατιρικό φύλλο *Βούρδουλας* και στη συνέχεια δημοσιογράφησε στη Μυτιλήνη.

Ξεκίνησε ως αθλητικογράφος με το ψευδώνυμο «*Αίας*» και συνέχισε με χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «*Θεατής*». Από το 1906 διέτελεσε συντάκτης της *Ημερησίας του Ν. Τσουρουκτσόγλου και από το 1909 έως το 1913, όταν η εφημερίδα διέκοψε την έκδοσή της λόγω της καταδίκης της από το τουρκικό στρατοδικείο, διέτελεσε εκδότης και αρχισυντάκτης της.

Διακρίθηκε για την αρθογραφία του τόσο σε εθνικά και κοινοτικά θέματα, όσο και στο γλωσσικό ζήτημα, το οποίο ο ίδιος ανακίνησε για πρώτη φορά μέσα από την εφ. *Ημερησία* και έμεινε γνωστός για τους αγώνες του υπέρ του δημοτικισμού. Μέσα σε ένα κλίμα σχολαστικισμού που επικρατούσε στη Σμύρνη, η επιλογή του προκάλεσε την επίθεση όσων σμυρναϊκών εφημερίδων υπεράσπιζαν με φανατισμό την καθαρεύουσα. Στον αγώνα του υπέρ της δημοτικής είχε σύμμαχο τον Εμ. Εμμανουηλίδη, τον μετέπειτα βουλευτή Αθηνών και υπουργό Κοινωνικής Πρόνοιας. Έγινε περισσότερο γνωστός με το εβδομαδιαίο σατιρικό του φύλλο, *Κότanos, του οποίου διέτελεσε εκδότης έως ότου διορίσθηκε γενικός γραμματέας του Ταμείου Περιθάλψεως Προσφύγων (1924).

Υπήρξε από τα 35 ιδρυτικά στελέχη της Ένωσης Σμυρναίων και μόνιμο μέλος της επιτροπής συντάξεως του π. *Μικρασιατικά Χρονικά*, στο οποίο δημοσίευσε πολλές μελέτες του. Ανάμεσα στα δημοσι-

εύματα του περιλαμβάνονται: «Η συμβολή των Μικρασιατών εις την Εθνικήν Αναγέννησιν», «Βιογραφία του Σάββα Ρουμής Πασά, Χάι Χουρούμ», «Η ζωή και το έργο του Σ. Σολομωνίδη» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Νικορέτζος, *Κόπανος ο Ρωμικός της Σμύρνης, το έπος της σατιρικής εφημερίδας του Γ.Ι. Αναστασιάδη*, Αθήνα, εκδ. Εντός, 2000, σσ. 25-30, 33-41.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΑΧΛΑΔΗ

Αναστασιάδης, Κώστας

(Αθήνα, 1907-1998). Δημοσιογράφος, μεταφραστής. Η συμμετοχή του από τα νεανικά του χρόνια στο κομμουνιστικό κίνημα είχε σαν αποτέλεσμα την πλούσια αρθρογραφία του στα έντυπα των πολιτικών οργανώσεων που

συμμετείχε. Από το 1924 συμμετείχε στους κύκλους της οργάνωσης του «Αρχείου Μαρξισμού». Το 1926 εγγράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Υπήρξε πρωτεργάτης της μεγάλης φοιτητικής απεργίας του 1929, συνελήφθη και καταδικάστηκε σε 2,5 μήνες φυλακή και απεβλήθη οριστικά από το πανεπιστήμιο. Την περίοδο αυτή ήταν υπεύθυνος της δεκαπενθήμερης εφ. *Φοιτητής που εξέδιδαν φοιτητές αριστερών τάσεων προσκείμενοι στην οργάνωση των Αρχαιομαρξιστών. Μετά την αποβολή του από το πανεπιστήμιο ανέλαβε ηγετικές θέσεις στην οργάνωση των Αρχαιομαρξιστών (γραμματέας της οργάνωσης Νότιας Ελλάδας). Υπήρξε ένας από τους βασικούς συντάκτες της εφημερίδας η *Πάλη των Τάξεων. Το 1934 μετά τη διάσπαση στο εσωτερικό της αποχώρησε από την οργάνωση και συμμετείχε στην οργάνωση Μπολσεβίκος.

Υπήρξε αρχισυντάκτης της εφ. *Νέος Δρόμος* που εκδιδόταν από την οργάνωση Μπολσεβίκος. Ακολούθως συμμετείχε στην οργάνωση ΕΟΚΔΕ (Ενωτική Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας) που είχε επικεφαλής τον Παντελή *Πουλιόπουλο. Στα χρόνια της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου συνελήφθη και φυλακίστηκε για ένα διάστημα στις φυλακές της Ακροναυπλίας.

Στα χρόνια της γερμανικής κατοχής συμμετείχε στο κίνημα της αντίστασης ως μέλος του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Παράλληλα υπήρξε ιδρυτικό μέλος του ΕΣΚ(Κ)Ε (Επαναστα-

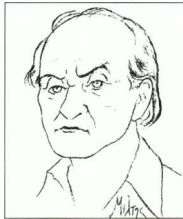
τικό Σοσιαλιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας). Αρθρογραφούσε στην εφημερίδα της οργάνωσης *Κόκκινη Σημαία. Στα χρόνια του Εμφυλίου εξορίστηκε στην Ικαρία και τη Μακρόνησο. Μετά το τέλος του Εμφυλίου υπήρξε συνεργάτης του περιοδικού *Μαρξιστικό Δελτίο* (1959-1967) και εργάστηκε για πολλά χρόνια ως διορθωτής στην εφ. *Ακρόπολις, καθώς και σε άλλες ημερήσιες αθηναϊκές εφημερίδες.

Μετάφρασε επίσης τα πολιτικά έργα του Πάμπλο (Μιχάλης Ράπτης), *Ο πόλεμος που έρχεται* (εκδ. Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957), με το ψευδώνυμο «Κώστας Αντωνιάδης» και του Λέον Τρότσκι. *Και τώρα*, (εκδ. Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978) με το ψευδώνυμο «Κ. Σταράτος». Υπήρξε μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Αναστασιάδης, «Γιώργος Κωνσταντινίδης (Ασμηίδης)», π. ΚΑΠΑ, τχ. 28 (22 Απρ. 1988), 42-43· του ίδιου, «Ο πόλεμος, η αντίσταση και η *Κόκκινη Σημαία* της κατοχής», *Δελτίο για τα ζητήματα του σοσιαλισμού*, τχ. 5 (1αν. Μάρτ. 1989), 53-61 (στο ίδιο τεύχος υπάρχει φωτομηχανική αναπαραγωγή των φύλλων της εφημερίδας σ. 62-84)· του ίδιου, «Η φοιτητική απεργία του '29-30», π. *Θαύριος*, τχ. 207 (Μάιος 1988), 41· Δ. Λιβιεράτος, «Κώστας Αναστασιάδης», π. *Ενόχτια*, τχ. 154 (1 Σεπτ. 1988), 3-4· του ίδιου, *Μαρξιστικό Δελτίο (1959-1967)*, Αθήνα 1994 (δακτυλογραφημένο)· Θ. Νικολόπουλος, *Η άλλη όψη του ελληνικού εργατικού κινήματος (1918-1930)*, Αθήνα 1983.

ΓΑΒΡΙΑΝΗΣ ΑΛΜΠΑΤΟΣ

Αναστασιάδης, Νίκος

(Μυτιλήνη, 1917-2000). Δημοσιογράφος, Γιος του διακεκριμένου λεσβίου δημοσιογράφου Τέρπανδρου *Αναστασιάδη. Εργάστηκε μαζί με τον πατέρα του, από τον οποίο πήρε τα πρώτα μαθήματα, στην εφημερίδα που δημι-

ούργησε εκείνος και μετά τον θάνατο του ανέλαβε την διεύθυνσή της. Στην οικογενειακή εφ. ο *Δημοκράτης δημοσίευε άρθρα, χρονογραφήματα, σχόλια, με ιδιαίτερα προσεγγιγμένη γλώσσα και αυστηρό ύφος. Εκτός από τον *Δημοκράτη*, στον οποίο αφιέρωσε την ζωή του, εξέδωσε για μικρό χρονικό διάστημα την σατιρική εφ. *Ο Νέος Μυτιληνός* (1951-1953) που γνώρισε εξαιρετική επιτυχία στα δύο χρόνια που κυκλοφόρησε. Με την προσπάθεια του

αυτή έδειξε πως διέθετε και άρθρο χιούμορ, με το οποίο αλάτιζε τα κείμενά του. Αμέσως μετά την Κατοχή και πριν επανεκδοθεί ο *Δημοκράτης*, που είχε διακόψει την κυκλοφορία του κατά την διάρκειά της, εξέδωσε τη εφ. *Δημοκρατία*. Η έκδοση αυτή θεωρήθηκε εξαιρετικό τόλμημα, καθώς ήταν η μόνη αντίθετη στην πολιτική του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) που την εποχή εκείνη κυριαρχούσε στο νησί και η πληθώρα των εντύπων που κυκλοφορούσαν ήταν όλα φιλοεαμικά. Γνώρισε πολλές περιπέτειες, η έκδοσή της κράτησε περίπου δύο χρόνια και έκλεισε όταν η κατάσταση εξομαλύνθηκε και ο πατέρας του επανακυκλοφόρησε τον *Δημοκράτη*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από μυτιληνούς αλλού (1940-1988)*, Συγγραφικά ψευδώνυμα μυτιληνών (1800-1988). Συμβολή πρώτη, Μυτιλήνη 1989.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Αναστασιάδης, Τέρπανδρος

(Βατούσα Λέσβου, 1888 - Μυτιλήνη, 1970). Δημοσιογράφος. Γιος του δασκάλου Ιάκωβου Αναστασιάδη, μπήκε στη δημοσιογραφία πολύ νέος, στην Κωνσταντινούπολη, όπου εξέδιδε τη σατιρική εφ. *Βούρδουλας*. Μετά την

ήττα στη μικρασιατική εκστρατεία εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη και ανέλαβε την διεύθυνση της εφ. *Σάλλιπς που ήταν όργανο του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Οπαδός του Ελ. Βενιζέλου και ο ίδιος, ήρθε σε προσωπική αντιπαράθεση με τον Γεώργιο Παπανδρέου, που εκείνη την εποχή δεν ακολουθούσε τον αρχηγό του προσπαθώντας να δημιουργήσει δικό του κόμμα. Όμως, με την παρέλευση λίγων ετών οι δύο άνδρες συμφιλιώνονται και το 1928 εκδίδουν μαζί την εφ. ο *Δημοκράτης, η οποία κυκλοφορεί έως σήμερα. Έκτοτε, ο Τέρπανδρος Αναστασιάδης ακολουθεί πιστά τον Γεώργιο Παπανδρέου σε όλες τις πολιτικές του κινήσεις. Υπήρξε έως τον θάνατό του ο πιστότερος φίλος του και πολλές φορές ο σύμβουλος του.

Στη μακρόχρονη σταδιοδρομία του αγωνίσθηκε με μαχητικότητα και πείσμα για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι συντοπίτες του. Ήξερε να στηλιτεύει στα άρθρα του και στα

σημειώματά του τα κακώς κείμενα με ιδιαίτερα καυστικό τρόπο. Έγραφε χρονογραφήματα, σατιρίζοντας καταστάσεις και πρόσωπα με κομψό και διακριτικό ύφος, διατηρώντας το ψευδώνυμο «Βουρδουλεύς». Ακόμη, κατά τη συνήθεια της εποχής που ήθελε τις εφημερίδες να δημοσιεύουν μιδιστορήματα, ο Αναστασιάδης, άριστος γνώστης της γαλλικής γλώσσας, μετέφραζε λογοτεχνικά έργα και τα δημοσίευε σε συνέχειες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από μυτιληνούς αλλού (1940-1988)*, Συγγραφικά ψευδώνυμα μυτιληνών (1800-1988). Συμβολή πρώτη, Μυτιλήνη 1989.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΛΑΤΩΝ

Αναστασιάδης, Χρήστος

(Σμύρνη, 1910 - Αθήνα, 1987). Δημοσιογράφος. Πρόσφυγας στην Ελλάδα μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία, σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών όπου συνδέθηκε στη μεγάλη φοιτητική απεργία του 1929 με την Αριστερή Αντιπολίτευση και το «Αρχείο του Μαρξισμού», που από το 1930 αποτελεί το επίσημο ελληνικό τμήμα της «Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης» του Λέον Τρότσκι. Συντάκτης της εφ. *Πάλη των Τάξεων και στη συνέχεια, μετά από τις διασπάσεις και τις διεργασίες που έγιναν στο «Αρχείο» από το 1933, της εφ. *Νέος Δρόμος* και στέλεχος της ομώνυμης ομάδας και κατόπιν της ΕΟΚΔΕ (Ενωτική Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας), της οποίας ηγέτης υπήρξε ο Παντελής *Πουλιόπουλος.

Επαγγελματικά εργαζόταν στην εφ. *Το* Βήμα* ως διορθωτής-επιμελητής. Λέγεται πως για τον Χρήστο Αναστασιάδη, ο Παντελής Πουλιόπουλος έλεγε χαριτολογώντας πως είναι τόσο τίμιος που ο καταστηματάρχης μπορεί όχι μόνο να του εμπιστευθεί τα κλειδιά του καταστήματος, αλλά να του δώσει και την κόρη του. Και πράγματι, του εμπιστεύθηκε και ο ίδιος όλα τα σχετικά με την Ακροναυπλία: τη σύνταξη των *Τετραδίων της Ακροναυπλίας*, με την καταγραφή των εσωτερικών συζητήσεων της οργάνωσης, ιστορικά ντοκουμέντα για τα μεγάλα και φλέγοντα προβλήματα της εποχής, τις συζητήσεις μεταξύ των τροτσκιστικών οργανώσεων για το χαρακτήρα της ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών), του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, καλλιγραφημένα όλα με τον τόσο συμπαθή, σχεδόν

καλλιτεχνικό γραφικό χαρακτήρα του Αναστασιάδη, που και τα διέσωσε.

Αφοσιωμένος στις ιδέες του τροτσκισμού, υπήρξε στέλεχος και εμψυχωτής —στη διάρκεια της Κατοχής αλλά και στην μεταπολεμική περίοδο— με την ΕΟΚΔΕ και στη συνέχεια με το ΚΚΔΕ (Κόμμα Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας, Ελληνικό Τμήμα 4ης Διεθνούς και, μεταπολεμικά, από το 1946, στο Κομμουνιστικό Διεθνιστικό Κόμμα Ελλάδας, πάντα στην παρανομία από τότε, έως την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας το 1974, εκδίδοντας αδιάλειπτα τα έντυπά τους; την εφ. *Προλετάριος* της ΕΟΚΔΕ, τα π. *Διεθνή* της και 4η *Διεθνή* του ΚΚΔΕ στην Κατοχή, (που τα ανατύπωσε σε τόμο μετά τη Μεταπολίτευση), την εφ. **Εργατική Πάλη* (1946-1948 «νόμιμη», στη συνέχεια και μέχρι το 1959 παράνομη), το π. *Μαρξιστικό Δελτίο* (1959-1967, σε μηνιαία ή διμηνιαία βάση παράνομο ή ημινόμιμο), την εφ. *Εργατική Πάλη* (εβδομαδιαία αρχικά και δεκαπενθήμερη αργότερα, μεταδικτατορικά), και του παράνομου εντύπου *Αγωνιστής* (σε μηνιαία βάση σ' όλη τη διάρκεια της δικτατορίας). Μετά τη δικτατορία ήταν ο εκδότης του π. *Μαρξιστικό Δελτίο* και συνεργάστηκε με τα έντυπα *Σπάρτακος* (1986-) και *Μαρξιστική Συσπείρωση* (1984-1987).

Σε όλα τα προαναφερόμενα έντυπα, ο Αναστασιάδης υπήρξε η ψυχή, ο βασικός συντάκτης, ο μεταφραστής, ο επιμελητής και ο αρχισυντάκτης τους. Ήταν ο σημαντικότερος δημοσιογράφος του τροτσκισμού στην Ελλάδα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το μεταφραστικό του έργο από τα γαλλικά και τα αγγλικά, ανώνυμο, κυρίως κειμένων της 4^{ης} Διεθνούς, ντοκουμέντων και αποφάσεων των παγκοσμίων συνεδρίων της, αλλά και άρθρων, κειμένων και διβλίων του Τρότσκι, του Έρνεστ Μαντέλ και άλλων μαρξιστών επαναστατών, που δημοσιεύονταν στα όργανα της Διεθνούς ή σε διβλία τους. Υπέγραφε με τα ψευδώνυμα: «Θ. Θαλασσινός», σε μια τουλάχιστον περίπτωση «Θεμιστοκλής Θαλασσινός», κάποτε «Χ. Αδανασιάδης» και πολύ σπάνια με τα αρχικά του «Χ.Α.». Στον μεταφραστικό του μόχθο και τις δακτυλογραφίες των κειμένων και των μεμβρανών για τους παράνομους τυπογράφους βοηθούσαν πάντα και από τη σύντροφο της ζωής του Ειρήνη. Παράλληλα έκανε πολιτικές εκδόσεις σημαντικών έργων των Παντελή Πουλιόπουλου, Λέον

Τρότσκι, Ε. Μαντέλ και άλλων μαρξιστών επαναστατών στην «Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη», που είχε ξεκινήσει το 1958 ημιπαράνομα, με κείμενα του Πουλιόπουλου, γραμμένα τον καιρό της μεταξικής δικτατορίας στην παρανομία και στην Ακροναυπλία.

Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ και του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης 1942-1944, από τον οποίο είχε λάβει τιμητικό δίπλωμα για την αντιστασιακή του δράση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχείο Χρ. Αναστασιάδη), Ιδιωτική συλλογή Βαγγέλη Σακκάτου.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΑΚΚΑΤΟΣ

Αναστασίου [Αγγελής], Ζαχαρίας

(Μεσολόγγι, 1870 - 3 Ιουνίου 1942), Τυπογράφος, εκδότης. Κάποια στιγμή η οικογένεια διασπάστηκε και ορισμένοι κρατούν το επίθετο Αναστασίου και άλλο το Αγγελής. Ο Αναστασίου φαίνεται να έχει ιδιοκτητο τυπογραφείο με τον Σ. *Λιθιέρη στο οποίο εκδιδόταν η εφ. **Μεσολόγγιον* του Λιθιέρη τα έτη 1893-1896 και *Κλείσθα* το 1895. Από το 1897 στο τυπογραφείο τυπώνεται η εφ. **Αγγελιοφόρος* του Ανδρέα Γεωργόπουλου, ενώ σε φύλλα της των ετών 1899-1900 αναφέρεται: «Πάσα αποστολή δικογράφων δέον να αποστέλλεται προς τους Σ. Λιθιέρη και Ζαχ. Αγγελήν» και για το διάστημα 1900-1902: «προς Ζ. Αγγελήν». Τούτο σημαίνει ότι οι δύο συνεργάζονται με την εφημερίδα τουλάχιστον ως τυπογράφοι. Το 1908 και μέχρι το 1938 ο Ζαχ. Αναστασίου ή Αγγελής αναλαμβάνει την έκδοση της εφ. *Μεσολόγγιον*, ενώ το όνομα του Λιθιέρη δεν εμφανίζεται πλέον. Στο τυπογραφείο του Ζαχαρία Αγγελή τυπώνεται επίσης η εφ. **Μεταβολή* του Κλεομένη Τσάτσου, σύμφωνα με ανακοίνωση στην ίδια εφημερίδα (αρ. φ. 196, 4 Μαΐου 1924). Το τυπογραφείο του Ζ. Αγγελή κατείχαν οι κληρονόμοι του οι οποίοι δεν εργάζονταν πλέον ως τυπογράφοι και το παρέδωσαν πρόσφατα στο Δήμο Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου μετά και την πρόοδο της τεχνολογίας.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Ανάστασις, Κεφαλλονιά, 1900, 1904
βλ. Αντύπας, Μαρίνος

Ανατολέας, Φοίβος [Σταύρος Χαβαράνης]

(Μυτιλήνη, 1894 - Αθήνα, 11 Ιουλίου 1979). Κατάγεται από την Ερεσό Λέσβου, στα μητρώα της

οποίας βρίσκεται γραμμένος. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του έζησε, κατά τον Γ. *Βαλέτα, στην Κωνσταντινούπολη, όπου δημοσιογραφούσε στις εκεί εφημερίδες και έκανε την εμφάνισή του στα γράμματα από το π. *Λόγος*. Στη Μυτιλήνη επιστρέφει το 1924. Εργάζεται ως συντάκτης στις εφ. *Ελεύθερος Λόγος και *Σάλπιγξ και έχει έντονη προσφορά στη «Λεσβιακή Άνοιξη», μακριά από τους «Βασιβουζούκους», με τον «αρχηγό» των οποίων, τον Στρ. *Μυριβήλη, είχε σκληρούς διαπληκτισμούς μέσω από τον Τύπο. Το 1936 εκδίδει την εφ. *Η *Εφημερίς των Λεσβίων* με ενδιαφέροντα ύλη και εμμονή στα λογοτεχνικά δρώμενα με αξιολογή και σοβαρή παρουσία στην περίοδο της δικτατορίας Μεταξά, όταν υποβαθμίστηκε ο Τύπος.

Ο Ανατολέας, διαδέχοντας ένα πληθωρικό ταλέντο, διακρίθηκε ως ποιητής, με τις συλλογές του *Δίαιλος* (1924), *Ως πρόβατον επί σφαγίην* (1934), *Γαλάζια συμφωνία* (1947), *Το τραγούδι το ατελείωτο* (1948), *Τιτανική συμφωνία* (1950), *Λυρικά* (1959). *Η κλεψύδρα με τις θάρκες του ήλιου* (1958) και ως ζωγράφος. Οι εκθέσεις του είχαν εξαιρετική επιτυχία. «Αγωνιστής του δημοτικισμού και αντιπολεμικός ποιητής από τους πρώτους», κριθηκε ότι «η φιλοσοφική ποιήσή του είναι ένα σύγχρονο πλήρωμα αναγκαιότητας. Μιας υπέρκοσμης αναγκαιότητας που παρέχει στον ποιητικό του στοχασμό μεγαλοπρέπεια».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Π. Κωστελένος, *Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Παγουλάτου*, τ. Α', 1977, σ. 55· Γ. Βαλέτας, «Φοίβος Ανατολέας», π. *Αισιακά Γράμματα*, τχ. 51-52 (Μάης-Αυγ. 1979), 210· του ίδιου, «Ο Ερεσιώτης ποιητής Φοίβος Ανατολέας», π. *Ερεσός*, τχ. 73-74 (Μαρτ.-Απρ. 1983), 3-4· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 205, 208· Γ. Τουρλίδης, *Ποικίλα κείμενα*, Αθήνα 1991, σ. 8-9· Κ.Γ. Μίσσιος, «Φοίβος Ανατολέας. Ο δημοσιογράφος, ο ποιητής, ο ζωγράφος», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 783, 21 Μαρτ. 1991 κ.ε. (και στο βιβλίο *Μυτιληνισόι λόγοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 192-195)· του ίδιου, «Φοίβος Ανατολέας», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 1341, 30 Ιαν. 2003.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Ανατολή

Ανεξάρτητος ημερήσια εφημερίς εκδομένη εν Αλεξανδρεία. Αλεξάνδρεια, 21 Σεπτ. 1932 - 14 Μαρτ. 1960. Ιδιοκτήτες-εκδότες: Κ. Αρβανιτόπουλος (1932-1934), Ζαχ. *Χαλκαίδης (1934-1960). Αρχισυντάκτης: Ιωάννης *Μπεθάνης και στη συνέχεια Παντελής *Καστρούνης. Άλλος υπότιτλος:

Ανεξάρτητος μεσημβρινή εφημερίς εκδομένη εν Αλεξανδρεία. Ανεξάρτητος ημερήσια εφημερίς πολιτική, οικονομολογική, φιλολογική και των ειδήσεων. Ημερήσια (1932-1953) / εβδομαδιαία (1953-1960), τετρασέλιδη / εξασέλιδη / οκτασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 57x41,5 εκ. (αρχικά). Συνδρομές: για την Αλεξάνδρεια 120 Γ.Δ. η ετήσια συνδρομή και 70 Γ.Δ. η εξαμηνιαία· ετήσια εσωτερικού 150 Γ.Δ. και εξαμηνιαία 80 Γ.Δ.· εξωτερικού 65 σελ. Τιμή φύλλου: 5 μιλλιέμ (αρχικά) και αργότερα 10 μιλλιέμ.

Πολιτική εφημερίδα της Αλεξανδρείας γραμμένη στην ελληνική γλώσσα, που κάλυπτε τόσο την αιγυπτιακή όσο και την ελληνική ειδησεογραφία. Η ύλη της –δομημένη συνήθως σε σταθερές στήλες– περιλαμβάνει πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ειδήσεις. Τα ζητήματα της ελληνικής κοινότητας της Αλεξανδρείας, το θέμα του Πατριαρχείου, οι εξελίξεις στο μέτωπο την περίοδο 1941-1944 και η πολιτική κατάσταση της Ελλάδας (κυρίως μετά τον πόλεμο) καταλαμβάνουν συχνά την πρώτη σελίδα, στην οποία αργότερα προστίθεται και κύριο άρθρο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει

το γεγονός ότι μετά το 1950 το κύριο θέμα της εθνογεωγραφίας προβάλλεται κάποιες φορές με τη μορφή υπέρτιτλου.

Επίσης, στις σελίδες της αναδημοσιεύει ειδήσεις από τον υπόλοιπο αιγυπτιακό Τύπο στην ομώνυμη στήλη, ενώ υπό τον τίτλο «Από ημέρας εις ημέρας» παρουσιάζονται μικρές ειδήσεις, ανέκδοτα, το ραδιοφωνικό πρόγραμμα, περιέργες ειδήσεις, το πρόγραμμα των κινηματογράφων και αργότερα προστίθεται σταυρολέξο. Σταθερή είναι η παρακολούθηση του χρηματιστηρίου υπό τον τίτλο «Κίνηση Χρηματιστηρίων Αλεξανδρείας», ενώ στην τελευταία σελίδα με τίτλο «Πρώϊα Ειδήσεις – Τηλεγραφήματα» δίνονται οι τελευταίες ειδήσεις λίγο πριν το «κλείσιμο» της εφημερίδας. Δημοσιεύει επίσης μυστοστολήματα σε συνεχείς –κάποια από αυτά υπό τον τίτλο «Περιττεϊώδη Μυστοστολήματα»— ενώ δεν λείπουν οι διαφημίσεις—, κυρίως εμπορικών επιχειρήσεων, ταξιδιωτικών πρακτορείων και κινηματογραφικών ταινιών.

Στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται οι Α. Παυλόπουλος, Ι. Μπεθάνης, Ν. Βεκρής, Χ. Χριστοδούλου και Σοφ. Χριστοφίδης («Σοφοΐ»),

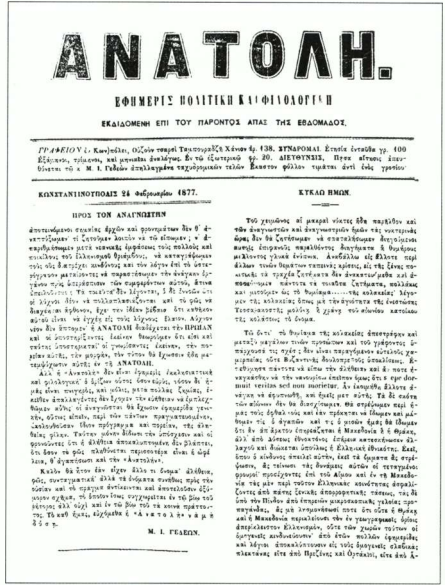
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 107.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ανατολή / Μικρά Ασία, γιάνι [δηλαδή] Ανατολή
Κωνσταντινούπολη, 1851-1918<>. Εκδότης: Ευαγγελινόης *Μισαηλίδης. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική, Εκδιδόμενη επί του παρόντος άπαξ της εβδομάδος, Δισεβδομαδιαία / εβδομαδιαία, σήμηματος 2ου*.

Στη διάρκεια της κυκλοφορίας της διένυσε πολλές φάσεις. Από το 1851 μέχρι το 1865 εκδιδόταν στα καραμανλίδικα (δηλαδή στην τουρκική γλώσσα με ελληνικούς χαρακτήρες). Το 1865 κυκλοφόρησε και στην ελληνική γλώσσα έχοντας ως συντάκτη της ελληνόγλωσσης έκδοσης τον Χριστόφορο Σαμαρτζήδη. Η έκδοση όμως αυτή διήρκεσε μόλις μέχρι τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, λόγω των αντιδράσεων που προκάλεσε στους ευρύτερους κύκλους της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Κωνσταντινούπολης η αρθρογραφία του Σαμαρτζήδη εναντίον της λατρείας των αγίων εικόνων. Από το 1865 μέχρι τον Αύγουστο 1873 συνέχισε να εκδίδεται στα καραμανλίδικα. Από τον Αύγουστο 1873 άρχισε να εκδίδεται με τίτλο *Μικρά Ασία*,

γιάνι Ανατολή, δύο φορές την εβδομάδα, σε μεγάλο σχήμα, και στα καραμανλίδικα και στην ελληνική. Την περίοδο εκείνη ακολούθησε σκληρή γραμμή εναντίον του τότε οικουμενικού πατριάρχη Ανθίμου Στ'. Ο Άνθιμος στην τρίτη του πατριαρχία (1871-1873) είχε επιφορτιστεί το έργο της σύγκλησης της Τοπικής Συνόδου, η οποία αποκήρυξε τον «εθνοφυλετισμό» και τους οπαδούς της Βουλγαρικής Εξαρχίας ως σχισματικούς (Σεπτ. 1872). Τον επόμενο όμως χρόνο (1873) έγινε αντικείμενο κριτικής από πολιτικούς παράγοντες της Κωνσταντινούπολης, μεταξύ των οποίων και η εφρ. Ανατολή του Μισαηλίδη, για την ελλιπή εφαρμογή των Γενικών Κανονισμών, του συνταγματικού κειμένου με βάση το οποίο διοικούσαν το Οικουμενικό Πατριάρχειο μετά την Εθνοσυνέλευση των ετών 1858-1860. Τα εκκλησιαστικά άρθρα την περίοδο εκείνη τα συνέγραψε, σύμφωνα με δική του ομολογία, ο Μανουήλ *Γεδεών.

Το 1874-1875 χωρίστηκε εκ νέου στην καραμανλίδικη έκδοση με τον τίτλο *Ανατολή* και στην ελληνόγλωσση με τον τίτλο *Μικρά Ασία*, η οποία πέρασε υπό τη διεύθυνση του Μανουήλ Γεδεών, αντί του μέχρι τότε διευθυνόντος Γ. Πολυχρονιάδη. Ο Γεδεών ωστόσο εγκατέλειψε τη διεύθυνση και η έκ-

δοση τον επόμενο χρόνο οδηγήθηκε σε οικονομικό αδιέξοδο. Από τις 24 Φεβρουαρίου έως τις 3 Μαΐου 1877 η *Ανατολή* επανακυκλοφόρησε σε καραμανλίδικη και ελληνόγλωσση έκδοση, μόνο που η πρώτη είχε πολιτικό, ενώ η δεύτερη, εκκλησιαστικό χαρακτήρα. Η ελληνική έκδοση όμως που τη διηύθυνε ο Γεδεών ανεστάλη λόγω των γεγονότων του ρωσοτουρκικού πολέμου που ξέσπασε το ίδιο έτος. Αντίθετα η καραμανλίδικη έκδοση συνέχισε, ακόμη και μετά τον θάνατο του Μισαηλίδη (4 Ιαν. 1890), μέχρι και το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τον θάνατο του Ευαγγελινού την έκδοση της τουρκόφωνης *Ανατολής* ανέλαβε ο γιος του, Χρήστος Μισαηλίδης.

Η διακοπή της ελληνόγλωσσης έκδοσης το 1877 μάλλον φαίνεται ευεξήγητη. Ο διευθυντής της Μανουήλ Γεδεών είχε πρωταγωνιστήσει στην άρση των συνεπειών που είχε προκαλέσει το Σχίσμα του 1872, προσπαθώντας να ρίξει γέφυρες προς τη βουλγαρική και κατά συνέπεια προς τη ρωσική πλευρά. Σύμφωνα με εξομολόγησή του, για το σκοπό αυτό συνεργαζόταν με τον βούλγαρο λόγιο και καλό του φίλο Μάρκο Μπαλαμπάνωφ: ο Γεδεών έγραφε άρθρα μετριοπαθή στη *Μικρά Ασία* του Μισαηλίδη, ενώ ο Μπαλαμπάνωφ έκανε το ίδιο στην εφ. *Αιών* (βουλγ. «Βιέκ») που ο ίδιος εξέδιδε. Όπως ήταν φυσικό η «πανορθόδοξη» αλλά ουσιαστικά φιλορωσική αυτή πολιτική γραμμή δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την Υψηλή Πύλη από τη στιγμή που ξεσπά ο ρωσοτουρκικός πόλεμος. Για τον ίδιο λόγο αμέσως μετά την αναστολή της λειτουργίας της ελληνόγλωσσης έκδοσης ο Μανουήλ Γεδεών εγκατέλειψε κρυφά την Κωνσταντινούπολη και έφυγε στην Αθήνα (1 Ιουν. 1877).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1877), ΕΒΕ (1877).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανουήλ Ι. Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονολογία, 1800-1913*, Αθήνα 1932, σσ. 11-16, 45^ο του ίδιου. *Μνεία των προ εμού, 1800-1863-1913*, Αθήνα 1934, σ. 224-225. Δ. Σταματοπούλος, *Μεταρρύθμιση και Εκκοσμίκευση: Προς μία ανασύνθεση της Ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ανατολή

Εβδομαδιαία Πολιτική και Φιλολογική Εφημερίδα. Λεμεσός, 1927 - 9 Αυγ. 1930. Ιδρυτής-διευθυντής-υπεύθυνος συντάκτης: Ευέλθων Γ. *Πιτσιλίδης. Από 30 Νοε. 1928 (αρ. φ. 83) ο τίτλος εκτυπώνεται σε πράσινο χρώμα

ή σε χρυσαφί-κίτρινο. Τετρασέλιδη (κάποτε και εξασέλιδη), τετράστυλη, διαστάσεων 44x29 εκ. / 44x20 εκ. / 50,5x38 εκ. (από το 1930). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 σελίνια και εξωτερικού 16 σελίνια. Τυπωτόταν στο τυπογραφείο Μ.Κ. Ίμπου και Θ.Ε. Πιτσιλίδου, στην οδό Γεωργίου Α΄ στη Λεμεσό.

Η ειδησεογραφία της κάλυπτε κυρίως την πόλη της Λεμεσού, περιελάμβανε ωστόσο και πλήθος λογοτεχνικών κειμένων, ενώ η τελευταία της σελίδα καταλαμβάνονταν εξολοκλήρου σχεδόν από διαφημίσεις. Χαρακτηριστικά της γραφής του διευθυντή της είναι τα κύρια άρθρα στην πρώτη σελίδα, στα οποία κρίνει, σχολιάζει, επαινεί, ειρωνεύεται, μκτρηρίζει ελεύθερα, αλλά υπεύθυνα και με ήθος. Τα θέματά της είναι ποικίλα και αναφέρονται στο Νομοδοτικό Συμβούλιο και στους βουλευτές, στη βρετανική κατοχή, στο ενωτικό ζήτημα, στη δημοτική γλώσσα, στο εκπαιδευτικό θέμα, στον αθλητισμό, στην Εκκλησία, στο αμπελουργικό πρόβλημα, στους εργάτες και αγρότες κ.ά. Ιδιαίτερα, όμως, επικριτικός και αδυρόστομος ήταν ο Πιτσιλίδης στις επιθέσεις του εναντίον των κυπρίων βουλευτών και της αγγλικής διοίκησης κατά τη διάρκεια των προετοιμασιών για τους εορτασμούς των γεννητάχρων της αγγλικής κατοχής της Κύπρου.

Φιλοξενούσε αρκετά λογοτεχνικά κείμενα (ποιήματα, χρονογραφήματα, δοκίμια, διηγήματα) του ίδιου του Πιτσιλίδη, στα οποία υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Εύσκιος Πεύκης», ή άλλων λογοτεχνών όπως του Γ. *Σουρή, του Π. Νιρβάνα κ.ά. Πολλές επίκαιρες πολιτικές ή κοινωνικές ειδήσεις δίνονταν μέσα από σκωπτικούς στίχους.

Το 1930 αλλάζει μορφή και μέγεθος. Γίνεται μεγαλύτερη, επιβλητικότερη και αρτιότερη σε εκτύπωση και εμφάνιση. Περιλαμβάνει περισσότερα άρθρα και σχόλια, περισσότερες ειδήσεις εσωτερικές και εξωτερικές καθώς και σταδερές ανταποκρίσεις από την Αθήνα. Τα άρθρα της ειδικεύονται περισσότερο στη στηλίτευση της αγγλικής διοίκησης και την προαγωγή του ενωτικού κινήματος, ενώ συνεχίζονται τα σκωπτικά ποιήματα κυρίως για τους βουλευτές και τα κόμματα της εποχής. Το τελευταίο φύλλο φέρει τα στοιχεία έτος Δ΄, αρ. 166, 9 Αυγούστου 1930.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΚΜΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Να «Ανατολή»*, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Β΄, Λευκωσία 1985, σ. 167.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ανατολική Ελλάδα

Εφημερίδα πολιτική. Εκδομένη άπαξ της εβδομάδος. Λαμία. Δεκ. 1867 - Μάρτ. 1874. αρ. φ. 1-200. Ίδρυτής-εκδότης: Αλέκος Σ. *Δούκας. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη / διεσέλιδη μικρού σχήματος, δίσηλη και πικνωτυπωμένη. διαστάσεων 35x25 εκ. «Συνδρομή προπληρωτή: Δια τους εν Λαμία δρχ. 10. Δια τους εν Επαρχίας Δρχ. 12. Δια τους εκτός του κράτους Δρχ. 16. Τιμή καταχωρίσεων δι' έκαστον στίχον λεπτά 50». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο των αδελφών Παπαβασιλείου.

Ήταν έντυπο «χαμηλών τόνων» και τηρούσε φιλοκυβερνητική στάση. Η επίκαιρη τοπική πληροφόρηση είναι γνώρισμα της Ανατολικής Ελλάδος, καθώς και η καταχώριση διακηρύξεων και πλειστηριασμών. Τα τοπικά προβλήματα, όπως η ληστεία, δεν την αφήνουν αδιάφορη, όπως και τις άλλες εφημερίδες της Λαμίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΙΑΛ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάκης Λάππας. Ρομμελιώτικος Τύπος 1821-1880. Αθήνα 1959. σ. 95-96. Δ.Θ. Νάτσιος. Κατάλογο εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας. 1852-1979, Λαμία 1979, σ. 8. Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δ.Θ. Νάτσιος. Φθινοκώδικς Τύπος (1852-1999). Λαμία 2001. σσ. 6, 11, 16.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Ανατολική Επιδειρώσις

Εκδόσις άπαξ της εβδομάδος. Αθήνα. 8 Νοε. 1883 - 18 Οκτ. 1886. αρ. φ. 1-353 (περ. Α'). Η έκδοσή θα συνεχιστεί με τον τίτλο *Επιδειρώσις*, 22 Οκτ. 1886 - 11 Μαΐου 1896 (περ. Β', αρίθμηση ετήσια). Ως διευθυντής εμφανίζεται από τις 28 Φεβρ. 1884 (αρ. φ. 18) ο Αλ. Π. Αλεξινδρόπουλος και «εκ των συντακτών» ο Οδυσσεύς *Γάλεμος (πρόκειται για τον Οδ. Παλεμό). Από τις 10 Σεπτ. 1885 (αρ. φ. 98) ο Γάλεμος μάλλον απομακρύνεται. Υπό τον νέο τίτλο της έχει διευθυντή τον Α.Π. Φαρμακόπουλο και αργότερα ιδιοκτήτη τον Ι.Θ. Αλεξανδρόπουλο. Άλλος υπόπιτλος: *Εφημερίς εκδομένη άπαξ της εβδομάδος εν Αθήναις* (από το φ. 54, 6 Νοε. 1884). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράσηλη, διαστάσεων 38x27 εκ. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού 15 φρ. Στην περ. Β' αλλάζει διαστάσεις: 45x31 εκ. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά. «Τύπος Α. Κολαράκου και Ν. Τριανταφύλλου». Τα γραφεία της στεγάζονται στην οδό Αθηνάς («παρά τη πλατεία Ομονοίας»).

Η αρθρογραφία της αποτελεί πλουσιότατη πηγή πληροφοριών για το εκτός συνόρων ελληνικό στοιχείο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο πρώτο φύλλο, μεταξύ των άλλων προγραμματικών στόχων, δηλώνεται ότι «έξει ειδικόν τίνα σκοπόν, την επιμελή ενασχόλησιν περί τα πράγματα της Ανατολής»· θα παρακολουθεί τη δράση του ελληνικού παραιοκαικού στοιχείου, την εθνολογική στατιστική των επαρχιών της Ανατολής, ιδιαίτερης μέριμνας θα τύχουν οι υποθέσεις του Αγίου Όρους (αρ. φ. 1, 8 Νοε. 1883).

Παρακολουθεί με ενδιαφέρον και εναισθησία και αισθάνεται ιδιαίτερη ευχαρίστηση «οσάκις μαυδινομεν ότι η δείνα μεμακρυσμένη κοινήτης κατορδοί είτε δια της πρωτοβουλίας αυτής, είτε τη βοθηδία ομοεθμών τινων να σωθί από μιας ξενικής επιδρομής, και τουναντίον πληρούμεθα υπό θλίψεως, όταν βλέπομεν ετέρων ομογενή κοινήτητα πάσχουσαν είτε εξ αμελείας των ιδίων αυτής τέκνων, είτε εκ της αναισθησίας των άλλων ομοεθμών, είτε εκ της πειστικής βίας των κρατούντων, είτε εκ της χρήσεως εκτάκτων προσηλυτιστικών μέσων των ζένων ημών πολεμιών» (αρ. φ. 18, 28 Φεβρ. 1884). Έτσι, με ιδιαίτερη αλληλογραφία από Ιερουσαλήμ, Ιωάννινα, Γευγελή («ένθα κοχλάζει και πάλιν ο εξαρχισμός και ο οικτισμός»), Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Ανδριανούπολη, Αρτάκη, Βοδενά, Φιλιππούπολη, Κω, Καστοριά, Δεμίρ Ισάρ, Κορυδά. Μελίτη κ.ά. συμπληρώνεται ένας εντυπωσιακός πλούτος ειδήσεων που αποκαλύπτει και τον

δημοσιογραφικό επαγγελματισμό της, αλλά και τη συνεδητή στράτευσή της στην υπόθεση του ελληνισμού.

Παρέχει επίσης πληροφορίες για πλείστα ζητήματα: του Οικουμενικού Πατριαρχείου (αρ. φ. 16, 14 Φεβρ. 1884), «Βουλγάρων ενέργειας εν Θράκη» (αρ. φ. 20, 13 Μαρτ. 1884), «Ρωσικά πιέσεις επί των Αγορειτών» (αρ. φ. 21, 20 Μαρτ. 1884), «Οι εκλογές εις την Ανατολικήν Ρωμυλίαν» (αρ. φ. 32, 5 Ιουν. 1884), «Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος» (αρ. φ. 35, 26 Ιουν. 1884) εκτενέστατο δημοσίευμα, «Μετοικισμός ελληνικών πληθυσμών» (αρ. φ. 36, 3 Ιουλ. 1884), «Περί της παιδευτικής κινήσεως εν τη εκκλησιαστική περιφερεία της Ανδριανουπόλεως» (αρ. φ. 45, 21 Σεπτ. 1884), «περί του εν Ανατολική Ρωμυλία Ελληνισμού» (αρ. φ. 61, 25 Δεκ. 1884), «Στατιστικά, δημογραφικά στοιχεία της τουρκικής κυβερνήσεως περί των εν Μακεδονία πληθυσμών κατά επαρχίας» (αρ. φ. 63, 8 Ιαν. 1885), «Περί της παιδευτικής κινήσεως εν τη εκκλησιαστική περιφερεία Διδυμοτείχου κατά το σχολ. Έτος 1884-85» (αρ. φ. 66, 29 Ιαν. 1885) κ.ά., είναι δείγματα μιας ενδεικτικής σταχυολόγησής που αποκαλύπτει το εύρος των δημοσιογραφικών αναζητήσεων αλλά και το υψηλό ερευνητικό ήθος των συντακτών της.

Είναι παράλληλα ιδιαίτερα προσεκτική στον χειρισμό εκ μέρους της των εθνικών δεμάτων. Υπεραμύνεται του ελληνισμού, ο οποίος «τελεί ηθικόν αγώνα της διασώσεως και υπεροχής κατά των επιδρομών», δεν διστάζει όμως αμέσως μετά να διαμαρτυρηθεί: «ους [Βούλγαρους] ατυχώς η Οθωμανική Κυβέρνησις ανέχεται διαταράττοντας την ησυχίαν των φιλονόμων υπηκόων». Αλλού, παραδέχεται ότι «αι ημέτεροι σχέσεις προς την Τουρκίαν εστί φιλικόι, φιλικώταται μάλιστα. [...] εν τούτοις αι φίλιαι αυταί σχέσεις ημών δεν κωλύουσι την Υψ. Πύλην να μετερχίται τα βιαιότερα μέσα» (αρ. φ. 112, 17 Δεκ. 1885). Θα προπαγανδίζει επίσης την ιδέα της ανατολικής ομοσπονδίας: «θεωρούμεν σεβαστήν και ευκτέαν ως δυναμένην δι' ελλόγου καλλιέργειας και ευδοκιμήσεως κι εξυτηρητήσιν των υψηλών αρχών της γενικωτέρας αδελφοποιήσεως των λαών» (αρ. φ. 39, 24 Ιουλ. 1884).

Εκτός των ειδήσεων περί ελληνισμού της Ανατολής δημοσιεύει και επιφυλλίδες («Κατάστασις των παρ' ημίν οικονομικών σπουδών», «Ελληνίδες ποιήτριαι») σε συνέχειες αλλά και επιστημονικά

δημοσιεύματα, όπως «Η ελληνική ως γλώσσα κοινή των Επιστημών» (μετάφραση Π.Ε. *Δρακούλης, αρ. φ. 13, 24 Ιαν. 1884) και «Αι ανασκαφικάί έρευναι εν Μαραθώνι» (αρ. φ. 19, 6 Μαρτ. 1884). Συγκινητικότερες είναι οι νεκρολογίες για τον Γ. Ζαρίφη (αρ. φ. 23, 3 Αυγ. 1884), τον Βίκτωρα Ουγκώ (αρ. φ. 81, 14 Μαΐου 1885) αλλά και πρωτοσέλιδο άρθρο εκτενέστατο για τον μεγάλο λογοτέχνη. Άλλες στήλες της είναι «Εργασία της βουλής», «τηλεγραφήματα», «χρηματιστικόν δελτίον», «εξωτερικά-διάφορα».

Φαίνεται να έχει δείγματα της ευνοϊκής ανταπόκρισης του αναγνωστικού κοινού που είναι διάσπαρτο σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στις 28 Ιανουαρίου 1886 (αρ. φ. 118) αγγέλλει ότι πωλούνται «ολόκληρα τα σώματα από της αρχής της εκδόσεως αντί δραχμών 35 άνευ ταχυδρομικών τελών». Στο ίδιο φύλλο αναγγέλλει την έναρξιν ημερήσιας έκδοσης από τον προσεχή Φεβρουάριο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 270 (Επιθεώρησις)· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 123 (Ανατολική Επιθεώρησις).

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΛΟΥΣ

Ανατολικός Αστήρ

Εφημερίς της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Εκκλησιαστική, Φιλολογική, Εμπορική και των Διαφόρων Ειδίσεων. Κωνσταντινούπολη, 6 Οκτ. 1861-1891. Εκδότης: Βασίλειος *Καλλιφρών. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίς εν Κωνσταντινούπολει εκδιδόμενη κατά Τετάρτην και Σάββατον μετά Παραρτημάτων. Εβδομαδιαία (έως το 1864 και το 1877) / διεβδομαδιαία (1864-1877) / ημερήσια (1894<;>), δεκαεξαεπίδη (1877), τετράσηχη, μεγάλο σχήματος (μέχρι το 1864 και το 1877), λίγο μικρότερου σχήματος (από το 1864-1877). 4^ο σχήμα (από το 1878), μεγάλο σχήμα (1894<;>). «Συνδρομή (προπληρωτά) ετήσια εν Κωνσταντινούπολει μεν 5 αργυρά εικοσάρια, εν ταίς επαρχίαις δε του κράτους, 7 εν Δαυία, Σερβία και Ρωσσία, ομοίως, φλώρια Ολλανδικά 3. Αλλαχού της Ευρώπης, φράγκα 35, εν Ελλάδι δρχ. 35. Τιμή καταχωρίσεως φρούσια 5 την γραμμίν». Ιδιοκτήτο τυπογραφείο στο μετόχι της Ιεράς Μονής Σινά στο Φανάρι· σε ιδιωτικό οίκημα (από το 1878).

«Εμπορική», όπως δηλώνεται στον υπότιτλό της, ήταν μόνο κατά την πρώτη περίοδο της έκδοσής της (1861-1877). Οι καταστατικοί στόχοι της, όπως περιγράφονται στο πρώτο της φύλλο, ήταν η ενίσχυση του δρηκευτικού συναισδήματος εξαιτίας της χαλάρωσης των πνευματικών δεσμών ποιμενόντων και ποιμενομένων, η ίδρυση Κεντρικής Επιτροπής, η οποία θα επέτρεπε και θα διέυθυνε τη δημόσια εκπαίδευση και η συχνή επικοινωνία με ανταποκριτές της εφημερίδας στις επαρχίες, ιδιαίτερα αυτές με πολυάριθμο το βουλγαρικό στοιχείο, με στόχο να επανασυνδεθούν οι σχέσεις των δύο εθνικτικών στοιχείων. «Γραικών» και «Βουλγάρων», οι οποίες είχαν αρχίσει να διαρρηγνύονται λόγω των πρώτων κινήσεων των βουλγαρικών ριζοσπαστών εθνικιστών.

Εκδότες της εφημερίδας ήταν τρεις καθηγητές της Μεγάλης του Γένους Σχολής, ο Ιωάννης Φιλαλήδης, ο Κωνσταντίνος Φωτιάδης και ο Βασίλειος Καλλιφρών. Με την αποχώρηση σε πολύ σύντομο διάστημα των δυο πρώτων απέμεινε ως αποκλειστικός ιδιοκτήτης της εφημερίδας ο Καλλιφρών. Κατά τη χρονική περίοδο 1862-1864, ως έμμισθο συντάκτης εργάσθηκαν τόσο ο Στάυρος *Βουτυράς, μετέπειτα εκδότης της εφ. *Νεολόγος, ο Δημήτριος Νικολαΐδης, μετέπειτα εκδότης της εφ. *Κωνσταντινούπολις, ο οποίος ήταν διευθυντής του Ανατολικού Αστέρως για ένα διάστημα (1864 <;>), Συνεργάστηκαν επίσης οι Μανουήλ *Γεδεών, Ι. Κηποράς, Νικηφόρος Καλογεράς, Μιχαήλ Χουρμούζης κ.ά.

Η έκδοση της εφημερίδας είχε στην πραγματικότητα ως στόχο να πιέσει τον τότε οικονομικό πατριάρχη Ιωακείμ Β' (πρώτη πατριαρχία: 1860-1863) να προχωρήσει στην εφαρμογή του κειμένου των Γενικών Κανονισμών, που μόλις προ ολίγου είχαν ψηφιστεί από την συνέλευση που είχε συνέλθει για τον σκοπό αυτό (1858-1860). Αυτός ήταν και ο λόγος που τα δημοσιεύματα της περιόδου αυτής επηρεάζονταν από τον μεγάλο αντίπαλο του Ιωακείμ Β' και διαπρύσιο υποστηρικτή των μεταρρυθμίσεων μητροπολίτη Άρτης Σωφρόνιος (μετέπειτα

Αμάσειας). Στην πραγματικότητα ο Σωφρόνιος λειτουργούσε ως εκπρόσωπος των μεγάλων νεοφαναριωτικών οικογενειών που εισηγήθηκαν τις μεταρρυθμίσεις και κυρίως αυτών των Σητρανών και Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή και Παύλου Μουσοπούρου. Μέχρι και την έκδοση του Ανατολικού Αστέρως, η εφημερίδα που ήταν υποστηρικτής των μεταρρυθμίσεων ήταν η *Τηλέγραφος του Βοσπόρου και Βιζαντίας με εκδότη τον Δημήτριο *Ξένη. Ο Ξένης όμως, όπως και η εφημερίδα του, τέλεισαν

υπό την επιτροπή της ρωσικής πρεσβείας. Αυτός φαίνεται ότι ήταν ο λόγος που οι φιλοδυτικές οικογένειες της ελληνορθόδοξης κοινότητας, όπως οι παραπάνω, θεώρησαν αναγκαίο να υπάρχει μία διαφορετική φωνή υπεράσπισης των μεταρρυθμίσεων που θα αποστασιοποιείται από τις επιλογές της ηττημένης στον Κριμαϊκό Πόλεμο Ρωσίας. Για τους παραπάνω λόγους η εφημερίδα έγινε το όχημα για τη δημόσια έκθεση των υπερασπιστών των μεταρρυθμίσεων και ιδιαίτερα των λαϊκών μελών του Μικτού Συμβουλίου του Πατριαρχείου (ο Άρτης Σωφρόνιος εξάλλου για την περίοδο αυτή ήταν πρόεδρος του σώματος, το οποίο ιδρύθηκε ακριβώς με βάση διατάξεις των Γενικών Κανονισμών). Το Μικτό Συμβούλιο μάλιστα πρότεινε τη μετατροπή του *Ανατολικού Αστέρου* σε επίσημη εφημερίδα του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως –κίνηση που όπως ήταν φυσικό προκάλεσε την αντίδραση του Ιωακείμ Β', ο οποίος για να ισορροπήσει τους δισυμενείς για αυτόν συσχετισμούς ενόησε την έκδοση της αντίπαλης εφημερίδας **Ομόνοια*. Η εφημερίδα πάντως ανέλαβε εκείνο το διάστημα την πλήρη δημοσίευση των πρακτικών του Μικτού Συμβουλίου, ενώ αντίθετα η *Ομόνοια*, για ευνόητους λόγους, δημοσίευε μόνο τις τελικές αποφάσεις των δύο οργάνων. Ιεράς Συνόδου και Μικτού Συμβουλίου.

Ενδιαφέρον είναι ότι ο Καλλίφρων είχε καταφέρει να αποκτήσει ιδιόκτητο τυπογραφείο, ενδεικτικό για τις καλές σχέσεις που είχε αναπτύξει με εκκλησιαστικούς μεταρρυθμιστικούς κύκλους, αφού η ίδρυση του τυπογραφείου συμπίπτει με την άνοδο στον πατριαρχικό θρόνο του φιλομεταρρυθμιστή οικουμενικού πατριάρχη Σωφρονίου Γ' (1863-1866). Είναι χαρακτηριστικό ότι η εφημερίδα ήταν από τις ελάχιστες εκπροσώπους του Τύπου της Κωνσταντινούπολης που υποστήριξαν την απόφαση του πατριάρχη Σωφρονίου και της Ιεράς Συνόδου στα 1865, να αναλάβει την είσπραξη των αρχιερατικών επιχορηγήσεων από τους πληθυσμούς των επαρχιών στο οθωμανικό κράτος. Μετά πάντως και από την πτώση του Σωφρονίου, ο *Ανατολικός Αστήρ* προσπαθούσε να διατηρεί μία γραμμή σύμφωνη με την πολιτική του εκάστοτε Πατριάρχη, προσπαθώντας να εμφανιστεί ως οιονεί εκπρόσωπος των συμφερόντων της Μεγάλης Εκκλησίας ενώ, σύμφωνος με τις καταστατικές αρχές του, κατά την περίοδο της μεγάλης κρίσης που προκάλεσε η ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας

(1870-1872) ακολούθησε πολιτική διαλλακτικότητας, όπως και άλλες εφημερίδες της πρωτεύουσας, π.χ. η **Βυζαντίς* και η **Κωνσταντινούπολις*.

Το 1877 προσπάθησε και πάλι να αποκτήσει το *status* εκκλησιαστικής εφημερίδας (συχρότερη κυκλοφορία, μεγαλύτερο σχήμα, περισσότερες σελίδες), σε μία περίοδο κατά την οποία ο Ιωακείμ Β' είχε επανέλθει μεν στον πατριαρχικό θρόνο (1873-1878), απδενούσε όμως βαριά. Ο θάνατος του το καλοκαίρι του 1878 και η άνοδος του Ιωακείμ Γ' είχε αρνητικές συνέπειες για την πορεία της. Ο Ιωακείμ Γ' ανασύστησε το Πατριαρχικό Τυπογραφείο και ίδρυσε ως πατριαρχική εφημερίδα την **Εκκλησιαστική Αλήθεια* (1880). Ταυτόχρονα, ο Καλλίφρων αναγκάστηκε να μετακομίσει από το τυπογραφείο του Συναϊκού μετοχίου σε ιδιωτικό οίκημα, επίσης στην περιοχή του Φαναρίου. Ωστόσο, είναι ενδεικτικό για τις σχέσεις του Καλλίφρονος με τον νέο Πατριάρχη, ο *Ανατολικός Αστήρ* ακολούθησε γραμμή έντονης κριτικής τόσο προς τον Ιωακείμ Γ' όσο και προς το έντυπο της *Εκκλησιαστικής Αλήθειας*, ακόμη και για τυχόν τυπογραφικά και γλωσσικά σφάλματα που επισήμανε.

Εκδιόταν μέχρι το 1891, έτος θανάτου του ιδρυτή της Β. Καλλίφρονος. Κάποια φύλλα της εκδόθηκαν το 1894, ωστόσο ο θάνατος του ιδρυτή της είχε σηματοδοτήσει και το δικό της τέλος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, *Ιστορία της Εκκλησίας της Ελλάδος*, τ. Α', Αθήνα 1920, σ. 43· Μαρούλη Ι. Γεδρών, *Αποσημείωματα Χρονογράφου, 1800-1913*, Αθήνα 1932, σ. 16-18· του ίδιου, *Πατριαρχικά εφημερίδες*, σ. 455-456· Ν. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)*, ανάπτυξη από το π. Θεολογία, Αθήνα 1969, σ. 39· *ΟΗΕ*, τ. 2, σ. 639-640.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ανδρέας Καρκαβίτσας

Μηνιαία πνευματική και κοινωνική επιδεώρηση, Λεχαινά, 1971-1972, αρ. τχ. 1-24, Ιδιοκτησία του σωματίου «Μορφωτική Ένωση Λεχαινών ο Ανδρέας Καρκαβίτσας». Διευθύνονταν από συντακτική επιτροπή που την αποτελούσαν μέλη του συλλόγου με υπεύθυνο ύλη τον Διονύση Κράγκαρη. Τα πρώτα έξι τεύχη κυκλοφόρησαν σε πολύγραφο και τα επόμενα δέκα (αρ. τχ. 7/8, 9/10, 11, 12, 13/14, 15, 16/17, 18/19, 20/21, 22/24) εκδόθηκαν στο τυπογραφείο Θ. Ματαφιά, Βατοαξή 9, Αθήνα.

Περιοδικό με λογοτεχνικούς και κοινωνικούς προσανατολισμούς που επιχειρούσε να εκφράσει

τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς της νεολαίας μιας μικρής επαρχιακής πόλης, σε μια δύσκολη εποχή που τη θάβρινε το καθεστώς της δικτατορίας. Οι πολιτικές εξελίξεις της περιόδου εκείνης επιδρούν στις αναζητήσεις του περιοδικού και δεν είναι τυχαίο ότι το τελευταίο τεύχος είναι αφιερωμένο στους συλλόγους των επαρχιωτών φοιτητών που θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στα γεγονότα που σημάδεψαν το έτος 1973. Η ίδια «ομάδα των Δεκαίνων» εξέδωσε αργότερα το τριμηνιαίο π. *Διάλογος* (1978-1983, αρ. τχ. 1-20) και το π. *Εκ παραδρομής* (1985-1992), το οποίο βραβεύτηκε το 1988 από τη Στέγη Γραμμάτων και Καλών Τεχνών.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: EBE (1971).

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΡΑΓΚΑΡΗΣ

Ανδρέοπουλος, Θέμος

(Αθήνα, 1917-1996). Σκιτσογράφος. Σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών. Έχοντας πάθος για τον κινηματογράφο πειραματίστηκε νωρίς με ταινίες κινουμένων σχεδίων, πράγμα που τελικά τον οδήγησε

στο να δημιουργεί εικόνες με τρόπο «κινηματογραφικό». Από τους σπουδαιότερους σκιτσογράφους της εποχής του, εικονογράφησε αμέτρητα έντυπα κάθε είδους, κυρίως όμως παιδικά. Επί δεκαετίες πρόσφερε μαγικές εικόνες στα ελληνόπουλα. Συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά ποικίλης ύλης (*Μπουκέτο*, *Θεατής*, **Εικόνες της Ελένης *Βλάχου*, **Μάσκα κ.ά.*) και με εκδοτικούς οίκους (Αστήρ, Αλ. και Ευ. Παπαδημητρίου, Π. Δημητράκου, Αλικιώτη, Καμπάνα, σε εκδόσεις σχολικών βιβλίων, Κακουλίδη κ.ά.). Εικονογράφουσε ειδικές εκδόσεις, όπως την *Κλωστοϋφαντουργική Εγκυκλοπαίδεια* του Π. Κερασιώτη, στην οποία υπήρξε καλλιτεχνικός διευθυντής. Σκίτσα του δημοσίευαν πολλές εφημερίδες (*Εθνικός Κήρυξ*, **Εμπρός*, **Μακεδονία*, **Ακρόπολις του *Μπότση κ.ά.*). Κυριότερος τομέας του όμως ήταν τα παιδικά περιοδικά, τόσο εκείνα που είχαν ποικίλη ύλη (**Ελληνόπουλο*, **Θησαυρός των Παιδιών*, *Σινεάκ*, *Μεγάλο Ελληνόπουλο*, *Αστέρι*, *Παιδική Χαρά*, *Το Σπίτι του Παιδιού*, *Η *Διαπλάσις των παιδιών κ.ά.*), όσο και εκείνα με αμιγώς περιπετειώδη αφηγήματα (όπως το αστυνομικού περιεχομένου *Τζόε Ντακ κ.ά.*). Έκανε την εικονογράφιση εσωτερικών σελίδων του **Μικρού Ήρωα* στα τχ. 253-262, καθώς και τα εξώφυλλα των τχ. 263-278.

Σημαντική υπήρξε και η εκδοτική του δραστηριότητα. Το 1950 κυκλοφόρησε το εικονογραφημένο περιοδικό *TAM TAM* (σε συνεργασία με τους Βύρωνα **Αιπόσογλου*, Στέφανο Αποστόλου και Ζωή Σκιαδαρέση στην εικονογράφιση, και κειμενογράφο την ποιήτρια Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη). Ήταν ένα ξεχωριστό περιοδικό, προπομπός των κόμικς. Σε σχήμα 17x16 εκ., πρόσφερε στους αναγνώστες του «Μεγάλες περιπέτειες - Δυνατές συγκινήσεις - εξωτικά ταξίδια», όπως έγραφε το λογότυπο στο επάνω αριστερό τμήμα του τετράχρωμου εξώφυλλου. Συνολικά κυκλοφόρησαν 18 τεύχη. Έντεκα χρόνια αργότερα (1961), ο Ανδρέοπουλος κυκλοφόρησε την περ. Β' του *TAM TAM*. Εκδότης και εικονογράφος ήταν ο ίδιος και κυκλοφόρησαν 8 τεύχη.

Άλλες εκδόσεις του ήταν το εικονογραφημένο *Πάνθεν Αριστολογημάτων* (1960), με καλλιτεχνικό διευθυντή τον Κ. Ραμπατζή, όπου δημοσιεύτηκαν κλασικά έργα γνωστών συγγραφέων («Ο Πύργος των Καρπαθίων» του Ι. Βερν, «Ο Κόμης Μοντεχρίστος» του Α. Δουμά, «Δόκτωρ Τζέκουλ» του Ρ.Λ. Στήβενσον, «Κάπταιν Μπλουντ» του Ραφαέλ Σαμπατίνια κ.ά.). Τα έργα αποδίδονταν αρ-

κετά πιστά, με όμορφες εικόνες και συνοπτικά αλλά ουσιαστικά κείμενα. Επίσης, τα *Κινηματογραφικά εικονογραφημένα* (1961-1962, αρ. τχ. 1-10, διαστάσεων 15,5x8 εκ., δεκαέξι σελίδων, με έγχρωμο εξώφυλλο) και το *Αυτοτελές* (1968-1970, μηνιαία τεύχη με κινηματογραφικά φιλμ, τ. 9, διαστάσεων 25x17 εκ., είκοσι σελίδων, με τετράχρωμο εξώφυλλο).

Η εκδοτική δραστηριότητα του Θέμου Ανδρεόπουλου συνεχίστηκε με τα π. *Λούκυ Λουκ* (1968, Α' έκδοση, Αργότερα το ανέλαβαν άλλοι εκδότες), *Κένταλ* (1972, αρ. τχ. 1-12), *Λάκυ* (περ. Α': 1972, αρ. τχ. 1-8' περ. Β': 1982, αρ. τχ. 9-16. Μετά κυκλοφόρησε με άλλους τίτλους: *Σούπερ Λάκυ & Μαυρογένης*). Έβγαλε ακόμα τα π. *Τόμπυ* (1975, αρ. τχ. 1-24, με ξένα κόμικς αλλά και δικές του ζωγραφιές), *Κουκορίκο* (1976, αρ. τχ. 1-40, με ελληνικά και ξένα κόμικς) και *Μάιτυ Μάους* (1979, αρ. τχ. 1-24). Οι μεγάλες πάντως επιτυχίες του ήταν ο **Μικρός Σερίφης* και ο **Μικρός Καουμπόν*, περιοδικά με ιδιαίτερα μεγάλη διάρκεια έκδοσης και σημαντική κυκλοφοριακή επιτυχία. Την ίδια επιτυχία είχε ακόμα ο *Μικρός Αρχηγός* (από τις εκδόσεις Μονόκερως, 1973), που με ανατυπώσεις εκδόθηκε σε πάνω από 1000 τεύχη. Ο Ανδρεόπουλος κάποτε αποσύρθηκε από την ενεργό δράση. Συνταξιούχος ο σεμνός αυτός καλλιτέχνης πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του φιλοτεχνώντας ζωγραφικούς πίνακες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Πλάτης – Άρ. Μαλανδράκης, *Χάρτινοι δρυίλοι*, Αθήνα 1987· Δ. Χανός, *Το παιδικό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυρ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & κόμικς*, Αθήνα 1998· Ν. Ζιοϊόπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΙΟΪΟΠΟΥΛΟΣ

Ανδριακά Νέα

Εφημερίδα της νήσου Άνδρου, Εμπορίον - Ναυτιλία - Τουρισμός - Τέχνη - Γράμματα, Πειραιάς, 1954-1957, περ. Α', 1960-1961, περ. Β', αρ. φ. 1-8. Ιδρυτές-ιδιοκτήτες: Ειρήνη Α. Καμπανάου (Γουλανδρή) και Γεώργιος Α. Αρατζός, Διευθυντής σύνταξης: Αντώνιος Δημ. Καμπανάος (Μάντακας). Στο φ. 52 «επί της ύλης Ο. Ι.

Γιαννούλης». Κατά την περ. Β' αναγράφονται ως «ιδρυταί» οι ανωτέρω και ο Καμπανάος λέγεται «ιδιοκτήτης-διευθυντής». Ο υπότιτλος αλλάζει και γίνεται *15ήμερος εφημερίδα* (από το φ. 2) και τα *Εμπορίον* κτλ τοποθετούνται δίπλα στον τίτλο (από το φ. 38), αλλά επανέρχονται στη θέση τους κατά την περ. Β'. Ήταν τετρασέλιδη, διαστάσεων 50x35 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Ετήσιες εφημερίδες: εσωτερικού 75 δρχ., εξωτερικού 15 δολ. ΗΠΑ, 5 λίρες Αγγλίας. Δεν διέθετε δικό της τυπογραφείο. Γραφεία: Α. Γεωργίου Α' 31, Πειραιάς.

Είχε καλή εικονογράφιση και κυκλοφορούσε σε συνδρομητές στην Άνδρο και σε Ανδριώτες της Αττικής. Σύμφωνα με το κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου, φιλοδοξούσε να εξυπηρετήσει την Άνδρο και τους Ανδριώτες και να συντελέσει στη θεραπεία των πληγών που προξένησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Επίσης, να εξυπηρετήσει τους ναυτικούς της Άνδρου, προσφέροντας πληροφορίες επίκαιρης ενημέρωσης γύρω από τη ζωή και την κίνηση του νησιού, αποτελώντας έτσι τον σύνδεσμο ανάμεσα στην πατρίδα και όσους βρίσκονται μακριά.

Είχε καλούς συνεργάτες. Ενίστη δημοσίευσε άρθρα ιστορικού περιεχομένου ανδριών ιστοριοδικών, τα οποία όμως μόνο περιορισμένο ενδιαφέρον παρουσιάζουν. Δημοσίευσε επίσης ποιήματα και άλλα λογοτεχνικά κείμενα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Δ.Ι. Πολέμη (πλ. σ.).

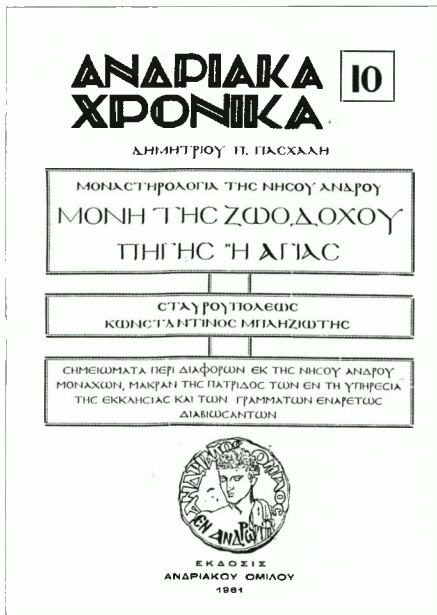
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ανδριακά Χρονικά

Άνδρος, 1948-1964, περ. Α', αρ. τ. 1-16 και 1988-2005, περ. Β', αρ. τ. 17-37. Διαστάσεις: 24x17 εκ. Η εκτύπωση γίνονταν στην Αθήνα.

Πρόκειται για σειρά αυτοτελών μελετών που όλες αναφέρονται στην Άνδρο. Η σειρά τελούσε υπό την αιγίδα του Ανδριακού Ομίλου, μορφωτικού σωματείου της Άνδρου, του οποίου ψυχή στάθηκε ο φαρμακοποιός Λορέντζος Κασσιμάτης, ο οποίος παρέμεινε υπεύθυνος για την έκδοση. Από το 1988 εκδίδεται από την Καίρειο Βιβλιοθήκη. Στη σειρά έχουν περιληφθεί αρκετές ανέκδοτες εργασίες του Δημητρίου Π. Πασχάλη (αρ. τ. 1, 2, 10, 13), η εκτενής συλλογή του Ιωάννου Κ. Βογιατζήδη *Γλώσσα και λαογραφία της νήσου Άνδρου* (αρ. τ. 4-6, 8, 9) και οι χρήσιμες συλλογές υλικού που αφορά στην Άνδρο από παλαιές εφημερίδες του Ιωάννου Π. Ζωγράφου (αρ. τ. 11, 12, 15) και του

Λεωνίδα Ε. Μπίστη (αρ. τ. 16). Ο τ. 31 περιλαμβάνει τα Πρακτικά του Συμποσίου (Άνδρος, 4 Σεπτ. 1999) με θέμα: «Ευανθία Καίρη, Διακόσια χρόνια από τη γέννησή της, 1799-1999».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ (ελλ. σ.), ΚΒ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ανδριακές Σελίδες

Τριμηνιαία έκδοσις Ενώσεως Ανδρικών. Αθήνα, 1958-1962, αρ. τχ. 1-9. Επιτροπή εκδόσεως: Δημ. Γιαννούκκης, Λορ. Καίρης, Αντ. Καμπανάς, Λεων. Καραπιπέρης, Νικ. Κατσιώτης, Αντ. Σταματίου. Υπεύθυνος επί της ύλης: Λεων. Καραπιπέρης. Τριμηνιαία, οσάρινα οκτώ έως εξήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 29x21 εκ. Το εξώφυλλο που πάντοτε κοσμείται με πίνακα ζωγραφικής της Άνδρου ιδιαίτερος καλαισθητό, όπως και η όλη έκπτωση και εμφάνισή του. Κάθε τχ. περιλαμβάνει και φωτογραφίες, μεταξύ των οποίων και πινάκων ζωγραφικής Ανδρικών ή μη καλλιτεχνών και με θέμα

την Άνδρο. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 80 δρχ., εξωτερικού 10 δολ. ΗΠΑ, 3 λίρες Αγγλίας. Γραφεία: Ξενοφώντος 15^α, Αθήνα. Τυπωθέντα στο τυπογραφείο «Η ΕΣΤΙΑ», Κ. Γιάκαλου & Ε. Κοντού, Αγ. Παύλου 28, Αθήνα. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Αρ. Μαυρίδης.

Απευδύνεται σε μορφομένο κοινό και η ύλη είναι ποικίλων θεμάτων. Οι περισσότεροι συνεργάτες είναι Άνδριοι και ανάμεσα τους βρίσκονται μερικοί καλλιτέχνες. Ιστορικά θέματα δεν δίνονται συχνά, περισσότερο στρέφεται η προσοχή στα επίκαιρα.

Σε κάθε τεύχος, υπό τον τίτλο «Ανδριακές Γραμμές» σχολιάζονται επίκαιρα ζητήματα και γεγονότα της Άνδρου. Υπάρχουν και μερικές σκιαγραφήσεις εξερχόντων ανδρικών, ζωντανών και πεθαμένων. Διαφημίσεις μόνον στην τελευταία σελίδα και στα εσώφυλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΚΒ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ανδριακή Επεδεώρησις / Ανδριακή

Γράμματα, Τέχνες, Λογογραφία, Ναυτιλία, Τουρισμός. Αθήνα, 1957-1959, αρ. τχ. 1-17/18. Διευθυντής: Οδυσσεύς Ι. Γιαννούλης. Μηνιαίο, εικοσιτετρασέλιδο, διαστάσεων 24x17 εκ. «Συνδρομαί προπληρωταί. Ετησία Δρχ. 50, εξάμηνος Δρχ. 30, Νομικίων προσώπων ετησία Δρχ. 300. Εξωτερικού ετησία Δολ. 15». «Εκτύπωσις Κεκέμων: Τυπογρ. Π. Βροχιδής – Χ. Βαϊδου, Κιάφας 17, Αθήνα. Εκτύπωσις εξωφύλλου: Τυπογρ. Λουλουΐδη Χαρ. Τρικούπη 18, Αθήνα.»

Περιλάμβανε ποικίλη ύλη με τη συνεργασία διαφόρων, ανάμεσα στους οποίους καταλέγονται και λόγιοι. Ο Γιαννούλης έκανε αλληπαλλήλες προσπάθειες για να κρατήσει το φύλλο του ζωντανό, εκδίδοντας με τον ίδιο περίπου τίτλο αρκετά έντυπα. Έτσι, κυκλοφόρησε και εφημερίδα με τον ίδιο τίτλο και με υπότιτλο *Δεκατενθήμερον δημοσιογραφικών οργανων της νήσου Ανδρου που φέρεται ως «έκτακτος έκδοσις»* με τους αρ. 7 και 8 (25 Απρ. και 3 Μαΐου 1958), οι οποίοι αντιστοιχούν στους αριθμούς και στις ημερομηνίες του περιοδικού. Τα φύλλα της είναι τετρασέλιδα.

ΑΝΔΡΙΑΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ		ΕΤΟΣ Α ΤΕΥΧΟΣ 1 ΑΝΔΡΟΣ 1988	
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΚΑΡΕΦΟΥ			
ΣΤΡΑΤΗΣ ΣΑΦΑΝΤΑΚΗΣ (Γραμμή)		ΤΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	Σελ.
ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΡΜΟΥΣΑΝ ΠΕΡΙΟΔ. ΗΕΙ-ΩΡ		ΤΟ ΝΗΛΙΟΝ	3
ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΟΥΡΟΥ ΓΕΛΑΝΟΥ *		ΣΑΤΗ ΤΑΧΕΙΑΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΝΕ ΠΕΡΙΣΤΑΝ	5
ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ ΣΩΚ. ΠΑΡΙΣΙΕΝ ΑΝΤΙΣΤΑΝΤΙΣ		ΟΣΤΑ ΣΠΟΥΡΩΝ ΟΣ ΑΝΔΡΩΝ ΤΥΡΑΝ	9
ΑΠΟΛΟΓΟΙ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ *		ΝΟΥΤΟΝ ΤΟΥΤΑ ΔΕΝ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ	10
ΠΟΙΗΣΗ ΠΑΝΤΕ *		ΑΠΟΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΙΗΣΕΩΝ	11
ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ	12
ΠΟΙΗΣΗ ΠΑΝΤΕ *		ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ ΤΑ ΝΗΛΙΑ	13
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	14
ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ	15
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ ΤΑ ΝΗΛΙΑ	16
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	17
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	18
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	19
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	20
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	21
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	22
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	23
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	24
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	25
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	26
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	27
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	28
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	29
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	30
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	31
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	32
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	33
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	34
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	35
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	36
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	37
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	38
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	39
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	40
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	41
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	42
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	43
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	44
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	45
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	46
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	47
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	48
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	49
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	50
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	51
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	52
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	53
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	54
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	55
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	56
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	57
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	58
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	59
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	60
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	61
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	62
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	63
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	64
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	65
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	66
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	67
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	68
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	69
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ *		ΟΔΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ	70

(Αθήνα, 1975-1981, αρ. φ. 104/152 - 162/210) με ιδιοκτήτη-διευθυντή τον Ο.Ι. Γιαννούλη. Είναι τετρασελίδη, διαστάσεων 50x35 εκ. Τον Μάρτιο 1981 ο Γιαννούλης την παραχώρησε στη Μόσχα Δερτούζου-Φωτοπούλου, η οικογένεια της οποίας εξακολουθεί να την εκδίδει έως σήμερα, κάπως παραλλαγμένη από την αρχική της μορφή. Αρχικά τυπωνόταν σε λινοτυπία και κατόπιν με φωτοσύζευξη.

Τα έντυπα του Γιαννούλη εκδόθηκαν σε εποχική μεγάλων αλλαγών στην τυπογραφική τεχνική και η εμφάνισή τους δεν είναι ελκυστική. Είχε εν τούτοις μερικούς κάποιους συνεργάτες, αλλά η έκδοση δεν φθάνει σε ικανοποιητικό επίπεδο. Υπάρχουν πάρα πολλές αναδημοσιεύσεις από παιλιώσαντα ανδριακά έντυπα χωρίς να δηλώνεται πάντοτε η πηγή. Ο Γιαννούλης αγωνιζόταν να επιζηήσει από την εφημερίδα του και για τον ίδιο σκοπό δημοσίευσε και ένα *Ανδριώτικο Ημερολόγιο*, όπως και λίγα άλλα αυτοτελή περί Άνδρου γενικά βιβλία που και αυτόν το επίπεδο παραμένει χαμηλό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

διαστάσεων 50x34 εκ. και αποτελούν προεκλογική συστηρίξη στο Κόμμα των Φιλελευθέρων.

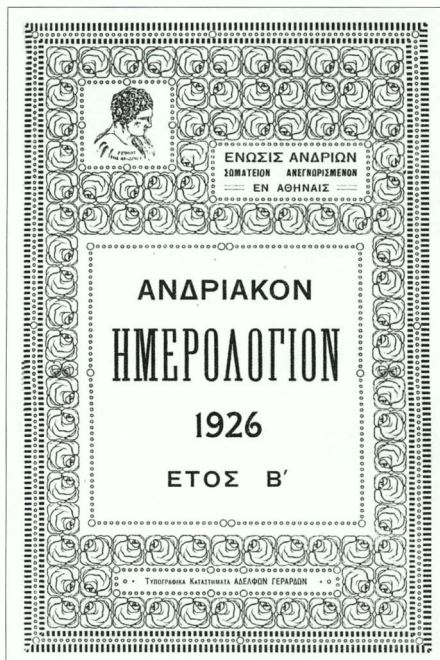
Στη συνέχεια εκδίδει το φύλλο *Ανδριακή Επιδείωρσις. Δεκαπενθήμερος έκδοσις* (Αθήνα, 1959-1960, αρ. φ. 1-13). Το πρώτο φύλλο έχει αριθμό 1 (20) και δείχνει ότι συνεχίζει την παλαιά αρίθμηση του περιοδικού. Η εφημερίδα είναι τετρασελίδη, διαστάσεων 50x34 εκ. και διατηρήθηκε έντεκα μήνες με υπεύθυνο τον Γιαννούλη. Ακολουθεί η *Ανδριακή Επιδείωρσις. Δεκαπενθήμερος έκδοσις* (Αθήνα, 1960-1961, αρ. φ. 1/37 - 4/40). Πρόκειται για περιοδικό με έγχρωμο εξώφυλλο, διαστάσεων 28x21 εκ. και δεκαέξι σελίδων. Υπευθύνος ο ίδιος Ι. Γιαννούλης.

Η περ. Β' αρχίζει από τον Ιούνιο 1964 (έτ. 5) και το περιοδικό είναι χωρίς εξώφυλλο, στην αρχή με δεκαέξι σελίδες, αργότερα με οκτώ και καταλήγει με δώδεκα, είκοσι και δεκαέξι σελίδες. Κυκλοφορεί κάθε μήνα. Από τον αρ. 7 λέγεται μόνο *Ανδριακή*. Αρχικός υπότιτλος: *Εφημερίς της Άνδρου και μετά Όργανον μελέτης και προβολής των ανδριακών προβλημάτων και τέλος των προβλημάτων της Άνδρου*. Το τελευταίο τεύχος έχει τον αριθμό 104/152 (Ιούλ. 1975). Την διαδέχεται η *Ανδριακή. Εφημερίς των απανταχού Ανδρίων*

Ανδριακών Ημερολόγιον

Αθήνα, 1925-1964. Εκδόθηκαν 6 ετήσιος τ. (1925, 1926, 1927, 1929, 1930 και 1964) με πρωτοβουλία του Ψυχαγωγικού Συνδέσμου Ανδρίων στην Αθήνα, ο οποίος το 1925 μετονομάστηκε σε Ένωσις Ανδρίων. Την επιμέλεια της εκδόσεως των τριών πρώτων τόμων είχε ο Διονύσιος Ε. Μουστάκις, εκείνου του 1929 και 1930 ο δικηγόρος Περάρας Δ. Καμπάνης και του τελευταίου ο Μιχαήλ Ειλ. Τρικυόλου. Διαστάσεων περίπου 21x14 εκ. Τιμή τόμου: «Εν Ελλάδι έκδοσις πολυτελής Δραχ. 50, έκδοσις κοινή Δραχ. 30. Εν τω εσωτερικώ έκδοσις πολυτελής φρ. χρ. 10, έκδοσις κοινή φρ. χρ. 6». Τυπογραφεῖον «ΚΟΣΜΟΣ», Στάθ Παύλου, αρ. 6-10 (1925)· Τυπογραφικὰ καὶ Βιβλιοδετικὰ Καταστήματα Αδελφῶν Γεράρδων, Νοταρά 15, Αθήνα (1926)· Τυπογραφικὰ Καταστήματα «Οικονομολόγος Αθηνών», Λένορμαν και Κωδράτου (1927)· «Τύποις Πολυιοτεχνικῆς Α.Ε.» (1930)· «Τυπογραφεῖον Αριστέως Νικολάου Φραγκοῦλη», Πειραιῶς (1964).

Η έκδοση αποτελεί πολύ σημαντική προσπάθεια και η ύλη (με την εξαίρεση του τελευταίου τόμου που αποτελεί παραφωνία) εμπλουτίζει αισθητώς την ανδριακή βιβλιογραφία. Σε κάθε τόμο υπάρχουν (συνήθως δύο) πρωτότυπες εργασίες του ιστορικού της Άνδρου Δημητρίου Π. Πασχάλη.

αλλά και άλλων λογίων, ανδρίων και μη, με συμβολές για τα πράγματα του νησιού. Δημοσιεύεται επίσης ενδιαφέρουσα λαογραφική ύλη, περιγραφές χωριών και τοπίων, καθώς και διάφορες στατιστικές. Περιλαμβάνονται ακόμα ποιήματα και πεζά γνωστών λογοτεχνών, καθώς και αρκετές φωτογραφίες. Περιλαμβάνει ενδιαφέρουσες επισκοπήσεις και στατιστικές για τη ναυτιλία της Άνδρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ανδριώτης

Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς, όργανο των απανταχού Ανδρίων, Πειραιάς, 1926-1968 (αρ. φ. 1-1384). Ιδρυτής και εκδότης ως τον θάνατό του (1949) ήταν ο Λεωνίδας Ν. Μενδρινός από τ' Αποίκια της Άνδρου. Εν συνεχεία η ιδιοκτησία και η διαχείριση περιήλθε στη χήρα του Καλλιόπη Α. Μενδρινού (1950-1959), η οποία μετά λίγους μήνες παραχώρησε τη διεύθυνση στον Τώνη Τσιμπίνιο-Λάσκαρη (1950-1953). Κατά τα τελευταία έτη (1959-1968) εκδόθηκε και διευθυντής ήταν ο Νικόλαος Α. Μενδρινός, γιος του ιδρυτού.

Άλλοι υπότιτλοι: *Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς, Ναυτιλιακή, εμποροβιομηχανική και κοινωνική, όργανο των απανταχού Ανδρίων* (από το φ. 90, 30 Ιουν. 1928)· *Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς, Όργανο των Ελλήνων ναυτιλλομένων και των απανταχού Ανδρίων* (από το φ. 102/1206, 10 Μαρτ. 1962). Εβδομαδιαία, έγινε κατόπιν δεκαήμερη, δεκαπενθήμερη και τέλος μηνιαία. Προπολεμικά ήταν τετρασέλιδη, κάποτε και εξασέλιδη και μεταπολεμικά δισέλιδη, ενώ τα τελευταία εκατό περίπου φ. ήταν και πάλι τετρασέλιδα. Διαστάσεων 57x39 εκ. αρχικά, κατόπιν ποίκιλλε και κατέληξε σε 58x43 εκ. Κυκλοφορούσε μόνο σε συνδρομητές. Τυπώνονταν σε δικό της τυπογραφείο στον Πειραιά, ενώ η εκτύπωση μερικών φ. έγινε στην Αθήνα, λίγο πριν διακόψει λόγω του πολέμου το 1941.

Άρχισε να εκδίδεται σε εποχή που είχαν εκλείψει τα τοπικά φύλλα. Τυπώνονταν στην Άνδρο και επί πολλά χρόνια ουσιαστικώς παρέμεινε η μόνη ανδριώτικη εφημερίδα. Ο χαρακτηρισμός «ναυτιλιακή» του υποτίτλου είναι ενδεικτικός της ύλης: η ειδησεογραφία κατά πολύ μεγάλο μέρος αφορούσε τη θάλασσα, τα καράβια και τους ναυτικούς. Περιελάμβανε στήλη με τις κινήσεις των βαποριών της Άνδρου, τις ναυλώσεις και ποικίλη μορφής ναυτιλιακές ειδήσεις, όπως αγοραπωλησίες ατμόπλοιων, ναυτολογήσεις και απολύσεις ναυτικών, ναυτικά νέα του εξωτερικού και τα παρόμοια. Για όλα αυτά στηριζόταν κατά μεγάλο μέρος σε άλλα δημοσιεύματα. Ως προς την πολιτική τοποθέτηση, παρέμεινε πάντοτε αδέσμευτη, εκφράζοντας όμως τις απόψεις των εφοπλιστών (εκτός από την τελευταία περίοδο) και των ναυτικών της Άνδρου.

Ο εκάστοτε διευθυντής ήταν κατά κανόνα και ο κύριος συντάκτης. Υπήρχαν όμως πολλοί συνεργάτες και ανταποκριτές που δεν ήταν επαγγελματίες δημοσιογράφοι, συνήθως στην Άνδρο (τα μεταπολεμικά χρόνια ο Σωκράτης Φραγκέτης ήταν ο μόνιμος ανταποκριτής της) αλλά και αλλού. Συχνά αναδημοσίευε άρθρα ή σχόλια του αθηναϊκού ημερησίου και περιοδικού τύπου, τα οποία αναφέρονταν στην Άνδρο ή στη ναυτιλία. Σχεδόν σε κάθε φύλλο υπήρχε νεκρολογία, συνήθως με φωτογραφία. Επίσης, καταχωρούνταν αρκετές διαφημίσεις. Κατά καιρούς δημοσιεύονταν αρθρίδια περί τοπικής ιστορίας, περιορισμένου όμως ενδιαφέροντος.

Έζησε πάνω από σαράντα χρόνια (με διακοπή εξαιτίας των πολεμικών γεγονότων, 1941-1947). Κατά τα πρώτα χρόνια η ποιότητα ήταν αρκετά

υψηλή, κάτι που δεν διατηρήθηκε τη δεκαετία του 1930. Μεταπολεμικά ο διευθυντής της, που είχε προσθέσει το ενδεικτικό «Ανδριώτης» στο όνομά του, ακολούθησε με συνέπεια την παλαιά του γραμμή. Μετά το 1962 τα πράγματα άλλαξαν σε καινούρια κατεύθυνση και εξελίχθηκε σε φύλλο ναυτεργατικό και συνδικαλιστικό, όπως φανερώνει ο νέος της υπότιτλος: *Όργανο των Ελλήνων ναυτιλλομένων και των απανταχού Ανδριών*. Η γραμμή αυτή έφερε κάποια κυκλοφοριακή επιτυχία, αλλά μείωσε πολύ το αναγνωστικό κοινό της Άνδρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ. ΚΒ (πλ. σ. ετ. 1926-1952). Ιδιωτική συλλογή Δ.Ι. Πολέμη (έτ. 1941-1968 με ελάχιστα κενά).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ανδριώτικο Ημερολόγιο βλ. Ανδριακή Επεξεύρωση

Άνδρος

Εφημερίς πολιτική, δικαστική και των ειδήσεων. Άνδρος, 1877-1901. αρ. φ. 1-172. Ιδρυτής και πρώτος εκδότης ήταν ο Θεόδωρος Δ. Μπράιλας (ενίοτε Βράι-

λας). Μετά τον θάνατό του (1878) η εφ. περιήλθε στον Φραγκίσκο Γ. Δελαγραμμάτικα, επιλεγόμενο Φραγκακινό, ο οποίος φέρεται ως «συντάκτης και υπεύθυνος» και συνέχισε την έκδοση ως το 1892, οπότε την παραχώρησε στον γιο του Γεώργιο. Ο Γεώργιος Φρ. Δελαγραμμάτικας τη διατήρησε ως το 1901. Ο υπότιτλος υπήρχε μόνο στα πρώτα φ., μετά εξαφανίζεται και σπανίως επανέρχεται, ελαφρώς παραλλαγμένος (ιδίως στα φ. 715-760). Μετά από μικρή διακοπή, το 1892 κυκλοφόρησαν 9 φ. με τον τίτλο *Νέα Άνδρος*: δεν πρόκειται για διαφορετική εφ., καθώς η αρίθμηση των φύλλων συνέχισε κανονικά. Η Άνδρος άρχισε ως εβδομαδιαία («Εκδίδοται άπαξ της εβδομάδος»), αλλά τη συχνότητα αυτή δεν μπόρεσε να τη διατηρήσει. Συχνά συνοδεύονταν από δικαστικά παραρτήματα, από τα οποία ελάχιστα σώζονται. Ήταν σχεδόν πάντοτε τετρασέλιδη. Αρχικές διαστάσεις: 31x23 εκ. Κατά τα τελευταία χρόνια του βίου της απέκτησε μεγαλύτερο σχήμα για να καταλήξει σε διαστάσεις 38x28 εκ. «Συνδρομή προπληρωτά. Ενταύθα ετησία δρ. ν. 5. Εν τη λοιπή Ελλάδι ετησία [δρ. ν.] 8. Εν τω εξωτερικώ εν γένει [δρ. ν.] 10». Τυπωνόταν σε δικό της τυπογραφείο στην Άνδρο, στο οποίο τυπώθηκαν επίσης κατά την περίοδο 1878-1885 τέσσερα βιβλία και δύο φυλλάδια. Η εκτύπωση της είναι ωστόσο χαμηλού επιπέδου με πολλά σφάλματα.

Είναι η αρχαιότερη εφημερίδα του νησιού και χάρις στην ενεργητικότητα του ιδιορρυθμού αλλά επιμονού εκδότη της κατόρθωσε να διατηρηθεί σχεδόν επί είκοσι πέντε χρόνια. Όπως σε πολλές επαρχιακές εφημερίδες της εποχής, οι τοπικές ειδήσεις δεν έχουν αποκλειστικότητα και αρκετός χώρος διατίθεται για γενικότερα εθνικά και παγκόσμια νέα. Εν τούτοις υπάρχουν αρκετά ενδιαφέροντα άρθρα και σχόλια για τη ναυτιλία της Άνδρου, η οποία τότε περνούσε το κρίσιμο στάδιο της μεταλλαγής από τα ιστία στον ατμό. Αποτελεί βασική πηγή για την ιστορία της Άνδρου κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα, Σπανίως δημοσιεύονται και ιστορικά κείμενα, κάποια δε συμπεριλαμβάνουν και ανέκδοτο υλικό (παλαιά έγγραφα, επιστολές κ.ά.). Συχνές είναι και οι νεκρολογίες και τα δελτία θνησιμότητας του Δήμου Άνδρου.

Κατά καιρούς εκδότης ήταν ο κύριος συντάκτης. Ο Φραγκίσκος Δελαγραμμάτικας ήταν αφοσιωμένος στη μνήμη του νεκρού πλέον Θεόφιλου Καίρη, του οποίου οι θρησκευτικές δοξασίες είχαν ξεχαστεί, αλλά από πατριωτική φιλοτιμία οι συμπατριώτες του εξακολούθουσαν να τον τιμούν και να υπερηφανεύονται γι' αυτόν. Έτσι η εφημερίδα έγινε ο εκφραστής του φιλοκαίρικού αισθήματος,

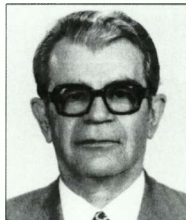
πράγμα που την έφερε σε αντίθεση με τον τότε επίσκοπο Άνδρου και Κέας Μητροφάνη (1855-1889) τον οποίο αντιπολιτεύθηκε με οξύτητα. Ο Μητροφάνης αναγκάστηκε να δοθεί στη έκδοση άλλης εφημερίδας που είχε τον τίτλο *Συζητήσεις* και εξέφραζε τις απόψεις του ίδιου ως προς τα «Καίριακά». Σε περιόδους βουλευτικών και δημοκρατικών εκλογών συνήδως, η εφημερίδα υποστήριζε την παράταξη στην οποίαν ανήκε ο ευνοούμενός της τοπικός παράγων.

Δεν διέδετε το μονοπώλιο του Τύπου στην Άνδρο. Το 1894 άρχισε να εκδίδεται η **Φωνή της Άνδρου*, γραμμένη προσεκτικότερα, πιο καλοτυπωμένη και παρ' όλο που δεν παρατηρείται εχθρότητα μεταξύ των δύο εντύπων, τελικώς η *Άνδρος* σταμάτησε. Σ' αυτό ασφαλώς συντέλεσε και η έλλειψη δραστηριότητας του τελευταίου εκδότη, ο οποίος δεν φαίνεται ότι διέδετε την επιμονή και το πάθος των πατέρα του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (24 Σεπτ. 1877 - 2 Σεπτ. 1878).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

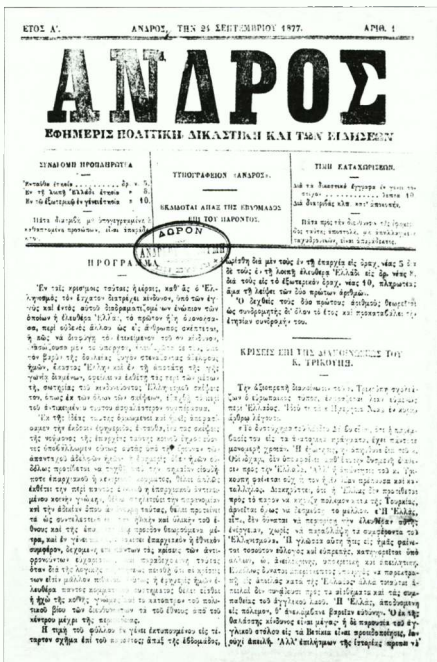
Ανδρουλιδάκης, Γιώργος

(Ρέθυμνο, 1906 - Αθήνα, 1974). Δημοσιογράφος, αρχιουνάτικης επί 15 χρόνων (Δεκ. 1951 - Απρ. 1967) της εφ. **Ελευθερία*. Τελειώνοντας τις γυμνασιακές του σπουδές στην Κρήτη εντάχθηκε στην Αριστερά και το 1926

εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου και έγινε μέλος του ΚΚΕ. Εργάστηκε στην εφ. **Ριζοσπάστης* έως τη διαγραφή του από το ΚΚΕ το 1929. Στη συνέχεια απασχολήθηκε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα στις εφ. **Βραδυνή* και η **Καθημερινή* ως μεταφραστής και από το 1934 εργάστηκε στην εφ. **Πρωία* έως τη διακοπή της έκδοσής της (1944), κυρίως ως διπλωματικός συντάκτης αλλά και ως πολεμικός ανταποκριτής στο αλβανικό μέτωπο. Στη διάρκεια της Κατοχής συνεργάστηκε με τις μη εαμικές αντιστασιακές οργανώσεις και είχε την ευθύνη μαζί με τον αδελφό του Ευάγγελο Ανδρουλιδάκη για την παράνομη έκδοση της *Μαχόμενης Ελλάδας* (1942-1943).

Μετά την Απελευθέρωση ανέλαβε αρχιουνάτικης της **Μάχης*, αλλά απεχώρησε (στα «Δεκεμβριανά», Δεκ. 1944 - Ιαν. 1945) και από τις αρχές του 1945 εντάχθηκε στο συντακτικό δυναμικό της *Ελευθερίας*, αρχικά ως πολιτικός συντάκτης και στη συνέχεια ως μόνιμος ανταποκριτής στο Λονδίνο (1948-1949), όπου παράλληλα φοίτησε σε σχολή δημοσιογραφίας. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα ανέλαβε, τον Δεκέμβριο 1951, την αρχιουνάξια της *Ελευθερίας* και αποτέλεσε, έως τη διακοπή της κυκλοφορίας της στις 21 Απριλίου 1967, τον στενότερο συνεργάτη του Π. **Κόκκα*, μαζί με τον οποίο διαμόρφωσαν τη συνολική φυσιογνωμία της εφημερίδας. Συνεληφθη το βράδυ της 21ης Απριλίου και στη συνέχεια τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό. Στη διάρκεια της δικτατορίας εργάστηκε ως ανταποκριτής ξένων εφημερίδων (κυρίως της *Daily Express* με την οποία συνεργάζονταν από το 1944) και παράλληλα παρουσίασε στην εφ. *Το Βήμα*, το 1972, τα σχετικά με την Ελλάδα αρχεία του Φόρεϊν Όφφισ για την περίοδο της Κατοχής (εκδόθηκαν στη συνέχεια σε διβλίο από το «Νέα Σύνορα»). Στις 28 Ιουνίου 1974 είχε το θλιβερό προνόμιο να εκφωνήσει τον (μοναδικό) επικήδειο για τον στενό συνεργάτη και φίλο του Π. Κόκκα.

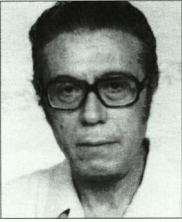

Πέθανε, είκοσι μέρες αργότερα, από καρδιακή προσβολή στις 18 Ιουλίου 1974.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ανδρουλιδάκης, *Κείμενα*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 1977.

ΗΛΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ανεμοδούρας, Στέλιος

(Αθήνα, 1917 - 6 Μαΐου 2000). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Σπούδασε πολιτικές επιστήμες και νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αποφοίτησε το 1938. Το ίδιο έτος εκδίδει μαζί με τον λογοτέχνη Γιάννη Β. Ιωαννίδη το π.

Αργώ, στο οποίο δημοσίευσε ποιήματα, πεζά και άλλα φιλολογικά κείμενα κάνοντας έτσι από νωρίς την εμφάνισή του στη λογοτεχνία, η οποία εξασκούσε επάνω του ιδιαίτερη γοητεία. Επιδόθηκε στην εκμάθηση ξένων γλωσσών, κάτι που τον βοήθησε πολύ στη σταδιοδρομία του. Από το 1945 εργάστηκε ως επαγγελματίας δημοσιογράφος στον ημερήσιο αθηναϊκό τύπο και ασχολήθηκε με όλους τους κλάδους του. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ και συντάκτης ύλης σε πολλές ημερήσιες εφημερίδες, υπήρξε όμως και συνεργάτης (όπως στα π. **Ρομάντσο*, **Θησαυρός*) και αργότερα εκδότης αρκετών περιοδικών. Από το 1950 έως τον θάνατό του διύκυνε την εκδοτική εταιρεία Περιοδικός Τύπος, από την οποία κυκλοφορούν τα έντυπα *Κατερίνα*, *Σούπερ Κατερίνα*, *Μπλεκ*, *Γρίφος* κ.ά.

Η συγγραφή ιστορικών και άλλων ανυγνωσμάτων, καθώς και οι μεταφράσεις ή διασκευές από έργα ξένων συγγραφέων ήταν, επίσης, δυο ακόμη τομείς στους οποίους επιδόθηκε κατά τη μακρόχρονη απασχόλησή του στις εφημερίδες. Συνεργάστηκε με το π. **Μάσκα* της δεύτερης και τρίτης περιόδου, ως μεταφραστής και κειμενογράφος. Ασχολήθηκε με την αστυνομική φιλολογία, έγραψε πολλές περιπέτειες γνωστών «άσων» (δημιουργήματα ξένων συγγραφέων), όπως πολλές από τις γνωστές περιπέτειες του «Ζορρό», του συγγραφέα Τζόστον Μακ Κάλεχ που υποτιμάται ότι μετάφρασε ή διασκεύασε, υπογράφοντας ως «ΑΝΣΤΕΛ» ή «ΣΤΕΛΑΝ». Το 1949 ως εκδότης και διευθυντής μαζί, κυκλοφόρησε το π. *Νυχτερίδα* (αρ. τχ. 1-24) όπου δημοσίευε περιπετειώδη και αστυνομικά μυθιστορήματα διαφόρων ξένων συγγραφέων. Συνεργά-

στηκε με τον Γ. Γεωργιάδη ιδρύοντας τις Εκδοτικές Επιχειρήσεις Ο.Ε., εταιρεία που κυκλοφόρησε μια πλειάδα επιτυχημένων παιδικών περιοδικών, σε κείμενα δικά του αλλά και άλλων. Ήταν ο συγγραφέας των π. **Υπεράνθρωπος* (αρ. τχ. 96, 1951), **Μικρός Ήρωας* (αρ. τχ. 1-798, 1953-1967 και αρ. τχ. 800, 1995), *Τάργκα* (αρ. τ. 22, 1953), *Ταγκώλ* (αρ. τ. 8, 1954), *Μικρός Ιππότης* (αρ. τ. 8, 1954). *Το γέλιο του παιδιού* (αρ. τ. 1, επετειακή έκδοση για τις γιορτές, 1964), *Γεράκι, ο νέος Υπεράνθρωπος* (κείμενα Σ. Ανεμοδούρα και Π. Πετρίτη, αρ. τ. 16, 1955), *Μικρός Μπουρολιότης* (αρ. τ. 8, 1955), *Διαμάντι* (κείμενα Ανεμοδούρα και Γ. Μαρμαρίδη, αρ. τ. 9, 1955), *Τζόε Ντικ* (κείμενα Ανεμοδούρα και Μαρμάκη/Π. Πετρίτη, αρ. τ. 8, 1958), *Το δικό μου* (κείμενα Ανεμοδούρα, Μαρμαρίδη, μαζί με ξένα κόμικς κ.ά., 1962). Άλλα περιοδικά της εταιρείας ήταν το *Παιδικό Πανεπιστήμιο* (αρ. τ. 8, 1953), *Κεραυνός, το παιδί που έσωσε τον κόσμο* (συγγρ. Π. Στρατίκης, αρ. τ. 8, 1954), *Το Μάπι* (αρ. τ. 9, 1958), *Τον ο υπερκόσμος* (αναγράφεται σαν εκδότης ο Ν. Σαρρής, αλλά είναι των Ανεμοδούρα - Γεωργιάδη. Κείμενα Γ. Γαληνού [Μαρμαρίδης], 1958), *Το Δεκατρία* (συγγρ. Νίκος Ρούτσος, αρ. τ. 8, 1958), *Κιλ, ο κύριος της ζούγκλας* (συγγρ. Μαρμαρίδης, με ψευδώνυμο «Γ. Ρωμανός», αρ. τ. 18, 1958), *Μικρός Ταρζάν* (συγγρ. Ν. Ρούτσος, αρ. τ. 1-24, Π. Στρατίκης, αρ. τ. 25-40, 1958), *Γκρέκο, ο ήρωας των γηπέδων* (συγγρ. Μαρμαρίδης, αρ. τ. 72, 1959), *Βιβλία του μέλλοντος* (συγγρ. Ν. Βυζαντινός - Γ. Μαρμαρίδης, αρ. τ. 4, 1961), *Κάουμπούι - Φάντασμα* (συγγρ. Τζίμυ Κορίνης, αρ. τ. 8, 1963), *Λάσσο* (συγγρ. Μαρμαρίδης και Ρούτσος, αρ. τ. 16, 1963), *Ζούγκλα - Ταρζάν* (συγγρ. Ρούτσος, αρ. τ. 24, 1963), *Τζων Γκρηκ* (2^η σειρά, συγγρ. Ρούτσος, αρ. τ. 8, 1964), *Αετός των γηπέδων* (συγγρ. Μαρμαρίδης, αρ. τ. 8, 1964), *Καραγκιόζης - παραμύθια* (συγγρ. Ρούτσος, 1966) κ.ά. Αργότερα, υπακούοντας στις απαιτήσεις των καιρών, ασχολήθηκε με εκδόσεις εικονογραφημένων περιοδικών (κόμικς): *Μπλεκ* (1969), *Πεπίτο - Εικονογραφημένος Καραγκιόζης* (1969), *Όμπραξ* (1971), *Κεν ο αδάμαστος ιππότης* (1971), *Κοκομπιλ* (1975), *Τζάγκουαρ* (1975), *Τζόνι Λόγκαν* (1978), *Κρόνος* (1980), *Πινόκιο* (1980) κ.ά. Ιδιαίτερα επιτυχημένο και μακρόβιο ήταν το περιοδικό για κορίτσια *Κατερίνα* (1978), που συνεχίζει να εκδίδεται. Κυκλοφόρησε επίσης μια μεγάλη σειρά ειδικών περιοδικών που περιείχαν σταυρόλεξα, γρίφους, ανιγήματα και πνευματικές ασκήσεις.

Η μεγάλη συγγραφική και εκδοτική επιτυχία

του ήταν αναμφισβήτητη το εβδομαδιαίο π. *Μικρός Ήρωας*, που ξεκίνησε το 1953 και κυκλοφόρησε ασταμάτητα μέχρι το 1967, όταν και το σταμάτησε βίαια η δικτατορία των συνταγματαρχών. Ο ήρωας που δημιούργησε ο Ανεμοδουράς, ο ιδεολόγος Γιώργος Θαλάσσης, υπήρξε ένα σύμβολο, όχι μόνο για την εποχή του, αλλά και για τις μετέπειτα γενιές. Ο *Μικρός Ήρωας* ήταν περήφανος, γενναίος, ριψοκίνδυνος και είχε στόχους και οράματα. Αυτά τα ιδεώδη προσπαθούσε να περάσει και στα παιδιά ο Ανεμοδουράς, καθώς ο ήρωάς του είχε τεράστια απήχηση στη νεολαία. Υπέγραφε τα κείμενα ως «Θάναος Ασπίτης», ψευδώνυμο που είχε χρησιμοποιήσει και άλλοτε. Η καρδιά ελληνική αυτή έκδοση σημάδεψε με έναν μοναδικό τρόπο τα δρώμενα στον περιοδικό Τύπο. Άφησε εποχή, γνώρισε μεγάλη κυκλοφοριακή επιτυχία πραγματοποιώντας τέσσερις εκδόσεις. Χαρακτηριστικό είναι το κείμενο του Αλέξη Φωκά που προλόγισε –μαζί με άλλους– την τέταρτη έκδοση: «Όταν άρχισε η συγγραφή του *Μ.Η.* κανείς δεν υπομαίχθονταν ότι κυφορούσε τους τελευταίους αυτοχθόνους ελληνικούς μύθους, λίγο πριν η Ελλάδα πρικοδοτήσει τον αφελληνισμό της». Ως την αποχώρησή του από την ενεργό δημοσιογραφία εργάστηκε κατά διαστήματα στις εφ. *Ελεύθερη Ελλάδα, *Δημοκρατικός, *Αθηναϊκή, *Ελεύθερος Λόγος*, *Ελεύθερος Τύπος* του Χρ. *Καβαφάκη, *Δημοκρατική Αλλαγή* κ.ά.

Ο Ανεμοδουράς ευδόκησε να τύχει της γενικής αναγνώρισης του έργου του όταν ακόμα ζούσε. Αμέτρητα δημοσιεύματα καθώς και τηλεοπτικές εκπομπές αναφέρθηκαν κατά καιρούς στον *Μικρό Ήρωα* και την εποχή του. Προσωπικότητες από όλες τις κοινωνικές τάξεις και επαγγέλματα με υπερηφάνεια δήλωναν ότι όταν ήταν μικρό διάβαζαν με πάθος τον *Μικρό Ήρωα* που τους δίδανε να είναι στη ζωή τους δίκαιοι, αγωνιστές, και –το κυριότερο– να αγαπούν την πατρίδα τους. Τιμήθηκε με το μετάλλιο της πόλης των Αθηνών που του απένειμε σε μια σεμνή, συγκινητική τελετή ο δήμαρχος της Τετάρτη 5 Νοεμβρίου 1997.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΛ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Η λαϊκή λογοτεχνία*, τ. Β', Αθήνα 1987· Κ.Δ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία και κόμικς (1598-1998)*, Αθήνα, εκδ. Ιχωρ, 1998· Ν. Ζωόπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΪΠΟΥΛΟΣ

Ανεμόμυλος

Καλαμάτα, 20 Μαρτ. 1916 - 5 Ιουν. 1916, αρ. φ. 1-12. Διευθυντής-υπεύθυνος: Σταύρος Τσιμπιδής, Εβδομαδιαίο (Κυριακή), τετρασέλιδο, διαστάσεων 41x29 εκ. Στη σ. 3 υπήρχαν τα εξής στοιχεία: «Ανεμόμυλος Εφημερίς ευθυμογραφική και των ειδήσεων-εκδίδεται εν Καλαμαίς. Ο εγγραφόμενος συνδρομητής ΠΡΟΠΛΗΡΩΝΕΙ». Κάτω από τον τίτλο υπήρχε το εξής σατυρικό τετράστιχο: «Ο Ανεμόμυλος και αυτός εφημερίς θα θγαίνει / στην Καλαμάτα πάντοτε, την πολυζακουσμένη, / πούχει τα σύκα τα πολλά δεμένα σε τσαπέλες / και μπουρομάτες κι όμορφες μεταξωτές κοπέλλες».

Τους σκοπούς καθόριξε ο εκδότης στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου, στο οποίο μεταξύ άλλων έγραφε: «δεν θα αποβλέπει εις άλλο τι εμμή εις την εξυπηρέτησιν των συμφερόντων των αγαπητών συμπολιτών της, του τόπου ένθα εκδίδεται και ακόμη της πατρίδος συμπάσης». Πράγματι, υπήρχαν σχόλια για την καθημερινότητα στην πόλη (καθαριότητα, ύδρευση κ.ά.) και για αγροτικά θέματα, όπως τα σύκα και η σταφίδα που την εποχή εκείνη αποτελούσαν τα βασικά προϊόντα της Μεσσηνίας, μαζί με το λάδι. Τη χρονιά που εκδόθηκε, οι γερανοπούλγαροι εισβάλλον στην ανατολική Μακεδονία και οι συμμαχικές δυνάμεις κηρύσσουν τον αποκλεισμό από θαλάσσης της χώρας. Ο Τσιμπιδής δεν μένει ασυγκίνητος και γράφει άρθρα σατιρικά υπέρ των εθνικών θεμάτων (Μακεδονία, Βόρειος Ήπειρος κ.ά.).

Ο Σταύρος Τσιμπιδής (Καλαμάτα, 1894-1969) υπηρέτησε έξι χρόνια στον στρατό ως αξιωματικός του Μηχανικού. Είχε λάβει μέρος σε όλους τους πολέμους, από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ως τον ελληνοϊταλικό του 1940. Το 1932 είχε εκδώσει το μηνιαίο εικοσιτετρασέλιδο *Συκικό Δελτίο* και αγωνίσθηκε για την προώθηση της συκοπαραγωγής. Οργάνωσε την ΠΕΣ (Παμμεσσηνιακή Ένωση Συκοπαραγωγών) και ακόμη, την ΕΟΣΕ (Εθνική Οργάνωση Αγροτών Ελλάδος) της οποίας είχε διατελέσει πρόεδρος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘΚ, ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ι. Ζερβής, «Σατιρικά περιοδικά της Πυλαίας Καλαμάτας», π. *Θάρρος*, 3 Οκτ. 1993 - 13 Μαρτ. 1994, (όπου) και η σχετική βιβλιογραφία. Στη μελέτη αυτή παρουσιάζονται τα σατιρικά π. *Σαρδέλλα* (3-10 Οκτ. 1993), *Σπίδα* (7 Νοε. 1993), *Πυρ*, *Φινιάρος Ανεμόμυλος* (21-28 Νοε. 1993, και 5, 19, 25 Δεκ. 1993), *Αγκάδι* (7 Νοε. 1993), *Πασαχάλης* (16 Νοε. 1994), *Περίδρομος*, *Νικτερής*, *Μπιναμής* (23 Ιαν. 1994), *Κρόταλος* (30 Ιαν. 1994), *Φασαρίας* (6 Φεβρ. 1994), *Σφήκη* (13 Φεβρ. 1994), *Καρνάβαλος* (20 Φεβρ. 1994, 13 Μαρτ. 1994).

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Ανεξαρτησία

Εφημερίς Δικαστική, Φιλολογική, και των Ειδήσεων. Ναυπλιο, 31 Ιουλ. 1871 - 12 Σεπτ. 1891, αρ. φ. 1-502;>: «Ο Εκδότης Ν.Θ. Σταυριανόπουλος» (μόνο στο φ. 142, 9 Απρ. 1874 και στο φ. 145, 16 Μαΐου 1874). Μότο (από 30 Μαρτ. 1873, αρ. φ. 88<:>): «Ουκ ἔστιν ευνομία το εὐ κείσθαι τους νόμους, μη πείσεσθαι δε. (Αριστοτ. Ρητορ. Προς Αλέξανδρ.)». Εβδομαδιαία («Εκδίδεται κατά Σάββατον» και «Εκδίδονται άπάς της εβδομάδος» από 25 Σεπτ. 1874, αρ. φ. 159), τετρασελίδη και δίσηλη, σχήματος 4^{ου}. «Τίμη της συνδρομής προπληρωτέα. Εντός του Κράτους Ετησία Δρ. 8. Εξαμηνιαία [Δρ.] 4. Τριμηνιαία [Δρ.] 2. Εκτός του Κράτους Ετησία [Δρ.] 12». Από 6 Φεβρ. 1875 (αρ. φ. 171) δεν αναγράφονται πλέον η εξαμηνιαία και τριμηνιαία συνδρομή. «Τυπογραφείον "Ανεξαρτησίας" Ν.Θ. Σταυριανοπούλου και Α. Θεοδωροπούλου» (μέχρι 7 Αυγ. 1871, αρ. φ. 2 και από 15 Ιαν. 1872, αρ. φ. 25<:>): «Τύποις Ν. Θ. Σταυριανοπούλου και Σίας» (14 Αυγ. 1871 - 1 Ιαν. 1872, αρ. φ. 3-23<:>): «Τυπογραφείον "Ανεξαρτησίας" Ν.Θ. Σταυριανοπούλου» (από 21 Μαρτ. 1874, αρ. φ. 138): «Τύποις Ν.Θ. Σταυριανοπούλου» (από 28 Μαρτ. 1874, αρ. φ. 139).

Προγραμματικά ανακοινώνει ότι δεν θα αναμειχθεί στην κομματική διαμάχη, αλλά θα εστιάσει την προσοχή της στα δικαστήρια που έχουν χάσει την αξιοπιστία τους με την καθιέρωση της υποδότητας των δικαστικών λειτουργιών. Θα επιχειρήσει «με το μέτρον της δικαιουσίνης» να στιγματίσει τις παρεκτροπές και να επαινέσει τις αρετές τους. Ωστόσο θα επεκτείνει «την κρίσιν και επίκρισιν» τις αυτή και στα έργα των διάφορων άλλων αρχών. Υποστηρίζει τον δήμαρχο Ναυπλίου Κ. Κωτσονόπουλο, υπερασπίζοντας το έργο του. Εκφράζει την εμπιστοσύνη της στο πρόσωπο του Επαμεινώνδα Δεληγεώργη. Παρακολουθεί την ελληνική βασιλική οικογένεια και τους γαλαζοαιμάτους της Ευρώπης: προβαίνει όμως σε κριτική του αυλικού περιβάλλοντος και αντιτίθεται σε μεταβολές του πολιτεύματος «επί του μοναρχικότερον». Το ενδιαφέρον της εκτείνεται από τα τοπικά θέματα ως τα εθνικά και τα διεθνή ζητήματα. Καταγράφει πρώτα από όλα τις ειδήσεις του Ναυπλίου, αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Ασχολείται με την κυβερνητική πολιτική, τις εξελίξεις στην οικονομία και τις περιπλοκές με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στρέφει όμως το βλέμμα της και στον υπόλοιπο κόσμο, από τη δυτική Ευρώπη μέχρι το «Κιουρδιστάν» και την Περσία. Παράλληλα ασχολείται με

ΕΤΟΣ Α' = ΜΑΥΡΗΙΩΝ 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1874 = ΑΡΙΘ. 44

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ.

Εντός του Κράτους ΕΤΗΣΙΑ Δρ. 8. Εξαμηνιαία Δρ. 4. Τριμηνιαία Δρ. 2. Εκτός του Κράτους ΕΤΗΣΙΑ Δρ. 12.

ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΡΗΜΑΤΟΣ. Δε δέσταιν εισπράσσειν μέχρι τὸ 15 σελύγιον. Ἐξωτ. 3. Διαρκητικῶς καὶ ἀσυνόριστον Διπλαστὸν Κατάχρημα δέσταιν σελύγιον. . . . . Αριθ. 6.

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ.

Πρό πολλόν γίγνηται σφνή ἐκ μέρους του ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας ἀπιστία τῆς βασιλείας καὶ ἀποκατάστασι του ἑαυτοῦ κλήρου, ἀλλὰ κατὰ δύστηνον οὐδέμία πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν παρ' οὐδεμίαν τὴν κατὰ κοινὰς Κυβερνήσαν ἀποφασιστικῶς ἴμεν αὐτοῖς ἔμμαν ἐν τῷ βασιλευσ λέγει ἐπὶ τῆ Κυβερνήσεως τοῦ κ. Κορομηθῶρου ληθημονη ἀπο αὐτοῦ, καὶ θρησκευτοῦ ἀπειθήσει καὶ ὑπεδάλει ἐπὶ τῆ ἐπιβίωσιν τῆς τῆς συγκαταθέσει, ἀλλ' αὖθις νομοθέτων ἐπὶ τῆ ἀποκατάστασι του κλήρου. Γὰρ ἐν τῶν σπουδαιότερων ἀναγκαίων τὰ ὅποια πρέπει να προελάσων τῆ προνοσίῃ καὶ πρόνοσι ὅπως Κυβερνήσεως καὶ βουλή: είναι καὶ ἡ ἀποκατάστασι του ἑαυτοῦ κλήρου, περὶ του ὅποιοις καὶ πρῶταίμεν οὐδέμία ἀχρη τούτε μίμησι ἐκτέλεσι.

ταυνοῦν το σήμα, μετ' ὅποσον ἡ ἐκκλήσια πόν παρῖσθαι, καὶ ἐπινοῦν κατ' ἀποσὺ τῆ προνοσίῃ του κοινού, ὅπως καὶ ἐν ἐπίστω προσακόμιεος να νοουῶντι, ὁ λόγος του δὲν κατηγορησὶ, καὶ τούτο ὅσθι δὲν ἔχει τὴν ἀποκατάστασι ἑαυτοῦ να τὸν ἐπινοῦσι, τεινοῦστέρας τῶ θρησκευτοῦ αὐτοῦ μετασῖται καὶ ἐκλείπει, εἰ δὲ θρηκό θεωροῖ ἐπὶ ὁμοίως ἀναγκαστικῶς τὸ θρησκευτοῦ ἀείψαμα. Παρῖσθαι ἐπὶ ἑαυτοῦ κλήρου πάντα τὰ Κοινωτικά. Ἔνε ἀπὶτα ἔχουσι πολιτισμένη κλήρος καὶ ἐκπαιδευτοί, καὶ ἴσως τῆν ἐπινοῦν τῶ ἱθνηκοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τῶ ἐπὶ ἑαυτοῦ ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἑαυτοῦ κλήρου καὶ ἐκτελέσει.

Ἡ τούτη κατὰστασι του κλήρου οὐ μόνον μεγίστην ἐξέσει ἐπιβίωσιν εἰς τὰ πνεύματα καὶ τῆς τὸν αἰώνιο, ὁδὸν ἐπὶ τῆς κοινωτικῶς αὐτοῦ ἰθνηκοῦσται ἡ κοινωνία καὶ τὸ θρησκευτοῦ αὐτοῦ αἶψαμα ἀφῖσται, καὶ ἀποδέσσει ἔχουσι ὅπου ἡ θρησκεία ἐκλείπει, ἐπὶ καὶ ἡ θῖσι του ἔθνους μισοῦσται καὶ ἐκμεινέσται, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτῶν εἰσὶ τῆν κατὰστασι του κλήρου, ὁδὸν ἐστὶν ὁ ἑαυτοῦ ὁ θῖμον τὸ σήμα του ἑαυτοῦ δὲν ἔχει μορφοῦσται, ὅσθι ἀποσυνέτασι τὰ ἔθνος αὐτοῦ ὅσθι ἔχει ἀσυνέτασι ποσὸν του ὅσθι ἀσυνέτασι ἐκ τῶν ψυχῶν του λαοῦ, βέβαιως οὐδέμία ἰθνηκοῦσται ὅσθινα τὰ φησὶ τῶν τὸν λαὸν καὶ τὰ ἐκτίσεται το ἀποκατάστασι θρησκευτοῦ αὐτοῦ. Ἀτ' ἐναντίας παρ' ἑμὲν ὁ ἑαυτοῦ δὲ τῆς θῖσεος του αὐτῆς κα-

Κατὰ τῆν ἐπινοῦν αὐτῶν εἰς ὁ ἀρμόγι ποσὸν πρὸςκαὶ καὶ ἐκτελεσὶ ἐπιμειλοῦν, καὶ εἰ ἑαυτοῦ (ἐκκλήσια), ἐπινοῦν πρὸς τούτο Κυβερνῶσιν ἐπὶ παρῖσθαι ἐν τῶ ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτοῦ κλήρου καὶ ἀποκατάστασι τῶ κλήρου αὐτοῦ, καὶ οὐδέμία Ἀποστολοῖ προεκλείπει το πῆλκον τὸν μαθητῶν, ὅσθι δὲν αὐτοῦ πρῖστο να καταδέσειται αὐτοῖ τὸν λόγον του Θεοῦ καὶ να φρονησῖται περὶ τῶν ἐπὶ κοιναῖς τραπικαῖς ὁμοίωσιν, ἀλλ' ἐπὶ ἀνάγκῃ να ἐκείβηται ἄνεως, κατὰ τῆς μαρτυρικῶς ἐπινοῦν καὶ κατὰ τῆς πνευματικῶς ἀγίου, ὅσθι να καταστέθῃσιν ἐπὶ τῆς πράσι ταῦτῃ, καὶ πρὸς τούτο ἐξελθῶντα ἐπὶ ὁμοίωσιν λαγῖμων, ἐκ τῶν θρησκευτοῦ καὶ ἐκπαιδευτικῶν, ὅσθι καὶ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ τῆς περὶ τῶν πνευμον ἐπιμειλοῦν, ἔχουσι αἶψα καὶ τῆν ἐκτελεσὶ του λόγου. Παρ' ἑμὲν ὅσθι οὐδὲ μόνον δὲν ἐκτίσεται ἡ θῖσι κατὰστασι του ἑαυτοῦ κλήρου ἀλλ' ὅσθι καὶ ἐπὶ αὐτοῦ οὐδεμίαν κατὰ μαρτυρία, καὶ ἐπὶ πλείους πνευματικῶ ἀγίου, δὲ τούτο

τα εκκλησιαστικά θέματα, είτε αυτά αφορούν την αρχιεπισκοπὴ Ἀργολίδας είτε σχετίζονται με την τέλεση μεγάλων χριστιανικών εορτῶν. Επίσης δημοσιεύει ἔγγραφα δημόσια ή και ιδιωτικά που αφορούν όμως ἔνα ευρύτερο κοινό. Παρουσιάζει σε συνέχειες κείμενα επιστημονικά και λογοτεχνικά. «εδνικιστικῶν» μάλλον περιεχομένων, αλλά και «διατριβῶν» ιδιωτῶν. Συνήθως «έπειτα παράρτημα δικαστικῶν» πλειστηριασμών. Πολυ συχνά αλιεύει ειδησογραφικές πληροφορίες ή προβαίνει σε αναδημοσίευση ολόκληρων άρθρων από έντυπα τοπικά, αθηναϊκά ή του εξωτερικού (*Αιών. *Βυζαντινά. Ἀθήθεια. Φάρος του Βοσπόρου. Κλειψ. *εφημεριδες της Συρίας». «τεργεσταῖς εφημεριδες». Βελγική Ανεξαρτησία. Παλιγγενεσία. *Εφημερίς των Συζητήσεων. Πρωινός Κήρυξ, *Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως. *Λαός, Τουρκία. *Ερμουπόλις. Αυγή. Κορινθιακός Αστήρ. Κορινθία. Τάναρον Γυθείου. Πελοποννησιακός Αστήρ Σπάρτης. Στῶα και *Εθνοφιλαξ). Η ὄλη διαορθώνεται στις στήλες

«Πελοποννησιακά» και «Εξωτερικά». Μικρότερης έκτασης εσωτερικές και εξωτερικές ειδήσεις περιλαμβάνονται στις στήλες «Διάφορα» και «Τηλεγραφήματα» αντίστοιχα. Όλων αυτών συνήθως προτάσσεται το κύριο άρθρο που πραγματεύεται κάθε φορά το θέμα που κρίνεται ως το σπουδαιότερο.

Συνεργάτες δεν αναφέρονται: σποραδικά μόνο εμφανίζονται ως υπογραφές ονόματα, αρχικά ή ψευδώνυμα («Αλ. Πλατύκας», «Κ.», «Σ.Ν.», «Εις προσκυνητής», «Εις Λυγουριάτης», «Εις Αργείος», «Εις Κυθήριος»). Στις 30 Μαρτίου 1873 (αρ. φ. 88) αναφέρεται ότι «Παρατηρημένου από του νυν του τώως Συντάκτου της *Ανεξαρτησίας* ανατεθήσεται η σύνταξις αυτής εις άλλον», χωρίς όμως να γίνεται ονομαστική μνεία. Φαίνεται πάντως ότι υπάρχει μόνο ένας συντάκτης, καθώς η μετάβασή του στην Αθήνα αποτελεί αιτία προσωρινής αναστολής της κυκλοφορίας (αρ. φ. 205, 20 Μαΐου 1876).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: 31 Ιουλ. 1871 - 29 Μαρτ. 1879, αρ. φ. 1-277).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 33.

ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΙΕΡΗΣ

Ανεξάρτητος

Αθήνα, 26 Οκτ. 1933 - 30 Σεπτ. 1936, αρ. φ. 1-1000. Ιδρυτές: αδελφοί Ανδρέας και Δημήτρης *Πουρνάρας, από τους οποίους ο δεύτερος αναγραφόταν ως διευθυντής ως τον Αύγ. 1936, όταν ανέλαβε τη διεύθυνση ο αρχισυντάκτης της Χρ. Γ. Παπανικολάου (από Μάρτ. 1935). Παύθηκε επί 18 ημέρες μετά το κίνημα του Μαρτ. 1935 στο οποίο αντιπέθηκε και διέκοψε οριστικά την έκδοσή της στις 30 Σεπτ. 1936. Πρωινή καθημερινή, δωδεκάσελιδη και επτάστηλη, κυκλοφόρησε σε σχήμα 2^ο (εκτός από τα πρώτα φύλλα). Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 360 δρχ., εξαμηνιαία 200 δρχ., τρι-

μηνιαία 100 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 2 λίρες ή 10 δολ., εξαμηνιαία 1 λίρα ή 5 δολ. Γραφεία: Πανεπιστημίου 36.

Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου με τίτλο «Εις τον αγώνα υπέρ του λαού», ο *Ανεξάρτητος* διεκήρυξε την πρόθεσή του να ενισχύσει «κάθε εργαζόμενον, κάθε πονούντα, κάθε αδικούμενον», «προς οριστικόν θρίαμβον των ευγενών ιδανικών της κοινωνικής δικαιοσύνης, της πολιτικής ευρυμίας και του σεβασμού των λαϊκών ελευθεριών». Η πρόθεσή του αυτή επιβλήθηκε από την «ανάγκη» ενός τιμίου αγώνος δια την κοινή σωτηρίαν, ενός αγώνος απροσώπου και σκληρού, όπως είνε κάθε αγών δια τας μεγάλας υποθέσεις του εργαζόμενου και παραγωγικού λαού της χώρας». Στον πρόλογο του *Κοινωνιολογικού Λεξικού* που παρείχε στους αναγνώστες του και το οποίο εκδόθηκε από τον Ιανουάριο 1934 έως τον Μάιο 1935, έγραφε μεταξύ άλλων: «Εις αγνός λαϊκός σοσιαλισμός, εις ειλικρινής εργατσαγορισμός, εμπνεόμενος από τα ιδανικά του αριστερού σοσιαλισμού, είναι το βάθρον από του οποίου ο *Ανεξάρτητος* διεξάγει, μετά τόσης τόλμης και επιτυχίας, τους πολιτικούς αγώνας». Θεωρούσε επίσης ότι η έκ-

δοση του *Λεξικού* αποτελούσε μια λαϊκή κατάκτηση και μια πρόοδο των απελευθερωτικών αγώνων των ελληνικών λαϊκών μαζών. Ανάμεσα στις εκδόσεις της εφημερίδας υπήρξε η *Κοινωνιολογική, Φιλολογική και Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια*, ενώ τον Φεβρουάριο 1936 εγκαινίασε τη στήλη «Ελευθερον Πανεπιστήμιον», στην οποία έγραφαν ειδικό σε ποικίλα θέματα. Παράλληλα, τον επόμενο μήνα άρχισε και το «μέγα Λαχείο Οικοπέδων» για τους αναγνώστες της, με κομπόνι στην άνω δεξιά γωνία της εφημερίδας.

Μέσα από τον εξ ονόματος του εργαζόμενου και παραγωγικού λαού της χώρας λόγω της κερμίδας αρδρώθηκε ένας αριστέρας λαϊκισμός που αντιπαρέθετε τον «βιοπαιλαίοντα κόσμο» προς την «ανάληπτον και ληστρικήν κεφαλαιοκρατίαν». Άσκησε κριτική στη φορολογική πολιτική της κυβέρνησης Τσαλαδάρη, αλλά και της κυβέρνησης Βενιζέλου που προηγήθηκε. Ασχολήθηκε με το ζήτημα των ανέργων, τον αριθμό των οποίων το επίσημο κράτος δεν κατόρθωσε ποτέ να γνωρίσει και να παρακολουθήσει, όπως διαπίστωνε. Θεωρούσε επίσης τη συμφιλίωση ως «ιεράν υπόθεσιν» και την αποκατάσταση της γαλήνης και της ψυχικής ενότητας του λαού ως αναγκαία προϋπόθεση για την ευημερία των λαϊκών τάξεων. Φιλοξένησε άρθρα εκπροσώπων της εργατικής τάξης, ανακοινωθέντα επαγγελματικών οργανώσεων και του αγροτικού κόμματος. Σειρά άρθρων επίσης για τη Σοβιετική Ένωση, του μόνιμου ανταποκριτή της Αρ. Τιγκόπουλου. Παρότι αντιτέθηκε στο κίνημα του Μαρτίου 1935, υποστήριξε μετά την παλινόρθωση της βασιλείας την παροχή αμνηστίας σε όσους καταδικάσθηκαν για τη συμμετοχή τους. Αρνήθηκε να κάνει υποδείξεις στους αναγνώστες της εν όψει των βουλευτικών εκλογών της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936, δηλώνοντας ξένη προς τα κόμματα, τουλάχιστον όσα υπήρχαν και δεν ήταν κόμματα αρχών ή δεν εκπροσωπούσαν όλους τους εργαζομένους. Κατέβαλε προσπάθεια να πείσει τους αναγνώστες της ότι η εκκολλασμένη δικτατορία, όποια και αν ήταν οι φορείς της, δεν αποτελούσε διεξόδο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ανεξάρτητος

Εφημερίς Πολιτικής και Κοινωνικής Προπορορίας, Λευκωσία, 20 Νοε. 1938 - 27 Δεκ. 1954, αρ. φ. 1-4378. Ιδιοκτήτης-διευθυντής σύνταξης: Λύσανδρος Μ. *Τσιμιλής. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς εκπροσωπούσα τας υγιείς αρχάς των εργατών και των εργαζομένων τάξεων*. Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασελίδη, επτάστηλη, διαστάσεων 57x42 εκ (αρ. φ. 1-2) / καθημερινή, πεντάστηλη, διαστάσεων 47,5x31 εκ. / μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εβδομαδιαία, εννεάστηλη. Τυπώνεται στο τυπογραφείο «Κόσμος» του Γιάννη Χ. Κυριακίδη και στα τυπογραφεία «Ζαβαλλή» (μετά τον πόλεμο). Τιμή φύλλου: 1 γρόσι.

Καλύπτει με την ειδησιογραφία της τα προπολεμικά γεγονότα της Ευρώπης και ιδιαίτερα την κινητοποίηση της ναζιστικής Γερμανίας. Αρθρογραφεί, επίσης, σθεναρά εναντίον της βρετανικής διοίκησης του νησιού και υπεραμύνεται των δικαιωμάτων των αγροτών και εργατών.

Από τις 11 Δεκεμβρίου 1938 (αρ. φ. 13) παρουσιάζεται ως αρχισυντάκτης της ο ποιητής και λογοτέχνης Λευτέρης Γιαννίδης, ο οποίος δημοσιεύει συχνά άρθρα και λογοτεχνικά κείμενα, καθώς και αξιολογα κείμενα και εκλεκτές συνεργασίες λογίων της εποχής.

Άλλοι συνεργάτες της περίοδο αυτή είναι οι Τάσος Στεφανίδης, Κώστας Προυσής, Κ.Π. Χατζηγιάννου, Άντης *Περνάρης, Γιάγκος Μιχαηλίδης, Γ. Λαδής, Θεόδ. Καλλίνικος, Α. Χατζηρωσήφ, και πολλοί άλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Β', Λευκωσία 1985, σ. 192.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

και ποιήματα κυρίως του Κωστή *Παλαμά. Συνεργάτες της είναι ο Χρήστος Παλαμάς, ο Ιωάννης Καλλιμαχιάκος με το ψευδώνυμο «Μυήνιος», ο ναυπάκτιος ελληνοδιδάσκαλος Σωτήριος Μ. Κωτσόπουλος, ο Στέφανος Τσίντζος, ο Γ. Κουτσονίκας, ο Χρ. Ευαγγελάτος με το ψευδώνυμο «Κίτσος Εύας» και άλλοι με ψευδώνυμα όπως «Μεσολογγίτης», «Πρόσχιος». «Κατοχιανός», «Παρίας», «Περίεργος» (που διατηρεί τη στήλη με τίτλο «λίγο από όλα»), «Περαστικό», «Πολύμητης Οδυσσεύς» κ.ά.

Πολιτικά υποστηρίζει το κόμμα του Τρικούπη -πιστή στη μνήμη του Χαρίλαου- και στηρίζει τους βουλευτές της επαρχίας Κ. Τρικούπη και Π. Καψάλη. Χαίρει για τη μη εκλογή του Λεων. Δεληγεώργη χαρακτηριζοντάς τον ανάξιο, σε αντιδιαστολή με τον ήδη αποδιδώσαντα Επαμεινώνδα. Στο φ. 218 (25 Μαρτ. 1909) δημοσιεύει την ιστορική επιστολή του Χ. Τρικούπη προς την αδελφή του Σοφία μετά την ήττα στις εκλογές του 1895. Το 1908 στηρίζει την κυβέρνηση Θεοτόκη, ενώ λίγο αργότερα είναι κατά της επανάστασης του 1909 αλλά και του Ελ. Βενιζέλου, τον οποίο συσχετίζει με το 1909 και τον θεωρεί ως συνέχεια της επανάστασης (αρ. φ. 294, 30 Ιαν. 1911), κρίνοντας αρνητικά τη φορολογική πολιτική, τα δικαστικά νομοσχέδια κ.ά. Στο φ. 351 (5 Φεβρ. 1912) δημοσιεύει πολιτικό άρθρο του Ιωάννη Αρ. Μάνεση, με τίτλο «Η Ανόρθωση;», επικριτικό της κυβέρνησης Βενιζέλου, ενώ στο φ. 356 (11 Μάρτ. 1912), καταπέλτης κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου, τον αποκαλεί επαναστάτη του Θέρσιου, Σ' αυτή την περίοδο τάσσεται υπέρ του αντιβενιζελικού συνδυασμού στο νομό με επικεφαλής τον Κ. Τρικούπη. Ωστόσο η εφημερίδα χαίρει για την Ένωση της Κρήτης, υποδιοικητής της οποίας είναι ο Χρ. Παλαμάς. Στα 1915 στηρίζει τον υποψήφιο βουλευτή Π. Σταίκο. Αργότερα, το 1927-1928, τάσσεται υπέρ του δημάρχου Χρ. Ευαγγελάτου, τον οποίο χαρακτηρίζει ως αντιβενιζελικό υποψήφιο, αλλά και υπέρ του κόμματος των Προεδρικών - Φιλελευθέρων και του πολιτευτού Διον. Λεονάρδου, καλώντας το λαό να μην επιτρέψει να επικρατήσουν οι έμμονες ιδέες του «βασιλισμού» και βενιζελισμού (αρ. φ. 361, 29 Ιουλ. 1928). Στα 1938 υποστηρίζει τις ιδέες και αρχές της κυβέρνησης Μεταξά. Το 1966 είναι φιλική προς τον Γεώργιο Νόβα ενώ λίγο αργότερα πανηγυρίζει τη δικαίωση της «επανάστασης» του 1967.

Ο *Ανεξάρτητος* υπήρξε η μακροβιότερη εφημερίδα του Μεσολογγίου που κυκλοφόρησε με μικρές διακοπές από το 1903 έως το 1940 και από το 1966 έως το 1970 από γόνους της δημοσιογραφικής οικογένειας των Γουργουρινών που δρούσαν στην πόλη του Μεσολογγίου για έναν αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: λίγα φ. των ετ. 1926 και 1932 και τα φ. 1002-1102, 15 Οκτ. 1966 - 31 Δεκ. 1970). ΓΑΚ - Αρχαία Ν. Αιτωλίας (ελλ. σ.: 232 φ. των ετ. 1903-1940 και 6 φ. των ετ. 1966-1968).

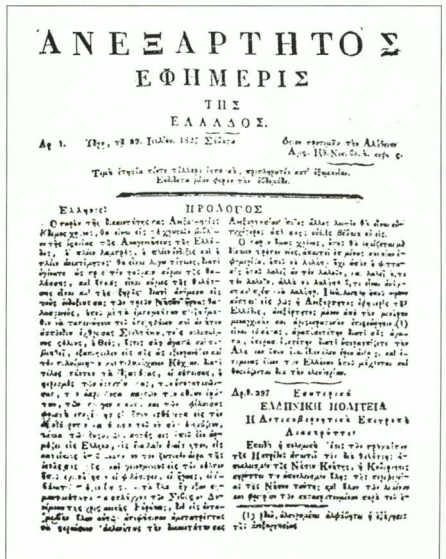
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 181. Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*. Αθήναι 1959. Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 34.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΛΗΜΑ

Ανεξάρτητος, Χανιά
βλ. *Εθνική*, Ηράκλειο

Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος

Υδρα, 29 Ιουλ. 1827 - Μάρτ. 1828 / Αίγινα, 10 Ιουλ. 1828 - 18 Μαρτ. 1829. αρ. φ. 1-40. Εκδότης: Παντελής Κ. Παυτελής. Μότο: «Όσιον Προτιμάν την Αλήθειαν» (Αριστ.). Εβδομαδιαία στο ξεκίνημά της, έγινε δισεβδομαδιαία την εποχή που τυπωνόταν στην Αίγινα (διαστάσεων αρχικά 27x20 εκ. και αργότερα 31x20 εκ. αρ. φ. 33 κ.ε.). Ετήσιες συνδρομές: «5 τάλληρα ισπανικά προπληρωτέα καθ' εξαμηνίαν».

Εξέφραζε τις προσωπικές απόψεις του υδραίου ναυτικού Π.Κ. Παντελή, στενά συνδεδεμένου με την οικογένεια Κουντουριώτη, ο οποίος αν και «αμαθής», σύμφωνα με μαρτυρία του Μαρίνου Παπαδόπουλου Βρετού που είχε εργασθεί στην εφημερίδα, επιθυμούσε να βγάλει το λαό από το «σκότος». Θερμός υποστηρικτής των συνταγματικών δεσμών, σπρεφόταν εναντίον των κοτζαμπάσηδων και των Φαναριωτών και κατέκρινε τη **Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*, την οποία θεωρούσε όργανό τους. Καθώς, μάλιστα, αποτελεί τον μοναδικό αντίποδα στην επίσημη εφημερίδα, οι πληροφορίες που προσφέρει για την πολιτική και κοινωνική ζωή της εποχής αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Όταν, όμως, μεταφέρθηκε στην Αίγινα (17 Απρ. 1828, αρ. φ. 32), χαμήλωσε τους επικριτικούς τόνους των πρώτων φύλλων. Εκείνη την περίοδο δημοσίευσε διατάγματα και αποφάσεις του Ιωάννη Καποδίστρια. Μετά το κλείσιμό της το 1829 επανεκδόθηκε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα το 1842, με σκοπό να αγωνιστεί για την παραχώρηση συντάγματος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (στ.π.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαρίνος Παπαδόπουλος Βρετός, *Εθνική Ημερολόγιον*, Αθήνα 1871, σ. 482. Αικατερίνη Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α', σ. 9ε'-9ζ'.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΔΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Ανθίας, Τεύκρος

(Κοντέα Αμμοχώστου, 1903 - Λονδίνο, 1968). Φιλολογικό ψευδώνυμο του Ανδρέα Παύλου, ποιητή και δημοσιογράφου που έδρασε στην Κύπρο, την Ελλάδα και το Λονδίνο. Μετά το δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του φοίτησε στο Παγκύπριο Λύκειο Λάρνακας (1915-1917) και στο Παγκύπριο Ιεροδιδασκαλείο Λάρνακας (1917-1922). Δίδαξε ως δημοδιδάσκαλος για δύο χρόνια στο χωριό Χοιροκοιτία. Το 1924 μετέβη στην Ελλάδα όπου δίδαξε στη Σπάρτη (1924-1925), στο Σκλαβοχώρι (1925-1926) και αλλού. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Σπάρτη εξέδωσε το 1925 το βραχύβιο δεκαπενθήμερο φιλολογικό π. *Φλόγα*.

Το 1927 εγκαθίσταται στην Αθήνα όπου παρέμεινε ως το 1930. Τον ίδιο χρόνο επιστρέφει στην

Κύπρο και αναμιγνύεται ενεργά στο οργανωμένο πια αριστερό κίνημα και στο Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου. Το 1931 φυλακίσθηκε από τους Άγγλους για τη συμμετοχή του στην Οκτωβριανή εξέγερση και το 1933 φυλακίζεται πάλι για τη συμμετοχή του σε δυναμικούς εργατικούς αγώνες. Λόγω της επαναστατικής του δραστηριότητας και των κειμένων-διακηρύξεών του, οι Άγγλοι του επιβάλλουν υποχρεωτικό περιορισμό σε ένα απομακρυσμένο χωριό της Πάφου, την Ανδρολύκου, για να τον αποκόψουν από το εργατικό-αριστερό κίνημα. Το 1931 η Εκκλησία της Κύπρου τον αφόρρισε μετά την κυκλοφορία της ποιητικής του συλλογής *Δευτέρα Παρουσία*. Ο αφορισμός του ήρθη το 1935 επί αρχιεπισκόπου Λεοντίου. Το 1941 ήταν στην ομάδα που ίδρυσε το ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού).

Εισέρχεται στο δημοσιογραφικό επάγγελμα ως συνεργάτης στην εφ. **Πρωινή* της Λευκωσίας και αργότερα της **Ελευθερίας*. Ως συντάκτης με πλήρη απασχόληση εργάζεται στις εφ. **Δημοκράτης* και *Νέος Δημοκράτης* (εκφραστικά όργανα του ΑΚΕΛ) και αργότερα στην εφ. **Χαραυγή*. Την περίοδο 1944-1946 εκδίδει στη Λευκωσία το μηνιαίο φιλολογικό π. *Φλόγα*. Την ίδια περίοδο κυκλοφορεί και ένα δεύτερο παρεμφερές περιοδικό, τη *Σπίθα*.

Υπήρξε μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Θεατρικού Ομίλου «Ο Προμηθεύς» που δημιουργήθηκε στη Λευκωσία το 1944. Το 1948 μεταβαίνει στο Λονδίνο όπου πρωτοστατεί στην οργάνωση του αριστερού κινήματος στην κυπριακή παροικία. Στην πόλη αυτή εκδίδει, για τρίτη φορά, το πολιτικό και φιλολογικό π. *Φλόγα*, πιδανός στα 1948-1950, καθώς και το εβδομαδιαίο σατιρικό έντυπο *Φραγγέλιον*. Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στο Λονδίνο πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Ελληνικής Σχολής Λονδίνου και ασχολήθηκε με τη συγγραφή αρκετών βιβλίων. Το 1955 επέστρεψε στη Λευκωσία, όπου εργάστηκε ως δημοσιογράφος στην εφ. *Νέος Δημοκράτης*. Στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα (1955-1959) κατά των Άγγλων συνελήφθη μαζί με άλλα στελέχη του ΑΚΕΛ και εγκλεισθηκε αρχικά σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και αργότερα στις Κεντρικές Φυλακές Λευκωσίας, απ' όπου αφέρθη ελεύθερος τον Ιανουάριο 1956 μετά από καρδιακή προσβολή. Το 1957 μετέβη και πάλι στο Λονδίνο για λόγους υγείας, όπου εργάστηκε ως ανταποκριτής της εφ. *Χαραυγή* και ως

συντάκτης της εβδομαδιαίας παροικιακής εφ. *Βήμα*. Στο Λονδίνο παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του το 1968. Η σοφός του μεταφέρθηκε στην Κύπρο και τάφηκε στο χωριό του.

Ανέπτυξε πλούσια πνευματική και συγγραφική δράση. Το συγγραφικό του έργο διακρίνεται σε ποιητικό, θεατρικό και σε πεζογραφία. Η πρώτη ποιητική του συλλογή με τίτλο *Λουλούδια της Αγάπης* κυκλοφόρησε στη Λάρνακα το 1922. Το πιο σημαντικό ποιητικό του έργο θεωρείται *Τα Σφυρίγματα του Αλήτη*, που πρωτοκυκλοφόρησε στην Αθήνα το 1929, γνώρισε οκτώ εκδόσεις και θεωρείται ως σημαντικός σταθμός στην κυπριακή ποιητική δημιουργία. Συνολικά εξέδωσε 28 ποιητικές συλλογές, πέντε πεζά έργα και οκτώ θεατρικά. Διάφορα έργα του μεταφράστηκαν και στην αγγλική γλώσσα.

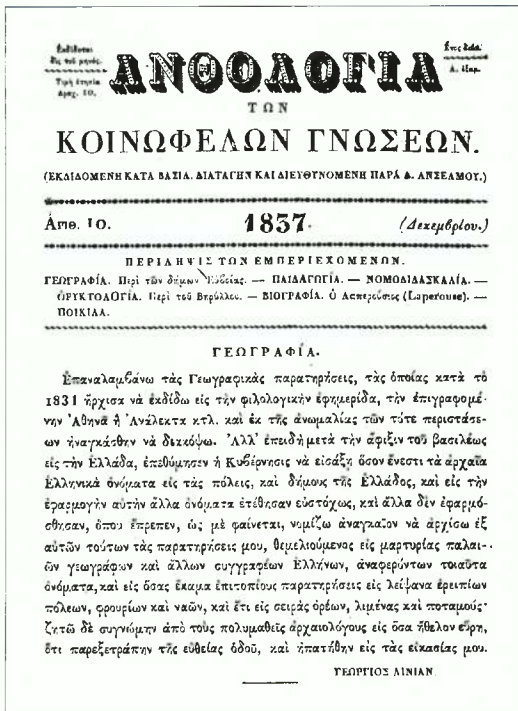
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 2, Λευκωσία 1985, σ. 195-196· Λευτ. Παπαλεοντίου, «Το περιοδικό *Φλόγα* του Τεύκρου Ανδία (Β' περίοδος 1944-1946)», *Μικροφιλολογικά*, τχ. 8 (φθινόπωρο 2000), 23-25· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 26-27.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ανθολογία των Κοινοφελών Γνώσεων

Αθήνα, Αύγ. 1836 - Δεκ. 1838, αρ. τχ. 1-12 ανά εξαμηνία (1836-1937), αρ. τχ. 1-24 (1838). Εκδότης δεν αναγράφεται. Στο τέλος του αρ. τχ. 9 (Δεκ. 1836) την «Ειδοποίηση» προς τους αναγνώστες υπογράφει «ο επιφορτισμένος την διεύθυνση της Ανθολογίας, Δ. Ανσέλμος, Έφορος Βασ. Γυμνασίου και Λιδιογραφίας». Πρόκειται για τον Βασιλό Dr. Ad. Mart. Anselm, που διορίστηκε με Β. Διάταγμα (αρ. 22, 20 Μαΐου 1835, όπου αναφέρεται ως Α.Μ. Ανσέλμος) «έκτακτος καθηγητής της γερμανικής διαλέκτου και ιστορίας της τε φιλοσοφίας και παιδείας» στο νεοϊδρυθμένο Πανεπιστήμιο Αθηνών, θέση που δεν κατέλαβε τελικά· το 1841 υπηρετεί ως γυμνασιάρχης Ναυπλίου έως τον θάνατό του το 1843. Από τον Αύγ. 1837 κάτω από τον τίτλο σημειώνεται «Συμπράξει τινών πεπαιδευμένων εκδιδομένη παρά Δ. Ανσέλμου», και από τον Οκτ. 1837 «Εκδιδομένη κατά Βασίλ. Διαταγήν και διευθυνομένη παρά Δ. Ανσέλμου». Από το τχ. 2 κάτω από τον τίτλο, και τους υπότιτλους αργότερα, δημοσιεύεται «Περίληψις των εμπεριεχομένων». Στο τχ. 1 το περιοδικό ειδοποιεί τους αναγνώστες ότι αν και είχε

αναγγείλει ότι θα κυκλοφορούσε «τετράκις του μηνός», «κατά την επιθυμίαν των συνεργατών και δια να το καταστήσωμεν ποικιλώτερον, προκρίνομεν να εκδίδεται δίς του μηνός». Έτος Α', α' εξαμηνία: Αύγ. 1836 - Ιαν. 1837· β' εξαμηνία: Φεβρ. 1837 - Ιούλ. 1837. Έτος Β', α' εξαμηνία: Αύγ. 1837 - Ιαν. 1838. Σύμφωνα με ειδοποίηση του εκδότη καταργείται η β' εξαμηνία του έτ. Β' και το έτ. Γ' αρχίζει πάλι από τον Ιαν. 1838 (2+2 τχ.) - Δεκ. 1838. Μονόστυλο, από το τχ. 1 (β' εξαμηνία), Φεβρ. 1837, δηλώνεται ότι «αντί τέταρτον» γίνεται «μέγα όδοσον», δίστυλο (αρ. τχ. 1-5, β' εξαμηνία) και στη συνέχεια μονόστυλο, με δεκαεξί σελίδες κατά τεύ-

χοσ. Το 1836 δεν αναγράφεται τιμή. «Τιμή ετησία δρχ. 10» (από Φεβρ. 1837). Τυπογραφείο: «Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας και Λιδιογραφίας εν Αθήναις». Τα τεύχη της α' εξαμηνίας στη Γεννάδειο περιβάλλονται από εξώφυλλο που φέρει στη σ. 1 τον τίτλο «Ανθολογία των Κοινοφελών Γνώσεων Α' Εξαμηνία 1836» και στη σ. 4: «Εκ της Βασιλικής Τυπογραφίας και Λιδιογραφίας εν Αθήναις».

Περιοδικό που αποβλέπει να τονίσει την αξία της μόρφωσης για τα ευρύτερα στρώματα της κοινωνίας και να προσφέρει νέες γνώσεις. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου τεύχους (Αύγ. 1836) στο κύριο άρθρο με τίτλο: «Σκοπός και αντικείμενο της παρούσας εφημερίδος» δηλώνεται ότι «Ο σκοπός τον οποίον προτιθέμεθα δια του παρόντος περιοδικού συγγράμματος, είναι η διάδοσις των κοινών και αναγκαίων γνώσεων εις όλας τας τάξεις της κοινωνίας, και μάλιστα μεταξύ εκείνων, όσοι δεν έχουσι την ευκαιρίαν να ασχοληθώσιν ιδιαίτέρως εις την σπουδὴν». Ανθολογώντας και μεταφράζοντας από περιοδικά της «φωτισμένης Ευρώπης» οι εκδότες ανακοινώνουν ότι θα δημοσιεύουν άρθρα αναφερόμενα στη γεωργική, βιομηχανική και οικιακή οικονομία, τη διαιτητική και την παιδαγωγία, τη φυσική ιστορία, το εμπόριο, την «καταστατική» (δηλ. τη στατιστική δημογραφία), την εθνολογία κ.ά.

Οι εκδότες δηλώνουν επίσης ότι θα κοινοποιούν στους αναγνώστες τους τις νέες ανακαλύψεις και βελτιώσεις, «όσας η ανάπτυξις των επιστημών, των τεχνών και της βιομηχανίας εισήγαγον εις τον φωτισμένον κόσμον, και τα καταστήματα όσα τείνουσι προς τον σκοπόν μας», τονίζοντας ότι «η μάθησις είναι αναγκασιότατη εις τους λαούς». Ωστόσο στην περίπτωση ενός άρθρου με τίτλο «Περί Κλωστικής» (Αύγ. 1837, αρ. τχ. 1, σ. 9-12) που παροτρύνει τους νέους να στραφούν στις τέχνες και τη βιομηχανία που θα τους οδηγήσει στο «πλατύ στάδιον ωφελίμου φιλοπνίας» και θα τους απομακρύνει από «την σοφιστικήν κενοσπουδιάν [...και από] τα άθλια ρυπαρογραφεία», ο εκδότης θα αντιδράσει και θα απολογηθεί στο επόμενο τεύχος για την αρνητική θέση του άρθρου έναντι των φιλολογικών σπουδών.

Το περιοδικό πράγματι τήρησε την αρχική του γραμμή, προσφέροντας πλήθος επωφελών γνώσεων που πίστευε ότι ανταποκρίνονται στις βιοτικές ανάγκες της νέας κοινωνίας που σχηματίζεται στο νεοσύστατο βασίλειο. Σε άλλη «Ειδοποίηση» του τχ. 12 (Ιαν. 1837), ο Δ. Ανσέλμος ενημερώνει τους αναγνώστες ότι για να επιτευχθεί καλύτερα ο σκοπός της έκδοσης της *Ανθολογίας*, να γίνει πιο ποικίλο το περιοδικό και «να λάβωσιν αίσιον αποτέλεσμα εις επί τούτω πατρικά προσπάθειαι της Α.Μ., η οποία διέταξε την έκδοσιν του», είναι ανάγκη να αυξηθούν οι συνεργάτες του και

για τον λόγο αυτό αποφασίστηκε να αμείβονται για τη συνεργασία τους· η αμοιβή τους καθορίστηκε κατά σελίδα τετάρτου σχήματος στις δέκα δραχμές. Πυρακαλεί μάλιστα τους συνεργάτες να φροντίζουν ώστε τα κείμενά τους να είναι εύληπτα και ως προς τους τεχνικούς όρους ή τα επιστημονικά ονόματα να προσθέτουν τη συνηθέστερη «αν και βαρβαρική ή ξένη» λέξη σε παρένθεση για να γίνονται πιο κατανοητά στο αναγνωστικό κοινό.

Ονόματα συνεργατών δεν αναφέρονται, πρακτική συνηθισμένη την εποχή εκείνη. Στους ανώνυμους συνεργάτες δίνεται ωστόσο ένας «αραβικός αριθμός», που φανερώνει έμμεσα ότι το περιοδικό διέδτε περί τους δεκαπέντε τακτικούς συνεργάτες και καθώς φαίνεται ορισμένους εκτάκτους. Εξαιρεση αποτελεί ο Γεώργιος Ανιάν που δημοσιεύει επώνυμα γεωγραφικές παρατηρήσεις, συνεχίζοντας, όπως σημειώνει, το έργο αυτό που είχε αρχίσει να εκδίδει στο π. *Αθηνά ή Ανάλεκτα (1831) και που είχε αναγκαστεί να διακόψει λόγω των περιστάσεων.

Ο Ανιάν εξηγεί γιατί συνεχίζει τη δημοσίευση: «Επειδή μετά την άφιξιν του βασιλέως εις την Ελλάδα, επεδύμωσεν η Κυβέρνησις να εισάξη όσον ένεστι τα αρχαία ελληνικά ονόματα». Επίσης, δεν αναφέρονται συστηματικά τα ξένα έντυπα απ' όπου ανθολογούν ή μεταφράζουν κείμενα οι συνεργάτες. Η έρευνα σήμερα έχει έντοπισει ενδείξεις των ξένων τίτλων μέσα από τα ίδια τα κείμενα και τα έχει ταυτίσει. Από το 1837 κείμενα αντλούνται και από το π. **Αποθήκη των Ωφελίμων Γνώσεων* που μόλις είχε κυκλοφορήσει στη Σύμωρη με την πρωτοβουλία των εκεί αμερικανών ιεραποστόλων. Από το τέλος του έτους αυτού το περιοδικό άρχισε να προσανατολίζεται και σε φιλολογικά θέματα και να παρουσιάζει «Ανάλυσιν νεοφανών βιβλίων» ελληνικών, όπως το π. **Εφημερίς Αρχαιολογική*, ή η *Επιτομή των βίων των ενδόξων φιλοσόφων της αρχαιότητος ... υπό Φενελώνος* και άρθρα για τη σύγχρονη ελληνική φιλολογία, όπου καταγράφονται και είκοσι τίτλοι πολιτικών και φιλολογικών εφημερίδων.

Τα άρθρα συνοδεύονται από λιθογραφικές ή ξυλογραφικές εικόνες, σχήματα και διαγράμματα, γεγονός που εμφανίζεται για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση σε ελληνικό περιοδικό έντυπο της πρώιμης αυτής εποχής. Οι πίνακες που συνήθως συνοδεύουν τα δημοσιεύόμενα άρθρα, απεικονί-

ζουν ποικίλα θέματα της φυσικής ζωής, των μηχανικών εφευρέσεων, της αρχαιότητας και της τέχνης: άγρια βλάστηση και άγρια ζώα, που ενίοτε συνυπάρχουν στον ίδιο πίνακα με το σχέδιο μιας νέας μηχανής (λ.χ. αλωνιστική, αντλία, «λιθουλκός», «σωτήριος άμαξα» [ναυαγιστική λέμβος] κ.ά.), τρόποι παρασκευής υλικών (της πίσσης), αλλά και σκηνές από γεγονότα της αρχαιότητας (λ.χ. «Επαμεινώνδα τελευταία», «Θάνατος Φωκίωνος», η οποία και φέρει την υπογραφή του λιθογράφου Α. Φόρστερ, αρ. τχ. 6. Οκτ. 1837). Επίσης συμπεριλαμβάνονται ένδετα φύλλα μεγάλου σχήματος, με απεικονίσεις αρχαίων και νεότερων μνημείων, τα οποία όμως έχουν αποκοπεί από σχεδόν όλα τα σωζόμενα αντίτυπα του περιοδικού. Αρκετοί από τους πίνακες συχνά έχουν βιβλιοδετηθεί σε διαφορετική θέση στα αντίτυπα της *Ανθολογίας* που υπάρχουν σήμερα στις βιβλιοθήκες. Προφανώς διανεμόταν ξεχωριστά από τα τεύχη, γι' αυτό και έφεραν επάνω αριθμητικά την ένδειξη σε ποιο τεύχος ανήκαν, π.χ. «*Ανθολογίας* Τετρ. 1-3».

Τα τεύχη της *Ανθολογίας* φέρουν κυκλική σφραγίδα με την ένδειξη: Β. ΕΛΛ. ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ – ΑΘΗΝΑΙ. Η ίδρυση Βασιλικού Βιβλιοπωλείου της Κυβερνήσεως τον Απρίλιο 1836 και η μονοπώληση των εκδόσεων της Βασιλικής Τυπογραφίας, στις οποίες είχαν περιληφθεί και τα σχολικά εγχειρίδια, δημιούργησε μεγάλη αντίδραση και αναταραχή στους τυπογράφους-εκδότες, τους οποίους συμπαραστάθηκε η εφ. *Αθηνά, κατακρίνοντας την ανάμιξη της κυβέρνησης στο εμπόριο. Το Βασιλικό Βιβλιοπωλείο καταργήθηκε λίγο αργότερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΠΚΡ, ΓΒ (τχ. έτ. Α': α' και β' εξαμ., τχ. έτ. Β': α' εξαμ.), ΕΒΕ (2 αντίτυπα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας, Τόμος Β', 1829-1862*, Αθήνα 1981, σ. 246-253· Μάρθα Κυρπότηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα 1991, σ. 60-69, κ.α.· Δέσποινα Προβατά, «Η διαπολιτισμική διάσταση της *Ανθολογίας των Κοινωνικών Γνώσεων*», *Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών*, τ. ΙΙ (1999-2000), 245-256· Μάρθα Κυρπότηλου, *Κριτικά κείμενα και περιοδικά του 19^{ου} αιώνα*, Τετράδια Εργασίας Α', Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, παράρτημα αρ. 9, Ιωάννινα 2005, σ. 32-33.

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Ανδρακόπουλος, Σωκράτης Η.

(Νίδη Ικονίου Μ. Ασίας, 1894 - Αθήνα, 1977). Πολιτικός και δημοσιογράφος. Φοίτησε στο Ημιγυμνάσιο των Μεταλλείων Ταύρου και στο Γαλλικό Κολλέγιο Σαντ-Ζοζέφ των Αδώνων. Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων κα-

τατάχθηκε στον ελληνικό στρατό και πολέμησε στις τάξεις της 7^{ης} Μεραρχίας. Μετά την απελευθέρωση, του 1913, εγκαταστάθηκε στην πόλη των Σερρών. Κατά την περίοδο της δεύτερης βουλγαρικής κατοχής της πόλης (1916-1918) μεταφέρθηκε ως όμηρος στον Δούναβη, μαζί με την οικογένειά του. Πήρε μέρος, ως αξιωματικός, στην εκστρατεία του ελληνικού στρατού στη Θράκη.

Στις Σέρρες εργάστηκε ως διευθυντής του Ταχυδρομείου. Η καταγωγή του αλλά και οι νεότερες περιπέτειές του καθοδήγησαν την πορεία του στη δημοσιογραφία και την πολιτική. Έτσι, ηγήθηκε του προσφυγικού κόσμου ως πρόεδρος της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Οργανώσεων Αν. Μακεδονίας και Θράκης. Με την πολιτική του δράση συνέβαλε στη απαλλοτρίωση των τσιφλικιών των Σερρών υπέρ των προσφύγων, όπως επίσης, αργότερα, στην ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας. Ως δημοσιογράφος κάλυψε με επιτυχία τα μεγάλα προβλήματα της εποχής, και για την περιοχή Σερρών, όπως ήταν η αποκατάσταση των προσφύγων και η αγροτική μεταρρύθμιση. Επίσης τα μεγάλα αντιπλημμυρικά έργα των πεδιάδων Σερρών - Δράμας. Ως πολιτικός ηγήθηκε του Αγροτικού Κόμματος στις Σέρρες. Εκλέχθηκε δύο φορές βουλευτής, το 1928 υπό τη Δημοκρατική Ένωση του Παπαναστασίου και το 1933.

Ήταν ιδιοκτήτης τυπογραφείου με συνεταιρώους αρχικά τους αδελφούς Παπαντωνίου, στη συνέχεια τον Κ. Ανδρέου, μέχρι το 1927, και πάλι τον Βασίλη Παπαντωνίου ως το 1930. Μετά κρατά το τυπογραφείο μόνος του, ως τη δικτατορία του Μεταξά. Εξέδωσε στις Σέρρες τις εφ. *Συνεννόησης - Εβδομαδιαίον Οργανον της Παμπροσφυγικής Ενώσεως* (19 Μαΐου 1924 ως τις αρχές του 1932), με διευθυντή τον Λάσκαρι Βοόζεμπεργκ, και *Αγροτικός Κήρυξ - Εβδομαδιαίον Οργανον των αγροτών και των εργαζομένων τάξεων* (9 Απρ. 1933 ως τον Αύγ. 1934). Στις εγκαταστάσεις του τυπωθηκαν και τα περισσότερα φύλλα της εφ. *Αμερόληπτος. Πριν τον Β'

Παγκόσμιο Πόλεμο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Μεταπολεμικά δεν εγκατέλειψε την πολιτική. Πήρε μέρος, ως υποψήφιος, στις εκλογές του 1950 με το ψηφοδέλτιο της ΠΑΕ (Παράταξης Εργατών-Εργαζομένων) των Μπαλτατζή – Μυλωνά, στις εκλογές του 1951 με το Κόμμα των Φιλελευθέρων του Σοφοκλή Βενιζέλου, στις εκλογές του 1952 με την παράταξη «Ενώσις ΕΠΕΚ – Φιλελευθέρων» των Πλαστήρα – Σοφοκλή Βενιζέλου και του 1958 με το Ανεξάρτητο Ριζοσπαστικό Αγροτικό Κόμμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σταύρος Κοταμανίδης, «Ο φιλοαγρότης και φιλοσερραϊός πολιτικός Ανδρόκοπος Ηλία Σωκράτης», *Πανσερραϊκό Ημερολόγιο*, τ. 1 (1975), 235-237. Β.Ι. Τζανακάρης, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, τ. 1 και τ. 2, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1991 και 1995, σ. 416 και 251 αντίστοιχα του ίδιου. *Χρονικό σερραϊκής τυπογραφίας 1878-1960*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1999, σσ. 65-66, 85-86.

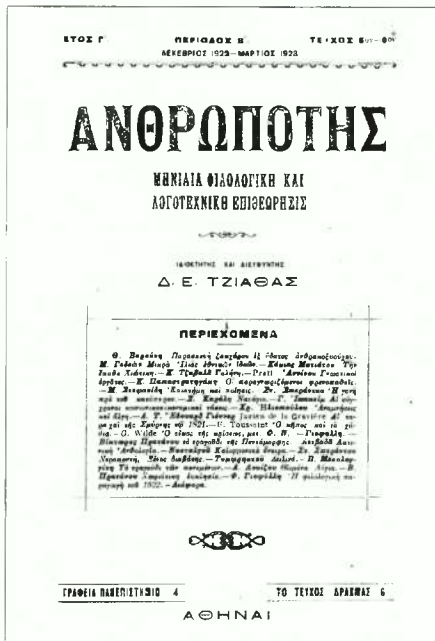
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Ανθρωπότης

Μηνιαίον εικονογραφημένον περιοδικόν. Αθήνα, Νοέ. 1919 - Νοέ. 1920 (έτ. Α΄, αρ. τχ. 1-12), Ιουλ.-Σεπτ. 1921 (έτ. Β΄, αρ. τχ. 1-3) και Αύγ. 1922 - Μάρτ. 1923 (έτ. Γ΄, αρ. τχ. 1-6). Ίδιοκτήτης-διευθυντής: Δημ. Ε. Τζιάδας. Μότο: «Το πολύπτυχον της Ελευθερίας λάβαρον, στήδεν επί χρυσοῦ κοντού, διαλάλει, ανά την γην πύσαν, οτι εκεί, παρά το κυανούν όνειρον της Μεσογείου ζη, πάλλεται, δρα, κινείται, μία φυλή, η αιωνία φυλή η Ελληνική». Άλλο υπότιτλο: *Μηνιαία εικονογραφημένη επιθεώρησις* (έτ. Γ΄, αρ. τχ. 1-4) και *Μηνιαία φιλολογική και λογοτεχνική επιθεώρησις* (έτ. Γ΄, αρ. τχ. 4 κ.ε.). Μηνιαίο, δεκαέξι / είκοσι σελίδων, τρίσηλο, διαστάσεων 39x29 εκ. αρχικά. Τιμή τεύχους: 2δρχ. Τυπογραφείο: Εταιρεία «Τύπος» (αρχικά).

«Επιθεώρηση» που επιδιώκει «να κατοπτρίζεται εις τας στήλας αυτής όλη η παγκόσμιος ανθρωπινή κίνησις και δημιουργία εις ό,τι εξέχον και νέον εμφανίζει. Ιδιαίτερα δε θα προσπαθήση να κατοστήση εαυτήν παράγοντα και όργανον της εκλεκτής Ελληνικής κινήσεως και δημιουργίας εις τα Γράμματα, την Τέχνην, την Επιστήμη και εις ό,τι περιλαμβάνει η έννοια των λέξεων Ανθρωπισμός και Κοινωνισμός». Συγχρόνως, ως προς το γλωσσικό ζήτημα, δηλώνει ουδετερότητα: «Όυτε καθαρεύουσα ούτε δημοτική, ούτε Ψυχαριστική, ούτε Κοντική και Μιστριωτική γλώσσα υπάρχει κυρίας, υπάρχει μόνον υλικόν Ελληνικής γλώσσης, συνεςχές, ενιαίον, αδιαίρετον».

Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης, ιδίως στα δύο πρώτα χρόνια, κατέχουν η λογοτεχνία και η κρι-

τική· σχετικά υψηλό είναι και το ποσοστό των συνεργασιών που αφορούν τις εικαστικές τέχνες. Στους τακτικούς συνεργάτες ανήκουν οι Δημοσθένης Βουτουράς, Ν.Δ. Καλογερόπουλος, Γρηγ. *Ξερόπουλος, Γερ. Σπαταλάς, Στέλιος Σπεράντσας κ.ά. Δημοσιεύονται επίσης κείμενα των Ι. Γρυπάρη, Κ. Θεοτόκη, Κ.Γ. Καρωτάκη, Α. Κουκούλα, Π. Νιρβάνα, Κωστή *Παλαμά, Πέτρου Χάρη κ.ά.

Η κριτική στρέφεται γύρω από κείμενα και πρόσωπα της παλαιότερης λογοτεχνίας μας: Δημήτριο Παπαρρηγόπουλο (αρ. τχ. Α'3, Β'1 και Β'2) *Καλλιμαχος και Χρυσορόση* (αρ. τχ. Α'5 κ.ε.), Αθανάσιο Χριστόπουλο (αρ. τχ. Γ'1 και Γ'2), Διονύσιο Σολωμό: τη δρασκευτικότητα του (αρ. τχ. Α'4) την επίδραση του Σπ. Τρικούπη (αρ. τχ. Α'5 και 6), ως μεταφραστή (αρ. τχ. Α'8) ή ποιητά του: «Η Φαρμακωμένη» (αρ. τχ. Α'10), «Η σκιά του Ομήρου» (αρ. τχ. Α'11), «Carmen Seculare» (αρ. τχ. Β'1): άλλα άρθρα αναφέρονται σε νεότερους λογοτέχνες (Λάμπρο Πορφύρα, Δημοσθ. Βουτουρά, Σπ. *Μελά και Ν. *Καρβούνη, αρ. τχ. Γ'4).

Η ξένη λογοτεχνία και σκέψη είναι παρούσα σε κάθε τεύχος. Εκτός από τις μεταφράσεις λογοτεχνι-

κών έργων (των Ch. Baudelaire, G. D'Annunzio, A. France, H. Heine, John Keats, Omar Khayyâm, Jean Moréas, P.B. Shelley κ.ά.), δημοσιεύονται και μερικά άρθρα για τους D'Annunzio (Α'1), Heine (Α'3), Dante (Β'3), O. Wilde (Γ'4) κ.ά. Τακτικά επίσης δημοσιεύονται θεατρικά κείμενα (μεταξύ αυτών *Τα στηρίγματα της κοινωνίας* του Ibsen). Αντιθέτως, η θεατρική κριτική δεν κατέχει ανάλογη θέση (κρίνεται λ.χ. η *Σαλώμη* του Wilde με την Κοτοπούλη, αρ. τχ. Γ'3) δευτερεύουσα είναι και η κριτική των νέων εκδόσεων.

Από την υπόλοιπη ύλη ξεχωρίζουν άρθρα γύρω από θέματα γλώσσας (λ.χ. μια επισκόπηση του γλωσσικού ζητήματος από τον Κ. Άμαντο, αρ. τχ. Α'2, περί ελληνικής λεξικογραφίας από τον Π. Λορεντζάτο, αρ. τχ. Α'7), μια σειρά άρθρων του Ν. Καλογερόπουλου για τη βυζαντινή ζωγραφική, πολιτικά άρθρα για διάφορα επίκαιρα θέματα (για τον σοσιαλισμό, αρ. τχ. Α'5, τον μπολσεβικισμό, αρ. τχ. Α'10, τους όρους της ειρήνης κ.ά.).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (έτ. Α', αρ. τχ. 1-12), ΒΒ (πλην έτ Γ', αρ. τχ. 3-6), ΔΒΘ (έτ. Γ', αρ. τχ. 1-6), ΕΒΕ (έτ. Α', αρ. τχ. 1-8, 10, έτ. Β', αρ. τχ. 2-3 και έτ. Γ', αρ. τχ. 1-3), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καρασόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 287-289.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Άννινος, Γεράσιμος

(Αθήνα, 1891-1964). Δημοσιογράφος, μεταφραστής, χρονογράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, Γιος του δημοσιογράφου Μπάμπη *Άννινου και ανιμιάς του σκιτσογράφου και γελοιογράφου Θέμου *Άννινου. Δούλεψε ως δημοσιο-

γράφος ρεπόρτερ, χρονογράφος, επιφυλλιδογράφος και μεταφραστής από το 1925 στις αθηναϊκές εφ. *Αναγέννησις*, *Ελληνικά Δίκαια*, *Η *Πρωΐα*, *Εθνικός Κήρυξ*, *Αγροτικών Μέλλον* κ.ά. Συνεργάστηκε ακόμα με αθηναϊκά περιοδικά, δημοσιεύοντας φιλολογικά άρθρα, διηγήματα, ιστορικά αφηγήματα και δοκίμια κριτικής. Αυτοδίδακτος στη σκιτσογραφία και τη γελοιογραφία, με κληρονομιά του ταλέντο του δείου του Θέμου Άννινου, εικονογράφησε βιβλίο του και μεταφράσεις του έργων ξένων συγγραφέων.

Συμμετείχε το 1929 σε μία ομαδική έκθεση του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων στην Αίδουσα της Ενώσεως Συντακτών Ελληνικών Εφημερίδων. Το 1925 νουβέλα του (*Η Φλωρεντινή πριγκίπισσα*) πήρε βραβείο σε πανελλήνιο διαγωνισμό. Διατέλεσε διευθυντής των Γραφείων της Ακαδημίας Αθηνών (1926-1927) και υπηρέτησε στο υπουργείο Τύπου και Τουρισμού ως συντάκτης πληροφοριακών και ειδησεογραφικών δελτίων, όπως και ως επιμελητής κειμένων και εκδόσεων. Χρησιμοποιώντας το φιλολογικό ψευδώνυμο «Πηγελοπότη», έγραψε από το 1954 στην εφ. *Ναυτιλιακή* επιστολές για την καθημερινή ζωή σε ένα ελληνικό νησί.

Μετά τον θάνατό του εκδόθηκαν σε βιβλία από τη σύζυγό του Αγγαίτα Άννινου κείμενά του: *Το χρονογράφημα του Γ. Άννινου* (Αθήνα 1966), *Ταξίδια 1926-1955* (Αθήνα 1968), *Διηγήματα - Κείμενα διάφορα - Κριτικές* (Αθήνα 1970), *Γράμματα απ' το χωριό - Η παλιά Αθήνα - Γράμματα απ' το νησί* (Αθήνα 1971). Τιμήθηκε με τον Αργυρό Σταυρό Γεωργίου Α', με το Μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας κ.ά. Υπήρξε μέλος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος, του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Τα σκίτσα του, με θέματα ηθογραφικά από την παλιά Αθήνα, διακρίνονται για την άνεση του σχεδίου και τη μελετημένη καταγραφή της ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Interim. «Η δεύτερα ουμοριστική έκθεσις», *Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας*, τχ. 165 (1929), 40· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 1, Αθήνα 1989, σ. 19-21.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Άννινος, Θέμος

(Πύργος, 1845 - Αθήνα, 1916). Γελοιογράφος, εκδότης, Καταγόταν από την Κεφαλλονιά. Έκανε τις εγκυκλίες σπουδές του στην Πάτρα, σπούδασε νομικά στην Αθήνα, εργάστηκε ως γραμματέας στο υπουργείο Οικονομικών, αλλά οι επιδόσεις του στο σχέδιο, τον προσανατόλισαν προς τη γελοιογραφία και τον

οδήγησαν στο Παρίσι. Επιστρέφοντας στην Αθήνα το 1872 εκδίδει το *Γελοιογραφικόν Ημερολόγιον* που περιλαμβάνει γελοιογραφίες πολιτικών και κοινωνικών προσωπικοτήτων της εποχής και τον επόμενο χρόνο εκδίδει το *Γελοιογραφικόν Λεύκωμα* με τον υπότιτλο: «Αυξανούσης της υποκρισίας. συναυξάνουσι και τα προσώπεια».

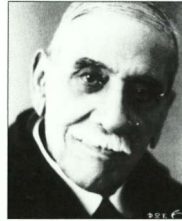
Όλοι οι κριτικοί της τέχνης και οι χρονογράφοι είδαν την εμφάνιση του Άννινου ως επανάσταση στο πνεύμα και τη χεμαζόμενη από τη λαϊκότητα χοντροκοπία τέχνης της γελοιογραφίας. Παρά την ενδεχομένη υπερεκτίμηση του φαινομένου, το σκίτσο του Άννινου ήταν μια πραγματική πρόοδος που επιβεβαιώθηκε με την έκδοση του **Ασμοδαίου* το 1875. Με εκδότη τον ίδιο και με τη συνεργασία του Εμμανουήλ *Ροΐδη, ο *Ασμοδαίος* μπορούσε να κρατά τα σκήπτρα της πρώτης μεγάλης περιοδικής έκδοσης που σεβόταν τον αναγνώστη, κυκλοφορώντας στην ώρα της και προσφέροντας πάντα πρωτότυπη ύλη, αλλά για έναν πολύ εκλεκτό και φυσικά, πολύ μικρό κύκλο ανθρώπων. Οι γελοιογραφίες του Άννινου αποτέλεσαν το σήμα κατατεθέν της εφημερίδας και κατά τη δεύτερη περίοδο της κυκλοφορίας της (1880-1885), κατά την οποία ο Θέμος Άννινος συνέχισε να εκδίδει τη γνωστή σατιρική εφημερίδα χωρίς τον Εμμ. Ροΐδη, αλλά σε συνεργασία με τον αδελφό του Μπάμπη *Άννινο και άλλους ποιητές και δημοσιογράφους. Από το 1885 συνεχίζει να δημοσιεύει τις γελοιογραφίες του στο σατιρικό *Το *Άστυ* που εξέδιδε ο αδελφός του και στη συνέχεια ο ίδιος. Μετά την αποχώρηση του αδελφού του, το 1889, μαζί με τον Δημήτριο Κακλαμάνο μετέτρεψαν το σατιρικό *Άστυ* σε καθημερινή πολιτική εφημερίδα. Η ωριμότητα του έργου του Θέμου Άννινου ήταν πλέον συνυφασμένη με την έκδοση. Η γελοιογραφία που δημοσίευε στο ημερήσιο *Άστυ* ήταν τελείως διαφορετική από εκείνη του *Ασμοδαίου* και του σατιρικού *Άστεως*. Ήταν απλή, χωρίς τις μπαρόκ λεπτομέρειες που φόρτωναν το σκίτσο και αποπροσανατόλιζαν το νόημα της σάτιράς του. Από το 1903, οπότε παύει η συνεργασία του με τον Κακλαμάνο, ο οποίος εκδίδει το *Νέον Άστυ*, ο Άννινος παύει τις εκδοτικές του προσπάθειες. Συνεργάστηκε με την εφ. *Αθηνά*, το π. **Παναθήναια* ενώ γελοιογραφίες του αναδημοσιεύονταν στην κυριακάτικη γαλλική εφ. *Le Figaro*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Κακλαμάνος, «Η Γελοιογραφία εν Ελλάδι» στην εφ. *Άστυ* 1889· Π. Νιρβάνας, *Ο Θέμος Άννινος και η Ελληνική Γελοιογραφία*, Πειραιάς 1900· Θ. Βε-

λιανίτης, *Θέμος Άννινος 1878-1916*, Αθήνα, εκδ. Ελευθερουδάκη, 1924· Μάγερ, *Ιστορία τ. Α'*, σ. 154-155· Δ. Σαπρανιώδης, *Ιστορία της Πολιτικής Γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1975· του ίδιου, *Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001· Λίνα Λούδη, *Περίεργωτος βασιλείον. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα*, Αθήνα 2002.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΔΗ

Άννινος, Μπάμπης

(Αργοστόλι, 1852 - Αθήνα, 1934). Συγγραφέας και δημοσιογράφος. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο Αργοστόλι, εργάστηκε στην Αθήνα για σύντομο χρονικό διάστημα (1870-1871) ως υπογραμματέας στην Εισαγγελία

Εφετών. Λίγο αργότερα εγκαταστάθηκε στην Ιταλία όπου χρημάτισε, για δύο περίπου χρόνια, προξενικός υπάλληλος στα προξενεία της Νάπολης και της Ρώμης. Όταν επέστρεψε στην Αθήνα άρχισε να ασχολείται συστηματικά με τη δημοσιογραφία, ενώ εργάστηκε, για σύντομο χρονικό διάστημα, στο υπουργείο Παιδείας, στο Ελεγκτικό Συνέδριο και στη Βιβλιοθήκη της Βουλής.

Το 1878 ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία από την εφ. **Νεολόγος Αθηνών*. Ως αρχισυντάκτης στην **Εφημερίδα* του Δημητρίου *Κορομηλά διακριόθηκε για την περίφημη στήλη του με τον τίτλο «Πινακίδες», όπου σχολίαζε με παιγνιώδες ύφος τα πολιτικά, τα κοινωνικά και τα φιλολογικά δρώμενα της εποχής. Από το 1880 αποτέλεσε –μαζί με τον αδελφό του, γνωστό σκισσογράφο, Θέμο *Άννινο και τους Μιχαήλ Μητσάκη και Γεώργιο *Σουρή– μέρος της συντακτικής ομάδας του επανεκδιδόμενου **Ασμοδαίου*. Μετά τη διακοπή της έκδοσης του *Ασμοδαίου*, ο Μπάμπης Άννινος επικεφαλής της ίδιας συντακτικής ομάδας εξέδωσε τη σατιρική εφ. *Το *Άστυ*. Λίγο αργότερα τη διεύθυνση της εφημερίδας εκχώρησε στον αδελφό του Θέμο, ενώ ο ίδιος παρέμεινε στην κορυφή της σύνταξης της. Τα περισσότερα άρθρα του υπέγραφε με τα ψευδώνυμα «Αθβακούμ», «Ηρώδης ο Αττικός», «Στρεψιάδης» (ψευδώνυμο κοινό με τον Μ. Μητσάκη), «Ρακοςυλλέκτης» κ.ά. Αποχώρησε από την εφημερίδα το 1889, λίγο πριν το *Άστυ* από εβδομαδιαίο σατιρικό φύλλο μετατράπηκε σε καθημερινή απογευματινή εφημερίδα. Παράλληλα ήταν

αναπαοκριτής του *Νεολόγου που εκδιδόταν στην Κωνσταντινούπολη και το 1887 έγινε αρχισυντάκτης στην εφ. *Καθημερινή* του Μιχ. Λάμπρου. Από το 1891 έως το 1895 ανέλαβε τη διεύθυνση του μηνιαίου φιλολογικού π. *Παρνασσός. Υπήρξε συνεργάτης πολλών περιοδικών, ημερολογίων και εφημερίδων της εποχής του (*Εθνική Αγωγή, *Πανακοδήκη, **Ελληνική Επιθεώρησης* κ.ά.), υπήρξε επίσης εκδότης του λογοτεχνικού και εγκυκλοπαιδικού π. *Μηνιαία Εικονογραφημένη Ίρις* (1924).

Την πρώτη του εμφάνιση στα γράμματα έκανε με την ποιητική συλλογή *Λευκαγές* που υπέβαλε στον Βουτσαινό διαγωνισμό του 1870, 'Έγραψε, εκτός από ποιήματα, δοκίμια (*Δύο Έλληνες ποιηταί*, Δ. Παπαρρηγόπουλος και Σπ. Βασιλειάδης' *Τα πρώτα έτη του Ζαν Μωραάς*), πεζογραφήματα (*Εδώ κι εκεί*· *Αττικά Ημέρια* κ.ά.), ιστορικές μελέτες (*Ολυμπιακοί Αγώνες 1896*· *Νίκαι κατά βαρβάρων*), θεατρικά έργα (*Η νίκη του Λεωνίδα*' *Ζητείται υπηρέτης*· *Η οικογένεια Παραδαρμένου* κ.ά.). Διακρίθηκε κυρίως στην επιθεώρηση λόγω της μεγάλης επιτυχίας που είχαν το 1907 τα «Παναθήνια», τα οποία συνέχισε να γράφει, αναανεμένα κάθε χρόνο, σε συνεργασία με τον Γεώργιο Τσοκόπουλο, έως το 1913, και στη συνέχεια σε συνεργασία και με τον Πολύβιο Δημητρακόπουλο. Ασχολήθηκε επίσης με τη μετάφραση. Συνέταξε ελληνοϊταλικό λεξικό και μετέφρασε πολλά έργα κυρίως από τα ιταλικά και τα γαλλικά. Για αρκετά χρόνια διετέλεσε πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ακαδημίας Αθηνών, χωρίς να γίνει ποτέ μέλος της, και ιδρυτής της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας. Το 1889 τιμήθηκε με το παράσημο του Σωτήρος και το 1914 του απονεμήθηκε το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Βελλιανίτης, *Να «Μπάμπης Άννινος»*, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*: Δ. Μάργαρης (επιμ.), *Ανδρέας Λασκαράτος, Σαπρικοί και Ευδημογράφοι*, Αθήνα 1954, σ. 303-305· Κατερίνα Κωστίου, «Μπάμπης Άννινος», στο *Η Παλαιότερη πεζογραφία μας*, τ. Ε', Αθήνα, Σοκόλης, 1997, σ. 176-192· Λίνα Λούθη, *Περγέλωτος Βασίλειον. Οι σαπρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 56-61.

ΔΙΝΑ ΛΟΥΒΗ

Ανόρθωσις

Καθημερινή Εφημερίς, Ηράκλειο, 30 Οκτ. 1922 - 16 Μαΐου 1941, αρ. φ. 1-5788 (στην εφ. αναγράφεται ως έτος ίδρυσης το 1916). Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Ανδρέας

Ζωγράφος. Διευθύνων συντάκτης: Θερασύβουλος Σταυράκης. Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή πολιτική Εφημερίς*· *Καθημερινή πολιτική και ειδησεογραφική Εφημερίς* (1932). Ημερήσια, διεσέλιδη / τετρασέλιδη, τετράστηλη / εξάστηλη, διαστάσεων 54x37,5 εκ. Από 3 Ιαν. 1934 (αρ. φ. 3690) η ετήσια συνδρομή είναι 300 δρχ. (Κρήτη), 350 δρχ. (λοιπή Ελλάδα) και για το εξωτερικό 2 λίρες Αγγλίας ή 10 δολάρια ΗΠΑ· από τις 19 Μαΐου 1940 (αρ. φ. 5475) και μέχρι τέλους η τιμή φύλλου είναι 2 δρχ. και η ετήσια συνδρομή 600 δρχ. (εσωτερικού) και 2 λίρες Αιγύπτου ή 15 δολ. (εξωτερικού). Γραφεία-τυπογραφεία: «έναντι Νομαρχίας».

Πρόθεση της ήταν να κρατηθεί «μακράν παντός κομματικού πάθους και κομματικού υπολογισμού», υποστηρίζει, ωστόσο, με ειλικρινές πάθος τον Ελευθέριο Βενιζέλο τον οποίο ταυτίζει με τη δημοκρατία και την ευημερία της χώρας. Θεωρεί ως μόνη εφικτή λύση στο πρόσφατο μικρασιατικό πρόβλημα την πολιτική του Βενιζέλου και τις θέσεις του κόμματός του, τις οποίες και προωθεί σταθερά και συστηματικά σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης. Η πολιτική αυτή επιλογή φέρνει την εφημερίδα αντιμέτωπη με το Λαϊκό Κόμμα και τα έντυπα που το υποστηρίζουν τα χρόνια αυτά, όπως η εφ. *Η *Ιδη* στο Ηράκλειο. Στρέφεται επίσης κατά των φιλοβασιλικών θέσεων του Λαϊκού Κόμματος. Γενικά, υιοθετεί περισσότερο μαχητική και προοδευτική στάση από τις βενιζελικές εφημερίδες της εποχής και μια ευρύτερη αντίληψη των πολιτικών πραγμάτων.

Στις στήλες της δεσπόζουν άρθρα πολιτικού περιεχομένου σχετικά με τα εσωτερικά αλλά και τα διεθνή ζητήματα. Τα άρθρα αυτά διογκώνονται σε προεκλογικές περιόδους, όπως συνέβη με τις εκλογές του 1928 και του 1932, οπότε προπαγανδίζει τις θέσεις του βενιζελικού κόμματος και ελέγχει τους αντιπάλους του. Υποστηρίζει παράλληλα κάθε μορφή λαϊκές κινητοποιήσεις, τις διαμαρτυρίες για το αγροτικό ζήτημα, για τη φορολογία, για την αποκατάσταση των προσφύγων. Επέδειξε ιδιαίτερο ζήλο για τα τοπικά θέματα, ειδικότερα για τα ζητήματα της κρητικής ενδοχώρας, για τα προβλήματα των αγροτών, όπως το σταφιδικό και τα αγροτικά δάνεια, τα οποία προβάλλει συστηματικά με επαναλαμβανόμενα δημοσεύματα και έρευνες. Ενδιαφέρθηκε επίσης για τα προβλήματα των άλλων παραγωγικών τάξεων και αφιέρωσε πολλές από τις σελίδες της στην ανάλυση οικονομικών θεμάτων, ιδιαίτερα ζητημάτων ανάπτυξης και βιομηχανίας. Προγαμποποίησε για το σκοπό αυτό ενδια-

φέρουσες έρευνες και εξέθεσε με δαυμαστή διορατικότητα τον οικονομικό ανταγωνισμό που ακολουθούσε τον εξαστισμό της χώρας και τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, προβάλλοντας ως λύση την προτίμηση των εγχωρίων προϊόντων. Παράλληλα, ανέδειξε με αλληπάλληλα δημοσιεύματα το προσφυγικό ζήτημα, ειδικότερα την αποκατάσταση των προσφύγων και την πολιτική εκμετάλλευση του προβλήματος (την «προσφυγοκαπηλεία»).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δημοσίευση χρονογραφημάτων που υπογράφονται από τον Τέλη Άλκη (Αριστοτέλης *Γραμματικάκης), η μέριμα για τον πολιτισμό η οποία αποτυπώθηκε σε ειδικές στήλες («Η ζωή που περνά») που παρακολουθούσαν την πολιτιστική κίνηση της πόλης, στην ευαισθησία της για την τέχνη, ειδικά για το θέατρο, για την κίνηση του βιβλίου και στην καθημερινή δημοσίευση μυθιστορημάτων. Από τις στήλες της απουσιάζει η ποίηση. Δραστηριοποιήθηκε επίσης ως προς τα εκπαιδευτικά θέματα, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το πρόβλημα της γλώσσας και αφιέρωσε σελίδες σε ιστορικά ζητήματα τοπικού ενδιαφέροντος. Διέθεσε, τέλος, σελίδες για κοινωνικά, αθλητικά, ιατρικά θέματα και αγωνίστηκε (εν όψει του «Ιδιώνυμου») για την ελευθερία του Τύπου. Το 1934 δημοσίευσε σειρά άρθρων του Ελευθερίου Βενιζέλου με πολιτικο-ιστορικό περιεχόμενο, τα οποία ακολουθώντας δημοσίευσε αυτοτελώς. Με την αρθρογραφία και τα σχόλια επικαιρότητας απευθυνόταν σε ένα μάλλον καλλιεργημένο κοινό και αποσκοπούσε στον προβληματισμό και την ενημέρωση των αναγνωστών της. Μικρότερης σημασίας ειδήσεις στεγάστηκαν κάτω από τη στήλη με τίτλο «Από ημέρας εις ημέραν». Πολλά από τα άρθρα αυτά ακολουθούνται από ψευδώνυμα, όπως «Ασμοδαίος», «Ο Ρεπόρτερ», «Ο Άλλος», «Η μοντέρνα», «Ο Θεατής», «Φιλελεύθερος», «Ο Αθηναίος» κ.ά. ή υπογράφονται, μεταξύ άλλων, από τους Αντ. Γαλανάκη, Γ. Αποστολάκη, Μ. Κοδρή, Σ. Κωνσταντινίδη, Α. Ανδρεάδη, Μ. Λογιάδη, Γ. Διαλυάνη, Αχ. Περδικάρη, Ν. Καλημεράκη, Μ. Αμαριώτου, Ν. Μανδραλένη, Ευάγγ. Γιαμαλάκη, Ν.Γ. Σπυριδάκη, Γ. Φανουράκη, Ελ. Βενιζέλο, Μ. Μουντράκη, Αλέξ. Παπαναστασίου.

Η Ανάρθωση υποστήριξε με σθένος την άποψη της σε χρόνια δύσκολα. Έδωσε έντιμες μάχες για τις ιδέες της και, εφαρμόζοντας την εκφρασμένη αρχή της ότι «ηθικά είναι να χάνει κανείς τα αγαθά του διά τας ιδέας του», διώχθηκε το 1935 και δικάστηκε από το Στρατοδικείο της Σούδας, επειδή

είχε προβάλλει από τις στήλες της τις θέσεις των βενιζελικών του κινήματος του 1935 (βλ. 14 Ιουλ. 1935, αρ. φ. 4033). Άσκησε κατά τη διαδρομή της αριστερή αντιπολίτευση, αλλά εκκρόσθηκε υπέρ του Ι. Μεταξά μετά την 4^η Αυγούστου 1936 και τερμάτισε αναγκαστικά τη διαδρομή της μαζί με όλες τις ηρακλειώτικες εφημερίδες με την εισβολή των Γερμανών στο Ηράκλειο τον Μάιο 1941.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1924). ΒΔΒΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 189-190· Ξενοφών Παγκαλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», π. *Προμηθέος ο Πυρφόρος*, τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379. 358· Λένα Τρεβάκη-Αποστολάκη, «Κρητικές εφημερίδες στις αρχές του αιώνα», π. *Ιδιόφωνο*, τχ. 4 (Μάιος 1999), 7-11· Άα «Κρήτη», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 15, σ. 157-208.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Ανταίος

Δεκαπενθήμερο περιοδικό για τη μελέτη των προβλημάτων της ανοικοδόμησης. Αθήνα, 20 Μαΐου 1945 - Ιούν./Ιουλ. 1951, χωρίς πάντοτε τακτική περιοδικότητα. Διευθυντής: Χ. Θεοδοριδής. Συντάκτης: Δ. Μπάτσος. Στο τχ. 6 ο καθηγητής Θεοδοριδής πληροφορεί τους αναγνώστες ότι αποσύρθηκε από τη διεύθυνση¹ η θέση του διευθυντή αντικαθίσταται με την ένδειξη «Διευθύνεται από συντακτική Επιτροπή», με τον Δ. Μπάτση «στη σύνταξη», που διατηρείται ως το τχ. 12 (30 Νοε. 1945), με το οποίο κλείνει η μηνιαία έκδοση του *Ανταίου* (παρ' όλο που στον υπότιτλο δηλώνεται ως δεκαπενθήμερη). Από τότε κυκλοφορεί κυρίως σε διπλά τεύχη. Εντυπωσιακή αλλαγή παρουσιάζεται στο τχ. 19-20 (31 Μαρτ. 1946): το περιοδικό δεν διευθύνεται πλέον αλλά εκδίδεται από Συντακτική Επιτροπή και η διευθυντική ευθύνη περνά και αυτή στον Δημήτρη Μπάτση. Μεγάλες δυσκολίες έχουν αρχίσει. Με το τχ. 10-12 (31 Δεκ. 1947) και με το Ευρετήριο Α' και Β' τόμου κλείνει ο δεύτερος χρόνος ζωής του *Ανταίου*. Η έκδοση που ακολουθεί είναι τελείως διαφορετική: αλλάζει το σχήμα, εξαραινίζεται από τον υπότιτλο η μελέτη των προβλημάτων της ανοικοδόμησης² η θέση τους παίρνουν καθηκοντα λιγότερο φιλόδοξα: *Επιστήμη - Τεχνική - Οικονομία*. Περιοδική μηνιαία έκδοση από Συντακτική Επιτροπή (περ. Β', χρόνος τέταρτος). Διεύθυνση-σύνταξη Δ. Μπάτσος. Ο τέταρτος χρόνος αρχίζει με δύο κανονικές εκδόσεις (αρ. τχ. 1, Ιαν. 1948 και αρ. τχ. 2, Φεβρ. 1948) και με διεύθυνση-σύνταξη του Μπάτσου. Το τχ. 3 κυκλοφορεί διπλό (Μάρτ.-Απρ. 1948) και χωρίς όνομα διεύθυνσης και σύνταξης. Την κενή θέση τους καλύπτει η διεύθυνση του περιοδικού: «Αθήνα, Αριστείδου 3». Το τχ. 4 καλύπτει τρεις μήνες (Μάιος-Ιουλ. 1948). Το τχ. 5-6 με ημερομηνία 1 Φεβρ. 1949 και ως «συμπληρωματικό τεύχος για το 1948» έως 31 Δεκ. 1948 κλείνει

ΑΝΤΑΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ—Δ. Μ.: ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ—Σ. ΜΑΚΕΜΟΥ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΑΣ ΣΤΟ ΨΥΧΑ ΥΠΟΥ Γ. ΡΑΪΧ—Ν. ΚΙΤΣΙΚΗ: Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ—Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ: "ΑΝΤΙ ΚΑΤΑΡΧΗ..."—Π. ΓΡΑΜΜΗ: ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ—Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ: ΑΠΛΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ—Γ. ΚΟΛΟΜΒΟΥ: ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ—ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΗΝΗΣ ΤΟΥ ΝΤΑΜΠΙΕΡΤ ΟΟΥΚΣ—Ν.: ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΟΥΤΗΣ—ΣΠΙΝΔΕ

ΑΡΙΘΜ. ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΑΘΗΝΑ 20-5-1945

Α Ν Ο Ι Κ Ο Δ Ο Μ Η Σ Η

τον τέταρτο χρόνο· στο τέλος του τεύχους σημειώνεται ότι: «Με το διπλό αυτό τεύχος ο Ανταίος κλείνει τον τρίτο τόμο μαζί με τον τέταρτο χρόνο». Το πρώτο τεύχος του πέμπτου χρόνου (αρ. τχ. 1-2, 1 Αυγ. 1949) καλύπτει τον Ιούνιο-Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Από το τχ. 3-4 (1 Φεβρ. 1950, συμπληρωματικό τεύχος για το 1949), σημειώνεται στο τέλος «Διεύθυνσις συμφώνως τω άρθρω 6 § 1 του Αναγκαστικού Νόμου 1092/1938: Εκδότης Διευθυντής Δ. Μπάτσης. Προϊστάμενος τυπογραφείου Κλεάνδρης Αυγοστής». Στα επόμενα τεύχη αναφέρονται ως προϊστάμενοι τυπογραφείων οι Μιχαήλ Ζουμπουλής, Βίκτωρ Κωνσταντινίδης, Κ. Προκίδης. Ακολουθούν: τχ. 5-6 (Ιούλι. 1950) και τα Ευρετήρια του τρίτου τόμου. 1948-1949. Το περιοδικό μπαίνει στο 1951 (έκτος χρόνος) τον Ιανουάριο. Ακολουθούν: τχ. 2 (Φεβρ. 1951), τχ. 3 (Μάρτ.), τχ. 4-5 (Απρ.-Μάιος), τχ. 6-7 (Ιούνιο-Ιούλι). Κι εδώ, η αναγγελία του τέλους: λόγω της βίαιης διακοπής της κυκλοφορίας του περιοδικού δεν συντάχθηκε ευρετήριο για τον ΣΤ' χρόνο από τους εκδότες του. Δεκαπενθήμερο / μηνιαίο, δίστιχο, τριάντα / εκατό σελίδων. Τιμή τεύχους: αρχικά 100 δρχ., ακολούθησε την πληθωριστική τάση της εποχής, 2500 δρχ. (1947), στα επόμενα χρόνια δεν αναγράφει τιμή. Γραφεία: Αριστείδου 3, Αθήνα.

Η ζωή του Ανταίου θα μπορούσε να θεωρηθεί σήμερα ένα μάθημα ιστορίας της επιστήμης στην Ελλάδα των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων. Ιδρύθηκε στις τελευταίες ώρες της μεταπολεμικής ευφορίας και των μεγάλων προσδοκιών που κυοφόρησε η Αντίσταση. Το αίτημα της ανασυγκρότησης της Ελλάδας και της συμμετοχής των ελλήνων μηχανικών σε αυτήν είχε διατυπωθεί ήδη από το 1931 από το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο και τον πρότασή του, Νίκο Κιτσίκη, ο οποίος ασκούσε δημόσια κριτική στον Ελευθέριο Βενιζέλο διεκδικώντας τη συμμετοχή των ελλήνων μηχανικών στα τότε «μεγάλα έργα» της Μακεδονίας. Ο πόλεμος γέννησε τις ΟΜΣΑ, τις Ομάδες Σχεδιοποιημένης Ανασυγκρότησης, με τη συμμετοχή επιστημόνων όλων των κλάδων και με την εμπνευσμένη βοήθεια δύο προσώπων που σημάδεψαν το κομμουνιστικό κίνημα: του Γιάννη Ζεύγου και της Ηλέκτρας Αποστόλου. Ήταν η πρώτη εθελοντική στράτευση των επιστημόνων και των διανοουμένων γενικώς, στην πρόσκληση να δέσουν τις γνώσεις και τα ταλέντα τους στην ανασυγκρότηση του τόπου. Η ανταπόκριση των επιστημόνων ήταν άμεση και σχεδόν καθολική. Και στο χώρο

της επιστήμης είχε δημιουργηθεί μια νέα αντίληψη, προϊόν του κλίματος αισιοδοξίας για το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της αίσθησης της νίκης των νέων πολιτικών δυνάμεων που αναδύθηκαν μέσα από τον Πόλεμο και την Κατοχή. Η Αντίσταση βοήθησε στην αφύπνιση των πνευματικών δυνάμεων της Ελλάδας, οι οποίες επιδομούσαν να αφιερωθούν στην αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της χώρας, της επιστημονικής γνώσης, της δημοκρατίας με την άμεση συμμετοχή του λαού στους σχεδιασμούς και στις αποφάσεις, με στόχο τους να εξασφαλίσουν τη γενική ευημερία και την ατομική ολοκλήρωση. Σ' αυτές τις ώρες της ευφορίας κυοφορήθηκε ο Ανταίος. Κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος τον Μάιο 1945, μέσα σε κλίμα ενός εκκολλημένου Εμφυλίου και έκλεισε βίαια τον Μάιο 1951 όταν ο νεαρός επιστήμονας Δημήτρης Μπάτσης, μηχική του περιοδικού, εκτελέστηκε στο πλευρό του Νίκου Μπελογιάννη.

Η ίδρυση της «Εταιρείας Επιστήμη-Ανοικοδόμηση» ανακοινώνεται στο τχ. 8 (20 Σεπτ. 1945) και στο τχ. 12 (30 Νοε.) του ίδιου χρόνου δημοσιεύεται

η «Διακήρυξη της Επιστημονικής Εταιρείας για τη Μελέτη των Νεοελληνικών Προβλημάτων», που στοχεύει «να συνενώσει τους επιστήμονες, να τους προετοιμάσει, να τους εξοικειώσει στα γενικά και ειδικά προβλήματα της ανοικοδόμησης, ώστε να καταστούν αληθινοί πρωτοπόροι του λαού και του έθνους μας». Τη Διακήρυξη υπογράφουν ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου Δ. Καθβαδάς, οι αντιπρόεδροι Π. Κόκκαλης και Ι. Δεσποτόπουλος, ο Γ. Γραμματέας Ν. Κιτσιάκης και ο Ταμίας Δ. Μπάτσος. Μέλη του διοικητικού συμβουλίου ήταν οι Α. *Αγγελόπουλος, Θ. Γιαννόπουλος, Η. Ηλιού, Σ. *Μάξιμος, Γ. Πάγκαλος, Χ. Παπάζογλου, Σ. Σταυρόπουλος και Κ. Σωτηρίου. Τα ονόματά τους καθώς και πολλών άλλων συνεργατών, που κινητοποιήθηκαν να υπηρετήσουν τον ίδιο σκοπό, περιέχονται συχνά στα τεύχη του *Ανταίου* ως συγγραφέων άρθρων και μελετών με ευρύτατη θεματική. Ενδεικτικά αναφέρονται κείμενα που αφορούν εκτός από την οικονομία και το ζήτημα της ανασυγκρότησης –που αποτελεί και το βασικό ζητούμενο–, το εμπόριο και τις συγκοινωνίες, την αγροτική οικονομία, τη ναυτιλία, τη βιομηχανία, τα τεχνικά έργα, την υγεία, την παιδεία, το δίκαιο, τον πολιτισμό, την ιστορία, τις φυσικές επιστήμες, τη βιολογία, ενώ δεν λείπουν οι βιβλιοκρισίες και η παρουσίαση άλλων περιοδικών.

Πράγματι, στη σύντομη ζωή του ο *Ανταίος* κατόρθωσε να αποθησαυρίσει την επιστημονική και πολιτική σκέψη στην Ελλάδα στις δεκαετίες του 1930, συγκέντρωσε τις επιστημονικές δυνάμεις της χώρας και άνοιξε μέσα στους αγώνες της Αντίστασης και στα μετά την Απελευθέρωση χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ κ.α.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Μπάτσος, *Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα*, Αθήνα 1947 (επανεκδόση 1977): Έλλη Παππά, «Εισαγωγή», *Ανταίος*, φωτοστατική ανατύπωση, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 2000, σ. ια'–κα' (στην ανατύπωση περιλαμβάνεται ευρετήριο του έτους 1951 που συντάχθηκε από το ΕΛΙΑ).

ΕΛΛΗ ΠΑΠΠΑ

Αντί

Δεκαπενθήμερη πολιτική και πολιτιστική επιθεώρηση, Αθήνα, Μάιος 1972, περ. Α', αρ. τχ. 1 και 7 Σεπτ. 1974 έως σήμερα [7 Οκτ. 2005], περ. Β', αρ. τχ. 1-852. Ιδρυτές-εκδότες: Αντώνης Καρκαγιάννης και Χρήστος Παπουτσάκης· από το 1974 εκδότης-διευθυντής είναι ο Χρήστος Παπουτσάκης. Συντακτική ομάδα: το 1972 οι

Λένα Δουκίδου, Κ. *Καλλιγιάς, Γιάννης Κραφής, Γιάννης Θεοδωράκης, Χρ. Καρανίκας· το 1974 οι Αστέρης Στάγκος, Δημήτρης Σαπρανήδης, Νίκος Γιαννεδάκης, Ανδρέας Λεντάκης, Πέτρος Ευθυμίου, Γιώργος Σπερλιός, Πέτρος Γαϊτάνος, Χρ. Οικονόμου, Διευθυντής σύνταξης: Μίμης Παπαναγιώτου (1972), Αστέρης Στάγκος (1974) και, μετά το 1975, συντακτική ομάδα. Δεκαπενθήμερο, μονόστιχο έως τετράστιχο, σαράντα οκτώ έως εξήντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 20 δρχ. το 1974 και σήμερα 4 ευρώ. Συνδρομές: το 1974 η εξαμηνιαία συνδρομή ήταν 240 δρχ· σήμερα [2005] η ετήσια συνδρομή εσωτερικού είναι 78 ευρώ και εξωτερικού 148 ευρώ ή 160 δολ. ΗΠΑ Υπεύθυνος τυπογραφείου: αρχικά Γ. Τσιβεριώτης, αργότερα Στ. *Ανεμοδουράς. Τυπογραφείο (σήμερα): Τυποεκδοτική ΑΕ. Γραφεία: Δημοσχάρους 60. Ιστοσελίδα: www.anti.gr

Ανεξάρτητο πολιτικό και πολιτιστικό περιοδικό με αριστερό προσανατολισμό. Πρωτοκυκλοφόρησε μέσα στη δικτατορία, ως μία φωνή διαμαρτυρίας. Ακόμη και ο τίτλος του ήταν μια πράξη αντίστασης. Φιλοδοξούσε εκτός από του να είναι αντιθετικό στην κάθε εξουσία, να προτείνει μέσα από έναν ανοικτό και χωρίς περιορισμούς διάλογο εναλλακτικές λύσεις, αλλά και ιδέες για την ανασυγκρότηση της σοσιαλιστικής πρότασης στην πολιτική και στον πολιτισμό. Είχε ως πρότυπο –όταν πρωτοεξεκίνησε, τον Μάιο 1972, αλλά και κατά την εποχή της επανεκδόσής του, τον Σεπτέμβριο 1974– το αμερικανικό π. *Ramparts* του κινήματος του New Left (Νέα Αριστερά), άρθρα του οποίου μεταφράστηκαν και αναδημοσιεύτηκαν στο *Αντί*.

Οι πιο σημαντικές ενότητες θεμάτων που ερευνά στα 30 χρόνια συνεχούς έκδοσής του –διευκρινίζοντας συνάμα ότι δεν είναι ένα εξειδικευμένο περιοδικό, καθώς το πολιτικο-κοινωνικό γίνεσθαι αντιμετωπίζεται ως σύνολο– είναι για την πολιτική, την ιστορία, την οικολογία και τον πολιτισμό. Διακρίνεται από τολμηρό ερευνητικό ρεπορτάζ που αποσκοπεί στη διερεύνηση και την εξυγιάνση της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Άνοιξε το διάλογο –ανεπιτυχώς ως προς το αποτέλεσμα– ανάμεσα στα διάφορα ρεύματα της Αριστεράς· από τη σοσιαλδημοκρατία έως την εξωκοινοβουλευτική εκδοχή της, έδωσε φωνή και θήμα στις μειοψηφικές τάσεις όλων των πολιτικών κομμάτων: από τα κόμματα της Δεξιάς ως εκείνα της Αριστεράς. Το κυριότατο πρόβλημα αποτέλεσε μόνιμο σημείο αναφοράς του. Η ιστορία της Εθνικής Αντίστασης υπήρξε αντικείμενο μελέτης

και προβληματισμού με πολλά τεύχη-αφιερώματα, ενώ με την συμπλήρωση 50 χρόνων από τη λήξη του Εμφυλίου, το περιοδικό με συνεχή δημοσιεύματά του παρουσίασε πρωτότυπα και άγνωστα τεκμήρια της περιόδου και οργάνωσε έκδοση τεκμηρίων και άγνωστων μέχρι σήμερα φωτογραφιών εκείνης της εποχής. Ερευνητικά ρεπορτάζ αποκάλυψαν επίσης πολλές πτυχές της περιόδου της δικτατορίας (1967-1974). Έδειξε ενδιαφέρον για τις βαλκανικές και κεντροευρωπαϊκές υποθέσεις και φιλοξένησε εκτεταμένα ρεπορτάζ και αναλύσεις που αφορούσαν όλες αυτές τις χώρες με ειδικές αποστολές. Από το 1993 έως τα 1995 οργάνωσε ένα πρόγραμμα για την ελευθερία του Τύπου στα Βαλκάνια με χρηματοδότηση του ευρωπαϊκού προγράμματος PHARE (θέμα: «Free Press in the Balkans») και έγιναν ειδικές εκδό-

σεις. Το περιοδικό ανέπτυξε από πολύ νωρίς ευαισθησία και για τα θέματα του περιβάλλοντος. Επίσης, έγιναν ειδικές αποστολές για δημοσιογραφική κάλυψη αλλά και για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπως η Ερυθραία, η Αιθιοπία, η Δυτική Αφρική (Πολισάριο), η Λιβύη, ο Λίβανος, η Συρία, το Ιράν, το Ιράκ, οι περιοχές των Κούρδων κ.ά.

Στον χώρο του πολιτισμού το Αντί έχει διαδραματίσει πρωτοποριακό ρόλο. Στις σελίδες του η μουσική, ο κινηματογράφος, το θέατρο, τα εικαστικά και κυρίως οι νέες εκδόσεις είναι «σημεία» μόνιμης αναφοράς με έμφαση στην αναζήτηση «νέων φωνών». Ο πολιτισμός δεν αντιμετωπίζεται μόνον ως δημοσιογραφική καταγραφή· το περιοδικό επιδεικνύει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παραγωγή κουλτούρας πέρα από τον γραπτό λόγο,

με παρεμβάσεις αλλά και με «δρώμενα» (π.χ. η οργάνωση τριών επιτυχών «αντι-φεστιβάλ», με τη συμπλήρωση του 200^{ου}, του 400^{ου} και 600^{ου} τεύχους, το 1982, το 1989 και το 1996 αντίστοιχα), προκειμένου να δοθεί μια διαφορετική άποψη για τον πολιτισμό. Την περίοδο 1983-1985 οργάνωσε μια καμπάνια για το νεοελληνικό κιτς και επιμελήθηκε την έκδοση, σε ελληνική και αγγλική γλώσσα, του λευκώματος *Kitsch Media in Greece*. Το 1983 το Αντί πήρε μια πρωτοβουλία, ριζοσπαστική για την εποχή, της παράνομης ίδρυσης δικού του ραδιοσταθμού με το όνομα «Ράδιο-Αντίλαλος», προκειμένου να συνδράμει τους νεανικούς «πειρατικούς» ραδιοσταθμούς που λειτουργούσαν παράνομα (καθώς τότε στην Ελλάδα οι ραδιοηλεκτρονικοί σταθμοί ανήκαν αποκλειστικά στο κράτος), γεγονός που οδήγησε το περιοδικό στις αίδουσες των δικαστηρίων για μια πενταετία, έως την αλλαγή του νόμου ίδρυσης δημοτικών και ιδιωτικών σταθμών.

Εξέδωσε σειρά ειδικών αφιερωμάτων για πνευματικούς ανθρώπους ή γεγονότα που για τη υλοποίησή τους δούλεψαν πολ-

λοί, εκλεκτοί Έλληνες και ξένοι διανοούμενοι. Ειδικά αφιερώματα έχουν γίνει και για πόλεις της Ελλάδας, όπως Χανιά, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Ιωάννινα κ.ά., με παράλληλη οργάνωση ανοικτών συζητήσεων στις πόλεις με σκοπό την καταγραφή της τοπικής ιστορίας και των σύγχρονων προβλημάτων και την ανάδειξη των ιδιαίτεροτήτων τους, ιστορικών, πολιτιστικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών.

Το περιοδικό πρωτοτύπησε επίσης στην οργάνωση μιας σειράς από συνέδρια, σεμινάρια και συμπτώσια πιστεύοντας ότι η συνάντηση με τους αναγνώστες πρέπει να είναι άμεση και ζωντανή. Από το 1996 ξεκίνησε μια προσπάθεια για τη σύνταξη του International Catalogue of Small Press Publications of the Wide Left μετά από επικοινωνία με έντυπα της αριστεράς, του οικολογικού κινήματος, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των εθνικών μειονοτήτων, του κινήματος ειρήνης σε όλον τον πλανήτη, που εκδόθηκε (1997) σε αγγλική γλώσσα. Σήμερα μέσω του διαδικτύου και της ιστοσελίδας που διαθέτει επιδιώκει να αναπτύξει και να διευρύνει αυτό το δίκτυο. Παράλληλα με την υποστήριξη της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος υλοποιείται η έκδοση πολυγλωσσής ανθολογίας ποίησης όλων των βαλκανικών λαών με τίτλο ΑΙΜΟΣ.

Στη διάρκεια των 30 χρόνων το περιοδικό πλαισίωσαν πολλοί δημοσιογράφοι και μεγάλος αριθμός νέων που ξεκίνησαν τη δημοσιογραφία από το Αντί. Πολυάριθμοι ήταν επίσης και οι συνεργάτες του περιοδικού που οι περισσότεροι δούλεψαν εδελοντικά. Εκτός από τα παραπάνω μέλη των συντακτικών ομάδων, ενδεικτικά αναφέρονται οι Χρήστος Βακαλόπουλος, Σπύρος *Λιναρδάτος, Σοφιανός Χρυσοστομίδης («Αντήνωρ»), Κώστας Παπαιωάννου, Γιώργος Τσαλακός, Διονύσης Φλάμπουρας, Θεόδωρος Πάγκαλος, Άντεια Φραντζή, Νίκος Χριστοδουλάκης, Βασίλης Ζήσης, Στέλιος Κούλογλου, Γιάννης Φλώρος, Μικέλα Χαρτουλάρη, Δημήτρης Ψυχογιός, Πάνος Παναγιωτόπουλος, Πέτρος Στάγκος, Ελένη Καραντζόλα, Τέτα Παπαδοπούλου. Επίσης, οι σκιτσογράφοι Χρ. *Μποσταντζόγλου, Χρήστος Αντωνόπουλος, Γιάννης Ιωάννου, Αλέξης Κυριστόπουλος, Γιάννης Καλαϊτζής, Κώστας Κουφογιώργος, Χρήστος Παπανίκος, Γιώργος Σεργάκης, Νίκος Σιδέρης, Μίλτος Σκούρας, Στάθης, Δημήτρης Χαντζόπουλος, Peter Stanley.

Στην όλη πάντα ανέφελη πορεία του δεν ήταν σπάνιες οι διαφωνίες και οι αντιπαραθέσεις, που,

όμως, είχαν και τις δετικές τους συνέπειες. Τουλάχιστον δύο έντυπα γεννήθηκαν μετά την αποχώρηση συνεργατών από το Αντί: πρώτα εκδόθηκε το ρ. Πολίτης και αργότερα η σατιρική εβδομαδιαία εφ. Ποντίκι.

Επιδίωξη του Αντί, σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του εκτός από την ερευνητική δημοσιογραφία είναι η διατύπωση ενός λόγου διαφορετικού, ενός νέου ανθρωπισμού, ο οποίος θα ενσωματώνει τις ιδέες της αλληλεγγύης με τις ιδέες της ανοχής και της ελευθερίας κάθε ατόμου, δίνοντας προτάσεις για νέες μορφοποιήσεις στο πολιτικό σύστημα. Επίσης, επιδιώκει τη διατήρηση άμεσης, ζωντανής επαφής με το αναγνωστικό του κοινό, τη μεταφορά στη χώρα μας εμπειριών άλλων ανθρώπων και άλλων τόπων, τη δημιουργία εναλλακτικών εμπειριών, την παραγωγή κουλτούρας πέρα από τον γραπτό λόγο. Προσπάθησε και συχνά ήταν πρωτοποριακό σε σχέση με άλλα έντυπα. Έχει τη δική του άποψη και τις δικές του προσαρμογές σε εκδοτικές ιδέες. Ξεκίνησε με μικρή κυκλοφορία χωρίς άριστη ποιότητα εκτύπωσης. Έχει όμως συχνά διατυπώσει έξυπνες ιδέες στο κασέ. Χρησιμοποίησε εντατικά το σκίτσο που μπορεί συνοπτικά να εκφράσει ένα δυνατό σχόλιο· αξιοποίησε το χιούμορ αλλά και μορφές παρωδίας, που συχνά ανέτρεπαν τη σοβαροφανή εικόνα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Πολλοί από τους καλύτερους Έλληνες γελοιογράφους, αλλά και σημαντικοί διανοούμενοι, λογοτέχνες και δημοσιογράφοι ξεκίνησαν από τις σελίδες του Αντί.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΑ, ΑΣΚΙ κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντί, ειδική έκδοση (Φεβρ. 2001), 3-11 Χρ. Παπουτσάκης, «Φυλλομετρώντας 800 τεύχη», Άντεια Φραντζή, «Η νύμφη είναι επιλεκτική», σ. 19-21. Ευστράτιος ο Κρης, «Επί το γενεθλίω επιστολή πανηγυρική», σ. 22-23 στο Αντί, «800 τεύχη αντί· παιδιά μας είναι, τα αγαπάμε», περ. Β', τχ. 800 (14 Νοε. 2003).

ΤΑΚΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Αντικομμουνιστικός Αγών

Μηνιαία εικονογραφημένη επιθεώρησης. Αδιάλλακτον όργανον μάχης εναντίον της προδοσίας. Αθήνα, Μάρτ. 1949 - Ιαν. 1950, αρ. φ. 1-8. Διευθυντές: Αθανάσιος Λ. Τσόγκας και Βασίλης Βουνομάκης. Αρχισυντάκτης: Πέτρος Κ. Χρηστίδης (από το τχ. 3 προστίθεται και ο Σώτος Σ. Κλήμης). Μότο: «Είς οινόν άριστον, αμύνεσθαι περί πάτρης». Άλλος υπότιτλος: Πανελλήνιος Εικονογραφημένη Επιθεώρησης... Μηνιαίο περιοδικό, διαστάσεων 32x25 εκ., τρίστηλο, με μη σταθερό

Αντιφασίστας

Όργανο της Κ.Ε. Α.Σ.Ο. Κάιρο, φθινόπωρο 1941-1945, αρ. φ. 1-50. Εκδότης: Κεντρική Επιτροπή της ΑΣΟ (Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωση). Παρά τις συνθήκες παρανομίας διατήρησε τη μηνιαία έκδοση, η οποία γινόταν συχνότερη σε περίπτωση έκτακτων γεγονότων. Μονόφυλλο δύο σφηνών, σε περιπτώσεις και διφυλλο με πλήρη ανάπτυξη του κεμένου στη μία σελίδα και ίσως δύο στήλες στη δεύτερη σελίδα. Διαστάσεις: 31x21 εκ. Διανερόταν δωρεάν. Δακτυλογραφημένη σε στένσιλ και πολυγραφημένη.

Σκοπός της έκδοσης ήταν η ενημέρωση του προσωπικού των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων της Μέσης Ανατολής για την πορεία του πολέμου και

αριθμό σελίδων (κυμαίνεται μεταξύ δεκαεξί και είκοσι οκτώ). Τιμή φύλλου: 3000 δραχ. Συνδρομές: 50000 (ετήσια) και 25000 δραχ. (εξαμηνιαία) από το φ. 6/7 οι συνδρομές μειώνονται σε 40000 και 20000 δραχ. αντίστοιχα. Οι συνδρομές εξωτερικού ορίζονταν στην τιμή των 30 δολαρίων (και κατόπιν των 15 δολ.).

Σκοπός του ήταν η ιδεολογική στράτευση στο πλευρό των εθνικοφρόνων δυνάμεων στην περίοδο του Εμφυλίου. Δεν πρόκειται για «κερδοσκοπική επιχείρησης», όπως σημειώνουν οι συντελεστές του, αλλά για «περιοδικόν εκδιδόμενον υπό ομάδος επαγγελματιών δημοσιογράφων, σκοπόν έχοντων την αξιοποίησιν των πολυαμάκτων αγώνων του Έθνους μας και την ευόδωσιν των ιστορικών πεπραγμένων της [...] Ελληνικής Φυλής μας». Φαίνεται ότι αντικατέστησε παρόμοιας δεματογραφίας έντυπα, αφού στο πρώτο φύλλο οι συνδρομητές των π. Αγών της Ελλάδος και Λαϊκή Γνώμη πληροφορούνται ότι στο εξής θα λαμβάνουν αντί αυτών τον Αντικομμουνιστικό Αγώνα. Το περιεχόμενο των άρθρων κινείται στο χώρο του ακραίου αντικομμουνισμού, ενώ περιέχει άφθονες αντιλαβικές και αντισιμιστικές αναφορές. Επίσης, συνεχής είναι η προβολή του έργου των σομάτων ασφαλείας. Μεταξύ των συνεργατών του περιλαμβάνονται πρόσωπα (Μ. Κανέλλης, Γ. Καλαντζάκος) που συμμετείχαν ενεργά στην αντικομμουνιστική εκστρατεία της περιόδου. Περιέχει αρκετές διαφημιστικές καταχωρίσεις βιοτεχνιών, καταστημάτων και άλλων εφημερίδων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΟΥΔΑΣ

για τις απόψεις και τη δράση της ΑΣΟ. Η ελληνική παρουσία στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου συνδυάστηκε με ευρείες πολιτικές συγκρούσεις και ζυμώσεις. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε στους κύκλους ελληνικών πολιτικών που έδρασαν εκεί, στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις που συγκροτήθηκαν εντός του συμμαχικού πλαισίου και τον παροικιακό ελληνισμό της Αιγύπτου. Οι ένοπλες δυνάμεις στελεχώθηκαν κυρίως από αξιωματικούς και νέους ανδρώπους που διέφυγαν από την κατεγόμενη Ελλάδα και από έλληνες αιγυπτιώτες. Οι κυρίαρχες πολιτικές συνιστώσες στο εσωτερικό του στρατού ήταν τρεις: οι φιλοβασιλικοί αξιωματικοί που αρνούσαν να αποκηρύξουν το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, οι παλαιοδημοκρατικοί αξιωματικοί που προέρχονταν από την βενιζελική παράταξη και αποτάχθηκαν από τον στρατό μετά το φιλοβενιζελικό κίνημα το 1935 και, τέλος, οι αριστεροί στρατιώτες. Η προσπάθεια εκ μέρους του βασιλιά και της εξόριστης κυβέρνησης για τη διατήρηση στοιχείων του προπολεμικού και μεταξικού παρελθόντος ήρθε σε σύγκρουση με το νέο κλίμα που ο πόλεμος είχε διαμορφώσει, το αντιφασιστικό πνεύμα δηλαδή, το οποίο κέρδιζε συνεχώς έδαφος και εδραιωνόταν μεταξύ των λαών που πολεμούσαν τον ολοκληρωτισμό.

Στοχεύοντας σε αυτήν την αντιφασιστική διάσταση, στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας που θρέθηκαν στην Μέση Ανατολή προχώρησαν στην συγκρότηση της ΑΣΟ στο εσωτερικό του στρατού, με αντίστοιχα τμήματα στο ναυτικό και στην αεροπορία. Οι οργανώσεις συ-

σπειρώσαν στις τάξεις τους πολύ μεγάλο ποσοστό των σπιλιτών και υπαξιωματικών και μικρότερο ποσοστό αξιωματικών. Με την πρόοδο του πολέμου οι οργανώσεις αποτέλεσαν μέσο πίεσης, προς τη διοίκηση και την κυβέρνηση, για τον εκδημοκρατισμό των εξόριστων ελληνικών θεσμών, αλλά και για την προετοιμασία της επιστροφής στην Ελλάδα, με στόχο την ενίσχυση του αριστερού και δημοκρατικού κινήματος μετά την Απελευθέρωση. Ο μοχλός μέσω του οποίου εκφράζονταν τα αιτήματα, οι διαμαρτυρίες, οι καταγγελίες και οι προτάσεις τους αντιφασιστικών οργανώσεων ήταν η εφρ. *Αντιφασίστας*. Από το φθινόπωρο του 1941 έως και μέρος του 1945 κυκλοφορούσε στο εσωτερικό των στρατιωτικών μονάδων και μεταξύ των αιγυπτιακών ελλήνων, ποτέ νομίμως, όμως με την ανοχή πολλών αξιωματικών στην αρχική τουλάχιστον φάση, έως τον Μάρτιο 1943. Τα μέλη των οργανώσεων διένεμαν με τρόπον έμμεσο και ευρηματικούς την εφημερίδα και στους αξιωματικούς καθιστώντας τους τελευταίους γνώστες και συχνά κοινωνούς των αιτημάτων και των καταγγελιών τους. Εκτός των αξιωματικών, με αντίστοιχους τρόπους, λάμβαναν φύλλα του *Αντιφασίστα* και μέλη της κυβέρνησης, έτσι ώστε η κοινοποίηση των αιτημάτων και των προτροπών εκ μέρους των οργανώσεων ήταν συνεχής.

Την ύλη αποτελούσαν άρθρα με χαρακτήρα καταγγελίας για τη δράση και τη στάση μοναρχικών αξιωματικών και υπαξιωματικών, την απροθυμία των μοναρχικών αξιωματικών να πολεμήσουν, τις λανθασμένες κινήσεις πολιτικών προσώπων, την αντίδραση του Γεωργίου να δεχτεί μεταρρυθμίσεις. Παρουσίαζε ειδήσεις σχετικές με τα θέατρα του πολέμου και ιδιαίτερα την τερύσσια πολεμική προσπάθεια που κατέβαλε η Σοβιετική Ένωση. Μερικά από τα πρόσωπα που συντόνισαν και επωμίστηκαν το εκδοτικό και δημοσιογραφικό

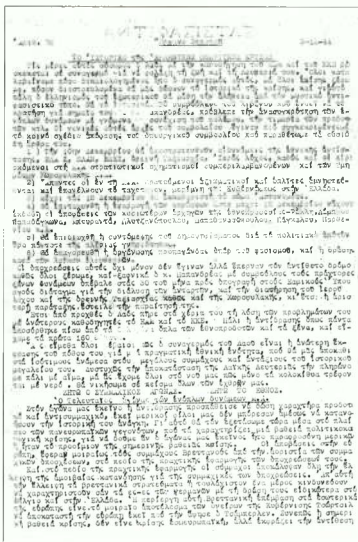
έργο ήταν ο Πάνης Σαλλάς από την Ικαρία (γραμματέας της ΑΣΟ, δεκανέας στην Α' ελληνική ταξιαρχία), ο Φίλιππος Πάγκωλης (στέλεχος της ΑΣΟ από την Κρήτη), ο Λάμπης Ράππας (αιγυπτιώτης κομμουνιστής που κατατάχθηκε στην Β' ελληνική ταξιαρχία), ο Βασίλης Νεφελουδής (βουλευτής του ΚΚΕ στο προ της δικτατορίας Μεταξά κοινοβούλιο, ο οποίος βρέθηκε στην Αίγυπτο μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας και την απελευθέρωσή του από ιταλικό στρατόπεδο συγκέντρωσης). Στην σύνταξη του εντύπου συμμετείχαν ακόμη στρατιωτικοί και μέλη της ελληνικής παροικίας. Μεγάλο μέρος των μεμβρανών στένιουλ είχε δακτυλογραφήσει η Αυγή Κασιόνη, κόρη του αιγυπτιώτη Άγγελου *Κασιόνη, εκδότη του αντιφασιστικού π. *Ελλην.

Μετά το κίνημα του Απριλίου 1944 στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις στη Μέση Ανατολή και τη διάλυση της πρώτης ελληνικής ταξιαρχίας, οι συνθήκες έκδοσης και κυκλοφορίας του εντύπου έγιναν πιο δύσκολες. Παρά τις δυσκολίες, η έκδοση συνεχίστηκε περίπου έως την επιστροφή στην Ελλάδα των εγκλείστων στα στρατόπεδα ελλήνων στρατιωτών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (αρ. φ. 12. 78), ΕΛΙΑ (αρ. φ. 18. 20. 22, 23).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αναφέρεται σε όλες σχεδόν τις εκδόσεις που είναι σχετικές με την ανάπτυξη του αριστερού κινήματος στο εσωτερικό των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω: Γ. Αθανασιάδης, *Η πρώτη πράξη της ελληνικής τραγωδίας, Μέση Ανατολή, 1941-1944*, Αθήνα 1975· Hagen Fleischer, «The "Anomalies" in the Greek Middle East Forces, 1941-1944», *Journal of the Hellenic Diaspora*, τ. 5, (1978)· Βαγγελία Χατζηαγγελής-Λάμπης Ράππας, *Το Όγδοο τάγμα*, Αθήνα 1994. Για την απαρχή της προσπάθειας έκδοσης του εντύπου, βλ. Στρατής Τσίρκας, *Λέσχη* (το πρώτο βιβλίο της τριλογίας για την ελληνική παρουσία στην Μέση Ανατολή κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο).

ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αντιφασίστας

Όργανο του Συμβουλίου Νομού Λέσβου της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων (ΕΠΟΝ). Λέσβος, 10 Ιουν. 1944 - 1947. αφ. φ. 1-4 (πολυγραφημένα). Δισέλιδο, δίσητλο. Τιμή φύλλου: 200000 δραχ. Από 16 Σεπτ. 1944 αρχίζει η εκτύπωση σε τυπογραφεία. Τότε θα μπει ο υπέρτιτλος: *Θάνατος στο φασισμό - Λευτερία στο Λαό*. Δισέλιδο, τετράσητλο, διαστάσεων 27x21 εκ. τον Σεπτ. 1944 οι διαστάσεις αλλάζουν σε 42x39 εκ. και έτσι θα γυαίνει στη συνέχεια, με κάποιες επαναφορές στη «Μικρή Έκδοση» όπως την ονομάζει. Η τιμή φύλλου ήταν 2000000 δραχ. στις 22 Σεπτ. 1944 και έως τον Δεκ. 1944 θα φτάσει τα 5000000 δραχ. (πληθωριστικές) και θα αναπροσαρμοστεί τον ίδιο μήνα στις 5 δραχ.

Τα πρώτα παράνομα φύλλα ήταν πολυγραφημένα. Ο Αποστόλος Αποστόλου, επικεφαλής του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) Λέσβου –και από το 1958 δήμαρχος Μυτιλήνης, για πέντε τετραετίες– δίνει μια εικόνα έκδοσης της εφημερίδας τούτης, καθώς και της *Ελευθέρης Λέσβου*: «Η οργάνωση έπρεπε ν' αποκτίσει δικό της εκδοτικό μηχανισμό. Έπρεπε να βγάλει τη δική της εφημερίδα, για να διοχετευτεί τακτικά από τις στήλες της στο λαό τη γραμμή της, να εμψυχώνει. Αποτάθηκε στη Συμμαχική Υπηρεσία Σμύρνης, επέμεινε και κατ'άφευγε να την πείσει να στείλει ένα πολυγραφικό μηχάνημα. Το μηχάνημα εγκαταστάθηκε σ' ένα σπίτι στον Κάτω Χάλικα. Ορίστηκε η συντακτική επιτροπή και το συνεργείο που θα φρόντιζαν για τη σύνταξη και εκτύπωση των κειμένων... Κύριος υπεύθυνος για την εφημερίδα αυτή της ΕΠΟΝ ήταν ο Γιώργος Σίμος». Ο Σίμος είναι ο γνωστός εν συνεχεία με το ψευδώνυμο «Γιώργος Πετρίης», δημοσιογράφος-τεχνοκριτικός της εφ. *Αυγή, των π. **Επιθεώρηση Τέχνης*, *Αντί κ.ά. Έτσι, καθώς και η νεολαία έχει τη λογοτεχνικές απησχίες της, θα δημοσιευτούν στον *Αντιφασίστα* ποιήματα του Αργύρη Αραβανόπουλου, του Μίμη Σαραντάκου κ.ά., όπως και λογοτεχνικές επιφυλλίδες. Εν τέλει η εφημερίδα θα κρατήσει ως το 1947 που θα κλείσει οριστικά, φυσικά ως τότε θα έχει μερικές μικροδιακοπές –κατά τις διώξεις των υπευθύνων της– γι' αυτό και από 25 Νοεμβρίου 1945 στην ταυτότητα υπάρχει η ένδειξη: «Δ' Περίοδος». Η εφημερίδα σήμερα λανθάνει, πλην ενός μικρού αριθμού αντιτύπων της που θα βρίσκονται στα χέρια του Όμηρου Κοντούλη, εκ των συνυπευθύνων της έκδοσής της, ο οποίος κατόρθωσε να τα διασώσει, παρά τις διώξεις και φυλακίσεις που υπέστη για μια δεκαπενταετία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Απ. Αποστόλου, *Μήμες*. Αθήνα 1985. σ. 211-215· Π.Κ. Κεμερλής – Α.Σ. Πολυχροινιάδης, *Η Αντίσταση στη Λέσβο*. Αθήνα 1988. σ. 301-302· Κ.Γ. Μίσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης, Μυτιλήνη 1989*, λ'α 16· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεοσικής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 209, 212.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Αντύπας, Μαρίνος Σπύρου

(Φερεντινάτα Κεφαλλονιάς. 1872 - Πυργετός Λάρισας, 1907). Εκδότης. Τελείωσε το γυμνάσιο Αργουστούλου και σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1890 επηρεάσθηκε από τον σοσιαλιστή Σταύρο Καλλέργη και συμμετείχε ενεργά στον Κεντρικό Σοσιαλιστικό Σύλλογο που ο τελευταίος είχε ιδρύσει. Το 1896 πήρε μέρος ως εδελοντής στην επανάσταση της Κρήτης, τραυ-

ματίσθηκε τον επόμενο χρόνο και επέστρεψε στην Αθήνα. Τον ίδιο χρόνο συνελήφθη ως ένας από τους οργανωτές συλλαλητηρίου στην Ομόνοια εναντίον του θρόνου, τον οποίο κατηγορούσαν ως υπαίτιο της ήττας στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Καταδικάστηκε σε ένα χρόνο φυλάκιση. Μετά την αποφυλάκιση του επέστρεψε στην Κεφαλλονιά, όπου αποφάσισε να συνεχίσει την σοσιαλιστική δράση του. Για το σκοπό αυτό ανέλαβε την έκδοση της ριζοσπαστικής εφ. *Ανάστασις* (αρ. φ. 1, 29 Ιουλ. 1900). Η έκδοση διεκόπη από το πρώτο φύλλο εξ αιτίας των αντιδράσεων που προκάλεσε. Μετά από ένα μακροχρόνιο ταξίδι στον δειό του στη Ρουμανία, ο Αντύπας επανήλθε το 1904 στην Κεφαλλονιά αποφασισμένος να επαναλάβει την έκδοση της εφημερίδας του και να οργανώσει πολιτικό κύκλο. Πράγματι, επανέκδωσε την εφημερίδα, με τον υπότιτλο *Εφημερίς εβδομαδιαία ανθρωπιστική* (29 Ιουλ. 1904 - 27 Απρ. 1906, αρ. φ. 2-57), σε τέσσερις σελίδες και με συνδρομή 10 δραχμές. Τα θέματά της ήταν κυρίως θεωρητικά και ο συντάκτης της, που ήταν κυρίως ο Αντύπας, προσπαδούσε να εξηγήσει το ανθρωπιστικό του πρόγραμμα το οποίο στόχευε στην ενημέρωση του λαού «για τα δικαιώματά του». Για το σκοπό της ενημέρωσης και συνειδητοποίησης του λαού, ο Αντύπας ίδρυσε το «Λαϊκό Αναγνωστήριο “Η ισότης”» και προαπαγάνδιζε τη δημιουργία ενός Κοινωνιστικού-Ριζοσπαστικού Κόμματος. Πλήρης σειρά της εφημερίδας δεν διεσώθη, τα φύλλα που κυκλοφόρησαν ήταν τουλάχιστον πενήντα δύο (Απρ. 1906).

Η *Ανάστασις* συγκέντρωσε γύρω της αρκετούς νέους του νησιού οι οποίοι συμμετείχαν στο «Λαϊκό Αναγνωστήριο», το οποίο ήταν μια εκπαιδευτική λέσχη με σαφή πολιτικό προανατολισμό. Το 1906 ο Αντύπας το χρησιμοποίησε ως ορμητήριο για τη συμμετοχή του ως υποψήφιος «των εργατικών και χωρικών τάξεων» στις εκλογές, στις οποίες όμως απέτυχε να εκλεγεί (συγκέντρωσε 2500 ψήφους). Παρέμεινε ο διευθυντής και γνήτης του Αναγνωστηρίου μέχρι το 1906, χρόνο κατά τον οποίο αναχώρησε για τη Θεσσαλία. Οι οπαδοί του Αντύπα συνέχισαν τη λειτουργία του Αναγνωστηρίου έως τα τέλη του 1907.

Στον Πυργετό της Θεσσαλίας όπου εγκαταστάθηκε, ανέλαβε επιστάτης στα κτήματα του δειού του, τα οποία ο τελευταίος είχε αγοράσει ως επένδυση. Συνέχισε την πολιτική δραστηριότητά του με

αποτέλεσμα να έρθει σε σύγκρουση με άλλους γαιοκτήμονες καθώς και με τις αστυνομικές αρχές. Δι-κάστηκε με την κατηγορία της επίδρασης στον γαιοκτήμονα και βουλευτή Αγομέλιωνα Σλήμαν. Στις 9 Μαρτίου 1907 κάποιος αγρότης, μάλλον επιστάτης του γαιοκτήμονα, τον δολοφόνησε έπειτα από έντονη λογομαχία.

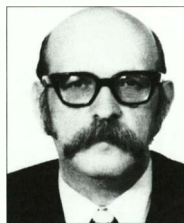
Ο Αντύπας προσπάθησε να προσαρμόσει όσα είχε μάθει στους αθηναϊκούς σοσιαλιστικούς κύκλους στην πραγματικότητα μιας αγροτικής κοινωνίας. Από αυτή την άποψη εισήγαγε τις ιδέες του αγροτισμού στην Ελλάδα. Κάλεσε για μια ηθική ανέγερση με στόχο την αλλαγή της κοινωνίας. Η επιρροή του στην Κεφαλλονιά, με τις αντιδράσεις που προκάλεσε και τους οπαδούς που γοήτευσε, ήταν μάλλον αξιόλογη και αρκετά από τα στελέχη του Αναγνωστηρίου του συνέχισαν τη δράση τους σε άλλες σοσιαλιστικές κινήσεις που ακολούθησαν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη (εφ. *Ανάστασις*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Δημ. Λουκάτος, *Μαρίνος Σπ. Αντύπας, η ζωή - η εποχή - η ιδεολογία - η δράση και η δολοφονία του*, Αθήνα, 1980· του ίδιου, *Το Λαϊκό Αναγνωστήριο «Η ισότης» του Μαρίνου Αντύπα - Κεφαλλονιά 1904-1907*, Αθήνα, εκδ. Αλκυών / Αδελφότητα Κεφαλλήνων και Ιθακισίων Πειραιά, 1984· Π. Νούτσος, *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974, Τόμος Β', Β' μέρος: Από το ΣΕΚΕ στο ΚΚΕ*, Αθήνα, Γνώση, 1992· Μαρίνος Αντύπας, *Προς τον Λαόν*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2000· Θ. Μπενάκης, «Εισαγωγή στη ζωή και τη δράση του Μαρίνου Αντύπα», στο *Μαρίνος Αντύπας, Προς τον Λαόν*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2000.

ΘΕΩΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Αντώνναρος, Αρχέλαος

(Θεσσαλονίκη, 1921 - Αθήνα, 1998). Γελοιογράφος. Υπήρξε (κατά δήλωση του) «κακός» μαθητής του 4^{ου} Γυμνασίου και διακρινόταν μόνο όταν γινόταν προετοιμασία για τους επίσημους εορτασμούς, οπότε ο ίδιος

διακοσμούσε τους τοίχους. Ως μαθητής εξέδιδε τη χιουμοριστική χειρόγραφη εφ. *Εσκιμώ* σε ένα μοναδικό αντίτυπο. Το 1936 δημοσίευσε δύο σκίτσα στην εφ. *Μακεδονία, χωρίς όμως συνέχεια. Στην Αθήνα ήρθε σε αναζήτηση καλύτερης τύχης. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σπού-

δασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μετά το τέλος του πολέμου άρχισε να κάνει γελοιογραφίες, ακολουθώντας έτσι τον δρόμο που τον οδήγησε στην επιτυχία. Μαζί με τον φίλο και συνάδελφό του Β. Χριστοδούλου αποτέλεσαν ένα μοναδικό δίδυμο γέλιου, που άφησε εποχή.

Δημιούργημά του ήταν ένας χαρακτηριστικός τύπος, ο Τζιμ ο πονόψυχος, μόνιμος ήρωας γελοιογραφιών που δημοσίευε το π. *Μάσκα. Ο Τζιμ ήταν διαρρηκτής και μαζί με τον συνεργάτη του Κατσαρίδα έκλεβαν όποιον έβρισκαν μπροστά τους. Το χαρακτηριστικό του όμως ήταν ότι μετά από κάθε ληστεία... λυπόταν και συμπονούσε τα θύματά του.

Ως εκδότης κυκλοφόρησε τα πρώτα εννέα βιβλιαράκια μιας σειράς με τίτλο «Συναρπαστικά βιβλία τσέπης», που δημοσίευαν αστυνομικές περιπέτειες γραμμένες από γνωστούς συγγραφείς (Τζέιμς Τσείξ, Μίκυ Σπιλιέν, Μπρετ Χάλιντζί κ.ά.). Η σειρά συνεχίστηκε αργότερα με άλλους εκδότες. Το 1951 προχώρησε στην έκδοση της «Βιβλιοθήκης των Κασσιόδους» (βγήκαν τέσσερα τεύχη) που δημοσίευε ξένες περιπέτειες μεταφρασμένες από τον «Βάσο Κ.» με δική του εικονογράφηση. Ξεκίνησε επίσης μια εύθυμη σειρά με τίτλο «Οι τρεις καμπαλέρος», βασισμένη σε χιουμοριστικά κείμενα του Γ.Β. Ιωαννίδη. Βγήκε όμως μόνο ένα τεύχος. Το 1953 κυκλοφόρησε ο *Λαστιχάνθρωπος* (εκδότης: Τρ. Χριστοδούλου ή «Τύφων»), στα πρότυπα του γνωστού *Τιραμόλα*, με κείμενα του Γιάννη Βηλαρά (Γ.Β. Ιωαννίδης) και σκίτσα δικά του. Τελικά, στη σειρά κυκλοφόρησαν τέσσερα τεύχη.

Η πιο μακρόβια εκδοτική του προσπάθεια ήταν το π. *Ο Διγενής* που κυκλοφόρησε το 1955 (εκδότης: Τρ. Χριστοδούλου ή «Τύφων»), που εξιστορούσε τους αγώνες των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων. Τα κείμενα έγραφε ο ίδιος, υπογράφοντας με το ψευδώνυμο «Άρης Λευκός», ενώ παράλληλα ζωγράφιζε και τις εικόνες. Βγήκαν συνολικά σαράντα τεύχη. Έτσι, μάλλον άδοξα τελείωσε η εκδοτική δραστηριότητα του μεγάλου αυτού καλλιτέχνη. Στα επόμενα χρόνια εξακολούθησε απερίσπαστος πια να χαρίζει πλουσιοπάροχα το γέλιο στο κοινό με τις ανεπανάληπτες γελοιογραφίες του. Πέθανε στις 29 Απριλίου 1998.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991.

ΝΙΚΟΣ ΖΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

Αντωνιάδης-Γιαννακός, Αλέκος

(Πολιχίτιος Λέσβου, 28 Αυγ. 1912 - Νίκαια, 12 Απρ. 1987). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Το ξεκίνημα στη δημοσιογραφία άρχισε από το κομμουνιστικό *Εμπρός της Μυτιλήνης, το 1932, με ένα ρεπορτάζ για τις σκληρές συνθήκες εργασίας των αλατωρύχων της ιδιαίτερης πατρίδας του με τίτλο: «Με αίμα βγάζουμε το άλας της γης», με το οποίο καθιερώνεται ως δημοσιογράφος και ταυτόχρονα αρχίζουν οι οδυνηρές περιπέτειές του με εκτοπίσεις και φυλακίσεις λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων. Το 1933 εκτοπίζεται για έναν χρόνο στην Ανάφη (και εκεί η δημοσιογραφική του διάθεση θα τον οδηγήσει στην έκδοση της παράνομης *Εφημερίδας Τοίχου*). Στο *Εμπρός* εργάστηκε ως αρχισυντάκτης και διευθυντής έως το 1936 που έκλεισε. Σε μια άλλη επίσης τοπική εφημερίδα, την *Ελεύθερη Λέσβο, απασχολήθηκε στη διετία 1944-1945 ως χρονογράφος και αρθρογράφος. Τα βάσανά του θα πάρουν τέλος, με τα ειρηνευτικά μέτρα του Ν. Πλαστήρα το 1951. Από τότε και ως τη συνταξιοδότησή του από την ΕΣΗΕΑ θα εργαστεί στις αθηναϊκές εφ. *Αθηναϊκή, *Βραδυνή, *Προοδευτικός Φιλελεύθερος*, *Το Βήμα* κ.ά., ως συντάκτης και διορθωτής δοκιμίων.

Εργάζεται στις εφημερίδες για δημοσιοτικούς λόγους και ταυτόχρονα ασχολείται με τη λογοτεχνία στο ερμητήριο του, στη Ζήνωνος 20 στο κέντρο της Αθήνας. Τυπώνει τα βιβλία: *Το ρομάντζο της εποχής μας* (1955), *Καρσολήδες* (1956), *Ο Ένας και οι Πολλοί* (1957), *Αντιμάγαλο* (1958), *Προσγείωση* (1959) που όλα μαζί, εκτός από το βιβλίο *Καρσολήδες*, συνδέουν ένα χρονικό της πολυκύμαντης ζωής του. Η ιδιόρρυθμη γραφή του και η σκληρή –έως ανελήθη– κριτική του, σε πρόσωπα και σε καταστάσεις και ειδικά σε εκείνους τους συντρόφους του που πιστεύει ότι στάθηκαν ανήμποροι να καταλάβουν την αγωνία ενός ολόκληρου λαού και ανίκανοι να ξεφύγουν από τις «μικροαστικές» αντιλήψεις που κουβαλούσαν μέσα τους, συντελούν ώστε να μη γίνεται ιδιαίτερος συμπαθής. Για μια δεκαετία δεν τυπώνει άλλο βιβλίο, όμως μετά και ως το 1985, άλλα 19 θα έχει στο ενεργητικό του, τα περισσότερα από τα οποία συμπεριλαμβάνονται στους ογκώδεις τόμους: *Μικρή Ιλιάδα* (Α-Μ, Αθήνα 1977) και *Μικρή Ιλιάδα* (Ν-Ω, Αθήνα 1980). «Άκου να δεις, τύπτωσα 24 βιβλία, δεν τυπώνω άλλο [...] Δεν δέλω να θγάλω άλλο δικό μου έργο πέρα από τα 24 [Οι ώρες, μέρα

και νύχτα ενός ολοκληρωμένου ανθρώπου] τόπια-
σε», γράφει σε επιστολή του προς τον συντάκτη
του λημματος του Μάιο 1986. Και σταμάτησε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Μικρή Ιλιάδα», π. *Λεσβιακά Νιάτα*, τχ. 17/18 (Μάρτ. 1977), 13· Γιάννης Χατζηβασιλείου. «Αλέκος Αντωνιάδης», π. *Αγιάσος*, τχ. 39 (Μαρτ.-Απρ. 1987), 20· «Α. Γιαννακός», π. *Λεσβιακή Παροιμία*, τχ. 100 (Μάιος-Ιουλ. 1987), 30· Ν. Παπαδημητρίου. *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*. Αθήνα 1990, σ. 30-31· Κ.Γ. Μίσσιος. «Αλέκος Αντωνιάδης-Γιαννακός», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 813 (1991) και άλλη μία συνέχεια (και στο βιβλίο *Μυτιληνοί λόγιοι και λογοτέχνες*. Μυτιλήνη 1994, σ. 386-389) του ίδιου. «Γράμματα από μυτιληνιούς λογοτέχνες. Μυτιλήνη. Αλέκος Αντωνιάδης-Γιαννακός», π. *Τα Φαρά*, τχ. 88-90 (Οκτ.-Δεκ. 1987), 45-49 (και στο βιβλίο *Βενναρδάκης - Εφταλύπης - Μυριβήλης*. Μυτιλήνη 1995, σ. 342-352) του ίδιου. *Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, τ. Β'. Μυτιλήνη 1998, σ. 411-417.

ΚΡΕΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Αντωνιάδης, Εμμανουήλ

(Χανιά ή Ζάκυνθος, 1791 - Αθήνα, 1863). Εκδότης, δημοσιογράφος, τυπογράφος. Το όνομά του είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ελληνική δημοσιογραφία, όπως αυτή λειτούργησε στην περίοδο όπου η Ελλάδα απετέλεσε πλέον

ελεύθερη κρατική οντότητα. Ιδρυτής του φιλολογικού π. *Ηώς στο Ναύπλιο και αμέσως κατόπιν της εφ. *Αθηνά (1832-1863), δικαίως μπορεί να διεκδικεί την επωνυμία του πρώτου Έλληνα δημοσιογράφου, στο ελεύθερο κράτος.

Εντούτοις οι σχέσεις, έστω χαλαρές, του Εμμ. Αντωνιάδη με το δημοσιογραφικό κίνημα του ελληνισμού είχαν αρχίσει ενωρίτερα, ήδη το 1820 όταν το όνομά του σημειώνεται στο οπισθοφύλλο του π. *Μέλισσα του Παρισίου (1819-1821), του οποίου είχε αναλάβει την εκπομπή στην Κωνσταντινούπολη, όπου είχε μεταβεί από το 1814. Εμπορευόμενος ο νέος Αντωνιάδης στην βασιλεύουσα, διαδέχεται μέρος του χρόνου για αυτό το ελληνικό άκρως προοδευτικό και μαχητικό φύλλο. Είναι πιθανό ότι κάποια άρθρα δημοσιευμένα στη *Μέλισσα* ανώνυμα, με την ένδειξη ότι έχουν γραφεί «υπό τού εν Κωνσταντινουπόλει εμπόρου κυρίου», να έχουν γραφεί από τον Εμμ. Αντωνιάδη. Η εμπορική του σταδιοδρομία, όχι ιδιαίτερως αξιόλογη, διακόπηκε με την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης όταν εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη και κατέβηκε

στην Ελλάδα για να υπηρετήσει το μαχόμενο έθνος. Μέλος των Εθνικών Συνελεύσεων, συμμετέσχε επίσης σε στρατιωτικές επιχειρήσεις αγωνιζόμενος ιδίως για την απελευθέρωση της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Κρήτης.

Βαθιά φιλελεύθερος, αγωνίσθηκε για τις συνταγματικές ελευθερίες με πείσμα και επιμονή, ως αγωνιστής και μέλος των εθνοσυνελεύσεων, ως δημοσιογράφος μαχόμενος, επί πολλά έτη στις περιόδους της καποδιστριακής και οδωνικής διακυβέρνησης, όταν οι υπεύθυνοι κυβερνήτες καταργούσαν τα συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών. Έχοντας επίγνωση της αξίας αλλά και της δύναμης της τυπογραφίας και του Τύπου, εγκατέστησε στο Ναύπλιο, στις αρχές του 1830, ιδιόκτητο τυπογραφείο στο οποίο ετύπωνε από τον Φεβρουάριο 1830 την *Ηώ*.

Τα περιεχόμενα του φύλλου προκάλεσαν γρήγορα, την αντίδραση, βίαιη μάλιστα, της Πολιτείας. Στην περίπτωση του Εμμ. Αντωνιάδη δοκιμάσθηκαν αμέσως οι σχέσεις εφημεριδογράφου - εξουσίας. Και μπορεί να θεωρηθεί σχεδόν βέβαιο ότι τα μέτρα που έλαβε η Κυβέρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια με το ψήφισμα της 26^{ης} Απριλίου 1831, με το οποίο κατέλυε ουσιαστικά την ελευθερία του Τύπου, κατοχυρωμένη από τις Εθνοσυνελεύσεις και τα πρώτα συντάγματα, είχε την αφορμή να στην, διατυπωμένη με ανεξαρτησία γνώμης, στάση του Αντωνιάδη σε θέματα του δημόσιου και ιδιωτικού θύου, όπως αυτά έτειναν να παρουσιάζονται στα πρώτα χρόνια του ελεύθερου κράτους. Ο Αντωνιάδης επεδίωξε με την έκδοση της *Ηούς* να αναρμονίσει τους στόχους της εφημερίδας με τους στόχους τους οποίους είχε θέσει η προοδευτική, φωτισμένη πνευματική ηγεσία του έθνους, ήδη στην τελευταία προεπαναστατική δεκαετία. Έτσι, η τήρηση του Συντάγματος, οι συνταγματικές ελευθερίες αποτελέσανε συνεχή μέριμνα και φροντίδα του με την σαφή επιδίωξη να υπάρξει άρτια οργανωμένος πολιτικός θύος, στηριζόμενος σε κανόνες ηθικής και δικαιοσύνης. Η ακαμμία δημοκρατική του ιδεολογία, οι αγώνες που ανέλαβε, μέσα από τις σελίδες της *Ηούς* εναντίον κάθε κοινωνικής και πολιτικής παρεκτροπής τον έφεραν σε σύγκρουση με τις αρχές, που δεν εδίστασαν να κλείσουν το τυπογραφείο του, να καταστρέψουν τα μηχανήματα, να κατάρχουν τα φύλλα του εντύπου, να εγκαλέσουν τον ίδιο ενώπιον της δικαιοσύνης. Το γεγονός ότι το δευτεροβάθμιο δι-

καστήριο αναγνώρισε το δικαίο των αγώνων του αθλώνοντάς τον δεν απέτρεψε τη διακοπή του φύλλου.

Μετά το πείραμα και το κλείσιμο της *Ηούς*, μετά την αναταραχή που ακολούθησε την αντιπολιτευτική πολιτική εναντίον του Κυβερνήτη και την δολοφονία του (Σεπτ. 1831), ύστερα από την διαμάχη που υπήρξε το επακόλουθο των αντιθέσεων όσες χαρακτήρισαν την πολιτική ζωή στο «τραυματικό» ελεύθερο κράτος, ο Εμμ. Αντωνιάδης συντάχθηκε με την μερίδα των Συνταγματικών. Στα Μέγαρα εκδίδει, τον Φεβρουάριο 1832, την εφ. *Αθηνά*, που εκφράζει τις θέσεις των δημοκρατικών που ασκήσανε δριμύτατη πολεμική και τον έφεραν πίσω στο Ναύπλιο, όπου μετέφερε και την έκδοση της *Αθηνάς* (Απρ. 1832).

Την πίστη του στη συνταγματική τάξη, στην αξία της δημοκρατικής διακυβέρνησης, στην «ευνομία» και προ πάντων στη σπουδαιότητα και την ωφέλεια της τυπογραφίας «του κατά της βαρβαρότητας και της τυραννίας ισχυροτέρου όπλου», είχε διατυπώσει, τον Ιανουάριο 1830, σε δύο κείμενα που προανήγγελλαν την έκδοση της *Ηούς*. Στο κείμενο το οποίο απευθύνει «Προς τους λογίους» εκφράζει απερίφραστα την γνώμη του για τη σημασία και την αξία του Τύπου: «η ελευθερία του Τύπου είναι εκ των ιερωτέρων δικαιωμάτων του πολίτου Έλληнос, των πασιφανώς διακηρυχθέντων και καθιερωθέντων ενώπιον θεού και ανθρώπων, τα οποία δικαιώματα του πολίτου ως πρώτη και ιεωτέρα βάση των πολιτικών μας δεσμών, σέβονται καθ' όλην την έκτασίν των και Κυβερνούντες και Κυβερνώμενοι». Με αυτές τις βασικές αρχές από τις οποίες ο Αντωνιάδης ουδέποτε μετακινήθηκε πολιτεύθηκε και στη μακρά περίοδο κατά την οποία εξέδιδε και διηύθυνε την *Αθηνά*, μία από τις σημαντικές εφημερίδες της οθωνικής περιόδου, όπως ήταν επίσης ο *Αιών του Ιωάννη *Φιλήμονος και η *Ελπίς του Νικολάου *Λεβίδου.

Χαρακτηριστικό και των τριών εφημερίδων είναι ότι σε όλη την περίοδο αυτή αγωνίσθηκαν οδοναρά για την καθιέρωση της συνταγματικής τάξης και εναντίον της βαυαροκρατίας, υπεύθυνος για την συνταγματική εκτροπή. Και τούτο παρά το γεγονός ότι η καθεμία απ' αυτές ανήκε σε διαφορετικό πολιτικό σχήμα —ο Αντωνιάδης στο «αγγλικό» κόμμα, ο Φιλήμων στο «ρωσικό», ο Λεβίδης στο «γαλλικό»— και ότι συχνά βρέθηκαν αντιμέτωποι,

κάποτε και με βίαιο τρόπο σε επίμαχα θέματα της ελληνικής πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής. Όπως στην περίπτωση της υπόθεσης Θεόφιλου Καΐρη τον οποίο επί μακρό χρονικό διάστημα και έως το τέλος υπερασπίσθηκε σθεναρά ο Εμμ. Αντωνιάδης, σ' αντίθεση με τον Ιωάννη Φιλήμονα ο οποίος ενορχήστρωνε όλες τις εναντίον του κατηγορίες με συνέπεια να επιτευχθεί η καταδίκη του Θεόφιλου, η οποία τον οδήγησε σε πολύ σύντομο διάστημα στον θάνατο (Ιαν. 1853).

Μέσα από τα θέματα και την ύλη που δημοσιεύει η *Αθηνά*, σε αυτή την ιδιαίτερος επίμαχη περίοδο θα πρέπει να τονισθεί ο πλούτος των περιεχομένων και συνάμα ο συνεχής αγωνιστικός παλμός. Η μέριμνα του Εμμ. Αντωνιάδη για τα πράγματα της παιδείας είναι συνεχής. Συνάμα τον απασχολούν τα σημαντικά θέματα, όλα καίρια της ελληνικής ζωής, της εσωτερικής πολιτικής, όπως το Σύνταγμα, η Μεγάλη Ιδέα, το ζήτημα της Κρήτης, συνυφασμένο με το ανατολικό ζήτημα και άμεσα εξαρτημένο από την βούληση των ξένων Δυνάμεων.

Ο Αντωνιάδης δεν δέχθηκε ποτέ κρατική δέση ούτε δημόσιο αξίωμα, αποφασισμένος να διατηρήσει την ελευθερία του, αδέσμευτος από υποχρεώσεις και πειθαναγκασμούς. Το 1842 αναλαμβάνει την έκδοση του *Ερανιστή*, φιλολογικού περιοδικού που αποτελεί τη συνέχεια του **Ευρωπαϊκού Ερανιστή*. Στην προκήρυξη του *Ερανιστή* την οποία υπογράφει τονίζει την ελπίδα του να αποτελέσει το περιοδικό ένα δημοσίευμα που θα προσφέρει στους αναγνώστες του «ωφέλειαν και τέριμιν».

Από τους πλέον γνήσιους εκπροσώπους του ελληνικού διαφωτισμού πορευτήκε έως το τέλος της ζωής του με απόλυτη ανεξαρτησία πνεύματος και συνέπεια, πιστός στις αρχές του. Απέθανε στην Αθήνα, τον Αύγουστο 1863. Είχε ζήσει τα γεγονότα της 3ης Σεπτεμβρίου καθώς και την απομάκρυνση του Όθωνα από τον θρόνο της Ελλάδος και από τη χώρα. Την έκδοση της *Αθηνάς* ανέλαβε για μικρό χρονικό διάστημα ο γιος του Γεώργιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Οι τόμοι της *Ηούς* και της *Αθηνάς*: Ν. Δραγούμης, «Νεκρολογία Εμμ. Αντωνιάδη», *Πανδώρα*, τ. ΙΔ' (1863-1864), 251-254· Μάγερ, *Ιστορία*, σ. 40-43· Σοφία Αντωνιάδη, *Εμμανουήλ Αντωνιάδης, Ο αγωνιστής, ο δημοσιογράφος, 1791-1863*, Αθήνα 1971· Μάρδα Καρπόζηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα 1991· Klimis Mastoridis, *Casting the greek newspaper*, Θεσσαλονίκη, ΕΛΙΑ, 1999, σ. 157-159.

Αντωνιάδης, Σόφος [Σοφοκλής]

(Σουλταν Τσαΐρ Κυζίκου, 1894 - Αθήνα, 1978). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, ζωγράφος. Αυτοδίδακτος, έμεινε μέχρι τα 14 χρόνια του στην Αίγυπτο. Σπούδασε στο Ελληνογαλλικό Λύκειο Χ. Χατζηχρήστου. Εργάστηκε από το 1913

έως το 1922 σε εφημερίδες και περιοδικά της Κωνσταντινούπολης (*Άνω Κάτω, Εμπρός, Λίγο απ' Όλα, Περίδρομος, Σατανάς*) και σε ημερολόγια (Ελπίς, *Εθνικόν Ημερολόγιον Κ.Φ. Σκόκου, Ημερολόγιον Σατανά*). Από τον Μάιο 1924 έως τον Ιανουάριο 1928 εξέδωσε στην Αλεξάνδρεια το δεκαπενθήμερο γελοιογραφικό, σατιρικό και φιλολογικό περιοδικό *Μεφιστοφελής*. Στην Ελλάδα δούλεψε σε διάφορες εφημερίδες (**Ελεύθερος Τύπος, Η *Βραδυνή, Η Τσουκνίδα, Κόκορας*) και περιοδικά. Εργάστηκε από το 1948 έως το 1969 ως σχεδιαστής στον Βασιλικό Ναύσταθμο Σαλαμίνας.

Πραγματοποίησε ατομικές εκθέσεις (1917, 1926, 1931, Αθήνα· 1918, Πάτρα· 1922, 1933, Αλεξάνδρεια· 1923-1930, Κάιρο· 1928, Αθήνα, Πειραιάς· 1931, Πόρτ-Σάντ) και συμμετείχε σε ομαδικές (1927, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, καλερί Στρατιγοπούλου· 1929, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, Αίδουσα Ενώσεως Συντακτών· 1932, 1936, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1938, 1948, 1971, 1973, Πανελλήνιες· 1961, 1964, 1970, 1981, 1995, 2000, Αθήνα· 1992, «Μικρασιάτες-Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης, 1922-1992, Μνήμες», Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων κ.ά.). Έργα του βρίσκονται στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, στην Πινακοθήκη Δήμου Πειραιά και στο Αρχείο του π. *Θέατρο του Κώστα Νίτσου. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών και του Σύνδεσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Τα σκίτσα και οι γελοιογραφίες του αποκαλύπτουν τη λεπτή φυσιογνωμική διείσυσή του στους χαρακτήρες των προσώπων που απεικονίζει. Σε ορισμένα έργα του τα υδροχρόματα δίνουν ζωγραφικό αποτέλεσμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φώτος Γιοφύλλης, *Η Καθημερινή*, 29 Δεκ. 1926· του ίδιου, «Η χιουμοριστική έκθεση. Τα έργα 24 σχεδιαστών μας», *Η Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος*, 8 Μαΐου 1927· Ζαχ. Παπαντωνίου, «Ο σκοπός της γελοιογραφίας», *Ελεύθερον Βήμα*, 5 Ιουλ. 1928· Interim, «Η δευτέρα ουμοριστική έκθεση», *Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας*, τχ. 165 (1929), 40· Ζαχ. Παπαντωνίου, «Η ουμοριστική έκθεση», *Ελεύθερον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932· Φώτος Γιοφύλλης, «Η χιουμοριστική έκθεση. Του Συνδέσμου Σκιτσογράφων», *Εθνική*, 14 Δεκ. 1936· Αντ. Κ. Κουρτικάκης, *Λεύκωμα Ελλήνων Καλλιτεχνών (1800-1975)*, τ. 1, Αθήνα 1975, σ. 108· *Μικρασιάτες-Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης, 1922-1992*, Μνήμες, κατάλογος έκθεσης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 1992· Ι.Μ. Χατζηφώτης, «Η προσφορά των Αιγυπτιακών Ελλήνων στα γράμματα και τις τέχνες», *Οι Έλληνες της Αιγύπτου. Η άλλη πλευρά της Μεσογείου*, κατάλογος έκθεσης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 1999, σ. 248· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Αθήνα 2000 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Απείρανθος

βλ. *Ναζιακών Μέλλον*, Αθήνα 1936-2000

Ο Απελευθερωτής

Όργανο της Κ[εντρικής] Ε[πιτροπής] της Μαχητικής Οργάν[ωσης] «Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός» (ΕΛΑΣ). Αθήνα (διαπιστώθηκαν και ταυτόχρονοι εκδόσεις στον Πειραιά), Φεβρ. 1942 - 10 Μαρτ. 1944, αρ. φ. 1-32. Υπέρτιτλο σύνθημα: «Όλοι και όλα στην πάλη για τη λευτεριά μας». Έκτοτε και λόγω διάλυσης της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΛΑΣ, συνέχισε την έκδοσή της με την ίδια αρίθμηση, ως **Απελευθερωτής**, Όργανο της Κ.Ε. του Ε.Α.Μ. (*Αντιπροσωπεία της Αθήνας-Πειραιά*), Αθήνα, 19 Απρ. 1944 - [19 Νοε. 1944], αρ. φ. 32 [86]. Υπέρτιτλο σύνθημα: «Θάνατος στο Φασισμό. Λευτεριά στο λαό». Τυπωνόταν στο παράνομο τυπογραφείο της «Ελευθέρας Ελλάδας».

Παράνομη εφημερίδα που καλύπτει ειδησεογραφικά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του ΕΛΑΣ και την αντιστασιακή δράση του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Ειδικότερα, παρουσιάζει η πανελλαδική σύσκεψη του ΕΑΜ στα «ελεύθερα βουνά» (αρ. φ. 47, 21 Σεπτ. 1944), και δημοσιεύεται η «Διακήρυξη προς τον Ελληνικό Λαό»: «Η Πανελλαδική Σύσκεψη των αρχηγών του ΕΑΜ απευθύνει προς τον Ελληνικό Λαό ιστορική διακήρυξη, στην οποία λέει τα εξής: "Η Ελλάδα είναι εν όψει της απελευθέρωσης. Ο ΕΛΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΟΣ ΣΤΟ ΒΑΣΙΛΕΥΣΤΕΥΤΗΝ ΣΤΟ ΛΑΟ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ Κ.Ε. ΤΟΥ Ε.Α.Μ. (ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΑΘΗΝΑΣ-ΠΕΙΡΑΙΑ)

ΠΕΜΠΤΗ 12 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1944

ΖΗΤΩ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ!

ΖΗΤΩ Η ΛΑΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ!

Η ΑΘΗΝΑ ΜΑΣ ΕΙΝΕ ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

ΠΑΛΑΙΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΣΗΜΑΙΟΣΤΟΝΙΣΜΕΝΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΦΥΛΑΚΤΗ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΦΕΥΓΟΥΝ ΕΝΩ ΕΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΑ ΚΕΦΑΛΙΑ ΤΟΥΣ ΚΥΜΑΤΙΖΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΟΙ ΑΓΓΛΙΚΕΣ ΟΙ ΡΩΣΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ

ΤΑ ΠΛΗΘΗ ΕΠΕΥΦΗΜΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΘΗ ΠΟΥ ΠΑΡΕΛΑΒΟΥΝ ΕΝΟΠΛΙΑ

ΝΕΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Η... ΑΠΑΓΚΙΣΤΡΟΣΙΣ

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΠΡΟΤΥΠΟΙ - ΦΑΙΤΡΟΓΛΩΣΣΟΙ

ΠΡΟΤΥΠΟΙ - ΠΕΜΠΤΟΒΑΡΙΑΤΕΣ

Απεραντιακά

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου των Απεραντιών Ευρυτανίας στην Αθήνα. Αθήνα, 1972 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-94. Ιδιοκτήτης: Σύλλογος Απεραντιών Ν. Ευρυτανίας οι «Άγιοι Ανάργυροι». Εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Αλέστας. Τριμηνιαίο, δί-στηλο, διαστάσεων 24x17 εκ., τριάντα έως σαράντα οκτώ σελίδων. Ετήσια συνδρομή, προαιρετική 3000 δρχ. Η έκδοσή του βασίζεται οικονομικά στις συνδρομές των μελών του συλλόγου. Εκδίδεται σε διάφορα τυπογραφεία.

Στόχος του εντύπου είναι κυρίως η αντιμετάδοση ποικίλων ειδήσεων που αφορούν τα εκπροσωπούμενα στον ιδιοκτήτη-σύλλογο χωριά. Διακρίνεται επίσης ως στόχος και η προσφορά ερεθισμάτων για προβληματισμό, σε θέματα πνευματικά, πολιτιστικά, δεσμικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά, συλλογικά και τοπικού ενδιαφέροντος. Περιλαμβάνει ακόμα κείμενα (ποιήματα και πεζά) πρωτοεμφανιζόμενων λογοτεχνών καταγομένων από την περιοχή, παρουσιάσεις και κριτικές βιβλίων αναφερομένων στην ευρυτανική ιστορία, αλληλογραφία αναγνωστών, δελτίο τύπου τοπικής αυτοδιοίκησης, ειδησεογραφία από τη δράση επιμέρους συλλόγων χωριών. Βασικός συνεργάτης του εντύπου εμφανίζεται ο Ιωάννης Αλέστας, αστυνομικός, ο οποίος είναι και συνεργάτης της Αστυνομικής Επιθεώρησης με χρονογραφήματα και επίκαιρα σχόλια.

και η Εθνική Πολιτοφυλακή απελευθερώνουν διαδοχικά τμήματα της χώρας και εξασφαλίζουν απόλυτα την προσωπική ελευθερία, την τάξη και την ασφάλεια των πολιτών. Διακηρύσσουμε πως δεν θα καταδέσουμε τα όπλα, εφ' όσον και ένας Γερμανός και Βούλγαμος πατάνε το Ιερό χώμα της πατρίδας μας. Διακηρύσσουμε πως το ΕΑΜ είναι εναντίον κάθε δικτατορικής λύσης και σκοπός μας είναι η λευτεριά και η εξασφάλιση των δημοκρατικών ελευθεριών του λαού».

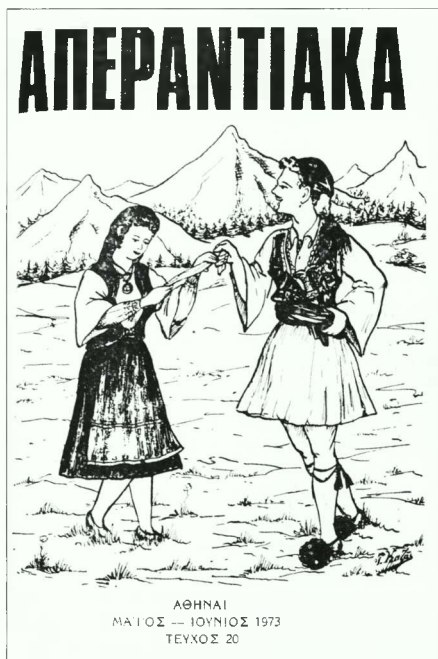
Η αναλυτική παρουσίαση της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης καθώς και άλλες ειδήσεις από τη δράση του ΕΛΑΣ αποτελούν τη δεματογραφία της.

Έχουν εντοπισθεί διαδοχικά φύλλα ως τον αρ. 86, χωρίς να είναι ακριβώς γνωστό πότε σταμάτησε την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΣΚΙ (ελλ. σ.).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι το έντυπο αυτό, καθώς και τα *Δομινικά Νέα*, *Ο Εύρυτος*, τα **Μικροχωρικά Γράμματα*, *Το Στένωμα της Ευρυτανίας*, *Η *Φωνή του Μεγάλου Χωριού*, και οι *Χωριάτικοι Αντίλαλοι* εκδίδονται στην Αθήνα, με την ευθύνη και ενέργεια των συλλόγων-συνδέσμων απόδητων Ευρυτάνων. Πρόκειται για προσπάθεια από τη μια να διατηρήσουν τους δεσμούς τους με τον γενέθλιο χώρο και από την άλλη να παρέμβουν, όσο μπορούν, στην τοπική πνευματική ζωή, παρότι στρέφονται περισσότερο στην τοπική ιστορία. Η ύλη συγκεντρώνεται κυρίως χάρη στην προσφορά άρθρων από συντάκτες καταγομένους από τα χωριά που εκπροσωπεί ο σύλλογος. Στα παλαιότερα τεύχη κύριο γνώρισμα είναι η ανωνυμία των συνεργατών, καθώς εκδίδονταν με συλλο-

γική εργασία των μελών του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Ευρυτανίας (ελλ. σ.). ΕΒΕ. ΙΔΙΓ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Η Απεραντία Ευρυτανίας και η ιστορική παρουσία του Συλλόγου οι Άγιοι Ανάργυροι*, Αθήνα 1992.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝ, ΠΑΝΑΓΙΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Απογευματινή / Αρουευματινή

Κωνσταντινούπολη, 12 Ιουλ. 1925 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-8415 (περ. Γ', 7 Οκτ. 2005). Ιδρυτές: Κωνσταντίνος Βασιλειάδης, φαρμακοποιός —κάτοχος της άδειας έκδοσης, η οποία ήταν στο όνομα του αδελφού του Αντωνίου Βασιλειάδη, επίσης φαρμακοποιού και ο οποίος του τη μεταβίβασε— και Οδυσσέας Κρυσταλλίδης, τυπογράφος, με εμπειρία στην έκδοση και διανομή εφημερίδων. Αρχισυντάκτης και δημοσιογραφικά υπεύθυνος από την ίδρυση της μέχρι και το έτος 1927, ο Καβαλιέρος *Μαρκουίζος. Το 1927 και έως τον θάνατό του (Αύγ. 1979) αναλαμβάνει τη διεύθυνση και αργότερα την ευθύνη του εκδότη ο Γρηγόριος Γιαβεριδής. Μετά τον Αύγ. 1979 τη σκυτάλη της δημοσιογραφικής ευθύ-

νης παραλαμβάνει ο γαμπρός του, ιατρός Γεώργιος Αδόσσογλου, μαζί με τον αδελφό του, Βασίλειο Αδόσσογλου. Ο Γ. Αδόσσογλου είχε ήδη, ζώντας του Γρ. Γιαβεριδής, αναλάβει την εκδοτική ευθύνη. Μετά τον θάνατο του πρώτου (Ιούν. 2002) την έκδοση της εφημερίδας, η ιδιοκτησία της οποίας έχει περιέλθει τυπικά στην αδελφή του θανόντος Ευσεβία Αδόσσογλου, συνεχίζουν για ένα διάστημα οι εργαζόμενες Κατίνα Ευσταθίου και Πόλα Τακτάκ. Από 1 Ιαν. 2003 αναλαμβάνει την έκδοση ο Μιχάλης Βασιλειάδης, δημοσιογράφος, ο οποίος και την εκδίδει μέχρι σήμερα. Μότο: «Αι νέα εποχάι επιβάλλουσι και νέα καθήκοντα [Β. Ουγκώ]» (επί διευθυντίας Κ. Μαρκουίζου): «Ουδείς γεννίται, ουδείς αποθνήσκει άνευ της "Απογευματινής"» (επί διευθυντίας Γ. Αδόσσογλου). Ημερήσια, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 42x29 εκ. περίπου. Τιμή φύλλου: 0,25 νέες λίρες Τουρκίας. Τυπογραφείο: Jamanak. Γραφεία: οδός Ιστικλάλ 348, 10-12 Δίοδος Συρίας, Μπέγιογλου, Σταμπούλ.

Η επιλογή εκ μέρους του Κ. Μαρκουίζου της ρήσης του Βίκτορος Ουγκώ στο μότο της εφημερίδας ήταν εξαιρετικά επιτυχημένη και επίκαιρη, εάν θυμηθεί κανείς ότι οι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης τις ημέρες εκείνες εισέρχονταν σε μια τελείως διαφορετική εποχή, μεταπηδώντας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στη νεοσύστατη Τουρκική Δημοκρατία. Οι καιροί ου μενετοί και η εφημερίδα χρειάζεται ικανή ηγεσία. Η περίοδος Μαρκουίζου χαρακτηρίζεται από την πολυμηνή και διεκδικητική, πλην όμως συνετή, αρθρογραφία του που συνεχίστηκε στην εφ. *Εφημερίς* την οποία εξέδωσε το 1932 και κράτησε —με ενδιάμεσες διακοπές— έως την απέλایش του από τις τουρκικές αρχές το 1957. Το 1927, ο Γρηγόριος Γιαβεριδής, ο οποίος είχε τη μακροβιότερη θητεία στην εφημερίδα, την οδηγεί με προσοχή και ηπιότητα από ασφαλή νερά και κατορθώνει την αδιάλειπτη έκδοσή της.

Η αδράς διαρροή, που ξεκινάει το 1964 με τις ομαδικές απελάσεις και επιφέρει την αριθμητική συρρίκνωση του ελληνόφωνου πληθυσμού της Πόλης, επηρεάζει και την εφημερίδα, η οποία δεν σταματάει μεν την έκδοσή της χάρη στις οικονομικές θυσίες του Γ. Αδόσσογλου, όμως χάνει μεγάλο μέρος της λάμψης της. Η κυκλοφορία της διαρκώς συρρικνώνεται και ο θάνατος του Γ. Αδόσσογλου (2002) την βρίσκει στα ογδόντα περίπου φύλλα.

Η *Απογευματινή* έχει καταγραμμένη στις σελίδες της όλη την ιστορία, πολιτική και κοινωνική, των τελευταίων 80 ετών του ελληνισμού της Πόλης.

Περιέχει ειδήσεις και σχόλια από τα πρώτα χρόνια της Τουρκικής Δημοκρατίας μέχρι σήμερα, ιδωμένα με το μάτι της μειονότητας. Το μότο της εφημερίδας «ουδείς γεννάται, ουδείς αποθνήσκει άνευ της Απογευματινής» δηλώνει τη στενή σχέση της με την καθημερινή ζωή των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, ως ο κατ' εξοχήν δέκτης των κοινωνικών αγγελιών, όπως γάμοι, βαπτίσεις, θάνατοι, μνημόσυνα κ.ά. Είναι ταυτόχρονα ένα αλμανάκ των ελληνοτουρκικών σχέσεων της ίδιας περιόδου και αποτελεί τεκμήριο όπου είναι καταγραμμένες με τον καλύτερο τρόπο οι σχέσεις της μειονότητας με τον τουρκικό πληθυσμό.

Σήμερα αποτελεί τον εκφραστή και το μέσο επικοινωνίας των ευάριθμων πλέον, Ρωμιών της Πόλης και εκδίδεται καθημερινά πλην Σαββατοκύριακου. Γράφεται στα ελληνικά και φθάνει στα χέρια των αναγνωστών μέσω των διανομέων, ενώ στις περιοχές που κατ' εξοχήν κατοικούν οι Ρωμιοί, όπως το Πέρα, τα Ταταύλα, το Φερικιοί και άλλες συνοικίες της Πόλης, πωλείται και στα περίπτερα. Υπάρχει κι ένας μικρός αριθμός – με ανδική πάντως τάση – συνδρομητών εξωτερικού, κυρίως στην Ελλάδα. Το τιράζ της εφημερίδας έχει φθάσει τα

550 φύλλα, κάτι που σημαίνει ότι εισέρχεται σε κάθε ομογενειακό σπίτι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΑΕΑΚ, ΒΘΣΧ (ελλ. σ.), ΒΟΠ, ΓΒ, Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (Αθήνα), ΒΒ (ελλ. α.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 37.

ΜΙΧΑΗΛ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Απογευματινή

Λευκωσία. 22 Φεβρ. 1972 - 27/28 Οκτ. 2001, αρ. φ. 1-8913. Εκδότης-ιδιοκτήτης: Μιχαλάκης *Χατζηνευμιού, μετά τον θάνατό του συνδιοκτήτης ο Άνθος Λυκαύνης και τέλος η εταιρεία «Ο Φιλελεύθερος Ltd», με διευθύνοντα σύμβουλο τον Νίκο Χ. *Παττίχη, διευθυντές τους Ευθύμιο Χατζηνευμιού και Αντωνάκη Σταυρίδη και αρχισυντάκτη τον Ανδρέα Δημητρόπουλο. Οκτασέλιδη αρχικά, δεκαεξασέλιδη αργότερα, εννιάστηλη, διαστάσεων 58x42 εκ. Τιμή φύλλου: 25 μιλς και αργότερα 50 μιλς. Τυπώνεται σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Στο προγραμματικό της άρθρο με τίτλο «Εις την Πρώτην Γραμμήν», αφού αναφέρει τους στόχους και τις επιδιώξεις της τονίζει: «Με αποφασιστικότητα και τόλμη η "Απογευματινή" διακηρύττει ότι σκοπός της ένας και μοναδικός είναι: να λέγει την αλήθειαν δια να εξυπηρετήσει τον λαόν, δια να συμβάλει εις την νίκην της μαχομένης Κύπρου». Εμφανίστηκε σε μια κρίσιμη για την Κύπρο στιγμή: η αντιπαράθεση του Μακαρίου με τη δικτατορία των Αθηνών είχε φθάσει σε επικίνδυνο σημείο και γίνονταν απόπειρες δολοφονίας του, καθώς η παράνομη δράση της ΕΟΚΑ Β' έφθασε στο αποκορύφωμά της. Η εφημερίδα στάθηκε στο πλευρό του Μακαρίου μέχρι τέλους.

Πολύ νωρίς χρησιμοποίησε και δεύτερο χρώμα στους τίτλους της, στη συνέχεια πρόσθεσε και τρίτο χρώμα για να γίνει στο τέλος της ζωής της πολύχρωμη. Προσέδωσε εντυπωσιακή όψη στην παρουσίαση της, με μεγάλους τίτλους, πολλές φωτογραφίες και λαϊκά θέματα και πολύ γρήγορα απέκτησε μεγάλη κυκλοφορία, αφού για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν η μόνη απογευματινή που κυκλοφορούσε στην Κύπρο. Είχε πλούσιες και πολύχρωμες αθλητικές σελίδες, πλούσιο φωτορεπορτάζ και πολλές ψυχαγωγικές και κοσμικές στήλες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Απογευματινή», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Β', Λευκωσία 1985, σ. 243.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

(Νάσο) *Μπότση και τον Διονύσιο (Σάκη) Μπότση, της οποίας τη διεύθυνση είχε ο Σάββας *Κωνταντόπουλος. Αυτών διαδέχθηκε ως εκδότης-διευθυντής ο Αλ. Φιλιππίδης, ενώ διευθυντής διετέλεσε ο Χρήστος Πασαλάρης (Ιούλι 1975 - Φεβρ. 1983). Με τη διαθήκη του ο Αδ. Μπότσης (24 Οκτ. 1980) άφησε την περιουσία του στο Ίδρυμα Προαγωγής της Δημοσιογραφίας Αθανασίου Β. Μπότση που θα τελούσε υπό τη διεύθυνση τετραμελούς διοικητικού συμβουλίου, με πρόεδρο τον Νίκο *Μομφεράτο, αντιπρόεδρο τον Μιχ. Παναγιωτόπουλο και συμβούλους τον διευθυντή της Χρήστο Πασαλάρη και τον διευθυντή της Ακρόπολης Χρήστο Φιλιππίδη. Τον Ν. Μομφεράτο διαδέχθηκε ως εκδότης ο Π. Καραγιάννης (1998-2002). Τον Χρ. Πασαλάρη διαδέχθηκε στη διεύθυνση ο Ιάσων Μοσχοβίτης (Μάρτ. 1983), ο Γιώργος Χατζηκωνσταντίνου (Μάρτ. 1985) και τέλος ο Λάμπρος Π. Σμαίλης, ενώ η διεύθυνση της Απογευματινής της Κυριακής έχει ανατεθεί στον Κώστα Κατή από τον Ιούλι 2000. Άλλοι υπότιτλοι: *Μεγάλη καθημερινή εφημερίς* (1966) και *Ανεξάρτητη Εφημερίς των Ειδήσεων* (1974). Μεγάλο σχήματος, δεκαεξασέλιδη, άλλοτε δωδεκασέλιδη / εικοσασέλιδη (στη δεκαετία 1980) και οκτάστηλη, γίνεται ταμπλόιντ την 1^η Οκτ. 1986 και αλλάζει εμφάνιση γύρω στο 2000. Τιμή φύλλου: αρχικά 1000 δραχ. Συνδρομές:

εσωτερικού 1100 δραχ. και εξωτερικού 66 δολ. (1974). Τυπώνταν στα τυπογραφεία της οδού Ρήγα Παλιωμένου 1 και αργότερα σε ιδιόκτητα τυπογραφεία, όπου και τα γραφεία, στην οδό Φειδίου 12.

Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε στις 9 Δεκεμβρίου 1923 διακηρύσσοντας τη στράτευση του εντόπου «εις το πλευρόν του λαού», «υπέρ του πολιτεύματος και της τάξης» και «κατά της δημοκρατικής αναρχίας». Η βασίλεια την οποία ενθέρμως υποστήριζε ήταν συνυφασμένη στην αντίληψή της με τα «λαϊκά δικαιώματα» και τη «λαϊκή δέληση». Μετά την εγκαθίδρυση της αβασίλευτης δημοκρατίας δημοσίευσε σειρά πολεμικών άρθρων εναντίον του Ι. Μεταξά –τον οποίο αρχικά είχε υποστηρίξει– επειδή θεωρούσε ότι πρόδωσε τον υπέρ του δρόνου αγώνα. Υποστήριξε εξάλλου την κυβέρνηση Παγκάλου που σχηματίσθηκε μετά το κίνημα της 25^{ης} Ιου-

Η Απογευματινή

Μεγάλη καθημερινή πολιτική εφημερίς. Αθήνα, 9 Δεκ. 1923 - 8 Μαΐου 1927. Ιούλι, - Αύγ. 1928. 1952 έως σήμερα [2005]. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Αρ. Τσιφλάκος, συνδιοκτήσιος και συνδιευθύνων με τον Αλέξανδρο Τσιφλάκο (Απρ. - τέλη Ιουλ. 1925) και με τον Δ. Ρούσσο (Δεκ. 1925 - Μάρτ. 1926), μετά την αποχώρηση του οποίου ανέλαβε τη διεύθυνση ο Αριστοτέλης Τσιφλάκος. Διέκοψε την έκδοσή της επί δύο περίπου μήνες (4 Φεβρ. - 14 Απρ. 1927), επικαλούμενη τεχνικές δυσχέρειες και την ανάγκη μιας ριζικής αναδιοργάνωσης. Καθημερινή, αρχικά τριστηλή, οκτασέλιδη, σε 4^ο σχήμα, από τις 11 Απρ. 1925 γίνεται μεγάλο σχήματος, πεντάστηλη και λίγο αργότερα επτάστηλη. Τιμή φύλλου: αρχικά 50 λεπτά. Συνδρομές: εσωτερικού 200 δραχ. και εξωτερικού 18 δολ. (1925). Στις 20 Οκτ. 1952 εκδόθηκε με τον τίτλο *Απογευματινή, Ανεξάρτητος εφημερίς παγκοσμίου ενημερότητας*, από τον Αθανάσιο

νίου 1925 και εξήρε την «αποφασιστικότητα» αυτής για την αντιμετώπιση των κρίσιμων προβλημάτων σε συνθήκες που θεωρούσε έκτακτες, ενώ επιβράβευσε την απόφασή του για διάλυση της «αμαρτωλής» Δ' Εθνοσυνέλευσης και τη δημοσίευση της κυβερνητικής έκδοσης του Συντάγματος.

Δεν υπήρξε εξάλλου αντίθετη στην αρχή της προσφυγής σε έκτακτα μέτρα ενώπιον της επιτακτικής ανάγκης των πραγμάτων, όπως προκύπτει από τον σχολιασμό των συγχρόνων γεγονότων στη Γαλλία, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε την ανάληψη της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας από τον Πάγκαλο και την κατάργηση του κοινοβουλευτισμού στις αρχές του 1926. Τις εξελίξεις αυτές ερμήνευσε ως αναγκαία κατάληξη της χρεωκοπίας των πολιτικών αρχηγών και της προσήλωσης στον κομματισμό. Τον λαό, «τον πολύ λαό», «τον υγιώς και εθνικώς σκεπτόμενον» αντιδιέστειλλε άλλωστε προς τα κόμματα και τους πολιτικούς, εκφράζοντας την ελπίδα ότι θα δημιουργηθεί μια νέα κατάσταση που θα απήλασσε αυτόν από «τις ασχημίες του παρελθόντος». Μετά την ανατροπή του Παγκάλου (Αύγ. 1926), αποστασιοποιήθηκε από τον αντικομματισμό που την οδήγησε ενίοτε σε κριτική του αντιβενιζελισμού. Τον αντιβενιζελισμό όρισε με αφορμή τα γεγονότα της 9^{ης} Σεπτεμβρίου στην Αθήνα, κίνηση των δημοκρατικών ταγμάτων εναντίον του Κονδύλη και λαϊκές εξεγέρσεις, ως κίνημα για την άμυνα του κοινωνικού καθεστώτος εναντίον των κομμουνιστών, των δημοκρατικών και των μεταξικών. Κατήγγειλε την επικράτηση της «στρατοκρατίας», την οποία θεωρούσε ως επιδιώκουσα την ανατροπή της κοινοβουλευτικής τάξης και τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες που επέτειναν το οικονομικό πρόβλημα. Χαρακτήρισε ως τυραννικές για το λαό και τις επαγγελματικές τάξεις τις συμβάσεις με την αγγλική εταιρεία «Πάουερ» (Power) («περί προμήθειας ηλεκτρισμού και μεταφορών») που είχαν τελικά υπογραφεί επί Παγκάλου και τη σύμβαση για την ύδρευση με την αμερικανική εταιρεία «Ούλεν» (Ulen) που είχε υπογράψει η κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου. Άσκησε έντονη κριτική στον Ι. Μεταξά για το χειρισμό του ζητήματος των συμβάσεων, αποστασιοποιούμενη όμως από τους λεγόμενους «αδιαλλάκτους» της αντιβενιζελικής παράταξης, Χ. Βοζίκη και Ι. Ράλλη. Η πρώτη κυβερνητική συνασπισμού, η αποκληθείσα «οικουμενική», χαρα-

κτηρίστηκε ως πλαστό κατασκευάσμα, στο βαθμό όμως που το Λαϊκό Κόμμα συμμετείχε σε αυτήν, ο σκοπός της ήταν «εθνικός και ακραϊφών πατριωτικός». Το 1928 υποστήριξε τον Βενιζέλο, τον οποίο θεωρούσε ικανό να εγγυηθεί την ομαλότητα και την απάρνηση της πολιτικής του μίσους.

Η Απογευματινή των αδελφών Μπότση υπήρξε αντικομμουνιστική με λαϊκό προφίλ. Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου διακήρυξε ότι θα ακολουθούσε το δρόμο της ειλικρίνειας, δίχως να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τις επιδιώξεις των κομμάτων, στα οποία θα αγωνιζόταν για να επιβάλλει τις ορθές λύσεις, τα «σπέρματα» των οποίων βρίσκονταν «μέσα στη λαϊκή συνείδηση». Ο Σάββας Κωνσταντόπουλος προσδιόριζε τους άξονες της πολιτικής της, που αφορούσαν στη σχέση του βασιλιά με τον Αλ. Παπάγο, στην επιρροή που ασκούσε το ΚΚΕ στην ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου) του Ν. Πλαστήρα και στην κρίση που αντιμετώπιζε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, το οποίο ώφειλε, κατά τη γνώμη του, να διαφυλάξει τις παραδόσεις του Ελ. Βενιζέλου. Η Απογευματινή υποστήριξε την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και την Ν.Δ. αργότερα και αντιπολιτεύθηκε τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, επιχειρώντας όμως να μην εμφανίζει ένα στενό κομματικό λόγο και να εξασφαλίζει συνεργάτες από άλλους πολιτικούς χώρους.

Εκτός από την πρώτη και την τελευταία σελίδα των ειδήσεων, οι στήλες «Γυναικά-μόδα-σπίτι», «Ο Κόσμος των Σπόρ», «Οι τέχνες και τα Γράμματα», «Κινηματογράφος» και το ένθετο «Ο αστρολόγος», καθώς και εικονογραφημένο λαϊκό ανάγνωσμα συνδέταν μορφολογικά το προφίλ της. Στη δεκαετία 1960 εμφανίζεται η στήλη «Μικρές Αγγελίες, Μεγάλες Ευκαιρίες» (οι οποίες έχοντας γίνει τρεις σελίδες, αυξάνονται ακόμη με την προσφορά δώρων και κινήτρων τον Μάρτ. 1976) και το 1980 η «Έξτρα έκδοση TV και παιχνίδια». Το λαϊκό της προφίλ θα το διατηρήσει έως το τέλος του 20^{ου} αι., όταν αλλάξει η εμφάνισή της στη μορφή και στο περιεχόμενο. Η έμφαση μετατίθεται στην ειδησεογραφία και το ρεπορτάζ και σε θεματικές όπως η εργασία, ο πολιτισμός και η ψυχαγωγία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Κ. Ψυχογιός, *Το αθέλωμο μέλλον του Αθηναϊκού Τύπου*, Αθήνα 1992, σ. 76-81· του ίδιου, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο Δίκτυο*, Αθήνα 2004, σ. 396, 456-459.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η Απογευματινή

Θεσσαλονίκη, 24 Μαρτ. 1933-1943, αρ. φ. 1-3402. Εκδότες: Αλ. *Ωρολογάς - Δημ. Κλ. *Τσουρούκας. Υπότιτλος: *Εφημερίς πολιτική, οικονομική και των ειδήσεων* (1940). Αρχικά καθημερινή, αργότερα εβδομαδιαία και από 1 Σεπτ. 1936 ξανά καθημερινή. Ο τίτλος της στην αρχή είχε πετά καλλιγραφικά στοιχεία και αργότερα κεφαλαία «μιάρα». Τετρασελίδη / εξασελίδη, επτάστηλη, διαστάσεων 59x42 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. (1936), 4 δρχ. (1941), 100 δρχ. (1943) και πληθωριστικά 1000 δρχ. (1944), 900000 δρχ. (Αύγ. 1944) και 25000000 δρχ. (Σεπτ. 1944). Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται. Τα γραφεία της στην οδό Εγνατίας 112, αλλά σύντομα μεταφέρθηκαν στην οδό Φραγκίνη 2 και το 1936, στην οδό Μητροπόλεως 42.

Εκδόθηκε με τη φιλοδοξία να καλύψει τον αντινεζιζελικό χώρο, γεγονός που αποτυπώνεται στο πρώτο άρθρο της με τον τίτλο «Λόγευμα». Στο οποίο διακηρύσσεται ότι η έκδοσή της συμπέπει με την άνοδο του Λαϊκού Κόμματος, με τη νίκη των κομμάτων που συμπράττουν με αυτό και

ότι «υπήρξε της Κοινής Γνώμης αξίωσης» να αποκτήσει απογευματινό αντινεζιζελικό φύλλο. Δηλώνεται επίσης ότι έχει την καλή θέληση να διαλύσει την εντύπωση «ότι αι απογευματιναι εφημεριδες, προϊοντα σπουδης και πενίας, δεν είναι δυνατόν να ικανοποιήσουν το αναγνωστικόν κοινόν, κυκλοφορούν δε συνεπώς κατά παρεξήγησιν και αγοράζονται με ολονέν αυξανόμενην αποδομίαν με την ελπίδα ότι θα ευρεθῆ κάποια υπόνοια πληροφορίας, που αφήκαν αδιάφορα να τους διαφύγη τα πρωινά φύλλα. Η εξάπλσις όμως των αθηναϊκών μεταμσημβρινών φύλλων, καθώς και το κύρος ενίων εξ αυτών, μαρτυρούν ότι εγεννήθη μία πρόληψις που ημπορεί να κτυπηθῆ, όταν υπάρχη ολίγη φιλοδοξία και ολίγη καλή θέλησις. [...] Η Απογευματινή θα είνε μία σημαία. Σημαία κομματική. Αλλά και σημαία όλων εκείνων, που εργάζονται δια το καλόν, σημαία που θα αφιρήση όλας τας θύελλας των περιπετειών, προκειμένον να καθοδηγήση τους αγώνας δια την ελευθερίαν και το δίκαιον. Με την γενικότητα δε αυτήν των σκοπών θα προχωρήση άκαμπτος και απότομος, αδιάστακτος αδιάλλακτος, φίλη των ανθρωπών της τάξεως, προστάτις των αδικουμένων, φόβητρον όλων εκείνων που κρύπτουν την ενοχήν και το έγκλημα οχυρουμένοι όπισθεν της ισχύος των, με την πεποίθισιν ότι είναι απρόσβλητοι».

Κύριος αρθρογράφος της υπήρξε ο αδελφός του εκδότη Πέτρος Ωρολογάς, που υπέγραφε και χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «Βραδυνός». Τον Απρίλιο 1936 και επι τρεις μήνες άρχισε να δημοσιεύει την ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα με τον τίτλο «Στις φλόγες και τα αίματα», που ήταν η συνέχεια του έργου του Νικ. *Γκαρπολά με τίτλο *Πως η Μακεδονία παρέμεινε ελληνική*.

Ήταν η μόνη προπολεμική εφημερίδα που συνέχισε να εκδίδεται κατά τη διάρκεια της Κατοχής και ανέστειλε την έκδοσή της με την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων. Σύμφωνα με τον Χρ. Λαμπρινό (1985) κυκλοφόρησε πάλι το φθινόπωρο του 1946 για μία μόλις εβδομάδα, χωρίς να επιβεβαιώνεται η πληροφορία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: τχ. 1933-1940), ΔΒΘ, ΕΒΕ (ελλ. σ.: τχ. Οκτ. 1933-1942), ΕΜΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης. «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελευθερός (Μακεδονικός) Τύπος*, 11 Αυγ. 1934· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 90· Άλ. Ωρολογάς, «Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης», στο *Λεύκιμμα Θεσσαλονίκη 1912-1962*, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 549-551· Β. Αϊδαλής, *Αι παρεκτροπαι του Τύπου*, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 27-35· Χρ. Λιμπρινός, «Ο Ελληνικός Τύπος στη Θεσσαλονίκη, αρχές και εξέλιξη», *Μακεδονία - Θεσσαλονίκη. Αφιέρωμα πεσσαρακοναετηρίδος*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 400-403· του ίδιου, «Συνοπτική Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης», π. *Νέα Εστία* 1043 (Χριστούγεννα 1985), σ. 279-280· Κωνδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 215-226.

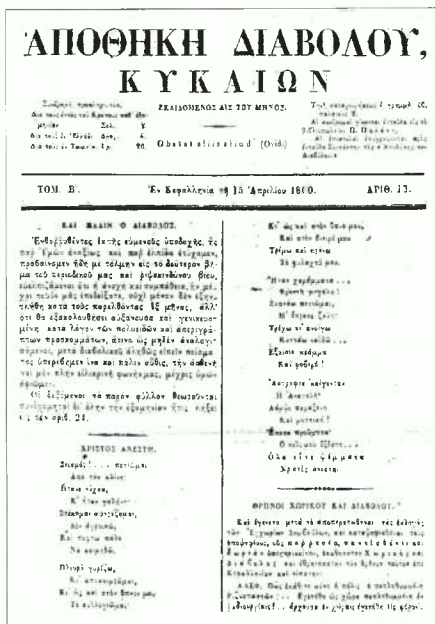
ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Αποθήκη του Διαβόλου

Εφημερίς του λαού, Αργιστόλι, 5 Οκτ. 1859 - 3 Ιουν. 1864, αρ. φ. 1-95, τ. Α'-Η'. Συντάκτης: Φερδινάνδος Φ. Όδδη (Ferdinando F. Oddi). Υπεύθυνος εκδότης: Γεράσιμος Λεβαδίτης, κατόπιν Νικόλαος Μπερλής και τέλος Διονύσιος Θ. Ζαωρίτης. Άλλοι τίτλοι: *Αποθήκη του Διαβόλου και Λύχνος του Διογένους* (από το φ. 5)· *Αποθήκη Διαβόλου, Κουκιάων*, Εκδιδόμενος δις του μηνός (από το, φ. 17) και *Η Διαολαποθήκη Κουκιάων* (από το φ. 26). Δεκαπενθήμερη αρχικά, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-438), οκτασέλιδη / τρισελίδη (από το φ. 13), μονόσπληη / διάσπληη (αρ. φ. 13), διαστάσεων 25x14 εκ. / 28x19 εκ. (αρ. φ. 13). Εξαμηνιαία συνδρομή: Επτάημισα 2 σελίνια, Ελλάδα 4 δρχ. και Τουρκία 20 γρόσια· από το 1864: Ελλάδα 3 δρχ. (12 φ.) και εξωτερικού 7 φράγκα (24 φ.). Τυπογραφείο: «Η Κεφαλληνία», «Η Ανατολή», «Ερμής».

Η σταθερή κυκλοφορία της επί 5 χρόνια φανερώνει ότι ο ιταλικής καταγωγής συντάκτης της είχε πετύχει τους στόχους της σάτιράς του. Στο έργο του είχε τη βοήθεια τακτικών συνεργατών, όπως ο Ανδρέας *Λασκαράτος που τη θεωρούσε ως «το *Punch*, το *Charivary των Νησιών μας*» (Ο *Λύχνος, 12 Ιουλ. 1861) και παρά το ότι ο ίδιος εκδίδει το π. *Λύχνος* την ίδια εποχή στην Κεφαλλονιά (1859-1863), φαίνεται ότι όχι μόνο το ντόπιο αναγνωστικό κοινό ήταν δεκτικό για δύο εφημερίδες αλλά και ότι ο πληθωρικός ληξουριώτης ποιητής μπορούσε να επεκτείνεται και σε άλλα έντυπα. Από τον Δεκέμβριο 1859 ως τον Μάρτιο 1860 μόνιμος συνεργάτης ήταν ο Π. *Πανάς (αργότερα δύο σατιρικές εφημερίδες που εξέδωσε είχαν τίτλο αντίστοιχα: *Ο Διογένης και Κυκεών*).

Έμμετρα και πεζά σατιρικά κείμενα, μερικά γραμμένα στην ιταλική, σχόλια, διάλογοι, ανιγμάτα, μικρές καθημερινές ειδήσεις αποτελούν την

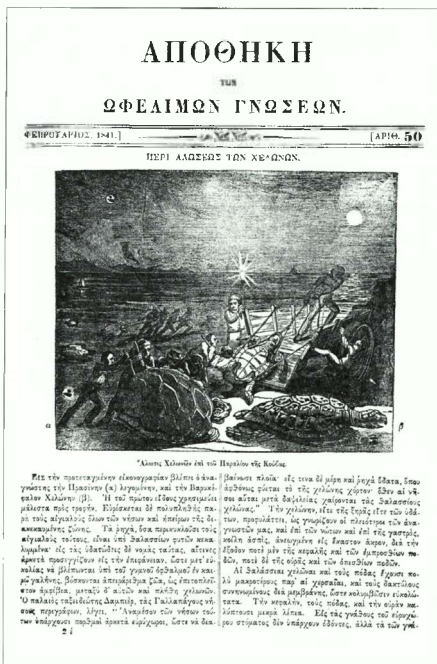
ύλη της, με κύρια θέματα για την πολιτική ζωή, τους ριζοσπάστες, την κοινωνική συμπεριφορά, τις συννααστροφές, τις θεατρικές παραστάσεις, τη γυναικεία φιλαρέσκεια, αλλά και τη λογοτεχνία. Η σάτιρά της στρέφεται εναντίον προσώπων και δεν έχει καλλιτεχνική αξία, δίνει όμως το πανόραμα της κοινωνίας της εποχής. Οι προσωπικές και ιδεολογικές διαφορές, που για ένα διάστημα χώρισαν τον Όδδη από τον Π. Πανά, αποτυπώνονται σε αλληλεπάλλγη δημοσιεύματα.

Το τέλος της κυκλοφορίας δηλώνεται από τον συντάκτη της ως αναβολή της έκδοσης για ένα μήνα λόγω απουσίας του (ο Όδδη, πάντως, λίγο αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΚΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Χρ. Καλογριός, *Η σάτιρα στην Κεφαλονιά*, τ. Β', Αθήνα, «Τύπος Τρυφ. Ε. Γεωργαλλίδου», 1946, σ. 101-107· Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864 (Ημίφύλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)», *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε' (1964), 133· Ερασιμί-Λουζία Σταυροπούλου, *Παναγιώτης Πανάς (1832-1896). Ένας ριζοσπάστης ρομαντικός*, Αθήνα 1987, *passim*.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

της ιεραποστολικής ομάδας, όπως του H. Halloc (1839) και τέλος του Griffith (1840-1844).

Είναι το πρώτο ελληνικό περιοδικό που εκδίδεται στη Σμύρνη από αμερικανούς ιεραποστόλους, μέλη της ομάδας ABFCM (American Board of Commissioners for Foreign Mission / Αμερικανικό Συμβούλιο Επιτετραμμένων για Εξωτερικές Αποστολές). Το ABFCM που έδρασε με ένταση στο βαλκανικό χώρο τον 19^ο αιώνα δεν υπήρξε ποτέ κρατική οργάνωση, εντούτοις εξέφραζε και υλοποιούσε ιδεολογικά αιτήματα της αμερικανικής κοινωνίας της εποχής, όπως αυτό της διάδοσης της γνώσης και των αμερικανικών δημοκρατικών αρχών σε όλη την ανθρωπότητα. Ο περιοδικός Τύπος στάθηκε ένα άριστο όργανο για τη διάδοση των σχεδίων τους, καθώς θεωρούσαν ότι περνούν «απαράτητοι», προπαγανδίζοντας τις ιδέες τους μέσω του Τύπου, ενώ η εκπαιδευτική δραστηριότητα εγείρει υποψίες και προκαλεί αντιδράσεις. Στην περίπτωση τους εξάλλου η προτεσταντική παράδοση του Τύπου συνδυάζεται με την προσήλωση που επιδεικνύουν οι Αμερικανοί στη γραφή και στο φαινόμενο που χαρακτηρίστηκε «τυπογραφική νοοτροπία» και διαπερνά την κοινωνική και πολιτική τους ζωή. Όλα αυτά μαζί αποτελούν ένα κράμα που οδηγούν στη μεγάλη εκδοτική δραστηριότητα των προτεσταντών. Μία εκφανση αυτής αποτελεί και η έκδοση της *Αποθήκης των ωφελίμων γνώσεων* στην απλή δημοτική.

Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων

Σμύρνη, Ιαν. 1837 - Δεκ. 1844, αρ. τχ. 1-96. Το όνομα του εκδότη και διευθυντή δεν φαίνονται μέσα στις σελίδες του. Μόνο στη σ. β' του τετράφυλλου με τα «περιεχόμενα» του τ. 8, ο συντάκτης υπογράφει με τα αρχικά «Ν.Π.Π.». Στο εξώφυλλο του τχ. 96 σημειώνεται: «συντασσομένη και εκδιδομένη υπό Ν.Π.Π.». Με αυτά τα αρχικά υπογράφει ο Νικόλαος *Πετροκόκκινος. Μότο: «Εως διδαχθώσι πολλοί, και πληθυνθή η γνώσις» (Δα-νιήλ Ιβ' -4). Μηνιαίο περιοδικό, δεκαεξαεπίδο, δίσηπλο, σε σχήμα 4^ο (μεγαλύτερο από τα άλλα περιοδικά της εποχής που είχαν σχήμα 8^ο), είχε πρωτοποριακή τυπογραφική εμφάνιση για την εποχή, καθώς το σύνολο των ελληνικών περιοδικών ως και το 1837 τυπωνόταν σε μονόστηλο και σε σχήμα που κυμαίνονταν από 12 εκ. έως 22,5 εκ. Το σχήμα του υιοθετήθηκε στη συνέχεια από τα οικογενειακά περιοδικά. Κυκλοφορούσε στη Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη, Αθήνα, Ερμούπολη, Κέρκυρα, Βη-ρυσό και Ιερουσαλήμ. Τον Δεκ. 1840 υπάρχει μείναι ότι κυκλοφορεί και στο Βουκουρέστι. Η ετήσια τιμή της στη Σμύρνη ήταν ένα χρυσό εικοσάρικο, ενώ έξω από τη Σμύρνη ένα δίσηπλο. Η έκδοση της ξεκίνησε στην «αμερικανική τυπογραφία» του Δανιήλ Τέμπλου (Daniel Temple) για να συνεχιστεί σε τυπογραφεία άλλων μελών

Η ανωνυμία του εκδότη βρίσκεται σε αρμονία με το ιεραποστολικό πνεύμα. Η αίσθηση της κοι-νής, συλλογικής δουλειάς για έναν ιδεολογικό σκοπό αλλά και το εχθρικό κλίμα που επικρατούσε στη Σμύρνη κατά των ιεραποστόλων, καθιστούσαν αναγκαίες αυτές τις διαδικασίες απόκρυψης. Ο Νικόλαος Πετροκόκκινος, που κρύβεται πίσω από τα αρχικά «Ν.Π.Π.», αποτελούσε έναν πολύτιμο βοηθό, δεν ήταν όμως ο αληθινός εκδότης του περιοδικού. Γόνος πάλαι τότε κρατικής εμπορικής χιακής οικογένειας, με λόγιες καταβολές και σπου-δές στο Amherst College της Μασσαχουσέτης, ο Ν. Πετροκόκκινος «υποβοηθά» όπως σημειώνουν οι ίδιοι οι ιεραπόστολοι στο *Missionary Herald* και τις ετήσιες αναφορές του αμερικανικού συμ-βουλίου, του Νεοεγγλέζου Daniel *Temple, από-φοιτο του Dartmouth College και υπεύθυνου για τον Τύπο στη Σμύρνη. Η έκδοση της *Αποθήκης* υπήρξε καρπός μιας μακράς κυοφορίας. Ήδη από τις αρχές του 1820

συζητείται σε προτεσταντικούς κύκλους η πιθανότητα κυκλοφόρησης ενός περιοδικού στα νέα ελληνικά, ενός οργάνου για τη διάδοση των ιδεών τους σε ευρύτερα στρώματα το οποίο θα ασκούσε αποφασιστική επίδραση στη διαμόρφωση των συνειδησών. Σχετικά με τη σκέψη αυτή υπάρχει αλληλογραφία του Ν. Βάμβα με τον αιδεσιμότατο J. Williamson, στην οποία ο ιεραπόστολος ζητά τη συμβουλή του Βάμβα για την ύλη του περιοδικού. Τα στοιχεία αυτά είναι απαραίτητα να επισημανθούν, για να γίνει κατανοητή η θεματική και η όλη πολιτική του, που αποτελούν απόρροια της συνεχούς συνάφειας του προτεσταντικού με τον διαφωτιστικό λόγο. Η θεματολογία που επιλέγεται, υπακούει στο καθορισμένο πλαίσιο του εγκυκλοπαιδικού περιοδικού της εποχής, ενώ εντάσσεται σε ένα γενικότερο διευρωπαϊκό και αμερικανικό κίνημα που γέννησε την κατηγορία των «περιοδικών της γνώσης» (Knowledge magazines). Η μεταρρύθμιση, η εκπαίδευση, η υπεροχή της Ευρώπης, το δέατρο, η φύση και τα φυσικά φαινόμενα, οι κοινωνικές αλλαγές και η ιατρική αποτελούν μερικά από τους θεματικούς άξονες του νέου εντύπου, η πρωτοτυπία του οποίου δεν έγκειται τόσο στην επιλογή των θεμάτων, όσο στην οπτική γωνία μέσα από την οποία τα χειρίζεται και στα νέα κοινωνικά στρώματα που αυτό αντιπροσωπεύει.

Ως συνεργάτες αναφέρονται οι Ν. Βάμβας, Καλλίνικος Κρεατσούλης, Ι. Ισιδωρίδης *Σκυλίτσης, Σοφιανόπουλος, Χρ. Νικολαΐδης. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί η έκδοση της *Αποθήκης* στα αρμενικά. Τα δύο περιοδικά έχουν κοινή ύλη, εφόσον αποτελούν μεταφράσεις ενός κοινού προτύπου. Αναφέρεται ως πιθανή η έκδοση του περιοδικού και στα βουλγαρικά. Το αρμενικό περιοδικό συνεχίζει την έκδοσή του ως το 1854 και έχει περισσότερα δραστησιακά θέματα από την ελληνική έκδοση, καθώς αυτό αποτελεί απαίτηση του αρμενικού αναγνωστικού κοινού. Ο επιφανής γλωσσολόγος, αμερικανός ιεραπόστολος E. *Riggs φέρεται να έχει την υψηλή ευθύνη και των δύο περιοδικών. Είχε την ευθύνη του συνόλου των περιοδικών σε όλες τις γλώσσες που εξέδιδαν μισσιονάριοι. Τέλειος γνώστης των ελληνικών, αρμενικών και βουλγαρικών, μελετήτης των νεκρών γλωσσών της Μ. Ανατολής (εβραϊκά, χαλδαϊκά, συριακά, κοπτικά), ένας πραγματικός διανοούμενος με συντηρόφους τα βιβλία του, έχρισε της εκτίμησής όλων των ιεραποστόλων. Η πολυμάθεια, η ακριβέστερη

μόρφωσή του, η θέση του ως υπεύθυνου όλου του προτεσταντικού Τύπου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρέπει με καιρίο τρόπο να είχε συμβάλει στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του περιοδικού. Η επικοινωνία ανάμεσα στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη, όπου κατοικεί ο Riggs, διεξάγεται με αγγλικό ατμόπλοιο. Προφανώς μέσω του αγγλικού ατμόπλοιου μεταφέρονται τα σχόλια και οι υποδείξεις του Riggs. Ο ιεραπόστολος David Temple στέλνει κάθε μήνα την *Αποθήκη* στους Riggs και W. Goodell.

Οι διάφορες απόψεις που έχουν κατά καιρούς υποστηριχτεί για τις πρωτοτυπίες του περιοδικού και τις καινοτομίες που αυτό εισήγαγε, εστιάζονται στα σχήματα του περιοδικού ή στο ανώτερο επίπεδο των συνεργατών και την καλαισθητή εικόνα της έκδοσης. Η σημαντικότητά του όμως δεν εστιάζεται στα επιφανειακά αυτά στοιχεία, αλλά στο χώρο της ιστορίας των συνειδησών. Στο καινούριο κοινωνικά στρώματα που εκκρήαι, στο πνεύμα της εκκοσμίκευσης και του απεχριστιανισμού που προωθεί και στον τρόπο που, με τη συνδρομή και άλλων παραγόντων, δημιουργεί μια νέα τάση στην ιστορία όχι μόνο του Τύπου, αλλά των συνειδησών και αφήνει ένα ζωντανό ακόμη αποτύπωμα που φθάνει ως σήμερα.

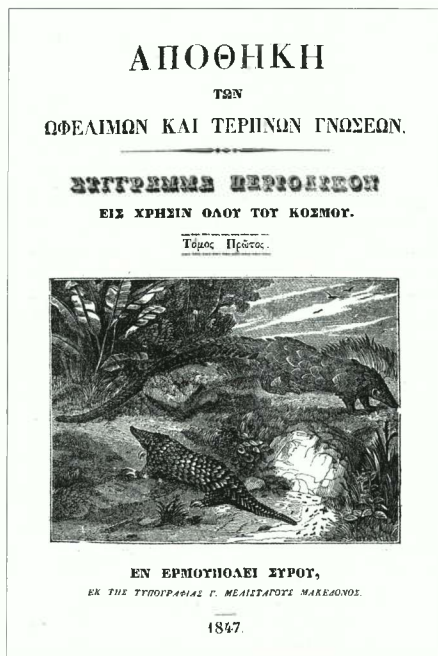
BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: BB, EBE.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: R. St. Orment, *Protestants, the Birth of a Revolution*. Doubleday, Νέα Υόρκη 1992. C.S.L. Davies, *Peace, Print and Protestantism, 1450-1558*. Fontana Press, 1995. Παυλίνα Νάσιουτζικ, *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλοσαξονικής σκέψης με την ελληνική*. Αθήνα, Εστία, 2002.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

Αποθήκη των ωφελίμων και τερπνών γνώσεων

Σύγγραμμα περιοδικόν εις χρήσιν όλου του κόσμου. Ερμούπολη, Ιούλ. 1847 - Νοέ. 1848, αρ. τχ. 1-18 / Κωνσταντινούπολη, Ιαν. 1849, αρ. τχ. 19. Εκδόθηκε-διευθυντής: Ιάκωβος Γ. Πιπτιπίος (1802-1869). Άλλος υπότιτλος: *Σύγγραμμα περιοδικόν εκδιδόμενον κατά μήνα* (1848-1849). Μηνιαίο εικονογραφημένο, αρχικά δεκαέξι και αργότερα είκοσι τεσσάρων σελίδων ανά τχ., σε δίσηλο με διπλή διαχωριστική γραμμή στη μέση. Η κυκλοφορία του διακόπηκε (Δεκ. 1847 - Ιούλ. 1848), ενώ και πριν τη μεταφορά του στην Κωνσταντινούπολη τον Ιαν. 1849 σημειώθηκε διακοπή ενός μηνός. Προπληρωτέα ετήσια συνδρομή: 10 δρχ. Από τον τ. Β' (Ιούλ. 1848 - Νοέ. 1848) η κλίμακα των συνδρομών προσδιορίζεται με μεγαλύτερη ακρίβεια, ανάλογα με τη χώρα αποστο-

λής (Ρωσία, Μολδοβλαχία, λοιπά μέρη της Ευρώπης και Τουρκίας). Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο του Γ. Μελισταγούς, και όταν μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη στο τυπογραφείο του Ι. Λαζαρίδου.

Εντάσσεται στην ομάδα εκείνη των περιοδικών που με πρόδρομο την **Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων* (Σμύρνη, 1837-1844) είχαν ως στόχο τη διδασχά και ηθική διαπαιδαγώγηση των αναγνώστών τους. Η καινοτομία της συνίσταται στην προσθήκη της έννοιας του «τερηνού», ως απαραίτητο συμπλήρωμα στην αναγκαία «ωφέλεια». Στις προγραμματικές δηλώσεις ο Ιάκωβος Γ. Πιτζιπίος εστιάζει το ενδιαφέρον του αφενός στην αναγκαιότητα για διδασκαλία και παροχή ηθικής τροφής σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μερίδα της κοινωνίας και αφετέρου στην καταγραφή των θεματικών εννοιών που θα εξυπηρετούσαν τους στόχους αυτούς. Βασικό στοιχείο στη σύνδεση κάθε τεύχους αποτελεί η ποικιλία της ύλης, προκειμένου ο «αναγνώστης να μην απαυδά» από τη μονότονη ανάγνωση ομοιογενών άρθρων.

Ιστορικές διηγήσεις, ηθικά διηγήματα, βιογραφίες ενδόξων ανδρών, περιγραφές ζώων, φυτών και

μεταλλευμάτων, περιηγητικά κείμενα, περιγραφές τόπων και μνημείων καθώς και άρθρα εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα, εμπορικές ανταποκρίσεις και οικονομικά νέα, φιλολογικές μελέτες, ηθικά αποφθέγματα, μύθοι και γλωσσικά συνιστούν την ύλη της. Ο κατάλογος των είκοσι τριών «συγγραφέων», που δημοσιεύεται στην αρχή του δεύτερου έτους πιστοποιεί ακριβώς την ευρύτητα των περιεχομένων της. Κατά κύριο λόγο απαρτίζεται από καθηγητές διάφορων κλάδων του Οθωμανικού Πανεπιστημίου της Αθήνας και στελέχη της κρατικής μηχανής (έφοροι, γεωρυσιαστές, σύμβουλοι, αρχίατρος κ.ά.). Ανάμεσα τους συγκαταλέγονται ορισμένα από τα γνωστότερα ονόματα της εποχής όπως οι Κωνσταντίνος Ασάπιος, Νεόφυτος Βάμβας, Γεώργιος Αινιάν, Γεώργιος Γεννάδιος, Ιωάννης Κοκκώνης, Κωνσταντίνος Κοντογόνης, Κυριάκος Πιτακής, Μιχαήλ Ποτλής, Αλέξανδρος Ρίζος *Ραγκαβής και Γεώργιος Ράλλης. Εξάλλου, ο «γενικός διευθυντής και εκδότης» Ιάκωβος Πιτζιπίος από τον Απρίλιο 1848 (αρ. τχ. 10) αρχίζει να δημοσιεύει σε παράρτημα το, εν τέλει, ημιτέλες μυθιστόρημά του με τίτλο *Ο Πίθηκος Ξουθ ή τα ήθη του αιώνος*.

Η υποδοχή από το αναγνωστικό κοινό πρέπει να στάθηκε ιδιαίτερα δεκτική, σύμφωνα με τον απολογισμό που επιχειρεί ο Ι. Πιτζιπίος στην αρχή του δεύτερου τόμου, ευχαριστώντας όλους όσοι τον συνέδραμαν και σημειώνοντας το γεγονός της «επανατύπωσης» των πρώτων εξαντλημένων φύλλων. Οι προσπάθειες του Πιτζιπίου για μεγαλύτερη διάδοση αλλά και καταξίωση του περιοδικού του αντανακλώνται σε μια σειρά από εγκυκλίους του «υπουργείου εκκλησιαστικών και της δημόσιας εκπαίδευσης» (προς τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων για την προώθηση του περιοδικού), του υπουργείου των Εσωτερικών (προς τους νομάρχες και έπαρχους) και τέλος του υπουργείου των Εξωτερικών (προς τους προξένους συστήνοντας την ως κοινωφελές σύγγραμμα, «αληθώς τερηνό και ωφέλιμο»).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΟΛΟΣ

Αποκάλυψις

Κέηπ Τάουν, Ν. Αφρική, 1902-1906, αρ. φ. 1-15. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος Κωστάλας, Συντάκτες: Γεώργιος Κωστάλας, Κωνσταντίνος Καραβέρας, Δημνισαίο, οκτώ έως δώδεκα σελίδων με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων Α4. Διανέματα δωρεάν. Τυπογραφείο: JUTA'S, Διεύθυνση: 94 Sir Lowry Road, Woodstock, Cape Town, South Africa.

Είναι η πρώτη ελληνική περιοδική έκδοση στη Νότια Αφρική, ένα είδος ειδησεογραφικού δελτίου σε ελληνική γλώσσα. Την ίδρυσε ο έμπορος Γεώργιος Κωστάλας, εθνικιστής διανοούμενος, που γεννήθηκε στην Πελοπόννησο και έφτασε στο Κέηπ Τάουν το 1898, κατά την περίοδο του πολέμου ανάμεσα στην αγγλική αυτοκρατορία και τους λευκούς αποίκους Μπόερς, που διχάσε τους Έλληνες της Νότιας Αφρικής καθώς πολλοί πολέμησαν στο πλευρό των Μπόερς και άλλοι στο πλευρό της αυτοκρατορίας. Ο Κωστάλας δημιούργησε ελληνική εθνικιστική ομάδα στο Κέηπ Τάουν και μαζί με τον συντάκτη Κ. Καραβέρα ήταν κύριος ομιλητής σε διάφορες εθνικές επετείους της Ελληνικής Κοινότητας. Έγινε ηγετικό στέλεχος του παραρτήματος της οργάνωσης Ελληνισμός του Νεοκλή *Καζάζη.

Δέκομε την έκδοση της λόγω οικονομικών δυσχερειών, ο Κωστάλας όμως συνέχισε την πολιτική και κοινοτική του δράση ως ηγετικό στέλεχος της ελληνικής κοινότητας του Κέηπ Τάουν.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον αξιωματικό Κυριάκο Μάντζαρη (Κέηπ Τάουν 1977, Λήμνος 1978): συνέντευξη με τον αξιωματικό Νικόλαο Ευστρατίου (Κέηπ Τάουν 1978, 1979).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Braby's and Donalson's Business Directory Cape Town 1902-1906*, Κέηπ Τάουν 1902, σ. 10-14; *Juta's Cape Town Professional Directory*, έτη 1902<;>, 1903, 1905, 1906· Ευαγγ. Α. Μάντζαρης, «Πώς γιόρταζαν οι Έλληνες την επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου πριν 80 χρόνια», *Ενημερωτικό Δελτίο Ελληνικής Κοινότητας Κέηπ Τάουν και Περιχώρων*, αρ. 46 (Ιούν-Ιούλ. 1981), [βλ και εφ. *South African News*, Κέηπ Τάουν, αρ. φ. 45, 13 Μαΐου 1903].

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Απόλλων

Μουσικόν περιοδικόν, Αθήνα, Ιούν. 1904 - Ιούλ. 1909, αρ. τχ. 1-62. Εκδότης: Μουσικός Σύλλογος «Απόλλων». Διευθυντής: Γ. Βώκος (αρ. τχ. 16-26, 38-55), Θ.Ν. Συναδινός (αρ. τχ. 56-62). Επιμέλεια: Γρ. *Ξενοπούλος (αρ. τχ. 27-37), Μηνιαίο, δώδεκα / δεκαέξι σελίδων, δίσηλο, διαστάσεων 29,5x21,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Τυπογραφείο: «Εστία» Κ. Μάισερ - Ν. Καργαδούρη (αρχικά).

Άψογο τυπογραφικά, προσανατολισμένο προς την ευρωπαϊκή μουσική, όργανο του Ωδείου Λόττνερ που διηύθυνε η βασιική πιανίστα Λίνα φον Λόττνερ. Πλουσιότατο σε ειδήσεις, πληροφορίες και σχόλια γύρω από γεγονότα και πρόσωπα της ελληνικής και της ξένης μουσικής ζωής. Δημοσιεύει

μεταφρασμένα κυρίως άρθρα για τη ζωή και το έργο περιώνυμων –ιδίως Γερμανών– μουσουργών: Βάγκνερ, Βέμπερ, Μότσαρτ, Μπαχ, Μέντελσον, Μπερλιόζ, Μπετόβεν, Μπραμς, Ρουμπινστάιν, Σοπέν, Σούμαν, Σούμπερτ, Στράους, Τσαϊκόφσκι, Χάιντν, Χέντελ κ.ά. Λίγες συνεργασίες αφορούν σε άλλα μουσικά θέματα, όπως «Αι περί μουσικής ιδέαι του Αριστοτέλους» (αρ. τχ. 1 κ.ε.), «Η μουσική από κοινωνιολογικής απόψεως» (αρ. τχ. 5 κ.ε.), «Η πραγματικότητα και το ιδανικόν εν τη μουσική» (αρ. τχ. 10 κ.ε.), «Η μουσική και η ψυχολογία» (αρ. τχ. 24), «Το μελοδράμα» (αρ. τχ. 26 κ.ε.), «Πίος ο Χ και η εκκλησιαστική μουσική» (αρ. τχ. 28) κ.ά.

Συ συνεργάτες της υπήρξαν οι Γεράσιμος Βώκος, Ισημήνη Κλ. Ζάννου, Θωμάς Θωμόπουλος, Οττίλια Λινδεμπίερ, Θ.Ν. Συναδινός, Κ.Α. Φάχος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 1-55), ΒΒ (αρ. τχ. 6-37), ΔΒΘ (αρ. τχ. 1-55), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α΄: Καίτη Ρομανού, *Εθνικώς μουσική περιήγησις (1901-1912)*, *Ελληνικά μουσικά περιοδικά ως πηγή έρευνας της ιστορίας της νεοελληνικής μουσικής*, Αθήνα 1996, σσ. 21-22, 265-268.

X.A. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

σεις περιηγήσεων αλλά και οι βιογραφίες. Συχνά δημοσιεύονται πορτραίτα προσωπικοτήτων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, αλλά και λιθογραφίες μνημείων καθώς και παρτιτούρες μουσικής. Πιο σπάνια βλέπουν το φως της δημοσιότητας θέματα ποικίλης ύλης, όπως ιατρικά ή ακόμη και συμβουλές ανδοκομίας.

Ο Σακελλαρόπουλος προσπάθησε και τελικά επέτυχε να κρατήσει ένα πολύ υψηλό επίπεδο συνεργασιών και συνεργατών σε όλα τα τεύχη. Ανάμεσα στους συνεργάτες περιλαμβάνονται εξέχουσες φυσιογνωμίες των γραμμάτων αλλά και λογοτέχνες που βρίσκονται στο ξεκίνημα της σταδιοδρομίας τους. Συνεργάστηκαν οι Κωστής *Παλαμάς, Ανδρέας *Λασκαράτος, Δημ. Κυμπούρογλου, Κωνσταντίνος Σκόκος, Ν. *Καζάλης, Ειρηναίος Ασύπιος, Ι. Ισιδωρίδης *Σκυλίτσης (στον οποίο οφείλεται η μετάφραση των *Αθλιών* του Βίκτωρος Ουγκώ), Θεόδωρος Αφεντούλης, Πέτρος Αποστολίδης (Παύλος Νιρβάνας), Εμμ. *Ροΐδης, Αλεξ. Μελετόπουλος, Γεώργιος Στρατήγης, Αντ. Αντωνιάδης, Γεώργιος Ζαννέτος, Γεωργ. Κρέμος, Ν. Σεφερλής, Αχ. Παράσχος κ.ά. Στο τέλος κάθε τεύχους υπάρχουν συνήθως σύντομες αναφορές σε βιβλία συνεργατών που κυκλοφόρησαν πρόσφατα. Πρόκειται για την σοβαρότερη προσπάθεια έκδοσης περιοδικού στον Πειραιά τον 19^ο αιώνα.

Τον Απρίλιο 1887 με την συμπλήρωση του τ. Δ' ανέστειλε την έκδοση του έως τον Οκτώβριο 1888. Στο σημείωμα «προς τους κ.κ. συνδρομητάς του *Απόλλωνος*», ο Σακελλαρόπουλος αναφέρει ότι οφείλεται στα προβλήματα της υγείας του λόγω του ατυχήματός του, αλλά ότι πλέον η έκδοση θα συνεχιστεί απρόσκοπτα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΙΑΔΠ.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΦΟΥΝΗ

Ο Απόλλων

Εφημερίς της Ύδρας, πολιτική και φιλολογική, Ύδρα, 11 Μαρτ. 1831 - 7 Οκτ. 1831, αρ. φ. 1-60, Ιδρυτής-εκδότης: Αναστάσιος *Πολυζωΐδης, Μότο: «Ούτε εκ του Κόσμου τον Ήλιον ούτε εκ της Ομίλης αρτέον την Παρρησίαν» (Πλούταρχος). Από το φ. 6 (28 Μαρτ. 1831) προστίθεται το σύνθημα «Εθν. Συνέλευσις! Σύνταγμα!», το οποίο γίνεται στο φ. 46 (15 Αυγ. 1831) «Ελευθερ' Εκλογαί! Σύνταγμα!». Δισεβδομαδιαία (Τετάρτη και Σάββατο), τετρασέλιδη, δίστυλη, διαστάσεων 32x22 εκ. Ετήσια συνδρομή, 36 φρούκες, κατά τετραμηνία 12 φρούκες. Από το φ. 40 αναγράφεται η ετήσια συνδρομή σε τάλληρα, έξι και δύο αντίστοιχα. Είχε ως βάση της κυκλοφορίας της τους συνδρομητές. Ο εκδότης, που μιλά για τον «μέγαν αριθμόν των συνδρομητών μας», εξέδωσε δύο προκηρύξεις (Ναύπλιο, 19 Δεκ. 1830 και Ύδρα, 6 Μαρτίου 1831) και παρατήματα όταν το απαιτούσε η ύλη (αρ. φ. 15, 29 Απρ. 1831' αρ. φ. 24, 30 Μαΐου 1831' αρ. φ. 31, 24 Ιουν. 1831' αρ. φ. 42, 1 Αυγ. 1831' αρ. φ. 44-45, 12 Αυγ. 1831' αρ. φ. 48-49, 26 Αυγ. 1831' αρ. φ. 59, 30 Σεπτ. 1831). Διέθετε ιδιόκτητο τυπογραφείο όπως φαίνεται από την είδηση στο φ. 20-21 (20 Μαΐου 1831): «εξ αιτίας τινός επισκευής, της οποίας έλαβεν εν τω μεταξύ χρείαν το ατελές πιεστήριόν μας [...] ηναγκάσθημεν ν' αναβάλωμεν το φύλλον του Σαββάτου, και να συνάψωμεν αυτό με το σημερινόν».

Πρόκειται για πολιτική, αντιπολιτευτική εφημερίδα, την πρώτη στην ιστορία του ελληνικού Τύπου. Το πρώτο φύλλο της, σύμφωνα με την προκήρυξη της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1830, θα κυκλοφορούσε στο Ναύπλιο την 1^η Ιανουαρίου 1831. Η απόφαση να απαγορευθεί η κυκλοφορία του *Απόλλωνα* και να κατασχεθεί το πρώτο φύλλο από την αστυνομία έγινε κατά παράβαση των ψηφισμάτων της Δ' Εθνοσυνέλευσης του Άργους (1829), που όριζε τον Τύπο ανεξάρτητο και την έκδοση εντύπου χωρίς να χρειάζεται κυβερνητική άδεια.

Στις 6 Μαρτίου 1831 ο Πολυζωΐδης με νέα προκήρυξη γνωστοποίησε την επανέκδοση του *Απόλλωνα* στην Ύδρα με την υποστήριξη της οικογένειας Κουντουριώτη. Από το πρώτο φύλλο ο εκδότης έδωσε το ζήτημα της ελευθεροτυπίας, αναφερόμενος με σειρά άρθρων του στην παρεμπόδιση της έκδοσης και κυκλοφορίας του φύλλου στο Ναύπλιο, καυτηριάζοντας τα ανελεύθερα μέτρα του Καποδίστρια. Η αντιπολίτευση εκμεταλλεύτηκε την παραβίαση των συνταγματικών διατάξεων, εγκολπώθηκε την υπόθεση και πρόβαλε τον *Απόλλωνα* ως σύμβολο της δικόμηνης πολιτικής ελευθε-

ρχής. Η εξασφάλιση της έκδοσης της εφημερίδας αποτελείσε επιδίωξη της αποπολιτευτικής εφόσον θα κάλυπτε το κενό που άφησε, ύστερα από τη δίωξή της, η εφ. *Ηώς (1830) του Εμμανουήλ *Αντωνιάδη.

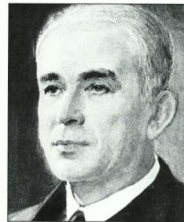
Εκτός από την αρθρογραφία δημοσίευσε επίσης εσωτερική ειδησεογραφία, φιλολογία, ποίηση, αγγελίες βιβλίων κ.ά. Καταχώρησε πολλές ειδήσεις μεταφρασμένες από ξένες εφημερίδες. Είναι έκδηλη η προσπάθεια του εκδότη Λν. Πολυζωΐδη να πληροφορήσει έγκυρα το ελληνικό αναγνωστικό κοινό για τις ζυμώσεις τις πολιτικές μεταβολές, τους αγώνες των λοιπών ευρωπαϊκών κρατών για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και των συνταγματικών ελευθεριών. Δημοσίευσε ψηφίσματα, διαμαρτυρίες και αναφορές των κατοίκων των διάφορων ελληνικών περιοχών για την τήρηση των νόμων και εναντίον αυθαρέτων κυβερνητικών πράξεων, έλεγχο των νομοθετημάτων, αυστηρές επικρίσεις για υπερβιόσιες της εκτελεστικής εξουσίας στα οικονομικά ζητήματα, θεωρώντας ότι η κυβερνητική πολιτική δεν ήταν εύστοχη και αποτελεσματική ως προς την αντιμετώπιση των προβλημάτων του έθνους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Κ. Κωνσταντόπουλος «Πώς κατεστράφη Ο Απόλλων του Πολυζωΐδη στα 1831 από την αστυνομία Ναυπλίου», *Φιλολογική Πρωτοχρονιά* (1964), 37-40. Απόλλων, *Εφημερίς της Ύδρας* πολιτική και φιλολογική, φωτοχημική ανατύπωση: Η. Ρίζος-Βερνυράδης και Γ. Καρανικόλας, Αθήνα 1971. Χ.Κ. Λούκος, «Η δίωξη της εφημερίδας Ο Απόλλων», *Ο Ερασιστής*, τ. Θ', αρ. 53 (1971), 200-218.

ΓΙΟΥΛΙΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

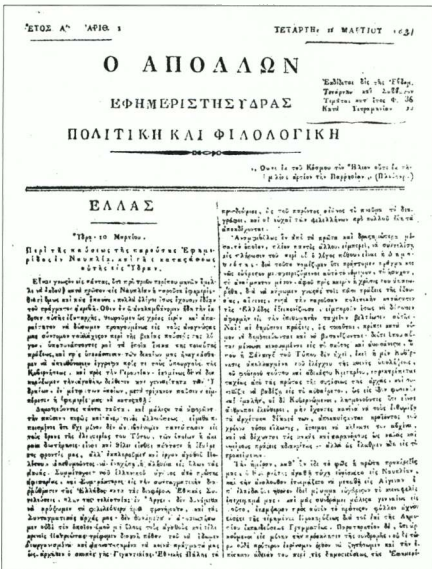
Αποστολάκης Γιάννης (Ιωάννης)

(Φιλιατρά 1886 - Αθήνα 1947). Φιλολόγος, κριτικός, εκδότης, καθηγητής Πανεπιστημίου. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και συμπλήρωσε τις σπουδές του στη Γερμανία (1908-1911), όπου υπήρξε και εκπρόσωπος της «Ενωσέως Σπουδαστών», μιας οργάνωσης με καθαρά σοσιαλιστικές τάσεις. Το 1913 ολοκλήρωσε τη διατριβή του με τίτλο «*Το καλόν παρά Καντίου*».

Από το 1915 έως το 1919 υπήρξε, μαζί με τους Γεώργιο Ν. Πολίτη και Σπύρο Αλυμπερτή, συνεκδότης του περιοδικού **Κριτική και Ποίηση*, όπου και δημοσίευσε τις μελέτες του για τον Thomas Carlyle. Το σύνολο του έργου του διέπεται από τον γερμανικό ιδανισμό, ενώ παλαιότεροι και σύγχρονοί του λογοτέχνες και, ειδικότερα ο Κωστής *Παλαμής, βρίσκονται στο επίκεντρο της αρνητικής κριτικής του. Για τα θέματα αυτά αρθρογραφούσε στο π. *Νουμάς. Το 1923 εξέδωσε το έργο του *Η ποίηση στην ζωή μας* το οποίο, σύμφωνα με την άποψη του Λίνου Πολίτη, αποτελεί την καλύτερη ερμηνεία του έργου του Δ. Σολωμού μετά τα *Προλεγόμενα* του Ι. *Πολυλά. Ωστόσο, αν και θεωρείται ότι με το έργο αυτό ο Αποστολάκης «άνοιξε μια νέα εποχή στις Σολωμικές σπουδές», υπήρξε και αντίθετες φωνές που σχολίασαν την υπέρμετρη ιδεαλιστική του ερμηνεία για το σολωμικό έργο: την απόλυτη Αντίθεση του διατυπώνει με μια νέα προσέγγιση ο Κ. *Βάρναλης στη μελέτη του *Ο Σολωμός χωρίς μεταφρασική* (1925). «Ο κριτικός βλέπει σωστά αλλά κρίνει άδικα», θα συμπεράνει επιγραμματικά ο Κ.Θ. Δημαράς.

Σημαντική επίσης στάθηκε η ενασχόλησή του Αποστολάκη με το δημοτικό τραγούδι: είναι ο πρώτος που ξεπέρασε τη στενά λογογραφική δεώρηση και αντίκρουσε το δημοτικό τραγούδι με κριτική

ρια καθαρά φιλολογικά. Υπήρξε συνεργάτης του πρωτοποριακού λογοτεχνικού περιοδικού **Ελληνικά Γράμματα*. Από το 1926 έως το 1940 κατείχε την έδρα της Νέας Ελληνικής Φιλολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ο Γιάννης Αποστολάκης συνιστά ένα από τα πιο αντιρρητικά πνεύματα στη νεότερη Ελλάδα. Ως κριτικός δεν περιορίστηκε στο λογοτεχνικό σχολιασμό αλλά χρησιμοποίησε τα ειδικότερα δέματα και τα συγκεκριμένα πρόσωπα ως υφορμή για να μιλήσει για τα γενικότερα προβλήματα πολιτισμού της εποχής του. Την εργογραφία του συμπληρώνουν οι ακόλουθες μελέτες: *Τα δημοτικά μας τραγούδια: οι συλλογές* (1929), *Τα τραγούδια μας* (1934), *Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης* (1936), *Κρυστάλλης* (1937), *Η συλλογή του Αραβαντινού* (1941), *Το κλέφτικο τραγούδι: το πνεύμα και η τέχνη του* (1950).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : Γ. Βαλέτας, «Ο Σολωμός και η νεοελληνική κριτική», π. *Νέα Εστία*, τ. 104, τχ. 1235 (Χριστούγεννα 1978), 195· Λ. Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1979, σ. 265-266· Καραόγλου (εποποιεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης*, τ. Α', σ. 229-231· *Η μεσοπολεμική πεζογραφία* τ. Ε', εκδ. Σοκόλη, Αθήνα 1996, σ. 568· Ερ. Κατωμένος, *Ο Σολωμός και η ελληνική πολιτισμική παράδοση. Ερμηνευτική Μελέτη*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 1998, σ. 107· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 2000, σ. 578-580, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* της Εκδοτικής Αθηνών, σ. 351-352.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΓΙΟΥ

Αποστολάκης, Ιωάννης Μ.

(Καλαμάτα, 1920-2000), Δικηγόρος, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και διαδέχθηκε τον πατέρα του στη διεύθυνση της εφ. **Θάρρος* το 1939. Στη διάρκεια της Κατοχής συνέχισε τις σπουδές του, υπηρέτησε ως βοηθός του καθηγητή Ηλία Κ. Αναστασιάδη και διατήρησε την ιδιοκτησία της εφημερίδας με διευθυντή σύνταξης τον Ιωάν. Π. Αναπλιώτη, ως την Απελευθέρωση. Μετά την κατάληψη της Καλαμάτας από τις δυνάμεις του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), το *Θάρρος*, όπως και οι δύο άλλες εφημερίδες της Καλαμάτας, η **Σημεία* και *Τα Νέα*, δεν κυκλοφορούσαν έπειτα από απαγόρευση της «Λαϊκής Εξουσίας». Κυκλοφορούσαν μόνον η εφ. *Ελευθερή Μεσσηνία* του ΕΑΜ Μεσσηνίας και η *Λαϊκή Νίκη* των Κομμουνιστικών Οργανώσεων Μεσσηνίας του ΚΚΕ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας και την εγκατά-

σταση των κρατικών αρχών, τον Μάρτιο 1945, το *Θάρρος* επανακυκλοφόρησε υπό τη διεύθυνσή του. Διετέλεσε επίσης ανταποκριτής της εφ. *Η *Καθημερινή*. Από το 1973 ως τον θάνατό του διετέλεσε πρόεδρος της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας με γενικό γραμματέα τον υπογράφοντα. Ο Γιάννης Μ. Αποστολάκης υπήρξε διακεκριμένος δικηγόρος και νομικός σύμβουλος της Alpha Bank. Είχε ανακηρυχθεί διδάκτωρ του Δικαίου από την Πάντειο Σχολή (ΠΑΣΠΕ, σημ. Πάντειο Πανεπιστήμιο) με τη μελέτη του *Η ιστορία της Δικαιοσύνης στη Μικηναϊκή Εποχή*. Είχε ασχοληθεί ιδιαίτερω με τις πινακίδες της Γραμμικής Γραφής Β' και είχε γράψει τις εξής εργασίες: «Η δίκη της Ιέρειας E-ri-ta», «Φως Δικαίου εκ των ανακτορικών Αρχαίων της Πύλου» (1984), «Η φορολογική ενοχή (Obligatio Tributaria) στην Προϊστορική Πύλο» (1987) και άλλες.

Για το έργο του *Η Αρχαία Μεσσηνία* (συμβολή εις την έρευνα της πολιτικής ιστορίας και των απελευθερωτικών αγώνων μετά την κάθοδο των Δωριέων), ανάπτω «εκ των *Μεσσηνιακών Γραμμάτων*» μετά προσθηκών (Κυλαμάτα 1967), τιμήθηκε με έπαινο από την Ακαδημία Αθηνών. Οι τόμοι του *Θάρρους*, υπό τη διεύθυνση των Ιωάννη Χ. *Αποστολάκη (1898-1906), Μιχαήλ Χ. Αποστολάκη (1906-1939) και Ιωάννη Μ. Αποστολάκη (1939-2000) είναι η «ξωντανή» ιστορία της Καλαμάτας και της Μεσσηνίας και οι αγώνες της εφημερίδας για πρόοδο, ευημερία και δημοκρατία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Οι τόμοι του *Θάρρους* (1939-2004)· Διον. Ι. Βογόπουλος, «Ιωάννης Μιχ. Αποστολάκης», *Πελοποννησιακών Ημερολόγιον*, Αθήνα, έκδ. εφ. *Ηχώ της Μεσσηνίας*, 1954, σ. 103· Ν. Κυράμπελας, *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα, έκδ. Νέστορ, 1962, σ. 39· «Συνέντευξη του Γιάννη Μ. Αποστολάκη», *Flash της Μεσσηνίας*, τχ. 127 (Αύγ. 1999).

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Αποστολάκης, Ιωάννης Χ.

(Καλαμάτα, 1879-1906). Εκδότης και δημοσιογράφος. Καταγόταν από εμπορική οικογένεια και υπήρξε ο γενάρχης μιας οικογένειας εκδοτών-δημοσιογράφων. Απόφοιτος της Καποδιστριακής Σχολής Κερκύρας. Σε νεαρή ηλικία χρημάτισε και γενικός γραμματέας του Δικηγορικού Συλλόγου Καλαμάτας.

Ίδρυσε και διεύθυνε την εβδομαδιαία εφ. *Πρόνοια* (Καλαμάτα, 1896-1898) και στις 4 Ιανουαρίου

1899 ίδρυσε την ημερήσια πρωινή εφ. *Θάρρος, της οποίας υπήρξε διευθυντής και εκδότης. Ήταν σθεναρός αρθρογράφος για τα ζητήματα της πόλεως και το 1902 εξέδωσε τη *Μεσσηνιακή Επετηρίδα 1902*, με πληροφορίες και στοιχεία για την Καλαμάτα και τη Μεσσηνία. Οστόσο, ο πρόωρος θάνατος του στέρησε την Καλαμάτα ενός «προοδευτικού και δραστήριου τέκνου της», το οποίο θα προσέφερε πολλά στη γενέτειρα πόλη του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Καραμπέλας, *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα, έκδ. Νέστορ, 1962, σ. 38.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Αποστολίδης, Θωμάς

(Βόλος, 1893<;> - 5 Σεπτ. 1944). Τυπογράφος, εκδότης. Η ζωή του είναι συνυφασμένη με την ιστορία του εργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος της Ελλάδας. Αναμίχθηκε σε πολύ νεαρή ηλικία, από το 1911, στο εργατικό κίνημα του Βόλου. Είχε δραστήρια συμμετοχή στην Πανεργατική Ένωση Βόλου, που δημιουργήθηκε στα 1919 και συσπείρωνε τα πιο μαχητικά συνδικάτα της πόλης, ασκώντας επιρροή σε όλη τη Θεσσαλία. Ιδιαίτερη σημασία εκείνη την εποχή έχουν οι αγώνες της Πανεργατικής Ενώσεως εναντίον της ανατίμησης του ψωμιού, με κορυφαία εκδήλωση την εξέγερση των κατοίκων της πόλης στα γεγονότα του Φεβρουαρίου 1921, τα λεγόμενα «Φεβρουαριανά του Βόλου». Γραμματέας της Ενώσεως ήταν ο Θ. Αποστολίδης, ο οποίος συλλαμβάνεται και μαζί με δεκαπέντε, περίπου, άτομα κρατήθηκαν προφυλακισμένοι επί δύο σχεδόν χρόνια. Μετά την απελευθέρωσή του (Νοέ. 1922) παίζει σημαντικό ρόλο στο ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος). Στο έκτακτο εκλογικό συνέδριο, τον Σεπτέμβριο 1923, αναλαμβάνει γραμματέας του ΣΕΚΕ. Από τη θέση αυτή απομακρύνθηκε στο Γ' Έκτακτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ (Νοέ. 1924), επειδή διαφώνησε με τη θέση που επέβαλε η Κομμουνιστική Διεθνής στο ΣΕΚΕ περί «ενιαίας και ανεξάρτητης Μακεδονίας και Θράκης». Το ΣΕΚΕ μετονομάζεται σε ΚΚΕ και αναλαμβάνει Γραμματέας ο Παντελής *Πουλιόπουλος. Στη νέα ηγεσία εκλέγεται και ο Αποστολίδης, ο οποίος μετά από λίγο παραιτείται. Το 1927 στη μεγάλη συζήτηση του ΚΚΕ προβάλλει, ξανά, τις αντιρρήσεις του για το εθνικό ζήτημα, τις οποίες συμπληρώνει με την αντίθεσή του για τη δημοκρασία αριστερών συνδικάτων. Σταδιακά περιθωριοποιείται και τελικά διαγράφεται από το ΚΚΕ

παρά την αντίθετη απόφαση του πυρήνα του. Όμως, εξακολουθεί να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στο συνδικαλιστικό κίνημα. Μάλιστα, επί μία δεκαετία συνεχίζει να εκλέγεται γραμματέας στην Ομοσπονδία Εργατών Τύπου. Συλλαμβάνεται από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά και στέλνεται εξορία στον Αη Στράτη. Με την κατάρρευση του καθεστώτος δραστεύει και επιστρέφει στην ήδη γερμανοκρατούμενη Αθήνα. Ξεκινά συζητήσεις για τη συγκρότηση μιας νέας πολιτικής κίνησης, από τις οποίες προκύπτει η ίδρυση, στις 2 Μαΐου 1943, του ΕΣΚΕ (Επαναστατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδας). Το ΕΣΚΕ καταρχήν εξέδιδε την εφ. *Σοσιαλιστική Ιδέα*, η οποία από το όγδοο φύλλο, στις 23 Σεπτέμβριο 1943, μετονομάστηκε σε *Κόκκινη Σημαία, της οποίας ο Αποστολίδης στάθηκε η ψυχή. Εκτός από τα τρέχοντα πολιτικά προβλήματα που δέτει η κατοχική περίοδος στην εφημερίδα θίγονται και γενικότερα δεωρητικά ζητήματα. Στο πρώτο συνέδριο του νεοσύστατου κόμματος, που συνήλθε στις 12 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, προσδίδονται μάλιστα και τη λέξη «Κομμουνιστικό» στον τίτλο του (ΕΣΚΚΕ), εκλέγεται γραμματέας. Τα μέλη του νέου κόμματος δρούσαν στο πλαίσιο του κινήματος που είχε συγκροτηθεί από το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), ενώ παράλληλα διατηρούσαν μια κριτική στάση για την πορεία του. Επίσης, το ΕΣΚΚΕ έχει προσβάσεις σε αρκετούς συνδικαλιστικούς χώρους στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη (δημόσιοι υπάλληλοι, τραπεζικοί, τυπογράφοι, εργάτες Τύπου κ.ά.), ενώ διατηρεί πυρήνες σε αρκετές γειτονίες του Πειραιά και της Αθήνας (Πετράλωνα, Θησείο, Καλλιθέα, Κέντρο, Κυψέλη κ.ά.). Από τα παλιά ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ στενή σχέση με το ΕΣΚΚΕ διατηρεί ο Γ. Κωνσταντινίδης (Ασημίδης). Λίγο μετά τη Συμφωνία του Λιβάνου, τον Ιούλιο 1944, ο Αποστολίδης συλλαμβάνεται από τις γερμανικές δυνάμεις Κατοχής σε ένα καφενείο που σύχναζαν τυπογράφοι. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του βασανίστηκε στα κρατητήρια της οδού Μέρλιν. Εκτελέστηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 1944.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θωμάς Αποστολίδης», εφ. *Κόκκινη Σημαία*, αρ. φ. 14, έτ. Β', Αθήνα 7 Νοε. 1944· Κ. Αναστασιάδης, «Από την ιστορία του εργατικού κινήματος. Η ζωή και ο θάνατος του Θωμά Αποστολίδη», π. ΚΑΠΑ, τχ. 25 (19 Φεβρ. 1988)· του ίδιου, «Ο πόλεμος, η αντίσταση και η “Κόκκινη Σημαία” της κατοχής», π. *Δελτίο για τη ζητήματα του σοσιαλισμού*, τχ. 5 (Ιαν.-Μάρτ. 1989)· Γ. Δαλαβάνγας, «Θωμάς Αποστολίδης», περιλαμβάνεται στο φυλλ. *Η ζωή και το έργο*

του Θωμά Αποστολίδη. Αθήνα, εκδ. Ενότητα, 1998· Γαβρ. Λαμπάτος. «Θωμάς Αποστολίδης. Μια άγνωστη μορφή του εργατικού κινήματος». εφ. *Η Εποχή*, 23 Ιαν. 1994.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΟΡΙΑΔΑΣ

Απόστολος Βαρνάβας

Επίσημο περιοδικό της Εκκλησίας της Κύπρου. Λευκωσία, Ιουλ. 1918 - Ιαν. 1924 (περ. Α'), Ιαν. 1929 - Ιούν. 1936 (περ. Β') και Δεκ. 1939 έως σήμερα [2005] (περ. Γ'). Διευθυντές: Ιωάννης Παπαπορφυρίου, αρχιμανδρίτης Φιλόδοτος Ιερείδης (Ιαν. 1929 - Σεπτ. 1929), Σπυρίδων Σπυριδάκης (Σεπτ. 1929 - Απρ. 1930), αρχιμανδρίτης Ιππόλυτος Μιχαηλίδης (Απρ. 1930 - Ιουλ. 1933), ιεροδιάκονος Παρθενίας Κιρμίτης (Αύγ. 1933 - Ιούν. 1936), αρχιμανδρίτης Ιππόλυτος Μιχαηλίδης (Δεκ. 1939 - Μάιος 1941), Πρόνοια Εκκλησίας Κύπρου (Ιουν. 1941 - Δεκ. 1947), αρχιμανδρίτης Ιππόλυτος Μιχαηλίδης (Ιαν. 1948 - Δεκ. 1959) και Ανδρέας Μιτσιδής (Ιαν. 1960 έως σήμερα). Άλλος υπότιτλος: *Εκκλησιαστικόν περιοδικόν. Όργανον της Εκκλησίας Κύπρου*. Κατά την περ. Β' εβδομαδιαία (1929-1931), δεκατενήμερη (1932-1934), μηνιαία (1935-1936). Κατά την περ. Γ' (Ιαν. 1939 - Φεβρ. 1956) άλλοτε μηνιαία ή διμηνιαία, μερικές φορές τετραμηνιαία ή ακόμη και εξαμηνιαία, λόγω των διαφόρων παγκοσμίων ή τοπικών γεγονότων (Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, ελλιπής στελέχωση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Κύπρου λόγω των καταπιεστικών μέτρων των Άγγλων κ.ά.), που επέδρασαν στην ομαλή διεκπεραίωση του. Οι αλλαγές συνεχίστηκαν: διμηνιαία (Μάρτ. 1956 - Δεκ. 1975), τριμηνιαία (Ιαν.-Ιουλ. 1976), διμηνιαία (Ιουλ. 1976 - Απρ. 1978) και μηνιαία (Μάιος 1978 έως σήμερα). Διαστάσεων: 23x15 εκ. (1918-1977) και 24x17 εκ. (1979 έως σήμερα). Ετήσιες συνδρομές: περ. Α' και Β' 6 σελίνια, περ. Γ' 2 σελίνια αρχικά και 5 λίρες αργότερα (1979). Τυπογραφείο: της εφ. *Ελευθερία* (περ. Α'), «Θεσσαλονίκη» (περ. Β'), «Κόσμος» (περ. Β'), «Νέος Κόσμος» (περ. Β', περ. Γ'), της εφ. *Φωνή της Κύπρου* (περ. Γ'), της 1. Αρχιεπισκοπής (περ. Γ'), «Αναγέννησις» (περ. Γ') και από το 1992 «Ι. Γ. Κασιουλίδης και Υιάς».

Επίσημο περιοδικό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Κύπρου, ένα από τα μακροβιότερα εκκλησιαστικά έντυπα στον ελληνικό χώρο και το μακροβιότερο στην Κύπρο. Σε αυτό δημοσιεύονται τα επίσημα έγγραφα της κυπριακής Εκκλησίας καθώς και ειδήσεις που αφορούν στην αρχιεπισκοπή και τις μητροπόλεις του νησιού. Επίσης, στις σελίδες του φιλοξενούνται θεολογικές και ιστορικές μελέτες, που αποσκοπούν στη θρησκευτική ενημέρωση και διδασκαλία των ορθόδοξων της Κύπρου. Κύριος στόχος του είναι να προσφέρει στους αναγνώστες του, ιερωμένους και λαϊκούς, σε γλώσσα προσιτή, τις θεμελιώδεις διδασκαλίες της

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΠΕΡ.Γ - ΤΟΜ. ΑΣΤ | ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1975 | ΤΕΥΧΟΣ 1-2

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
 ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ, (ΚΥΠΡΟΥ)

1975

Εκκλησίας και μέσω σειράς άρθρων να ενημερώσει για διάφορα θρησκευτικά, ηθικά, κοινωνικά και εθνικά θέματα.

Ακολουθεί το πολυτονικό σύστημα και χρησιμοποιεί γλώσσα απλή καθαρεύουσα για τα έγγραφα και τις εκκλησιαστικές ειδήσεις που αφορούν στην Εκκλησία της Κύπρου, και απλή καθαρεύουσα ή δημοτική για τις διάφορες μελέτες που δημοσιεύει, ανάλογα με τις προτιμήσεις των συνεργατών του. Δημοσίευσαν κείμενα τους αρκετές δεκάδες επωνύμων θεολόγων και εκκλησιαστικών συγγραφέων από την Κύπρο και την Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1918-1969). ΙΑΜ. ΚΜΙΜΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Μιτσιδής. «Απόστολος Βαρνάβας». *ΘΗΕ*, τ. 2. Αθήνα 1963, σ. 1193-1194· π. Κ. Κούκος. *Ο Χριστιανικός Ορθόδοξος τύπος εις την Κύπρον από της εισαγωγής της τυπογραφίας μέχρι σήμερον*. Στρόβολος/Κύπρος 1993, σ. 23-58· Α. Βίττης, *Κλεις Αποστόλου Βαρνάβα*. Λευκωσία 1998.

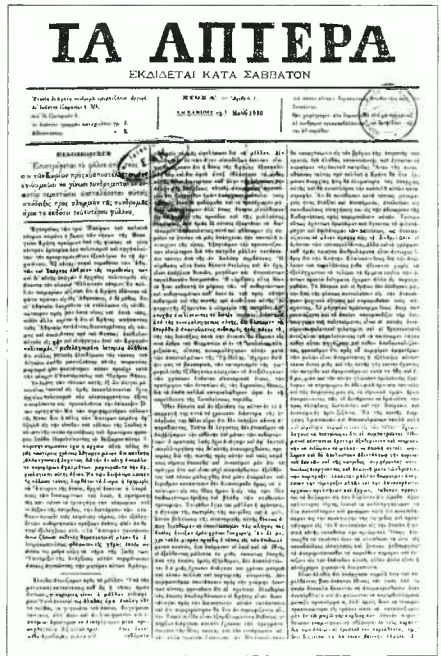
ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ

Τα Απτερά

Εκδίδεται κατά Σάββατον. Χανιά, 3 Μαΐου 1880 - 7 Μαρτ. 1881 (αρ. φ. 1-45). Ιδιοκτήτης-συντάκτης: Ιωάννης Γ. Παπαδάκης. Εβδομαδιαία («κατά Σάββατον»), τετρασέλιδη, τρίσηλη, διαστάσεων 44x31 εκ. Τιμή φύλλου: 40 παράδες. Συνδρομές για την Κρήτη: ετήσια 3 αργυρά μετζήτια, εξαμηνιαία 1³/₄ αργ. μετζή. Συνδρομές εξωτερικού: 4 αργ. μετζή. «Δι εκάστην γραμμην καταχωρήσεις: 3 γρ., ειδοποιήσεις: γρ. 2». Τυπογραφείο: «Τυπογραφείον της Διοικήσεως».

Από τις πρώτες εφημερίδες, μαζί με την εφ. Εβδομάς (Ηράκλειο, 1880-1881), που εκδόθηκαν στην Κρήτη ύστερα από τις περί Τύπου ελευθερίες της Σύμβασης της Χαλέπας (1878). Ο τίτλος της συνδέεται με την αρχαία πόλη των Απτέρων, η οποία «κατέστη μάλλον γνωστή εσχάτως δια την εν αυτή ανακαλυπην περιφήμων αγαλιμάτων». Απειθύνεται στους φιλοπάτριδες και ζητά «υποστήριξιν, από τους αγαπόντας την μητέρα αυτών Κρήτην». «Αρχαί» της, όπως διατυπώνονται στο μακροσκελές πρόγραμμα του πρώτου φύλλου, είναι «η εξέλιξις των κυβερνητικών πράξεων, η υπεράσπισις των δικαιωμάτων του λαού, η προτροπή προς παν τείνον να προαγάγη την ευημερίαν και την δόξαν της πατρίδος, την διατήρησιν των κτηθέντων συνωδά τοις κειμένους νόμοις». Χωρίς να παραλείπει να επισημαίνει ότι δεν διατηρεί αυταπάτες για την τουρκική παλμβουλία, θεωρεί δετική εξέλιξη την πολιτική μεταβολή, η οποία μπορεί να διαγράψει εν ολίγον το μέλλον του τόπου αλλά και της εφημερίδας. Στα προβλήματα του παρόντος θεωρεί την πλημμελή τήρησιν των όρων της Σύμβασης, στο διετές διάστημα της εφαρμογής της, τα βακουφικά, το ανεξέλεγκτο των χρήσεων εκάστου οικονομικού έτους και προτρέπει στη στελέχωση της Χωροφυλακής «εξ ιδιαιτελών στοιχείων» και «την προτίμησιν των εντοπίων εις τας δημοσίας θέσεις».

Θεωρεί «την φρόνησιν ως άκρυναν της σωτηρίας της πατρίδος και την οικονομικήν βελτίωσιν της δέσεως της Κρήτης» και ως μόνη οδό που μπορεί να «επουλώσει τας πληγάς, τας οποίας ήνοιξαν χρόνοι δυσχερείς». Στηρίζει την εξάλειψιν των κακών εννοουμένων «φυλετικών και θρησκευτικών αντιζηλιών» μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, συμπεραίνοντας προτρεπτικά, ότι ως τέκνα της κοινής πατρίδας έχοντας αφομοιώσει κοινά ήθη και έθιμα, μιλώντας την ίδια γλώσσα, πρέπει να υπάρχει αδελφική ομόνοια και προσπάθεια για ειρηνικά έργα, αποφεύγοντας κάθε τι που θα προκαλούσε δυσπιστία και διαίρεση ανάμεσα τους. Από την «νυν κυβέρνησιν»

αναμένει να λύσει το πρόβλημα της ισονομίας των πολιτών. «να καταστήση την επί τα πρόσω πορείαν του λαού ευχερή». να ανακουφίσει τη γεωργική τάξη. «να προκατάρξηται της διανοητικής διαπλάσεως των επαρχιών» και να βελτιώσει τις κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων. Παρά τις επιφυλάξεις της εφημερίδας για την πολιτική του Ιωάννη Φωτιάδη ποσά, στην κατακλειδα του προγράμματος δηλώνεται με τόνο κολακευτικό, ότι «έχομεν απόλυτον εμπιστοσύνην εις τας αγαθάς προθέσεις του Γεν. ημών Διοικητού, όστις εμφορείται υπό των αγνοτέρων αισθημάτων του καθήκοντος». Πιθανόν λόγω λογοκρισίας ανάγκαιαν τον συντάκτη να επαναλαμβάνει τις αρχές της εφημερίδας, ιδίως μετά την ευμενή αποδοχή της από το ανιγωνιστικό κοινό ως «δασκάλου της κοινωνίας» (αρ. φ. 8, 21 Ιουν. 1880). Στο φ. 12 (19 Ιουλ. 1880) στο κύριο άρθρο με τίτλο «Εκ των ολίγων πολλά», γίνεται μια αναδρομή στις εκδοτικές πρωτοβουλίες στην Κρήτη μετά το 1878 και επαναλαμβάνεται η πρόθεση της εφημερίδας «να ελέγχη τας παρεκτροπάς αίνετες συνήθως κρύπτοντας όπισθεν της εξουσίας».

Η ύλη οργανώνεται σε στήλες όπως: «Επιχώρια. Τηλεγραφήματα (Πρακτορείον Βορδεάνου)».

«Τα εν Ελλάδι», «Ειδήσεις εκ Κων/Πόλεως», «Εξωτερικά», «Πολιτική Επιθεώρησης», «Ανατολική Κατάσταση» για τις πολιτικές ειδήσεις, «Εμπορικόν Δελτίον» με οικονομικές και εμπορικές ειδήσεις. Δεν είναι γνωστά τα ονόματα των αρθρογράφων, εκτός του Σ.Α. Σταυρούδη και κάποιων επιστολογράφων, ο τακτικότερος των οποίων σχολιάζει την επικαιρότητα στην τοπική διάλεκτο με τα ψευδώνυμα «Μανώλης από τα Πλακάωνα», «Μανώλης από το Λούλο Κεραμειών», «Καλαδομανώλης από το Ατζιπόπουλο». Η διανομή της γινόταν ταχυδρομικά ή σε σημεία διάδεσης σε καταστήματα των Χανίων ή στα πρακτορεία του ελληνικού Τύπου για την υπόλοιπη Κρήτη. Κυκλοφορούσε στις μεγάλες πόλεις της Κρήτης, στην Αθήνα και είχε συνδρομητές στην Κωνσταντινούπολη, στην Αλεξάνδρεια, ακόμη και στη Ρωσία με τιμητική άδεια της αυτοκρατορικής κυβέρνησης.

Παρά την ηλιόφεια της αρθρογραφίας η Γενική Διοίκηση ενοχλούνταν από τις επισημάνσεις και τις προτάσεις της. Η κριτική για την παύση του επισκόπου Χανίων Γαβριήλ το καλοκαίρι του 1880 και κάποια ευθυμογραφήματα για την ακαθαρσία της πόλης (αρ. φ. 24, 11 Οκτ. 1880) ενόχλησαν τις αρχές. Η κριτική αρθρογραφία αποκορυφώθηκε στα φ. 31 και 32 (30 Νοε. και 6 Δεκ. 1880), όπου καταδικαζόταν ευθέως η «χαμέρπεια και η κολακεία» που κατακλύζει τη Διοίκηση, ο αναξιοκρατικός διορισμός των αξιωματούχων της χωροφυλακής, η «προς ωφέλειαν των κυβερνώντων και βλάβην του τόπου» τροποποίηση του οικονομικού προϋπολογισμού, ο οποίος είχε καταρτιστεί στην Κωνσταντινούπολη κ.ά. Στις 10 Δεκεμβρίου 1880 το Γενικό Διοικητικό Συμβούλιο Κρήτης εκδίδει αυστηρή προειδοποίηση προς την εφημερίδα για διαστροφή της αλήθειας και απόδοση ανυπόστατων μορφών προς τη διοικητική αρχή, γιατί δεν επιλαμβάνεται η δικαιοσύνη, αλλά η Διοίκηση, ενός θέματος υποτιθέμενης παρανομίας μιας εφημερίδας. Επαναλαμβάνοντας τις θέσεις αρχόν *Τα Απτερά* καταδέχονται ότι ορμώμενα από υψηλότερους σκοπούς θα καταφέρονται «κατά παντός μέτρον τείνοντες να βλάβη τη κτηθέντα προνόμια και τον τόπον να αδικήση, εις δε το μέλ-

λον να καταστρέψη την γλυκείαν περί αισωτέρου μέλλοντος ελπίδα του Κρητικού λαού». Όπως αποκαλύπτει η εφημερίδα, το Διοικητικό Συμβούλιο δίνει αυστηρή διαταγή στους υπαλλήλους του Τυπογραφείου της Διοίκησης, «όπως μη συμπράξη του λοιπού ουδείς του τυπογραφείου εις εκτύπωσιν των *Απτέρων*» (αρ. φ. 34).

Η εφημερίδα αντιμετωπίζει εκτυπωτικά προβλήματα, που έχουν γίνει ήδη αισθητά από το φ. 5 (31 Μαΐου 1880). Έτσι, από το φ. 15 (26 Ιουλ. 1880), πλην των συνδρομών, ζητούνται επιπλέον από τους επιστολογράφους και τους λοιπούς συνεργάτες και «τυπωτικά». Σφοδρές επιθέσεις κατά της Γενικής Διοίκησης θα εξαπολύσει επίσημη σε επόμενα φύλλα της, όπου θα διερωτάται για την ισχύ της Σύμβασης της Χαλέπας, θα δυσανασχετεί για τη μετονομασία σε «Διατάγματα» των εγγράφων της Διοίκησης, θα στηλιτεύει και ελέγχει δικαστικές και διοικητικές ατασθαλίες, προβλέποντας ότι «δεν είναι διόλου παράδοξον να εκσφενδονισθώσι καθ' ημών και πάλιν εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου νέα απειλή δικη αναθέματος». Στο τελευταίο φύλλο ο αντιπολιτευτικός τόνος είναι δριμύτης· ζητείται «κάθαρος του δημοσίου βίον», επισημαίνεται «έλλειψις σεβασμού προς τους νόμους και την τάξιν» και αναρωτιέται μήπως παρασκευάζεται «εν τη πατρίδι του Μίνωος πολιτική αίρεσις» που θα διαפשίει «τας χρυστάς περί του μέλλοντος της πατρίδος ελπίδας». Πιο ενοχλητική κρίνεται η λεπτομερής δημοσίευση επεισοδίων στο ειρηνοδικείο Χανίων και στο διοικητήριο και του ξυλοδαρμού του δικηγόρου Κ. Μητσotάκη από τον διοικητικό σύμβουλο Ρούσο Κουνδουράκη. «εν τους βλέμμασι του συνταγματάρχου της Χωροφυλακής, και ενώπιον πολλών υπαλλήλων». Το θέμα πήρε διαστάσεις, εξέθεσε τη Διοίκηση και πιθανότατα «τερμάτισε τον βίον των *Απτέρων*» μετά και τις δηλώσεις του αμερικανού πρόξενου William Stillman, ο οποίος «έφριξε εις το άκουσμα ότι αι αρχαί παρέρστησαν γελώσαι και θεάτραι του συμβάντος».

Τα Απτερά παύτηκαν με εντολή του Γενικού Διοικητή Κρήτης αλλά υπήρχε εκδοτική τους συνέχεια με την ίδρυση, στις 10 Απριλίου 1881, της εφ. *Τα *Λευκά Όρη* από τον Κ.Κ. Μητσotάκη. Σε σημείωση του πρώτου φύλλου η εφημερίδα απειθύνεται στους εγγεγραμμένους συνδρομητές της ενημερώνοντάς τους ότι «πανθείσης της εφημερίδος *Τα Απτερά* υπό της Γεν. Διοικήσεως, τα *Λευκά Όρη* θα

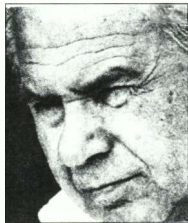
υποστέλλονται εις τους συνδρομητάς». Όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα των *Λευκών Ορέων*. Τα *Απτερα*, παρά την ειδοποίησή της επανακυκλοφορίας στις 4 Ιουνίου (*Λευκά Όρη*, αρ. φ. 7, 23 Μαΐου 1881), στους μήνες που ακολούθησαν γνώρισαν σκληρές δικαστικές διώξεις, ο εκδότης Παπαδάκης έγινε στόχος της εκδικητικότητας της αστυνομίας και του εισαγγελέα, δέχτηκε δολοφονική επίθεση (*Λευκά Όρη*, αρ. φ. 26, 30 Σεπτ. 1881) και τελικά προφυλακίστηκε (*Λευκά Όρη*, αρ. φ. 28, 14 Οκτ. 1881) και παραπέμφθηκε σε δίκη (*Λευκά Όρη*, αρ. φ. 31, 4 Νοε. 1881). Το μακροσκελές κατηγορητήριο που ουσιαστικά ματαίωσε κάθε ελπίδα επανέκδοσης της εφημερίδας του, έκανε λόγο για βαρύτατα αδικήματα, όπως διέγερση σε στάση από τις στήλες των *Απτέρων*, διαφήμιση και συκοφάντηση του Γενικού Διοικητή Κρήτης, εξύβριση των συμβουλών, συκοφάντηση των δικαστικών αρχών κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1880), ΙΑΚ (πλ. σ., το πρώτο τεύχος σώζεται μονόφυλλο).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ξενοφών Παγκαλιάς, «Οι κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα», *Κρητική Εστία*, τχ. 260/261 (1980), 407· Θεοχάρης Δετοράκης, *Η συμβολή του τύπου στην υπόθεση της κρητικής ελευθερίας*, Χανιά, εκδ. [Φιλολογικού Συλλόγου Χανίων] «Ο Χρυσόστομος», 1989· Γιάννης Δημ. Γοϊθής, *Χανιά, 1252-1940*, Αθήνα, Γνώση, 1993, σ. 215· Θεοχάρης Δετοράκης, *Σφαργίδες Κρητικής ελευθερίας (1821-1898)*, Ηράκλειο 1998, σ. 182 «Κρήτη - Τύπος», *ΜΕΕ Παύλου Δραναδάκη*, τ. ΙΕ', εκδ. Φοίνιξ ΕΠΕ, β' έκδ., χ.χ. σ. 164-166· Μιχ. Γρηγοράκης, *Χανιώτικος Τύπος 1831 - 1981*, Χανιά, εκδ. *Χανιώτικα Νέα*, 2004, σ. 9· Ζωή Μητσούκη, *Κωνσταντίνος Κ. Μητσούκης, Στην Αυγή της Κρητικής Ελευθερίας, 1868-1898*, Αθήνα, Παπαζήση, 2004, σ. 183.

ΣΤΑΥΡΟΣ Γ. ΠΛΑΝΑΚΗΣ

Απτόσογλου, Βύρων [Byron]

(Κωνσταντινούπολη, 1923-Αθήνα, 1990). Σκιτσογράφος. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όταν ήταν επτά χρονών. Σπούδασε γλυπτική στη Σχολή Καλών Τεχνών. Διέπρεψε ως σκιτσογράφος, υπογράφοντας ως «Byron».

Έγινε συνεργάτης πολλών εφημερίδων (**Ακρόπολις*, **Αθηναϊκή* κ.ά.) και περιοδικών ποικίλης ύλης (*Ρομάντσο*, *Φαντασία*, **Βενετία*). Κύριος τομέας του όμως ήταν τα αστυνομικά περιοδικά (**Μάσκα* 2^{ης} και 3^{ης} περιόδου, *Σφίγγα*, *Μασκόιλα*, *Μυστή-*

ριο) και κυρίως τα παιδικά (**Ελληνόπουλο*, **Θησαυρού των παιδιών*, **Σινεάκ*).

Το 1950 συνεργάστηκε με τον Θέμο *Ανδρέοπουλο στο *TAM TAM* (περ. Α'), και με την «Άγκυρα» στα π. *Ταρχάν και *Ταρχάν-Γκαούρ* του Νίκου Ρούτσου, όπου έκανε την εικονογράφηση μαζί με τον *Μποστταντζόγλου. Το 1951 ζωγράφιζε (τάλι μαζί με τον Μποστό) στον *Γκαούρ-Ταρχάν* και στον *Κουρσάρο*, που τότε έβγαζε μόνος του ο Ν. Ρούτσος. Το 1956 εργάστηκε στο π. *Ιπτάμενος Γίγας* (έκδοση Θ. Μικρόπουλου, κείμενα, Γ. Μαμαρίδη), το 1959 στον *Μικρό Φαντομά* (έκδοση Απόλ. Παπαδημητρίου και υιού, κείμενα Ν. Ρούτσου). Υπήρξε πολύτιμος συνεργάτης των «Εκδοτικών επιχειρήσεων» των *Ανεμοδουρά και Γεωργιάδη. Εικονογράφησε τα π. *Υπεράνθρωπος, *Μικρός Ηρώς, *Εικονογραφημένος Μικρός Ηρώς*, *Τάργκα*, *Γέλιο του παιδιού*, *Δεκατρία*, *Πλανητάνθρωπος*, *Γεράκι ο νέος Υπεράνθρωπος*, *Γκρέκο ο ήρωας των γηπέδων*, *Ζορρό της ζούγκλας*, *Καλ ο κύριος της ζούγκλας*, *Τον ο υπερκόσμιος*, *Ιπτάμενο βέλος*, *Μικρός Ιππότις*, *Μικρός Μπορλοτιέρης*, *Ταγκόρ*, *Κερανώς το παιδί που έσωσε τον κόσμο*, *Μικρός Ταρχάν*, *Τζων Γκρηκ*, *Αετός των γηπέδων*, *Λάσσο*, *Μίστερ Νο* κ.ά. Το 1971 στο π. *Ομπραξ (της ίδιας εταιρείας) δημοσιεύτηκαν μερικές παλιές περιπέτειες του *Υπεράνθρωπου*, τις οποίες ο Byron πλαισίωσε με λίγα νέα σχέδια του. Το 1984, ως εκδότης, κειμενογράφος και σκιτσογράφος, κυκλοφόρησε τον *Εικονογραφημένο Καραγκιόζη*. Συνεργάστηκε τέλος με αρκετά από τα νεότερα εικονογραφημένα περιοδικά των εκδόσεων του Ανεμοδουρά.

Υπήρξε ακούρατος, όπως αποδεικνύει και ο τεράστιος όγκος της δουλειάς του. Δεν είναι υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι η επιτυχία πολλών περιοδικών οφείλονταν κατά ένα μεγάλο μέρος στον Βύρων Απτόσογλου και τις μοναδικές εικόνες του. Για τον αξέχαστο Byron γράφτηκε κάποτε στο π. *Τηλέραμα* από τον Μάνο Αντώνωρο ότι «ζωγράφιζε τα όνειρα μιας ολόκληρης γενιάς».

Τον Ιανουάριο 1998, σε μια έκθεση στο πολιτιστικό κέντρο «Μελίνα Μερκούρη» στο Θησείο, το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο και ο Δήμος Αθηναίων τίμησαν τον μεγάλο καλλιτέχνη για το ανεπανάληπτο έργο του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυρ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & κόμικς*, Αθήνα 1998· Ν. Ζωμπούλης, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΠΟΥΛΟΣ

ξάρτητη από την ανάληψη της θέσης αυτής: η συνεργασία του προφανώς είναι προγενέστερη της ημερομηνίας αυτής και δεν επηρεάζεται από την αποχώρησή του. Αναφέρονται ακόμα ανταποκριτές από την περιφέρεια του νομού και εμφανίζονται ψευδωνυμικές υπογραφές περιστασιακά αρθογράφων («Εθνος», «Ω.», «Εις Λακεδαιμόνιος», «Εσπερος», «Ξ.»). Από 27 Σεπτ. - 11 Δεκ. 1880 (αρ. φ. 343-346) εμφανίζεται η ανυπόγραφη «παραφυλλίς» που φέρει τον τίτλο «Κόπιανος», με αριθμηση 1-4. Στόχο της αποτελεί «να φοβίξη πάντα κακόν». Η ύλη της χαρακτηρίζεται ως ιδιόρρυθμη και ποικίλη. Αναδημοσιεύει «και αλλοτρίους συντόμους διατριβάς», υπογεγραμμένες ή με αρχικά μόνο, όπως επίσης και άρθρα από το *Ρωμαγαί και το *Μη χάνεσαι.

Παρόλο που δηλώνεται ως εβδομαδιαία εφημερίδα, παρατηρείται αξιάζα ως προς την κυκλοφορία της. Η μη καταβολή της οφειλόμενης συνδρομής φαίνεται να αποτελεί την εξήγηση: «Το καλλίτερον θεαίως θα ήτο να είχε συμποητάς κατ' όνομα και πράγμα, αλλά ο επαρχιακός τύπος εισέτι δεν επестηρίχθη» (1 Ιαν. 1873, αρ. φ. 172).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (σχεδόν πλ. σ.: αρ. φ. 1-443, 20 Φεβρ. 1863 - 18 Ιουλ. 1889).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 39.

ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΙΑΛΙΕΡΗΣ

Η Αργολίς

Εβδομαδιαία Εφημερίς - Ανεξάρτητον Οργανον των συμφερόντων του Νομού Αργολίδος & Επαρχίας Κυνουρίας, Ναυπλίου και Αργος. 12 Φεβρ. 1956 - 18 Μαΐου 1958, αρ. φ. 1-30. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-διευθυντής-υπεύθυνος: Νικόλαος Ερρ. Σταυριανόπουλος. Μότο: «Το να κάνει τον καλό, ενώ είναι η μεγαλύτερη υποκειμενική αξία, δεν έχει καμία απολύτως αντικειμενική αξία, εάν ο άλλος δεν είναι ικανός να το δεχθή» (12 Φεβρ. - 29 Απρ. 1956, αρ. φ. 1-10). Άλλοι υπότιτοι: Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς Νομού Αργολίδος (6 Μαΐου - 24 Ιουν. 1956, αρ. φ. 11-17)· Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς (1 Ιουλ. - 5 Αυγ. 1956, αρ. φ. 18-21)· Εβδομαδιαία Παναργολική Εφημερίς Ελέγχου και Ενημερώτητος (15 Δεκ. 1957 - 18 Μαΐου 1958, αρ. φ. 22-30), Εβδομαδιαία (Κυριακή) και τετρασελίδη -ορισμένα φύλλα δισελίδα- και εξεστηλή, σχήματα 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 1,50 δρχ.

Συνδρομές εσωτερικού: 70 δρχ. και 35 δρχ. (εξαμηνιαία). Συνδρομές εξωτερικού (ετήσια): αρχικά 15 δολ. ΗΠΑ και από 25 Μαρτ. 1958 (αρ. φ. 25) 10 δολ. (ετήσια) Ιραφεία: «Εν Ναυπλίω: Οδός Βασιλίσσης Όλγας 21 [και Ασκληπιού 31 από 15 Δεκ. 1957, αρ. φ. 22]. Εν Άργει: 11πλεία Αγίου Πέτρου». Τυπογραφείο: Νικολάου Χρ. Σκουτέρη στην Κόρινθο (12 Φεβρ. - 3 Ιουν. 1956, αρ. φ. 1-15 και 25 Μαρτ. 1958, αρ. φ. 25). Νικ. Σακουλιδή στην Αθήνα (1 Ιουλ. 1956, αρ. φ. 18). Ιωάννη Γιάννανη στην Κόρινθο (29 Ιουλ. - 5 Αυγ. 1956, αρ. φ. 20-21), Σπυρ. Γεωργιόπουλος στην Κόρινθο (15 Δεκ. 1957, αρ. φ. 22) και Ευαγγ. Τσαγκαράκη στη Νίκαια (2 Μαΐου 1958, αρ. φ. 28).

Μοναδική της φιλοδοξία αποτελεί η πρόσσιση των καταπατημένων συμφερόντων του νομού και η ευημερία των κατοίκων, δημιουργώντας ταυτόχρονα «μίαν παράδοσιν του ελευθέρου και

Η ΑΡΓΟΛΙΣ ΚΥΡΙΑΚΗ 12 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1956. ΕΒΔΟΜΑΔΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ & ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ. ΑΝΟΙΧΤΟ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ. Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΡΓΑΤΙΑ ΤΗΣ ΕΜΠΡΟΣΕΣ ΜΑΣ Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ Κ. Γ. ΚΑΛΑΪΤΗΣ ΣΤΟ ΑΝΟΙΧΤΟΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ 'ΑΡΓΟΛΙΑΣ. ΟΜΑΔΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΑΡΧΗ Κ. Γ. ΚΑΛΑΪΤΗ.

ΤΟ ΕΜΠΡΟΣΕΣ ΚΟΡΜΑΤΙ ΠΡΟΪΚΤΟΝ ΤΙΣ ΜΑΤΙΕΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΟΥΣ ΤΗΣ ΑΡΓΟΛΙΑΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΤΟ ΕΜΠΡΟΣΕΣ

Η ΟΡΓΗ ΤΗΣ ΕΜΠΡΟΣΕΣ ΕΞΗΜΑΝ

αδεσμεύτου τύπου» (12 Φεβρ. 1956, αρ. φ. 1). Το ενδιαφέρον της εστιάζεται κυρίως στην πολιτική πραγματικότητα. Πλήρως εναρμονισμένη με το μεταμυθολογικό κλίμα, εξαπολύει επίθεση εναντίον του «Κόκκινου λέοντος» που «καραδοκεί την εύθετον στιγμήν διά να πλήξη τας σάρκας μας». Παράλληλα, καθώς κυκλοφορεί παραμονές εκλογών, φαινομενικά καλύπτει εξίσου τις περιοδείες όλων των Κεντρών και Δεξιών κομμάτων· εντούτοις φροντίζει να προβάλλει εντέχνως τον υποψήφιο της αρεσκείας της («Η προεκλογική κίνησης εις τον Νομόν Αργολίδος. Η “ορφανή” υποψηφιότης του κ. Μανιαδάκη», 12 Φεβρ. 1956, αρ. φ. 1). Η θεματική είναι κατά κύριο λόγο στραμμένη προς την τοπική κοινωνία και τα ζητήματά της, χωρίς όμως να αποκλείεται το ενδιαφέρον και για τα ευρύτερα πολιτικά ζητήματα. Έτσι, η «μεγάλη έρευνα της Εφημερίδος μας», την οποία εγκαινιάζει το πρώτο φύλλο, έχει ως θέμα «τα διάφορα ζωτικά προβλήματα της περιφέρειάς μας», για να ακολουθήσει η πραγμάτευση του εξηλεκτισμού, αλλά και του ζητήματος της Κύπρου. Παράλληλα, περιλαμβάνει ειδήσεις τοπικές, κοινωνικές και αστυνομικές, ρεπορτάζ για τα οικονομικά ζητήματα της περιοχής, αθλητικά και πολιτιστικά νέα. Δίνει συμβουλές στη γυναίκα, αλλά και στον αγρότη. Φιλοξενεί άρθρα επετειακά, ιστορικού, λογοτεχνικού ή δρασκευτικού περιεχομένου, διβλιοκρισίες, λογοτεχνικά και περιηγητικά κείμενα σχετικά με την περιοχή. Δημοσιεύει ακόμη ποιήματα και επιστολές αναγνωστών, μικρές αγγελίες και προεκλογικές καταχωρήσεις υποψηφίων βουλευτών (συνδεδεμένες από φωτογραφίες τους) ή μετεκλογικά ευχαριστήρια. Η ύλη αυτή καταχωρίζεται σε αντίστοιχες στήλες. Η επανακυκλοφορία της εφημερίδας το 1958 όμως σημαίνει κατάργηση των περισσότερων από τις στήλες αυτές και καθιέρωση νέων.

Το όνομα που σταθερά υπογράφει άρθρα, ιδίως στα πρώτα φύλλα, είναι του ιδιοκτήτη Νικόλαου Σταυριανόπουλου. Σ' αυτόν μάλλον πρέπει να αποδοθούν και τα κατοπινά άρθρα που φέρουν την υπογραφή «Η Αργολίς». Εμφανίζονται όμως ως υπογραφές και άλλα ονόματα, ψευδώνυμα ή αρχικά ονομάτων, τα περισσότερα από τα οποία σπανίως επανεμφανίζονται («Χρυσόστομος Δελιγιαννόπουλος, Αρχιμ. – Ιεροκήρυξ Αργολίδος», Τάκης Ζαβαλιέρης, ο «εν Αθήναις συνεργάτης μας» Γεώργιος Βελαχουτάκος, Χ. Χάρης, Σταύρος Χου-

ντάλας, Ορέστης Σχοινάς, Καλλιόπη Κορδοπάτη, Γιάνκος Κουτσούκος, Μιχάλης Χελιώτης, «ο Γεωπόνος Γεωργικών Εφημερών Λν. Στ. Μπουχούτσος», «Ο Παρασκηνιακός», «Ν.Γ.Χ.» ή «Χ.Χ.»).

Είναι ενδιαφέρον ότι η σύνταξη απευθύνει πρόσκληση σε όσους από τους αναγνώστες θέλουν να γίνουν ανταποκριτές «εις τας πόλεις και τα χωρία της Αργολίδος ή αλλαχού», να απευθυνθούν για το σκοπό αυτό στα γραφεία της. Αναφέρει επίσης ότι διανέμεται τόσο εντός του ομώνυμου νομού όσο και στην Αθήνα και τον Πειραιά. Εντούτοις αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και διακόπτει την κυκλοφορία της (5 Αυγ. 1956, αρ. φ. 21). Επανακυκλοφορεί όμως στις 15 Δεκ. 1957 (αρ. φ. 22) με ανανεωμένη ύλη, αλλά κλείνει την Κυριακή μετά τις εκλογές του Μαΐου 1958, δημοσιεύοντας λεπτομερώς τα αποτελέσματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΕΡΗΣ

Αργοναύτης

Πολιτική φιλολογική και των ειδήσεων. Βατούμ, 14 Ιουλ. 1912 - Μάρτ. 1918. Εκδότης-διευθυντής-υπεύθυνος διαχείρισης: Σταύρος Χ. Γαληνός, επιχειρηματίας. Υπεύθυνος σύνταξης: Αχιλλέας Δημητριάδης, ο οποίος είχε την ίδια θέση και στην εφ. *Εθνική Δράσις του Φίλιππου Φιλιππίδη. Ο υπότιτλος σημειώνεται, ρωσικά και ελληνικά, διευκρίνιση που υπήρχε σε όλες, σχεδόν, τις ελληνικές εφημερίδες των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Ημερήσια εφημερίδα.

Μέχρι το 1912 ο εκδότης Στ. Γαληνός εξέδιδε την εφ. *Εθνική Φωνή*, με πρότερο τίτλο *Εθνική Δράσις, η οποία ανήκε στον Φίλιππο Φιλιππίδη, αργότερα συνεκδόθη της *Εθνικής Φωνής*. Μια διαμάχη, όμως, ανάμεσα στον Γαληνό και στον Φιλιππίδη είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση του πρώτου και την επανέκδοση στο Ροστόβ της εφ. *Εθνική Δράσις*. Μοναδικός εκδότης της εφ. *Αργοναύτης* παρέμεινε ο Σταύρος Γαληνός.

Η εφ. *Αργοναύτης* ακολούθησε στην αρθρογραφία της, κατά την πρώτη περίοδο, την πολιτική της προκατόχου της εφ. *Εθνική Δράσις*. Αγωνιζόταν για την ελληνοαρμενική συνεργασία κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε αντίθεση με την εφημερίδα της Οδησού *Κόσμος, που υποστήριζε την ελληνοσερβική συνεργασία. Αλλά και οι δύο εφημερίδες έγραφαν διαρκώς ότι μόνον η Ρωσία θα

μπορούσε να υπερασπισθεί αποτελεσματικά τα δικά του χριστιανικών λαών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Μιλτιάδης Κίμ. Νυμφόπουλος, που έγραφε στον *Αργοναύτη*, αναφέρει ότι: «Η εφημερίδα αυτή έπαιξε θαυμάσια τον ρόλο της [...]. Οι ελληνικές εφημερίδες της Τραπεζούντας δεν τολμούσαν να γράφουν νέα του πολέμου. Ο *Αργοναύτης* ανέγραφε με θάρρος πολεμικές ειδήσεις από τα διάφορα μέτωπα του Βαλκανικού πολέμου, και γι' αυτό γινόταν ανάρπαστος από τους Έλληνες του Πόντου. Στην Σάντα έτυχε τότε να είμαι μόνος εγώ συνδρομητής και ανταποκριτής του *Αργοναύτη*, όταν δε μου ερχόταν το φύλλο έκαμνε ένα γύρο σ' όλες τις ενορίες της Σάντας, όπου γινόταν πανζουρλισμός για τις νίκες του ελληνικού στρατού».

Ανάμεσα στους τακτικούς συνεργάτες της εφημερίδας ήταν ο «Ανατολίτης» (ψευδώνυμο του Πάγκου Κανονίδη-Τοπχαρά). Την εποχή εκείνη, ο Κανονίδης βρισκόταν στην Ανάπα, κληρημένος για τις ιδέες του από τους συμπατριώτες του στον Πόντο. Η εφ. *Κόκκινος Καπνός, στις 3 Ιουλίου 1935, έγραψε για την περίπτωση του Κανονίδη: «Μα κι εκεί τον κληρήσανε, γιατί αυτός έγραψε ένα θρονετό άρθρο «Οι χουλιγκάνοι του χλομού άστεος» ενάντια στον ιεραποστολέα της Τραπεζούντας στην ελληνική εφημερίδα *Αργοναύτης* που δημοσιεύτηκε χωρίς την επίβλεψη του συντάχτη. Τότε οι ελληνικές εφημερίδες της Τραπεζούντας ανοίξανε έφοδο ενάντια σ' αυτόν και απαιτούσαν απ' την ελληνική "ιερά κοινότητα" να διώξουν τον σύντροφο Κανονίδη απ' τα ελληνικά σκολειά της Ρωσίας. Γι' αυτό η εφορία της Ανάπας τον έδιωξε αμέσως απ' το σκολειά». Όπως σημειώνει ο Κ. Κασκαμάς στο άρθρο του «Γιάνκος Κανονίδης», που δημοσιεύθηκε στον *Κόκκινο Καπνό*, στις 26 Δεκεμβρίου 1935, την πρωτοβουλία για τους διωγμούς εναντίον του Κανονίδη είχε αναλάβει η *Ηχώ του Πόντου, που εξέδιδαν στην Τραπεζούντα οι τυπογράφοι Γ. Μιχαηλίδης και Κ. Συμεωνίδης: «Απαντώντας η κιτρινοφυλλάδα αυτή στο άρθρο του, σύστηνε στην κοινότητα, όπου υπηρετούσε, να αποδιώξει απ' το ιερό της σκολειό τον άδικο μαλλιανοσοσιαλιστή, κατ' ευφημισμό ακανόνιστο Κανονίδη. Οι κοσμοαπάσθηδες της κοινότητας υπακούσανε στις διαταγές των πατρώνων τους και ο ποιητής βρήκε άσυλο στο χωριό Βιτζώφ, απ' όπου τον ανακάλεσε αργότερα πίσω στην πόλη η επανάσταση». Στους συνεργάτες του *Αργοναύτη* ανήκε και ο Παυτελής Μελανοφρύδης, που διετέλεσε από το 1913

διευθυντής του λυκείου της Μονής Γουμερά και παράλληλα είχε αναπτύξει σημαντική δημοσιογραφική δραστηριότητα, στον Πόντο και τη Ρωσία.

Ο *Αργοναύτης* κυκλοφορούσε σε όλη τη Ρωσία και κατά το διάστημα της κατοχής του ανατολικού Πόντου από τους Ρώσους (1916-1918), και στον Πόντο. Έφτανε σε όλες τις παράλιες και μεσόγειες παροικίες της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα, στο κυβερνείο Καρς, στη Γεωργία και στο Αζερμπαϊτζάν (220000 Έλληνες το 1919), στο Κρασνοντάρ (Κουμπάν), στο Τερέκ / Σταυρούπολη (110000 Έλληνες), Αζοφική (Διοίκηση του Δον, 185000 Έλληνες), στην Κριμαία (65000 Έλληνες), στην Ουκρανία (35000 Έλληνες το 1918).

Τον Μάρτιο 1918 διέκοψε την έκδοσή της μετά από πιέσεις των Σοβιετικών στον ιδιοκτήτη, Σταύρο Γαληνό, που ήταν αντικομμουνιστής, επειδή τον υποχρέωσαν να τυπώνει στο τυπογραφείο του και την εφημερίδα των ελλήνων κομμουνιστών του Βατούμ *Χαραυγή. Η τελευταία εκδόθηκε στις αρχές του 1917 σε άλλο τυπογραφείο· δεν ήταν ποντιακή, μολονότι συνεργάστηκαν σε αυτήν αρκετοί Πόντιοι. Η σύγκρουση του Γαληνού με τους Έλληνες κομμουνιστές του Βατούμ φαίνεται από την καταχώρηση, στις 28 Ιανουαρίου 1918, του ακόλουθου δημοσιεύματος στη στήλη «Χρονικά» της εφημερίδας του: «Παρά το εν τη πόλει μας επαναστατικό κομμάτι, που ελάβομε την εξής δήλωση ήν και δημοσιεύομεν χρονογραφικώς: Το ιδιοκτήτη του τυπογραφείου κ. Γαληνό. Συμφώνως αποφάσεως του Συμβουλίου των εργατών, από 16 τρέχοντος, το επαναστατικό κομμάτιον της πόλεως Βατούμ φέρει εις γνώσιν υμών ότι εν περιπτώσει καθ' ήν θα φέρητε εμπόδια εις την εκτύπωσιν της σοσιαλιστικής εφημερίδος *Χαραυγή*, το τυπογραφείον σας θα κατασχεθή και υμείς θα παραπεμφθήτε εις το στρατιωτικόν δικαστήριον». Ο Γαληνός πούλησε το τυπογραφείο του *Αργοναύτη* στο «Εθνικόν Συμβούλιον» του Πόντου, το οποίο το χρησιμοποίησε για την έκδοσή, το 1918, της εφ. *Ελεύθερος Πόντος*.

Ο Γαληνός μετανάστευσε στην Ελλάδα με την ανταλλαγή του 1922-1923. Πέθανε στις 5 Δεκεμβρίου 1936 και η αγγελία του θανάτου του έγινε με το ακόλουθο μονόστιχο, στα *Ποντιακά Φύλλα* (αρ. τχ. 9/10): «απέθανε στις Αθήνας ο Σταύρος Γαληνός. Ο εκλιπών κατήγετο από την Τραπεζούντα (1864-1936), εγκατασταθείς δε στο Βατούμ του Καυκάσου, εξέδιδε από το 1912-1918 την ελληνικήν εφημερίδα *Αργοναύτης*. Από τις στήλες της εφη-

μερίδος του υπεστήριξε κάθε εθνικήν δράσιν των Ελλήνων της Ρωσίας και εν γένει συνέδραμεν υλικώς και ηθικώς κάθε πατριωτικήν προσπάθειαν».

Στο π. *Ποντιακή Εστία* του 1984 αναδημοσιεύονται κείμενα από την εφ. *Αργοναύτης*: «Η εφημερίδα *Αργοναύτης* Βατούμ Ρωσίας» (αρ. τχ. 54, 55), «Δημοσιεύματα της εφημερίδας *Αργοναύτης* Βατούμ Ρωσίας» (αρ. τχ. 59).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή. Κ. Φωτιάδη (Θεσ/νίκη).

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΙΣΙΔΗΣ

Αργοναύτης /The Argonaut

Ετήσια ελληνοαμερικανική έκδοσις φιλολογίας και δράσεως / An annual review of American Hellenic life and thought. Αθήνα / Νέα Υόρκη. 1959-1962. 1967. Ιδρυτής-συντάκτης: Ηλίας Κ. Ζιώγας. Ετήσια έκδοση. Διαστάσεις: 30x23 εκ.

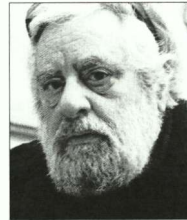
Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αυτού που ο ιδρυτής του ονόμαζε με μια δόση υπερβολής «ελληνοφώνη αγωνιστική έκδοσις περιωπής», με άλλα λόγια μια στρατευμένη ελληνοαμερικανική δημοσιογραφία που ήταν ιδιαίτερα έντονη τη δεκαετία του 1950 και τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Ήταν η εποχή που η μείωση, μετά το 1924, της μετανάστευσης από την Ελλάδα είχε στερήσει την ομογένεια από «νέο αίμα» και ορδώνονταν έντονα

το φάσμα της αφομοίωσης, μέχρι να σημειωθεί νέα ροή της ελληνικής μετανάστευσης για μια δεκαετία μετά το 1968. Το περιοδικό, που συμπεριελάμβανε μερικές σελίδες στα αγγλικά, αποσκοπούσε στη προβολή του ελληνικού πολιτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ. ΕΚΠΑ. ΚΝΕ/ΕΙΕ. Ρ.Υ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Αργυράκης, Μίνωσ

(Σμύρνη, 1920 - Αθήνα, 1998). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, σκηνογράφος. Ήρθε στην Ελλάδα πρόσφυγας με την οικογένειά του μετά την ήττα στην μικρασιατική εκστρατεία. Σπούδασε οικονομικά στην

Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επισημάτων και ύστερα από εξετάσεις στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, στις οποίες απέτυχε δύο φορές (1943, 1946), έκανε ελεύθερες σπουδές σχεδίου και ζωγραφικής. Δούλεψε ως σκιτσογράφος από το 1953 σε εφημερίδες και περιοδικά στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (*Ελευθερία, *Η Αυγή*, *Réalités*, *Le Combat*, *London Magazine* κ.ά.). Εργάστηκε επίσης ως σκηνογράφος στο θέατρο και την τηλεόραση (*Το λούνα παρκ*, 1974-1981). Το 1964 ίδρυσε μαζί με τους Γιάννη Τσαρούχη και Ευγένιο Σπαθάρη το πρωτοποριακό θέατρο «Κιβωτός της Άμυ» στην Πλάκα. Κατά την περίοδο 1967-1974 έζησε στο Λονδίνο, το Παρίσι, τη Στοκχόλμη, την Ισπανία και τη Δανία.

Πραγματοποίησε ατομικές εκθέσεις (1954, αίθουσα εφ. *Το Βήμα* 1956, γκαλερί «Μόνικα Πέην» 1959, Παρίσι, «Librairie Anglaise» 1962, Ελληνοαμερικανική Ένωση 1963, γκαλερί «Ζυγός» 1966, γκαλερί «42» 1968, Λονδίνο, «Gallery Walton» 1970, Κοπεγχάγη, Μουσείο Odense 1973, γκαλερί «Στροφή» 1974, «Αίθουσα Τέχνης Αθηνών» 1976, «Αίθουσα Γιάννη Σταθά» 1982, «Γκαλερί Ευγένη» κ.ά.), ενώ συμμετείχε και σε ομαδικές εκθέσεις (1948, 1952, Πανελλήνιες 1955, Νέα Υόρκη, «Sagittarius Gallery» 1957, Μόσχα, Διεθνές Φεστιβάλ Νεότητας 1963, Τολεντίνο Ιταλίας, Μπιενάλε Σχεδίου 1981, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών 1986, γκαλερί «Μέδουσα» 1992, «Μι-

ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΗΛΙΑΣ Κ. ΖΙΩΓΑΣ
ΑΡΧΙΣΤΥΝΑΚΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΝΑΚΟΥΛΗΣ

ΤΟΜΟΣ Β'
ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ
1960-1962

THE ARGONAUT

AN ANNUAL REVIEW OF AMERICAN
HELLENIC LIFE & THOUGHT

PUBLISHER & EDITOR IN CHIEF ELIAS C. ZIOGAS
EDITOR TH. GIANNAKOULIS
NEW YORK - 1963

κρασιάτες-Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης, 1922-1992 Μνήμες», Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηνών κ.ά.). Το 2001 πραγματοποιήθηκε μεταθανάτια αναδρομική έκθεση έργων του στα εκπαιδευτήρια «Ελληνογερμανική Αγωγή». Εικονογράφησε διβλία (Ν. Καζαντζάκης, *Άγιος Φραγκίσκος της Ασιζής*, Αθήνα 1956· Γ. Θεοτοκάς, *Βραδυνάει*, Αθήνα 1971) και κυκλοφόρησε λευκώματα με σκίτσα του: *Οδός ονείρων* (1957), *Η πολιτεία έπλεε εις την μελανόλευκον* (1962), *Ο γύρος του κόσμου* (1965) και *Ο γύρος της Ελλάδας* (1985). Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων κ.α. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος.

Τα ζωγραφικά έργα, αλλά κυρίως τα σκίτσα, οι γελοιογραφίες και τα σκηνικά του, μια τελείως προσωπική, δική του μυθολογία, κατάγονται από τη λαϊκή τέχνη και έχουν σκοπιμώς απλόικο χαρακτήρα: γοητευτικά κορίτσια, φτωχοί οργανοπαίχτες, πληθωρικές νοικοκυρές και εξαθλιωμένοι διοικητικοί, ο θίασος της μεταπολεμικής Ελλάδας. Στις πλούσιες γραμμές και στα ευφρόσυνα χρώματά τους υποφώσκουν βαθύς σαρκασμός, διεισδυτική καυστικότητα και κοινωνική κριτική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Μικρασιάτες - Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης, 1922-1992 Μνήμες*, κατάλογος έκθεσης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηνών, Αθήνα 1992 *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλυπτες - Χαρακτες, 16%-20% αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Μίνως Αργυράκης, *Ο κόσμος των ονείρων*, Αθήνα 2001· Δ. Σμπρανιώδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αργυριάδης, Δημήτριος

(Σιάτιστα, 1805-;<,>). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, μεταφραστής. Σπούδασε ελληνικά και ιταλικά στην Καστοριά, όπου ο πατέρας του ήταν δάσκαλος, και γερμανικά στη Βιέννη. Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του το 1830 ως δάσκαλος και σχολάρχης, πρώτα στη Σιάτιστα και κατόπιν στην Κωνσταντινούπολη, στη Σχολή Γζομπαλή. Στη συνέχεια ανέλαβε τη θέση του οικοδιδασκάλου στο σπίτι του βαρώνου Αλεξάνδρου Στεφάνου Βελλίου, στη Βλαχία. Μαζί με τον Γεώργιο Βυζάντιο άνοιξε αργότερα στο Βουκουρέστι μια ιδιωτική ελληνογαλλική σχολή, στο χάνι Σερμπάν-Βόδα. Κατά την ίδια περίοδο, με την

υποστήριξη του τότε ηγεμόνα της Βλαχίας Αλεξάνδρου Γκίκα, εξέδωσε την πρώτη ελληνική εφημερίδα στο ρουμανικό χώρο με τίτλο *Ο *Ζέφυρος του Ίστρου* (1841-1842). Ως δημοσιογράφος αδρογράφησε τόσο στο Βουκουρέστι, στη δική του εφημερίδα, όσο και στην Αθήνα, υπό το ψευδώνυμο «Ερημίτης της Πεντέλης». Κάποια χρόνια αργότερα εγκατέλειψε το Βουκουρέστι και επέστρεψε στην πατρίδα του, όπου εργάστηκε ως δάσκαλος στην Καστοριά και στην Κοζάνη έως το 1861.

Η εκδοτική δράση του ξεκίνησε το 1838, όταν δημοσίευσε στη Βιέννη μαζί με τον αδελφό του Νικόλαο ένα εγκωμιαστικό φυλλάδιο με τίτλο *Πρακτικά του ευγενεστάτου βαρώνου κυρίου Κωνσταντίνου Μπέλλιου Μακεδόνας*. Διακρίθηκε επίσης ως μεταφραστής. Παρότι είναι ο πρώτος που μετέφρασε όλα τα αριστουργήματα του Schiller στα ελληνικά (*Δόν Κάρολος*, *Μαρία Στουάρτ*, *Γουλιέλμος Τέλλος*, *Η Αυριλιανή Παρθένος*), τελικά μόνο το τελευταίο αυτό έργο είδε το φως της δημοσιότητας, το 1861 στην Αθήνα. Ο ίδιος συνέγραψε επίσης τρεις τραγωδίες: *Ασπασία*, ήτοι *Έρωσ και Πανώλης*, *Ο έρωσ και η ραδιουργία* και *Αθανασία*, από την τελευταία δημοσιεύτηκε ένα απόσπασμα στον *Ζέφυρο του Ίστρου* (αρ. φ. 23, 16 Νοε, 1841).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Nestor Camariano, «Le Premier Journal Grec de Bucarest», *Balkanica*, τ. 8 (1940), 221-227· Δ.Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελληνικών Εφημερίδων και πρώτον διδωλοπυλείων», *Μνημοσύνη*, τ. 6 (1976-1977), 68-93.

OLGA CİCINCI – ANCA DOBRE

Αργυρόπουλος, Κωστής

6λ. Αργυο

Αργυρός, Αθανάσιος

(Νιγρίτα, 1859 - Βόλος, 1945). Πολιτικός, δημοσιογράφος, μεταφραστής και δάσκαλος. Αποφοίτησε από το Ελληνικό Σχολείο της ιδιαίτερης πατρίδας του και από το Διδασκαλείο Σερρών του Μαρούδου, το 1876. Αμέσως εργάστηκε ως δάσκαλος στο χωριό Τζιζντζός (σήμερα Σιτοχώρι) Σερρών, στην Κωνσταντινούπολη και στην Καβάλα. Στη συνέχεια σπούδασε

νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στη Γαλλία και τη Γερμανία. Άσκησε το επάγγελμα της δικηγορίας στην Αθήνα (1886-1906) και στις Σέρρες (1923-1926). Στο διάστημα 1902-1906 ως πρόεδρος του Μακεδονικού Συλλόγου Αθηνών και στη συνέχεια του Συλλόγου «Ο Μέγας Αλέξανδρος» ανέπτυξε σπουδαία δραστηριότητα για την ενίσχυση των ελληνικών θέσεων στον Μακεδονικό Αγώνα. Στις βουλευτικές εκλογές του 1915, τις πρώτες για τις λεγόμενες Νέες Χώρες που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος, εκλέχθηκε βουλευτής Σερρών του Κόμματος των Φιλελευθέρων, ενώ έλειπε στην Αμερική. Είχε υποδειχθεί ως υποψήφιος εν αγνοία του. Τελικά, εντάχθηκε στο Λαϊκό Κόμμα στο οποίο ιδεολογικά ανήκε και στις εκλογές του 1920 επανεκλέχθηκε βουλευτής, όπως και σ' αυτές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1926, της 19^{ης} Αυγούστου 1928, της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 και της 9^{ης} Ιουνίου 1935, ενώ απέτυχε σ' αυτές της 26^{ης} Ιανουαρίου 1936. Διετέλεσε υπουργός Γεωργίας της κυβέρνησης Γούναρη για το διάστημα από 2 Μαρτίου ως τις 18 Μαΐου του 1922 και υπουργός Παιδείας της οικονομικής κυβέρνησης Ζαΐμη από 4 Δεκεμβρίου 1926 ως τις 6 Ιουλίου του 1927.

Ασχολήθηκε με μεταφράσεις πολλών επιστημονικών συγγραμμάτων, όπως του *Ρωμαϊκού Δικαίου* του Windsheid, της *Ρωμαϊκής Ιστορίας* του V. Duguy και της *Παγκόσμιας Ιστορίας* του Jäger. Υπήρξε ο εκδότης του π. *Γενική Επιδείρση* (Αθήνα, 1 Μαρτ. 1892 - 1 Αυγ. 1893, τ. 3, αρ. τχ. 1-35). Το 1901 εξέδωσε το έργο του *Ιστορία των Αθηνών* στις εκδόσεις Σαλίβερου. Επίσης, το 1938 τυπώθηκε ως έκδοση της σερραϊκής εφ. *Εμπρός* το έργο του *Η δράσις και τα έργον του Δημητρίου Μαρούλη*. Στο π. *Σερραϊκών Ημερολόγιον* (έκδοση Π. Πιέρρου - Δ. Λιανοπούλου, Σέρρες 1939, σ. 37-40) δημοσιεύθηκε άρθρο του με θέμα «Η Νιγρίτα προ 150 ετών».

Αρκετά χρόνια άσκησε το επάγγελμα της δημοσιογραφίας. Συνεργάστηκε ως συντάκτης ή μεταφραστής ευρωπαϊκών ειδήσεων και λογοτεχνικών έργων με τις αθηναϊκές εφ. *Αστραπή*, *Τηλέγραφος*, *Εμπρός*, **Ακρόπολις* και *Νέα Ημέρα*. Στην *Ακρόπολι* υπογράφηκε τα κείμενά του με τα αρχικά του ονόματός του «Α.Α.». Το 1907 μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες με σκοπό την ενίσχυση του Μακεδονικού Αγώνα. Στη Νέα Υόρκη ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Θερμοπύλαι*. Το 1908 αγόρασε

την ελληνική εφ. *Αθηνά* (Σικάγο) και ταυτόχρονα ανέλαβε και τη διεύθυνσή της. Την εξέδιδε κάθε Τρίτη και Παρασκευή. Το 1913 μετέφερε την έδρα της στη Νέα Υόρκη και επιχείρησε να την καθιερώσει ως ημερήσια και οκτασέλιδη, από εξασέλιδη που ήταν. Στις σελίδες της δημοσιεύθηκαν πολλά πατριωτικά άρθρα του που συνέβαλαν στην ανάπτυξη ρεύματος στρατιωτικού εθελοντισμού από την Αμερική στην Ελλάδα, στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων. Ο ανταγωνισμός της εφ. **Ατλαντίς* της Νέας Υόρκης, αλλά κυρίως οι έριδες στο εσωτερικό της ομογένειας οδήγησαν στο οριστικό κλείσιμο της εφημερίδας στις 3 Μαρτίου 1915, όταν και κυκλοφόρησε το τελευταίο φύλλο της, τετρασέλιδο, με αρ. 1188. Αρκετά χρόνια αργότερα, μετά το 1929, όταν πια ήταν ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς του Λαϊκού Κόμματος, δημοσίευσε πολλά άρθρα του στην τοπική εφημερίδα των Σερρών *Η *Πρόσδος*, στην ίδριση της οποίας είχε συμβάλει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Μακεδονικός Σύλλογος «Ο Μέγας Αλέξανδρος»]. *Η μακεδονική μας πολιτική. Λόγος απαγγελθείς της 8^{ης} Ιανουαρίου 1906 εν τω Δημοτικώ Θεάτρῳ Αθηνών υπό του Προέδρου του Μακεδονικού Συλλόγου «Ο Μέγας Αλέξανδρος» Αθανασίου Αργυρού επ' ευκαιρία των εγκαινίων του σωματείου*, Αθήνα 1906· Αθ. Αργυρός, *Η δράσις και τα έργον του Δημ. Μαρούλη (1870-1885)*. Διάλεξις δοθείσα εν Σέρραις την 3^{ην} Απριλίου 1938 εις τον κινηματογράφον Κρόνον. Σέρρες, έκδ. εφ. *Εμπρός Σερρών*, 1938· Τριαντάφυλλος Δ. Θεοδωρίδης (επιμ.), *Αθανάσιος Αργυρός (Εις μνήμην)*, Αθήνα 1955· του ίδιου, «*Η Γενική Επιδείρση* του Αθανασίου Αργυρού», *Σερραϊκά Χρονικά* τ. 2. (Αθήνα 1957), 260-275· Ι.Α. Τότσης, «Ένας οξύμωρος κομματικός αντίκτυπος του Μακεδονικού Αγώνος στην Αμερική. Η εθνική αποστολή του Αθανασίου Αργυρού και η τυφλή αντίδρασις της *Ατλαντίδος*», *Σερραϊκά Χρονικά*, τ. 3 (Αθήνα 1958), 188-224· Γ. Κωφταντιής, *Σερραϊκή προσπογραφία*, Σέρρες, έκδ. Σερραϊκής Πολιτιστικής Έταιρείας, 1971, σ. 30-31· Β.Ι. Τζανακάκης, *Οι βουλευτικές εκλογές στη Σέρρας 1915-1906*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 2000.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Αργώ

Λογοτεχνικά τεύχη (Όργανο Ελληνικής Νεανικής Ένωσης), Αλεξάνδρεια, 1923-1927· περ. Α' (Απρ. 1923 - Ιαν. 1924, αρ. τχ. 1-5, σ. 1-213), περ. Β' (1924 - Ιούν. 1925, αρ. τχ. 1/6-8/13, σ. 1-256), περ. Γ' (Ιαν. 1926 - Απρ. 1927, αρ. τχ. ΧΙV-ΧVII, σ. 1-169) και περ. Δ' (Ιούν.-Δεκ. 1927, αρ. τχ. 1/ΧVIII - 2/ΧΙΧ, σ. 170-248). Άλλος υπότιτλος: *Όργανο Ελληνικής Ένωσις των Νέων* (περ. Β). Δεν παρήχονται ενδείξεις για την περιοδικότητα του φύλλου. Οι

εκδότες προαναγγέλλουν ετήσιο αριθμό τευχών: πέντε την πρώτη χρονιά, οκτώ τη δεύτερη, τέσσερα «τρίμηνα φυλλάδια» την τρίτη. Το σχήμα είναι τον πρώτο χρόνο 19,6x14 εκ. και από τον επόμενο 21,1x15 εκ., ενώ κατά την περ. Γ' παρουσιάζεται με νέο εξώφυλλο (ολοσέλιδο σχέδιο με τον Ιάσονα στην Αργώ) φιλοτεχνημένο από τον Μ. Παπαδημητρίου. Ετήσιες συνδρομές: 20 γρόσια διατίμησης (περ. Α'), 30 γ.δ. (περ. Β'), 25 γ.δ. (περ. Γ') και 7 γ.δ. (περ. Δ'). Η διακίνηση στην Ελλάδα και το εξωτερικό έχει ανατεθεί στο πρακτορείο των «Γραμμάτων» του Στέφανου *Πάργα. Τυπώνεται στο τυπογραφείο Ν. Μητσάνη ως το τχ. 6/11-8/13 και έκτοτε περιστασιακά εκεί, με την ένδειξη «Αλεξάνδρεια» και αναφορές «στην κακοήδη αδιαφορία και αναδλιτικότητα του τυπογράφου».

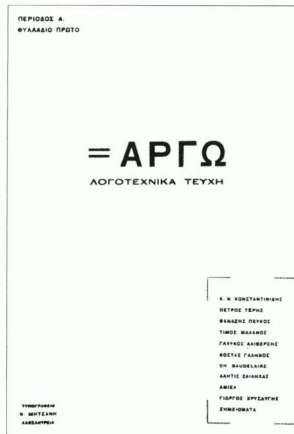
Κυκλοφόρησε ως συνεισφορά στην «αρχινισμένη ευγενική δουλειά», που προϋπήρξε στην Αλεξάνδρεια, αλλά «και στες δυνατές νεανικές εκδηλώσεις». Εκδότες του οι ιδρυτές της Ελληνικής Νεανικής Ένωσης, όπου συσπειρώνονται, στα 1919, μαθητές από το φιλανθρωπικό σωματείο «Άγιος Παντελεήμων». Λόγω ηλικίας υποχρεούνται να δημοσιεύουν τα κείμενά τους με ψευδώνυμο, «υποκύπτοντας σαυτό το περιττό έθιμο της ελληνικής φιλολογίας», κυρίως κατά την περ. Α'. Ξεκινά στήριξιμο σε ντόπιους συντελεστές (Κ.Π. Καβάφης, Ν. Νικολαΐδης, Κ.Ν. Κωνσταντινίδης, Τίμος Μαλάνος, Γλ. Αλιθέρης, Μίμης Βάλας, Πόλυς Μοδινός, Π. Μάγνης, Γιάγκος Περιδης, Πάνος Σταυρινός, Ρίκα Αγαλλιανού) και ανοίγεται σταδιακά (Σ. Σκίπης, Κ. *Παλαμάς, Ι. Γρυπάρης, Λ. Πορφύρας, Α.Σ. Δάφνη, Σοφία Μαυροειδή). Εμελιώτες του οι Γιώργος Βιδάλης, Ηλίας Γκανούλης, Θανάσης Ξανδόπουλος, Ηλίας Χατζηλιάς. Από το τχ. 2 της περ. Γ' διευρύνει τη θεματική του, φιλοξενώντας επιστημονικά δημοσιεύματα καθώς και μελέτες «πάνω σε ρεύματα ιδεολογικά».

Στα περιεχόμενα του ξεχωρίζουν οι διβλοκρισίες του Γκανούλη (κρίνει Δ. Βουτυρά, Κ. *Βάρναλη, Κ.Ν. Κωνσταντινίδη, Γλ. Αλιθέρη, Ν. Νικολαΐδη, Κ. Παλαμά, Μυρτιώτισσα, Γ. Πιερίδη) και το μελέτημά του «Η Κριτική», το κριτικό δο-

κίμιο του Μαλάνου για τον Γ. Αποστολάκη, η παρουσίαση του Νίκου Σαντορινιού από τον Γλ. Αλιθέρη, η εκτίμηση προς το ποιητικό έργο του Παλαμά, η αντίδραση σε επικρίσεις για τον Καβάφη, η στάση του στην έρευνα του π. *Νέα Σκέψη* για τον ποιητή και στην παριασημοφόρησή του από τον Πάγκαλο («αδικαιολόγητα μερικοί απαιτούν από τον Καβάφη να αρνηθεί το παράσημο»), όπως και στην αναγγελία έκδοσης από τα *Γράμματα νέου περιοδικού κριτικής με τίτλο *Σημειώματα*, την οποία επικροτεί, διερωτώμενο ωστόσο (1927): «Αφού απ' τους 3 αλεξανδρινούς που θα μπορούσαν κάτι σοβαρό να πουν κι αξιόλογο, ο Μ. Περίδης (δεν εργάζεται πια για τη φιλολογία), ο Γκαούλης (λείπει στην Αθήνα για σπουδές), ο Μαλάνος (δεν του μένουν ώρες για σοβαρή εργασία), διερωτώμαστε ποιοι θα μπορούσαν να μας εξυπηρετήσουν μ' ένα τέτοιο πρόγραμμα κι έτσι να μην αναγκαστούμε να υποφέρουμε γι' ακόμη μια φορά τα αναμασήματα των διαφόρων εγωπαδών πετεινών που αποτελούν μέρος από την επικρίνουσα Αλεξανδρινή διανοούμενη τάξη;». Η νεανική Αργώ έχει ήδη συγκροτήσει με τον «παλαιό» Κ.Ν. Κωνσταντινίδη της *Νέας Ζωής και τα προπολεμικώς καθιερωμένα φιλολογικά έθιμα: «Ο παλληκαρισμός και ο θεατρινισμός σε μερικούς, κουσέλι και ζηλοφθονία στους άλλους.[...] Μας

χωρίζει η συνείδηση η δημιουργημένη απ' τις συνθήκες της μεταπολεμικής ζωής. Το έργο του δημιουργού [...] είναι ανθρωπιστικό».

Κατά την περ. Α' παρουσιάζεται επισκόπηση της ξένης φιλολογίας και της «κίνησης του ξένου βιβλίου», όπου καταχωρούνται κυρίως γαλλικές και αγγλικές εκδόσεις. Δημοσιεύονται μεταφράσεις των Baudelaire, Carlyle, Swiburne, R.W. Emerson, M. Maeterlinck, Stuart Merrill, Jack London, Camille Mauclair, A. Scouffi κ.ά. Στο τελευταίο τεύχος η διμελής πλέον επιτροπή αναγγέλλει την αναστολή της έκδοσης, γιατί η αναχώρηση βασικών συντελεστών της στην Ελλάδα και την Ευρώπη για σπουδές θέτει «ζήτημα καινοφανών εργατών της Ιδέας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αθ. Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεότερα Αίγυπτος*, τ. Β', Αλεξάνδρεια/Αθήνα, εκδ. Γράμματα, 1930, σ. 442-443· Μαν. Γιαλουράκης, «"Αργώ", ένα περιοδικό που το συντηρούσε ο ενδοουσιασμός Αλεξανδρινών νέων», εφ. *Ταχυδρόμος*, Αίγυπτος, 21 Σεπτ. 1958, σ. 5-6· *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, εκδ. Μητρόπολις, 1967, σ. 584-586.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΤΑ

Αργώ*Μηνιαίο περιοδικό λόγου, τέχνης και επιστήμης*. Καβάλα. Απρ.-

Σεπτ. 1962, αρ. τχ. 1-6. Διευθυντής-εκδότης: Χάρης Κουτσάκος. Επιμελητής σύνταξης: Γ. Χουρμούζιδης, αρχαιολόγος, μετέπειτα καθηγητής του ΑΠΘ. Μηνιαίο, εικοσιτετρασέλιδο (εκτός από το τελευταίο τχ. που είναι τριάντα δύο σελίδων), δίστιλο, διαστάσεων 24x16,5 εκ. (εκτός από το πρώτο τχ. που είναι 19x14,5 εκ.). Ετήσιες συνδρομές: 35 δρχ. Δεν αναφέρεται το τυπογραφείο.

Λογοτεχνικό και επιστημονικό, σκόπευε να «αγκαλιάσει όλο και περισσότερους τομείς» και προσδοκούσε να αποτελέσει «μια μικρή προσφορά τόσο στον τόπο όσο και σ' ολόκληρη τη Μακεδονία». Απευθυνόταν σε κάθε πνευματικό άνθρωπο και ιδιαίτερα στα νιάτα, «προσφέροντας μια διέξοδο στις ανησυχίες τους». Συνοδεούνταν από ένα παράρτημα για τους σπουδαστές με ειδικά θέματα κατατοπιστικά για τις εξετάσεις στις ανώτερες σχολές.

Περιλαμβάνει κυρίως άρθρα για το θέατρο και τον κινηματογράφο, κριτικές λογοτεχνικών βιβλίων και τοπικά καλλιτεχνικά και πνευματικά «Θέματα». Επίσης, δημοσιεύει κείμενα καθαλιωτών λογοτεχνών (Μ. Αλκαίος, Ι.Δ. Ιωαννίδης, Γ. Κυριακίδης, Π.Χ. Μάρκογλου, Φώτης Δημ. Πρασίνης, Γ.Ε. Στογιαννίδης, Γ. Τρωαδίτης, Α. Χατζηανέστης, Θανάσης Χιλιώτης, Αλέξανδρος Φερένης), χειρόγραφα του Ρώμου Φιλύρα και μεταφράσεις ποιημάτων ξένων ποιητών (Serge Brindau, Pierre Garnier, Jean Follain). Στα οπισθόφυλλα υπάρχουν διαφημίσεις. Άλλοι συνεργάτες του ήταν ο νευρολόγος-ψυχίατρος Γ. Δεστούνης, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Βερολίνου, ο Η. Καρελλάς, ο αρχαιολόγος Δ. Λαζαριδής, ο

Ιορδάνης Μαρίνος, ο στρατιωτικός γιατρός Η.Χ. Παπαδημητρακόπουλος (Θανάσης Χιλιώτης), ο Γ. Τζαντήλης.

Η έκδοσή του σταμάτησε προφανώς για οικονομικούς λόγους. Στο τελευταίο τεύχος αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι είχε επιδοθεί σ' έναν αγώνα επιβίωσης και αντιμετώπιξε οικονομικές δυσκολίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚ, ΕΒΕ, ΙΑΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Ε. Στογιαννίδης, «Μικρή ιστορία του τοπικού τύπου», Αντί, τχ. 113 (2 Δεκ. 1978), 48· Πρόδρ. Χ. Μάρκογλου, «Η πνευματική ζωή. Η λογοτεχνία στην Καβάλα από τις αρχές του αιώνα έως τη χούντα του 1967», εφ. *Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες* (27 Ιουν.

1993), 14· Γ.Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996, σ. 63.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΒΟΜΕΤΡΟ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Αργώ

Δεκαπενθήμερη φιλολογική έκδοση, Πειραιάς, Δεκ. 1942 - Δεκ. 1943, αρ. τχ. 1-12. Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή. Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό*. Μηνιαίο περιοδικό λόγου, τέχνης και επιστήμης. Δεκαπενθήμερο (αρ. τχ. 1-2) / μηνιαίο (αρ. τχ. 3-12), δεκαέξι έως είκοσι οκτώ σελίδων, δίστιλο, διαστάσεων 24,5x17 εκ. Τιμή τεύχους: 800 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 9000 δρχ., εξαμηνιαία 4500 δρχ. Τυπογραφείο: Βοντά, Κολοκοτρώνη και Μπουμπουλίνας 21.

Ο Πειραιάς υπήρξε παραδοσιακά χώρος λογοτεχνικών αναζητήσεων των νέων και αυτό εκφράστηκε και μέσω της δημιουργίας λογοτεχνικών περιοδικών, κυρίως κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η έκδοση του π. *Αργώ*. Στόχος, όπως αναφέρεται σε γράμμα του Τέλλου Άγρα προς το περιοδικό είναι «η επιθυμία μας να δώσουμε όχι μόνο στον Πειραιά ένα περιοδικό σύγχρονο, παλλόμενο από ζωή και σημερινή πραγματικότητα, εκφραστικό της εποχής και των τάσεών της, αντιπροσωπευτικό της τεχνοτροπίας των νέων και νεωτέρων προς τους οποίους και αποτεινόμαστε διαβεβαιώνοντας τους ότι από σήμερα έχουμε το περιοδικό τους».

Στη θεματολογία του συμπεριλαμβάνονται διηγήματα και ποιήματα σύγχρονων ελλήνων λογοτε-

χνών, μεταφράσεις διηγημάτων και αποσπασμάτων από μυθιστορήματα και θεατρικά έργα ξένων συγγραφέων, στήλη με κριτική και παρουσίαση διβλίων. Εξέχουσα προσωπικότητα ήταν ο αρχισυντάκτης (από το δεύτερο έως το τέταρτο τεύχος) και στη συνέχεια διευθυντής Μηνάς Ματσάκης. Μεταξύ των συνεργατών ξεχωρίζουν ο Χρήστος *Δεβάντις, ο Τέλλος Άγρας, ο Κωστής Αμπρακιώτης κ.ά. Διέκοψε την έκδοσή της τον Ιανουάριο 1944, όπως και οι υπόλοιπες πειραϊκές εκδόσεις, εξαιτίας των εκτεταμένων καταστροφών που προκλήθηκαν από τον βομβαρδισμό του Πειραιά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΙΑΔΠ.
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Θεοφάνους, *Η Εθνική Αντίσταση στον Πειραιά 1941-1944*. Πειραιάς, εκδ. Λυμάνι, 1996· Γιάννης Χατζημανωλάκης, *Χρονικό της Πειραϊκής πνευματικής ζωής (1835-1973)*. Πειραιάς 1973.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΝΕΣΤΗ

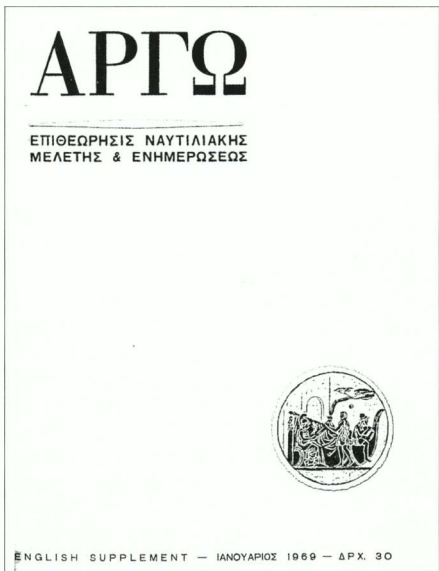
χισυντάκτης: Σαράντος Σαραντάκος. Δηλώνεται ότι «Κυκλοφορεί την 10^η εκάστο μινός». Διαστάσεις: 27x21 εκ. οι οποίες διατηρούνται καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσης με πολύ μικρές αποκλίσεις. Η αρχική ετήσια συνδρομή είχε οριστεί ως εξής: ιδιώτες 300 δρχ., οργανισμοί, τράπεζες, Λ.Ε. 500 δρχ. και εξωτερικού 28 δολάρια ΗΠΑ ή 10 λίρες Αγγλίας. Στοχοθεσία-εκτύπωση: «Τυποκαλλιτεχνική Πειραιώς».

Παρουσιάζει τις δέσεις των παραγόντων της ναυτιλίας. Αξιόλογες είναι οι «Συζητήσεις Στρογγυλής Τράπεζας» πάνω σε επίκαιρα θέματα, που διοργανώσε σε ετήσια βάση και στη συνέχεια δημοσίευε στις σελίδες της. Στην ύλη συγκαταλεγόταν και παράρτημα στην αγγλική γλώσσα (English Supplement). Περιλάμβανε και εξακολουδεί να δημοσιεύει πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ο Εμμ. Σίμος αποχώρησε και διευθυντής έγινε ο Ευστ. Μπάτης. με οικονομικό διευθυντή τον Γεώργιο Λουκοπούλο. Το 1980 ο Εμμ. Λουκοπούλος εμφανίστηκε ως διευθυντής μαζί με τον Ευστ. Μπάτη. Το 1993 η ιδιοκτησία και η διεύθυνση περιήλθαν στον Γεώργιο Μ. Φουστάνο, ο οποίος συνεχίζει την έκδοση με έδρα τη Σύρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1968 κ.ε.).

A.I. TZAMTZE

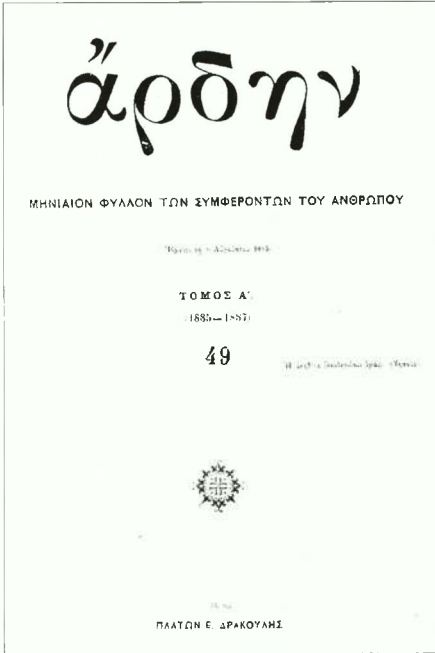
ENGLISH SUPPLEMENT — ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1999 — ΔΡΧ. 30

Άρδην

Εφημερίς της ανθρωπότητας. Αθήνα, 14 Σεπτ. 1885 - Ιουλ. 1887, αρ. φ. 1-12 (ως χρονολογία ίδρυσης δίνεται η 6 Αυγ. 1885, δηλαδή η ημερομηνία δημοσίευσης της «Αγγελίας» έκδοσης). Διευθυντής: Πλάτων Ε. Δρακουλής. Μότο: «Η εργασία είναι η μήτηρ του πλούτου άρα ο πλούτος ανήκει εις την εργασίαν». Αρχικά δεκαπενθήμερη, δέκοψε μετά το φ. 3 «λόγω της επιστράτευσης» και επανακυκλοφόρησε ως μηνιαία τον Νοέ. 1886, με νέο υπότιτλο: *Μηνιαίον φύλλον των συμφερότων του ανθρώπου*, αρχικά τετρασελιδη, έγινε κατόπιν δωδεκασελιδη με συνεχή αρίθμηση, δίσηλη, διαστάσεων αρχικά 29,5x22 εκ, και 25x18,5 εκ. (αρ. φ. 4 κ.ε.), Τιμή φύλλου: 10 λεπτά και κατόπιν 15 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 2 δρχ., εξωτερικού 4 δρχ. Τυπώταν αρχικά στο τυπογραφείο Αντ. Χαλούλου και κατόπιν στο τυπογραφείο της «Ενώσεως», οδός Λέκκα. Το γραφείο της ήταν στην οδό Σωκράτους 61.

Η πρώτη σοσιαλιστική εφημερίδα της Αθήνας, αποτυπώνει όχι μόνο την προσπάθεια του εκδότη της να διαδώσει τις σοσιαλιστικές ιδέες, αλλά και τον θαυμό γνώσης αυτών των ιδεών και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να γίνουν δεκτές από την κοινωνία της εποχής. Κατά τον Π. Νούτσο: «με την έκδοσή του ο Δρακουλής φιλοδόχησε να συγκροτήσει μια διώσιμη πανελλήνια οργάνωση (με ερείσματα στα επαρχιακά κέντρα, όπου υπήρχε ήδη μια ορισμένη "κοινωνιστική" ζύμωση), χωρίς ωστόσο να επεξεργαστεί μια συνεκτική δέσμη θεωρητικών αρχών και χωρίς να επιμείνει στην ενίσχυση των σωματείων». Στα άρθρα του εμφανίζεται η σύνδεση ιδεών του επαναστασιακού ριζοσπαστισμού με τις κοινωνικές θέσεις του χριστιανισμού και μικρή γνώση των γραπτών του Marx. Μεταφράζονται αποσπάσματα από το βιβλίο του Laurence Gronlund, *The Cooperative Commonwealth in its Outlines: An Exposition of Modern Socialism* (με τον τίτλο: *Το νέον κοινωνικό σύστημα*) και για τους συνδρομητές σε ανεξάρτητα φυλλάδια το *Τι είναι σοσιαλισμός* (Αθήνα 1886) και δύο έργα του Π. Κραπότκιν: *Εκκλησίας προς τους νέους* (Αθήνα 1886) και *Εξέλιξις του νεωτεριστικού πνεύματος του ενεστώτος αιώνος* (Αθήνα 1887).

Την ύλη του αποτελούσε το κύριο άρθρο και οι στήλες «Διάφορα» (με ποικίλες ειδήσεις και σχόλια), «Κοινωνική κίνησις», «Αι πληροφορίες μας» (όπου δημοσιεύονταν στοιχεία «για τα δεινά αποτελέσματα της κοινωνικής πτωχείας και αδιότητος», τα οποία ο εκδότης είχε ζητήσει από το φ.

1. να του στέλνουν). «Σημειώσεις», «Αλληλογραφία», «Επιστολικόν Δελτίον» κ.ά. Η επικοινωνία με τους αναγνώστες, ιδιαίτερα των επαρχιών, ήταν πολύ σημαντική για τη συσπείρωση των ομοϊδεατών «αρδηνιστών». Μεταξύ των συνδρομητών του εμφανίζονται ο Laurence Gronlund και ο George Bernard Shaw. Ανώνυμα, με αρχικά ή με περιστασιακά ψευδώνυμα τα κείμενα, όπως και των περισσότερων μικρών εφημερίδων της εποχής, δεν επιτρέπουν να διακρίνει κανείς την ταυτότητα των συνεργατών της.

Η σημασία του εντύπου υπήρξε πολύ μεγαλύτερη από την έκτασή του. Δημιούργησε κύκλο αφοσιωμένων ομοϊδεατών, πρόβαλε τον σοσιαλισμό και άνοιξε τον δρόμο για τον Σοσιαλιστή του Στ. Καλλέργη. Συνεπώς προς τις αρχές του ο Δρακουλής μοίραζε πενήντα φύλλα δωρεάν και ζητούσε από όσους ήθελαν να βοηθήσουν στο έργο του να αγοράζουν φύλλα για τους άπορους. Ενδεικτικό του ενδιαφέροντος που προκάλεσε είναι το ότι τα τρία πρώτα φύλλα ξανατυπώθηκαν σε δεύτερη, «βελτιωμένη» έκδοση τον Ιούλιο 1887.

Ο ιδεολογικός προσανατολισμός του οικογενειακού αυτού περιοδικού διατυπώνεται στο πρώτο φύλλο, το οποίο «Αφιερώνεται εις το Εθνικόν μας Κέντρον», δηλαδή στο ελληνικό κράτος. Η θέση αυτή ερμηνεύει τις προθέσεις του εκδότη να μεταδώσει στους ορθόδοξους τουρκόφωνους πληθυσμούς της Μικράς Ασίας τις εθνικές του πεποιθήσεις, να τονίσει την ανάγκη να εκμάθουν την ελληνική γλώσσα που θα τους επιτρέψει να συμμετάσχουν στην πολιτισμική κληρονομιά της Ελλάδας και να τους παρουσιάσει τα αριστουργήματα της ελληνικής λογοτεχνίας, ιδιαίτερα της νεότερης. Για το σκοπό αυτό εκδίδεται σε δύο γλώσσες, ελληνική και τουρκική (με ελληνική γραφή), ώστε οι τουρκόφωνοι αναγνώστες να συνηθίσουν σταδιακά να μην αισθάνονται την ανάγκη να χρησιμοποιούν την τουρκική γλώσσα. Δημοσιεύει μάλιστα στο πρώτο τεύχος ένα άρθρο με τίτλο «Η εθνική γλώσσα», όπου δηλώνει ότι θα χρησιμοποιήσει την «απλοποιημένη λόγια γλώσσα».

Σε αντίθεση με προηγούμενα καραμανλίδικα έντυπα που δημοσίευαν μεταφράσεις γαλλικών κυρίως μυθιστορημάτων, ο Κοσμίδης εκδίδει, με εξαίρεση δύο ρώσων συγγραφέων, έργα ελλήνων λογοτεχνών (Σπ. Βασιλειάδης, Δημ. Βικέλας). Πρωτοτυπεί μάλιστα, συμπεριλαμβανόμενος στις φιλολογικές στήλες έργα ελλήνων ποιητών του 19^{ου} και του αρχόμενου 20^{ου} αιώνα, όπως οι Αρ. Βαλαωρίτης, Θ. Οφρανίδης, Παν. *Σούτσος, Γ. *Δροσίνης, Κ. *Παλαμάς, Σπ. Ματσούκας κ.ά. Με τις επιλογές του αυτές ο εκδότης μοιάζει να έχει επηρεαστεί από το *Νέον Πνεύμα*, ένα πρωτοποριακό περιοδικό της Κωνσταντινούπολης.

Άλλα θέματα που απασχολούν με εκσυγχρονιστικό βλέμμα τον εκδότη (ο οποίος φαίνεται ότι δεν παισιώνεται από άλλους μόνιμους συνεργάτες) είναι τα παιδαγωγικά προβλήματα, το εκπαιδευτικό σύστημα, η οικονομική πολιτική, η απελευθέρωση της γυναίκας και ειδικότερα της εργασίας εκτός του οίκου, ζήτημα για το οποίο το περιοδικό είχε αναπτύξει διάλογο με τους αναγνώστες του, ζητώντας τη γνώμη τους. Ακόμα, θέματα ιατρικά, αγροτικά, ελάχιστα εγκυκλοπαιδικά και χριστιανικής κατήχησης περιέχονται στις σελίδες του. Στο άρθρο με τίτλο «Θρησκεία και Έθνος» ο εκδότης συγχάιρει την εκκλησία που ενισχύει την ορθοδοξία στο ρόλο της να αποτελέσει συνδετικό κρίκο της συλλογικής συνείδησης των ορθόδοξων πληθυσμών της Μικράς

Ασίας και ψέγει τους «εκσυγχρονιστές» που επιτίθενται στον κλήρο.

Παρ' όλον ότι ο πατριάρχης Ιωακείμ Γ' συνιστούσε με εγκύκλιο του στους μητροπολίτες την *Αρετή*, το περιοδικό δεν απέκτησε την αναγκαία απήχηση για να σταδιοδρομήσει. Πολύ λόγιο για τους αγροτικούς πληθυσμούς της Καππαδοκίας, με την πρώτη στήλη στα ελληνικά, απομάκρυνε καθώς φαίνεται τους τουρκόφωνους που εύρισκαν σε άλλα καραμανλίδικα έντυπα ευπρόσιτη αναγνωστική ύλη. Οι λίγο περισσότεροι από τετρακόσιοι αναγνώστες δεν επαρκούσαν για να το συτηρήσουν, με αποτέλεσμα να κυκλοφορήσει μόνο για έξι μήνες.

Ήταν εικονογραφημένο. Δημοσίευε φωτογραφίες αρχαίων αθηναϊκών μνημείων και μονών του Αγίου Όρους, παρουσιάζοντας έτσι έμμεσα το ελληνοχριστιανικό ιδεώδες.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΝΣ. ΚΜΣ. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (Αθήνα).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Evangelia Balta. «I Areti (La Vertu). Revue Micrasiatique Illustrée, bi-mensuelle, parue en 1912», π. *H kad' ημής Ανατολή*, τ. Γ' (1996), 71-115.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

Αριστεύς, Φρίξος [Γιαννατάς]

(Αθήνα, 1879-1951). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, λιθογράφος, Σπούδασε στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας (1892-1897) ζωγραφική με καθηγητές τους Κωνσταντίνο Βολανάκη, Γεώργιο Ροϊλό, Νικηφόρο Λύττα και Σπυρίδωνα Προσαλέντη και γλυπτική με καθηγητή τον Γεώργιο Βρούτο. Πέρασε από τη Βιέννη για λίγο, ολοκλήρωσε όμως τις σπουδές του στην Akademie der Bildenden Künste του Μονάχου (1897-1900) με καθηγητή τον Νικόλαο Γύζη. Ταξίδεψε για καλλιτεχνική ενημέρωση στη Φλωρεντία (1900-1901). Στην Ελλάδα επέστρεψε το 1901 και για βιοπορισμό επιδόθηκε στη σκιτσογραφία, τη γελοιογραφία για εφημερίδες και περιοδικά της Αθήνας (Αθήναι, *Ακρόπολις, *Εστία, *Εμπρός, *Σκριπ, Αστραπή, *Καφού, *Πατρίς, Πετεινός, Πυγμή κ.ά.), τη λιθογραφία με διαφημιστικές αφίσες (στάθηκε ο πρώτος που φιλοτέχνησε τέτοια αφίσα στην Αθήνα: την *Διδώ* για το ομώνυμο δεα-

τρικό έργο του Πολύβιου Δημητρακόπουλου) που τυπώνονταν στο λιθογραφείο Ανδρέα Ρουφαγάλη, και στην εικονογράφηση αθηναϊκών περιοδικών (*Πινακοθήκη, *Παναθηναία κ.ά.). Επίσης, από το 1928 εργάστηκε ως καθηγητής τεχνικών στην Τριάντειο Επαγγελματική Σχολή Πατρών. Ακόμη, φιλοτέχνησε γλυπτά, όπως την προτομή του αγωνιστή του 1821 Γρηγορίου Λιακατά, την οποία δούλεψε στο μάρμαρο ο μαρμαρογλύπτης Γιαννούλης Κουλουρής και η οποία στήθηκε στην πλατεία του Αιτωλικού.

Πραγματοποίησε ατομικές εκθέσεις στην Αθήνα (1919, γραφεία π. *Πανόραμα* 1930, Φιλολογικός Σύλλογος «Παρνασσός» 1949, Ζάππειο) και συμμετείχε σε ομαδικές (1900, Εταιρεία Φιλοτέχνων 1911, Kunstverein, Μόναχο 1937, Exposition Internationale, Παρίσι 1939, 1940, 1948, Πανελλήνιες). Υπήρξε μέλος του Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών. Το 1950 τιμήθηκε με το χρυσό μετάλλιο του Ινστιτούτου Αξιοποίησης των Πλουτοπαραγωγικών Πηγών της Ελλάδος. Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη του Ιδρύματος Αβέρωφ, στις συλλογές του Ιδρύματος Ευριπίδη Κουτλιδή και Αναστασίου Γ. Λεβέντη και σε διάφορες ιδιωτικές συλλογές.

Τα σκίτσα του διαπνέονται, σε σχέση με τη ζωγραφική του, από μεταφορικού-θρησκευτικού χαρακτήρα διακοσμητικές συμβολιστικές τάσεις του «Νέου Στυλ» (Jugendstil), που κυριαρχούσε στο Μόναχο την εποχή των σπουδών του, με τους Franz von Stuck και Gustav Klimt.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Φιλαδέφρεως, Ακρόπολις, 3 Μαΐου 1900: Πολύβιος Δημητρακόπουλος, *Εμπρός*, 28 Δεκ. 1900: Φρίξος Αριστεύς, *Αυτοβιογραφία*, Αθήνα 1955: Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, *Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές*, 16%-20% αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Μιλτιάδης Παπανικολάου), όπου και η σχετική βιβλιογραφία: Αντωνία Μερτύρη, *Η καλλιτεχνική εκπαίδευση των νέων στην Ελλάδα (1836-1945)*, Αθήνα 2000, σσ. 398, 429-430: Γ. Γαλερίδη, «Η μυθολογία στη νεοελληνική ζωγραφική», *Η Καθημερινή / Επτά Ημέρες*, 29 Απρ. 2001: Δ. Σαμπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Αριστοκλής, Αγγελίαος

(Κωνσταντινούπολη, <.> - Αλεξάνδρεια, 18 Φεβρ. 1957), Δημοσιογράφος, Συντάκτης των εφ. *Νεολόγος και *Βυζάντιον*, φθάνει, ως γραμματέας της

«Νέας Σκηής» του Κων. Χρηστομάνου, το 1909 στην Αλεξάνδρεια, όπου και παραμένει επιδιδόμενος ξανά στη δημοσιογραφία. Συνεργάζεται στις εφ. *Φρόνος*, *Εφημερίς*, *Ταχυδρόμος*, *Ομόνοια*, *Ανατολή*, *Φως* και στα π. *Γράμματα, *Παναγιώπια, *Τράκα Τρούκα* κ.ά., υπογράφοντας ως «Αριστός». Υπήρξε ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων, όπως η *Ακρόπολις, και αντιπρόεδρος του Συνδέσμου Ευρωπαίων Δημοσιογράφων στην Αλεξάνδρεια (1925).

Τα κείμενά του, μεταξύ των οποίων τα σχετικά με την επίσκεψη του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Αλεξάνδρεια (1915), τη διάλεξη του Βλάση *Γαβριηλίδη (1911) και τις θεατρικές εμφανίσεις της Μαρίκας Κοτοπούλη, καθώς και τα χρονογραφήματά του, διακρίνονται για την ποιότητα της σκέψης και του λόγου του δημοφιλούς συντάκτη τους, για τον οποίο έγραφε ο Βλ. Γαβριηλίδης προς τον Στ. *Πάργα: «Ο Αριστό... ήτο Άριστος! Σπανίως ανέγνωσα τέτοιο απολαυστικό χρονογράφημα» (Αρχείο Στ. Πάργα). Με το ψευδώνυμο «Πίπης Περγαμηνός» υπερασπίζεται τον δημοτικισμό και το έργο του Καβάφη στο φυλλάδι *Τέχνη και Ρουτίνα* (Αλεξάνδρεια 1917).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχείο Στέφανου Πάργα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Απ. Γ. Κωνσταντινίδης, «Ο εν Αιγύπτω και Σουδάν σύγχρονος ελληνικός Τύπος», *Παναγιώπια*, Αλεξάνδρεια, 6 Ιουν. 1936, σ. 13 (537).

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Αριστομένης

Δελτίον πληροφοριών της Νομαρχίας Μεσσηνίας
βλ. *Δελτίον Πληροφοριών*, *Όργανο επαφής Διοικήσεως και Λαού*, *Δελτίον Πληροφοριών της Νομαρχίας*.

Αριστοτέλης

Σύγγραμμα περιοδικών εκδιδόμενον κατά δεκαπενθημερίαν εν Θεσσαλονίκη, αδεία του ενταύθα συμβουλίου της Παιδείας, Θεσσαλονίκη, 1 Ιαν. 1889 - 15 Μαΐου 1889 και 1 Ιαν. 1890 - 1 Ιουλ. 1890, αρ. τχ. 1-24, Εκδότης-υπεύθυνος: Γ. Παπαγεωργίου, *Δεκαπενθήμερο*, με συνεχή σελιδαρίθμηση, δεκαεξί σελίδων (τα διπλά τχ. 12/13, 15/16, 19/20, 21/22 και 23/24 είκοσι τεσσάρων σελίδων, δίστιλα, με ασταθή περιοδικότητα), δίστιγλο, διαστάσεων 27,4x19,6 εκ. Ετήσια συνδρομή: μισή οθωμανική λίρα. Τυπογραφείο: «Η Μακεδονία» (αρ. τχ. 1-10) και Θ. Ηρακλείδου και Σία (αρ. τχ. 11-24).

Καταλαμβάνει ιδιαίτερη θέση στην ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης καθώς είναι το πρώτο

νακυκλοφορήσει (15 Ιαν. 1890) με νέα άδεια, χωρίς να αναφερθούν οι λόγοι της πρόσκαιρης διακοπής. Οικονομικές δυσκολίες του εκδότη αλλά και άλλοι παράγοντες, που πιθανόν να σχετίζονται με το ιδιαίτερο καθεστώς κάτω από το οποίο βρίσκεται η Μακεδονία αυτά τα χρόνια, φαίνεται να συντελούν στην οριστική διακοπή της έκδοσης του *Αριστοτέλη* του, αν κρίνει κανείς από τη στήλη αλληλογραφίας του, είχε κατορθώσει να αγκαλίσει έναν εντυπωσιακά ευρύ γεωγραφικό χώρο. Στο τελευταίο τεύχος (στο οποίο ο πίνακας περιχομένων), ο εκδότης σημειώνει: «Εάν δια το μέλλον θα έχομεν συνδρομητάς, θα συνεχίσωμεν το έργον από α' Σεπτεμβρίου. Εάν δε τουναντίον, ο ημέτερος Αριστοτέλης θα αναπαυθή ήδη τον αιώνιον του θανάτου ύπνον».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τ. Αλαβέρας, «Όσα λογοτεχνικά περιοδικά έχουν εκδοθεί εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 20 Μαΐου 1963· του ίδιου, «Πριν 80 χρόνια: Το περιοδικό *Αριστοτέλης* και η πνευματική κίνηση της Θεσσαλονίκης», εφ. *Εσπερινή Ωρα*, 11 Ιουν. 1968· Κ. Μοσκόφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912. Τομή της μεταπρατικής πόλης*, Αθήνα 1974, σσ. 6, 88-89, 198-199· Ντ. Χριστιανόπουλος, «Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης. Σύντομη επισκόπηση», π. *Διαβάξω*, τχ. 128 (9 Νοε. 1985), 44-52· Βίκυ Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*, Θεσσαλονίκη 1989, σσ. 15, 17-21· της ίδιας, «Ο Γρ. Γράββαρης και το περιοδικό *Αριστοτέλης*», π. *Εντευκτήριο*, 9 (1989), 69-73· Ντ. Χριστιανόπουλος, «Λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1889-1954)», Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 9-10, 41, 104.

ΒΙΚΥ ΚΑΛΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

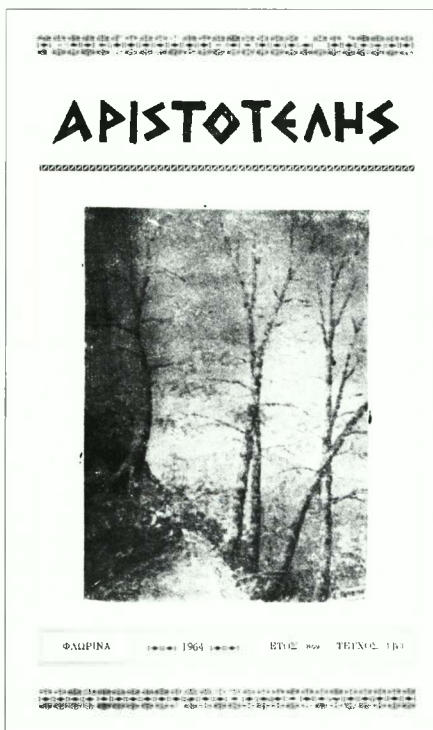
Αριστοτέλης

Περιοδική Τρίμηνη Έκδοση του Φιλεκαπαιδευτικού Σύλλογου Φλωρίνης «Ο Αριστοτέλης», Φλώρινα, 1957 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-256/257 (Ιούλ./Δεκ. 2002). Ιδρυτής-εκδότης: Φιλεκαπαιδευτικός Σύλλογος Φλωρίνης «Ο Αριστοτέλης» (ίδρυση: Ιούλ. 1941). Διμηνιαίο (έως το 1974), στη συνέχεια τριμηνιαίο, εξήντα έως ογδόντα σελίδων το τχ., διαστάσεων 24x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: αρχικά 10 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: Φλώρινα 50 δρχ., λοιπή Ελλάδα 60 δρχ., οργανισμοί κ.λπ. 100 δρχ. και εξωτερικοί 4 δολάρια· σήμερα: εσωτερικού 15 ευρώ, οργανισμοί κ.λπ. 20 ευρώ και εξωτερικού 20 δολάρια. Τυπώνεται στη Φλώρινα και στη συνέχεια στο τυπογραφείο «Λασκαρίδης Σωτήριος» στη Θεσσαλονίκη.

Άρχισε να εκδίδεται το 1957 ως προϊόν μιας οργανωμένης σε σύλλογο ομάδας αστικής προέλευ-

σης, με κύριους σκοπούς και στόχους που διατυπώνονται ρητά στο πρώτο τεύχος του περιοδικού: την προβολή της ιστορίας της περιοχής, της λαογραφίας, των θρύλων και των παραδόσεων, της λογοτεχνίας, της οικονομίας και ακόμη την επαφή με τους αποδήμους.

Ο απώτερος σκοπός, όπως αυτός διαγράφεται και από τη δεματική του, ήταν αρχαιογνωστικός, με κύρια προσπάθεια τη χρήση του παρελθόντος για την απόδειξη της αδιατάραχτης συνέχειας και

της ελληνικότητας της περιοχής. Το δεύτερο επίπεδο αφορά στη λογοτεχνία, με δεκτική συνεισφορά στον τομέα αυτό καθώς φιλοξένησε τις πρώτες λογοτεχνικές ανησυχίες των γηγενών. Έτσι, παρέχει θίμα έκφρασης στους φλωρινιώτες λογοτέχνες και ποιητές Γεώργιο Μόδη, Κώστα Διαγκίτση, Πάνο Παπασταμάτη, Θεόδωρο Βόσδου, Σπύρο Αλεξίδη, Μίμη Σουλιώτη κ.ά. Αντίθετα,

όταν παρουσιάζονται στο ίδιο επίπεδο της λογοτεχνίας καταξιωμένοι λογοτέχνες του ευρύτερου ελληνικού χώρου, τότε τα άρθρα διακρίνονται από έναν διδακτισμό ηθικοπλαστικού χαρακτήρα καθώς και από έναν έντονο σχολαστικισμό. Επιλέγονται λογοτέχνες στο ύψος του Γ. Δροσίνη, του Ι. Πολέμη αλλά και του Κ. Παλαμά, αποκλείεται, ωστόσο, η παρουσία του προοδευτικού-αριστερού χώρου. Σημαντική είναι η προσπάθεια που γίνεται για τη δημιουργία μιας γέφυρας επικοινωνίας με τους απόδημους φλωρινιώτες.

Τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει εντοπίζονται στη ρομαντική χρήση και κατασκευή της ιστορίας καθώς και στους ακροβατισμούς ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία. Ωστόσο, υπάρχουν και αξιολογα δείγματα γραφής σε επίπεδο διάσωσης τεκμηρίων της νεότερης ιστορίας, τόσο σε ζητήματα προφορικής ιστορίας όσο και εγγράφων. Δείγματα αυτής της παρουσίας για την περίοδο της τουρκοκρατίας κατέθεσε ο Τέγος Σαμπουντζής (πρώτος δήμαρχος της Φλώρινας). Στο σύνολό του και ιδίως για την πρώτη περίοδο χαρακτηρίζεται από τα δημοσιεύματα που αφορούν στον Μακεδονικό Αγώνα, με μια πληθώρα αποσπασμάτων από απομνημονεύματα αγωνιστών, ημερολόγια, ανέκδοτες σελίδες με τη γνωστή ρομαντική αντίληψη και αντιμετώπιση της ιστορίας: επικεντρώνεται στα πρόσωπα και τα γεγονότα και δεν εστιάζει καθόλου σε ζητούμενα συνολικής κοινωνικής συγκρότησης. Κι εδώ εντοπίζονται αξιολογα δείγματα γραφής από τους Σωκράτη Λιάκο, Πάνο Παπασταμάτη και τον ιερέα Γεώργιο Παΐσιο, ο οποίος διασώζει και δημοσιεύει αρχεία από την κοινότητα του Νυμφαίου. Πολιτικά το περιοδικό ανήκει στο λεγόμενο συντηρητικό χώρο και η στάση του μέχρι το 1974 ήταν σαφώς αντικομμουνιστική.

Οι καλύτεροι από τους συγγραφείς δεν επιλέγουν διχαστικά κείμενα ή εργασίες, αντιθέτα οι «ελάσσονες» συγγραφείς καλλιεργούν μέσα από έναν διχαστικό λόγο την πόλωση σε επίπεδο ιδεολογίας. Οι άνθρωποι που δίνουν το στίγμα και διαμορφώνουν την ύλη είναι ο Θ. Τσάπανος, ο Γ. Θεοδοσίου και ο Θ. Βόσδου. Την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε μία στροφή προς την έρευνα στα τοπικά αρχεία και σε αδημοσίευτες πηγές, που αφορούν και άλλες όψεις της κοινωνικής συγκρότησης εις βάρος, όπως φαίνεται, της τοπικής λογοτεχνικής παραγωγής. Με δεδομένες τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια της περιοχής μπορεί να λεχθεί πως

ως έντυπο της επαρχίας είναι αρκετά σημαντικό. Παρ' όλη τη φάρτιση και τις ιδεολογικές ακαμψίες έδωσε θήμα στα πρώτα λογοτεχνικά σκιττήματα της τοπικής λογοτεχνίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΦΣΦΑ, ΔΚΒΦ, ΕΒΕ (1957-1968).

Α.Π. ΑΝΔΡΕΟΥ

Αριστοφάνης

Αθήνα, 23 Νοε. 1874 - 21 Δεκ. 1884: 23 Ιαν. 1874 - 28 Δεκ. 1878 (αρ. φ. 78-338), 6 Ιαν. - 29 Νοε. 1879 (αρ. φ. 1-42), 1 Ιαν. - 28 Δεκ. 1880 (αρ. φ. 1-102), 1 Ιαν. - 30 Δεκ. 1881 (αρ. φ. 1-104), 1 Ιαν. - 29 Δεκ. 1882 (αρ. φ. 1-147), 1 Ιαν. - 31 Δεκ. 1883 (αρ. φ. 1-99), 2 Ιαν. - 21 Δεκ. 1884 (αρ. φ. 1-57). Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Παναγιώτης *Πηγαδιώτης. Εβδομαδιαία αρχικά (Σάββατο), διεβδομαδιαία στη συνέχεια (Τετάρτη και Σάββατο), από 25 Ιαν. 1883 τρεις φορές την εβδομάδα και από 14 Φεβρ. 1884 και πάλι διεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίσηλη, μικρού σχήματος, στις 29 Ιουν. 1883 ωστόσο εκδίδεται σε μεγαλύτερο σχήμα, αλλαγή που διαρκεί έως τις 2 Νοε. 1883 οπότε εκδίδεται πάλι στο παλαιό του σχήμα. Ετήσιες συνδρομές: Αθήνας και Πειραιά 10 δρχ., επαρχίας 12 δρχ. και εξωτερικού 16 φράγκα. Τυπωτόν στο τυπογραφείο του *Αριστοφάνους, κείμενον πλησίον του Παλ. Θεάτρου».

Μία από τις γνωστότερες λαϊκές σατιρικές εφημερίδες της εποχής, αποτέλεσε τη συνέχεια, ή ακριβέστερα τη μετονομασία, δύο άλλων σατιρικών εντύπων: του *Εμπαϊκτη και του *Διογένη. Τη φήμη της στους μεταγενέστερους οφείλει κυρίως στις γνωστές έγχρωμες δισέλιδες γελοιογραφίες, οι οποίες όμως αποτελούν το κύκνειο άσμα του διαδόχου της, *Νέου Αριστοφάνους*. Την περίοδο 1874-1884 περιείχε κακότεχνες γελοιογραφίες με κύριο χαρακτηριστικό τις ζωομορφικές απεικονίσεις, οι οποίες είχαν πολιτικό κυρίως περιεχόμενο. Ολοσέλιδες ή μικρότερες, τυπωμένες συχνά μάλιστα κατά την αντίθετη φορά του κειμένου, στην αρχή δημοσιεύονταν στην τρίτη ή στην τέταρτη σελίδα για να γίνουν αργότερα και πρωτοσέλιδες. Ο σχεδιαστής τους παραμένει άγνωστος. Πάντως, είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά γελοιογραφικά σκίτσα επαναλαμβάνονταν συχνά από τις σελίδες της και άλλαζαν απλώς οι λεζάντες ανάλογα με την εκάστοτε πολιτική συγκυρία.

Εκτός από το πολιτικό άρθρο και τις γελοιογραφίες, περιείχε σχεδόν πάντα έμμετρη πολιτική και κοινωνική σάτιρα, πολιτικές και κοινωνικές ειδήσεις, διάφορα εύθυμα πεζογραφήματα κ.ά.

Κατά τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της οι μόνιμες στήλες της ήταν ο «Κήπος» ή «Σταυλός», που περιείχε την έμμετρο σάτιρα, η στήλη «Φύρδην Μίυδην», που περιείχε τις πολιτικές ειδήσεις και τα παραπολιτικά σχόλια, και το «Κιθώτιον» με τις επιστολικές αναγνώσιων. Μετά το 1880 η διάταξη της ύλης άλλαξε. κάποιον τίτλο των σπλών καταργήθηκαν, οι γελοιογραφίες αυξηθηκαν, τα κείμενα μειώθηκαν. Πολλά άρθρα της πρέπει να γράφονταν από τον ίδιο τον Πηγαδιώτη. Τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της τα άρθρα ήταν όλα ανυπόγραφα· αργότερα κατά αραιά χρονικά διαστήματα κάποια μικρά σχόλια υπογράφονταν με ψευδώνυμο. Τα ψευδώνυμα δεν διατηρούνταν για μεγάλο χρονικό διάστημα, τα περισσότερα μάλιστα ήταν υπογραφές στις επιστολές προς την εφημερίδα. Το πιο σταθερό ψευδώνυμο κατά τα τελευταία χρόνια της έκδοσής της ήταν το «Ζορέφ-Καν», που αποτελούσε τη σταθερή υπογραφή των έμμετρων σατιρών. Ο γνωστότερος συνεργάτης της ήταν ο Γεώργιος *Σουρής, ο οποίος δημοσίευσε εκεί τις πρώτες έμμετρες σάτιρες του χωρίς όμως να υπογράφει τα κείμενά του.

Αμέσως μετά την έκδοσή της πρωτοστάτησε στις επιδείξεις εναντίον του Βούλγαρχα και ήταν μια από τις εφημερίδες που υπέγραψαν τη διαμαρτυρία μετά το κοινοβουλευτικό πραξικόπημα των «Στηλιτικών», τον Μάρτιο 1875. Στη συνέχεια στηρίζει για μεγάλο χρονικό διάστημα τον Αλ. Κουμουνδούρο, ακόμη και κατά τη διάρκεια της Ανατολικής Κρίσης και των διαπραγματεύσεων για το συννοριακό ζήτημα, όταν ο Κουμουνδούρος βάλεται σχεδόν απ' όλους για τους διπλωματικούς χειρισμούς του. Η στάση της απέναντι στον Κουμουνδούρο αλλάζει ριζικά μετά το σκάνδαλο διαφθοράς που ξέσπασε το καλοκαίρι του 1881 και τις υπόνοιες που διατυπώθηκαν εναντίον του για έμμεση εμπλοκή του σ' αυτό. Στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1881 θα καταπολεμήσει τον Κουμουνδούρο αλλά δεν θα στηρίξει τον Χ. Τρικούπη· οι εκλεκτοί της γίνονται οι δημοκρατικοί και αντιβασίλικοι ανεξάρτητοι βουλευτές Χοϊδάς και Οικονομός, ενώ παράλληλα εγκαινιάζει και μια ήπια κριτική στο πρόσωπο του βασιλιά. Κατ' εσχολήν λαϊκή σατιρική εφημερίδα, διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνιστούν τη λαϊκή της ταυτότητα: αντιδυτικισμό, απέχθεια στον πνευματικό ελιτισμό και τον φραρισωτισμό, εμμονή στη διατήρηση των λαϊκών ελληνικών προτύπων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα αντιπαρατεθεί με τις αστικές σατιρικές εφημερίδες και συγκεκριμένα με τον *Ασμοδαίο, τον οποίο καταγγέλλει ως «νόθον τέκνον του Φαναριωτισμού, θηλυπρεπές και εκνευρισμένον γέννημα των εκχυλισμάτων του φαυλού και επίπλαστου ευρωπαϊκού πολιτισμού». ενώ παράλληλα υποστηρίζει ότι μόνον η ίδια αντιπροσωπεύει τη γνήσια σάτιρα και στηρίζει πραγματικά τα «ήθη του λαού».

Δύο χρόνια μετά τη διακοπή της θα εκδοθεί ο *Νέος Αριστοφάνης*. Το νέο όπλο του Πηγαδιώτη στο μεγάλο ανταγωνισμό μεταξύ των σατιρικών εφημερίδων της δεκαετίας του 1880 θα είναι η έγχρωμη εικόνα. Το κύριο χαρακτηριστικό της νέας εφημερίδας ήταν οι έγχρωμες διατέλιδες γελοιογραφίες της, αριθμημένες σε κάθε φύλλο από το 1 έως το 500, οι οποίες σχεδιάζονταν μεν στην Ελλάδα (πολλές μάλιστα από αυτές ήταν ίδιες με παλαιότερες γελοιογραφίες του *Αριστοφάνους*) αλλά λογογραφούνταν στη Μπολόνια της Ιταλίας από τον Α. Γκρότσι. Αυτές οι εικόνες που την έκαναν να μοιάζει με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές συνέβαλαν στην αύξηση της κυκλοφορίας της και αποτελούν, ακόμη και σήμερα, το σήμα κατατεθέν του *Νέου*

Αριστοράνους, ο οποίος σταμάτησε οριστικά την έκδοση του στις 29 Μαΐου 1899.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (έτ. 1874-1876).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοσθήσης*, Αθήνα 2001, σ. 117-121· Λίνα Λούβη, *Περγέλωτος Βασιλείον. Οι σαπρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 71-75.

ΑΙΝΑ ΛΟΥΒΗ

Αρκαδίον

Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος, Ρέθυμνο, 29 Σεπτ. 1884 - 17 Μαΐου 1886 (αρ. φ. 1-66), 7 Φεβρ. 1887 - 20 Απρ. 1887 (αρ. φ. 67-76), 1 Ιαν. 1888 - 23 Απρ. 1888 (αρ. φ. 108-125) και 22-27 Σεπτ. 1888 (αρ. φ. 143 και 144). Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος συντάκτης: Στυλιανός Εμμ. *Καλαϊτζάκης. Κάτω από τον τίτλο υπάρχει το μύθο: «Πατρός τε και Μητρός και των άλλων προγόνων απάντων τιμιώτερον ἔστιν η Πατρίς, και μεντότερον και αγιώτερον (Πλάτων)». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Ετήσιες συνδρομές: για την Κρήτη 10 φράγκα και για τους εκτός Κρήτης συνδρομητές 15 φρ. Από την 1^η Ιαν. 1888 μειώνεται η τιμή φ. στους 50 παράδες και η ετήσια συνδρομή

στα 7 φράγκα για το Ρέθυμνο, 8 φρ. για την υπόλοιπη Κρήτη και 9 φρ. για το εξωτερικό. Τυπωνίσταν του ιδίου κτηπο τυπογραφείου του εκδότη της Στυλ. Ε. Καλαϊτζάκη.

Αποτελεί συνέχεια του *Νέου Ραδάμανθου που εξέδιδε από το 1881 ο Στυλ. Καλαϊτζάκης, στο τελευταίο φύλλο του οποίου (22 Σεπτ. 1884) αναφέρει: «Το ύστατον εμφανίζεται σήμερα ο *Νέος Ραδάμανθου*. Από της προσεχούς εβδομάδος ἄρχεται η έκδοσις του *Αρκαδίου*». Η δομή της σε γενικές γραμμές παραμένει η ίδια με εκείνη της *Νέου Ραδάμανθου*. Δηλαδή, στην πρώτη σελίδα συνήθως υπάρχει το κύριο άρθρο, η επιφυλλίδα και η στήλη «Διάφορα», η οποία περιλαμβάνει την τοπική ειδησεογραφία. Στις εσωτερικές σελίδες υπάρχουν οι στήλες «Αθηναϊκά», «Εξωτερικά», «Ποικίλα», επιστολές και ανταποκρίσεις. Διαφημιστικές καταχωρήσεις καταλαμβάνουν την τρίτη και τέταρτη σελίδα, ενώ τα δικαστικά την πέμπτη σελίδα και καμιά φορά εκτείνονται και στην τρίτη.

Τακτικός συνεργάτης δεν είχε, μόνο περιστασιακούς επιστολογράφους, ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζει ο διαπρεπής γλωσσολόγος Γ.Ν. Χατζιδάκις. Αρκετοί επιστολογράφοι χρησιμοποιήσαν ψευδώνυμα, όπως «Φοίνιξ», «Αμαρτίωση», «Επιμενίδης», «Κύδων», «Πολυχίτης» κ.ά. Θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στον συνεργάτη με το ψευδώνυμο «Ιδαίοι Δάκτυλοι», του οποίου τα λίγα κείμενα που δημοσιεύθηκαν προκάλεσαν την οργή των οθωμανικών αρχών. Από τα άρθρα ξεχωρίζουν αυτά που αναφέρονται στην ελευθεροτυπία και στην παιδεία, ενώ σημαντική θέση έχουν στις σελίδες της οι λόγοι που εκφωνήθηκαν σε διάφορες περιπτώσεις και οι οποίοι διακρίνονται σε πατριωτικούς, παιδευτικούς, επικηδείους κ.ά.

Η μετονομασία της και η επιλογή του ονόματος προιδέαει για τη στάση που θα τηρήσει απέναντι στις αρχές. Πράγματι στις στήλες της αρχίζουν να κάνουν την εμφάνισή τους αντιπλευτικά κείμενα με αναφορές στις θυσίες των Κρητικών και τους αγώνες τους απέναντι στον κατακτητή. Δεκαοχτώ χρόνια μετά το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου, δηλαδή στις 8 Νοεμβρίου 1884, τελείται το πρώτο μνημόσυνο για τους πεσόντες και εκφωνούνται πυρρινοι πατριωτικοί λόγοι. Το ίδιο συμβαίνει και ένα χρόνο μετά, στο επόμενο μνημόσυνο. Και στις δύο περιπτώσεις δημοσιεύει τους λόγους που εκφωνήθηκαν, καθώς και εκτενή περιγραφή και σχολιασμό των τελευταίων. Τα όλο και πιο συχνά ενοχλητικά για την εξουσία κείμενα, οδηγούν στην παύση της επί

κατά σειρά μετά από εκείνες του 1821 και του Αποστολου *Μακράκη (1831-1905), και η οποία βασίζεται στην εν επιγνώσει εφαρμογή του χριστιανισμού, τη μόνη που ήταν σε θέση να σώσει τους λαούς από τον επερχόμενο «Αρμαγεδδώνα» (Αποκ. 16, 16), την καταγίδα που θα ανέτρεπε τις σύγχρονες με το έντυπο δυναστείες της γης (μεταξύ δε αυτών πρώτη η ρωσική).

Με χαρακτηριστική συνέπεια η εφημερίδα έρχεται σε μετωπική σύγκρουση με άτομα (Ν.Δ. Βαλλώση, Μιχ. *Γαλανό, Ιω. Σκαλτσούνη και Ιω. Πετρόπουλο) και αρχές (κρατικές, εκκλησιαστικές), έντυπα και συλλόγους (*Πελοπόννησος Πατρών, ο Λόγος, *Αγάπη, *Ανάπλασις κ.ά.), επιτίθεται κατά του ισλάμ και του ετερόδοξου χριστιανισμού, της Αναγέννησης, του Διαφωτισμού, της Γαλλικής Επανάστασης και του αναρχικού σοσιαλισμού. Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα να διακοπεί η κυκλοφορία του εντύπου και να κατασχεθούν τα φύλλα του ως αντικαθεστωτικό περιεχόμενο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (σεχόνδ πλ. σ.: αρ. τχ. 1-7, 9-11, 15 και παράρτημα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτος. «Αρμαγεδδών», ΘΗΕ, 3 (1963), 166 - του ίδιου, Βιβλιογραφία Ελληνικού και Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966), Αθήνα 1969, σ. 36 - Π.Χ. Δημητρόπουλος. «Ιωάννης Αρνέλλος», ΘΗΕ, 3 (1963), 207-209 - Θ. Καλαφάτης. «Ο Αποκαλυπτικός λόγος στην Ελλάδα», αφιέρωμα με θέμα Έτος Αποκάλυψης στην εφ. Το Βήμα/Νέες Εποχές (11 Ιουν. 1995), 43 - Μ. Χομεριανός. «Οι πρώτες ριζοσπαστικές κινήσεις», εφ. Ελευθεροτυπία/Ιστορικά, τχ. 119 (24 Ιαν. 2002), 36-41.

Κ. Ι. ΜΠΕΛΕΖΟΣ

Αρμονία

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική εν Κωνσταντινούπολει. Κωνσταντινούπολη, 1864-1868, αρ. φ. 1-722. Ιδιοκτήτης-συντάκτης: Μιχαήλ Χουρμούζης. Μότο: «Επαίνεται εστιν τα καλά, φεκάτα δε τα κακρά» (Αριστ.). Δι-σεβδομαδιαία (Τετάρτη και Σάββατο), σαράντα έξι σελίδων, τριτάτη. «Τιμή ετήσια προπληρωτέα δια μεν τους ενταύθα εικοσάρια αργυρά διέκ. τας επαρχίας και το εξωτερικόν δώδεκα. Τιμή αγγελιών και καταχωρήσεων γρόσια 3». Τυπογραφείο: Imprimerie centrale («εκ του Κεντρικού Τυπογραφείου»).

Διακρινόταν για τα αιχμηρά άρθρα της εναντίον μελών του ανώτερου και κατώτερου κλήρου, τα οποία παρεκτρέπονταν στην προσωπική ή την ιερατική τους ζωή. Στην πραγματικότητα η ίδρυση της εν μέσω της πατριαρχίας του Σωφρονίου Γ' (1863-1866) λειτούργησε ως μέσο πίεσης εναντίον

του φιλομεταρρυθμιστή Πατριάρχη. Ο Σωφρόνιος ως μητροπολίτης Αμάσειας υπήρξε ένας από τους θερμούς υποστηρικτές εφαρμογής των Γενικών Κανονισμών. Όταν ανήλθε στον πατριαρχικό θρόνο με την υποστήριξη του μεγάλου δεξίφρου Αλή πασά προσπάθησε να εφαρμόσει με ριζοσπαστικό τρόπο κάποιες διατάξεις τους, και ιδιαίτερα αυτές που αφορούσαν την απόδοση στο οθωμανικό κρατικό μηχανισμό του δικαιώματος είσπραξης των αρχιερατικών επιχορηγήσεων από τους πληθυσμούς των επαρχιών. Η απόφαση αυτή του Σωφρονίου, όπως βέβαια και της Ιεράς Συνόδου, είχε ως συνέπεια να στραφούν εναντίον του και πολλοί από τους λαϊκούς που είχαν υποστηρίξει τις μεταρρυθμίσεις το προηγούμενο διάστημα και κυρίως η οικογένεια Καραδεοδωρή (Στέφανος και Κωνσταντίνος). Στην πραγματικότητα η Αρμονία από τη στιγμή που κυκλοφόρησε έγινε ο βασικός μοχλός πίεσης εναντίον του Σωφρονίου και όχημα των απόψεων μεταρρυθμιστών όπως ο Στέφανος Καραδεοδωρής, για να μη γίνει αποδεκτή η συμμετοχή του οθωμανικού κράτους στην είσπραξη των εκκλησιαστικών φόρων. Αυτός πρέπει μάλλον να είναι και ο λόγος

που λίγο μετά την πτώση του Σωφρονίου και την άνοδο τον Φεβρουάριο 1867 στον πατριαρχικό θρόνο του Γρηγορίου Στ', η *Αρμονία* μάλλον έχασε κάθε λόγο ύπαρξης και οδηγήθηκε στο κλείσιμό της. Τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας της είχε ως συντάκτη και διευθυντή τον δικηγόρο Αλέξανδρο Αξελό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (φ. των ετ. 1814-1815).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανουήλ Ι. Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονογράφου, 1800-1913*. Αθήνα 1932, σ. 31-33· Δ. Σταματοπούλου, *Οθωμανικές μεταρρυθμίσεις και Οικουμενικό Πατριαρχείο: Ο πολιτικός ανταγωνισμός για την εφαρμογή των Γενικών Κανονισμών, 1858-1878*. Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2003.

ΔΙΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αρμονία

Λάρνακα, 15 Ιουλ. 1913 - 15 Δεκ. 1914, αρ. τχ. 1-35. Ιδιοκτήτης, εκδότης και διευθυντής: Κωνσταντίνος Δ. *Χριστοφίδης. Δεκαπενθήμερο περιοδικό, δεκαέξι σελίδων, τρίστηλο, διαστάσεων 32x23 εκ. Τιμή τεύχους: 3 γρόσια. Ετήσιες συνδρομές: 6 σελίνια για το εσωτερικό και 12 φράγκα για το εξωτερικό. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο Φιλοκαλία.

Περιοδικό ποικίλης ύλης. Η πρώτη σελίδα του πρώτου τεύχους καλύπτεται από κύριο άρθρο με τίτλο «Που μας οδηγεί η Μεγάλη Ιδέα», το οποίο αρχίζει ως εξής: «Εκεί προς τον Ιερών δράχον της Ακροπόλεως, τον Γολγοθάν του Ελληνισμού, την Κιβωτόν των εθνικών μας ονείρων, έχει εστραμμένα τα δλέμματά της η φίλη ημών Πατρίς Κύπρος, χωρίς ποτέ να κουρασθή, χωρίς ποτέ να αποβάλει την παρήγορον ελπίδα, ότι θα ανατείλει η πολυπόδητος εκείνη ημέρα καθ' ην ο φωτιστέφανος της Ελευθερίας θα τη σκορπίση την ζίδωρον αύραν και θα ασθανθή αύτη εν τη μετά της Μητρός Ελλάδος ενώσει τα αγαθά της μητρικής στοργής». Στη δεύτερη σελίδα του ίδιου τεύχους περιλαμβάνονται δύο άλλα σημαντικά κείμενα. Το ένα έχει τίτλο «Ολίγα Λέξεις» και αποτελεί τις προγραμματικές δηλώσεις και τους στόχους του περιοδικού και το άλλο, «Κυπριακών Ηρώων», και αναφέρεται στους κύπριους αγωνιστές που έσπευσαν να πολεμήσουν ως εθελοντές στον ελληνικό στρατό, τονίζοντας την ανάγκη δημοσίευσης των ονομάτων και της προσφοράς τους.

Στα 35 τεύχη της κυκλοφορίας του το περιοδικό κάλυψε ευρεία ποικιλία θεμάτων, όπως εκ-

παιδευτικά, ιστορικά-αρχαιολογικά, πολιτικά, φιλολογικά-λογοτεχνικά, λαογραφικά, επιστημονικά, κοινωνιολογικά κ.ά. Στο τελευταίο τεύχος το αναφέρεται ότι αυτό, ύστερα από εξασφάλιση ύδειας από τις βρετανικές αρχές, θα μετατραπεί σε πολιτική, εβδομαδιαία εφημερίδα με τον ίδιο τίτλο.

Πράγματι, την 1^η Ιανουαρίου 1915 κυκλοφόρησε στη Λάρνακα το πρώτο της φύλλο η δεκαπενθήμερη πολιτική εφ. *Αρμονία*, με αρ. 36, ως συνέχεια δηλαδή της αρίθμησης του π. *Αρμονία*, η οποία είχε ως υπότιτλο *Πανελλήνιος Πολιτική και Εγκυκλοπαιδική Εφημερίς Εκδιδόμενη Δις του Μηνός* (τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 32x23 εκ.). Η ετήσιες συνδρομές ήταν 6 σελίνια για το εσωτερικό και 12 σελίνια για το εξωτερικό. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο Φιλοκαλία της Λάρνακας.

Στο πρώτο φύλλο της εφ. *Αρμονία* δημοσιεύονται το φιλοσοφημένο άρθρο «Στον Χρόνον» (για το νέο έτος), η «Ανασκόπηση 1914-1915» και «Το Κυπριακόν Ζήτημα», το οποίο αρχίζει ως εξής: «Το 1914 εσημείωσε δια το Κυπριακόν Ζήτημα νέαν όλην φάσιν, κατά πολύ διαφέρουσαν των προηγουμένων. Ο απειλών κατά το έτος τούτον μέγας πόλεμος των εθνών συνεπέφερε κατ' αναπόδραστον ανάγκην και την προσάρτησιν της ημετέρας Νήσου εις το Αγγλικόν Στέμμα».

Η εφημερίδα συνέχισε την έκδοσή της έως τον Ιούλιο 1921. Το τελευταίο της φύλλο φέρει αριθμό (116) 68, ημερομηνία 17/30 Ιουλίου και είναι αφιερωμένο στην ήττα του ελληνικού στρατού στη Μ. Ασία. Παρά το μικρό της μέγεθος και τα περιορισμένα περιεχόμενά της, κατόρθωσε να επιβιώσει για έξι χρόνια και να κυκλοφορήσει 68 φύλλα. Σημαντική ήταν η προσφορά της στην πολιτική αρθρογραφία της εποχής, στη δημοσίευση ιστορικών μελετημάτων και λογοτεχνικών κειμένων (κυρίως ποιημάτων) νέων ποιητών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΓΠ. ΑΜΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 1105-1125 (για το περιοδικό και για την εφημερίδα στον υπό εκτύπωση τ. Δ' της ίδιας σειράς).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Αρχειομαρξιστής

βλ. *Αρχείον Μαρξισμού*, Αθήνα, 1923-1928

Αρχείον

Αρχαιολογία - Ιστορία - Λαογραφία. Εκδίδεται προνοία του Σου. Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ.κ. Χρυσόστομου». Καλαμάτα, Οκτ. 1954 - Ιαν./Ιούν. 1960, αρ. τχ. 1-40/41. Την επιμέλεια της ύλης είχαν οι Γιάννης Αναπλιώτης, Θάνος Ζακόπουλος και Βασ. Παπαδόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Τριμηνιαίο περιοδικό Αρχαιολογίας-Ιστορίας-Λαογραφίας*. Μηνιαίο, τετρασέλιδο, διαστάσεων 29x20 εκ. Από τον Μάρτ. 1957 (αρ. τχ. 28) εικοσιτετρασέλιδο, διαστάσεων 21x14 εκ. Τη μακέτα του λογοτύπου είχε φιλοτεχνήσει ο καλαματιανός ζωγράφος Ευάγγελος Δράκος.

Κυκλοφόρησε ως παράρτημα του μηνιαίου περιοδικού της Ι. Μητροπόλεως Μεσσηνίας *Διδαχή.

σταση του 1821 και ακόμη δοκίμια για θέματα ιστορίας και αρχαιολογίας. Μεταξύ των συνεργατών του συγκαταλέγονται οι ιστοριοδίφης και δημοσιογράφος Μίμης Ηλ. Φερέτος, ο φιλόλογος Θάνος Σ. Ζακόπουλος, ο διευθυντής των Γενικών Αρχείων του Κράτους Εμ. Πρωτοπλάτης, ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Γιάννης Αναπλιώτης, ο ακαδημαϊκός Σωκράτης Κουγέας, ο αντιστράτηγος Κωνστ. Α. Βεντήρης, ο καθηγητής Σπ. Μαρινάτος, ο ιστορικός ερευνητής Γάκης Δεμοδός, ο Νίκος Γιαννακόπουλος, γυμνασιάρχης και άλλοι μελετητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΙΜΜ, ΕΒΕ (1957-1961), ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Ανεστίδης, *ΔΙΔΑΧΗ - Μηνιαίο Εκκλησιαστικόν περιοδικόν της Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, Ευρετήριον τόμων Α' (1946) - Λ' (1976)*, Αθήνα 1980, σ. 128-131, όπου σε παράρτημα υπάρχει πλήρης ετήσιο του *Αρχείου* με τις μελέτες, ανέκδοτα έγγραφα, απόψεις, χρονικά και ειδήσεις.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Αρχείον Μαρξισμού

Δεκαπενθήμερο περιοδικό, Δεμά παραρτήματος. Αθήνα, 1 Μαΐου 1923 - 1 Ιαν. 1928, αρ. 1-69, σε τρεις τόμους: τ. Α' (1 Μαΐου 1923 - 15 Απρ. 1924), τ. Β' (1 Μαΐου 1924 - 15 Απρ. 1925), τ. Γ' (1 Μαρτ. 1927 - 1 Ιαν. 1928). Διευθυντής: Χαρ. Δεδούσης, Ιδιοκτήτης: Εκδοτική Εταιρεία «Εμπρός», Διαχειριστής (στα τελευταία τεύχη του τ. Β'): Φ. Βαλασιάνης (πιθανόν ψευδώνυμο). Σημαντική δέση στη διαδικασία της έκδοσης είχε ο Κώστας Γκοδόσης. Στον τ. Γ' ιδιοκτήτης και εκδότης είναι ο Ι. Γυρτόπουλος και υπεύθυνος της κυκλοφορίας ο Σάββας Χαϊτόπουλος. Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, δίσηπλο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά τόμο (σ. 1-360 στους τ. Α' και Β', σ. 1-280 στον τ. Γ'), διαστάσεων 27,5x20,8 εκ. Τιμή τεύχους: 2, 2.5, 3, 4 ή 5 δραχ. ανάλογα με την περίοδο. Συνδρομές εσωτερικού: αρχικά 50 δραχ. (ετήσια), 25 δραχ. (εξαμηνιαία), 13 δραχ. (τριμηνιαία) και στον τ. Γ' 100, 50 και 25 δραχ. αντίστοιχα. Συνδρομές εξωτερικού: 80 δραχ. (ετήσια), 40 δραχ. (εξαμηνιαία) και 25 δραχ. (τριμηνιαία) και στον τ. Γ' 150, 75 και 40 δραχ. αντίστοιχα. Ένα σοβαρό ποσό συγκεντρώνεται από εράνους. Τυπογραφείο: Θάνος Τσαβέλλας. Αριστέιδου 1. Αθήνα για τους πρώτους δύο τόμους.

Μαρξιστικό θεωρητικό περιοδικό, με γλώσσα σύνταξης τη δημοτική. Στην προγραμματική δήλωση, που υπογράφει ο Δεδούσης, ξεκαθαρίζεται ότι «δεν είναι ένα περιοδικό ούτε κριτικής ούτε μελέτης της πολιτικής ή κοινωνικής κατάστασης της χώρας μας». Θέλει να επικεντρώνει στον επιστημονικό χαρακτήρα του μαρξισμού, αναγνωρίζοντας

Οι σκοποί του αναφέρονται στο πρώτο τεύχος: «Οι σελίδες του *Αρχείου* που καθιερώνει από σήμερα η *Διδαχή* ενσαρκώνουν παλαιών όνειρων των αρχαιολόφων και των πνευματικών ανδρών των ιστορικής πόλεως μας που τα ενδιαφέροντά τους επεκτείνονται ως την αξιολόγηση του αρχαιολογικού και ιστορικού πλούτου της Μεσσηνίας».

Στις σελίδες του περιέχονται ανακοινώσεις, άρθρα και δημοσιεύσεις ιστορικών εγγράφων που αναφέρονται στη Μεσσηνία κατά την Επανά-

στην «υλιστική αντίληψη της ιστορίας» την αναμφοβήτητα δυνατότητα να εξηγήει επιστημονικά τα κοινωνικά φαινόμενα και να ερμηνεύει τη σημασία «της εξέλιξης των αγώνων των κοινωνικών τάξεων». Διαπιστώνει την απουσία αυτής ακριβώς της μαρξιστικής γνώσης στην Ελλάδα και δέτει ως αποκλειστικό σκοπό του τη δημοσίευση «των δεμελιωδών έργων της θεωρίας και της πράξης του μαρξισμού». Πράγματι δεν υπάρχουν πολιτικά άρθρα και αναλύσεις που να αφορούν τη σύγχρονη συγκυρία. Πολύ σπάνια εμφανιζόταν δηλώσεις

«Εμπρός» μια σειρά έργων των Π. Λαφάργκ, Ν. [Β.Ι.] Λένιν, Α. Μποζνάνοφ, Ε. Πρεομπραζένσκι, Ν. Μπουχάριν και Κ. Κάουτσκι, ορισμένα σε μετάφραση Χ. Δεδούση.

Το περιοδικό εκδίδεται από μια ομάδα γύρω από τον Φραγκίσκο Τζουλάτι, ανιψιό του Πλάτωνα *Δρακούλη και παλιό ηγέτη της Σοσιαλιστικής Εργατικής Νεολαίας Αθηνών, η οποία ενσωματώθηκε το 1918 στο ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος). Ο ίδιος αποχώρησε από το ΣΕΚΕ το 1919 και συγκρότησε μαζί με την μετέπειτα ιστορική ηγεσία του «αρχειομαρξισμού», την Κομμουνιστική Ένωση ή Ένωση του Κομμουνισμού, που εξεβόλε το π. *Κομμουνισμός. Στα 1921, η ομάδα προσχωρεί και πάλι στο ΣΕΚΕ, ανασυντάσσεται και λειτουργεί κρυφά μέσα στο κόμμα με σκοπό να καταρτίσει ένα στελεχιακό δυναμικό ικανό να δημιουργήσει ένα «πραγματικό» κομμουνιστικό κόμμα, εφόσον η ηγεσία του ΣΕΚΕ/ΚΚΕ κρίνεται ανεπαρκής για αυτό. Η μαρξιστική επιμόρφωση και η ηθικά κομμουνιστική διαμόρφωση των ελλήνων εργατών θεωρούνται τα σημαντικότερα άμεσα επαναστατικά καθήκοντα. υποτιμάζονται γενικά την πολιτική και συνδικαλιστική δράση. Η ομάδα συγκροτείται πυραμιδοτά σε μυστικούς μορφωτικούς πυρήνες, περίπου δέκα μελών, που καθοδηγούνται από τον ιδρυτικό «Πρώτο Πυρήνα». Στα 1923 η περαιτέρω ανάπτυξη της δράσης δημιουργήσει την ανάγκη ενός εγχειριδίου, το οποίο θα αποτελούσε τη βάση των θεωρητικών μαθημάτων. Αρχικά η ομάδα αποτάθηκε στη διοίκηση του ΣΕΚΕ(Κ) να αναγνωρίσει τη νέα έκδοση. Η απάντηση ήταν αρνητική και το νέο περιοδικό εκδόθηκε με την αποκλειστική ευθύνη και οικονομική επιβάρυνση της ομάδας. Ο γερμανομαθής Δεδούσης και ο ιταλομαθής Τζουλάτι ανέλαβαν το μεταφραστικό μέρος (αρκετά κείμενα μεταφράζονται από τα πρωτότυπα). Ιδιαίτερο ρόλο φαίνεται να είχε ο μετέπειτα εκδότης Κώστας Γκοβόστης. Στα 1924 ο Λευτέρης Αποστόλου αποκάλυψε στην κομματική ηγεσία τη δραστηριότητα της ομάδας και διαγραφώθηκαν τα γνωστότερα στελέχη. Η ομάδα όμως συνεχίζει να εργάζεται με τον ίδιο τρόπο και τα μέλη της αποκάλυπνται πλέον «αρχειομαρξιστές», από τον τίτλο του περιοδικού.

Η δικτατορία του Παγκαλου σταματάει την έκδοση του περιοδικού, αλλά δεν θα ενοχλήσει καθόλου την οργανωμένη σε μηχανισμό παράνομη δράσης αρχειομαρξιστική ομάδα. Αντίθετα, το ΚΚΕ δέχεται σημαντικό πλήγμα και παραλύει

της σύνταξης (προγραμματικές δηλώσεις, απαντήσεις στις κατηγορίες της εφ. *Ριζοσπάστη). Για το σκοπό αυτό δημοσιεύει μεταφρασμένα έργα των κλασικών και σύγχρονων ευρωπαϊών μαρξιστών θεωρητικών (Ε. Βάργκα, Κ. Κάουτσκι, Β.Ι. Λένιν, Κ. Μαρξ, Φρ. Ένγκελς, Κ. Μπουχάριν, Α. Τρότσκι, Α. Μποζνάνοφ). Το έργο Ευρώπη και Αμερική του Τρότσκι κυκλοφόρησε και σε αυτεπώλητη έκδοση, όπως και το έργο του Μπουχάριν, Ο Λένιν μαρξιστής. Επίσης, εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν το 1924 αυτεπώλητα από την Εκδοτική Εταιρεία

από τις διώξεις. Ένα μεγάλο κομμάτι της κομματικής βίας καταφεύγει με την πτώση της δικτατορίας στο π. Αρχείο και ο αρχειομαρξισμός αναδύεται στα επόμενα χρόνια σε ένα σημαντικό ρεύμα της ελληνικής μεσοπολεμικής Αριστεράς. Στα 1926-1927 αναλαμβάνει την ηγεσία ο Δ. Γιωτόπουλος εξεθώντας τον Τζουλάτι σε παράλιση, ενώ με τον έναν ή τον άλλο τρόπο αποχωρών και τα υπόλοιπα μέλη του ιστορικού Πρώτου Πυρήνα (Γ. Βιτώρης, Σ. Τσιγαρίδας, Γ. και Γρ. Σαραντιδής κ.ά.). Ο Γκοβόστης προκαλεί νέα διάσπαση («Τρίτη Κατάσταση»), ενώ κατέχοντας το τυπογραφείο συνεχίζει τις εκδόσεις και ιδρύει τον γνωστό εκδοτικό οίκο. Ο Δεδούσης φέρεται να αποχωρεί λόγω νευρικού κλονισμού εξαιτίας της εξαντλητικής μεταφραστικής εργασίας του. Η επανέκδοση του *Αρχείου Μαρξισμού* με διευθυντή τον Γυφτόπουλο δεν χαρακτηρίζεται από την ίδια ποιότητα των μεταφράσεων. Σύντομα, η συνδικαλιστική στροφή του αρχειομαρξισμού δημιουργεί την ανάγκη για εκδόσεις με συνδικαλιστικό περιεχόμενο και το περιοδικό σταματάει να εκδίδεται. Αργότερα, η οργάνωση θα συνδεθεί με τον τροτσκισμό και θα αποτελέσει το επίσημο τμήμα της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα. Κυκλοφορεί σε συγκεκριμένα βιβλιοπωλεία (Σοσιαλιστικό Βιβλιοπωλείο, βιβλιοπωλείο Γ. Βασιλείου, βιβλιοπωλείο Χ. Γιάννινη, βιβλιοπωλείο Γ. Ράλλη), περίπτερα, καπνοπωλεία και καφενεία του κέντρου της Αθήνας (Χαυτεία, Ρηγίλλης, Σύνταγμα) και του Πειραιά, καθώς και σε βιβλιοπωλεία της επαρχίας: στον Βόλο (βιβλιοπωλείο Κ. Παρασκευόπουλου), στην Κέρκυρα (βιβλιοπωλείο Βασ. Ιωαννίδου), στα Χανιά (βιβλιοπωλείο Σκορδίλλη). Στην Κύπρο αντιπροσωπεύεται από την εφ. *Πυρσός* της Λεμεσού και στην Αλεξάνδρεια από τα **Γράμματα*. Τέλος, πωλούνταν από μέλη της αρχειομαρξιστικής ομάδας σε πολιτικές και συνδικαλιστικές συγκεντρώσεις ή σε χώρους διασκέδασης της εργατικής τάξης.

Το *Αρχείο Μαρξισμού* αποτελεί προϊόν μιας ιδιαίτερα χαρακτηριστικής στην Ελλάδα και του διεθνή σοσιαλισμό αντίληψης που εμμένει στη σημασία της μόρφωσης, συντελώντας τελικά στη διαμόρφωση ενός ιδιόμορφου πολιτικού ρεύματος, του αρχειομαρξισμού. Συνιστά αναμφισβήτητο ένα δύσκολο και σημαντικό εγχείρημα για την εποχή, καθώς συνέβαλε στην επαφή του ελληνικού κοινού με τη μαρξιστική φιλοσοφία. Αποτέλεσε το εργα-

λείο για τη θεωρητική και μορφωτική κατάρτιση απλών εργατών, καθώς η κυκλοφορία ήταν σχετικά μεγάλη με συνδρομητές, εργάτες, σοσιαλιστές, μέλη του ΚΚΕ και πανεπιστημιακούς. Η παράδοση του συνεχίστηκε με τα π. **Πάλη των Τάξεων*, *Δαυλός* (1931-1933) και *Αρχειομαρξιστής* (1933).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Καστρίτης, *Η Ιστορία του Μπολσεβικισμού – Τροτσκισμού στην Ελλάδα*, τ. Α'-Ε', Αθήνα, εκδ. Εργατική Πρωτοπορία, 1980-1987· Δ. Κατσορίδας – Δ. Λιβεράτος – Κ. Παλούκης, *Ο ελληνικός τροτσκισμός, ένα χρονικό 1923-1946*, Αθήνα, εκδ. Φιλίστωρ, 2003· [Σάββας Μιχαήλ], *Τα αρχεία Τρότσκι στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Αλλαγή, 1982· Θ. Μπενάκης, *Δημήτρης Γιωτόπουλος, μια πορεία από τον επαναστατικό στο φιλελεύθερο σοσιαλισμό*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2003· του ίδιου, *Η άλλη όψη του ελληνικού εργατικού κινήματος (1918-1930)*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2003· Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα, από το 1875 ως το 1974*, τ. Β'-Γ', Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1993-1994· Κ. Παλούκης, «Η αριστερή αντιπολίτευση στο ΚΚΕ», στο Χρ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Ο μεσοπόλεμος*, τ. Β2, Αθήνα, εκδ. Βιβλιόραμα, 2003.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΛΟΥΚΗΣ

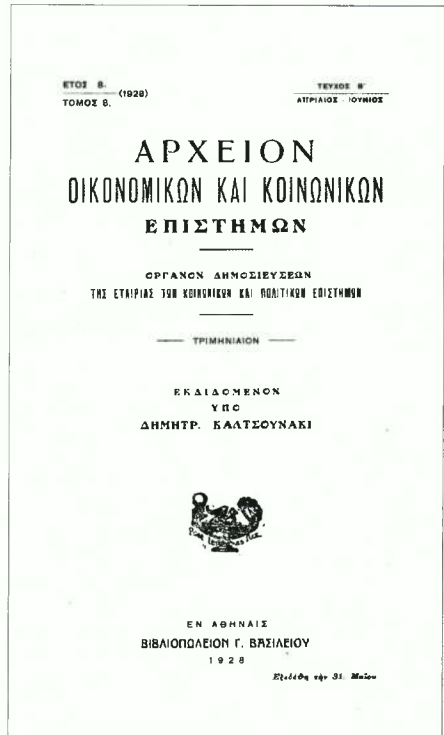
Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Εκδιδόμενον υπό Δημητρίου Ε. Καλιτσουνάκη.
Αθήνα, Οκτ. 1921-1971, αρ. τ. 1-51. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Δημήτριος Ε. Καλιτσουνάκης. Από το 1927-1934 προστίθεται στον υπότιτλο: *Όργανον δημοσιεύσεων της Εταιρείας των Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*. Τριμηνιαίο, με μερικά εξομηνιαία ή ετήσια τεύχη κυρίως κατά την περίοδο 1942-1954, ενενήντα έξι έως εκατόν σαράντα σελίδων, διαστάσεων 24x16 εκ. Δεν αναφέρεται τιμή ή συνδρομή. Τυπογραφείο: Ι. Κολλάρος - Βιβλιοπωλείον «Εστίας».

Ένα από τα μακροβιότερα περιοδικά στο χώρο του οικονομικού περιοδικού τύπου, από τα πρώτα «ακαδημαϊκά» οικονομικά έντυπα στην Ελλάδα. Γνωστό και ως «Αρχείον του Καλιτσουνάκη», το περιοδικό ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τον ιδρυτή και εκδότη του, οικονομολόγο Δ. Καλιτσουνάκη (1888-1982), υφηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1920) και μετέπειτα τακτικό καθηγητή της ΑΣΟΕΕ (1923), της ΠΑΣΠΕ (1941) και του Πανεπιστημίου Αθηνών (1942), με θεωρητικές επιρροές από τη γερμανική οικονομική και κοινωνιολογική παράδοση του Πανεπιστημίου του Βερολίνου, όπου και είχε μετεκπαιδευτεί την περίοδο 1914-1919. Πέραν από εμπνευστής, εκδότης και δι-

ευθυντής του περιοδικού, ο Καλιτσουνάκης ήταν και ο τακτικότερος συνεργάτης του, συνεισφέροντας περισσότερα από σαράντα ξεχωριστά άρθρα και μελέτες.

Γράφοντας στο πρώτο τεύχος του 1921, ο Καλιτσουνάκης υποσχόταν ότι «το περιοδικόν τούτον σκοπόν έχει να υποβοηθήση την ειρηνικήν ταύτην εξέλιξιν εις το επιστημονικόν πεδίον και εν τω μέτρω των δυνάμεών του. Μετ' ιδιαιζούσης επιμελείας θα επιδιωχθή η έρευνα και κριτική των ελληνικών οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και η επικράτησις παρ' αυταίς των δια του μεγάλου πολέμου εκ νέου τονισθεισών αρχών οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης και γενικής ανθρωπιστικών ιδεωδών». Για τα επόμενα πενήντα χρόνια, το Αρχείον κατάφερε να αποτελέσει σημείο αναφοράς της πνευματικής κίνησης των κοινωνικών και οικονομικών επιστημών της χώρας, δημοσιεύοντας πάνω από 700 διαφορετικές μελέτες («πραγματείες» όπως τις ονόμαζε) ελλήνων και ξένων επιστημόνων. Οι ξένοι συγγραφείς άρθρων προέρχονταν κυρίως από το χώρο της ηπειρωτικής Ευρώπης και πολύ συχνά τα άρθρα τους δημοσιεύονταν χωρίς μετάφραση, ενώ με την πάροδο του χρόνου κάνουν την εμφάνισή τους και αγγλικά κείμενα από ξένους επιστήμονες που επισκέπτονται την Ελλάδα ή έλληνες ακαδημαϊκούς της Αμερικής.

Αντανακλώντας τις θεωρητικές καταβολές τόσο του εκδότη του, όσο και της ευρύτερης ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας του Μεσοπολέμου, το Αρχείον των πρώτων ετών αποτέλεσε όργανο έκφρασης ενός ευρύτερου κοινωνικού στοχασμού, αρκετά προοδευτικού και στραμμένου προς τις κοινωνικές επιστήμες *latu sensu*. Έτσι οι πρώτοι τόμοι φιλοξενούν πολύ περισσότερα κοινωνιολογικά, ιστορικά, νομικά και φιλοσοφικά έργα, με τα αμιγώς οικονομικά άρθρα να παραμένουν ολιγάριθμα. Προσωπικότητες όπως οι Δ. *Γληνός, Α. Έλευθερόπουλος, Αλ. Παπαναστασίου, Π. Κανελλόπουλος, Αλ. Σβώλος και Γ. *Κορδάτος αποτέλεσαν ισότιμα μέλη μιας ομάδας συνεργατών στην οποία οι κύριοι οικονομολόγοι, πέραν του ίδιου του εκδότη, ήταν οι Ξ. Ζολώτας, Αγγ. *Αγγελόπουλος, Δ. Στεφανίδης, Ανδρ. Σαουνάτσος, Αν. Σπουργίτης, Αρ. Σίδερης, Κ. Καραβίδης, Δ. Σάντης, Κ. Σφύρης, Π. Δερτιλής, Π. Χριστοδουλόπουλος κ.ά. Μετά το 1927 το Αρχείον αναδείχτηκε και σε «όργανον δημοσιεύσεων της Εταιρείας των Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών».

Η περίοδος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπέβαλε το περιοδικό σε αρκετές δοκιμασίες, επιβάλλοντας τον ριζικό περιορισμό της ύλης και την ανανέωση των συνεργατών. Αναγκάζεται από το 1942 να κυκλοφορήσει σε εξιμηνιαία ή ετήσια τεύχη, ώσπου να επανέλθει στην κανονική του κυκλοφορία μετά το 1954.

Η μεταπολεμική περίοδος και η σταδιακή απόσχιση των οικονομικών από τις υπόλοιπες κοινωνικές επιστήμες βρίσκει το Αρχείον να αυξάνει το μερίδιό του σε οικονομικά άρθρα, γεγονός στο οποίο συνέβαλε και η άτυπη σύνδεσή του με την Ελληνική Εταιρεία Οικονομικών Επιστημών, τις ανακοινώσεις της οποίας δημοσίευε συστηματικά. Κυριότεροι νέοι συνεργάτες την περίοδο αυτή είναι οι Δ. Δελιδάνης, Β. Δαμαλάς, Α. Λάζαρης, Λ.Θ. Χουμανίδης, Κ. Μπανταλούκας, Μ. Γκολέμης, Κ.Α. Καλόγρης, Α. Γρηγορογιάννης, Ι. Ζίγδης, Χρ. Ευελπίδης κ.ά.

Αντλώντας την πλειονότητα των συνεργατών του από τον εγχώριο ακαδημαϊκό χώρο, το μεταπολεμικό Αρχείο καταπιάναται κυρίως με θέματα νομισματικά, δημοσιονομικά-φορολογικά και θέματα διεθνούς εμπορίου, ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 αυξάνονται και οι συμβολές με αντικείμενο την οικονομική ανάπτυξη. Αξίζει να αναφερθεί επίσης ότι τις δύσκολες αυτές εποχές δεν διαστάζει να φιλοξενήσει στις σελίδες του αριστερούς συγγραφείς, όπως τον Αχιλλέα Γρηγορογιάννη και τον Σεραφείμ Μάξιμο, και να καταπιαστεί με θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης, οικονομικής ευστάθειας και αποδοτικότητας στον καπιταλισμό και τον σοσιαλισμό.

Ο χαρακτήρας των μελετών είναι ακαδημαϊκός, με τα περισσότερα άρθρα να μην έχουν καμία άμεση αναφορά στην οικονομική επικαιρότητα ή ακόμα και τις οικονομικές συνθήκες της Ελλάδος. Εντούτοις, σε αντίθεση με άλλα ακαδημαϊκά περιοδικά της εποχής, όπως την **Επιδείωση Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών*, η υφή της οικονομικής ανάλυσης παραμένει λιγότερο τεχνική και περισσότερο προσιτή στο ευρύ κοινό, στοιχείο στο οποίο αδιαμφισβήτητα συμβάλλει ο μεγάλος αριθμός διαλέξεων και ομιλιών που φιλοξενούνται στις σελίδες του. Αυτό δεν σημαίνει ότι απουσιάζουν οι αυτοτελείς πραγματείες μεγαλύτερης έκτασης, πολλές εξ αυτών μάλιστα εκδίδονται αργότερα και ως βιβλία. Τα ανάτυπα του Αρχείου ξεπερνούν τα πενήντα στο σύνολο της ιστορίας του και περιλαμβάνουν κλασικά ελληνικά οικονομικά έργα, καθώς και μεταφράσεις σημαντικών ξένων έργων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη μετάφραση του *The end of Laissez-faire* του Keynes από τον ίδιο τον Καλιτσουνάκη το 1928.

Πολύτιμο ήταν επίσης το έργο που προσέφερε στην επαφή των ελλήνων κοινωνικών επιστημόνων με την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, αφού μεγάλο μέρος της ύλης του αφιερωνόταν σε βιβλιοκρισίες, σύντομες περιλήψεις και βιβλιογραφίες. Στην πενήντάχρονη διαδρομή του, το Αρχείο δημοσίευσε πάνω από 1400 βιβλιοκρισίες και γύρω στις 7500 σύντομες περιλήψεις, μεσθόη που το καθιστούν την κατεξοχήν ελληνόγλωσση επιδείωση του ακαδημαϊκού Τύπου της εποχής. Αν και η πλειονότητα των βιβλίων που κρίνονταν ήταν οικονομικού χαρακτήρα, δεν δίσταζε να δημοσιεύσει βιβλιοκρισίες και πολλών ιστορικών, πολιτικών, φιλοσοφικών και κοινωνιολογικών έργων. Τα ξένα βιβλία που επιλέγονταν προέρχονταν αρχικά σχεδόν

αποκλειστικά από το γερμανικό χώρο, με τις μεταπολεμικές βιβλιοκρισίες να επιμερίζονται ισοδύναμα μεταξύ γερμανικών, γαλλικών και αγγλικών εκδόσεων.

Η πολυετής διαδρομή του Αρχείου κλείνει το 1971 με έναν επετειακό τόμο αφιερωμένο στον ίδιο τον Καλιτσουνάκη, με θέμα την «Οικονομία και Οικονομική Ανάπτυξη» και πολυάριθμες συμβολές από όλους τους συνεργάτες των τελευταίων δεκαετιών του περιοδικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΗΜ (ελλ. σ.), ΒΤΕ (πλ. σ.), ΔΟΜ/ΕΤΕ (ελλ. σ.), ΕΚΤ/ΕΙΕ (ελλ. σ.).

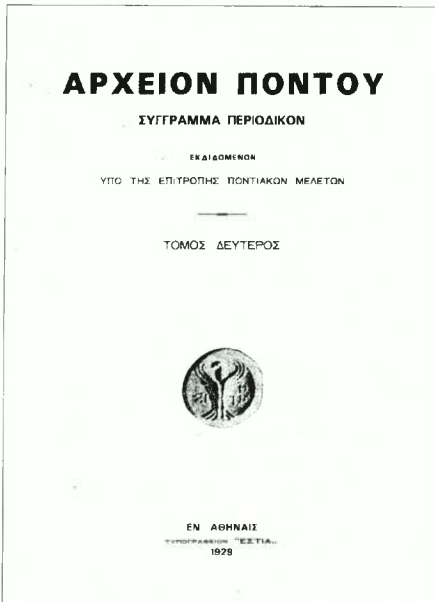
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Αρχείον Πόντου

Σύγγραμμα Περιοδικόν. Αθήνα, 1928 έως σήμερα [2005], αρ. τ. 1-50. Εκδότης: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών. Διευθυντής: Άνθιμος Παπαδόπουλος (αρ. τ. 1-23), Οδυσσέας Λαμπίδης (αρ. τ. 24-42), Δημήτρης Τομπάδης (αρ. τ. 43-50). Ετήσιο, διακοσίων σελίδων έως διακοσίων εξήντα περίπου σελίδων ανά τόμο. Τιμή εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 125, ενώ όπως αναγράφεται στο οπισθόφυλλό του: «Το περιοδικόν ανταλλάσσεται προς παν όμοιον περιοδικόν Ελληνικόν ή ξένον». Τυπογραφείο: «Εστία» (αρχικά).

Υπήρξε όργανο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1927 από διανοούμενους πόντιους πρόσφυγες. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί 50 τόμοι, όπου έχουν συγκεντρωθεί με επιστημονική μέθοδο, μελέτες ιστορικές, γλωσσικές, λαογραφικές κ.ά. από Έλληνες και ξένους. Παράλληλα έχουν εκδοθεί και 24 τόμοι, ως παραρτήματα.

Για την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός έγκυρου επιστημονικού περιοδικού ο πρόεδρος της Επιτροπής μητροπολίτης Τραπεζούντας –και αργότερα αρχιεπίσκοπος Αθηνών– Χρύσανθος, γράφει στον τ. Α': «Η μεγάλη εθνική καταστροφή είχαν ως αποτέλεσμα και την ολόσχηρη εκρίζωση του Ελληνισμού του Πόντου. Ελληνικά πόλεις αριθμούσαι βίον συνεχί και αμετάπτωτον εικοσιεπτά όλων αιώνων ανεστατώθησαν. Ιδρύματα υπερφάνως υψούμενα ως απευδή μνημεία της ενδόξου σταδιοδρομίας και του αρχαίου και μεσαιωνικού Ελληνισμού κατέπεσαν. Και εκ του πληθυσμού μόλις κάτι περισσότερον από το ήμισυ διασωθέν από την τεραστίαν φθοράν εγκατεστάθη εις την ελευθέραν Ελλάδα. [...] Θα ήτο μεγάλη η ζημία της γλωσσικής και λαογραφικής επιστήμης, εάν αφήνετο να

απολεσθή ολος αυτός ο ιστορικός εθνικός πλούτος προτού μελετηθεί και κριθῆ προσηκόντως. Και βαθύτατος θα ἦτο και ο πόνος των Ποντίων λογίων, εἰάν δεν θα ἤδυναντο να διασώσουν τουλάχιστον την ιστορίαν της πατρίδος των».

Σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους του περιοδικού, όπως περιγράφονται από τον Χρῦσανθο, η δεμτολογία του αφορά σε ιστορικές, αρχαιολογικές, τοπογραφικές και άλλες συναφείς μελέτες, που φωτίζουν τη μακραίωνη πορεία του ποντιακού ελλητισμού. Επίσης αποδησαυρίζει και παροουσιάζει τα δημῶδη ἄσματα, τις παροιμίες, τα ἔθιμα και τις παραδόσεις. Ταυτόχρονα, προσπαθεῖ να συλλεξει τη μουσική παράδοση και ὅ,τι ἄλλο από τη λαϊκή τέχνη ἦταν δυνατόν να περισωθεῖ και να μελετηθεῖ. Για το σκοπό αυτό προκηρύσσει συχνά διαγωνισμούς, ἤδη από τον πρώτο τόμο, για τη μελέτη της γλώσσας, των δοξασίων και των εθίμων του ποντιακού λαοῦ, καλούνται δε οἱ διαγωνιζόμενοι «να μελετήσουν τας εντύπους οδηγίας», καθώς «ουσιώδης ὅρος της επιτυχούς συλλογῆς [...] εἶναι [...] ἡ πιστή ἀπόδοσις της προφορῆς και ο ακριβής των σημασιῶν καθορισμός». Προς την κατεύθυνση αὐτή δημοσιεύονται συχνά «οδηγία ὀρθογραφικαί» που πρέ-

πει να ακολουθοῦνται κατά την καταγραφή του ποντιακού ιδιώματος.

Το 1932, το περιοδικό βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνῶν «δια τας προς την επιστήμην προσφερομένας υπηρεσίας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΕΠΜ, ΓΒ, ΔΠΘ, ΕΒΕ, ΕΚΠΑ, ΕΛΙΑ, ΚΒΕ/ΕΙΕ, ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Αρχεῖον Πόντου, Περιεχόμενα των τόμων 1-42, των παραρτημάτων 1-17*, Αθήνα 1991.

ΒΑΣΗΣ ΑΓΤΖΙΑΗΣ

Αρχεῖον Φιλοσοφίας και Θεωρίας των Επιστημών

Τριμηνιαῖον φιλοσοφικὸν περιοδικόν, Αθήνα, 1929-1940, αρ. τχ. 1-48. Συντακτική επιτροπή: Ἰωάννης Ν. Θεοδορακόπουλος, διευθυντής (υφηγητής της φιλοσοφίας από το 1930 στο ΑΠΘ και από το 1933 τακτικός καθηγητής του Παν/μίου Αθηνῶν), και μέλη ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος (υφηγητής τότε του Παν/μίου Αθηνῶν), ο Μιχαήλ Τσαμαδός (σύμβουλος επικρατείας και πρέσβυς) και ο Κων. Τσάτσος (υφηγητής τότε του Παν/μίου Αθηνῶν). Μῦθο: «Τό γάρ αὐτό νοεῖν ἐστίν τε καί εἶναι» (Παρμενίδης). Μονόστυλο, διαστάσεων 24x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 45 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 175 δρχ. (ἔτ. Α') «επί χάρτου καλλιτέρας ποιότητος» ἢ 110 δρχ. «επί χάρτου κοινῆς ποιότητος», 160 δρχ. (ἔτ. Β'). Τυπώθηκε στον εκδοτικό οἶκο «Ακαδημαϊκόν» (αρ. τχ. 1, Ἰαν/Μάρτ. 1929), «Τύπος Ἐταιρείας Π.Δ. Σακελλάριος» (1930-1931), «εν Αθήναις, τύπος Κ. Σ. Παπαδογιάννη» (1932), με την ἴδια τιμή των προηγούμενων ἐτῶν. Το γεγονός ὅτι αναφέρεται και συνδρομή εξωτερικού αξίας 3 δολ., πιστοποιεῖ την ευρύτερη κυκλοφορία του και σε χώρες του εξωτερικού. Από το 1932 ἔως και το 1940 ο εκδοτικός οἶκος και ἡ τιμή παρέμειναν αμετάβλητα.

Φιλοσοφικό κυρίως περιοδικό, στον πρώτο τόμο του δεν υπάρχει εκδοτικό προλογικό σημείωμα, ενημερωτικό περί των προθέσεων, στόχων και επιδιώξεων των εκδοτῶν. Μόνο κατά το τέταρτο ἔτος κυκλοφορίας του (1932) γίνεται ἕνας απολογισμός για τα «Τρία Χρόνια του Αρχεῖου (1929-1931)». Τα περιεχόμενα των τριῶν πρώτων τόμων ἔχουν καταταχθεῖ σ' ὅσα αναφέρονται στη συστηματική φιλοσοφία και σ' αὐτά που αναφέρονται στην ιστορία της φιλοσοφίας. Σύμφωνα με τη συντακτική επιτροπή σκοπός του «ἦταν να φέρει σε επαφή τους νέους με βασικές φιλοσοφικές ἔννοιες που δεμελιώνουν τα ἰδεοκρατικά συστήματα». Από την αρχὴ της ἐκδόσεως του αντιπαρατέθηκε κατά το σημείωμα των εκδοτῶν στα δύο κυρίαρχα ρεύματα

της νεοελληνικής διανόησης του Μεσοπολέμου: α') στον ιστορικό υλισμό που εκπροσωπούσαν κυρίως οι μαρξιστές και οι αριστεροί και β') Στον ακαδημαϊκό ιδεαλισμό που διδασκόταν στο Πανεπιστήμιο και όσοι τον δίδασκαν χαρακτηρίζονταν ως «ψευδοϊδεοκράτες», «ψυχολογιστές» και «αισθησιοκράτες».

Μέσα σ' αυτό το ιδεολογικό πλαίσιο του Μεσοπολέμου το *Αρχείον* δημιουργήθηκε για να «πολεμήσει και προς τα δεξιά και προς τα αριστερά». Σκοπός της συντακτικής επιτροπής ήταν να δεμελιωθεί δι' αυτού φιλοσοφικά η έννοια της αξίας, όπως εκφράστηκε κυρίως από τη γερμανική ιδεοκρατία (με εκπροσώπους τους Cohen, Natorp, Husserl και Rickert) και να κάνει γνωστά στην Ελλάδα βασικά κείμενα φιλοσόφων. Έτσι, συνέδεσε τη ζωή του με τα ονόματα και το έργο της γερμανικής νεοκαντιανής σχολής, της φαινομενολογίας αλλά και της ιταλικής διάνοησης του 1930. Η επιλογή της καθαρεύουσας δικαιολογείται επειδή: α') μοναδικός σκοπός ήταν να εισαγάγει έννοιες φιλοσοφικές και γι' αυτόν τον λόγο έπρεπε να στραφεί στη διάνοηση της εποχής που χρησιμοποιούσε την καθαρεύουσα και β') επειδή αντιμάχονταν την πεποίθηση ότι όποιος είναι δημοτικιστής είναι και πνευματικός άνθρωπος ή και το αντίστροφο. Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η επιλογή της καθαρεύουσας ως οργάνου μετάδοσης των ιδεών οφείλεται κυρίως στην υιοθέτηση του δημοτικισμού εκ μέρους των εκπροσώπων του ιστορικού υλισμού προς τον οποίο αυτοί αντιπαράσσονταν. Τέλος, σκοπός του, εκτός της καθαρά επιστημονικής έρευνας, ήταν λόγιο διδακτικής σκοπιμότητας, να δοθεί δηλαδή στο ευρύτερο κοινό «ένα φιλοσοφικό αλφαριθμητήριο».

Η κυκλοφορία του ολοκληρώθηκε το 1940, με έναν απολογισμό του Ιωάννη Ν. Θεοδωρακόπουλου. Με τίτλο «Τα Δεκάχρονα του *Αρχείου*» δημοσιεύτηκε στο τχ. Ι (Ιαν. 1940, σ. 1-5) και τρόπον τινά συνοψίζει και συγκεκριαλιώνει το ιδεολογικό και φιλοσοφικό στίγμα του. Το κείμενο αυτό, όπως και ο απολογισμός των τριών χρόνων, έχουν γραφεί στη συντηρητική δημοτική που χρησιμοποίησε ο Θεοδωρακόπουλος. Σκοπός του ήταν «η δημιουργία σταθερών φιλοσοφικών κριτηρίων» και η συστηματική μελέτη της φιλοσοφίας, έτσι ώστε η νεοελληνική διάνοηση να απελευθερωθεί από την επίδραση ή επιρροή τόσο του ιστορικού

υλισμού όσο και της «επίσημης καθεδρικής φιλοσοφίας». Η συντακτική επιτροπή, παρόλο που υποστήριζε ότι «δεν αποτελούσαν ούτε μέτωπο, ούτε σωματείο, ούτε εταιρία, ούτε σύλλογο, ούτε και είχανε τότε καμία επίσημη δέση μέσα στο κράτος», επέλεξε να υπηρετήσει την ιδεαλιστική φιλοσοφία και «αντέταξαν στον ιστορικό υλισμό την ιδεοκρατία και τον ιστορικό ιδεαλισμό». Υποστηρίζεται ότι μόνο η ιδεαλιστική φιλοσοφία είναι ικανή να φέρει την καθαρότητα και διαύγεια μέσα στη νόηση και να ωθήσει τη σκέψη στην αντικειμενικότητα. Ως κατεξοχήν φιλοσοφία δεμελιωμένη στις έννοιες, είναι εξ ορισμού η αληθής φιλοσοφία, αφού «φιλοσοφία χωρίς την έννοια, χωρίς ολόκληρο σύστημα από έννοιες, δεν είναι δυνατόν να γίνει». Τέλος, εκφράζεται η πεποίθηση ότι η ιστορία της φιλοσοφίας έδειξε την υπεροχή της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας και ενίσχυσε το αίτημα της επιστροφής «στα αρχαία ελληνικά φιλοσοφήματα», ιδίως του Πλάτωνα, αφού αυτά «όσο μακριά μέσα στους αιώνες κι αν είναι, στέκουν πολύ πιο κοντά σε μας απ' όλα τα ξένα νεότερα φιλοσοφήματα».

Σε όλα τα τεύχη ανευρίσκονται μελέτες και αναλύσεις, καθώς και κριτικά σημειώματα και έπειτα βιβλιογραφία. Ορισμένες φορές υπάρχουν και νεκρολογίες, καθώς και παρουσιάσεις διεθνών συνεδρίων. Στα «Αναλυτικά Ευρετήρια των τόμων Α'-ΙΑ', 1929-1940» (π. *Φιλοσοφία*, 1971), υπάρχει θεματική κατάταξη που αφορά στη συστηματική φιλοσοφία (εισαγωγή στη φιλοσοφία, γνωσιολογία, μεταφυσική, ηθική, ψυχολογία, αισθητική), την ιστορία της φιλοσοφίας (όπου το ενδιαφέρον για την αρχαία φιλοσοφία περιορίζεται στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη) και τη νεότερη φιλοσοφία (με μελέτες για τους εγγεληανούς στην Ελλάδα, τον Βενιαμίν Λέσβιο αλλά και τους Σπινόζα, Έγκελ, Ντεκάρτ, Καντ, Jaspers, Rickert, Weber, Nietzsche, Dewey κ.ά.). Άλλες θεματικές αφορούν στη φιλοσοφία της ιστορίας, τη θεολογία, την παιδεία γενικότερα αλλά και τη φιλολογία, το δίκαιο και την πολιτική φιλοσοφία, καθώς και την κοινωνιολογία και τη θεωρία των φυσικών επιστημών.

Συμμετείχαν ως τακτικοί συνεργάτες ξένοι κορυφαίοι φιλόσοφοι, όπως οι Heinrich Rickert, Ernst Hoffmann, Erich Frank, Guido Calogero, August Faust, Franz Boehm αλλά και Έλληνες όλων των κλάδων των θεωρητικών επιστημών,

όπως ο Ραφαήλ Δήμου, καθηγητής τότε στο Πανεπιστήμιο του Harvard, ο μαθηματικός Παναγιώτης Ζερβός, ο Χαράλαμπος Τζωρτζόπουλος, ο Ιωάννης Σκουτορής, ο Κων. Λογοθέτης, ο Χ. Ανδρούτσος, ο Ιωάννης Κακριδής, ο Αλκιβιάδης Τσιριμώκος, ο Θεμιστοκλής Τσάτσος καθώς και νέοι που φοιτούσαν ακόμη στο Πανεπιστήμιο, όπως ο Δημήτριος Καπετανάκης, ο Κων. Δεσποτόπουλος, ο Βασίλειος Λαιούρδας και ο Παναγής Παπαληγούρας.

Θεωρείται ρηξικέλευθο περιοδικό που μετέφερε την ευρωπαϊκή σκέψη στην Ελλάδα και άνοιξε νέους ορίζοντες σ' όσους διψούσαν για φιλοσοφική μάθηση. Σκοπός του ήταν η έμμεση επικοινωνία με τους νέους επάνω στα μεγάλα και κρίσιμα ιδεολογικά προβλήματα και κοσμοθεωρητικά ερωτήματα, αλλά και σε κρίσιμα προβλήματα της εποχής αυτής. Απαντήσεις σ' αυτά δίδονταν απ' όσους συνεργάτες κατείχαν έδρες φιλοσοφίας, πολιτειολογίας, φιλοσοφίας του δικαίου, κοινωνιολογίας και οικονομικών επιστημών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΕΕΦΑΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αναλυτικά Ευρετήρια των τόμων Α'-ΙΑ' (1929-1940)», σύνταξη-επιμέλεια: Λίνος Γ. Μπενάκης, π. Φιλοσοφία, *Επετηρίς του Κέντρου Φρεύνς της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών*, τχ. 1 (1971), 466-485· αναφορά στον Ι.Ν. Θεοδωρακόπουλο, στην προσωπικότητα και το έργο του: *Τετράδια Ευθύνης*, (1983).

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΓΑΥΚΟΥΡΥΔΗ-ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ

Αρχέλαος

βλ. Αντόναρος, Αρχέλαος

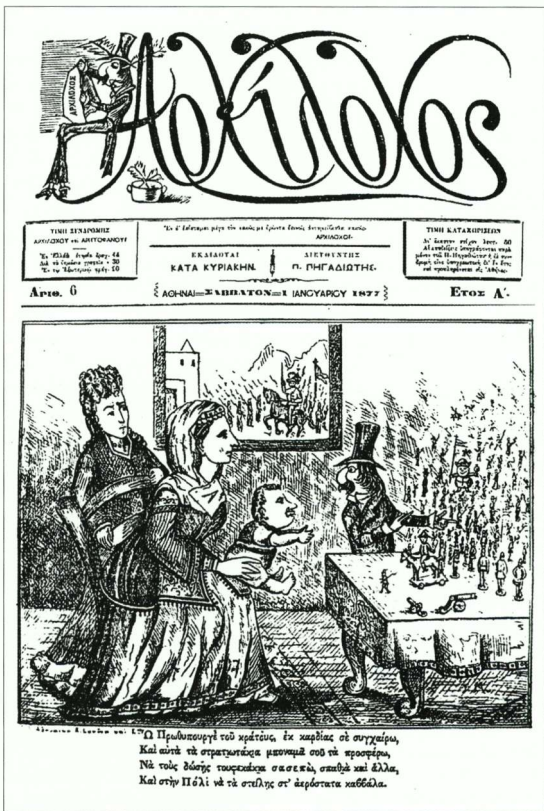
Αρχίλοχος

Αθήνα, 28 Νοε. 1876 - 4 Νοε. 1877 (αρ. φ. 1-53), 4 Δεκ. 1877 - 3 Δεκ. 1878 (αρ. φ. 1-102) και 26 Δεκ. 1878 - 24 Νοε. 1879 (αρ. φ. 1-41). Εκδότης: Παναγιώτης *Πηγαδιώτης. Μότο: «Εν δ' επίσταμαί μέγα τον κακός με ορώντι δεινός ανταμοιβέσθαι κακούς» (Αρχίλοχος). Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, διαστάσεων 41x28 εκ. / 31x23 εκ. (έτ. Γ'). Συνδρομές: «εν Ελλάδι ετησία δρχ. 14. Δια τα δημόσια γραφεία δρχ. 30. Εν το εξωτερικό: φράγ. 20». Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται.

Σατιρική εφημερίδα η οποία κατά το Α' έτος, προσωποποίησε τον «Αρχί-

λοχο», ένα τυπικό πρόσωπο της εποχής του, ως κεντρικό ήρωα των γελοιογραφιών που δημοσίευε. Κατά το Β' έτος ως συντάκτες της αναγράφονται οι Π. Πηγαδιώτης και Π. Παπασπυρίδης. Κατά το Γ' έτος ως συντάκτες αναγράφονται οι Γεώργιος *Σουρής και Ιωάννης *Βερβέρης μέχρι το φ. 8 (22 Φεβρ. 1879), ενώ στα φ. 9-19 αναγράφεται μόνο ο Ι. Βερβέρης και στα φ. 20-33 οι Π. Πηγαδιώτης, Π. Παπασπυρίδης και Ι. Βερβέρης.

Η κυκλοφορία της υπήρξε από την αρχή περιορισμένη, παρ' όλο που υπερέιχε του *Αριστοφάνη και σε εμφάνιση και σε ποιότητα ύλης. Η κάθε άλλο παρά ειρηνική αποχώρηση των Σουρή και Βερβέρη από τα έντυπα του Σοφοκλή *Καρύδη, είχε δημιουργήσει στον Πηγαδιώτη την «υποχρέωση» να τους εξασφαλίσει δέσεις εργασίας. Ο Αρ-

χιλοχος ως προβληματική επιχείρηση πέρασε στα χέρια τους με την ελπίδα της ανάκαμψης που δεν κατάφερε να πραγματοποιηθεί, κλείνοντας οριστικά στα τέλη Νοεμβρίου 1879.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Σαπρινίδης, *Ιστορία της πολιτικής γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1979, σ. 85, 96· του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΙΝΙΔΗΣ

Αρχοντόπουλος, Γεώργιος

(Μιστεγνά Λέσβου, περί το 1830 - περί το 1910). Εκπαιδευτικός, τυπογράφος, εκδότης. Οι πληροφορίες που υπάρχουν γι' αυτόν και τη δράση του είναι τελείως ασαφείς και κυρίως προέρχονται από αναγωγές σε γεγονότα, όπως η έκδοση ενός βιβλίου του, παρά σε βέβαια στοιχεία. «Δημοδιδάσκαλος» (σύμφωνα με κατάλογο συνδρομητών του 1863) που διορίστηκε στο σχολείο αμέσως μετά από την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο, αλλά και ο πρώτος που ίδρυσε τυπογραφείο στη Μυτιλήνη το 1869. Εκεί τυπωνόταν και το π. *Σαπφώ (1881) το οποίο εξέδιδε και ήταν ένα από τα τρία πρώτα που κυκλοφόρησαν στο νησί του 19^{ου} αιώνα. Τα άλλα δύο ήταν ο *Πανδέκτης* του Χριστ. Λαίλιου και ο *Πιπτακός του Γαβριήλ Χαραλαμπιδή-Φιλίου. Το τυπογραφείο πρέπει να το διατήρησε έως τα μέσα της δεκαετίας του 1880 και από αυτό εκδόθηκαν περί τα εικοσιπέντε βιβλία.

Το βιβλίο *Η ευεργεσία ή πέντε ηθικά διηγήματα. Εκ του γαλλικού υπό Μιχαήλ Εμ. Φωτίου, προς χρήση των παιδων* (Μυτιλήνη 1869), είναι το πρώτο που τυπώθηκε στο τυπογραφείο· στο πίσω εξώφυλλό του (σ. β') υπάρχει αγγελία όπου ο Αρχοντόπουλος εξηγεί τους λόγους για τους οποίους αποφάσισε να συστήσει τυπογραφείο στη Μυτιλήνη: «Κύριοι! Η έλλειψις τυπογραφείου εν τη νήσω ταύτη με παρεκίνησεν εις την αγοράν τοιούτου, όπερ και κατ' αυτάς μετέφερον ενταύθα. Το τυπογραφείον τούτο δέχεται την εκτύπωσιν βιβλίων Ελληνικών παντός είδους και μεγέθους εις τιμάς συγκαταβατικάς, υποσχόμενον την ακρίθειαν και καθαριότητα της εκτύπωσεως εις παν ό,τι ήδελε παρουσιασθή προς τύπωσιν. Πέποιθα όθεν εις την καλοσύνην των τε Κυρίων Διδασκάλων και φιλομούσων παντός είδους οποιοδήποτε έργου, προτιθεμένων να εκδώσωσι, ότι θέλουσιν απευθύνει του λοιπού τα έργα των

ταύτα προς το αρτισύστατον τούτο τυπογραφείον, το οποίον την υποστήριξιν περιμένει. Προσέτι δε εις το αυτό τυπογραφείον θέλουσιν ευρίσκεισθαι και πολλά διδασκτικά βιβλία, δια τα αλληλοδιδασκτικά Σχολεία, εις τιμάς συγκαταβατικώτερας των άλλων μερών. Εύελπις δε ότι θέλω απολαύσει της ευνοίας και υπολήψεως υμών, υποσημειούμαι πρόθυμος Γ. Αρχοντόπουλος, τη 22 Νοεμβρίου 1869».

Στο λογοτεχνικό κατά κύριο λόγο π. *Σαπφώ* δημοσίευε πεζά, ποιήματα, επίκαιρη ύλη, επιστημονικά θέματα, βιογραφίες αρχαίων τέκνων της Λέσβου. Έγραψε επίσης βιβλία κυρίως για μαθητές του δημοτικού σχολείου και ποιήματα: *Σύντομος τοπογραφία της νήσου Λέσβου ή Μυτιλήνης* (1859)· *Σύνομις της πολιτικής Γεωγραφίας προς χρήση των πρωτοπειρών μαθητών* (Σμύρνη 1860)· *Πρώται γνώσεις της γεωγραφίας* (Σμύρνη 1861)· *Περιγραφή της Λέσβου* (Μυτιλήνη 1875)· *Συνοπτική περιγραφή της νήσου Λέσβου* (Αθήνα 1885)· *Μικρά Γεωγραφία* (Αθήνα 1886)· *Λέσβος ή Μυτιλήνη, ήτοι συνοπτική ιστορία πασών των πόλεων, κωμοπόλεων και χωρίων* (Μυτιλήνη 1894).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία, 1566-1939*, Αθήνα 1939, σ. 26-27· Κ. Μίσσιος, *Μυτιληνιοί λόγιοι και λογοτέχνες, Συμβολή στην ιστορία της λεσβιακής γραμματείας*, τ. 1, Μυτιλήνη 1994, σ. 51-53· του ίδιου, *Η «Λεσβιακή Άνοιξη» εν καρποφορία. Συμβολή στην ιστορία της λεσβιακής γραμματείας*, Μυτιλήνη 1994, σ. 1992 (φωτοτυπία της προκήρυξης του Αρχοντόπουλου)· του ίδιου, *Φιλολογικά (και πάρεργα) της Μυτιλήνης, πλην και άλλα. Συμβολή στην ιστορία της λεσβιακής γραμματείας*, τ. 6, Μυτιλήνη 1996.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

Άσκληπιός

Σύγγραμμα Ιατρικόν, Αθήνα, 1 Αυγ. 1836 - 1 Ιουν. 1837 (περ. Α', αρ. φ. α'-α', σ. 1-430), 1 Αυγ. 1837 - 1 Ιούλ. 1838 (περ. Β', αρ. φ. α'-αβ', σ. 1-404) και Ιούλ. 1856-1876 (περ. Γ', τ. Α'-Γ'). Εκδότης: «Η εν Αθήναις Ιατρική Εταιρεία», με υπεύθυνο έκδοσης την πρώτη χρονιά τον νομίατρο Ν. Κοστή. Από τη δεύτερη χρονιά ορίστηκε συντακτική επιτροπή που αποτελείτο από τους Κ. Βίμπερο, Ι. Βούρο, Ν. Κοστή και Ι. Ολύμπιο. Μότο: «Θαρσείν χρη φίλε Βάττε, τάχ' αύριον έσσειτ' άμεινον» (Θεόκριτος, *Ειδύλλ.* δ'). Άλλος υπότιτλος: *Σύγγραμμα Περιοδικόν της εν Αθήναις Ιατρικής Εταιρείας*. Τον πρώτο χρόνο της κυκλοφορίας εκδιδόταν «περιοδικώς», ενώ από τη δεύτερη χρονιά έγινε μηνιαίο, όπως και μετά το 1856. Από το 1872 ήταν διμηνιαίο και στη συνέχεια η

περιοδικότητα άρχισε να φθίνει, με αποτέλεσμα να κυκλοφορεί σε ακανόνιστοι διαστήματα. Η σελευδάρθρωση ήταν συνεχής ανά έτος. Κάθε τεύχος περιλάμβανε συνήθως δύο τυπογραφικά φύλλα, σπανιότερα τρία και παραρτήματα. Στο τέλος των τόμων δίνονταν ευετηρία. Το σχήμα παρέμεινε σταθερό: 19,5x12,5 εκ. Η ετήσια συνδρομή ανερχόταν στις 25 δρχ. για το εσωτερικό και στις 30 δρχ. για το εξωτερικό. Οι συνδρομητές εγγράφονταν μέσω του ταχυδρομείου. Τυπωνόταν αρχικά από το τυπογραφείο του Γ. Ράλλη. Στην περ. Β' δεν είχε σταθερό και αποκλειστικό τυπογραφείο (1856: Γ. Χαρτοφύλακας: 1857: Σ.Κ. Βλαστός: 1861: Διονύσιος Κορομηλάς: 1869: Ι. Κασσανδρέυς και Σία: 1870: Λ. Ψυλλιάκου και Σία: 1873: Ιωάννου Σ. Ραζή).

Στις 5 Ιουνίου 1835 ιδρύθηκε η Ιατρική Εταιρεία και σε συνεδρίασή της στις 5 Ιανουαρίου 1836 αποφασίστηκε η έκδοση ιατρικού συγγράμματος με τίτλο *Ασκληπιός*. Σκοπός του ήταν η μετάδοση ιατρικών γνώσεων στην Ελλάδα, με την καταχώριση πρωτότυπων εργασιών, καθώς και η ενημέρωση από τις ξένες ιατρικές εφημερίδες σχετικά με ανακαλύψεις και παρατηρήσεις. Το ενδιαφέρον του ήταν στραμμένο σε λοιμώδη νοσήματα όπως η χολέρα και η πανώλη. Περιλαμβάνει πίνακες μηνιαίων μετεωρολογικών παρατηρήσεων της Αθήνας που υπογράφονται με τα αρχικά «Κ.Β.» και συνδέονται με μηνιαίες πιθολογικές παρατηρήσεις στην ίδια πόλη. Ακόμα, περιέχει κλινικές παρατηρήσεις ελλήνων και ξένων γιατρών και άρθρα αφιερωμένα σε θέματα εμβολιασμού, διαφόρων ασθενειών και διογραφίες ιατρών. Για την ίδια περίοδο αποσπάσματα ιατρικού ενδιαφέροντος μεταφράζονταν από μια πληθώρα πηγών, όπως την *Εφημερίδα της Ιατρικής Χημείας*, την *Ιατρική Εφημερίδα της Πρωσίας* Ιατρικής Εταιρείας, την *Εφημερίδα των Ιατροχειρουργικών Γνώσεων*, *The Liverpool Medical Journal* κ.ά.

Συνεργάτες της περ. Α' υπήρξαν σχεδόν όλοι οι γνωστοί γιατροί της εποχής, όπως οι Αναστάσιος Γεωργιάδης Λευκιάς και Ιωάννης Κλάδος, ο φαρ-

μακοποιός Ξ. Λάνδερερ, ο Δ.Α. Μαυροκορδάτος, ο Ι. Δε-Κιγάλας, ο Ιωάννης Βούρος, ο Α.Β. Πάλλης, ο Α. Χαρέτης, ο Φ.Υ. Πόρχερος, ο Κ.Ι. Ολύμπιος, ο Μ. Μαρσάνος και ο Κωνσταντίνος Καραδεοδωρή από την Κωνσταντινούπολη, ο Αλέξανδρος Μ. Βλαστός (αντιπεστέλλον μέλος της Εταιρείας από το Λιβόρνο), ο Γ. Αλβέρτης, ο Σ.Κ. Οικονόμος κ.ά. Στη συντακτική επιτροπή της περ. Β' αρχικά ορίστηκαν οι Δ. Αιγινήτης, Α. Αναγνωστάκης, Θ. Αφεντούλης, ο φαρμακοποιός Σ. Κρίνος, ο επίαιτρος Ε. Ξύδης, ο Σ.Κ. Οικονόμος, ο Δ. Ορφανίδης και ο Γ. Πρινάρης, αλλά δεν διατηρήθηκε η ίδια για το υπόλοιπο χρονικό διάστημα έκδοσης του περιοδικού. Ήδη από το 1859 προτιμήθηκε το ευέλικτο σχήμα μιας τριμελούς συντακτικής επιτροπής.

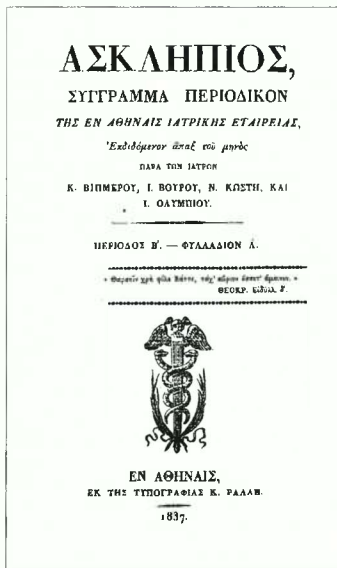
Η ύλη του περιλάμβανε τα πρακτικά της Εταιρείας, διατάγματα σχετικά με την υγεία και την ιατρική πρακτική, ιατρικές παρατηρήσεις, ιατρική και φαρμακολογική ενημέρωση, θεραπείες, περιγραφή για την κατάσταση των νοσηλευτικών κτιρίων και την ανέγερση του φρενοκομείου, ανασκόπηση ιατρικών εφημερίδων του εξωτερικού, τους διορισμούς και τις μεταθέσεις των ιατρών. Συνεχίστηκαν τα μετεωρολογικά δελτία που συνδέονταν με ιατρικά σχόλια και εμπλουτίστηκε με ποσοδική εικονογράφηση.

Η έκδοση διακόπηκε επί σχεδόν δύο δεκαετίες, για να ξαναρχίσει τον Ιούλιο 1856, σύμφωνα με απόφαση της Εταιρείας (5 Απρ. 1856). Στο μεσοδιάστημα κυκλοφόρησε ένα άλλο ιατρικό περιοδικό με τον τίτλο *Ο Νέος Ασκληπιός, ήτοι Σύγγραμμα Περιοδικόν των Φυσικό-Ιατρικών Επιστημών*, με εκδότη τον Γεώργιο Χρ. Πρινάρη (1842-1843).

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ρηγάτος – Κ. Απάκη – Β. Σάμιος, *Ελληνικός ιατρικός τύπος 1811-1988*, Αθήνα, εκδ. Ιατροτέκ, 1988.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΣΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Ασλόγου, Κώστας [Asloglou, KENT]

(Κωνσταντινούπολη, 1899 - Αθήνα, 1977). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, διαφημιστής. Πραγματοποίησε ελεύθερες σπουδές ζωγραφικής στην Κωνσταντινούπολη, κοντά στον γάλλο ζωγράφο Mille. Δούλεψε από το 1922 στην

Αθήνα ως σκιτσογράφος στα π. Η *Ανέμη* και **Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. Επιδόθηκε παράλληλα στην εικονογράφηση εντύπων και τη διαφήμιση, εργαζόμενος για χρόνια ως καλλιτεχνικός διευθυντής της διαφημιστικής εταιρείας «Γκρέκα». Διαφημιστικές μακέτες του χρησιμοποιήθηκαν από πολύ μεγάλες επιχειρήσεις του εξωτερικού (Bayer, Ford, Kodak). Εικονογράφησε αρκετά βιβλία, ενώ φιλοτέχνησε εξώφυλλα εκδόσεων, αφίσες, ετικέτες, κουτιά και σήματα για διάφορα εμπορικά προϊόντα.

Συμμετείχε σε ομαδικές εκθέσεις (1927. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων, γκαλερί Στρατηγούλου· 1928. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων, Αίδουσα Ενώσεως Συντακτών· 1932. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων, ξενοδοχείο «Κεντρικών»· 1964. Πανελλήνια Έκθεση Ελλήνων Γελοιογράφων· 1968. Salon International de la Caricature, Μόντρεαλ· 1973, Πανελλήνια· 1981. Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών· 1992. «Μικρασιάτες-Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης», Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων· 1995. «Μεσοπόλεμος», Κέντρο Σκίτσου Δήμου Αθηναίων κ.ά.). Μία μεταδανάτια αναδρομική έκθεση σκίτσων του πραγματοποιήθηκε το 1981 στην Αθήνα. Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου και στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος και ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων, καθώς επίσης και της Εταιρείας Ελλήνων Ευθυμογράφων.

Στα σκίτσα και στις γελοιογραφίες του οι κομπογραφικά σχηματοποιημένοι τύποι ανθρώπων της αθηναϊκής κοινωνίας (ηθοποιοί, σκηνογράφος, μουσικός, κληρικός, χαχαροπλάστης κ.ά.) απεικονίζονται με έντονο χιούμορ αλλά και σαφείς υπαι-

νιμούς για τις δραστηριότητές τους (όπως η γελοιογραφική προσωπογραφία του συνδέτη Μανώλη Καλομοίρη, που την αποτελούν μουσικά σύμβολα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *ΜΕΕ*, τ. 2 (1926), 3· Φιλότεχνος, *Τα Χρονικά*, 1927· Φώτος Γιοφύλλης, «Η χιουμοριστική έκθεση. Τα έργα 24 σχεδιαστών μας», *Η Κυριακή του Ελευθέριου Βήματος*, 8 Μαΐου 1927· του ίδιου, «Η τρίτη χιουμοριστική έκθεση», *Δελτίο Κριτικής*, τχ. 3-4 (1932), 2· Ζαχ. Παπαντωνίου, «Η ουμοριστική έκθεση», *Ελευθέρον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932· Σπ. Καραχρήστος, *Ελληνικές αφίσες*, Αθήνα 1984, σ. 73· *Μικρασιάτες-Κωνσταντινουπολίτες καλλιτέχνες της Δημοτικής Πινακοθήκης, 1922-1992 Μνήμες*, κατάλογος έκθεσης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, Αθήνα 1992· Π. Κοσκινιάς, *70 χρόνια ελληνικής διαφήμισης, 1870-1940*, Αθήνα 1993, σσ. 157, 172· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 394· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Γιάννης Μπόλης), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ασμοδαίος

Εφημερίς Σατυρική, Αθήνα, 5 Ιαν. 1875 - 11 Ιουλ. 1876 (περ. Α', αρ. φ. 1-78) και 17 Αυγ. 1880 - 25 Αυγ. 1885 (περ. Β', αρ. φ. 79-342). Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Θέμος *Άννινος. Υπεύθυνος ύλης: τυπικά Κ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Φλαμιάτος (διαδοχικά) και ουσιαστικά Εμμ. *Ροΐδης (περ. Α'). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς Κομική* (αρ. φ. 1-16). Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, δίσητηλη, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά (περ. Α') και 10 λεπτά (περ. Β'). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 12 δρχ. και εξωτερικού 20 δρχ. Τυπωθέντα στο τυπογραφείο της «Ελληνικής Ανεξαρτησίας» (περ. Α') και στα τυπογραφεία των «Αδελφών Περρή», της «Ενώσεως» και «Ο Ασμοδαίος» (περ. Β').

Η έκδοσή της αποτελεί σταθμό στην ιστορία του ελληνικού σατιρικού τύπου. Αφενός λόγω της παρουσίας στην κορυφή της του Ροΐδη, μία από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες της ελληνικής πνευματικής ζωής, αφετέρου επειδή μετά τον τολμηρό, ακατέργαστο λόγο και τη χοντροκομμένη εικόνα των άλλων σατιρικών εντύπων, εγκαινιάζει τον συνδυασμό της λεπτής σάτιρας με τον ανελέητο σαρκασμό, καθώς και την καλλιτεχνική γελοιογραφία του ιδιοφυούς σκιτσογράφου Θ. Άννινου. Το όνομα του σατανά που επέλεξε ο Ροΐδης για τον τίτλο δηλώνει την πρόθεσή του να ασκήσει, όπως χαρακτηριστικά λέει ο ίδιος, «το επάγγελμα του δαίμονος».

Είναι σχεδόν βέβαιο ότι την περ. Α', εκτός από κάποιες συνεργασίες με τον Άγγελο Βλάχο και τον Ανδρέα *Λασκαράτο, γραφόταν εξ ολοκλήρου από τον ίδιο τον Ροΐδη. Στην τρίτη σελίδα υπήρχε πάντα η συνήθως πολιτική γελοιογραφία του Θ. Άννιου. Στην ύλη περιλαμβάνονταν, εκτός από το κύριο πρωτοσέλιδο άρθρο, πολιτικού κατά κανόνα

γνώστες τους οποίους επινοούσε βέβαια ο ίδιος), «Ανεμομαζώματα», «Διαβολοσκορπίσματα» (κυρίως μικρές ειδήσεις και σχόλια).

Την περ. Β' δεν διέφερε μορφολογικά σχεδόν καθόλου από την προηγούμενη περίοδο. Οι γελοιογραφίες δημοσιεύονταν πάντα στην τρίτη σελίδα, οι μόνιμες στήλες διατήρησαν τους παλιούς τίτλους, με πιο σταθερές τα «Ανεμομαζώματα», «Διαβολοσκορπίσματα», και τα «Ασμοδαϊκά», οι «Σκνίπες» και το «Κιβώτιον» αραίωσαν, ενώ καταργήθηκαν οι «Ονολογίαi». Συνδυετικός κρίκος των δυο περιόδων ήταν ο εκδότης και σκιτσογράφος του Θ. Άννιου. Ο Εμμ. Ροΐδης μάλλον δεν συμμετέχει στην έκδοση του νέου εντύπου, αλλά ούτε και στη νέα συντακτική ομάδα, μολονότι τα κείμενα της επανεμφανιζόμενης εφημερίδας, τουλάχιστον ως προς το ύψος, φιλοδοξούν να περιώσουν κάτι από την κομψότητα του ιδρυτή του. Αν και τα ονόματα των συντακτών και των συνεργατών του νέου *Ασμοδαίου* κρύβονται πίσω από ψευδώνυμα (οικεία τα περισσότερα από την περ. Α'), είναι πλέον γνωστό ότι τη νέα συντακτική ομάδα αποτελούν ο αδελφός και εκδότης και σκιτσογράφος, ο Μπάμπης *Άννιου, αλλά και οι Μιχαήλ Μητσάκης και Γεώργιος *Σουρής. Συνεργάζονται επίσης ο Ευάγγελος *Κουσουλάκος, ο Δημήτρης Κόκκος, ο Αριστείδης Ρούκης κ.ά. Οι νέοι συντάκτες κάνουν κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε ο *Ασμοδαίος* του 1880 να θυμίζει τον αντίστοιχο της ροϊδικής περιόδου.

Κυκλοφόρησε σε περίοδο έντονης κοινοβουλευτικής κρίσης: άσκησε δριμεία κριτική στην κυβέρνηση Βούλγαρη και μάλλον ικανοποιήθηκε όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία ο «ανατραφείς εν Αγγλία» φιλελεύθερος Χ. Τρικούπης. Μετά το ξέσπασμα της θαλακτικής κρίσης του 1875 υποστηρίζει ότι η Ελλάδα πρέπει να δέσει ως άμεση προτεραιότητα την επέκταση των συνόρων της. Η κριτική για την ανεπάρκεια των στρατιωτικών εξοπλισμών και τους λανθα-

παραπολιτικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά σχόλια και ειδήσεις, προσωπογραφίες κ.ά. Οι στήλες όπου ο Ροΐδης έγραφε τα δηκτικά σχόλιά του, συνήθως με τα ψευδώνυμα «Θεοτούμπης», «Σφήκα», «Κουνούπης» κ.ά., ονομάζονταν «Σκνίπες», «Ονολογίαi» (κυρίως απαξιωτικές προσωπογραφίες), «Κιβώτιον» (διάφορες επιστολές που του έστελναν δήθεν οι ανα-

σμένους διπλωματικούς χειρισμούς της κυβέρνησης Αλ. Κουμουνδούρου αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο της αρθρογραφίας και της εικονογραφίας της. Ο *Ασμοδαίος* της περ. Β', η οποία συμπίπτει με τις διαπραγματεύσεις για την προσάρτηση της Θεσσαλίας και την πρωθυπουργία Τρικούπη, χαρακτηρίζεται αφενός από τη σκληρή κριτική που εξακολουθεί να ασκεί στην κυβέρνηση Κουμουνδούρου για τους χειρισμούς του συνοριακού ζητήματος, αλλά το κύριο χαρακτηριστικό της αρθρογραφίας είναι ο ακραϊφής αντιτρυκουπισμός. Στις εκλογές του 1881 δεν θα πάρει θέση υπέρ κανενός συνδυασμού, θεωρώντας και τον Κουμουνδούρο και τον Τρικούπη υπεύθυνους για τις πολλαπλές «αγρυπτείες» εις βάρος του λαού. Η αντιπολιτευτική στάση της θα γίνει ακόμα πιο έντονη όταν αναλάβει την πρωθυπουργία ο Χ. Τρικούπης, τον Μάρτιο 1882. Μετά την πτώση του Τρικούπη και την άνοδο του Θ. Δηλιγιάννη διακόπτει την έκδοσή της, αλλά λίγο αργότερα η ίδια συντακτική ομάδα θα εκδώσει την εφ. *Το *Άστυ*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Νιρβάνας, *Ο Θέμος Άννινος και η ελληνική γελοιογραφία*. Πειραιάς 1900· ΜΕΕ. Ν/υ «Ασμοδαίος» (Θ. Βελλανίτης)· Κλ. Παράσχος, *Εμμανουήλ Ροΐδης. Η ζωή, το έργο, η εποχή του*. τ. Α'. Αθήνα 1942. σ. 118-148· Αλκ. Αγγέλου, «Εμμανουήλ Ροΐδης». *Σάτιρα και πολιτική στη Νεώτερη Ελλάδα. Από τον Σολωμό ως τον Σεφέρη*. Αθήνα 1978, σ. 128-153· Εμμ. Ροΐδης, *Άπαντα*. τ. 2. 1868-1879, φιλολογική επιμέλεια Αλκ. Αγγέλου, Αθήνα 1978, σ. 107-205· Λίνα Λούθη, *Περιγέλιος Βασιλείου. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*. Αθήνα 2002, σ. 52-57.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΘΗ

Άσπις

Εβδομαδιαία εφημερίς τοπικών συμφερόντων. Άργος, 23 Οκτ. 1932<>- 28 Δεκ. 1969<>. αρ. φ. 1-1489<>. Ίδρυτής: Κ.Ν. Ολύμπιος (Όλυμπος), δικηγόρος (έως 24 Δεκ. 1933, αρ. φ. 62). Διευθυντής: Ηλίας Οικονομόπουλος, δικηγόρος (έως 3 Σεπτ. 1933, αρ. φ. 46). Διαχειριστής: Ιωάν. Γ. Τασούλης (έως 25 Δεκ. 1932, αρ. φ. 10). Επί της ύλης: Μίμης Μέντης (13 Νοε. 1932 - 11 Δεκ. 1932, αρ. φ. 4-8). Διευθυντής σύνταξης: Ι.Α. Ψωμαδάκης (από 29 Ιαν. 1933, αρ. φ. 15). Διαχειριστής: Θεοφ. Α. Παναγόπουλος (29 Ιαν. 1933 - 26 Μαρτ. 1933, αρ. φ. 15-23). «Διευθυντής υπό επιτροπής» (από 5 Απρ. 1936<>- 11 Οκτ. 1936, αρ. φ. 181<>- 208). Διευθυντής: Ιωάννης Α. Ψωμαδάκης (από 18 Οκτ. 1936, αρ. φ. 209). Ίδιοκτήτης-διευθυντής: Ιωάννης Α. Ψωμαδάκης (από 6 Ιαν. 1952, αρ. φ. 567/126<>). «†Ίδρυτής: Ι. Α. Ψωμαδάκης, Ίδιοκτήτης: Βασιλικός (Χήρας) Ιω. Ψωμαδάκη, Διευθυντής συντάξεως - Υπεύθυνος: Δημήτριος

Νικ. Εξαδάκτυλος» (από 10 Νοε. 1968, αρ. φ. 1434)· «†Ίδρυτής: Ι. Α. Ψωμαδάκης, Ίδιοκτήτρια - Διευθύντρια: Βασιλική (Χήρα) Ιωάν. Ψωμαδάκη» (από 9 Φεβρ. 1969, αρ. φ. 1444)· «†Ίδρυτής: Ι. Α. Ψωμαδάκης, Ίδιοκτήτρια: Βασιλική (Χήρα) Ιω. Ψωμαδάκη, Διευθυντής συντάξεως - Υπεύθυνος: Δημήτριος Ν. Εξαδάκτυλος» (από 6 Ιουλ. 1969, αρ. φ. 1464). Ο τίτλος αλλάζει σε *Άσπις του Άργους*. Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς τοπικών συμφερόντων* (από 31 Δεκ. 1933, αρ. φ. 1/63. «Περίοδος Νέα»)· *Εβδομαδιαία εφημερίς των συμφερόντων της Αργολίδος* (από 6 Ιαν. 1952, αρ. φ. 567/126<>)· *Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς των συμφερόντων της Αργολίδος* (από 7 Αυγ. 1960, αρ. φ. 1009). Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασελίδη, τετράστηλη / πεντάστηλη (από 22 Οκτ. 1933, αρ. φ. 53), διαστάσεων 46,5x30 εκ. «Συνδρομαί Εσωτερικού Ετησίου Δρ. 50, Εξαμηνός Δ. 30, Εξωτερικού Ετησίου Φ. Γαλ. 24, Αμερικής Ετησίου Δολ. 4», «Τιμή φύλλου Δραχ. 2, Συνδρομαί Ετησίου Δραχ. 100, Εξαμην. | Δραχ. | 50, Εξωτερικού Ετησίου Φ. Γαλ. 24, Αμερικής Δολ. 4» (από 6 Σεπτ. 1936, αρ. φ. 203). Οι τιμές ακολουθούν τις πληθωριστικές πάσεις των αρχών της δεκαετίας του 1950 και τις αποπληθωριστικές διευθετήσεις που ακολούθησαν. Η εφημερίδα κυκλοφορεί και στο εξωτερικό, όπως φαίνεται και από την ένδειξη των συνδρομών σε ξένα νομίσματα (φράγκα γαλλικά, δολάρια ΗΠΑ-Καναδά). «Τυπογραφειον Ε. Θωμοπούλου» (έως 11 Δεκ. 1932, αρ. φ. 8)· άλλαξε πολλά τυπογραφεία στη συνέχεια.

Στόχος της να διορθώσει με παρρησία και μαχητικό πνεύμα την «οικτράν κατάστασιν του τόπου» και να προασπίσει την αλήθεια, αδιαφορώντας για τις δυσωρέσεις που θα προκαλέσει. Αποποιείται τη μικροπολιτική και κομματική αρθρογραφία, υποσχόμενη ότι θα επαινει όποιον μεριμνά για τις γενικές ανάγκες της επαρχίας. Τους στόχους αυτούς θα επαναλαμβάνει καθ' όλη τη διάρκεια της πολυετούς κυκλοφορίας της. Η πολιτική στάση της είναι συντηρητική και φιλοβασιλική. Τάσσεται με το Λαϊκό Κόμμα αρχικά, με τον Ελληνικό Συναγερμό και την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις) στη συνέχεια, αλλά με μετριοπάθεια όσον αφορά τον κύριο πολιτικό τους αντίπαλο.

Κατά κύριο λόγο ασχολείται με τη ζωή και τα προβλήματα του Άργους. Παρακολουθεί την κοινωνική και αθλητική κίνηση της πόλης, ασχολείται με γεωργοκτηνοτροφικά θέματα και δημοσιεύει ανταποκρίσεις από την περιφέρεια της επαρχίας. Επίσης, περιλαμβάνει ιστορικά κείμενα επετειακού χαρακτήρα, καθώς επίσης άρθρα και διηγήματα λογίων της περιοχής. Η ύλη αυτή κατατάσσεται σε αντίστοιχες στήλες. Στην πρώτη σελίδα το κύριο άρ-

δρο αναλύει το θέμα που ελκύει την προσοχή των συντακτών. Η δεύτερη σελίδα, που ονομάζεται «Αργολική ζωή», περιέχει ειδήσεις της περιοχής που συμπληρώνονται από τις στήλες «Κοινωνικά» και «Αθλητικά». Η τρίτη σελίδα επιγράφεται «Κρίσεις και Γνώμαι» και σχολιάζει ειδήσεις τοπικού ενδιαφέροντος. Στην τέταρτη σελίδα υπό τον τίτλο «Τα γεγονότα της Εβδομάδος» περιλαμβάνονται άλλες μικρές ειδήσεις που πλαισιώνονται από τις στήλες «Γεωργία και Κτηνοτροφία» και «Η ζωή των κοινοτήτων μας»: στην τελευταία εντάσσονται οι ανταποκρίσεις από την περιφέρεια της πόλης. Οι βραχύβιες «Εκλεκτές επιφυλλίδες» φιλοξενούν σε συνέχειες κείμενα λογοτεχνικού ενδιαφέροντος. Σαφώς μονιμότερες είναι η δρασκευτική στήλη και το χρονογράφημα, το οποίο όμως αλλάζει αρκετές φορές υπέρτιτλο: «Σκόρπιες κουβέντες» αρχικά και «Η κομωδία της ζωής» αργότερα, για να γίνει μεταπολεμικά «Σκόρπιες μολυβιές». Περιλαμβάνονται ακόμα αναγνώσματα σε συνέχειες. Μερικές φορές η ύλη εικονογραφείται με ασπρόμαυρες φωτογραφίες.

Μεταξύ των υπογραφών διακρίνονται τα ονόματα των Δ. *Βαρδουινιώτη, Σ. Πέτροβιτς, Στέφανου Δάφνη, Αθηνάς Ταρσούλη, Ανασ. Π. Τσακόπουλου, Γεώργ. Παπαγιαννόπουλου, Γεώργ. Λογοδέτη («Ιδιώματος»), όπως επίσης αρχικά και ψευδώνυμα.

Μεταπολεμικά η Ασπίς του Άργους παρουσιάζεται ελαφρώς τροποποιημένη ως προς τα περιεχόμενα, αλλά και τους συνεργάτες. Οι περισσότερες από τις στήλες, αλλά και αρκετοί από τους αρθρογράφους επανεμφανίζονται μετά τον πόλεμο. Προστίθενται όμως και άλλες στήλες, όπως «Η Αλληλογραφία μας» και «Ξένα Δημοσιεύσεις» με επιστολές αναγνωστών και απαντήσεις της εφημερίδας, η στήλη «Με λίγα λόγια» για τις μικρές ειδήσεις και ο «Σατυρικός στίχος», που υπογράφεται με το ψευδώνυμο «Γρελλός». Δεν φαίνεται να συνεργάζεται η συνεργασία με λογοτέχνες, όπως συνέβαινε με την Ασπίδα πριν από τη διακοπή της. Τώρα το ενδιαφέρον περιορίζεται κυρίως στα γεγονότα και τα προβλήματα της περιοχής, περιλαμβάνοντας όμως και ειδήσεις από την υπόλοιπη Ελλάδα και τον κόσμο. Αντιστοιχώς, η προπολεμική πληθώρα των υπογραφών μειώνεται αισθητά. Παρουσιάζονται αρκετοί περιστασιακοί αρθρογράφοι: πρόκειται κυρίως για επώνυμα μέλη της αργοναυπλιακής κοινωνίας. Πάντως, είναι το όνομα του εκδότη Ι. Ψωμαδάκη που υπογράφει τα περισσότερα άρθρα μεταπολεμικά. Ο Ψωμαδάκης φαίνεται ότι

εμπλέκεται στην έκδοση σχεδόν από την αρχή: η νεκρολογία του (20 Οκτ. 1968, αρ. φ. 1431) αριθμεί τη συνεργασία του με την εφημερίδα σε «40 ολόκληρη έτη». Παραμένει επικεφαλής μέχρι τον θάνατό του, στις 11 Οκτωβρίου 1968. Ο αρθρογράφος που ως «Η.» (πρόκειται για τον δικηγόρο Η. Οικονομόπουλο) υπογράφει τη νεκρολογία θεωρεί ότι η δημοσιογραφία του έκανε πράξη τους στόχους της Ασπίδος. Αναφέρει την άκατη του για το Άργος και τους αγώνες που κατέβαλλε για τη βελτίωση της κατάστασης στην πόλη.

Είναι ενδιαφέρον ότι τα πρώτα δύο χρόνια της κυκλοφορίας της εγκαινιάζονται δύο νέες περιόδοι, η πρώτη ως «Περίοδος Β'» στις 23 Οκτωβρίου 1932 και η δεύτερη ως «Περίοδος Νέα» στις 31 Δεκεμβρίου 1933. Και στις δύο περιπτώσεις αριθμείται εξαρχής τόσο το έτος όσο και το φύλλο, αν και τη δεύτερη φορά η παλαιά αριθμηση παραμένει εντός παρενθέσεως –για λίγο όμως. Από τον Μάρτιο 1940 κυκλοφορεί δισελίδη, μάλλον εξαιτίας του πολέμου που μείνεται στην Ευρώπη. Διακόπτει την κυκλοφορία της τον Απρίλιο 1942 σχεδόν για

μια δεκαετία και επανακυκλοφορεί με τη λήξη του Εμφυλίου δισέλιδη και με διπλή αρίθμηση, παλιά και νέα – με την τελευταία να εκλείπει τελικά. Οι εγκαταστάσεις της ανακαινίζονται με «νέον ηλεκτροκίνητον ταχυπτεστήριον και με καινούργη στοιχεία και λοιπά μηχανήματα» και από 29 Σεπτεμβρίου 1957 (αρ. φ. 860) εκδίδεται «εις νέον τετρασέλιδον σχήμα», που εξασφαλίζει χώρο κυρίως για διαφημίσεις και μικρές αγγελίες.

Ως προς τη διανομή της, ήδη από το Μεσολόβητο η εφημερίδα πληροφορεί ότι κυκλοφορεί «ευρύτατα ενταύθα, εις άπαντα τα χωρία της Επαρχίας μας και τας κυριώτερας πόλεις».

Ο Ι. Ψωμαδάκης συνεχίζει να δηλώνεται ως ιδιοκτήτης και διευθυντής και μετά τον θάνατό του· ακόμα και μετά τις 10 Νοεμβρίου 1968 (αρ. φ. 1434), όταν αναγράφεται νέα ιδιοκτησία και διεύθυνση στην πρώτη σελίδα, στην τρίτη σελίδα παραμένει το δικό του όνομα. Πρόκειται για μια περίοδο αλλεπάλληλων αλλαγών τόσο στους υπεύθυνους του τυπογραφείου όσο και στους διευθυντές. Εντούτοις τα 37 χρόνια κυκλοφορίας «είναι, διά μίαν επαρχιακήν εφημερίδα, πραγματικός άδλος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: 1952-1969. μ/φ 10610. 10611. 10612). ΒΣΑΔ. ΔΚΒΝΠ (ελλ. σ.: 1955-1961). ΕΒΕ (ελλ. σ.: 23 Οκτ. 1932 - 30 Δεκ. 1934. 1936. 1939-1940. 6 Ιαν. 1952 - 28 Δεκ. 1968).

ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΕΡΗΣ

Ασπίς

Εβδομαδιαία εφημερίς εν Σύρω, Σύρος, 6 Δεκ. 1944 - 3 Μαρτ. 1950, αρ. φ. 1-208. Διευθυντές: Ευάγγελος Ν. Ασπιώτης, Ιωάννης Ν. Πάσσαρης (1945). Συντακτική επιτροπή (Μάιος 1945): Σπύρος Πηλός (Ιαν. 1946). Αλέκος Γλύκας (Μάιος 1946). Κωνσταντίνος Χρυσολώρας (Σεπτ. 1949 - Μάρτ. 1950). Διαχειριστής: Δημήτριος Παπουτσάς (από τον Μάιο 1945). Μότο: «Μεγάλη Ελλάδα. Βασιλευσμένη Δημοκρατία. Κοινωνική Δικαιοσύνη». «Θρησκεία - Πατρίς - Οικογένεια - Αδάνατος Ελλάς (1945). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαίον όργανον των βασιλοφρόνων Κυκλαδιτών* (από τον Δεκ. 1945). Ως έμβλημα υπήρχε το στέμμα. Εβδομαδιαία (συνήθως Κυριακή), δισέλιδη / τετρασέλιδη, πεντάσηλη, διαστάσεων 48x34 εκ. Τιμή φύλλου: αρχικά 4 δρχ., λόγω πληθωρισμού έφτασε αργότερα τις 500 δρχ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 200-1000 δρχ., τριμηνιαία 1000-5000 δρχ.

Εκδίδεται ως «επίσημον όργανον της εθνικής οργανώσεως Κυκλάδων «ΑΕΠΠΣ» (Άμυνα Σταυρού Πατρίδος Ιστορίας Στέμματος). Λσκει δριμεία κριτική στους δημοκρατικούς πολιτικούς της μετα-

πολεμικής Ελλάδας και επιτίθεται εναντίον των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης αποκαλώντας τους προδότες. Κινδυνολογεί εν όψει του μελλοντικού δημοψηφίσματος για το πολιτειακό ζήτημα και θεωρεί την αβασίλευτη δημοκρατία «πρόδρομον βραχυχρόνιον του κομμουνισμού» (έτ. Β', αρ. φ. 33. 26 Ιαν. 1946). Κατηγορεί τη συριανή εφ. *Κυκλαδική Φωνή*, η οποία είναι όργανο του πολιτικού συνασπισμού των κομμάτων του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), για προβολή ψευδών στοιχείων και δημιουργεί κλίμα οξείας αντιπαράδεσης μεταξύ δεξιών και αριστερών πολιτών.

Το κύριο άρθρο της φέρει συνήθως την υπογραφή «Ασπιδικός». Μόνιμες στήλες: «Η σκοπιά μας» και το «Χρονογράφημα». Ως συνεργάτες υπογράφουν οι Άγγελος Σύριος, «ΠΕΤΕΡ» (Π. Καμπάνης, δικηγόρος και δημοσιογράφος), Γεώργιος Α. Ρωμανός, πολιτευτής του Λαϊκού Κόμματος, Ευάγγελος Μονογιός, Π.Μ. Σιφναίος, Ιω. Α. Ρούσσος, «Πολυδέκτης», «Αρς».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (δεμένη σε σώμα με τις εφ. *Αλήθεια* και *Αναγέννησις*).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΕΤΑΑΑ

Αστήρ

Εφημερίς ημερησία συνταγματική. Όργανον των εθνικών δικαίων. Θεσσαλονίκη, 15 Αυγ. - 14 Οκτ. 1908. 29 Νοε. 1909 - 1 Σεπτ. 1910 και Ιαν. 1912, αρ. φ. 1-222. Ιδρυτής: Νικόλαος Χριστομάνος. Αρχισυντάκτης: Ευμένης Παπαγεωργίου. Καθημερινή, τετρασέλιδη, πεντάσηλη, διαστάσεων 60x44 εκ. Τιμή φύλλου: 10 παράδες. Γραφεία: στον Φραγκομαχαλά, οδός Οθωμανικής Τραπεζής 90-92.

Οι πληροφορίες είναι ελάχιστες και είναι άγνωστο αν εκδιδόταν επί μήνες ή επί χρόνια, αφού οι σχετικές πηγές είναι συγκεχυμένες. Πάντως, υπάρχει η πληροφορία ότι «ολίγον προ της απελευθερώσεως είχε διακοπεί η έκδοσις των εφημεριδών» (της ίδιας και της **Αλήθειας*). Σε δημοσίευμα της τελευταίας (14 Οκτ. 1908) αναφέρεται ότι από την ημέρα αυτή διακόπτεται η έκδοση του *Αστέρα* «επειδή δεν κατορθώθη η εγγραφή αριθμού συνδρομητών επαρκούς προς κάλυψιν των εξόδων». Ο ιδρυτής της Ν. Χριστομάνος ήταν εύπορος παλιός τυπογράφος και βιβλιοπώλης. Η εθνική και πολιτική γραμμή της εφημερίδας κινήθηκε ανάμεσα στα συνταγματικά δικαιώματα που αναγνώρισε η επανάσταση των Νεοτούρκων και στην πραγματική αντίληψη του τουρκικού καθεστώτος.

Επανεκδόθηκε στις 29 Νοεμβρίου 1909 και άρχισε νέα αριθμηση παράλληλα με την παλιά, που σταμάτησε στο φ. 53. Ωστόσο, τον Αύγουστο 1910 παύτηκε από τη νομαρχία Θεσσαλονίκης με την αιτιολογία ότι ο υπεύθυνός της ήταν Έλληνας υπήκοος, κάτι που απαγόρευε ο νόμος περί Τύπου, ενώ είχε μνηθεί και για ορισμένα δημοσιεύματά του. Η ίδια καταδικάστηκε σε χρηματική ποινή, αλλά δεν έκλεισε. Η έκδοσή της συνεχίστηκε τουλάχιστον ως την 1^η Σεπτεμβρίου 1910, αλλά υπάρχει και η πληροφορία ότι εκδιδόταν και στις 20 Ιανουαρίου 1912, οπότε δημοσίευσε ένα κείμενο για την κηδεία του Σοφ. *Γκαρπολά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΥΕ (1 φ., 1908), Ιδιωτική συλλογή Μαν. Κανδυλάκη (1 φ., 1908), Ιδιωτική συλλογή Β. Ψανακάρη (164 φ.), κληρονόμοι Στεφ. Κοσιάνου (19 φ., 1908), κληρονόμοι Γορδ. Αθανασιάδη (1 φ., 1910).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασοτηγόλου, «Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερα», στον τόμο *Μέγας Οδηγός Θεσσαλονίκης και περιχώρων 1932-33*, Θεσσαλονίκη 1933, σ. 40-41· Β. Ψανακάρη, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, τ. Β', Σέρρες 1996· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Ελληνικές εφημερίδες Θεσσαλονίκης επί τουρκοκρατίας 1869-1912*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 20-21· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 213-220.

ΜΑΝΔΑΓΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Αστήρ / The Star

Εφημερίς Ελληνική Απαξ της Εβδομάδος, Σικάγο, 1904 έως σήμερα [2005]. Ιδρυτές: Πέτρος Σ. *Λάμπρος, Δημήτριος Ευταξίας και Δημήτριος Μανουσόπουλος. Συντάκτες: Δημ. Ευταξίας (1904-1905 και 1922-1931), Π.Σ. Λάμπρος (1906-1917 και 1932-1945), Νικόλαος Λαμπρόπουλος (1917-1918), Νικόλαος Τσιλιμπάρης (1919-1922). Το 1945 ο Λάμπρος πούλησε τον *Ελληνικό Αστέρα* στον επιχειρηματία Ανδρέα Φατσέα και συντάκτης έγινε ο Γεώργιος Φουντάς, μέχρις ότου συνταξιοδοτήθηκε το 1954 και αντικαταστάθηκε από τον Νικόλαο *Φιλιππίδη. Το 1984 η εφημερίδα πέρασε στην ιδιοκτησία της ελληνοαμερικανικής οργάνωσης United Hellenic American Congress (UHAC) που ήταν υπό την ηγεσία του βιομήχινου Ανδρέα Άθενς, μετέπειτα πρόεδρου του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού. Ο Φιλιππίδης παρέμεινε στη θέση του συντάκτη έως τον θάνατό του το 1994. Σήμερα, συντάκτρια της εφημερίδας είναι η Νταϊάν Λυμπεροπούλου-Ανταψ. Ο πρώτος που τίτλος ήταν *Αστήρ / The Star* και μέσα σε λίγα χρόνια ο *Αστήρ / The Greek Star*. τη δεκαετία του 1920 μετονομάστηκε σε *Ελληνικός Αστήρ / Greek Star* και όταν έγινε αγγλόφωνη τη δεκαετία του 1970 ο τίτλος ήταν *The Greek Star*. Άλλοι υπότιτλοι: *America's greatest Greek newspaper* (από 1 Οκτ. 1909)· *The*

world's greatest Greek newspaper (από το φ. 989, 12 Ιαν. 1923)· *The most widely read and circulated Greek newspaper in America*. Εβδομαδιαία ελληνόφωνη εφημερίδα, έγινε δίγλωσση τη δεκαετία του 1920 και αγγλόφωνη τη δεκαετία του 1970.

Σχεδόν αμέσως με την ίδρυσή της έγινε η μεγαλύτερη ομογενειακή εφημερίδα στο Σικάγο, την πόλη με το πολυπληθέστερο ελληνικό στοιχείο έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Υπό τη διεύθυνση του Λάμπρου κράτησε φιλομοναρχική θέση πάνω σε ζητήματα της ελληνικής πολιτικής και μεταπολεμικά παρέμεινε σταθερά στον συντηρητικό πολιτικό χώρο της Ελλάδας και των Ηνωμένων Πολιτειών. Παράλληλα κάλυπτε την πλούσια ομογενειακή κίνηση στην ευρύτερη περιοχή του Σικάγο. Δεν έλειπαν ακόμη και αγγελίες αναζήτησης ελληνίδας συζύγου στις αρχές του αιώνα, ενώ η ύπαρξη χιλιάδων ελληνικών επιχειρήσεων στο Σικάγο σήμαινε περίπου 80 διαφημίσεις ανά φύλλο μέχρι την εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο του Μεσοπολέμου άρχισε να καλύπτει αμερικανικά θέματα και υιοθετούσε συντηρητικές θέσεις, για παράδειγμα υποστηρίζοντας τον Κάλβιν Κούλιτζ, τον υπερσυντηρητικό υποψήφιο των Ρεπουβλικάνων στις εκλογές του 1924. Παράλληλα, η ειδησιογραφία της τη δεκαετία του 1930 αντανάκλωσε την κοινωνική άνοδο του ελληνισμού στο Σικάγο με άρθρα για τις δραστηριότητες ελληνοαμερικανών δικηγόρων και ελληνοαμερικανίδων αποφοίτων πανεπιστημίων. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1940 κρατά σφοδρή αντικομμουνιστική στάση, ενώ μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο διατηρεί την πολιτική της γραμμή και αυξάνει την αμερικανική δημοσιογραφία, αντανάκλωντας τη σταδιακή αφομοίωση του ελληνισμού στο Σικάγο. Η εφημερίδα υποστήριξε την απριλιανή δικτατορία την περίοδο 1967-1974 και μετά δραστηριοποιήθηκε στο πλευρό του ελληνοαμερικανικού λόμπι που εμφανίστηκε με την κρίση στη Κύπρο το 1974. Με την ανάληψη της ιδιοκτησίας από την UHAC τη δεκαετία του 1980, η εφημερίδα άρχισε να τηρεί ίσες αποστάσεις από τα δύο μεγάλα κόμματα και στις δύο χώρες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπ. Μαλαφούρης, *Οι Έλληνες της Αμερικής 1528-1948*, Νέα Υόρκη 1948· Andrew T. Kopan, «The Greek Press», στο Sally M. Miller (επιμ.), *The Ethnic Press in the United States*, New York, Greenwood Press, 1987, σ. 161-176· *The Greek Star 100th Anniversary 1904-2004* (Λεύκωμα Εορτασμού 100ετηρίδας)· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 46.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

Αστήρ Βερροίας

Δεκαπενθήμερος Τοπική Επιθεώρησης, Βέροια, 19 Οκτ. 1924-1956 (με διακοπές), αρ. φ. 1-840. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Γ. *Γούναρης* μετά τον θάνατό του (1955) τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο αδελφός του, Αναστάσης Γ. Γούναρης. Περ. Α' (1924-1929, αρ. φ. 1-113), περ. Β' (1930-1941, αρ. φ. 115-584), περ. Γ' (1950-1956, αρ. φ. 585-840). Άλλοι υπότιτλοι (από το φ. 3): *Μηνιαία Τοπική Επιθεώρησης* κατά την περ. Β' καθιερώνεται ο υπότιτλος *Η Αρχαιότερα των εν Βερροία Εφημερίδων*. Τα δύο πρώτα φύλλα κυκλοφόρησαν ανά δεκαπενθήμερο, μετά, για μικρό διάστημα μέχρι την έκδοση της εκφ. *Κρόταλος* (Μάρτ. 1925), εκδιδόνταν μηνιαία και από τον Μάρτ. και εξής εβδομαδιαία (αρχικά Κυριακή, κατά την περ. Β' Τετάρτη και μεταπολεμικά Δευτέρα). Στην αρχή δισέλιδη, άλλοτε μονόφυλλη και στις καλές επαχές (1937-1941 και 1950-1956) τετρασέλιδη, τρίστυλη, αρχικά διαστάσεων 35x23 εκ, και αργότερα 45x30 εκ. Ακολουθεί την αρίθμηση της περ. Α' και στις επόμενες περιόδους αναγράφεται διπλή αρίθμηση των φύλλων, π.χ. 551/413. Τιμή φύλλου: 50 λεπτά (1924), ενώ στη μεγαλύτερη διάρκεια της έκδοσής της πωλείται 1 δρχ. Τιμή για δημοσιεύσεις: 2 δρχ. ο στίχος. Τυπωνόταν πάντα στο διηλεκτροτυπείο-τυπογραφείο των αδελφών Γούναρη στη Βέροια, γύρω στα 1000 φύλλα τουλάχιστον μεταπολεμικά.

Η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στη Βέροια μετά την απελευθέρωση της περιοχής και της ενσωματώσής της στο ελληνικό κράτος. Η έκδοσή της συνδέεται με την επαγγελματική δραστηριότητα του ιδιοκτήτη της —κάτοχος βιβλιοχαρτοπωλείου και τυπογραφείου— και με τις πολιτικές επιλογές του. Ο Ιωάννης Γούναρης από την αρχή τάσσεται με το μέρος των βενιζελικών και μεταπολεμικά με τα κεντρώα πολιτικά σχήματα.

Στα πρώτα φύλλα (1925) φιλοξενείται σε συνέχειες μεγάλη συνέντευξη, για τα προβλήματα της

περιοχής, με τον πληρεξούσιο της εκλογικής περιφέρειας Βέροιας, ηγετικό στέλεχος του Κόμματος των Φιλελευθέρων και μεταπολεμικά υφυπουργό των κυβερνήσεων Σ. Σοφούλη και Ν. Πλαστήρα, Γιάγκο Παπαδάκη-Στάϊκο. Κεντρικό πρόβλημα της αρθρογραφίας κατά την περ. Α' αποτελεί η αποκατάσταση των προσφύγων και η ενσωμάτωσή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης. Το θέμα αυτό θα τύχει διαφορετικής αντιμετώπισης, κάτι που θα φανεί και στην τοποθέτηση των τοπικών πολιτευτών. Οι ντόπιοι κάτοικοι της πόλης τάσσονται

με το πλευρό του Γιάγκου Παπαδάκη-Στάϊκου, ενώ οι πρόσφυγες υποστηρίζουν τον πολιτευτή του ίδιου κόμματος Αβραάμ Γρηγοριάδη. Η εφημερίδα προσπαθεί να κρατήσει ουδέτερη στάση στην εσωτερική αυτή διαμάχη, παρόλο που δηλώνει ανησυχία, με τη μορφή σκωπτικών σχολίων στις στήλες της δεύτερης σελίδας της, για τυχόν έκδοση εφημερίδας από τους πρόσφυγες. Άλλα θέματα που καλύπτει είναι πολιτικά, πολιτιστικά με αναφορές στις δραστηριότητες του Φιλοπροοδευτικού Συλλόγου «Μ. Αλέξανδρος» και των άλλων πολιτιστικών συλλόγων της πόλης, οικονομικά και αθλητικά, τοπικής κυρίως ειδησεογραφίας. Αξιοσημείωτη είναι η στήλη της δεύτερης σελίδας με την υπογραφή «Αστερίσκος», όπου δημοσιεύονται σχόλια και κοινωνικά στιγματίσματα που παρέχουν αφορμή για έκφραση απόψεων με σκωπτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα. Φιλοξενεί, επίσης, επιστολές και δημοσιεύει προσωπικές απόψεις ακόμη και στην πρώτη σελίδα. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το άρθρο του Αναστάση Λεονάρδου, φαρμακοποιού, πολιτευτή και εκδότη της δεύτερης, κατά σειρά έκδοσης, εφημερίδας της πόλης, *Κρόταλος*, και η αντιδικία για την πολιτική γραμμή της εφημερίδας και τις οικονομικές συνδρομές που ζεσπάει με τους άλλους δύο συνεκδότες του, Στέφανο Βαφειδή και Ν. Ζωγράφο, δικηγόρο. Το άρθρο, με ημερομηνία 3 Οκτωβρίου 1926, δημοσιεύεται στη στήλη «Ελευθέρων Βήμα» με τίτλο «Κάτω τα προσωπικά κόμματα. Ζήτη ο Σοσιαλισμός. Το Σύνδημά μας να είναι αμφυρί και αλέτρι». Στην αντιδικία αυτή εμπλέκεται και ο Γούναρης από τη μια μεριά με τα επικριτικά σχόλια που κάνει για την πολιτική της τρίτης κατά σειρά έκδοσης, εφημερίδας της πόλης, *Βέροια,

που εκδίδεται από τους Βαφειδῆ-Ζωγράφο, μετά τη διαφωνία τους με τον Λεονάρδο· και από την άλλη με τον τρόπο που καλύπτει την αντιπαράθεση των τριών πρώων συνεκδοτών· ο Γούναρης τη βλέπει ως αντίπαλο και συμπαθεί τον Λεονάρδο για τις πολιτικές του θέσεις. Με αφορμή τη διαφωνία Λεονάρδου-Ζωγράφου για το αν πρέπει να ιδρυθεί ή όχι πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη, ο τελευταίος μνηνεί επί εξυθρίσει μέσω του Τύπου τον Αστέρτα και τον Λεονάρδο για τα σχόλια που γράφονται στην εφημερίδα για το γεγονός. Είναι η πρώτη δημοσιογραφική δίκη που γίνεται στη Βέροια, στην οποία αθώνονται ο Γούναρης και ο Λεονάρδος. Η δημοσιογραφική κάλυψη της δίκης δημοσιεύεται στο φ. 21 (21 Φεβρ. 1926). Λίγο μετά, με την ίδρυση του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου δικαιώνονται και από τις εξελίξεις οι απόψεις των Γούναρη-Λεονάρδου. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Ι. Μεταξά η εφημερίδα καλύπτει τις σελίδες της με πολυάριθμες διαφημίσεις και καταχωρήσεις άρθρων υπουργών και κρατικών παραγόντων του καθεστώτος.

Συντάκτες ή συνεργάτες δεν αναφέρονται. Στην περ. Β' καθιερώνεται η στήλη «Αντί Χρονογραφήματος» που υπογράφει ο Σοκράτης Ιατρόπουλος. Κατά την περ. Γ', τακτικός συνεργάτης είναι ο Αναστάσης Χριστοδούλου, ο οποίος εξέδωσε δύο βιβλία για την ιστορία της πόλης, στη δεκαετία του 1960, στα οποία περιέχονται τα δημοσιεύματα του στις τοπικές εφημερίδες. Ο Χριστοδούλου το 1953 διαφωνεί με τον αρθρογραφία του Γούναρη εναντίον της εταιρείας «Βέρμιον» που έχει αναλάβει τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης και διακόπτει τη συνεργασία. Πάντως, οι συντάκτες της πλειονότητας των ανώνυμων κειμένων πρέπει να ήταν οι αδελφοί Γούναρη.

Διαφωτιστικό για την πορεία του Αστέρτα είναι το ενυπόγραφο κύριο άρθρο του διευθυντή της στο πρώτο φύλλο της περ. Γ' με τίτλο «Διατί εκδιδόμεθα» (9 Ιαν. 1950, αρ. φ. 585/1). «Όταν το πρώτο το 1924, ημείς πρώτοι εξεδόσαμε την πρώτην τοπικήν εφημερίδα, [...] αντικειμενικόν μας σκοπόν και μόνην μας φιλοδοξίαν είχαμεν όπως εν τω μέτρω του δυνατού συμβάλλωμεν και ημείς εις την εξυτηρέτησιν και προαγωγήν των συμφερόντων της πόλεως μας, της Ναούσης, του Γιδά και της περιφέρειας μας, όταν δε κατά το 1929 ηναγκάσθημεν να διακόψωμεν την έκδοσιν και να απέλθωμεν εις το εξωτερικόν προς περιδάλωσιν της κλο-

υσιδείσης υνείας μας, η λύπη μας ήτο πολύ μεγάλη δια την διακοπήν εκείνην [...] πρότον μέλημά μας υπήρξε η επανεκδόσις του “Αστέρτος” τον οποίον και επανεξεδόσαμεν την 19^{ην} Νοεμβρίου 1930 μέχρι της 7^{ης} Απριλίου 1941 ότε κατόπιν της εισβολής των Γερμανών διεκόψαμεν την έκδοσιν διότι ο “Αστήρ” δεν ήτο διατεθειμένος εκδιδόμενος να υπηρετήση τον επιδρομέα».

Να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής δεν κυκλοφορεί καμιά τοπική εφημερίδα στη Βέροια. Στη νέα πραγματικότητα του 1950 ο Ι. Γούναρης, πιάνοντας το νήμα της συνέχειας, οριοθετεί τους καινούργιους σκοπούς και στόχους και σημειώνει, «επανεκδίδοντας τον “Αστέρτα” με το γνωστόν αμερόληπτον και ακομάτιστον πρόγραμμα θα φροντίσωμεν και ημείς εν τω μέτρω των δυνάμεών μας να συμβάλλωμεν με ένα λιθαράκι εις την ανοικοδόμησιν του κράτους το οποίον η εχθρική κατοχή και ο συμμορισμός μετέβαλεν εις ερείπια, εξετάζοντες όλα τα ζητήματα τα οποία απασχολούν τον Νομόν μας με αντικειμενικότητα και μακράν παντός κομματικού πρίσματος ή υπολογισμού». Ωστόσο, η εφημερίδα σ' αυτήν την περίοδο έχει χάσει ένα μέρος από την παλιά της αίγλη. Η πολυδιάσπαση του Κόμματος των Φιλελευθέρων, η έκδοση (1953) της εφ. *Φρουρός της Ημαθίας, ιδιοκτησίας του τοπικού βουλευτή Γιάγκου Παπαδάκη-Στάικου, ο θάνατος του Ι. Γούναρη (1955) αφαιρούν ζωτικό χώρο και μειώνουν τα υλικά και ψυχικά αποθέματα που χρειάζονται για τη συνέχιση της έκδοσης.

Ο Αστήρ Βερροίας αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την κοινωνικοπολιτική ιστορία της Βέροιας και της Ημαθίας, ιδιαίτερα για την μεσοπολεμική περίοδο. Δημοσιεύονται οι αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου για το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης, οι ειδήσεις για τη μεγάλη πλημμύρα του 1935, πληροφορίες για την πολιτική γραμμή των άλλων εφημερίδων της Βέροιας, από τις οποίες, δυστυχώς, δεν διασώζονται πολλά φύλλα. Οι αδελφοί Γούναρη με τον τρόπο που αρθρογραφούν φανερώνουν από το πρώτο κίολας φύλλο πως έχουν γνώση της σημασίας και της αποστολής του Τύπου, δημοσιογραφούν με μετριοπάθεια, χωρίς ακρότητες, ελέγχοντας τις τοπικές αρχές με σκοπό την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της πόλης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΛΚ-Αρχεία Ν. Ημαθίας, ΔΚΒΒ, ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή Μ. Αδαμίδη (σχεδόν πλ. α.).

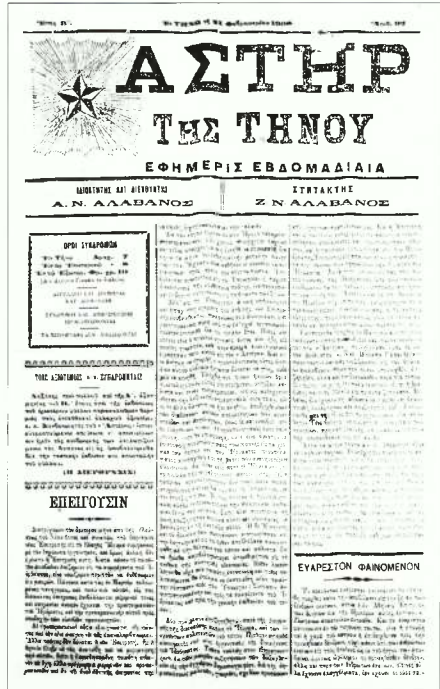
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Αδαλόγλου, *Το έντυπο στην Ημαθία*, Βέροια, 1974· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες* σ. 46· Γ. Χιονιδής, *Η εκδόση των Μακεδόνων φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών στη Βέροια, τον Ιούλιο του 1925*, Βέροια 1998· Μ. Κανδυλάκης, «Ο Τύπος του Νομού Ημαθίας», π. *Τύπος* (Μάρτ. 2000)· Χ.Ι. Σκούπρας, «Οι εφημερίδες της Βέροιας από την απελευθέρωση μέχρι το 1967», *Πολιτιστικά Δρώμενα*, τχ. 37 (Μάρτ.-Μάιος 2005), 7-14.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΣΚΟΥΠΡΑΣ

Αστήρ της Τήνου

Εφημερίς εβδομαδιαία, Τήνος, 11 Μαρτ. 1906 - 1 Αυγ. 1956 (με διακοπές), έτ. Α΄-ΜΘ΄, αρ. φ. 1-1476. Ιδρυτής-διευθυντής: Αλέξανδρος Ν. Αλαβάνος, Συντάκτης: Ζαννάκης Ν. Αλαβάνος, Εκδότης-διαχειριστής: Στυλ. Χ. Κελαδίτης (1949). Εκδίδεται ομαλά έως τον Φεβρ. 1954, όταν πεθαίνει ο εκδότης και διαχειριστής της και μεσολαβεί διάστημα δεκαοκτώ μηνών ως την επανέκδοσή της, τον Οκτ. 1955. Υπεύθυνος αναλαμβάνει τότε ο τυπογράφος Ιωάννης Ε. Πολυκανδρίτης και τον διαδέχεται αργότερα ο Δημήτριος Μιχαής. Άλλοι υπόλοιποι: *Εφημερίς πολιτική, κοινωνική και ιδεολογική*: *Εφημερίς εκδοσιμένη κατά Πέμπτην* (από 13 Μαΐου 1910)· *Εφημερίς εβδομαδιαία πολιτική και των ειδήσεων* (9 Μαΐου 1913)· *Εφημερίς εβδομαδιαία φιλελευθέρων αρχών* (από 7 Σεπτ. 1917)· *Εφημερίς εκδοσιμένη κατά δεκαπενθήμερον* (από 1 Μαρτ. 1935) και *Εφημερίς πολιτική, κοινωνική, και ειδησεογραφική* (από 3 Μαΐου 1947). Η έκδοση συνεχίζεται με διπλή αρίθμηση, *Εβδομαδιαία / δεκαπενθήμερη / τρεις φορές το μήνα, δισέλιδη / τετρασέλιδη / εξασέλιδη, τετρασέλιδη / πεντάσέλιδη, διαστάσεων 46x32 εκ. αρχικά και 51x34 εκ. στη συνέχεια, Συνδρομές: «Εν Τήνω δρχ. 7, εσωτερικού δρχ. 8»· αργότερα, ετήσια στην Τήνο 8000-10000 δρχ. (πληθωριστικές) και κατόπιν 20 δρχ., εσωτερικού 10000-25000 και μετά 30 δρχ., εξωτερικού (διαδοχικά) 12 δολ., 8 δολ. και 10 δολ. «Αγγελία και διατριβή κατά συμφωνία και επί προπληρωμῆς. Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται. Γραφείο και Τυπογραφείο» ανά την προκείμενα όπισθεν του εργοστασίου Ταΰκ».*

Υποστήριξε τις φιλελεύθερες θέσεις και ιδέες με πίστη και συνέπεια. Βενιζελική πολιτικά, ήταν αντίθετη με την εφ. *Πρόσδος*, γι' αυτό και δεν έλειψαν οι οξύτητες και οι αντιπαράθεσεις και από τα δύο μέρη σε εποχές ταραχώδεις με φανατισμούς και ακρότητες. Η ιστορία της πλέκεται με την παρουσία των μελών της οικογένειας Αλαβάνου στον πολιτικό στίβο. Από το 1947 μπορεί να παρακολουθήσει κανείς τις προσπάθειες του δικηγόρου και πτυχιούχου των πολιτικών επιστημών Νικόλαου Κ. Αλαβάνου, πολιτευτή Κυκλάδων του Κόμματος των Φιλελευθέρων, για να επιτύχει την εκλογή του στο κοινοβούλιο ως αντιπρόσωπος Τήνου και για να εξυπηρετήσει τα

συμφέροντα της ιδιαίτερης πατρίδας του και των Κυκλάδων γενικά. Το 1956 είναι εκ νέου υποψήφιος βουλευτής στο νομό Κυκλάδων, αλλά με το ψηφοδέλτιο της Δημοκρατικής Ενώσεως.

Στο κύριο άρθρο στις 1/3 Μαρτ. 1947 (αρ. φ. 1306) σημειώνεται ότι μετά διακοπή λίγων ετών επανεκδίδεται ο *Αστήρ της Τήνου*. Η διακοπή αυτή οφειλόταν αφενός στις ανώμαλες συνθήκες της εποχής και αφετέρου στον θάνατο του πρώην συντάκτη της εφημερίδας Ζαννάκη Ν. Αλαβάνου. Η εφημερίδα θα έχει «πρόγραμμα προοδευτικών» και ο σκοπός της είναι η εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Τήνου και η μέριμνα για την προώθηση εκπολιτιστικών και κοινωνικών έργων. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται η διοίκηση του Ιερού Ιδρυματος της Ευαγγελίστριας, η φιλανθρωπία εν γένει, η υποστήριξη της τέχνης, η βελτίωση του νοσοκομείου, η υγιεινή, η γεωργία, η ναυτιλία, ο παραδεισιασμός, η ύδρευση, η οδοποιία, τα λιμενικά έργα κ.ά. Η εξύψωση των πολιτικών ηθών αποτελεί επίσης έναν από τους στό-

χους της. Παράλληλα καλλιέργησε και όλα τα είδη του νέου ελληνικού λόγου και της δημοσιογραφίας.

Καταλογίζει καιροσκοπισμό στον πολιτικό του αντίπαλο *Κήρυκα της Τήνου, ο οποίος κατά την άποψη του υποτιμά τη νομοσύνη των αναγνωστών του, προσβάλλει το κοινό αίσθημα και «ασειβεί κατά της ιστορίας της Νήσου μας». Διερωτάται τι πρέπει να περιμένει κανείς από τους ανθρώπους οι οποίοι μετατρέβουν από ένα πολιτικό κόμμα σε άλλο. Οι συντάκτες του Κήρυκα υπήρξαν οπαδοί της 4ης Αυγούστου, πέρασαν στο Ενωτικό Κόμμα και αφού βρέθηκαν αργότερα στο Σοσιαλιστικό Κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου έκαναν στο τέλος στροφή προς τον Ελληνικό Συναγερμό του Αλ. Παπάγου.

Μόνιμα κατά καιρούς στήλες: «Διάφορα». «Ζητήματα-Ειδήσεις». «Τηνιακή ζωή & Κίνησις». «Ο Αστήρ ανά τα χωριά». «Τηνιακά εξ Αθηνών». «Άρθρα συνεργατών». Ανάμεσα στους συνεργάτες της εφημερίδας αναφέρονται οι Ιωάννης Καρδαμίτσης, Ξενοφών Ι. Χατζησπάραντος, Κ.Ν. Αλαβάνος, «Βέρος Τηνιακός», «Τηνιακός», «Νοσταλγός».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΒΕ (φ. των ετ. 1947-1956 και αρ. φ. 1474 του ετ. 1958. Δεμένο με την εφ. Κήρυξ της Τήνου), ΕΛΙΑ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 47-Γ.Ν. Αμυράλης, Ο Τηνιακός Τύπος, Μνήμη και Παρόν. Τήνος, Πανελληνιον Ίδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου, 2000, σ. 27-29.

ΤΑΙΝΙΑ ΧΙΤΑΑΑ

Αστήρ των Κυκλάδων

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Ερμούπολη, 1857-1863 και 1868, αρ. φ. 1-581. Ιδιοκτητής-εκδότης-διευθυντής: Ν. Βαρβαρέσος. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίς του Πανελληνίου εκδίδεται κατά Σάββατο (1868). Εβδομαδιαία (χωρίς τακτή ημέρα), τετρασέλιδη / εξωσέλιδη, τρίστυλη / πεντάστυλη, διαστάσεων 50x32 εκ. / 4x30 εκ. / 47x30 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 22 δρχ., εξωτερικού 26 δρχ. Από το 1868: Ερμούπολης 20 δρχ. διατιμήσεως, εσωτερικού (ετήσια) 24 δρχ., Τουρκίας 26 δρχ. «Τιμή καταχωρήσεως δια τας διατριβάς τον στιχ. Α25. Δια τα δικαστικά τον στιχ. Α15. Δια τας ειδοποιησις δρχ.6». Τυπογραφείο: Ν. Βαρβαρέσος.

Διαδέχεται στην Ερμούπολη την εφ. Ο*Αίολος, η οποία εκδιδόταν επί δεκαετήρια χρόνια από τον ίδιο τυπογράφο. Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας (14 Απρ. 1857) γράφει ο Ν. Βαρβαρέσος πως

«συμμεριζόμενοι την κοινήν προθυμίαν προς τα γράμματα και την δια των γραμμάτων ωφέλειαν και την τιμήν του τόπου [...] ακολουθούμεντες την πρόσδον της Ερμούπόλεως και φιλοτιμούμενοι να συντελέσωμεν κατά δύναμιν εις την ωφέλειαν και την τιμήν αυτής», αποφάσισε να μεγάλνει την εφημερίδα του και να την μετονομάσει σε Αστέρ των Κυκλάδων. Το νέο φύλλο έχει σκοπό να κηρύττει την αλήθεια «μετά παρησίας». Είναι, σύμφωνα με τις διακηρύξεις της, η ουσιάδης και απαράβατη αρχή, προκειμένου να διαμορφώσει αναγνώστες καλλιεργημένους με τους καρπούς της ελληνικής παιδείας. Υπόσχεται να προσφέρει ουσιαστικές ειδήσεις από το εξωτερικό για να είναι η ανάγνωση γενικά ευχάριστη και ωφέλιμη. Για το σκοπό αυτό τονίζει ότι η τελευταία σελίδα θα περιέχει άρθρα τα οποία ενδιαφέρουν τους επιχειρηματίες, ενώ θα δημοσιεύονται πολλές συνεργασίες πολιτιστικών περιεχομένου από ντόπιους λογίους.

Από τους τίτλους πολλών κύριων άρθρων είναι

APRIL 1861. EN ERMUPOLEI TIYOTI THN 25 MAIOTI 1868. ΕΤΟΣ ΙΗ'. ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ, ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ. Άσπ' αστήρ τών κυκλάδων... Άσπ' αστήρ τών κυκλάδων... Άσπ' αστήρ τών κυκλάδων...

προφανές ότι ο εκδότης τήρησε τις υποσχέσεις του. Απέφυγε την εμπλοκή στη μικροπολιτική και συνέβαλε στη δημιουργία ήρεμου κλίματος σε προεκλογικές περιόδους. Η όποια κριτική είναι καλοπροαίρετη και οι αναλύσεις του εκδότη-συντάκτη εύστοχες. Στη μόνη στήλη με τίτλο «Εσωτερικά» και υπότιτλο «Το εθνικόν πνεύμα» γράφονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Της Ελλάδος η αναγέννησις παρουσιάζει εξαιρετικόν τι φαινόμενον εν τη ιστορία των ανθρωπίνων κοινωνιών». Η αναζήτηση και η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας εμπλέκονται σε μία τάση εξωραϊσμού και προβολής ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ομοεθνών και της ιστορίας τους (αρ. φ. 2, 21 Απρ. 1857). Στο ίδιο φύλλο παρουσιάζεται η Ελληνική Ατμοπλοϊκή Εταιρεία και αναφέρεται η σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ αυτής και του δημοσίου. Ο συντάκτης συνιστά στις δύο πλευρές να συμβιβαστούν ούτως ώστε η εταιρεία να επιφέρει «πλήρη την προσδοκωμένην δια της συστάσεως τοιαύτης επιχειρήσεως εθνικὴν ωφέλειαν».

Στην ίδια στήλη δημοσιεύονται πολλά άρθρα με θέμα την εκπαίδευση στην Ελλάδα και ειδικά στην Ερμούπολη, όπου υπάρχουν φημισμένα ιδιωτικά και δημοτικά εκπαιδευτήρια. Σε αυτά φοιτούν μαθητές προερχόμενοι από τα γύρω νησιά, αλλά και από το εξωτερικό. Στις 14 Σεπτεμβρίου 1857 περιγράφει με πολλή ζωντάνια τους μαθητές της Ερμούπολης να γεμίζουν τα βιβλιοπωλεία με την έναρξη της σχολικής χρονιάς (αρ. φ. 22). Δίνονται επίσης συγχαρητήρια στη δημοτική αρχή, η οποία χορηγεί στους άπορους μαθητές δωρεάν τα διδακτικά βιβλία. Το ζήτημα της παιδείας όπως και του τύπου είναι προσφιλή στον εκδότη. Στις 15 Νοεμβρίου 1858, σε άρθρο με τίτλο «Ο επαρχιακός τύπος», παρατηρείται σε ανταπόκριση από την Αθήνα πως οι μικρές εφημερίδες της επαρχίας έχουν χάσει την ανεξαρτησία τους, όπως και οι αθηναϊκές, και αφού δεν υπηρετούν πλέον την αλήθεια είναι προτιμότερο να πάψουν να εκδίδονται (αρ. φ. 84). Ο Ν. Βαρβαρέσος δεν συμφωνεί με τα παραπάνω σε ό,τι αφορά την περίπτωση της Ερμούπολης.

Οι σχέσεις μεταξύ ορθόδοξων και καθολικών, παρά τις επίσημες διαβεβαιώσεις και διαφεύσεις, δεν είναι πάντα οι καλύτερες στη Σύρο όπου ζουν από αιώνες πιστοί του καθολικού δόγματός. Με την ίδρυση της Ερμούπολης ήρθαν στο νησί χιλιάδες ορθόδοξοι και άλλαξαν οι δρησκευτικοί συσχε-

τισμοί. Αντίκτιπος των διενέξεων μεταξύ των δύο ομάδων καθρεφτίζεται και στις στήλες του *Αστέρος*, όπου δημοσιεύονται ορισμένα άρθρα από τη γαλλική εφημερίδα *L'Univers* και την ιταλική *La Civiltà Cattolica*, στις οποίες εγείρεται το ζήτημα της καταπίεσης των καθολικών από τους ορθόδοξους (αρ. φ. 86, 29 Νοε. 1858 και αρ. φ. 94, 14 Φεβρ. 1859).

Το θέμα των κοινωνικών τάξεων απασχολεί επίσης τον εκδότη Ν. Βαρβαρέσο. Στο άρθρο με τίτλο «Η Μεσαία τάξις και η παρούσα περίστασις» αναφέρεται ότι: «Πολλάκις και κατ' επανάληψιν ἐγένετο λόγος περί μεσαίας τάξεως [...] ημεῖς εἰμεθα διασώτατι της μεσαίας τάξεως και εκ ταύτης περιμένομεν το αληθές καλόν της φίλης ημών πατρίδος. [...] Αυτή] διαστάζει τα εαυτῆς βάρη και τα των μεγάλων και τα των μικρών. Το πώς δε η μεσαία τάξις δύναται να μορφωθῆ και να αποτέλῃσιν κοινήν γνώνην σεβαστήν παρά πάντων, εἶναι αντικείμενον πολλῆς πραγματείας». (αρ. φ. 189, 27 Νοε. 1860).

Περιέχει πολιτικά σχόλια και ενδιαφέρον μορφωτικό υλικό, καθώς και ανταποκρίσεις από έγκριτες εφημερίδες του εξωτερικού και του εσωτερικού. Το ζήτημα των υπόδουλων Ελλήνων είναι επίκαιρο την περίοδο αυτή και η σύνταξη προτείνει προσεγγιζόμενες και διπλωματικές κινήσεις ώστε να επιτύχει η κυβέρνηση το ποδούμενο αποτέλεσμα με ελάχιστες θυσίες. Την απασχολούν επίσης τα δημοτικά έργα του δήμου Ερμούπολεως. Πιο πολύ όμως είναι στραμμένη σε θέματα τα οποία ξεφεύγουν από τα στενά όρια του νησιού. Μόνιμες στήλες: «Εσωτερικά» ή «Εγχώρια», «Επιφυλλίδες», «Βιβλιογραφία», «Εξωτερικά», «Διάφορα», «Κρητικά», «Επτανησιακά».

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (ελλ. σ.: λίγες ελλείψεις μεταξύ 1857-1863, λίγα φ. έτ. 1868), ΕΒΕ (1868).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΕΤΑΛΑ

Ο Αστήρ της Ανατολής

Εφημερίς οικογενειακή. Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος. Αθήνα, 1858 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Ίδρυτής-εκδότης: Μ.Δ. *Καλοποθάκης (1858-1911). Εκδότες: Δημ. Μ. *Καλοποθάκης (1911-1946), Μ.Β. *Κυριακάκης (1946-1989), Γ. Τασιόγλου (1989-1990), Φ.Β. Καμπορόπουλος (1991-2002), Ι.Α. Τσεβιάς (2002 έως σήμερα). Μότο (έτ. Ι΄, 1860 κ.ε.): «Πάντα δοκιμάζετε το καλόν κατέχετε» (Προς Θεσσαλονικείς επιστολή Απ. Παύλου 5, 21). Εβδομαδιαία αρχικά, οκτασέλιδη (έως

Η κοινωνική, εθνική και πατριωτική προσφορά του *Αστέρος της Ανατολής* άρχισε με τη δημιουργία και πρόσβλη συλλόγων περιθάλψεως και αποκαταστάσεως των προσφύγων από την Κρήτη, που κατέφυγαν στην Αθήνα κατά χιλιάδες κατά την επανάσταση του 1866-1869. Συνεχίστηκε στον «ατυχή» πόλεμο του 1897, κατά τον οποίο ο εκδότης με άλλους αρθρογράφους του μετέβησαν στο μέτωπο της Θεσσαλίας.

Από την αρχή του 20^{ου} αιώνα, λόγω της προχωρημένης ηλικίας του, βοήθεια του παρείχαν οι θυγατέρες του Μαρία και Δάφνη και ο υιός του Δημήτριος, ο οποίος και ανέλαβε την έκδοση το 1911, μετά τον θάνατο του πατέρα του. Διακοπές στην έκδοση συνέβησαν λόγω των Βαλκανικών Πολέμων και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Οκτ. 1912 - Ιαν. 1914, Ιούλ. 1914 - Ιαν. 1920, Οκτ. 1920 - Ιούλ. 1921). Τον Ιούλιο 1921 μετατράπηκε σε μηνιαίο περιοδικό, με μικρότερο σχήμα, και με σχεδόν αποκλειστικά θρησκευτική ύλη, αν και τα καυστικά πολιτικά σχόλια δεν λείπουν και ιδίως τα σχετικά με την ήττα της μικρασιατικής εκστρατείας και τις ευθύνες Ελλήνων και συμμάχων. Η έκδοση συνεχίστηκε ως τον Φεβρουάριο 1941, οπότε διεκόπη λόγω του πολέμου και της Κατοχής για μία ακόμα φορά, έως τον Ιούλιο 1945, οπότε ο Δημήτριος Καλοποδιάκης το επανεξέδωσε με βοήθ. του του Μιχαήλ Κυριακάκη.

Το 1946 ανέλαβε το περιοδικό ο θεολόγος Μιχαήλ Κυριακάκης, ποιμένας της Α΄ Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Αθηνών. Η ύλη έγινε πλέον αμιγώς θρησκευτική, με αρκετές αναφορές στην ιστορία της διαμαρτυρούμενης εκκλησίας και πολλές ειδήσεις από την ιεραποστολική δραστηριότητα ή την ζωή εκκλησιών του εσωτερικού και του εξωτερικού. Παράλληλα, έντονη ήταν η αρθρογραφία σχετικά με τις ποικίλες αντιδράσεις που αντιμετώπιζαν οι Ελληνικές Ευαγγελικές Εκκλησίες, ιδίως τη δεκαετία του 1950. Τον Απρίλιο 1967, με την επιβολή της λογοκρισίας, ο Μ. Κυριακάκης ανέστειλε την έκδοση για μερικούς μήνες, έως την επανακυκλοφορία του τον Δεκέμβριο 1967. Από τον Σεπτέμβριο 1986 βασικός συντελεστής ήταν ο βοηθός εκδότης, Γεώργιος Τασιόγλου. Το 1988 ο Κυριακάκης παραχώρησε το περιοδικό στη «Γενική Σύνοδο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας» και όρισε την πρώτη συντακτική επιτροπή. Εις το εξής η αρχισυνταξία θα καθοριζόταν με αρχαιρεσίες μεταξύ των μελών της συντακτικής επιτροπής.

Μεταξύ των συνεργατών κατά τη μακρά του πορεία συγκαταλέγονται, εκτός από τους εκδότες του, πολλοί από τους ποιμένες (πάστορες) της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, όπως οι Ξ. Μόσχος, Αδ. Λογγινίδης, Π. Λογγινίδης, Ν. Λάνδρος, Γ. Παιδάκης, Γ. Χατζηαντωνίου, Σ. Καλοτεράκης, επίσης presbύτεροι και μέλη της εκκλησίας. Πολλοί ορθόδοξοι συγγραφείς συμμετείχαν στην ύλη του, όπως για παράδειγμα οι καθηγητές της θεολογικής Μ. Κωνσταντίνου και Σ. Αγουρίδης. Με παιδικά, γυναικεία ή και θεολογικά θέματα ασχολήθηκαν μεταξύ άλλων η Μαρία Καλοποδιάκη, κόρη του Μ. Καλοποδιάκη, πρώτη ελληνίδα γιατρός, η Λιλίκα Βαλαή, η Ιωάννα Σαχινίδου και η Έρση Αντωνιάδου.

Από το 1999 διαθέτει δικτυακό τόπο (www.gec.gr/astir) όπου παρουσιάζεται το μεγαλύτερο τμήμα της ύλης του κάθε μήνα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΑΑ, ΑΓΣΕΕΕ, ΑΕΕΕ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΑΦCU, ΝΥUΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ. Kalopothakes, *Evangelical Effort in Greece: A Brief History of the Greek Evangelical Work*. Αρχείο *Αστέρος της Ανατολής*, Αθήνα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΤΣΕΒΑΣ

Ο Αστήρ της Ανατολής

Εφημερίς Πολιτική Φιλολογική κ' Εμπορική, Σμύρνη, 1841-1842. Ιδρυτής: Πέτρος Κλάδος. Εκδότες: Πέτρος Κλάδος (έως το φ. 21) και μετά Ιωάννης Καλλιγέρης, Διευθυντές: Σ. Αυλωνίτης, έπειτα Γ.Χ. Παπαδόπουλος και τέλος Λ. Χριστογιαννόπουλος (από το φ. 25). Μότο: «Μη πρός το ίδιον αλλά πρός το κοινόν συμφέρον έκυστος αποβλεπέτω». Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 42x28 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 76 κουρούς για τη Σμύρνη και 4 δίστηλα για τις υπόλοιπες περιοχές, ενώ από φ. 14 η συνδρομή γίνεται 90 κουρούς για τη Σμύρνη και από το φ. 24 80 κουρούς για τη Σμύρνη και 100 κουρούς για τις υπόλοιπες περιοχές. Τιμή διαφημίσεων: 1 κουρός το στίχο. Διέδτε πράκτορες στα εξής μέρη: Κωνσταντινούπολη, Μυτιλήνη, Χίο, Αθήνα και Αλεξάνδρεια και μετά τον αρ. φ. 24 στις Κυδωνίες, Θεσσαλονίκη, Ερμούπολη, Ηλιούπολη, Κιρκαγιάτ και Κύπρο.

Στόχος του εντύπου, όπως δηλώνεται στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου (17 Οκτ. 1841), ήταν η πληροφόρηση των ελληνόγλωσσων ορθόδοξων για τα κυβερνητικά μέτρα και άλλες γνώσεις ωφέλιμες για το κοινό. Ήταν επίσης η πληροφόρηση της οθωμανικής κυβερνήσεως για τα προβλήματα των υπηκόων της. Τα περιεχόμενά του περιελάμβαναν

Ο ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ,

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ Κ' ΕΜΠΟΡΙΚΗ.

Η Εφημερίς αυτή εκδίδεται από τους Έθνομολογούς, κατά Παρισιακήν μ. μ. Η σήμερ σήμερον είναι η 766η από την ίδρυσιν της εν Αθήναις Πρωτοβουλίας των Ελλήνων. Τηρή καταγραφέναι εν τας σελίδας ενος Σφραγισμένου βιβλίου.
Αι συνδρομαί γίνονται εν Σμύρνη εν τας Γραφείον της ΔΗΜΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡ. ΕΠΙΣΤ. Η. Μ. Κ. Λαύου—59. Εις τα Αθήνα εν τας Γραφείον της Κ. Ι. Λατάρδη. Εν Μικραθήναις παρ τω Κ. Ι. Η. Μουρίση. Εν Άνω παρ τω Κ. Β. Σιδερκοιάδη. Εν Αθήναις, παρ τω Κ. Ι. Βασιλείω. Εν Αθήναις, παρ τω Κ. Κ. Πρόβω.

Μη πλάσ τὸ Θεοῦ, ἀλλά πλάσ τὸ εὐνοῦν σφραγισμένον ἐκαστος ἀποδοῖ. ...

εξωτερικά και εσωτερικά νέα, πολιτική ανάλυση, κοινωνικά και καλλιτεχνικά νέα, θεατρική και φιλολογική κριτική, μυθιστόρημα σε συνέχειες και εμπορική σελίδα. Ο Πέτρος Κλάδος είχε επανειλημμένα επιχειρήσει να εκδώσει εφημερίδα στη Σμύρνη (*Ιωνικός Παρατηρητής*, 1837-1840· *Εθνική*, 1840 και *Ελπίς*, 1840). Ο *Αστήρ της Ανατολής* είναι η πρώτη για την οποία επέτυχε, ύστερα από τρεις προσπάθειες, να πάρει κυβερνητική άδεια εκδόσεως. Μετά την έκδοση 23 φύλλων όμως εγκατέλειψε την προσπάθεια και παραχώρησε την εφημερίδα στους συνεργάτες του Ιωάννη Καλλιγέρη και Σπύρο Αυλωνίτη. Ο ίδιος ασχολήθηκε στη συνέχεια με το εμπόριο και έγινε ένας από τους πιο επιτυχημένους τραπεζίτες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με γραφεία στη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και το Παρίσι.

Η εφημερίδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει πάνω από ένα χρόνο. Ο κυριώτερος λόγος ήταν η αδυναμία της διεύθυνσεως να δημιουργήσει συνδρομητές, αλλά και να πείσει τους ήδη υπάρχοντες να πληρώνουν την συνδρομή τους εγκαίρως.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-31, εκτός των φ. 20, 22 και 29)· καταγράφεται στον κατάλογο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 289· Χρ. Σολωμονίδης, *Η δημοσιογραφία στην Σμύρνη*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΝΑ ΔΑΙΔΗ ΜΑΡΚΕ

Το Αστυ

Αθήνα, 6 Οκτ. 1885 - 18 Νοε. 1890, περ. Α', αρ. φ. 1-268 και 1 Δεκ. 1890 - 21 Αυγ. 1907, περ. Β', αρ. φ. 1-5453. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Μπάμπης *Αννίνος αρχικά και Θέμος *Αννίνος στη συνέχεια. Εβδομαδιαία (Κυριακή), οκτασέλιδη, δίσητη, σε σχήμα τέταρτο. Τιμή φύλλου:

15 λεπτά και αργότερα 20 λ. Ετήσιες συνδρομές: Αθήνας και Πειραιά 12 δρχ., επαρχίας 15 δρχ. και εξωτερικού 20 δρχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημίου 39 στην αρχή και στη συνέχεια Φιλελλήνων 20. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο των αδελφών Περρή και από τις 11 Μαΐου 1886 στο τυπογραφείο Κορίνην.

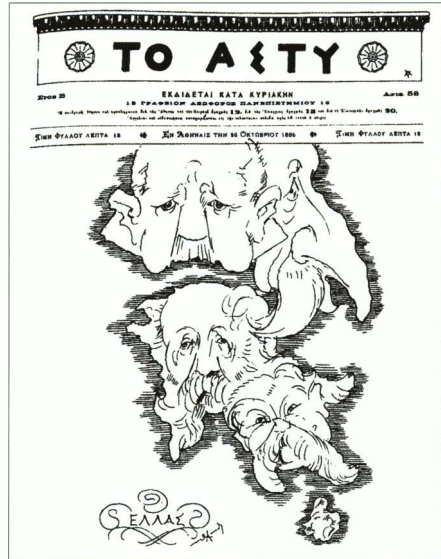
Ιδρύθηκε από τη συντακτική ομάδα του *Ασμοδαίου και πρωτοκυκλοφόρησε δύο περίπου μήνες μετά τη διακοπή της έκδοσής του. Κύριο χαρακτηριστικό της ήταν οι εικόνες και οι γελοιογραφίες του Θέμου Αννίνου, οι οποίες καταλάμβαναν περισσότερες από μία σελίδες και αποτελούσαν το

σήμη κατατεδέν της, Φιλοδοξόντας να μιμηθεί το γαλλικό εικονογραφημένο εβδομαδιαίο έντυπο *L'Illustration*, αλλά και τη γνωστή γαλλική σατιρική εφ. *Charivari*, επιχειρεί αφενός με την πλούσια και συχνά πρωτοσέλιδη εικονογραφία της, αλλά και με τα ηπιότερα κείμενα της, μια ανώδυνη πολιτική και κοινωνική σάτιρα ή μάλλον «ευτραπλία». Στοχεύει έτσι να προσεγγίσει τους αναγνώστες του «μεταξύ των μάλλον ανεπτυγμένων τάξεων», σύμφωνα με τον συνεργάτη της και μέτεπειτα διευθυντή της Δημήτριο Κακλαμάνο.

Στην ύλη της περιλαμβάνονταν, εκτός από τις εικόνες και τις γελοιογραφίες που καταλάμβαναν σταθερά δύο τουλάχιστον σελίδες, σχεδόν πάντα πολιτικά άρθρα που έφεραν τις υπογραφές των δύο κύριων συντακτών της: του Μπάμπη Άννινου («*Ηρώδης ο Αττικός*», «*Αββακούμ*») και του Μιχαήλ Μητσάκη («*Κρακ*», «*Κόδορνος*»), καθώς συχνά και την κοινή υπογραφή των δυο τους («*Στρεψιάδης*»). Περιείχε επίσης πολιτικά, παραπολιτικά και κοινωνικά σχόλια και ειδήσεις, καλλιτεχνικές ειδήσεις και κριτικές, σχεδόν πάντα ποιήματα των λογοτεχνών συνεργατών του, διαφημίσεις, στην τελευταία πάντα σελίδα. Συνεργάτες ήταν επίσης ο Γεώργιος *Σουρής, ο Δημήτριος Κόκκος, («*Coq*», «*Kok*», «*Dock*»), ο Ευάγγελος *Κουσουλάκος («*Πελαργός*», «*Τσοπανάκος*»), ο Ιωάννης Πολέμης («*Guerrigier*»), αλλά και ο Κωστής *Παλαμάς («*Πεζόστρατος*», «*Φλόρα Μυράμπελη*»), ο Δημήτρης Κακλαμάνος κ.ά. Συχνές είναι ακόμα οι υπογραφές «*Ρακοσυλλέκτης*» (Μπάμπης Άννινος), «*Αστός*», «*Αστυνόμος*», «*Μαύρος Γάτος*», «*Μιλησία*», «*Ιμδ*» (Ιωάννης Δαμβέργης) κ.ά. Οι συνήθειες στήλες που φιλοξενούσαν την ειδησεογραφία, τα σχόλια, τα ευκρολογήματα κ.ά. ήταν η στήλη με τον τίτλο «*Αττικά Ημέραι*», που περιλάμβανε σπονδυλωτά πολιτικά, ελληνικά και διεθνή, σχόλια και ειδήσεις, και η στήλη «*Χολικές*» που περιείχε μικρά δηκτικά πολιτικά σχόλια.

Το πρώτο φύλλο της κυκλοφόρησε όταν η Ελλάδα βρισκόταν σε πατριωτική έξαψη λόγω της κρίσης της Ανατολικής Ρωμυλίας, που είχε ξεσπάσει μόλις ένα μήνα νωρίτερα. Πρόθεση της, σύμφωνα με τις εξαγγελίες της, ήταν να αποτελέσει «αντίρροπον ευθυμίας» μέσα στο βαρύ πατριωτικό πολεμικό κλίμα. Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης του 1885-1886, η αρθρογραφία και τα εμβληματικά σκίτσα της χαρακτηρίζονται από τη συ-

νύπαρξη των ψυχραίων αναλύσεων με τον ενδοσιασμό και τη φιλοπόλεμη διάθεση. Η κριτική της απευθύνεται κυρίως στην κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη, εξαιτίας της αναποφασιστικότητας της να πραγματοποιήσει τις πολεμικές αιτήσεις της εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και στον αρχηγό της αντιπολίτευσης για την αδράνεια του να πιέσει την κυβέρνηση προς τον πολυπόθητο πόλεμο. Ο βασιλιάς είναι υπεράνω της πολιτικής κριτικής, αντιμετωπίζεται με σεβασμό και συμπάθεια, ενώ οι ειδήσεις για τη βασιλική οικογένεια και τα πορτραίτα των εστεμμένων και των μελών των βασιλικών οικογενειών της Ευρώπης καταλαμβάνουν συχνά την πρώτη σελίδα της.

Από την 1^η Δεκεμβρίου 1890 κυκλοφορεί με τον ίδιο τίτλο, *Το *Αστυ*, ως καθημερινή απογευματινή πολιτική εφημερίδα, διατηρώντας όμως ως κύριο χαρακτηριστικό του την εικονογραφία και τις γελοιογραφίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Κακλαμάνος, *Η γελοιογραφία εν Ελλάδα*, «*Το Αστυ*», Αθήνα 1889. Θ. Βελλιανίτης, *Να «Αστυ»*, ΜΕΕ: Λίνα Λούθη, *Περικλέης Βασιλείου, Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 58-61.

ΑΙΝΑ ΛΟΥΥΒΗ

Το Αστυ

Καθημερινή εικονογραφημένη εφημερίς. Αθήνα, 1 Δεκ. 1890 - 21 Αυγ. 1907. Εκδότης-διευθυντής: Θέμος *Άννιμος με αρχισυντάκτες τους Δημ. Κακλαμάνο (έως το 1901) και Γ. *Δροσίνη (έως τον Δεκ. 1891). Από το 1904 έως τον Μάρτ. 1906 τη διευθύνει ο Εμμ. Ρέπουλης και στη συνέχεια ο έως τότε αρχισυντάκτης Γ. Βουτσινάς με τον Ζαχ. *Παπαντωνίου. Καθημερινή, τετρασέλιδη, αρχικά μικρού σχήματος, πεντάστηλη, από τον Ιούν. 1893 μεγάλου σχήματος και εξάστηλη. Συνεχής αρίθμηση φύλλων. Τιμή φύλλου: 10 λ. (1893, 1899), 5 λ. (1905). Συνδρομές: εσωτερικού τριμηνιαία 6 δρχ. (1899), 8 δρχ. (1893), 9 δρχ. (1894)· εξαμηνιαία 15 δρχ. και 16 δρχ. (το 1893)· ετήσια 30 δρχ.· εξωτερικού εξαμηνιαία 25 χρ. φρ. (1893, 1899), 20 χρ. φρ. (1905)· ετήσια 45 χρ. φρ. (1893, 1899) και 40 χρ. φρ. (1905). Γραφεία: Σίνα 4.

Διάδοχος του σατιρικού *Αστως, με επιμελημένη εμφάνιση, πλούσια και ποικίλη ύλη και βασικό της χαρακτηριστικό την άφθονη εικονογράφηση με εικόνες, γελιογραφίες, σκίτσα και φωτογραφίες. Έχει πλούσια ειδησεογραφία (στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύει τις «ειδήσεις της ημέρας»), επιφυλλίδες και μυθιστορήματα σε συνέχειες (στο «ισόγειο» της πρώτης και της τέταρτης σελίδας), χρονογραφήματα, πολλές διαφημίσεις (στην τρίτη και την τέταρτη σελίδα).

Ο εκ των ιδρυτών της Γ. Δροσίνης αποχωρεί (Δεκ. 1891) για να εκδώσει την *Εστία. Το ίδιο και ο Δημ. Κακλαμάνος (Δεκ. 1901) για να ιδρύσει το *Νέον Αστυ*, μετά από διαφωνία του με τον Θ. Άννιμο. Αρχικώς απογευματινή, από το δεύτερο εξάμηνο του 1893 πρωινή. Κατόπιν, προαναγγέλλει στους αναγνώστες της, εν όψει μάλιστα της λειτουργίας του νέου ταχυπαιστηρίου της, «την καινοτομία» μιας «μεταμασημβρινής εκδόσεως» (Οκτ. 1894), του *Μικρού Αστως*, «πάντοτε οπόταν έκτακτο γεγονός προκαλή τούτο»: «εις το σχήμα της *Νέας Εφημερίδος [...] θα εκδίδεται τακτικώς μεταξύ της 3-4 μμ. θα πωλείται δε μόνον εις Αθήνας» (5 Οκτ. 1894). Τον Ιανουάριο 1893 προσφέρει ως δώρα στους συνδρομητές της θίβλια. Εργάσθηκαν μεταξύ άλλων οι Ν. Επισκοπόπουλος, Δ. Κόκκος, Γ. *Πωπ, Στεφ. Στεράννο, Θεοδ. *Βελλιανίτης, Αλ. Παπαδιαμαντής, Κ. Χαρόπουλος, Ευ. *Κουσουλάκος, Δημ. Χατζόπουλος (με τα ψευδώνυμα «Μπόεμ», και «Πεζοπόρος»).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 216-219· Δ. Μοσχόνος, *Σαραντά χρόνια στις εφημερίδες*, Αθήνα, Γκοβόστη, 1940· Ι. Μυτάλης - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιο-*

γραφία, 1939· Ν.Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας. Μαχόμενη Τυπογραφία. Σύμμικτα*, τ. Γ' (1863-1909), Αθήνα, Gutenberg, 1982.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Αστυνομικών Βήμα

Όργανον των Αστυνομικών Υπαλλήλων, Αθήνα, 8 Σεπτ. 1943-<·>, αρ. φ. 1-<·>. Άλλοι υπότιτλοι: *Όργανον Συμπερόντων Αστυν. Υπαλλήλων*. Δισέλιδη, δίστηλη / τετράστηλη, διαστάσεων 35x28 εκ. Τιμή φύλλου: 50 δρχ. (αρχικά). Πολυγραφημένη.

Όργανο των αστυνομικών υπαλλήλων, οι οποίοι υποστήριζαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), όπως φαίνεται από το πρώτο τεύχος του που έχει διασωθεί. Σκοπός τους ήταν να πάρουν να αποτελούν τα αστυνομικά σώματα «το έδαφος για να βρουν όργανα τους οι κατακτητές και οι προδότες “Κυβερνήτες” και υποψήφιοι διχτάτορες “Κυβερνήτες”». Επισημαίνουν την αλλαγή που έχει επέλθει στις συνειδήσεις των αστυνομικών, τονίζοντας ότι «οι Έλληνες αστυνομικοί, στην πλειονότητά μας, στην αρχή παθητικά αγρότερα ενεργά σταθήκαμε με το Λαό για πρώτη φορά. [...] στην Νεοελληνική ιστορία». Τέλος, θέτουν ως στόχο, μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς, να μεταβάλουν «στο Νέο Λαοκρατικό Ελληνικό Κράτος τις αστυνομίες [σε] όργανα προστασίας και εξυπηρέτησης του εργαζόμενου Ελληνικού Λαού από όργανα καταπίεσης και τυραννίας όπου στάθηκαν μέχρι σήμερα».

Τα υπόλοιπα άρθρα αφορούν κυρίως ανταποκρίσεις από τη δράση αστυνομικών άλλων περιοχών, καθώς επίσης διεκδικήσεις στο ζήτημα της ιατρικής περιθαλψης, το συντάξιμο χρόνο, το ωράριο εργασίας, τις οικονομικές διαβαθμίσεις κ.ά. Κάνουν εκτεταμένη αναφορά στη νικηφόρα οκταήμερη απεργία των αστυνομικών που έγινε στις 24 Ιουνίου 1943, σχετικά με την επαναφορά στην υπηρεσία συναδέλφων τους, διεκδικούν την απελευθέρωση άλλων 50 συναδέλφων τους που «σαπίζουν άδικα μέσα στα μπουντρούμια των Ιταλών προδομένοι από ανθρώπους που αναιδέστατα εξακολουθούν να ζουν κοντά μας και μάλιστα να λέγονται και προϊστάμενοι μας», προβαίνουν σε επώνυμες καταγγελίες αστυνομικών και αξιώνουν να τιμωρηθούν και να αποπεμφθούν από το Σώμα, προτρέποντας τους υπόλοιπους αστυνομικούς να μην εκτελούν εντολές «που

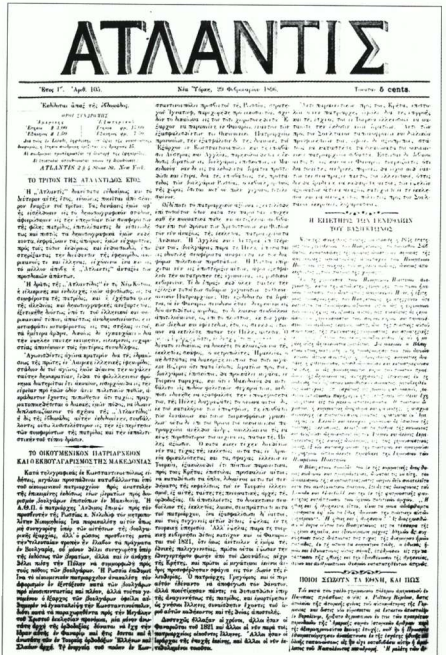

published in the United States (1900): συχνές παραλλαγές υποτίτλων. Εβδομαδιαία (1894-1900, Σάββατο) / δισεβδομαδιαία (1900-1904) / τρισεβδομαδιαία (1894-1895) / ημερήσια (Jan 1904 κ.ε.), εξεστηθή. Τιμή φύλλου (1904): «Εκαστον φύλλον τιμάται δύο σεντς». Συνδρομές (1895): «Όροι συνδρομής Αμερικής Ετρία \$ 3. Εξάμηνος \$ 1.50. Εξωτερικού ετησία φράγκα 15. Εξάμηνος φραγ. 7.50. Δία τους εν Ελλάδι δραμαξιά 15-ετησίως». Οι τιμές φ. και οι συνδρομές παραλλάσσουν στη διάρκεια της έκδοσης. Τυπογραφεύ: Ατλαντίσσιον.

Η πρώτη ημερήσια ελληνόφωνη εφημερίδα που εκδόθηκε στις ΗΠΑ και μία από τις πιο σημαντικές και μακρόβιες ημερησίες εφημερίδες, της οποίας η ιστορία είναι συνδεδεμένη με την ιστορία της ελληνοαμερικανικής κοινότητας στον 20^ο αιώνα. Ο Βλαστός τη διεύθυνε έως το 1923, οπότε και ανέθεσε τη διεύθυνση στον Σωτήριο Λόντο. Η διαχείριση παρέμεινε στα χέρια της οικογένειας, με τον Δημήτριο να την αναλαμβάνει μετά τον θάνατο του Σώλωνα, το 1927, και την οποία συνέχισε ο ανιψιός τους Σώλων Γ. Βλαστός.

Αρχικά είχε σκοπό τη δημοσίευση ειδήσεων από την Ελλάδα, αλλά πολύ γρήγορα αφενός πολιτικοποιήθηκε στο πλευρό της μοναρχικής παράταξης και αφετέρου έγινε ο τόπος όπου άρχισαν να διαμορφώνονται ιδέες για το παρόν και το μέλλον του ελληνισμού στις ΗΠΑ. Πρωτοστάτησε στην πόλωση της ομογένειας που δημιουργήσε ο «εθνικός διαχωσμός» ανάμεσα στη βενιζελική και τη μοναρχική παράταξη στην Ελλάδα το 1915, τη χρονιά που ιδρύεται η βενιζελική εφ. *Εθνικός Κήρυξ, η οποία αποτέλεσε τον ανταγωνιστή και ιδεολογικό αντίπαλό της μέχρις ότου, στη δεκαετία του 1950, και οι δύο εφημερίδες υιοθέτησαν παράλληλες συντηρητικές θέσεις.

Το 1917 και ενώ συνέχιζε την υποστήριξη της προς την ομοσπονδιακή φιλογερμανική στάση της ελληνικής μοναρχίας –τη στιγμή που οι ΗΠΑ εισήλθαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ–, οι αντίπαλοί της την κατηγορούσαν για φιλογερμανική προπαγάνδα και παραβίαση του αμερικανικού νόμου περί κατασκοπίας. Ήταν μια εποχή που οι εθνοτικές ομάδες εχθρικών κρατών γνώριζαν αυστηρούς περιορισμούς στις ΗΠΑ, και η Ατλαντίς κινδύνευσε να κλείσει. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου υποστήριζε μεν την απόκτηση αμερικανικής υπηκοότητας από τους έλληνες μετανάστες, αλλά διατύπωνε φόβους για το μέλλον του ελληνισμού στις ΗΠΑ και ενθάρρυνε τη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας. Το 1936 τάχθηκε υπέρ του

καδεστώς Μεταξά και συνέχισε τη συντηρητική και αντικομμουνιστική της πολιτική γραμμή τις επόμενες δεκαετίες. Το 1967 εκφράστηκε υπέρ της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου. Τον Οκτώβριο 1973 σταμάτησε την κυκλοφορία της διότι οι ιδιοκτήτες της συγκρούστηκαν με το συνδικάτο εργατών της εφημερίδας, γεγονός που επιδείνωσε τα οικονομικά προβλήματα που ήδη αντιμετώπιζε. Έτσι έκλεισε ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ιστορία του ελληνοαμερικανικού Τύπου.

Στη διάρκεια της εβδομηνταετηρείου ιστορίας της η Ατλαντίς έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ελληνικής συνείδησης των ελληνών μεταναστών στις ΗΠΑ και την υποστήριξη των ελληνικών εθνικών θεμάτων, όχι μόνο μέσα από τις σελίδες της αλλά και μέσα από πρωτοβουλίες, όπως η έκδοση σειράς βιβλίων στα ελληνικά καθώς και η έκδοση του π. Μηνιαία *Εκονογραφημένη Ατλαντίς*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), HSPR, NYPL.
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπ. Μαλαφούρης, *Οι Έλληνες της*

Αμερικής 1528-1948. Νέα Υόρκη 1948· Theodore Saloutos. *The Greeks in the United States*. Cambridge/Mass., Harvard University Press, 1964· S. Victor Papacosma. «The Greek Press in America», *Journal of the Hellenic Diaspora*, τ. 5, τχ. 4 (1979), 45-61· Andrew T. Kopan. «The Greek Press», στο Sally M. Miller (επιμ.), *The Ethnic Press in the United States*, New York, Greenwood Press, 1987, σ. 161-176.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨΘ

Αττική Ίρις

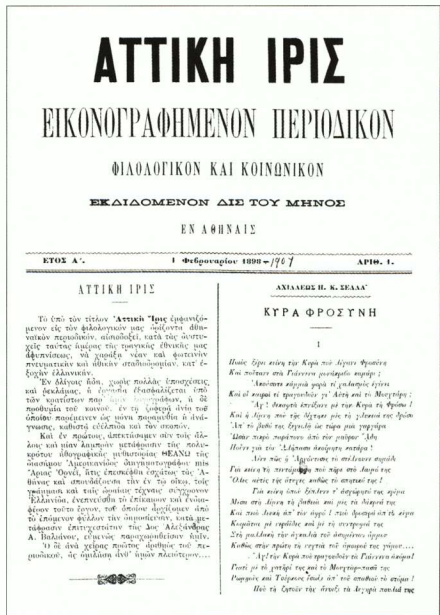
Εικονογραφημένον περιοδικόν, φιλολογικόν και κοινωνικόν. Αθήνα, 1 Φεβρ. 1898 - 15 Ιουν. 1914 και 1 Ιουν. - 15 Αυγ. 1915, αρ. τχ. 1-253. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Χρίστος Κονταξάκης, Αρχισυντάκτης: Κωστής Οικονόμος (έτ. Θ', αρ. τχ. 10), Κώστας Γ. Κιτόπουλος (έτ. ΙΔ', αρ. τχ. 22 και έτ. ΙΕ', αρ. τχ. 21), Άριστος Καμπάνης (έτ. ΙΕ', αρ. τχ. 11-20) και Στυλ. Μιχ. Τσουδερός (έτ. ΙΖ', αρ. τχ. 13). Άλλος υπότιτλος: *Πανελληνίως εικονογραφημένη επιδεύρησις, πολιτική, κοινωνική και φιλολογική* (έτ. ΙΖ', αρ. τχ. 13 κ.ε.). Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, δίσπηλο, διαστάσεων 30,5x22 εκ. Τυπογραφείο: «Νομικής».

Η έκδοση, που αρχίζει αμέσως μετά τη στρατιωτική ήττα του 1897, αποσκοπεί στην ανύψωση του εθνικού φρονήματος: «αισιοδοξεί κατά τας δυστυχείς ταύτας ημέρας της τραγικής εθνικής μας αφυπνίσεως, να χαράξει νέαν και φωτεινήν πνευματικήν και ηθικήν σταδιοδρομίαν, κατ' εξοχήν ελληνικήν» (έτ. Α', αρ. τχ. 1)· έχει «ως πρόγραμμα απαραβίαστον την Πατρίδα, την Θρησκείαν, την Επιστήμην και την Υγείαν. Φιλολογίαν και κυρίως την Οικονομίαν» (έτ. Β', αρ. τχ. 11). Πρόκειται για μια περίοδο όξυνσης των ενδοβαλκανικών αντιθέσεων, με τα εθνικά θέματα στην πρώτη γραμμή του ενδιαφέροντος. Είναι χαρακτηριστικό ότι αναδημοσιεύεται το πολιτικό δοκίμιο του Ε. Ροΐδη με τίτλο «Ο εμβολιασμός του φιλετικού μίσους», όπου υποστηρίζεται η αναγκαιότητα ενός τέτοιου «εμβολιασμού», προκειμένου «ν' αντιτάξωμεν και ημερίς τοιούτον εις τους επιχειρούντας να εκβουλαγάρωσι τον Μέγαν Αλέξανδρον και τον Σταγειρίτην» (έτ. Γ', αρ. τχ. 7).

Εκφράζονται τη συντηρητική μερίδα των λογίων, υιοθετεί τις γλωσσικές απόψεις του τακτικού της συνεργάτη Γ. Μιστριώτη, ενώ στο στόχαστρο του περιοδικού βρίσκονται ο Ψυχάρης και οι «μαλλιαροί» (έτ. Γ', αρ. τχ. 17, και έτ. ΙΑ', αρ. τχ. 15, 16, 20). Ο Γ.Ν. Χατζιδάκις δέτει το θέμα της ελληνικής λεξικογραφίας χαρακτηρίζοντας το «Επειών εθνικόν κωδικόν» (έτ. Γ', αρ. τχ. 23 και έτ. ΙΑ', αρ. τχ. 9). Πολλοί από τους συνεργάτες ήταν κα-

θηγητές πανεπιστημίου ή καθιερωμένοι λόγιοι και λογοτέχνες, όπως οι Δημ. Αιγινήτης, Σταμ. Βαύλης, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Νίκος Βέης, Γ. Βιζυηνός, Δημ. Βικέλας, Γιάννης Βλαχογιάννης, Άγγελος Βλάχος, Ηλ. Π. Βουτιεριδής, Ι.Ν. Γρυπάρης, Αλέξ. Δελμούζος, Γεώργιος *Δροσίνης, Αργύρης Εφταλύτης, Νεοκλής *Καζάζης, Α. Καρκαβίτσας, Ι. *Κονδυλάκης, Σπ. Λάμπρος, Δ. Μπαλάνας, Κωστής *Παλαμιάς.

Η «υγιής φιλολογία» αποτελεί τον κεντρικό άξονα· δημοσιεύονται κυρίως ποιήματα και σύντομα πεζά. Σημαντικό μέρος κατέχουν και τα κριτικά κείμενα για πρόσωπα και θέματα της ελληνικής λογοτεχνίας, αλλά δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ειδικότερα προβάλλεται το έργο του Στέφανου Μαρτζώκη, τακτικού συνεργάτη (έτ. Β', αρ. τχ. 8 και έτ. Στ', αρ. τχ. 23), ενώ άλλος πόλος ενδιαφέροντος είναι ο Δ. Σολωμός· αξιοσημείωτα είναι τα άρθρα του Σπ. Δε Βιάη. «Ο Σολωμός κριθείς εν τω Ιονίω Πανεπιστημίω υπό του φιλοσόφου Βράβλα» (έτ. Θ', αρ. τχ. 15) και «Άπαντα τα Ευρισκόμενα Ιταλικά ποιήματα του Σολωμού» (έτ. ΙΔ', αρ. τχ. 13) και του Σίμου Μενάρδου, «Κάλδος και Σολωμός» (έτ. ΙΣτ', αρ. τχ. 10).

Αν και δεν παρακολουθείται συστηματικά η δεατρική κίνηση, δημοσιεύονται αρκετά άρθρα δεατρικού ενδιαφέροντος, όπως για το θέατρο της Ζακύνθου (έτ Α', αρ. τχ. 6), τον Δ. Βερναρδάκη (έτ. Στ', αρ. τχ. 1 και έτ. Γ', αρ. τχ. 2, 4), τον Ίψεν (έτ. Δ', αρ. τχ. 9, 24) και τον Μπέρνιου Σω (έτ. ΙΖ', αρ. τχ. 7). Περιορισμένο είναι το ενδιαφέρον για τη μουσική και τις εικαστικές τέχνες. Στη σχετικά πλούσια εικονογράφηση περιλαμβάνονται αρκετές προσωπογραφίες συνεργατών του και άλλων προσώπων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 45-52.

Χ.Α. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Αττικόν Μουσείον

Εικονογραφημένον περιοδικόν σύγγραμμα, Αθήνα, Φεβρ. 1883 - Οκτ. 1892 (περ. Α': 1883-1885, 2 τ. και περ. Β': 1890-1892, 2 τ.), Εκδότης: Νικόλαος Γ. Ιγγλέσης. Την περ. Α' μηνιαίο, ενώ την περ. Β' αρχικά δεκαήμερο και τέλος εβδομαδιαίο (Κυριακή), Αρχικά δεκαεξασέλιδο, δίσηλο, αργότερα κυμαινόνταν από οκτώ έως δώδεκα σελίδες, τρίσηλο, διαστάσεων 33x23 εκ. Τιμή τεύχους: «επί κοινού χάρτου», 40 λεπτά (περ. Α') και 30 λεπτά (περ. Β'). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 12 δρχ., εξωτερικού 15 χρυσά φράγκα. Διέθετε ένα ευρύ πλέγμα πρακτόρων για τη διακίνησή του (Οδησός, Αλεξάνδρεια, Ηράκλειο, Φιλιππούπολη, Κωνσταντινούπολη, Βραΐλα). Την περ. Α' τυπωνόταν στην αρχή στο τυπογραφείο Ανδρέου Κορομηλά και στη συνέχεια στο τυπογραφείο «Αττικού Μουσείου». Την περ. Β' τυπωνόταν στην ιδιόκτητη «Τυπογραφία της Βασιλικής Αυλής» του Νικολάου Ιγγλέση.

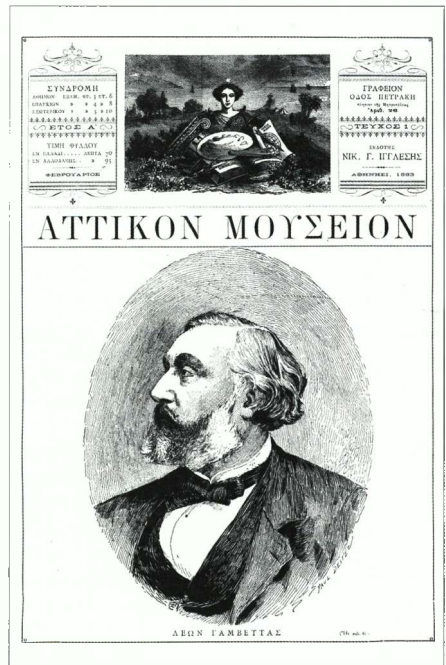
Αποτελεί μια από τις πλέον αξιόλογες προσπάθειες για την έκδοση ενός υψηλής στάθμης εικονογραφημένου φιλολογικού και ποικίλης ύλης περιοδικού, «κατά το υπόδειγμα των τελειότερων τοισύτων εν Ευρώπη». Η φροντίδα του Νικολάου Ιγγλέση για την όσο το δυνατόν αρτιότερη τυπογραφική εμφάνιση είναι προφανής από ένα απλό φυλλομέτρημα των καλαισθητών τόμων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην καταχώριση εικόνων, κατά προτίμηση εθνικού ενδιαφέροντος, με αποτέλεσμα να κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στα εγχώρια εικονογραφημένα περιοδικά του 19^{ου} αιώνα, κάτι ανάλογο προς τα δύο σύγχρονα του ελληνικά περιοδικά της Λεωφίας, τον **Εσπερο* και την **Κλειώ*.

Η φρυσιογνωμία του, όπως αυτή διαμορφώθηκε στην τελευταία εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα αποτυ-

πώνεται ευκρινώς μέσα στους εξαιρετικά πύνακες των περιεχόμενων του. Τα κείμενα συμπεριλαμβάνονται στις ακόλουθες κατηγορίες: «Βιογραφίες, φιλολογικά, κοινωνικά και επιστημονικά, ιστορικά, αρχαιολογικά, φυσικές επιστήμες, μυθιστορήματα και διηγήματα πρωτότυπα και μεταπαρασμένα, χρονικά, ποιήματα, διάφορα περιέργα, ευτράπελα» κ.ά. Κατά ανάλογο τρόπο καταχωρούνται και οι εικόνοι: «Προσωπογραφία, καλλιτεχνικά, μνημεία και απόψεις τοπίων, ήθη, έθιμα και τύποι, επιστήμη και τέχνη, φυσική ιστορία, μουσική». Ανάμεσα στους συντάκτες του συγκαταλέγονται πολλά από τα γνωστότερα ονόματα της εποχής. Από τη χορεία των συνεργατών ας σημειωθούν οι Μπ. *Αννίνος, Μιλτιάδης Βρατάνοος, Νεοκλής *Καζάζης, Κώστας Κρυστάλλης, Γεράσιμος Μαρκοράς, Σπυρίδων Μηλιαράκης, Κωστής *Παλαμάς, Αχιλλεύς Παράσχος, Ιωάννης Πολέμης, Μιχαήλ Μητσάκης, Γρηγόριος *Ξενοπούλος, Στέφανος *Ξένος, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Αριστομένης Προβελγγίος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

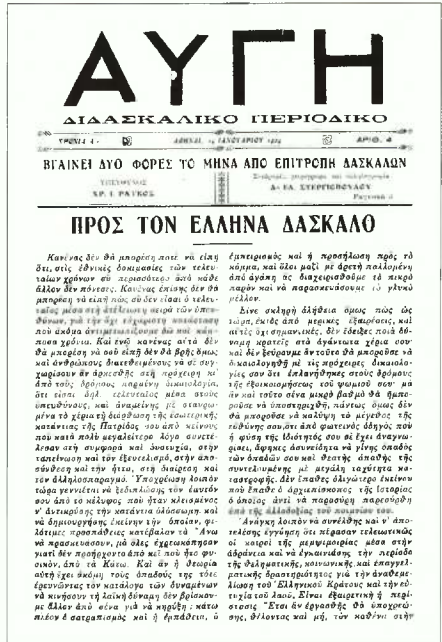

Αυγή

Διδασκαλικό περιοδικό. Αθήνα. Δεκ. 1923 - Σεπτ. 1925. τ. Α'-Β'. Υπεύθυνοι: Χρήστος Ράκος, Ελένη Στεργιοπούλου. Δεκαπενθήμερο, διαστάσεων 29x21 εκ. Ετήσια συνδρομή: 25 δραχ.

Εκδόθηκε από συνδικαλιστικά ενεργούς δημοτικιστές δασκάλους ως μαχητικό στρατευμένο έντυπο του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Στη διάρκεια ζωής του πρόβαλλε συστηματικά τις δημοτικιστικές ιδέες, υποστήριξε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και άσκησε συστηματική κριτική στους καθαρουμενσιανούς δασκάλους και το π. Ερμής που εξέφραζε τις θέσεις τους. Για να πετύχει τους στόχους του συνεργάστηκε με τους τρεις κορυφαίους του Εκπαιδευτικού Ομίλου (Δ. *Γληνό, Α. Δελμούζο, Μ. Τριανταφυλλίδη) που κατείχαν τότε σημαντικές θέσεις στο υπουργείο Παιδείας και, κυρίως, με αρκετούς δασκάλους (οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν ενεργοί συνδικαλιστές, σπουδαστές στη μετεκπαίδευση ή μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου), οι οποίοι, λειτουργώντας ως μέσης βαθμίδας διανοούμενοι, συνέδεαν το δημοτικισμό με την καθημερινή εκπαιδευτική και συνδικαλιστική πρακτική, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην αποδοχή του από το διδασκαλικό σώμα.

Για να κατανοηθεί πληρέστερα ο ρόλος της Αυγής, πρέπει να ιδωθεί σε σχέση με τη δεύτερη μεταρρυθμιστική περίοδο που εγκαινίασε η βενιζελική παράταξη στον χώρο της εκπαίδευσης στο ίδιο χρονικό διάστημα (1923-1925). Στη διάρκεια της διετίας αυτής εκτυλίχθηκε η πολύπλευρη προσπάθεια της «δημοτικιστικής τριανδρίας» για τη διαμόρφωση ενός νέου τύπου δασκάλου, που θα εμφορείται από τις παιδαγωγικές και κοινωνικές αντιλήψεις του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Πτυχές αυτού του σχεδίου ήταν η ανάληψη της διεύθυνσης του Μαράσιου του Διδασκαλείου από τον Δελμούζο, η ίδρυση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας (με διευθυντή τον Γληνό), τα «παιδαγωγικά φροντιστήρια» που οργανώθηκαν σε όλες σχεδόν τις εκπαιδευτικές περιφέρειες της χώρας (επιδίωκαν τον προσεταιρισμό των εν ενεργεία δασκάλων) και η έκδοση του π. Εργασία, το οποίο λειτουργούσε ως βήμα καλλιέργειας του εκπαιδευτικού δημοτικισμού και προβολής των μεταρρυθμιστικών μέτρων. Ως συνιστώσα αυτής της προσπάθειας θα πρέπει να ιδωθεί και η Αυγή. Σε αντίθεση ωστόσο με τις προηγούμενες πρωτοβουλίες, η έκδοσή της ξεκίνησε «από τα κάτω», από τους ίδιους τους δασκά-

λους και όχι από τους παιδαγωγούς, πετυχαίνοντας έτσι να καταστήσει τον εκπαιδευτικό δημοτικισμό υπόθεση των ίδιων των δασκάλων. Επιπλέον, δρώντας συστηματικά στο συνδικαλιστικό μέτωπο συνέβαλε, μαζί με άλλες δυνάμεις, στην τελική προχώρηση της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας στο δημοτικιστικό στρατόπεδο.

Οι συνεργάτες της μπορούν να επιμερισθούν σε τρεις κατηγορίες: α') συνδικαλιστές της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, όπως οι Γ. Ντεγιάννης, Όλγα Οικονόμου, Βαγγέλης Παράσης, Αριστείδης Ρουχωτάς, β') μετεκπαιδευόμενοι δάσκαλοι, οι περισσότεροι από τους οποίους θα εξελιχθούν αργότερα σε επιθεωρητές, όπως οι Παν. Παυλίδης, Σ. Φασιανός, Τζ. Τσαγκιάς, γ') οι τρεις κορυφαίοι του Εκπαιδευτικού Ομίλου (Γληνός, Δελμούζος, Τριανταφυλλίδης), οι οποίοι εμφανίζονται κυρίως με ομιλίες και συνεντεύξεις. Από τους υπόλοιπους ξεχωρίζουν η Αρσινόη Ταυτακοπούλου, συγγραφέας σχολικών εγχειριδίων και ο Γ. Ταλαγάνης, στέλεχος του ΚΚΕ, ευρύτερα γνωστός με το ψευδώνυμο Γ. Ζεύγος. Τα ανυπόγραφα δημοσιεύματα ανήκουν στους δύο διευθυντές, τον Χρήστο Ράκο (αργότερα

πρόεδρο της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας) και την Ελένη Στεργιοπούλου, μετεκπαιδευμένη δασκάλα και γνωστή συνδικαλίστρια.

Παρόμοια, τα δημοσιεύματα μπορούν να επιμερισθούν σε τρεις κυρίως θεματικές: εκπαιδευτικός δημοτικισμός, μισθολογικά των διδασκάλων, συνδικαλιστική δράση. Ενδεικτικά κείμενα: Όλγα Οικονόμου, «Η βαθύτερη σημασία της γλωσσικής μεταρρύθμισης» (αρ. τχ. Α4-Α5)· Δ. Γληνός, «Το ζήτημα του μισθού των δημοδιδασκάλων» (αρ. τχ. Α15-Α18)· Άγγ. Γιούρτσες, «Εντυπώσεις από την τελευταία Γεν. Συνέλευσή μας [6^η Γεν. Συν. της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας]» (αρ. τχ. Α22).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΟΕ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ. Αθανασιάδης, *Δάσκαλοι και Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός: Το περιοδικό «Αυγή» (1923-1925)*, Αθήνα, Μεταίχιμο, 2001· Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*, Βιβλιογραφία (1831-1974), Α' Φάση: εποπτεία Αλ. Δημαφράς, εισαγωγή-επιμέλεια Χ. Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 77-79· Σοφία Μπαλά, *Τα Ελληνικά παιδαγωγικά περιοδικά (1898-1930)*, Από την εθνική αγωγή στη νέα αγωγή και το σχολείο εργασίας, Αθήνα, Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2000, σ. 263-269.

ΧΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Αυγή

Εφημερίς των τοπικών συμφερόντων, Βιομηχανία - Ναυτιλία - Εμπόριον - Γεωργία, Ερμούπολη, 31 Μαΐου 1907 - 8 Μαΐου 1908, αρ. φ. 1-52. Διευθυντής: Πέτρος Μ. *Στεράνος. Μότο: «Κέντρα προβαίνει η Αυγή απ' τα χρυσά τα νέφη. Εκ της Δημιουργίας του Χάιδεν. Ορατόριον Μέρος Γ'» (Σεπτ.-Δεκ. 1907). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς των Κυκλαδικών Συμφερόντων, Βιομηχανία - Ναυτιλία - Εμπόριον - Γεωργία* (Σεπτ. 1907)· *Όργανον των Κυκλαδικών Συμφερόντων, Βιομηχανία - Ναυτιλία - Εμπόριον - Γεωργία* (Δεκ. 1907). Συνήθως εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη / τετράστηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. Το διάστημα Σεπτ.-Δεκ. 1907 ο τίτλος εμφανίζεται μέσα σε ορθογώνιο πλαίσιο, που απεικονίζει την αυγή, τη θάλασσα και ένα φάρο. Ετήσιες συνδρομές: Σύρος 8-10 δρχ., εσωτερικού 10-12 δρχ., εξωτερικού 10-15 φρ. Τυπολιθογραφείο: Νικολάου Φρέρη.

Σύμφωνα με τον υπότιτλό της, ενδιαφέρεται για την τόνωση της βιομηχανίας, της ναυτιλίας, του εμπορίου και της γεωργίας. Υποστηρίζει στις δημοτικές εκλογές της 1^{ης} Ιουλ. 1907 τον υποψήφιο δήμαρχο Νικόλαο Παπαδάμ, εργοστασιάρχη από την Ήπειρο, ο οποίος κέρδισε τελικά το χρίσμα (1907-1911), έχοντας ως στόχο να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της Σύρου και να μεριμνήσει για την κατασκευή δεξαμενής και διαφόρων λιμενικών

έργων. Σκοπός των νέων δημοτικών αρχών είναι να προλάβουν τη φθίνουσα πορεία και να τონώσουν την οικονομία του νησιού.

Σε ό,τι αφορά την πολιτική της γραμμή, τα αλτρωτικά ζητήματα απασχολούν πολύ τη διεύθυνση. Το Μακεδονικό Ζήτημα και η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί στην Ήπειρο προβληματίζουν συχνά τον Π.Μ. Στεφάνου στα πρωτοσέλιδά του· φαίνεται ότι πρόκειται για έναν μετριοπαθή οπαδό της Μεγάλης Ιδέας. Οι μόνιμες στήλες φέρουν τους ακόλουθους τίτλους: «Πινακίδες», «Επίκαιρα» (εγχώρια, εσωτερικά, εξωτερικά), «Κοινωνική κίνησης», «Άρθρα περί βιομηχανίας», «Διάφορα», «Η Αυγή ανά τας νήσους», «Μικρά Κυκλαδικά», «Η Γεωργία μας», «Εξ Άνω Σύρου», «Από τα σκέψεις μου», χρονογράφημα, με υπογραφή «Φερεκίδης».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1911), Ιδιωτική συλλογή Μιχαήλ Πέτρου Μ. Στεράνου (Σύρος).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΕΤΑΛΑ

Αυγή

Φιλολογικόν και επιστημονικόν περιοδικόν, Θεσσαλονίκη, 1922-1924, αρ. τχ. Α'-ΙΒ' και Ι-12. Εκδότης: Αθ. Μάνος. Διευθυντές: Στρ. *Πελεκίδης, Ν. Λούβαρις, Μηνιαίο (με ασταθή περιοδικότητα), Έτ. Α': 1922 [1923], τχ. Α' (Ιούν.), Β' (Ιούλ.), Γ' (Αύγ.), Δ' και Ε' (1922), ΣΤ' και Ζ' (1922), Η'-ΙΒ' (1923), σ. 1-272. Έτ. Β': 1924, τχ. Ι (1 Ιαν.), 2 (29 Φεβρ.), 3 (31 Μαρτ.), 4-5 (Απρ.-Μάιος), 6-7 (Ιούν.-Ιούλ.), 8-12 (Αύγ.-Δεκ.), σ. 1-354. Διαστάσεων: 24x15,5 εκ. (τχ. Α'-ΙΒ'), 21x14,5 (τχ. Ι-12). Τιμή: δεν αναγράφεται· τα διπλά 5 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 40 δρχ., εξωτερικού 2 δολ. Τυπογραφείο: «Αυγής», Διαδόχου Γεωργίου 39· Αθ. Μάνου και Σίας, Βενιζέλου 95· Ναγοπούλου και Σύρου· Ακουαρόνη· Ι. Κούμενου, Λεωφ. Εθνικής Αμύνης 2.

Δήλωσις: «Η “Αυγή” αποτελείται εις εκείνους, που φροντίζουν για το Ωραίο και το Αληθινό. Με τον σκοπό της αυτών σύμφωνη είναι και η ύλη, που θα δίδη η “Αυγή”»: 1) Λογοτεχνικά έργα ιδικών μας συγγραφέων ανεγνωρισμένων ή καλού γούστου, μεταφράσεις, εικόνες και ιδικής μας και ξένης καλλιτεχνίας [παρά ταύτα δεν δημοσιεύτηκε ούτε μία], αισθητικά αναλύσεις, φιλολογικά και τεχνοκριτικά μελέται κτλ. 2) Μελέται ειδικών επιστημών δια διάφορα ζητήματα ιστορικά, φιλοσοφικά, κοινωνιολογικά, αι οποίαί δεν θα φέρουν μόνον το κύρος της ειδικότητας αλλά προς τούτους θα πρέπει να είναι γραμμένα εις ύφος απλόην και σαφές δι' όλους».

Λογοτεχνική ύλη (υποτονική και λίγη σε σχέση με την επιστημονική): έξι ποιήματα, όπως «Ο Όρθρος των ψυχών» (χωρίς να αναγράφεται το όνομα του ποιητή Ι. Γρυπάρη) και μερικές μεταφράσεις ποιημάτων όπως του Leconte de Lisle (χωρίς να αναγράφεται το όνομα του ποιητή) και του Alfred de Vigny (χωρίς να δηλώνεται το όνομα του μεταφραστή). Εννέα πεζά, όπως διήγημα του τότε πρωτοεμφανιζόμενου Π. Σπανδωνίδη, η «Προσευχή επάνω στην Ακρόπολη» του Ε. Renan (μετάφραση Λίζας Κοντογιάννη), διηγήματα των αυστριακών λογοτεχνών Artur Schnitzler, Marie von Ebner-Eschenbach και Lisa Honroth-Loeve, καθώς και του Δανού Johannes Jensen (όλα σε μετάφραση της Ειρήνης Νικ. Λούβαρι) και κυρίως το δράμα του Gerhart Hauptmann «Μιχαήλ Κράμερ» σε μετάφραση «Ιριδας» (Ειρήνη Νικ. Λούβαρι). Η μετάφραση αυτή, ένα χρόνο αργότερα, κυκλοφόρησε και σε ξεχωριστό βιβλίο. Λογοτεχνικές μελέτες: Ν.Ι. Λούβαρις, «Το Ευαγγέλιον του Wagner εν τω "Πάριφυαλ" αυτού» και «Θρησκεία και ποίησης»· Στρ. Πελεκίδης, τρία μελετήματα για τον «Ύμνο στην Ελευθερία» του Δ. Σολωμού, για τη Σαπφώ και για τον λόρδο Βύρωνα· Χρίστος Γουγούσης, για την άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Σαρακηνούς.

Πιο πολλές είναι οι ποικίλες επιστημονικές μονογραφίες: του Ε. Bethe για τον Όμηρο, του Δ. Δούννη για τη μουσική, του Δ.Ν. Ζαχαριάδη για τη θνησιμότητα της μικρής παιδικής ηλικίας, του Κ.Α. Χαριτάκη για τα παιδολογικά, του Παύλου Στάη για τον Αϊνστάϊν και τη θεωρία της σχετικότητας, του Γ. Παναγιωτίδη για την ψυχνάλυση (από τα πρώτα δημοσιεύματα στην Ελλάδα πάνω στο θέμα αυτό), του Johannes Volkelt «Τι είναι Θρησκεία», του Πέτρου Αξιωτίδη για τους αρχαίους Θράκες, του Ε. Ziebarth για τις τράπεζες στην αρχαία Ελλάδα, του Γ.Ν. Χατζηδάκη μια γλωσσολογική μελέτη, του Γεωργίου Χατζηκυριακού «Φυσιογνωστικά ανέλεκτα», του Vittorio Capasso για έναν αρχαίο πάπυρο, του Ν. Λούβαρι για τον φιλόσοφο Eucken, του Α. Messer «Πίστις και γνώσις» και άλλα.

Διευδύνεται από δύο ώριμους γερμανοφρεμένους επιστήμονες, που αποτελούν το κατεστημένο στη Θεσσαλονίκη του Μεσοπολέμου. Παρά τις διαφορές τους (ο ένας θεολόγος, ο άλλος αρχαιολόγος· ο ένας καθαρευσιάνος, ο άλλος δημο-

τικιστής) αντιπροσωπεύουν μια λογισσύνη κάπως παρωχημένη, χωρίς ιδανικά και χωρίς ταλέντο, που παρά τη δυσκαμψία τους αιθεροβατούν και δεν μπορούν ούτε το περιοδικό τους να τακτοποιήσουν. Το εκδίδουν σε ακατάστατα χρονικά διαστήματα, ενώ στον δεύτερο τόμο αναδημοσιεύουν τα πιο πολλά περιεχόμενα του πρώτου τόμου. Έκλεισε όταν οι δύο διευθυντές του ετοιμάζονταν να γίνουν πανεπιστημιακοί (και έγιναν αμέσως). Πάντως, ο Λούβαρις πρόλαβε να δημοσιεύσει και ένα εγκώμιο (από τα παλαιότερα στην Ελλάδα) του Μουσολίνι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βίκυ Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιόδων της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 68-74· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 47-48.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η Αυγή

Εβδομαδιαία δημοκρατική εφημερίδα του λαού, Αθήνα, 24 Αυγ. 1952 - 20 Απρ. 1967 (το φ. της 21^{ης} Απρ. 1967 καταστράφηκε από τις Αρχές), αρ. φ. 1-4377, 1974 έως σήμερα [2005]. Εκδότης-διευθυντής: Βασίλης Ευφρααμίδης. Από τις 23 Δεκ. 1956: διευθυντής, Μανώλης Γλέζος· στη 2^η σ., εκδότης-ιδρυτής: Β. Ευφρααμίδης· υπεύθυνος: Ι. Παπαδημητρίου. Από τις 30 Ιουλ. 1960: διευθυντής (συνεκδότης-συνυπεύθυνος) Λεωνίδας Κύρκος. Στην 1^η σ. διατηρείται το: Μ. Γλέζος, διευθυντής 1956-1959· στη 2^η αναφέρεται: εκδότης, Β. Ευφρααμίδης, υπεύθυνος: Ι. Παπαδημητρίου. Από τις 6 Νοε. 1962: εκδότης Λεωνίδας Κύρκος, διευθυντής Πότης Παρασκευόπουλος. Διατηρείται επίσης η ένδειξη στην 1^η σ. για τον Μ. Γλέζο ως τις 22 Σεπτ. 1963. Από τις 23 Μαρτ. 1967: διευθυντής Μανώλης Γλέζος. Στη 2^η σ.: εκδότης Λ. Κύρκος. Άλλος υπότιτλος (από τις 26 Οκτ. 1952): *Καθημερινή Δημοκρατική Εφημερίδα του Λαού*. Εβδομαδιαία (Κυριακή) στην έναρξή της και ημερήσια (πλην Δευτέρας) από τις 26 Οκτ. 1952. Οκτασέλιδη και ενίοτε εξασέλιδη στην εβδομαδιαία εκδοχή της. Από τις 26 Οκτ. 1952 γίνεται τετρασέλιδη στην ημερήσια έκδοση και εξασέλιδη την Κυριακή. Από τα μέσα Μαΐου 1955 καθιερώνεται σταδιακά ως εξασέλιδη και στην ημερήσια έκδοση. Από τον Δεκ. 1960 εμφανίζεται κατά διαστήματα ως οκτασέλιδη στις ημερήσιες εκδόσεις της, ενώ καθιερώνονται σταδιακά τα δεκασέλιδα ή δωδεκασέλιδα φύλλα για τις Κυριακές. Οκτάστυλη και από τις 4 Οκτ. 1960 εννιάστυλη. Επανέρχεται σε οκτάστυλη από τις 7 Αυγ. 1962. Διστάσεων 58x40 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: για το εβδομαδιαίο φύλλο 50000

δρχ.. 320000 στην ημερήσια εκδοχή της (από τις 26 Οκτ. 1952). Αναπροσαρμόζεται στις 3 Μαρτ. 1954 σε 480000 δρχ. και στις 6 Απρ. 1954 στις 480 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: για το εβδομαδιαίο φύλλο 10 δολ. ΗΠΑ. Στην ημερήσια εκδοχή της: 30 δολ. ΗΠΑ. Αναπροσαρμόζεται στις 24 Ιαν. 1953 σε 35 δολ. Τυπογραφείο: Ρήγα Παλαιμίδη 1' από τις 25 Αυγ. 1953: Αρματολών και Κλεφτών 42' από τις 4 Οκτ. 1960<;>: Κολοκοτρώνη 8. Γραφεία: Βουλής 16. Ικτινίου 3 από τις 4 Νοε. 1952 και στη συνέχεια από τις 6 Νοε. 1956 στην οδό Ομήρου 2.

Πρόκειται για την τρίτη απόπειρα –μετά τις εφ. Ο *Δημοκρατικός και Η *Δημοκρατική– για την έκδοση νόμιμου αριστερού καθημερινού φύλλου μετά τον Εμφύλιο. Την ευθύνη επωμίστηκε ο Β. Ευφραϊμίδης, βουλευτής Αθηνών στην πρώτη δεκαμελή κοινοβουλευτική ομάδα της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά), επικουρούμενος από μια σειρά επώνυμων στελεχών και τον έμπειρο Τάσο *Χαϊνογλου, ο οποίος θα κρατούσε τη δέση του αρχισυντάκτη ως το 1960. Στις σελίδες της, η ΕΔΑ αποκοίωσε επιτέλους το μόνιμο βήμα που επιζητούσε και ο αποδιορισθείς κοινωνικά χώρος της Αριστεράς εύρισκε ένα σταθερό σημείο αναφοράς. Στη δεκαπεντάχρονη πορεία της μέχρι τη δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967, η Αυγή, παρά τις πιέσεις και τις αντιδράσεις τις οποίες γνώρισε, παρά τις διώξεις που υπέστη, συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό στη δημιουργία της νέας πολιτικής κουλτούρας της Αριστεράς και καθιερώθηκε στις συνειδήσεις ως στοιχείο της ταυτότητας του μετεμφυλιοπολεμικού αριστερού κινήματος.

Υιοθέτησε και στήριξε τους εκάστοτε βασικούς άξονες της πολιτικής στρατηγικής της Αριστεράς, οι οποίοι διαμορφώθηκαν από τις εσωτερικές διεργασίες της ΕΔΑ, κυρίως όμως ως αποτέλεσμα επεξεργασιών που προέκυπταν από την ιδιότυπη σχέση που καλλιιεργήθηκε, ήδη από το 1951, μεταξύ

της ηγετικής ομάδας της ΕΔΑ και του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ στο εξωτερικό. Πρόβαλλε σταθερά τις θέσεις της ΕΔΑ, ως μετωπικού σχήματος στην αρχή και ως μαζικού κόμματος στη συνέχεια. Υπερασπίστηκε τις πολιτικές συμμαχίες και τις αντιπολιτευτικές πρακτικές της Αριστεράς στην ελληνική πολιτική σκηνή και ακολούθησε τις επι-

λογές της στο Κυπριακό Ζήτημα, στα δέματα της αμνηστίας των πολιτικών κρατούμενων, σε κοινωνικά ζητήματα και κυρίως στην υπεράσπιση της συνταγματικής νομιμότητας. Παράλληλα, ενσωμάτωσε, άλλοτε με ευλυγισία και σπανιότερα αμήχανα, τις αλλαγές στο διεθνές κομμουνιστικό κί-

νημα και τις μεταβολές στην ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) και στην εξωτερική της πολιτική, ενώ τοποθετήθηκε με ευκρίνεια στα ζητήματα της ειρήνης και του πυρηνικού αφοπλισμού, της υπεράσπισης των αντι-αποικιοκρατικών κινήσεων και της «Κίνησης των αδεσμεύτων χωρών». Όμως σε όλα τα θέματα που διαχειρίστηκε, επί του περιεχομένου υπάρχει η σφραγίδα των ανθρώπων της οι οποίοι λειτουργήσαν ως ιδιαίτερη συλλογικότητα παρά τις εσωτερικές «κρίσεις κομματικότητας», την κριτική και τους εξωτερικούς καταναγκασμούς.

Υπό «καθεστώς ομηρίας» έναντι των Αρχών, στο μέτρο που οι δικαστικές διώξεις ήταν συνεχείς, όπως και οι εκδισμοί ως προς την «ατέλεια του χάρτου», γνώρισε μια ακόμα ιδιαίτερη κατάσταση. Οι συντάκτες της παρέμεναν πρακτικά «αποκλεισμένοι» από την απ' ευθείας ενημέρωση διαφόρων υπουργείων και κρατικών υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, οι κομματικές παρεμβάσεις και οι κραδασμοί της Αριστεράς, αποτέλεσαν μία εξίσου ισχυρή παράμετρο στην πορεία της. Οι αλλαγές στο διευθυντικό της επιτελείο αποτυπώνουν χαρακτηριστικά τις εξωτερικές δυσχεραινόμενες και τις εσωτερικές διαδρομές. Η αντικατάσταση του Β. Ευφραιμίδη από τον Μ. Γλέζο τον Δεκέμβριο 1956, εγγραφόταν στον απόηχο των αλλαγών του 20^{ου} Συνεδρίου του ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης), οι οποίες συγκεκριμενοποιήθηκαν στο ΚΚΕ με την απομάκρυνση του Ν. Ζαχαριάδη και της υπόλοιπης «σταλινικής» ηγεσίας. Στη συνέχεια, η αντικατάσταση του Μ. Γλέζου από τον Λ. Κύρκο, τον Ιανουάριο 1960, ήρθε ως αποτέλεσμα της σύλληψης του πρώτου, της κράτησής του και της παραπομπής του σε δίκη «επί κατασκοπεία». Το όνομά του παρέμενε στις κεφαλίδες υπογραμμισμένο τιμητικά. Ο Λ. Κύρκος έδινε τη σκυτάλη του διευθυντή στον Πότη Παρασκευόπουλο σε μια φάση εξαιρετικά γόνιμη για την εφημερίδα και γενικότερα για την ΕΔΑ. Η απόφαση για την απομάκρυνση του τελευταίου, του 1966, παρά την αντίθετη γνώμη των εργαζομένων και τις επιφυλάξεις που υπήρχαν στην ηγεσία της ΕΔΑ, συνιστά δείγμα των αποστάσεων στις αντιλήψεις για τις προτεραιότητες στους σχεδιασμούς της Αριστεράς, που είχαν ήδη δρομολογηθεί. Ο Μ. Γλέζος αναλάμβανε ξανά τη διεύθυνση σε κρίσιμη στιγμή, συνεπικουρούμενος από τον πρόσφατα αποφυλακισθέντα Κ. Φιλίνη και τον Ν. Καρά.

Τα είκοσι άτομα που αποτέλεσαν το συντακτικό της προσωπικό στην αρχή διευρύνθηκαν στους εκατόν σαράντα τέσσερις στα τέλη του 1966. Αντίστοιχη αυξητική τάση είχε και ο αριθμός των σελίδων της. Όμως, παρά τις αλλαγές, ως χαρακτηριστικό πρέπει να επισημανθεί η σταθερότητα στις συνεργασίες της και η συνέχεια στη μορφή της. Στο πρωτοσέλιδο της, το βασικό θέμα, πλαισιωμένο πάντα φωτογραφικά, συνδυάζονταν συχνά με το κύριο άρθρο συνταγμένο από τον διευθυντή της ή άλλα ηγετικά στελέχη της ΕΔΑ. Στην ίδια σελίδα, ο Κ. Βάρναλης δήλωνε την παρουσία του για δέκα περίπου χρόνια, με τα «Λόγια που καίνε», ενώ ο Ασημ. *Γαλαμάς πίσω από την υπογραφή «Αυγερινός» στο «έμμετρο ζήτημα» διέτρεξε όλη τη δεκαπενταετία. Στη δεύτερη σελίδα, σταθερά από το 1952, ο πολιτισμός: κριτική λογοτεχνίας, παρουσίαση βιβλίων, ποίηση, εικαστικά, χορός και μουσική, κριτική θεάτρου και κινηματογράφου. Αυτή η σελίδα δημιούργησε ακόμη και μέσα από τις συγκρούσεις, τις προϋποθέσεις της νέας πρότασης για τον πολιτισμό μαζί και παράλληλα με την *Επιθεώρηση Τέχνης. Ο Μ.Μ. Παταϊωάνου στην αρχή, οι Φ. Καμπάνης, Τ. *Βουρνάς, Κ. Πορφύρης, Ελένη Σπηλιοπούλου, Διδώ Σωτηρίου, Β. Αρκαδίνος, Κ. Σταματίου, Γερ. Σταύρου, Στ. *Δρομάζος ήταν μερικοί από τους βασικούς συντάκτες της σελίδας, στην οποία συνεργάστηκαν ο Μ. Αυγέρης, η Γαλάτεια Καζαντζάκη, ο Τ. Λειβαδίτης, ο Κ. Κοτζιάς, ο Δ. Ραυτοπούλος και η Βάσω Κατράκη. Η τρίτη σελίδα φιλοξένησε τα πολιτικά και τα «κομματικά». Προώθησε τις επίσημες θέσεις των κεντρικών πολιτικών οργάνων και σωμάτων της Αριστεράς, αλλά και θεωρητικά κείμενα, μεταφράσεις για τον μαρξισμό και την εξέλιξη της μαρξιστικής σκέψης.

Μαζί με τις «επιφυλλίδες της Αυγής», στις οποίες συνεργάστηκαν οι Δ. Φωτιάδης, Ρόζα Ιμβριώτη, Κ. Βάρναλης, Γ. *Κορδάτος, Στ. Δρομάζος, ο εξόριστος Θ. Κορνάρος κ.ά., η στήλη «Φωνή της Αλήθειας» με μικρές ειδήσεις και σχόλια, αποτέλεσε την παλαιότερη της εφημερίδας. Ανάμεσα στις στήλες που ξεχώρισαν, ήταν: «Από Αυγή σε Αυγή», «Αντίλοιο από τις επαρχίες», το «Ημερολόγιο ενός απλού ανθρώπου» (του Ν. *Παπαπερικλή), «Με τη γενιά της Δημοκρατίας» (αφιερωμένη σε ζητήματα της νεολαίας στην οποία δεράπεσαν ο Μ. Δραγομήνης και στη συνέχεια ο Νικηφ. Αντωνόπουλος), η «Οικονομική Αυγή», «Η γυναίκα, το παιδί και το σπίτι» (όπως μετεξέλι-

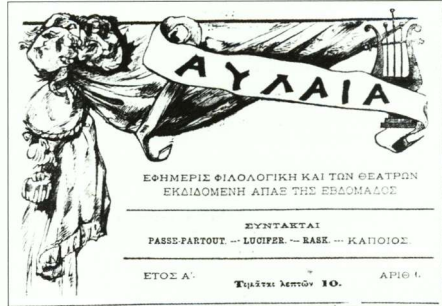

Στόχος της έκδοσης, όπως διατυπώνεται στο πρώτο φύλλο, στο σημείωμα του εκδότη με τίτλο «Η έκδοσίς μας», ήταν η υπεράσπιση, «αμερόληπτα και ανεπηρέαστα», των συμφερόντων του νομού. «Τελείως αχρωμάτιστος και πραγματικά ανεξάρτητος εφημερίς» υπόσχεται να επαγρυπνά για τα «αφλέγοντα και ζωτικά τοπικά ζητήματα» με εντιμότητα και ευσυνειδησία «χάριν της αληθούς εξυπηρέτησως του Νομού...και όχι του βαλαντίου και της κοιλίας». Δηλώνεται, επίσης, ότι η ειδησεογραφία της «θα είναι πλήρης και ακριβής εξ όλων των πηγών ειδήσεων».

Η ίδρυση της δημιούργησε νέα δεδομένα στον Τύπο της Ηλείας. Πολιτική κατά βάση, καθιέρωσε ωστόσο μια ολόκληρη σελίδα για τη λογοτεχνία και την πνευματική ζωή και κίνηση του Πύργου και γενικότερα του νομού. Την ευθύνη της λογοτεχνικής ύλης ανέλαβε ο γαμπρός του εκδότη, Τάκης Δόξας, συγγραφέας και ποιητής. Διέθετε μεγάλο αριθμό συνεργατών εξειδικευμένων σε όλους τους τομείς δράσης και κυρίως στο λογοτεχνικό και ιστορικό τομέα. Στη μακρόχρονη πορεία της απέκτησε ένα εκτεταμένο δίκτυο συνδρομητών σε όλη την Ελλάδα. Στην ύλη της καταχωρεί ακόμη θέματα μόδας και –προτοτυπώντας για την εποχή– οργανώνει το 1952 διαγωνισμό ομορφιάς. Ανάμεσα στις καινοτομίες της ήταν και η διοργάνωση δημοσκοπήσης, για πρώτη φορά στα ελληνικά εκλογικά χρονικά, διατρέχοντας με ταξί, από τα λιγοστά που υπήρχαν στον Πύργο, όλο το νομό Ηλείας. Η δημοσκοπήση διενεργήθηκε λίγο καιρό πριν από τις κρίσιμες βουλευτικές εκλογές του 1958, όπου αναδείχτηκε το κόμμα της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) ως αξιωματική αντιπολίτευση.

Η δημοσιογραφική συνέπεια της εφημερίδας, την οποία συνεχίζουν οι Αντρέας και Πάνος Καπογιάννης, την καθιέρωσαν ως μια των μακροβιότερων τοπικών εφημερίδων. Σήμερα καλύπτει ευρύτατο φάσμα θεμάτων: πολιτική αρθρογραφία, χρονογράφημα, σχολιογραφία, με έμφαση σε θέματα διεθνούς πολιτικής είναι οι βασικές προτεραιότητες της έκδοσης. Σύμφωνα με τις εξαρχίες διακηρυγμένες αρχές της, συνεχίζει να μάχεται υπέρ των τοπικών συμφερόντων με κριτική διάθεση απέναντι στην εξουσία. Στις 18 Ιουνίου 2005 γιόρτασε τα εξήντα ένα χρόνια συνεχούς εκδοτικής παρουσίας. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.: φ. των ετ. 1945-1970).

ΑΝΤΡΕΑΣ ΑΥΓ. ΚΑΠΟΓΙΑΝΝΗΣ

Αυλαία

Εφημερίς φιλολογική και των θεάτρων, Αθήνα, 29 Μαΐου 1882 - 2 Αυγ. 1882, αρ. φ. 1-9. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδο, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Συνδρομές: 5 φρ. «Τύποις "Αθηναΐδας"».

Αποτελεί ένα τυπικό δείγμα θεατρικού περιοδικού του 19^{ου} αιώνα και με την καλαισθητή ολιγοσέλιδη μορφή της ικανοποιεί τις πρακτικές ανάγκες ενημέρωσης του κοινού περί τα θεατρικά και ταυτόχρονα απηχεί συγκεκριμένες ιδεολογικές τάσεις στο θεατρικό χώρο. Ο ρόλος των περιοδικών του 19^{ου} αιώνα στην προβολή και διαφήμιση των ελληνικών αλλά και των ξένων θιάσων είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς πολλά έντυπα της εποχής συμφωνούν με την άποψη πως το ελληνικό θέατρο είναι «πτωχόν» και ενισχύουν την πιο ολοκληρωμένη και επαγγελματική δουλειά των ευρωπαϊκών μελοδραματικών θιάσων. Αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένοι τίτλοι θεατρικών περιοδικών που κυκλοφόρησαν πριν από την *Αυλαία*, των οποίων η εκδοτική τους ζωή ήταν εξαιρετικά σύντομη, αλλά αποτελούν σημαντικά έντυπα για την ιστορία του θεατρικού Τύπου: σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, πρώτο εκδόθηκε το *Θέατρον Le Théâtre* (26 Σεπτ. 1876), ακολουθεί η **Θρακική Επιπεύωρησις* (18 Μαΐου 1880) και τον επόμενο χρόνο η *Εφημερίς του Θεάτρου*.

Περιέχει άρθρα γραμμένα στα ελληνικά και στα γαλλικά, στηρίζει αποκάλυπτα την ξένη δραματολογία, την όπερα, τις παράσεις των ευρωπαϊκών θιάσων στην Αθήνα και τονίζει τις αδυναμίες της ελληνικής σκηνής τόσο στον τομέα της θεατρικής γραφής όσο και στον τομέα της θεατρικής πράξης. Όπως στα περισσότερα βραχύβια έντυπα της εποχής, η θεατρική ύλη καλύπτεται κυρίως από πληροφορίες και περιγραφές σχετικά με τις

υποκριτικές επιδόσεις των ηθοποιών, ενώ απουσιάζει εντελώς ο κριτικός λόγος για την σκηνηγία γραμμή και το ύφος των παραστάσεων, όπως τουλάχιστον αντιλαμβάνεται κανείς τους όρους αυτούς σήμερα. Φιλοξενεί πάντως ενδιαφέροντα κείμενα που αναφέρονται στην έλλειψη συγγραφέων «εθνικού δράματος» στην Ελλάδα, παρουσιάζει συστηματικά τις παραστάσεις που ανεβαίνουν στο θέατρο «Απόλλων» και στη μόνιμη στήλη «Τηλεφωνήματα» δημοσιεύει ποικίλα νέα και σχόλια γύρω από την τρέχουσα καλλιτεχνική επικαιρότητα. Ορισμένες από τις παραστάσεις που παρουσιάζονται είναι: *Αϊδά, Κακή ώρα, Η μαντζουράνα, Φατινίτσα και Ruy – Blas*. Οι συντάκτες είναι όλοι ψευδώνυμοι: «Passe-Partout», «Lucifer», «Rask», «Κάποιος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρέα Γρηγορίου, «Οι πρόδρομοι. Περιοδικά για το θέατρο από τον προηγούμενο αιώνα μέχρι σήμερα», π. *Περίτεχο*, τχ. 1 (Αθήνα 1999).

ΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Αυστραλία / Australia

Η Μόνη εν Αυστραλία Εβδομαδιαία Πολιτική και Κοινωνική Εφημερίς και Όργανον του εν Αυστραλία Ελληνισμού / Weekly Greek Journal, Μελβούρνη, 6 Ιουν. 1913 - μέσα 1918 / Σίδνεϊ, μέσα 1918 - Νοε. 1923. Εκδότης-διοικητής: Ευστράτιος *Βενλής, Εβδομαδιαία, κάποτε όμως και σε μη τακτά διαστήματα, τετρασέλιδη και μικρόλο σχήματος και αργότερα οκτασέλιδη, εννιάστηλη, μεγάλο σχήματος. Στην αρχή ο αριθμός των αντιτύπων δεν ξεπερνούσε τα ογδόντα. Διακινούνταν κυρίως με ετήσιες συνδρομές της μίας λίρας Αυστραλίας. Μέχρι το 1916 η χειροστοχειοδέτηση γινόταν στο σπίτι του Βενλή. Στη συνέχεια ο Βενλής κατόρθωσε να αποκτήσει τυπογραφικό μηχανήμα σε ιδιόκτητο χώρο με την εμπορική επωνυμία Australia Printing and Publishing Co. Ltd., στην οδό 54-56 Little Latrobe. Στο Σίδνεϊ το τυπογραφείο βρισκόταν στην οδό 97, Rawson Chambers.

Η πρώτη ελληνική εφημερίδα και η δεύτερη με αγγλόφωνη στην Αυστραλία. Η έκδοσή της συνεχίσθηκε απρόσκοπτα μέχρι το τέλος Νοεμβρίου 1922, οπότε και αγοράσθηκε από τον εφημέριο της Ελληνικής Κοινότητας του Σίδνεϊ, Δημήτριο Μαρινάκη και τον αδελφό του Νικόλαο. Οι αδελφοί Μαρινάκη συνέχισαν την έκδοση στο Σίδνεϊ με το όνομα **Εθνικόν Βήμα*, πράγμα που έδινε στην εφημερίδα παναυστραλιανό χρώμα. Χάραξε συντηρητική πολιτική, υποστήριξε την εκκλησιαστική παράταξη, περισσότερο από εμπορική και επαγ-

γελματική σκοπιμότητα παρά από ιδεολογία, και διατήρησε τη δημοτικότητα της ογδόντα και πλέον χρόνια από την έκδοσή της μέχρι τη συνέχισή της ως *Εθνικόν Βήμα*. Είναι η δεύτερη αρχαιότερη ξενόγλωσση που βρίσκεται ακόμα σε κυκλοφορία, μετά τη γαλλόφωνη του Σίδνεϊ *Le Courier Australien* (1892).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας, τ. Ι (1830-1958)*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 1997, σ. 101· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 25, 55, 56.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Αυστραλοέλλην / The Australian Greek

Εβδομαδιαία Κοινωνική και Εμπορική Εφημερίς / Greek Weekly Social and Commercial Newspaper, Μελβούρνη, 1949 - Νοε. 1957. Εκδότης: Γεώργιος Τόλλης. Κυκλοφορούσε περιοδικά. Τυπογραφείο: Πέτρου Πετράνη.

Πολιτική, κοινωνική και συνδικαλιστική εφημερίδα, εκδόθηκε από αριστερούς συνδικαλιστές και μέλη του εργατικού συνδέσμου «Ο Δημόκριτος». Τον Σεπτέμβριο 1944 ο Γεώργιος Τόλλης υπέβαλε αίτηση να εκδώσει την εφημερίδα σε 3000 αντίτυπα, αλλά απορρίφθηκε, διότι είχε εντοπισθεί η ενεργός αριστερή δράση του. Παρόλα αυτά εξέδωσε την εφημερίδα και τη διένειμε απευθείας στα μέλη της αριστερής οργάνωσης «Ο Δημόκριτος», σε εκδηλώσεις και σε ελληνικά καφενεία. Οι επίμονες προσπάθειες του Τόλλη και του συνδέσμου, που στήριζε οικονομικά την έκδοση, καρποφόρησαν το 1949, όταν τελικά δόθηκε άδεια κυκλοφορίας.

Κυκλοφόρησε στην ελληνική γλώσσα με μεταφρασμένο στην αγγλική μέρος της αρθρογραφίας της. Δημοσίευε άρθρα υπέρ των εργατών και ακολουθούσε μαχητική πολιτική εναντίον του ρατσισμού και της συντηρητικής κυβέρνησης της εποχής. Με την έκδοση του *Αυστραλοέλληνας* αντισταθμίσθηκε για πρώτη φορά η συντηρητική

δράση της εφ. *Φως. Έγινε ευρέως αποδεκτή, διότι η αρθρογραφία της θρίσκονταν σε πλήρη ταύτιση με τις αναζητήσεις των νέων μεταναστών. Όταν, τον Νοέμβριο 1957 η εφημερίδα έκλεισε, τη διαδέχτηκε η εφ. *Νέος Κόσμος για να συμπλέει με τις ιδεολογικές ανησυχίες των νέων εποίκων της Αυστραλίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1952). ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. Α', (1830-1958). Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 1997· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες*, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Αφρικανίς

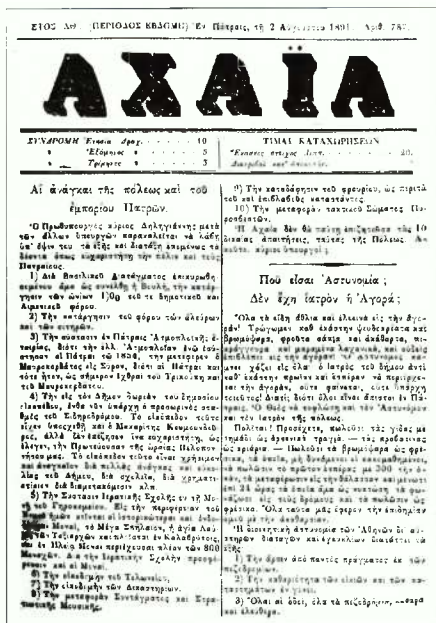
βλ. *Ελληνικός Τύπος Νότιας Αφρικής*

Η Αχαΐα

Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική. Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος, Πάτρα, 1853-1863 (περ. Α', αρ. φ. 1-400), 1869-1891 (περ. Β', αρ. φ. 401-787). Ιδρυτής-εκδότης: Κων. Κωστάκης, πολιτικός και δημοσιογράφος (1853-1858). Εκδότης: Αγαπητός Σ. Αγαπητός, βιβλιοπώλης-τυπογράφος (1858-1863). Την περ. Β' ο τίτλος γίνεται *Αχαΐα*. Ακολούθησε διακοπή έξι περίπου ετών και στις 11 Ιουλ. 1869, με πρωτοβουλία του πολιτευτή Ιωάννη Αντωνόπουλου, επανεκκίδεται σε νέα περίοδο, αριθμώντας τα φύλλα της από τον αρ. 401. Το 1885 ο τίτλος περιέρχεται στον τυπογράφο Γ. Παυλί. Από τότε η ποιότητα υποβαθμίζεται, αλλά με συχνές διακοπές και αλλαγές συντακτών συνεχίζεται η έκδοση της γι' άλλα έξι χρόνια. Το τελευταίο γνωστό φύλλο της είναι ο αρ. ΛΘ' 787 (2 Αυγ. 1891). «Η συνδρομή προπληρωτέα και υποχρεωτική», ετήσια εσωτερικού 24 δρχ., εξωτερικού 30 δρχ. Πληρωμές καταχωρήσεων: «Ειδοποιήσεων κλπ μέχρι 20 στίχων δραχ. 5. Διατριβών δε κλπ. λεπτά 20. Δικαστικών, Συμβολαίων, κατασχέσεων κλπ. 15. Ουδεμία καταχώρησης θάνατους επιτρέπεται». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Αντωνίου.

Υποστήριζε εκάστοτε τους ευνοούμενους των εκδοτών της. Ο εκδότης Α.Σ. Αγαπητός υποστήριξε τον κυβερνητικό συνδικασμό (Καλαμογράφτης κ.ά.), ενώ ο ιδρυτής της Κ. Κωστάκης ήταν υποψήφιος της αντιπαλίτευσης. Αργότερα, ο Γ. Παυλής υποστήριξε με φανατισμό τον Θ. Δηλιγιάννη, δημοσίευσε υβριστικά άρθρα κατά του Χ. Τρικοπίου και των υποστηρικτών του.

Με τον ίδιο τίτλο είχε εκδοθεί και άλλη πατριάκή εφημερίδα στις 29 Σεπτεμβρίου 1846, με

υπεύθυνο συντάκτη τον Γ. Βρωνίη. Γνωστό είναι το πρώτο φύλλο της που υπάρχει στο Κέντρο Νοεοελληνικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ποικίλα έντυπα, αρ. 127).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΜΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφύλλου, *Οι Κωστάκηδες της Αχαΐας και του Λιβόρου*, Αθήνα 1968· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκού τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Αχαΐκά

Γράμματά - Επιστήμια - Τέχνια. Τριμηνιαίο φύλλον. Πάτρα. Μάιος 1937 - Οκτ. 1940 (αρ. τχ. 1-15), 1943 (αρ. τχ. 16). Εκδότης-διευθυντής: Κώστας Ν. *Τριαντάφυλλου, δικηγόρος-ιστορικός, Τριμηνιαίο περιοδικό (πλην του 1940 που ήταν τετραμηνιαίο), με συνεχή σελιδορίθμηση (1937: σ. 192· 1938: σ. 128· 1939: σ. 144· 1940: σ. 96). Στην πρώτη σελίδα του ξεχωριστού εξώφυλλου δημοσίευε πίνακα περιεχομένων του τεύχους. Από το δέμοιο έτος στις μέσα σελίδες και στην τελευταία του εξώφυλλου δημοσίευε διαφημίσεις. Μετά το τχ. 15 (1940) διακόπηκε η έκδοσή του, επειδή επιστρατεύτηκε ο διευθυντής του. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Άγγ. Κουλουμπή και κατόπιν στον Ω. Κούκουρα.

Στόχος του ήταν η παρουσίαση της ελληνικής πνευματικής παραγωγής της εποχής. Στα τεύχη του δημοσίευσαν εργασίες τους οι Νίκος Βέης, Στέφανος Θωμόπουλος, Λεωνίδας Ζώης, Εμμ. Πρωτοφάλης, Δημ. Γατόπουλος κ.ά. Τακτικοί συνεργάτες του ήταν και οι λογοτέχνες Γ. Αθάνας, Μυρίνος Σιγούρος, Κλέων Παράσχος, Γιάννης Σιδέρης, Γ. *Βαλέτας, Κλέαρχος Μυμίκος, Τάκης Δόξας, Μαριέτα Μινώτου, καθώς και οι πατρινοί λόγιοι Αριστείδης Μικρούτσικος, Χαρίλαος Κακούρης, Π.Α. Χρονόπουλος και άλλοι.

Τον Ιούνιο 1943 εκδόθηκε το τχ. αρ. 16 αφιερωμένο στον Κωστή *Παλαμά, που είχε πεθάνει τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Στις εβδομήντα δύο σελίδες του αφιερώματος δημοσιεύονται τρία ανέκδοτα μέχρι τότε ποιήματα του Παλαμά, μελέτες για τον ποιητή και το έργο του και περιγραφή του φιλολογικού μνημόσυνου που έγινε στην Πάτρα. Επίσης, αναγγέλλεται η συγκρότηση επιτροπής για την ανέγερση προτομής του στην Πάτρα. Το εξώφυλλο κοσμεί ξυλογραφία της μορφής του Κωστή Παλαμά, από σκίτσο του δημοσιογράφου Αριστείδη Μικρούτσικου. Το τεύχος αυτό κατασχέθηκε από τις ιταλικές αρχές Κατοχής.

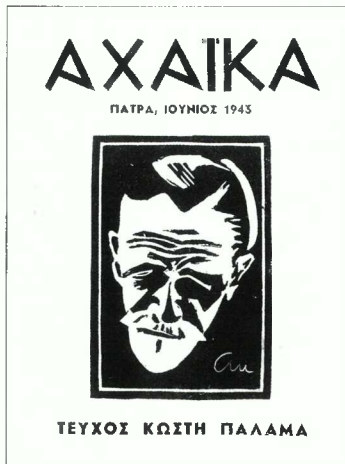
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΠατρ., ΕΒΕ (1937-1940), ΜΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ανδρικόπουλος, «Πατρινή Λογοτεχνία», Πάτρα 1986· π. *Αχαϊκά Χρονικά*, έκδ. Συλλόγου Πατρών Πρωτεύουσας, Αθήνα 1974-1975· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατρίκιου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984· Κ.Ν. Τριανταφύλλου, *Ιστορικό Λεξικό των Πατρών*, Πάτρα 3¹995.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Αχαϊκή Εστία

Περιοδική Λογοτεχνική και Ιστορική έκδοση, Έδρα του Αγίου. Ιαν. 1952- <>, αρ. τχ. 1-4. Εκδότες: Γιάννης Ανδρικόπουλος και Γ.Θ. Παπαγεωργίου. Διευθυντής: Γιάννης Ανδρικόπουλος, Δημητριάδ, είκοσι τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 24x18 εκ. Εκτύπωση: τυπογραφείο «Ερευνας», Αίγιο.

Η πρώτη απόπειρα έκδοσης λογοτεχνικού και ιστορικού περιοδικού στο Αίγιο, από τους δύο τότε αιγιώτες φοιτητές. Ο πρώτος ασχολείται με την ποίηση και ο δεύτερος με την τοπική ιστορία. Μέσα στο 1952 εκδόθηκαν τέσσερα τεύχη του περιοδικού, που εντυπωσίασε με την άρτια συγκρότησή του, την υπευθυνότητα και τα εκλεκτά, ανέκδοτα κείμενα που φιλοξένησε.

Στο πρώτο τεύχος, η διεύθυνση, σε κύριο άρθρο, τονίζει μεταξύ άλλων: «Στην έκδοση της *Αχαϊκής Εστίας* δεν μας οδήγησε μόνο η προσωπική σκοπιμότητα να [...]

«εμφανισθούμε», που βασανίζει όλους τους νέους. Υπάρχει όμως και μια καλύτερη, μεγαλύτερη και γενικότερη σκοπιμότητα: Σαν επαρχιακό λογοτεχνικό και ιστορικό περιοδικό, να συνεισφέρει μια πλούσια πνευματική παράδοση, που ανδούσε τα περασμένα χρόνια, στην ιστορική μας επαρχία και που ανέκοψε και σχεδόν απονέκρωσε ο πόλεμος και η ταραχή που ακολούθησε».

Η ύλη συγκροτείται από ποίηση, διηγήματα, ιστορικές μελέτες, καταγραφή λαογραφικού υλικού, σχολιασμό της πνευματικής ζωής υπό τον γενικό τίτλο «Χρονικά», εικαστικά θέματα και κριτική βιβλίου. Από το τχ. 1 συνεργάστηκαν οι κορυφαίοι και πλέον γνωστοί πνευματικοί δημιουργοί τόσο της Αιγιάλειας όσο και της πρωτεύουσας. Ανάμεσά τους σημειώνονται οι Ι.Π. Κουτσόγρας, Πέτρος Χάρης, Τάκης Δόξας, Σπύρος *Μελάς, Αρίστος Σταυρόπουλος, Γιάννης Ανδρικόπουλος, Μιχ. *Ροδάς, Γ.Θ. Παπαγεωργίου, Δήμος Δαναός, Κώστας Ριζόπουλος, Σωτήρης Μεντιζελόπουλος, Ρένα Καρδαίου, Νίκος Κουβέλης, Μιχάλης Χελιώτης, Νύσης Μεσσηνέζης, Κώστας *Τριανταφύλλου, Γιάννης Καραλής κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΑιγ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της Πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954, σ. 616· Κ. Τριανταφύλλου, *Ιστορικό Λεξικό Πατρών*, Πάτρα 3¹995· Γ. Ανδρικόπουλος, *Ο τύπος της Αιγιάλειας*, Αίγιο 1990.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Αχαϊκός Κήρυξ

Εφημερίς εμπορική, φιλολογική και των ειδήσεων. Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος. Πάτρα. 29 Ιουν. 1840 - 17 Ιουν. 1841. αρ. φ. 1-48. Εκδότης και συντάκτης ήταν ο Νικόλαος *Μαυιάκης. Εβδομαδιαία. τετρασέλιδη, δίσηχη, διαστάσεων 28x20 εκ., κυκλοφορούσε κάθε Σάββατο. Οι ετήσιες συνδρομές ήταν 14 δρχ. για το εσωτερικό και 16 δρχ. για το εξωτερικό. Οι ξένες δημοσιεύσεις πληρώνονταν προς 12 λεπτά ο στίχος. Τυπωνόταν στο πρώτο πατρινό τυπογραφείο που είχε ιδρυθεί το 1836 ως τμήμα της τυπογραφίας των Κ. Τόμπρα και Κ. Ιωαννίδου του Ναυπλίου.

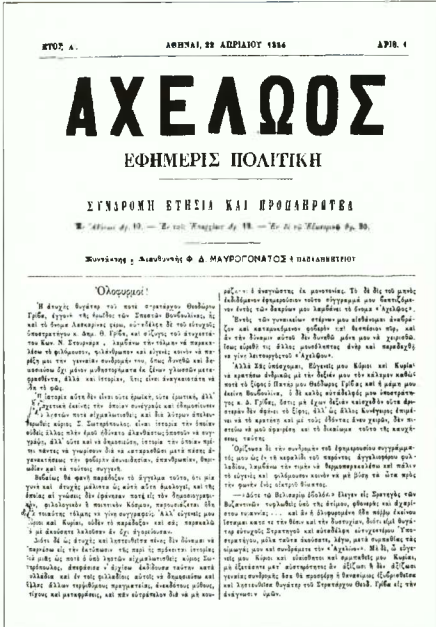
Είναι η πρώτη ελληνόφωνη εφημερίδα που εκδόθηκε στην Πάτρα (προηγήθηκε η γαλλόφωνη *Courrier d' Orient του 1828), ειδησιογραφική, αλλά όχι και πολιτική, με τη συνήθη έννοια. Ο συντάκτης της απέφευγε τα σχόλια για επίκαιρα πολιτικά γεγονότα. Δήλωσε από το πρώτο φύλλο ότι σκοπός του θα είναι η διάδοση ωφελίμων γλωσσών. «αναγομμένων κυρίως εις την φιλολογίαν, την Βιομηχανίαν και το εμπόριον», αφήνοντας τα πολιτικά «εις τους ταύτα επαγγελματιένους». Οι πληροφορίες που καταγράφει ο Αχαϊκός Κήρυξ περιέχουν ευκρινή εικόνα των τοπικών προβλημάτων και ιδίως αυτών που αντιμετώπιζε η πόλη στα πρώτα χρόνια της οικονομικής ανάπτυξής της. Η διακοπή της οφειλεται σε οικονομικούς λόγους. Πολλοί συνδρομητές δεν πλήρωναν και η εφημερίδα δεν μπορούσε να καλύψει ούτε τα τυπογραφικά έξοδα, όπως δηλώνει ο εκδότης στο φύλλο της 17ης Ιουλίου 1841.

Με τον ίδιο τίτλο είχε εκδοθεί και άλλη πατριική εφημερίδα, «πολιτική, δικαστική και των ειδήσεων», από 11 Ιουλίου 1876. Τελευταίο γνωστό φύλλο είναι ο αρ. 18 της 16ης Ιανουαρίου 1877.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης. Χρονικό του Πατράικου τύπου, 1840-1940. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Αχελώος
Εφημερίς Πολιτική. Αθήνα. 22 Απρ. 1884 - 22 Σεπτ. 1893. Εκδίδεται από τον απόστρατο υπομοίραρχο Φώτη Δ. Μαυρογόνατο ή Παταδημητρίου που υπογράφει ως συντάκτης και διευθυντής (αρ. φ. 1). Από τις 30 Μαρτ. 1888 (αρ. φ. 65) φέρει επίτιτλο: Εφμερίδα, Γραχωνία, Βάλτος, Μεσολόγιον, Ακραννια, Αχαΐα, Θεσσαλία και υπότιτλο Εφημερίς πολιτική, πατριωτική και ανεξάρτητος. Την περίοδο 22 Οκτ. 1888 - 4 Φεβρ. 1889 (αρ. φ. 107-122) ο υπότιτλος αλλάζει σε Αχελώος ιδέτ' εδώ τον Ηλιον, τη Γην, το Αχελώον, Μούσας, Σειρήνας, ποιητάς, ανθρώπων τε και ζώων. Από τις 14 Ιουλ. 1890 (αρ. φ. 177) κυκλοφορεί χωρίς υπότιτλο. Από τις 1 Φεβρ. 1892 (αρ. φ. 248) εμφανίζεται με νέο υπότιτλο: Αήγκω τα εν Αθήναις Λαϊκό Συλλόγω. Τέλος, από τις 6 Αυγ. 1893 (αρ. φ. 271) μετατρέπεται σε περιοδικό. Κυκλοφορούσε δύο φορές την εβδομάδα σε διαστάσεις 31x22 εκ. Συνδρομές: «Εν Αθήναις δρ. 10 - Εν ταις Επαρχίαις δρ. 12 - Εν δε τω Εξωτερικό δρ. 20».

Γραμμένη στη λόγια και απλή καθαρεύουσα της εποχής. Την έμπνευση της έκδοσης του φύλλου φαίνεται να την έχει, όπως σημειώνεται στο πρωτοσέλιδο πολιτικό άρθρο του πρώτου φύλλου

(editorial) της κυκλοφορίας: «Η ατυχής θυγάτηρ του ποτέ στρατάρχου Θεοδώρου Γρίβα, εγγονή της ηρωίδος των Σπετσών Βουβουλίνας, ής και το όνομα Λασκαρίνας φέρω, αυταδέλφη δε του ευτυχούς υποστρατήγου κ. Δημ. Θ. Γρίβα, και σύζυγος του ατυχεστάτου Κων. Ν. Στουρνάρου». Παρακαλεί λοιπόν η ένδοξη απόγονος «το φιλόμουσον, φιλόδηρον και ευγενές κοινόν να παρέξῃ μοι την γενναίαν συνδρομήν του, όπως διηγηθῶ και δημοσιεύσω ὄχι μόνον μυθηστορήματα εκ ξένων γλωσσῶν μεταφρασθέντα, ἀλλά και ιστορίαν, ἣτις εἶναι ἀναγκασιότατη να ἴδῃ το φῶς». Σύμφωνα με τα πολιτικά δρώμενα της εποχής και με τη σκοποθεσία του εντύπου είναι πρωτοσέλιδο ἄρθρο στις 4 Μαΐου 1884 (αρ. φ. 3) με τίτλο «Τυράννοις εκποδῶν γενέσθαι», με το οποίο ο συντάκτης επικρίνει τον εκμαυλισμό των στρατιωτικῶν της εποχής ἀπὸ την πολιτικὴν ηγεσίαν: «Κύριοι περιφέρεσθ' ἐν Αθῆναις κάτω βλέποντες πρὸς τὴν γῆν και η γλῶσσα μὲν ουδεμίαν στρατιωτικὴν φωνὴν δύναται ν' ἀρθρῶσι; [...] Δυστυχεῖ! τι ζητεῖτε, τι θέλετε ἀπὸ τους βουλευτάς, τους μυρίους τυράννους; -Σας λυπούμαι, ἀλλ' εἰσθ' ἄξιόν τῆς τύχης σας, δικαίως γίνεσθ' ἐκποδῶν».

Η ελευθεροστομία του διευθυντῆ θα τον ἀναγκάσει να διακόψει τὴν κυκλοφορία του εντύπου (1 Αυγ. 1885) και να καταφύγει στο Αγρίνιο για να γλυτώσει «ἀπ' τις ἀπειλές των ἰσχυρῶν τῆς πρωτεύουσας, που ἀποπειράθηκαν να τον δολοφονήσουν για τὴν δριμύτατη γλῶσσα που μεταχειρίζονται και χτυποῦσεν ὀρισμένους ἰσχυρούς». Στο Αγρίνιο θα ἐκδώσει τὴν ἐφ. *Τριχωνία*. Διαφωνία ὅμως και σύγκρουση με τὸν ἐκδότη Γ. Σταυρόπουλο θα τον ἀναγκάσει να εγκαταλείψει τὸ Αγρίνιο και να ἐπιανεκδώσει τὸν *Αχελῷο* στὴν Αθήνα, ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο μέχρι τὸ Μάιο 1886. Απὸ τὴν πρωτεύουσα ἐφθάνει δύο φορές τὴν ἐβδομάδα στὴν Αιτωλοακαρνανία. Δεν ἔχασε τὸν τοπικὸ τῆς χαρακτῆρα παρ' ὅτι ὡς τόπο ἐκδόσεως εἶχε τὴν Αθήνα. Μέσω τῆς ἀρθρογραφίας τῆς προωθῆθηκαν ἀκόμα τοπικά δημοσία ἔργα (ἀμαξιτός δρόμος Αγρινίου - Καρπενησίου).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (1886-1896).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 269· Θεοδ. Δ.

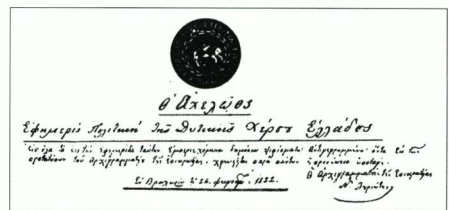
Θωμόπουλου, *Ο τύπος τῆς Δυτικῆς Ροιμέλης 1821-1940*. Αθήνα 1959, σ. 22-24· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 53.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Ο Αχελῷος

Εφημερίς Πολιτικῆς τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος. Βραχώρι [Αγρίνιο], Φεβρ. 1822. Κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη χειρόγραφη σημείωση: «Εἰς ὅλα τα εἰς τὴν εφημερίδα ταύτην ἐμπεριεχόμενα δημοσία ψηφίσματα ἀντιγεγραμμένα ὄντα ἐκ των πρωτοτύπων του ἀρχιγραμματείου τῆς Ἐπικρατείας, χρεωστεῖται παρὰ πάντων υποταγῆ. Ο Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας Ν. Λουριώτης. Ἐν Βραχωρίω τῆ 24 Φεβρουαρίου 1822».

Χειρόγραφη εφημερίδα τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου. Πρόδρομος των ἐπίσημων κυβερνητικῶν, δημοσίευσε δεσπίσματα και ἀποφάσεις τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος. Τὴν ιδιότητα

αυτῆ φαίνεται να υποδηλώνει, κατὰ τεκμήριο, ἡ σφραγίδα τῆς Γερουσίας που ὑπάρχει στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης σελίδας ἐπάνω ἀπὸ τὸν τίτλο, ἀλλὰ και ὁ ὑπότιτλος. Δημοσιεύει ἐπίσης εἰδήσεις διάφορες, πάντα ὅμως σχετικές με πράξεις τῆς Διοικήσεως, διορισμούς, ἐνέργειες των γερούσιαστών και τὶς δραστηριότητες του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, προέδρου τῆς Γερουσίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΝΕ/ΕΙΕ. Ἀρχεῖο Λουριώτη (24 Φεβρ. 1822).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Λάμπρος, «Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγῶνος», *Νέος Ἑλληνομνήμων*, τ. Α' (1904), 450-487· Γ. Λάμπρος, *Ροιμελιώτικος Τύπος, 1821-1880*, Αθήνα 1959, σ. 21-24, ὅπου και προγενέστερη βιβλιογραφία· Αικατερίνη Κουμαρινοῦ (ἐπιμ.), *Ο Τύπος στον Αγῶνα*, τ. Α', Αθήνα, Ἐρημς, 1971, σσ. 15'-18', 23-34.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Βαβαρέτος, Γεώργιος

(Ιωάννινα, 1902 - Αθήνα, 1973). Νομικός, δημοσιογράφος. Το ενδιαφέρον του για τη δημοσιογραφία εκδήλωσε από τα χρόνια της νεότητάς του στην ιδιαίτερη πατρίδα του, όπου κυκλοφόρησε τη χειρόγραφη εφ. *Έλλην* (Ιωάννινα 1918) και συνεργάστηκε σε διάφορες επαρχιακές εφημερίδες και περιοδικά με κείμενα φιλολογικού, κοινωνικού και ιστορικού περιεχομένου. Εξέδωσε ακόμα τοπικά φύλλα, τη σατιρική εφ. *Σιοφίνα* (Ιωάννινα 1926<;>) και το π. *Αναγέννησις* (Δεκαπενθήμερον οκτασέλιδον περιοδικόν. Προσκοπικόν, ηθοπλαστικόν, αθλητικόν, φιλολογικόν. Ιωάννινα 1923-1925). Το 1927 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ακολούθησε επαγγελματικά τη δημοσιογραφία, στην αρχή ως ρεπόρτερ και συντάκτης ύλης και αργότερα ως σχολιογράφος, αρθρογράφος και αρχισυντάκτης σε διάφορες εφημερίδες, όπως **Παρίς*, *Πρόσδος*, **Εθνος*, *Ελλάς* (όπου χρημάτισε διευθυντής σύνταξης), **Αθηναϊκή* (στην οποία ήταν αρχισυντάκτης επί σειρά ετών) κ.ά. Παράλληλα συνεργάστηκε σε πολλά επιστημονικά περιοδικά, όπως με το νομικό π. **Θέμις*, όπου συμμετείχε στη σύνταξη του Ευρετηρίου Νομολογίας του περιοδικού.

Είχε ενεργή συνδικαλιστική δράση. Μακροχρόνιοι ήταν οι αγώνες του για την επίλυση θεμάτων λειτουργίας του Τύπου και διετέλεσε γενικός γραμματέας και αντιπρόεδρος της ΕΣΗΕΑ.

Ξεχωριστός ως άνθρωπος και δημοσιογράφος στήριξε πολύ τους νέους δημοσιογράφους και τους παρότρυνε να επισκεφτούν ακριτικές περιοχές για να δουν και να περιγράψουν από κοντά τα πραγματικά προβλήματα τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε για τα Δωδεκάνησα, επισημαίνοντας την οξυτήτητα των τοπικών αναγκών, όπως η ανεπαρκής ιατροφαρμακευτική κάλυψη των νησιών, η έλλειψη τακτικών και συχνών δρομολογίων με το λιμάνι του Πειραιά κ.ά.

Πλούσιο ήταν και το πνευματικό και συγγραφικό του έργο. Ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα στους κύκλους της πνευματικής ζωής και έδειξε πάντα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορία του τόπου καταγωγής του, την Ήπειρο. Νομικές μελέτες του γνώρισαν επανειλημμένες εκδόσεις και συνέβαλαν ουσιαστικά στη συζήτηση πάνω σε αμφιλεγόμενες διατάξεις και έννοιες του Δικαίου και δυσλειτουργιών της δικαστηριακής διαδικασίας. Από τους βασικούς συνεργάτες του *Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού Ήλιος* και της *Νέας Επιστημονικής Εγκυκλοπαιδείας*, συνεργάστηκε στη σύνταξη λημμάτων πάνω σε εξειδικευμένους επιστημονικούς τομείς.

Δημοσίευσε ιστορικά μελετήματα και μονογραφίες, φιλολογικά και κοινωνιολογικά δοκίμια, ποιήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, βιογραφίες και νομικές πραγματείες. Επίσης, επιμελήθηκε και σχολίασε την έκδοση των *Απάντων* του Ιωάννη Βηλαρά. Ανάμεσα στα έργα του αναφέρονται: *Η Ηπειρος άλλοτε και τώρα από πλουτοπαραγωγικής άποψέως* (1929), *Συμβολή της Ηπείρου εις τους αγώνες υπέρ της ελευθερίας* (1963), *Ματουκάδες, οι ξακουσμένοι αυτοδιδάκτοι γιατροί απ' το Ζαγόρι της Ηπείρου* (1972)· οι βιογραφίες: *Ο Αρχιεπίσκοπος Σπυριδών* (1932), *Γεώργιος Χατζής-Πελλερέν. Ο Ηπειρώτης αγωνιστής, ο δημοσιογράφος, ο ποιητής* (1963), *Ιωάννης Κωλέττης ο Ηπειρώτης πρωθυπουργός* (1966), *Ο Γεώργιος Σταύρου και η Εθνική Τράπεζα* (1967)· νομικές πραγματείες: *Το δίκαιον του αυτοκινήτου* (1932), *Η εκτέλεσις εν τη πράξει* (1933), *Κατάχρησι-πλειστηριασμοί* (1937), *Προεδρική διαδικασία και αρμοδιότης* (1938), *Η δήλωσις του τρίτου* (1944), *Απικός Κώδικς* (1946), *Το νέο Σύνταγμα της Ελλάδος 1952* (1952), *Κώδικς Ποινικής Δικονομίας* (1954), *Νομοθεσία Στοιχειώδους Εκπαίδευσέως* (1960), *Το Σύνταγμα της Ελλάδος* (1968), *Ζητήματα τινά εκ του Συντάγματος* (1968).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Γοβάνης, 1990, σ. 45-46· Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β', λυ 42, 177, 472.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΟΥΛΑΚΗΣ

Βαβούδης, Νίκος

(Μυτιλήνη, 1888 - Νέα Υόρκη, 1980<;>). Τελείωσε τα εγκύκλια μαθήματα στη Μυτιλήνη και εργάστηκε ως δάσκαλος στη Μ. Ασία πριν να μεταναστεύσει στις ΗΠΑ το 1909. Σπούδασε φυσικομαθηματικά στο Institute of Technology, στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και στο Κολέγιο της Νέας Υόρκης (City College, City University of New York). Επίσης, παρακολούθησε ειδικά μαθήματα για την εκπαίδευση και την παιδαγωγική ως μεταπτυχιακός φοιτητής επί δύο χρόνια. Γνώριζε τρεις ξένες γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά.

Από το 1915 εργάσθηκε ως δημοσιογράφος στην εβδομαδιαία εφ. *Ασάς*, την οποία εξέδιδε ο άλλοτε δάσκαλος της αγγλικής Μάρκος Βρυώνης. Το 1922 προσλήφθηκε ως συντάκτης στην εφ. **Εθνικός Κήρυξ* της Νέας Υόρκης, όπου επί 26 και πλέον έτη δημοσιογραφέι ως ειδησιογράφος,

μεταφραστής και χρονογράφος με το ψευδώνυμο «Γιαννίκος». Επίσης, γράφει και στον *Κυριακάτικον Εθνικόν Κήρυκα*. Ιστορικά και θεολογικά θέματα. Ταυτόχρονα, διδάσκει στα ελληνικά σχολεία της Αμερικής και κατά τη δεκαετία του 1920 διετέλεσε πρόεδρος του «Παλλεσθιακού Συλλόγου Αμερικής Δ.Ν. Βερναρδάκης» και μέλος του «Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου της Αρχιεπισκοπής Αμερικής». Τύπωσε τα βιβλία: *Ελληνοαμερικανικά περιπέτειαι. Ηθογραφίαι εκ του πραγματικού μας βίου* (Νέα Υόρκη 1936). *Σύντομα δράματα* (Σειρά δεύτερη, Νέα Υόρκη 1937).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μηνιαίος εικονογραφημένος *Εθνικός Κήρυξ*, Απρ. 1925, σ. 43· Μ. Καλλοναίος, «Νίκος Βαβούδης», *Λεσβιακόν Λεύκομα*, Αθήνα 1934, σ. 128· Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 860, 954, 1189, 1238· Κ.Μ. Μυχαηλίδης, *Συμβολή στην Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λ/α 342· Ν. Βαβούδης, «Οι Λεσβίοι της Αμερικής», π. *Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, τ. Α', Μυτιλήνη 1998, σ. 722-723· του ίδιου, εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 1770, 5 Ιαν. 2005.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Βακιρτζής, Ιωάννης

(Μυτιληνιοί Σάμου, 1878-1950). Δημοσιογράφος. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο δημοτικό σχολείο του χωριού του και στη συνέχεια φοίτησε στο Πυθαγόρειο Γυμνάσιο. Με τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε πολύ νωρίς. Από το 1897 που δημοσίευσε το πρώτο του άρθρο έως το 1941 που έκλεισε η εφημερίδα του **Αιγών* είχε συνεχή παρουσία στον χώρο του Τύπου, γεγονός που τον ανέδειξε ως τον κυριότερο και μακροβιότερο δημοσιογράφο της Σάμου κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, και τον έκανε γνωστό ακόμα και εκτός των ορίων της Σάμου.

Τα πρώτα άρθρα του δημοσιεύτηκαν στη μαχητική εφ. **Φως* του Γ.Ν. **Καρατζά*, με τίτλους: «Ολίγα περί οινοποιίας» (αρ. φ. 24, 15 Ιουν. 1897), «Ολίγα περί της εγχωρίου βιομηχανίας» (αρ. φ. 92, 29 Σεπτ. 1898). Και στα δυο εκτενή αυτά άρθρα καταλήγει σε πολύ ενδιαφέρουσες για την εποχή του προτάσεις σχετικά με την ανάπτυξη

διαφόρων κλάδων της σαμιακής βιομηχανίας. Η καπνοβιομηχανία και η θυροσδεψία θρυσκόταν ήδη σε τροχιά ανάπτυξης. Για μικρό χρονικό διάστημα, από τον Οκτώβριο 1902 ως τον Απρίλιο 1903 σπουδάζει στην Αθήνα στενογραφία. Από την εποχή αυτή ασκεί τη δημοσιογραφία ως επάγγελμα. Το 1901 γίνεται συντάκτης της εφ. *Νέα Ζωή* του Β. Καριώτογλου, στην οποία και θα εργασθεί έως ότου έπαυσε η έκδοσή της, το 1905. Στη συνέχεια εργάζεται ως συντάκτης στην εφ. **Πρόσδος*, την οποία εκδίδει το 1905 και διευθύνει ο ποιητής Ζήσιμος **Σιδερής*. Η εφημερίδα αυτή απηχεί τις απόψεις του Προοδευτικού Κόμματος του Θεμιστοκλή Σοφούλη που κυριαρχεί τότε στην πολιτική σκηνή της Σάμου. Το 1906 ο Βακιρτζής γίνεται ο μοναδικός εκδότης-διευθυντής της (*Πρόσδος*, αρ. φ. 65. 1 Νοε. 1906). Στις 12 Μαΐου 1908, όταν εκδηλώνεται το κίνημα κατά του ηγεμόνα της Σάμου Ανδρέα Κοπάση. ο Θ. Σοφούλης και άλλοι συνεργάτες του, μεταξύ των οποίων και ο Ζήσιμος Σιδερής, διαφεύγουν στην Ελλάδα και καταδικάζονται ερήμην σε θάνατο. Ο Βακιρτζής συμμετέχει στο κίνημα, συλλαμβάνεται και φυλακίζεται ως τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ενώ η εφημερίδα του καταδικάζεται σε οριστική παύση (αρ. φ. 144, 7 Μαΐου 1908). Μετά την αποφυλάκισή του ο ηγεμόνας Α. Κοπάσης επιχειρεί να τον προσεταιρισθεί, ώστε να συνεργασθεί στην υπό κηδεμονία και απόλυτο έλεγχό του εφ. *Νέα Σάμος*, αλλά ο Βακιρτζής αρνείται. Αντ' αυτού στο διάστημα 1908-1912 συγγράφει την *Επίτομη Ιστορία της Σάμου*, ως το 1834.

Τον Σεπτέμβριο 1912 εκδίδει την εφ. *Αιγαίον*, της οποίας ήταν ιδιοκτήτης, διευθυντής και αρχισυντάκτης. Τυπωνόταν στο ατμοκίνητο τυπογραφείο του, το οποίο μπορούσε να αναλάβει και άλλες εκτυπωτικές εργασίες: βιβλίων, περιοδικών, φιακέλων, επιστολοκεφαλίδων, διπλοτύπων, αγγελιών, ακόμη και μουσικών βιβλίων σε θυζαντινή παρασημαντική. Άλλωστε, ο ίδιος ήταν γνώστης της θυζαντινής μουσικής. Η εφημερίδα εκδιδόταν ανελλιπώς ως το 1941, οπότε και έκλεισε λόγω της ιταλικής Κατοχής. «Η αγάπη του για τη Σάμο», όπως σημειώνει ο γιος του Φωτεινός, «στάθηκε και η κυριότερη αιτία να μην αφήσει ποτέ τον τόπο του, παρόλο που του έγιναν προτάσεις να εργαστεί στην Αθήνα και αλλού». Στη διάρκεια της Κατοχής ο Βακιρτζής συνέγραψε ιστορία της Σάμου, συνέχεια της επίτομης που είχε εκδώσει το 1912. Τα

δακτυλόγραφα του (περίπου 1500 σελίδες) καταστράφηκαν μαζί με το σπίτι του στη διάρκεια του βομβαρδισμού της Σάμου από τους Γερμανούς το 1943. Στη συνέχεια διέφυγε στη Μέση Ανατολή με πολλούς άλλους Σαμιώτες. Στο Κάιρο, όπου έφτασε ως πρόσφυγας, αρθρογραφούσε στις εφ. **Φως* του Κάιρου, **Ταχυδρόμος* της Αλεξάνδρειας και *Νέος Σύνδεσμος* του Πόρτ Σάϊδ. Μετά τον πόλεμο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ξανάγραψε την ιστορία της Σάμου, έργο που παραμένει ανέκδοτο.

Ο Ι. Βακιρτζής παντρεύτηκε το 1907 την Αγγελική Σείρλη με την οποία απέκτησε τρία παιδιά, τον Φωτεινό, την Κλεονίκη που πέθανε στην Κατοχή και την Ελένη, σύζυγο Ντόρου Παπαζογλου. Διετέλεσε δραστήριο μέλος διαφόρων οργανώσεων και σωματείων. Πέθανε τον Ιανουάριο 1950. Υπήρξε συνεργάτης της εφ. **Ατλαντίς* της Νέας Υόρκης, όπου δημοσίευε άρθρα και ανταποκρίσεις από τη Σάμο με το ψευδώνυμο «Κερκετιός». Συνεργάστηκε επίσης με τη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* και την *Εγκυκλοπαίδεια* του Ελευθερουδάκη, στη συγγραφή λημμάτων που αφορούσαν τη Σάμο. Αξιόλογα επίσης ήταν τα φιλολογικά και λογοτεχνικά του ενδιαφέροντα. Εξέδωσε το *Σαμιακόν Ημερολόγιον, χρονολογικών και φιλολογικών του έτους 1904*, το *Ημερολόγιον της Πρόσδου* (1906) και το *Σαμιακόν Ημερολόγιον* (1908). Έγραψε ακόμα ποιήματα και διηγήματα εμπνευσμένα από ιστορίες του χωριού του, τα οποία εξέδωσε με τίτλο *Χωριάτικες ιστορίες*. Τέλος ασχολήθηκε και με τη μετάφραση των *Ψαλμών* του Δαβίδ. Οι μεταφράσεις του σε δημοτική γλώσσα δημοσιεύονται στην εφ. *Αιγαίον*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Δ. Βακιρτζής, *Ιστορία της Σάμου*, Σάμος 1912, σ. 7-13· Ελένη Σβορώνου, *Μικρασιατικών Ημερολόγιον 1917*, τ. 11, Σάμος 1917, σ. 122· Ν. Κιράνης, «Ιωάννης Βακιρτζής», *Σαμιακόν Ημερολόγιον 1953*, Αθήνα, έκδ. Αδελφότητα Σαμίων, 1953, σ. 6-8· μητροπολίτης Σάμου Ειρηναίος, «Επικηδείας λόγος εκφωνηθείς επί του θανάτου του Ιωάννου Βακιρτζή», *Μελετήματα Διάρφρα Επικήδειοι και επιμνημόσυνοι λόγοι*, Αθήνα 1960, σ. 197-199· Κ. Καραθανάσης, «Η φυσιογνωμία ενός νησιού», *Σαμιακή Επιδείωση*, τχ. 22-23 (1979), 88· Κ.Ι. Καλατζής, «Σαμιακή πεζογραφία», *Συμπόσιο Σαμιακής Λογοτεχνίας-Πρακτικά*, Αθήνα, έκδ. Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, 1989, σ. 199· Χρ. Λάνδρος, «Ιωάννης Δ. Βακιρτζής», *Απόλλους*, τχ. 5 (1991), 43-48· Φ. Βακιρτζής, «Ο πατέρας μου Ιωάννης Δ. Βακιρτζής», *Απόλλους*, 5 (1991), 49-52.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΝΔΡΟΣ

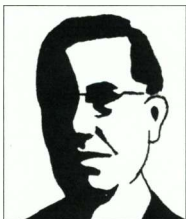
Βαλαβάνης, Γεώργιος Κ.

(Κερασούντα, 1876 - Αθήνα, 1941 ή 1943). Εκδότης, συγγραφέας. Σπούδασε στο ημιγυμνάσιο της Κερασούντας. Το 1910 ή 1911 εξέδωσε την εβδομαδιαία εφ. *Αρητιάς* που πήρε το όνομά της από το μικρό ακατοίκητο νησί απέναντι στην Κερασούντα. Μετά το 1922 εργάστηκε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο για την περίθαλψη των προσφύγων. Στον συνοικισμό Ύμηπτου Αττικής, όπου εγκαταστάθηκε μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, είχε εκλεγεί πρόεδρος της κοινότητας. Το σημαντικότερο έργο του είναι η *Σύγχρονος Γενική Ιστορία του Πόντου*, που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1925· ορισμένα αντίτυπα αναφέρουν, προφανώς εκ παραδρομής, ως συγγραφέα και τον Γεώργιο Κ. Βιολάκη, εκδότη της εφ. *Η *Παμπροσφυγκική*, όπου εκδόθηκε το βιβλίο. Δημοσίευσε άρθρα του σε ποντιακά έντυπα, όπως τα «Γαμήλια τραγούδια και έθιμα της Κερασούντας» στο π. *Ποντιακά Φύλλα* κ.ά. Ο συγγενής του εκδότη (με τον οποίο τον συγγέουν) Ιωάννης Γ. Βαλαβάνης, τύπωσε στην Αθήνα, το 1860, την πεντάπρακτη κωμωδία *Ειμαρμένης παίγνια*, το πρώτο τυπωμένο ποντιακό θεατρικό έργο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Παπαδόπουλος, π. *Χρονικά του Πόντου*, τχ. 1 (1943), 78-79, νεκρολογία για τον Γ. Βαλαβάνη.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΙΣΙΔΗΣ

Βαλάκος, Δημήτρης

(Πλωμάρι Λέσβου, c. 1870-1958<;>). Δημοσιογράφος. Τελείωσε το σχολαρχείο στο Πλωμάρι και αμέσως ξενιτεύτηκε στην Αμερική και εργάστηκε στη Νέα Υόρκη ως συντάκτης της εφ. *Ατλαντίς. Από νωρίς όμως ακολούθησε τη σο-

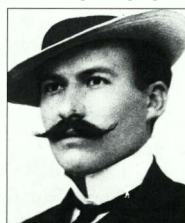
σιαλιστική παράταξη, απεχώρησε από την *Ατλαντίδα* και στη συνέχεια εξέδωσε ένα εργατικό φύλλο, την εφ. *Εργάτης*. Αργότερα εργάστηκε ως αρχισυντάκτης στο *Βήμα*, μία εβδομαδιαία εφημερίδα με σοσιαλιστικές αριστερές αρχές. Ασχολήθηκε ακόμα με την ποίηση και τις μεταφράσεις αγγλόφωνων ποιητών (Byron, Shelley, Kipling, Keats, Tennyson κ.ά.) και μάλιστα θεωρείται ένας από τους πρώτους μεταφραστές του Ε. Α. Ροε στην Ελλάδα. Η εφ. *Σάλπιγξ και το π. *Χαραυγή της Μυτιλήνης δημοσίευσαν στα χρόνια 1910-1915 πολλά ποιήματά του. Επίσης, γράφει ο Γ. *Βαλέτας ότι «μετέφρασεν πολλές σο-

σιαλιστικές πραγματείας», και, ως προς την ποίησή του, συμπληρώνει: «Είναι δημοτικιστής, αν και άρχισε με την καθαρεύουσα. Η ποίησή του έχει γνήσια λυρική πνοή και μοναδική τέχνη στη γλώσσα και στο στίχο. Βρίσκεται ως ποιητής σ' ένα προχωρημένο επίπεδο της εποχής του». Τύπωσε τη συλλογή ποιημάτων *Τραγούδια της ξενιτιάς* (Νέα Υόρκη 1912).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Βαβούδης, «Οι Λέσβιοι της Αμερικής», π. *Λεσβιακές σελίδες*, (1950), 47-63· Η. Ζιώγας, «Βαλάκος Δημήτριος», *Εγκυκλοπαίδεια Ελληνικής Λογοτεχνίας Χ. Πάτη*, τ. 2, σ. 50· Γ. Βαλέτας, «Ο Πλωμαρίτης ποιητής Δημ. Βαλάκος», π. *Πλωμαρίτικοι Αντίλαλοι*, τχ. 19-20 (Οκτ.-Νοέ. 1978), 307-308· Κ.Γ. Μίσιος, *70 ποιητικές φωνές από τη Λέσβο*, Μυτιλήνη 1987, σ. 23· του ίδιου, *Ανδολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, τ. Α', Μυτιλήνη 1998, σ. 508-510· του ίδιου, «Δημήτρης Βαλάκος, Βιογραφικά», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 1779, 19 Ιαν. 2000.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Βαλαλάς, Θωμάς

(Καστοριά, 1882-1934). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, εκδότης. Έμεινε ορφανός από μικρός και πήγε στην Κωνσταντινούπολη, κοντά στον αδελφό του που σπούδαζε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή. Παρά τη μικρή σχο-

λική του μόρφωση (τρίτη τάξη δημοτικού), άρχισε πολύ νωρίς τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία· το πρώτο του χρονογράφημα δημοσιεύτηκε στη *Νέα Εφημερίδα* της Κωνσταντινούπολης όταν ήταν μόλις 13 ετών. Εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες της Πόλης, συναναστρεφόμενος με γνωστούς δημοσιογράφους της εποχής, ενώ για ένα διάστημα έζησε στην Αθήνα, όπου τη νύχτα δούλευε ως στοιχειοθέτης και τη μέρα έπαιρνε μαθήματα υποκριτικής. Έγινε γνωστός με τα ευχυνικά χιουμοριστικά του διηγήματα που δημοσιεύονταν στο δημοφιλέστερο περιοδικό της Κωνσταντινούπολης *Απ' Όλα*, με το ψευδώνυμο «Μήτρος Καταϊκής», τα οποία εξέδωσε το 1913 και σε βιβλίο. Πνεύμα ανήσυχο, το διάστημα 1910-1914 ασχολήθηκε με τη διοργάνωση εκδρομών στα Ιεροσόλυμα (εκδίδοντας για την περίπτωση και σχετική εφημερίδα με τίτλο *Προσκυνητής*) και στο Παρίσι. Μετά την απελευθέρωση εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου εξέδωσε την εικονογραφημένη σατιρική εφ. *Το *Σκάνδαλον* (1914-1917) και έγραψε την πετυχημένη θεατρική επιθεώρηση *Του Κουτρούλη το Πανηγύρι*. Παράλ-

ληλα εξέδωσε το βραχύβιο γαλλόφωνο σατιρικό φύλλο *Le Pierrot* για τους γάλλους στρατιώτες της Στρατιάς της Ανατολής (1916) και ανέλαβε σε συνεργασία με τον Α.Σ. Βουτυρά τη σύνταξη της ιστορικής κωνσταντινουπολίτικης εφ. *Νεολόγος κατά τη διάρκεια της προσωρινής της έκδοσης στη Θεσσαλονίκη (1916-1917).

Το 1919 εγκαταστάθηκε μόνιμα στη γενέτειρά του με τη νέα επαγγελματική ιδιότητα του καπνεμπόρου. Το δημοσιογραφικό δαιμόνιο τον οδήγησε σύντομα, στις 26 Ιανουαρίου 1920, στην έκδοση της εφ. *Καστορία, που ήταν η πρώτη που κυκλοφόρησε στην πόλη. Μετά τη νίκη του Λαϊκού Κόμματος στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 ο Βαλαλάς συνελήφθη ως υποστηρικτής του Κόμματος των Φιλελευθέρων, έμεινε προφυλακισμένος επί ογδόντα μέρες και στη συνέχεια στρατεύθηκε. ενώ η εφημερίδα διακόπηκε για περισσότερο από δύο χρόνια και ξανακυκλοφόρησε τον Απρίλιο 1923.

Μετά την επανακυκλοφορία της η ανάπτυξη της *Καστορίας* ήταν ραγδαία, πράγμα που οφειλόταν στη γλαφυρή πέννα (ιδίως στο χρονογράφημα) και στις οξυδερκείς αναλύσεις του Βαλαλά, που συχνά έγραφε με τα γνωστά του ψευδώνυμα από την εποχή του *Σκανδάλου* («Το κολύβριον», «Το παιδί», «Το σκάνδαλον» κ.ά.), αλλά και στην προσέλκυση ικανών συνεργατών, μετά μάλιστα την έναρξη της εκπτώσεώς της σε ιδιόκτητα πιεστήρια. Η φιλοπατρία και η ακαταπόνητη ενεργητικότητά του είχαν ως αποτέλεσμα από το σύνολο των δημόσιων έργων που άλλαξαν την όψη της *Καστορίας* την περίοδο του Μεσοπολέμου, τα περισσότερα να έχουν τη ρίζα τους στο δικό του όραμα και τις δικές του πρωτοβουλίες, με τη βοήθεια του αδελφού του Ιωάννη, που ήταν βουλευτής και υπουργός στην κυβέρνηση του Βενιζέλου.

Για εγγραφή νέων συνδρομητών και είσπραξη των συνδρομών ο Βαλαλάς πραγματοποίησε ταξίδια στην Αμερική και σε ευρωπαϊκές χώρες και δημοσίευσε με γλαφυρό τρόπο τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις σε συνέχειες. Ο Βαλαλάς έδωσε θήμα και μεταλαμπάδευσε τα φώτα της δημοσιογραφίας στο σύνολο ουσιαστικά των καστοριανών δημοσιογράφων των επόμενων δεκαετιών. Πέθανε από ξαφράδι διαθήτη το 1934.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Καστορία*, αρ. φ. 561, 25 Φεβρ. 1934 (νεκρολογίες - βιογραφικά για τον Βαλαλά) - Σαμωδαπάπ [Θ. Παπαθωμάς], «Θωμάς Δ. Βαλαλάς», εφ. *Έρευνα*, αρ. φ. 107, 25 Φεβρ. 1934 (νεκρολογία) - Ι.Χ.Γ [κουλύορης], «Θωμάς Βαλαλάς (ως δημοσιογράφος)», εφ. *Καστοριανή*

Ζωή, αρ. φ. 60-62, 1 Αυγ. 1936 - 15 Αυγ. 1936 - Μπ. Γιάννης Μπακάλης]. «Καστοριανές μορφές. Θωμάς Βαλαλάς», εφ. *Ορεστιάς*, αρ. φ. 3433, 8 Ιουν. 1947 - 15 Ιουν. 1947 - Α. Καλαφατίδης, «Θωμάς Βαλαλάς», εφ. *Νέα Καστορία*, αρ. φ. 21-33, 11 Νοε. 1956 - 10 Φεβρ. 1957.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Βαλέτας, Γιώργος

(Άργενος Μυτιλήνης, 1907 - Αθήνα, 21 Απρ. 1989).

Τέλειωσε το δημοτικό της Άντισσας, το διτάξιο σχολαρχείο του Μυνταμάδου και το γυμνάσιο Μυτιλήνης. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1926, λίγο μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο και την ταυτόχρονη εγγραφή του στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατατάσσεται στη χωροφυλακή ως πεζός υπενωματάρχης, με τριετή θητεία. Στις 7 Απριλίου 1930, φοιτητής ακόμα, θα διορισθεί «βιβλιοφύλαξ του φοιτητικού Αναγνωστηρίου», θέση στην οποία παραμένει ως την προτεραία του διορισμού του ως καθηγητή, στις 25 Φεβρουαρίου 1935, στο Πλωμάρι, όπου διδάσκει έως τις 18 Δεκεμβρίου 1936, οπότε μετατέθηκε στο γυμνάσιο Μυτιλήνης. Εκεί θα μείνει έως τον Ιούνιο 1940. Τότε μετακινείται στο Παλαιό Φάληρο. Η Κατοχή τον βρίσκει στο γυμνάσιο Κορωπίου και στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) λογοτεχνών. Στα «Δεκεμβριανά» συλλαμβάνεται και μεταφέρεται στο στρατόπεδο «Ελ Ντάμπα» στις 3 Σεπτεμβρίου 1947 απολύεται με τις διατάξεις του Θ'/1946 ψηφίσματος «περί εξυγιάνσεως των Δημοσίων Υπηρεσιών». Επανέρχεται το 1952. Θα διδάξει ως το 1965 που απολύεται λόγω συμπληρώσεως τριαντακονταπενταετίας. Με τη σύζυγό του Ευαγγελία Μαλαμίδα απέκτησαν δύο γιους, ο ένας εκ των οποίων, ο Κώστας Βαλέτας, κατέχει λαμπρή θέση στα νεοελληνικά γράμματα, ως πεζογράφος και δοκιμιογράφος.

Ο Γ. Βαλέτας εμφανίστηκε στα γράμματα το 1925 από το π. *Λεσβιακές Σελίδες* που εξέδιδε μαζί με τους άλλους πέντε νεοσούς της τότε Λεσβιακής Άνοιξης. Την ίδια περίοδο αρχίζει να γράφει γραμματολογικά άρθρα σε τοπικά, αλλά και αθηναϊκά, έντυπα. Για το νησί, τη γραμματεία του -πέρα από τα εκατοντάδες άρθρα του, τα κατασπαρμένα σε πολλά έντυπα- θεματικά ήταν τα 14 μελετήματα που δημοσιεύθηκαν και βγήκαν και σε

Ξεχωριστά τεύχη στο π. **Ποιήμν.* υπό τον γενικό τίτλο *Νέα Λεσβιακά Γράμματα*. Με τις εργασίες αυτές ήρθαν στο φως ξεχασμένες μορφές της γραμματείας, που συντέλεσαν με το έργο τους στην πνευματική αναγέννηση της Λέσβου (Αριστείδης-Πάλπης, Υάκινθος, Καραπαναγιώτης, Κουσβής, Αναγνώστης, Λαίλιος, Καμπάς κ.ά.). Το ίδιο, μείζονος σημασίας, ήταν και η έκδοση του π. *Αιολικά Γράμματα, από τις σελίδες του οποίου ξαναζωντάνεψαν και προβλήθηκαν σε πανελλήνιο επίπεδο όλες οι πνευματικές μορφές του νησιού. Βέβαια, το σπουδαίο –αμαφισβητήτως εθνικό– έργο του ήταν οι αναστυλώσεις ή αποκαταστάσεις έργων παραγνωρισμένων μορφών της νεοελληνικής λογοτεχνίας και φυσικά, από κοντά, οι περισπούδαστες μελέτες του για τον Παπαδιαμάντη, τον Σολωμό, τον Κρυστάλλη κ.ά. Τα βιβλία του και τα ανάτυπα του ξεπερνούν τους διακόσιους τίτλους. «Είναι ένα “ιερό τέρας” στα νεότερα γράμματά μας», θα πει ο ποιητής και βαθυστόχαστος κριτικός συνοπτής του Μήτσος Τσιάμης. «για τούτο θα μένει στην ιστορία της νεοελληνικής γραμματείας ένα εαυδοπροδρομικό οραματιστή».

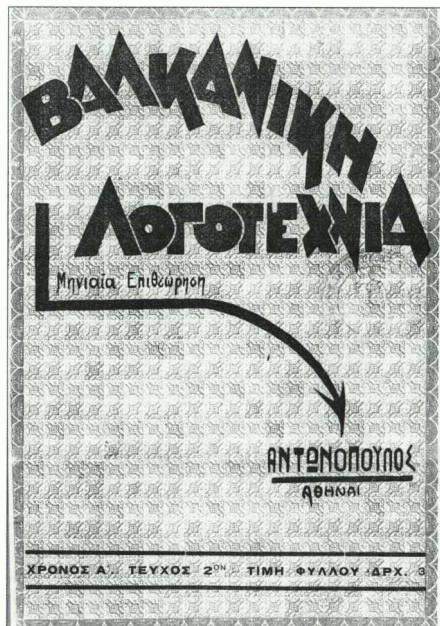
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Βιβλιογραφικά των Λεσβίων συνεργατών του Δελτίου Λεσβιακά της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών* (2001), σ. 40-48, όπου εκτενέστατη βιβλιογραφία.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Βαλκανική Λογοτεχνία

Μηνιαία επιθεώρηση, Αθήνα, Απρ. 1937 - Σεπτ. 1938, αρ. τχ. 1-12 (έτ. Α') και αρ. τχ. 1-2 (έτ. Β'). Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Λεωνίδας Αντωνόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Τριμηνιαία επιθεώρηση* (έτ. Β'). Δίστιγλο / μονόστιγλο, είκοσι σελίδων, διαστάσεων 16,5x24,5 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (αυξάνεται από το τχ. 3).

Απέβλεπε στη γνωριμία και την επικοινωνία με τους άλλους βαλκανικούς λαούς. Δημοσιεύονται κυρίως ποιήματα και πεζά από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Γιουγκοσλαβία, την Ελλάδα, τη Ρουμανία και την Τουρκία. Την ύλη συμπληρώνουν διβλιοκρισίες, ειδήσεις από την πνευματική κίνηση των βαλκανικών χωρών, καθώς και μερικά άρθρα με διάφορα θέματα, όπως οι νέες τάσεις της μεταπολεμικής τουρκικής πεζογραφίας (επισημαίνεται η στροφή της προς την κοινωνική θεματογραφία, αρ. τχ. 2), η βουλγαρική γλυπτική (αρ. τχ. 2), η βουλγαρική λογοτεχνία (αρ. τχ. 4), η γιουγκοσλαβική δραματική τέχνη (υπογραμμίζεται η συνεργασία Σέρ-

βων, Κροατών και Σλοβένων προς ένα ενιαίο εθνικό θέατρο, αρ. τχ. 4), η αλβανική νεότερη λογοτεχνία (αρ. τχ. 3 και 5). Υπάρχουν και τρία αφιερώματα: στα εικοσιπεντάχρονα της ανεξαρτησίας της Αλβανίας (αρ. τχ. 7), στη μνήμη του βούλγαρου πεζογράφου Γιορντάν Γκόφκοφ (έτ. Β', αρ. τχ. 1) και στην τουρκική λογοτεχνία (έτ. Β', αρ. τχ. 2)· ο Αβραάμ Ν. Παπάζογλου, σε άρθρο του, διακρίνει σχηματικά δύο τάσεις της μετακαμαλικής περιόδου: αυτή που είναι στραμμένη προς την ψυχολογία και αυτή που υποστηρίζει τα έργα «με δέση». Τέλος, ο Αντ. Μυστακίδης αναφέρεται στον «Παλαμά των Ρουμάνων», τον «ποιητή, απόστολο και προφήτη», τον Μιχαήλ Εμνέσκου (αρ. τχ. 8).

Πολλά από τα δημοσιευμένα κείμενα ανήκουν σε νέους άγνωστους ή ήσσονος σημασίας λογοτέχνες, ενώ άλλα σε παλαιότερους καταξιωμένους ποιητές ή πεζογράφους. Ξεχωρίζουν τα ονόματα των Αργύρη Εφραλιώτη, Κ.Π. Καβάφη, Γ. Κοτζιούλα, Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Μαρίας Πολυδούρη, Γιάννη Σκαρίμπα, Ψυχάρη κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

Χ.Α. ΚΑΡΑΓΛΟΥ

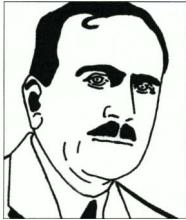
κρίσεις και κακογλωσίες», αρ φ. 51-57, 8 Μαΐου 1918 - 15 Μαΐου 1918).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*. Β', 152-158· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 321· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Γιοβάνης, σσ. 275-276, 290-292, 239-241.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Βάλλης, Μανώλης

(Πολιχίτης Λέσβου, 1869 - Αθήνα, 1943). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος. Δάσκαλος τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα στα χωριά της Γέρας, επηρεασμένος από τον Στρατή Παπαντωνίου θα γίνει ένα

από τους πρωτοπόμους του δημοτικισμού για όλο το νησί και θα πρωτοστατήσει στην ίδρυση, το 1908, του Διδακταλικού Συνδέσμου Λέσβου. Το 1910, μαζί με τον προδρομικό επίσης Δ.Π. *Αλθανό θα βγάλουν το αξιόλογο λογοτεχνικό π. *Χαραυγή που για μια τετραετία θα διπαιδαγωγήσει πνευματικά το νησί και τα απέναντι παράλια και θα είναι για τους διαμένοντες στην Αθήνα λόγιους και λογοτέχνες ένα σοβαρό δήμα προβολής τους. Το 1916, με τη δημιουργία της Εθνικής Άμυνας, θα είναι δίπλα στον Ελευθέριο Βενιζέλο, ως πρώτος διευθυντής της λεσβιακής εφ. *Ελεύθερος Λόγος (αργότερα θα διευθύνει και την εφ. *Σάλπιγξ). Πορεύεται με τον Βενιζέλο ως το 1928, έχοντας εκλεγεί και βουλευτής Λέσβου με το Κόμμα των Φιλελευθέρων από 1 Νοεμβρίου 1920 έως 22 Σεπτεμβρίου 1922.

Απογοητευμένος βαθύτατα από το «ιδιώνυμο» και τ' άλλα μέτρα με τα οποία ο Βενιζέλος τράνταζε τα δεμέλια της νεαρής Δημοκρατίας, μετακινήθηκε προς τ' αριστερά όπου και ουσιαστικά ως εκ των πράξεών του ανήκε. Την 1^η Σεπτεμβρίου 1932 μαζί με τους γιατρούς Κώστα Φριλίγγο και Παν. Περρή εκδίδουν το *Εμπρός, την πρώτη σαφώς αριστερή εφημερίδα του νησιού. Λίγο αργότερα θα την εκχωρήσουν στην οργάνωση Μυτιληνών του ΚΚΕ. Αλωνίζει, τότε, το νησί διακηρύσσοντας την αντίθεσή του στην επερχόμενη φασιστική λαίλαπα και δέβαια προκαλεί την έντονη ενόχληση των αρχών. Το 1934 εκπομπίζεται στην Σίκινο για ένα περίοδο έτος. Θα τον ξανασυλλάβουν την 4^η Αυγούστου 1936, θα τον

αφήσουν για λίγο και μετά πάλι ακολουθούν διωγμοί. Καθώς δεν είναι νέος, ως εξόριστος στον Αη-Στράτη οι καταβάλλουν.

Κατά τον Γ. Βαλέτα «στάθηκε μοναδικός αναμορφωτής της Λέσβου και άφησε πίσω του ζωντανή αγωνιστική παράδοση, τόσο με τη δημοσιογραφική δράση του όσο και με τους κοινωνικούς του αγώνες στις γραμμές του φιλελευθερισμού στην αρχή και αργότερα στις γραμμές του μαρξισμού», ενώ ο Αλέκος *Αντωνιάδης-Γιαννακός τον θεωρεί «συνειδητό κατεδαφιστή της Αλήθειας στο δρόμο». Πράγματι, ο Βάλλης υπήρξε προδρομική μορφή της Λέσβου. Πέθανε φυματικός στο νοσοκομείο «Σωτηρία». Κοντά σ' όλη την προσφορά του, ας προστεθούν και τα βιβλία του: *Κουβέντες* (1929), *Στο φως και στον αγώνα* (1936).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Γιαννακός, *Μικρή Ιλιάδα*, τ. Α', Αθήνα 1977, σ. 317-318· Γ. Βαλέτας, «Ο Πρώτος Λεσβιακός Διδακταλικός Σύνδεσμος», π. *Λεσβιακά*, τ. Η' (1983), 24· Π.Δ. Πανατζής, «Μίλος Κουντούρας», Αθήνα 1984, σ. 18· του ίδιου, «Στρατής Παπαντωνίου», π. *Λεσβιακά*, τ. 1989, σ. 290· Π. Αργυρός, *Η Χαραυγή*, Μυτιλήνη 1987· Κ.Γ. Μίσιος, «Μανώλης Βάλλης. Ο ιδρυτής του *Εμπρός*. Μια προδρομική μορφή της Λέσβου. Ο αναμορφωτής δάσκαλος, ο πρωτοπόρος δημοσιογράφος, ο λαϊκός αγωνιστής», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 799, 11 Ιουλ. 1991, και άλλη μία συνέχεια (και στο βιβλίο *Μυτιληναίοι λόγιοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 91-95): του ίδιου, «Μανώλης Βάλλης», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 1722, 5 Φεβρ. 2005· Στρατής Γιαννίκος, «Ο Μανώλης Βάλλης και η *Χαραυγή*», π. *Αιολίδα*, τχ. 6 (Ιαν.-Φεβρ. 2005), 43-45.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Βαμβακάς, Χαρίσιος

(Κοζάνη, 1877 - Αθήνα, 1952). Εκδότης, γεροϋσιαστής και δήμαρχος Θεσσαλονίκης. Μετά τις γυμνασιακές σπουδές του στην Κωνσταντινούπολη παρακολούθησε μαθήματα στη Νομική Σχολή στη Γενεύη, τα οποία ολοκλήρωσε με την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος. Δικηγόρησε στην Κοζάνη και μετά στην Κωνσταντινούπολη, όπου διακρίθηκε για την ευφυΐα, την ευλωτία και τη δραστηριότητά του για τα εθνικά ζητήματα. Τον Φεβρουάριο 1909 εκλέχθηκε βουλευτής Σερβίων και Κοζάνης στην πρώτη οθωμανική βουλή (έως τις παραινομένες των Βαλκανικών Πολέμων). Ως επικεφαλής της ελληνικής αντιπρο-

σωπίας υποστήριξε τα θέματα της ελληνικής μειονότητας, αρθρογραφώντας στην εφ. **Πολιτική Επιθεώρησης* που εξέφραζε ανεπίσημα τη μυστική πατριωτική «Οργάνωσιν Κωνσταντινουπόλεως» (1908) των Ίωνα Δραγούμη και Αθ. Σουλιώτη-Νικολαΐδη, προβάλλοντας τις θέσεις της έναντι της πολιτικής των Νεοτούρκων. Ως συνέχεια της εφημερίδας αυτής εξέδωσε για βραχύ χρονικό διάστημα την εφ. *La Tribune des Nationalités* (1912) που ασχολείτο με τις εθνότητες οι οποίες ζούσαν κάτω από την οθωμανική κυριαρχία.

Μετά τη λήξη του πολέμου δεν του επιτράπηκε η επιστροφή στην Κωνσταντινούπολη γιατί, ως απεσταλμένος του Ελ. Βενιζέλου, είχε επιχειρήσει μεγάλη περιοδεία στην Ευρώπη για τη διαφώτιση του κοινού, υποστηρίζοντας τις ελληνικές θέσεις. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και την άνοιξη του 1914 επανεξέδωσε την εβδομαδιαία γαλλόγλωσση εφημερίδα του με τίτλο *Tribune* και με την αρθρογραφία της διαφώτιζε τους συνδρομητές της στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για τις εξελίξεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και κυρίως για την εξωτερική και την εθνική πολιτική της κυβέρνησως του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο Βαρδακώστας είχε επιτύχει να αποστείλλεται η εφημερίδα του (που συνέχισε να εκδίδεται έως το 1919) σε διπλωματικές υπηρεσίες ξένων κρατών και να πληροφορεί με εγκυρότητα για τα εθνικά αιτήματα της Ελλάδας. Παράλληλα συμμετείχε σε ελληνικές διπλωματικές αποστολές στη Δυτική Ευρώπη και έλαβε μέρος στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων (1918-1919) για τις διαπραγματεύσεις της ειρήνης.

Το 1920 διορίστηκε πρώτος Γενικός Διοικητής Θράκης (αλλά αντικαταστάθηκε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου) και το 1928 εκλέχθηκε γερουσιαστής Θεσσαλονίκης και στη συνέχεια αντιπρόεδρος της Γερουσίας. Τον Δεκέμβριο 1930 εκλέχθηκε δήμαρχος Θεσσαλονίκης, όμως με πρόσχημα την αμέλεια για τα καθήκοντά του παύθηκε το 1933 από την κυβέρνηση Παναγή Τσαλδάρη και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου ιδιώτευσε. Πέθανε στις 31 Αυγούστου 1952.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Χαρίσιος Βαμβακός», εφ. *Το Βήμα*, 2 Σεπτ. 1952 *Παγκόσμιο Βιογραφικό λεξικό*, Εκδοτική Αθηνών, [Αθήνα 1984], σ. 168-169· Καλλιόπη Παπαθανάση-Μουσιούπουλου, «Η στενή σχέση του Χαρίσιου Βαμβακά με τα ιστορικά γεγονότα της Θεσσαλονίκης», *Πρακτικά Συνεδρίου Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 155-187· Κανυλλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σ. 518-531.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βαρδακώστας, Δομίνικος [Κυριάκος, ΔΟΜ]

(Γαύριο Άνδρου, 1905 - Αθήνα, 1981). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος. Καταγόταν από την Εύβοια. Σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, με δασκάλους τους Παύλο Μαδιόπουλο, Δημήτριο Γερανιώ-

τη, Δημήτριο Μπισκίνη, Επαμεϊνώνδα Θωμόπουλο, Βικέντιο Μποκατσιάμπη, Σπύρο Βικάτο και Ουμβέρτο Αργυρό. Ακόμη, σπούδασε γλυπτική με δάσκαλο τον Θωμά Θωμόπουλο, από το 1927 έως το 1934. Το 1935 αντικαθιστά τον ζωγράφο Αλέκο Κοντόπουλο, σκιτσογράφο του π. *Εβδομάς*. Ο στιχουργός Πωλ Μενεστρέλ τον συστήνει στον εκδότη μουσικών κειμένων Μιχαήλ Γαϊτάνο, ο οποίος του αναθέτει τη φιλοτέχνηση των εξωφύλλων μουσικών κειμένων που εξέδιδε. Εργάστηκε ως σκιτσογράφος σε εφημερίδες και περιοδικά της Αθήνας (1924-1937) και υπηρέτησε ως καθηγητής «Τεχνικών» σε γυμνάσια της Αθήνας, του Πειραιά και κυρίως της Άνδρου. Με το ψευδώνυμο «Ο Κος της Πλατείας» έγραφε και χρονογραφήματα στην τοπική εφ. *Η Φωνή της Άνδρου*.

Έκανε δέκα ατομικές εκδόσεις (1938, 1939, 1948, 1950, 1952, 1955, 1959, 1964, 1967, 1972) στην Αθήνα, τον Πειραιά και την Άνδρο, συμμετείχε σε ομαδικές (1932, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1936, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1981, Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών), σε μία Πανελλήνια (1973) και σε μία μεταθανάτια (1995, Κέντρο Σκίτσου Δήμου Αθηναίων). Έργα του βρίσκονται στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων και σε ιδιωτικές συλλογές. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Στη ζωγραφική του (τοπία, νεκρές φύσεις, άνθη, γυμνά, προσωπογραφίες) κινείται στο κλίμα του ακαδημαϊκού ρεαλισμού και του ιμπρεσιονισμού. Τα σκίτσα και οι γελοιογραφίες του, σκορπισμένα σε πληθώρα περιοδικών του Μεσοπολέμου, με άψογο σχέδιο, διακρίνονται για τον κριτικό κοινωνικό χαρακτήρα τους. Καλλιέργησε ιδιαίτερα την εικονογράφηση εξωφύλλων μουσικών κειμένων, όπου καθιέρωσε ένα ευαίσθητο, αναγνωριστικό του ύφους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Π. Πασχάλης, *Άνδριοι Καλλιτέχνη*, συμπληρώσεις-προσθήκες Δ. Παυλοπούλου, Άνδρος 1996, σσ. 32, 47, 48, 86-89, 103, 106 [*Ανδριακά Χρονικά*, 25], όπου και η σχετική βιβλιογραφία Δ. Παυλοπούλου, «Εικαστική παράδοση στην Άνδρο. Συμπληρώσεις και προσθήκες σε χειρόγραφο του Δ.Π. Πασχάλη, που απεικονίζει το καλλιτεχνικό δυναμικό του νησιού», *Η Καθημερινή / Επτά Ημέρες*, επιμ. Πέγκυ Κουνενάκη, 14 Ιουλ. 1996 · *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Γιάννης Μπόλης).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρδουνιώτης, Δημήτριος Κ.

(Άργος, 1847-1924). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, ιστορικός και ποιητής στα νεανικά του χρόνια. Μέλος πολυμελούς οικογένειας, μένει χωρίς ορφανός από τον πατέρα του, ειρηνοδίκης στο επάγγελμα. Αποφοίτησε από

τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1892 αρραβωνιάζεται με την Κορίννα Κούζη, κόρη παλαιάς αστικής οικογένειας του Άργους, επιστημόνων και πολιτικών, και για το γεγονός αυτό ο Σκόκος σκαρώνει και δημοσιεύει επίγραμμα στο ετήσιο *Ημερολόγιόν* του. Το 1895 νυμφεύεται την Καλλιόπη Μακαντούλια, κόρη εμπόρου του Άργους. Υπήρξε πρόεδρος για σειρά ετών του Δικηγορικού Συλλόγου Ναυπλίου, έφορος της Δημοτικής Βιβλιοθήκης και του Μουσείου του Άργους. Το 1883 εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος με την παράταξη του γιατρού Σπήλιου Καλμούχου, ανανεωτή στα δημοτικά πράγματα του Άργους. Από το 1894 γίνεται αντιπρόεδρος του τοπικού συλλόγου «Ο Δαναός» και, μετά την αποχώρησή του από αυτόν, πρόεδρος του τοπικού συλλόγου «Ιναχος» (1900- <;>).

Πολύ νωρίς, παράλληλα με τη δικηγορία όπου διακρίθηκε, άσκησε τη δημοσιογραφία ως βασικός συντάκτης ή και εκδότης σειράς τοπικών εφημερίδων. Από το 1869 είναι ο συντάκτης της ναυπλιακής εφ. *Η *Αργολίς*, από το 1885 ο συντάκτης της εφ. **Δαναός* του Άργους, των εφ. *Άργος* (1889) και **Ιναχος* (1900-1903). Στη βιβλιοθήκη του συλλόγου «Ο Δαναός» βρίσκεται βιβλιοδετημένος τόμος με φύλλα τοπικών εφημερίδων όπου ο Βαρδουνιώτης προκαταρκτικά έχει γράψει ιδιοχειρώς: «πλήρης σειρά των υπ' εμού συνταχθέντων φύλλων». Δημο-

σιογράφησε σποραδικά σε αθηναϊκά φύλλα, ενώ έως τον θάνατό του έδινε τακτικά άρθρα, κυρίως ιστορικού περιεχομένου, σε μηνιαία, κυρίως αθηναϊκά περιοδικά και σε ετήσιες εκδόσεις, όπως σε ποικίλα *Ημερολόγια* της εποχής. Άρθρα του νομικού περιεχομένου έχουν εντοπιστεί σε νομικά περιοδικά.

Αν και πολιτικά εμφανίζεται ενίοτε αντιφατικός, στις μεγάλες πολιτικές αναμετρήσεις του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα (τρικουπικοί-αντιτρικουπικοί, βενιζελικοί-φιλοβασιλικοί), από τα γραπτά του αναδύεται ένα πνεύμα θαρραλέο και μαχητικό, προοδευτικό με τα μέτρα της εποχής, ανήσυχο και πολυσχιδές, έντιμο με συνέπεια λόγων και πράξεων. «Σφράγισε» τον Τύπο της Αργολίδας, όπως «σφράγισε» και την κοινωνία του Άργους, ενώ μαζί με τον Δημοσθένη *Δεσμίνη υπήρξαν οι μόνοι λόγοι της πόλης που κέρδισαν αναγνώριση στο αθηναϊκό κέντρο.

Ως συγγραφέας άρθρων και μελετών ιστορικού περιεχομένου διακρίθηκε για τη λεπτολόγα συλλογή πληροφοριών, για τη διασταύρωσή τους και τη ζωντανή σύνθεσή τους. Σύγχρονες έρευνες και συλλογή πηγών για την ιστορία του Άργους επιβεβαίωσαν την ακρίβεια των εκτιμήσεων και των αφηγήσεων του Βαρδουνιώτη. Επιπλέον στον Βαρδουνιώτη οφείλεται η διάσωση του αρχείου της οικογένειας Περρούκα και η δωρεά του στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρία, ένα αρχείο του οποίου εκκρεμεί μέχρι σήμερα η συνολική και επιστημονική κατάταξη και αποτίμηση. Ο Βαρδουνιώτης είναι δυνατό να χαρακτηριστεί ως ο «πατριάρχης» των ιστορικών ερευνών τόσο για το Άργος όσο και την ευρύτερη περιοχή του στους νεότερους χρόνους.

Η μοναδική σωζόμενη περιγραφή της κηδείας του Βαρδουνιώτη δείχνει ότι ήδη στα 1924 η λήθη είχε καλύψει το έργο και τη δράση του για το Άργος. Μόλις μετά το 1978 το όνομα και το έργο του ξαναήλθαν στην επιφάνεια, με αφορμή τον αγώνα για τη διάσωση των Στρατώνων Καποδίστρια στο Άργος: οι αναφορές του Βαρδουνιώτη για την ιστορικότητα του κτηρίου αποτέλεσαν το έναυσμα νέων ερευνών, ενώ ήρθε στην επιφάνεια η ζωή και η δράση του.

Τα κυριότερα έργα του, που εκδόθηκαν αυτόνομα, είναι: *Η αφηνιάς Κορίνθου, ήτοι ιστορία της αρχαίας Κορίνθου* (Αθήνα 1896), *Η καταστροφή του Δράμαλη* (Τρίπολη 1913), *Φρόνη* (Αθήνα

[1916]). Σημαντικά άρθρα του που δημοσιεύθηκαν σε αθηναϊκά περιοδικά μεταξύ άλλων είναι: «Η εν Άργει σφαγή του 1833», «Εδουάρδος Μάσων και Μπουμπουλίνα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Λογοθέτης, *Δημήτριος Βαρδουνιώτης*, Αθήνα 1928· αφιέρωμα του π. Ηραΐα του Άργους, τχ. 16 (Α.πρ. 1939)· Σπ. Παναγιωτόπουλος, «Δ. Βαρδουνιώτης, ο ιστορικός, η ζωή και το έργο του», *Φιλολογική Προσκορνιά* 1960· Β.Κ. Δωροβίνης, «Δημήτριος Βαρδουνιώτης, ο άνθρωπος, ο πολίτης, ο συγγραφέας», ανακοίνωση στο Β' Διεθνές Συνέδριο Πελοποννησιακών Σπουδών, Πάτρα, Μάιος 1980· Κ. Δανούσης, «Δημ. Κ. Βαρδουνιώτης (1847-1924): πρώτη συμβολή στην αποδελτίωση της εργογραφίας του», π. *Αναγέννηση* (Άργος), Δεκ. 1994. Ο Β.Κ. Δωροβίνης έχει καταρτίσει αρχείο για τον Δ. Βαρδουνιώτη, που περιλαμβάνει βιογραφικά και σχέσεις του με πρόσωπα, τη δράση του εκτός δημοσιογραφίας, πρωτότυπα ή φωτοαντίγραφα έργων και άρθρων του και άρθρα, εκτιμήσεις και κρίσεις για τον ίδιο και το έργο του, καθώς και συλλογή φωτογραφιών.

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΔΩΡΟΒΙΝΗΣ

Βαρελάς, Ανδρέας

(Βερσοβά Αιγιάλειας, 1906 - Αίγιο, 1990). Τυπογράφος, δημοσιογράφος, εκδότης. Έμαθε τη δημοσιογραφία με πρακτικό τρόπο. Μετά την αποστράτευσή του, στα χρόνια του Μεσοπολέμου είχε την τύχη να εργαστεί ως τυπογράφος (1928-1940) στην εφ. *Έρευνα και ήδησε κοντά στη μεγάλη δημοσιογραφική σχολή του Ανδρέα *Φιλιππίδου και των κορυφαίων συνεργατών του Μιχ. *Ροδά, Μένη Κυδώνη, Αρίστου Σταυρόπουλου και πολλών άλλων.

Διακρίθηκε ως εκδότης αλλά και ως τολμηρός και θαρραλέος αρθρογράφος στην εφημερίδα του Ο *Αιγιώτης. Είχε άποψη για όλα τα θέματα και ζητήματα της Αιγιάλειας, την οποία και διατύπωνε σε κάθε φύλλο με καυστικά σχόλια, υπό τον τίτλο «Απόψεις» και με τακτική οξύτατη αρθρογραφία.

Η αγωνιστική του αρθρογραφία δεν γνώριζε φραγμούς ούτε δικαστικές περιπέτειες. Είχε καταδικαστεί σε φυλακίσεις καθώς και κατασχέσεις περιοριστικών στοιχείων για άρθρα του εναντίον των βουλευτών Αιγιάλειας Πάνου Σωτηρόπουλου (1948) και Γεωργίου Σακελλαρόπουλου (1964) και εναντίον του δημοτικού συμβούλου Χρήστου Φωτόπουλου (1956).

Το κύριο άρθρο του, σε μεγάλη έκταση (συνήθως κάλυπτε το 1/3 της πρώτης σελίδας), παρ' όλες τις ατέλειές του (πλαταιασμούς και επαναλή-

ψεις) ήταν το χαρακτηριστικό γνώρισμα της εφημερίδας του. Ο Βαρελάς έγραφε πάντα με περισιτή τόλμη και οξυδερκή κρίση. Βασιζότανε στην πειστικότητα των επιχειρημάτων του και διακρινότανε για το νευρώδες τόνο και ύφος. Παρ' όλο που δεν είχε ολοκληρώσει την εγκύκλια εκπαίδευση (Γυμνάσιο), είχε αληθινό ταλέντο το οποίο αναπλήρωνε τις ελλείψεις σπουδές του.

Πέθανε στις επάλξεις της δημοσιογραφίας το 1990 (8 Μαΐου) και ενώ το τελευταίο φύλλο του *Αιγιώτη* (10 Μαΐου 1990) βρισκόταν στο τυπογραφείο. Στις 14 Ιανουαρίου 1990, στην αίθουσα του κινηματογράφου «Σοφία» στο Αίγιο, ο Ανδρέας Βαρελάς σε ειδική εκδήλωση τιμήθηκε από την ΟΥΝΕΣΚΟ Ελλάδας για τη συμπλήρωση 45 χρόνων στην πρωτοπορία της ελληνικής επαρχιακής δημοσιογραφίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άγγ. Οικονόμου – Τιμόθεος Κιλίφης – Γ. Ανδρικόπουλος, «Κείμενα για Ανδρ. Βαρελά», εφ. *Αιγιώτης*, 17 Μαΐου 1990, 7 Ιουν. 1990 και 14 Ιουν. 1990· Γ. Ανδρικόπουλος, «Εφημερίδες του Αιγίου. Ο Τύπος της Αιγιάλειας», π. *Η Σχέδια της Αιγιάλειας*, τχ. 7 (Πάσχα 2000), 29-49· *Λεξικόμα Εν Αίγιο: 1900-1970*, Αίγιο, έκδοση σωματίου «Πολυτεχνείο», 2001.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Βαρίκας, Βάσος

(Αϊδίνη Μικράς Ασίας, 1912 - Αθήνα, 1971). Κριτικός λογοτεχνίας, κριτικός θεάτρου, γραμματολόγος, δημοσιογράφος. Στα πρώτα παιδικά χρόνια του έζησε στην Κάρπαθο, από όπου και η καταγωγή του. Στην Αθήνα εγκατα-

στάθηκε το 1923 και σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μετείχε ενεργά στο φοιτητικό κίνημα με παρατάξεις της Αριστεράς. Ταυτοχρόνως (1929) άρχισε να δημοσιεύει (π. *Ολυμπιακά*, *Νέοι Πρωτοπόροι) ποιήματα και πεζά, αλλά και άρθρα για τη λογοτεχνία (π. *Λιτωμός*), όπου εφαρμόζε με ευστοχία την υλιστική μέθοδο ερμηνείας της λογοτεχνίας. Το 1931 ήταν ηγετικό στέλεχος της Σοσιαλιστικής Παρατάξεως στο Προσφυγικό Κόμμα της Ελλάδος, ιδεολογικό όργανο της οποίας ήταν το π. *Πολιτικά Φύλλα* (1930-1931), με διευθυντή τον μετέπειτα πολιτευτή Ιωάννη Μελά. Στα *Πολιτικά Φύλλα*, όπου έγραφαν επίσης η Γαλάτεια Καζαντζάκη, ο Αμιλίους *Χουρμούζιος και ο

Γεώργιος Ρούσσος, εμφανίστηκαν τα πρώτα σημαντικά κριτικά κείμενα του (όπως η από δέση αρνητική κριτική για τη *Στροφή* του Γιώργου Σεφέρη), αλλά και αρκετές καθαρά πολιτικές αναλύσεις του, όπως για το «Δωδεκανησιακόν» και το «Δημοσιούπαλληλικόν» ζήτημα (αρ. τχ. 3 και 4). Τον επόμενο χρόνο, παρά τη νεαρή ηλικία του εκλέχθηκε γραμματέας της Επιτροπής Γενικής Αμνηστίας, οργανώνοντας απεργιακές κινητοποιήσεις που στρέφονταν εναντίον της κυβερνητικής πολιτικής του Ελευθέριου Βενιζέλου για το εργατικό ζήτημα.

Το 1934 άρχισε να συνεργάζεται με τον εκδοτικό οίκο Γκοδόστη και το 1935 ανέλαβε υπεύθυνος σύνταξης του Μηνιαίου Βιβλιογραφικού-Κριτικού Δελτίου του *Το Χρονικόν του Βιβλίου* (αρ. τχ. 1-6, Νοε. 1935 - Μάιος 1936), με εκτεταμένη ενημέρωση πάνω στην τρέχουσα εκδοτική κίνηση. Με την αναστολή εκδόσεως του *Χρονικού του Βιβλίου*, λόγω της επιβολής λογοκρισίας από το καθεστώς του Ιωάννη Μεταξά, ο Βαρίκας στράφηκε προς την ολοκλήρωση τριών μελετών του για την μετά το 1900 λογοτεχνία: των μονογραφιών *Ο ποιητής Κώστας Βάρναλης* (1936, 21978) και *Κ.Γ. Καρυωτάκης. Το δράμα μιας γενιάς* (1938, 21978: με εισαγωγή Αλ. Ζήρα) τις οποίες ετοιμάζε από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1930. Επίσης, τον ιστορικό σχεδιάγραμμα *Η Μεταπολεμική μας Λογοτεχνία* (1939, 21979: με εισαγωγή Αλ. Αργυρίου) που εξέδωσε μετά την ολιγόμηνη (Μάρτ. 1938 - Οκτ. 1939) παραμονή του στο Παρίσι, όπου και είχε αποσταλεί από τον Αιμίλιο Χουρμούζιο ως ανταποκριτής της εφ. *Η *Καθημερινή*, παρακολουθώντας εκεί, παράλληλα, μαθήματα Αισθητικής και Ιστορίας της Τέχνης.

Η σύντομη παραμονή του στη Γαλλία, τη στιγμή του δριάμβου των ολοκληρωτισμών σε όλη την Ευρώπη, ενίσχυσε τον σκεπτικισμό του για την φερεγγυότητα των πολιτικών ιδεών και συστημάτων και επέδρασε καταλυτικά στις πολιτικές του πεποιθήσεις. Ήδη το 1937 τα κριτικά του κείμενα στο π. *Νεοελληνική Λογοτεχνία* και αργότερα, το 1944, στα π. *Φιλολογικά Χρονικά* και *Καλλιτεχνικά Νέα* απηχούν την απεμπλοκή του από τις σχηματοποιήσεις της λενινιστικής θεωρίας για την τέχνη. Αμέσως μετά τον πόλεμο προσελήφθη στην εφ. *Τα *Νέα*, ως γραμματέας συντάξεως και φιλολογικός συνεργάτης (1945-1955), στη συνέχεια εργάστηκε ως πολιτικός συντάκτης και κρι-

τικός θεάτρου (1955 κ.έ.) και ως τον θάνατό του διατέλεσε στην ίδια εφημερίδα αρχισυντάκτης και διευθυντής συντάξεως.

Ταυτόχρονα, από το 1955, συνέχισε να κάνει κριτική βιβλίου στην εφ. *Το *Βήμα*, ενώ δημοσιεύτηκαν και αρκετά κριτικά του στο π. *Ο *Ταχυδρόμος*. Παρόμοια δραστηριότητα είχε και στο ΕΙΡ (Εθνικόν Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, 1951-1967), όπου αρχικά ήταν συντάκτης και μετά το 1962 προϊστάμενος της διεύθυνσης ειδήσεων, συμμετέχοντας σε ραδιοφωνικές εκπομπές αποτίμησης της λογοτεχνικής κίνησης. Μεταπολεμικά δημοσίευσε μελέτες και άρθρα του στα π. **Νέα Εστία*, **Καινούρια Εποχή* λήμματα για ποιητές και πεζογράφους στο εξάτομο *Λεξικό των Έργων* δοκίμια στο δίτομο *Πανόραμα των Συγχρόνων Ιδεών* (1958). Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ, της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών και στο διάστημα 1955-1965 γενικός γραμματέας της επιτροπής απονομής Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων. Μεταθανάτια, με το γενικό τίτλο *Συγγραφείς και Κείμενα* εκδόθηκαν πέντε τόμοι όπου συγκεντρώθηκε μια ευρεία επιλογή των βιβλιοκρισιών του στις εφ. *Τα Νέα* και *Το Βήμα*: Α', 1961-1965 (1975)· Β', 1966-1968 (1980)· Γ', 1969-1971 (1987)· Δ', 1955-1959 (2003)· Ε', 1945-1956, 1960 (2004)· οι δυο τελευταίοι με εισαγωγή και εκδοτική φροντίδα του Αλέξη Ζήρα.

Ο Βαρίκας έγινε ευρύτερα γνωστός ως λογοτεχνικός κριτικός στα μεταπολεμικά χρόνια, επικουρούμενος και από το γεγονός της συνεργασίας του με έντυπα υψηλής κυκλοφορίας και έγκυρης γνώμης. Αν και στα άρθρα και στις κριτικές του δεν είχε δυνατότητα αναλυτικής παρουσίας, κάτι που ανέκοψε τις αρχικές του προοπτικές για μεγάλους κύκλους μελετών, οι κρίσεις του για μια εκτεταμένη χρονική περίοδο (1945-1971) ήταν ένα είδος κανόνα για λογοτέχνες και λόγιους. Ουσιαστικά, αν γίνει αποδεκτός ο παιδαγωγικός χαρακτήρας των κειμένων του, διέπλασε τρεις γενιές αναγνώστων. Η διαυγής επιχειρηματολογία, η έλλειψη εμπάδειας στην ανάπτυξη των θέσέων του, η απουσία φιλολογικής πόζας αλλά και η προσήλωση στις αισθητικές και ηθικές του αρχές, δημιούργησαν συν τω χρόνω μια αίσθηση οικειότητας με τους αναγνώστες του. Και όπως ορισμένοι άλλοι κριτικοί (Ανδρέας Καραντώνης, Αιμ. Χουρμούζιος), είχε ένα σταθερό κοινό, εξοικειωμένο με την οπτική του, που τον παρακολουδούσε ανελλι-

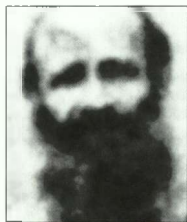

πώς. Παρά το ότι στην ίδια περίοδο η κριτική του μέθοδος είχε αποσπαστεί εντελώς από θεωρητικό κείμενο αναζητούσε πάντοτε και τους κοινωνικούς προσδιορισμούς του. Ενδιαφερόταν για το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο κυοφορήθηκε ένα έργο και συχνά διατύπωνε την παρατήρησή πως οσοδήποτε και αν οι προϋποθέσεις δημιουργίας του ήταν απροσδιόριστες, στην τελική του μορφή ένα ποιητικό ή αφηγηματικό κείμενο εξέφραζε το διάλογο του συγγραφέα του με το πνεύμα της εποχής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κλέων Παράσχος, π. *Νέα Εστία*, τχ. 223 (1 Απρ. 1936), 516-517· Κ.Θ. Δημαράς, εφ. *Ελευθερον Βήμα*, 21 Φεβρ. 1938· Α. Καραντώνης, «Βάσος Βαρίκας», π. *Ραδιοηλεκτροσραση*, τχ. 90 (1118), 88· [Αφιέρωμα στον Β.Β.] π. *Καινούρια Εποχή*, (Ανοιξη-Καλοκαίρι 1976)· Μάριο Βίττι, εφ. *Φιλολογική Καθημερινή*, 17 Μαΐου 1979· Τάκης Μενδράκος, π. *Διαβάζω*, τχ. 21 (Ιουν. 1979), 74-75· Αλ. Αργυρίου, εφ. *Το Βήμα*, 21 Μαρτ. 1980· Αλ. Ζήρας, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 2, 1984, σ. 189· Κ. Γεωργουσόπουλος, *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, τ. 13, 1984· Ελισάβετ Κοτζιά, «Ένας πανίσχυρος κριτικός», εφ. *Η Καθημερινή*, 30 Μαΐου 2004· Αιμιλία Κάραλη, π. *Διαβάζω*, τχ. 453 (Ιούλ.-Αυγ. 2004), 91-93.

ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ

Βαρλαάμ, Ιερώνυμος

(Λάρνακα, 1849-1915). Εκπαιδευτικός, λόγιος και δημοσιογράφος. Αποφοίτησε από το Ιταλικό Ινστιτούτο της Κύπρου και συνέχισε τις σπουδές του στην Ελληνική Σχολή Λάρνακας. Φοίτησε μετά για δύο χρόνια (1877-1879) στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, την οποία όμως αναγκάστηκε να εγκαταλείψει για οικονομικούς λόγους.

Εργάστηκε ως δάσκαλος παραδίδοντας μαθήματα σε σπίτια πλούσιων οικογενειών. Στη συνέχεια πήγε για ένα χρόνο στην Αλεξάνδρεια. Από το 1880-1882 υπηρέτησε ως διδάσκαλος στο χωριό Μύρτου και κατόπιν ως καθηγητής ελληνικών στη Λατινική Σχολή της Λάρνακας για πολλά χρόνια. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά της Κύπρου, δημοσιεύοντας μελέτες και φιλολογικά κείμενα. Το 1909 και για ένα χρόνο (15

Φεβρ. 1909 - 15 Φεβρ. 1910) εξέδιδε στη Λευκωσία το μηνιαίο φιλολογικό π. *Κόσμος*, το πρώτο του είδους του στην Κύπρο.

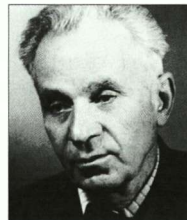
Υπήρξε άριστος φιλόλογος, βαθύς γνώστης των αρχαίων ελληνικών γραμμάτων και μεταφραστής φιλολογικών έργων από την αρχαία ελληνική και την ιταλική γλώσσα. Διακρίθηκε ως δεινός συγγραφέας. Συνέγραψε επιγράμματα στην ομηρική διάλεκτο, πινδαρικές ωδές, επιγράμματα στην αρχαία ελληνική, επιτάφιας λόγους και πεζά στην αττική διάλεκτο και μετάφρασε τραγωδίες και άλλα ελληνικά κλασσικά έργα.

Υπήρξε για σειρά ετών συνεργάτης και ανταποκριτής από την Κύπρο των ελληνικών εφ. *Κλειώ και *Νέα Ημέρα της Τεργεστής. Ασχολήθηκε και με τη λαογραφία και συνέλεξε σημαντικό λαογραφικό υλικό, το οποίο διέδωσε στον Αθανάσιο Σακελλάριο για περίληψη στα *Κυπριακά*. Το 1892 εξέδωσε στη Λάρνακα το πρώτο του βιβλίο το οποίο ήταν η ελληνική μετάφραση του ιταλικού *Ο Βολεσλάος ή ο Κλέπτης των Ανακτόρων*. Τον επόμενο χρόνο εξέδωσε σε ελληνική μετάφραση το ιταλικό μυθιστόρημα *Η Μνηστή του Μαρωνίτου*. Συνέγραψε επίσης *Λεξικόν των Συνωνύμων της Ελληνικής Γλώσσης μετηνεγγμένων εις την Λατινικήν, Ιταλικήν, Γαλλικήν και Αγγλικήν*, το οποίο όμως έμεινε ανέκδοτο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άντρος Παυλίδης, λ/α «Βαρλαάμ Μ. Ιερώνυμος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Γ', Λευκωσία 1985, σ. 150-151· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 39.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Βάρναλης, Κώστας

(Πύργος Ανατ. Ρωμυλίας / Μπουργκάς Βουλγαρίας, 1883 - Αθήνα, 1974). Ποιητής, συγγραφέας, μεταφραστής, κριτικός και δημοσιογράφος, από τις πιο σπουδαίες φυσιογνωμίες της κοινωνικά προσαρμοσμένης λογοτεχνίας

στην Ελλάδα. Το πραγματικό επώνυμό του ήταν Μπουμπούς. Αφού τελείωσε το γυμνάσιο στη Φιλιππούπολη μετέβη στην Αθήνα (1902), όπου συνδέθηκε με το δημοτικιστικό κίνημα και σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διορίστηκε ελληνοδιδάσκαλος στην Αμαλιάδα

(1909) και κατόπιν σχολάρχης, διαδοχικά σε Αργαλαστή Πηλίου, Μέγαρο, Κερατέα και Πειραιά. Την περίοδο 1919-1922 βρέθηκε στο Παρίσι με υποτροφία για σπουδές φιλολογίας και αισθητικής. Μετεκπαιδεύτηκε στο Διδασκαλείον Μέσης Εκπαιδύσεως, που διηύθυνε ο Δημ. *Γληνός, με τον οποίο συνδέθηκε με στενή φιλία. Ο Γληνός τον κάλεσε να διδάξει στην Παιδαγωγική Ακαδημία (1924-1925), την οποία είχε ιδρύσει ο ίδιος. Μετά την οριστική απόλυσή του από την εκπαίδευση το 1925 αναγκάστηκε να στραφεί επαγγελματικά στη δημοσιογραφία για βιοπορισμό. Σημαντικότερα έργα του: *Το φως που καίει* (1^η έκδ. 1922, ως «Δήμος Τανάλιας», 2^η έκδ. ξαναπλασμένη 1933), *Σκλάβοι πολιορκημένοι* (1927), *Η αληθινή απολογία του Σωκράτη* (1931).

Συνεργάστηκε τακτικά ή περιστασιακά, ως ποιητής, μεταφραστής, κριτικός και δοκιμιογράφος με πάρα πολλά έντυπα. Το πρώτο ποιήμα του εμφανίστηκε στο π. *Νουμάς το 1904. Η παρουσία του τα χρόνια έως το 1925 ήταν κυρίως με την ιδιότητα του ποιητή. Ανήκε στην ιδρυτική ομάδα (Ν. Καρβούνης, Φ. Πολίτης, Μ. Αυγέρης, Ν. Λαπατιώσης) του π. *Ηγήσω (1907) και δημοσίευσε στα έντυπα *Παν* (του Άριστου *Καμπάνη), *Αγωγή, *Μαύρος Γάτος (του Γερ. Σπαταλά), *Μούσα (του Λ. Κουκούλα), *Νεολαία* (όργανο της Κομμουνιστικής Νεολαίας), *Διάνοση, *Φιλική Εταιρεία (του Φ. *Κόττογλου), καθώς και στα αλεξανδρινά π. *Γράμματα και *Νέα Ζωή. Τα χρόνια 1925-1927 θρυσκόταν στο Παρίσι, στέλνοντας ανταποκρίσεις στην εφ. *Πρόοδος*. Μελετήματα κριτικής, κείμενα αισθητικής, βιβλιοκρισίες και προδημοσιεύσεις φιλοξενήθηκαν στα π. *Αναγέννηση (1926-1928) του Δ. Γληνού, *Νέα Εστία (1927-1928), *Κοινωνική Έρευνα* (1931) του αγροτιστή πολιτικού, δημοσιογράφου και εκδότη Δημ. *Πουρνάρα, *Ο *Κύκλος* (1931) του Απ. Μελαχρινού, Τακτικός συνεργάτης της *Νέας Επιθεώρησης (περ. Α', 1928-1929) και στη συνέχεια των διαδόχων της *Πρωτοπόρων και *Νέων Πρωτοπόρων (1930 - αρχές 1935). Το 1934 η εφ. **Ελεύθερος Άνθρωπος* του Κ. *Αθάνατου φιλοξένησε (27 Σεπτ. - 1 Νοε.) τις εντυπώσεις από το πρόσφατο ταξίδι που είχε κάνει με τον Δημ. Γληνό στη Σοβιετική Ένωση. Το 1935 δημοσίευσε σε πολλές συνέχειες τα φιλολογικά απομνημονεύματά του στην εφ. *Ανεξάρτητος του Πουρνάρα. Τακτικός συνεργάτης, αρχικά ως επιφυλλιογράφος και κατόπιν ως χρονογράφος, της εφ. *Η *Πρωία*, έως το

1944 που έπαυσε την έκδοσή της. Υπήρξε συνεργάτης του *Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού* του Ελευθερουδάκη, της *Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας* του Πυρσού και του *Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας της Πρωίας*.

Στη διάρκεια της Κατοχής συμμετείχε στην ομάδα του π. *Καλλιτεχνικά Νέα*, ενώ συνεργάστηκε και με το ραδιοφωνο. Μετά την Απελευθέρωση εργάστηκε στο *Ρίζοσπάστη και το *Ρίζο της Δευτέρας*, συνεργάστηκε με τα *Ελεύθερα Γράμματα* του Δημ. Φωτιάδη (1945 και 1947), και έπειτα από το τέλος του Εμφύλιου απασχολήθηκε ως χρονογράφος στον *Προσοδευτικό Φιλελεύθερο* και την *Αυγή. Διετέλεσε μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου, της ΕΕΛ (Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών) και της ΕΣΗΕΑ. Το 1956 η ΕΕΛ τίμησε τα πενήντα χρόνια του έργου του. Την ημέρα που έμελλε να πεθάνει, η Ένωση Συντακτών του απένειμε χρυσό μετάλλιο και τιμητικό δίπλωμα. Το 1959 είχε λάβει το σοβιετικό Βραβείο «Λένιν». Το όνομά του φέρουν σύλλογοι και κινήσεις, καθώς και οδοί σε διάφορες πόλεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κλέων Παράσχος, «Σύγχρονοι Έλληνες λογοτέχνες: Κώστας Βάρναλης», *Αναγέννηση*, Β'4 (Δεκ. 1927), 147-162 [Κ. Βάρναλης], «Βάρναλης (Κώστας)», *Κοινωνολογικών και Πολιτικών Λεξικών* (Ανεξαρτήτου), Αθήνα 1933-1935, σ. 470-473· Τάσος Βουρνάς, «Τα πενήντα χρόνια του Βάρναλη», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 2 (Φεβρ. 1955), 109-113· ΕΕΛ, *Κώστας Βάρναλης: τα πενήντα χρόνια του έργου του*, Αθήνα 1957· Μ.Μ. Παπαϊωάννου, *Ο μεγάλος Βάρναλης*, Αθήνα 1958· Δ. Χατζής, «Κώστας Βάρναλης», *Αντί*, τχ. 11 (25 Ιαν. 1975), 42-43· Κ. Βάρναλης, *Φιλολογικά απομνημονεύματα* [1935], επιμ. Κ.Γ. Παπαγεωργίου, Αθήνα 1980· Γιάννης Δάλλας, «Κώστας Βάρναλης», στο *Σάτιρα και πολιτική στη νεώτερη Ελλάδα: από τον Σολωμό στον Σεφέρη*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1979· Lucia Marcheselli-Lucas, *Συμβολή στην εργογραφία Κώστα Βάρναλη: αισθητικά-κριτικά, 1911-1944*, Αθήνα [1985]· Χριστίνα Ντουλά, *Λογοτεχνία και πολιτική: τα περιοδικά της Άριστεράς στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996· Ν. Καραντηνός, «Ο χρονογράφος Κ. Βάρναλης», *Ρίζοσπάστης*, 19 Δεκ. 1999· Π. Νούτσος, «Οι αισθητικές δοκιμές του Κώστα Βάρναλη», *Το Βήμα της Κυριακής*, 19 Δεκ. 2004· Ελένη Ζούζουλα, «Κώστας Βάρναλης (1884-1974): Το φως που καίει», *Αντιπεράδεια της εκπαίδευσης*, τχ. 73-74 (Δεκ. 2004 - Φεβ. 2005), 94-98. Αφιερώματα εντύπων: *Νέοι Πρωτοπόροι*, 3^η περ., Δ'2 (Φεβρ. 1935)· *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 26 (Φεβρ. 1957)· *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 25 (Ιαν.-Φεβρ. 1975)· *Τομές*, τχ. 1 (Ιαν. 1975)· *Νέα Εστία*, τχ. 1163 (Χριστούγεννα 1975)· *Ελευθεροτυπία/Βιβλιοθήκη*, τχ. 147 (23 Μαρτ. 2001)· *Η Αυγή*, 23 Νοε. 2003.

ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΣ

Βασιλείου, Βάσος

(Αρτα, 1915 - Αθήνα, 1985). Δημοσιογράφος, πολιτικός συντάκτης και αρθρογράφος, εκδότης. Ορμητήριό του για τη δημοσιογραφία ήταν η Θεσσαλονίκη, όπου σπούδασε νομικά και φιλοσοφία και παράλληλα εργάσθηκε έως το 1941, σε διάφορα τοπικά έντυπα (*Νέα, *Αλήθεια*, *Μακεδονία*, *Φως*, *Ελληνικός Βορράς* και *Απογευματινή*), ενώ παράλληλα ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα σε κοινωνικούς τομείς και φιλολογικές εκδηλώσεις. Πέρα από την εργασία του ως συντάκτης και ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων, υπήρξε και διευθυντής του π. *Μακεδονικές Ημέρες*, όργανο των φιλολογικών κύκλων. Από το 1939 έως το 1946 υπήρξε μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης. Μετά την Κατοχή εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και, γνωστός πλέον δημοσιογράφος, εργάσθηκε, κατά καιρούς, στις εφ. *Ακρόπολις*, *Εθνος*, *Ελληνικών Αίμα*, *Απογευματινή*, *Ημέρα*, *Η Βραδυνή* κ.ά., αλλά και σε περιοδικά ως συνεργάτης. Άνθρωπος με έντονες δημοσιογραφικές ανησυχίες, εξέδωσε το 1956 την πολιτική επιδεώρηση *Σάπαρα* και το 1962 την επιδεώρηση εξωτερικής πολιτικής *Διεθνείς Σχέσεις*.

Επιτελικό στέλεχος αθηναϊκών εφημερίδων, πήρε μέρος, με μεγάλη επιτυχία, σε αποστολές στο εξωτερικό και με το αλάνθιστο κριτήριο του πολίτη πειρου πολιτικού συντάκτη και αρθρογράφου έδινε το πραγματικό στίγμα και νόημα των γεγονότων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι βρέθηκε στο επίκεντρο των γεγονότων –με διεθνείς προεκτάσεις– που σημειώθηκαν στη Βουδαπέστη, Πράγα, Παρίσι, Βουκουρέστι, Βελιγράδι, Αμπανάν, Κογκό, Παλαιστίνη, Βερόλινο και σε πολλά άλλα μέρη του κόσμου, όπου παρουσίαζαν δημοσιογραφικό ενδιαφέρον.

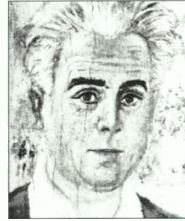
Υπήρξε συνεργάτης της ΕΡΤ (Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση), ανταποκριτής ξένων εφημερίδων, σύμβουλος και διευθυντής του υπουργείου Τύπου και Πληροφοριών, υποδιευθυντής της Γενικής Διευθύνσεως Δημοσίων Σχέσεων του Γενικού Επιτελείου Στρατού, σύμβουλος Τύπου στο Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, εκδότης της εφ. *Στρατιωτικά Νέα* καθώς και διευθυντής του Γραφείου Τύπου του Ελληνικού Συναγερμού (πολιτικό κόμμα υπό τον Στρατάρχη Αλ. Παπάγο).

Κατά την περίοδο 1967-1974 ανέπτυξε έντονη αντιδικτατορική δράση, με αποτέλεσμα να αντιμ-

τωπίσει σειρά διώξεων από το δικτατορικό καθεστώς. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας στη χώρα, το 1974, διετέλεσε υφυπουργός Πολιτισμού και Επιστημών, στην υπό τον Κων. Καραμανλή κυβέρνηση εθνικής ενότητας και στη συνέχεια βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας στην πρώτη, μετά την Μεταπολίτευση, Βουλή. Από το συγγραφικό του έργο αναφέρονται: *Χρονικό του 1941* (1941), *Ειρηνοπόλεμος* (1948), *Η Δεύτερη Οκτωβριανή Επανάσταση* (1956), *Το Πρόβλημα της Μ. Ανατολής. Το Δόγμα Μπρέσνεφ* (1969), *Φωνή επί δικτατορίας* (1974). Υπήρξε μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Γοβάνη, 1989, σ. 52-53· Γ. Αγγούρης, *Δημοσιογραφική Πορεία*, Αθήνα 2005.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΛΓΓΟΥΡΗΣ

Βασιλείου, Σπύρος [Νήφων Μπεκρής]

Γαλαξίδι, 1902/1903 - Αθήνα, 1985). Ζωγράφος, χαράκτης, σκιτογράφος, γελοιογράφος, αγιογράφος, σκηνογράφος. Με την ενίσχυση της Κοινοτήτας Γαλαξιδιού, σπούδασε ζωγραφική στη Σχολή Καλών Τεχνών της

Αθήνας από το 1921, με δασκάλους τους Αλέξανδρο Καλούδη, Βικέντιο Μποκατσιάμπη, Δημήτριο Γερανιώτη, Παύλο Μαδιόπουλο, Σπυρίδωνα Βικάτο, Γεώργιο Ροϊλό και Γεώργιο Ιακωβίδη, ενώ από το 1923 εντάχθηκε στο εργαστήριο του Νικολάου Λύττα, με τον οποίο συνδέθηκε φιλικά. Από το 1926, που αποφοίτησε, άρχισε να δίνει σκίτσο και γελοιογραφίες σε εφημερίδες και περιοδικά της Αθήνας και να εικονογραφεί κείμενα και εξώφυλλα. Τότε ξεκινά και η ενασχόλησή του με τη σκηνογραφία, όπου δημιούργησε πάνω από εξήντα σκηνικά για θεατρικά και κινηματογραφικά έργα. Το 1930 η Ακαδημία Αθηνών θράβευσε τη διακόσμηση του ναού του Αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτη. Με τα χρήματα του βραβείου ταξίδεψε στη Ρώμη και τη Φλωρεντία, όπου είδε έργα διάσημων ζωγράφων. Το 1932 δίδαξε στην Παπαστράτειο Σχολή. Το 1933 συνεργάστηκε με τον φίλο του ζωγράφο Αγήνορα Αστεριάδη, στο βιβλίο *Παιδικά σχέδια*. Το 1934 έφτιαξε το λεύκωμα *Γαλαξειδιώτικα καράβια*. Από τους τελευ-

ταίους μήνες του 1940 επιδόθηκε στη χαρακτηριστική, επίδοση που θα ενταθεί το 1941 και το 1942, συνδυασμένη με τη γραφή κειμένων από δημοτικά τραγούδια, ποιήματα του Διονυσίου Σολωμού και άλλων ποιητών. Αυτά τα χρόνια σχετίστηκε με μέλη της λεγόμενης «Γενιάς του '30». Από το 1959 δίδαξε στη Σχολή Δοξιάδη (Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο). Έγραψε και δημοσίευσε κείμενά του για καλλιτεχνικά ζητήματα σε περιοδικά και εφημερίδες. Το 1969 εκδόθηκε το αυτοβιογραφικό βιβλίο του με τίτλο *Φώτα και Σκιές*.

Έκανε πολλές ατομικές εκδόσεις από το 1929 (γκαλερί Στρατηγοπούλου) και συμμετείχε σε ομαδικές στην Ελλάδα και το εξωτερικό (1924, Ζάππειο· 1926, φρουαγιέ Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών, 1953, αίθουσα εφ. *Το Βήμα*· 1955, The Detroit Institute of Arts· 1957, Centro per la Cooperazione Mediterranea, Παλέρμο· 1957, 1958, 1959, 1961 κ.ά.). Πήρε επίσης μέρος στις εκδόσεις του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων (1932, 1934, 1936). Εκδόσεις έργων του εξακολούθησαν να οργανώνονται και μετά τον θάνατό του (1989, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης· 1993, Αίθουσα Τέχνης και Συναιλιών, Ύδρα· 1993, Βιβλιοθήκη Χαλκίδας· 1995, «Η Αθήνα του Σπύρου Βασιλείου». Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων· «Δημήτρια». Θεσσαλονίκη, 1995· 1996, Γαλαξίδι και άλλες).

Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ (Μέτσοβο), στις συλλογές της Τραπέζης της Ελλάδος, της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, της Alpha Bank, του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (Θεσσαλονίκη), των Δημοτικών Πινακοθηκών Λάρισας (Μουσείου Γ.Ι. Κατσίγρα) και Ρόδου, του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη κ.α. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, του Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών, των ομάδων «Τέχνη» και «Στάθμη», του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, πολλών κριτικών επιτροπών και του διοικητικού συμβουλίου της Εθνικής Πινακοθήκης και Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτζου.

Στη μεγάλη εύρους ζωγραφική του προχωρεί από τον ποιητικό ρεαλισμό σε έναν ιδιότυπο υπερρεαλισμό, με αναφορές στη φλαμανδική μικρογραφία, ενώ στα σκίτσα και στις γελοιογραφίες του σατιρίζει θέματα της καθημερινής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ζαχ. Παπαντωνίου, «Η ουμοριστική έκθεση», *Ελεύθερον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932 και 10 Μαΐου 1934· *Σπύρος Βασιλείου, Πολλαπλά, 1970-1985*, κείμενα Ειρήνη Οράτη, Αθήνα 2000, όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Χρύσανθος Χρήστου, *Η ελληνική ζωγραφική στον εικοστό αιώνα*, τ. 1 (1882-1922), Αθήνα 2000, σ. 240-245· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001, σσ. 483, 536.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βασιλικός, Βασίλειος

(Ριζά Χαλκιδικής, 1890 - Θεσσαλονίκη, 3 Απρ. 1977). Δημοσιογράφος, πολιτικός, συγγραφέας, Σπούδασε νομικά και υπηρέτησε ως δάσκαλος. Από το 1922 στράφηκε στη δημοσιογραφία και εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες της Θεσσαλονίκη, από τον επόμενο δε

χρόνο ήταν υπεύθυνος της *Εφημερίδος των Αγροτών*. Το 1929 εκλέχθηκε δημοτικός σύμβουλος Θεσσαλονίκης και το 1930 πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου, θέση που διατήρησε έως το 1933, όταν εκλέχθηκε βουλευτής Χαλκιδικής με το Λαϊκό Κόμμα. Επανεκλέχθηκε το 1933, το 1935, το 1936, το 1946 και το 1950 με το ίδιο κόμμα, από το οποίο αποχώρησε το 1951 και προσχώρησε στο Λαϊκό Ενωτικό Κόμμα. Το 1951 και το 1952 εκλέχθηκε βουλευτής με τον Ελληνικό Συναγερμό και το 1956 και το 1958 με την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση). Το 1946-1947 διετέλεσε υφυπουργός/γενικός διοικητής Ανατολικής Μακεδονίας και το 1955 υπουργός Βιομηχανίας. Κατά το διάστημα 1949-1958 εκλεγόταν αντιπρόεδρος της Βουλής. Μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από τον Μάιο 1926, ανέλαβε πρόεδρος της το 1927 για δύο χρόνια. Εργάστηκε στην εφ. *Μακεδονία και επί χρόνια στο *Φως. Το 1935 είχε εκδώσει στη Θεσσαλονίκη την εφ. *Χαλκιδική* και λίγο αργότερα την εφ. *Βαλκανικός Κήρυξ*. Ίδρυσε την Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Χαλκιδικής, της οποίας διετέλεσε και πρόεδρος. Έγραψε τα βιβλία: *Αστική Ιδιοκτησία*, *Η Χαλκιδική άλλοτε και τώρα* και *Το ελληνικό χωριό*. Τιμήθηκε με ανώτατα ελληνικά και Γιουγκοσλαβικά παράσημα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Μητρώο ΕΣΗΕΜΘ· Μητρώο Βουλευτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 427-430.

ΜΑΝΔΙΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βασιλικού-Τσιώμου, Μερόπη

(Θεσσαλονίκη, 1897 - 11 Νοε. 1979). Δημοσιογράφος, εκδότρια περιοδικού και πολιτικός. Αποφοίτησε από το Ανώτερο Παρθεναγωγείο της Θεσσαλονίκης. Το 1919, σε ηλικία 21 χρόνων, είχε αρχίσει να εκδίδει το *Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης*, που με μια διακοπή από το 1922 ως το 1926 συνεχίσει να εκδίδεται ως το 1932. Στο *Ημερολόγιον* δημοσιεύονται συνεργασίες σημαντικών λογίων, κυρίως από τη Θεσσαλονίκη, κατά το πρότυπο διαφόρων παρόμοιων *Ημερολογίων* της εποχής. Από το 1920 εμφανίζεται στο **Φως* με δική της γυναικεία στήλη (ίσως η πρώτη στη Θεσσαλονίκη), υπέρμαχος του φεμινισμού, ενώ λίγο αργότερα οργάνωσε μαχητικό προεκλογικό συλλαλητήριο για τα εκλογικά δικαιώματα της γυναίκας. Νυμφεύθηκε τον δημοσιογράφο και αργότερα βουλευτή και υπουργό Βασ. *Βασιλικό.

Από τη δεκαετία του 1930 θεωρείται από τις πιο σημαντικές και πιο τολμηρές γυναίκες της Θεσσαλονίκης, που ενδιαφέρεται ζωηρά όχι μόνο για τα πνευματικά ζητήματα της πόλεως αλλά και για την πολιτική και την εξέλιξη του φεμινιστικού ζητήματος. Το 1929 (Νοέ.) και για λίγους μήνες, εξέδωσε την *Εφημερίδα των Γυναικών*, «εβδομαδιαίον οργανον συντηρητικών αρχών». Το 1951, στις δημοτικές εκλογές, δεν εκλέχθηκε σύμβουλος για λίγες ψήφους, ενώ ήταν ανεξάρτητη υποψήφια στις αναπληρωματικές βουλευτικές εκλογές του 1953, αφού ο Ελληνικός Συναγερμός, με τον οποίο ο σύζυγος της εκλέχθηκε βουλευτής, υποστήριξε την Ελένη Σκούρα, που εκλέχθηκε πρώτη ελληνίδα βουλευτής και η ίδια κατέλαβε την τελευταία θέση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Ωρολογάς, «Η κ. Μερόπη Βασιλικού, η δραστηριότερα γυναίκα της Θεσσαλονίκης», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 25 Φεβρ. 1964· Γ. Αναστασιάδης, «Η γυναίκα του μέλλοντος», εφ. *Θεσσαλονίκη*/Θ 97, 6 Μαΐου 1994· Μαΐη Βασιλικού, «Η *Εφημερίς των Γυναικών*», *Καθημερινή*, 26 Φεβρ. 1995· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 447-451.

ΜΑΝΔΙΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βαφίας, Σταύρος

(Καρδάμυλα Χίου, 1912 - Ερμούπολη, 2003). Δημοσιογράφος, εκδότης και ιδιοκτήτης εφημερίδων, δήμαρχος Ερμούπολεως (1959-1972). Μέτοικος από την πατρίδα του Χίο στην Ερμούπολη, όπου ήδη από το 1829 ήταν εγκατεστη-

μένος κλάδος της οικογένειας Βαφία, σπούδασε στην Εμπορική Σχολή της πόλης, απ' όπου αποφοίτησε το 1928. Αρχικά εργάστηκε ως λογιστής σε τοπικές εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις. Η φιλοπονία και η συστηματικότητα που επέδειξε κατά την εκεί εργασία του, η καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας, η αγγλομάθειά του, τα ευρύτερα ενδιαφέροντά του και η κοινωνική του δραστηριότητα (διαλέξεις στο Λύκειο Ελληνίδων, στη ΧΑΝ / Χριστιανική Αδελφότης Νέων Σύρου κ.ά.) του εξασφάλισαν, σε πολύ νεαρή ακόμη ηλικία, τη συνεργασία του με την τοπική εφημερίδα **Θάρος*.

Η συνεργασία αυτή αναβαθμίστηκε σε τακτική αρθρογραφία (με τα αρχικά «Σ.Ι.Β.») προς το τέλος της δεκαετίας του 1930. Από το φ. 878 (15 Σεπτ. 1939) αναλαμβάνει υπεύθυνος «επί της συντάξεως». Στην ίδια δεκαετία εξέδωσε επί ένα έτος μαζί με τον λόγο συριανό ιεροδιάκονο Ευάγγελο Μονογιό (Άγγελος Σύριο) το π. *Ιερά Δήλος*. Το *Θάρος* διέκοψε την έκδοσή του κατά την Κατοχή. Με την Απελευθέρωση και μέχρι το τέλος του 1945 ο Βαφίας, λόγω της πρόσκαιρης απαγόρευσης εκδόσεως εφημερίδων με τίτλους που είχαν εκδοθεί στη διάρκεια της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, εξέδωσε νέα εφημερίδα, την **Ελευθερία*. Το 1946 επανεξέδωσε το *Θάρος*, ως ιδιοκτήτης και διευθυντής του πλέον. Καθ' όλη τη μακρά περ. Β' της έκδοσης της (1946-1982), η εφημερίδα έφερε την προσωπική του σφραγίδα. Από τον Ιανουάριο 1956 έως και τον Οκτώβριο 1958 εξέδωσε, μαζί με το ναζιότη λογοτέχνη και δημοσιογράφο Νίκο Σφουρέρα, το π. *Κυκλαδικά* (υπότιτλοι: «Γράμματα - Ιστορία - Τέχνη - Λαογραφία - Αρχαιολογία - Τουρισμός», εκδόθηκαν συνολικά οκτώ τεύχη). Συνεργάστηκε ακόμη με το π. *Σύρος* του Κώστα Γερασιμίδα και με το *Δελτίο του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Κυκλάδων*. Υπήρξε

επίσης ανταποκριτής των αθηναϊκών εφημερίδων **Ακρόπολις*, **Απογευματινή*, *Εθνικός Κήρυξ*, **Ελεύθερος Κόσμος* και του ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας).

Το 1946 διορίστηκε δημοτικός σύμβουλος της Ερμούπολης με δήμαρχο τον Ευάγγελο Σοχάκη. Αργότερα διετέλεσε γενικός γραμματέας του δήμου και εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος της πόλης το 1951 και το 1954. Ο πολύ ουσιαστικός του ρόλος στη διοίκηση του δήμου, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, οδήγησε στην υποψηφιότητά του ως δημάρχου στις δημοτικές εκλογές του 1959, στις οποίες επικράτησε με σχετική πλειοψηφία (46,40 %, έδρες 7) των αντιπάλων του Γεωργίου Βούρλη (28,90 %, έδρες 4) και Μαρίας Δουράτσου (24,70 %, έδρες 4). Δήμαρχος της Ερμούπολης εκλέχτηκε εμμέσως, από το δημοτικό συμβούλιο. Στις δημοτικές εκλογές του Ιουλίου 1964, αφού προσεταιρίστηκε αρκετούς από τους παλιούς του αντιπάλους, επανεκλέχτηκε θριαμβευτικά (60,55 %) δήμαρχος. Το δικτατορικό καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967, του οποίου ο Βαφίας υπήρξε, από την αρχή έως το τέλος, θερμός θιασώτης, τον διατήρησε στο αξίωμα. Παραιτήθηκε οικειοθελώς στις 17 Ιουνίου 1972 και έκτοτε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ως δήμαρχος Ερμούπολης ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα αναμόρφωσης της πόλης με τα κριτήρια της εποχής. Πρώιμο ευρωπαϊστής εκ πεποιθήσεως, ενέταξε προδρομικά τη μικρή Ερμούπολη στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης. Αλλά η εξέλιξη αυτή διακόπηκε με την επιβολή της απριλιανής δικτατορίας και την αποξένωση της χώρας από τη δημοκρατική Ευρώπη.

Τοποθετημένος σε όλη τη μακρά ζωή του στη Δεξιά (Αϊκό Κόμμα, Ελληνικός Συναγερμός, Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), βασιλόφρων, αντικομμουνιστής, ο Βαφίας ταυτίστηκε με το καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967, με αποτέλεσμα, η μετά τον θάνατό του (Ιούλ. 2003), τριάντα και πλέον χρόνια αφότου εγκατέλειψε το δημαρχικό του αξίωμα, απονομή σ' αυτόν τιμών από το δήμο Ερμούπολης για τις αδιαμφισβήτητες υπηρεσίες του στην πόλη να προσκρούσει σε σφοδρές αντιδράσεις. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 επανεγκαταστάθηκε στην Ερμούπολη, όπου έμεινε ως τον θάνατό του. Πριν πεθάνει δώρισε το συλλεκτικό αξίωμα τυπογραφείου του στο Βιομηχανικό Μουσείο της Ερμούπολης

και τη μεγάλη ιστορική αξία βιβλιοθήκη του στο Ιστορικό Αρχείο Κυκλάδων. Λόγιος, καλλιεργημένος, ευγενικός, αξιοπρεπής και μετριόπαθης στην κοινωνική του συμπεριφορά, παρά τις ιδεολογικές του ακρότητες, ο Βαφίας διατηρούσε θερμές σχέσεις με διανοομένους και καλλιτέχνες όλων των πολιτικών πεποιθήσεων (Κωστής *Μπαστιάς, Ρίτα Μπούμη-Παππά, Πέτρος Γλέζος, Διαλεχτή Ζευγώλη-Γλέζου, Ανδρέας Δρακάκης, Ε.Ν. Ρούσσοσ και άλλοι) και υπήρξε ζωντανή ιστορική πηγή μιας ολόκληρης εποχής της Σύρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σταύρος Ι. Βαφίας, «Το θέατρο στη Σύρα κατά την περίοδο 1887-1929 (μέσω από προγράμματα παραστάσεων)», π. *Συριανά Γράμματα*, τχ. 2 (Απρ. 1988), 139, παρουσίαση της προσωπικής του συλλογής του ίδιου. «Αναμνήσεις από τον τουρισμό της "Ελλάς"», π. *Συριανά Γράμματα*, τχ. 14 (Απρ. 1991), 119· Χρ. Λούκος – Τάνα Χιέταλα – Αγγελική Ψυλοπούλου, *Η βιβλιοθήκη Σταύρου Ι. Βαφία. Κατάλογος*, Δήμος Ερμούπολης, Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, 2001· επίσης την υδρογραφία στην εφ. *Αποψη* Σύρου, αρ. φ. 103-112, 5 Σεπτ. 2003 - 9 Ιαν. 2004, καθώς και στην εφ. *Κοινή Γνώμη*, αρ. φ. 1273, 17 Νοε. 2003.

ΜΑΡΚΟΣ Δ. ΦΕΡΡΗΣ

Βαφόπουλος, Γ.Θ.

(Γευγελή, 1903 - Θεσσαλονίκη, 1996). Λογοτέχνης, εκδότης. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη ως πρόσφυγας το 1916. Μην έχοντας τις οικονομικές δυνατότητες δεν μπόρεσε να συνεχίσει τις σπουδές του στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διετέλεσε μαζί με τον Κώστα Κόκκινο διευθυντής του λογοτεχνικού π. **Μακεδονικά Γράμματα* (περ. Β', 1924) και για ένα χρόνο διευθυντής του π. *Μακεδονικές Ημέρες* (1939). Από το 1932 εργάστηκε ως δημοτικός υπάλληλος και το 1938-1939 δημιούργησε τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, της οποίας υπήρξε διευθυντής ως το 1963. Μεταπολεμικά ίδρυσε το Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο. Υπήρξε αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και επίτιμος διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Από τους σημαντικότερους ποιητές της Ελλάδας μετά το 1931, έγραψε επίσης δεκα-

τρικά έργα, μελέτες για λογοτεχνικά δέματα και λογοτεχνες, καθώς και αρκετά βιβλία για τις διβλίοιθρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδοικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 85-86· Αλ. Αργυρίου (επιμ.), *Η ελληνική ποίηση: νεωτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου*, Αθήνα 1979, σ. 174-175· Θ. Παπαδυνασόπουλος, *Γ.Θ. Βαρόπουλος: Γράμματα σ' ένα φίλο*, Θεσσαλονίκη, 2000, σ. 133-165.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Βεζιρτζόγλου, Μιχαήλ

(Αρκαδιούπολη, 1899 - Δράμα, 1981), Δημοσιογράφος, εκδότης, πολιτευτής, Σπούδασε στο ελληνικό γυμνάσιο Αδριανούπολης. Μετά την αποφοίτησή του, το 1920, κατατάχθηκε στο στρατό και απολύθηκε το 1923. Την επόμενη χρονιά, στις 14 Μαΐου 1924, άρχισε να εργάζεται στη φιλοβενιζελική εφημερίδα της Δράμας **Θάρρος*, ως διαχειριστής και μετά από μερικούς μήνες, στις 5 Φεβρουαρίου 1925, έγινε ιδιοκτήτης και διευθυντής της. Λίγες μέρες μετά την αποτυχία του κινήματος του Ελ. Βενιζέλου, στις 12 Μαρτίου 1935, συνελήφθη από τις αστυνομικές αρχές, κακοποιήθηκε και φυλακίστηκε. Επανεξέδωσε την εφημερίδα του στις 1 Ιανουαρίου 1936, αλλά σύντομα σταμάτησε και πάλι η έκδοσή της λόγω της δικτατορίας του Ι. Μεταξά.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η Κατοχή δεν του επέτρεψαν να επιχειρήσει την επανέκδοση του *Θάρρους*. Εξέδωσε ξανά την εφημερίδα του στις 24 Μαρτίου 1946 και παρέμεινε η ψυχή της ως τις 30 Νοεμβρίου 1980. Παράλληλα, ασχολήθηκε με την πολιτική και εκλέχτηκε τρεις φορές βουλευτής Δράμας με το Κόμμα Φιλελευθέρων. Συγκεκριμένα, διετέλεσε βουλευτής στις εξής περιόδους: 26 Ιανουαρίου - 4 Αυγούστου 1936, 5 Μαρτίου 1950 - 30 Ιουλίου 1951 και 9 Σεπτεμβρίου 1951 - 10 Οκτωβρίου 1952. Επίσης, υπήρξε πρώτος αντιπρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Δράμας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Κ. Πασχαλίδης, *Η Δράμα 7000 χρόνια. Μελέτες για την πόλη και την περιοχή της*, Προϊστορία - ιστορία - πολιτισμός, Δράμα 1997, σσ. 287-288, 294.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Βείσσυ, Ελί

(<> - <>). Δημοσιογράφος και εκδότης εβραϊκών εφημερίδων. Υπάλληλος του Γραφείου Τύπου Θεσσαλονίκης, αμέσως μετά την απελευθέρωση της πόλης, εργαζόταν ως διερμηνέας, και υπεύθυνος για την παρακολούθηση του τοπικού ξενόγλωσσου Τύπου. Εξέδωσε μαζί με άλλους το περιοδικό-εβδομαδιαία εφημερίδα *Εσπεράντζα* (1915-1920) του οποίου ήταν και αρχισυντάκτης και εργάστηκε ως δημοσιογράφος σε διάφορες γαλλόγλωσσες (*Λ'Οπινιόν / L'Opinion*) και εβραϊκές εφημερίδες. Επίσης εμφανίζεται ως συνεκδότης με τον Μεντές **Μπεζαντόσι* στην ημερήσια εφ. *Ελ Πουέβλο* (*El *Pueblo*, 1917) που υποστήριζε την αφομοίωση των Εβραίων, καταδικάζει τον αντισιμιτισμό και ταυτόχρονα υπερασπίζονταν τα δικαιώματα των Εβραίων. Αναφέρεται επίσης ως εκδότης ή συντάκτης των εβραϊκών εφ. *Εσπεράντζα* (*Esperanza*) και *Αζιόν* (**Accion*) με τις οποίες υποστήριζε σιωνιστικές θέσεις. Αργότερα εξέδωσε την καθημερινή πρωινή εφ. *Μεσσαζέρ* (*Messenger*, 1935) που παύθηκε από τους Γερμανούς αμέσως μόλις άρχισε η Κατοχή. Ο Βείσσυ εκμεταλλεύτηκε τη γλωσσομάθειά του (γερμανικά και γαλλικά εκτός από τα εβραϊκά, τα τούρκικα και τα ελληνικά), οργάνωσε ομάδα από έγκριτους Εβραίους και συγκέντρωνε πληροφορίες που τις μετέδιδε με διάφορους τρόπους στο Κάιρο. Το 1944 συνελήφθη ως Εβραίός και στάλθηκε σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως (Αουσιτς) όπου δανατώθηκε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός Τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, 1999· Κωνδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 459-461· Θ. Βερέμης - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, *Οι Έλληνες Εβραίοι. Στοιχεία της ιστορίας τους μέσα από τα διπλωματικά και ιστορικά έγγραφα του Υπουργείου Εξωτερικών*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2000 (αγγλικά έκδ. 1998).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βελζεβούλι

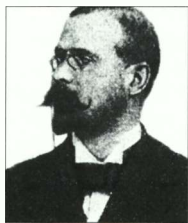
Κοτύωρα (Ορντού), Πόντος, 1911-1913. Εκδότης: Ανδρέας Μουτάφης, λογοτέχνης, Εβδομαδιαία. Το σχήμα ήταν μικρό (λίγο μικρότερο από το σημερινό ταμπλόι). Καθώς δεν υπήρχε τυπογραφείο στα Κοτύωρα (υπήρχε ένα «καλλιτεχνικό», σύμφωνα με προφορική μαρτυρία) η εφημερίδα τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Γ. Μιχαηλίδου στην Τραπεζούντα.

Σατιρική έμμετρη εφημερίδα. Ο εκδότης της, Α. Μουτάφης, από τη Σύρο, πήγε στα Κοτύωρα

το 1909 για ναυαγωστικές εργασίες και έκτοτε έμεινε εκεί. Αν και δεν είχε μεγάλη μόρφωση, ήταν, εντούτοις, δραστήριος και φιλοπρόδοτος. Άρχισε να ανακατεύεται στη φτώχη πνευματική κίνηση των Κοτυώρων και να πρωτοστατεί σε αυτή. Στις 7 Σεπτεμβρίου 1917 τύπωσε στο τυπογραφείο του Γ. Μιχαηλίδη, στην Τραπεζούντα, το ποίημά του *Η τραγωδία της Ορδού*, σε 12 σελίδες. Το ποίημα αν και δεν έχει καλλιτεχνική αξία, έχει όμως ιστορική, γιατί αναφέρεται σε ένα γεγονός, το βόμβαρδισμό των Κοτυώρων από το ρωσικό στόλο κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, στις 11 Αυγούστου 1917. Επιπλέον, παρά τη δύσκολη γλώσσα του, τραγουδιόταν από τους Κοτυωρίτες και πήρε τη δέση λαϊκού τραγουδιού. Στη 2^η σελίδα του υπάρχει η αφιέρωση: «Τους στίχους μου αφιερώ - εις τους Τραπεζουντίους πάντας τους περιθάψαντας - τους πρόσφυγας Ορδούς».

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΪΣΙΑΗΣ

Βελλιανίτης, Θεόδωρος

(Πειραιάς, 1863 - Αθήνα, 1933). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης και πολιτικός. Η καταγωγή του ήταν από τους Παξούς. Σε πολύ μικρή ηλικία με την οικογένεια του μετέβησαν στη Ρωσία, όπου έζησε πολλά χρόνια και μορφώ-

θηκε. Επέστρεψε στην Ελλάδα για να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία. Αμέσως μετά άρχισε να εργάζεται ως δημοσιογράφος και να επιδιέχεται στη λογοτεχνία. Εργάστηκε στις εφ. *Ακρόπολις, *Η *Εστία*, *Αστύ, *Εφημερίς, *Αθήνα και *Εθνος και ως ανταποκριτής ξένων εφημερίδων. Πολλά αξιόλογα κείμενά του βρίσκονται διάσπαρτα σε εφημερίδες και σε πολλά περιοδικά και ημερολόγια της εποχής του, με τα οποία συνεργάστηκε και τα οποία δεν έχουν εκδοθεί συγκεντρωμένα. Ένα μέρος από τα ποικίλα δημοσιεύματά του, που έχουν γενικό τίτλο «*Ρωσικά Αναμνήσεις*», αναλύουν τη ρωσική λογοτεχνία, την οποία ο Βελλιανίτης γνώρισε αναλυτικότερα στο ελληνικό κοινό και με μεταφράσεις ρωσικών αριστουργημάτων, αλλά και πληροφορίες για σημαντικούς Έλληνες που έδρασαν στη Ρωσία από την εποχή του τσάρου Βλαδίμηρου του Μεγάλου. Ένα άλλο

μέρος των δημοσιευμάτων του αναφέρεται στην εποχή των βασιλέων Όθωνα και Γεωργίου Α΄, καθώς και στην καθημερινή ζωή της Αθήνας. Κυρίαρχη θέση στο έργο του καταλαμβάνουν οι μελέτες για τη σύγχρονη λογοτεχνία, την επτανησιακή λογοτεχνία και τις καλές τέχνες. Έγραψε και ποιήματα.

Ασχολήθηκε και με την πολιτική. Αρχικά εκλέχτηκε με το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη βουλευτής Παξών από 16 Μαρτίου 1895 έως 9 Δεκεμβρίου 1898, από 7 Φεβρουαρίου 1899 έως 19 Σεπτεμβρίου 1902 και από 17 Νοεμβρίου 1902 έως 1 Φεβρουαρίου 1906. Επανεκλέγεται βουλευτής Κέρκυρας στις 31 Μαΐου 1915 και παρέμεινε βουλευτής στη λεγόμενη «Βουλή των Λαζάρων», έως τις 10 Σεπτεμβρίου 1920. Τελευταία φορά εξελέγη βουλευτής Παξών από 16 Δεκεμβρίου 1923 έως 30 Δεκεμβρίου 1925. Στις 16 Απριλίου 1895 είχε εκλεγεί αντιπρόεδρος της Βουλής και παρέμεινε στο αξίωμα αυτό υπό τους προέδρους του Σώματος Αλ. Θ. Ζαΐμη και Αλ. Σ. Ρώμα έως τις 9 Δεκεμβρίου 1898. Μετά τον θάνατο του Τρικούπη το 1896, προσχώρησε στο κόμμα του Δηλιγιάννη με το οποίο πολιτεύθηκε έως το 1904.

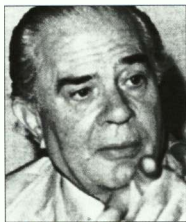
Το 1916 διορίστηκε διευθυντής των Ταχυδρομείων. Εργάστηκε αποφασιστικά για την οργάνωση των τηλεπικοινωνιών με την Ευρώπη. Είναι από τους πρώτους που εισηγήθηκε την πρόσληψη γυναικών στις υπηρεσίες τις οποίες διοικούσε. Πολλές φορές ανέλαβε σημαντικές διπλωματικές αποστολές, όπως το 1918 όταν μετέβη στη Βόρεια Ήπειρο και τη Μικεδονία. Το 1920 είχε συνοδεύσει τον Ανδρέι Μιχαλακόπουλο στη διασυμμαχική κοινοβουλευτική διάσκεψη των Παρισίων, όπου είχε οριστεί εισηγητής. Το 1924 τοποθετήθηκε υπουργός Παιδείας.

Στο συγγραφικό του έργο συμπεριλαμβάνεται η δίτομη *Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας* (Αθήνα 1905-1907, μετάφραση του έργου του Α. Σκαμπιτόφσκι με πρόλογο Θ. Βελλιανίτη). Από τα ιστορικά δημοσιεύματά του ξεχωρίζουν: *Η Δουκίσσα της Πλακεντίας*, *Η Κόμισσα Θεοτόκη*, *Οι Πρωτεργάται της Φιλικής Εταιρείας*, *Μανουήλ Παλαιολόγος*, *Αι τίχαι των τελευταίων Παλαιολόγων*, *Κορυστά*, *Μοσχόπολις*, *Η Αναγέννησις των Αθηνών*, *Θέμος Άννιος 1876-1919* (με πρόλογο Θ. Βελλιανίτη) και πολλά άλλα.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Βελλίδης, Ιωάννης

(Θεσσαλονίκη, 1909 - 21 Μαρτ. 1978). Εκδότης. Μετά τον θάνατο του πατέρα του Κωνσταντίνου *Βελλίδη, τον Ιανουάριο 1930, ανέλαβε «γραμματέας σύνταξης» στην εφ. *Μακεδονία, υπό την καθοδήγηση του δείου του

Γεωργίου Βελλίδη, εγκαταλείποντας τις σπουδές του στη Νομική Σχολή στην οποία μόλις είχε εγγραφεί. Το 1936, μετά τον θάνατο του δείου του, σε ηλικία 27 χρόνων, ανέλαβε τη διεύθυνση της εφημερίδας (μέσα στην οποία είχε μεγαλώσει) και αμέσως επιδίωξε να αποκτήσει ιδιόκτητες εγκαταστάσεις και να ανανεώσει τον τεχνικό της εξοπλισμό. Ακόμη, προχώρησε στη ριζική επιχειρηματική αναδιοργάνωσή της από πλευράς συντακτικού προσωπικού και διανομής. Τότε εγκαταστάθηκε (1937) στο κτίριο στην οδό Τσιμισκή, εξοπλίστηκε με ασυρμάτους, λινοτυπικές μηχανές, τηλεπικοινωνιακά και μεταφορικά μέσα, ενώ με την άρτια ειδησεογραφική ενημέρωσή της εφημερίδας και άλλες πρωτοποριακές πρωτοβουλίες κατόρθωσε να πληροφορεί με επιτυχία τους αναγνώστες της για τις εσωτερικές πολιτικές και τις διεθνείς εξελίξεις.

Αντιμέτωπος διώξεις επί δικτατορίας Μεταξά, φυλακίστηκε και εξορίστηκε δύο φορές. Κατά την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη διατάχθηκε αμέσως από τις αρχές Κατοχής η παύση της *Μακεδονίας*, κατασχέθηκαν οι εγκαταστάσεις της για τις ανάγκες των στρατευμάτων και ο ίδιος κατέφυγε στην Αθήνα, όπου βοήθησε Έλληνες διωκόμενους από τους Γερμανούς και γενικά στην Εθνική Αντίσταση. Επανεξέδωσε την εφημερίδα του τον Μάρτιο 1945 και την έδωσε στην υπηρεσία των συμφερόντων του λαού της Μακεδονίας και της Θεσσαλονίκης και στην υποστήριξη του Κόμματος των Φιλελευθέρων και των άλλων πολιτικών σχηματισμών του κεντροδεξιού πολιτικού χώρου.

Με την εγκατάσταση σε σύγχρονα και άνετα κτίρια (το 1953 στο νέο κτίριο στην οδό Τσιμισκή και το 1969 στην οδό Μοναστηρίου), με την ανανέωση του τεχνολογικού εξοπλισμού (φωτοσύνθεση, νέο τυποπαιστήριο), με την ευρύτερη στελέχωση του συντακτικού προσωπικού από νέους ικανούς συντάκτες και αξιόλογους συνεργάτες, με την

ανάπτυξη δικτύου ανταποκριτών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, με τη σύνδεση με διεθνή πρακτορεία ειδήσεων, τη δημιουργία δικής του πρακτορείωσης στη Β. Ελλάδα και στην Αθήνα και, τέλος, με την προσωπική και συνεχή παρακολούθηση του εκδοτικού συγκροτήματος επέτυχε να την καταστήσει ανταγωνιστική των αθηναϊκών, την πληρέστερη ειδησεογραφικά ελληνική εφημερίδα, με κύρος και αξιοζήλευτη κυκλοφορία.

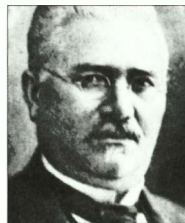
Τον Μάιο 1963 εξέδωσε με επιτυχία την απογευματινή εφ. *Θεσσαλονίκη, με την οποία υποστήριξε κεντροαριστερές θέσεις και πρόβαλε με μεγαλύτερη έμφαση τα τοπικά θέματα. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967 ενίσχυε οικονομικά εξόριστους στην Ευρώπη δημοσιογράφους και πολιτικούς και στήριξε την έκδοση αντιστασιακών εντύπων. Παράλληλα με την εκδοτική δραστηριότητα ανέλαβε και την προεδρία της Διεθνούς Εκδόσεως Θεσσαλονίκης (1964-1967 και 1975-1978), στην οποία έδωσε σύγχρονη και ευρωπαϊκή μορφή και την ευκαιρία να ανιλάβει πρωτοβουλίες που εξυπνέτησαν την ίδια και την ελληνική οικονομία.

Ο Ι. Βελλίδης θεωρείται αναμφωφωτός του Τύπου της Θεσσαλονίκης και της Β. Ελλάδας, με ικανότες να συλλαμβάνει εύκολα τη σημασία και την οικονομική ωφελιμότητα των γεγονότων, ενώ με τις ενέργειές του επηρέασε συχνά τις πολιτικές εξελίξεις της χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Λ. [Χρήστος Λαμπρινός], «Ιωάννης Βελλίδης», εφ. *Μακεδονία* (23 Μαρτ. 1978)· Γ. Φωτιάδης «Βιογραφικό σημείωμα του Γιάννη Βελλίδη», εφ. *Θεσσαλονίκη* (21 Μαρτ. 1981)· Χρ. Χριστοδούλου, «Ο εκδότης» και «Ογδόντα χρόνια, 1911 "Μακεδονία" - 1991 "Μακεδονία"». Το έργο τριών γενεών της οικογενείας Βελλίδη», εφ. *Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1991.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βελλίδης, Κωνσταντίνος

(Παναγίτσα Δεσκάτης, 1872 - Θεσσαλονίκη, 1930). Εκδότης. Μετά τις γυμνασιακές σπουδές του στα Τρίκαλα, εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1889 και εργάστηκε ως στενός συνεργάτης του τότε διβλιοπώλη

Κωνσταντίνου *Κούσκουρα, με αρμοδιότητα τη διάδοση σχολικών βιβλίων στη Μακεδονία και σε

ολόκληρη τη Θράκη και την Ήπειρο. Αργότερα, όταν ο Κούσκουρας με τον Σαλβατόρε *Μουρατόρι εξέδωσαν την εφ. *Αλήθεια, στα καθήκοντα του Βελλίδη προστέθηκαν και αυτά του ανταποκριτή-δημοσιογράφου, ιδιότητα η οποία του έδωσε την ευκαιρία να μυηθεί στον χώρο του Τύπου και να μελετήσει τη δυνατότητα εκδόσεως δικής του εφημερίδας, σε μία περίοδο εξάρσεως του Μακεδονικού Αγώνα και δίψας του πληθυσμού για ενημέρωση και εμψύχωση.

Αρχικά, τον Οκτώβριο 1909, εξέδωσε τη σατιρική εφ. *Βέλος και στις 10 Ιουλίου 1911, κάτω από την καταπίεση της τουρκικής λογοκρισίας και με σχεδόν ανύπαρκτα οικονομικά μέσα εξέδωσε τη *Μακεδονία. Η νέα εφημερίδα εντυπωσίασε για τη δημοσιογραφική και την τεχνική της αρτιότητα και από ενωρίς αντιμετώπισε τις διώξεις και τις φυλακίσεις των υπευθύνων της λόγω της θαρραλέας ειδησεογραφίας και αρθρογραφίας της. Μετά την κήρυξη των Βαλκανικών Πολέμων παύθηκε από τις αρχές, και ο Βελλίδης για την ενημέρωση του κοινού για τις εξελίξεις του πολέμου εξέδωσε την *Παμμακεδονική*, η οποία μετά από λίγες ημέρες επίσης παύθηκε. Η *Μακεδονία* εκδόθηκε ταυτόχρονα με την είσοδο του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη και συνεχίζει την έκδοση της μέχρι σήμερα, με μικρές παύσεις κατά τη διάρκεια των ενδιήμεσων πολεμικών ή πολιτικών γεγονότων και με παύση της από τις γερμανικές αρχές σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής.

Με τη βοήθεια των ικανών συνεργατών του, επέτυχε να εξασφαλίσει την εγκυρότητα και τις οικονομικές δυνατότητες για να εξελιχθεί η *Μακεδονία* και να επιζηήσει πολλών εντύπων που προσπάθησαν να την ανταγωνιστούν και να καλύψουν τον εκδοτικό και τον πολιτικό χώρο στον οποίο από την αρχή κινήθηκε, δηλαδή τον δημοκρατικό και φιλελεύθερο χώρο και την ειδησεογραφική κάλυψη της Βορείου Ελλάδος. Με πενιχρά οικονομικά μέσα, σε μισθωμένα γραφεία και τυπογραφεία, με τα οικονομικά και τεχνικά προβλήματα και τις αντιξοότητες των πολεμικών και των πολιτικών γεγονότων που διαδραματίστηκαν εκείνη την εποχή στη Θεσσαλονίκη, ο Κων. Βελλίδης κατόρθωσε να διευθύνει με επιτυχία την εφημερίδα του και να θέσει τις βάσεις για τον γιγαντισμό της ο οποίος ακολούθησε στην προπολεμική περίοδο. Πέθανε στη Θεσσαλονίκη στις 4 Ιανουαρίου 1930.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Χριστοδούλου, «Ογδόντα χρόνια. 1911 "Μακεδονία" - 1991 "Μακεδονία", Το έργο τριών γενιών της οικογενείας Βελλίδη», εφ. *Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1991· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 175-210, τ. Β', σ. 59-116 και τ. Γ', σ. 648.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βέλος

Εβδομαδιαία Επιθεώρησης Σατιρική Ευθυμογραφική Εικονογραφημένη, Εκδιδόμενη κατά Κυριακήν, Θεσσαλονίκη, 18 Οκτ. 1909 - 21 Μαρτ. 1910, αρ. φ. 1-27, Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κων. *Βελλίδης. Επίτιμος διευθυντής: Ιωάν. *Μπήτος, Υπεύθυνος συντάκτης: Γ. Ζαχαρόπουλος. Εβδομαδιαία αρχικά, διαεβδομαδιαία στη συνέχεια (Πέμπτη και Κυριακή), οκτασέλιδη, δίσηηλη, διαστάσεων 38x28 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Τυπώνταν στο τυπογραφείο της Ζουρνάλ ντε Σαλονίκ «επί στίλννου χάρτου και μετά πλείστων γελοιογραφιών».

Στο προγραμματικό άρθρο της με τίτλο «Τοξεύματα» δηλώνει: «Πρόγραμμαμα μας είναι να μην έχωμε κανένα πρόγραμμα. Στόχος ορισμένος δεν υπάρχει. Τα βήλα μας θα εκτοξεύωνται εις την τύχην· ζίννν!... κ' όπου πέσουν. Πολιτικές, κοινοτικές, κοινωνικές προτιμήσεις δεν έχωμεν». Στη στήλη «Φιλολογική Ζωή» της *Νέας Αλήθειας (21 Οκτ. 1909) ο «Η.Β.», (Ηλίας Βουτιεριδής) αναφέρει τα ακόλουθα εγκωμιαστικά: «Η επικεφαλής του, η έξυπνη και ωραία σχεδιογραφημένη, το εκλεκτόν χαρτί του, η καλαισθησία με την οποίαν είναι τυπωμένον, προδιαθέτουν ευνοϊκώς τον αναγνώστην, και αυτό είναι κάτι [...]. Το εδιάβασα και δεν έμεινα καθόλου δυσαρεστημένος. Συχνά ο αβίαστος γέλωσ μου ήλθεν εις τα χείλη. Τι άλλο λοιπόν ημπορούσα να ζητήσω από ένα σατιρικών φύλλον; Δεν λέγω ότι το "Βέλος" είναι θαύμα εις το είδος του. Όχι. Αλλά όμα συλλογισθώ ότι γθαίνε στη Θεσσαλονίκη, όπου "ζωή θα πη ουραφηλίκι", καθώς λέγει κ' ένας συνεργάτης του, δεν ημπορώ παρά να το θεωρήσω, αν όχι μεγάλο, τουλάχιστον μικρό θαύμα». Ωστόσο, ο ίδιος αρθρογράφος θεωρεί ότι η έκδοσή της «είνε μια πραγματική πρόδοος εις τον πνευματικόν κόσμον των Ελλήνων της Θεσσαλονίκης».

Ψυχή της ήταν ο Ι. Μπήτος, ο οποίος έγραφε κείμενα με το ψευδώνυμο «Τοξότης». Διέθετε ως «συνεργάτας τους Ι. Μπήτον, Β. *Μεσολογγίτην, Ηλίαν Βουτιεριδην και Γ. Ζαχαρόπουλον», καθώς και άλλους που υπέγραφαν συνήθως με ψευδώνυμα, όπως «Θεοτόμπτης», «Ζιζάνιον», «Πειρασμός» «Μίμος» κ.ά.

Το Βελούχι

Ευρτανική Εβδομαδιαία Εφημερίς Διευθυνόμενη υπό ομάδος, Καρπενήσι, 1931-1933, αρ. φ. 1-86. Ιδιοκτήτες: Καραγεώργος και Κοτοπούλης, διηλυσιπάλες, Διευθυντής σύνταξης: Μήτσος Παπακαρύδας (αρ. φ. 7-86). Εβδομαδιαίο, τετρασέλιδο, τετράστυλο, διαστάσεων 39x26 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 60 δρχ. (4 δολάρια), εξαμηνιαία 30 δρχ (2 δολάρια). Τυπογραφείο: του ιδιοκτητών διηλυσιπάλων στο Καρπενήσι.

Ως βασικός στόχος της αναγνωρίζεται η προβολή της κακής οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης των Ευρτανών και η βελτίωσή της. Στα δέματα αυτά επανέρχεται το σημείωμά του εκδότη, ανυπόγραφο στα φ. 2-6, 13-14, με υπογραφή του διευθυντή σύνταξης «Μ.Π.» (Μήτσος Παπακαρύδας) στα φ. 7-12, 17 κ.ε. Περιστασιακά, στη δέση του σημειώματος δημοσιεύονται επώνυμα άρθρα συνεργατών, με δέματα κυρίως αγροτικοκοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα. Παράλληλα επισημαίνονται ως στόχοι της η επισήμανση και ο σχολιασμός ποικίλων ζητημάτων της τοπικής κοινωνίας ως διάφοροι τρεις, κυδώς και η πληροφόρηση των αναγνωστών για αποφάσεις του κέντρου που αφορούν και την περιοχή. Παρουσιάζονται έτσι ζητήματα οικονομικά (όπως η κατάσταση της κτηνοτροφίας και της δένδροκομίας), κοινωνικά (η φτώχεια των Ευρτανών και η αναγκαιότητα ελάφρυνσης των φόρων τους), διοικητικά-νομοθετικά (απαγόρευση κλιλιέργειας καπνού στην Ευρτανία, φόρος οικοδομών), εκπαιδευτικά (κατάσταση σχολικών κτιρίων, ελλείψεις ειδικότητων καθηγητών, αθλητισμός και εκπαίδευση), αλλά και δέματα υλικοτεχνικής υποδομής, όπως η διάνοιξη δρόμων, η ηλεκτροδότηση και η τηλεπικοινωνία, που κρίνονται απαραίτητα για την ανάπτυξη του τόπου τους.

Επιπλέον, επισημαίνονται τα σημαντικά γεγονότα για την πόλη του Καρπενησίου, όπως τα δεατρικά συμβάντα (οπερητικές παραστάσεις), οι αφίξεις-αναχωρήσεις σημαντικών προσώπων (καθηγητών, γιατρών αλλά και φοιτητών). Αναφέρονται ακόμα συμβάντα από το «αστυνομικό δελτίο», ο σχολιασμός των οποίων επιτρέπει την χαρτογράφηση της νοοτροπίας της εποχής. Για παράδειγμα, σε περίπτωση παιδοκτονίας σε χωριό της Ευρτανίας επισημαίνεται ως ελαφρυντικό του δράστη η

ΤΟΞΕΥΜΑΤΑ

ΤΑΞΙΔΙΑΣ... Τονίζω και δι' εμμέθε προσηγορία... Αλλά και αν άνοιγαν η πορεία... Θυμίζω και τις βόλες... Αποφασίζω και τον όρο...

...Εκεί ούχί ήσυχά μου... Ούχί ήσυχά μου... Ούχί ήσυχά μου... Ούχί ήσυχά μου... Ούχί ήσυχά μου... Ούχί ήσυχά μου...

Η έκδοση της διακόπηκε το 1910, χωρίς να είναι γνωστό το πότε ακριβώς, και παρά το ότι είχε προαναγγείλει αναδιάρθρωσή της και συνεργασία με το περίφημο σατιρικό Καλέμι της Κωνσταντινούπολης. Το σωζόμενο φύλλο της 21ης Μαρτίου 1910 (αρ. φ. 27) αποτελεί το τελευταίο ίχνος της. Τον επόμενο χρόνο, ο Κων. Βελλίδης εξέδωσε την *Μακεδονία, αλλά η προετοιμασία της έκδοσής της δεν μπορεί να συνδυασθεί με τη διακοπή της κυκλοφορίας του Βελούχου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, Ιδιωτική συλλογή Βασ. Τζανακάρη (αρ. φ. 10).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογιτίης, «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. Ελευθερος Μακεδονικός Τύπος (29 Μαρτ. 1934) Ντ. Χριστιανόπουλος, Ελληνικές εφημερίδες Θεσσαλονίκης επί τουρκοκρατίας 1869-1912, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 20-21· Κανδύλακης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, τ. Α', σ. 258-262.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

εφημερίδα (6 Ιουνίου 1913). Λόγω έλλειψης νεοελληνικών τυπογραφικών στοιχείων έφερε στοιχεία από την ελληνική παροικία της Αιγύπτου. Χωρίς βοηθό ή άλλο προσωπικό ανέλαβε πολλούς ρόλους: του στοιχειοθέτη, του τυπογράφου, του εκδότη, του συντάκτη της ύλης, του δημοσιογράφου, του διαχειριστή. Τον Μάιο 1916, παράλληλα με την εφημερίδα του, εκδίδει ένα μηνιαίο εικονογραφημένο περιοδικό γενικής ύλης με τον τίτλο *Αυστραλίας / Australis* και υπότιτλο *Μηνιαία Εικονογραφημένη / Greek Illustrated Monthly Magazine*, πολύ σύντομης, όμως, διάρκειας. Επανέρχεται εκδοτικά με την ίδρυση στις αρχές του 1918 του σατιρικού π. *Το σουβλί*. Όμως και αυτό δεν κατόρθωσε να διατηρηθεί περισσότερο από μερικά τεύχη.

Με τις στοιχειοθετικές και τυπογραφικές δυνατότητες που διέθετε συνέβαλε σημαντικά στην ενημέρωση των ελλήνων μεταναστών της εποχής του με την έκδοση ελληνικών εγκυκλοπαιδικών βιβλίων και οδηγιών. Το 1916, που φαίνεται να υπήρξε έτος ιδιαίτερης τυπογραφικής δραστηριότητας για τον Βενλή, στοιχειοθέτησε και τύπωσε ένα «εγκυκλοπαιδικόν βιβλίον», ιστορικό τεκμήριο για τον σημερινό μελετητή, με τίτλο *Η ζωή εν Αυστραλία*, σε σκληρό εξώφυλλο και αισθητικά κομψό, τριακοσίων εννέα σελίδων, με πλήθος φωτογραφιών ελλήνων μεταναστών της Αυστραλίας, με βιογραφικά τους στοιχεία, γενικές στατιστικές και άλλες χρήσιμες πληροφορίες για την Αυστραλία. Πρόκειται για το δεύτερο ελληνικό βιβλίο που τυπώθηκε στην Αυστραλία και σημείωσε μεγάλη εκδοτική επιτυχία καθώς τυπώθηκε σε 10000 αντίτυπα, σε μια εποχή που ο ελληνικός πληθυσμός υπολογίζεται ότι αριθμούσε λιγότερα από 3500 άτομα.

Από τα μέσα του 1918 συνεχίζει την εκδοτική του δραστηριότητα στο Σίδνεϋ, όπου μεταφέρει την εφημερίδα, καθώς η τελευταία αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα λόγω της πολύ περιορισμένης κυκλοφορίας της. Το 1920 αναλαμβάνει την επίσημη και φιλόδοξη έκδοση ενός ελληνόγλωσσου τόμου του Όσκαρ Ευθυμίου *Γεωργούλα, με τίτλο *Οδηγός του Έλληνα εν Αυστραλία* και στο εσώφυλλο ο αγγλόγλωσσος *Greek Guide to Australia: Guide and Adviser for Greeks in Australia*. Πρόκειται για ένα «βιβλίον εγκυκλοπαιδικών περιέχον ύλην άφθονον εμπορικών, νομικών, δικαστικών, εκκλησιαστικών, διοικητικών, γεωγραφικών, εκπαιδευτικών, γεωργικών, εργατικών, προξενικών, κτηματικών, τραπεζικών, υγιεινής και πληθώρας

άλλων θεμάτων και πινάκων» άνω των 200 σελίδων. Τον Νοέμβριο 1922 ο Βενλής πούλησε την *Αυστραλία* στον επιχειρηματία του Σίδνεϋ Νικόλαο Μαρινάκη, ο οποίος τη μετονόμασε *Το *Εθνικόν Βήμα*. Το έντυπο αυτό είναι η δεύτερη παλαιότερη ξενόγλωσσα εφημερίδα της Αυστραλίας.

Επειδή οι εκδοτικές του δραστηριότητες δεν ήταν προσοδοφόρες, ο Βενλής έκανε και άλλα επαγγέλματα. Το 1912-1913 άνοιξε ένα μικρό φροντιστήριο στη Μελβούρνη για τη διδασκαλία ελληνικών και άλλων μαθημάτων στα παιδιά των μεταναστών, ενώ το 1914, με την έναρξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, προσλήφθηκε από το υπουργείο Αμύνης της Αυστραλίας ως διερμηνέας, ιδιαίτερα για τις γλώσσες αραβική, τουρκική και γαλλική. Επίσης, μετά την πώληση της εφημερίδας του, από το 1923 μέχρι το 1934, ασχολήθηκε με μικροεπιχειρήσεις, ιδιαίτερα με καταστήματα ελαφρών γευμάτων, τροφοδοσίες, αγοροπωλησίες ακινήτων και χρηματομεσιτικές υποθέσεις. Στα μέσα του 1936 εγκαταστάθηκε πάλι στη Μελβούρνη και επανήλθε με μεγάλη επιτυχία στο παλιό γνωστό του επάγγελμα που είχε σχέση με τον Τύπο. Γίνεται αντιπρόσωπος των ελληνικών εφημερίδων του Σίδνεϋ **Πανελληνιος Κήρυξ* και *Το *Εθνικόν Βήμα*.

Αλλά ο αξιοθαύμαστος ζήλος του στην έκδοση εφημερίδων και περιοδικών και στη δημοσίευση «εγκυκλοπαιδικών» βιβλίων για τον αυστραλιώτη ελληνισμό, καθώς και οι άλλες βιοποριστικές ασχολήσεις που είχε ο Βενλής δεν τον εμπόδισαν να πάρει ενεργό μέρος και στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή των Ελλήνων της Αυστραλίας. Μεταξύ των άλλων, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και στο ανέβασμα ελληνικών θεατρικών έργων. Το 1916 γίνεται ιδρυτής του μετέπειτα δραστήριου Ελληνικού Ερασιτεχνικού και Φιλανθρωπικού Συλλόγου της Μελβούρνης «Ορφεύς». του δεύτερου παλαιότερου πολιτιστικού συλλόγου στην πόλη αυτή. Πέθανε μόλις σε ηλικία 60 χρονών, μένοντας στην ιστορία του απόδημου ελληνισμού ως ο πατέρας του ελληνικού Τύπου στους Αντίποδες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Kanarakis, *In the Wake of Odysseus: Portraits of Greek Settlers in Australia*, Melbourne, RMIT University Publishing, 1997, σ. 62-83; του ίδιου, *Greek Voices in Australia. A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Australian National University Press, 2019, σ. 15, 17; Γ. Καναράκης, *Ο Έλληνας Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 24-26, 53-57.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Βενιέτα / Βενιέτα Σταρ

Εβδομαδιαία επιθεώρησης ποικίλης ύλης. Αθήνα, δεκαετία 1960 - 1988. Εκδότης: Νίκος *Θεοφανίδης (ιδρυτής) και από το 1987 Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη. Αρχισυντάκτες: Νίκος Μείμαρς και Γιώργος Αναγνωστόπουλος αρχικά και Ανδρέας *Χάννας και Γιώργος Αναγνωστόπουλος στη συνέχεια. Στο κάτω μέρος του εξωφύλλου αναγράφεται: «Μυθιστορήματα - Διηγήματα - Κινηματογράφος - Νουβέλες - Ποικίλη ύλη». Εβδομαδιαίο, με κυμαινόμενο αριθμό σελίδων (εβδομήντα έξι έως ενενήντα δύο), τετράστιγλο / τρίστιγλο, διαστάσεων 29x20 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δραχ. Τυπώδαν στο τυπογραφείο «Ν. Θεοφανίδης, Εκδοτικά Επιχειρήσεις Α.Ε.», στο Μοσχάτο. Γραφεία: Αναξαγόρα 5, Αθήνα. Διαφημιζόταν ότι «Η Βενιέτα κυκλοφορεί σε 210000 τεύχη σε ολόκληρη την Ελλάδα» (1968).

Πρωτοκυκλοφόρησε στη δεκαετία του 1960 με στόχο να «σπάσει» το μονοπώλιο του Ντόμινο στη δημοσίευση «φωτορομάντων» ή «σινερομάντων». Πρόκειται για το εισαγόμενο από την Ιταλία είδος, με φωτογραφικές αφηγήσεις, εν είδει τηλεοπτικής οδόντης, «αισθηματικών ιστοριών» σε συνέχειες. Η καινοτομία του ήταν ότι ενώ στο Ντό-

μινο τα «φωτορομάντσα» είχαν ελάχιστο κείμενο (τους διάλογους σε «φούσκες») στη Βενιέτα χρησιμοποιούνταν μεν οι εισαγόμενες ιταλικές σειρές φωτογραφιών (από τις πρώτες αγορασμένες αποκλειστικές του ελληνικού περιοδικού Τύπου), αλλά το κείμενο πλουτίστηκε σημαντικότητα και καθιερώθηκαν τα «ζωνάρια» κάτω από κάθε σειρά φωτογραφιών. Αφανείς (δεν υπέγραφαν) «γραφιάδες» της εκδοτικής εταιρίας άπλωναν την υποτυπώδη πλοκή των «φωτορομάντων» σε γραπτές «συνέχειες»: έγραφαν δηλαδή νουβέλες που εικονογραφούνταν πλούσια από τις αγορασμένες φωτογραφίες. Από το ίδιο περιοδικό γεννήθηκε το ελληνικό «φωτορομάντσο», με υποτυπώδη μέσα: γράφονταν εξ αρχής σενάρια ελληνικού τύπου (ερωτικές αλλά και «πολεμικές» ιστορίες) και για τη φωτογράφιση επιστρατεύονταν υπάλληλοι της εταιρίας ως φωτομοντέλα, ο αρχισυντάκτης Ανδρέας Χάννας ως φωτογράφος, το εξοχικό σπίτι και το αυτοκίνητο του εκδότη ως σκηνικός χώρος.

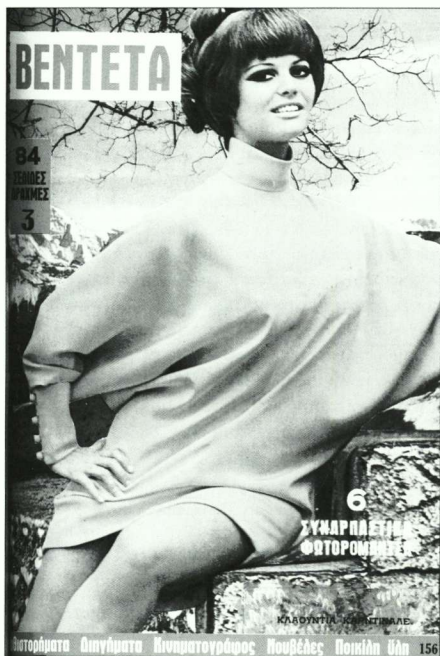
Η εμφάνισή του ακολούθησε την τεχνολογική εξέλιξη της εικασταίας 1965-1985: από ασπρόμαυρο με εσόφυλλα σε ματ χαρτί και τετραχρωμία μετατράπηκε σε κυλινδρική μηχανή στο εξωφύλλο και μεταμορφώθηκε σταδιακά σε ένα φτηνό μεν αλλά ευανάγνωστο έντυπο, με ιλουστρασιόν χαρτί και τετραχρωμή εκτύπωση. Ως προς το περιεχόμενο, επίσης εξελίχθηκε ανάλογα με τις απαιτήσεις του ανταγωνιστικού κοινού. Η αρχικά ααστηρά «οικογενειακή» ύλη υποχώρησε σταδιακά προς όφελος των σελίδων που αναφέρονταν στην καλλιτεχνική δραστηριότητα, αλλά και την ιδιωτική ζωή των «αστέρων» του κινηματογράφου, της επιθεώρησης, του τραγουδιού και της τηλεόρασης.

Κατεχοήν «λαϊκό» περιοδικό, αφού η ύλη του ήταν διαμορφωμένη ώστε να μην προκαλεί τους αναγνώστες χαμηλών εισοδημάτων και με τιμή πώλησης σχετικά προσιτή, διατήρησε μια ισοροπία μεταξύ του κόστους έκδοσης και των εσόδων από την κυκλοφορία (ουδέποτε υπήρξε προσφιλές έντυπο των διαφημιστικών εταιριών). Παρ' όλη όμως την ισοροπία αυτή, ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη ο οποίος ανέλαβε την «Ν. Θεοφανίδης ΑΕ» το 1987, ανέστειλε την έκδοση του στις αρχές του 1988.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πόλυ Μηλιώρη, Από το "Ρομάντσο" στο "Πάνθεον". Ένα χρονικό του ελληνικού περιοδικού τύπου. Αθήνα 1993, σ. 133-136.

ΠΟΛΥ ΜΗΛΙΩΡΗ

Βεντήρης, Γεώργιος Αντωνίου

(Άρτα, 1890 - Λοζάνη, 1957). Δημοσιογράφος, ιστορικός και πολιτικός. Σπούδασε νομικά. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία από την Καλαμάτα, όπου ανέλαβε τη

διεύθυνση της εφ. *Θάρρος μέσω της οποίας υποστήριξε την Επανάσταση του 1909 και την πρόσκληση του Ελευθερίου Βενιζέλου από την Κρήτη στην Αθήνα. Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων εργάστηκε ως πολεμικός ανταποκριτής της εφ. *Ακρόπολις του Βλάση *Γαβριηλίδη. Στο διάστημα 1913-1915 ήταν διευθυντής της εφ. *Νέα Ελλάς, η οποία εκδόθηκε το 1913 στη Αθήνα από την ομάδα των «κοινωνιολόγων» (Θαλής *Κουτούπης, Παναγιώτης Αραβαντινός). Ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Πατρίς το 1915 για μερικούς μήνες. Το διάστημα 1922-1923 ήταν ανταποκριτής της *Πατρίδος* στη Λοζάνη και κάλυψε τις διπλωματικές διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην υπογραφή της ομώνυμης συνθήκης. Συνεργάστηκε επίσης με τις εφ. **Νέα Ημέρα Τεργέστης* και *Ελευθερον Βήμα. Ήταν από τα πρώτα μέλη της ΕΣΗΕΑ.

Τα χρόνια 1927-1931 συνέγραψε τη δίτομη πολιτική ιστορία *Η Ελλάς του 1910-1920* με την ηθική και υλική υποστήριξη του Δημητρίου *Λαμπράκη, στην οποία προσπάθησε να ερμηνεύσει τον Εθνικό Διχασμό φέρνοντας στο φως άγνωστα και κρίσιμα στοιχεία. Υπήρξε φίλος και στενός συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου και μετά τον θάνατο του τελευταίου συνδέθηκε φιλικά με τον Νικόλαο Πλαστήρα. Η αλληλογραφία του με τους δύο άνδρες έφερε στο φως άγνωστες πλευρές της νεοελληνικής ιστορίας. Μεγάλο μέρος του αρχείου του Ελευθερίου Βενιζέλου που βρίσκεται στο Μουσείο Μπενάκη προέρχεται από πρωτότυπα ή αντίγραφα που συγκέντρωσε ο ίδιος ο Βεντήρης. Αρρώστησε νωρίς (1917) και γι' αυτό εγκαταστάθηκε στη Λοζάνη όπου μετά το τέλος της Κατοχής άσκησε διπλωματικές υπηρεσίες ως πρόεδρος υπουργός (ανώτερος βαθμός στο διπλωματικό σώμα) αρνούμενος κάθε αντιμισθία. Το 1946 πήρε μέρος στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι. Στη συνέχεια μετακλήθηκε στην Ελλάδα όπου ανέλαβε τη

γενική γραμματεία του πολιτικού γραφείου του βασιλιά Παύλου, καθώς πίστευε ότι μπορούσε να συμβάλει στον τερματισμό του εθνικού διχασμού. Η ενέργειά του προκάλεσε την κατ'άπληξη των παλαιών φίλων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλη - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*. Αθήνα. «Τύπος Διον. Πετσάλη», 1939. σσ. 85, 94· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σσ. 80, 105· Γ. Φτέρης, *Μάνη Πατρίδα μου*, Αθήνα 1976, σ. 78-81· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπράβινα*, τ. 14, Αθήνα, Πάπυρος, 1984, σ. 79· Τ. Λαμπριάς, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 2, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1990, σ. 251-252· Β. Τσιμπιδάρος, *Με την Ακρη της Πένας, Δημοσιογραφικές Αναμνήσεις*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1995, σ. 116· Georgia Eglezou, *The Athenian Press on the Asia Minor Campaign and Disaster. 1919-1922*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of Birmingham, 2005.

ΓΕΩΡΓΙΑ Α. ΓΓΓΑΕΖΟΥ

Βεντότης, Γεώργιος

(Ζάκυνθος, 1757 - Βιέννη, 1795). Λόγιος, εκδότης, τυπογράφος, μεταφραστής. Σπούδασε στην Ιταλία, διέμεινε στην Βενετία, όπου εργάστηκε στο τυπογραφείο του Νικολάου Γλυκί και μνηθκε στην τέχνη της τυπογραφίας. Το 1784, αποφασίζει να εκδώσει στην Βιέννη, όπου είχε εγκατασταθεί, εφημερίδα στην ελληνική γλώσσα. Είναι η εποχή στην οποία έχει δημιουργηθεί ευνοϊκό κλίμα για τις εθνικές κοινότητες της αυτοκρατορίας των Αψβούργων, οι οποίες αποκτούσαν τώρα το δικαίωμα να εκδίδουν εφημερίδες στην γλώσσα τους. Τα δύο διατάγματα του αυτοκράτορα Ιωσήφ Β', το ένα περί ελευθεροτυπίας (11 Μαΐου 1781) και το άλλο περί ανεξιδιερσικής (13 Οκτ. 1781), έδιναν αυτήν την δυνατότητα στους ξένους υπηκόους της Αυστρίας, επομένως και στους Έλληνες. Άνθρωπος εμπνευσμένος ο Γεώργιος Βεντότης, με ικανές επιδόσεις στην εκδοτική παραγωγή, και δικό του τυπογραφείο, εξήτησε και επέτυχε την έγκριση των αυστριακών αρχών για την παραχώρηση προνομίου προκειμένου να εκδώσει εφημερίδα ελληνική στην πρωτεύουσα της Αυστρίας.

Ο εξαιρετικά θραχός βίος του φύλλου και οι συνθήκες που επέβαλαν την διακοπή του, ευθύνονται για τις ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με την κυκλοφορία του. Οφείλονται στις αυστριακές αρχειακές πηγές. Σύμφωνα με αυτές το φύλλο εκυκλοφόρησε στη Βιέννη, τον Ιούνιο-Ιούλιο 1784, με εκδότη τον Γεώργιο Βεντότη. Στις ίδιες πηγές καταγράφονται στοιχεία σχετικά με τις επί-

σμες παρεμβάσεις της Υψηλής Πύλης, αρχικά προκειμένου να ανασταλεί η κυκλοφορία του φύλλου στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με το δικαιολογητικό ότι «Η ελληνική εφημερίδα, που άρχισε να εκδίδεται στη Βιέννη, απαγορεύτηκε από τον Σουλτάνο, γιατί πήγαινε στην Κωνσταντινούπολη και άρχισαν να τη διαβάζουν και οι ίδιοι οι Τούρκοι, πράγμα που αντέβαινε προς τον Νόμο του Μωάμεθ». Εντούτοις, οι πιέσεις, στις οποίες δεν ήταν πάντα πρόθυμες, για λόγους πολιτικούς και οικονομικούς, να ενδώσουν οι αυστριακές αρχές έγιναν εντονότερες με τελικό επακόλουθο την οριστική παύση του φύλλου, το οποίο δεν φαίνεται να εξέδωσε περισσότερα από τέσσερα τεύχη.

Διαπραγματεύσεις και διαμαρτυρίες του Βεντότη, σύμφωνα πάντα με τις αυστριακές πηγές, δεν ίσχυσαν να διασώσουν την πρώτη ελληνική δημοσιογραφική προσπάθεια, με αποτέλεσμα σύντομα η προσωρινή διακοπή του φύλλου να αποβεί οριστική. Σε σύγχρονη μαρτυρία έχουν καταγραφεί τα ακόλουθα σχετικά με τα αίτια της διακοπής: «Το έτος 1784 άρχισε ο κύριος Βεντότης να εκδίδει μία εφημερίδα σε νεοελληνική γλώσσα που πήγαινε στις τουρκικές επαρχίες. Όπως λένουν, το Διβάνι βρήκε αυτή την επιχείρηση πολύ επικίνδυνη· δεν εδωόρσε καλό να αφήσει τους υπηκόους του Έλληνες να έλθουν σε πολλή γνωριμία με τον υπόλοιπο κόσμο δια μέσου μιας εφημερίδας στη γλώσσα τους. Την απαγόρευσε και παρέκίνησε την εδώ Αυλή [της Αυστρίας] να του δώσει χείρα βοηθείας στο ζήτημα αυτό. Η αλήθεια είναι ότι η εφημερίδα εκείνη, που είχε ήδη αρκετό αναγνωστικό κοινό, παύθηκε μετά από δύο μήνες». Ο συντάκτης του εγγράφου δεν μνημονεύει κανένα άλλο στοιχείο αναφορικά με το φύλλο του Βεντότη, όπως τον τίτλο, την περιοδικότητα, τον αριθμό σελίδων και την τιμή του. Καθώς κανένα φύλλο αυτής της πρώτης δημοσιογραφικής προσπάθειας δεν έχει διασωθεί, όλα αυτά τα πολύτιμα στοιχεία αγνοούνται.

Ο Βεντότης, είχε συνεργαστεί αρχικά στη Βιέννη με τον αυστριακό τυπογράφο J.A. Baumcister και ταυτόχρονα είχε επιδοθεί σε μεταφράσεις ξένων έργων στα ελληνικά και στην έκδοση μιας γαλλικής γραμματικής (1786) και ενός τρίγλωσσου –νεοελληνικά, ιταλικά, γαλλικά– λεξικού (1790). Συνεργαζόμενος επίσης με τον γνωστό εκδότη Πολυζώη Λαμπανιτζιώτη, πραγματοποίησε

ένα σημαντικό αριθμό εκδόσεων μέσα στο πλαίσιο του ελληνικού διαφωτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: J.H. Faber, *Beyträge zu Bruchstücken für Josephs II. Lebensgeschichte*, I, Mainz 1790, σ. 362 «Αφιέρωμα στον Ζακύνθιο Γεώργιο Βεντότη (1757-1795)», π. *Επτανησιακά Φύλλα*, περ. Γ', αρ. φ. 6 (Νοέ. 1958)· Γεώργιος Λάος, «Die griechischen Zeitungen und Zeitschriften (1784-1821)», π. *Berliner Byzantinische Arbeiten*, Band 15 (Berlin 1960), 110 κ.ε.· του ίδιου, *Ο Ελληνικός Τύπος της Βιέννης, από του 1784 μέχρι του 1821*, Αθήνα 1961· Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ο Ελληνικός προεπινισιατικός Τύπος, Βιέννη-Παρίσι, 1784-1821*, Αθήνα, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995· Λεάνδρος Βρανούσης, *Εφημερίς, Η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα που έχει διασωθεί*, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών, 1995, τ. Α', σ. 51 κ.ε.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Βεντούρα, Ζακ

(Θεσσαλονίκη, 1899<;> - Γερμανία, 1943<;>). Δημοσιογράφος, πολιτευτής. Φοίτησε στο σύγχρονο λύκειο *Moise Allatini*, που ήταν το καλύτερο και το καλύτερο σχολείο της *Alliance Israélite Universelle* στην πόλη. Διετέ-

λεσε γραμματέας της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη και το 1926 εκλέχτηκε βουλευτής Θεσσαλονίκης με το ψηφοδέλτιο του ΚΚΕ. Συνεργάστηκε με πολλές ισπανοεβραϊκές εφημερίδες ανάμεσα στις οποίες καταλέγονται οι *La Verdad* (Η Αλήθεια), *El Liberal* (Ο Φιλελεύθερος), **Avanti!* (Εμπρός, της οποίας έγινε κατόπιν διευθυντής) και η γαλλοεβραϊκή **L'Indépendant* (Ο Ανεξάρτητος) της οποίας ήταν αρχισυντάκτης. Το 1923 έγινε μέλος της Ενώσεως Συντακτών.

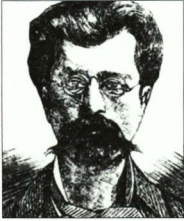
Στη διάρκεια της Κατοχής κατέφυγε στο Βραχάσι Λασηθίου Κρήτης όπου φιλοξενήθηκε από τον σύντροφό του Εμμανουήλ Σπανάκη. Τον πρόδωσαν όμως στους Γερμανούς, οι οποίοι τον συνέλαβαν και τον εκτόπισαν στο στρατόπεδο εξοντώσεως Άουσιτς όπου θανατώθηκε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολωμών Ρουμπέν Μαρντεχάι, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20· Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός Τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος 1999, σ. 416-417· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 498-501.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΑΧ

Βερβέρης, Ιωάννης

(Φαρά ή Κυθωνίες, 1840 - Αθήνα, 1903). Σατιρικός ποιητής και δημοσιογράφος. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραδέτει ο ίδιος στην εφημερίδα του **Παληάνθρωπος* (1883), καθώς και στο *Ημερολόγιον Παληανθρώπου*

(1893) – όπου καταγράφει σε γλώσσα και ύφος προσωπικό, με πλήθος πληροφορίες για τον τρόπο και τις συνθήκες των εκδόσεων, για πρόσωπα και πράγματα, τα πιο πολλά άγνωστα και πολύτιμα στοιχεία γύρω από τον Τύπο του τέλους του 19^{ου} αιώνα–, αφού ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στη γενέτειρά του και στη Σάμο, εργάστηκε σε εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Σύρου. Αναφέρει επίσης ότι το πρώτο «εφημεριδάριον» το οποίο έβγαλε είχε τον τίτλο *Ό.π. θέλω*. Στη συνέχεια εξέδωσε μαζί με τον Γεώργιο **Σουρή* το «ευτράπελον περιοδικόν» με τον τίτλο *Σκηναί*, η κυκλοφορία του οποίου όμως διακόπηκε πολύ γρήγορα. Την ίδια τύχη είχε και το έντυπο *Σύγχρονος Αθήνα*.

Σύμφωνα πάντα με την προσωπική του μαρτυρία, εξέδωσε τα έντυπα *Νεφέλα*, σε συνεργασία με τον Νικόλαο Ντίνο, και *Ασαρώδ*. Συνεργάστηκε με το ψευδώνυμο «Εύχαρις» στα έντυπα *Τραμπούκος* και *Κόλασις*. Έπειτα συνεργάστηκε με τη σατιρική εφ. **Αριστοφάνης* του Παναγιώτη **Πηγαδιώτη*, αλλά και με τον **Αρχιλόχο*, καθώς και με το **Νεολόγο* της Κωνσταντινούπολης και τις αθηναϊκές εφ. **Νεολόγος Αθηνών*, **Σημαία*, **Χρόνος* και **Ημερήσια Νέα*. Υπήρξε επίσης τακτικός συνεργάτης των σατιρικών εφ. **Μη Χάνεσαι*, **Ραμπαγιάς* και **Φως*. Τέλος μετά από προτροπή του Βλάση **Γαβριηλίδη* και του Κλεάνθη **Τριυντάφυλλου* εξέδωσε τον *Παληάνθρωπο*, «δια του οποίου», όπως αναφέρει ο ίδιος, «πολλά καλά διέπραξα δεν έβλαψα δε απολύτως κανέναν, αν και κατεδιώχθη και φυλακίσθην ολιγοήμερος, δι' όσα άλλοι είχαν την ευθύνην γράψαντες εις το φύλλον μου». Το 1902, όταν εξέδωσε και πάλι τον *Παληάνθρωπο*, φυλακίστηκε για προσβολή των ηθών. Ο Βερβέρης ταυτίστηκε από πολλούς σύγχρονους του δημοσιογράφους με τον τίτλο της εφημερίδας του.

Στη νεκρολογία του ο Βλάσης *Γαβριηλίδης* τον χαρακτηρίζει στην εφ. **Ακρόπολις* (20 Μαρτ.

1893) ως «περιεργότατον άνθρωπον» και τον παρομοίαζε με το γάλλο αναρχικό συγγραφέα Πολ ντε Κόκ, ενώ ο Άδωνις **Κύρου* στην **Εστία* (20 Μαρτ. 1903) τον θεωρεί «διεργημένα των λαϊκών αδυναμιών και επιθυμιών. Το στόμα της λαϊκής σατίρας, Σατίρας ευφυούς, δριμυείας, καυστικής, αμειλίκτου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία τ. Α'*, σ. 166· Δ. Σαπρανιδής, *Ιστορία της Πολιτικής Γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1975· του ίδιου, *Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοδιότησης*, Αθήνα 2001· Λίνα Λούθη, *Περγέλωτος βασιλείων. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα*, Αθήνα 2002.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Βέροια

Εβδομαδιαία Τοπική Εφημερίς εκδομένη εν Βεροία. Βέροια, 2 Σεπτ. 1972 έως σήμερα [2005], αρ.φ. 1-1602 [19 Μαΐου 2005]. Ιδιοκτήτης: Εμμανουήλ Καλογήρου. Εκδότης: Αντώνιος Καλογήρου. Το 1981 τη διεύθυνση αναλαμβάνει και τυπικά ο Γεώργιος Καλογήρου, που ήταν ο κινητήριος μοχλός της έκδοσης. Το 1996 αλλάζει χέρια και την αναλαμβάνει ο Γαβριήλ Γαλανομάτης ως νέος ιδιοκτήτης και εκδότης: στην ταυτότητα ως ιδρυτής αναφέρεται ο Γεώργιος Καλογήρου και ο υπότιτλος γίνεται: *Εβδομαδιαία Εφημερίδα του Νομού Ημαθίας*. Εβδομαδιαία σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας της, τετρασέλιδη και οκτάστηλη. Στην αρχή κυκλοφορεί σε μεγάλο σχήμα και μετά την εποχή της ηλεκτρονικής σελιδοποίησης με διαστάσεις 45x30 εκ. Τιμή φύλλου: 2,5 δρχ. Ετήσια συνδρομή: 120 δρχ. Τυπωνόταν στην αρχή στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια στην Έδεσσα, στο τυπογραφείο του Σ.Ε. Βαγουρδή. Σήμερα τυπώνεται στη Βέροια από την εταιρεία Promotion-Γαλανομάτης. Αρχικά τυπωνόταν σε περίπου 1500 φύλλα και σήμερα σε 2500 φύλλα.

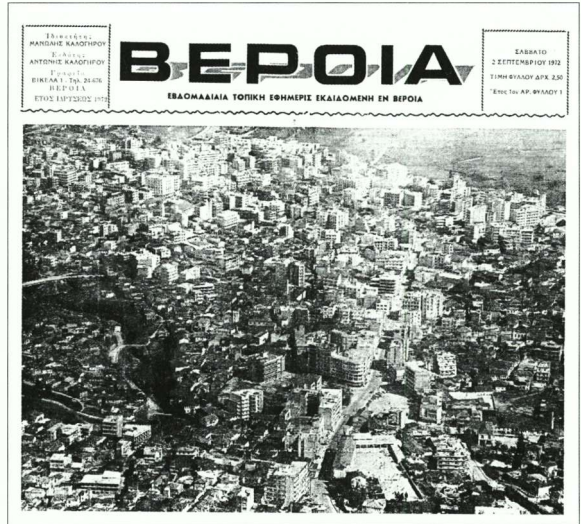
Κατέχει τη δική της θέση στην ιστορία του Τύπου του νομού Ημαθίας. Εκδίδεται σε μια εποχή που στη Βέροια κυκλοφορεί μόνο ο **Φρουρός της Ημαθίας* και η ιδρυτική έρχεται να καλύψει ένα κενό στην ενημέρωση, στην ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των πολιτών, όσο βέβαια η απριλιανή λογοκρισία το επέτρεπε. Η πόλη έχει ήδη μπει σε μια τροχιά ανάπτυξης, που οφείλεται κυρίως στον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής, στη βελτίωση του οδικού δικτύου και σε έργα που στοχεύουν στον εξωραϊσμό της σε βάρος όμως της παλιάς όψης της που σταδιακά εκλείπει.

Στο πρωτοσέλιδο του πρώτου φύλλου δηλώνεται οι προθέσεις των εκδοτών, αδελφών Καλογή-

ρου. Καταχωρείται ολοσέλιδη σύγχρονη φωτογραφία της πόλης με τη λεζάντα: «Βέροια: Βασίλισσα του Βορρά», μετωνυμία της ποδοσφαιρικής ομάδας της πόλης, που ζούσε στιγμές δόξας στο ποδοσφαιρικό πρωτάθλημα της Α' εθνικής κατηγορίας. Στο εκδοτικό σημείωμα τονίζεται ο σκοπός της έκδοσης που είναι «ο δύσκολος αγώνας της προβολής του τόπου μας». Αφού γίνεται μια σύντομη αναφορά στα άλλα επαρχιακά κέντρα του νομού Ημαθίας, καταγράφονται ιστορικές πληροφορίες που αποδεικνύουν τη σπουδαιότητα της περιοχής και γίνεται επίκληση στα ονομαστά τέκνα της πόλης: «γενέτερά του Καρατάσου, του Κωττουνίου, του Βικέλα, του Κριτόπουλου, των Ρακτιθαναίων και τώσων άλλων λαμπρών μορφών».

Επιδιώκει να προβάλλει την πνευματική παρουσία της πόλης στην ευρύτερη και πνευματικά αναπτυσσόμενη κοινή γνώμη, πράγμα που σε ένα βαθμό το πετυχαίνει καθώς κατορθώνει να συγκεντρώσει γύρω της τους πνευματικούς ανθρώπους που μπορούσαν να βοηθήσουν ώστε να προβληθεί το σύγχρονο πρόσωπο της πόλης. Στο πλαίσιο της φιλελευθεροποίησης της δικτατορίας η εφημερίδα δεν υμνολογεί το καθεστώς και εστιάζει την προσοχή της στα τοπικά προβλήματα, με δημοσιογραφική αντικειμενικότητα. Με τη μεταπολίτευση ο δραστήριος Σύλλογος Φοιτητών Βεροίας από τις στήλες της κατηγορήσε τον τοπικό Τύπο για την έλλειψη ενημέρωσης για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου και γενικά διατυπώνονται κατηγορίες για τον ρόλο του Τύπου κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Η διεύθυνση της εφημερίδας επικαλείται τη λογοκρισία, την έλλειψη ανταποκριτών καθώς και παρόμοια στάση μεγαλύτερων εφημερίδων. Αυτό που ξεχωρίζει τη *Βέροια* στη μέχρι σήμερα πορεία της είναι η ανεξάρτητη πολιτική γραμμή της στις δημοτικές και βουλευτικές εκλογές. Σε αντίθεση με τις άλλες εφημερίδες, που υποδεικνύαν υποψηφίους, η *Βέροια* δεν υποστήριξε κανέναν, φανερά τουλάχιστον, όπως γίνεται αντιληπτό από την ειδησεογραφία και τη στάση της σε περιόδους δημοτικών εκλογών.

Η ύλη που καλύπτει είναι ειδήσεις και θέματα τοπικά, πολιτιστικά, αστυνομικά, κοινωνικά. Στη

δεύτερη σελίδα, στη στήλη με τίτλο «Βεροιώτικη Νοσταλγία», δημοσιεύονται: σχόλια, λαιογραφικά θέματα από τη λαογράφο Βούλα Χατζίκου και άλλους, κοινωνικά θέματα, αναμνήσεις από τη ζωή της παλιάς Βέροιας κυρίως με τα κείμενα του Στέφανου Ζάχου. Πραγματικό στολίδι όμως της εφημερίδας αποτελούν τα χρονογραφήματα του Στέλιου Σβαρνόπουλου που δημοσιεύονται συνεχώς από την αρχή της έκδοσης έως τον θάνατό του (1987). Στη στήλη με τίτλο «Σημειώματα» ο Σβαρνόπουλος, λογοτέχνης, ποιητής και δημοσιογράφος με πραγματικό έρωτα για την πόλη αναδειφεί στη γλωσσική ντοσιολαλιά, τις αναμνήσεις από τη μεσοπολεμική Βέροια, τους λαϊκούς τύπους της αγροτικής και κτηνοτροφικής οικονομικής δομής της πόλης. Τα κείμενά του συγκεντρωμένα κυκλοφόρησαν αργότερα σε βιβλίο με τίτλο *Βεροιώτικα Χρόνια*.

Μέσω από τον διάλογο που αναπτύσσεται στις σελίδες της χαρτογραφείται η αντίθεση των παλιών και των νεότερων. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η συζήτηση για την προσφορά του Τουριστικού Ομίλου Βέροιας, που δραστηριοποιήθηκε κατά το 1958-1964. Σ' αυτήν συμμετείχαν οι πρωταγωνιστές του συλλόγου, οι νέοι της τότε εποχής, καθώς και αυτοί που αμφισβητούσαν τη σημασία της προσφοράς του (όσο ηλικιακά ήταν μεγαλύτεροι ή δεν ήταν μέλη του συλλόγου). Τη μικρή ανα-

φορά στα αθλητικά γεγονότα υπογράφει ο Γιώργος Γαλανομάτης, συγγραφέας του βιβλίου *Η ιστορία του ποδοσφαίρου στην Ημαθία*. Στη συνέχεια τα αθλητικά επιμελείται ο δημοσιογράφος Βασίλης Βόλκος. Σημαντικό ρόλο κατέχει στην επιφυλλιδιογραφία της εφημερίδας και ο ιστορικός της πόλης Γεώργιος Χ. Χιονίδης. Ο Χιονίδης αρθρογραφεί από το 1957 έως σήμερα σε όλες σχεδόν τις εφημερίδες της πόλης με τα πολιτικά άρθρα και τα ιστορικά μελετήματά του.

Το 1996 μεταβιβάζεται σε νέους ιδιοκτήτες που προσπαθούν να διαχειριστούν τις αξίες που κληρονόμησαν, όπως δηλώνουν οι ίδιοι, δηλαδή, το κύρος της εφημερίδας στην τοπική κοινωνία και την ανεξαρτησία και ουδετερότητά της στις πολιτικές αντιδικίες. Κατορθώνει να επιζήσει στον σκληρό ανταγωνισμό των ημερήσιων εφημερίδων, καθότι παραμένει εβδομαδιαία, χάρις στο μεγάλο δίκτυο των συνδρομητών της που ζουν στην πόλη με τους περισσότερους, όμως, εκτός Βέροιας, στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Αποκαλυπτικό για τη μεγάλη διάχυση της εφημερίδας είναι το γεγονός ότι οι υποψήφιοι βουλευτές που θέλουν να επικουρήσουν με τους Βεροιώτες που ζουν σε άλλες πόλεις προμηθεύονται τις διευθύνσεις τους από τα γραφεία της εφημερίδας. Η ανάγνωση της *Βέροιας* από τους ξενιτεμένους Βεροιώτες τους φέρνει κοντά στους προβληματισμούς και τις ανησυχίες της γενέθλιας πόλης.

Η *Βέροια*, χάρη κυρίως στη δημοσιογραφική δουλειά του Γιώργου Καλογήρου και των μετέπειτα ιδιοκτητών, διαδέχεται μεγάλο κύρος στην τοπική κοινωνία. Κυρίαρχο στοιχείο της ειδησεογραφίας της είναι ο έλεγχος «να σφάζεις με το γάντι» και η ενημέρωση των πολιτών με υπεύθυνο και αντικειμενικό τρόπο. Εφημερίδα της Βέροιας, εστιάζει κυρίως στην πόλη και λιγότερο στα άλλα επαρχιακά κέντρα του νομού Ημαθίας. Έντυπο γνώμης με άποψη και μετριοπάθεια καταφέρνει να ακολουθήσει το πνεύμα των καιρών, να ανανεώνεται και να εξακολουθεί να εκδίδεται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Ημαθίας (συλλογή Μιχάλη Αδαμίδη). ΔΚΒΒ (πλ. σ.).

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον ιδρυτή της εφ. *Βέροια*, Γεώργιο Καλογήρου (Μάιος 2005).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Ι. Σκούπρας, «Η Ιδιωτική Συλλογή του Μιχάλη Αδαμίδη στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Ημαθίας», *Πολιτιστικά Δρώμενα*, τχ. 38 (Ιούν.), 214.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΣΚΟΥΠΡΑΣ

Η Βέροια

Εβδομαδιαία Τοπική Εφημερίς, Βέροια, 2 Αυγ. 1925 - 1928<;>, αρ. φ. 1-78<;>. Ιδιοκτήτες-ιδρυτές: Στέφανος Βαφειδής, Νικόλαος Ζωγράφος, Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 40x30 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δραχ. Τυπογραφείο-βιβλιοχαρτοπωλείο του ιδιοκτήτη της, Στέφανου Βαφειδή.

Η τρίτη κατά σειρά έκδοση εφημερίδα της Βέροιας, μετά από τον **Αστέρα Βερροίας* και τον *Κρόταλο*. Η έκδοσή της κρίθηκε αναγκαία μετά από διαφωνίες που προέκυψαν ανάμεσα στους τρεις συνεκδότες της εφ. *Κρόταλος*, τον φαρμακοποιό Αναστάση Λεονάρδο από τη μια μεριά και τους Στέφανο Βαφειδή και Νικόλαο Ζωγράφο από την άλλη, λόγω οικονομικών διαφορών που σχετίζονταν με την είσπραξη των συνδρομών και τα έξοδα έκδοσης. Η αντιπαράθεση κορυφώθηκε με τις αποκλίνοσες κομματικές προτιμήσεις τους και δημοσιοποιήθηκε μέσα από τις στήλες της εφ. *Αστήρ Βερροίας*, με συνέπεια να σταματήσει η κυκλοφορία της εφ. *Κρόταλος*. Η έκδοση εφημερίδων στη Βέροια δεν οριοθετείται μόνο από κοινωνικές και πολιτικές φιλοδοξίες, αλλά και από επαγγελματικό ανταγωνισμό, όπως διαφαίνεται λ.χ. στην περίπτωση των Ιωάννη *Γούναρη (εκδότη του *Αστέρα*) και Στ. Βαφειάδη που είχαν και οι δύο επιχείρηση βιβλιοχαρτοπωλείου.

Στο πρώτο φύλλο, κάτω ακριβώς από τον τίτλο, οι δύο εκδότες απευθύνονται στους αναγνώστες, με έντονα στοιχεία: «εκδιδόντες την *Βέρροια*, οι δύο εκ των συνιδιοκτητών του ένεκα αποχρώντων λόγων μη εκδιδόμενου *Κροτάλου*, έχουμε πλήρη την πεποίθηση ότι θέλετε μας παράσχει την αυτήν υποστήριξη την οποίαν παρέσχετε μέχρι σήμερα, αναγιγνώσκοντες τον *Κρόταλον*». Οι εκδότες της ακολουθούν αντιβενεζελική γραμμή και τάσσονται με το πλευρό του Λαϊκού Κόμματος. Όπως γίνεται αντιληπτό από τις στήλες του *Αστέρα Βερροίας*, οι δύο εφημερίδες έχουν ακριβώς αντίθετο πρόγραμμα. Με αφορμή το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης, που προτείνει ο δήμαρχος Ιωάννης Μάρκου, η *Βέρροια* υπερδραματίζει στην κατεδάφιση οικιών και τη διάνοιξη μεγάλων οδών. Από την άλλη, ο *Αστήρ* υποστηρίζει ότι ο δήμος δεν μπορεί να επωμιστεί το κόστος της αποζημίωσης των ιδιοκτησιών και με σκωπτικό τρόπο σημειώνει ότι στην πόλη δεν είναι πρακτική η ανέγερση πολυκατοικιών λόγω του γεωργικού της χαρακτήρα και των αγροτικών ενασχολήσεων των κατοίκων της.

Στο κύριο άρθρο με τίτλο «Η Γραμμή μας», με γλώσσα καθαρεύουσα, ο συντάκτης αναφέρεται στα ιδανικά της «φυλής» και τις επιδιώξεις του παρόντος: «να συγχρονίσωμεν την ακήρατον παρικαταθήκην προς τας φωτεινάς ροπάς του παρόντος και του μέλλοντος». Αφού γίνεται μια σύντομη αναφορά στη σύγχρονη περίοδο και στη δόξα των στρατιωτών, το εκδοτικό σημείωμα καταλήγει: «Είνε ο υψηλός πόθος της δόξης που αξίζει εις την τριχιλιετή μας, την αθάνατον ιστορίαν. Τον πόδον αυτόν έρχεται να ενισχύση με τον οβολόν της χήρας η Βέρροια. Αυτή θα είνε η γραμμή του δρόμου της».

Δεν σώζονται: πολλά φύλλα για να περιγραφούν λεπτομερέστερα τα περιεχόμενά της. Από το μοναδικό φύλλο που σώζεται, φαίνεται ότι η εφημερίδα έχει από την αρχή έναν σαφή σχεδιασμό στη σελοδοποίηση και τα περιεχόμενα. Αναφέρεται σε τοπικές ειδήσεις, ενώ τη δεύτερη σελίδα καλύπτει το ρεπορτάζ για την επίσκεψη μακεδόνων φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών στη Βέρροια. Διαφημίσεις, στίχοι, σχόλια για την κοινωνική ζωή της πόλης σε μια μάλλον μόνιμη στήλη, με την υπογραφή «Αδιόκριτος», στην τρίτη σελίδα. Υπάρχουν συ-

ντομες ειδήσεις από τις γειτονικές πόλεις και χωριά. Το 1925, μετά την ενσωμάτωση των «Νέων Χωρών», πολλοί κάτοικοι από τη νότια Ελλάδα μετακινήθηκαν για επαγγελματικούς λόγους στις «Νέες Χώρες». Πολλοί επίσης, χωρίς να έχουν τα τυπικά τουλάχιστον προσόντα, με την ευκαιρία της αποκατάστασης των προσφύγων, επιχείρησαν να διεκδικήσουν μια επαγγελματική θέση.

Στη δεκαετία του 1930 κυκλοφορούν πολλές εφημερίδες στην πόλη, κυρίως λόγω της ομαλής πολιτικής κατάστασης που εξασφάλισε η τετραετία του Ελ. Βενιζέλου. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για την εκδοτική τύχη της Βέρροιας την ίδια περίοδο. Αργότερα, μετά την Κατοχή, ο Ν. Ζωγράφος καταδικάζεται σε 5 1/2 χρόνια φυλακή από το Ειδικό Δικαστήριο για δοσιολογισμό. Το 1947 στη Βέρροια κυκλοφορεί μόνο ο *Θαρραλέος του Ηλία *Νόβα. Τότε ο Στέφανος Βαφειδής αποφασίζει να εκδώσει τη *Νέα Βέρροια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΔΒΒ (μόνο το φ. 1).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Αδαλόγλου, *Το έντυπο στην Ημαθία*. Βέρροια 1974· Γ.Γ. Χωνιδής, *Η εκδρομή των Μακεδόνων φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών στη Βέρροια τον Ιούλιο του 1925*. Βέρροια, 1998· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 54· Χ.Ι. Σκούπρας, «Οι εφημερίδες της Βέρροιας από την απελευθέρωση μέχρι το 1967», *Πολιτιστικά Δρώμενα*, 37 (Μάρτ.-Μάιος 2005), 7-14.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΣΚΟΥΠΡΑΣ

Βερύκιος, Άγγελος Νικ.

(Ζάκυνθος, 1848 - Αθήνα, 1910). Δημοσιογράφος. Έλαβε τα εγκύκλια μαθήματα στη Ζάκυνθο. Από χωρίς ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Εξέδωσε στη Ζάκυνθο την πολιτική εφ. *Χωρικός* (1875-1876) και το 1878 στην Αθήνα ήταν για λίγο διευθυντής της εφ. *Ριζοσπάστης. Εγκαταστάθηκε στη Βραΐλα (Ρουμανία), όπου εξέδωσε την εφ. *Άποικος* (1886) και μετά την παύση της υπήρξε αρχισυντάκτης της εφ. *Σύλλογοι Βουκουρεστίου* (1891). Το 1892 επέστρεψε στη Ζάκυνθο και εξέδωσε την εφ. *Πατριώτης (1893-1899).

Τρεις φορές οδηγήθηκε στο δικαστήριο κατηγορούμενος για εξύβριση δικαστών και δύο φορές έγιναν δολοφονίες απόπειρες εναντίον του. Εξαιτίας της τελευταίας (1899), αναγκάστηκε να φύγει από τη Ζάκυνθο. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου συνέχισε την έκδοση της εφ. *Πατριώτης* (1902-1903) μετά από διακοπή δύο χρόνων. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του έζησε σε μεγάλη φτώ-

χειά. Έγινε λούστρος για να κερδίσει το ψωμί του μέχρι που, μετά την αντίδραση του δημοσιογραφικού κόσμου, του προσφέρθηκε μία θέση επιστάτη στο Πρακτικό Λύκειο Αθηνών (1904).

Έγραψε λυρικά ποιήματα και σάτιρες, τα οποία δημοσίευσε σε ημίφυλλα, και εξέδωσε το βιβλίο *Άγγελου Καντούνη Άπαντα* (1896), με πρόλογο και σημειώσεις. Ανήκε στο λεγόμενο «ρωμάνικο κόμμα», τις αρχές του οποίου υπηρέτησε με την πένα του πολεμώντας το αντίθετο, το «λομβαρδιανό κόμμα». Υπήρξε τολμηρός, ορμητικός και πειστικός και άφησε εποχή στη δημοσιογραφία της Ζακύνθου για το θάρρος της γνώμης του και την πολεμική του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο Άγγελος Βερούκιος λούστρος», εφ. *Επιθεώρησις* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 35, 11 Απρ. 1904· «Άγγελος Βερούκιος», εφ. *Ανόρθωσις* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 9, 9 Σεπτ. 1910· «Άγγελος Βερούκιος», εφ. *Ελπίς* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 1822, 12 Σεπτ. 1910· «Ο ήρωας και ο λούστρος», π. *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), τχ. 420 (15 Σεπτ. 1910), 4· Μ.[αρίνο] Σ[ιγούρο]ς, «Άγγελος Βερούκιος», *Παναθηναϊκά*, τχ. 1 (15-30 Σεπτ. 1910), 311-312· «Άγγελος Βερούκιος», εφ. *Επιθεώρησις* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 230, 21 Σεπτ. 1910· Λ.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α', Αθήνα 1963, σ. 89-90.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Βερούκιος, Γεώργιος Ιω.

(Ζάκυνθος, 1818-1891). Δημοσιογράφος, πολιτικός και συγγραφέας. Έλαβε στη Ζάκυνθο τις εγκυκλίεις σπουδές του, με δασκάλους τον Χρ. Φιλιτά και τον καθολικό ιερέα Ιάκωβο Γεραλδίνη. Ήταν γλωσσολογός. Ασχολήθηκε με τη

δημοσιογραφία αμέσως μετά την παραχώρηση ελευθεροτυπίας στο Ιόνιο Κράτος, τυπώνοντας ανωνύμως το πολιτικό φυλλάδιο *Ο Μάγος ή ολίγα τινά περί τύπου* (1848). Υπήρξε συντάκτης της εφ. *Ο *Σπινθήρ* (1849-1850) και στη συνέχεια εκδότης και συντάκτης της εφ. *Ρήγας* (1851), που έπαυσε λόγω των διωγμών και εξορών των συντακτών της επί αρμοστού Γ. Ουάρδου (George Ward, 1842-1855). Συγχρόνως, έστελνε ανταποκρίσεις σε αθηναϊκές εφημερίδες. Αργότερα, το 1859, ήταν συντάκτης της εφ. **Φωνή του Ιονίου και Ρήγας* (1859-1864) με τους Δημ. Καλλινίκο και Κωνσταντίνο *Λομβάρδο, μέχρι το 1862 που αποχώρησε, γιατί

διαφώνησε με τον Λομβάρδο. Στη συνέχεια εξέδωσε την εφ. *Ρήγας Φερραίος* (1863). Το 1880 ήταν αρχισυντάκτης της εφ. *Οι Ελευθέροι* που εξέδιδε στη Ζάκυνθο ο ομώνυμος σύλλογος.

Ήταν ένας από τους κορυφαίους ριζοσπάστες της εποχής του. Ακολούθησε τις αρχές της αριστερής πτέρυγας του ριζοσπαστικού κόμματος συντασσόμενος με τις πολιτικές θέσεις του Ιωσήφ *Μομφερράτου. Εκλέχτηκε βουλευτής της Ι', ΙΑ', ΙΒ' Ιονίου Βουλής και εργάστηκε υπέρ της εθνικής ιδέας και των δικαιωμάτων και της ευημερίας του λαού. Έλαβε μέρος στις δραστηριότητες του ελληνοϊταλικού κομπατό.

Δημοσίευσε πολιτικά φυλλάδια και μονόφυλλα, καθώς και τα βιβλία: *Πολιτικά αφηγήματα την Ελλάδαδα αφορώντα* (1862), *Απομνημονεύματα περί της πρώην Ιονίου Πολιτείας* (1870) και *Εγγραφα αναφερόμενα εις τον ριζοσπαστισμόν* (1889). Εκφώνησε επικήδειους και επιτάφίους λόγους και έγραψε νεκρολογίες. Μετά την Ένωση (1864) διατέλεσε δύο φορές νομάρχης Κεφαλληνίας και επαινέθηκε για τη χρηστή διοίκησή του. Για τις εθνικές του ευεργεσίες του χαρακτηρίθηκε σύνταξη από τη Βουλή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παν. Χιώτης, *Ιστορικά απομνημονεύματα Επτανήσου*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887 (φωτοτ. ανατυπ. Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα 1980), σ. 333· «Γεώργιος Βερούκιος», εφ. *Ελπίς* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 811, 8 Σεπτ. 1891· Σπ. Δεδιάζης, «Επτανήσιοι ιστοριογράφοι», π. *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), τχ. 215 (15 Μαρτ. 1902), 2 και τχ. 217 (15 Απρ. 1902), 6· του ίδιου «Γεώργιος Βερούκιος», εφ. *Νέον Φως* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 10-16, 28 Μαΐου - 8 Ιουλ. 1914· Λ.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α', Αθήνα, 1963, σ. 89.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Βέττας, Ανδρέας [Ανδρικός]

(Ελευθερούπολη, 1860 < > - Καβάλα, 1928). Ποιητής, καπνεργάτης, εκδότης. Ο μικρότερος μάλλον γόνος μιας πολύτεκνης οικογένειας, έλαβε τις πρώτες γραμματικές γνώσεις στο σχολείο της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Πραβίου (Ελευθερούπολης), το οποίο όμως σύντομα εγκατέλειψε. «μη τυχών ούτε της θύραθεν λεγομένης παιδείας», για να εργαστεί αρχικά σ' ένα υποδηματοποιείο. Στη συνέχεια, ακολουθώντας την

τύχη των μεγαλύτερων αδελφών του που σταδιοδρομούσαν ως διοικητικά στελέχη καπινεπορικών επιχειρήσεων στην Καβάλα, άφησε τη γενετήριά του και εγκαταστάθηκε μόνιμα στη γειτονική πόλη, ασκώντας στο εξής το επάγγελμα του καπνεργάτη. Παράλληλα, ασχολήθηκε με τη μουσική (έμαθε να παίζει σαντούρι) και με τη ζωγραφική και καλλιέργησε το στιχουργικό του ταλέντο. Ευαίσθητος δέκτης των μηνυμάτων του καιρού του, τα αποτύπωνε με τον αδρό λόγο του σε σατιρικούς στίχους, οι οποίοι κυκλοφορούσαν σε προφορική ή χειρόγραφη μορφή και ενδοουσίαζαν τους συμπολίτες του. Τα ποιήματά του ήταν εμπνεύσεις της στιγμής και τα σημείωνε σε ένα πρόχειρο κομμάτι χαρτιού που είχε πάντοτε μαζί του κατά τη διάρκεια της δουλειάς του στο καπνεργοστάσιο.

Η σατιρική ποίησή του αποτελούσε και την ύλη της εφ. *Εφημερίς Το Κύμα, την οποία εξέδιδε στα χρόνια 1909-1916 και επίσης για ένα σύντομο διάστημα λίγο πριν από τον θάνατό του. Εξέδωσε και τις ποιητικές συλλογές: *Σένα τα λέγω πεθερά για να τ' ακούη η νύφη ήτοι ποιητικά παίγνια* (Κωνσταντινούπολη 1899) και *Η Εριννύς του Παγγαίου*. Παρά το γεγονός ότι δεν είχε σπουδάσει, «εξέπληττε δια των γνώσεών του όλους εκείνους οίτινες τον εγνωρίζον». Αγωνίστηκε επίσης για την ίδρυση του εφημερου πρώτου σωματείου καπνεργατών «Η Αλληλοδοθήεια» (1891) και πρωτοστάτησε στην ίδρυση του δεύτερου σωματείου καπνεργατών «Η Εγκράτεια» (1905), του οποίου διετέλεσε και πρόεδρος.

Πέθανε το 1928 άρρωστος από άσθμα, κατάλοιπο της πολυχρονικής εργασίας του στις καπναποθήκες. «Υπήρξεν ο κατ' εξοχήν λαϊκός ποιητής, τιμώμενος και αγαπώμενος παρ' όλων των καπνεργατών και συμπολιτών».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Ρουδομέτωφ, «Εισαγωγή» και παρουσίαση της έκδοσης *Σένα τα λέγω πεθερά για να τ' ακούη η νύφη ήτοι ποιητικά παίγνια υπό Ανδρικού Δ. Βέττα*, 1899. Καβάλα 2002, σ. 7-15.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΩΦ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Το Βήμα

Αθήνα, 12 Μαΐου 1945-1982, 1984-1985, 1999 έως σήμερα [2005]. Ως έτος ίδρυσης αναφέρεται το 1922, όταν είχε ιδρυθεί με τον τίτλο *Ελευθερον Βήμα. Λόγω των γεγονότων της Κατοχής, ο ιδρυτής και αρχικός, ως το 1947, διευθυντής της Δ. *Λαμπράκης, επέλεξε τον τίτλο *Το Βήμα* όταν προχώρησε στην επανέκδοσή της (12

Μαΐου 1945). Στις 6 Δεκ. 1950 η «ταυτότητα» της εφ. διαμορφώνεται ως εξής: ιδιοκτήτης Δ. Λαμπράκης, διευθυντής Γ. Συριώτης, αρχισυντάκτης Ε. Ανδρουλιδάκης. Με τον θάνατο του Δημητρίου Λαμπράκη (12 Αυγ. 1957), τις εκδόσεις αναλαμβάνει ο γιός του Χρήστος Λαμπράκης, σημερινός πρόεδρος του ΔΟΛ (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη) και η «ταυτότητα» διαμορφώνεται ως εξής: ιδρυτής Δ. Λαμπράκης, ιδιοκτήτης Χ.Δ. Λαμπράκης, διευθυντής Γ. Συριώτης (1947-1963), διευθυντής σύνταξης Α. Δημάκος (5 Ιαν. 1958-1973). Από τις 7 Σεπτ. 1963 διευθυντής αναφέρεται ο Α. Δημάκος και διευθυντής σύνταξης ο Λέων Καραπαναγιώτης. Στις 31 Ιαν. 1973 η «ταυτότητα» αλλάζει: ιδρυτής Δ. Λαμπράκης, εκδότης Χρ. Δ. Λαμπράκης, διευθυντής Λ. Καραπαναγιώτης, διευθυντής σύνταξης Γ.Θ. Ρωμαιοίς – Χ.Κ. Μπουσομπουρέλης. Νέα αλλαγή τον Οκτ. 1974: ιδρυτής Δ. Λαμπράκης, εκδότης Λ. Καραπαναγιώτης, διευθυντής Χ.Κ. Μπουσομπουρέλης. Στα τέλη Απρ. 1982, ο Λέων Καραπαναγιώτης, που αναλαμβάνει *Τα Νέα*, αποχωρεί και παραμένει διευθυντής ο Χ.Κ. Μπουσομπουρέλης. Από τις 22 Αυγ. 1982 *Το Βήμα* διακόπτει την καθημερινή του έκδοση και κυκλοφορεί πλέον μόνο *Το Βήμα της Κυριακής*. Επανεκδόθηκε το 1984-1985 και από το 1999 και εξής. Στις 23 Ιαν. 1983, με διευθυντή πάντα τον Χ.Κ. Μπουσομπουρέλη, ο Δ.Κ. Τσαλιδής αναλαμβάνει τη διεύθυνση σύνταξης. Όμως, στις 2 Οκτ. 1983 η «ταυτότητα» διαμορφώνεται ως εξής: ιδρυτής Δ. Λαμπράκης, εκδότης Χ.Κ. Μπουσομπουρέλης, διευθυντής Στ. Ψυχάρης, διευθυντής σύνταξης Δ.Κ. Τσαλιδής, ο οποίος αποχωρεί στη συνέχεια και αναπληρωτής διευθυντής αναλαμβάνει ο Λ. Ζενάκος. Το λογότυπο της εφ. διαμορφώθηκε εκ νέου με την αναφορά των ονομάτων του ιδρυτή της Δ. Λαμπράκη, του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου του ΔΟΛ Χρ. Δ. Λαμπράκη και του εκδότη-διευθυντή Στ. Ψυχάρη. Πρωινή, καθημερινή, αρχικά τετρασέλιδη και εξάσπληη, μεγάλο σχήματος. Από τον Ιαν. 1984 το σχήμα της άλλαξε σε ταμπλόιντ. Αριθμός σελίδων: από σαράντα οκτώ ως ογδόντα «λευκές», συν σαράντα ως πενήντα «σωμόν», συν τα ένδεκα π. *Βημαγκάζινο* (29x21 εκ.) και *Το Άλλο Βήμα* (34x25 εκ.), καθώς και ορισμένες ειδικές εκδόσεις για το κυριακάτικο. *Ο Οικονομικός Ταχυδρόμος* και το *Βήμα Ραμ* για δύο από τις καθημερινές εκδόσεις με κυμαινόμενο αριθμό σελίδων. Εικονογράφιση μαυρόασπρη και έγχρωμη: φωτογραφίες, γραφήματα, σκίτσα και γελοιογραφίες με γελοιογράφο-αρθρογράφο τον Κ. Μητρόπουλο («διάδοχο» του Φωκ. Δημητριάδη) κ.ά. όπως τον Παυλίδη. Καταχωρήσεις: διαφημιστικές, μικρές αγγελίες, κρατικές. Η τιμή φύλλου και οι συνδρομές ποικίλουν λόγω μακροδιότισης του φύλλου και των εκάστοτε ενδέτων. Τυπώνεται τέλος στο τυπογραφείο του ΔΟΛ. Υπεύθυνος τυπογραφείου (τεχνική διεύθυνση): Χρ. Νάκος. Γραφεία: οδ. Χρ. Λαδά 3 και από το 2004, οδ. Μιχαλακοπούλου 80. E-mail:

δεν θα γίνει παλαιότερα ατομικών παθών και προσωπικών αντεγκλήσεων». Πρόκειται προφανώς για έναν υπαινιγμό στη σφοδρή πολεμική μεταξύ των εφ. *Γρις και *Πατρίς. Στο τελευταίο φύλλο (8 Αυγ. 1897) αναγγέλλεται ότι θα πάρει οριστικά να εκδίδεται. Ένα χρόνο αργότερα, ο Δ. Σφαέλος έκανε μια καινούρια δημοσιογραφική απόπειρα, στη Βραΐλα αυτή τη φορά, όπου εξέδωσε την εφ. *Το Μέλλον*. Ούτε αυτή όμως, κυκλοφόρησε περισσότερο από ένα χρόνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Olga Cicanci. *Presa de limbă greacă din România în veacul al XIX-lea*. Βουκουρέστι, Editura Omonia, 1995, σ. 36.

ANCA DOBRE

Το Βήμα

Εφημερίς πολιτική και κοινωνική, Ερμούπολη, 19 Φεβρ. 1911-1916 και 1919, αρ. φ. 1-310. Ιδιοκτήτης: Ρ[ωσέτος] Γαβαλάς. Διευθυντής: Π.Μ. Στέφανου (από το φ. 289, 23 Ιουν. 1916, έτ. ΣΤ' έως το φ. 310, 20 Μαρτ. 1919). Μότο: «Πάντων πατρίς τιμιώτερον» (αλλού «τιμιώτατον»). Εβδομαδιαία, τρισητήλη, τετρασελίδη, διαστάσεων 42,5x30 εκ. Ετήσιες συνδρομές: Σύρος 8 δρχ. (5 δρχ. η εξαμηνιαία), υπόλοιπη Ελλάδα 10 δρχ. και εξωτερικό 12 φρ. Γραφεία: αρχικά «Τυπογραφείον Πατρίδος» και από το φ. 289 (23 Ιουν. 1916) «Γραφείον και τυπογραφείον παρά το Δημοτικόν Θέατρον».

Σκοπός της εφημερίδας είναι, όπως δηλώνεται, η επικράτηση της αλήθειας και στις διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων, αλλά και μεταξύ των πολιτών και του κράτους. Το γλωσσικό ζήτημα απαχολεί πολύ συχνά τον συντάκτη Ρωσέτο Γαβαλά. Δεν παραλείπει να τονίσει και το θέμα της σεμνής και αξιοπρεπούς ενδυμασίας των γυναικών. Πέρα από τις στήλες «Κοινωνικά», «Ειδησεις», «Ποικίλα» και «Χρονογράφημα», τυπώνονται διαφημι-

σεις, ενοικιαστήρια, άρθρα ιατρών για τη δημόσια υγεία, ανακοινώσεις για εκδρομές, πλειστηριασμούς.

Στις 23 Ιουνίου 1916 (έτ. ΣΤ', αρ. φ. 289) ο σωί τότε ιδιοκτήτης Ρωσέτος Γαβαλάς δηλώνει ότι «απερχόμενος εκ Σύρου» πούλησε και παρέδωσε στον Πέτρο Μ. Στέφανου το τυπογραφείο του, καθώς και το *Βήμα*, το οποίο ίδρυσε και εξέδιδε έως τότε ανελλιπώς. Η δήλωσή του φέρει την ημερομηνία 22 Ιουνίου 1916. Από 13 Ιουλίου 1916 έως 11 Νοεμβρίου 1916 (έτ. ΣΤ', αρ. φ. 292-309) η ημερομηνία αναγράφεται στην εφημερίδα μόνο με το μολύβι, γιατί όπως φαίνεται για να δεθεί το σώμα του εντύπου στις ίδιες διαστάσεις (42,5x26 εκ.) όπως και πριν κόβονται τα περιθώρια. Το προτελευταίο φύλλο τυπώνεται στις 20 Μαρτίου 1919 (έτ. ΣΤ', αρ. φ. 310).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (έχει συσταχθεί ένα φ. της εφ. *Το Βήμα* της Σμύρνης, αρ. φ. 38, 11 Φεβρ. 1923). ΕΒΕ (1911-1916).

ΤΑΙΝΑ ΧΙΣΤΑΛΛΑ

Το Βήμα

Θεσσαλονίκη, 21 Μαΐου 1916-<>, με διακοπές. Ιδιοκτήτης: Χρήστος *Γουγουσης (ή Γωγουσης). Απογευματινή, μικρού σχήματος.

Εξέφραζε τις θέσεις της αντιβενιζελικής παράταξης της Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκε στις 21 Μαΐου 1916, εορτή του βασιλέως Κωνσταντίνου, τον οποίο υποστήριζε. Ο Αλέξ. Ορολόγας σημειώνει ότι ο Χρ. Γουγουσης προχώρησε στην έκδοση χωρίς να

παραδώσει το πρώτο φύλλο στη λογοκρισία. επειδή ήθελε να αποδείξει ότι δεν φοβόταν κανέναν. Το γεγονός αυτό προκάλεσε απορία στους λογοκριτές, αφού με τη στάση του «ήθελε να διωχθεί, να καταδικασθεί, να καταστραφεί μόνον και μόνον δια να γίνη λόγος δι' αυτόν». Με την παρέμβαση κάποιου φίλου του δημοσιογράφου δεν διώχθηκε για τη στάση του, ούτε για κείμενο στο οποίο χαρακτηρίζε κατακτητές τους συμμάχους και δούλους τους Έλληνες.

Η εφημερίδα συνέχισε την κριτική της με αποτέλεσμα να παυθεί η έκδοσή της επανειλημμένα. Για μία από αυτές τις υποχρεωτικές διακοπές (Αύγ. 1917), ο Β. Μεσολογγίτης γράφει: «Δεν εκράτησεν παρά ολίγες ημέρες, ο δε εκδότης του ήταν γεμάτος πικρίαν δια την αποτυχίαν ελευνολογών των αμόρφωτον κόμον, που δεν ημπορεί να εκτιμήση τους γραμματισμένους και ευδαρείεις δημοσιογράφους [...]». Ο Γουγούσης έχοντας συμπαραστάτη τον Αλέξ. Ωρολογιάν εξέδωσε εφημερίδα η οποία ήτο γεμάτη από αρχαιολογίαν. Διότι ίστωρ και φιλόστορ όπως ήτο ο αείμνηστος Γουγούσης ήρχιζε να γράφη άρθρον και ετελείωνε να κάμη ιστορίαν».

Το τέλος του Γουγούση υπήρξε τραγικό. Μια βροχερή νύχτα, αφού ταλαιπωρήθηκε πεινώντας και κοιτσαίνοντας (ήταν κουτσός) να πάει από τη Λέσχη των Συντακτών (στην οδό Αγίας Σοφίας), γλίτρωσε και τραυματίσθηκε άσχημα. Σύρθηκε μέχρι το σπίτι του, όπου πέθανε αβοήθητος στις 27 Δεκεμβρίου 1927. Είναι άγνωστο πότε δέχθηκε η εφημερίδα την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασιέρ. «Εφημερίδες και δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 15 και 16 Ιουλ. 1942 Ι. Κούμενος. «Η εφημεριδογραφική κίνησης εις την Θεσσαλονίκην», στο ημερολόγιο *Διάττων Αστέρ* του 1924' Αλ. Ωρολογιάς, «Ιστορία της Θεσσαλονίκης», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 3 Νοε. 1961 Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 17 Μαΐου 1934' Κωνδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 292.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΑΚΗΣ

Το Βήμα

Πύργος (Μπουργκάς, Βουλγαρία), 20 Νοε. 1896 - 4 Ιαν. 1898<.>. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γ.Ο. Σκαναβής, Συνιδιοκτήτης: Νικόλαος Γ. Νικολαΐδης. Εμφανίζεται ως συνέχεια της εφ. **Μηνύτωρ του Αίμου* και γι' αυτό στο πρώτο φύλλο η αρίθμηση συνεχίζει το τελευταίο φύλλο του *Μηνύτωρα* (αρ. φ. 147), ενώ αναφέρονται επίσης τα στοιχεία «Περίοδος Β', έτος Α'». Κατά τη διάρκεια της

κυκλοφορίας του πρέπει να άλλαξε αρίθμηση, καθώς το τελευταίο σωζόμενο φύλλο φέρει τον αρ. 101. Κυκλοφορούσε αρχικά δύο φορές την εβδομάδα (Τρίτη και Παρασκευή) και ημερησίως από τις 7 Απρ. 1897 έως τις 7 Ιουν. 1897 (αρ. φ. 36-59). Στη συνέχεια έγινε εβδομαδιαία, τετραεπίδη και τριήμερη. Άλλαξε συχνά μορφή και μέγεθος. Από τις 7 Απρ. 1897 τυπωνόταν σε μικρό μέγεθος (32x21 εκ.), ενώ μετά τις 7 Ιουν. 1897 έγινε ξανά μεγάλη (40,5x28 εκ.). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικό της Βουλγαρίας 12 λέβα, για το εξωτερικό 20 λέβα. Τυπωνόταν αρχικά στη Βάρνα, στη συνέχεια στο τυπογραφείο Γ.Π. 16άνωφ στον Πύργο και από 21 Ιαν. 1897 σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, με την επωνυμία «Κεντρικών».

Πρόκειται για τη μοναδική καθαρά ελληνική εφημερίδα που εκδόθηκε και κυκλοφόρησε στον Πύργο. Η δομή και το περιεχόμενό της ήταν παρόμοιο με των άλλων εντύπων στα οποία είχε εργαστεί ως εκδότης και συντάκτης ο ιδιοκτήτης της Γ.Ο. Σκαναβής. Στην πρώτη σελίδα υπήρχε το πολιτικό δελτίο και ειδήσεις από τον ευρωπαϊκό Τύπο, στη δεύτερη σελίδα ειδήσεις από το εσωτερικό και το εξωτερικό, στην τρίτη σελίδα τηλεγραφήματα και αγγελίες, όπως επίσης και λογοτεχνική επιφυλλίδα και στην τέταρτη αγγελίες και διαφημίσεις. Κατά την περίοδο που κυκλοφορούσε ως ημερήσια, λόγω της πολιτικής συγκυρίας και του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που έδειχναν οι Έλληνες του Πύργου, περιείχε πολλές αναποκρίσεις από την Ελλάδα, ειδήσεις από το μέτωπο του πολέμου του 1897 και από το εξωτερικό. Μετά τις 7 Ιουνίου 1897 συχνές είναι οι αλλαγές στα ονόματα των εκδοτών. Ως τέτοιοι αναφέρονται οι Χρ. Παπαδόπουλος, Χρ. Αναστασιάδης, Μιλτ. Βαζόλης. Από τις 14 Αυγούστου 1897 μοναδικός διευθυντής και εκδότης μένει ο Σκαναβής.

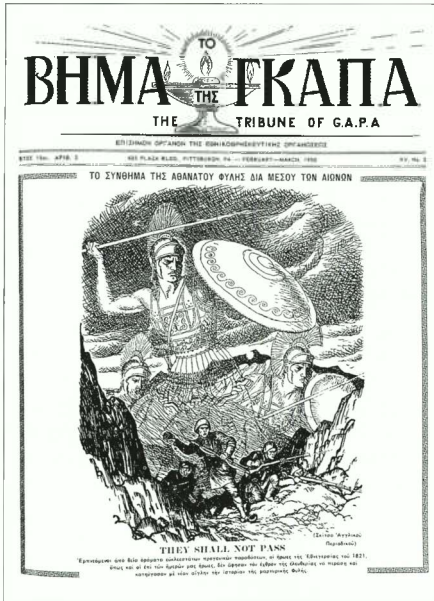
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΙΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*, 2 (1978), 355-356.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ-ΣΥΜΑΡΗ

Το Βήμα της ΓΚΑΠΑ / The Tribune of G.A.P.A

Επίσημον όργανον της Εθνικοδρασκευτικής Οργανώσεως, Πίταμπουργκ, 1924-1980. Η εκδοτική επιτροπή αποτελείτο από μέλη του εκάστοτε προεδρείου της οργάνωσης. Άλλος υπότιτλος: *Μορφωτικόν, Ιδεολογικόν Περιοδικόν, καθωσοιμένων εις την καλλιέργειαν και έξαρσιν των Ελληνικών ιδανικών και παραδόσεων* (από τον Μάιο-Ιούν. 1960). Ελλήνοφωνο, δελτίο μέχρι το 1936 και από τον Ιαν. 1936 (τ. 1, τχ. 1) τριμηνιαίο περιο-

δικό, δεκαέξι σελίδων, δίστιχο. Διανέμονταν δωρεάν στα μέλη. Τυπογραφείο: Cosmos Greek American Printing Co. Γραφεία: The Tribune of G.A.P.A., 3600 Fifth Avenue, Pittsburgh, PA 15213.

Επίσημο όργανο της ομογενειακής οργάνωσης GAPA (Greek American Progressive Association / Ελληνοαμερικανική Προοδευτική Οργάνωση) που απηχούσε τους στόχους της. Η ΓΚΑΠΑ ήταν, την περίοδο του Μεσοπολέμου, η μεγάλη αντίπαλος της άλλης ομογενειακής οργάνωσης, ΑΗΕΡΑ / ΑΧΕΠΑ (American-Hellenic Educational Progressive Association / Αμερικανο-Ελληνική Εκπαιδευτική και Προοδευτική Οργάνωση) και υποστήριζε τη διατήρηση της ελληνικότητας και όχι την ενσωμάτωση των Ελλήνων στην αμερικανική κοινωνία με τρόπο που μπορεί να οδηγήσει στην πολιτισμική αφομοίωσή τους. «Έχομεν ανάγκην μιας ταχείας και αποτελεσματικής δράσεως στο σοβαρόν ζήτημα των ημερησίων Ελληνικών Σχολείων και της αποκτήσεως τουλάχιστον ενός Ελληνο-Αμερικανικού Κολλεγίου, ίνα μη πάθωμεν αντά που έπαδεν ο άλλοτε ποτε ακμάζων Ελληνισμός της Ρωσσίας, της Ρουμανίας, της Αυστρίας, τις Ιταλίας κ.λπ. ο οποίος εξηφανίσθη τελείως», σημειώνει στους σκοπούς της.

Η ΓΚΑΠΑ, όμως, παρέμεινε οργάνωση ταυτισμένη με την παλαιότερη γενιά των μεταναστών και μετά τη δεκαετία 1980 άρχισε να φθίνει παρασύροντας και το περιοδικό της σε οριστική πτώση. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΗΣΒΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο Ελληνοαμερικανικός Τύπος ... Όπως εμφανίζεται σήμερα», π. Αργοναύτης, τ. Β' (1960-1962), 416-428.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Το Βήμα της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης

Μηνιαία Ποντιακή Επιδειρώσις. Θεσσαλονίκη, Ιούν. 1960 έως σήμερα [2005]. Υπεύθυνος συντάκτης: Χαράλαμπος Λυσαρίδης και τα τελευταία χρόνια από τον εκάστοτε πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου της Λέσχης. Το 1991 μετονομάζεται σε *Εύξεινος Λέσχη Μηνιαία εφημερίδα*. Οι διακοπές στην έκδοση σημειώνονται, κυρίως, μετά το 1963. Έτσι, ανάμεσα στο φ. 32 (Ιαν. 1963) και στο φ. 33 (Ιαν. 1964) μεσολαβεί ένα έτος. Αλλά και τα φ. 46 (Ιούν./Σεπτ. 1965) και 47 (Ιαν. 1966) βγήκαν με μεγάλη καθυστέρηση. Τον Ιούν./Ιουλ. 1966 κυκλοφορεί ένα τεύχος, με τη μορφή περιοδικού, και αρ. 52-53, μετά ξαναπαίρνει τη μορφή εφημερίδας και έτσι, το φ. 56-57 αντιστοιχεί στους μήνες Ιούν./Ιουλ. 1967. Κατόπιν εκδίδονται τα φ. 58 (Οκτ. 1967), φ. 59 (Νοέ. 1967), φ. 65 (Ιούν. 1968), φ. 74 (Απρ. 1970), φ. 75 (Αύγ. 1970), φ. 76 (Σεπτ./Οκτ. 1970), φ. 77 (Μάρτ. 1971), φ. 78 (Ιούν. 1971), φ. 79 (Οκτ. 1971), φ. 80 (Ιαν. 1972). Παρατηρείται, δηλαδή, ασυνέπεια στην έκδοση που μπορεί να αποδοθεί στα διοικητικά, κυρίως, προβλήματα που αντιμετώπιζε το σωματείο και καθόλου σε οικονομικούς λόγους, γιατί η Εύξεινος Λέσχη και το Σωματείο Παναγία Σουμελά είχαν πάντοτε πολύ ανδρώα οικονομικά. Τετρασέλιδη κατά την πρώτη περίοδο, λίγο μεγαλύτερου σχήματος από το ταμπλόιντ. Από το 1991 εξασέλιδη / οκτασέλιδη και σε σχήμα ταμπλόιντ. Αρχικά εξάστηλη και στη συνέχεια καθιερώθηκε ως πεντάστηλη. Τυπωνόταν σε διάφορα τυπογραφεία της Θεσσαλονίκης, ξεκινώντας από του Βασιλειάδη, στην οδό Βενιζέλου, κάτω από τα γραφεία της εφημερίδας. Γραφεία: οδός Βενιζέλου 20, Θεσσαλονίκη.

Όργανο της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης. Στο προγραμματικό ενυπόγραφο άρθρο του φ. 1 με τίτλο «Οι σκοποί μας», ο Χαρ. Λυσαρίδης αναφέρει: «Όταν οι Έλληνες Πόντιοι, ξεριζωμένοι από το πατριον έδαφος, τον αλησμόνητον Πόντον, ύστερα μάλιστα από τρομερές σφαγές και διώξεις, και ταλαιπωρούμενοι από κακουχίες, αποδεκατισμένοι από αρρώστιες, πέσανε με την ψυχή στο στόμα στην θερμή αγκαλιά της ελεύθερης Πατρίδος, ήσαν τότε πραγματικά ερείπια σωματικά και

οικονομικά. Αλλά μαζί τους έφεραν ακέραιον το πνεύμα, αγνή την καρδιά και δυνατό το αίσθημα. Μεταφέρανε όλα τα προτερήματα, τα ψυχικά και πνευματικά χαρίσματα της Ποντιακής ελληνικής ράτσας, με τα οποία οι πρόγονοί τους επί χλιετηρίδες ετίμησαν και εδόξασαν το ελληνικόν όνομα στην απόμειρη εκείνη ελληνική γη. Και με την εργατικότητα που τους διακρίνει, την νοικοκυρωσύνη, το θάρρος, την ζωντανία, την επιμονή, την υπομονή, και την φιλαλληλία, γρήγορα μπόρεσαν όχι μόνον να ριζώσουν και να φρουτώσουν, αλλά και να διακριθούν σε όλους τους τομείς, σαν σύνολον και σαν άτομα. Από το άλλο μέρος υπήρξαν οι φορείς στην Ελλάδα των ωραίων ποντιακών παραδόσεων και θρύλλων, των αγνών ελληνοποντιακών ηθών και εθίμων, που με πίστη τα διετήρησαν και με πείσμα τα μετέδωσαν στους νεωτέρους. Έτσι στην σημερινή ποντιακή γενεά καταλείπεται πατρογονική κληρονομία η ποντιακή διάλεκτος, η ποντιακή λύρα, τα ποντιακά τραγούδια και οι χοροί. Και ιερή παρακαταθήκη ο αγνός πατριωτισμός, η δεοσέβεια, ο στενός οικογενειακός δεσμός, η κοινωνική αλληλεγγύη, η φιλανθρωπία, η ανδρεία, η τιμιότητα,

η φιλοξενία και η άμιλλα για έργα ευποΐας. Όμως, ύστερα από σαράντα περίπου χρόνια φυσικών εΐναι η πρώτη γενεά να αρχίσει να απέρχεται. Άλλωστε έκανε το καθήκον της. Η νέα όμως που την διαδέχεται πρέπει αποφασιστικά και θαρραλέα να παραλάβη την σκυτάλη». Ο συγγραφέας στη συνέχεια παροτρύνει τους νέους να διατηρήσουν την ποντιακή κληρονομιά τους για «να παίξει αποφασιστικό ρόλο μέσα στην νεοελληνική αναζύμωση [...] και να αποτελέση σοβαρόν παράγοντα στην νεοελληνική κοσμογονία». Η έκδοση της εφημερίδας άλλωστε αυτούς τους σκοπούς επιδιώκει.

Στην ύλη του φ. 1 περιλαμβάνονται ένας «Σύντομος απολογισμός» της Ευξεινού Λέσχης Θεσσαλονίκης, μόνιμες στήλες, όπως «Ολίγα γενικά περί Τύπου», «Σημειώματα - Σχόλια - Οι ποντιακές ραδιοφωνικές εκπομπές», «Τι δεν πρέπει να ξεχνούν οι σημερινές Ποντιάδες»· θέματα που αφορούν τους Ποντίους, όπως «Η "Στέγη Σπουδαστού" το όνειρο των Ποντίων που έγινε πραγματικότητα», «Ηρωικές ποντιακές μορφές - Θεόδωρος Στ. Σιδηρόπουλος», «Η Ελληνική Δημοσιογραφία στον Πόντο», «Η προσφορά των ακριτών Ποντίων στον εθνικόν αγώνα του 1940-1941»· λογοτεχνική ύλη, όπως οι «Ρεμβασμοί» (ποίημα του Μιχ. Μεταλλείδη)· θεατρική ύλη, όπως «Η Ποντιακή Σκηνη - Αλεξάνδρας Χατζηκίδου - Τι δέν κρυφόν κι απομ'έν' - Δράμα σε τρεις πράξεις και μία εικόνα - Βασιλικόν Θέατρον Θεσσαλονίκης 12 Ιουν. 1960», «Ο θεατρικός μας όμιλος, Μία ωραία πρωτοβουλία» (εκδήλωση από τη Λέσχη Ποντίων Νομού Καβάλας για τα 500 χρόνια από την άλωση της Τραπεζούντας το 1461)· εύθυμη ύλη, όπως «Ποντιακά ανέκδοτα», «Τ' εμέτερον οι ανδρώπ' - Του Λάμπρονος», αγγελία για τη δημοσίευση στην εφ. *Ελληνικός Βορράς του ιστορικού αναγνώματος του Ευριπίδη Χειμωνίδη με τίτλο «Κρυπτοχριστιανοί στον Πόντο» κ.ά. Η εφημερίδα ενημερώνει τους αναγνώστες της ότι θα δημοσιεύει συνεργασίες «πάσης φύσεως (πλην πολιτικόν περιχομένου), τόσοσ εις την ποντιακήν διάλεκτον όσον και εις την κοινήν ελληνικήν καθώς και ανταποκρίσεις εκ των διαφόρων Ποντιακών Κέντρων και Σωματείων, ποιήματα, ανέκδοτα κτλ.» τους καλεί να εγγραφούν συνδρομητές και να τη διαδώσουν «προς πάσαν κατεύθυνσιν».

Οι συνεργάτες του φ. 1 ήταν οι Γρηγόρης Σαββινόπουλος, Μιχάλης Μεταλλείδης, Χρ. Λαζαρίδης, Μ. Χαλής, Ιωάν. Λαζαρίδης κ.ά. που υπέγρα-

φραν με τα αρχικά τους. Πολλά άρθρα ήταν ανώνυμα. Κατά καιρούς, είχαν τη δημοσιογραφική επιμέλεια οι Γρηγόρης Σαββινόπουλος, Δημήτρης Παρασκευόπουλος, Πάνος Καϊσιδής, Γαβριήλ Λαμψίδης, Στάθης Ταξίδης, Φωκίων Φουντουκίδης και αρκετοί άλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΣΠΣ.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΪΣΙΔΗΣ

Το Βήμα της Θράκης

Ανεξάρτητος πολιτική εφημερίς, Αλεξανδρούπολη, 28 Αυγ. 1927 - 10 Δεκ. 1928, αρ. φ. 1-129. Ιδιοκτήτης ήταν ο Χρ. Χρηστίδης έως τον Μάιο 1928, οπότε αποχώρησε για να εκδώσει τη *Φωνή της Θράκης*. Διευθυντής: Αλέξανδρος Μπαλάσκας. Εβδομαδιαία, από το φ. 3 γίνεται δισεβδομαδιαία, κυκλοφορώντας αρχικά Πέμπτη και Κυριακή και από τις 6 Ιουν. 1928 Τετάρτη και Σάββατο. Το πρώτο φύλλο ήταν τετρασελίδο, πεντάσηλο, διαστάσεων 48x33 εκ., ενώ από το δεύτερο έγινε δισελίδο, τετράσηλο, διαστάσεων 50x35 εκ. Η τιμή της ήταν 1 δρχ., η εξαμηνιαία συνδρομή 40 δρχ. και η ετήσια 75 δρχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο των αδελφών Σακελλαρίδη στην Αλεξανδρούπολη.

Ήταν η μοναδική εφημερίδα που κυκλοφορούσε στην Αλεξανδρούπολη το 1927. Στο πρώτο φύλλο διευκρινίζεται ότι αποτελεί συνέχεια της έκδοσης του *Βήματος της Καβάλας*. «του οποίου η έδρα μετεφέρθη ενταύθα προς εξυπηρέτησιν των συμφερόντων του θρακικού λαού στερουμένου δημοσιογραφικού οργάνου». Ως στόχος της έκδοσης αναφέρεται η ευαισθητοποίηση της κυβέρνησης στα θέματα της Θράκης, ενώ συχνά τονίζεται η «αδιαφορία» και η «αστοργία» του ελληνικού κράτους για την «ακριτική λωρίδα γης [...] δια την οποίαν θα ήτο ανιαρόν να ασχολούνται: ούτοι αφήνοντες κατά μέρος τα καταστρεπτικά κινήματα.» Προβάλλει κυρίως τοπικά θέματα (αποκατάσταση προσφύγων, αγροτικά ζητήματα, αντιπλημμυρικά έργα, θέματα υγιεινής της πόλης, προβλήματα διοίκησης), ενώ από τα θέματα εξωτερικής πολιτικής παρουσιάζονται εκείνα που ενδιαφέρουν την τοπική κοινωνία, όπως οι ελληνοβουλγαρικές σχέσεις, η αυτονομία της Μακεδονίας και της Θράκης. Δεν διακρίνεται για τη σαφή πολιτική της γραμμή. Κατηγορεί εξίσου τους βασιλόφρονες και τους δημοκρατικούς, υποστηρίζοντας το λευκό στις εκλογές. Καντηριάζει επίσης το ΚΚΕ για τη θέση που παίρνει στο θέμα της αυτονομίας της Μακεδονίας και της Θράκης. Απαντώντας σε επικρίσεις

που δέχεται για την αντιβενιζελική της στάση διευκρινίζει: «Διότι η εφημερίς αυτή από της εμφανίσεώς της ενταύθα ως κύριον σκοπόν είχε την εξυπηρέτησιν των λαϊκών συμφερόντων, την ενίσχυσιν των αγροτών, την ανακούφισιν του εργάτου, την πρόσδον της περιφέρειας ταύτης ήτις ουδέποτε απησχόλησε τους ζητούντας σήμερα την ψήφον του λαού [...]. Η αμερόληπτος εξέτασις παντός ζητήματος [...] αποτελεί εχέγγυον για την αξιοπρέπειαν ενός δημοσιογραφικού οργάνου». Στις εκλογές του 1928 ωστόσο υποστηρίζει βουλευτές υποψήφιους του κόμματος του Αλ. Παπαναστασίου.

Η δομή της διαμορφώνεται σταδιακά σε δύο μέρη. Στην πρώτη σελίδα τα τοπικά θέματα, σπανιότερα οι εξωτερικές ειδήσεις και τα τηλεγραφήματα με πολιτικές ειδήσεις από την Αθήνα, άρθρα βουλευτών της περιοχής (συνήθως του Χρ. Παπάζογλου που υποστηρίζεται προεκλογικά από την εφημερίδα) και τα χρονογραφήματα. Στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύονται διαφημίσεις, διακηρύξεις, προκηρύξεις, τοπικές ειδήσεις της εβδομάδας, τα

νέα της πόλης και δημοσιεύσεις συλλόγων. Από τα μέσα της δεύτερης χρονιάς η δεύτερη σελίδα οργανώνεται σε στήλες: αθλητική, κοσμική, προεκλογική. Φωτογραφίες βουλευτών δημοσιεύονται επίσης από τον Οκτώβριο 1928. Ως συνεργάτες της αναφέρονται ο Κλέων Βρανάς και ο Μίμης Παπαχατζής. Με ψευδώνυμα συνεργάζονται οι «Ευθυρήμων» και «Σουφλιώτης».

Δίνει μια καλή εικόνα των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των κατοίκων της περιοχής Έβρου λίγα χρόνια μετά την εγκατάσταση των προσφύγων. Η ανοικτοδόμηση των παρατηρημάτων, η οργάνωση των σχολικών συσσιτίων, οι προσφυγικές αποζημιώσεις, το ζήτημα της κυριότητας επί των τουρκικών κτημάτων που αγοράστηκαν από Έλληνες την περίοδο 1920-1922, θέματα εργατικά των εργοστασίων μεταξύ Σουφλίου, το δίκτυο του νερού, οι επιδημίες, ζητήματα της εβραϊκής κοινότητας, προβλήματα μεταξύ γηγενών και προσφύγων, οι εκποτίσεις των κομμουνιστών είναι μεταξύ των θεμάτων που μπορεί να παρακολουθήσει καιείς μέσα από τις στήλες της. Η αποχώρηση του Χρηστίδη στα μέσα του 1928 και η έκδοση της *Φωνής της Θράκης* πιθανόν να επηρέασαν την πορεία αυτής της βραχυβίας έκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ο «Βίας» Απόδημος

Εβδομαδιαία έκδοση φιλολογική - κοινωνιολογική - πολιτική και ειδησεογραφική. Περ. Α': Πορτ Σάιδη/Αλεξάνδρεια. Απρ. 1946 - Ιαν. 1947, αρ. τχ. 1-38. Υπεύθυνος-ιδιοκτήτης: Χρήστος Κυριακίδης, Αρχισυντάκτης-διαχειριστής: Άντων Καρ (Αντώνιος Καρτερόπουλος). Η έκδοση ξεκινά ως κυριακάτικη, δεκαεξαεσέλιδη, διαστάσεων 27,8x19,8 εκ. Τιμή φύλλου: 2,5 γρόσια διατίμησης. Τυπώνεται στο «Ελληνικών Εθνικών Τυπογραφείων». Περ. Β': *Βίας, Επιδείωση Επιστήμης, Παιδείας και Γραμμάτων. Μηνιαίο όργανο της Ενώσεως Εκπαιδευτικών Αλεξανδρείας και Κάτω Αιγύπτου.* Αλεξάνδρεια, Απρ. 1950 - Σεπτ. 1954, αρ. τχ. 1(74)-54. Διεύθυνση και ιδιοκτήτρια: Χρ. Ι. Κυριακίδης (Δείμος Φλεγγός). Συντάσσεται από επιτροπή εκπαιδευτικών. Από τον Οκτ. 1954 (αρ. τχ. 55) γίνεται λογοτεχνικό-επιστημονικό περιοδικό με υπότιτλο: *Γράμματα-Επιστήμη-Τέχνη. Μηνιαίο όργανο πνευματικής συνεργασίας Ελλήνων της Αιγύπτου* και κυκλοφορεί με τη μορφή αυτή τουλάχιστον ως το 1964 και πιθανώς ως τον θάνατο του εκδότη του (1968). Τη συντακτική επιτροπή αποτελούν οι Ερρίκος Χατζηνασής, Κωνσταντίνος Μοσχόπουλος, Γρη-

γόριος Πετρώνδης, Βασίλειος Γαλιάνης, Ιωάννης Πίκος, Κων. Βασιλειάδης, Γρ. Καρακώστας, Ρέα Τατιράκη, Μηνιαίο (κάθε 1^η του μηνός), είκοσι έξι έως τριάντα σελίδων, διαστάσεων 24,9x17,4 εκ. Ετήσια συνδρομή: 100 γρ.δ. Τυπώνεται στο «Τυπογραφείον του Εμπορίου» στην Αλεξάνδρεια.

Στο πρώτο τεύχος (28 Απρ. 1946) σημειώνεται: «η εφημερίς μας θα καταβάλει ειλικρινή προσπάθειαν συσφίξεως των Ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων. [...] καλλιέργεια της καταλλήλου αμοιβαίας αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία θα ευνοήση την κατάρτισιν των συμβάσεων εκείνων μεταξύ Αιγυπτιακού και Ελληνικού κράτους, αι οποίαι θα διευκολύνουν τας ποικίλας οικονομικά συναλλαγάς. Στα περιεχόμενα περιλαμβάνονται εβδομαδιαία πολιτική ανασκόπηση, ειδήσεις κυρίως εμπορικές, άρθρα για την ιστορία, τη γεωγραφία, τον φυσικό πλούτο της Ελλάδας, «αράπικες ιστοριούλες», περσικοί θρύλοι, ιατρικά δέματα, γυναικεία σελίδα. Συνεργάζονται οι Κωστής *Μπασιάς, Νίκος Βεκρής, Νικ. Γ. Λέκκας, Κ.Ν. Κωνσταντινίδης, Μ.Ν. Κοντελιέρης, Γεώργιος Αργύρης, Ν. Θεολογίτης, Α.Γ. Ολύμπιος, J.L. Ρεννιέ, Δέσποινα Σεβαστοπούλου. Οι σελίδες αυξανονται σε είκοσι δύο (αρ. τχ. 3) και σε είκοσι έξι το φθινόπωρο 1946, όταν αρχίζουν να καταχωρούνται σ' αυτές τα προ-

γράμματα των ιπποδρομών και η έκδοση κυκλοφορεί πλέον κάθε Παρασκευή με τιμή 5 γρόσια διατίμησης. Συνεχίζεται στα γαλλικά ως *Moyen Orient* με εκδότη τον Καρτερόπουλο. Κατά την περίοδο αυτή πιθανώς κυκλοφόρησαν τα τχ. 39-73.

Στην περ. Β' συνεργάζονται οι Γ.Ι. Κουρμούλης, Α.Β. Καραπαναγιώτης, Ευγένιος Μιχαηλίδης, Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνδα, Μαρία Ρουσιά, Παντελής Σαββίδης, Αλίκη Νικολαΐδου, Πάυλος Ν. Ναθαναήλ, Σωκράτης Σταματίου, Ευστράτιος Νέος, Γιάννης Σκαρίμπας, Γιάννης Χατζίνης, Απόστολος Κωνσταντινίδης. Διακρίνεται το τχ. 102/107 (Ιουλ. 1959) με το αφιέρωμα «Τιμητική συμβολή στα Αιγυπτιώτικα Γράμματα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 8/9-124. Νοέ./Δεκ. 1950 - Απρ. 1963).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 165.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Βιβλιογραφική Επιθεώρηση

Διμηνιαία έκδοση προβολής του καλού βιβλίου. Αγ. Παρασκευή (Αθήνα). Ιαν./Φεβρ. 1974 - Νοέ./Δεκ. 1974. αρ. τχ. 1-6. Εκδότης-διευθυντής: Ευάγγελος Νικολούδης. Στο τχ. 1 εμφανίζεται συνδιοκτήτης ο Αγ. Ταϊγέτης. Διμηνιαίο, εξήντα τεσσάρων σελίδων ανά τχ., δίσηλο / μονόσηλο, διαστάσεων 24x17 εκ., με εικονογράφηση και δίχρωμο εξώφυλλο. Τιμή τεύχους: 15 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 200 δρχ., εξωτερικού 20 δολ. ΗΠΑ. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γιάννης Ζόμπολας, Φρυγίας 19, Ν. Σεπόλια.

Προγραμματικά δηλώνει ότι αναλαμβάνει την υπερβολικά φιλόδοξη προσπάθεια να καλύψει τα κενά που αφήνει «η ελλειμματική βιβλιογραφική ενημέρωση του ημερησίου και περιοδικού τύπου», κατατοπίζοντας τον αναγνώστη «για όλα τα άξια λόγου βιβλία που κυκλοφορούν». Η βιβλιογράφηση αρχίζει (αρ. τχ. 1-6) με τη Λενιώ Νικολούδη, η οποία επιλέγει και καταγράφει τα βιβλία που κατατέθηκαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος τους μήνες Ιανουάριο-Δεκέμβριο 1974, κατατάσσοντάς τα σε κατηγορίες και διατηρώντας συνεχή αρίθμηση τίτλων από το 1 έως το 1237. Εκτός της συνοπτικής, υπάρχει η αναλυτική και κριτική παρουσίαση βιβλίων των συγγραφέων: Δέσποινας Κορακιανίτου, Ευαγ. Ρούσσου, Αγ. Ταϊγέτη, Διονύση Φλάμπουρα, Δημήτρη Χαλάτσα κ.ά., ενώ η Κατερίνα Ζαφείρη δημοσιεύει κατάλογο των εντύπων που κυκλοφόρησαν την πρώτη περίοδο της

μεταπολίτευσης, από 23 Ιουλίου μέχρι 17 Νοεμβρίου 1974 (αρ. τχ. 4/5 και 6). Καταγράφονται επίσης τα περιοδικά και οι εφημερίδες, γενικού ή ειδικού ενδιαφέροντος, της εποχής. Εκτεταμένη αναφορά κάτω από το λογότυπό τους γίνεται και για τις εφημερίδες *Μεσσηνιακά Νέα*, *Ανδρίτσαινα*, *Ηπειρωτικών Μέλлон*, *Μικρασιατική Ηχώ*, *Ο Κόσμος του Βιβλίου* (αρ. τχ. 1), *Αζανίας*, *Βόρειοι Σποράδες* (αρ. τχ. 2), *Κωσταλεξιώτικα*, *Σιφνιακή Φωνή* (αρ. τχ. 3).

Από τις άλλες εργασίες σημειώνονται το άρθρο του Γεωργίου Μ. Κακούρη για την εκπαίδευση των βιβλιοθηκariών, τα σύμμεκτα βιβλιολογικά του Διονύση Φλάμπουρα, τα αρχέτυπα και η καταλογογράφηση τους, οι προσωπογραφίες ελλήνων λογίων της Αναγέννησης σε ξυλογραφίες του 16^{ου} αιώνα, ελληνικά τυπογραφικά στοιχεία που μείνανε στην ιστορία. Χρήσιμες πληροφορίες περιέχουν ο μακρύς κατάλογος με τα δημοσιεύματα της Ακδημίας Αθηνών, η ιστορική αναδρομή και το παρόν των εκδοτικών οίκων Πάπυρος-Λαρούς, Ασπίτης-Έλκα, Παπαζήσης, Ι.Δ. Κολλάρος. Στα θετικά μπορούν να προστεθούν η μικρή συνέντευξη και παρουσίαση του έργου του Άγγελου Τερζάκη με

κης του Λαού αποτελούν τα πρώτα δείγματα κοινωνικής πεζογραφίας με έμφαση στα προβλήματα της ζωής του αγροτικού κόσμου («Βρουκόλακας»), ενώ παράλληλα χτυπούν τη δεισιδαιμονία και την πρόληψη («Παραμύδιον», «Ο γεωργός της Ελλάδος»), αναδεικνύουν ηθικές αξίες και καταγγέλλουν την οικονομική εξαθλίωση των λαϊκών τάξεων («Η διδασκαλία») και στηλιτεύουν την πολιτική και οικονομική διαφθορά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΓΒ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Βιδάλης, Κώστας

(Αθήνα, 1904 - Θεσσαλία, 14 Αυγ. 1946). Δημοσιογράφος. Η οικογένειά του ήταν φτωχική, ενώ από μικρός έμεινε ορφανός. Τελείωσε το γυμνάσιο αντιμετωπίζοντας μεγάλες δυσκολίες και στη συνέχεια

γράφηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μαθητής ακόμα (1922) δούλεψε στο π. *Χρονικά*. Από το 1923 ως το 1935 εργάστηκε στην εφ. *Η *Καθημερινή**, ενώ ταυτόχρονα συνεργάστηκε και με την εφ. **Νέος Κόσμος** και το π. **Ναυτικά Χρονικά**, ως οικονομικός συντάκτης. Στα 1935 συνεργάζεται με την εφ. *Η *Πρωΐα** των αδελφών Πεσματζίδη. Την ίδια χρονιά, ως απεσταλμένος της *Πρωΐας* πήγε στη Ρόδο όπου έγραψε σειρά ανταποκρίσεων σχετικά με τους αρχηγούς του κινήματος του 1935, οι οποίοι είχαν καταφύγει εκεί. Εξαιτίας των ανταποκρίσεων αυτών η κυβέρνηση του Π. Τσιτλάρη τον απομάκρυνε από το γραφείο Τύπου του υπουργείου Εξωτερικών, με το οποίο συνεργαζόταν. Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά (Αύγ. 1936) τον βρίσκει στην Ισπανία ως απεσταλμένο της εφ. **Ριζοσπάστη** για να παρακολουθήσει την προγραμματισμένη σοσιαλιστική αθλητική διοργάνωση της Σπάρτακάδας, η οποία τελικά ματαιώθηκε, αλλά και τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, το 1938, η κυβέρνηση Ι. Μεταξά, με αφορμή τις δημοσιογραφικές αποκαλύψεις του για οικονομικά σκάνδαλα του επιχειρηματία Αδ. Μποδοσάκη, τον εξόρισε στα Κύθηρα.

Στη διάρκεια της Κατοχής η συμβολή του Κ. Βιδάλη στη διαμόρφωση του παράνομου αντιστα-

σιακού Τύπου υπήρξε καθοριστική, με τη συνεργασία του Κ. *Καραγιώργη* και τη βοήθεια του Παρασκευά Χριστοδουλόπουλου, διευθυντή του Αθηνάϊκού Πρακτορείου Διανομής Τύπου που ήταν στενός φίλος του. Ο τελευταίος του προμήθευσε χαρτί και άλλα τυπογραφικά υλικά αναγκαία για τα παράνομα τυπογραφεία, τα οποία ο Βιδάλης έστησε σε κατάλληλους χώρους σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες. Μερικά από αυτά πέτυχε να τα προωθήσει και στην «Ελεύθερη Ελλάδα», πολύ αναγκαία, όπως αργότερα αποδείχτηκαν, με την ίδρυση της λεγόμενης «κυβέρνησης του θουνού» (ΠΕΕΑ - Προσωρινή Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης). Η συμβολή του ήταν πολύ σημαντική στη λειτουργία του παράνομου κεντρικού τυπογραφείου της οδού Σκρα 31, στην Καλλιθέα, με τη δριμυτική VICTORIA (τύπος πιεστηρίου), που υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα αντιστασιακά τυπογραφεία στην κατεχόμενη Ευρώπη. Το τυπογραφείο αυτό τύπωσε τις εφ. *Ριζοσπάστη** και **Ελεύθερη Ελλάδα**, καθώς και αμέτρητες μεγάλες αφίσες και άλλα υλικά στην τελευταία περίοδο του 1944. Ο Βιδάλης ήταν διευθυντής του κεντρικού οργάνου του ΕΑΜ (εφ. **Ελεύθερη Ελλάδα**) και με την ομάδα των δημοσιογράφων από την Αθήνα και τη Θεσσαλία που επίσης είχαν δγει στο «θουνό» στελεχώναν τα έντυπα του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) για να μωρόσουν να ανταποκριθούν στις νέες μεγαλύτερες απαιτήσεις που είχε η νέα φάση του αντιστασιακού αγώνα. Η ομάδα εκείνη με τους Κ. Βιδάλη και Ν. *Καρβούνη* επικεφαλής, κάλυψαν ακόμη δημοσιογραφικά τις εργασίες του Εθνικού Συμβουλίου (Κορυσάδες, Μάιος 1944). Το καλοκαίρι του 1944 ο Βιδάλης έζησε και κατέγραψε ένα μοναδικό ρεπορτάζ, όπως ήταν η λεγόμενη «μάχη της σοδειάς» στο θεσσαλικό κάμπο, το οποίο διασώθηκε δημοσιευμένο στην εφ. *Ο *Ρήγας**.

Στις 14 Αυγούστου 1946 βρίσκει τραγικό θάνατο ενώ βρισκόταν σε δημοσιογραφική αποστολή –παρά την άρνηση της εφημερίδας του (*Ριζοσπάστη**) να του δώσει άδεια– για να καλύψει ειδησεογραφικά την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε τότε στη Θεσσαλία μέσα στο έκρυθμο κλίμα του Εμφυλίου. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια της συντρόφου του, Κάτιας: «Κανείς δεν τον έστειλε στη Θεσσαλία, στο στόμα του λύκου. Πήγε μόνος του δελμητικά. Και ο Καραγιώργης –ο διευθυντής του *Ριζοσπάστη**– και οι συνάδελφοί του προ-

σπάθησαν να τον συγκρατήσουν, να μην τον αφήσουν να φύγει. Δεν άκουγε όμως... Είμαι δημοσιογράφος [έλεγε]. Πρέπει να κάμω τη δουλειά μου, να καταγγείλω όλο αυτό το όργιο της τρομοκρατίας, ν' αποκαλύψω τους δράστες». Στο ταξίδι του από τη Λάρισα με τρένο, μέσω Βόλου για την Αθήνα, στην τοποθεσία Κούμια Μελίας, πέφτει θύμα δολοφονικής επίθεσης των παρακρατικών ομάδων του Σούρλα. Η είδηση του θανάτου του συγκλόνησε τόσο τον δημοσιογραφικό όσο και τον πολιτικό κόσμο.

Αναδείχτηκε σε κορυφαίο οικονομικό συντάκτη και επιβλήθηκε στους δημοσιογραφικούς και πολιτικούς κύκλους με την εντιμότητα του χαρακτήρα του αλλά και την επαγγελματική ευσυνειδησία του και την αστείρευτη δραστηριότητά του. Στην αναφορά που έκανε ο δημοσιογράφος Μιχ. *Ροδάς, μέλος της επιτροπής για το πολιτικό μνημόσυνό του, στο θέατρο «Κεντρικό», έλεγε σχετικά: «Είμαι από τα ιδρυτικά μέλη της Ενώσεως Συντακτών—από το 1914—ε γνώρισα όλους τους συναδέλφους και μπορώ να διακηρύξω ότι ο Κώστας Βιδάλης ήταν από τους σεμνότερους, με το χαμόγελο, που άδιξε σαν λουλουδι πάντα στα χείλια του. Ένα μεγάλο πρόσχαρο παιδί μπροστά όχι μονάχα στους ομοϊδέατες του αλλά και σ' αυτούς που είχαν αντίθετες με αυτόν ιδέες και αισθήματα. Μία ψυχή καθαρία ελληνική με τον πόθο και τη ορμή για την πρόοδο και τον πολιτισμό της χώρας». Ο ίδιος, δίνοντας το ιδεολογικό του προφίλ στο βιογραφικό σημείωμα το οποίο έδωσε στο ΚΚΕ γράφει: «Μέλος του Κόμματος έγινε το 1941, που άρχισα να δουλεύω στο *Ριζοσπάστη* [...]. Ο λόγος της εγγραφής μου στο Κόμμα είναι η λογική συνέπεια της στάσης και των αγώνων μου μέσα στο επάγγελμα και το σωματείο, καθώς και το ιδεολογικό μου καταστάλαγμα».

Μετά τον θάνατό του και στο παραγμένο κλίμα του Εμφυλίου εξαφανίστηκαν όλα σχεδόν τα έγγραφα και χειρόγραφα κείμενά του. Δείγμα γραφής του διασώθηκε μόνο σε δημοσιευμένα κείμενα του στον Τύπο της εποχής. Ανάμεσα σ' αυτά ήταν η μεγάλη έρευνά του για την εφ. *Ελευθέρη Ελλάδα* με θέμα την ανοικοδόμηση της Ελλάδας και άλλες έρευνές του για αγροτικά και άλλα θέματα. Ξεχωρίζουν, επίσης, μερικά κείμενα που παρουσιάζουν μια φιλολογική, λυρική γραφή του δημοσιογράφου. Ένα από αυτά δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Η Πρωία* και φέρει τον τίτλο «Ζαλίγκα», στο οποίο

περιγράφει τη μαρτυρική ζωή της γυναίκας τότε στη Ρούμελη.

Η Κάτια Βιδάλη προσέφερε στην ΕΣΗΕΑ το καλλιτεχνικό έργο του συζύγου της, ένα πορτραίτο του Αντ. *Πρωτοπάτη, καθώς και ένα μεγάλο ακίνητο για την καθιέρωση υποτροφιών σε νέους δημοσιογράφους. Για το σκοπό αυτό συστάθηκε στην Ένωση το Ίδρυμα Κώστα και Κάτιας Βιδάλη. Επίσης, η ΕΣΗΕΑ και άλλες οργανώσεις Τύπου από το 1986 έχουν καθιερώσει ετήσια βραβεία στη μνήμη του σε μαθητές του δημοτικού σχολείου Μελίας, ενώ κάθε χρόνο γίνεται σχετική τιμητική εκδήλωση με συνδιοργανωτές την κοινότητα Μελίας και την ΕΣΗΕΑ και άλλες οργανώσεις Τύπου.

Στον Κώστα Βιδάλη απενεμήθησαν μετά θάνατον μετάλλια και τιμητικά διπλώματα: χρυσό μετάλλιο της ΕΣΗΕΑ για τα 70 χρόνια της (1984), τιμητικό δίπλωμα του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης (1989), τιμητικό μετάλλιο με δίπλωμα του «Γιούλιους Φούτσικ» της Διεθνούς Οργάνωσης Δημοσιογράφων (1986).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κώστας Βιδάλης, *Ήρωας μάρτυρας κομμουνιστής δημοσιογράφος*, Αθήνα, εκδ. της συντακτικής επιτροπής του *Ριζοσπάτη* της ΚΟΒ του *Ριζοσπάτη* και των ΚΟ Τυποεκδοτικής, 1987.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΝΘΩΣ

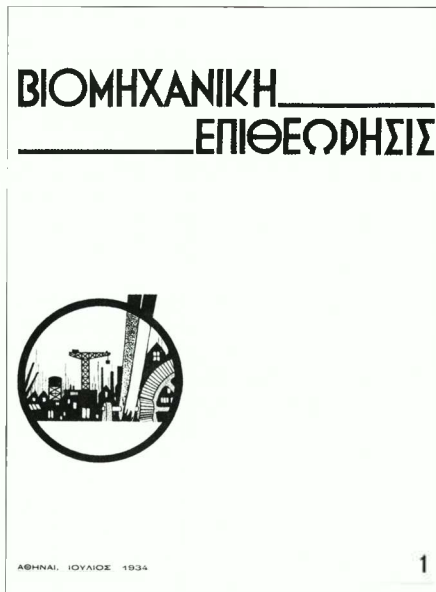
Βιομηχανική Επιθεώρησης

Αθήνα, Ιούλ. 1934 έως σήμερα [2005], αρ. τ. 1-815 [Ιούν. 2005]. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Σπύρος Αντ. *Βοβολίνης, 1934-1990. Την περίοδο Δεκ. 1940 - Ιουν. 1941 διευθυντής ήταν ο Λάζαρος *Πηναίογλου λόγω στράτευσης του εκδότη, ενώ από το 1990 έως σήμερα εκδότης-διευθύντρια είναι η Αλεξάνδρα Κ. Βοβολίνη-Λασκαρίδη. Άλλοι τίτλοι: **Βιομηχανική Επιθεώρηση** (1991)· **Βιομηχανική Οικονομική Επιθεώρηση** (1997)· **Οικονομική Βιομηχανική Επιθεώρηση** (1999)· **Βιομηχανική Επιθεώρηση** (Ιαν. 2004). Άλλοι υπότιτλοι: *Ανεξάρτητον όργανον έρευνας των βιομηχανικών και κοινωνικών προβλημάτων της χώρας* (δεκαετία 1950)· *Εικονογραφημένον βιομηχανικόν - οικονομολογικόν - δημοσιονομικόν - τεχνολογικόν και ναυτιλιακόν περιοδικόν* (δεκαετία 1980). Διέκοψε την έκδοσή του το διάστημα Οκτ.-Δεκ. 1944, λόγω των ταραχών της περιόδου. Μηνιαίο, τριάντα έξι έως σαράντα σελίδων (Μεσοπόλεμος) / οκτώ έως δέκα σελίδων (Κατοχή) / σαράντα τεσσάρων έως σαράντα έξι σελίδων (έως 1982). Διμηνιαίο (1982-1990) / μηνιαίο, εκατόν τριάντα σελίδων (1990 έως σήμερα). Από το 1937 έως σήμερα δύο ενδείξεις σελιδαριθμησης: αριθμός σελίδας τεύχους και αριθμός

σελίδας ετήσιου τόμου. Διαστάσεις: 26,5x20 εκ. (1934-1998) και 30x22,5 εκ. (1999 έως σήμερα). Εξέδωσε ειδικά ένδοξα (*Newsletter*, ενημερωτικό για την Ελλάδα και τα Βαλκάνια, στα ελληνικά και αγγλικά) και αφιερώματα (για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, για την οικονομική δραστηριότητα στη Βόρεια Ελλάδα κ.ά.). Αρχικά, η διακίνηση γινόταν αποκλειστικά μέσω ετησίων συνδρομών. Τη δεκαετία του 1950 διαφοροποιήθηκε η τιμή σε σχέση με τους παραλήπτες, ενώ από το 1994 πωλείται και στα περίπτερα. Λόγω της μακράς πορείας του, συνεργάστηκε με πολλά τυπογραφεία και εταιρίες φωτοσύνδεσης: Ν. Τιλπέρογλου (1934-1940), Ν. Κωβαίος (1946-1952, 1961-1967), Γ. Συνοδινός (1971-1979), Ι. Φαρρός και Λ. Μαναΐλογλου (1980-1991), Ι. Μπίνης (1978-1985), Ν. Καρράς (1985-1991), Ι. Πέππας (1997-2001) κ.ά. Γραφεία: Βλαχάβα 6-8, 10551 Αθήνα. Url: www.oikonomiki.gr

Στα χρόνια του Μεσοπολέμου, εποχής ραγδαίων οικονομικών εξελίξεων, παρουσιάστηκε έντονη εκδοτική δραστηριότητα στο χώρο της οικονομικής πληροφόρησης. Ο Σπ. Βοβολίνης, αντιλαμβανόμενος την επιτακτική ανάγκη για ενημέρωση, προχώρησε στην έκδοση του περιοδικού, θέτοντας ως στόχο τη συμβολή στην πρόοδο της ελληνικής βιομηχανίας, αλλά και την υποστήριξη και την καταξίωση της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας. Στο κεντρικό άρθρο του πρώτου τεύχους με τίτλο «Τι επιδιώκομεν», αποτύπωσε το σκεπτικό του εγχειρήματος και τις προθέσεις του: «[Το περιοδικό] θα ερευνά και θα μελετά [...] τους όρους και τας συνθήκας υπ' ας υφίστανται και λειτουργούν αι βιομηχανικά δυνάμεις της χώρας [...], θα εξουχίτη παν επίκαιρον βιομηχανικών θέμα [...], θα ασχοληθή με την επιβολήν και την εξάπλωσιν των ελληνικών βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων, τόσον εις το εσωτερικόν όσο και το εξωτερικόν». Αργότερα, ιδιαίτερα τα μεταπολεμικά χρόνια, ο θεματικός άξονας του περιοδικού διευρύνθηκε, καλύπτοντας σταδιακά το σύνολο της οικονομίας.

Ως προς το περιεχόμενο και τη διάρθρωση της ύλης, εμφανίζει αρκετά διαχρονικά στοιχεία: στήλες γνώμης στις πρώτες σελίδες, όπως τα «Σημειώματα» (εύστοχα και επαρκώς τεκμηριωμένα σχόλια για τα τρέχοντα οικονομικά και κοινωνικά θέματα, για κρατικούς χειρισμούς κ.ά.) και το κύριο άρθρο: πλούσια αρθρογραφία: εκτεταμένες έρευνες, αναλύσεις και ειδήσεις από την ελληνική και τη διεθνή οικονομική ζωή· ειδική στήλη για την παρουσίαση βιβλίων κ.ά. Ήδη από το 1976

εξασφάλισε την αποκλειστικότητα συνεργασίας με το π. *The Economist* (ενώ παλαιότερα συνεργάστηκε και με την εφ. *The Financial Times*). Οι διαφημιστικές καταχωρίσεις βρίσκονται, κατά κύριο λόγο, πριν και μετά την ύλη, ενώ οι ισολογισμοί των επιχειρήσεων δημοσιεύονται πάντα στο τέλος. Στα τεύχη Δεκεμβρίου (μέχρι το 1990) υπάρχει αναλυτικό ευρετήριο για όλο το έτος (αργότερα δημοσιεύεται στο τχ. Ιαν. ή Φεβρ. του επόμενου έτους).

Στις πρώτες δεκαετίες η ύλη περιελάμβανε άρθρα εξεχουσών προσωπικοτήτων του βιομηχανικού και του πολιτικού κόσμου, πρακτικά γενικών συνελεύσεων συλλογικών οργανώσεων και επιχειρήσεων, πορίσματα του Ανωτάτου Οικονομικού Συμβουλίου και των Επιμελητηρίων, λεπτομερείς περιγραφές βιομηχανικών μονάδων, επιστημονικές μελέτες, σκιαγραφίες επιχειρηματιών, εκτενείς νεκρολογίες και πολλά άλλα. Τα τελευταία χρόνια δίνεται έμφαση σε εμπειριστικά αναλύσεις οικονομικών προβλημάτων, σε κλαδικές έρευνες, καθώς και σε συνεντεύξεις.

Από την αρχή της έκδοσής του έφερε εικονογραφίες, και το εξώφυλλο, αν και λιτό στα πρώτα βήματα, ξεχώριζε για τις πρωτοποριακές για

Μετά τον υπότιτλο, από το τχ. 3, σημειώνεται: «Προς μόρφωση τεχνιτών, εργοστασιαρχών και πρακτικής επιστημόνων, ήτοι μηχανικών, μηχανουργών, αλευροποιών, θυροσοδειών, αρτοποιών, τεκτόνων, ναυπηγών, βαρέων κλπ». Δηλώνεται έτσι ο σκοπός του: η ενίσχυση της ελληνικής βιομηχανίας με τη μόρφωση των παραπάνω επαγγελματιών. Κυριότερα θέματα που επανέρχονται αφορούν σε: μέταλλα, ατμομηχανές, θυροσοδεία, ναυπηγική, ατμοπλοία, οικοδομική, αρτοποιία, γεωργία, εμπόριο, εφευρέσεις, σαπωνοποιία κ.ά. Περιέχει εικόνες μηχανών. Η μετάβαση του περιοδικού στον Πειραιά είναι ενδεικτική του ολοένα αυξανόμενου ηγετικού ρόλου του τελευταίου στην ελληνική βιομηχανία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (λείπει το τχ. 9).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΟΥΚΟΣ

Βιτσώρης, Μίμης [Δημήτρης, Μ. V.]

(Θεσσαλονίκη, 1902 - Αθήνα, 1945). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, γλύπτης. Η απολαία του πατέρα του το 1911 τον θύθηκε σε ένα περιβάλλον μελαγχολικό στην Αθήνα, όπου είχε καταφύγει η οικογένειά του.

Το 1919 άρχισε να σπουδάζει στο Σχολείο Καλών Τεχνών της Αθήνας, όπου παρακολούθησε τα μαθήματα για μία μόνο εβδομάδα. Το 1923 πήγε στο Μιλάνο της Ιταλίας και κατόπιν στο Βερολίνο, για να καταλήξει στο Παρίσι, όπου δούλεψε ως σκιτσογράφος στην εφ. *Le Petit Parisien*, χωρίς να εξασφαλίζει πάντα τα προς το ζην, με αποτέλεσμα να βιοπορίζεται με σκληρή εργασία. Κυκλοφόρησε μάλιστα και ένα λεύκομα σκίτσων του με τους αλήτες του Σηκουάνα. Η υγεία του όμως κλονίστηκε σοβαρά και ταξίδεψε στη Μάλτα, όπου έμεναν οι δικοί του. Θεραπεύτηκε μετά από ένα χρόνο και το 1927 επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου εργάστηκε ως σκιτσογράφος-γελοιογράφος στον αθηναϊκό ημερήσιο και περιοδικό *Τύπο (Σατανάς, *Φραγκέλιο, *Νεοελληνικά Γράμματα)*. Από το 1938 ασχολήθηκε και με τη γλυπτική. Διανοσούμενος καλλιτέχνης, έγραψε τις απόψεις του για την τέχνη στο βιβλίο με τίτλο *Τέχνη και εποχή* (Αθήνα 1940), ενώ άλλα άρθρα του δημοσιεύτηκαν στο π. *Νεοελληνικά Γράμματα*. Το 1940 του

ανατέθηκε να διακοσμήσει τις αίθουσες δεξιώσεων του δημαρχείου, αλλά ο πόλεμος ματαίωσε την εκτέλεση των προσχεδίων του. Το 1941 έχασε τον αγαπημένο του αδελφό και το 1943 τη μητέρα του, με αποτέλεσμα να νοσήσει ψυχικά και να μεταφερθεί εξαντλημένος σε κλινική, στην οποία κατέληξε.

Έκανε ατομικές εκθέσεις (1922, ξενοδοχείο «Αυτοκρατορικών»· 1925, ξενοδοχείο «Σπλέντιτ»· 1927, Αίθουσα Ενώσεως Συντακτών· 1929, ξενοδοχείο «Κεντρικών»· 1932, 1935, Θεσσαλονίκη· 1939, γκαλερί Στρατηγοπούλου) και συμμετείχε σε ομαδικές (1929, Σύνδεσμος Ελλήνων Καλλιτεχνών· 1930, 1931, 1933, 1936, 1937, «Ομάς Τέχνη»· 1934, 1935, γκαλερί «Studio»· 1932, 1934, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1934, 1940 Μπιενάλε Βενετίας· 1935, γκαλερί Στρατηγοπούλου· 1935, Βιέννη· 1938, «Ομάς Ελλήνων Ζωγράφων-Χαρακτών», *Πανελλήνιος Έκθεση Ελληνικής Πρωτοτύπου Χαρακτικής*· 1938, 1939, 1940, Πανελλήνιος· 1939, Σαν Φρανσίσκο· 1942, 1943, Επαγγελματική Καλλιτεχνική Έκθεση· μεταθανάτιες: 1957, Αίθουσα Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός»· 1959, Πρακτορείο Πνευματικής Συνεργασίας· 1973, γκαλερί «Αστωρ»· 1981, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών· 1987, γκαλερί «Dada»· 1992, Εθνική Πνακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, *Μεταμορφώσεις του μοντέρου. Η ελληνική εμπειρία*). Έργα του Μίμη Βιτσώρη βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων, στις Δημοτικές Πινακοθήκες Λάρισας (Μουσείο Γ.Ι. Κατσίγρα) και Ρόδου, στη συλλογή του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης και στην ιδιωτική συλλογή Θόδωρου Καραδόδωρου. Υπήρξε μέλος της «Ομάδος Τέχνη», της «Ομάδος Ελλήνων Ζωγράφων-Χαρακτών» και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Στη ζωγραφική του με θέματα από ταβέρνες, καμπαρέ, λιμάνια, τσίρκα, αλλά και με προσωπογραφίες και νεκρές φύσεις, κινείται στο κλίμα ενός σκοτεινόχρωμου εξπρεσιονισμού βαριών ψυχολογικών προεκτάσεων. Τα σκίττα και οι γελοιογραφίες του αντλούν τη θεματογραφία τους από σκηνές και πρόσωπα της καθημερινής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Φραγκέλιο*, τχ. 47 (5 Νοε. 1927), 1· *Ζαχ. Παπαντωνίου*, «Η ομηρομυθική έκθεση», *Ελεύθερον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932 και 10 Μαΐου 1934· *Έκθεση έργων*

Μίμη Βισώρη 1902-1945. κείμενα Άγγελος Καλυβίτης – Δημήτριος Ε. Ευαγγελίδης, αίδουσα Παρνασσού. Αθήνα 1957. *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες*. 16^{ος}-20^{ος} αιώνας. τ. 1. Αθήνα 1997 (Στέλιος Λυδάκης). όπου και η σχετική βιβλιογραφία: Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας*. 3000 χρόνια αμφισβήτησης. Αθήνα 2001, σσ. 512, 725, 747.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βίον

Μηνιαίον Περιοδικόν Σύγγραμμα. Σμύρνη, Μάρτ. 1878 - Ιούλ. 1879. Εκδότες: Σωκράτης *Σολομωνίδης και Γεώργιος *Υπερίδης. Αρχικά δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, δίστιγλο, διαστάσεων 28x20 εκ. και αργότερα, το έτ. Β', μηνιαίο με τριάντα δύο σελίδες. Ο τίτλος είναι εικονογραφημένος: στα πρώτα τεύχη φέρει την απεικόνιση του Βίωνα, βουκολικού ποιητή της Σμύρνης και στα μεταγενέστερα τεύχη, επάνω, την προσωπογραφία του Βίωνα και από κάτω δύο γυναικείες μορφές, προφανώς μούσες. Η ετήσια συνδρομή ήταν 2 μετρήπια. Στο τελευταίο τεύχος του πρώτου τόμου δημοσιεύεται κατάλογος των συνδρομητών που ανέρχονται σε 187. Αναφέρονται συνδρομητές στην Αθήνα, στην Αίγυπτο, στην Τεργέστη, στη Γερμανία και στο Λονδίνο.

Η ύλη του είναι εγκυκλοπαιδική: ιστορία, φιλολογία, μυθολογία, επιστήμη, οικιακή οικονομία, διηγήματα, ποιήματα, γνωμικά, αλλά και εθνικού περιεχομένου μελέτες και ποιήματα, παρά την αυστηρή λογοκρισία της οθωμανικής διοίκησης. Δημοσιεύονται επίσης εικονογραφίες ποιητών, βασιλέων κ.ά. Την πλειονότητα των άρθρων υπογράφουν οι εκδότες, άλλοτε χρησιμοποιώντας τα πλήρη τους όνομα και άλλοτε τα αρχικά «Σ.Σ.» και «Γ.Κ.Υ.». Άλλοι συνεργάτες του είναι οι Θ. Βενετσάνος, Ι. Ζακέρης, Κ. Θάλης, Π. Καπλανίδης, Δ. Καραλής, Α. Κουρνιακής, Μιλτ. Κρενδινόπουλος, Αριστ. Λιμπερόπουλος, Κων. Λιτζερόπουλος, Ε. Μειμάρογλου, Οδ. Νικολαΐδης, Στέφανος Παπαμυχάλης (συχνά με τα αρχικά του ονόματός του: «Σ.Ι.Π.»), Κ. Ζουρός, Στ. Στάης, Ν. Φαρδύς, Γ. Φραγκούλης. Συνεργάτριες επίσης του περιοδικού ήταν η Ουρανία Τιμαγένη και η Αντιγόνη Στάη.

Ορισμένα τεύχη συνοδεύονται από «στενογραφικών» δελτίο με πληροφορίες για νέες εκδόσεις, «βιβλιογραφήματα», αγγελίες για περιοδικά, αλληλογραφία και αινίγματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΧΚ (1 Μαΐου - 15 Ιουλ. 1878). ΕΒΕ (Μάρτ.-Ιουλ. 1879).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959.

ΠΑΥΛΑΙΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

Βλαβιανός, Βασίλης

(Αθήνα, 1903 - Αλεξάντρια, Βιρτζίνια, 1994). Νομικός, δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και τη Γερμανία και άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στην Ελλάδα και τη Γαλλία, προτού εγκατασταθεί στη Νέα Υόρκη το 1939. Το 1940 γίνεται ιδιοκτήτης και αρχισυντάκτης της εφ. *Εθνικός Κήρυξ και η εφημερίδα υιοθετεί δεκτική στάση απέναντι στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) την περίοδο της Κατοχής. Αποχωρεί το 1947 και γίνεται καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, θέση που διατηρεί έως το 1961. Την περίοδο 1978-1981 επιστρέφει στη δημοσιογραφία ως αρχισυντάκτης της εφ. *Πρωινή* (Ν. Υόρκη, 1976-2001). Ανάμεσα στις δημοσιευμένες του μελέτες είναι οι εξής: *Struggle for Tomorrow: Modern Political Ideologies of the Jewish People* (Νέα Υόρκη 1954), *Διονύσιος Σολωμός, ο Ποιητής, ο Δάσκαλος, ο Επαναστάτης* (Νέα Υόρκη, χ.χ.).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Βλασσόπουλος, Ανδρέας [Βλασσό]

(Αθήνα, 1909-1989). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, δημοσιογράφος, ζωγράφος, θεατρικός συγγραφέας. Σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, με δασκάλους τους Σπύρο Βικάτο και Ουμβέρτο Αρ-

γυρό. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του επισκεπτόταν την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος (όπου ο πατέρας του Χρήστος ήταν επιμελητής) και ζωγράφιζε τις προσωπογραφίες των αγωνιστών της Επανάστασης. Τους πίνακές του θαύμασαν ο Ζαχαρίας *Παπαντωνίου, ο Γιάννης Βλαχογιάννης και ο Μπάμπης *Αννinos, σύμβουλοι του εκδοτικού οίκου Δημητράκου, τους πρότειναν για την εικονογράφηση του *Ημερολογίου του Αγώνος*, τα κείμενα του οποίου έγραψε ο πατέρας του. Ως σκιτσογράφος και γελοιογράφος εργάστηκε από το 1931 έως το 1968 στις εφ. *Νέοι Καιροί, *Χρόνος, *Η *Καθημερινή*, *Εθνος, *Ωρα*, *Ανεξάρτητος Τύπος*, *Αλλαγή*, *Ελληνικόν Αίμα, *Νέα Γραμμή*, *Νέα Ελλάς*, *Η *Ναυτεμπορική*, *Προοδευτικός Φιλελεύθερος*, *Ο *Ρωμός* και στα π. *Εβδομάς, *Σαββατοκύριακο*, *Θησαυρός, *Τραστ του Γέλιου*, *Σφαίρα*. Εξέδωσε τα π. *Για σας Κυρία μου*, *Άννα Μαρία*, *Οδηγός της Γυναίκας*, *Κοσμική* και τα σατιρικά φύλλα *Παπαγάλος*, *Κροκόδειλος*, *Συναγεμμός*, *Φανός των Ευθυμογράφων και Γελοιογράφων*. Ασχολήθηκε ακόμα με τη δημοσιογραφία (ελεύθερο και αθλητικό ρεπορτάζ, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, αποστολές στο εσωτερικό και το εξωτερικό), τη διακόσμηση, τη διαφήμιση, τη σκηνογραφία, ενώ συνέγραψε θεατρικά έργα και κινηματογραφικά σενάρια. Το 1968 σηματοδοτεί τη στροφή του στη ζωγραφική.

Πραγματοποίησε μία ατομική έκθεση σκίτσων και γελοιογραφιών του στην αίθουσα της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών και συμμετείχε σε όλες τις εκδόσεις του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων από το 1936, σε διεθνείς, όπου τιμήθηκε με διακρίσεις, σε ομαδικές (1981, ΕΣΗΕΑ) και σε Πανελλήνιες (1939, 1969). Εγγραψε και εικονογράφησε το ιστορικό ημερολόγιο *Αθήνα μου παλιά* (Αθήνα 1982) και δύο βιβλία σωματικής αγωγής. Υπήρξε μέλος

του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων και της ΕΣΗΕΑ.

Στα σκίτσα και τις γελοιογραφίες του ειδικεύεται στην πολιτική σάτιρα, με ρεαλιστικό πάντα σχέδιο φυσιογνωμικών τύπων, χωρίς να περιφρονεί και την ηθογραφική δεματολογία. Η ζωγραφική του κινείται στο κλίμα του ακαδημαϊκού ρεαλισμού με τονισμένα χρώματα και λυρική διάθεση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φώτος Γιοφύλλης, «Η χιομοριστική έκθεση, Του Συνδέσμου Σκιτσογράφων», *Εθνική*, 14 Δεκ. 1936· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 2, Αθήνα 1990, σ. 55-58· Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, *Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997, όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σατρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001, σσ. 451, 452, 453, 464, 466, 478, 481, 496, 497, 509, 536 (με λανθασμένο το όνομά του: Βλ.), 549 (με λανθασμένο το όνομά του: Βασ.), 551.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βλασσόπουλος, Επαμεινώνδας Γ.

(Ιθάκη, 1918 - Αθήνα, 1980). Γιος του νομικού Γεωργίου Α. Βλασσόπουλου, συμβολαιογράφου και καθηγητή στην «Εμπορική και Ναυτική Σχολή Όθωνος Σταθάτου» της Ιθάκης. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου άσκησε τη δικηγορία. Η ανάμιξή του με τη δημοσιογραφία προήλθε από την αγάπη του για το νησί και προέκυψε το 1952, όταν σταμάτησε την έκδοσή της η *Εφημερίς των Ιθακησίων*. Θέλησε να κρατήσει τους διασκορπισμένους σε όλο τον κόσμο Ιθακήσιους σε επαφή με το νησί τους και το μέσο βέβαια ήταν να συνεχιστεί η ύπαρξη μιας εφημερίδας. Την ονομάζει *Τα *Νέα της Ιθάκης* και συνεργάζεται τα πρώτα χρόνια με τον Ιθακήσιο Κων. Π. Κολυβά. Η εφημερίδα γρήγορα αποκτά ένα ευρύ αναγνωστικό κοινό, που διατηρεί έτσι την επαφή του με το νησί του νόστου. Ο Βλασσόπουλος φροντίζει να επαίνει τους Ιθακήσιους που διακρίνονται και ευημερούν και μέσα από την προβολή τους αυτή, προκαλεί μια άμιλλα προσφοράς προς την ιδιαίτερη πατρίδα, κινώντας προβάλλει τις ευεργεσίες και τις δωρεές τους προς το νησί.

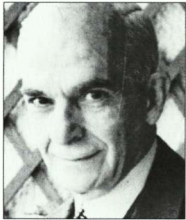
ΜΑΧΗ ΠΑΖΙΦ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Βλαστός, Σόλων Ι.

(Ερμούπολη, 1853 - Παρίσι, 1927) Επιχειρηματίας, εκδότης. Το 1873, σε ηλικία 20 ετών, μεταναστεύει στις ΗΠΑ και μετά από διάφορες εργασίες που κάνει, ιδρύει ναυλομεσιτικό οίκο και αργότερα εμπορικό οίκο εισαγωγών και εξαγωγών μαζί με τον μικρότερο αδελφό του, Δημήτριο Βλαστό (1869-1944). Το 1894 ιδρύει την εφ. *Ατλαντίς και μέσα από αυτήν εκφράζει δυναμικά απόψεις για θέματα που απασχολούν την ομογένεια και δημιουργεί τριβές, ενώ υιοθετεί έντονες φιλοβασιλικές θέσεις στη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού, που έχει ήδη πολώσει την ελληνοαμερικανική κοινότητα. Εκτός από τα άρθρα του που δημοσιεύθηκαν στην *Ατλαντίδα*, ο Βλαστός δημοσίευσε τη μελέτη *Ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής* (Νέα Υόρκη 1989, επανεκδ. 1908, 1919).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούρης, *Έλληνες της Αμερικής 1528-1948*, Νέα Υόρκη, 1948· Theodore Saloutos, *The Greeks in the United States*, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης 1965.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

Βλάχος, Γεώργιος Αγγέλου

(Αθήνα, 1886-1951). Δημοσιογράφος, εκδότης. Πραγματοποίησε τις εγκυκλίες σπουδές του στην Αθήνα. Είχε μορφωθεί μόνος του, όπως χαρακτηριστικά σημείωνε η ίδια η κόρη του, Ελένη *Βλάχου, διαφεύδοντας τις πληροφορίες

που είχαν δημοσιευτεί κατά καιρούς σε βιογραφίες και λεξικά ότι ο πατέρας της είχε σπουδάσει νομικά και είχε ανακηρυχτεί διδάκτωρ της Νομικής. Διετέλεσε υπάλληλος του υπουργείου Δικαιοσύνης (1903-1904) και στη συνέχεια της Εθνικής Τράπεζας (ως το 1918).

Ξεκίνησε την ενασχόλησή του με τη δημοσιογραφία στέλνοντας άρθρα σε αθηναϊκές εφημερίδες ενώ εργαζόταν ως δημόσιος υπάλληλος. Διαδέχτηκε τον Κίμωνα Μιχαηλίδη ως εκδότης και διευθυντής του π. *Παναθήναια από τον Ιούνιο 1914 ως τον Φεβρουάριο 1915. Εντύπωση είχε κάνει το άρθρο του με τίτλο «Μολών Λαβέ» που είχε δημοσιεύσει το 1916 στην εφ. *Χρόνος του Κωστή Χρονόπουλου και πετυδυνόταν στον γάλλο ναύαρχο Φουρνέ. Το 1917 εξορίστηκε για

τις πολιτικές του πεποιθήσεις στη Σκρόπελο. Το 1919, όταν επέστρεψε στην Αθήνα από την εξορία, εξέδωσε την εφ. Η *Καθημερινή που έμελλε να τον αναδείξει σε έναν από τους πιο σημαντικούς ιδεολόγους του αντιβενιζελισμού με μεγάλη επιρροή στο αντιβενιζελικό στρατόπεδο, αν και ο ίδιος δεν πολιτεύτηκε ποτέ. Συνέχισε να αρθρογραφεί στην *Καθημερινή* έως την ημέρα του θανάτου του (εκτός από την περίοδο της Κατοχής 1941-1944) συνηθέστερα υπογράφοντας με τα τρία αρχικά «Γ.Α.Β.» ή το αρχικό του επωνύμου του «Β» (κυρίως τα πρώτα χρόνια) ή το «Γ.Α. ΒΛΑΧΟΣ», αραϊά και σε άρθρα που φαίνεται ότι τους έδινε κάποια ιδιαίτερη σημασία. Το 1920 κατά τη διάρκεια των «Ιουλιανών» συνελήφθη και φυλακίστηκε, τα δε γραφεία της εφημερίδας του καταστράφηκαν από φανατικούς βενιζελικούς. Όταν οι στρατιωτικοί κατέλαβαν την εξουσία (1922), αναγκάστηκε από φόβο, μήπως τιμωρηθεί για τη στενή συνεργασία του με τις αντιβενιζελικές κυβερνήσεις καθώς και για κάποια άρθρα του στην *Καθημερινή* («Πομερανοί», «Οίκαδε»), στην αρχή να κρυφτεί στα σπίτια φίλων και στη συνέχεια να καταφύγει στην Ιταλία. Δεν επέστρεψε στην χώρα ούτε όταν η ανακριτική επιτροπή τον κάλεσε να καταθέσει στη Δίκη των Έξι.

Την 8^η Μαρτίου 1941 δημοσίευσε στην *Καθημερινή* την περίφημη «Ανοικτή επιστολή προς την Α.Ε. τον κ. Αδόλφον Χίτλερ, αρχικαγκελάριον του Γερμανικού Κράτους», στην οποία δήλωνε ότι η Ελλάδα δεν ήθελε τον πόλεμο, αλλά μόνο να ζήσει ήσυχη στη μικρή της γωνιά· αλλά ότι παρ' όλα αυτά ήταν έτοιμη να πολεμήσει, ν' αγωνισθεί και να πεθάνει, περιμένοντας «την εκ Βερολίνου επιστροφήν του δρομέως, ο οποίος ήλθε προ πέντε ετών και έλαβε από την Ολυμπίαν το φως, δια να μεταβάλει εις δαυλόν την λαμπάδα και φέρη την πυρκαϊά εις τον μικρόν, την έκτασιν, αλλά μεγιστον αυτόν τόπον, ο οποίος, αφού έμαδε τον κόσμον όλον να ζη, πρέπει τώρα να τον μάθη και ν' αποδνήσκη». Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνελήφθη και φυλακίστηκε από τους Ιταλούς. Υπήρξε συγγραφέας των θεατρικών έργων: *Η Δεσποινίς Κυκλών*, *Τα κόκκινα γάντια*, *Η Κόμπρα*, *Η Απογραφή*, *Αλεύρι μία και είκοσι η οκά*. Επίσης, είχε διατελέσει πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, «Τύποις Διον. Πεταλίδη», 1939·

Γ.Κ. Κορδάτος, *Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*, τ. Ε', Αθήνα, εκδ. Εικοστός Αιώνας, 1958, σ. 583-584. G.Th. Manrogorodatos, *Stillborn Republic. Social Coalitions and Party Strategies in Greece. 1922-1936*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1983, σσ. 56, 59-60, 75-76, 137, 200. Γ.Α. Βλάχος, *Αρθρα στην «Καθημερινή» (1919-1951)*, Αθήνα, εκδ. Ζήδρος, 1990, σ. 7-52. Georgia Eglezou, *The Athenian Press on the Asia Minor Campaign and Disaster. 1919-1922*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of Birmingham 2005.

ΓΕΩΡΓΙΑ Α. ΙΓΓΛΕΖΟΥ

Βλάχου, Ελένη

(Αθήνα, 1911-1995). Δημοσιογράφος, Εργάστηκε αρχικά επί επτά χρόνια στο λογιστήριο της εφ. *Η *Καθημερινή*, την οποία είχε ιδρύσει ο πατέρας της Γεώργιος *Βλάχος. Τη δημοσιογραφική της καριέρα ξεκίνησε το 1934 με

δικαστικό και αθλητικό ρεπορτάζ, η ίδια, όμως, έλεγε ότι γεννήθηκε δημοσιογραφικά στην πρώτη σελίδα της *Καθημερινής*, στις 27 Ιανουαρίου 1935. Η πρώτη της αποστολή ως αθλητικός συντάκτης ήταν στο Βερολίνο το 1936, όπου κάλυψε για την εφημερίδα της τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ασχολήθηκε επίσης με τη φωτογραφία και το φωτογραφικό ρεπορτάζ. Στη διάρκεια του πολέμου 1940-1941 και της Κατοχής, όταν έκλεισε η εφημερίδα εργάστηκε ως αδελφή νοσοκόμα του Ερυθρού Σταυρού. Τον Δεκέμβριο 1944 προσλήφθηκε ως υπάλληλος στο υπουργείο Τύπου και από την επόμενη χρονιά, όταν ο Γ. Βλάχος αποφάσισε να επανεκδώσει την *Καθημερινή*, άρχισε με την προτροπή του πατέρα της να συντάσσει μικρά μονόστυλα κείμενα, τα «Επίκαιρα», με την υπογραφή «Ε». Μπήκε έτσι στο χρονογράφημα, το οποίο, κατά τα λεγόμενά της, της έδωσε το σχήμα που της ταίριαζε περισσότερο.

Στην αρχή τα δέματά της αντλούσε από τις καθημερινές στιγμές, ενώ από το 1954 και πέρα εξεφράζαν έναν λόγο περισσότερο πολιτικό. Ως «Μπερλίνα» και «Ε» έγραφε μεγάλη ιστορία στον χώρο του χρονογραφήματος.

Το 1951, μετά τον θάνατο του πατέρα της, ανέλαβε τη διεύθυνση της *Καθημερινής*, ενώ το 1963 προχώρησε στην έκδοση της εφ. *Μεσημβρινή, ως

π. **Εικόνες και Εκλογές*, παράλληλα δε ίδρυσε και τον εκδοτικό οίκο *Γαλαξίας*, που πρωτοτύπησε εκδίδοντας την σειρά των «βιβλίων τσέπης». Αντιστάθηκε ενεργά στη δικτατορία του 1967, καθώς αμέσως μετά το πραξικόπημα έκλεισε την *Καθημερινή* και έφυγε για το Λονδίνο. Στις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1975 εξελέγη βουλευτής Επικρατείας με το ψηφοδέλτιο της Νέας Δημοκρατίας. Το 1990 αποχώρησε από την *Καθημερινή*.

Η Ελένη Βλάχου υπηρέτησε για περισσότερα από 55 χρόνια τη δημοσιογραφία και υπερασπίστηκε με περισσή δύναμη, πληρότητα και εγκυρότητα την ελευθερία της έκφρασης και την ενημέρωση. Το ήθος, η σοβαρότητα, το θάρρος και η πίστη στις αρχές της τη διέκριναν πάντα και ήταν εκείνα τα γνωρίσματα που την έκαναν να κατακτήσει την αναγνώριση από όλους. Στις 3 Μαΐου 2000 το Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου τίμησε την Ελένη Βλάχου μαζί με άλλες σαράντα εννέα γυναίκες δημοσιογράφους «ως ήρωες του παγκόσμιου ελεύθερου Τύπου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ελένη Βλάχου, *Δημοσιογραφικά χρόνια. Πενήντα και κάτι ... (1935-1951)*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Ζήδρος, 1991. Τάκης Ψαράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι*, Αθήνα, Νέα Σύνορα-Λιβάνης, 1993, σ. 141-154. «Στερνό αντίο στην Ελένη Βλάχου», εφ. *Απογευματινή*, 16 Οκτ. 1995. Ελένη Μπίστοκα, «Το πρωτοσέλιδο του Αποχωριστού», εφ. *Καθημερινή*, 17 Οκτ. 1995. «Εκτενής αναφορά στην Ε. Βλάχου – Από το διεθνή Τύπο», εφ. *Καθημερινή*, 18 Οκτ. 1995. Ελένη Μπίστοκα, «Οι 50 "ήρωες της ελευθερίας του Τύπου" τιμήθηκαν από το Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου», εφ. *Καθημερινή*, 5 Μαΐου 2000.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΠΟΠΟΥΛΟΣ

Βοβολίνης, Κωνσταντίνος Αντ.

(Αθήνα, 1913-1970). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, πολιτικός. Γιος του νομομαδούς Αντωνίου και αδελφός του εκδότη Σπύρου *Βοβολίνη, από νεαρή ηλικία επιδόθηκε στη δημοσιογραφία, ενώ ταυτόχρονα σπούδαζε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Προπολεμικά, εργάστηκε ως συντάκτης και ως συνεργάτης στις εφ. *Χρόνος* (Πειραιώς), *Νέον Κράτος, **Ελευθέρος Ανθρωπος* και στα π. *Εργασία*, **Βιομηχανική Επιθεώρηση* κ.ά. Τον Μάιο 1941, ίδρυσε, μαζί με τους

δημοσιογράφους Λάζαρο *Πηγάτογλου και Ιωάννη Μήλιο, οργάνωση του Μετώπου Εσωτερικής Αντίστασης με την επωνυμία «Ελληνικό Αίμα»· από τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου, οι τρεις δημοσιογράφοι εξέδωσαν και διηύθυναν την παράνομη κυτοχική εφ. *Ελληνικό Αίμα καθώς και τις αυτοτελείς εκδόσεις «Ε.Ε.Α.» (Εκδόσεις Ελληνικού Αίματος). Μετά την Απελευθέρωση, επέδειξε πλούσια συγγραφική δράση. Τα έργα του, τα οποία τιμήθηκαν με την εύρημο μνεία, τον έπαινο και το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών αντίστοιχα είναι τα εξής: *Το Χρονικό του Παρισίου* (1951), *Η Εκκλησία εις τον Αγώνα της Ελευθερίας* (1952), το πεντάτομο *Μέγα Ελληνικό Βιογραφικό Λεξικό* (1958-1962). Από το 1966, αρθρογράφησε στην ημερησία πρωινή εφ. *Ελεύθερος Κόσμος δημοσιεύοντας ιστορικές μελέτες του σχετικά με τα ελληνικά κινήματα.

Εκτός από τη δημοσιογραφία, μετείχε ενεργά στον πολιτικό βίο της χώρας. Διετέλεσε γενικός γραμματέας του δήμου Πειραιώς (1938-1940) και διορίστηκε γενικός γραμματέας της Βουλής των Ελλήνων (1952). Εξελέγη βουλευτής Πειραιώς και Νήσων υπό τη σημαία του Ελληνικού Συναγερμού του Αλ. Παπάγου (1953), ακολούθησε τον Σπ. Μαρκεζίνη στην ίδρυση του Κόμματος των Προοδευτικών και ανέλαβε εκ νέου το βουλευτικό αξίωμα (1961). Κατά την περίοδο αυτή, εξεδόθησαν σε αυτοτελή τεύχη και σε φυλλάδια κείμενα εισηγήσεων και αγορεύσεων του στη Βουλή, καθώς και διαλέξεών του. Τέλος, διετέλεσε υφυπουργός Προεδρίας (1968-1970).

Υπήρξε μέλος, τακτικό ή επίτιμο, της ΕΣΗΕΑ, της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων, της Πανελληνίου Ενώσεως Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, του φιλολογικού συλλόγου «Παρνασσός» (ειδικός γραμματέας επί δεκαετία), του Ροταριανού Ομίλου Αθηνών, της Φιλεκατεδευτικής Εταιρίας (ως σύμβουλος), της Αθηναϊκής Λέσχης, του Πειραιϊκού Συνδέσμου κ.ά. Τιμήθηκε με τον Πολεμικό Σταυρό, το Μετάλλιο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, τον Χρυσό Σταυρό του Αγίου Μάρκου, το Μετάλλιο της Εθνικής Αντίστασης, το Χρυσό Μετάλλιο του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού και άλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒ (ιδιόχειρα βιογραφικά σημείωματα του Κωνσταντίνου Βοβολίνη, αποκόμματα με σκιαγραφίες και νεκρολόγες σε πλείστα π. και εφ., αναφορές σε βιβλία και συγγράμματα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Νέωτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «Ηλίου»*: Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος-Λαρούς· *Μεγάλη Εγκυκλοπαιδεία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*: *World Biography* 1948 και 1954· *Who's Who in Greece*: Γ.Κ. Πουρναρόπουλος, *Μνήμη Κωνσταντίνου Αντ. Βοβολίνη. Ιατροϊστορικά επιστάσεις διάσπαρτοι εις το έργον του*, ανάτυπο π. Ακαδημαϊκή Ιατρική, Αθήνα 1970· Στυλ. Γ. Κορρές, *Κωνσταντίνος Αντωνίου Βοβολίνης*, ανάτυπο π. *Βιομηχανική Επιθεώρησης*, Αθήνα 1971 και πολλά άλλα.

ΓΕΩΡΓΙΑ Μ. ΠΑΝΣΕΛΗΝΑ

Βοβολίνης, Σπύρος Αντ.

(Αθήνα, 1910-1995), Εκδότης, δημοσιογράφος. Πρωτότοκος γιος του νομομαδούς Αντωνίου Σπ. Βοβολίνη, σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αρχικά, εργάσθηκε ως δημοσίος υπάλληλος, γρήγορα όμως αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία ως συντάκτης διαφόρων εντύπων. Το 1934 ίδρυσε ως μηνιαίο οικονομικό π. **Βιομηχανική Επιθεώρησης*, το οποίο εκδίδεται ανελλιπώς έως σήμερα με την επωνυμία *Οικονομική Βιομηχανική Επιθεώρηση*. Έλαβε μέρος στον ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-1941) και αργότερα στην Αντίσταση, ενώ υπήρξε συνδιευθυντής της παράνομης κατοχικής εφ. *Ελληνικό Αίμα. Μετά την Απελευθέρωση συνεργάσθηκε με την *Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος-Λαρούς* και την *Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαιδεία*. Από το 1958 έως το 1962, εξέδωσε το πεντάτομο *Μέγα Ελληνικό Βιογραφικό Λεξικό*, το οποίο συνέγραψε ο αδελφός του, Κωνσταντίνος Αντ. *Βοβολίνης, μαζί με ομάδα συνεργατών.

Διετέλεσε πρόεδρος της Ενώσεως Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου (1951-1964), πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Περιοδικού Τύπου, αντιπρόεδρος του Κεντρικού Διοικητικού Συμβουλίου της Διεθνούς Ομοσπονδίας Περιοδικού Τύπου στο Παρίσι, αντιπρόεδρος του Ταμείου Ασφαλίσεως Ιδιοκτητών Συντακτών και Υπαλλήλων Τύπου, διοικητικός σύμβουλος της Επιστημονικής Εταιρίας Οργανώσεως Εργασίας και σύμβουλος διαφόρων οργανισμών και εταιριών. Υπήρξε μέλος της Φιλεκατεδευτικής Εταιρίας, του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, του «Παρνασσός», της Αθηναϊκής Λέσχης, του Ροταριανού Ομίλου

Αθηνών, του Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, της Αρχαιολογικής Εταιρίας, της Εταιρίας Προστασίας Ιστορικού Χώρου της Ελλάδος και πολλών άλλων.

Για τη μακρά συνέχει με τη συνέπεια στον εκδοτικό χώρο, τιμήθηκε με τον Έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών κατά την 25ετηρίδα της Βιομηχανικής Επιθεωρήσεως και με το Βραβείο (από κοινού με τον Κωνσταντίνο Βοβολίνη) για το *Μέγα Ελληνικών Βιογραφικών Λεξικών* (1964). Παρασημοφορήθηκε με το Χρυσό Σταυρό του Βασιλικού Τάγματος Γεωργίου Α΄, το Μετάλλιο του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού Πολέμου, το Μετάλλιο της Εθνικής Αντιστάσεως, το Χρυσό Μετάλλιο Δημοσυγκμηκής Δράσεως κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒ (ιδιόχειρα βιογραφικά σημειώματα του Σπύρου Βοβολίνη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαίδεια Παπυρου-Λαρούς World Biography, 1952 Δελτίον Διοικήσεως Επιχειρήσεων, αρ. 11 (Απρ. 1963): π. Αλφα, τχ. 31 (6 Ιαν. 1966): εφ. Τηλέγραφος, 3 Μαΐου 1968: Βιογραφικό Λεξικό Προσωπικότητων Who's Who 1978: Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

ΓΕΩΡΓΙΑ Μ. ΠΑΝΣΕΛΙΝΗ

Βιωτία

Εφημερίς του λαού. Θήβα, 8 Οκτ. 1874 - 20 Νοε. 1877, αρ. φ. 1-134. Εκδότης-συντάκτης: Λουκάς Γ. Μπέλλος (έως Μάιο 1876 και από Ιουλ. 1877 έως το τέλος). Συντάκτης: Δημήτριος Γ. Μπέλλος και Λουκάς Κατσίνας. Μότο: «Ο Πανοικταϊσμός είναι ο ασπονδότετος του Ελληνισμού και της Ανατολής εν γένει: πολέμιος και ο μέγιστος και επικινδυνωδέστατος σκόπελος, απ' ου δέον να προφυλαττώμεθα άγρυπνον τον νουν προς τον επικρεμάμενον κίνδυνον ητθούντες, και τας υλικάς και ηθικάς ημών δυνάμεις κατεσκευασμένως εντεινόμενους και ρυθμιζόμενους» (αρ. φ. 15-134). «Εκδόδιόμην εις της εβδομάδος» (όχι συγκεκριμένες μέρες), εκδίδεται άτακτα προς το τέλος (κάποτε δεκατηνήμερη), τετρασέλιδη (εξέδιδε και δισέλιδα δικαστικά παρατηρήματα), δις-σηλη, διαστάσεων 27,7x19 εκ. Ετήσια συνδρομή Θηβών 10 δρχ., εξαμηνιαία 6 δρχ., «εν ταις άλλαις επαρχιαίς» 12 και 7 δρχ. αντίστοιχα. Συνδρομές εξωτερικού: «η εν Θήβαις προστιθεμένων των ταχυδρομικών τελών». «Πάσα διατριφή, σύμφωνος προς τας αρχάς της ΒΙΩΤΙΑΣ, δημοσιεύεται δωρεάν, ως πάσα δικαία καταγγελία παντός πολίτου, κατά δημοσίον ή δημοτικόν υπαλληλόν». Τυπώνονταν στο δηβαϊκό τυπογραφείο «Ο Κάδμος».

Η πρώτη πολιτική εφημερίδα που εκδόθηκε στην πόλη της Θήβας. Σύμφωνα με το προγραμ-

ματικό της άρθρο, «εύχεται όπως διατηρήση ακμαίαν την νεότητά της, ην νυν συνωσιδάνεται, και αμόλυντον τον βίον της, από του τυφλού φανατισμού και του εμπαιδούς φατριασμού, καθ' ων νυν τολμά να υποσχεθη ότι θέλει αντιτάξει τα στήθη της απόφασιον ακράδαντον έχουσα ν' αποδέσχη τον κάλαμον άμα ήδελεν αισθανθή ευαυτην ασθενεστέραν προς τοιούτον αγώνα, δι' ο ως εκ προσησού επιτραπήτω αυτή να καιχηθή ότι δεν θέλει δοκιμάσει μεγάλας δυσκολίας: διότι ουδέν συμφέρον ατομικόν ούτε ηθικόν ούτε υλικόν την συνδέει προς την δημοσιογραφίαν».

Η ύλη της παρουσιάζεται με μορφή αρκετά σταθερή και συγκροτημένη. Την πρώτη και δεύτερη σελίδα καταλαμβάνει το κύριο άρθρο, το οποίο αφορά συνήθως ένα θέμα διεθνούς ενδιαφέροντος που σχετίζεται με την τύχη της Ελλάδας και του ελληνισμού γενικότερα («Η Πυξίς ή προορισμός της Ελλάδος», αρ. φ. 1-7, 9, 12, 14), καθώς η αφύπνιση του βουλγαρικού εθνικισμού και η υποστήριξη του από τη Ρωσία ενεργοποιεί αντισλαβικά αντανაკλαστικά, γεγονός που αποπλώνεται με ενέργεια στο παραδεμά της. Στη στήλη «Διάφορα» δημοσιεύονται οι τοπικές ειδήσεις,

όπου προβάλλονται ιδιαίτερα θέματα σχετικά με την αγροτικές καλλιέργειες και τους γεωργούς, την εκπαίδευση και τα σχολεία της περιοχής, τις ανασκαφές, την τύχη των αρχαιολογικών ευρημάτων, την αρχαιοκαπηλία καθώς και ζητήματα που αφορούν την καθημερινότητα των πολιτών, ενώ δεν λείπουν και οι αστυνομικές ειδήσεις. Στη στήλη «Εμπορικά» (εμφανίζεται ανά τακτά διαστήματα) δημοσιεύεται κατάλογος με τις «τιμές προϊόντων στην Αγορά των Θηβών ανά εκάστη οκά». Ακόμη, στις σελίδες της φιλοξενεί ανακοινώσεις (του Φιλοπροόδου Συλλόγου «Επαμεινώνδας», του Σχολείου του Λαού κ.ά.), σχολιασμένα αποσπάσματα άλλων εφημερίδων, επιστολές αναγνωστών σχετικά με δημοσιεύματά της, ελάχιστα επετειακά ποιήματα, επικηδείους και λίγες διαφημίσεις. Στην τελευταία περίοδο η εφημερίδα καθιερώνει τις στήλες «Τηλεγραφήματα» και «Νεώτερα Εξωτερικά Ειδήσεις».

Στις 16 Οκτωβρίου 1877 (αρ. φ. 133) αναγγέλλει στο αναγνωστικό κοινό το ότι «το γραφείο της μεταβάλλεται εις παντοπωλείον, ένθα θα πωλώνται εις μεγάλας ποσότητας ζάχαρη, ρύζι, μακαρόνια και τα παρόμοια ίτινα μόνα έχουσι πέρασιν και ζήτησιν σήμερον εν Ελλάδι, ενώ δια τ' άλλα φρόνιμον είναι ν' ακολουθή την σοφήν του εκδότου της "Βοιωτίας" ρήσιν μη "συσκελιτζεσαι"». Το επόμενο φύλλο της θα είναι και το τελευταίο χωρίς καμία άλλη ειδοποίηση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάκης Λάππας, *Ρομειώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959, σ. 119-126.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Βόμβα

Αθήνα, 29 Μαΐου - 17 Ιουλ. 1849. Εκδότης: [Κυρίτσης]. Υπεύθυνοι συντάκτες: Σταύρος Βοϊκόπουλος (αρ. φ. 1, 29 Μαΐου 1849), Σωτήριος Ευσταθίου (αρ. φ. 2), Σωτήριος Ευσταθίου (αρ. φ. 3, 12 Ιουν. 1849). Μότο: «Ο Τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία δεν επιτρέπεται. (Αρθ. 10, § 2, Ελλ. Σύνταγμα)» και «Η τήρησις του Συντάγματος αμειρούται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων (Αρθ. 107, Ελλ. Σύν.)». Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίστυλη, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά. Ετήσια συνδρομή: 12 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται.

Πολιτική και σατιρική εφημερίδα που εκδόθηκε την εποχή που μεσουρανούσε η **Τρακαρούκα*. Η ύλη της, συνήθως όχι έμμετρη, ήταν σχολογραφική αρθρογραφική γραμμένη με χιούμορ. Η πολι-

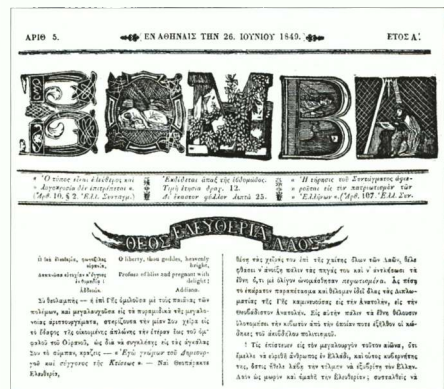
τική της τοποθέτηση ήταν αντιμοναρχική, με δύο συνταγματικές υπομνήσεις στην προμετωπίδα. Ο τίτλος της αποτελούσε σύνθεση καλλιτεχνικών αρχιγραμμάτων, ενώ στην πρώτη σελίδα έφερε διακοσμητική ταινία εντός της οποίας αναγραφόταν «Θεός - Ελευθερία - Λαός». Σε σχόλιο της εφημερίδας *Τρακαρούκα* (αρ. φ. 26, 22 Ιουν. 1849) σημειώνεται η πληροφορία ότι εκδότης της ήταν κάποιος ονομαζόμενος Κυρίτσης, με το παρωνύμιο «Βαρδαμπόμπας».

Οι λεζάντες στις γελοιογραφίες ήταν χειρόγραφοι, όπως και σε άλλα σατιρικά φύλλα, για λόγους τεχνικούς, καθώς η στοιχειοθετημένη λεζάντα κάτω από τη λιθογραφία απαιτούσε διπλό «τράβηγμα». Οι γελοιογράφοι της εποχής απέφενγαν να υπογράφουν τις λιθογραφίες, για να μην υποστούν τις συνέπειες των νόμων περί Τύπου της οθωμανικής περιόδου για όποιον «δια συγγραμμάτων ή εικονικών παραστάσεων [...] συκοφαντήσει, εξυβρίση ή εμπαιξη περιφρονητικώς» τα μέλη της βασιλικής οικογένειας, της κυβέρνησης, τις κεφαλές ξένων επικρατειών κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (29 Μαΐου - 12 Ιουν. 1849, αρ. φ. 1, [2], 3).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 97· Α. Σπ. Σκανοδάς, «Ο Ελληνικός Τύπος κατά την περίοδον της βασιλείας του Όθωνος, 1832-1862», *ΔΙΕΕΕ (Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος)*, τ. 19 (1969) και σε ανάτυπο Δ. Σαπριανιδής, *Ιστορία της πολιτικής γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1975, σσ. 57-59, 76· του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμειροβήτησης*, Αθήνα 2001, σ. 53-56 κ.α.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΙΑΝΙΔΗΣ

Βορεάδης, Αντώνιος

(Τζεριμάδων Λασιθίου, 1859 - Ηράκλειο, 17 Μαΐου 1913). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, εκδότης, λογοτέχνης, πολιτικός. Το επίθετο Βορεάδης επικράτησε αντί του οικογενειακού Παπαδάκης (ο πατέρας του, παπα-Δημήτρης, έμεινε γνωστός με το παρωνύμιο «παπα-Βορράς»), επειδή ήταν ορμητικός «σαν το βορρά»). Στα μέλη της οικογένειάς του συγκαταλέγονταν δυο διακεκριμένοι κρητικοί του 19^{ου} αιώνα, ο Αντώνιος Παπαδάκης, ευεργέτης του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο αδελφός του, Εμμανουήλ, μετέπειτα Ισμαήλ Φερικ πασάς.

Έλαβε σημαντική για την εποχή του μόρφωση. Απέκτησε τις πρώτες γνώσεις του στον τόπο καταγωγής του, άρχισε τις γυμνασιακές σπουδές του στη Νεάπολη και τις περάτωσε στο γυμνάσιο του Πειραιά από το οποίο αποφοίτησε το 1879. Στη συνέχεια γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου αναγορεύτηκε διδάκτορας το 1882 και, αργότερα, μετεκπαιδεύτηκε στο γερμανικό Πανεπιστήμιο της Ιένας. Ήταν κάτοχος της γερμανικής και της γαλλικής γλώσσας και στο διάστημα της παραμονής του στην Αθήνα εργάστηκε ως διορθωτής στην εφ. **Εφημερίς του Δημήτριου Α. *Κορομηλά*.

Η επαγγελματική δραστηριότητά του μοιράστηκε ανάμεσα στην εκπαίδευση και τη δημοσιογραφία. Από το 1876 ως το 1893 εργάστηκε ως εκπαιδευτικός σε διάφορα γυμνάσια, διδασκαλεία αρρένων, δηλέων και παρθεναγωγεία της Κρήτης, στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης και στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο της Χίου. Το ενδιαφέρον του για την παιδεία έχει αποτυπωθεί σε άρθρα του και στο ανέκδοτο ακόμη φιλολογικό του έργο. Έγραψε, επίσης, ποιήματα και επιγράμματα.

Το 1893 διακόπτει την εκπαιδευτική του σταδιοδρομία με σκοπό να αφιερωθεί στη δημοσιογραφία. Πίστευε ότι η υπόδουλη Κρήτη «έχει ανάγκηνη υποστηρικτών», ότι τα προβλήματά της θα έπρεπε να γίνουν γνωστά στους απανταχού Έλληνες και φιλέλληνες δια μέσου του τύπου και με συντελεστές γνωστούς κύρους. Εκδίδει την εφ. *Ηράκλειο (12 Αυγ. 1893) αφού ξεπέρασε τη δυσκολία εξασφάλισης άδειας έκδοσης προφουσιζόμενος ότι

η εφημερίδα του θα εξυπηρετούσε θέματα αγροτικά και εμπορικά.

Μετά την απελευθέρωση της Κρήτης διορίζεται το 1899 από τον πρίγκιπα Γεώργιο νομάρχης Ρεθύμνης και αργότερα εκλέγεται «Σύμβουλος» (υπουργός) Παιδείας-Θρησκευμάτων και Δικαιοσύνης της Κρητικής Πολιτείας. Το 1902 ορίστηκε πρόεδρος της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής η οποία συνέταξε τους Κώδικες της Κρητικής Νομοθεσίας (Αστικό Κώδικα, Πολιτική και Ποινική Δικονομία) που με εισήγησή του ψηφίστηκαν από την Κρητική Βουλή το 1903. Το 1904, λόγω της πανελληνίας αναγνώρισής του, εκλέγεται πρόεδρος του Πρώτου Πανελληνίου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου που έγινε στην Αθήνα. Αναγορεύεται βουλευτής Λασιθίου το 1895 και το 1905. Η αλληλοεκτίμηση με τον πρίγκιπα Γεώργιο δεν τον εμπόδιζε να συνταχθεί με τους επαναστάτες του Θερίσου στο πλευρό του Ελευθέριου Βενιζέλου, επειδή διέβλεπε τις πολιτικές ικανότητες του τελευταίου, και να πολιτευθεί μαζί του για την Ένωση. Η πόλη του Ηρακλείου, αναγνωρίζοντας την μεγάλη κοινωνική προσφορά του, τον τίμησε κηδευόντάς τον με δημόσια δαπάνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Δ. Μουρέλλος, «Αντώνιος Βορεάδης», *Κρητική Στοά*, τ. Α', Οκτ. 1908, σ. 283-284· Ευαγγελία Φραγκάκη, *Αντώνιος Βορεάδης, Κρητ.*, Αθήνα 1966· Στέργιος Γ. Παναγάκης, «Αντώνιος Βορεάδης. Μια ενδιαφέρουσα μονογραφία», εφ. *Μεσόγειος*, αρ. φ. 4668, 16 Μαρτ. 1966· Θεοχ. Δετοράκης, *Η συμβολή του τύπου στην υπόθεση της κρητικής ελευθερίας*, Χανιά 1989, σ. 15· του ίδιου, «Ο τύπος στην Κρήτη τον 19^ο αιώνα. Ένα άγνωστο κεφάλαιο της κρητικής ιστορίας», π. *Διάλογος* Ηρακλείου, τχ. 10 (Δεκ. 1991), 111-122· Λένα Τρεδάκη-Αποστολάκη, «Κρητικές εφημερίδες στις αρχές του αιώνα», π. *Ιδιόφωνο*, τχ. 4 (Μάιος 1999), 7-11.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Βορειοηπειρωτικός Αγών

Εθνική εφημερίδα, Μελβούρνη, Μάρτ. 1955 - Μάρτ. 1960. Διευθυντής-εκδότης: ο βορειοηπειρωτής Θωμάς Λίλλης, Τριμηναία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 25x18,5 εκ. Αρχικά κυκλοφόρησε χειρόγραφα και πολυγραφήμενη. Διανεμόταν δωρεάν.

Υπήρξε το επίσημο όργανο της Ενώσεως Βορειοηπειρωτών Αυστραλίας. Κύρια επιδίωξή της ήταν η προβολή του ζητήματος της Β. Ηπείρου. Μετά την άφιξη στην Αυστραλία του ακτιβιστή βορειοηπειρωτή τυπογράφου Πέτρου Πετράνη και την ίδρυση του τυπογραφείου στο προάστιο

Abbotsford της Μελβούρνης, η εφημερίδα άρχισε να κυκλοφορεί στο ίδιο σχήμα αλλά στη λινοτυπική, με συνεργάτες τους Ιωάννη *Λίλλη και Πέτρο Πετράνη. Ο Πετράνης ο οποίος ήταν αυτοδίδακτος στα ελληνικά, ανέπτυξε πλούσια δράση ως τυπογράφος και δημοσιογράφος και εξελίχθηκε στη συνέχεια σε ηγετική φυσιογνωμία του βορειοηπειρωτικού αγώνα στην Αυστραλία. Πρότυπο στάθηκε η παρουσία παρόμοιων εντύπων των Ηπειρωτών στις ΗΠΑ.

Καθώς θεματικός πυρήνας της ήταν η προβολή του ζητήματος της Β. Ηπειρου, όλες οι μόνιμες και έκτακτες στήλες της είχαν ως θέμα αναφοράς τους τις σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας, ειδήσεις από την Αλβανία και την Βόρειο Ήπειρο, τη δράση των αλτρωτικών οργανώσεων των Βορειοηπειρωτών τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ΗΠΑ, διηγήματα και ρεπορτάζ με στόχο τη δημιουργία συνείδησης και εντοπώσεων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. Α', (1830-1958), Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 1997· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες*, *Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Βόρειος Ελλάς

Μεγάλη Εβδομαδιαία Εφημερίς, *Εθνική - Πολιτική - Κοινωνιολογική*, Θεσσαλονίκη, 24 Απρ. 1927 - 12 Απρ. 1928 (περ. Α', αρ. φ. 1-52) / Κοζάνη, 20 Απρ. 1928 - 6 Απρ. 1941 (περ. Β', αρ. φ. 53-713). Ίδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Σταύρος *Θεοδοσιάδης και από 27 Οκτ. 1927 (αρ. φ. 28) διαχειριστής ο Δημ. Γκαβανάς. Δώδεκα χρόνια αργότερα αναφέρεται και αυτός ως διευθυντής (αρ. φ. 640, 1 Οκτ. 1939), ενώ το όνομα του απουσιάζει στα τελευταία φύλλα (αρ. φ. 710-713). Από 20 Μαΐου 1928 (αρ. φ. 53) ο υπότιτος αλλάζει: *Μεγάλη Εβδομαδιαία Εφημερίς εκτός κομμάτων εκδομένη εν Κοζάνη εκάστη Κυριακή*, *Εθνική - Πολιτική - Αγροτική - Κοινωνιολογική*. Εβδομαδιαία, με ημέρα έκδοσης την Κυριακή, αν και κατά το πρώτο έτος δεν είναι πάντα σταθερή η μέρα κυκλοφορίας. Τετρασέλιδη, εξάστηλη, σε μικρότερο σχήμα (από το φ. 639, 24 Σεπτ. 1939) μετά από απόφαση του φυρποργείου Τύπου και Τουρισμού, σχετική με το σχήμα των εφημεριδών. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 50 δρχ. για τη Δυτ. Μακεδονία, 75

δρχ. για την υπόλοιπη Ελλάδα και 4 δολ. ή 50 φρ. για την Αμερική και την Ευρώπη αντίστοιχα· από το φ. 53 προστίθενται και ειδικές τιμές για Αφρική και Αυστραλία. Με την έναρξη του πολέμου το 1940 γίνεται δισέλιδη και η περιοδικότητά της διατηρείται. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στην Κοζάνη και πωλούνταν από τα διάφορα πρακτορεία Τύπου ενώ διέθετε και συνδρομητές.

Σκοπός της δημιουργίας και έκδοσης της, όπως διευκρινίζεται στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου, είναι η προβολή και η διάδοση των προβλημάτων της Δυτικής Μακεδονίας. Ο Θεοδοσιάδης πιστεύει πως «η κυβέρνηση των Αθηνών» αδιαφορεί για τη ζωή στη Βόρεια Ελλάδα, με αποτέλεσμα σοβαρά προβλήματα να παραμένουν άλυτα, δυσκολεύοντας τη ζωή των κατοίκων και εμποδίζοντας τη βελτίωση του επιπέδου της καθημερινής ζωής και του πολιτισμού. Επιδιώκει την παρουσίαση και προώθηση λύσης των προβλημάτων αυτών, αλλά και την ανάδειξη των δυνατοτήτων του τόπου και των ανθρώπων του.

Ξεκινά την έκδοση της στη Θεσσαλονίκη με σκοπό πάντα τη μεταφορά της στην Κοζάνη, αφού μόνο από εκεί θα εξυπηρετούνται καλύτερα και αποτελεσματικότερα τα συμφέροντα του νομού. Όπως διευκρινίζουν οι εκδότες της στο τελευταίο φύλλο της περ. Α' (αρ. φ. 52, 12 Απρ. 1928) αναγγέλλοντας τη μεταφορά της στο νομό Κοζάνης, από τον οποίο και οι δύο κατ'είκοτα, η *Βόρειος Ελλάς* αποκτά μόλις το 1928 τα δικά της πειστήρια στην Κοζάνη, τα οποία βρίσκονται «έναντι της Εθνικής Τραπέζης».

Η ύλη της περιελάμβανε ειδησιογραφία και σχόλια από ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία, με τους τοπικούς ανταποκριτές που διέθετε, αλλά και πολιτικές ειδήσεις, ευθυμογραφήματα, χρονογραφήματα και μυθιστορήματα σε συνέχειες, τιμές εμπορευμάτων και χρηματιστηριακά νέα, εύθυμες στήλες και αθλητικά νέα. Συντάκτες των περισσότερων κειμένων, όταν αυτά ήταν ανυπόγραφα, ήταν οι δύο διευθυντές της Στ. Θεοδοσιάδης και Δημ. Γκαβανάς (ο δεύτερος αρθρογράφος με το ψευδώνυμο «Δ. Ελλαδίτης»). Υπήρχαν και άλλοι συνεργάτες, που έστειλαν ειδήσεις από περιοχές εκτός Κοζάνης, μόνιμοι ή έκτακτοι, με κείμενα ευυπόγραφα ή όχι. Δημοσίευσε επίσης πολλές φωτογρα-

φίες και αγγελίες και φιλοξενούσε πάντα διαφημίσεις. Στα δεκατέσσερα χρόνια της κυκλοφορίας της είχε αποκτήσει πολλούς συνδρομητές και εκτός Κοζάνης και στο εξωτερικό, όπως στις ΗΠΑ, τους οποίους ο Στ. Θεοδοσιάδης επισκέπτεται αρκετές φορές για να εισπράξει συνδρομές και να βρει καταχωρήσεις που θα στήριζαν οικονομικά την εφημερίδα, παρουσιάζοντας μετά το χρονικό της επίσκεψής του σε εκτενέστατα ρεπορτάζ.

Σύμφωνα με την επετηρίδα του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας του 1927, ήταν η πρώτη σε κυκλοφορία εφημερίδα με σύνολο 2600 φύλλα, ενώ το 1930 εκδίδει το *Λεύκωμα Νομού Κοζάνης*, με την ευκαιρία των εορτών της εκατονταετηρίδας του νέου ελληνικού κράτους και από το 1932 έως το 1938 το ετήσιο εικονογραφημένο *Ημερολόγιον Δυτ. Μακεδονίας*, με το οποίο συνεργάστηκαν επιφανείς πνευματικές μορφές της Κοζάνης και της Δυτικής Μακεδονίας της εποχής.

Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου η ύλη της αναφέρεται αποκλειστικά στα πολεμικά γεγονότα, τονίζοντας τις νίκες των Ελλήνων στα βουνά της Αλβανίας και στέλνοντας αισιόδοξα μηνύματα για επιτυχή έκβαση του αγώνα. Η έκδοση της διακόπτεται στις 6 Απριλίου 1941, ημέρα έκδοσης του τελευταίου σωζόμενου φύλλου της, με την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Ελλάδας και από τη Γερμανία. Το επόμενο φύλλο, που θα έβγαινε στις 13 Απριλίου, δεν κυκλοφόρησε ποτέ, εξαιτίας του βομβαρδισμού της Κοζάνης (10 Απριλίου), που ερήμωσε την πόλη, στέλνοντας τους κατοίκους για προστασία στα γύρω χωριά. Δεν επανεκδόθηκε ποτέ, ούτε με τη λήξη του πολέμου και την ομαλοποίηση της πολιτικής κατάστασης. Οι πολιτικές πεποιθήσεις του Θεοδοσιάδη, που επί Κατοχής είχε ενταχθεί στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), δίπλα στον μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης Ιωακείμ, δεν του διασφαλίζουν άδεια για την επανέκδοση της εφημερίδας του. Ο συνδιευθυντής της Δημ. Γκαβανάς αμέσως μετά την Κατοχή ανοίγει στην Κοζάνη εκδοτικό οίκο, που ασχολείται με τοπικές εκδόσεις και το 1950 ξεκινάει την έκδοση της εφημερίδας **Ένωσις*, μαζί με τον διευθυντή της επίσης προπολεμικής εφ. **Μακεδονικόν Βήμα Μιχ. Ζωγράφου*. Το τυπογραφείο στο οποίο ο Θεοδοσιάδης έκανε για μία δεκαετία μετά τον πόλεμο διάφορες εκδόσεις πωλείται τελικά το 1955 στον Ι. Ζηκόπουλο, εκδότη της εφ. **Δυτική Μακεδονία*.

Η *Βόρειος Ελλάς* ήταν χωρίς αμφιβολία η πληρέστερη εφημερίδα που κυκλοφόρησε προπολεμικά στην Κοζάνη. Μαχητική, με γνώμη σοβαρή και άποψη για τα πολιτικά ζητήματα της χώρας και πλήρη ειδησεογραφία, έβαλε τη δική της σφραγίδα στην εξέλιξη του Τύπου στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (περ. Β', 20 Μαΐου - 30 Δεκ. 1928, 5 Ιαν. 1930 - 1 Δεκ. 1940). ΚΔΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Π. Δεληαλής, *Εφημερίδες (εκδόσεις εν Κοζάνη)*, Κοζάνη 1959· *Ελιμειακά*, τχ. 12-13 (Ιούν. 1985), 115-117· Χριστόπουλος, *Κατάλογος*, σ. 104· Β.Π. Καραγιάννης, «Πρωτοπόροι της τοπικής δημοσιογραφίας - Δ. Γκαβανάς», *Παρέμβαση*, τχ. 89-90 (Δεκ. 1995), 9· Σταύρος Θεοδοσιάδης, *Η Πίνδος ομιλεί*, Κοζάνη, έκδ. ΙΝΒΑ, 2000· Μανώλης Κανδυλάκης, «Οι εφημερίδες του νομού Κοζάνης», *Ο Τύπος*, τχ. 122 (Ιουλ. 2000), 13-30.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Μ. ΜΑΤΣΟΥ

Βόσπορος

Θεσσαλονίκη, 1913-1914. Εκδότης: Ιωάννης *Κούμενος. Αρχικά εβδομαδιαία και στη συνέχεια ημερήσια απογευματινή.

Την εξέδωσε ο Ιωάννης Κούμενος ως συνέχεια του ομότιτλου *Βοσπόρου*, που είχε εκδώσει στο Κάιρο το 1904. Ο ίδιος έγραφε χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «Ξένος», ενώ με την εφημερίδα συνεργάστηκε και ο Μίνως *Λαγουδάκης, ο οποίος είχε εγκατασταθεί πρόσφατα στη Θεσσαλονίκη, αφού είχε εργαστεί στην εφ. *Βόσπορος* της Αλεξάνδρειας επί πέντε χρόνια. Όπως σημειώνει ο εκδότης του, ο *Βόσπορος*, κάτοχος «όλων των καλών εννοουμένων δημοσιογραφικών προσόντων, έδωσε αρκετών ώθησις εις την βελτίωσιν των όρων της εκδόσεως των εν Θεσσαλονίκη εφημερίδων. Επειδή δ' ο άνθρωπος και δη ο Έλληνας, είναι μιμητικός και μόνον τότε ανανήφει, όταν παρουσιάζεται συναγωνιστής επίφοδος, δια τούτο το έτος 1913, ή μάλλον η περίοδος του έτους τούτου η μετά την εκ Θεσσαλονίκης εκδίασιν των Βουλγαρών επακολουθήσασα, δύναται να θεωρηθή ως η απαρχή νέας προοδευτικής σταδιοδρομίας δια την εφημεριδογραφίαν, καθόσον και νέα εφημερίδες προστεθήσαν εις τας αρχαιότερας [...] και άτασαι ομού εφρόντισαν πώς να βελτιωθώσι δια να συναγωνισθώσι με ταύτη των κάλλιον».

Δεν είναι γνωστό πότε διέκοψε την έκδοσή του. Ο εκδότης του δεν αναφέρει συγκεκριμένο έτος, όμως το συνδυάζει με την κήρυξη του Α' Παγκο-

σμιών Πολέμου (Ιούλ. 1914) και την αποθίβαση των συμμάχων Γάλλων και Άγγλων στη Θεσσαλονίκη (Σεπτ. 1915). Εκδίδεται πάντως, στις 29 Νοεμβρίου 1913. Ο Β. Μεσολογγίτης σημειώνει ότι μετά τη διακοπή της έκδοσης της *Άγκυρας* (με εντολή του στρατηγού Σαράι, λόγω των δημοσιευμάτων και των παρατηρημάτων σχετικά με την πτώση του Βερντέν) «ο Ι. Κούμμενος, μολοντί τα καλλιτεχνικά τυπογραφεία του εργάζοντο εντατικώς και εκέρδιζαν παράδες, εξέδωκεν άλλην εφημερίδα, τον *Βόσπορον*, αλλά και αυτήν δεν την εβίαστανεν πολύ!».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Τα φύλλα λανθάνουσι.

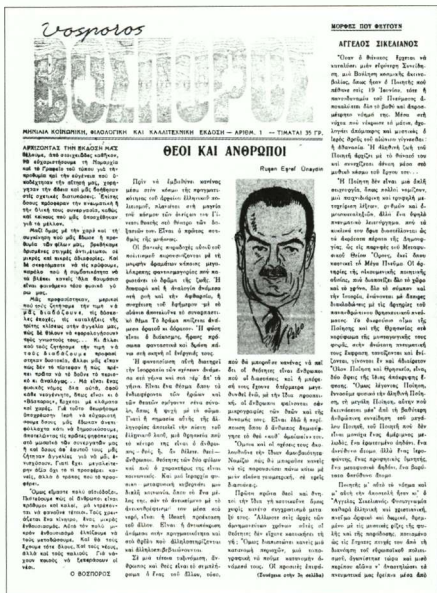
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Κούμμενος, «Η τυπογραφική Τέχνη και το Χαρτεμπορίον εν Θεσσαλονίκη», *Ημερολόγιο «Διάττων Αστήρ»*, 1924· Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», *εφ. Ελευθέρος (Μακεδονικός Τύπος*, 17 Μαΐου 1934· Χρ. Λαμπρινός, «Ο Ελληνικός Τύπος στη Θεσσαλονίκη, αρχές και εξέλιξη», στο *Αφιέρωμα για τα 40 χρόνια της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 377-406 (και σε ανάτυπο)· του ίδιου, «Συνοπτική Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης», στο «Αφιέρωμα στα 2.300 χρόνια της Θεσσαλονίκης» του π. Νέα Εστία (Χριστούγεννα 1985)· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 167-172.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Βόσπορος

Μηνιαία κοινωνική, φιλολογική και καλλιτεχνική έκδοση, Κωνσταντινούπολη, Ιούλ. 1951 - Αύγ. 1952. *αφ. φ.* 1-9. Εκδότης: Γεώργιος Αποστολόπουλος, δάσκαλος στην Κωνσταντινούπολη. Διευθυντής: Νίκος Παλαιόπουλος, ζωγράφος και ιδιοκτήτης-διευθυντής της **Επιθεώρησης*· διευθυντής (κατά τόμο): ο Μενέλαος Μαυρίδης, καθηγητής μαθηματικών, συνεργάτης των π. **Τέχνη* (1944-1950) και **Χρονικά* (1950). Μηνιαίο, οκτασέλιδο, διαστάσεων 34x25 εκ. Ο λογότυπος, οι διενέτες, η χρήση των τίτλων των *εφ.* σε μικρογραφία, η διχρωμία της πρώτης και όγδοης σελίδας, που πρέπει να οφείλονται στην επιμέλεια του Μ. Μαυρίδη, πρωτοφανή για τα εκδοτικά της πόλης, έδωσαν στην εμφάνισή της και σελίδωση μια διάσταση ανάλαφρη και ευχάριστη. Δεν αναγράφει ετήσιες συνδρομές, μόνο τιμή τη, που ορίζεται το 1951 σε 35 γρόσια Τουρκίας. Στοιχειοθεσία και εκτύπωση στο τυπογραφείο αδελφών Τσιτούρη.

Εκδίδεται για να καλύψει το κενό που δημιουργήθηκε με τη διακοπή της έκδοσης της *Τέχνης*, μηνιαίου λογοτεχνικού και επιστημονικού περιοδικού. Φιλοδοχεί να εκφράσει όλους τους λογίους και όχι επιμέρους ομάδες που συγκροτούνται ανά-

μεσά τους, αλλά και να καταγράψει τη ζωή της Πόλης και να δημοσιεύσει ανέκδοτες φωτογραφίες. Η διακοπή οφείλεται σε λόγους οικονομικούς, καθώς ο Μ. Μαυρίδης κάλυπτε τη δαπάνη έκδοσης από το προσωπικό του ταμείο, αλλά και στην έλλειψη συνεργασίας, γιατί θεωρήθηκε προσωπικό περιοδικό που δεν είχε ένα συντονιστή κύρο. Δεν καταχωρίζεται σημειώματα σχετικά με τη γλώσσα, τα δημοσιεύματα ωστόσο είναι σε δημοτική, μερικά και σε μονοτονικό, και ένα μόνο σε καθαρεύουσα.

Η ύλη ταξινομείται σε ποίηση, διήγημα, χρονογράφημα, μελετήματα, σχόλια, κριτική διδύλιου, εκθέσεων, θεάτρον και μουσική, καθώς και ειδήσεις. Η πλειάδα των συνεργατών ήταν Πολίτες και οι συνεργασίες πρωτότυπες. Λιγότερες αναδημοσιεύσεις και μεταφράσεις ξένης λογοτεχνίας. Από τους συνεργάτες ξεχωρίζουν οι τοπικοί Χ. Βάιος, Αρχής Κόβας, Ν. Παλαιόπουλος, Αλ. Πάλμας, Δ.Κ. Παπακωνσταντίνου και Γ. Πατριαρχάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Αδ. Ανεστή (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Στ. Ανεστήδης, «Από τα ελάσσονα λογοτεχνικά περιοδικά της Πόλης. Ι. *Επιθεώρηση* (Αύγ. 1948 - Απρ. 1949) και 2. *Βόσπορος* (Ιούλ. 1951 - Αυγ.

1952)», π. Απόψεις, τ. Στ' (1992), 289-311' του ίδιου. «Το περιοδικό *Τέχνη* (1944-1950), καθρέπτης της μεταπολεμικής Πόλης», στο *Αναφορά εις μνήμην Μητροπολίτου Σέρρων Μαξίμου 1914-1986*, τ. Α', Γενεύη 1989, σ. 259-290' του ίδιου. *Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Πόλης από το 1923 και ύστερα, Πόλη και παιδεία*, Αθήνα 1997, σ. 75-92' Ιωάννα Χαροπούλου-Δόκου. *Μενέλαος Μαυριδής, ο δάσκαλος και ο λογοτέχνης. Προσωπογραφία Κωνσταντινούπολης, 19^{ος}-20^{ος} αιώνας*, Αθήνα, Εταιρεία Μελέτης της καθ' ημείς Ανατολής, 2005, σ. 207-245.

ΛΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Βοσταντζόλου, Χρυσάνθος

βλ. Μποσταντζόλου, Χρυσάνθος [Μποστ]

Βουζούκας, Νίκος

(Σέρρες, 1923-1967). Λογοτέχνης και εκδότης. Στα μαθητικά του χρόνια προσβλήθηκε από μηνιγγίτιδα και έχασε την ακοή του. Παρά τις ατυχίες της ζωής του επέδειξε μεγάλη δραστηριότητα στα γράμματα. Μετά τον πόλεμο εργάσθηκε ως αθλητικογράφος. Το 1950 εξέδωσε το πρώτο του έργο, το μυθιστόρημα *Όταν το πρωμένο κυβερνά: Σερραϊκό αισθηματικό ανάγνωσμα* και το 1959 το χρονικό της ομηρείας των Ελλήνων στη Βουλγαρία, ως παράρτημα του π. **Σερραϊκά Γράμματα*, με τίτλο *Ειλωτες των Βουλγάρων; Το βιβλίο του μαρτυρίου* και πάλι ως παράρτημα του ίδιου περιοδικού το χρονικό *Η απελευθέρωση των Σερρών και η σφαγή των προκρίτων της 29^{ης} Ιουνίου 1913*. Δημοσίευσε επίσης τις ποιητικές συλλογές: *Σελίδες της ζωής* (1958), *Αχτίνες του Στρομόνα* (1961), *Στο χαμό του πατέρα* (1964) και *Γενοκτονία των Εβραίων* (1966).

Η πιο σημαντική του ίσως προσφορά στον τόπο του ήταν η έκδοση επί δέκα χρόνια του κατά βάση λογοτεχνικού π. *Σερραϊκά Γράμματα* (Οκτ. 1955 - Ιουλ. 1967). Στόχος του, όπως έγραφε ήταν η άνοδος του πνευματικού επιπέδου των συμπολιτών του. Συνάντησε αρκετές δυσκολίες στο έργο του, κυρίως λόγω της έλλειψης πνεύματος συνεργασίας μεταξύ των ομοτέχων του. Στα τελευταία εκδοτικά χρόνια του περιοδικού, λόγω των προβλημάτων υγείας του εκδότη, την επιμέλεια έκδοσής του ανέλαβαν οι λογοτέχνες Ευάγγελος Ασπιώτης και Αντώνης Τσακιρόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σταύρος Π. Κοταμανίδης, «Σύγχρονοι λογοτέχνη και πνευματικοί άνθρωποι των Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά*, τχ. 5 (Αθήνα 1970), 406-412' Τάσος Μανδούπουλος, «Νίκος Βουζούκας: Μια ματιά στο πέρασμα του», *Πνευματική Επαρχία*, τχ. 2/78 (Ιουλ.-Δεκ. 1972), 79-80' Π.Κ. Σαμσάρης, «Η λογοτεχνική παραγωγή στις Σέρρες κατά τον εκκοστό αιώνα. Πρώτη βιβλιογραφική καταγραφή», *Σίρις*, τχ. 6 (2002), 28-29, 51' Αντ. Τσακιρόπουλος, «Λογοτεχνικά πένθη: Νίκος Βουζούκας», εφ. *Πρόσδος*, περ. Β', αρ. φ. 6262, 6 Αυγ. 1967.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Βουράς, Τάσος

(Αγριολόβουνο Μεσσηνίας, 1913 - Αθήνα, 1990). Ιστορικός ερευνητής και συγγραφέας, φιλόλογος-ελληνιστής, δημοσιογράφος, κριτικός, μεταφραστής (αρχαία ελληνικά και γαλλικά). Υπήρξε σχεδόν όλα τα είδη του γραπτού και όχι μόνο λόγου. Ευρυμαθής, πολυτάλαντος, πολυγραφότατος, χαρακτηρίστηκε «ακούραστος εργάτης του συγγραφικού μόχθου» με κείμενα «θαυμαστά για τη διαύγεια της σκέψης και τα μουσικά ελληνικά του». Ανέτρεψε παιγμώμενες απόψεις και το ογκώδες συγγραφικό έργο του «έχει εξασφαλίσει μια ξεχωριστή θέση» παρ' ότι δεν έχει ακόμα αποτιμηθεί πλήρως.

Η κλίση του στα γράμματα και μάλιστα στη δημοσιογραφία εκδηλώθηκε από τα μαθητικά του χρόνια. Μαζί με τον Αλέκο Σακελλάριο και τον Ιωάννη Χαρίτο κυκλοφορούσαν την έντυπη εφ. *Μαθητής*. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και μετά την αποφοίτησή του εργάσθηκε στο υπουργείο Δημοσίων Έργων, αλλά απολύθηκε αμέσως από το μεταξικό καθεστώς (1936). Την ίδια περίοδο εποχή έκαναν την εμφάνισή τους τα πρώτα του φιλολογικά δημοσιεύματα με το ψευδώνυμο «Ελισσαίος Βρανάς» στα π. *Νέα Πνοή (προδικτατορικό) και *Τέχνη και Ζωή* (κατοχικό).

Πήρε ενεργό μέρος στην Αντίσταση και δημοσιογραφούσε τακτικά στον παράνομο αντιστασιακό Τύπο. Από το 1945 ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία. Συνεργάστηκε με το π. **Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, έγραφε κείμενα επί παντός θεμάτων σε κάποιες σχεδόν λαθροβίες εβδομαδιαίες εφημερίδες που εξέδιδαν τότε ο Αλ.

Σακελλάριος και ο Ασημάκης *Γιαλαμάς. Ακολούθησαν οι μετεμφυλιοπολεμικές διώξεις και το 1951 εξορίστηκε στον Αη-Στράτη. Μετά από μερικούς μήνες μεταφέρθηκε στην Αθήνα, στο σανατόριο «Σωτηρία», όπου παρέμεινε επί μακρόν νοσηλευόμενος και εν συνεχεία τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό μέχρι το 1958. Το 1954 παρατέμφθηκε σε δίκη για μια μετάφρασή του από τα γαλλικά σχετική με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και με δικηγόρο τον Ηλία Ηλιού αθώωθηκε. Το διάστημα αυτό γράφει στις εφημερίδες *Η *Δημοκρατική. Ο *Δημοκρατικός. Ανεξάρτητος Τύπος. *Δημοκρατική Αλλαγή. *Ελεύθερος Τύπος* του Χρήστου Καβαφάκη. *Η *Καθημερινή* και στα περιοδικά *Ελευθερα Γράμματα. *Επιδεώρηση Τέχνης. *Καινούρια Εποχή. *Εικοστός Αιώνας. Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά*.

Τίποτα σχεδόν δεν παρέμεινε εκτός των δημοσιογραφικών ενδιαφερόντων του. Άρθρα πολιτικά και ιστορικά, επιφυλλίδες, σχόλια, βιβλιοκριτικές, χρονογραφήματα, δοκίμια, μελέτες, ιστορικά μυθιστορήματα, ιστορικά αναγνώσματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις (από την Ανατολική Ευρώπη), ρεπορτάζ, συνεντεύξεις. Τον Οκτώβριο 1961 δημοσίευσε στην **Αυγή* συνέντευξη που πήρε από τον γάλλο φιλόσοφο Ζαν Πολ Σαρτρ. Κατά τα προδικαστορικά κυρίως χρόνια ανέπτυξε μεγάλη δημοσιογραφική δραστηριότητα με στενότερη και μακροβιότερη τη συνεργασία του με την *Αυγή*.

Η σταδιοδρομία του διακόπτεται βιαίως με την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967). Συλλαμβάνεται και εξορίζεται για τρία χρόνια στα Γιούρα και τη Λέρο. Απολύθηκε τις τελευταίες ημέρες του 1969 και πέρασε πολύ δύσκολα τα επόμενα τεσσεράμισι χρόνια, βιοποριζόμενος ψευδώνυμος από φιλολογικές (μεταφραστικές κυρίως) εργασίες. Με τη Μεταπολίτευση και την επαναλειτουργία του αριστερού Τύπου γράφει και πάλι στην *Αυγή* σε διάφορες σελίδες (άλλοτε με το όνομά του και άλλοτε με ψευδώνυμο) και επί πολλών θεμάτων. Πλέον γνωστή και αγαπητή η καθημερινή στήλη του «Λόγοι και Αντίλογοι», όπου υπογράφει ως «Παρατηρητής». Παράλληλα, συνεργάζεται περιστασιακά και με άλλες εφημερίδες και περιοδικά (*Τα *Νέα. *Ελευθεροτυπία. Το *Βήμα. Ο *Ταχυδρόμος. Πολιτικά Θέματα. Ποντίκι. Γυναίκα* και άλλα), όπου επίσης ασχολείται με διάφορα θέματα, κυρίως όμως ιστορικά, πολιτικά και πολιτιστικά.

Μερικά από τα μετέπειτα τυπωθέντα βιβλία του έκαναν την εμφάνισή τους καταρχήν σε εφημερίδες ως ιστορικά αναγνώσματα (π.χ. *Ρόκος Χοϊδάς*, που έγινε και τηλεοπτική σειρά). Πολλά κείμενά του έχουν κυκλοφορήσει κατά καιρούς σε ποικίλα έντυπα με ψευδώνυμο. Έργα του ή αποσπάσματά τους μεταδόθηκαν κατ' επανάληψη από το κρατικό ραδιόφωνο. Τις γνώσεις του μετέδιδε συνεχώς και από τα τηλεοπτικά κανάλια, κυρίως υπό μορφή συνεντεύσεων, αλλά και ως οδηγός-αφηγητής σε ιστορικά και πολιτιστικά ντοκιμαντέρ μεταξύ των οποίων και τα: *Η Αθήνα που φεύγει* και *Λευκή Πολιτεία* (παραγωγή της Αγροτικής Τράπεζας και του δήμου Αθηναίων αντιστοίχως, σε σενάριο-σκηνοθεσία Άννας Μποτοπούλου-Βουρνά).

Η ελληνολατρία του αφ' ενός τον ώθησε στους αγώνες για εθνική ανεξαρτησία και αξιοπρέπεια και αφ' ετέρου τον έστρεψε σε πολύμοχδες και μακροχρόνιες ιστορικές έρευνες, ικανές ν' ανατρέψουν καθιερωμένες θέσεις και συμπεράσματα. Προϊόν του μόχθου του περίπου σαράντα ελληνοκεντρικά βιβλία αποκλειστικής συγγραφής του, μεταξύ των οποίων η εξάτομη *Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας (1821-1974)*. Σε απλουστευμένα ιστορικά κείμενα για παιδιά χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Α. Ελευθερίου». Αποσπάσματα των ιστορικών κειμένων του περιλαμβάνονται σε διδακτικά βιβλία. Συνεργάστηκε σε πολλές εγκυκλοπαιδείες και περιοδικά καθώς και σε συλλογικές εκδόσεις λευκωμάτων, αφιερωμάτων κ.ά.

Πολύ σημαντικό είναι το έργο του στη σειρά είκοσι περίπου τίτλων ξένων συγγραφέων και περιηγητών για την Ελλάδα (Χόλλαντ, Φίνλεϊ, Σατωβριάνδος, Μάουρερ και πολλών άλλων). Αναζητήσε, ερεύνησε και μελέτησε τα σχετικά κείμενα αναλαμβάνοντας τη γενική επιμέλεια, πρόλογους, εισαγωγές, βιογραφικά, σχολιασμό, προσθήκες, κάποτε γράφοντας ολόκληρα κεφάλαια. Τις περισσότερες μεταφράσεις ανέθεσε σε τρίτους, αλλά μετάφρασε και ο ίδιος μερικά από τα γαλλικά (Αρπού, Μινιέ). Ομοίως επιμελήθηκε, πρόλογισε, σχολίασε και συμπλήρωσε με δικά του κείμενα εκδόσεις ελλήνων συγγραφέων και αγωνιστών (Εμμ. Ροΐδης, Θ. Κολοκοτρώνης, Μακρυγιάννης κ.ά.). Μετά την επιστροφή του από την εξορία και μέχρι τη Μεταπολίτευση αναγκάστηκε να μεταφράσει με ψευδώνυμο, αλλά και με ονόματα ανθρώπων

του κύκλου του, σαράντα επτά τόμους αρχαίων και βυζαντινών συγγραφέων (Ηρόδοτο, Παισανία, Όμηρο, Αισχύλο, Αίσωπο, Ιουλιανό, Δούκα, Άννα Κομνηνή κ.ά.). Με το όνομά του υπέγραψε μόνο τον *Γέρωνα* του Ξενοφώντος. Από τα μέχρι σήμερα στοιχεία, το σύνολο των τίτλων αποκλειστικής ή μερικής συγγραφής και μεταφράσεώς του ανέρχονται σε εκατόν είκοσι περίπου.

Αλλά και ο προφορικός του λόγος ήταν μεστός και συναρπαστικός. Προσκεκλημένος πολιτιστικών ιδρυμάτων και άλλων οργανισμών εκφώνησε κατά καιρούς ομιλίες, πολλές από τις οποίες τυπώθηκαν εν συνεχεία, όπως *Η Δημοσιογραφική Σάτυρα* στην Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας το 1978. Διατηρούσε πολιτιστικές επαφές και συνεργαζόταν με γάλλους διανοούμενους. Ήταν μέλος σε πολλές επιτροπές και ενώσεις, όπως: Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, Εταιρεία Συγγραφέων, Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, Πανελλήνιος Σύνδεσμος Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης κ.ά. Έχει ανακηρυχθεί επίτιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου. Από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας του χορηγήθηκε τιμητικό δίπλωμα-μετάλλιο για τη συμμετοχή του στην Αντίσταση. Ομοίως, από το Δήμο Αθηναίων έλαβε δίπλωμα-μετάλλιο για τη συμμετοχή τους στις εκδηλώσεις για τα 150 της Αθήνας-Πρωτεύουσας και τιμητικό δίπλωμα από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης. Ένα χρόνο μετά τον θάνατό του η κρατική τηλεόραση μετέδωσε τιμητικό αφιέρωμα στον Τ. Βουρνά (σκηνοθεσία Άννας Μποτοπούλου-Βουρνά), με τον τίτλο «Χωρίς μίαν Άσπρη Τρίχα στην Ψυχή». Ο Δήμος Αθηναίων έδωσε το όνομά του σε πλατεία της γειτονιάς του και τοποθέτησε αναμνηστική πλάκα στο σπίτι που έζησε τα τελευταία του χρόνια στην οδό Σεργίου Πατριάρχου 20 στον Λυκαβηττό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σύσσωμος ο ελληνικός Τύπος του αφιέρωσε πλήθος δημοσιευμάτων κυρίως κατά τον χρόνο του θανάτου του (τα περισσότερα στις 16-17 Νοε. 1990), αλλά υπάρχουν και σποραδικά προγενέστερα και αρκετά μεταγενέστερα. Βλ. ακόμη δημοσίευμα της γαλλικής εφ. *Le Monde* στις 17 Νοε. 1990. Το έργο και η δράση του αναφέρεται στις σημαντικότερες εγκυκλοπαίδειες και βιογραφικά λεξικά (*Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, 1978-1980· *Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών*, εκδ. Παγούλατος· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Εκδοτική Αθηνών· *Δομή* κ.ά.)

ANNA ΜΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΟΥΡΝΑ

Βούρος, Γεώργιος

(Αθήνα, 1903-1960). Δημοσιογράφος. Υπηρέτησε τη δημοσιογραφία από την ηλικία των 18 ετών (1921) έως τον πρόωγο θάνατό του, εκτός από ένα διάστημα δύο ετών που εξορίστηκε από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ και αργότερα ως πολιτικός συντάκτης και σχολιογράφος στις εφ. *Η *Ελληνική*, **Εσπερινή*, *Η *Καθημερινή*, **Πρωία*, *Η *Βραδινή*, **Απογευματινή*, *Η *Αιγλή* κ.ά. Ιδιαίτερα, όμως, η συνεργασία του με την εφ. *Η Βραδινή* από την αρχή της έκδοσής της (1923) θα χαρακτηρίσει τη δημοσιογραφική του παρουσία. Εκτός από τον αθηναϊκό ημερήσιο Τύπο, συνεργάστηκε για πολλά χρόνια ως πολιτικός συντάκτης στην υπηρεσία ειδήσεων του ΕΙΡ (Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας), στο υπουργείο Τύπου και Πληροφοριών, σε ειδησεογραφικά πρακτορεία και ήταν υπεύθυνος της σύνταξης των ξενόγλωσσων ειδησεογραφικών δελτίων. Είχε ενεργό συνδικαλιστική δράση και εκλέχτηκε επί σειρά ετών μέλος του διοικητικού συμβουλίου της ΕΣΗΕΑ. Ως γενικός γραμματέας της Ένωσης επί προεδρίας Ν. *Κρανωιάτη, κατά το διάστημα της γερμανικής Κατοχής, εξασφάλισε χάριν των γνωριμιών του μόνιμο συσσίτιο στις οικογένειες των μελών της ΕΣΗΕΑ.

Ευγενής και προσηνής, ανήκε στην κατηγορία εκείνη των ανδρώπων, για τους οποίους οι σύγχρονοί τους τούς αναφέρουν με αγάπη και σεβασμό. Ως δημοσιογράφος απέσπασε την εμπιστοσύνη του πολιτικού κόσμου. Ενδεικτικό της ικανότητάς του στο πολιτικό ρεπορτάζ, στο οποίο είχε επιβληθεί, ήταν το γεγονός ότι ο πρωθυπουργός Παναγής Τσαλδάρης συχνά τον συμβουλευόταν για ποικίλα θέματα. Χαρακτηριστικό της εμπιστοσύνης του είναι, ότι τα νομοσχέδια που κατά καιρούς του υπέβαλαν προς έγκριση, ο πρωθυπουργός τα έδεκε και υπόψη του Γ. Βούρου, ο οποίος θα γίνει αργότερα ο βιογράφος του.

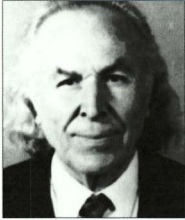
Στη συγγραφικό του έργο συμπεριλαμβάνονται οι αυτοτελείς εκδόσεις: *Τα δέκα έτη της Τραπεζής της Ελλάδος* (1938) και *Παναγής Τσαλδάρης 1867-1936* (1955).

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες από τον Γιώργο Καράγιωργα, δημοσιογράφο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Γιοβάνης, 1990, σ. 63-64.

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Βουτσάς, Λευτέρης

(Προποντίδα Μ. Ασίας, 5 Ιαν. 1918 - Αθήνα, 5 Σεπτ. 2002). Δημοσιογράφος και οικονομολόγος. Ένα από τα πιο παλιά στελέχη της Αριστεράς στην Ελλάδα, ανώτερο στέλεχος του ΚΚΕ από τα χρόνια της Κατοχής και σε όλη την

αραγάμνη μεταπολεμική περίοδο έως τη διάσπασή του, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Εκτελεστικού Γραφείου του ΚΚΕ Εσωτερικού στη συνέχεια, ενταγμένος πάντα στον χώρο της ανανεωτικής Αριστεράς.

Με το προσφυγικό κύμα που ακολούθησε την ήττα και την αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Μικρά Ασία, θρέθηκε με τη μητέρα του και τον μικρότερο αδερφό του στο Λαύριο, όπου πέρασε τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια. Αποφοιτώντας από το λύκειο Λαυρίου εργάστηκε βιοποριστικά σε μια πτηνοτροφική επιχείρηση, ενώ παράλληλα σπούδαζε στην ΑΣΟΕΕ (Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών, σημ.: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών). Από τα 1938 εργάστηκε στη βιομηχανία μεταλλικών κατασκευών «ΒΙΟ» όπου και το 1941 οργανώθηκε στο ΚΚΕ και στο αντιστασιακό κίνημα. Οργανωτικός υπεύθυνος της εφ. *Ρίζοσπάστης από την Απελευθέρωση έως και μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, διευθυντής του εκδοτικού οίκου και του ομώνυμου βιβλιοπωλείου «Τα Νέα Βιβλία» στο ίδιο διάστημα.

Στην περίοδο του Εμφυλίου, φεύγοντας παράνομα από την Αθήνα, το 1948, πέρασε μέσω Ιταλίας και Γιουγκοσλαβίας στο βουνό και εντάχθηκε στο ΔΣΕ (Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας). Μετά την υποχώρηση του ΔΣΕ, τοποθετήθηκε γραμματέας της Κ.Κ. Κομματικής Οργάνωσης των πολιτικών προσφύγων στην Ουγγαρία. Το 1952 εντελώς απρόοπτα διώχθηκε από τη θέση αυτή, με τη χρησιμοποίηση μιας πλεκτάνης της τότε κομματικής ηγεσίας και στάλθηκε να δουλέψει ως εργάτης σε εργοστάσιο χαλυβουργίας στη βιομηχανική περιοχή της Χονεντουάρα στη Ρουμανία. Στα χαλυβουργεία της Χονεντουάρα δούλεψε μερικά χρόνια, με ένα διάλειμμα φροντίσης σε κομματική σχολή προετοιμασίας στελεχών για παράνομη δουλειά στην Ελλάδα, ως τα 1955 που του δόθηκε η δυνατότητα να συμπληρώσει στο Ινστιτούτο Οικονομικών Επι-

στημών του Βουκουρεστίου τις οικονομικές σπουδές που είχε αφήσει ημιτελείς στην Ελλάδα.

Το 1956, με την αποπομπή του Νίκου Ζαχαριάδη από την ηγεσία του ΚΚΕ, ο Βουτσάς, όπως και όλα τα δύματα του ζαχαριαδικού καθεστώτος, επανήλθε στις γραμμές των στελεχών του κόμματος. Αμέσως μετά στάλθηκε και δούλεψε παράνομα στην Ελλάδα, όπου μπήκε και γρήγορα μερικές φορές, έως τον Οκτώβριο 1958 που συνελήφθη. Μερικούς μήνες αργότερα παραπέμφθηκε στο Στρατοδικείο Αθηνών στο πλαίσιο της πολυκύροτης δίκης για την υπόθεση της παράνομης παρουσίας στην Ελλάδα του Κολιγιάννη και της συνάντησής του με τον Μανώλη Γλέζο. Καταδικασμένος, βάσει του Ν. 375 περί κατασκοπείας, σε ισόβια δεσμά, έμεινε στη φυλακή έως τον Μάιο 1966, οπότε βγήκε με την αμνηστία της κυβέρνησης Στεφανοπούλου. Στην τελευταία προδικατορική περίοδο υπήρξε διευθυντής της εφ. **Δημοκρατική Αλλαγή*. Με την κήρυξη της δικτατορίας των συνταγματαρχών πέρασε και πάλι στην παρανομία. Συνελήφθη όμως και έμεινε εγκλεισμένος στο στρατόπεδο Παρθένι της Λέρου έως το 1972. Το 1968 με τη διάσπαση του ΚΚΕ, κρατούμενος στο στρατόπεδο της Λέρου τάχθηκε στο πλευρό των ανανεωτικών δυνάμεων του κόμματος και πέρασε στις γραμμές του ΚΚΕ Εσωτερικού. Μετά την αποφυλάκισή του έγινε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ Εσωτερικού. Με την μεταπολίτευση έγινε μέλος της διεύθυνσης της εφ. *Αυγή, αργότερα δε έγινε εκδότης της, έως τη μετατροπή της εφημερίδας σε Ανώνυμη Εταιρία το 1998. Παρέμεινε έκτοτε μέλος του διοικητικού συμβουλίου, αργότερα δε και πρόεδρος του έως την ανάληψη της προεδρίας από τον Φίλιππο Ηλιού.

Ως εκδότης της *Αυγής* συνελήφθη το 1992 και κλείστηκε στις φυλακές Κορυδαλλού, αυτή τη φορά λόγω των χρεών της εφημερίδας. Αποφυλάκιστηκε τέσσερις μήνες αργότερα με χάρη που του έδωσε ο τότε πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής. Μετά την επιστροφή του στην Αθήνα παντρεύτηκε την Κατερίνα Ρέμπερ, την οποία γνώρισε το 1985 στη Ζυρίχη.

Στα 85 χρόνια της πολυτάραχης ζωής του άφησε πίσω του έναν όγκο εργασίας, οικονομικές, ιστορικές και κοινωνιολογικές μελέτες, πολιτικά άρθρα στις εφημερίδες της Αριστεράς όπου εργάστηκε αλλά και σε άλλες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ξένες χώρες από τις οποίες πέρασε. Του

τελευταίους μήνες της ζωής του είχε αρχίσει μια σημαντική έρευνα για τη δραματική περίοδο του 1988-1989, αλλά δεν πρόλαβε να την ολοκληρώσει λόγω της ασθένειάς και του θανάτου του.

ΑΓΕΥΤΕΡΗΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗΣ

Βουτυράς, Σταύρος

(Τσεγγέλκιοϊ Βοσπόρου, 1841 - Αθήνα, 1923). Φιλολόγος, συγγραφέας και δημοσιογράφος. Η καταγωγή της οικογένειάς του ήταν από το Καρπενήσι. Απόφοιτος της Μεγάλης του Γένους Σχολής (1859), διορίστηκε δάσκαλος της

ελληνικής σχολής στη συνοικία Εδιρνέ-καπού (η Πύλη Μυριάνδρου των Βυζαντινών). Μεταξύ των ετών 1862-1864 υπήρξε έμμισθος συνεργάτης της εφ. *Ανατολικός Αστήρ, όπως και ο Δημήτριος Νικολαΐδης, ο μετέπειτα εκδότης της εφ. *Κωνσταντινούπολις. Το 1865, μαζί με τον Νικολαΐδη, ανέλαβαν την έκδοση του π. *Επτάλοφος* του Ι.Μ. Ραπτάρη. Ο Βουτυράς ωστόσο πολύ γρήγορα αποχώρησε από αυτό το εκδοτικό εγχείρημα. Τον επόμενο χρόνο, το 1866, μαζί με τους Γεώργιο Βαφειάδη και Ιωάννη Βρεττό εξέδωσαν την εφ. *Νεολόγος της Ανατολής*, που εκδόθηκε κατ' αρχήν σε μικρό σχήμα αλλά από το 1867 υιοθετήθηκε το μεγάλο σχήμα. Ο τίτλος *Νεολόγος της Ανατολής* διατηρήθηκε κατά την πρώτη περίοδο έκδοσης (20/2 Οκτ. 1866 - 29/10 Ιαν. 1867). Για ένα μικρό διάστημα (Ιαν. - 9 Μάρτ. 1867) είχε συγχωνευθεί με την εφ. *Ομόνοια και κυκλοφορούσαν με τον σύνθετο τίτλο *Ομόνοια και Νεολόγος*. Από τις 10 Μαρτίου 1867 κυκλοφόρησε ως *Νεολόγος.

Στην εφημερίδα του πραγματεύθηκε ζητήματα μείζονος σημασίας για τις τύχες των ελληνορθόδοξων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως για παράδειγμα το «Βουλγαρικό» και το «Προνομιακό», ή τον πόλεμο του 1897. Η αρθρογραφία του συνέβαλλε σημαντικά τόσο στην ανακήρυξη του «Σχίσματος» εναντίον των Εξαρχικών Βουλγάρων το 1872 όσο και στην φιλελληνικότερη στάση που κράτησαν στο Συνέδριο του Βερολίνου η Αγγλία και η Γαλλία. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε στην πρώτη κρίση του «Προνομιακού» ζητήματος το 1883-1884 (υπήρξε συντάκτης του σημαντικού υπομνήματος των πατριαρχείων το 1884) και συνέ-

βαλλε στην εξώθηση σε παραίτηση του τότε οικουμενικού πατριάρχη Ιωακείμ Γ', ο οποίος εκπροσώπησε ένα διαφοροτικό πολιτικό προσανατολισμό των ορθόδοξων πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αυτό του «οικουμενισμού». Μάλιστα, λόγω της σκληρής αρθρογραφίας που ανέπτυξε από τις σελίδες του *Νεολόγου* ο Βουτυράς εναντίον του Πατριάρχη, στις 25 Φεβρουαρίου 1882 πλήθος υποστηρικτών του Ιωακείμ επιτέθηκαν στα γραφεία και το τυπογραφείο της εφημερίδας προκαλώντας σημαντικές υλικές ζημιές. Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η αναφορά του Μανουήλ *Γεδεών ότι η αντιπαλότητα Βουτυρά και Ιωακείμ τροφοδοτήθηκε από την υποστήριξη του τελευταίου προς τον Δημήτριο Νικολαΐδη και την εφημερίδα που αυτός εξέδιδε. Οι πύλαισι λοιπόν συνεργάτες του *Ανατολικού Αστέρου*, εφημερίδας που είχε υποστηρίξει την προώθηση των μεταρρυθμίσεων στο Πατριαρχείο, ακολούθησαν δύο αντίθετες (όσο και συμμετρικές) πορείες στις επόμενες δεκαετίες: εκπρόσωπος των εθνοκεντρικών κύκλων ο *Νεολόγος* του Βουτυρά, εκπρόσωπος του οικουμενιστικού εγχειρήματος η *Κωνσταντινούπολις* του Νικολαΐδη. Ο *Νεολόγος* πάντως είχε εκτετρασμένη δέση υπέρ των μεταρρυθμίσεων στο οθωμανικό κράτος και μάλιστα υπέρ της πολιτικής εκπροσώπησης των επαρχιακών πληθυσμών.

Τα άρθρα του Βουτυρά προκάλεσαν κατά καιρούς την οργή της οθωμανικής κυβέρνησης, η οποία κατ' επανάληψη διέκοψε την έκδοση της εφημερίδας. Ο Βουτυράς όμως έχοντας στην κυριότητά του τίτλους όπως *Καιροί και Αστραπή* συνέχιζε την έκδοση του *Νεολόγου* κάτω από την ομπρέλα των τίτλων αυτών. Για πρώτη φορά η έκδοση διεκόπη τον Ιανουάριο 1867, λόγω ειδήσεων που δημοσίευσε ο τότε *Νεολόγος της Ανατολής* για το Κρητικό Ζήτημα. Η παύση της κυκλοφορίας της ήταν και ο λόγος της ευκαιριακής συγχώνευσής της με την *Ομόνοια*. Ο Μανουήλ Γεδεών στα *Αποσπαιώματα Χρονογράφου*, υιοθετώντας την πολιτική προοπτική του πανορθόδοξου οικουμενισμού και όχι του σκληρού εθνικισμού του Βουτυρά, αναφέρει ότι οι παύσεις της κυκλοφορίας του *Νεολόγου* κατά τη διάρκεια του κρητικού ζητήματος προκάλεσαν ένα κύμα συμπάθειας αλλά και χρηματικών ενισχύσεων της εφημερίδας, από αυτούς που αποκαλεί «οπαδούς της “μεγάλης ιδέας”»: «Του *Νεολόγου* βοηθός –πηγή χρηματοδοτίς– ανεφάνη το 1867 η μεγάλη της Κρήτης επανάσταση. Είς

την πρώτην υπό του γραφείου του τύπου προσωρινών παύσιν της εφημερίδος ταύτης, ένεκα μεταδόσεως ακριβών ειδήσεων, οι οπαδοί της “μεγάλης ιδέας” ανέλαβον ευθύς την χρηματικήν υποστήριξιν του φύλλου, τρέχοντος τον κίνδυνον να μη εκδοθή μίαν ή δύο εβδομάδας. Υπήρχεν εις το Σταυροδρόμιον μέγα τι καφείον “Αμέρικα” λεγόμενον, όπου τας εσπέρας συγκεντρούντο μετά του Βουτυρά οι της μεγάλης ιδέας. Την εσπέραν, καθ’ ην εγνωσθή η παύσις, και την επισύσαν, οι φίλοι του Βουτυρά συνήθροισαν από καταστημάτων εμπορικών και τραπεζιτικών λίρας διακοσίας χρυσάς τουρκικάς. Ο κόσμος είχε τότε και έδιδεν». Τρία χρόνια μετά, το 1870, η Πύλη διέκοψε και πάλι την κυκλοφορία του *Νεολόγου* (και μάλιστα «διά παντός»), λόγω κάποιων ειδήσεων που η εφημερίδα δημοσίευσε για απόπειρα δολοφονίας του ηγεμόνα της Ρουμανίας Καρόλου. Η απαγόρευση ωστόσο ήρθε μετά από παρέμβαση του μεγάλου θεζύρη Ααλή πασά.

Ο Βουτυράς συνέβαλε επίσης στην ίδρυση πολλών συλλόγων, όπως του Θρακικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, της Μικρασιατικής Αδελφότητας προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινούπολεως και άλλων τοπικών σωματείων. Το έργο του στην Κωνσταντινούπολη διεκόπη το 1897, με την έκρηξη του ελληνοτουρκικού πολέμου, όταν και απελάθηκε στην Ελλάδα. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και συνέχισε για ένα διάστημα την έκδοση του *Νεολόγου*. Επέστρεψε όμως στην Κωνσταντινούπολη όπου και δραστηριοποιήθηκε έντονα τόσο κατά τη διάρκεια της Νεοτουρκικής Επανάστασης όσο και κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, όταν συμμετείχε στη συγκρότηση επιτροπής που έστελνε εδελοντές στρατιώτες στην Ελλάδα. Την επόμενη δεκαετία, μέχρι και το 1922, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του Πατριαρχείου, φέροντας τον τίτλο του Μεγάλου Υπομηματογράφου. Το 1922 επέστρεψε οριστικά στην Αθήνα με την ιδιότητα του πρόσφυγα. Εκτός από τον *Νεολόγο* εξέδωσε επί διετία (1877-1778) το φιλολογικό π. *Σαββαταία*

Επιθεώρησις. Δημοσίευσε πολλές ιστορικές και φιλολογικές μελέτες: *Τα προνόμια των Πατριαρχείων*, *Οι Πτολεμαίοι της Αιγύπτου*, *Ο Βυζαντινός βίος* κ.ά. Υπήρξε επίσης μεταφραστής λογοτεχνικών έργων των V. Hugo, Racine, Corneille όπως επίσης και διαφόρων ιστορικών μελετών.

Μία εκδοτική του απόπειρα πάντως, η έκδοση της *Χρυστομάδειας* το 1872 δέχθηκε τη δριμύτατη κριτική του Θεαγένη *Λειβαδά, αρχισυντάκτη της εφ. *Κλειώ της Τεργέστης, τόσο για την επιλογή και τη διάταξη της ύλης όσο και για τα άπειρα ορθογραφικά και άλλα λάθη. Η σπουδαιότερη ωστόσο συνεισφορά του Σταύρου Βουτυρά αποτέλεσε το εννεάτομο *Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας* (1869-1890), το οποίο συνέταξε με τη βοήθεια και των άλλων δύο συνεργατών του, Βαφειάδη και Βρεττού. Πέθανε πάμπρωτος το 1923.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Ι. Γεδεών. *Αποσπαιμώματα Χρονογράφου, 1800-1913*. Αθήνα 1932: του ίδιου. *Μνεία των προεμού, 1800-1863-1913*. Αθήνα 1934: Ε. Φωτιάδης. «Βουτυράς Σταύρος». *ΜΕΕ*, τόμ. Ζ', σ. 729. *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, τ.3. Αθήνα, εκδ. Ελευθερουδάκη, σ. 507. Δ. Σταματόπουλος. *Μεταρρύθμιση και Εκκοσμίκευση: προς μια ανασύνθεση της Ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19^ο αιώνα*. Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η Βραδυνή

Εφημερίς των Συντακτών, Αθήνα, 18 Νοε. 1923 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Ιδρύθηκε από ομάδα επαγγελματιών δημοσιογράφων. Εξαικολούθησε ως συνεταιριστική προσπάθεια αντιβενιζελικών συντακτών έως τον Ιούν. 1924, όταν κατέστη ιδιοκτησία του Δημητρίου Αραβαντινού, με διευθυντή τον Ε. Τζελέπη (έως το 1931) και αρχισυντάκτη τον Διονύσιο Δεβάρη, ο οποίος αποχώρησε το 1929 και τον διαδέχθηκε ο Λεωνίδας Μμπορτολής. Ο Μμπορτολής, διευθυντής σύνταξης μετά την αποχώρηση του Τζελέπη, ανέλαβε τη γενική διεύθυνση μετά τον θάνατο του Αραβαντινού το 1938. Η έκδοσή της διακόπηκε στις 15 Σεπτ. 1944, όταν συγχωνεύθηκε με τα *Νέα* σε κοινή έκδοση (*Βραδυνά Νέα*) και επαναλήφθηκε στις 15 Ιαν. 1945, με διευθυντή τον Λεων. Μμπορτολή. Το 1962 αγοράστηκε από τους αδελφούς Πάνο *Αθανασιάδη και Γεώργιο (Τζώρτζη) *Αθανασιάδη, ο οποίος διετέλεσε διευ-

δυντής της έως τη δολοφονία του (Μάρτ. 1983). Τον διαδέχθηκε η κόρη του, Μαριέτα Αδωνασιάδη (ιδιοκτησία: «Εκδοτική Δημοσιογραφική Α.Ε.»). Η έκδοσή της διακόπηκε επίσης από τη δικτατορία των Συνταγματαρχών την 1^η Δεκ. 1973 και επανεκδόθηκε τον Ιούλ. 1974. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Λαϊκών Αρχών* (τη δεκαετία 1930)· *Απογευματινή εφημερίδα* (1997). Ημερησία, εξασέλιδη και πεντάστηλη, αρχικά σε μεγάλο σχήμα. Περιείχε τη «Σελίδα των Κυριών» και εξέδιδε κατά το 1926 και 1927 φιλολογικό παράρτημα με τον τίτλο «Κυριακάτικη», ενώ από το 1933 έως το 1936 γίνεται τριμηνιαία επιστημονική επιδεύρωση στην οποία αναπτύσσονταν ποικίλα επιστημονικά θέματα. «το λαϊκό πανεπιστήμιο της Βραδυνης» με διευθυντή τον Δ. Αραβαντινό. Τιμή φύλλου: αρχικά 1 δραχ. Συνδρομές: εσωτερικού 200 δραχ. και εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας ή 10 δολ. ΗΠΑ. Στις 21 Οκτ. 1984 εκδόθηκε σε σχήμα ταμπλόιντ και πενήντα έξι σελίδες *Η Βραδυνή της Κυριακής*. Τυπογραφείο: οδός Βαλαωρίτου 4 και από το Σεπτ. 1924 στη Στοά Συγγρού. Αργότερα μετέφερε τα γραφεία και τα τυπογραφεία της στην οδό Πειραιώς 9-11. Στις 3 Νοε. 1997 κυκλοφόρησε ως ιδιοκτησία της «ΕΚΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΕΒΕ» της οικογένειας Μήτση, με νέα αρίθμηση, με γενικό διευθυντή τον Γιώργο Τράγκα. Ήταν πολυσέλιδη, σχήματος ταμπλόιντ και η τιμή φύλλου αρχικά 200 δραχ. Σήμερα εκδότρια είναι η Χριστίνα Μήτση.

Την έκδοσή της, όπως και της προϊνής **Εφημερίδος των Συντακτών* (11 Νοε. 1923 - 15 Φεβρ. 1924) και τη σύμπηξη εκδοτικού συνεταιρισμού, προκάλεσαν η παύση των αντιβενιζελικών εφημερίδων από την κυβέρνηση Στ. Γονατά μετά το κίνημα του Οκτωβρίου 1923. Στο πρώτο φύλλο το κύριο άρθρο του Ηρακλή Αποστολίδη προσήψε, με κριτική διάθεση, κομματισμό στην «Επανάσταση» και υποχωρητικότητα στους στρατιωτικούς, ενώ στο πέμπτο φύλλο αναπαρήγετο η γνώριμη από την περίοδο της γένεσης του Εθνικού Διχασμού εικονογραφία του βενιζελισμού. Ενίσχυσε το μέτωπο των «συνταγματικών», των εμφανιζομένων ως εκπροσωπούντων τα συμφέροντα του λαού έναντι του συμφέροντος των «βενιζελικών συλλόγων» και τον αγώνα τους υπέρ της βασιλείας, προβάλλοντας ως τον πλέον κατάλληλο για την ηγεσία του τον Ι. Μεταξά, ο οποίος εξάλλου την περίοδο εκείνη διατηρούσε επαφές με τους Αραβαντινό και Τζελέπη, όπως προκύπτει από το προσωπικό του ημερολόγιο. Τάχθηκε υπέρ της αναγνώρισης του νέου πολιτεύματος και κράτησε διαλλακτική στάση απέναντι στην κυβέρνηση Αλ. Παπαναστασίου, την οποία χαρακτήρισε ως την καλύτερη μεταβατική λύση «προς την περίοδο της πλήρους αποκατάστασης της λαϊκής κυριαρχίας». Χαρακτήρισε τη

δικτατορία Παγκάλου ως ικανοποιητική και ευπρόσδεκτη, με το επιχείρημα ότι εναπόθεσε σε αυτήν τις ελπίδες τερματισμού της «έκνομης» και «έκρυιθμης» κατάστασης που προέκυψε από τις εκλογές του 1923. Διαφώνησε με την πολιτική της σύμπραξης των κομμάτων για την επαναφορά του κοινοβουλευτισμού, αποστασιοποιούμενη από τη στάση του Ι. Μεταξά και κατά την περίοδο των οικουμενικών κυβερνήσεων. Η επάνοδος του Ελ. Βενιζέλου το 1928 υπήρξε, σύμφωνα με τον Ε. Τζε-

λέπη, το επακόλουθο της λανθασμένης πολιτικής των επικεφαλής του αντιβενιζελισμού, οι οποίοι μεταξί των άλλων δόθησαν τον Ελ. Βενιζέλο να παραγκωνίσει τον πλέον επικίνδυνο αντίπαλό του, τον Θεόδ. Πάγκαλο.

Ο υπότιτλος που έφερε το 1930 υποδήλωνε τις σχέσεις που ανέπτυξε με το Λαϊκό Κόμμα, αλλά αντανάκλασε εξίσου και ένα λαϊκό προφίλ το οποίο απέκτησε την περίοδο εκείνη και μορφοποίησε μετά την επταετή δικτατορία, όταν προσέλαβε τον χαρακτήρα της εφημερίδας-περιοδικού,

Την πρώτη σελίδα την απασχολούν ενίοτε, παράλληλα ή και στη θέση της πολιτικής επικαιρότητας, θέματα που αφορούσαν φερ' ειπείν σε κάποιον διάσημο «κακούργο», στη ζωή του παλαιστή Τζιμ Λόντου ή στη «ζωή έξω από τη γη». Εξακολουθούσε ωστόσο να είναι μια πολιτική εφημερίδα, εντόνως αντικομμουνιστική και εθνικιστική. Πρόέβαλε το 1931 το έργο της ακροδεξιάς και αντισημιτικής οργάνωσης ΕΕΕ (Εθνική Ένωσις Ελλάς) της Θεσσαλονίκης και φιλοξένησε άρθρο του γενικού γραμματέα της. Το 1932 καλούσε σε κύριο άρθρο της τον λαό σε αντεπανάσταση έναντι των βενιζελικών, ενώ μετά το κίνημα του 1935 καλλιέργησε ιδιαίτερα το διχαστικό κλίμα. Στήριξε την προπαγάνδα της υπέρ της παλινόρθωσης της βασιλείας στη συναίρεση του «κομμουνισμού» με τη «δημοκρατία», στην επίκληση της «σύμπραξης της Μόσχας με τους βενιζελικούς κεφαλαιοκράτες». Πιστή στον Παναγή Τσαλδάρη και στο Λαϊκό Κόμμα (η **Εφημερίς των Ελλήνων* την αποκάλεσε ημιεπίσημο όργανο αυτού) τον στήριξε στην προεκλογική του εκστρατεία το 1936 με σύνθημα την αντίθεση στη λήθη του παρελθόντος. Αργότερα προετοίμασε ιδεολογικά την αποδοχή της μεταξικής δικτατορίας, της οποίας τελικά την εγκαθίδρυση νομιμοποίησε στη βάση κυρίως του κομμουνιστικού κινδύνου.

Μετεμφυλιακά εξακολούθησε να στηρίζει το Λαϊκό Κόμμα. Μετά όμως την εκλογική αναμέτρηση του Σεπτεμβρίου 1951, κατά την οποία ο Ελληνικός Συναγεραμός αναδείχτηκε πρώτος εξουδετερόντας την ήδη υπολειπόμενη πολιτική επιρροή του Λαϊκού Κόμματος, διαπίστωσε ότι ο «εθνικόφρων κόσμος» είχε απογοητευθεί από την ηγεσία αυτού. Αντικομμουνιστική παρέμεινε επίσης καθ' όλη την ψυχροπολεμική εποχή, επικυλώνοντας περίοδια τη θέση στα ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας σε συνάρτηση με «ολόκληρο το αντικομμουνιστικό σύστημα». Ο λαϊκός χαρακτήρας της παγιώθηκε κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες. Οι στήλες της αυξήθηκαν και η ύλη της εμπλουτίσθηκε, όπως έγινε, επί παραδείγματι, με την «Αθλητική Βραδυνή» (από 8 Οκτ. 1956).

Υποστήριξε τον Κ. Καραμανλή, όπως και η *Ημέρα*, την οποία ίδρυσε ο Τζώρτζης Αθανασιάδης το 1963, και αντιτέθηκε στην Ένωση Κέντρου. Κατά την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών, ως τον Δεκ. 1973, συνέχισε την κυκλοφο-

ρία της, αναγνωρίζοντας ως αναγκαία την παρέμβαση του στρατού. Η κριτική ωστόσο στάση απέβη ναλι στο καθεστώς είναι εμφανής είτε στην αρθρογραφία του Νικ. Αντ. Βεντήρη τον χειμώνα του 1968 και τις απαντήσεις που έδωσε προς την καθεστωτική *Νέα Πολιτεία*, είτε με τις παρεμβάσεις του Θ. Τσακωλάτου που επέκρινε το «πείραμα λήθης» της κυβέρνησης και του Δημ. Στεματελόπουλου, είτε στα άρθρα του Βάσου *Βασιλείου (στήλη «Εγκόσμια»). Την αντικαθεστωτική παρέμβασή της την περίοδο εκείνη πρόβαλλε ιδιαίτερα η *Βραδυνή* μετά τη δολοφονία του Τζώρτζη Αθανασιάδη (1983), την οποία χαρακτήρισε ως πολιτικό έγκλημα, ως δολοφονία ιδιοκτήτη εφημερίδας που είχε συμβεί στην Ελλάδα την τελευταία φορά με τη δολοφονία του Ανδρ. *Καβαφάκη. Την Τρίτη 22 Μαρτίου 1983 κυκλοφόρησε τιτλοφορώντας το κύριο άρθρο της «Ο Αγώνας συνεχίζεται», με φωτογραφία από το φύλλο της 28ης Ιουλίου 1973, το αποκαλούμενο ΟΧΙ της *Βραδυνής* στη δικτατορία, θυμίζοντας επίσης τη διαταγή παύσης της εφημερίδας και παραλληλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την πράξη εκείνη με τη δολοφονία του διευθυντή της Τζ. Αθανασιάδη. Ας σημειωθεί τέλος ότι στις αρχές Μαρτίου η εφημερίδα ισχυριζόταν ότι αποκάλυπτε απόρρητο σχέδιο κινητοποίησης του στρατού και των σωμάτων ασφαλείας του κομματικού μηχανισμού του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ. Συνέχισε να καταγγέλλει την «τρομοκρατία» του ΠΑΣΟΚ και τον «ολοκληρωτικό και λαϊκιστικό τριτοκοσμικό σοσιαλισμό» του.

Στην προκήρυξη του φύλλου της 3^{ης} Νοεμβρίου 1997, οι εκδότες της διακήρυσσαν την πρόθεσή τους να χρησιμοποιήσουν τον τίτλο μιας ιστορικής εφημερίδας η οποία καταξιώθηκε για τη συνέπιά της στους αγώνες «υπέρ των συμφερόντων του τόπου και των ασθενέστερων τάξεων», για να δώσουν τη μάχη χωρίς κομματικές δεσμεύσεις «ενάντια στα κακώς και αδρανώς κείμενα» και να πολεμήσουν όσους ευθύνονταν για την κακοδιοίκηση, την κακοδιαχείριση, τα σκάνδαλα, τις «μίξεις», τις ύποπτες συναλλαγές και τα διαπλεκόμενα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Μπασαντής, *Ο Ημερήσιος Τύπος. Από τον 18^ο στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα 2002, σ. 107-108. Δ.Κ. Ψυχρός, *Τα Εντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον ηπλό στο Δίκτυο*. Αθήνα 2004, σσ. 392, 411.

Η Βραδυνή - Φιλολογικά

Μολονότι πολιτική εφημερίδα, ήδη από τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της και με δεδομένο τον λαϊκό προσανατολισμό της, δημοσίευε διάφορα «ανυγνώσματα» και ταξιδιωτικές εντυπώσεις. Ο Ηρακλής Αποστολίδης, γνωστός για τις ανθολογίες ποίησης και διηγήματα που έχει δημοσιεύσει, ήταν άλλωστε ανάμεσα σε εκείνους που πρωτοστάτησαν στην έκδοση της εφημερίδας, το 1923, μαζί με τον Τάκη Μπαρλά και τον Γ. Αμποτ. Κατά τα έτη 1926-1927, εξέδιδε δεκαεξασέλιδο και εικονογραφημένο φιλολογικό παράρτημα με φιλολογικά και χιουμοριστική ύλη, με τον τίτλο *Κυριακάτικη*.

Ο Σωτήρης Σκίπης κρατούσε για μεγάλο διάστημα τη στήλη του χρονογραφηματος σχολιάζοντας μεταξύ άλλων και τη φιλολογική επικαιρότητα. Συνεργάτης της εφημερίδας στη δεκαετία του 1920 ήταν ο λογοτέχνης-δημοσιογράφος Ζαχαρίας *Παπαντωνίου. Από τα πρώτα χρόνια συνεργάζονται ο Γ.Δ. Κορομηλάς και ο Γιώργος Ασπρέας, ο οποίος μεταξύ άλλων ασχολήθηκε με την ιστορική μυθιστοριογραφία και την εκλαϊκευμένη αναγνωσιματογραφία μέσα από τις εφημερίδες και τα περιοδικά. Χαρακτηριστικά δείγματα της δουλειάς του αυτής παρουσίασε στη *Βραδυνή* (δημοσιογραφικές αναμνήσεις και το ανάγνωσμα: «Πέντε Έλληνες εις την Αφρικήν», 1938). Ο Ν. Σπανδώνης συνέτασσε σημειώματα για την Αθήνα. Συνεργάστηκαν επίσης οι Σπύρος *Μελάς, Κλέων Παράσχος (φιλολογική κριτική), Πέτρος *Πικρός, Παντελής Χορν, Ειρήνη η Αθηναία.

Στη διάρκεια της Κατοχής, με την εφημερίδα συνεργάζεται ο ποιητής Γ. Στόγιαννης ενώ ο Κώστας *Αθάνατος, φιλολογικό ψευδώνυμο του Κωνσταντίνου Καραμούζη, υπήρξε πολεμικός ανταποκριτής κατά τα έτη 1941-1944. Στα μεταπολεμικά χρόνια, ο Κωστής *Μπαστιάς στέλνει ανταποκρίσεις από την Αμερική και ασχολείται με την κριτική βιβλίου (στήλη «Ο Κόσμος των βιβλίων»), ενώ ο Μ. Καραγάτσης δημοσιεύει συνεχώς στην εφημερίδα χρονογραφήματα, διηγήματα και θεατρικές κριτικές (από το 1946 ως τον θάνατό του, το 1960).

Στις αρχές του 1953, ο Μπάμπης *Κλάρας δημιουργεί ξεχωριστή εβδομαδιαία φιλολογική σελίδα, τη «Φιλολογική Βραδυνή», δίνοντας την ευκαιρία σε νέους λογοτέχνες να δημοσιεύσουν κείμενά τους. Ανάμεσά τους και ο Φρέντντ *Γερμανός. Κατά τη δεκαετία του 1950, χρονογραφήματα δημοσιεύει και ο Κωστής Μπαστιάς. Η φιλολογική

σελίδα τυπώνεται στην τρίτη σελίδα του φύλλου της Τετάρτης και διατηρείται ως το 1973, πάντα υπό την εποπτεία του Μπάμπη Κλάρα. Η σελίδα δεν διακρίνεται για την ποιότητα της εκλεκτικότητας και δημοσιεύει πρωτότυπα έργα (συχνά πρωτόλεια), συνήθως εγκωμιαστικές λογοτεχνικές κριτικές και ποικίλες έρευνες γύρω από την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή του τόπου. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι έρευνες, στις οποίες απαντούν λογοτέχνες και καλλιτέχνες, χωρίς άμεση ή συχνή απασχόληση με τον Τύπο, όπως ο Γιώργος Μπουζιάνης, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Νίκος Εγγονόπουλος, ο Δημ. Ροντήρης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 241-251· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, 3 τ., Αθήνα, Γιοβάνης, 1989-1995· Γ. Ζεβελάκης, «Μεταπολεμικός τύπος. Ξεφυλλίζοντας τις φιλολογικές σελίδες των αθηναϊκών εφημερίδων (1945-1985)», π. *Η λέξη*, τχ. 104 (1991), 542-546· Τάκης Δ. Ψαράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι*, Αθήνα, Νέα Σύνορα/Ιδία, 1993· Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας* (1918-1949), τ. Α'-Δ', Αθήνα, Καστανιώτης, 2002-2004.

ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΟΥΛΚΑΝΔΡΙΟΤΗ

Βράιλας, Αρμένης Πέτρος-Αρχιμήδης

(Κέρκυρα, 1812 ή 1810, Λονδίνο, 1884). Νομικός, φιλόσοφος, καθηγητής, πολιτικός και δημοσιογράφος. Τα εγκύκλια γράμματα τα διδάχθηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Οι νομικές σπουδές του στο εξωτερικό (Μπολόνια, Γενεύη, Παρίσι) συμπίπτουν με μια εποχή πνευματικών ανησυχιών και πολιτικών ανακατατάξεων στην Ευρώπη, οι οποίες άσκησαν επίδραση στη διαμόρφωση του φιλελεύθερου και εκλεκτικιστικού τρόπου σκέψης του.

Νομικός, επιστρέφοντας στην Κέρκυρα το 1831 ασχολήθηκε αρχικά με τη δικηγορία, στα αμέσως επόμενα χρόνια άσκησε τα λειτουργήματα του δικαστή και του υποθηκοφύλακα, για να ασχοληθεί εν τέλει με την πολιτική και παρεμπιπτόντως με τη δημοσιογραφία. Παράλληλα, ανέπτυξε έντονη κοινωνική και επιστημονική δράση. Υπήρξε από τους ιδρυτές της Αναγωγιστικής Εταιρείας (1836) και της Εταιρείας των Φιλομαθών (1845) στην Κέρκυρα και επί δεκαετία (1854-1864) δίδαξε στην Ιόνιο Ακα-

δημία το μάθημα της φιλοσοφίας, επιστήμης που αποτέλεσε πεδίο των μεγάλων επιστημονικών επιδόσεων του. Εξάλλου, η συγγραφική παραγωγή του στον κλάδο αυτόν ήταν φερέγκρηπη, αξιόλογη και, κυρίως, ρυθμιστική για την καλλιέργεια και την προαγωγή του αντικειμένου αυτού στα νεοελληνικά γράμματα. Μετά την Ένωση εκλέχθηκε δύο φορές βουλευτής (1879 και 1881), διετέλεσε επί βραχύ διάστημα υπουργός των Εξωτερικών (1865) και επί μακρό χρόνο πρεσβευτής στο Λονδίνο, την Πετρούπολη και το Παρίσι.

Οι προαναφερθείσες ιδιότητες που σχηματίζουν την εικόνα ενός *hominis universalis*, αναφέρθηκαν αδρά έστω, διότι συνδέονται άμεσα με τη δημοσιογραφική σταδιοδρομία και ιδιαίτερα με τις περί δημοσιογραφίας και ελευθεροτυπίας ιδεολογικές θέσεις του. Ο φιλοσοφικός εκλεκτικισμός και ο πολιτικός φιλελευθερισμός, για παράδειγμα, αντανακλούν εμφανώς στο δημοσιογραφικό έργο του Π. Βράιλα. Μαχητικός δημοσιογράφος (συντάκτης καλύτερα σύμφωνα με τις συνθήκες και το τυπικό της δημοσιογραφίας της εποχής του), διακρίθηκε για τις ορθολογιστικές, μη επαναστατικές, μεταρρυθμιστικές αντιλήψεις και ιδέες του. Πνεύμα κριτικό (λειτουργία που άσκησε και στη μουσική και στη λογοτεχνία), άνδρας διαλεκτικός και διαλλακτικός, με συστηματική και ορθολογιστική επιχειρηματολογία, πρόβαλε και υποστήριξε σταθερά, συστηματικά και επίμονα μέσα από τα έντυπα στα οποία αρθρογράφησε, τον προορισμό της Ελλάδας στον ευρωπαϊκό χώρο, την αξία της ελευθεροτυπίας και της εφημεριδογραφίας, τη σημασία της εκλογής αντιπροσώπων στην Ιόνια Βουλή από εκλογική βάση ευρύτερη της υπάρχουσας, την προβολή της Ορθοδοξίας και του εθνισμού, την εισαγωγή της ελληνικής αντί της ιταλικής γλώσσας στην Επτάνησο, τις συνεχείς μεταρρυθμιστικές βελτιώσεις που θα επέφεραν την ωρίμαση και θα οδηγούσαν σταδιακά στην Ένωση, τη διάδοση, επίσης, της γνώσης και την παιδευτική καλλιέργεια των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων.

Εξέδωσε μαζί με τους Ι. Πετριτσόπουλο, Ανδρ. *Μουστοξύδη και Ανδρ. Κάλβο την κερκυραϊκή εφ. *Πατρίς (1849-1851) και, αργότερα, με τη συνεργασία του Γεώργ. Μαρκορά την εφ. *Ελλάς (1864-1867). Στην πρώτη, όργανο των «Μεταρρυθμιστών» της Κέρκυρας, ο Π. Βράιλας αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό: το κύριο, πρωτοσέλιδο συνήθως, άρθρο ήταν δικό του, εκάζετα: δε βάζαμι ότι

και σημαντικά κείμενα εν είδει λαϊκής διδασκαλίας (όπως το επιγραφόμενο «Γραφείον του Μπάρπα Γερασίμου») προέρχοντα από τη γραφίδα του. Άσκησε οξεία κριτική και έλεγχο στην προστάτιδα Βρετανία, τάχθηκε υπέρ των μεταρρυθμιστικών αλλαγών και ανοίχθηκε προς το μεσαίο και το λαϊκό στοιχείο της Κέρκυρας, αποβλέποντας στην αναβάθμισή τους με την παιδεία και την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών. Αξίζει να μελετήσει κανείς το ανυπόγραφο άρθρο του στην οιοσεί προγραμματική εξαγγελία της *Πατρίδος*, που αναφέρεται ειδικά στη δημοσιογραφία (αρ. φ. 1, «Η αποστολή της δημοσιογραφίας εν τη Επτάνησω»). Χαρακτηριστικό για τις περί εφημεριδογραφίας απόψεις του είναι και το ολιγοσέλιδο βιβλίο *Τα παιδιά του Μπαρμπαγιάννη ή διάλογος εις απλήν γλώσσαν περί εφημερίδος* (Κέρκυρα 1848), προεξαγγελτικό της κυκλοφορίας και των θέσεων του εν λόγω έντυπου, και έμμεσα αποδεικτικό της πατρότητας των δημοσιευθέντων λαϊκών κειμένων του σ' αυτό.

Στην εφ. *Ελλάς* το ενδιαφέρον μονοπόλησαν τα φλέγοντα θέματα της εποχής, αφενός τα αφορώντα στην Επτάνησο (τα περί Ενώσεως, αφομοίωσης και ενότητας) και αφετέρου το ζήτημα της πτώσεως του Όθωνα και της ανάρρησης στον θρόνο του Γεωργίου Α', τα περί του συντάγματος, των πολιτικών κομμάτων κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγάθη Νικολάουρα, «Η εφημερίδα *Πατρίς* στην Κέρκυρα», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, τχ. 26 (1982), 57-58· Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντοίνη, *Νεοελληνική φιλοσοφία, Θέματα πολιτικής και ηθικής*, Αθήνα 2001, passim· Θεοδόσης Πυλαρινός, «Οι γλωσσικές θέσεις του Πέτρου Βράιλα Αρμένη», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, περ. Β', τ. Β' (2005), 181-210· Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντοίνη, «Η συμβολή του Πέτρου Βράιλα Αρμένη στην πνευματική ζωή της Κέρκυρας», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, ό.π., σ. 169-180.

ΘΕΟΔΩΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Βράχας, Γιάννης

(Ψιανά Ευρυτανίας, 1910 - Αθήνα, 1993). Δάσκαλος, συγγραφέας, εκδότης. Φοίτησε στα σχολεία της Αργεντινής και Πρωσοφ, αλλά διέκοψε επί πενταετία τις σπουδές του για να βοηθήσει την πολυμελή οικογένειά του. Ακολούθως φοίτησε στο γυμνάσιο Καρπενησίου και στο διδασκαλείο Λαμίας (1930-1933), όπου επηρε-

άστηκε από τον πρωτοπόρο διδάσκαλο Μιχάλη Παπαμαύρο. Εργάστηκε ως δάσκαλος σε χωριά της Ευρυτανίας, στο Καρπενήσι, στον Πειραιά και στην Αθήνα. Πίστεψε με θέρμη στο δεσμό των μαθητικών κοινοτήτων και των σχολικών βιβλιοθηκών και αγωνίστηκε στα σχολεία όπου υπηρέτησε για τη δημιουργία τους.

Έλαβε ενεργό μέρος στην Αντίσταση ως μέλος του ΕΑΜ / ΕΛΑΣ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο / Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) και αργότερα διώχθηκε με εκποτισμούς στη Σκύρο και στη Μακρόνησο. Υπήρξε ενεργό μέλος σωματείων και συλλόγων, τοπικών και πολιτιστικών. Ασχολήθηκε με τη συγγραφή έργων λογοτεχνικού, ιστορικού και λαογραφικού χαρακτήρα. Από τα λογοτεχνικά έργα του ξεχωρίζουν τα παιδικά και τα ταξιδιωτικά κείμενά του.

Μεγάλο υπήρξε και το ενδιαφέρον του για τη δημοσιογραφία. Εκατοντάδες άρθρα, ποικίλου περιεχομένου, δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς στον τοπικό Τύπο καθώς και σε αθηναϊκές εφημερίδες. Υπήρξε μέλος της Ένωσης Συντακτών Μη Ημερησίου Ελληνικού Τύπου. Έργο ζωής μπορεί να χαρακτηριστεί το π. *Χωριάτικο Αντίλαλο* (1987-2001), στο οποίο είχε την ευθύνη της αρχισυνταξίας, της σύνταξης της ύλης, της διόρθωσης των κειμένων και της αποστολής στους αναγνώστες. Το περιοδικό αποτελεί «αμευδίη μαρτυρία αγώνων, πληροφοριών, λογοτεχνικών εξάρσεων και προβολής αιτημάτων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Χωριάτικο Αντίλαλο*, 78 (Ιουλ.-Σεπτ. 1977), 9-25· Κ. Παπαδόπουλος, *Γιάννης Αθ. Βράχας. Ο Δάσκαλος. ο Αγωνιστής. ο Λογοτέχνης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Βραχηνός, Γεώργιος

(Αθήνα, 1884-1935). Δημοσιογράφος. Μετά τις σπουδές του επιδόθηκε στη δημοσιογραφία και εργάστηκε ως συντάκτης, αρθρογράφος, αρχισυντάκτης και διευθυντής ύλης στις εφ. *Αθήνα του Γεωργίου *Πώπ. *Εφημερίς του Δημητρίου Κορομηλά. *Ημερησίος Τύπος του Ιωάννη Πασσά και **Προία των αδερφών Γεωργίου και Στέφανου Πεσμαζόγλου*. Υπήρξε από τους πρώτους συνεργάτες του *Ελευθέρου Τύπου του Ανδρέα *Καβαφάκη και συνέχισε τη συνεργασία του με την εφημερίδα ως αρχισυντάκτης και μετά τη δολοφονία του Καβαφάκη το 1922, όταν ανέλαβαν τη διεύθυνση ο

γιος και ο θεός του δολοφονηθέντος. Παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι τον Φεβρουάριο 1924, οπότε παραιτήθηκε ύστερα από διαφωνία με τη διεύθυνση. Διετέλεσε πολεμικός ανταποκριτής του μέτωπο της Μικράς Ασίας.

Αρχικά ήταν βενιζελικός και φιλακίστηκε για ένα διάστημα από τους αντιβενιζελικούς, όταν ανέλαβαν την εξουσία μετά τις εκλογές του 1920. Όταν ξέσπασε το κίνημα του στρατού το 1922 αυτός και ο Σπύρος *Μελάς ήταν απ' τους πρώτους δημοσιογράφους που συνάντησαν την ηγεσία της «επανάστασης» στο Λαύριο. Το 1930 όμως που ήταν διευθυντής του *Ημερησίου Τύπου* με αρχισυντάκτη το Ν. Λάσκαρη έγινε δολοφονική επίθεση εναντίον του από οπαδούς των φιλελευθέρων, καθώς η εφημερίδα του ασκούσε έντονη κριτική κατά της κυβέρνησης του Ελ. Βενιζέλου. Διετέλεσε βουλευτής και είχε θέσει υποψηφιότητα δημάρχου στην Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μιτάλη - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, «Τύπος Διον. Πετσάλης», 1939, σ. 99-100· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σσ. 34, 127-129, 259, 268.

ΓΕΩΡΓΙΑ Α. ΠΤΑΖΕΖΟΥ

Ο Βρετανικός Αστήρ

Λονδίνο, 9 Ιουλ. 1860 - 26 Ιουν. 1862 (περ. Α', αρ. τχ. 1-103) / Αθήνα, 20 Οκτ. 1891 - 22 Απρ. 1892 (περ. Β', αρ. τχ. 1-255). Ίδρυτής-διοικητής-διευθυντής και κύριος συντάκτης του μεγαλύτερου τμήματος της ύλης και στις δύο περιόδους ήταν ο Στέφανος Θ. *Σένος. Στην περ. Α' η διεύθυνση είχε ανατεθεί αρχικά, με ειδικό συμφωνητικό, στον Louis Roussin, ενώ στην περ. Β' στον Σπυρίδωνα Σούγκρα (αρ. τχ. 1-228). Οι στοιχειοθέτες και οι μεταφραστές ήταν Έλληνες, από τους οποίους άλλοι ήταν εγκατεστημένοι στην Αγγλία και άλλοι είχαν έρθει ειδικά για την έκδοση της εφημερίδας από την Ελλάδα. Εβδομαδιαία (κατά κανόνα κάθε Πέμπτη), τρίτηλη, είκοσι τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 40x29 εκ. Στην περ. Α' εκδόθηκαν συνολικά 103 τχ. (σε 4 τ.), με συνηχόμενη στον καθένα τόμο αρίθμηση και σύνολο σελίδων 2090. Η έκδοση στηρίχτηκε οικονομικά σε ετήσιες συνδρομές των 3 λιρών και 3 σελινιών, αλλά και στις άφθονες διαφημίσεις προϊόντων της νέας τεχνολογίας που δημοσίευε τακτικά στις τελευταίες σελίδες της. Στην αθηναϊκή της επανέκδοση ήταν ημερησία (δεν κυκλοφορούσε τη Δευτέρα), οκτασέλιδη, τρίτηλη, με χωριστή κατά τεύχος σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 40x29 εκ., με τιμή φύλλου 10 λεπτών και ετήσια ή εξαμηνιαία συνδρομή 30 ή 15 δρχ. αντίστοιχα. Η εκτύπωση της γινόταν στα «Τυπογραφεία και γραφεία του Βρετανικού Αστέρος, οδός Προαστείου αρθ. 8».

σεων (π.χ. *Illustrated London News*). Μετά την επανέκδοσή της το 1891 είχε σαφώς περιορισμένο, θεματικά και ειδησιογραφικά, περιεχόμενο. Κύριος στόχος της έκδοσης ήταν η ενημέρωση της ελληνικής κοινωνίας για τα επιτεύγματα των αναπτυσσόμενων κρατών, αλλά και η προβολή των ελληνικών εθνικών συμφερόντων «προς τους διέποντας ήδη την τύχη των Εθνών».

Από τις ανεξάρτητες συνεργασίες της εφημερίδας ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχολιασμένη αρθρογραφία του Ξένου για εσωτερικά πολιτικά και οικονομικά ζητήματα της Ελλάδας ή για τις αλληπάλληλες στην εποχή του κρίσεως του Ανατολικού Ζητήματος. Οι στήλες, πάντως, του *Βρετανικού Αστέρου* χρησιμοποιήθηκαν και ως βήμα για να γνωστοποιηθούν ή και για να δικαιολογηθούν οι πρωτοβουλίες του εκδότη της στο πολιτικό πεδίο, αλλά και στον επιχειρηματικό τομέα. Σημαντικό επίσης μερίδιο στην ύλη της είχε η δημοσίευση ιστορικών και λογοτεχνικών έργων, άλλοτε σε μετάφραση και άλλοτε στο πρωτότυπο. Στα τελευταία ανήκουν κατά κανόνα οι πρώτες δημοσιεύσεις σε συνέχειες μερικών πεζογραφημάτων και μυθιστορημάτων του ίδιου του Ξένου. Λίγες σε αριθμό ήταν οι συνεργασίες της εφημερίδας που ανήκαν σε τακτικούς ανταποκριτές της ή και σε περιστασιακούς συνεργάτες της. Οι περισσότερες μάλιστα είναι ανυπόγραφες (ισπανότερα εμφανίζονται ορισμένα γνωστά ονόματα της εποχής, όπως π.χ. της Σαυρούς Λεοντιάδος, του Αχ. Λεβέντη κ.ά.).

Η έκδοση του *Βρετανικού Αστέρου* κατά την πρώτη, τη λαμπρή του περίοδο, συνδέθηκε με σημαντικά πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα της εποχής. Το 1861 αναδείχτηκε σε κύριο όργανο της αντιδωκνικής αντιπολίτευσης στο εξωτερικό. Η σκληρή αντιπαράθεση του Ξένου με τον βασιάρχο μονάρχη και τους έλληνες συνεργάτες του προκάλεσε, όπως ήταν επόμενο, τις αντιδράσεις των ελληνικών αρχών, με αλληπάλληλες κατασχέσεις των φύλλων της στον Πειραιά και την Αθήνα και την τελική απαγόρευση της κυκλοφορίας της σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Εξαιτίας των διώξεων που υπέστη, το πολιτικό μέρος του *Βρετανικού Αστέρου* από τις αρχές Ιουλίου 1861 πέρασε σε χωριστό *Πολιτικό Παράρτημα* στο τέλος του τεύχους. Εξάλλου, η ανελέητη κριτική που ασκούσε στο αυθαίρετο σουλτανικό καθεστώς, αλλά και στη φιλοτουρκική πολιτική του βρετανικού υπουργείου

Ο χαρακτήρας και η θεματική του προσδιορίστηκαν ευθύς εξ αρχής με την αγγελία της έκδοσής του: «Εφημερίς πολιτική, δικαστική, εμπορική, φιλολογική, ποικίλη και μετά εικονογραφιών». Και πραγματικά, κάλυπτε και στις δύο περιόδους της ευρύτερο φάσμα ειδήσεων (πολιτικού και διπλωματικού, επιστημονικού και τεχνολογικού, οικονομικού και εμπορικού χαρακτήρα), αλλά και κείμενα με εγκυκλοπαιδικό, ιστορικό, φιλολογικό, λογοτεχνικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Εκείνο που εντυπωσιάζει τον αναγνώστη της περ. Α' είναι η πλούσια εικονογράφηση του: πανοραμικά απόψεις πόλεων και τοπίων, αναπαράστασεις τελετών και πολεμικών συγκρούσεων, εικόνες με τα θεαματικότερα επιτεύγματα της τεχνολογίας και του πολιτισμού του δυτικού κόσμου, προσωπογραφίες προσωπικτήτων της εποχής κ.ά., δίνονται σε μεγάλα, καλαίσθητα, συχνά ολοσέλιδα ή και δισέλιδα χαρκατικά, συγκρίσιμα από άποψη ποιότητας και καλλιθεότητας με την αντίστοιχη εικονογράφηση διάσμων τότε ειδικών ευρωπαϊκών περιοδικών εκδό-

Εξωτερικών, κατέληξε στην αναστολή της διανομής του *Βρετανικού Αστέρως* μέσω του επίσημου βρετανικού ταχυδρομείου στην Οθωμανική Λυτοκρατορία, εκεί δηλ. όπου η εφημερίδα διέθετε τους περισσότερους συνδρομητές της. Έτσι, ύστερα από το αρνητικό αποτέλεσμα μιας ακόμα απόπειράς του να εκδώσει το 1862 άλλο ένα φύλλο με παρόμοιο τίτλο (*Ο Βρετανικός Φωστήρ*), ο Ξένος περιορίστηκε για τρεις δεκαετίες περίπου στην έκδοση μόνο δέκα περίπου *Εκτάκτων Παραρτημάτων του εν Λονδίνο Βρετανικού Αστέρως*, ως ανεξάρτητα και μάλλον περιστασιακά φυλλάδια (τα περισσότερα δεκαεξί σελίδων).

Η επανέκδοση της εφημερίδας στην Αθήνα το 1891, παρ' όλο που δεν έμεινε απαραίτητη από το ελληνικό αναγνωστικό κοινό για τη μορφή και το μαχητικό και πάλι περιχόμενο των άρθρων του Ξένου, είχε πια ξεπεραστεί από τις εξελίξεις. Γι' αυτό και, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες του ακούραστου ιδιοκτήτη της, δεν μπόρεσε να ανακτήσει ούτε την εμβέλεια της κυκλοφορίας ούτε και το πολιτικό βάρος της πρώτης περιόδου της ιστορίας της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΓΒ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Τσιμπιδάρος, *Οι Έλληνες στην Αγγλία*, Αθήνα, Αλκαίος, 1974, σ. 120-136· Βικτωρία Χατζηγεωργίου-Χασιώτη, «Στέφανος Ξένος. Παρουσίαση, ανθολόγηση», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τ. 3 (1830-80), Αθήνα, εκδ. Σκόλη, 1996, σ. 378-400· της ίδιας, «Δημοσιογραφία και πολιτική: Οι περιπέτειες της εφημερίδας *Ο Βρετανικός Αστήρ* (1860-1862)», *Θέματα Νεοελληνικής Φιλολογίας (Μνήμη Γ. Π. Σαββίδη)*, Αθήνα, Ερμής, 2001, σ. 152-164.

ΒΙΚΤΟΡΙΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ-ΧΑΣΙΩΤΗ

Βρούτος, Νικίας

(Αθήνα, 1894-1964). Σκιτσογράφος, γλύπτης. Γιος του γλύπτη Γεωργίου Βρούτου, από τον οποίο πήρε τα πρώτα μαθήματα γλυπτικής. Στη συνέχεια σπούδασε στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας, από το οποίο αποφοίτησε το 1932. Είχε εργαστήριο γλυπτικής στην οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου και τροφοδοτούσε με σκίτσα του διάφορα αθηναϊκά έντυπα.

Πραγματοποίησε μία ατομική έκθεση το 1928 στο «Άσυλον Τέχνης» έργων δικών του και του αδελφου του, ζωγράφου Κίμωνος (†1937), νομικού και για ένα διάστημα υπασπιστή του βασιλέως Αλεξάνδρου. Συμμετείχε και σε ομαδικές εκθέσεις (1928, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφη-

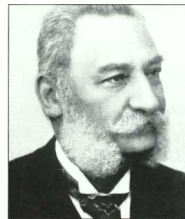
μερίδων, αίθουσα Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών 1932, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων), Μουσόφιλος, τα τελευταία χρόνια της ζωής του περιήλθε σε έσχατη ένδεια. Υπήρξε μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Ειδικεύτηκε στη ρεαλιστική γλυπτική γελοιογραφία, χρησιμοποιώντας ψημένο πηλό (τερακότα) αλλά και γύψο τον οποίον επιχρωμάτιζε. Στα «διονυσιακά» έργα του (κεφαλές) πιο πολύ υποφώσκει η έντονη διάθεση ειρωνείας και σαρκασμού των απεικονιζόμενων. Τα θεατρικά χρώματα των προσώπων υπονομεύουν τον ρεαλιστικό χαρακτήρα των ιδιότροπων τρισδιάστατων αυτών σκίτσων. Μία τέτοια κεφαλή που παρουσιάζει τον αδελφό του Κίμωνα βρίσκεται στο Μουσείο Βούρου-Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας*, τχ. 165 (1929), 37, 40· Ι. Μανωλικάκης, «Γεώργιος Βρούτος. Ο αγνοημένος πρώτος Αθηναίος γλύπτης. Η παραμελημένη κληρονομία του κινδυνεύει να καταστραφεί ολοκληρωτικά», *Το Βήμα*, 20 Απρ. 1969· Μουσείο Βούρου-Ευταξία (της Πόλεως των Αθηνών), *Οδηγός*, Αθήνα 1994, σ. 145, αρ. 1361 (Δ. Παυλόπουλος)· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες. 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βυζάντιος, Αλέξανδρος Σκαρλάτου

(Ναύπλιο, 14 Ιουλ. 1841 - Αθήνα, 28 Δεκ. 1898).

Ποιητής και δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και τη Λειψία, όπου ανακηρύχθηκε διδάκτωρ της νομικής το 1864. Γνώριζε ιταλικά, γερμανικά, γαλλικά και αγγλικά. Αυθόρμητος και εκδηλωτικός χαρακτήρας, δεν έκρυβε τα αντιθωνικά του αισθήματα. Στα νιάτα του δημοσίευσε ποιήματα στον χώρο της «Αθηναϊκής Σχολής». Δεκαεννέα ετών έλαβε το τέταρτο βραβείο στον Ποιητικό Διαγωνισμό του Πανεπιστημίου Αθηνών (1860) και δύο χρόνια αργότερα παμψηφεί το πρώτο βραβείο με το μακρό επικολυρικό ποίημα *Σωκράτης και Αριστοφάνης*.

Στη συνέχεια εξελίχθηκε σε μία από τις ξεχωριστές μορφές της δημοσιογραφίας, ως συντάκτης

και εκδότης. Αρχισε τη σταδιοδρομία του το 1868 ως συντάκτης στην εφ. **Ημέρα* της Τεργέστης, όπου προσλήφθηκε από τον αδελφό του Αναστάσιο **Βυζάντιο*. Από το 1874, ανέλαβε μόνος του τη διεύθυνση της εφημερίδας την οποία μετονόμασε σε **Νέα Ημέρα* και εργάστηκε ως εκδότης της για εικοσιπέντε περίπου χρόνια, δημοσιεύοντας άρθρα κυρίως για την πολιτική, την οικονομία και την ποίηση, προβάλλοντας πάντοτε τα ελληνικά εθνικά θέματα. Μετά τον θάνατό του και με την επιμέλεια του Γρηγορίου Σ. Βυζάντιου δημοσιεύθηκε η συλλογή με τίτλο *Έργα Αλεξάνδρου Σ. Βυζαντίου* (Αθήνα 1902).

Ο Θ. **Λιβαδάς*, στη νεκρολογία του για τον Αλ. Βυζάντιο στη *Νέα Ημέρα* (1/13 Ιαν. 1899) τονίζει την ανεγνωρισμένη φιλοπονία του: «Ο Έλλην [δημοσιογράφος εν Τεργέστη] οφείλει, πλην του αναποφεύκτου κυρίου άρθρου, να συντάξει πολλάκις αυτός και επιφυλλίδα σπουδαίαν και διδακτικήν, να ερμηνεύη είτε εν εκτάσει είτε συνοπτικώς τας περί των ελληνικών κρίσεις των κρατίστων ευρωπαϊκών εφημερίδων και περιοδικών, να κατατρίβη δε πλείστας ώρας όπως σταχυολογή, ερμηνεύη, συνομήξη, εξονιχίξη τα λεγόμενα νέα της Ημέρας, μόνος μονότατος, νύκτωρ και μεδ' ἡμέραν εργαζόμενος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Έργα Αλεξάνδρου Σ. Βυζαντίου*, Εκδίδονται υπό Γρηγορίου Σ. Βυζαντίου, εισαγωγή Ι.Α. Χαλκοκονδύλης, Αθήνα 1902· Ε.Π. Φωτιάδης, *Νεοελληνική Ιστοριογραφία Α'*, Αθήνα, εκδ. Ζαχαρόπουλος, [1959]· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. Β', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1984, σ. 372-373· Panayotis Moullas, *Les concours poétiques de l'Université d'Athènes 1851-1877*, Αθήνα 1989 (και ειδική βιβλιογραφία σ. 443).

LUCIA MARCHESSELLI LOUKAS

Βυζάντιος, Αναστάσιος Σκαρλάτος

(Αθήνα, 2 Φεβρ. 1839-1892). Διπλωμάτης και δημοσιογράφος. Ανατράφηκε στο λόγιο περιβάλλον του πατέρα του. Φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και έλαβε μέρος στις επαναστατικές φοιτητικές

διαδηλώσεις που οδήγησαν στην έξωση του Όθωνα. Γνώριζε ιταλικά και γερμανικά και από την κερηβική του ηλικία έγραφε ποιήματα που ποτέ δεν επέτρεψε να δημοσιευθούν όσο ζούσε.

Τα πρώτα του δήματα στη δημοσιογραφία οφείλονται στον Κων. Παπαρηγόπουλο, που τον προσέλαβε στην έκδοση της εφ. *Ο Έλλην*. Στη συνέχεια ο Ι.Ι. **Σκυλίτσας* αναζητώντας συνεργάτη τον δέχθηκε το 1861 ως συντάκτη της εφ. *Η **Ημέρα** στην περίοδο της Βιέννης (1861-1863), όπου ο Βυζάντιος αρθρογράφησε και σχετικά με την επίμαχη συζήτηση της εποχής για την καταγωγή των Ελλήνων. «Έστω», έγραφε, «δεν είμεθα απόγονοι του Μιλτιάδου και του Λεωνίδα' αλλά δεν πιστεύω να αμφισβητήσητε ότι είμεθα οι υιοί των προμάχων του Μεσολογγίου, οι υιοί των ναυτών της Ύδρας και των Ψαρών. [...] Από του 1821 επάυσαμεν πλέον να ήμεθα απόγονοι και η αξιώσις μας είναι να γίνωμεν πρόγονοι».

Συνέχισε τη συνεργασία του με την *Ημέρα* και στην Τεργέστη, όπου, μετά την αναχώρηση του Σκυλίτση, έγινε διευθυντής της και προσέλαβε ως συντάκτη τον αδελφό του Αλεξάνδρο **Βυζάντιο*, ο οποίος τον διαδέχτηκε το 1874 και μετονόμασε την εφημερίδα σε **Νέα Ημέρα*. Εγκρατεστημένος πάλι στην Αθήνα, έστειλε τακτικά ανταποκρίσεις σχετικά με τα ελληνικά πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα, καθώς και για την πνευματική κίνηση. Από το 1880 διορίστηκε από τον Χαρ. Τρικούλη διπλωματικός εκπρόσωπος στη Σόφια, την Λίγυπτο και αργότερα πρεσβευτής στη Ρώμη. Έγραψε κυρίως άρθρα πολιτικά, υπερμισπιζόμενος σθεναρά τα εθνικά ζητήματα. Μια συλλογή άρθρων του εξέδωσε μετά τον θάνατό του ο αδελφός του Αλεξάνδρος με τον τίτλο *Έργα Αναστασίου Σ. Βυζαντίου* (Τεργέστη 1893).

Κατά το *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, ο Αν. Βυζάντιος: «Μετά από τρία χρόνια [1864] την ανέλαβε [την *Ημέρα*] ως εκδότης, αφού της είχε προσδώσει πανελλήνιο κύρος με την αρθρογραφία του, τη μετέφερε στην Τεργέστη και τη μετονόμασε *Νέα Ημέρα*». Από την αυτοψία προκύπτει όμως ότι ενώ το όνομά του εμφανίζεται μαζί με εκείνο του Σκυλίτση, από το φ. 454, 16/28 Μαΐου 1864, έγινε «Ο συνδέτης και εκδότης» μόνο από το φ. 564, 25/7 Ιουλίου 1866.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Έργα Αναστασίου Σ. Βυζαντίου*, Εκδίδονται υπό Αλεξάνδρου Σ. Βυζαντίου, Τεργέστη 1893· Ε.Π. Φωτιάδης, *Νεοελληνική Ιστοριογραφία*, τ. 37, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος, [1959], σ. 217· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. Β', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1984, σ. 373.

LUCIA MARCHESSELLI LOUKAS

Βυζάντιος, Περικλής [Σκαρπέλος]

(Αθήνα, 1893-1972). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, εικονογράφος, σκηνογράφος. Καταγόμενος από παλιά φαναριώτικη οικογένεια, τα πρώτα μαθήματα ζωγραφικής τα πήρε στο εργαστήριο του Ευάγγελου Ιωαννίδη. Συ-

νέχισε τις σπουδές ζωγραφικής στο Μόναχο το 1910, για να το εγκαταλείψει και να πάει στο Παρίσι, όπου φοίτησε στην École des Beaux-Arts, όπου εργασιόταν του Paul-Alfred Colin. Παράλληλα εγκαθίσταται στο Bateau-Lavoir, με γείτονες τους Juan Gris και Kies Van Dongen.

Το 1915 επέστρεψε στην Ελλάδα και το 1916 άνοιξε εργαστήριο στην Αθήνα. Το 1917 είναι ιδρυτικό μέλος της «Ομάδος Τέχνη». Από τα 1919 εμφανίζεται ως σκηνογράφος και το 1920 ανοίγει μαζί με τον ζωγράφο Παύλο Καλλιγιά και τον γλύπτη Φωκίωνα Ρωκ εργαστήριο στην Πλάκα, που μετεξελίχθηκε το 1928 στη Λέσχη Καλλιτεχνών Ατελιέ. Το 1921 διορίζεται μαζί με τους ζωγράφους Παύλο Σ. Ροδοκανάκη και Σπύρο Παπαλουκά ζωγράφος του στρατού. Το 1922 ορίζεται επίσημος σκιτσογράφος της «Δίκης των Εξ» (τα σκίτσα του είδαν το φως της δημοσιότητας στην εφ. *Ελευθέρος Τύπος): μέχρι το 1940, τροφοδοτεί με σκίτσα και γελοιογραφίες του τον αθηναϊκό ημερήσιο Τύπο (σημειωτέα η σειρά σκίτσων του με τίτλο «Αττικά Φιλμς» για τον *Ελευθερο Τύπο*), ενώ το 1927 αρχίζει να εργάζεται ως εικονογράφος του *Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού Ελευθερουδάκη*, του οποίου έχει φιλοτεχνήσει και το εξώφυλλο. Το 1930 διορίζεται σκηνογράφος του Εθνικού Θεάτρου.

Το 1934 ιδρύει στην Αθήνα, μαζί με τη ζωγράφο Αλέκα Στύλου-Διαμαντοπούλου, την πρώτη ιδιωτική σχολή ζωγραφικής στην Ελλάδα, που λειτουργησε έως την Κατοχή, και τον ίδιο χρόνο εικονογραφεί το βιβλίο *Χρονογραφήματων του Σπύρου *Μελά Σφυρίγματα*. Το 1939 εκλέγεται διευθυντής των καλλιτεχνικών παραρτημάτων της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών στην Ύδρα και τους Δελφούς. Το 1940 δημιουργεί την οπία του Πολεμικού Λαχείου, τα έσοδα του οποίου θα πήγαιναν για την προστασία των οικογενειών των πολεμιστών. Το 1971 άρχισε να συγγράφει την αυτοβιογραφία του, *Η ζωή ενός ζωγράφου*, την οποία άφησε ημιτελή

(εκδόθηκε το 1984 και επανεκδόθηκε τα 1994).

Πραγματοποίησε ατομικές εκθέσεις (1927, γκαλερί Στρατηγοπούλου· 1937, γκαλερί Studio· 1948, 1950, γκαλερί Ζαχαρίου· 1958, γκαλερί Ζυγός· 1964, 1967, Αίθουσα Τέχνης Αθηνών, Ξενοδοχείο Hilton· 1972, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου· μεταθανάτιες: 1984, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου· 1985, Αίθουσα Τέχνης Αθηνών· 1994, Μέγαρο Μελά), ενώ συμμετείχε σε ομαδικές και διεθνείς εκθέσεις (1917, 1922, 1926, 1936, Σύνδεσμος Ελλήνων Καλλιτεχνών· 1917, Διαρκής Καλλιτεχνική Έκθεση· 1919, 1920, 1930, Ομάς Τέχνη· 1928, 1934, Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1934, Μπιενάλε Βενετίας· 1936, Ατελιέ· 1937, Exposition Internationale, Παρίσι· 1938, 1939, 1940, 1948, 1957, 1960, 1963, 1965, Πανελληνίες· 1947, Έκθεση Ελληνικής Τέχνης, Στοκχόλμη· 1948, Έκθεση Ελληνικής Τέχνης, Κάρολ). Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη Ε. Αβέρωφ (Μέτσοβο), στις Πινακοθήκες Δήμων Αθηνάων, Ρόδου και Ιωαννίνων, στις συλλογές Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη, Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη, Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (Θεσσαλονίκη), Τραπέζης της Ελλάδος, Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος κ.α. Ήταν μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, του Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών, της Ομάδος Τέχνη, της Λέσχης Καλλιτεχνών «Ατελιέ» και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων.

Τα σκίτσα και οι γελοιογραφίες του, ενίοτε με ελαιοχρώματα, κινούνται στον χώρο της ηθογραφικής κοσμικής ζωής (σκηνές από ρεσιτάλ και μουσικές παραστάσεις) με έκδηλο το σαρκαστικό χιούμορ, η ζωγραφική του στο κλίμα ιμπρεσιονιστικών και αφαιρετικών τάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ζαχ. Παπαντωνίου. «Η ουμωριστική έκθεση». *Ελευθερον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932, 10 Μαΐου 1934· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες. 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Χρυσάνθος Χρήστου - Παναγιώτης Ιωάννου), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Μιλτ. Μ. Παπανικολάου, *Ιστορία της Τέχνης στην Ελλάδα, τ. 1: Ζωγραφική και Γλυπτική του 20^{ου} αιώνα*, Αθήνα 1999, σσ. 50, 67, 94, 143· Χρυσάνθος Χρήστου, *Η ελληνική ζωγραφική στον εικοστό αιώνα, τ. 1 (1882-1922)*, Αθήνα 2000, σσ. 28, 93, 102-108· Δ. Σαπρανίδη, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001, σσ. 372, 408, 410, 414, 420, 421, 432, 433, 536.

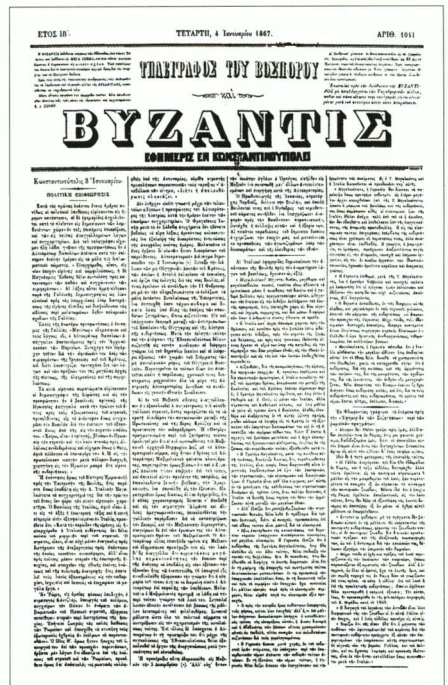
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βυζαντίς

Κωνσταντινούπολη, 1854-1888. Εκδότης - ιδιοκτήτης: Δημήτριος Ξένης. Αλλαγές τίτλου: **Τηλεγράφος του Βοσπόρου και Βυζαντίς** (Ιουν. 1857 - Δεκ. 1871)· **Βυζαντίς** (1871-1888). με γαλλόφωνη έκδοση **Byzantis** (1880-1883). Υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και οικονομολογική* (1864-1868)· *Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει* (1871). Τρισεβδομαδιαία, «ανά πάσαν Τετάρτην και Σάββατον εις μέγα σχήμα, και ανά πάσαν Δευτέραν εις σχήμα μικρόν», κάποτε εβδομαδιαία (1887), είκοσι τεσσάρων / σαράντα εξί σελίδων, τρίσηλη. «Τιμή ετήσια προπληρωτά δια μεν το εσωτερικόν αργυρά εικοσάρια δέκα, δια το εξωτερικόν δε και τας επαρχίας αργυρά εικοσάρια δώδεκα. Η ετήσια συνδρομή του μικρού σχήματος προσδιορίζεται εις αργυρά εικοσάρια πέντε. Έκαστος αριθμός της εφημερίδος τιμάται γροσίων 2. Τιμή καταχωρήσεων των ειδοποιήσεων γροσία 3 ο στίχος». Κατά τη μακρά διάρκεια κυκλοφορίας η τιμή της παραλλάσσει. «Τύποις Βυζαντιδος», συνοκία Γαλατά.

Δημοσίευε άρθρα ξένων εφημερίδων αφού είχε μία καλή ομάδα μεταφραστών, ενώ είχε ως συντάκτες των κύριων πολιτικών της άρθρων τους δικηγόρους Πλάτωνα Ρώτα και Ιωάννη Γεωργαντόπουλο. Μετά τη συγχώνευση (1857) και τη μετωνομασία της σε **Τηλεγράφο του Βοσπόρου και Βυζαντίς**, η λέξη «**Βυζαντίς**» ήταν ιδιαίτερα τονισμένη στο πρωτοσέλιδο της. Ενδιαφέρουσα είναι η ανακίνηση της ενοποίησης των δύο εφημερίδων από τον Ξένη, όπου ισχυριζόταν ότι θα βοηθούσε την αναβάθμιση του κύρους του **Τηλεγράφου**, του οποίου η έκδοση είχε ανασταλεί προ διετίας, εν μέσω δηλαδή του Κριμαϊκού Πολέμου, για λόγους όμως που δεν περιγράφονται. Αποκαλύπτεται επίσης ότι ο Ξένης την περίοδο εκείνη είχε αναλάβει (ως εκδότης και σε συνεργασία με τον Κωνσταντίνο Αδοσίδη< >) ως απλός διευθυντής) την έκδοση του **Τηλεγράφου του Βοσπόρου**. Στο κείμενο της ανακίνησης προς τους συνδρομητές του αναφέρεται: «προ δύο ήδη ετών εξεδίδομεν την εφημερίδα ταύτην, κατά την δυσχεροστάτην εκείνην εποχήν, καθ' ην κακόβουλοι τινες ενήργησαν και επέτυχον την αφ' ημών αφαιρεσιν της εκδόσεως ταύτης. Έκτοτε αλληλοδιαδόχως περιέπεσαν η διευθύνσις της εις διάφορα πρόσωπα, και ας μας επιτραπή να το είπωμεν, το φύλλον τούτο, το άλλοτε σοβαρώτερον των εν Τουρκία εκδιδομένων ελληνικών εφημερίδων, κατέστη το επουσιωδέστερον ίσως αυτών. [...] Το κοινόν δεν ενδιαφέρεται να μάθῃ ήδη τας αιτίας,

αίτινες προεκάλεσαν την συνένωσιν ταύτην, αφού μάλιστα και πολλοί των κ. συνδρομητών, δεν αγνοούσιν αυτάς; τούτου ένεκα απέχομεν να τας εκδέσωμεν, και περιοριζόμεθα μόνον ν' αναγγείλωμεν ότι το φύλλον τούτο θέλει δημοσιεύεσθαι του λοιπού απαράλλακτως και ακριβώς υπό τους αυτούς όρους, υπ' ους εδημοσιεύετο μέχρι τούδε η **Βυζαντίς**, παρά της αυτής διευθύνσεως και υπό του αυτού κυρίου συντάκτου. Οι μέχρι τούδε συνδρομηταί του **Τηλεγράφου** έχουσι δικαίωμα να λαμβάνωσι το φύλλον τακτικώς μέχρι της λήξεως της συνδρομής της».

Υποστήριξε διακριτικά την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στο κείμενο των Γενικών Κανονισμών. Στην πραγματικότητα, εκπροσωπούσε έναν ιδιότυπο συνασπισμό συμφερόντων, που αντισπούσε ακριβώς στην έννοια που απολάμβανε ο Ξένης τόσο από την πλευρά του πολλές φορές διατελέσαντος την περίοδο αυτή μεγάλου δεξίτηρ,

της γενιάς του (αρ. τχ. 15-16). Συναφής είναι και η «Αισθητική» του Γρ. *Ξενοπούλου (αρ. τχ. 3-5). Στη σύγκρουση «παλαιών» και «νέων» που έχει ξεσπάσει, ο Βωμός παίρνει θέση με το άρθρο του Γιάννη Κοκκινάκη «Οι αρνηταί» (Γ. Αποστολάκης, Φ. Πολίτης και Λ. Καρζής), όπου υπερασπίζεται την ποίηση των «νέων», καθώς και του *Παλαμά και του Σικελιανού (αρ. τχ. 2). Από τα υπόλοιπα άρθρα ξεχωρίζουν «Το χιούμορ του Παπαδιαμάντη» του Στ. Δάφνη (αρ. τχ. 8-10) και του Α. Gide για τον Ο. Wilde (αρ. τχ. 20), το οποίο και αποτελεί μία από τις λιγοστές παρουσίες του Gide σε ελληνικά περιοδικά της πρώτης εικοσαετίας του 20^{ου} αιώνα. Αξίζει να αναφερθεί και ένα πρώτο βιβλιοκριτικό σημείωμα για τη συλλογή του Κ.Γ. Καρωτάκη *Ο πόνος των ανθρώπων και των πραγμάτων* (αρ. τχ. 10). Με το γλωσσικό ζήτημα ασχολούνται οι Γ. Σπαταλάς και Μ. Φιλήντας. Μεταξύ των συνεργατών περιλαμβάνονται και οι Δημ. Βουτυράς, Γ. Βρισμιτζάκης, Αντώνης Ν. Γιαλούρης, Ν. Αϊδης (γνωστός ως «Πολ Νορ»), Αδ. Δ. Παπαδήμας, Ν. Χάγερ-Μπουφιδής.

Το πρώτο τεύχος της παρισινής περιόδου φέρει τον αριθμό 1/2 (24/25), πράγμα που σημαίνει ότι ο αθηναϊκός Βωμός πρέπει να εξέδωσε 23 τεύχη, κάτι που όμως δεν επιβεβαιώθηκε. Με την επανέκδοσή του στο Παρίσι, δέτε ως σκοπό του να διαδώσει την ελληνική πνευματική κίνηση στην Ευρώπη και, αντιστρόφως, την ευρωπαϊκή στην Ελλάδα. Έτσι, διατηρεί επαφή με λογοτέχνες που ζουν στην Ελλάδα, αλλά, ταυτόχρονα, δημοσιεύει και συνεργασίες Ελλήνων που μένουν στη Γαλλία. Εδώ πρωτοεμφανίζεται ο Γ. Σεφέρης με το ψευδώνυμο «Γ. Σκαλιώτης». Σε αντίθεση με την προηγούμενη περίοδο, τώρα το περιοδικό είναι εμφανώς φιλοψυχιακό· επίσης, μειώνεται η λογοτεχνική ύλη και αυξάνονται τα άρθρα (τα περισσότερα αναφέρονται σε γάλλους ή άλλους ξένους λογοτέχνες και καλλιτέχνες). Τέλος, δημοσιεύονται μερικές βιβλιοκρισίες (όπως για την *Αφροδίτη* του Ξενοπούλου και τον *Πιερρότο* του Ρώμου Φιλύρα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (περ. Β', αρ. τχ. 1/24 - 6/29). ΒΒ. ΕΒΕ (περ. Β', αρ. τχ. 1/24 - 6/29). ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία). *Περιοδικά λόγου και τέχνης* (1901-1940). τ. Α', σ. 269-272.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Βώττης, Αντώνης [ΑΝ. ΒΩ.]

(Αθήνα, 1890-1970). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, επιθεωρησιογράφος, Αυτοδίδακτος, πρωτοδημοσίευσε πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους, το 1908, στην εφ. *Σφήκες*. Σκίτσα και γελοιογραφίες του έχουν δημοσιευτεί στα π. *Η *Διάπλασις των Παιδών*, *Δάφνη*, *Ορμή*, *Άνω Κάτω*, *Μπερλίνα*, *Ελλάς*. *Ο Τοξότης*, *Ελληνικός Ερωθρός Σταυρός Νεότητος*, σε εφημερίδες (*Σκριαπ κ.ά.) και σε ειδικές εφημερίδες (**Εκλεκτά Μυθιστορήματα*, έκδοση *Ακροπόλεως*, 1934-1935).

Καταστάθηκε εξάλλου και με την επιθεωρησιογραφία: το 1912 έγραψε την πρώτη του επιθεώρηση και το 1914 ξεκίνησε την ετήσια επιθεώρηση *Παπαγάλος*. Μεταξύ των επιθεωρησιακών έργων του είναι: *Έξω φρενών* (1916), *Αποκριάτικο πατριπύ* (1918), *Χαρτοπόλεμος* (1919, 1923-1924), *Γαϊτανάκι* (1919-1920, με τον Τίμο Μωραϊτίτη), *Σαν φασόν* (με τον Πολύβιο Δημητρακόπουλο), *Παναθήναια 1923* (με τους Μπάμπη *Αννίνο και Γεώργιο Τσοκόπουλο), *Φιροουλ-φιροουλά* (1925), *Παναθήναια 1931* και *Παναθήναια 1936* (με τον Δημήτριο Κ. Ευαγγελίδη). *Ο παπαγάλος* (1932). Μεταπολεμικά εγκατέλειψε την τέχνη, προσλήφθηκε υπάλληλος στον Δήμο Αθηναίων και εργάστηκε στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών.

Πραγματοποίησε μία ατομική έκδοση το 1927 στην Αθήνα, ενώ συμμετείχε και σε ομαδικές (1928, Συνδέσμος Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων, Αίδουσα Συντακτών' 1932, Συνδέσμος Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων' μεταθανάτια: 1981, Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών). Υπήρξε μέλος του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναίων Εφημερίδων. Στις γελοιογραφίες και τα σκίτσα του κυριαρχούν οι καθαρές, λιτές γραμμές και είναι ευκρινής η τάση κοινωνικής κριτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βίκου Πάτσιου, *Η Διάπλασις των Παιδών (1879-1922)*, *Το πρότυπο και η συγκρότησή του*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1987, σ. 103-104· Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο-περιοδικό-βιβλίο*, Αθήνα 1991, σ. 47· Ε.Χ. Κιάσιβιλης, *Οι Κυριακές της «Διαπλάσεως» 1896-1942*, Αθήνα 1994· Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σσ. 176, 218, 219· Ν. Λογοθέτης, *Επιλογές*, *Σύμμικτα λογοτεχνικά και άλλα*, τχ. 5 (1997), 8· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών*, *Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· εφ. *Η Καθημερινή/Έπτά Ημέρες*, 4 Ιουλ. 1999 (αναδημ.: *Έλληνες πεζογράφοι*, τ. ΜΑ', Αθήνα 2002, σσ. 96, 98, 103, 106, 108, 110, 111, 114)· Δ. Σπανιδής, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοστήσης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Βωτυράς, Νικόλαος Β.

(Κέα, 1829 - Αθήνα, 1 Ιουν. 1898). Αξιωματικός του πεζικού, δημοσιογράφος, πεζογράφος. Κατάχτηκε γύρω στο 1848-1849 και αποστρατεύθηκε με τον βαθμό του υπολοχαγού στις 30 Απριλίου 1873. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Τον Σεπτέμβριο 1871 εξέδωσε στην Ερμούπολη το «περιοδικόν σύγγραμμα» *Παλλάς* και τον Μάιο 1876, στην Αθήνα, την πολιτική και σατιρική εφ. *Κικιρίκου*. Επέλεξε ως τίτλο το λάλημα του πετεινού, επειδή επεδίωκε ν' αφυπνίσει, όπως έγραψε, τις συνειδήσεις των Ελλήνων. Έπειτα από το έβδομο φύλλο διακόπτει την έκδοση της εφημερίδας του και εγκαθίσταται στην Πάτρα, όπου τον Απρίλιο 1877 εκδίδει το οικογενειακό περιοδικό ποικίλης ύλης **Παλλάς*, στην αγγελία του οποίου σημείωνε την πρόθεσή του να «αποκατασταθῆ οριστικῶς εν Πάτραις». Τα δύο ομότιτλα έντυπα παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες και στο περιεχόμενο και στην τυπογραφική εμφάνιση. Σύμφωνα με πληροφορίες από την εφ. *Εθνικόν Πνεύμα* (Αθήνα, αρ. φ. 805, 19 Σεπτ. 1877) εκδίδει την ίδια χρονιά και νέα εφημερίδα στην Πάτρα, τα *Ημερήσια Νέα*. Όμως ο Βωτυράς και πάλι μετακινείται καθώς μαρτυρείται ότι στο διάστημα 1884-1886 εκδίδει έργα του στην Ερμούπολη και τα επόμενα χρόνια διευθύνει στην Αλεξάνδρεια (1886) τη δισεβδομαδιαία σατιρική εφ. *Κικιρίκος*.

Κατά την επάνοδό του στην Πάτρα συνδέεται φιλικά με τον πατρινό πολιτικό Αριστομένη Κοντογούρη, τον οποίο υποστηρίζει με φανατισμό. Εκδίδει τότε νέα ομότιτλη εβδομαδιαία πολιτικοσατιρική εφημερίδα *Ο Κικιρίκος* (τ. Α'-Δ', 1888-1891). Αδιάλλακτος πόλεμος του Χαρίλου Τρικούπη εικονογράφησε τον τίτλο με έναν πετεινό που είχε ανθρώπινο κεφάλι, το κεφάλι του Τρικούπη. Υποστηρικτής του Δηλιγιάννη, αδίστακτος χαρακτήρας, ο Βωτυράς διασύρει και συκοφαντεί τους πολιτικούς αντιπάλους του Κοντογούρη, ο οποίος εκλέγεται δήμαρχος Πατρών το 1891 και εξοφλεί τις υποχρεώσεις του προς τον φίλο του δημοσιογράφο διορίζοντάς τον παιδονόμο. Από τότε έπαινε ν' ασχολείται με τον Βωτυρά ο πατριάκος Τύπος.

Εκτός από τη δημοσιογραφία ο Βωτυράς δοκίμαζε τις ικανότητές του και στη λογοτεχνία. Από τα πεζογραφήματά του –τρία μυθιστορήματα και τέσσερα διηγήματα– πιο γνωστό είναι *Η μάγκα του Ωρολογίου* που είχε πρωτοδημοσιευτεί σε συνέχειες

στο π. *Παλλάς* της Σύρου με τον τίτλο *Συνέπεια της αμαρτίας*. Εκδόθηκε το 1884 από τον εκδοτικό οίκο Φέξης και το 1920 στη σειρά των λαϊκών αναγνωσμάτων των εκδόσεων Μιχ. Σαλιβέρο, από όπου ανατυπώθηκε το 1983 από τον οίκο «Εξοδος», στη σειρά «Λαϊκά Αναγνώσματα του άλλου». Το έργο κυκλοφόρησε επανειλημμένα και ως λαϊκό ανάγνωσμα από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Πρόσφατα (1994), στη σειρά «Νεοελληνική Βιβλιοθήκη» του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη, κυκλοφόρησε το έργο του *Η Σπάθη της εκδικήσεως* με επιμέλεια της Τ. Δημητρούλια. Ο συγγραφέας φροντίζει τακτικά για την πώληση των έργων του, στα οποία για εμπορικούς λόγους είτε άλλαζε απλώς τους τίτλους, χωρίς να δηλώνει ότι πρόκειται για επανέκδοση, ή και ανέπλευσε το κείμενο βάζοντας νέο τίτλο. Ταυτόχρονα αναζητούσε χορηγίες, κρατικές ή άλλες. Ακόμα και η «Α.Μ. ο βασιλεύς» καταλέγεται ανάμεσα στους συνδρομητές των έργων του (λ.χ. προαγοράζει εκατό σώματα της *Σπάθης της εκδικήσεως*), όπως και δημόσιοι λειτουργοί, βουλευτές, νομάρχες, μητροπολίτες, οι Δήμοι Αθηνών και Πειραιώς κ.ά. Οι μελετητές του πεζογραφικού του έργου, που δεν διακρίθηκε ιδιαίτερα για την ποιότητά του, του αναγνωρίζουν μια δόση «αξιοπρεπή ανάμεσα στη χορεία των Ελλήνων πεζογράφων του 19^{ου} αιώνα». Σήμερα η ζωή του Ν. Βωτυρά και η αξιολόγηση του έργου του αποτελούν όλο και περισσότερο αντικείμενο μελέτης και έρευνας, όπως γίνεται φανερό από την πρόσφατη βιβλιογραφία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984· Μάρη Θεοδοσοπούλου, «Εξελικτική η πορεία του Νικολάου Β. Βωτυρά», εφ. *Η Εποχή*, 19 Φεβρ. 1995· Νάσος Βαγενάς *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τον πρ αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Δ' (1830-1880), Αθήνα, εκδ. Σοκόλη [1996], σ. 256-264· Μάρθα Καροπέλλου, «Από την άγνοια εκδοτική δραστηριότητα του Νικολάου Β. Βωτυρά», Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα. *Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, επιμ. Νάσος Βαγενάς, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997, σ. 257-268· Λάμπρος Βαρελίας, «Νεότερα στοιχεία για τον Νικόλαο Β. Βωτυρά», π. *Μικροφιλολογικά* (Λευκωσία), τχ. 17 (άνοιξη 2005), 15-20, όπου νεότερη βιβλιογραφία και παραπομπή για τα βιογραφικά του Ν.Β. στο «Λεξικόν των από της ανεξαρτησίας και εντεύθεν διατελεσάντων και μετασχόντων των πολέμων Ελλήνων αξιωματικών Ξηράς, Θαλάσσης και Χωροφυλακής» που επισυνάπτεται ως παράρτημα στο τέλος κάθε γράμματος στους τόμους της *Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαιδείας* (1927-1930).

Νίκος Ε. Πολίτης

Γαβριηλίδης, Βλάσης

(Κωνσταντινούπολη, 1848 - Αθήνα, 1920). Δημοσιογράφος, συγγραφέας και εκδότης, αποκλήθηκε αναμορφωτής και πατέρας της ελληνικής δημοσιογραφίας. Σπούδασε φιλολογία και πολιτικές επιστήμες στη Λειψία. Στα

ελληνικά γράμματα πρωτοεμφανίζεται το 1868 με πολιτικά άρθρα σε εφημερίδες της Πόλης και φιλολογικές μελέτες στο π. *Επτάλοφος*. Συνεκδότης της εφ. *Κωνσταντινούπολις* (1867), αναλαμβάνει αργότερα, το 1871, τη διεύθυνση της εφ. **Ομόνοια* και εκδίδει την εφ. *Μεταρρυθμεις*, βραχύβια, λόγω άρθρου σχετικού με την καταπίεση των Ελλήνων, για το οποίο δικάζεται ερήμην σε θάνατο. Το 1877 διαφεύγει και εγκαθίσταται στην Αθήνα, όπου αρχικά εργάζεται ως συντάκτης στην **Εφημερίδα των Συζητήσεων*.

Το 1878 εκδίδει με τον Κλεάνθη **Τριαντάφυλλο* την εβδομαδιαία σατιρική επιθεώρηση **Ραμπιαγίς*. Στο εναρκτήριο άρθρο της ονομάζει όλους τους Έλληνες ραμπιαγάδες, δηλαδή παληανθρώπους, και την Ελλάδα «Βασιλείον των Ραμπιαγίδων». Το άρθρο θεωρήθηκε αντιβασίλειο και οι δύο εκδότες συνελήφθησαν αλλά αθωώθηκαν από το ορκωτό δικαστήριο. Ο Γαβριηλίδης θα συλλη-

φθει και είκοσι έξι χρόνια αργότερα, το 1904, για άλλες καταγγελίες του κατά του θρόνου και των κυβερνήσεων και θα αθωωθεί πάλι. Το 1880, αφήνοντας τον *Ραμπιαγί* στον Τριαντάφυλλο, εκδίδει το δισεβδομαδιαίο πολιτικοσατιρικό **Μη Χάνεσαι* που το 1883 μετατρέπεται σε καθημερινή εφημερίδα με τίτλο **Ακρόπολις*. Παράλληλα, στο τέλος κάθε έτους εκδίδονται τα *Γελοιογραφικά Ημερολόγια του Μη Χάνεσαι* (1881, 1882 και 1883).

Η *Ακρόπολις* υπήρξε πρωτοπόρος τόσο για τον τεχνολογικό εξοπλισμό της, διαθέτοντας τις πρώτες λινοτυπικές μηχανές και υπερσύγχρονο ταχυπαιστήριο, όσο και για την ύλη της, καθώς δημοσιεύονται για πρώτη φορά συνεντεύξεις σημαντικών εκπροσώπων της διάνοησης και της πολιτικής, αστυνομικά ρεπορτάζ και ειδικές ανταποκρίσεις από το εσωτερικό και το εξωτερικό. Εκτός από τα έκτακτα πανηγυρικά τεύχη της κυκλοφορούσαν και ειδικά φύλλα, όπως η κυριακάτικη *Φιλολογική Ακρόπολις*, η *Υπερωκεανείος Ακρόπολις* απευθυνόμενη στον ελληνισμό της Αμερικής, η *Εσπερινή Ακρόπολις*, η *Λαϊκή Ακρόπολις* κ.ά.

Ορμητικός και ιδεολόγος ο Γαβριηλίδης, προσπάθησε μέσω της εφημερίδας να πραγματοποιήσει τα οράματά του. Ήθελε την *Ακρόπολι* όργανο του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού αγώνα, ανεξάρτητη από οποιοδήποτε πολιτικό κόμμα, πράγμα που την κατέστησε ασταθών πολιτικών φρονημά-

των και ευμετάβολη. Ο ίδιος χάραζε την πολιτική γραμμή της, ενώ την υπόλοιπη ύλη κάλυπταν οι συνεργάτες του, που ήσαν γνωστοί ποιητές και διηγηματογράφοι και σχεδόν όλοι μετέπειτα εκδότες εφημερίδων (Κ. *Παλαμάς, Α. Παπαδιαμάντης, Γ. *Σουρής, Π. Νιρβάνας, Ζ. *Παπαντωνίου, Σπ. *Μελάς, Εμ. Ρέπουλης, Γ. *Πωπ, Α. Ρούικης, Δ. Κακλαμάνος, Δ. *Καλαποθάκης κ.ά.).

Θαυμαστής του ευρωπαϊκού πολιτισμού αλλά και θαυμάσια εθνικιστής και ελληνολάτρης, υπερασπίσθηκε τη συνταγματική νομιμότητα, εναντιώθηκε στην απολυταρχία, αγωνίσθηκε για κάθε είδους ελευθερία (συνειδήσεων, του σκέπτεσθαι ή δρασκεντικλή), υποστήριξε την ισότητα των φύλων, τάχθηκε κατά του σχολαστικισμού, της προγονοπληξίας και του κοινωνικού εφησυχασμού, και υπέρ της δημοτικής γλώσσας και πολλών ριζοσπαστικών ιδεών. Ενδοσυνείδητος και επιθετικός, απέκτησε άσπονδους εχθρούς: το 1882 άγνωστοι αποπειράθηκαν να τον δολοφονήσουν και το 1894 κατέστρεψαν τελειώς τα γραφεία της *Ακροπόλεως*. Συχνά αντιρατικός στις πολιτικές επιλογές του, το 1909 αναγκάζεται να διαφύγει στο εξωτερικό, ενώ κατά τον Εθνικό Διχασμό αποκαλείται προδότης και από τις δύο παρατάξεις.

Παράλληλα, εκδίδει διάφορα ημερολόγια, με κυριώτερα το *Καζαμίας της Ακροπόλεως* και το *Πανελλήνιος Σύντροφος* (1890-1893), και σειρά περιοδικών: το λογοτεχνικό *Νέον Πνεύμα*, την *Ανθοδέσμη Μυθιστορημάτων και Διηγημάτων* με μεταφράσεις ξένων λογοτεχνών, την εικονογραφημένη *Κυριακάτικη* με ελληνικές κυρίως συνεργασίες, το επίσης εικονογραφημένο *Α.Ο.Δ.Ο.* (Απ' όλα δια όλους) με λογοτεχνικά, λαογραφικά και ιστορικά κείμενα ελλήνων λογίων, την οικογενειακή *Κυριακή* και την προσκοπική **Νέα Γενεά*. Τα δε «Καταστήματα Ακροπόλεως» εκδίδουν πληθώρα βιβλίων, από μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων, κοινωνικές και ιστορικές μελέτες μέχρι λαϊκά ανυγνώσματα, με σημαντικότερη έκδοση το *λευκωμα Η Ελλάς κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες* (1896).

Από τις μελέτες και τα άρθρα του Γαβρηλίδη κυκλοφόρησαν σε βιβλία τα εξής: *Η Ελλάς και ο Πανθλαυσιμός* (1868), *Τορπίλλες* (1878, θεατρικό έργο), *Οι δύο πολιτισμοί ο αγγλικός πολιτισμός* (1917), *Η εργαζομένη Ελλάς* (1918) και μετά τον θάνατό του *Τα τελευταία άρθρα* (1920), *Αι γυναίκες* (1921), *Ταξίδια* (1921) και *Διαλέξεις* (1924). Παρά το ότι η μεγάλη επέκταση της εκδοτικής του

δραστηριότητας προκάλεσε την οικονομική του καταστροφή, εξακολουθούσε την έκδοση της *Ακροπόλεως* ως τον θάνατό του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ.Ν. Συναδινός (επιμ.), *Βλάσης Γαβρηλίδης*, Αθήνα, εκδ. Πυρρός, 1929· Μιχ. Ροδάς, «Γαβρηλίδης», *Παιδαρχία*, 22 Δεκ. 1929, σ. 19· του ίδιου, «Ο Γαβρηλίδης, δύναμις εθνική», *Ακρόπολις*, 26 Απρ. 1936· Χ. Μισαηλίδης, «Βλάσιος Γαβρηλίδης. Ο αριστοκράτης Δημοσιογράφος», *Αρχαίον του Θρακικού και Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, περ. Β', τχ. 27 (1962), 195-207· Γ. Μαρής, «Βλάσιος Γαβρηλίδης», *Ακρόπολις*, 1 Μαρτ. 1970· Ν. Σταθάτος, «Ο Βλάσιος Γαβρηλίδης και η ελληνική δημοσιογραφία», *Παρνασσός*, τ. ΚΑ' (Ιαν.-Μάρτ. 1982), 143-155· Δ. Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας. Βλάσιος Γαβρηλίδης. Κλεάνδης Τριαντάφυλλος-Ραμπάγας*, Αθήνα 1982, σ. 11-90· Λύντια Γρίχη, *Αρχαίο Βλάση Γαβρηλίδη - Εφημερίδα Ακρόπολις. Καταγραφή*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1988· της ίδιας, «Αρχαίο Βλάση Γαβρηλίδη - Εφημερίδα Ακρόπολις», *Τα Τεύχη του Ε.Α.Ι.Α.*, τ. Β' (1989), 197-226· Κώστας Σαρδελής, *Βλάσιος Γαβρηλίδης, 1846-1920*, Αθήνα, εκδ. ΕΣΗΕΑ, χ.χ. [2005].

ΛΥΝΤΙΑ ΤΡΙΧΑ

Γάβρης, Ανδρέας

(Λευκωσία, 1925-1991), Δημοσιογράφος και ποιητής. Φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και στο Κυπριακό Κολέγιο και εργάστηκε για λίγο ως δημοσιογράφος, στις εφ. *Κυπριακός Τύπος και *Ανεξάρτητος. Συνέχισε και ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Πράγα (όπου παρακαλούησε ελληνική φιλοσοφία), στη Βόννη και στο Λονδίνο όπου σπούδασε ιστορία. Με την επιστροφή του στην Κύπρο, το 1950, εργάστηκε πάλι ως δημοσιογράφος στην εφ. *Ελευθερία, όπου δημοσίευσε χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «Πρωϊνός» και «Κρατίνος».

Το 1955 έφυγε από την Κύπρο και τα επόμενα πέντε χρόνια έζησε στην Ευρώπη (Αθήνα, Βόννη και Ζυρίχη), όπου συνεργάστηκε με εφημερίδες καθώς και με το ραδιόφωνο της Ζυρίχης. Το 1960 επέστρεψε στην Κύπρο, όπου άσκησε και πάλι το δημοσιογραφικό επάγγελμα εργαζόμενος και συνεργαζόμενος με διάφορα έντυπα, ή και εκδίδοντας ο ίδιος εφημερίδες (*Νέα Εφημερίς*, 1960-1962 και *Φωνή*, 1969-1979). Πιο πριν, στην περίοδο 1942-1947, εξέδιδε το π. *Δασικοί Θησαυροί*.

Κατά τη διάρκεια της πολύχρονης δημοσιογραφικής του σταδιοδρομίας δημοσίευσε πολλά άρθρα και πολλά χρονογραφήματα, ασχολήθηκε δε και με την κριτική θεάτρου και την ποίηση. Ως ποιητής, διακρίνεται για τη λυρικήτητα και μουσικό-

τητα του στίχου του. Αρκετά από τα ποιήματά του, γραμμένα στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα, είναι ηθογραφικού περιεχομένου. Εξέδωσε τρεις ποιητικές συλλογές: *Τζηλαδιήματα* (Κύπρος 1946), *Φωνή Αίματος* (Κύπρος 1947), *Η Ζωγραφιά του Ανήσυχου Πελάγου* (Λευκωσία 1951).

Αναμείχθηκε επίσης και στα κοινά παίρνοντας μέρος σε διάφορους κοινωνικούς αγώνες. Εξάλλου, διετέλεσε γραμματέας του Φιλοδοσιακού - Φυσιολατρικού Συνδέσμου Κύπρου, γραμματέας του «Θεάτρου Τέχνης» και μέλος του διοικητικού συμβουλίου του θεατρικού συγκροτήματος «Προμηθέας». Δημιούργησε και το «Πάρκο Ακροπόλεως» στη Λευκωσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Κυπριακά Γράμματα*, έτ. 1Β', αρ. τχ. 53· Άντης Περνάρης, *Ιστορία της Κυπριακής Γραμματείας*, Λευκωσία 1977, σ. 84· Ν. Πανηγιώτου - Π. Παρασκευάς (επιμ.), *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, τ. Α', Λευκωσία, εκδ. Χρ. Ανδρέου, 1983, σ. 138-139· Άντρος Παυλίδης, «Γάβρης Ανδρέας», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Γ', Λευκωσία 1985, σ. 335.

ΑΝΑΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Γαζής, Ανθιμος

(Βυζίτσα, 1758 - Ερμούπολη, 1828). Κληρικός, λόγιος, εκδότης, μεταφραστής, απόστολος της Φιλικής Εταιρείας και αγωνιστής. Το οικογενειακό του όνομα ήταν Αναστάσιος Γκάαζαλης. Γεννημένος στη Βυζίτσα, μικρό

χωριό κοντά στις Μηλιές του Πηλίου, είναι μαζί με τον Δανιήλ Φιλιππίδη και τον εξάδελφό του Γρηγόριο Κωνσταντά, ιδρυτές της Μηλεωτικής Σχολής. Εργάσθηκε επίμονα για την προαγωγή της παιδείας του έθνους και για την εθνική απελευθέρωση. Έλαβε τις πρώτες εγκυκλίες σπουδές στην πατρίδα του και ακολούθησε μαθήματα σε γνωστά σχολεία του ελληνισμού. Χειροτονήθηκε διάκονος το 1774 και ένα χρόνο αργότερα έγινε ιερέας στη Βυζίτσα. Το έτος 1796 έφθασε στη Βιέννη όπου υπηρέτησε ως εφημέριος του ναού του Αγίου Γεωργίου έως το 1817 όταν, μισημένος ήδη στην Φιλική Εταιρεία, ταξίδεψε στις Παρίσιες Ηγεμονίες με σκοπό την διάδοση και την επίτευξη των στόχων της Εταιρείας. Με την έκρηξη της Επανάστασης ανέλαβε έντονη δράση, συμμετέχοντας στην εξέγερση της ιδιαίτερης πατρίδας του, της Μαγνησίας,

Στην αυστριακή πρωτεύουσα ο Γαζής ανέπτυξε πολλές δραστηριότητες, μη περιοριζόμενος στα εκκλησιαστικά του καθήκοντα ασχολήθηκε συγχρόνως με εκδοτικές εργασίες ως υπεύθυνος επιμελητής ελληνικών επιστημονικών βιβλίων μεταξύ των οποίων μεταφράσεις του Δανιήλ Φιλιππίδη (Condillac, *Λογική* 1801· Lalande, *Αστρονομία*, 1803). Το έτος 1799 μεταφράζει και εκδίδει το βιβλίο του Benjamin Martin, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών*. Στην πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα εκδίδει γεωγραφικούς χάρτες, γεωγραφικά βιβλία (*Γεωγραφία του μητροπολιτή Μελετίου*, 1807) και βάζει σε εφαρμογή το σχέδιό του για την έκδοση του *Ελληνικού Λεξικού* (τ. Α': 1809, τ. Β': 1812, τ. Γ': 1816). Στην αυστριακή πρωτεύουσα ανέπτυξε δεσμούς με ξένους λόγιους (Villoison, Barbé du Bocage, B.J. Kopitar, F.K. Alter, Fr. Thiersch), επιτυγχάνοντας, χάρη στις επαφές του, τη δημοσίευση επιδόσεων και επιτευγμάτων ελληνικών σε φιλολογικά περιοδικά και εφημερίδες της Αυστρίας και Γαλλίας. Σημαντικές στάθηκαν και οι πολιτικές του δραστηριότητες ιδίως την εποχή του Συνεδρίου της Βιέννης (1814). Οι στενές σχέσεις του με τον μητροπολίτη πρώην Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιο και τον Ιωάννη Καποδίστρια, υπουργό Εξωτερικών της Ρωσίας, τον κατέστησαν ύποπτο στην μυστική αυστριακή αστυνομία που έκτοτε τον παρακολούθουσε.

Τον Ιανουάριο 1811, εκδίδει στη Βιέννη, το πρώτο ελληνικό περιοδικό γενικής παιδείας **Ερμής ο Λόγιος*. Η έκδοση πραγματοποιήθηκε με την συμπαράσταση και την οικονομική χορηγία του μητροπολίτη Ιγνατίου και της «Φιλολογικής Εταιρείας» του Βουκουρεστίου, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης και ανανέωσης των ελληνικών πνευματικών επιδόσεων. Την ανάγκη για τη δημιουργία ελληνικού φιλολογικού περιοδικού είχε επισημάνει ωρύτερα ο Αδαμάντιος Κοραής, υποδεικνύοντας τον Ανθιμο Γαζή ως τον πλέον κατάλληλο να το διεύθυνει.

Ο Ανθιμος Γαζής παρέμεινε εκδότης του περιοδικού στα πρώτα, δύσκολα χρόνια (1811-1815). Συγκέντρωσε αξιόλογο αριθμό συνεργατών, με στόχο την παρουσίαση θεμάτων σχετικά με την γλώσσα και την φιλολογία, την αρχαιολογία, την ελληνική μυθολογία, τις επιστήμες, την διβλιοπαραγωγή, ελληνική και ξένη. Η συμβολή του στην έκδοση του *Λόγιου Ερμή* στάθηκε αποφασιστική, ιδίως χάρη στην επιμονή που έδειξε στην πρώτη περίοδο για

την επιβίωσή του. Έτσι το περιοδικό συνέχισε να εκδίδεται και μετά την αναχώρηση του από την Βιέννη, με την ευθύνη του Θεόκλητου *Φαρμακίδη και του Κωνσταντίνου *Κοκκινάκη (1816-1821). Γον πολυκύμαντο βίο του τελείωσε στην Ερμούπολη, τον Νοέμβριο 1828, ταλαιπωρημένος και παραμερισμένος Διδάσκαλος στην Τήνο, μετά το πέρας του Πολέμου της Ανεξαρτησίας, δεν βρήκε την συμπαράσταση την οποία περιέμενε. Απέθανε «εν εσχάτη πενία και ελεεινότητι», σύμφωνα με τον βιογράφο του Αδ. Κοραή, Δ. Θερειανό (Αδ. Κοραής, υπό Δ. Θερειανού, τ. Β', 1890, σ. 296).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αικατερίνη Κουμαριανού, «Ανθιμου Γαζή "Άεξικόν Ελληνικόν". Η ιστορία μιας λεξικογραφικής προσπάθειας», *Ο Ερανιστής*, τ. Β', τχ. 9/10 (1964), 163-186 και σε ανάντιο: *Αλληλογραφία (1794-1819) Δανιήλ Φιλιππίδης – Barbis du Bocage – Ανθιμος Γαζής*, έκδοση-σχόλια Αικατερίνη Κουμαριανού, πρόλογος Κ.Θ. Δημαράς, Αθήνα, ΟΜΕΔ, 1966· Πολυχρόνης Κ. Ενεπεκίδης, *Κοραΐς – Κούμας – Αν. Γαζής ... ελληνικός τύπος και τυπογραφεία της Βιέννης, 1790-1821. Έρευνα εις ευρωπαϊκά αρχεία και χειρογράφους συλλογές*, Αθήνα, Εστία, 1967· Ι.Μ. Χατζηφώτης, *Ανθιμος Γαζής, 1758-1828. Νέα δέωρση της ζωής και του έργου του με επιλογή κειμένων του και δεκαέξι πίνακες*, Αθήνα, Εστία, 1969· *Οι τρεις Μηλιώτες διδάσκαλοι του γένους*, Ανθ. Γαζής – Γρηγ. Κωνσταντάς, Δαν. Φιλιππίδης: βίοι παράλληλοι – πτυχές της ζωής και του έργου τους, Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Συνεδρίου 30 Σεπτ. - 1 Οκτ. 2000, επιμ. Κώστας Λιάπης, Βόλος 2000.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Γαΐτας, Αντώνιος Ανδρ.

(Ζάκυνθος, 1814-1867). Νομομαθής, πολιτικός και δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικές και πολιτικές επιστήμες στην Ιταλία (Βοωνία: 1829-1831, Τσκάνη: 1835) και στο Παρίσι (1835-1838), όπου αναγορεύτηκε διδάκτορας. Ήταν

γλωσσομαθής και άσκησε τη δικηγορία στη Ζάκυνθο από το 1839, διατέλεσε εισαγγελέας πρωτοδικών Ζακύνθου (1852) και στη συνέχεια Κεφαλληνίας. Το 1857 διορίστηκε δικαστής στην Κεφαλληνία μέχρι το 1861 που παύθηκε, γιατί κατάγγελε τη διαγωγή και τις καταχρήσεις του αρμοστή. Από το 1861 έως τον θάνατό του άσκησε τη δικηγορία στη Ζάκυνθο.

Ενώ ακόμα σπούδαζε στο εξωτερικό, αρθρογραφούσε στην εφημερίδα της Μάλτας *Meditera-*

neo υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων των Επτανήσιων. Το 1849, μετά την παραχώρηση της ελευθεροτυπίας από την Προστασία, ίδρυσε με τους Νικ. Βολτέρρα, Θεόδ. Καραμαλική, Φραγκ. Καρβελά Νικ. Καρβελά, Ιωάν. Κρενδινόπουλο, Νικ. Μανδρικάκη, Φραγκ. Μερκάτη και Δημ. Μιχαλίτη την πρώτη στην Επτάνησο πολιτική εφ. *Μέλλον* (1849-1850), της οποίας ήταν υπεύθυνος εκδότης και από τους κυριότερους συντάκτες. Μετά την Ένωση εξέδωσε την εφ. *Ομόνοια (1866-1867) και μέσω αυτής συντέλεσε στη διαμόρφωση της τοπικής αντιπολίτευσης. Για τη μαχητική αρθρογραφία του υβρίστηκε, απειλήθηκε και τελικά δολοφονήθηκε (13 Ιουν. 1867).

Επί Προστασίας ανήκε στο φιλελεύθερο μεταρρυθμιστικό κόμμα και έλαβε ενεργό μέρος στις προσπάθειες για την παραχώρηση μεταρρυθμίσεων και αναγνώριση πολιτικών ελευθεριών με υποβολή αναφοράς πολιτών και υπομνήματός του. Εκλέχτηκε βουλευτής της Ιονίου Βουλής το 1852.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Νεκρολογία του δολοφονηθέντος συντάκτου της *Ομονομίας* Αντωνίου Γαΐτα», εφ. *Ομόνοια* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 68, 24 Ιουν. 1867· *Η κοινή γνώμη της Ελλάδος περί της δολοφονίας του Αντωνίου Γαΐτα*, Ζάκυνθος 1867· Κ. Λομβάρδος, *Το αληθές φάσμα του Αντωνίου Γαΐτα. Προς τους υβριστάς του Ελληνικού λαού*, Αθήνα, 1868· Π. Χιώτης, *Ιστορικά Απομνημονεύματα Επτανήσου*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887 (φωτοτ. ανατ. Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα 1980), σ. 364-365· Δ. Μάρμαρης, «Η ιστορία μιας ελεεινής κανάδας», εφ. *Ζάκυνθος* (Αθήνα), αρ. φ. 4, 1 Μαρτ. 1962, σ. 3-4· Λ.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λογογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α', Αθήνα 1963, σ. 113· Σπ. Αβούρης, «Η δολοφονία του δημοσιογράφου Αντωνίου Γαΐτα», π. *Ιόνιος Ηχώ* (Αθήνα), Μάρτ.-Μάιος 1968· Μιράντα Παζμαδοπούλου-Σταυρού, «Το Υπόμνημα του Αντωνίου Α. Γαΐτα για τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις της Επτανήσου (1848-1850)», *Παρνασσός*, τ. ΙΖ', τχ. 4 (Οκτ.-Δεκ. 1975), 531· Ντ. Κονόμος, *Ζάκυνθου πεντακώσια χρόνια (1478-1978)*, τ. Γ', *Πολιτική Ιστορία (1815-1864)*, Αθήνα 1985, σ. 106.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΟΥ

Ο Γάδαρος

Εβδομαδιαία πολιτική σάτιρα, Θεσσαλονίκη, 8 Φεβρ. 1920-1921 (αρ. φ. 1-47), 1925-1926 (αρ. φ. 48-64), 1929-30; <; > 1934 (αρ. φ. 1-9). Εκδότης: Κλέων Βρανάς (ψευδώνυμο του Αλ. Μπαλάσκα). Το 1925, «Διευθυντής υπεύθυνος ο Γιάννης Σαμαρτζίδης / Γνήσιος Θεσσαλονικιός και πρώτος ευπατρίδης». Διευθυντής και διαχειριστής: Ευάγγ. Μιχαλόπουλος (1934). Άλλοι υπότιλοι: *Εφημερίς πολιτική σατιρική τελείως ανεξάρτητος και όχι ασυνάπτητος* (1925)· *Εβδομαδιαία πολιτική σάτιρα. Το ηθικώτερον σατιρικόν φύλλον κυκλοφορούν εις όλην την Ελλάδα* και (1934), Εβδομαδιαία, έμμετρο τετρασέλιδη.

ρύσσοντας λαχειοφόρο αγορά με έπαθλο ένα γαϊδουρί κ.ά. Τα έμμετρα κείμενα της συνοδεύονταν από γελοιογραφίες ειδικού σκιτσογράφου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Β. Τζανακάρη (Σέρρες). Ιδιωτική συλλογή Αλ. Μπαλάσκα. (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Μπαλάσκα, «Ο βίος και τα "γαϊδουρίσματα" της εφημερίδας *Γαϊδαρός*», εφ. *Θεσσαλονίκη*/Θ 97, αρ. τχ. 10, 10 Φεβρ. 1995· Κανδυλάκη, *Εφημεριδογραφία Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 422 και τ. Γ', σ. 363-366.

ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Γαλαίος, Σπύρος

(Σαντορίνη, 1926 - Αθήνα, 1993). Δημοσιογράφος, εκδότης, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας. Εξέχουσα δημοσιογραφική προσωπικότητα που διακίνησε τη δημοσιογραφία με υψηλό ήθος, χωρίς ακρότητες και τεκμηριωμένη έρευνα. Σε ηλικία 17 ετών έγραψε τα πρώτα του διηγήματα και τον επόμενο χρόνο το πρώτο του θεατρικό έργο με τίτλο *Ήρθε το Φως* (1943), με αντιφασιστικό περιεχόμενο, στο οποίο η ηθοποιός Άννα Συνοδινού, 15 ετών τότε, θα υποδυθεί το ρόλο της Μάνας-Ιστορίας. Η ίδια θα ανακαλέσει αργότερα μνήμες από εκείνη την «παρέα των παιδιών του Παγκρατίου [που...] έχοντας καταγράψει βαθιά τις αξίες της ζωής και της τιμής από κείνες τις ώρες που η ομάδα μας πολεμούσε με τον θεατρικό λόγο, έτσι περιμένοντας να έρδει το φως». Το 1945 κυκλοφόρησε το πρώτο του βιβλίο με τίτλο *Σίδερα*, μια εμπειρία από τις γερμανοιταλικές φυλακές της Καλλιθέας. Τον ίδιο χρόνο έγινε μέλος της τότε Ένωσης Νέων Ελλήνων Λογοτεχνών, ενώ σπούδαζε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Το 1951 άρχισε να δημοσιογραφεί και εργάστηκε σε ημερήσιες αθηναϊκές εφημερίδες και περιοδικά, όπως την εφ. *Αθηναϊκή και τα π. *Θησαυρός, *Ρομάντσο ως συντάκτης των ρεπορτάζ εργασίας, εμπορίου και βιομηχανίας, ενώ παράλληλα κάλυπτε την καλλιτεχνική, δικαστηριακή, κοινοβουλευτική ειδησεογραφία και έκανε και ελεύθερο ρεπορτάζ. Το 1962 με μια ομάδα συναδέλφων του δημοσιογράφων ίδρυσαν την ημερησία οικονομική εφ. *Εξπρές. Με την ιδιότητα αυτή έγινε μέλος της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών. Το 1970 άρχισε ως εκδότης να δημιουργεί την πλουσιότερη στην Ελλάδα βιβλιογραφία «μάνιατζμεντ», συνεργαζόμενος με ειδικούς εκδοτικούς οίκους της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Από το 1992

σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. «Συνδρομή για κάθε χρόνο / πενήντοδραχμον και μόνο». Τυπώθηκε εναλλακτικά στα τυπογραφεία: «Μπεζέ», «Ακουαρόνι», «Νεολόγου».

Σατιρική εφημερίδα για την οποία δεν είναι γνωστό μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοσή της, όμως τον επόμενο χρόνο ο εκδότης του (ήταν και δημόσιος υπάλληλος) μετατέθηκε στη Νομαρχία Αδριανοπόλεως, γεγονός που πιθανόν να οδήγησε στη διακοπή της κυκλοφορίας της. Πάντως, κατά το 1920 ή το πιο πιθανό μέχρι την αναχώρηση του Βρανά από τη Θεσσαλονίκη, εκδόθηκαν σαράντα επτά φύλλα. Επανεκδόθηκε το 1925 όπου αναφέρεται πως είχε σημαντική κυκλοφορία (4000) και το 1934 για λίγους μήνες (εννέα φύλλα).

Στόχος της σάτιράς της ήταν η πολιτική, τα κοινωνικά θέματα και η ζωή στη Θεσσαλονίκη, επιδιώκοντας με αυτόν τον τρόπο τη διάρθρωση κάθε «κακώς κείμενου». Για τη διάδοσή της ανέπτυξε έντονη επικοινωνιακή πολιτική, οργανώνοντας παραβλαση στη λεωφόρο Εγνατίας ανθοστολισμένων γαϊδουριών και παικτών λαϊκών οργάνων, προκη-

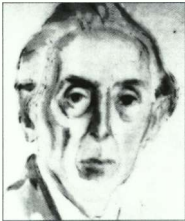
διήδυνε την ετήσια πολιτιστική έκδοση *Επίλογος*, της οποίας ήταν ο εκδότης.

Ως πεζογράφος καλλιέργησε το πολιτικό μυθιστόρημα που απεκάλυπτε τα παρασκήνια της μικροπολιτικής, της συνωμοσίας, των διαπλεκόμενων συμφερόντων και τους μηχανισμούς επηρεασμού της κοινής γνώμης. Το 1962 και 1963 έγραψε δύο μυθιστορήματα. *Μια Ιστορία με Τέλος* και *Πριν οι Ένοργοι Αποφασίσουν*, που δημοσιεύτηκαν σε συνέχειες σε περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας. Στο συγγραφικό του έργο συμπεριλαμβάνεται το διήγημα *Ανάκαμψη* (1982) που διακρίθηκε στον Β' πανελλήνιο διαγωνισμό διηγήματος της εφ. Η **Καθημερινή*, τα μυθιστορήματα *Θέμα κορυφής* (1984), *Σενάριο σε δύο Διαστάσεις* (1986) και *Άσπρο-Κόκκινο* (1988). Το 1993 το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδας ανέβασε το έργο του *Ο Πρέπον Θάνατος*, ενώ το έργο του *Ανατροπή* επρόκειτο να ανεβεί στο Εθνικό Θέατρο αλλά τελικά παίχτηκε στο θέατρο «Βρετάνια» με πρωταγωνίστρια την Άννα Συνοδινού. Μέσα από τα θεατρικά του έργα διαφαίνεται η άρτια τεχνική του, ο βαθύς ανθρωπισμός της γραφής, η έγνοια για τα μεγάλα υπαρξιακά και κοινωνικά προβλήματα.

Ο θάνατος του Σπύρου Γαλαίου ήταν απώλεια μίας τίμιας φωνής, μίας χαριτωμένης προσωπικότητας και μίας ανθρωπίνης παρουσίας, αναφέρει ο φίλος και συνεργάτης του Κώστας Γεωργουσόπουλος. Από το 1956 υπήρξε μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΟΥΛΑΚΗΣ

Γαλάνης, Δημήτριος

(Αθήνα, 1879-1966). Χαρακτήρας. Από τους πρωτεργάτες της εικονογράφησης εφημερίδων και περιοδικών στην Ελλάδα, τη Γαλλία και την Γερμανία κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Ο πατέρας του ήταν γυμνασιάρχης και μασόνος.

Σπούδασε χαρακτική στο Πολυτεχνείο κοντά στον Ν. Φέρμπο και ζωγραφική κοντά στον Γ. Ιακωβίδη. Θεωρείται ως ο κατ' εξοχή εικονογράφος της Belle Époque, άλλοτε σαρκάζοντας την εποχή του με γελοιογραφίες κι άλλοτε αναπαριστώντας την με ιμπρεσιονιστικά ζωγραφικά και χαρακτηριστικά έργα στον γαλλικό κυρίως και τον ελληνικό τύπο. Τα πρώτα μαθήματα χαρακτικής στο ξύλο τα πήρε πα-

ρακολοιδώντας τα αδέρφια του Γεωργίου *Σουή κατά τη χάραξη των γελοιογραφιών του *Ρωμού. Χαρακτικά του δημοσιεύθηκαν στην εφ. *Ακρόπολις του Βλ. *Γαβριηλίδη, ο οποίος τον παρακίνησε να ταξιδέψει στο Παρίσι και να μελετήσει τα νέα ρεύματα της Art Noveau για τις ανάγκες της εφημερίδας του. Ο Γαλάνης όμως το 1900 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, κάνοντας τον εκδότη της *Ακροπόλεως* να στερηθεί για μεγάλο διάστημα την καλλιτεχνική του συνεργασία. Τα ζωγραφικά και χαρακτικά του στα γαλλικά π. *Rire*, *Journal du Dimanche*, *Assiette au Beurre*, τον έκαναν διάσημο στην Ευρώπη. Όταν τον κάλεσαν στη Γερμανία το 1907 για τις εικονογραφικές ανάγκες του λευκώματος «Βερολίνο τη Νύχτα», ήταν βέβαιο ότι θα του πρότειναν να παραμείνει εκεί, προσφέροντάς του επωφελή συνεργασία με το π. *Lüstege Blätter*, όπου εργάστηκε έως το 1909. Τον χρόνο αυτό όμως, ξαναγύρισε στο Παρίσι όπου δούλεψε συστηματικά ως πρώτος χαρακτήρας-γελοιογράφος στα περιοδικά και τις εφημερίδες *Le Témoin*, *Le Sourire*, *Le Matin*, *Paris Midi*, *Les Humoristes* ως τις παρμονές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ως γάλλος στρατιώτης στην Κέρκυρα, δημοσίευσε γελοιογραφίες στην *Κερκυραϊκή Ανθολογία* της «συντροφιάς των εννέα» και στο *Communiqués des Alliés* του συμμαχικού στρατού.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο εξωτερικό επισκεπτόταν πολύ συχνά την Ελλάδα διατηρώντας σταθερή, όχι όμως και τακτική συνεργασία με εφημερίδες της Αθήνας. Δημοσίευε γελοιογραφίες στις εφ. *Ακρόπολις*, *Άστυ, *Σκρπ και στα π. *Πινακοθήκη, *Παναθήνα και **Διάπλασις των Παιδων*. Χαρακτηριστικό της καλλιτεχνικής δουλειάς του στις εφημερίδες ήταν η ελεύθερη αλλά πειθαρχημένη γραμμή των σχεδίων του, που τα καθιστούσε ταυτόχρονα και στοιχεία διακόσμησης. Οι ολοσέλιδες εορταστικές συνθέσεις του στην *Ακρόπολι* αποτελούσαν καλλιτεχνικό γεγονός και οι τολμηρές γελοιογραφίες του στα περιοδικά, μικρά αστεία σκάνδαλάκια. Γράφεται ότι ο Γεώργιος Α' ήταν τακτικός αναγνώστης του παρισινού *Assiette au Beurre*, όπου γελοιογραφούσε ο Γαλάνης, ενώ στην Αθήνα ο ίδιος καλλιτέχνης επιχείρησε να εκδώσει κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα το *Στάδιον*. Το περιοδικό αυτό, στα πρότυπα των γαλλικών εκείνης της εποχής, υπήρξε βραχύβιο, δημοσίευε έγχρωμα λιθογραφημένα εξώφυλλα του Γαλάνη και ήταν συνέχεια του σκανδα-

λοδηρικού *Ποδόγυρος*. Ο Γαλάνης έγινε καθηγητής της χαρακτηριστικής στη Σχολή Καλών Τεχνών της Γαλλίας και το 1945 μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας των Καλών Τεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (δύο τχ. του π. Στάδιον, αχρονολόγητα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Πετράς, *Ο Γαλάνης*, Αθήνα, εκδ. Δίφρος, 1955· Μαν. Μαυρομάτης, «Η χαρακτηριστική και η ζωγραφική του Δημήτρη Γαλάνη», *αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή*, 1983· Δ. Σαπρανιδής, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Γαλάνης, Εμμανουήλ

(Κύμη, 1838-1926<;>). Εκπαιδευτικός, εκδότης. Τα εγκύκλια μαθήματα παρακολούθησε στη γενέτειρά πόλη του, την Κύμη της Ευβοίας, και εν συνεχεία σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και τη Γερμανία, ενώ ως καθηγητής και γυμνασιάρχης διαπαιδαγώγησε επί πολλά χρόνια με υψηλό αίσθημα ευθύνης την ελληνική νεολαία.

Από τους κορυφαίους στυλοβάτες του ελευθεροεκτεκτονισμού στην Ελλάδα, εξέδωσε τον Ιανουάριο 1882 το π. *Πυθαγόρας, που θεωρείται από τους τεκτονικούς κύκλους μέχρι σήμερα απαραίτητο εγκόλλιο για τις επιστημονικές ερμηνείες του τεκτονικού φιλοσοφικού συστήματος. Στον τεκτονισμό μνηθήκε το 1867 στην Κέρκυρα, στην αρχαιότερη Στοά «Φοίνιξ» και στις 9 Αυγούστου 1878 έλαβε τον τίτλο του «Διδασκάλου», ενώ παράλληλα διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στο «Ύπατο Συμβούλιο της Στοάς Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος» που προΐσταται του φιλοσοφικού, λεγόμενου, τεκτονισμού.

Το 1881 ιδρύει στην Αθήνα με άλλους τέκτονες τη Στοά «Πυθαγόρας», που λειτουργούσε σύμφωνα με τα τυπικά και τους κανονισμούς των ξένων τεκτονικών Στοών, και τον Δεκέμβριο 1882 εκλέγεται «Μέγας Γενικός Γραμματέας του Ύπατου Συμβουλίου». Ως «Πρόσθετος Μέγας Διδάσκαλος της Μεγάλης Ανατολής», το 1884, προσέδωσε νέα πνοή στο θεσμό των φιλοσοφικών εργαστηρίων του ελληνικού τεκτονισμού, σε αναγνώριση δε του έργου του ανακηρύσσεται τον Ιούλιο 1908 επίτιμος «Μέγας Διδάσκαλος» και πέντε

χρόνια αργότερα, τον Δεκέμβριο 1913, λόγω γήρατος, απεχώρησε με το τιμητικό αξίωμα του «Επιτίμου Υπάτου Ταξίαρχου του 33^{ου}, τελευταίου βαθμού του Τεκτονικού Γάμματος της Ελλάδος».

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΠΟΠΟΥΛΟΣ

Γαλάνος, Διομήδης

(Γαληνή Τηλλυρίας, 1915 - Λευκωσία, 1995). Εκπαιδευτικός και δημοσιογράφος. Φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παγκύπριο Διδασκαλείο και έγινε δάσκαλος το 1935. Εργάστηκε για δύο χρόνια ως απλός μεταλλωρύχος στην Κυπριακή Μεταλλευτική Εταιρεία στη Σκουριώτισσα και από το 1938 έως το 1948 ως καθηγητής στην Ανώτερη Σχολή Πεδουλά. Το 1948 εγκατέλειψε την εκπαίδευση και αναμίχθηκε στη δημοσιογραφία και τα πολιτικά πράγματα του τόπου. Εντάχθηκε στις τάξεις του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού) και από το 1949-1951 ήταν πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής Ελέγχου του ΑΚΕΛ. Κατά το 1948-1951 διετέλεσε επίσης γραμματέας του Παγκυπρίου Κινήματος Ειρήνης.

Η πρώτη εφημερίδα στην οποία εργάστηκε ήταν ο *Νέος Δημοκράτης*, εκφραστικό όργανο του ΑΚΕΛ, όπου παρέμεινε από το 1948 μέχρι τον Δεκέμβριο 1955, οπότε συνελήφθη από τους Άγγλους και εγκλείστηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης πολιτικών κρατουμένων. Το 1957 αφέθηκε ελεύθερος και εργάστηκε για δύο χρόνια στην εφ. *Χαραυγή που διαδέχθηκε τον *Νέο Δημοκράτη*. Στη συνέχεια διαχώρισε τη θέση του από το ΑΚΕΛ και εργάστηκε ως πολιτικός συντάκτης στην εφ. *Ο Φιλελεύθερος*, όπου παρέμεινε έως το 1961, οπότε ανέλαβε θέση αρχισυντάκτη στην εφ. *Μάχη του Νίκου *Σαμψών. Το 1965 ανέλαβε την αρχισυνταξία της εφ. *Ο Άγων* του Νίκου Κόση έως το 1984, οπότε εγκατέλειψε το δημοσιογραφικό επάγγελμα ύστερα από τριάντα επτά χρόνια. Συνέχισε όμως να συνεργάζεται με διάφορες εφημερίδες και να διδάσκει στη Δημοσιογραφική Σχολή του Κέντρου Επαγγελματικών Σπουδών στη Λευκωσία.

Υπήρξε επίσης δραστήριος και μαχητής συνδικαλιστής, υπερασπιζόμενος με σθένος τα δίκαια και τα δικαιώματα των δημοσιογράφων και διετέλεσε πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών Κύπρου από το 1961 μέχρι το 1971.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 3, Λευκωσία 1985, σ. 341.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Γαλανός, Μιχαήλ

(Κάλυμνος, 1862 - Αθήνα, 1948). Εκκλησιαστικός δημοσιογράφος, συγγραφέας, δικηγόρος, ιεροκήρυκας και πολιτικός. Φοίτησε στη Βαρβάκειο Σχολή (Αθηνών), μελέτησε την αρχαία ελληνική σκέψη και τη χριστιανική διδασκαλία. Διδάχθηκε αγγλικά και γαλλικά και συνεργάσθηκε με τη θρησκευτική κίνηση του Απόστολου *Μακράκη. Επιθυμούσε να σπουδάσει θεολογία, αλλά με την προτροπή του πατέρα του Ιωάννη σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1884 δικηγόρησε στην Κάλυμνο, όπου δήλωσε ότι θα ανελάμβανε μόνο δίκαιες υποθέσεις. Παράλληλα κήρυττε στην Εκκλησία.

Στα τέλη του 1896 ο Κ. *Διαλιμάς, φίλος του Γαλανού από την κίνηση του Μακράκη, τον κάλεσε στην Αθήνα για να ιδρύσουν τον σύλλογο «Ανάπλασις» και να εκδώσουν το ομώνυμο περιοδικό. Από τον Αύγουστο 1888 ο Γαλανός ήταν μέλος της διευθύνουσας επιτροπής και από το 1889 ανέλαβε διευθυντής, όπως και στις περιόδους Σεπτέμβριος 1883 - Σεπτέμβριος 1899, Ιανουάριος 1901 - Ιούλιος 1911, 1916-1920. Ήταν δε συντάκτης από τον Σεπτέμβριο 1893 έως τον Ιανουάριο 1902. Την περίοδο 1901-1911 ίδρυσε σχολή εκκλησιαστικής δημοσιογραφίας, που φοίτησαν και οι μετέπειτα συντάκτες του π. *Ζωή. Ο ίδιος παρακολουθούσε, σχολίαζε και έκρινε την κοινωνική, πνευματική και εκκλησιαστική ζωή της Ελλάδας. Ταυτόχρονα περιόδευε σ' όλη την προ του 1912 Ελλάδα, όπου κήρυττε, διέδιδε το περιοδικό και ενέγραφε νέους συνδρομητές. Έδινε διαλέξεις στο «Ανεξάρτητο Κέντρο Αθηνών» το 1905 και ήταν ένας από τους πιο δημοφιλείς ρήτορες. Δημοσίευσε ακόμη και πολλά άρθρα στις καθημερινές εφημερίδες των Αθηνών.

Τον Αύγουστο 1911 απεφάσισε να πολιτευθεί. Τότε παραιτήθηκαν οι συνεργάτες του στο π. *Ανάπλασις και ίδρυσαν το π. *Η Ζωή*, εκπαιδευμένοι ήδη στη δημοσιογραφία. Τον ίδιο χρόνο διετέλεσε βουλευτής του Κόμματος των Φιλελευθέρων, επανεπιλεγμένος βασιλικός επίτροπος στην Ι. Σύνοδο και μέλος στην Επιτροπή για την αναθεώρηση του συντάγματος και της εκκλησιαστικής νομοθεσίας. Το 1921 πήγε στις ΗΠΑ όπου έδρασε εκκλη-

σιαστικά και δίδαξε στο Σεμινάριο του Αγ. Αθανασίου. Το 1927 τον κάλεσε ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας Μελέτιος Μεταξάκης στην Αλεξάνδρεια, όπου ανέλαβε διευθυντής και συντάκτης του π. *Πάντανος. Το 1934-1937 ήταν διευθυντής και συντάκτης του π. *Αμβών* της Αποστολικής Διακονίας στην Αθήνα, που προσεφέρετο δωρεάν.

Το πρώτο βιβλίο του είναι απολογητικό: *Μελέτη περί της ανθρωπίνης ευημερίας* (τ. 2), *Κοινωνικά μελέτα: Περί έρωτος* (1888), *Ομιλίες εις τας ευαγγελικάς περικοπάς* (τ. 2, Αθήνα 1902), *Μεταφρσεις εκ του Χρυσόστομου* (τ. 4, 1900 με κείμενο, συνεργασία με τον αδελφό του Νικόλου), *Οι Βίοι των Αγίων του μνηολογίου της Ορθόδοξου Ελληνικής Εκκλησίας* (Αθήνα 1987-1988), *Το μυστικό της Μασονίας και το έργο αυτής απέναντι της Ελλάδος και του Ελληνισμού* (1909), *Αι πλάναι των προτεσταντών...* (Αθήνα 1904), *Θρησκεία και Επιστήμη* (1913), *Ο Τολστόι και αι πλάναι του* (1918), *Το έγαμον των επισκόπων και ο μητροπολίτης Αθηνών* (1921), *Περί της ψήφου των γυναικών* (1921), *Το εκκλησιαστικόν ζήτημα του Ελληνισμού της Αμερικής* (Σικάγο 1924), *Περί της διαγωγής μας προς τον κλήρον. Α' Ομιλία του Αγ. Ι. του Χρυσόστομου. Β' σύγχρονοι παρατηρήσεις* (Αθήνα 1926), *Διαλέξεις τέσσαρις περί Ελληνισμού και Χριστιανισμού εκφωνηθείσαι εις τον Ελληνορθόδοξον Σύλλογον «Πίστις» της Ελληνικής Κοινότητος Αλεξανδρείας* (Αθήνα 1940), *Καθρέπτιμα των Γραφών και Χιλιαστών του Μπρούκλιν* (Αθήνα 1926), *Ομιλίες εις τους Αποστόλους τα Ευαγγέλια όλων των Κυριακών* (τ. 4, Αθήνα χ.χ.), *Τα πολιτικά συντάγματα των ξένων κρατών περί Εκκλησίας* (ανάτυπο π. Εκκλησία, 1937), *Αι Αγία Γραφαί και η αποταμίευσις* (1943), *Μελέται δια την αλήθειαν* (τ. 4, 1943-1946), *Μελέται περί της κρατικής ευσεβείας και των σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας* (1947), *Προς τας αρχάς μας και το λαόν μας δια την προπαγάνδαν των Χιλιαστών* (1947) κ.ά.

Στα «Ευαγγελικά» (1901) οι διαδηλωτές δέλησαν να επιτεθούν και εναντίον της *Αναπλάσεως*, που τότε διεύθυνε ο Γαλανός, αλλά δεν τους το επέτρεψε ο αρχηγός τους Σακελλαρόπουλος, που εκτιμούσε το περιοδικό. Παρ' ότι το πληροφορήθηκε, ο Γαλανός παρέμεινε στο γραφείο του και, καθώς διηγείται ο ίδιος, θα ρωτούσε τους διαδηλωτές: «Τόσα χρόνια στην *Ανάπλασις* γραπτά και προφορικά δικήρυττε ότι πρέπει να μελετάμε την Αγία Γραφή, που ήσαστε;». Με δημοσιογραφική

ευσυνειδησία, ασχολήθηκε με τα καθημερινά θέματα, είχε το δάρρος της γνώμης του και συχνά επηρέαζε με τα επιχειρήματά του τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Και ο Ι. Μεταξάς τον συμβουλευόταν για παραδοσιακά ελληνικά θέματα. Ο Μ. Γαλανός υπήρξε σπουδαίος παράγων της ελληνικής κοινωνίας. Τιμήθηκε ως «Μέγας Ρήτωρ» του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και «Διδάσκαλος του Ευαγγελίου» της Εκκλησίας της Ελλάδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ημερολόγιον*. Αθήνα 1901· *Εκκλησιαστικός Κήρυξ*. Ν. Υόρκη 1921· Κ. Κούρκουλας, *ΘΗΕ*, 4, 155-157· Ν. Μπουγάτσος, *ΘΗΕ*, 2, 541-545· Μ. Γαλανός, «52 χρόνια υπηρεσίας στο Ευαγγέλιο και στον Ελληνισμό», π. *Ανάπλασις* (1935-1942)· Γ.Δ. Χαριαντάς, *Μ.Ι. Γαλανός, το κάκχημα της Καλύμνου, Μέγας Ρήτωρ και Διδάσκαλος του Ευαγγελίου (1862-1948)*. Κάλυμνος 1987.

N.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Γαλατόπουλος, Χριστόδουλος

(Πάφος, 1902-1953). Νομικός, πολιτευτής, δημοσιογράφος και ποιητής. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη γενέτειρά του και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία, σπούδασε νομικά στο Λονδίνο και πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στο Παρίσι. Επέστρεψε κατόπιν στην Πάφο όπου άρχισε να διηγηθεί από το 1922.

Πολύ νωρίς αναμείχθηκε στην πολιτική και διακρίθηκε ως εθνεγέρτης αγωνιστής για την ένωση με την Ελλάδα. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και το 1926 εξέδωσε την εβδομαδιαία εφ. *Παφιακά Χρονικά* ως παράρτημα της εφ. **Χρόνος* της Λεμεσού. Η έκδοση τους συνεχίστηκε ως το 1929, οπότε προχώρησε στην έκδοση της αποκλειστικά δικής του δεκαπενθήμερης αγωνιστικής εφ. *Πολιτική Επιθεώρησης*, η οποία συνέχισε την έκδοσή της με διακοπές έως την εξέγερση του Οκτωβρίου 1931, όταν ο εκδότης της συνελήφθη από τους Άγγλους και η εφημερίδα ανέστειλε την έκδοσή της.

Λόγω της ανάμιξής του στην εξέγερση, οι Άγγλοι τον δέωρσαν ως ένα από τους κύριους κινηματίες και τον καταδίκασαν σε τετραετή φυλάκιση. Απολύθηκε από τις φυλακές τον Απρίλη 1934, αλλά οι Άγγλοι τον καταδίκασαν και πάλι σε διετή φυλάκιση τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, με την κατηγορία ότι υποκίνησε ταραχές. Τελικά αφέθηκε ελεύθερος τον Φεβρουάριο 1936 και προχώρησε στην επανέκδοση της εφημερίδας του με τίτλο *Νέα Πολιτική Επιθεώρησης* ως εβδομαδιαία, που συνέχισε με διακοπές την έκδοσή της μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ως μαχητικός δημοσιογράφος και

κυρίως ως αρθρογράφος συνεργάστηκε επίσης με τις εφ. **Πάφος*, **Φωνή της Κύπρου*, **Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, και το π. **Πάφος*.

Το 1929 εξελέγη μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου ως βουλευτής Πάφου, αλλά ύστερα από ακύρωση των εκλογών επανεξελέγη το 1931. Για σειρά ετών εξελέγη δήμαρχος Πάφου (1943-1946, 1946-1949, 1949-1953) και υπήρξε μέλος του Εθναρχικού Συμβουλίου. Αναμείχθηκε έντονα στις τοπικές κομματικές διαμάχες και ίδρυσε στην Πάφο το κόμμα Παγκύπρια Ελληνική Σοσιαλιστική Πρωτοπορία, καθώς και Τμήμα Νεολαίας με το όνομα Εθνική Πατριική Ένωσης Νέων. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση της ΠΕΚ (Παναγροτική Ένωση Κύπρου) το 1942, της οποίας ήταν νομικός σύμβουλος και συνέταξε το καταστατικό της, και μερίμνησε για την ίδρυση γεωργικών-αγροτικών συλλόγων σε όλο το νησί.

Διακρίθηκε επίσης ως ποιητής και μεταφραστής έργων της αγγλικής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα. Η πρώτη αξιόλογη ποιητική του συλλογή με τίτλο *Τα τραγούδια της Φυλακής 1931-1936* συνετέθη όταν βρισκόταν στη φυλακή και εκδόθηκε στην Πάφο το 1936. Άλλα εκδομένα έργα του είναι: *Μίλτωνος, Ο Χαμένος Παράδεισος*. Βιβλίο Α' (Αθήνα 1937), *Στύγιες Κρανυές* (Λευκωσία 1938), *Carmen Undarum* (Λευκωσία 1938), *Τα Επιθαλάμια* (Πάφος 1939), *Το γράμμα του Στρατιώτη και ο Δρόμος της Δαμασκού* (Πάφος 1940). Άφησε τεράστιο ανέκδοτο έργο που περιλαμβάνει ποιήματα, θεατρικά έργα, λαογραφικές μελέτες, μεταφράσεις και απομνημονεύματα.

Αναδείχθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες πολιτικές και πνευματικές φυσιογνωμίες της Πάφου και απεβίωσε σε ηλικία 51 χρόνων. Στις μέρες του η Πάφος γνώρισε περίοδο ανάπτυξης και δόξας. Ο Γαλατόπουλος εξωρμάσε την πόλη και διαμόρφωσε την πλατεία της 28^{ης} Οκτωβρίου όπως είναι σήμερα με τα νεοκλασικά κτίρια γύρω της και την πλατεία Κωστή *Παλαμά. Παράλληλα δεσμοδότησε σειρά πνευματικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με αποκορύφωμα τις «Παλαμικές Πιορτές» που άρχισαν με λαμπρότητα από το 1949 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 3, Λευκωσία 1985, σ. 345-346· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 51-52.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Γάλλιας, Μιχάλης [Missel]

(Πειραιάς, 1914). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, ζωγράφος, εκδότης. Σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Τα πρώτα σκίτσα του δημοσιεύθηκαν στην εφ. *Ακρόπολις το 1933 με θέματα από πολυκροτη δίκη. Εργάστηκε ως σκιτσογράφος και γελοιογράφος στις εφ. *Πρωινή*, *Εσπερινή, *Αλλαγή*, *Ελεύθερος Κόσμος, *Αθηναϊκή*, *Απογευματινή, και στα π. *Εβδομάς, *Μπουκέτο*, *Γιρίτόμπα*, *Αίνιγμα*, *Θησαυρός. Στο τελευταίο περιοδικό εισήγαγε και καθιέρωσε τη «Χοντρή του Θησαυρού» και τον μικροσκοπικό σύζυγο της Ζαχαρία, προσαρμόζοντας έναν ήρωα του νεοκλασικού περιόδικου. Το 1967 εξέδωσε τον *Οικογενειακό Θησαυρό*.

Συμμετείχε σε όλες τις εκδόσεις γελοιογραφίας στην Ελλάδα, ενώ πήρε μέρος και σε ομαδικές εκδόσεις ζωγραφικής (1985, «Η Τέχνη στους Δήμους»· 1987, Πανελλήνια κ.ά.). Είναι μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος. Τα σκίτσα και οι γελοιογραφίες του, κρατώντας τη ρεαλιστική διατύπωση των σκόπιμα υπερβολικών μορφών, ξεχωρίζουν για την ιδιαίτερη γραμμή τους, που αποδεικνύει οξύτητα σχεδίου. Σε μερικές περιπτώσεις η αρμονία των χρωμάτων έρχεται να προσθέσει ζωγραφικά χαρίσματα στις πάντα απολαυστικές γελοιογραφίες του. Η ζωγραφική του κινείται στο κλίμα του ακαδημαϊκού ρεαλισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το λαϊκό μυθιστόρημα*, Αθήνα 1987, σ. 117-121· του ίδιου, *Τα λαϊκά περιοδικά*, Αθήνα 1990, σ. 177· Β. Τσιμπιδάρος, *Με την άκρη της πένας. Δημοσιογραφικές αναμνήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 47· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες. 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Γιάννης Μπόλης), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Γαργάλατα

Σατιρική επιθεώρηση Αυστραλίας. Μελβούρνη, Μάρτ. 1971-1974<>. Ιδρυτής: Δημήτρης Παπαγεωργίου. Δεκαπενθήμερη, δώδεκα και αργότερα είκοσι τεσσάρων σελίδων, εξάσθηλη, αρχικά διαστάσεων 37x24 εκ. (ταμπλόιντ) και από Οκτ. 1971, 33x24 εκ. «Τιμή φύλλου 15 σεντ για τους άνδρες. Για τις γυναίκες δεν είναι

απαραίτητο αφού θα την αγοράζουν οι άνδρες». Γραφεία: 15 Johnston Street, Fitzroy.

Κυκλοφόρησε κατά τη διάρκεια της μαζικής μετανάστευσης νέων σε ηλικία μεταναστών και διατήρησε ακμαία την κυκλοφορία της έως τα τέλη του 1973, οπότε και άρχισε η προοδευτική παρακμή της. Η μείωση της ζωντανής ύλης και η αύξηση των αναδημοσιευμένων κειμένων οδήγησε σε συρρίκνωση του ανταγωνιστικού δυναμικού με την παράλληλη εξασθένιση των διαφημίσεων. Η αύξηση των σελίδων της σε 24 έγινε κυρίως με ύλη από αναδημοσιεύσεις από τον ελλαδικό Τύπο και περιοδικά με θέματα σατιρικά, φωτογραφίες γυμνότητας γυναικών και ανέκδοτα.

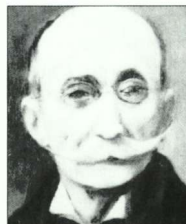
Τα θέματα που έδιγε ήταν παροικιακά κουτσομπολιά, ερωτικές ιστορίες, φαιδρά και τολμηρά ανέκδοτα, «παροικιακές γαργάλες», επιστολές ερωτευμένων («επιστολές στην Αφροδίτη»), σενάρια φαντασίας με προκλητικούς τίτλους, όπως «Ελληνίδες στο Βούρκο της Αμαρτίας» κ.ά. Συχνά, όμως, εμφανίζονταν και σοβαρότερα ρεπορτάζ με θέμα τα κοινοτικά, την κοινωνική πρόνοια των μεταναστών. Στην εφημερίδα δεν εμφανίσθηκαν ονόματα συνεργατών πέρα από ψευδώνυμα και καλλιτεχνικά ονόματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 1 (1830-1958), Θεσσαλονίκη, εκδ. Βάνιας, 1997· του ίδιου, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. Β' (1958-1974), Μελβούρνη, Ellikon Press, 2000· Α.Μ. Tamis - Efi Gavakis, *From Migrants to Citizens. Greek Migration in Australia and Canada*, Μελβούρνη, La Trobe University, 2002· Α.Μ. Tamis, *The Greeks in Australia*, Cambridge University Press, 2005.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Γεδεών, Μανουήλ Ι.

(Κωνσταντινούπολη, 1851 - Αθήνα, 1943). Χρονογράφος του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1901, Ιωακείμ Γ'), Υπομηματογράφος του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, Μέγας Χαρτουλάριος της Μ. Του Χριστού Εκκλησίας (Οικ.

Πατριαρχείου) ιστοριογράφος και επαγγελματίας δημοσιογράφος. Από γονείς κρητικούς, φοίτησε στη «Μεγάλη του Γένους Σχολή» της Κωνσταντι-

νουπόλεως, έμαδε γαλλικά και άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, και αμέσως μετά το 1869 έγινε δημοσιογράφος. Εργάστηκε αρχικά στην ελληνική εφ. *Κωνσταντινούπολις, στην τουρκόφωνη Μ. Ασία και στη συνέχεια σε άλλες εφημερίδες, εκτός της Κωνσταντινούπολης, της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, του Βουκουρεστίου, της Αιγύπτου κ.ά., με τις οποίες συνεργάστηκε είτε ανώνυμα, είτε με ψευδώνυμα στέλνοντας ανταποκρίσεις ή δημοσιεύοντας άρθρα. Ο ίδιος εξέδωσε τις δύο βραχύβιες εβδομαδιαίες εφημερίδες *Πρωία* (1876) και *Ανατολή* (1877).

Πρωτοπόρος και συστηματικός ιστοριοδίφης, υπήρξε από τους θεμελιωτές των νεοελληνικών σπουδών. Έχοντας ζήσει εκ του σύνεγγυς και από μέσα τον ισχυρό δεσμό της Μεγάλης Εκκλησίας, κατέγραψε στο έργο του στοιχεία και από τη μακρά προφορική παράδοση που είχε γνωρίσει. Τα συγγράμματά του σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν πραγματικές πηγές της νεότερης ιστορίας. Από το 1881 και για πολλά χρόνια ήταν μέλος της συντακτικής επιτροπής και σε περιόδους αρχισυντάκτης του επισήμου οργάνου του Πατριαρχείου **Εκκλησιαστική Αλήθεια*. Σε αυτήν επί σαράντα χρόνια (1880-1923) δημοσίευσε τις μισές από τις 800 περίπου ιστοριοδικές μελέτες του και ιστορικά κείμενα από τα αρχεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και από άλλες αρχειοδικές του αναζητήσεις στη Θράκη και το Άγιον Όρος. Στην ίδια περίοδο συνέγραψε και εξέδωσε στην Κωνσταντινούπολη τα μεγάλα συνδεδικά και άλλα του έργα (*Χρονικά της Πατριαρχικής Ακαδημίας*, *Ιστορικά ειδήσεις περί της Μεγάλης του Γένους Σχολής* (1883), *Χρονικά του Πατριαρχικού Οίκου και του Ναού* (1884), *Ο Άθως, Αναμνήσεις, έγγραφα, σημειώσεις* (1885), *Κανονικά Διατάξεις* (τ. Α' και τ. Β', 1888 και 1889 αντίστοιχα), *Παιδεία και πτωχεία παρ' ημίν κατά τους τελευταίους αιώνας* (1893), *Βυζαντινόν Εορτολόγιον* (1900), *Έγγραφα Πατριαρχικά και Συνδικά περί του Βουλγαρικού ζητήματος* (1908), *Επίσημα Γράμματα τουρκικά αναφερόμενα εις τα Εκκλησιαστικά ημών δίκαια* (1910), *Αρχείον Εκκλησιαστικής Ιστορίας*, Α' (1911-1914) κ.ά. Άλλες μελέτες του δημοσιεύθηκαν (εκτός από το π. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*) σε πολλά δισέυρετα περιοδικά ιδίως της Κωνσταντινούπολεως. Έγραψε επίσης λήμματα στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* του «Πυρσού» και την *Εγκυκλοπαίδεια* του Βουτυρά.

Αλλά και στα σύγχρονα προβλήματα ανεμίχθη και τα σχολίασε ανώνυμα ή επώνυμα. Από το 1921 έζησε στην Αθήνα και ίδρυσε το «Σύλλογο Μεσαιωνικών Γραμμάτων» με το περιοδικό του. Ήταν μέλος της Ρουμανικής Ακαδημίας, της Ακαδημίας του Ρουάν και από το 1929 πρόεδρος μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Στην Αθήνα εκδόθηκαν τα ακόλουθα έργα του, κυρίως απομνημονευματικού περιεχομένου: *Αποσημείωματα Χρονογράφου: 1800-1913* (1932) όπου περιλαμβάνονται κεφάλαια για τους δημοσιογράφους, τις εφημερίδες και τα περιοδικά στην Κωνσταντινούπολη το 6' μισό του 19^{ου} αι.), *Μετά των προ εμού 1800-1863-1913* (1936), *Πατριαρχικά Εφημερίδες. Ειδήσεις εκ της ημετέρας εκκλησιαστικής ιστορίας, 1500-1912* (1936-1938), *Ιστορία των του Χριστού γενήτων, 1453-1913* (1939).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανουήλ Ι. Γεδεών. *Αναγραφή συγγραμμάτων και εκδόσεων Εικοσιπενταετίας 1871 - 17/29 Ιουνίου 1986*. Κωνσταντινούπολη 1986, σ. 56· Χ.Γ. Πατρινέλης. *Δημοσιεύματα Μανουήλ Γεδεών. Αναλυτική Αναγραφή, ανάπτυξη από Επετηρίδα του Μεσαιωνικού Αρχείου*, τ. 19 (1969), 5-115, όπου και προγενέστερη βιβλιογραφία (νέα ανατύπωση: Αθήνα 1997, με προσθήκες, συμπληρώσεις και διορθώσεις, σ. 117-121)· Μανουήλ Γεδεών. *Η πνευματική κίνησης του Γένους κατά τον ΙΗ' και τον ΙΘ' αιώνα*, εκδοτική φροντίδα Άλκης Αγγέλου - Φίλιππος Ηλιού, Αθήνα, Ερμής 1976, σ. θ' -ισ'.

N.Θ. ΜΠΟΥΤΑΤΣΟΣ

Το Γέλιο

Δεκαπενθήμερη Σατυρική Εφημερίδα. Λεμεσός, 1 Δεκ. 1928 - 1 Δεκ. 1937. Υπεύθυνος εκδότης-διευθυντής-συντάκτης (και βασικός σκιτσογράφος): Γεώργιος Α. *Φαουσιώτης. Δεκαπενθήμερη και εβδομαδιαία (από το 1933), οκτασέλιδη και αργότερα δεκαεξασέλιδη / εικοσισέλιδη, τρίσηλη (πυράλλασε όμως εξαιτίας των οκίτων), διαστάσεων 4x28 εκ. Τιμή φύλλου: 2 γρόσια. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 5 σελίνια και εξωτερικού 8 σελ. Τυπωνόταν στο «Τυπογραφείον Χρ. Κ. Νικολαΐδου», Λεμεσός.

Σατυρική και γελοιογραφική εφημερίδα, η οποία στο προγραμματικό άρθρο του εκδότη της Γ. Φαουσιώτη αναφέρει μεταξύ άλλων: «Φρονώ εν πεποιθήσει ότι στον τόπο μας, προπαντός, χρειάζεται μια σατυρική εφημερίς. Γιατί πράματα, που να χρειάζονται σωβυρά αρθρογραφία και μελέτη δεν έχουμε. Δόξα το Θεώ κατορθώνομεν να κάμωμεν και τα πιο σωβυρά γελεία. Γι' αυτό, λοιπόν, τον λόγον απεφάσισα να εκδώσω το "Γέλιο" σατυρίζοντα εκείνα που κάμουν τους άλλους δημοσιογρά-

φους να σοβαρολογούν και ως επί το πλείστον να ψευδώνται. Σκεπτόμενος τα λόγια του Ψυχάρη “Ένας λαός προσδεύει άμα μάθη να μη φοβάται την αλήθεια”, δεν βρίσκω κανένα δημοσιογράφο που νάναι προσδευμένος, γιατί όλοι φοβούνται την αλήθεια. Για να μη φανώ όμως ότι ψευδομαι λέγοντας αυτά, σας λέγω: Πολλές φορές θα αναγκασθώ να φοβηθώ και εγώ την αλήθειαν γιατί δεν είμαι ανεξάρτητος. Θα προσπαθήσω όμως όσον μπορώ, δηλαδή ως εκεί που θα μου επιτρέψουν τα αφεντικά μου (κι’ είναι για ένα Δάσκαλο όλος ο κόσμος αφεντικά) να κτυπή την ψευτιά και να υπερρασπίξω την αλήθειαν».

Εκτός από την πολιτική γελοιογραφία που σατιρίζει την αγγλική πολιτική και τους εκπροσώπους της στην Κύπρο, σατιρίζονται επίσης οι εκπρόσωποι της εκκλησίας, οι βουλευτές και οι δήμαρχοι. Οι περισσότερες σελίδες της καλύπτονται από σκίτσα και διαφημίσεις σε σκίτσα, ενώ τα κείμενα είναι περιορισμένα. Η πρώτη σελίδα καλύπτεται πάντοτε από ένα σκίτσο και από τον τίτλο της που πολλές φορές είναι διαφορετικός όσον

αφορά την καλλιτεχνική του μορφή και το χρώμα εκτύπωσης. Μαζί της συνεργάστηκαν επίσης ο ζωγράφος Βίκτωρ Ιωαννίδης και ο δημοσιογράφος, ευθυμογράφος και σατιρικός ποιητής Ευέλδων *Πιτσιλλίδης, που υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Εύσκιος Πεύκης».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ. ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νεοκλής Κυριαζής, *Κυπριακή Βιβλιογραφία*, Λάρνακα 1935, σ. 306.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Γελοιοποιός

βλ. *El Rizon*, 1925-1938

Γεναρόπουλος, Ιωάννης

βλ. Πικρός, Πέτρος

Η γενιά μας

Δεκαπενθήμερη εφημερίδα, Όργανο της Δ.Ν. Λαμπράκη, Αθήνα, 27 Ιουλ. 1965-1967. αρ. φ. 1-36 (χωρίς διακοπές). Εκδότης-διευθυντής: Μπάμπης Θεοδωρίδης, μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου της ΔΝΑ (Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη), Αρχισυντάκτες: Θάλης Δίτζελος και Νικηφόρος Αντωνόπουλος, δημοσιογράφοι της εφ. *Αυγή. Από το φ. 13 τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο Γάσος Τρίκκας, επίσης μέλος του Κ.Σ. της ΔΝΑ. Το φ. 1 κυκλοφόρησε εκτάκτως και με οκτώ σελίδες τρεις μέρες νωρίτερα από την προγραμματισμένη ημερομηνία έκδοσης (31 Ιουλ. 1965) λόγω των γεγονότων τις πρώτες ημέρες των «Ιουλιανών» που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο του φοιτητή και μέλους της ΔΝΑ Σωτήρη Πέτρουλα. Στον Πέτρουλα και τα γεγονότα που οδήγησαν στον θάνατό του είναι αφιερωμένες και οι οκτώ σελίδες του πρώτου φύλλου. Δεκαπενθήμερη (από 14 Αυγ. 1965 κυκλοφορεί πλέον σταθερά κάθε δεύτερο Σάββατο), δεκαεξί σελίδων, διαστάσεων 42x29 εκ. που ήταν μάλλον ασυνήθιστο για την εποχή όπου κυριαρχούσε το μεγάλο σχήμα. Αρχικά, με υπεύθυνο τυπογραφείου τον δημοσιογράφο Κούλη Λειβαδίτη, τυπωνόταν στις εγκαταστάσεις της εφ. *Έθνος, στην οδό Κολοκοτρώνη, όπου τυπωνόταν και η *Αυγή* και όπου μετά τη δικτατορία εγκαταστάθηκε η εφ. *Ελευθεροτυπία*. Από το φ. 13, με υπεύθυνο τον Νίκο Μαρασλή, τυπώνεται σε τυπογραφείο στην οδό Αρματωλών και Κλεφτών, κοντά στο γήπεδο του Παναθηναϊκού, όπου μετά τη δικτατορία εγκαταστάθηκε η «Αίθουσα Τέχνης Ελεάνας Τούντα». Η κυκλοφορία της κυμαινόταν μεταξύ 10000 και 12000 φύλλων.

Όπως σημειώνεται στο πρώτο φύλλο, ήταν όργανο της ΔΝΑ. Στο τρίτο και το τέταρτο φύλλο

αναφέρεται ως *Δεκαπενθήμερη Έκδοση της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη*, στη συνέχεια όμως δεν υπάρχει καμία αναφορά στη σχέση του εντύπου με την οργάνωση της νεολαίας. Το ότι εκφράζει τη ΔΝΑ υποδηλώνεται από τη δημοσίευση, συνήθως στην 3^η σελίδα, ανακοινώσεων του Κεντρικού Συμβουλίου της οργάνωσης και από επώνυμα άρθρα και σχόλια ηγετικών στελεχών, όπως ο Τάκης Μπενάς, στα πρώτα φύλλα της έκδοσης και τα οποία στη συνέχεια σταματούν για να δώσουν τη θέση τους σε καθαρά δημοσιογραφικούς σχολιασμούς.

Η γλώσσα του εντύπου είναι η δημοτική που κυριαρχεί σήμερα στο σύνολο του τύπου, χωρίς τις γλωσσικές ακρότητες που θα ανέμενε κανείς από ένα όργανο κομματικής νεολαίας. Τη θεματολογία διαμορφώνει η συντακτική ομάδα της που λειτουργεί βέβαια σε στενή συνεργασία με τα διευθυντικά και κομματικά στελέχη, αλλά και διατηρώντας μεγάλη περιθώρια αυτονομίας. Άλλωστε, τα μέλη της συντακτικής ομάδας και οι περισσότεροι συνεργάτες δημοσιογράφοι των εφ. *Αυγή* και **Δημοκρατική Αλλαγή* ήταν και στην ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) και στο αριστερό κίνημα της εποχής ανήκαν. Σε κάθε φύλλο υπάρχει ανακοίνωση του

Κεντρικού Συμβουλίου της οργάνωσης ή σχόλια στελεχών σε θέματα της πολιτικής επικαιρότητας που ήταν πλούσια σε γεγονότα, όπως και μία ως δυο σελίδες με ειδήσεις από τη δραστηριότητα των οργανώσεων της ΔΝΑ, ωστόσο όλες οι άλλες σελίδες καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα όχι μόνο πολιτικών, αλλά πολιτιστικών, εκπαιδευτικών, καλλιτεχνικών, αθλητικών θεμάτων. Υπάρχουν αποστολές στο εξωτερικό (Κούβα σε τέσσερις συνέχειες), ενώ ιδιαίτερο βάρος ρίχνει η εφημερίδα στις ιστορικές και πολιτικές έρευνες («Το Σύνταγμα της Ελλάδος», «Δ. *Γληνός», «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση», «Ακαδημαϊκό Απολυτήριο» κ.ά.), καθώς και σε θέματα εκπαίδευσης, αθλητισμού, εργασίας, αλλά και διασκέδασης, με έμφαση στον κινηματογράφο, το θέατρο, το βιβλίο και το τραγούδι. Ιδιαίτερο χώρο σε κάθε φύλλο καταλαμβάνουν συνεντεύξεις προσωπικοτήτων, όπως οι Μίκης Θεοδωράκης, Γιάννης Ρίτσος, Αντώνης Σαμαράκης, Γιώργος Θεοτοκάς, Βασίλης Βασιλικός, Χατσατουριάν, Ροζέ Γκαρντώ, οι σοβιετικοί κοσμοναύτες Α. Λεόνωφ και Π. Μπελάγιεφ, ο άσος του ποδοσφαίρου Λεβ Γιάσιν κ.ά. Από τις σελίδες της παρουσιάστηκαν νέοι συνδέτες που σφράγισαν με την πορεία τους το ελληνικό τραγούδι όπως οι Διονύσης Σαββόπουλος, Χρήστος Λεοντής, Μάνος Λοΐζος, Νότης Μαυρουδής, τραγουδιστές όπως οι Μαρία Φαραντούρη, Δημήτρης Μητροπάνος, Αντώνης Καλογιάννης, στιχουργοί όπως ο Γιάννης Κακουλίδης και ο Άκος Δασκαλόπουλος, νέοι σκηνοθέτες όπως οι Ροβήρος Μανθούλης, Παντελής Βούλγαρης, Γιώργος Ζερβολάκος, Κώστας Λυχναράς, Δημήτρης Νόλας, ηθοποιοί όπως ο Νίκος Κούρκουλος και η Ελλη Φωτίου, αλλά και ξένοι τραγουδιστές όπως η Τζσάν Μπαξέ, ο Μπομπ Ντίλαν, ο Αντριάνο Τσελεντάνο κ.ά.

Συнерγάτες της *Γενιάς* ήταν από τα πλέον γνωστά ονόματα της διαμόρφωσης της Αριστεράς της εποχής: Τάσος *Βουράς, Δημήτρης Ραυτόπουλος, Ελλη Αλεξίου, Βύρων Λεοντάρης, Γεράσιμος Σταύρου· στο δημοσιογραφικό επιτελείο ανήκαν οι δημοσιογράφοι Νικηφόρος Αντωνόπουλος, Γιώργος Βότσης, Θάλις Δίτζελος, Φώντας Λάδης, Ειρήνη Μίσσιου, Νίνος Φένεκ Μιχαηλίδης (κινηματογράφος), Κώστας Ρεσβάνης· τακτικοί συνεργάτες ήταν οι Γιάννης Θεοδωράκης, Γιάννης Βούλτερης, Στέφανος Στεφανίου, Γιώργος Ματζουράνης, Αθηνά Κακούρη, Γιώργος Κουκάς, Δημήτρης Γκιώνης, Γιώργος Γάτος, Νίκος Καμπάνης (θέα-

Οκτωβρίου μεταφέρθηκε εκ νέου στο Ναύπλιο. Τον Δεκέμβριο 1831, τη δέση του Χρυσίδη, ως αντιπολιτευομένου τον Αυγουστάνο Καποδίστρια, κατέλαβε ο ηπειρώτης λόγιος και νομικός Ιωάννης Γαλιάτσας, έως τον Μάρτιο της επόμενης χρονιάς.

Στις 18 Απριλίου 1832 άλλαξε τον τίτλο της σε *Εθνική Εφημερίς* υπό την διεύθυνση και πάλι του Γ. Χρυσίδη. Τέλος, στις 16 Φεβρουαρίου 1833 ο χαρακτήρας της έγινε αποκλειστικά κυβερνητικός και πήρε την ονομασία *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, ονομασία που διατηρεί έως σήμερα. Στις 21 Δεκεμβρίου 1834 μεταφέρθηκε στην Αθήνα.

Η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* ανατυπώθηκε φωτομηχανικά: τ. Α': 1825 και τ. Β': 1826 (Α. Καραβίας και Ηλίας Ρίζος-Βερναρδάκης, 1969), τ. Γ': 1827 (Ηλίας Ρίζος-Βερναρδάκης και Γιώργος Δ. Καρανικόλας, 1972), τ. Δ': 1828 (Διονύσιος Καραβίας, 1987), τ. Ε': 1929 (Διονύσιος Καραβίας, 1993), τ. ΣΤ': 1930 (Διονύσιος Καραβίας, 1996) και τ. Ζ': Ναύπλιο, αρ. φ. 1/6 Ιαν. 1832 - αρ. φ. 23/29 Μαρτ. 1832 (ανατύπωση Νομαρχία Αττικής, Αθήνα 1973).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (σπ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 30-32 Γ.Δ. Δημάκοπουλος, «Το Ιστορικό της Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος (1825-1832)» στην *ανατύπωση της Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος, του 1828 έτους*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο Διονυσίου Νότη Καραβία, 1987, σ. ε'-νσ'· Αικατερίνη Κουμριανού, *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α', Αθήνα, Ερμής, 1971, σ. 53'-οδ'.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΔΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Γενική Στρατιωτική Επιθεώρησης

Αθήνα, 1925-1940 (περ. Α'), 1950 έως σήμερα [Δεκ. 2005] (περ Β'). Εκδίδεται υπό τη μέριμνα του ΓΕΣ (Γενικό Επιτελείο Στρατού), Μηνιαίο, την περ. Α' 110-128 σελίδες ανά τεύχος και την περ. Β' 155-172, διαστάσεων 22,20x15,50 εκ. Τιμή τεύχους: 2500 δραχ. (1950), 5,87 ευρώ (2005). Τυπογραφείο: Αδελφών Ροδίτη (1925-1940), Στρατιωτικό Τυπογραφείο (1950 κ.έ.).

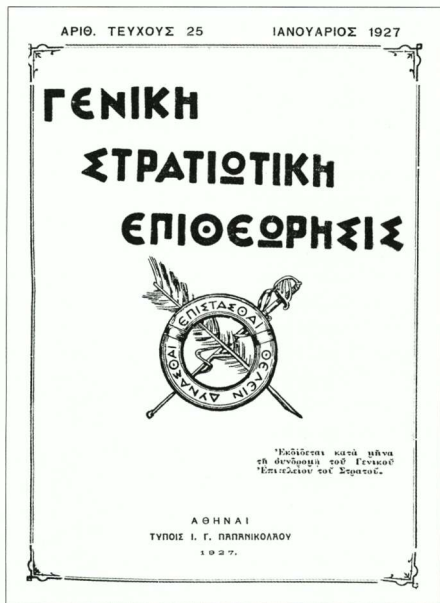
Στόχος του περιοδικού ήταν και παραμένει η διαρκής εκπαίδευση των αξιωματικών σε θέματα στρατηγικής και χρήσης του στρατιωτικού και πολεμικού υλικού. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες τα ιστορικά θέματα που αφορούν την ελληνική πολεμική ιστορία έχουν σαφώς αυξηθεί σε βάρος των τεχνικών θεμάτων. Η γλώσσα του εντύπου κατά την πρώτη περίοδο ήταν η απλή καθαρεύουσα της δεκαετίας του 1920. Κατά τη δεύτερη φάση, διατηρώντας το ίδιο πνεύμα στο γλωσσικό ύψος, ακο-

λούθησε πάλι την καθομιλούμενη καθαρεύουσα της εκάστοτε περιόδου. Μετά τη Μεταπολίτευση του 1974 στράφηκε στην επίσημη δημοτική γλώσσα που χρησιμοποιεί το μεγαλύτερο μέρος του Τύπου. Αναγνώστες του περιοδικού θεωρούνταν όλοι οι ενεργειαί αξιωματικοί, του στρατού ξηράς κυρίως, απόστρατοι, αλλά και πολίτες με στρατιωτικά ενδιαφέροντα.

Η έκδοση απέβλεπε και αποβλέπει να αποκτήσουν τα στελέχη του στρατεύματος ένα ευρύτερο πεδίο γνώσεων ικανό να συμβάλει στην ενίσχυση των απαραίτητων προσόντων που χρειάζονται οι αξιωματικοί κατά την επαγγελματική τους δραστηριότητα. Σε αυτήν την κατεύθυνση η θεματική του φύλλου διακρίνεται από την επιδίωξη να υπάρχει ισορροπία μεταξύ της ανάλυσης θεωρητικών προσεγγίσεων των στρατιωτικών ζητημάτων και συγχρόνως παρουσιάσε με κριτικό τρόπο πορείας και των αποτελεσμάτων στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ο συνδυασμός των δύο αυτών πεδίων αποτελούσε διαρκώς το ζητούμενο για την έκδοση, ως καθοριστικό στοιχείο για τη βελτίωση των ικανοτήτων των αξιωματικών. Στην πορεία των ετών που τα ιστορικά άρθρα έχουν αυξηθεί, αποτελούν και αυτά πλέον πεδίο μελέτης στρατιωτικής τακτικής.

Το κύριο σώμα των άρθρων κατά την περ. Α' αποτελούνταν κυρίως από μεταφράσεις δημοσιεύσεων σε ξένα στρατιωτικά περιοδικά ή διαλέξεις σε στρατιωτικές σχολές και ακαδημίες. Με την πάροδο των ετών τα άρθρα ελλήνων συγγραφέων τείνουν να είναι περισσότερα από τα μεταφρασμένα. Συχνή ήταν η παρουσία και κάποιων μη στρατιωτικών, συγγραφέων άρθρων ευρύτερων θεματικών. Έλληνες συνεργάτες του περιοδικού είναι κυρίως ενεργειαί αξιωματικοί που αναπτύσσουν θέματα με βάση τις τεχνικές γνώσεις τους ή παρουσιάζουν γεγονότα του παρελθόντος εμπνευσμένοι από τα ιστοριοδικά τους ενδιαφέροντα. Οι ξένοι συγγραφείς των οποίων τα άρθρα μεταφράζονταν και δημοσιεύονταν θεωρούνταν ειδικοί στα θέματα που παρουσίαζαν και τα οποία αφορούσαν ζητήματα που βρίσκονταν στη διεθνή επικαιρότητα, του κλάδου, κατά τον κυριό της δημοσίευσης.

Συγγραφέας του πρώτου κείμενου του τχ. Ι της περ. Α' (Ιαν. 1925) ήταν ο τότε αρχηγός του ΓΕΣ αντιστράτηγος Αλέξανδρος Μαζαράκης, χαρακτηριστικός τύπος του λόγιου και πολεμιστή αξιωματικού. Στο προλογικό αυτό κείμενο της έκδοσης ο συγγραφέας αναφέρεται στο κενό που προσπα-

θήσει να καλύψει το περιοδικό, με κύριο σκοπό την αναπλήρωση της εκπαίδευσης που χάνεται με το πέρασμα του χρόνου· κοντά σε αυτό δηλώνεται επίσης ως σκοπός η ισορροπία μεταξύ πολεμικής εμπειρίας και στρατηγικής θεωρίας. Σε αυτές τις κατευθύνσεις παρουσιάζονται το πλαίσιο και τα αντικείμενα των σπουδών σε ξένες σχολές ανώτερων αξιωματικών, κυρίως της Γαλλίας. Εξάλλου, η γαλλική παρουσία στα ελληνικά στρατιωτικά πράγματα, κατά τη δεκαετία του 1920, είναι κυρίαρχη σε επίπεδο σπουδών μέσω της Ανωτέρας Σχολής Πολέμου, όπου την εκπαιδευτική επίβλεψη έχουν γάλλοι ανώτατοι αξιωματικοί, αλλά και σε επίπεδο τακτικής όπου η Γαλλία θεωρείτο η νικήτρια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε επίπεδο χειρσαίων επιχειρήσεων. Από τα άρθρα που δημοσιεύονται γίνεται δυνατή η παρακολούθηση του περάσματος από τον Α΄ στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σε επίπεδο στρατηγικής, τεχνικής, χρήσης των υσζυγίων και ανθρώπινων μέσων.

Η περ. Β΄ διαρκεί έως σήμερα. Ο χαρακτήρας της έκδοσης έχει παγιωθεί: πρόκειται για το επίσημο περιοδικό του κλάδου των αξιωματικών του στρατού ξηράς, με σκοπό την ενδυνάμωση των σχέσεων και της επικοινωνίας μεταξύ των Όπλων και

των Σωμάτων του Ελληνικού Στρατού. Στην αρχική φάση της περ. Β΄ (από τον Ιαν. 1950) είναι διακριτή προσπάθεια να κεφαλαιοποιηθεί η πορεία του Ελληνικού Στρατού στις τρεις φάσεις δράσης του κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940, μέσω τεχνικών προσεγγίσεων, με την έμμεση παρουσία της πολιτικής διάστασης των πραγμάτων. Να σημειώσουμε ότι στην προκειμένη περίοδο η κύρια πηγή άντλησης στρατιωτικών γνώσεων και πληροφοριών αποτελεί η πολεμική και στρατιωτική δραστηριοποίηση των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ, στις στρατιωτικές σχολές των οποίων έχει μετακτατευθεί μεγάλος αριθμός ελλήνων αξιωματικών.

Παρουσιάζοντας την πορεία του περιοδικού χρειάζεται να γίνει αναφορά σε εκείνο που εκδόθηκε το 1883 με σχεδόν τον ίδιο τίτλο και, κρίνοντας από την εποχή του, αρκετά συναφές περιεχόμενο. Πρόκειται για το π. *Στρατιωτική Επιθεώρησης*, που εξέδωσε το 1883 στην Αθήνα ο τότε ταγματάρχης πυροβολικού Μιλτιάδης Δόξας (Πάτρα, 1838 - Αθήνα, 1926). Η έκδοση εξακολούθησε έως τον Οκτώβριο 1885. Το περιοδικό απευθυνόταν και αυτό κυρίως σε αξιωματικούς. Η θεματική αφορούσε την οργάνωση και την πειθαρχία σε στρατούς άλλων χωρών, στοιχεία στα οποία χολαινε ο ελληνικός στρατός την εποχή εκείνη. Τα άρθρα ήταν κατά κύριο λόγο μεταφρασμένα από αντίστοιχα έντυπα του εξωτερικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΔΙΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σώζων Θωμόπουλος, *Στοιχεία περί στρατιωτικού τύπου (εφημερίδες-περιοδικά 1790-1967)*, Αθήνα, Διεύθυνσις Εκδόσεων ΑΣ, 1971.

ΤΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Γερμανός, Φρέντυ

(Αθήνα, 5 Σεπτ. 1934-1999). Δημοσιογράφος, χρονογράφος, συγγραφέας, ρεπόρτερ και παρουσιαστής της τηλεόρασης. Η καταγωγή του ήταν από τη Μυτιλήνη. Το επίθετο ήταν παρωνύμιό του προπάππου του και το Φρέντυ, ο πρώτος έρωτας της μητέρας του, που θέλησε να του δώσει το όνομά του. Φοίτησε στο Βαρβάκειο Λύκειο και τελείωσε την Πάντειο Σχολή. Μιλούσε αγγλικά και γαλλικά. Σε ηλικία οκτώ χρονών, για να βγάλει το χαρτζιλίκι του, εξέδωσε εφημερι-

δούλα με τίτλο *Όλα για όλους*, την οποία κυκλοφόρησε σε 20-25 αντίτυπα. Από μικρή ηλικία διάβασε βιβλία της Πηνελόπης Δέλτα, του Στρ. *Μυριβήλη, του Ηλ. Βενέζη και του Μ. Καραγάτση. Την αγάπη του για τη λογοτεχνία του την εμφύσησε η μητέρα του, Αθηνά Ραπίτη, αδερφή του μουσικοσυνθέτη της εποχής, Λεό Ραπίτη. Σε ηλικία δεκαεννιά χρονών (1953) πήρε μέρος στον Πανελληνίο Διαγωνισμό Διηγήματος Νέων της εφ. *Βραδινή που είχε οργανώσει ο Μπάμπης *Κλάρας στην επιτροπή της οποίας συμμετείχαν οι Μ. Καραγάτσης, Στρ. *Μυριβήλης, Γ. Θεοτοκάς και Αγγ. Τερζάκης. Το μνηστικό του, με τίτλο *Για μια εκδίκηση*, πήρε το δεύτερο βραβείο το οποίο συνοδευόταν με χρηματικό έπαθλο πεντακοσίων δραχμών.

Το 1954 αρχίζει τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στην εφ. *Ελευθερία, στην οποία έμεινε έως το 1960 γράφοντας για τα φαρμακεία. Αυτή τη στήλη την κράτησε για τρία ολόκληρα χρόνια αμισθί, ως μαθητευόμενος. Ταυτόχρονα έγραφε ρεπορτάζ για τρέχοντα γεγονότα (σεισμούς, πλημμύρες) αλλά και συνεντεύξεις με σημαντικά πρόσωπα της εποχής, όπως οι Σοφία Λόρεν, Ίμα Σουμάκ, Ελίζαμπεθ Τέιλορ, Τζέιν Μάνσφιλντ, Μαρία Κάλλας, αλλά και πολλούς έλληνες καλλιτέχνες όπως οι Βασίλης Λογοθετίδης, Μίκης Θεοδωράκης, Μάνος Χατζιδάκις, Αχιλλέας Μαδράς, Φιλοπόλη Φίνος, Μελίνα Μερκούρη, Αλίκη Βουγιουκλάκη κ.ά. Το 1958 ξεκίνησε να γράφει για το π. *Εικόνες ρεπορτάζ για λατεραντζήδες και για τα τελευταία αρχοντικά της Αθήνας. Από τις αρχές της δεκαετίας 1960 έως το 1967, που η εφημερίδα ανέστειλε την κυκλοφορία της, συνεργάζεται με τη *Μεσημβρινή της Ελένης *Βλάχου, την οποία αποκαλούσε «μεγαλειοτάτη» του ελληνικού Τύπου γιατί έμαθε πολλά από εκείνη. Μετά από προτροπή της Βλάχου ξεκίνησε να γράφει μια σειρά από χρονογραφήματα που άφησαν εποχή. Το 1964 εξέδωσε το πρώτο του βιβλίο από τις εκδόσεις «Γαλαξίας» με τίτλο *Με συγχωρείτε, λάθος*, που επρόκειτο για σειρά από ευθυμογραφήματα με σκίτσα του Κυρ (Γιάννης Κυριακόπουλος). Ήταν ο μοναδικός έλληνας δημοσιογράφος που παρακολούθησε την εκτόξευση του Απόλλωνα II στο Κανάβεραλ. Από το 1968 έως το 1973 δούλεψε στην εφ. *Απογευματινή και από το 1975 ήταν βασικός συντελεστής της νεοκδοθείσας τότε εφ. *Ελευθεροτυπία* έως τις αρχές της δεκαετίας 1990 οπότε και

αποφάσισε να ασχοληθεί πλέον με την συγγραφή των βιβλίων του.

Την τηλεοπτική του καριέρα την ξεκίνησε από το 1966 ως παρουσιαστής ειδήσεων, από τους πρώτους της ΕΡΤ (Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση). Διακρίθηκε ως επιμελητής και παρουσιαστής τηλεοπτικών εκπομπών. Το «Καλειδοσκόπιο» (1969) ήταν η πρώτη εκπομπή του, το «Αλάτι και Πιπέρι» (1970-1976) αποτέλεσε αργότερα πρότυπο άλλων εκπομπών. Από την εκπομπή του πέρασαν προσωπικότητες της εποχής, καλλιτέχνες, πολιτικοί, άνθρωποι των γραμμάτων και της τέχνης, Έλληνες και πολλοί ξένοι όπως οι Τζον Λένον, Τζίντζερ Ρότζερς, Τέλης Σαββάλας, Τζόαν Κολινς κ.ά. Ξεχωριστές ήταν οι εκπομπές που είχε κάνει για τη Σοφία Βέμπο, τη Μελίνα Μερκούρη, τον Κάρολο Κουν, τον Τζο Ντασέν, την «Κυρά της Ρω», Ακολούθησε η εκπομπή «Το πορτραίτο της Πέμπτης» (1977-1979). Το 1979 ξεκινάει επίσης τη θρυλική «Πρώτη Σελίδα» με αφιερώματα σε προσωπικότητες που άφησαν εποχή και είχε να κάνει με την ιστορία, την έρευνα και την καταγραφή αρχειακού υλικού. Οι εκπομπές του «Μέρες της Τηλεόρασης», «Ωρα της Αλήθειας» και «Οι Εκπομπές που Αγάπησα», ολοκλήρωσαν την παρουσία του Φρέντυ Γερμανού στην τηλεόραση.

Στο πλούσιο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνονται πολλά βιβλία, ευθυμογραφήματα, σατιρικά αλλά και βιογραφίες (για τους Έλλη Λαμπέτη, Σοφία Μινέικο, Ίωνα Δραγούμη και Μαρίκα Κοτοπούλη). Οι τίτλοι των βιβλίων του είναι οι εξής: *Με συγχωρείτε, λάθος* (1964), *Το Δις Εξαμαρτείν* (1965), *Γράψ' το όπως το λέω* (1968), *Σκέψου πριν αγοράσεις* (1970), *Ούτε αλάτι ούτε πιπέρι* (1972), *ΦΑΠ* (1974), *Τζίμν πάρε ένα φυστίκι* (1977), *Φυστίκι ελήφθη όδερ...* (1978), *Γελαστό απόγευμα* (1979), *Ευρω-λεξικό* (1980), *Ο εχθρός πλανήτη* (1981), *Καληνύχτα διέε Όσκαρ...* (1981), *Η πρώτη σελίδα* (1982), *Σαμ* (1982), *Περισσότερο σεξ σε λίγο* (1983), *Ακριθή μου Σοφία* (1984), *Η εκτέλεση* (1986), *Γεια σου Έλληνα...* (1988), *Τρελαθήκαμε εντελώς...* (1989), *Ελλάς υπό το μηδέν* (1991), *Τα ερωτικά της Κορακίης* (1995), *Ελλη Λαμπέτη* (1996), *Τερέζα* (1997), *Υγράς νύχτες* (1998) και το *Αντικείμενο* που εκδόθηκε μετά τον θάνατό του ημιτελές (επρόκειτο για τη ζωή του Νίκου Ζαχαριάδη).

Τιμήθηκε με το δεύτερο Κρατικό Βραβείο Θεάτρου και το πρώτο Βραβείο του Ιδρύματος Προα-

γωγής Δημοσιογραφίας Αθανασίου Βασ. Μπότση το 1982 για την εκπομπή «Πρώτη Σελίδα».

Ο Φρέντυ Γερμανός υπήρξε πολυπράγμων και πολυτάλαντος ως δημοσιογράφος, ως συγγραφέας και ως παρουσιαστής της τηλεόρασης, της οποίας υπήρξε σκαπανεύς και πρωτεργάτης. Με πηγαίο, ιδιότυπο χιούμορ και προσωπική γραφή άνοιξε νέους δρόμους στην ελληνική δημοσιογραφία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΜΑΚΗΣ ΔΕΛΑΠΟΡΤΑΣ

Ο Γερμανός

Εφημερίς Πολιτική και Δικαστική, Πάτρα, 1866-1900 (Α' περίοδος) και 1904-1917 (Β' περίοδος). Ιδιοκτήτης: Ε.Π. Χριστοδούλου (1866-1873) και Ι.Δ. Τούντας (1874). Εβδομαδιαία, δισέλιδη ή τετρασέλιδη, τρί-στηλη, διαστάσεων 43x29. έφερε στον λογότυπο της εικόνα του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Τιμή προπληρωτέας συνδρομής: εντός του Κράτους ετήσια δρ. 15, εξαμηνιαία δρ. 8, Εκτός του Κράτους ετήσια δρ. 20, εξαμηνιαία δρ. 10. Τυπογραφεύς: Ι.Δ. Τούντας.

Πρωτοεκδόθηκε τον Απρίλιο του 1866, από τον Ε.Π. Χριστοδούλου, ως πολιτική και δικαστική εφημερίδα των Πατρών με εκτενείς ανταποκρίσεις από τις συνεδριάσεις της Βουλής και την πολιτική δραστηριότητα της πρωτεύουσας. Την ύλη της εφημερίδας συμπλήρωναν η ειδησεογραφία της Πάτρας και οι καταχωρήσεις δικαστικού περιεχομένου. Έντονη ήταν η αντιπαράθεση του Γερμανού με τις εφημερίδες Ελληνική Επανάσταση και Ο *Φοίνιξ, ενώ σε δημοσίευσμά της τονίζεται ότι: «Ο Γερμανός ανήκει εις τον ιδιοκτήτην του. Η δε πορεία του θέλει είναι μέση, ήτοι τας μεν καλὰς πράξεις θέλει επαινείν, τας δε κακὰς θα επικρίνη» (φ. 270, 16.11.1873). Η έκδοσή της σημείωσε αρκετές διακοπές, με σημαντικότερη αυτή της περιόδου 1900-1904, οπότε και επανακυκλοφόρησε ως δικαστική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΜΤΠΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκου Τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΙΟΥ

Γεροντάκος, Πάνος

(Σπάρτη, 1913-1988). Έμπορος, δημοσιογράφος. Στην Ελλάδα εργάστηκε ως δημοσιογράφος και μετά το 1945 έγραφε στην εφ. *Ελεύθερη Ελλάδα (1945-1947). Μετανάστευσε στο Σίδνεϋ της Αυστραλίας το 1952, μαζί με τη γυναίκα του Τούλα Μαυρομάτη από τα Κύθηρα. Αφού εργάστηκε σε διάφορα εποχιακά επαγγέλματα, επιχείρησε να ξεπληρώσει δική του επιχείρηση εμπορίας τροφίμων χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία.

Το 1971 επέστρεψε στη δημοσιογραφία συνεργαζόμενος με τις εφημερίδες του συγκροτήματος του Θεόδωρου Σκάλκου. Άρχισε με παροικιακό ρεπορτάζ και κοινωνικά θέματα, ενώ εγκαινίασε και στήλη με παροικιακό σχόλιο. Στη συνέχεια ανέλαβε από τον Βαγγέλη Μυγδάλη, ο οποίος παλιννόστησε στην Ελλάδα, τη σατιρική στήλη με τίτλο «Αλληλογραφία του Ζήκου», την οποία και διατήρησε για 31 συναπτά έτη. Εργάστηκε, επίσης, ως αρθρογράφος και σχολιαστής στις εφ. **Πανελλήνιος Κήρυκας* και *Νέα Πατρίς.

Από το 1953 δραστηριοποιήθηκε σε ομογενειακούς οργανισμούς αγωνιζόμενος για την αυτοδιάθεση της Κύπρου. Υπηρέτησε στην Ελληνική Κοινότητα του Σίδνεϋ από το 1960, ως μέλος και βασικό της στέλεχος, και το 1966 εκλέγεται πρόεδρος της μέχρι και το 1972. Στο διάστημα αυτό πρωτοστάτησε σε αγώνες κατά της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα και οργανώθηκε στο αριστερό κίνημα. Ο Γεροντάκος υπήρξε από τις πλέον λαμπρές φυσιογνωμίες της ελληνοαυστραλιανής δημοσιογραφίας. Συνετός και μετριοπαθής στην κριτική, αγωνίσθηκε για μια δυναμική δημοσιογραφία. Τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις από την κυπριακή πατριά αλλά και την Κοινότητα του Σίδνεϋ για την πατριωτική και αντιστασιακή του δράση. Επί ηγεσίας Constantine Chernjenkoff τιμήθηκε από τη Σοβιετική Ένωση ως μέλος της αντίστασης με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 45 χρόνων από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Βικτώρια, Ellinon Press, 2000, σσ. 155, 249

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Γεωγραφικών Δελτίων

τετράκις του έτους εκδιδόμενον. Αθήνα, 1904-1907, αρ. τχ. 1-4. Εκδότης: Κωνσταντίνος Ράδος, καθηγητής στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων και στην Εμπορική και Βιομηχανική Ακαδημία. Συνεχής αρίθμηση. Σύνολο σελίδων 250. Διαστάσεις: 23,5x16,2 εκ. Εξαιρετική ποιότητα χαρτιού. Ετήσιες συνδρομές: 6 δρχ. για το εσωτερικό και 6 φράγκα (γαλλικά) για το εξωτερικό. Διατίθεται σύμ-

φωνα με τον εκδότη του κυρίως από τα βιβλιοπωλεία του Ελευθερουδάκη και της Εστίας. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ν. Ταρουσόπουλου.

Όπως αναφέρεται συνοπτικά στη σελίδα του εσωφύλλου τα θέματά του περιλαμβάνουν γενικές γνώσεις για την επιστήμη της γεωγραφίας, ιστορία της γεωγραφίας, πληροφορίες για τα γεωγραφικά συνέδρια και τη δράση της γεωγραφικής εταιρείας, οικονομική γεωγραφία, χαρτογραφία, την εξέταση του ρόλου των επιστημών στην εκπαίδευση, ειδικές γεωγραφικές μελέτες, στατιστική, περιηγήσεις, βιβλιογραφία. Έχει στενές σχέσεις με τη Γεωγραφική Εταιρεία, η οποία χρηματοδοτεί εν μέρει την έκδοσή του, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα την προβολή των δραστηριοτήτων της από τις σελίδες του. Έτσι περιλαμβάνονται τακτικές συνεργασίες του προέδρου της Γεωγραφικής Εταιρείας εκείνη την περίοδο Ιφικράτη Κοκκιδή. Άλλοι συνεργάτες είναι ο Περ. Ρεδιάδης, καθηγητής υδρογραφίας στη Σχολή Ναυτι-

κών Δοκίμων, ο Π.Δ. Γσουκαλάς, ανθυποπλοίαρχος του ναυτικού, ο Βασ. Γούντας, ναύαρχος, ο Χ. *Χρηστοβασίλης και ο Α. Βερναρδάκης. Τα περισσότερα άρθρα είναι εκτενή και δημοσιεύονται σε συνέχειες. Από τα πλέον ενδιαφέροντα είναι το άρθρο του Σπ. Δε Βιάζη σχετικά με τους ιταλούς περιηγητές στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

Γ.Ν. ΒΛΑΧΑΚΗΣ

Γεωπονικά

Σύγγραμμα περιοδικώς κατά μήνα εκδιδόμενον. Αθήνα, Ιαν. 1872 - Δεκ. 1876, αρ. φύλλ. Α'-ΝΒ'. Εκδότης: Θεόδωρος Γ. Ορφανίδης (Σμύρνη, 1817 - Αθήνα, 1886). Μότο: «Εἰ δε κεν ἐργάτῃ, τάχα σε τῆλ' ἄνευ αεργὸς πλουτεύντα, πλούτω δε καὶ κύδος ὀπηδεῖ.» (Ἡσιόδ., Ἔργα καὶ Ἡμέραι, βιβλ. Α', στ. 310-311). Άλλος υπότιτλος: *Σύγγραμμα εκδιδόμενον κατὰ το τέλος ἐκάστου μηνός.* Μηνιαῖο («κατὰ το τέλος ἐκάστου μηνός», ἀπὸ ἐτ. Β'), με ἐνιαία σελιδαριθμηση κατὰ ἔτος, διαστάσεων 24x16 εκ. Περιέχει πλούσια εἰκονογράφηση, ἐπεξηγηματικά σχήδια καὶ σχήματα φυτῶν καὶ γεωργικῶν εργαλείων, καθὼς καὶ δεματικὸ εὐρετήριο καὶ πίνακα εἰκόνων στο τέλος κάθε χρόνου. Ετήσιες συνδρομές: Ελλάδα 14 δρχ., Τουρκία 18 δρχ., Ηγεμονίες καὶ ἄλλα μέρη 20 φράγκα. Τυπωνόταν ἀρχικὰ στο τυπογραφεῖο τῶν «ἀδελφῶν Πέρρη» (Βουλῆς καὶ Μητροπόλεως) ἀλλὰ το 1875 μετακινήθηκε στο τυπογραφεῖο τοῦ Σ.Κ. Βλαστοῦ (Ερμού 178).

Ο Θ.Γ. Ορφανίδης, τακτικός καθηγητής της βοτανικής του Πανεπιστημίου και ἑφορος του βοτανικού κήπου και δένδροκομείου, ήταν αποκλειστικά υπεύθυνος για ὅλη την ὕλη. Αποδέκτης του είναι «ο αγαθὸς τῆς Ελλάδος λαός. Επομένως δεν είναι δυνατόν να ἔχει πολλές ἐπιστημονικὰς θεωρίας καὶ ἄρθρα μακρὰ πρὸς ἐπίδειξιν σοφίας καὶ μαθήσεως. Δια τούτο, το ὕψος εἰς το ὁποῖον γράφεται δελεῖ εἶσθαι ὅσον ἐνεστί απλοῦν, συγγενεῦσον πρὸς τα ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πλείστων ἀναγνωστῶν του».

Το περιοδικὸ πραγματικὰ διέπεται ἀπὸ πρακτικὸ πνεῦμα. Επεξεργάζεται θέματα που ἀπασχολοῦν τὴν ἀγροτικὴ καθημερινότητα, προτείνει θεραπείες για ἀσθένειες φυτῶν (στα ἐσπεριδοειδή τῆς Νάξου καὶ τῆς Ἀχαΐας, στα καρποφόρα δένδρα τῆς Ἄνδρου, στα ἀμπέλια, ἡλιοπληξία καὶ παγετός τῶν δένδρων). Απευθύνεται σε δύο ομάδες: σε ἀπλούς ενδιαφερόμενους καὶ σε ἐξειδικευμένους γεωπόνους. Παρουσιάζει μία σταθερὴ δομὴ με τέσσερις κύριες ἐνοτήτες που ἀναπτύσσονται

ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΕΤΟΣ Α΄. | Γενουάριος. | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α΄.

ΟΠΟΙΟΣ ΤΙΣ
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΗΝΑΙ Ο ΓΕΩΜΟΝΟΣ.

Καλούμεν γεωπονίαν τὸ σύνολον τῶν τελουμένων ἐργασιῶν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐν κοινωνίᾳ ζώντων ἀνθρώπων, εἴτε αὐταὶ ἀφοροῦσι τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν, εἴτε ἀποβλέπουσι τὴν ἀνατροπὴν καὶ περιποίησιν τῶν ἀφελίμων ζώων.

Ἄπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος ἐζήτησε παρὰ τῆς φύσεως τὸν τρόπον τῆς συντηρήσεώς του· ἤπλωσε τὰς χεῖράς του εἰς τὰ δένδρα τῶν δασῶν διὰ νὰ συλλέξῃ ἀγρίους καρπούς, καὶ ἐκυνήγησε ζῶσα διὰ νὰ τραφῇ ἢ νὰ ὑπηρετήται. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ Θεία Γραφή ἐντὸς θεοποιήτου κήπου ἔθεσε κατ' ἀρχὰς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον, ὅπου εὐρίσκει τὰ πάντα βρωσιμα, καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε ἐξωρίσθη οὗτος ἔνεκα τῆς παρακοῆς του ἐκ τοῦ *Paradisoῦ*, ἠναγκάσθη νὰ καλλιερῆσῃ τὴν γῆν καὶ νὰ περιποιῆθῃ τὰ ζῶα. Ἄς μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ἐκ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ἀδάμ ὁ μὲν ἔγινε γεωργός, ὁ δὲ ποιμὴν κροβάτων.

Ἡ γεωπονία, λοιπὸν, ἦτον ἡ πρώτη τέχνη τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ κόσμου λαῶν, καὶ εἶναι σήμερον ἡ πρώτη πηγὴ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πλοῦτου τῶν νεωτέρων, καὶ τὸ ἐντιμότερον τῶν ἐπαγγελματιῶν. Οἱ

σε συνέχειες: «Στοιχεία Βοτανικῆς αναγκαία εἰς καθε ἀνθρώπον». «Φυσικαὶ καὶ χημικαὶ γνώσεις αναγκαίαι εἰς τον γεωπόνον». «Δενδροκομία-Ανδοκομία-Κηπουρικὴ» καὶ «Διάφορα», ὅπου αναφέρεται σε μία ποικιλία θεμάτων (εἰσαγωγὴ φυσικῶν προϊόντων. τέλη τροφίμων. ασθένειες φυτῶν καὶ ζώων στην Ελλάδα ἀλλὰ καὶ το εξωτερικό). Δίνει αναλυτικὲς οδηγίες για εμβολιασμούς δέντρων. Περιγράφει καλλιέργειες που θεωρεῖ χρήσιμες (πιστακιά, μαστιχοφόροι σχίνοι. «κλωστικά» φυτά. βαμβάκι, καπνός, κρόκος κ.ά.), ιατρικὰ φυτὰ (τέιον) ἀλλὰ προειδοποιεῖ για τα δηλητηριώδη καὶ βλαβερά φυτὰ (μανδραγόρας, χιό-

νίστρα, δρακοντίων, ἀλδαία ἡ φαρμακευτικὴ, κόνιο κ.ά.).

Ο ἐκδότης συστηματικὰ, παροτρύνει τοὺς ενδιαφερόμενους νὰ υιοθετήσουν τὴν χρῆση νέων γεωργικῶν εργαλείων (ἀροτρο τοῦ Γρινιόν, ελαιοπιεστήρια, σβάρνες, μαγκανοπήγαδα, υγραντικές μηχανές τύπου Νόρια, αντισηπτικὴ μηχανή γιὰ τα σιτηρά, εκκοκκιστικὴ μηχανή γιὰ αραβοσίτι, νέα ἀλωνιστικὴ μηχανή κ.ά.). Καθὼς ἐπισκέπτεται τακτικὰ φυτοκομικὲς ἐκδόσεις στη Δυτικὴ Ευρώπη (Βιέννη, Φλωρεντία, Παρίσι, Ἄμστερνταμ, Κολωνία), ενημερώνει με δαιμονισμό γιὰ τὰ νέα παγκόσμια αγροτικὰ ἐπιτεύγματα. Παραμένει στο εξωτερικό γιὰ ἀρκετὰ μεγάλα διαστήματα, ἀπορρυθμίζοντας τὴ μηνιαία ἐκδοση τοῦ περιοδικοῦ που ἀναπληρώνει εὐσυνειδήτητα. Ἐκτός ἀπὸ τις συμμετοχὲς του στις ἐκδόσεις, ὁ Θ. Ὀρφανίδης ἀντιλεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ του πληροφόρηση κυρίως ἀπὸ τὴ Γαλλία, ὅπου εἶχε σπουδάσει με ὑποτροφία τοῦ Δημοσίου το 1844. Παραπέμπει στα π. *Journal d'Agriculture Pratique* καὶ *Bulletin de la Société Botanique de France*. Στο τέλος καθε ἔτους δημοσιεύει μετεωρολογικὲς παρατηρήσεις γιὰ τον χρόνο που πέρασε. Το 1874 πρότεινε τὴν ἴδρυση γεωργικοῦ συλλόγου.

Το 1873, δεύτερο χρόνο ἐκδόσεως τῶν *Γεωπονικῶν*, ὁ Θ. Ὀρφανίδης με καυστικὸ ὕψος, στον πρόλογο που πρότασε, συνδέει τὴν πολιτικὴ με τὴν οικονομικὴ ανεξαρτησία τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἑλλάδας μέσω τῆς γεωργίας: «Αναντήρητον εἶναι ὅτι ἡ ἐξημέρωσις παντός τόπου γίνεται διὰ τῆς γεωργίας [...] τότε μόνον θέλει γίνεαι τόπος ἐλευθερος, συνταγματικός.»

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (με ἐλλείψεις στο ἐτ. 1876).

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Γεωργιάδης, Γεώργιος Αθαν.

(Μάνη, 1892 - Αθήνα, 1970). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, ἐκδότης. Φοίτησε στη Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν. Πῆρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους καὶ στο κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἄμυνας στη Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ γνωρίστηκε με τὴ

σοσιαλιστική οργάνωση Φεντερασιόν. Το 1917 διορίσθηκε αντεισαγγελεύς πρωτοδικών, αλλά μετά από δύο χρόνια παραιτήθηκε από τη θέση του και αναμίχθηκε στο εργατικό κίνημα. Από νωρίς ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Από μαθητής του γυμνασίου δημοσίευε κατά διαστήματα μικρά άρθρα λογοτεχνικού περιεχομένου στις εφημερίδες της Καλαμάτας. Το πρώτο του πολιτικό άρθρο που δημοσιεύτηκε στο π. *Ελλάς των Αθηνών*, το 1910, είχε τον τίτλο «Ο Σοσιαλισμός». Επίσης, αρθρογράφησε στο π. *Νεοελληνική Επιθεώρησης* και στις εφ. *Εργατικός Αγώνας*, **Ριζοσπάστης* και *Φωνή του Εργάτου*.

Έλαβε μέρος στις συζητήσεις, από τις οποίες προέκυψε το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας (ΣΕΚΕ, πρόδρομος του ΚΚΕ). Συγκεκριμένα, μαζί με τους Α. *Μπεναρόγια, Στρ. Παπαϊωάννου, Γ. Λαχουβάρη και Γ. Πετσόπουλο συμβάλει στην ίδρυση της «Εταιρείας του Σοσιαλισμού» που είχε ως σκοπό τη μελέτη των διαφόρων πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων από την οπτική γωνία του σοσιαλισμού. Τον Δεκέμβριο 1919 προσχωρεί στο ΣΕΚΕ. Τον Απρίλιο 1920, στο 2^ο συνέδριο του ΣΕΚΕ, υπήρξε ο εισηγητής των «21 όρων» της Τρίτης Διεθνούς, προκειμένου κάποιο κόμμα να γίνει μέλος της. Τον Ιούνιο 1921, μαζί με τους Ν. Δημητράτο και Πασιτιά Γιατσόπουλο, αντιπροσωπεύουν το κόμμα τους στο 3^ο συνέδριο της Διεθνούς, το οποίο έγινε στη Μόσχα. Διεύθυνε για δύο χρόνια (1921-1922) το θεωρητικό π. **Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, κομματικό έντυπο του ΣΕΚΕ (και μετέπειτα του ΚΚΕ). Συνέγραψε το βιβλίο *Η πάλη των τάξεων εν Ελλάδι* (1921). Τον Φεβρουάριο 1922, στη Συνδιάσκεψη του ΣΕΚΕ, εισηγήθηκε το πρόγραμμα του ΣΕΚΕ, στο οποίο μεταξύ άλλων έδωσε την άποψη περί «μακράς νομίμου υπάρξεως». Η εισήγηση γίνεται αποδεκτή και εκλέγεται μέλος της νέας Κεντρικής Επιτροπής (ΚΕ) του ΣΕΚΕ και της τριμελούς γραμματείας μαζί με τους Γ. Πετσόπουλο και Γ. *Κορδάτο. Τον Ιούλιο 1922 συλλαμβάνεται μαζί με άλλα μέλη της ΚΕ του ΣΕΚΕ. Η τακτική της «μακράς νομίμου υπάρξεως» παραμένει σε ισχύ μέχρι τη Σύνοδο του Εθνικού Συμβουλίου (21-24 Μαΐου 1923). Η εν λόγω θέση καταπολεμήθηκε από την αριστερή πτέρυγα του κόμματος ως σοσιαλδημοκρατική και αποσύρθηκε. Αποχώρησε από το ΣΕΚΕ το 1923 μαζί με τους Σίδερη, Δούμα, Λαγουδάκη και άλ-

λους. Το 1924, στην Αθήνα, οι Γ. Γεωργιάδης και Α. Σίδερης ιδρύουν την ΕΣΕ (Εργατική Σοσιαλιστική Ένωση) και κυκλοφορούν το εβδομαδιαίο έντυπο *Φωνή του Λαού*. Την ίδια εποχή στη Θεσσαλονίκη ιδρύεται η «Συγκεντρωτική ομάδα του ΣΕΚΕ», που εξέδιδε την εφ. *Νέα Εποχή*, από τους Ν. Δημητράτο, Α. Μπεναρόγια, Αλ. *Αρδίτι, Γ. Δούμα, Μ. Οικονόμου, Σπ. Κομιώτη. Η εν λόγω ομάδα προσχωρεί στην ΕΣΕ, η οποία τελικά διαλύεται στο τέλος του ίδιου χρόνου. Στις εκλογές του 1926 συμπτράττει ως εργατικός υποψήφιος με το κόμμα των Προοδευτικών Φιλελευθέρων του Γεώργιου Καφαντάρη και στην πρώτη συνεδρίαση της Βουλής καταθέτει δήλωση ως ανεξάρτητου βουλευτή.

Αργότερα εκδίδει τη βραχύβια εφ. *Εργατική Σημαία*, διευθυντής της οποίας ήταν ο Μ. Κόρακας. Την περίοδο 1931-1934 πρωτοστάτησε στην «Πανελλαδική Αντιφασιστική Επιτροπή», στην οποία μετείχαν και αντιπρόσωποι του ΚΚΕ. Συμμετέχει, το 1935, στην ΚΕ του Δημοκρατικού Αγώνα μαζί με τους Αλέξανδρο Σβώλο, Γιάννη Πασαλιδή και άλλους. Πρωτοστάει στην ίδρυση της Ένωσης Ελλήνων Νομικών μαζί με τους Μ. Πορφυρογένη, Α. Σβώλο, Η. Ηλιού, Η. Τσιριμώκο, Α. *Αγγελόπουλο και άλλους (της οποίας υπήρξε και πρόεδρος), οι οποίοι αναλαμβάνουν δίκες ως συνήγοροι υπεράσπισης αριστερών ή δημοκρατικών πολιτών. Στις 12 Δεκεμβρίου 1943 συλλαμβάνεται μαζί με τον γιο του από τους Ιταλούς και αποφυλακίζεται στις 17 Ιανουαρίου 1944. Στη διάρκεια της Κατοχής ιδρύει μαζί τους Κ. Σκλάβο, Μ. Κόρακα, Ν. Πουλιόπουλο, Α. Προκοπίου, Ν. Φρατζεσκάκη το Κόμμα Εργασίας, το οποίο κυκλοφορούσε την παράνομη εφ. *Ελεύθερη Ζωή*. Το 1951 εκδίδει το π. *Συνδικαλιστική Εγκυκλοπαίδεια*, του οποίου δέκοιμε την κυκλοφορία μετά από τριάντα τεύχη, λόγω οικονομικών δυσκολιών.

Είχε μεγάλη μόρφωση, πρόσεχε πολύ την ευπρέπεια των λόγων του, ήταν βέβαια οξύς, αλλά όχι υβριστικός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Να «Γεωργιάδης (Γεώργιος)», Κοινωνολογική και Πολιτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. εφ. *Ανεξάρτητος*, 1934, σ. 792 «Βιογραφικό Σημείωμα», στο Γ. Γεωργιάδης, *Σοσιαλισμός, Προβλήματα θεωρίας, εφαρμογής και πράξης*, τ. Α' (1910-1923), επιμέλεια κειμένων Αγγελική Γεωργιάδου-Κατσουλιάκου, Αθήνα, εκδ. Παπαζήσης, χ.χ., σ. 13-17.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ

Γεωργίου, Βάσος

(Άγιοι Θεόδωροι Κορινθίας, 1910 - Αθήνα, Ιούλ. 2003). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, αγωνιστής της Εθνικής Αντίστασης. Το 1929 άρχισε να δημοσιογραφεί στην εφ. *Ημερήσιος Τύπος και στη συνέχεια στην εφ. **Ελεύθερος Άνθρωπος*. Στη μακρόχρονη δημοσιογραφική του πορεία συνεργάστηκε ως πολιτικός σχολιογράφος και αρθρογράφος, ιστορικός αναλυτής, αρχισυντάκτης στις εφ. *Νέος Κόσμος*, *Εθνική, *Κραυγή*, *Αλήθεια*, *Ριζοσπάστης, *Αθηναϊκή, *Έθνος, *Απογευματινή, *Ελευθεροτυπία*, *Μακεδονία.

Πρώτη κ.ά. Διετέλεσε διευθυντής των εφ. *Αλήθεια* (1935) και *Ελεύθερη Ελλάδα* (1945) και μέλος της τριμελούς συντακτικής επιτροπής της εφ. *Ριζοσπάστης* (1936), στην οποία χρημάτισε αρχισυντάκτης. Κατά τη διάρκεια της ιταλογερμανικής Κατοχής (1941-1944) ανέπτυξε αντιστασιακή δράση και, μεταξύ των άλλων, εργάστηκε στις παράνομες τότε εφ. *Ριζοσπάστης*, *Ελεύθερη Ελλάδα κ.ά. Το διάστημα 1949-1964, αυτοεξόριστος, εργάστηκε ως ανταποκριτής του *Ριζοσπάστη* στο Παρίσι τροφοδοτώντας την εφημερίδα με ειδήσεις για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, ιδιαίτερα σε αναφορά με το διεθνές σοσιαλιστικό κίνημα. Επίσης, συνεργάστηκε ως πολιτικός σχολιαστής και μεταφραστής σε ραδιοφωνικούς σταθμούς κρατών της ανατολικής Ευρώπης.

Μέλος του ΚΚΕ από το 1932 ανέπτυξε έντονη πολιτική δράση για την οποία διώχθηκε και εξορίστηκε. Το 1946 διέφυγε στο εξωτερικό ως πολιτικός πρόσφυγας, όπου αναγκάστηκε να παραμείνει για πολλά χρόνια. Στις εκλογές του 1977 και του 1988 δέχεται υποψηφιότητα για βουλευτής. Δυναμική ήταν και η παρουσία του στο δημοσιογραφικό συνδικαλιστικό χώρο. Υπήρξε ένα από τα παλαιότερα και επιφανή μέλη της ΕΣΗΕΑ, από την οποία διαγράφηκε τρεις φορές (1936, 1946, 1967). Αγωνίστηκε για τα δέματα που απασχολούσαν τη δημοσιογραφική κοινότητα και τη λειτουργία του Τύπου και συμμετείχε ενεργά σε όλες τις κινητοποιήσεις του κλάδου μέχρι το τέλος της ζωής του. Το 1980 δημοσίευσε το βιβλίο *Η κρίση στον Τύπο και η στάση των δημοσιογράφων*.

Υπήρξε μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, του Εθνικού Συμβουλίου των Πανελληνίων Ενώσεων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Εθνικής Αντίστασης 1941-1944, πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Οργάνωσης Δημοσιογράφων και μέλος του κεντρικού συμβουλίου της. Επίσης, του απονεμήθηκαν μετάλλια και τιμητικά διπλώματα: το μετάλλιο του «Γιούλιους Φούτσικ» της Διεθνούς Οργάνωσης Δημοσιογράφων, ειδική πλακέτα της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ για τα 55 χρόνια της δημοσιογραφικής του ζωής καθώς και άλλες τιμητικές διακρίσεις από τις κυβερνήσεις της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Βουλγαρίας, της Τσεχοσλοβακίας, της Πολωνίας και άλλων χωρών.

Στο συγγραφικό του έργο από το οποίο ξεχωρίζει η πολύτομη *Ιστορία της Αντίστασης 1940-1945* (1979) συμπεριλαμβάνεται η δημοσίευση πλήθους πολιτικών άρθρων, ιστορικών και κοινωνιολογικών μελετών, πεζογραφήματα, απομνημονεύματα και ταξιδιωτικές εντυπώσεις (συνολικά 19 βιβλία).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΜΑΧΗ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ-ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Γεωργίου, Τάκης

(Ραψάνη, 1911 - Λάρισα, 1973). Πολιτευτής, δημοσιογράφος. Αδελφός του Νίκου Γεωργίου, δημοσιογράφου στην εφ. *Ημερήσιος Κήρυξ* και από τους πρώτους νεκρούς της δεσσοδικής δημοσιογραφικής κοινότητας στον πόλεμο του 1940-1941. Συνεργάστηκε με την εφ. *Ελευθερία της Λάρισας και εξέδωσε την εφ. *Θεσσαλικά Νέα* (4 Δεκ. 1946). Διετέλεσε βουλευτής και υφυπουργός Προεδρίας (Τύπου) κατά το διάστημα 1965-1967. Σημαντική ήταν η υποστήριξη που έδωσε στην ΕΣΗΕΘΣΕΕ (Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδος - Εύβοιας) με την εξασφάλιση πίστωσης για την απόκτηση στέγης στον Βόλο. Διετέλεσε επίσης δημοτικός σύμβουλος της Λάρισας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 70 *σκαλοπάτια... 1932-2002*. Βόλος, έκδ. ΕΣΗΕΘΣΕΕ, 2002, σ. 163.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΑΡΣΕΝΙΟΥ

Γεωργούλας, Όσκαρ

(Αθήνα, 1892 - Σίδνεϋ, 17 Αυγ. 1976). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, γεωπόνος. Ο παππούς του από την πλευρά της μητέρας του (Όσκαρ Σπούνερ) ήταν βαρώνος του Mertz και ανώτερος αξιωματικός του Φαρμακευτικού Σώ-

ματος του βαυαρικού στρατού. Κατέθηκε στην Ελλάδα με τον βασιλιά Όθωνα και, όταν αργότερα ο Όθωνας εξορίστηκε, ο Σπούνερ τον ακολούθησε οικογενειακώς στο Μόναχο. Μετά τον θάνατό του η οικογένειά του επέστρεψε στην Αθήνα και μία κόρη του παντρεύτηκε τον Ευθύμιο Γεωργούλα, πάτερα του Όσκαρ.

Σπούδασε γεωπονία πρώτα στην Ελλάδα και μετά (1910) στην Αγγλία (University College of North Wales της Bangor) καθώς και πρακτική γεωργία στη Γαλλία. Με την έκρηξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, διακόπτει τις σπουδές του, έρχεται στην Ελλάδα και κατατάσσεται στον ελληνικό στρατό ως εθελοντής, παίρνοντας μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις της Ηπείρου (Μπιζάνι κ.α.). Μετά τον πόλεμο γύρισε στην Ευρώπη να τελειώσει τις σπουδές του και το 1914 επέστρεψε στην Ελλάδα όπου βοήθησε στο πρόγραμμα της δημόσιας γεωργικής ανάπτυξης. Τον ίδιο χρόνο έφυγε για το Σίδνεϋ έχοντας ήδη αποδεχθεί πρόταση να εργαστεί ως γεωπόνος στην Αυστραλία. Εκεί πήρε μέρος σε ένα κυβερνητικό πρόγραμμα καλλιέργειας καπνών. Μετά το 1917 επιδόθηκε ιδιωτικά στη βαμβακοκαλλιέργεια, αλλά το 1928 χρεοκόπησε λόγω των φοβερών πλημμυρών του χρόνου εκείνου που κατέστρεψαν τελείως τη βαμβακοπαράγωγη.

Ύστερα από διάφορα επαγγέλματα που έκανε στα χρόνια που ακολούθησαν, το 1930 ως το 1939 δούλεψε στο λογιστικό τμήμα της εφημερίδας του Σίδνεϋ *Πανελλήνιος Κήρυξ, ενώ αμέσως μετά επανήλθε στις γεωργικές επιχειρήσεις ιδρύοντας δενδροκομική εταιρεία για την καλλιέργεια της χαρουπιιάς –υπήρξε ο πρώτος που εισήγαγε χαρουπία για καλλιέργεια στην Αυστραλία. Με τη σύμπραξη του αυστραλιανού υπουργείου Γεωργίας έφερε χαρουπία από την Κρήτη και την Κύπρο και άρχισε την καλλιέργεια δενδρυλλίων από τους σπόρους τους. Η κή-

ρυξη όμως του ιαπωνικού πολέμου (1941) έβαλε τέρμα και σ' αυτή την επιχείρηση, αφού πρώτα πρόλαβε να διαθέσει χιλιάδες δενδρυλλία σε πολλές περιοχές της χώρας. Μετά και από αυτή την οικονομική καταστροφή επέστρεψε στον Πανελλήνιο Κήρυκα ως δημοσιογράφος μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960, ενώ στα τέλη του 1960 για ένα διάστημα ανέλαβε και χρέη διευθυντού, οπότε αποσύρθηκε πλέον από την ενεργό υπηρεσία.

Από το 1930 δημοσίευσε πλήθος άρθρων γεωπονικών, πολιτικών, ιστορικών και γενικά επιστημονικών, καθώς και λογοτεχνικά πεζογραφήματα στις εφ. Πανελλήνιος Κήρυκας και Το *Εθνικόν Βήμα του Σίδνεϋ. Από το 1941, ως τακτικός συνεργάτης του Πανελλήνιου Κήρυκα, κρατούσε τη στήλη «Κρίσεις και Γνώμαι» (1946), όπου έγραφε άρθρα πολιτικού περιεχομένου. Στη δεκαετία του 1950 έστειλε συχνά συνεργασίες και στο π. Κρίκος του Λονδίνου. Πολλά δημοσιεύματά του τα υπέγραφε με το όνομά του, με τα αρχικά «Ο.Γ.», με το ψευδώνυμο «Βέρος Αθηναίος» ή (τα κύρια άρθρα του στον Πανελλήνιο Κήρυκα) με τα αρχικά «Τ.Τ.», Συγγραφέας του «εγκυκλοπαιδικού» βιβλίου *Οδηγός του Έλληνα εν Αυστραλία* (1920), που στοιχειοδετήθηκε και εκδόθηκε στο Σίδνεϋ στο τυπογραφείο της εφ. *Αυστραλία του Ευστράτιου *Βενλή. Περιέχει συμβουλές και οδηγίες πάνω σε νομικά, οικονομικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά, μεταναστευτικά και άλλα θέματα της Αυστραλίας προς διευκόλυνση του έλληνα μετανάστη. Επιπλέον βοήθησε τον αυστραλιώτη ελληνισμό και με πλήθος διαλέξεων που έδωσε, κυρίως πάνω σε γεωπονικά και άλλα επιστημονικά θέματα στο Σύλλογο Επιστημόνων και Λογίων Σίδνεϋ, στο σύλλογο του Σίδνεϋ «Άτλας», στο Ελληνικό Σχολείο της Αγίας Σοφίας Σίδνεϋ κ.α., πολλές από τις οποίες δημοσιεύθηκαν στον Πανελλήνιο Κήρυκα. Υπήρξε «Εταίρος» της Βασιλικής Φυτοκομικής Εταιρείας της Αγγλίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γ. Καναράκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 27, 166-168· G. Kanarakis, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Sydney, Australian National University Press, 2091, σσ. 19, 121-122.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Για το Σοσιαλιστικόν τιν καπνοφίτιαν

Κουμπάν (περιοχή της Ρωσίας, μεταξύ Κασπίας και Μάυρης Θάλασσας). 1 Αυγ. 1931-1937. Το 1931 εβδομαδιαία και από το 1932 δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη. Διέδετε τυπογραφείο με τριμελές προσωπικό.

Όργανο της Περιφερειακής Επιτροπής της Ελληνικής Περιοχής του ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης), η εφημερίδα ήταν γραμμένη στα ποντιακά με την τελευταία σελίδα στα ρωσικά. Ο τύπος γραμμάτων του τίτλου της ήταν ο τυπικός ελληνικός. Η πολιτική της περιγράφεται στο φ. 48(72) της 1^{ης} Αυγ. 1932, όπου αποτιμάται η πορεία της κατά το πρώτο έτος της κυκλοφορίας της: «Με την καθοδίζειν τι κομματος ! εφημερ θα προπι να δεκαπλασιαζ τα επιτυχιασε. να κατατασκον καθεναν οσυρτινιστικον αντιστασιν πιον θα ζτρεφκετε σο ενποδιμαν τι δυλιας. κε πολζσεδικια ναγονικεκε για το τρονερυγον τι προλεταριату» [Με την καθοδήγηση του κόμματος η εφημερίδα θα πρέπει να δεκαπλασιάσει τις επιτυχίες του, να συντρίψει κάθε σοροτουμιστική αντίσταση η οποία θα στρέφεται στο να εμπόδισει τη δουλειά και μπολεδικικά να αγωνίζεται για το τρανό έργο του προλεταριάτου].

Σύμφωνα με απολογισμό της το 1931 το τираζ ανερχόταν σε 20500 φύλλα, ενώ το πρώτο μισό του δεύτερου έτους έφτασε τα 40000 φύλλα. Στην εποχή της καπνοφύτευσης κυκλοφόρησαν 13 έκτακτες εκδόσεις με τираζ 13000 φύλλων. Το γεγονός ότι απευθυνόταν σε ένα συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό και μάλιστα εποχιακού χαρακτήρα είχε ως αποτέλεσμα την περιοδική αύξηση της κυκλοφορίας της. Για να καλύψει τις εποχιακά αυξημένες ανάγκες της, η εφημερίδα έστειλε δυο συνεργάτες της να παρακολουθήσουν σύντομη εκπαίδευση για συντάκτες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βλάσης Αγτζίδης. «Ο ελληνικός Τύπος στον Εύξεινο Πόντο (19^{ος}-20^{ος} αιώνες)». π. *Τα Ιστορικά*, τχ. 24-25 (Ιούν.-Δεκ. 1996), 267-293· του ίδιου. *Ο ελληνικός Τύπος στη Σοβιετική Ένωση. Η περίπτωση της εφημερίδας Κόκινος Καπνας (1932-1937)*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1996· του ίδιου. *Παρευξείνιος Διασπορά. Οι ελληνικές εγκαταστάσεις στις βορειοανατολικές ακτές του Εύξεινου Πόντου*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη, 1997, σ. 316-320 (β' έκδ. 2001).

ΒΛΑΣΗΣ ΑΓΤΖΙΔΗΣ

Γιαθόπουλος, Νίκος

(Λεμεσός, 1898 - Αθήνα, 1975). Γιατρός, δημοσιογράφος και αριστερός πολιτευτής. Γιος του ζωγράφου και αγιογράφου Όθωνα Γιαθόπουλου που κα-

τάτοταν από την Βυτίνα Πελοποννήσου και εγκαταστάθηκε στη Λεμεσό στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στη Λεμεσό μετέβη το 1919 στην Αθήνα, όπου σπούδασε ιατρική και ειδικεύτηκε στην αφοροδισιολογία. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του ήρθε σε επαφή με τις κομμουνιστικές ιδέες και έγινε μέλος του ΚΚΕ.

Επέστρεψε στην Κύπρο το 1924 και ανέλαβε την ηγεσία του νεοϊδρυθέντος ΚΚΚ (Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου). Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Εργατικού Κέντρου στη Λεμεσό, το οποίο έγινε ο πυρήνας της κομμουνιστικής δράσης. Προχώρησε στην ίδρυση της εφ. *Νέος Άνθρωπος, οργάνου του ΚΚΚ, της οποίας έγινε διευθυντής και συντάκτης. Λόγω της παράνομής του δραστηριότητας και της έντονης επιδεικτικής γραμμής της εφημερίδας του εναντίον των Βρετανών, συνελήφθη και απελάθηκε στην Ελλάδα στις 5 Ιουλίου 1925. Έζησε στην Ελλάδα για μερικά χρόνια και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στο Χαρτούμ του Σουδάν. Από εκεί μετέβη στην Παταγονία της Νοτίου Αμερικής, όπου εξάσκησε για μερικά χρόνια το ιατρικό επάγγελμα. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στο Μπουένος Αιρες της Αργεντινής. Μετά την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας διορίστηκε το 1961 επίτιμος πρόξενος της Κύπρου στην Αργεντινή. Το 1968 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου απεβίωσε το 1975.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 59.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Γιακοέλ, Γιωμάδ

(Τρίκαλα, 1899 - Αουσιβίτς, 1944). Νομικός. Φοίτησε στο δημόσιο γυμνάσιο Τρικάλων και έμαθε εβραϊκά στο κοινοτικό σχολείο της πόλης. Ήταν συμμαθητής και φίλος του Ασσέρ Μωύση, με τον οποίον το 1916 ίδρυσαν το σιωνιστικό σύλλογο Ερετζ Σιών (Γή της Σιών). Ένα χρόνο αργότερα οι δύο νέοι εξέδωσαν το σιωνιστικό π. *Ισραήλ*, που αποτέλεσε το όργανο των σιωνιστικών συλλόγων Θεσσαλίας (Τρικάλων-Λάρισας και Βόλου).

Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το 1923 εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου άσκησε τη δικηγορία. Δίδαξε πολιτική οικονομία στο εμπορικό τμήμα της σχολής *Αλτσέχ* και συνέγραψε πολλές μελέτες και άρθρα με αντίστοιχο περιεχόμενο σε εφημερίδες και στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* του Πυρσού. Παράλληλα, διετέλεσε επί

εικοσαετία, νομικός σύμβουλος της Αρχιεραινείας Θεσσαλονίκης και πρόεδρος του εβραϊκού πολιτιστικού συλλόγου *Μπνέι Μπρατ*. Μεταξύ του 1941-1943 υπήρξε πρόεδρος της Επιτροπής Κοινωνικής Πρόνοιας της Κοινότητας και μέλος του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Στη διάρκεια της Κατοχής εξασφάλισε πλαστές ταυτότητες και διέφυγε με την οικογένειά του στην Αθήνα, όπου κρύφτηκε για μεγάλο διάστημα σε σπίατα φίλων και συγγενών. Μετά από προδοσία, όμως, στις 2 Απριλίου 1944, συνελήφθη από τους Γερμανούς, από τους οποίους εκποτίσθηκε και θανατώθηκε στο στρατόπεδο εξοντώσεως Άουσβιτς. Πρόλαβε, παρ' όλα αυτά και έγραψε τη μαρτυρία του, η οποία έχει εκδοθεί το 1993 στις εκδόσεις Παρατηρητής, με τίτλο *Απομνημονεύματα 1941*, με εισαγωγή και σχόλια της Φραγκίσκης Αμπατζοπούλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Γιακοβλ, *Απομνημονεύματα, 1941-43*, εισαγωγή-σχόλια Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, Θεσσαλονίκη, εκδ. Ετς Αχαΐμ / Παρατηρητής, 1993.

PENA ΜΟΛΧΟ

Γιαλαμάς, Ασημάκης

(Ανω Μέλπεια Μεσσηνίας, 1909 - Αθήνα, 2004). Δημοσιογράφος, θεατρικός συγγραφέας. Τελείωσε το γυμνάσιο στο Μεγισσιό. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά λόγω οικονομικών δυσκολιών δεν την

παρακολούθησε. Από την εφηβική του ηλικία άρχισε να εργάζεται σε εφημερίδες και περιοδικά. Έλαβε δραστήριο μέρος στην Αντίσταση και υπήρξε γραμματέας στο ΕΑΜ Δημοσιογράφων. Συνεργάστηκε ως χρονογράφος στην εφ. **Ελεύθερη Ελλάδα* με το ψευδώνυμο «Το Κεντρί» και το διάστημα 1946-1947 ως σατιρογράφος στο π. **Νέα Γενιά*. Ακολούθως εργάστηκε ως ρεπόρτερ στην εφ. **Ακρόπολις* και έπειτα ως χρονογράφος στις εφ. **Εσπερινή* και *Η *Ελληνική*. Διετέλεσε βοηθός αρχισυντάκτη στην εφ. **Ημερήσιος Κήρυξ* και ως χρονογράφος και σατιρικός στιχουργός στις εφ. *Η *Βραδυνή*, **Δημοκρατική*, *Προοδευτική Αλλαγή*, **Αυγή* κ.ά. Ακόμα έδινε συνεργασίες στον περιοδικό τύπο, όπως **Ρομάνσο*, *Εβδομάς*. **Θησαυρός* και στους τελευταίους μήνες της ζωής του εξακολούθησε να συνεργάζεται με την εφ. **Ριζοσπάστης*.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφική δραστηριότητά του ασχολήθηκε και με το θέατρο σε μια πολύ επιτυχημένη και γόνιμη διαδρομή. Έγραψε σειρά επιθεωρήσεων, μόνος του ή με συνεργάτες. Πρωτοεμφανίζεται με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, το 1940, όταν με τους Γ. Οικονομίδη και Γ. Θίσιβιο σχημάτισαν συγγραφική ομάδα που έγραψε την επιθεώρηση *Πολεμικές καντριλές* και ανέβασε ο θίασος της Κατερίνας Ανδρεάδη με εξαιρετική επιτυχία. Συνέχισε μόνος του τη συνεργασία με την Ανδρεάδη, η οποία μετά την Απελευθέρωση ανέβασε δύο ακόμα έργα του: *Φαίλος Κύκλος* (σειρά σκετς) και *Η κυρία Εισαγγελεύς* (πρόζα). Θεατρικά του, όπως *Ελληνική Εποποιία* με τον Βασίλη Λογοδετιδή και *Γιούπι*, *Γιούπι* (επιθεώρηση) ανέθηκαν από το θέατρο Κοτοπούλη. Στενός συνεργάτης του ήταν ο Μίμης Τραϊφόρος, ιδιαίτερα όμως ο Κώστας Πρετεντέρης με τον οποίο έγραψε περί τις είκοσι κωμωδίες, από τις οποίες οι περισσότερες έγιναν κινηματογραφικές ταινίες. Ένα από τα σεναρία για ταινία ήταν *Τι έκανες στον πόλεμο Θανάση*; που βραβεύτηκε στο κινηματογραφικό φεστιβάλ Θεσσαλονίκης.

Εξέδωσε τα βιβλία: *Ε, κάτι κάναμε κι εμείς* (αναμνήσεις από την Κατοχή και την μετέπειτα εμφύλια περιπέτεια)· *Οι διπλανοί μας άνθρωποι* (Αθήνα 1993)· *Διηγώντας τα να κλαίς και να γελάς* (Αθήνα 1995) και δυο σειρές διηγημάτων.

Άνθρωπος πρᾶος, καλοσυνάτος που δεν του έλειπε ποτέ η φιλοπαίγνια διάθεση, έτυχε γενικής αποδοχής μέσα στο δημοσιογραφικό σώμα. Ήταν μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, όπου διετέλεσε και πρόεδρος, ιδρυτικό και για πολλά χρόνια μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Εθνικής Αντίστασης 1941-1944. Εκλέχτηκε επανεπιλεγμένο μέλος στα παιδαρχικά συμβούλια της ΕΣΗΕΑ. Το 2001 τιμήθηκε από την Ένωση Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων και Μουσικών Κριτικών με το βραβείο Θεάτρου για το σύνολο του έργου του και το 2004 από το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ, σε βραδιά τιμής που συνδιοργάνωσε με την Εταιρία Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων για τέσσερις ξεχωριστούς δημοσιογράφους του θεάτρου: Αλέκο Λιδωρίκη, Αλέκο Σακελλάριο και Δημ. *Ψυδά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 2, εκδ. Γιοβάνης, Αθήνα, σ. 73-75.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ

Γιαλουράκης, Μανώλης

(Αλεξάνδρεια. 1921 - Αθήνα. 1987). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Κριτικής καταγωγής, έζησε στην Αλεξάνδρεια ως το 1965, όταν υποχρεώθηκε όπως κι άλλοι ομογενείς να εγκαταλείψει τη χώρα. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές,

στη διάρκεια των οποίων συνδέθηκε με το μαθητικό π. *Μαθητικός Κάλαμος* και συνεργάσθηκε στα **Νεοελληνικά Γράμματα* του Δημήτρη Φωτιάδη, ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Αρχικά εργάσθηκε στο αλεξανδρινό φύλλο *Εφημερίς* και αργότερα ως καλλιτεχνικός υπεύθυνος στην ημερήσια εφ. **Γαυδρόμος* της Αλεξάνδρειας, όπου δημοσίευσε πολλές συνεντεύξεις με αθηναίους λογοτέχνες, άρθρα για τη σύγχρονη πνευματική δραστηριότητα και τις προοπτικές της, όπως και σχολιασμένες αποδελτιώσεις εντύπων του αιγυπτιώτη ελληνισμού. Καδιέρωσε την εβδομαδιαία φιλολογική σελίδα «Φιλολογικός ταχυδρόμος» με μεγάλη απήχηση στους αναγνώστες και πολύτιμες πληροφορίες για τον σύγχρονο μελετητή.

Στην Αθήνα εργάσθηκε για ένα διάστημα στην εφ. **Ακρόπολις* και κυρίως σε εκδοτικούς οίκους και εγκυκλοπαιδικές εκδόσεις. Έγραψε τα βιβλία *Δρόμοι του Νότου* (1950), *Παρίσι* (1956), *Κάιρο* (1957), *Πέτρες και χρώματα* (1958), *Ο Καβάφης του κεφαλαίου Τ* (1959), *Σινά* (1960), *Κρήτη* (1960, τιμήθηκε με το Α' Κρατικό Βραβείο στην κατηγορία της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας), *Ιστορία των ελληνικών γραμμάτων στην Αίγυπτο* (1962), *Μυστράς* (1963), *Αλεξάνδρεια* (1963), *Καζαντζάκης* (Αλεξάνδρεια 1964, β' έκδ. Αθήνα 1976), *Μυστράς - Μομβασία* (1964), *Η μεγάλη απόφαση* (1966), *Η Αίγυπτος των Ελλήνων* (1967), *Καζαντζάκης - Μυρβήλης* (1970), *Στην Αλεξάνδρεια του Καβάφη* (1975), *Καβάφης: από τον Πρίαπο στον Μαρξ* (1975, τιμήθηκε με το Β' Κρατικό Βραβείο Κριτικής και Δοκιμίου), *Οι δεινόσαυροι* (1976) και άλλα, από τα οποία τα οκτώ πρώτα, ως το 1962, είχαν εκδοθεί στην Αλεξάνδρεια. Έχει μεταφράσει Σταντάλ, Φλωμπέρ, Βολταίρο, Λ. Κάρολ, Γκριμ, Άντερσεν, Ζιντ, Μωρούα, Πιραντέλο, Όργουελ, Τζ. Ρόσερ, Μ. Κράβεν, Ρ. Εσκαρπί, Μ. Μπραντλεϊ κ.ά. Μέλος κι αργότερα αντιπρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, μέλος επιτροπών του

υπουργείου Πολιτισμού (βραβείων, αγορών βιβλίων και συνταξιοδότησης των λογοτεχνών).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχειο Μανώλη Γιαλουράκη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Πέθανε ο Μανώλης Γιαλουράκης», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 9 Μαρτ. 1987.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Γιαννακούλης, Θεόδωρος
[Theodore Gianakoulis]

(Πιτσά Κορινθίας, 1896 - Νέα Υόρκη, 1964). Συγγραφέας, μεταφραστής ποίησης και συντάκτης των λογοτεχνικών π. **Athene* του Σικάγο και **Αργοναυτής* της Νέας Υόρκης. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1913. Το 1925 πήρε πτυχίο φιλοσοφίας από το Κολέγιο Γουίτενμπεργκ. Τα ποιήματά του δημοσιεύθηκαν σε εφημερίδες, όπως στους *New York Times* και περιοδικά. Μετάφρασε στα ελληνικά αμερικανούς ποιητές, όπως τους Ρόμπερτ Φρόστ, Ε.Ε. Κάμινγκς και Ουίλιαμ Κάρλος Ούιλιανς. Στις δημοσιεύσεις του περιλαμβάνονται οι μελέτες *Fairy Tales of Modern Greece* (Νέα Υόρκη 1930), *The Land and the People of Greece* (Φιλαδέλφεια 1952).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θ. Γιαννακούλης», *Ο Κρίκος του Απόδημου Ελληνισμού*, αρ. 67-68 (Ιουλ.-Αυγ. 1956), 90-91. «Theodore Gianakoulis» (νεκρολογία), εφ. *New York Times*, 16 Ιουν. 1964.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Γιαννάτος, Σπύρος

(Αργοστόλι, 1918 - Αθήνα, 1991). Δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από τα φοιτητικά του χρόνια (1937) άρχισε να εργάζεται ως δημοσιογράφος στην εφ. **Ακρόπολις* και σε διάφορα λογοτεχνικά περιοδικά, στη συνέχεια ως συντάκτης ύλης στην εφ. *Η Μάχη*, ως υπεύθυνος δελτίου ειδήσεων και πολιτικός χρονογράφος στη ραδιοφωνία (Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, 1949-1965) και από το 1946 στην εφ. **Ελευθερία* ως χρονογράφος, πολιτικός συντάκτης και αργότερα διεθυντής σύνταξης μέχρι τον Ιούλιο 1965. Την περίοδο των «Ιουλιανών», διαφωνώντας με την πολιτική στροφή της εφημερί-

δικά, στη συνέχεια ως συντάκτης ύλης στην εφ. *Η Μάχη*, ως υπεύθυνος δελτίου ειδήσεων και πολιτικός χρονογράφος στη ραδιοφωνία (Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, 1949-1965) και από το 1946 στην εφ. **Ελευθερία* ως χρονογράφος, πολιτικός συντάκτης και αργότερα διεθυντής σύνταξης μέχρι τον Ιούλιο 1965. Την περίοδο των «Ιουλιανών», διαφωνώντας με την πολιτική στροφή της εφημερί-

δας, παραιτήθηκε συμπαρασύροντας και άλλους συντάκτες σε αποχώρηση, μένοντας άνεργος για ένα διάστημα προκειμένου να μην προδώσει τις πολιτικές και δημοσιογραφικές του αρχές.

Ένδερμος υποστηρικτής της Ενώσεως Κέντρου, διετέλεσε ειδικός σύμβουλος του Γεωργίου Παπανδρέου για θέματα Τύπου το 1963, ενώ το 1966 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Ανένδοτος* και του π. *Νέοι Δρόμοι* που εκδόθηκαν υπο την αιγίδα του Ανδρέα Παπανδρέου μέχρι το πραξικόπημα του Απριλίου 1967. Ως διευθυντής του *Ανένδοτου* δικάστηκε δύο φορές το 1966 για προσωπικά του άρθρα που αφορούσαν την πολικροτη δική του «*Ασπίδα*» και τη λειτουργία της δημοκρατίας, τα οποία θεωρήθηκαν ότι προσβάλλουν αντίστοιχα τη στρατιωτική δικαιοσύνη και τις κρατικές αρχές.

Με την κήρυξη της δικτατορίας έφυγε στο Λονδίνο, όπου παρέμεινε αυτοεξόριστος στη διάρκεια της επταετίας (1967-1974), μαχόμενος υπέρ της αποκατάστασης της δημοκρατίας στην Ελλάδα. Χρησιμοποιώντας τόσο την πένα του ως φιλογερός αρθρογράφος σε ελληνόφωνες αντιδικτατορικές εφημερίδες (*Ελλάς*, *Εθνική Ενότης*, *Νέα Δημοκρατία* κ.ά.) και σποραδικά στο BBC, όσο και την ιδιότητά του γενικότερα ως δημοσιογράφου, ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα με προσωπικά του διαβήματα για την κινητοποίηση διεθνών οργανισμών και της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης κατά της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της φίμωσης του Τύπου στην Ελλάδα. Συνεργάστηκε με αντιστασιακές ελληνικές οργανώσεις του εξωτερικού και ιδιαίτερα με το ΠΑΚ (Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα), διατηρώντας τη στενή του σχέση με τον Ανδρέα Παπανδρέου και σ' αυτήν την περίοδο.

Παρά την έντονη πολιτικοποίησή του, ωστόσο, σε όλη την ενεργή του ζωή ως δημοσιογράφος αρνήθηκε να ενταχθεί σε οποιοδήποτε κόμμα, πιστεύοντας στην ανεξαρτησία του δημοσιογραφικού λειτουργήματος από κομματικές σκοπιμότητες και προσωπικά οφέλη, ως προϋπόθεση για την υπηρέση της αλήθειας και της πραγματικής ελευθερίας του Τύπου. Με το ίδιο πνεύμα, αγωνίστηκε και ως συνδικαλιστής στην ΕΣΗΕΑ, όπου διετέλεσε αντιπρόεδρος (1963) και, μετά τη Μεταπολίτευση και τον επαναπατρισμό του, πρόεδρος (1974-1976). Στη διάρκεια της θητείας του ως πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ στρατεύτηκε για τον εκδημοκρατισμό του καταστατικού και την εγγραφή νέων ή παλαιάμαχων

δημοσιογράφων στην Ένωση, που ακόμη και προδικτατορικά αποκλείονταν λόγω φρονημάτων ή εργασίας σε αριστερές εφημερίδες.

Οργάνωσε το συνέδριο της Διεθνούς Ενώσεως Δημοσιογράφων στην Αθήνα και συνολικά συνέβαλε στην αναβάθμιση του ρόλου της ΕΣΗΕΑ ως μοχλού υπεράσπισης της ελευθεροτυπίας και όχι μόνο ως συνδικαλιστικού οργάνου για τα δικαιώματα των συντακτών. Το 1976 παραιτήθηκε πρόωρα, καθώς οι κακουχίες της αυτοεξορίας είχαν κλονίσει ανεπανόρθωτα την υγεία του, οδηγώντας τον σε μακροχρόνια ασθένεια και παραπλίζοντάς τον έως το τέλος της ζωής του το 1991.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα, υπήρξε μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών και για ένα διάστημα μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου. Εξέδωσε τα βιβλία: *Μικροί άνθρωποι σε δύσκολες ώρες* (Ιδιγήματα, 1942), *Λασκαράτος, σκιαγραφία ώρες αρνητή* (δοκίμιο, 1943), *Ο καιρός της προσδοκίας* (μυθιστόρημα, 1958), *Η γη της επαγγελίας* (ταξιδιωτικό, 1958), *Σινά, το θεοβάδιστον όρος χωρίς θεούς* (ταξιδιωτικό, 1959), *Ο Γεώργιος Παπανδρέου στις κρίσιμες ώρες της Ελλάδος και της δημοκρατίας* (χρονικό, 1969), *Απόηχοι μιας εφταετίας* (χρονολογήματα της περιόδου δικτατορίας στο εξωτερικό, 1978). Επίσης, εργάστηκε επί χρόνια για τη συγγραφή μιας ιστορίας της ελληνικής δημοσιογραφίας, έργο που αποτελούσε όραμά του αλλά παρέμεινε ημιτελές και ανέκδοτο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΣΟΦΙΑ ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ

Γιαννίος, Νικόλαος

(Άνδρος, 1885 - Αθήνα, 1958). Δημοσιογράφος, καθηγητής γαλλικής γλώσσας. Τελείωσε το δημοτικό και το γυμνάσιο στην Άνδρο. Όταν αποφοίτησε η οικογένειά του μετακόμισε στην Κωνσταντινούπολη, όπου ο πατέρας του εργάστηκε ως ναυτικός στα πλοία της γραμμής στον Κεράτιο Κόλπο. Εκεί συνέχισε τις σπουδές του στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και στη Σχολή Saint Benoît. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πήγε στο Παρίσι, φοίτησε στη Σχολή Γαλλικής Φιλολογίας

του Πανεπιστημίου της Σορβόνης απ' όπου πήρε το πτυχίο του καθηγητή της γαλλικής γλώσσας και εργάστηκε για κάποιο διάστημα ως γραμματέας του δημοτικιστή Γιάννη Ψυχάρη. Το 1907 επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και συμμετείχε στον εκεί κύκλο των δημοτικιστών. Όταν η οργάνωση Αδελφάτο της Ελληνικής Γλώσσας, που είχαν ιδρύσει οι περί τον Φώτη Φωτιάδη δημοτικιστές, αποφάσισε, το 1909, την έκδοση της εφ. *Λαός*, ο Γιαννιός ανέλαβε τη διεύθυνσή της. Οι σοσιαλιστικές ιδέες που συχνά πρόβαλε από τις στήλες της εφημερίδας ενόχλησαν τους χρηματοδότες της, πλούσιους Έλληνες της διασποράς, και ο Γιαννιός απελύθη. Συνέχισε τη δράση του για τη διάδοση των αρχών του σοσιαλισμού και το 1910, μαζί με άλλους Έλληνες της Πόλης, ίδρυσε το Σοσιαλιστικό Κέντρο Κωνσταντινούπολης. Όργανο του η εφ. *Εργάτης*, της οποίας ο Γιαννιός διετέλεσε διευθυντής, έως την εγκατάστασή του στην Αθήνα στα τέλη του 1910.

Στην Αθήνα ανέλαβε αρχισυντάκτης της εφ. *Έρευνα*, η οποία εκδόθηκε από τον Πλάτωνα Δρακούλη στις αρχές του 1911. Τη θέση αυτή διατήρησε μέχρι τον Μάιο του ίδιου έτους, όταν πολιτικές διαφωνίες με τον Δρακούλη τον οδήγησαν στην ίδρυση του Σοσιαλιστικού Κέντρου Αθηνών, οργάνωσης αντίπαλης εκείνης που είχε ιδρύσει ο δεύτερος. Το Σοσιαλιστικό Κέντρο Αθηνών ανέπτυξε έναν πιο αριστερό (μαρξιστικό) λόγο από την οργάνωση του Δρακούλη και ανέπτυξε τη δραστηριότητά του στο συνδικαλιστικό κίνημα και στο κίνημα της νεολαίας. Συγκεκριμένα, ίδρυσε το 1912 το Συνδικάτο «Η Άμυνα» των υπαλλήλων ξενοδοχείων, εστιατορίων, καφενείων, οικιών κλπ. και ανέλαβε την έκδοση της εφ. *Άμυνα* με διευθυντή τον ίδιο. Τον ίδιο χρόνο ίδρυσε την πρώτη σοσιαλιστική οργάνωση νεολαίας με τον τίτλο Σοσιαλιστικός Όμιλος της Ελληνικής Νεολαίας που εξέδιδε το π. *Ανάστασις*. Το Σοσιαλιστικό Κέντρο Αθηνών στη διάρκεια της δεκαετίας δημιούργησε τμήματα σε πολλές ελληνικές πόλεις. Το 1918 μετονομάστηκε σε ΣΚΕ (Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος), τίτλο που κράτησε έως το 1925, χρόνο κατά τον οποίο διαλύθηκε. Το 1915 εκδίδει το π. *Σοσιαλιστικά Φύλλα* και στα τέλη του 1917 την εβδομαδιαία εφ. *Σοσιαλισμός*. Διατελεί αρχισυντάκτης του δημοκρατικού πρώτα και σοσιαλιστικού μετέπειτα *Ριζοσπάστη του Κ. Πετσόπουλου. Το 1919-1920 εκδίδει την ημερήσια σοσιαλιστική εφ. *Κοινωνία* και

–μετά την παύση της– το διεξέλιδο *Σοσιαλιστικό Δελτίο* του ΣΚΕ (1922-1923). Το 1928 ορισμένες από τις σοσιαλιστικές ομάδες ίδρυσαν το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας, το οποίο λίγο μετά ανέστειλε τη λειτουργία του. Ο Γιαννιός, αν και μέλος της ηγεσίας του κόμματος, ανέλαβε να φέρει σε πέρας την έκδοση του μηνιαίου π. *Σοσιαλιστική Ζωή* (1928-1934). Το 1931 συμμετείχε στην επανένωση των σοσιαλιστών και στην επανίδρυση του ΣΚΕ (μαζί με τους Στρατή *Σωμερήτη, Χρήστο Χωμενίδη, Δημήτρη Στρατή κ.ά.). Ως όργανο του κόμματος εκδόθηκε το π. **Σοσιαλιστική Επιθεώρηση* το 1933. Διαγράφηκε από το ΣΚΕ το 1934 εξαιτίας άρθρων του που δημοσίευσε η εφ. *Εστία. Στη διάρκεια της Κατοχής η ομάδα του παρέμεινε αδρανής. Μετά την Απελευθέρωση προχώρησε στην έκδοση της εφ. *Σοσιαλισμός*, η οποία κυκλοφόρησε για μικρό χρονικό διάστημα.

Υπήρξε από τους πρώτους μαρξιστές και υποστηρικτές της Σοσιαλιστικής Διεθνούς στην Ελλάδα. Διατήρησε φιλικές σχέσεις με πολλούς σοσιαλιστές ηγέτες της εποχής του και άφησε πίσω αι αλληλογραφία μαζί τους. Πήρε μέρος στα διεθνή σοσιαλιστικά συνέδρια που έγιναν στη Στοκχόλμη το 1917, στη Βέρνη το 1918, στην Πράγα και στη Μασσαλία το 1925, στις Βρυξέλλες το 1928 και στη Βιέννη το 1931. Διώχθηκε για τη δράση του, όπως το 1911 που δικάστηκε από το κακουργιοδικείο Αθηνών ως ένας εκ των υπαιτίων της υπεργίας των τροχιοδρομικών αλλά αθώωθηκε (ένας εκ των συνηγόρων του ήταν ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου) και τον Σεπτέμβριο 1922 που συνελήφθη και κρατήθηκε σε αυστηρή απομόνωση στις Φυλακές Αβέρωφ κατηγορούμενος για συμμετοχή σε βενιζελική συννομοσία. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου συνεργάστηκε αρκετές φορές με τα κόμματα του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Μετά τα χρόνια της Κατοχής βρέθηκε κοντά στους Φιλελευθέρους και υπήρξε επίτιμο μέλος της Λέσχης Φιλελευθέρων.

Έγραψε βιβλία, μπροσούρες και πάρα πολλά άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά. Σημαντικότερο έργο του είναι το *Ο Σοσιαλισμός του Κράτους* (1914). Επίσης, ανάμεσα σε άλλα έγραψε τα βιβλία: *Φιλολογία, Τέχνη, Σοσιαλισμός* (1920), *Το Κομμουνιστικό Κίνημα 1944-1945* (1945), Χρησιμοποίησης τα ψευδώνυμα «Πλεχινόφσκης», «Κοσμάς Πολίτης», «Ν. Ξενακίης» καθώς και «Ν. Ανδριώτης».

Σύζυγός του ήταν η Αθηνά Γαϊτάνου-Γιαννίου (Μακροχώρι Κωνσταντινούπολης, 1886 - Αθήνα, 1954), η οποία υπήρξε από τις πρώτες ελληνίδες φεμινίστριες (αγωνίστηκε ιδιαίτερα για το ζήτημα της γυναικείας ψήφου), ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος του Σοσιαλιστικού Ομίλου Γυναικών στη δεκαετία του 1920.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχείο Ν. Γιαννού), Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη (έγγραφα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Γιαννιός. «Ιστορία του Σοσιαλιστικού Κινήματος στην Ελλάδα». π. *Σοσιαλιστική Ζωή*, αρ. 23-24 (Οκτ. 1930): Π. Νούτσος. *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Β΄. Α΄ μέρος*. Αθήνα, Γνώση, 1991: του ίδιου. *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Β΄. Β΄ μέρος*. Αθήνα, Γνώση, 1992: του ίδιου. *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Γ΄*. Αθήνα, Γνώση, 1993: του ίδιου. *Νίκος Γιαννιός. Ανδρός 1885 - Αθήνα 1958*. Αθήνα, εκδ. Τυπωθήτω, 1997: Θ. Μπενάκης. «Σοσιαλιστές και εξωτερική πολιτική. Α΄. Ο Νικόλαος Γιαννιός και το υπόμνημα στο διεθνές σοσιαλιστικό γραφείο (1918)». π. *Τετράδια*, αρ. 39-40 (άνοιξη-χειμώνας 1996): του ίδιου. «Εισαγωγή στη ζωή και τη δράση του Νικόλαου Γιαννιού», στο Ν. Γιαννιός. *Ο Σοσιαλισμός του Κράτους*. Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2000.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Γκαζουλέας, Παναγιώτης [Gazouleas Panagiotis J.]

(Θεσσαλονίκη, 1927 - Ρίβερχεντ Νέας Υόρκης, 2001). Δημοσιογράφος, αρχισυντάκτης εφημερίδων, εκδότης. Σπούδασε στην Αθήνα πολιτικές και οικονομικές επιστήμες και το 1957 μετανάστευσε στις ΗΠΑ. Συνέχισε τις σπουδές του στη δημοσιογραφία στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης και έκανε κλασικές σπουδές στο College Hunter από όπου έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις. Υπήρξε αρχισυντάκτης της εφ. *Ατλαντίς και του π. *Μηνιαία Εικονογραφημένη Ατλαντίς*. Από το 1971 ως την 1^η Ιανουαρίου 1995 εξέδωσε την εφημερίδα της Αρχιεπισκοπής **Ορθόδοξος Παρατηρητής / Orthodox Observer*. Αμέσως μετά διορίστηκε από τον αρχιεπίσκοπο Νοτίου και Βορείου Αμερικής Ιάκωβο διοικητικός διευθυντής επικοινωνίας και ειδικός σύμβουλος του. Αποσύρθηκε από την ελληνική ορθόδοξη αρχιερακονία το 1996 αμέσως μετά την αποχώρηση του αρχιεπίσκοπου.

ΠΗΓΗ: <http://www.goarch.org/en/news/archive>.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨ

Γκαρπολάς, Αλέκος

(Θεσσαλονίκη, 1870<;> - Αθήνα, 1942). Εκδότης. Γιος του Σοφοκλή *Γκαρπολά, σπούδασε στην Εμπορική Σχολή της Χάλκης. Συνεκδότης με τον αδελφό του Νικόλαο *Γκαρπολά της εφημερίδας του πατέρα τους **Φάρος της Θεσσαλονίκης*, η οποία παύτηκε για δύο χρόνια κατά τον πόλεμο του 1897.

Μετά την αποχώρηση από την πατρική επιχείρηση, εξέδωσε το 1910 με τον εκδότη της *Αλήθειας Σαλβ. Μουρατόρι για μικρό διάστημα την εφ. *Έθνος*, στην οποία εργάστηκε ως διευθυντής και διαχειριστής. Το 1911, πάλι μαζί με τον αδελφό του Νικόλαο, εξέδωσε στο τυπογραφείο του Μουρατόρι τη βραχυβία, λόγω οικονομικών δυσκολιών, εφ. *Πολιτικά Νέα*. Τις προτάσεις για χρηματική ενίσχυση της έκδοσής της από το Νεοτουρκικό Κομμάτο αρνήθηκαν οι αδελφοί Γκαρπολά. γεγονός που προκάλεσε την οργή του Κομμάτου. Η εφημερίδα είχε διπλή αρίθμηση φύλλων, ως συνέχεια του *Φάρου της Θεσσαλονίκης*, ο οποίος και επανεκδόθηκε στις 12 Μαρτίου 1912, ύστερα από δικαστική δικαίωση των εκδοτών του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Κόκκας. «Η οικογένεια Γκαρπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης». π. *Μακεδονικά* (1981), 222-253: Κανδυλάκης. *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α΄, σ. 230 κ.ε.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Γκαρπολάς, Νικόλαος

(Θεσσαλονίκη, 1873 - 7 Ιαν. 1942). Εκδότης, δημοσιογράφος. Γιος του Σοφοκλή *Γκαρπολά. Μαζί με τον αδελφό του Αλέκο *Γκαρπολά συνέχισαν να εκδίδουν την εφ. **Φάρος της Θεσσαλονίκης* (όπως μετονομάστηκε από το 1895 η εφημερίδα του πατέρα τους **Φάρος της Μακεδονίας*). Όταν διατάχθηκε η παύση της από τις οθωμανικές αρχές με την κατηγορία ότι δεν είχε συμμορφωθεί προς το σχετικό άρθρο του περί Τύπου νόμου, καθότι ως «έλληνας πολίτης» δεν μπορούσε να είναι υπεύθυνος εφημερίδας που εκδίδο-

νταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, εξέδωσαν την εφ. *Πολιτικά Νέα*, με υπεύθυνο τον Παν. Οικονόμου.

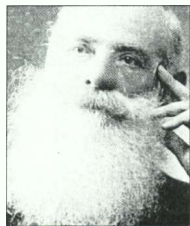
Μετά την αποχώρηση του αδελφού του συνέχισε μόνος την έκδοση του *Φάρου της Θεσσαλονίκης* έως τον Μάιο 1912, όταν διακόπηκε οριστικά η έκδοση, καθώς οι εγκαταστάσεις του τυπογραφείου καταστράφηκαν ολοσχερώς από τη manía του τουρκικού όχλου. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης συνεργάστηκε ως δημοσιογράφος κατά καιρούς με διάφορες εφημερίδες της πόλης και έγραψε το βιβλίο *Πώς η Μακεδονία παρέμεινε ελληνική* (τ. Α', 1933). Λόγω οικονομικών δυσχερειών δεν μπόρεσε να εκδώσει τον τ. Β', τον οποίο είχε προαναγγείλει και περιγράφει το περιεχόμενό του στο τέλος του τ. Α'. Κατά τον θάνατό του το χειρόγραφο βρέθηκε στο αρχείο του και παραχωρήθηκε προς φύλαξη στη Βιβλιοθήκη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τμήματα του τ. Β' είχε δημοσιεύσει σε συνέχειες στην εφ. *Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος* (Μάιος 1934).

Η εφ. **Νέα Ευρώπη* (8 Ιαν. 1942), την επομένη του θανάτου του αναφέρει ότι «ως δημοσιογράφος προσέφερε υπηρεσίας εις τον Ελληνισμόν, κατά την δύσκολον και σκοτεινήν εποχήν του Μακεδονικού Αγώνος, αργότερον εδοκιμάσθη από την πενίαν με στάσιον υπερήφανον και αξιοπρεπή, δεν απέφυγεν τον κλήρον των πολλών εκείνων οι οποίοι ειργάσθησαν ανιδιουτελώς δια το ιδανικόν της Πατρίδος και έγιναν θυσία εις τον Αγώνα υπέρ του καλού. Η μακρά σειρά των τόμων του *Φάρου* αποτελεί ήδη πολύτιμον υλικόν δια τα Χρονικά της πόλεως της Θεσσαλονίκης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευαγγ. Χεκίμογλου, *Θεσσαλονίκη, Τουρκοκρατία και Μεσοπόλεμος*, Θεσσαλονίκη 1996· Κωνδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', όπου και προηγούμενη βιβλιογραφία.

ΜΑΝΔΙΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Γκαρπολάς, Σοφοκλής

(Βιέννη, 1831;< - Αθήνα, 1912). Εκδότης και τυπογράφος. Πατέρας του ήταν ο Κων. Γκαρπολάς ο Ολύμπιος, λόγιος, εκδότης, τυπογράφος με καταγωγή από την Κρανιά Ολύμπου, ο οποίος διατηρούσε ελληνικό βιβλιοπω

λείο στη Βιέννη, ασχολούμενος ταυτόχρονα με πλούσια εκδοτική δραστηριότητα (μεταξύ άλλων,

επανεξέδωσε το τρίτομο *Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης* του Άνθιμου Γαλή, Βιέννη 1835-1837, «προσαυξηθέν μετά δέκα περίπου χιλιάδων λέξεων». Αθήνα 1839). Ο Σοφοκλής Γκαρπολάς αποφοίτησε από το Α' Γυμνάσιο Αθηνών, και στη συνέχεια σπούδασε νομικές και πολιτικές επιστήμες στην Αυστρία και τη Γερμανία. Όταν επέστρεψε στην Αθήνα, περί το 1853, ασχολήθηκε με τον εκδοτικό οίκο και το τυπογραφείο που είχε ιδρύσει ο πατέρας του το 1838, ως εκδότης-τυπογράφος, μαζί με τον αδελφό του Αλέξανδρο. Το 1857 ορίζεται διπλωματικός σύμβουλος στην ελληνική πρεσβεία της Βιέννης και έκτακτος αντιπρόσωπος της Ελλάδος σε διάφορες πρωτεύουσες της Ευρώπης, καθώς και στην Αγία Πετρούπολη της Ρωσίας.

Περί το 1862-1863 εγκαθίσταται στη Θεσσαλονίκη, όπου ο πρεσβύτερος αδελφός του Μιλτιάδης το 1850 είχε ιδρύσει το πρώτο ελληνικό τυπογραφείο, το οποίο όμως δεν κατάφερε να διατηρήσει επί μακρόν λόγω της ελληνικής του υπηκοότητας. Νυμφεύεται (1865) τη θυγατέρα του προκρίτου Θεσσαλονίκης Δημήτριου Οικονόμου-Μπαλαταδώρου και ιδρύει το τυπογραφείο «Ερμής», συνεχίζοντας τις εκδόσεις και τις τυπογραφικές εργασίες. Με τη μεσολάβηση του πεθερού του και τη βοήθεια του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιωακείμ Γ' επιτυγχάνει, επί βαλή Θεσσαλονίκης Σερφέτ Πασά, να του χορηγηθεί άδεια-προνόμιο κυκλοφορίας. Η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης κυκλοφόρησε την Τρίτη 13 Μαΐου 1875 με τον τίτλο **Ερμής* και έμελλε να είναι η μόνη ελληνική εφημερίδα της πόλης για τριάντα χρόνια.

Ο Σοφ. Γκαρπολάς χειριζόμενος αρκετά καλά τον κάλαμο, πλουσιωμένως από επιτελείο γνωστών ανδρών των γραμμάτων και των επιστημών, τόσο της Μακεδονίας όσο και της Κωνσταντινουπόλεως, των Αθηνών και της λοιπής Ελλάδας, διήυθη και επέβλεπε προσωπικά τη σύνταξη και εν γένει τη διαχείριση της εφημερίδας, η έκδοση και επιτυχία της οποίας ενίσχυσε το προσωπικό του κύρος. Στο διάστημα 1876-1881 διετέλεσε πάρεδρος του ελληνικού δικαστηρίου μαζί με άλλους επιφανείς Έλληνες.

Από τον Απρίλιο 1881 άλλαξε τίτλο και κυκλοφόρησε ως **Φάρος της Μακεδονίας*, έως το 1895 οπότε και μετονομάστηκε σε **Φάρο της Θεσσαλονίκης*. Το 1897 λόγω του πολέμου σταμάτησε να εκδίδεται για δύο χρόνια. Ήδη η διεύθυνση έχει περάσει στα χέρια των δύο υιών του Σοφοκλή, του

Αλέξανδρου και του Νικόλαου. Ο Νικόλαος *Γκαρπολάς αν και νεότερος εργάστηκε ως διευθυντής και ο Αλέξανδρος (Αλέκος) *Γκαρπολάς ως υποδιευθυντής και οικονομικός διαχειριστής.

Ο ιδρυτής της μακρόβιας αυτής εφημερίδας, Σοφ. Γκαρπολάς είχε γυρίσει στην Αθήνα από το 1897 όπου έζησε ως τον θάνατό του την παραμονή πρωτοχρονιάς του 1912, λίγους μήνες πριν από την απελευθέρωση της Μακεδονίας, για την οποία είχε εργασθεί ολόκληρη τη ζωή του. Την κηδεία του παρακολούθησαν πολλά επίσημα πρόσωπα της εποχής, καθώς και πλήθος κόσμου –μετάξύ αυτών οι αλύτρωτοι Μακεδόνες των Λθηνών– και η κηδεία κατέληξε σε διαδήλωση υπέρ της ελεύθερης Μακεδονίας. Είχε τιμηθεί με τον αργυρό σταυρό των Ιπποτών του Σωτήρος, ένας δε δρόμος της Θεσσαλονίκης φέρει το όνομά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Κόκκας. «Η οικογένεια Γκαρπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης». π. *Μακεδονικά*. (1981). 222-253· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Ελληνικές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης επί Τουρκοκρατίας*. Θεσσαλονίκη 1992· Αλέκα Καραδήμου-Γερολύμπου, «Ο Τύπος και η διαμόρφωση μιας "συνείδησης της πόλης" στα τέλη του 19^{ου} αιώνα», στον τόμο *Η νεότερη ιστορία της Θεσσαλονίκης και ο Τύπος*, έκδ. Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης και του Πολιτιστικού Ιδρύματος της Εθνικής Τράπεζας, 1993, σ. 109-129· Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 48-51).

ΙΩΑΝΝΑ ΣΟΦ. ΓΚΑΡΠΟΛΑ

Γκείβελης, Γιώργος [Γ. ΓΚ., Γ. ΓΚΕΙΒ.]

(Κωνσταντινούπολη, 1893 - Αθήνα, 1976). Σκιτσογράφος, ζωγράφος, δικηριστής, ευθυμογράφος, ποιητής, εκδότης. Πήρε τα πρώτα μαθήματα από τον πατέρα του Θεόφιλο και κατόπιν σπούδασε στο Λύκειο

Saint Joseph. Από το 1912 επιδόθηκε στη γελοιογραφία σε εφημερίδες και περιοδικά της Κωνσταντινούπολης (*Ανω-Κάτω*, *Εμπρός*, *Βούρδουλας*, *Σατάν*), ενώ το 1918 εξέδωσε το π. *Ο Γάτος*, πρωτοποριακό πολύχρωμο ελληνικό σατιρικό περιοδικό, το οποίο εξακολούθησε να το εκδίδει και στην Ελλάδα (όπου μετοίκισε το 1922, φυγαδευμένος από την Ελληνική Αρμυστία) έως τη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Δούληψε ως γελοιογράφος σε αθηναϊκά περιοδικά (*Εθνικόν Ημερολόγιον*

Κ. Φ. Σκόκου) και εφημερίδες (*Η *Πρώτα*, **Πατρίς*, *Τύπος*, **Ακρόπολις*, *Νέος Κόσμος*, *Η *Βραδυνή*, *Η *Καθημερινή*, *Αλλαγή* κ.ά.), αλλά και σε έντυπα του Παρισιού και του Λονδίνου. Ασχολήθηκε ακόμα με τη ζωγραφική (συνθέσεις με πολιτικά θέματα), τη διαφήμιση (μικέτες του Εθνικού και του Λαϊκού Λαχείου) και την εικονογράφηση βιβλίων. Φιλοτέχνησε επίσης αφίσες για τον πόλεμο 1940-1941, Έγραψε ευθυμογραφήματα, χιουμοριστικά διηγήματα και ποιήματα. Από το 1948 έως το 1950 διηύθυνε μαζί με τους Αρχέλαο (Αρχέλαος *Αντώναρως), Νίκο Καστανάκη, Παύλο Παυλίδη, Σταμάτη *Πολωνάκη, Ευάγγελο Τερζόπουλο και άλλους την εβδομαδιαία επιθεώρηση *Τραστ του Γέλιου*.

Πραγματοποίησε ατομικές εκδόσεις στην Κωνσταντινούπολη (1918, 1920) και συμμετείχε σε ομαδικές στην Αθήνα (1927. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, γκαλερί Στρατηγούλου· 1928. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, αίθουσα Ενώσεως Συντακτών· 1932. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1936. Σύνδεσμος Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων· 1963, 1969, 1971, 1973. Πανελλήνιος· 1970. Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο «Ωρα»· μεταθανάτιες· 1981, Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών· 1995, Κέντρο Σέκισου Δήμου Αθηναίων κ.ά.) και διεθνώς: στο Βέλγιο, τον Καναδά, το Μόντρεαλ, τη Μόσχα και υπό την αιγίδα της UNESCO. Συνεργάστηκε με μεγάλο εκδοτικό συγκρότημα. Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων κ.ά. Το 1966 βραβεύτηκε με το Χρυσό Μετάλλιο Δημοσιογραφίας και Εθνικής Καλλιτεχνικής Δράσεως. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, της Εταιρείας Ελλήνων Ευθυμογράφων, του Καλλιτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (μεταγενέστερα Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος) και της Εταιρείας Εικαστικών Τεχνών.

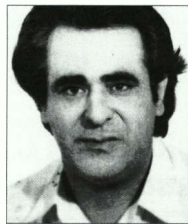
Τα σκίτσα και πιο πολύ οι γελοιογραφίες του (αρκετές επιχρωματισμένες με υδροχρώματα) έχουν σαφώς πολιτική χροιά και ορισμένες ξεχωρίζουν για το ακραίο, προκλητικό χιούμορ τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φώτος Γοφύλλης. «Η χιουμοριστική έκθεση. Τα έργα 24 σχεδιαστών μας». *Η Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος*, 8 Μαΐου 1927· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. 2.

σ. 309· Φώτος Γιούφυλλης, *Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής)*, 1821-1941, τ. 2, Αθήνα 1963, σ. 449· Πάπυρος-Λαρούς, τ. 5 (1964)· *Η Μεγάλη Αμερικανική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 7 (1968)· Αρχάγγελος, «Περί Γελοιογραφίας», *Διαβίβω*, τχ. 124 (1985), 41-42· Δ. Χανός, *Το λαϊκό μυθιστόρημα*, Αθήνα 1987, σ. 115· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών*, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Γιάννης Μπάλης), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· Δ. Σαπριανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Γκόρπας, Θωμάς

(Μεσολόγγι, 20 Οκτ. 1935 - Αθήνα, 1 Απρ. 2003), Ποιητής, δημοσιογράφος, εκδότης, δοκιμιογράφος, διορθωτής και επιμελητής βιβλίων, βιβλιοπώλης. Πρωτότοκος γιος της Μαρίας Ιωάννου και του εργοδηγού δημοσίων έργων Σπύρου Γκόρπα. Στη διάρκεια των μαθητικών του χρόνων στο Μεσολόγγι μπεινάει στα γράμματα από τους συμπατριώτες του Γιώργο Φραγκόπουλο και Γιώργο Κότσιρα, πρωτοστατεί στις μαθητικές διαδηλώσεις για την Κύπρο, αποκτά φάκελο στην Ασφάλεια και πρωτεύει, σε μαθητικούς αγώνες, στη δισκοβολία. Με το τέλος των γυμνασιακών του σπουδών (1953), δίνει, χωρίς επιτυχία, εξετάσεις στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, για να πρωτεύσει τελικά στην Πάντειο Σχολή, που εγκαταλείπει σχεδόν αμέσως. Γνωρίζεται με τον συνοπίτη του ποιητή Μίμη Λιμπεράκη και εντάσσεται στην ομάδα του Πρακτορείου Πνευματικής Συνεργασίας (Ορέστης Λάσκος, Πέτρος Κυριακός, Ζωή Καρέλλη, Ντίνος Χριστιανόπουλος, Γιώργος Ιωάννου, Μανόλης *Γιαλουράκης, Λέων Κουκούλας, Γιώργος Γουναρόπουλος, Απόστολος *Μαγλανάκης, Ζέφυρ Δαράκη, Βύρων Λεοντάρης κ.ά.), που είχε ιδρύσει ο Μάριος Βαγιάνος και στεγαζόταν στην οδό Ακομινάτου. Με τους Γιώργο Κατηφόρη, Κώστα Μαραγκουδάκη, Κώστα Γεωργουσόπουλο, Θόδωρο Σταυρόπουλο, ιδρύουν τον Αθηναϊκό Εκδρομικό Σύλλογο (1954), μια μαζική οργάνωση νεολαίας με στόχους δημοκρατικούς και πολιτιστικούς. Την επόμενη χρονιά ο Μίμης Λιμπεράτος τον ανεβάζει στο «πατάρι του Λουμίδη» (χώρος έντονων ζυμώσεων και καθημερινών συναντήσεων ανθρώπων των γραμμάτων, γνωστοί και ως

«Λουμίδιο», που άνθισε στις δεκαετίες 1950 και 1960, στο πατάρι του καφεκοπτείου Λουμίδη). Παράλληλα οργανώνεται στο Σοσιαλιστικό Σύνδεσμο Νέων, πολιτική οργάνωση νέων που συμφωνούσαν με τις αρχές της 4^{ης} Διεθνούς, συμμετέχοντας ενεργά (μέχρι το 1959) στην καθοδήγηση και στη συντακτική ομάδα που εκδίδει το *Δελτίο*, Νέες γνωριμίες, επαφές και στέκια. Γράφει χαρακτηριστικά ο ίδιος: «Η ζωή μου έλαχε να γεμίζει με φανταστικά πράγματα και πρόσωπα. Η συνάντησή μου τον Ιανουάριο του 1955 με τον Λιμπεράτο αποφάσισε για πολλά. Από κοντά ήρθαν τα στέκια και αποφάσισαν για τα υπόλοιπα».

Συμμετέχει με τους Γιώργο Ριζόπουλο και Γιώργο Χατζόπουλο στην έκδοση του πρώτου φύλλου της **Πανσπουδαστικής* (1956), ενώ μέσω του Βύρωνα Λεοντάρη σχετίζεται με την ομάδα του π. *Ο Λογοτέχνης* (Στέφανος και Κίμων Χατζημιχαλάκης, Γιώργης Σαραντής, Γιώργος Σικελιώτης, Ζήσης Σκάρος, Κώστας Κοβάνης, Μανόλης Λαμπρίδης, Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, Ιάσων Ιωαννίδης, Φώτης Ευαγγελάτος κ.ά.), αναλαμβάνοντας συντάκτης και αρχισυντάκτης ύλης (1956-1958). Το 1957 δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα στο π. *Ο Λογοτέχνης* και στην κλαδική εφ. *Εργάτης Τύπου και Χάρτου*, της οποίας αναλαμβάνει επιμελητής ύλης, ενώ εκδίδει την πλακέτα «Σπασμένος Καιρός». Συμμετέχει στο πρώτο τεύχος ως συντάκτης του π. **Κούρος* και ως επιμελητής ύλης του π. *Τέχνη στην Αθήνα* που εκδίδει ο Λεωνίδας Χρηστάκης (1959). Την ίδια χρονιά είναι ο εκδότης και συντάκτης του πρώτου και μοναδικού τεύχους του π. *Ρομμελιώτικη Βίβλα*, όπου δημοσιεύει και το ποίημα «Γο μέλλον σε τολμηρές εικόνες». Συντάκτης και υπεύθυνος ύλης (1960-1961) στις εφ. *Ρομμελιώτικο Ημερολόγιο* και *Αιτωλικά Γράμματα*, όπου δημοσιεύει την ποιητική πρόζα «Ο Μεγάλος Δρόμος». Την ίδια περίοδο συνεταίριζεται με τον Σταύρο Τορνέ στο παλαιοβιβλιοπωλείο «Το Φιλικό», στο Μοναστηράκι, ενώ πρωτοστατεί στην ίδρυση ραδιοφωνικού σταθμού στο Μεσολόγγι και στην επανίδρυση (το 1963) της Ένωσης Μεσολογικών Αθηνών, Μαθητευόμενος συντάκτης, βοηθός αρχισυντάκτη, υπεύθυνος της δεύτερης σελίδας (όπου υπογράφει τη μόνιμη στήλη «Τα πρόσωπα και τα γεγονότα» με το ψευδώνυμο «Ο εραμιστής»), και τέλος, έμμισδος διορθωτής στην εφ. *Ανεξάρτητος Τύπος* για την περίοδο 1961-1962. Στο ίδιο διάστημα και μέχρι το 1965 είναι ένας από

τους ιδρυτές και εμπνευστές της Ομοσπονδίας Κινηματογραφικών Λεσχών, συχνάζει στην πλατεία Βικτωρίας, νέο και μόνιμο στέκι γνωστών ηθοποιών της εποχής, αναλαμβάνει όλα τα φιλολογικά και καλλιτεχνικά σημειώματα στην εβδομαδιαία επιθεώρηση *Καλλιτεχνική*, γράφει στα π. *Φαντασία* και *Ελλάδα*, στις εφ. **Εξπρές* (έως το 1964), *Νίκη* (στη σειρά λογοτεχνικών αναγνωσμάτων με το γενικό τίτλο «Μεγάλα γεγονότα του παλιού καιρού»), **Μεσημβρινή* (έως και το 1966), ενώ προσλαμβάνεται ως συντάκτης στην εφ. *Εξόρμηση* που παρότι έφτασε στο πιεστήριο, ουδέποτε κυκλοφόρησε.

Ταυτόχρονα, συστηματοποιεί την έρευνά του για το λαϊκό τραγούδι, δίνει διαλέξεις στους «Λαμπράκηδες» (Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη), γράφει τα σενάρια στο ντοκιμαντέρ «Βλάχικος γάμος» (1964) και στις ταινίες «Ένα κορίτσι αλλιώτικο» και «Τι κι αν γεννήθηκα φτωχός», όπως και τους στίχους των τραγουδιών της δεύτερης ταινίας (1967). Παράλληλα συνεργάστηκε με τον Κώστα Φέρρη, στην πρώτη εκδοχή του σεναρίου της ταινίας «Ρεμπέτικο». Συμμετείχε στις «Τετάρτες», εβδομαδιαίες συναντήσεις στο ιατρείο του φίλου του ποιητή Θανάση Κωσταβάρα, όπου γνωρίζεται με τον Μάριο Χάκκα και ξανασμίγει με τους Λεοντάρη, Μαρκίδη, Λυκαρδόπουλο, Δαρδίκη, Ευαγγελιάτο, Λαυραντώνη, Κακοιλιδη, Ιωαννίδη κ.ά. Παρά τις ατέρμονες συζητήσεις, οι σχεδιασμοί για έκδοση λογοτεχνικού περιοδικού δεν καρποφορούν.

Την εποχή εκείνη (1966) κυκλοφορούν οι *Σημειώσεις Ιστορίας Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* από παραδόσεις του στη Δραματική Σχολή Θεάτρου Κινηματογράφου του Σωματείου Ηθοποιών Κινηματογράφου, όπου διδάσκει κατά την περίοδο 1965-1969 το μάθημα «Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και Αγωγή Λόγου». Εκδίδεται η δεύτερη ποιητική του συλλογή *Παλιές ειδήσεις* (Δεκ. 1966). Στη διάρκεια της απριλιανής δικτατορίας εργάζεται στις εφ. *Νέα Πολιτεία* (έως το 1970) και *Ομάδα* (έως το 1972), γράφει στο καινούργιο π. *Θησαυρός*, αναλαμβάνει σύμβουλος έκδοσης της *Αντι-ανθολογίας* του Δημήτρη Ιατρόπουλου και γραμματέας της Πανελληνίας Καλλιτεχνικής Έκθεσης της Διεύθυνσης Καλών Τεχνών του υπουργείου Πολιτισμού, έχοντας την ευθύνη των καταλόγων των εκθέσεων για τα έτη 1973 και 1975. Την πενταετία 1975-1980 ζει σχεδόν μόνιμα στο Παρίσι, συνεργαζόμενος παράλληλα ως ανταποκριτής με το π. *Πολιτικά Θέματα* (έως το 1978).

Γράφει επίσης στο π. *Ελληνική Ναυτιλία* (έως το 1977) και στις τοπικές εφ. *Μεσολογγίτικα Χρονικά* και *Έξοδος*. ενώ το 1979 εκπροσωπεί την Ελλάδα στο πρώτο Διεθνές Φεστιβάλ Ποιητών, στην Όστια της Ρώμης, Κυκλοφορεί το 1981 τη δίτομη ανθολόγηση, με εισαγωγή και βιογραφικά σημειώματα, υπό τον τίτλο *Περιπετειώδες κοινωνικό και μαύρο νεοελληνικό αφήγημα* (1850-1950), παράλληλα συνεργάζεται με πολλούς εκδοτικούς οίκους (Οδυσσεάς, 1980· Νεφέλη, 1981· Σηλιώτης, 1982· Κάκτος, 1983 και 1988-1990· Δελιθανάσης, ως υπεύθυνος για την περίοδο 1990-1996· Γαβριηλίδης, 1996-1997), όπου προτείνει, παρουσιάζει, μεταφράζει και επιμελείται διβλία Ελλήνων και ξένων. Ταυτόχρονα δραστηριοποιείται και ο ίδιος εκδοτικά με το *Πανόραμα* (1981-1983) και στη συνέχεια τις εκδόσεις «Έξοδος» (1983-1987). Μια έντονη δημιουργική περίοδος για τον Θωμά Γκόρπα που δημοσιεύει ποιήματα, δίνει συνεντεύξεις, συνεργάζεται με θεατρικές ομάδες, συμμετέχει σε τηλεοπτικές εκπομπές για θέματα τέχνης, πολιτισμού και διβλίου, γράφει σειρά άρθρων για το ρεμπέτικο στο π. *Μουσικά Θέματα* (1982-1983), κείμενα στα π. *Ιχθυετής* (1987-1990), *Ιδεοδρόμιο*, **Αντί*, στην εφ. *Κυριακάτικη Φωνή* (1983-1984), στο π. *Παρουσία* (1999-2002) κ.ά. Την ίδια εποχή ο συνδέτης Γιάννης Μαρκόπουλος παρουσιάζει μελοποιημένα ποιήματά του στο θέατρο του Λυκαβηττού (1987).

Το 1994 παντρεύεται με την Άρτεμη Θεοδωρίδου με την οποία απέκτησε δυο γιους, τον Σπύρο (1994) και τον Νέστορα (1998). Πέραν μεγάλου μέρους του χρόνου στην Αίγινα, όπου εγκαθίσταται το 1991. Ταξιδιομει πυρετωδώς το αρχείο του: «Αγωνίζομαι να ξεκαθαρίσω χαρτιά και διβλία, το παρελθόν μου και το μέλλον μου, Πετώ κάθε τόσο μια φακέλους άδειους» (ημερολογιακές σημειώσεις, 21 Οκτ. 1999). Λιγοστές οι τιμητικές εκδηλώσεις που ευτύχησε εν ζωή, με κυριότερη της Ένωσης Λιτωλοκακαρνάνων Λογοτεχνών (Δεκ. 2001) και του π. *Παρουσία* (αρ. τχ. 18, Οκτ.-Δεκ. 2001). Στην πρώτη επέτειο του θανάτου του, ο δήμος της γενέτειράς του τίμησε «τον ασυμβίβαστο Μεσολογγίτη δημιουργό» με αναμνηστική πλάκατα.

Το έργο του, πέραν της ποίησης, περιλαμβάνει ανθολόγηση, μελέτες και κριτικά δοκίμια για την πεζογραφία, την ιστορία της λογοτεχνίας, τη λαογραφία, τα εικαστικά, το θέατρο, Δημοσιεύει γραπτά του πολλές φορές ανυπόγραφα, συχνά με τα αρχικά του ονόματός του και κάποτε με τα ψευδώνυμα.

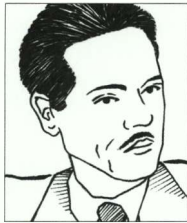
νυμα: «Γεράσιμος Γέρμας», «Σπύρος Κατσιδόλης», «Ιβύκος», «Φιλέλλην».

Μέλος της Ένωσης Συντακτών Αθηναϊκού Τύπου (1965), της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (1969) και του Συλλόγου Εκδοτών Βιβλιοπωλών. Μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (1972), και ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων (1981).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θωμάς Γκόρμας», αφιέρωμα στο π. Μανδραγόρας, τχ. 33 (Απρ. 2005), 31-111 (επιμ. Άρτεμις Θεοφορίδου-Γκόρμα).

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ

Γκράβαλης, Αθανάσιος

(Κυδωνίες/Αϊθαλί, 13 Μαρτ. 1890 - Μυτιλήνη, 1974). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Μαθητεύσε στην περίφημη «Ακαδημία» Κυδωνιών. Άρχισε να δημοσιογραφεί από 17 ετών στέλνοντας ανταποκρίσεις στην εφ. *Λαϊκός Αγών* (1911-1913, 1920) του Α. Σαμαρίδη, στη Μυτιλήνη. Για τρία χρόνια (1911-1914) υπηρέτησε ως δάσκαλος στα Μοσχονήσια, τοποθετημένος από τον μητροπολίτη Κυδωνιών Γρηγόριο. Το 1915, στον πρώτο διωγμό, κατέφυγε στη Μυτιλήνη όπου η παρουσία του στους δημοσιογραφικούς κύκλους, που τότε κυριαρχούσαν στην πνευματική ζωή της πόλης, έγινε έντονη με τα φλογερά άρθρα του για τον επαναπατρισμό των προσφύγων. Ξαναγύρισε στη γενέτειρά του το 1918, με την παλιννόστηση, χωρίς να διακόψει τη συνεργασία του με τις εφημερίδες της Μυτιλήνης, στην οποία εγκαταστάθηκε οριστικά μετά το 1922 και την αγάπησε σαν δεύτερη πατρίδα του. Εργάστηκε στις περισσότερες εφημερίδες του νησιού ως αρθρογράφος και σχολιαστής, εκδίδοντας και αρκετές δικές του: *Προσφυγική Φωνή* (1923-1926), *Αστραπή* (1927-1928), *Δράσις* (1932, 1935-1936), **Φως* (1934-1944). Η τελευταία ήταν η μοναδική που κυκλοφορούσε κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ως *Κυδημερινή Πολιτική Εφημερίς Εθνικοσοσιαλιστικών Αρχών*. «Έχουμε – σημειώνει ο ιστοριοδίφης Αντώνης Πλάτων – δυστυχώς το προνόμιο καθ' όλην τη διάρκεια της Κατοχής εδώ στη Λέσβο να διαθέτουμε φιλοναζιστική εφημερίδα. Ο Αθ. Γκράβαλης, βενιζελικός, προσφυγόπατρας, λαϊκός, τώρα είναι ναζι-

στής, υμνεί το Χίτλερ και θαυμάζει τα Γερμανικά όπλα». Για το Θανάση Γκράβαλη (αυτό το σπουδαίο δημοσιογράφο) αυτή η περίοδος είναι η μαύρη κηλίδα της ζωής του». Το *Φως* έβγαλε το τελευταίο φύλλο στις 9 Σεπτεμβρίου 1944, το θράδυ της ίδιας μέρας οι Γερμανοί φεύγανε από τη Λέσβο, την επομένη το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) έκλεινε τον Γκράβαλη στη φυλακή, αλλά λίγο μετά θυ αρθρογραφεί στην εφ. **Στέμμα. Επίσημον Όργανον του Εθνικού Κόμματος των Χιτών* (1945-1974, με διακοπές). Πολιτικά ευμετάβολος, ξεκίνησε ως οπαδός των Φιλελευθέρων και αργότερα ακολούθησε το Λαϊκό Κόμμα και την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), της οποίας μάλιστα θα διευθύνει την εφ. *Λεσβιακός Αγών* (1958-1960).

Ο Γκράβαλης ήταν χειμαρρώδης στα κείμενά του και λαμπρός ρήτορας. Το 1930 με προτροπή του Στρατή *Μυριθήλη τύπωσε τις *Σπασμένες Κολώνες*, με 42 αφηγήματα εκ των οποίων 12 μεταφέρθηκαν στο βιβλίο *Της ματζουράνας το χάλασμα και άλλα αφηγήματα*, που τυπώθηκε το 1988. Τρία από τα αφηγήματα αυτά είχαν ήδη δημοσιευθεί στο δεύτερο τεύχος του π. *Τετράδιο* το 1945, ανάμεσα στους εκδότες του οποίου ήταν και ο μυτιληνιός Αντώνης Βουσβούνης. «Ο Αθανάσιος Γκράβαλης είναι μια δύναμη της αιολικής πεζογραφίας κι ένας χρονικογράφος του Αϊθαλιού [...]. Η τεχνική του είναι ασήμαντη, μα το τυλίγει ένα αίσθημα, άλλοτε αδρά τρυφερό κι άλλοτε οργανωμένο γι' αυτή τη χαμένη πατρίδα του και τους ανθρώπους της, και μια δραματική λιτότητα σε περιεχόμενο και ύφος, εξαιρετικά σημαντική», σημειώνονται ανυπόγραφα, ανάμεσα σε πολλά που προηγούνται των αφηγημάτων του. Συνέχεια δεν υπήρξε, όπως και στην περίπτωση της παρουσίας του ως ποιητή στο **Μικρασιατικόν Ημερολόγιον* (Σάμος, 1907-1918) της Ελένης *Σβορώνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αθανάσιος Γκράβαλης», π. *Τετράδιο*, τ. Α', τετράδια 1-3 (1945). Αθ. Γκράβαλης, *Της ματζουράνας το χάλασμα*, Αθήνα, εκδ. Στιγμή, 1988, σ. 89-94 (βιογραφικό σημείωμα). Κ. Σταματίου, «Της ματζουράνας το χάλασμα», εφ. *Τα Νέα*, αρ. φ. 13400, 15 Απρ. 1989. Κ.Γ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από μυτιληνίους αλλού (1940-1988)*, Συγγραφικά ψευδώνυμα μυτιληνίων (1800-1988), Συμβολή πρώτη, Μυτιλήνη 1989. Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 209. Κ.Γ. Μίσσιος, «Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών», τ. Β', Μυτιλήνη 1998, σ. 60-61.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Γκρέκο, ο ήρωας των γηπέδων

Αθήνα 1959, αρ.τχ. 1-72. Εκδότης: Γενικές Εκδοτικές Επιχειρήσεις Ο.Ε. Διεύθυνση: Στ. *Ανεμοδουράς. Συγγραφέας: Γιώργος Μαρμαρίδης, Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,7 εκ. Τιμή: 2 δρχ. Εξώφυλλο: έγχρωμο. Οπισθόφυλλο: αρχικά κόμικς συνεχείας και στη συνέχεια φωτογραφίες ποδοσφαιρικών ομάδων. Μαζί με τα τεύχη δίνονταν εικόνες γνωστών ποδοσφαιριστών της εποχής.

Ο πολυγραφότατος Γιώργος Μαρμαρίδης εμπνεύστηκε έναν μικρό ήρωα του αθλητικού χώρου, ένα ελληνόπουλο με τεράστιο ταλέντο στο ποδόσφαιρο: τον Κώστα Γεωργίου, που οι βραζιλιάνοι φίλαθλοι αποκαλούσαν «Γκρέκο». Ήταν παίκτης της Τόρεντ, της μιας από τις δυο μεγάλες ποδοσφαιρικές ομάδες του Σαν Πάολο της Βραζιλίας (η άλλη ήταν η Μποταφόγκο).

Ο νεαρός Έλληνας ήταν φοβερά δεξιότεχνος και είχε χαρακτηριστεί σαν «το μεγαλύτερο ποδοσφαιρικό ταλέντο που γέννησε ποτέ η χώρα του ποδοσφαίρου Βραζιλία». Συμπαίκτης στην Τό-

ρεντ αλλά και πιστός φίλος του ήταν ο Ινδιάνος Ίντσου Να Τιάρ Λαμάτα ή «ο Γενναίος Αετός με την Τρυφερή Καρδιά», που οι φίλοι του αποκαλούσαν απλά «Σιου». Έπαιζε κεντρικός οπισθοφύλακας και δεν μπορούσε να τον περάσει κανένας αντίπαλος κυνηγός, όσο καλός τεχνίτης και να ήταν. Είχε ακόμα ένα χαρακτηριστικό: όταν τύχαινε να χτυπήσει στο κεφάλι, έπαιρνε την μπάλα και ορμούσε στο αντίπαλο τέρμα με τέτοια δύναμη που κανένας δεν μπορούσε να τον σταματήσει. Τότε το γκολ ήταν πια σίγουρο. Αυτό το παράδοξο γεγονός εκμεταλλευόταν συχνά ο Γκρέκο, όταν η ομάδα κινδύνευε να χάσει: έβρισκε κάποιον τρόπο και χτυπούσε το κεφάλι του Σιου, και η κατάσταση άλλαζε αμέσως προς το καλύτερο. Συμπαίκτης τους ήταν και ο Βελούδινος, επιθετικός παίκτης της ομάδας, νεαρό παιδί, επίσης ελληνικής καταγωγής. Το παίξιμό του δεν ήταν ιδιαίτερα τεχνικό. Τον χαρακτήριζε κυρίως η μεγάλη δύναμη και η δυνατότητα που είχε να σκοράρει από μεγάλη απόσταση. Ο εύθυμος τύπος του έργου ήταν ο Νίνο Ζανίνο, αστυνομικός που έχει προσληφθεί από την ομάδα για να προστατεύει τον Γκρέκο και την παρέα του από κάθε κίνδυνο. Έπερτε όμως συχνά σε γκάφες που διασκέδαζαν τον αναγνώστη.

Ο Γ. Μαρμαρίδης περιέγραφε με ιδιαίτερη ζωτικότητα συνταρακτικές αναμετρήσεις ομάδων που αγωνίζονταν στο σκληρό βραζιλιάνικο πρωτάθλημα. Αναφερόταν σε πραγματικές ομάδες και σε διάσημους ποδοσφαιριστές της εποχής, ενσωματώνοντας στην όλη εξέλιξη και τους μυθιστορηματικούς ήρωές του. Και αυτό ήταν κάτι που ενθουσίαζε πολλούς μικρούς ποδοσφαιρόφιλους αναγνώστες του επιτυχημένου αυτού περιοδικού. Ο Γκρέκο και η παρέα του έκαναν ξανά την εμφάνισή τους το 1970, στο περιοδικό *Ζαγκόρ* της ίδιας εκδοτικής εταιρείας, που δημοσίευε εικονογραφημένες περιπέτειες (κόμικς) ξένης προέλευσης, είχε έγχρωμο εξώφυλλο και δίχρωμη εσωτερική εκτύπωση.

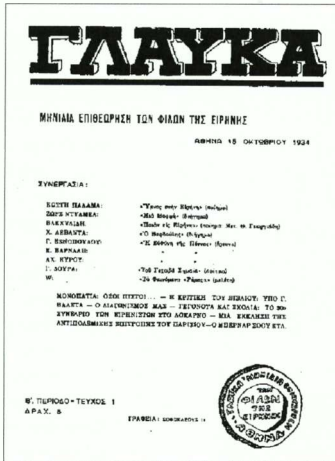
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - διβλίο*, Αθήνα 1991· Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία και κόμικς*, Αθήνα 1998· Ν. Ζωϊπούλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Γλαύκα

Μηνιαία Επιθεώρηση των Φίλων της Ειρήνης. Αθήνα, αρχικά κυκλοφόρησε το 1928, περ. Α' και στη συνέχεια, την περ. Β', ως εξής: αρ. τχ. 1 (15 Οκτ. 1934), αρ. τχ. 2 (Νοε. 1934), αρ. τχ. 3/5 (Δεκ. 1934 - Φεβρ.<.> 1935) και αρ. τχ. 6 (Μαρτ. 1935). Ιδρυτής-διευθυντής: Βασ. *Λαμπρολέσθιος. Διευθυντής σύνταξης: Αρ. Αγγελίδης. Άλλος υπότιτλος: Μηνιαία Φιλολογική και Καλλιτεχνική Επιθεώρηση. Μηνιαία, δεκαεξασέλιδη, δισηλίη, διαστάσεων 24x17 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού 1 δολ. Τυπογραφικά καταστήματα: Π. Βαρβαρέσος. Σωκράτους 35, Πειραιώς. Γραφεία: Σοφοκλέους 13, Αθήνα.

Με τον τίτλο «Όσοι πιστοί...» στη στήλη «Μονοπάτια», και με υπογραφή «W» –κατά τον Δημ. Γιατράκο: «Κι όταν διηύδυσε το περιοδικό Γλαύκα σε κανένα τεύχος δε φάνηκε με την υπογραφή του»-, ο Λαμπρολέσθιος, προσδιορίζει τους στόχους του περιοδικού: «ο ωραίος ιδεολογικός δρόμος που ακολουθεί από σήμερα η Γλαύκα την υποχρεώνει να στραφεί προς τους ΝΕΟΥΣ γιατί αυτοί κυρίως πρέπει να νιώσουν περισσότερο το βαθύτερο σκοπό που έχει η αντιπολεμική μας αυτή προσπάθεια. [...] Το περιοδικό αυτό δεν ανήκει σε καμία πολιτική παράταξη. Θάταν μεγάλο σφάλμα ή αποκοιτία να ανακατέψουμε κοινωνικά ζητήματα και να σαλαμπούσουμε την πνευματική αυτή διαφωτιστική προσπάθεια που θα περιοριστή αυστηρά, απόλυτα και καθαρά στην αντιπολεμική ιδέα. Εμείς θα εργαστούμε με βάση την πνευματική συνεργασία των λαών». Τα κείμενα, στο σύνολό τους αναφέρονται στην ειρήνη, τα σχόλια του διευθυντή καιστικά, οι έρευνες ενδιαφέρουσες. Στους συνεργάτες, με πρωτότυπα και μεταγλωτισμένα κομμάτια, συγκαταλέγονται και οι Κωστής *Παλαμάς, Θ. Γεωργιάδης, Γ. *Βαλέτας, Χρ. *Λεβάντας, Γ. Δούρας, Σ. Σκίπης, Γ. Αδάνας, Ν. Χαντζάρας, Στ. Δάφνης, Νικ. Μωράκης, Ν. Βελιώτης, Γιάννης Σκαρίμπας κ.ά., ενώ σε έρευνα με θέμα «Η ευδυνία της πέννας» απαντούν οι Π. Νιρβάνας, Ν. *Καρθούννης, Τέλλος Άγρας, Αλ. Λιδωρίκης, Σπ. *Μελάς, Γαλάτεια

Καζαντζάκη, Γρ. *Ξενόπουλος, Αχ. *Κύρου, Κ. *Βάρναλης και άλλοι.

Αλλά φαίνεται ότι τα φιλειρηνικά έντυπα –και τότε– δεν μπορούσαν να ζήσουν, παρά «βίον βραχύτατον». Έτσι η Γλαύκα τερμάτισε γρήγορα την πορεία της. Πρόκειται για μια πρωτοποριακή –ως προς τον στόχο της– έκδοση και γι' αυτόν τον λόγο θα πρέπει, να μνημονεύεται. Δεν σώζονται αντίτυπά της σε δημόσιες βιβλιοθήκες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1934-1935), ΕΒΕ (1934), Ιδιωτική συλλογή Λάκη Παπαστάθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ'α 1118, σ. 160' Δ.Στ. Γιατράκος, *Ο ποιητής Λαμπρολέσθιος. Μελέτη*, Πειραιώς 1945, σ. 7' Κ. Μίσιος, «Τα λεσβιακά περιοδικά από το 1877 έως το 1940», π. *Τα Ψαρά*, τχ. 52-54 (Οκτ.-Δεκ. 1984), 33-36' του ίδιου, «Βασίλης Λαμπρολέσθιος. Ο ποιητής της οδύνης και της μοναξιάς», στο *Μυτιλήνιοι λόγιοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 325-329.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Γληνός, Δημήτρης Α.

(Σμύρνη, 1882 - Αθήνα, 1943). Παιδαγωγός, φιλόσοφος, συγγραφέας και πολιτικός. Κορυφαία φυσιογνωμία του εκπαιδευτικού δημοτικισμού και του ελληνικού μαρξισμού. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1899-1905) και στα Πανεπιστήμια Ιέννας και Λειψίας (1908-1911), όπου ήρθε σε επαφή με τις σοσιαλιστικές ιδέες. Επιστρέφοντας στην Αθήνα δραστηριοποιήθηκε στον Εκπαιδευτικό Όμιλο. Την περίοδο 1911-1926 αγωνίστηκε από διάφορες δημόσιες θέσεις για την υλοποίηση των εκπαιδευτικών στόχων του δημοκρατικού κινήματος. Μετά το 1926 προσέγγισε σταδιακά το ΚΚΕ. Εκλέχτηκε βουλευτής το 1936. Διώχτηκε από τα καθεστώτα του Ι. Κονδύλη και του Ι. Μεταξά. Στη διάρκεια της Κατοχής εκλέ-

χτηκε στο Πολιτικό Γραφείο του ΚΚΕ και έγραψε το ιδεολογικό μανιφέστο του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Η εισαγωγή του πρόταξε στη δική του μετάφραση του πλατωνικού *Σοφιστή* (1940). θεωρείται μνημείο της νεοελληνικής γραμματείας.

Ο νεαρός Γληνός συνεργάστηκε τακτικά με έντυπα της Σμύρνης (έως το 1908), δημοσιεύοντας κυρίως λογοτεχνικά, φιλολογικά και παιδαγωγικά κείμενα. Κατά την περίοδο 1907-1912 εμφανίζονταν σποραδικά μεταφράσεις του από ποιήματα στο π. Ο **Νουμάς*. Είχε το συντονισμό της έκδοσης του π. **Αγωγή* (1915) και του **Δελτίου του Εκπαιδευτικού Ομίλου* από το 1912. Καθοριστική υπήρξε η συμβολή του στο παιδαγωγικό π. *Εργασία* του Μ. Παπαμαύρου (1923-1925). Ως διευθυντής της επιδεώρησης **Αναγέννηση* (1926-1928) και του παραρτήματός της *Σχολική Πράξη*, δημοσίευσε σημαντικές κοινωνιολογικές μελέτες. Στη συνέχεια εξέδωσε το π. *Νέος Δρόμος* (1928-1929), όργανο του διασπασμένου Ομίλου. Τη δεκαετία του 1930 έγινε συνεργάτης των **Νέων Πρωτοπόρων*, ενισχύοντας το ιδεολογικό σπλοστάσιο του περιοδικού και έγραψε πολλές επιφυλλίδες και μαχητικά κείμενα για την εφημερίδα του ΚΚΕ **Ριζοσπάστης* (1934-1936). Αρθρογράφησε με ψευδώνυμο στη *Σχολικήν Εφημερίδα* των Κ.Δ. Σωτηρίου και Μ. Παπαμαύρου. Κατά καιρούς συνεργάστηκε με εφημερίδες, γράφοντας σε συνεχείς κείμενα επίκαιρου πολιτικού σχολιασμού: **Νέα Ελλάς* (Μάρτ.-Απρ. 1914) του Θαλή *Κουτούπη, **Ακρόπολις* (Ιούν. 1929), **Νέος Κόσμος* (1935-1936). Απασχολήθηκε στη σύνταξη του *Μεγάλου Λεξικού* του Δημητράκου, καθώς και στα π. Η **Φωνή του Βιβλίου* και Ο **Θησαυρός των Παιδών*, ενώ διετέλεσε και διευθυντής της σειράς «Παιδική Βιβλιοθήκη» του ίδιου εκδότη (1930-1934). Συνέταξε λήμματα για το *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν* του Ελευθερουδάκη (τ. 7 και 8, 1929 και 1930). Ιδρυτής του Εκπαιδευτικού Συνδέσμου των Λειτουργών της Μέσης Εκπαίδευσης (Φεβρ. 1915). Μετείχε στη Δημοκρατική Ένωση του Αλ. Παπαναστασίου (έως το 1926). Σύμβουλος του Συνδέσμου Ελληνίδων υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας. Διετέλεσε μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, της World Federation of Education Associations, της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών. Το όνομά του φέρουν δρόμοι σε διάφορες

πόλεις, αρκετές κινήσεις και σύλλογοι στον χώρο των εκπαιδευτικών, αμφιδέατρο του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Δ. Γληνός<,>], «Γληνός (Δημήτριος)», *Κοινωνιολογικών και Πολιτικών Λεξικών* (Ανεξαρτήτου). Αθήνα 1933-1935, σ. 868-870· Τ. Βουρνός, *Δημήτρης Γληνός: ο Δάσκαλος του Γένους* [1960], Αθήνα 1975· Φούλα Χατζηδάκη, «Δημήτρης Γληνός», *Νέα Εστία*, τχ. 1187 (Χριστούγεννα 1976), 198-203· Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, *Δημήτρης Γληνός: 100 χρόνια από τη γέννησή του*, Αθήνα 1983· Φιλοσοφική Σχολή Παν/μίου Ιωαννίνων, *Δημήτρης Γληνός: παιδαγωγός και φιλόσοφος*, Αθήνα 1983· Φ. Ηλιού, «Εισαγωγικό σημείωμα», στο Δ. Γληνός, *Απαντα*, τ. Α', Αθήνα 1983, σ. ια'-λη'· Α. Γληνός, «Από τον Μυστηριώδη στον Λένιν: μερικοί προβληματισμοί του νεαρού Δημήτρη Γληνού», *Ριζοσπάστης/7 Μέρης Ριζοσπάστης*, 12 Οκτ. 1986· Φ. Ηλιού, «Δημήτρης Γληνός: από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην κοινωνική επανόρθωση», *Τα Νέα*, 8 Φεβρ. 2000· Marie Eliou, «Dimitri Glinos (1882-1943)», *Prospects* XXI(1): 3-4 (2000), 559-574. διαθέσιμο στο www.ibe.unesco.org: [Γιώργος Δ. Μπουμπούς], «Δημήτρης Γληνός», (2003) διαθέσιμο στο www.upatras.gr/GlinosFoundation/: Κ. Μαυρέας – Γ.Δ. Μπουμπούς (επιμ.), *Στη μνήμη Δημήτρη Α. Γληνού* [1946], Αθήνα 2003· Ελένη Ζούζουλα – Κώστας Θερινός, «Δημήτρης Γληνός: ο αγωνιστής δάσκαλος, ο ριζοσπάστης παιδαγωγός», *Αντιεπτάδια της εκπαίδευσης*, τχ. 68-69 (Δεκ. 2003 - Φεβρ. 2004), 37-46. Αφερόματα περιοδικών: *Κομμουνιστική Επιδεώρηση*, Ιαν. 1944· *Ελευθερα Γράμματα*, τχ. 32-33 (21 Δεκ. 1945)· *Επιδεώρηση Τέχνης*, τχ. 119-120 (Νοε.-Δεκ. 1964)· *Διαβάζω*, τχ. 61 (26 Ιαν. 1983)· *Θέματα Παιδείας*, τχ. 15-16 (Σεπτ. 2003 - Φεβρ. 2004).

ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΣ

Γλωσσού

«Εγώ μια η Γλωσσού Μακεδονίας - Θράκης / εφημερίς πολιτικοσατυρική / που γράφει για την ηδίκη / στον μήνα εκδίδεται τετράκις». Θεσσαλονίκη, 16 Ιαν. 1925 - 1931<,>. Διευθυντής: Ευριπίδης Σ. Πουλίδης, κωνσταντινουπολίτης τυπογράφος. Έμμετρη, εικονογραφημένη, τετρασέλιδη / δισέλιδη, δίσηλη, μικρού σχήματος (διαφόρων διαστάσεων). Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 50 δρχ. προσηλυτίες, Τυπογραφείο «Νεολόγου».

Το δηκτικό ύφος της και η αθυροστομία της την οδήγησαν πολλές φορές στα δικαστήρια και κάποτε σε καταδίκες, είχε όμως εξασφαλίσει την υποστήριξη του κοινού. Τη στοιχειοθετούσε ο εκδότης της, που ασπίριζε τα κοινωνικά ζητήματα και αγωνίστηκε για την ηδίκη.

Διαφήμιζε ότι «κυκλοφορεί σε 10.000 αντίτυπα». Συνεργάστηκε ωστόσο με άλλες σατιρικές εφημερίδες, όπως τον Ιανουάριο 1928 όταν ενώθηκε με τη νέα σατιρική εφ. Σατάν σε κοινή εκτύπωση (η σ. 1 του τετρασέλιδου ήταν της μιας εφημερίδας και η σ. 4 της άλλης), με αντίστοιχους τίτλους: Σατάν-Γλωσσού ή Γλωσσού-Σατάν. Η κοινή έκδοση συνεχίστηκε έως τα μέσα Οκτωβρίου, όταν η κάθε εφημερίδα αυτονομήθηκε. Δεν είναι εξακριβωμένο πότε ακριβώς σταμάτησε η κυκλοφορία της εφ. Γλωσσού. Πάντως, τον επόμενο χρόνο αναφέρεται η έκδοση εφημερίδας με τον διπλό τίτλο Γλωσσού-Φασαρίας, χωρίς να τεκμηριώνεται από την ύπαρξη συγκεκριμένου φύλλου. Προφανώς πρόκειται για προσπάθεια νέας συνεργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (11 φ. του 1926).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Χατζόπουλος, *Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης*, επιμ. Μαν. Κανδύλακης, Θεσσαλονίκη 1988· Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 369-373.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Γνώμη

Αθήνα, 28 Νοε. 1872 - 2 Δεκ. 1876, έτ. Α' - Ε', αρ. φ. 47-204 (πρωτοκυκλοφόρησε ως *Κέρβερος*, Αθήνα, 20 Απρ. - 20 Νοε. 1872, αρ. φ. 1-46). «Συντάκτης»: Κ.Δ. Σακελλαριάδης. Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δί-στηλη, διαστάσεων 30x21 εκ., δεν είχε τακτική κυκλοφορία. Το 1876 ανήγγειλε προσεχή κυκλοφορία τέσσερις φορές την εβδομάδα, αλλά αυτό δεν πραγματοποιήθηκε. Ετήσιες συνδρομές: για την Αθήνα 12 δρχ., για την επαρχία 14 δρχ. και για το εξωτερικό 28 δρχ· τον Φεβρ. 1874 οι συνδρομές εξωτερικού έγιναν 20 φρ., τον Ιουλ. 1875 του εσωτερικού 16 δρχ. και του εξωτερικού 24 δρχ., ενώ τον Ιαν. 1876 για τα «δημόσια εταιρικά γραφεία» 28 δρχ. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο Δ. Καρακατσάνη, κατόπιν όμως άρχισε να αλλάζει συνεχώς τυπογραφεία με τελευταίο της «Γνώμης», όπως οδον τη Δημαρχία.

Ο Σακελλαριάδης ήταν από τη Στεμνίτσα και στην εφημερίδα του δημοσίευε πάρα πολλές ειδήσεις για θέματα του νομού Τριπόλεως και ειδικότερα για χωριού του. Δίνει έτσι διπλή εικόνα τοπικής και αθηναϊκής εφημερίδος. Η ύλη περιλάμβανε συνήθως ένα κύριο άρθρο, τις στήλες «Τηλεγραφήματα», «Διάφορα», «Εξωτερικά» και πολλά άτιτλα σχόλια μαζί με ειδήσεις και περιεργα, που αναδημοσιεύονται από πολλές ελληνικές και ξένες εφημερίδες. Δημοσιεύονται, επίσης, πολλές κρατικές καταχωρήσεις και ισολογισμοί. Περιχει, τέλος, και ελάχιστα επικρατικά στιχουργήματα, καθώς δεν δείχνει ενδιαφέρον για πνευματικά και καλλιτεχνικά ζητήματα.

Παρακολουθεί τη πολιτική ζωή του τόπου, επικρίνοντας τις κυβερνήσεις Επαμ. Δεληγιώργη, Δημ. Βούλγαρη και Αλεξ. Κουμουνδούρου και επαινώντας πρόσωπα, όπως τον Κ. Λουβάρδο, τον Χ. Τρικούπη και τον Δ. Ράλλη. Πληροφορεί συστηματικά για τη ζωή των βασιλέων, ενώ το 1873 με τον υπότιτλο «Πρέπει να καθαρισθή η Αυλή» (αρ. φ. 56-72) τονίζει την ανάγκη εκκαθάρισης της βασιλικής αυλής. Πολλά δημοσιεύματα αναφέρονται στο λαυρεωτικό ζήτημα, στη δίκη των «Στηλιτικών», σε εκπαιδευτικά θέματα. Στις προτάσεις της περιλαμβάνονται η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων και η ανάγκη πολεμικής προετοιμασίας της χώρας για να εκμεταλλευτεί την κατάσταση του σερβο-οθωμανικού πολέμου (Ιουλ. 1876). Τυχόν συνεργάτες δεν είναι γνωστοί.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Γνώμη

Λευκωσία, 2 Ιουν. 1968 - 28 Ιουλ. 1973 και 16 Αυγ. 1976 - 20 Δεκ. 1976, αρ. φ. 1-433 και 1-504. Εκδότης: «ΠΥΡΣΟΣ Ltd». Υπότιτλος (από Ιαν. 1973): *Καθημερινή Εφημερίδα των Ελευθέρων Ανδρώπων*. Εβδομαδιαία, δεκαέξι σελίδων, πεντάστηλη, διαστάσεων 38,5x27,5 εκ. (αρχικά), δωδεκασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 43,5x29 εκ. (από Μαρτ. 1969) και, τέλος, καθημερινή, εξασέλιδη, οκτάστηλη, διαστάσεων 54,5x39,5 εκ. (από Ιαν. 1973). Τιμή φύλλου: 20 μιλς και 25 μιλς από Ιαν. 1973. Συνδρομές: εσωτερικού 1,5 κυπριακές λίρες, Ελλάδας 3,5 κυπρ. λ. και Ευρώπης 4 κυπρ. λ.. Τυπώνταν στο τυπογραφείο «ΘΕΟΠΡΕΣΣ Ltd».

Οι σκοποί και οι επιδιώξεις παρουσιάζονται στο πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Η Νέα Έπαλξις» που δημοσιεύεται στο πρώτο της φύλλο: «Η “Γνώμη” φιλοδοξεί να αποτελέσει σταθμόν εις την ιστορίαν της Κυπριακής δημοσιογραφίας. Πιστεύομεν εις την δημοκρατίαν και εις τον δημιουργικόν διάλογον. Αι στήλαι μας θα φιλοξενούν τις απόψεις των ελευθέρων ανδρώπων, έστω και αν δεν συμφωνούν με την γραμμήν μας. Επιδιώκομεν την πλήρη και αντικειμενικήν διαφώτισιν του λαού επί όλων των προβλημάτων, τα οποία αντιμετωπίζει η πατρίς μας. Ο λαός, όμως, πρέπει να γνωρίση τα δικαιώματα και τα καθήκοντά του. Επιτελείον εκλεκτών συνεργατών θα προσφέρουν αμισδί τας γνώσεις και την πείραν των διά την πνευματικήν, πολιτικήν και κοινωνικήν άνοδον του λαού· διότι δημοκρατία και αμάθεια είναι έννοιαι εντελώς ασυμβίβαστοι».

Αποτελέσει εκφραστικό όργανο της Δεξιάς και ιδιαίτερα της ενωτικής παράταξης. Επανεφέρε το αίτημα για την Ένωση με την Ελλάδα, αντιστρατεύθηκε την πολιτική του προέδρου Μακαρίου και καταφέρθηκε κατά των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Ενδεικτικό της θέσης της είναι το άρθρο του καθηγητή της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Ι.Ν. Θεοδωρόπουλου με τίτλο «Ο Νόμος της Ιστορίας μίαν λύσιν γνωρίζει: ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ». Αργότερα υποστήριξε τον ΔΗΣΥ (Δημοκρατικός Συναγερμός).

Περιλάμβανε πλούσια αρθρογραφία και σχολιογραφία, σελίδες για τον τουρισμό, φιλολογικά και πολιτιστικά θέματα, πολιτικές αναλύσεις, σελίδες για τη νεολαία, τη γυναίκα και τον αθλητισμό, καθώς και μελέτες από έλληνες πανεπιστημιακούς. Ένας από τους κύριους αρθρογράφους της ήταν ο γιατρός Τάκης Ευδόκας και συνεργάτες της ο Πολύκαρπος Πετρίδης, ο Πολύκαρπος

Ιωαννίδης, ο δικηγόρος Χρίστος Π. Χατζηνικολάου, ο Ανδρέας Γεωργιάδης, ο Αλέξης Σοφιάνος, ο Τάκης Αριστείδης και πολλοί άλλοι με ψευδώνυμα.

Από τον Ιανουάριο 1973 η επίθεση της εναντίον του Μακαρίου, της πολιτικής και της κυβέρνησής του εντείνεται, ενώ υποστηρίζει την πολιτική της στρατιωτικής κυβέρνησης Αθηνών εναντίον του Μακαρίου, τον οποίον υποσκάπτει μέσω παράνομης δραστηριότητας, ενώ καθημερινά προβάλλει το κίνημα των τριών κυπρίων μητροπολιτών για καθαίρεση του αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Το Σάββατο 28 Ιουλίου 1973 κυκλοφόρησε το τελευταίο φύλλο της πρώτης περιόδου της, λόγω της μεγάλης και δυναμικής αντίδρασης των «μακαριακών» δυνάμεων εναντίον της.

Επανεμφανίστηκε και επανекδόθηκε στις 16 Αυγούστου 1976 μετά τη δημιουργία του κόμματος του ΔΗΣΥ με πρόεδρο τον Γλαύκο Κληρίδη και την απόφαση του να συνεργασθεί με το Δημοκρατικό Έθνικό Κόμμα του Τάκη Ευδόκα στις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Αναστέλλει οριστικά την έκδοσή της στις 20 Δεκεμβρίου 1976 δημοσιεύοντας κύριο άρθρο, με τίτλο «Τρεις Υποθήκες της Γνώμης», στο οποίο καλεί τον κυπριακό λαό για συνεργασία, συναντίληψη και έμπρακτη υποστήριξη του ΔΗΣΥ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Γνώμη». *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Δ΄, Λευκωσία 1986, σ. 128.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Γνώσις

Μηνιαίον φιλολογικόν, φιλοσοφικόν και παιδαγωγικόν περιοδικόν. Λευκωσία, 1 Δεκ. 1933 - 30 Απρ. 1937, αρ. τχ. 1-40. Διευθυντής: Ιωάννης Γ. Ιωαννίδης (1881-1944). Μηνιαίο, μονόστηλο, συνεχής σελιδορίθμηση: έτ. Α΄, σ. 1-412 έτ. Β΄, σ. 1-342 έτ. Γ΄, σ. 1-324 και έτ. Δ΄, σ. 1-112. Διαστάσεις: 21,5x15,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 10 σελίνια. Τυπογραφείο: «Αι Μούσαι», Λευκωσία.

Έχει κυρίως φιλολογικό χαρακτήρα· αποβλέπει «να εξυπλητήσει την επιστήμην εν Κύπρω» και παράλληλα να προωθήσει τον προβληματισμό γύρω από εκπαιδευτικά ζητήματα. Από τη φιλολογική ύλη ας σημειωθούν τα άρθρα του Β.Δ. Πετρίδη (για τους Ι. Οικονομίδη, Δ. Βερναρδάκη και Χρ. Ψυχάρι), του Γ. Αναγνωστόπουλου και του Χρ. Παντελίδη για τον κυπριακό διάλεκτο και του Π. Ξιούτα για τον χρονόγραφο Λεόντιο Μαχαρά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κριτική του Χ. Παπαχρυσόστου για τον τρίτο τόμο των *Τζιμπριώτικων τραουδικίων* του Λιπέρτη.

Εξάλλου, αναδημοσιεύεται από τα Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών το κείμενο της ομιλίας του Γρ. *Ξενοπούλου «Περί του νεωτέρου ελληνικού μυθιστορήματος». Η ανεπτυγμένη μελέτη του Ι.Γ. Ιωαννίδη για τη *Θεία Κωμωδία* του Dante, που κυκλοφόρησε και αυτοτελώς (1936), προκάλεσε την αντίδραση του Αντ. Ιντιάνου, ο οποίος επιχειρήσε να δείξει με εκτενή παραδείγματα ότι αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό αντιγραμμένη. Ανάμεσα στους συνεργάτες του περιοδικού περιλαμβάνονται και οι Α.Θ. Αντωνιάδης, Μ. Βαρλαάμ, αρχιμανδρίτης Ιππόλυτος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΜ, ΣΒ.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Γουγούσης, Χρήστος [Γωγούσης]

(Δίθρη Αλβανίας, 1879 - Θεσσαλονίκη, 2 Δεκ. 1927). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος και εκδότης. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη από μικρή ηλικία και άλλαξε το οικογενειακό του όνομα (Βουλγαράκης). Από έφηβος αναμείχθηκε στη λογοτεχνική κίνηση της πόλεως. Ήταν δάσκαλος και το 1909 εξέδωσε το π. *Θερμαϊκά Ημέρα*. Τον Ιούνιο 1910 στον Χατζηλαζαρίδιο Διαγωνισμό για τη Μακεδονία βραβεύθηκε στην Αθήνα για τη λαογραφική μελέτη του με ποσό 1000 δραχμών. Το 1915 εξέδωσε σε μικρό αριθμό αντιτύπων το *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Γόρδιος Δεσμός* με μελετήματα και λογοτεχνική ύλη και το 1916 την εφ. *Το Βήμα*, η οποία όμως λόγω της αρθρογραφίας της παύτηκε από το γαλλικό στρατηγείο και ο εκδότης

της εξορίστηκε. Συνεργάστηκε στη συνέχεια με διάφορες εφημερίδες και ασχολήθηκε με ιστορικές, αρχαιολογικές, λογοτεχνικές και λαογραφικές έρευνες, πολλές από τις οποίες δημοσιεύθηκαν στον Τύπο. Ανέκδοτες όμως παρέμειναν δύο εκτεταμένες μελέτες του για την «Ιστορία της Θεσσαλονίκης» (την οποία το 1923, όταν είχε περατώσει τους δύο από τους τέσσερις τόμους, ο Δήμος Θεσσαλονίκης δεν δέχθηκε να τους εκδώσει) και για την «Ιστορία της συστάσεως της Βουλγαρικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης» που απωλέσθηκε αν και είχε στοιχειοθετηθεί. Ο αιφνίδιος θάνατος του Γουγούση συνέπεσε με τον διορισμό του ως επιμελητή αρχαιοτήτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Νέα Αλήθεια*, 19 Ιουν. 1910 και 27 Δεκ. 1914· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α΄, σ. 271-274, τ. Β΄, σ. 292-297 και τ. Γ΄, σ. 274 κ.ε.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Γούναρης, Ιωάννης [Γιάγκος] Γ.

(Βέροια, 1896 - 16 Δεκ. 1955). Δημοσιογράφος, εκδότης. Από μικρός έμεινε ορφανός. Σπούδασε και εργαζόταν στη Θεσσαλονίκη και σε ηλικία μόλις 16 ετών διετέλεσε ανταποκριτής του αθηναϊκού π. *Ελλάς*, που εκδίδονταν από τον Ποταμίανο. Οι ανταποκρίσεις του αναφέρονταν στις μάχες του ελληνικού στρατού κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913. Το 1913 ανοίγει βιβλιοχαρτοπωλείο στη Βέροια και μετά λίγο εγκαθιστά τυπογραφείο. Με την επιστράτευσή του κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διακόπτεται η δράση του για έξι χρόνια. Μετά τον πόλεμο το βιβλιοχαρτοπωλείο συνέχισε να λειτουργεί και διατηρείται έως σήμερα [2005] από τους απογόνους του, με την ίδια επωνυμία: «Βιβλιοχαρτοπωλείον Γούναρη».

Το 1924 εκδίδει την εφ. *Αστήρ Βερροίας, την πρώτη που εκδίδεται στη Βέροια μετά την απελευθέρωση και την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος, στην οποία γράφει το κύριο άρθρο και σχόλια με θέματα της πόλης. Η εφημερίδα διακόπτει την έκδοσή της την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου. Επειδή υπήρξαν υπόνοιες ότι είχε σχέση με την εκτύπωση παράνομων εντύπων καταδιώκεται από τους Γερμανούς το 1944, αλλά δεν συλλαμβάνεται καθότι διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Το 1950 επανεκδίδει την εφημερίδα στην οποία παρέμεινε έως τον θάνατο του διευθυντής της. Πολύτιμος συνεργάτης καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσής

της ήταν ο αδελφός του Αναστάσης Γ. Γούναρης, που δεν κατάφερε ωστόσο να συνεχίσει την κυκλοφορία της για πολύ καιρό μετά τον θάνατο του ιδρυτή της. Ο Γούναρης υπήρξε τοπικό στέλεχος του Κόμματος των Φιλελευθέρων, χωρίς να επιδιώξει ποτέ να εξαργυρώσει την πολιτική του ένταξη με αξιώματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ποίος ο μεταστάς» (νεκρολογία), εφ. *Αστήρ Βερροίας*, αρ. φ. 831/247 (23 Δεκ. 1955).

ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΣΚΟΥΠΡΑΣ

Γουργουρίνης, Αρτέμης

(Κεφαλλονιά, <,> - Μεσολόγγι, <,>). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Κεφαλλονίτης στην καταγωγή, εγκαταστάθηκε στο Μεσολόγγι με τη μητέρα του Βασιλική και τον αδελφό του Γεώργιο *Γουργουρίνη, γύρω στο 1860-1864, μετά τον θάνατο του πατέρα του Ιωάννη. Την ίδια περίοδο εγκαταστάθηκαν στο Μεσολόγγι δύο-τρεις ακόμα συγγενικές οικογένειες Γουργουρίνη που δραστηριοποιήθηκαν ως εμπορορράπτες, ξενοδοχοί, δημόσιοι υπάλληλοι και τυπογράφοι-εκδότες εφημερίδων. Ο Αρτέμης ήρθε στην πόλη ως ταχυδρομικός υπάλληλος. Γρήγορα όμως ασχολήθηκε με την τυπογραφία και τη δημοσιογραφία. Το διάστημα 1864-1888 εκδίδει σειρά εφημερίδων. Το έτος 1888 εγκατέλειψε την πόλη και εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Αθήνα λόγω μετάθεσής του στην ταχυδρομική υποδιεύθυνση Αθηνών (εφ. *Αιτωλία*, αρ. φ. 13, 6 Σεπτ. 1888 και εφ. *Δυτική Ελλάς, αρ. φ. 618, 15 Νοε. 1888). Κανέναν από τους τρεις γιους του δεν έμεινε μόνιμα στο Μεσολόγγι και δεν ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία.

Το 1864, δηλαδή την περίοδο που εγκαθίσταται στο Μεσολόγγι, αφού έχουν κλείσει οριστικά τα *Ελληνικά Χρονικά του Γ. *Σταυρόπουλου, αναλαμβάνει την έκδοση της εφ. *Αιτωλικός Αστήρ, η οποία κυκλοφορεί συστηματικά έως το 1866. Ακολουθεί ο *Ροιμελιώτης*, την τριετία 1866-1869, ως εφημερίδα «Πολιτική και των Ειδήσεων». Ο *Ροιμελιώτης*, όπως και ο *Αιτωλικός Αστήρ*, εκφράζει μεγαλοϊδεατικές τάσεις και στηρίζει αυταρχατικές κινήσεις κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που αυτά τα χρόνια εμφανίζονται στην Κρήτη, τα Άγρια, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία. Το 1869 εκδίδει την εφ. *Δυτική Ελλάς*, η οποία συνεχίζεται έως το 1888 διαδραματίζοντας σημαντικότατο ρόλο στο δημοσιογραφικά πράγματα. Η πολιτική της είναι φιλοτρουκουπική, εχθρική προς τον Επ.

Δεληγεώργη και το δηλιγιανικό κόμμα. Η *Δυτική Ελλάς* μέχρι το έτος 1887 εκδίδεται συστηματικά από τον Αρτέμη Γουργουρίνη, ενώ στη συνέχεια περνάει η κυριότητα της εφημερίδας και πιδανόν του τυπογραφείου στον Χαράλαμπο *Γουργουρίνη (*Δυτική Ελλάς*, αρ. φ. 501, 12 Νοε. 1887 και αρ. φ. 567, 14 Ιαν. 1888). Ωστόσο και ο αδελφός του Γεώργιος εκδίδει εφημερίδες στην πόλη τα ίδια έτη. Δεν είναι γνωστό γιατί δεν συνεργάζονται και γιατί η *Δυτική Ελλάς* περνάει στον Χαράλαμπο Γουργουρίνη και όχι στον Γεώργιο Γουργουρίνη. Προφανώς ο λόγος ήταν η διαφορετική πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων τους. Το *Μεσολόγγιον που εκδίδει ο Γεώργιος την ίδια περίοδο είναι φύλλο αντιτρουκουπικό.

Το τυπογραφείο του Αρτέμη Γουργουρίνη λειτουργεί και ως βιβλιοπωλείο, σύμφωνα με ανακρίνωσή του στην εφ. *Ροιμελιώτης* (αρ. φ. 2, 24 Νοε. 1866). Τη δεκαετία 1870-1880 υπάρχουν στην πόλη δύο τυπογραφεία. Το 1872 η *Δυτική Ελλάδα* με ειδοποίηση του εκδότη της πληροφορεί τον νομαρχιακό γραμματέα ότι υπάρχουν δύο τυπογραφεία στην πόλη και τον καλεί για την εκτύπωση των βουλευτικών καταλόγων να προβεί στη διαδικασία της μειοδοσίας και όχι στην απευθείας ανάθεση των εργασιών στο έτερο τυπογραφείο (αρ. φ. 215, 19 Δεκ. 1872). Τη συγκεκριμένη χρονιά κυκλοφορεί στην πόλη η εφ. *Μεσολόγγιον* του αδελφού του Γεώργιου Γουργουρίνη, ο οποίος επίσης διαμαρτύρεται το 1877 (αρ. φ. 180, 8 Απρ. 1877) για την εκτύπωση εκ μέρους της νομαρχίας των δημοτικών καταλόγων στο άλλο τυπογραφείο της πόλης, χωρίς ωστόσο να το κατονομάζει. Από το 1880 και εξής κυκλοφόρησε μία ακόμα εφημερίδα, η *Αιτωλία, με εκδότη τον Γ. Σταυρόπουλο, και δεν είναι γνωστό εάν –κατά την παλαιότερη τακτική του– μετέφερε στο Μεσολόγγι τυπογραφείο. Στο τυπογραφείο του Αρτέμη εκδόθηκε επίσης το πρώτο βιβλίο του Κωστή *Παλαμά, με τίτλο *Μισολόγγι. Ποίημα* «υπό Κωνσταντίνου Μ. Παλαμά. Εκδίδεται δαπάνη Αρτέμη Γουργουρίνη. Μεσολόγγιον. Τυπογραφείον η “Δυτική Ελλάς” Αρτέμη Γουργουρίνη, 1878». Ποιήματα του Κωστή Παλαμά δημοσιεύονταν επίσης συστηματικά στην εφ. *Δυτική Ελλάς*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· Τάκης Λάπτας, *Ο Ροιμελιώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΗΛΑΚΑΔΙΜΑ

Γουργουρίνης, Γεώργιος

(Κεφαλλονιά, <.> - Μεσολόγγι, <.>). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Κεφαλλονίτης στην καταγωγή, ήρθε στο Μεσολόγγι με τη μητέρα του Βασιλική και τον αδελφό του Αρτέμη *Γουργουρίνη, που διορίστηκε στο ταχυδρομείο Μεσολογγίου, γύρω στα 1860 –ο πατέρας του Ιωάννης Γουργουρίνης είχε πεθάνει πριν την εγκατάσταση της οικογένειας στο Μεσολόγγι. Εργάζεται ως ράπτης ή εμπροροράπτης τα έτη 1866 και 1867, το 1869 ως διδλοπώλης, ενώ από το 1871 είναι κατ' επάγγελμα τυπογράφος, σύμφωνα με συμβολαιογραφικές πράξεις αυτών των ετών. Δραστηριοποιείται παράλληλα με τον αδελφό του Αρτέμη και εκδίδει δικές του εφημερίδες. Πιθανόν ο Γεώργιος συνεργάζεται και δουλεύει ως διδλοπώλης για κάποια χρόνια με τον αδελφό του, το τυπογραφείο του οποίου λειτουργούσε και ως διδλοπωλείο από το 1866 (*Ρουμελιώτης*, αρ. φ. 2, 24 Νοε. 1866). Ωστόσο, ο Γεώργιος ακολουθεί ανεξάρτητη δημοσιογραφική καριέρα από το 1870, εκδίδοντας δικές του εφημερίδες που κυκλοφορούν παράλληλα με την εφ. *Δυτική Ελλάς του Αρτέμη.

Το έτος 1870 αρχίζει την έκδοση της εφ. *Μεσολόγγιον, η οποία συνεχίζεται για μια δεκαετία, έως το 1881. Αντιτρικουπικό φύλλο σε αντίθεση με την εφημερίδα του αδελφού του, με την οποία βρίσκονται σε αντιπαράθεση. Το 1881 αρχίζει την έκδοση και άλλης εφημερίδας με τίτλο *Φωνή Λαού*. *Εφημερίς Συνταγματική* (στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλίας σώζονται τα φ. 2 και 8, 7 Μαρτ. και 15 Απρ. 1881). Από το 1880 ωστόσο ο Γεώργιος Γουργουρίνης εκδίδει την εφ. *Βύρων*, με το όνομα του μεγάλου φιλέλληνα, και τον υπότιτλο «Εφημερίς Συνταγματική». Πολιτικά κι αυτή έχει αντιτρικουπική κατεύθυνση. Αξιοπρόσηπη είναι η διαμάχη του *Βύρων* με τη *Δυτική Ελλάδα* και την *Αιτωλία του Γ. *Σταυρόπουλου, προφανώς για λόγους πολιτικής τοποθέτησης και αντιπαράθεσης. Ο *Βύρων* εκδίδεται συστηματικά έως το 1886 και μετά από κάποια διακοπή επανεκδίδεται το 1891. Στα 1886 ο Γ. Γουργουρίνης εξέδωσε για μικρό διάστημα εφημερίδα με τίτλο *Το Σύνθημα του Πολέμου* και υπότιτλο «Φωνή εκ της ιεράς του Μεσολογγίου γης. Εφημερίς Ενεργητική. Εκδίδεται επί του παρόντος δις της εβδομάδος. Ευσπλαχνία υπέρ των απόρων των επιστράτων οικογενειών. Πόλεμος-Σοτηρία» (στη ΒΒ υπάρχουν τα φ. 1-2 και 4, 20 Φεβρ. - 18 Μαρτ. 1886). Φιλοπόλεμη

εφημερίδα που επιδιώκει να ανάψει πολεμικό μένος και με πάθος καταγράφει πολεμικές ιαχές και διαμαρτυρίες κατά των «μεγάλων» που εμποδίζουν την ένωση των ελληνικών επαρχιών με την Ελλάδα. «Η εφημερίδα τούτη» –κατά τον Θ. Θωμόπουλο– «δεν μπόρεσε να κρατηθεί περισσότερο από ένα μήνα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος. *Ο τύπος της Δυτικής Ρουμελίας (1821-1940)*. Αθήνα 1959· Τάκης Λάππας. *Ο Ρουμελιώτικος Τύπος 1821-1888*. Αθήνα 1959· Χριστόπουλος. *Εφημερίδες*, σ. 314.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Γουργουρίνης, Χαράλαμπος

(Κεφαλλονιά, <.> - Μεσολόγγι, 10 Οκτ. 1910). Δημοσιογράφος, Κεφαλλονίτικης γενιάς, προφανώς συγγενής με τους άλλους κλάδους Γεράσιμο, Παυτελή, Αρτέμη, Γεώργιο που έχουν εγκατασταθεί στην πόλη από το 1856 και εξής. Είναι εγκατεστημένος στο Μεσολόγγι τουλάχιστον από το 1888, όταν αρχίζει τις εκδοτικές του δραστηριότητες και μπαίνει δυναμικά στον χώρο της δημοσιογραφίας και εφημεριδογραφίας. Περιέρχεται στην κυριότητα του ο τίτλος και το τυπογραφείο της «άλλοτε εκδιδόμενης *Αιτωλίας*», σύμφωνα με ανακοίνωση στην ίδια την εφημερίδα (αρ. φ. 2, 5 Φεβρ. 1888). Η *Αιτωλία εκδιδόταν τα έτη 1880-1885 από τον παλαιάμοχο Γ. *Σταυρόπουλο. Επίσης, περιήλθε στην κυριότητά του την ίδια χρονιά η *Δυτική Ελλάς που εξέδιδε από το 1869 ο Αρτέμης *Γουργουρίνης. Η έκδοση της *Δυτικής Ελλάδος* σταμάτησε την ίδια χρονιά, ενώ συνεχίστηκε η *Αιτωλία* έως το 1894. Παράλληλα με την *Αιτωλία* αρχίζει το 1888 και η έκδοση της *Ακαρνανίας που κράτησε ως το 1895 σε μια πρώτη εκδοτική περίοδο και συνέχισε το 1901-1903. Η *Αιτωλία* και η *Ακαρνανία* είναι φύλλα αντιτρικουπικά έως το 1890, οπότε παρατηρείται μεταστροφή, με την πρώτη να δημοσιεύει πανηγυρικό παράρτημα και να χαρακτηρίζει τον Χαρ. Τρικουπή «αγλάϊσμα του Ελληνισμού και καύχημα του Μεσολογγίου» (αρ. φ. 72, 3 Σεπτ. 1890) και τη δεύτερη να δηλώνει μεταμέλεια αφού είχε πλανηθεί και απαιτηθεί από την αντιπολίτευση (αρ. φ. 113, 2 Οκτ. 1890) και με δήλωσή της (αρ. φ. 713, 20 Σεπτ. 1894) προς τους αναγνώστες και το *Μεσολόγγιον –με το οποίο βρίσκεται σε συνεχή σύγκρουση– κάνει γνωστό ότι η *Ακαρνανία* και η διδύμη αυτής *Αιτωλία* αποτελούν όργανα του μεγάλου τρικουπικού κόμματος.

Το 1895 ο Χαράλαμπος Γουργουρίνης παύει προσωρινά να εκδίδει την *Ακαρνανία* και αρχίζει την έκδοση ενός άλλου φύλλου με τίτλο *Μικρά Εφημερίς*, στην οποία ανακοινώνεται η οριστική παύση της *Ακαρνανίας*. Στην ίδια πάντα φιλοτιρκοτική πολιτική κατεύθυνση, δημοσιεύει πολλές ειδήσεις από την πόλη κυρίως, ανακοινώσεις και διαφημίσεις, φιλολογικές σελίδες, επιφυλλίδες, διηγήματα κ.ά. Η έκδοσή της κρατάει έως το 1901. Ακολουθεί μία δεύτερη εκδοτική περίοδος της εφ. *Ακαρνανία* τη διετία 1901-1903. Το 1903 ο Χαράλαμπος Γουργουρίνης αρχίζει την έκδοση της εφ. *Ανεξάρτητος. Είναι η μακροβιότερη εφημερίδα του Μεσολογγίου, αφού μετά τον θάνατό του (1910) συνεχίζουν την έκδοσή της τα παιδιά του Δημήτριος, Νικόλιος, Γεώργιος και Μάκος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος. *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*. Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Γραββάνης, Βασίλειος

(Κροκύλειο Φωκίδας, < ; > - < ; >). Δημοσιογράφος. Το 1935 εγκαταστάθηκε στο Μπουένος Άιρες, αφού έζησε επί σειρά ετών στη Χιλή. Εργάστηκε σε αρκετές εφημερίδες της ελληνικής παροικίας φοιτώντας παράλληλα στο εκεί Πολυτεχνείο. Αξιόλογα άρθρα του που ασχολούνταν με την κατάσταση στην Αργεντινή και τη μεταναστευτική πολιτική της χώρας είχαν δημοσιευτεί στη δεκαετία του 1930 στην παροικιακή εφ. *Πατρίς. Υπήρξε ακόμη βασικός συντάκτης της εφ. *Νέος Κόσμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Πατρίς* (Μπουένος Άιρες), 25 Μαΐου 1935· Μαρία Δαμνιάκου, *Έλληνες μετανάστες στην Αργεντινή (1900-1970). Διαδικασίες συγκρότησης και μετασχηματισμοί μιας μεταναστευτικής κοινότητας*, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο / Πολιτιστική Συμβολή της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, 2004.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΝΙΑΚΟΥ

Γράκχος

Δεκαπενθήμερος σοσιαλιστική επιδείρσις, Αθήνα, 1 Ιουν.

1919 - 1 Σεπτ. 1919, αρ. τχ. 1-7/8. Διευθυντής: Γρηγόρης Μπάμιας, δικηγόρος. Δεκαπενθήμερο περιοδικό, αρχικά τριάντα δύο σελίδων και αργότερα είκοσι τεσσάρων (από το τχ. 5), με συνεχή αριθμηση ανά τεύχος (σ. 1-196), διαστάσεων 19,5x13 εκ. Τιμή τεύχους: 50 λεπτά. Συνδρομές: 10 δρχ. (εσωτερικού) και 20 δρχ. (εξωτερικού). Διεύθυνση: οδός Εδουάρδου Λω 11α, Αθήνα.

Εκδίδεται από μικρό κύκλο σοσιαλιστών διανοομένων που κινούνται στα πλαίσια του αγροτικού κινήματος. Ασκεί κριτική στις κατακερματισμένες σοσιαλιστικές οργανώσεις της εποχής χαρακτηρίζοντας τους λόγους της διαφωνίας τους προσωπικούς και «οικογενειακούς». Δηλώνει ότι είναι υπέρ «της ηρωμένης δράσεως των δυνάμεων του Ελληνικού Προλεταριάτου». Δημοσιεύθηκαν άρθρα για τη σοσιαλιστική κίνηση και το εργατικό ζήτημα στην Ελλάδα, τη Σοβιετική Ένωση και τον μολοσβικισμό, καθώς και μεταφράσεις έργων των Κάρλ Κάουτσκι, Εμίλ Βαντερβέλντε, Ανατόλ Φρανς, Φ. Λοριό, Ν. Λένιν.

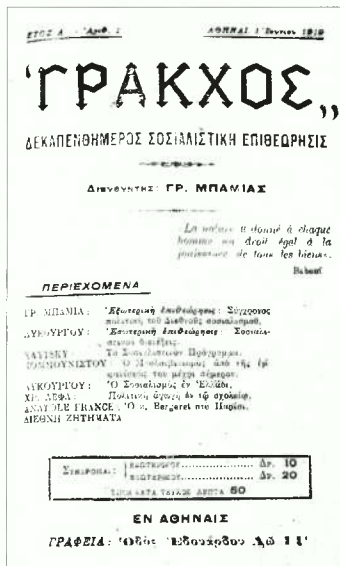
Κύριος συντάκτης ήταν ο Γρ. Μπάμιας, ο οποίος χρησιμοποίησε τα ψευδώνυμα «Λυκούργος» και «Κομμουνιστής» και τα αρχικά «ΑΒΓ». Ο Μπάμιας σπούδασε νομικά στη Γερμανία και διετέλεσε πρόεδρος του Ελληνικού Εργατικού Κέντρου Βερολίνου στις αρχές της δεκαετίας του

1910. Μετά την παύση του περιοδικού συντάσσεται με την ομάδα του Κώστα Σπέρα που το 1921 εκδίδει το π. *Νέα Ζωή* και στη συνέχεια συμβάλλει στην ίδρυση του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος, του οποίου υπήρξε για κάποιο διάστημα γενικός γραμματέας. Μετά την επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου 1936 συνεργάστηκε μαζί της προσχωρώντας σε ολοκληρωτικές δέσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Νούτσος, *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Β', Μέρος Β'*: Από το ΣΕΚΕ στο ΚΚΕ, Αθήνα, Γνώση, 1992.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Γράμματα

Αλεξάνδρεια, 1911-1919 (αρ. τχ. 1-41, τ. Α'-Ε') / Γράμματα Νέα Περίοδος, 1920-1921 (αρ. τχ. 1-6, τ. ΣΤ'). Η στάση των τευχών κάθε χρονιάς σε τόμους έχει στερήσει τα εξώφυλλα των φυλλαδίων με τις ενδείξεις κυκλοφορίας τους. Πληροφορίες για την περιοδικότητα της έκδοσης αντλούνται πλέον από επιστολόχαρτά της, στα οποία ο υπότιτλος παρουσιάζει τις ακόλουθες μεταβολές: *Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό* (1911-1912)· *Δήμιο περιοδικό*, *Ο τόμος 400-450 σελίδες* (1913-1914)· *Τρίμιο λογοτεχνικό περιοδικό*, *Ο τόμος 550-600 σελίδες* (1915-1919)· *Δήμιο περιοδικό* (1919-1921). Ασφαλέστερο κριτήριο για την περιοδοποίηση της έκδοσης είναι οι αλλαγές στη συντακτική της ομάδα: ο τ. Α' (Φεβρ. 1911 - Ιούν. 1912) αναγράφει ως «ιδρυτές και συντάκτες» τους Δημήτρη Ζαχαριάδη, Χρήστο Ζερβό, Γιάννη Γ. Κασιμάτη, Στέφανο *Πάργα και Βύρωνα Κ. Πασχάλιδη. Από τον τ. Β' (Απρ. 1913 - Ιούν. 1914) απουσιάζει ο Ζερβός, εγκατεστημένος πλέον στο Παρίσι, όπου θα διακριθεί ως τεχνοκρτικός. Τα δημοσιεύματα του Ζαχαριάδη συνεχίζουν τον τόμους αυτούς, εναρμονίζοντάς τους στην αρχική προγραμματική διακήρυξη (περ. Α'). Ο τ. Γ' (Ιούλ. 1915 - Δεκ. 1916) παρουσιάζει ως «συντάκτες» τους Δ. Ζαχαριάδη, Στ. Πάργα, Μιχαήλ Περιδη. Ο Πάργας σημειώνεται χωριστά ως «υπεύθυνος» της έκδοσης. Οι ανακατατάξεις στον αρχικό πυρήνα και η απομακρυνση του Ζαχαριάδη, ο οποίος δημοσιεύει εδώ μόνο ένα ενυπόγραφο κείμενο, ευθύνονται για την έλλειψη της παρατηρούμενης στους προηγούμενους τόμους συνοχής (περ. Β'). Οι δυο επόμενοι (Αν. 1917 - Ιουλ. 1918 και Ιουλ.-Δεκ. 1919) τυπώνονται με «εκδότη και διευθυντή» τον Πάργα κι ανεπίσημες ομάδες συνεργατών. Η έκδοση αποτυπώνει ενταγέστερα προσανατολισμούς και αναζητήσεις των αιγυπτιακών Ελλήνων, εμπλέκεται όμως σε περιπέτειες με τη λογοκρισία και, παρά τις προσπάθειες για ανασυγκρότηση μιας υπεύθυνης συλλογικής ομάδας (με τους Καβάφη, Σκληρό, Ζαχαριάδη), διακόπτεται (περ. Γ'). Ακολουθεί η «νέα περίοδος» των *Γραμμάτων* (Ιουλ./Αύγ. 1920 - Μάιος/Ιούν. 1921) με «διευθυντή-διαχειριστή» τον Πάργα και «αρχισυντάκτη» τον μυημένο στις τριτοδιεθνιστικές ιδεολογικές αντιλήψεις Μιχ. Περιδη. Το περιοδικό αναδιαμορφώνεται, διαφοροποιούμενο προγραμματικά, ακολουθώντας την αυτονομηση της μισοσπαστικής ομάδας του Εκπαιδευτικού Ομίλου Αιγύπτου. Η ετήσια συνδρομή παραμένει σταθερή (ο τόμος 10 φρ.), όπως και το σχήμα (8^ο: 24,6x16,2 εκ.) και το τυπογραφείο (Κασιμάτη και Ιωνά, Αλεξάνδρεια).

Είχε ως κινητήρια δύναμη την αντίθεση πέντε νέων Αλεξανδρινών (υπαλλήλων και σπουδαστών) στις ανεπάρκειες μιας προϋπάρχουσας έκδοσης (της *Νέας Ζωής), που ήταν όργανο συλλόγου, δεσμευόμενο από τις εκάστοτε επιδιώξεις του. Οι

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΕΞΑΝΤΡΕΙΑ 1914 — ΦΥΛΛΑΔ. 21 — 24 · ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΠΕΡΙΟΧΕΣ: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΒΑ - Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΒΑ, 13 ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΠΕΚΙΛΟΥ - Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ, 6 ΖΩΝΤΑ - ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΕΣ/ΕΠΙΛΟΓΕΣ: Ο ΣΠΕΚ ΤΟΝ ΝΕΚΙΟΝ - ΝΕΚΡΙ ΤΗΛΙΟ, ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΝΕΚΡΙΟΝ ΛΕΕ, ΟΙΛΙΟΝ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝ - ΕΚΤΕΤΟ ΝΕΚΡΙΟΝ ΛΕΕ - Α. ΖΑΧΑΡΙΑΗ, ΟΙ ΒΕΛΙΝΕΣ ΚΟΡΕΝΤΕΣ ΤΩ ΜΗΝΟΔΩΝ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Ο ΜΗΝΟΔΩΝ - Η ΜΗΝΟΔΩΡΑ, ΒΕΛΙΝΕΣ ΚΟΡΕΝΤΕΣ - ΠΑΡΑΤ ΠΡΕΤΟΥ, ΚΩΝΕ - ΜΟΝΕΛ, ΜΕΤΑΡ - ΕΠΙ ΠΕΛΕΓΙΑΝΟΥ, ΑΔΡΟΗ - ΜΥΡΤΙΝΙΣΤΕΛΕΣ, 9 ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΑΔΕΤΑ ΟΥΡΑΝΟ, 9 ΠΟΙΗΜΑΤΑ - ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ, ΑΝΘ - Ω ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΕΣΘΕΣ - Η - ΒΑΚΧΑΙΑ, ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΛΑ - ΕΠΙ ΜΗΝΟΔΩΡΑ, 11 ΕΚΘΕΤΑ - Α. ΑΡΧΟΜΑΛΕΙΤΗ, ΠΟΙΗΤΩΝ ΜΕΤΕΛΕΓΑ ΤΑΥΤΗ ΜΕΤΑΡ, 9 ΖΩΝΤΑ - Η ΠΟΥΡΑΝΟ, ΑΠΟΚΡΟΤΕΜΕΝΟ - Γ. ΠΑΡΛΑ, 9 ΖΩΝΤΑ ΝΕΚΡΙΑ ΚΑΜΙΛΟ ΚΕΛΛΕΡ, ΜΕΤΑΡ, Κ. ΜΕΤΟΦΟ, ΒΕΛΙΟΤΩ ΕΤΩ ΜΑΛΑ ΚΑΙ ΠΥΡΑΓΙΑΤΩ - ΜΥΡΤΙΝΙΣΤΕΛΕΣ, ΜΕΤ. Α. ΜΑΚΙΝ - Κ. Ε. ΜΕΤΟΦΟ, ΜΑΔΕ ΚΑΙ ΠΥΡΑΓΙΑΤΩ - ΜΑΡΤΙΑΝ, ΕΥΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΜΕΤ. ΑΣΤΕΥΟ ΚΑΜΑΝΑ - ΠΑΥΛ ΡΟΥΤ, ΝΕΚΡΑ ΒΑΛΛΕΣ, ΟΥΤ ΣΟΜΠΕΡ ΟΥΟΡ ΚΑΙ ΒΑΜΠΕΣ Δ'ΑΝΚΟΥΙΟ ΜΕΤ. Η. ΜΗΝΟΔΩΝ, ΠΟΙΗΜΑΤΑ - Θ. ΕΡΦΙΣΤΙΟΛΑ, ΜΕΤ. Α. ΜΥΡΤΟΥ, ΜΥΡΤΙΝΙΣΤΕΛΕΣ ΟΥΟΙΟΝ - ΟΥΟΙΟΝ ΜΟΝΟΛΟΓΟΝ, ΝΕΑΝ ΝΟΜΕΝ ΚΑΙ Γ' Η. ΝΕΥΡ, ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΕΤ. Α. ΜΗΝΟΔΩ - ΑΓΓΕΛΟΥ ΕΚΕΚΑΛΩΝ, Ο ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΤΑΛ - Η. Μ. ΜΟΝΟΛΟΓΟ ΜΕΤ. ΜΕΛΑ ΔΕ ΛΑΡΡΑ, ΤΥΠΟΚΡΕΜΕΝΟ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΜΕΤΑΡ, ΜΙΑ ΝΥΚΤΑ ΚΟΡΕΝΤΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Α. ΜΕΤΑΡ, Η. ΜΗΝΟΔΩ, ΑΝΑΡΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΝΘΩΝΣ ΕΣΕΣ - ΟΥΤΕΚΕ ΛΕ ΒΟΝ, ΜΕΤ. Μ.Α.Ο. ΟΙ ΕΚΘΕΤΕΣ - ΠΟΙΗΤΩ ΖΑΡΡΑ, ΕΣΤΕΛ ΑΝΘ ΤΩΝ ΠΟΙΗΜΩ - ΠΑΥΛΟΥ ΤΑΥΤΟΠΟΙΟΥ, ΜΑΡΤΙΑΝ ΚΑΙ ΝΕΚΡΙΑ ΑΝΘ - ΟΥΟΝ ΚΑΛΟΠΡΕΤΟΥ, ΜΕΤ. ΝΟΜΕ ΒΑΛΛΕ, ΤΥΠΟΚΡΕΜΕΝΟ ΕΣΕΚΕΣ - ΚΟΜΕΤ ΚΑΤΟΠΟΡΟΥ, ΜΙΑ ΚΡΙΜΗ ΓΙΑ ΤΩΝ ΠΟΙΗΜΩ - ΓΙΑΝΝΟ ΑΠΟΚΕΛΙΑΝ, ΑΝΘ ΠΟΙΗΤΩ, ΜΕ ΒΕΛΙΟΤΩ Κ. ΑΣΚΟΥΡΤΩ - Η ΓΙΑΝΝΟΥ, 149 ΠΕΤΡΟΥ ΒΑΚΤΩΝ, Ο ΕΡΦΙΣΤΙΟΛΑ ΚΑΙ Η ΝΥΚΤ ΜΑΕ - Α. ΖΑΧΑΡΙΑΗ, ΕΚΕΤΙΝΙΣΤΕΛΕΣ, ΑΣΕΙΤΙΝΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΟΦΟ ΤΩ ΜΗΝΟΔΩΡΑ - ΕΜΕΤ ΒΑΜΠΕΡ, Η ΜΕΤΑΡ - ΜΕΤΑΡ, ΜΕΤ. ΜΕΛΑΝΑ, ΕΠΙ ΛΑΤΙΝΩΝ ΝΥΚΤ - Α. ΖΑΧΑΡΙΑΗ, ΚΡΙΤΙΚΑ ΑΣΟΜΙΑ - ΝΟΤΙΑΝ, ΗΑΝ ΓΡΑΜΜΑ Κ. ΖΑΧΑΡΙΑΗ, ΑΝΑΤΙΧ ΕΣΟΚ Κ. ΜΕΤΑΡ - Ο ΤΥΠΟΣ, ΜΕΤ. ΕΤ. ΠΑΡΡΑ, ΜΙΑ ΝΥΚΤΑ - ΗΑΝ ΝΥΚΤΑ, ΜΕΤ. Μ.Α.Ο., ΤΑ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤ - ΕΥΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΡ, ΑΝΘ ΤΥΠΟ Α. ΑΠΟΚΕΛΙΑΝΟΥ, ΓΩΟ ΚΑΙΣΙΟ, ΓΙΑΝ ΚΑΖΙΝΤΑ ΚΑΙ Ε. ΑΛΜΠΕΡΤΙ - ΕΠΙΛΟΓΕΣ/ΕΠΙΛΟΓΕΣ

ΠΤΥΧΟ: ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΡΟΒ. 1148 - ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΟΜΟΣ 190 - 800 ΣΕΛΙΔΕΣ Γ.Α. 40 - Φ. 10 ΦΥΛΛΑ: ΤΥΠΟ 300 ΕΣΕΚΑΛΩΝ - 30 - ... 5

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΖΙΜΑΤΗ ΚΑΙ ΙΟΝΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ιδρυτές του νέου περιοδικού καινοτομούν παίρνοντας προγραμματικά θέση υπέρ του διανοουμένου, δηλώνουν ότι ξεκινούν από μια αποκλειστικά δική τους ανάγκη, την ανάγκη «ν' αντικρίζουμε σε κάποιον καθρέφτη τη συνειδησή μας», υμνούν τη ζωή, αναζητούν την αποτύπωση εκφάνσεων της με ειλικρίνεια, ένταση και πάθος, αρνούνται τις δεσμεύσεις φιλολογικών σχολών, διακηρύσσουν ότι θα δέχονταν πρόδρυμα μόνο μια «Σχολή της Συγκίνησης» και γίνονται το πρώτο, ως φαίνεται, συγκινησιαρχικό ελληνικό περιοδικό. Με την επίγωση ότι δεν είναι πολλοί όσοι ενδιαφέρονται «στη ρωμιοσύνη» για την «άδολη λογοτεχνία» και ότι μια «καμιοβιότητα ενδιαφέροντος μεταξύ των γραφόντων σημειώνει το maximum της φιλολογικής κίνησης», τα *Γράμματα* προκαλούν «γενικευμένες συζητήσεις» για την ανεξαρτησία της τέχνης, την ιδιαίτωση λειτουργία της κριτικής, τις «μελλοντικές κατευθύνσεις της φυλής», τα γλωσσοεκπαιδευτικά. Συσπειρώνουν έτσι τις ζωντανές δυνάμεις του μείζονος ελ-

λνισμού της εποχής και καταγράφουν τις κριτικές τους δυνατότητες, επιβεβαιώνοντας τη σημασία που αποδίδουν στην προώθηση του γραπτού ελληνικού λόγου, την ήδη εκφρασμένη με τον λιτό τίτλο του φύλλου τους. «Κανένα συμφέρον δεν πρέπει να εμποδίζει την απεριφραστή διατύπωση ιδεών [... ώστε] να ξεκαθαρισθούν ολίγες κεντρικές ιδέες».

Οι σελίδες των *Γραμμάτων* αναδεικνύουν μέσα σε ένα γενικότερο πολιτισμικό κλίμα τον ιδιαίτερο αλεξανδρινό τύπο, τον διαμορφωμένο τότε από τις εμπειρίες μιας ανοιχτής μεγαλούπολης, σε μια παροικία της καθ' ημάς Ανατολής με γόνιμη κινητικότητα και διαρκή επικοινωνία με τη Δύση. Εκπρόσωποι του ο εκδότης Στ. Πάργας, ο ιδιοφυής κριτικός Δ. Ζαχαριάδης, ο οξυδερκής «ανάρτησης» στοχαστής Γιώργος Βρισμιτζάκης. Αυτοί θέτουν ζητήματα, όπως οι πνευματικές και πολιτισμικές σχέσεις με Ευρώπη και Ασία, η σύζευξη δημοτικισμού και κοσμοπολιτισμού, κοινωνικής διαμαρτυρίας και «αληθισμού», γλωσσικοεπαιδευτικών αιτημάτων και σοσιαλιστικών διεκδικήσεων, η ανάγκη εμπλουτισμού της νεοελληνικής λογοτεχνίας με κείμενα, βιβλία νέων «καί όχι των αναγνωρισμένων υπογραφών μονάχα», όξυνση της νεοελληνικής σκέψης με μεταφράσεις σημαντικών εκφράσεων της κουλτούρας της εποχής. Προσδίδουν έτσι κύρος στα *Γράμματα*, αίγλη στην Αλεξάνδρεια και κίνητρα συσπείρωσης σε μια ομάδα, μεταξύ των οποίων ο Κ.Π. Καβάφης και ο Γεώργιος Σκληρός, συνεργάτες του Πάργα στο περιοδικό και δι' αυτού στον Εκπαιδευτικό Όμιλο Αιγύπτου. Συντελούν επίσης στη μιμητική προσαρμογή και τη συνακόλουθη βελτίωση της προγενέστερης *Νέας Ζωής*, αλλά και στη δημιουργία του «μύθου των νέων της Αλεξάνδρειας» που σχολιάζεται στα έντυπα τουλάχιστον ως το 1919.

Η προβολή της τέχνης ως υπέρτατης αξίας, η έμφαση στην έννοια του ωραίου, η κατάφαση στη συμπύκνωση του ποιητικού θέματος έτσι ώστε να αποδίδεται η αίσθηση της στιγμής με ανυπόκριτο και φυσικό τρόπο, που διατρέχουν τις σελίδες των *Γραμμάτων*, τοποθετούν εξαρχής το περιοδικό στο πλευρό των αναανεωμένων ποιητικών τάσεων. Εξέχων εκπρόσωπός τους αρχικά ο Κώστας *Βάρνυλης, που συνεισφέρει προτάσεις, ονόματα συνεργατών κι έναν μεγάλο αριθμό ποιημάτων της πρώτης δημιουργικής του περιόδου, αλλά δέχεται και την επιρροή των αλεξανδρινών νεωτερισμών στα πρώτα αισθητικά του κείμενα. Στους τ. Β' και Γ' δεσπόζει η παρουσία του Άγγελου Σικελιανού, πυκνή και εν-

δεικτική των άγνωστων από άλλες πηγές, τότε αναζητήσών του: διακόπτοντας την ηδελιμένη απομάκρυνσή του από τα νεοελληνικά λογοτεχνικά φύλλα, δημοσιεύει εδώ σημαντικά ποιήματα και αποσπάσματα της εκτενούς ποιητικής του σύνθεσης *Πρόλογος στη ζωή*, που θεωρείται ως το πιο τολμηρό στιχουργικά έμμετρο έργο της εποχής, δέχεται εγκωμιαστικές κριτικές, αλλά αρνείται κάθε άλλη προεξαγγελθείσα υπέρ του έργου του πρωτοβουλία. Ο Κ.Π. Καβάφης παρακολουθεί αδιάλειπτα την πορεία του περιοδικού και συμμετέχει δραστικά σ' αυτό, όσο του το επιτρέπουν οι ταλαντεύσεις της αρχικής συντακτικής του ομάδας (οι επιφυλάξεις του Γ. Κασμάτη για την αξία των δημοσιευμένων στον πρώτο τόμο καθαφικών στίχων και η αρνητική στάση του Β. Πασχαλίδη). Η καθιέρωση του έργου του, ενταγμένη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αυτοπροσδιορισμού της αιγυπτιώτικης λογοτεχνίας που επιχειρείται μέσα από το περιοδικό, έρχεται στην ύστερη, ώριμη περίοδο της έκδοσης και της οφείλει πολλά. Τα *Γράμματα* συμβάλλουν επίσης στην πανελλήνια ανάδειξη του Δημοσθένη Βουτυρά, φιλοξενώντας διηγήματά του, τυπώνοντας τον πρώτο συγκεντρωτικό τόμο έργων του και δημοσιεύοντας την πρώτη αξιόλογη κριτική γι' αυτόν. Υποστηρίζουν ακόμη τους Τέλλο Άγρα, Κώστα Ουράνη, Κλέωνα Παράσχο, που ενδυναμώνονται εδώ για να εξελιχθούν σε βασικούς συνεργάτες και συντελεστές του μεσοπολεμικού περιοδικού Τύπου.

Ανάμεσα στις συνεργασίες εκπροσώπων της ελληνικής παροικίας ξεχωρίζουν οι μαχητικές συζητήσεις του Σκληρού με τον Ζαχαριάδη, τα κριτικά δοκίμια του δεύτερου και οι συνεργασίες του Βρισμιτζάκη, τα κείμενα του Νίκου Νικολαΐδη, τα κοσμοπολιτικά διηγήματα του Θεολόγου Νικολοΐδη, τα ποιήματα των Πέτρου Μάγνη, Γλαύκου Αλιθέρση, Νίκου Σαντορινιού, τα κριτικά του Πέτρου Αλήτη, τα δημοσιεύματα των Χ. Ζερβού, Γιάννη Κεφαλληνού, Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Ι.Α. Σαρεγιάννη και η σειρά «Τα βιβλία της ζωής», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις του περιοδικού με ενδύνη του Βρισμιτζάκη (μεταφράζονται: Fr. Nietzsche, Jean Baptiste Lamark, Michel Bakounine, René Chaugi, André Loroulot, Albert Libertad, Félix Le Dantec, Ch. Darwin, Diderot κ.ά.). Η σειρά διακινείται ευρύτατα στις εστίες του ελληνισμού της διασποράς και επαίνειται από τον *Mercur de France* (1917). Είναι η εποχή κατά την οποία αρχίζουν να φιλοξενούν αρ-

κετά πρωτότυπα ξενόγλωσσα κείμενα, κυρίως γαλλικά, και επικοινωνούν συστηματικά με ευρωπαϊούς νεοελληνιστές. Από το 1919 εμφανίζονται με δίγλωσσο λογότυπο (ελληνικό-γαλλικό), ενώ υπάρχει η ανεξακριβωτή πληροφορία ότι τον Ιούνιο 1922 κυκλοφόρησε μικρού σχήματος παράρτημα με τίτλο *Grammata* και «γαλλικών περιεχόμενων εις 44 σελίδας» (Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώον του δημοσιογραφικού περιοδικού τύπου της Αιγύπτου*, Αλεξάνδρεια 1964, σσ. 77, 157).

Κατόρθωσαν να κρατήσουν το νεανικό τους παλμό («εμφυχωμένος οργανισμός με τάσεις, ορμές, προτιμήσεις και έχτρες») ανανεώνοντας τη συντακτική τους ομάδα, να διατηρήσουν την ποιότητα τους συνοχή ακολουθώντας αρχές που είχε στερεώσει κατά την πρώτη περίοδο ο Ζαχαριάδης, να παραμείνουν ένα ανοιχτό και δραστήριο βήμα αντιπροσωπεύοντας το πνευματικό ήθος του εκδότη του. Στις δικές του πρωτοβουλίες κρείσσονται η επανεμφάνιση του Σκληρού από την Αίγυπτο, η συνεργασία με τον Κωνσταντίνο Θεοτόκη στην έκδοση *Τα Έργα του Λορέντσου Μαβίλη*, όπως και η λοιπή πλούσια προσφορά του ομώνυμου εκδοτικού τους οίκου, η στήριξη του φύλλου από τον ελληνισμό της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης, της Κύπρου. Το αρχείο του αναδεικνύει πλήθος ιδεολογικών εντάσεων και δυναμικών αναμετρήσεων στο περιθώριο της έκδοσης, ορισμένες από τις οποίες αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης της προσέχοντα διαταραχές στην ενεία αρίθμηση μέσα στους τόμους (τ. Β': αρ. τχ. 17-20 και 20-24· τ. Δ': αρ. τχ. 37) ή αναγκαστική αλλαγή σελίδας ήδη δεμένου τεύχους (τ. Γ': αρ. τχ. 28-30, σ. 327).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

ΠΗΓΗ: www.lis.upatras.gr/κοσμοπολις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λουκάς Ν. Χριστοφίδης. *Σύντομη επισκόπηση της φιλολογίας μας από τα 1890 έως σήμερα*. Κάιρο 1919, σσ. 17-21, 25-27 (φωτοστατική ανατύπωση κυκλοφόρησε από τις εκδ. Μπάιρον, Αθήνα 1983)· Μαν. Γιαννουράκης. *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*. Αθήνα 1967, σ. 576-583· Γ.Π. Σαββίδης. «Νεοαλεξανδρινές εντυπώσεις με αφορμή ένα ανέκδοτο κείμενο του Καδάφη (1984), στον τόμο *Μικρά Κασαφικά*, Β'. Αθήνα, Ερμής, 1987, σ. 333-340· Π. Νούτσος. «Εκπαιδευτικός δημοτικισμός και κοινωνική μεταρρύθμιση: από τον Σκληρό στην ιδρυτική γενιά του ΣΕΚΕ». *Τα Ιστορικά*, τχ. 10 (1989), 186-198· Ι.Μ. Χατζηφώτης. *Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του νεότερου ελληνισμού (19ος-20ος αιώνες)*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999· Μαρία Ρώτα. «Ο Α. Μαβίλης και τα Γράμματα της Αλεξάνδρειας». π. *Πόρφυρας* (Κέρκυρα), τχ. 91 (1999), 77-84· της ίδιας. «Το αλεξανδρινό πείραμα του 1911-19». *Μολυβδο-κονδυλο-πελεκητής*, τχ. 7 (2000), 146-156 και «Η

αλεξανδρινή ώθηση στον περιοδικό τύπο του μεσοπολέμου», στον τόμο *Ο περιοδικός τύπος στον μεσοπόλεμο*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας/Σχολή Μωραΐτη, 2001, σ. 251-262.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Τα Γράμματα της Λακωνίας

Μεγάλη Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς εκδομένη εν Σπάρτη, Σπάρτη, 11 Μαΐου 1932 - 20 Απρ. 1941, αρ. φ. 1-386. Ιδιοκτήτες: αδελφοί Λαδοπούλοι. Κώστας Τζαβιδοπούλος (1932-1937), Κώστας Αδ. Λαδοπούλος (1938-1941), Διευθυντής: Μάνος Αδ. Γκουζούλης (1932), Κώστας Αδ. Λαδοπούλος (1938-1941). Από το 1933 ως το 1937 δεν αναγράφεται όνομα διευθυντή. Εβδομαδιαία (Τετάρτη ως το 1939 και Κυριακή τα δύο τελευταία χρόνια), τετρασέλιδη και περιστασιακά εξασέλιδη, τετράσηλη, διαστάσεων 43x30 εκ. Η μόνη η οποία από την εμφάνισή της και μέχρι το τέλος είχε τακτικά φωτογραφικό μετωπιάζ, Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού 1 λίρα, Αμερικής 4 δολ. Βιβλιοπωλείο και τυπογραφείο: «Αφών Λαδοπούλου».

Στόχοι του φύλλου ήταν η αντικειμενική και αδέσμευτη ενημέρωση. Η δομή της ύλης και οι τίτλοι καταχωρίσεων ήταν σταθερές: κύριο άρθρο στην πρώτη σελίδα, επιφυλλίδα, χρονογράφημα, ειδήσεις και άρθρα από την επικαιρότητα. Μόνιμες επίσης στήλες στις υπόλοιπες σελίδες: «Η ζωή της εβδομάδος», «Η φωνή των Κοινοτήτων», «Στήλη των νέων», «Φιλολογικές σελίδες», «Ζωή - Κίνηση - Καλλιτεχνία», «Νέα βιβλία», «Από Τετάρτης εις Τετάρτην (ως το 1939) και «Από Κυριακής εις Κυριακήν» (1940-1941), «Κοινωνικά», «Ερευνα των Γραμμάτων» κ.ά., καθώς και διαφημίσεις και φωτογραφίες.

Η πολιτική γραμμή της υπήρξε ουσιαστικά ουδέτερη, και το διεκρίνε κανείς συμπάθεια προς τη φιλελεύθερη παράταξη. Κατά την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας (1936-1940), αναγκαστικά υποχρεωμένη να προβάλλει τα επιτεύγματα του καθεστώτος, το έπραττε κατά τρόπο ήπιου για το κλίμα της εποχής. Υπήρξε τέλος, το κατ' εξοχήν φίλα προσκείμενο έντυπο προς τον επί δεκαεξί χρόνια δήμαρχο της Σπάρτης Ηλία Γκορτσολόγο, τον οποίο έπαιψαν οι Ιταλοί μετά την είσοδό τους στην πόλη.

Πρόκειται για εκδοτική προσπάθεια που περιλάμβανε στο επιτελείο της πλειάδα ανδρών, ορισμένοι από τους οποίους αναδείχθηκαν τα μεταπολεμικά χρόνια ως αυτοδύναμοι σημαντικοί εκδότες τοπικών εφημερίδων. Ακόμη, επισημαίνεται ο αριθμός των σαράντα δύο τακτικών συνεργατών από τη Σπάρτη, την Πελοπόννησο, αλλά και την Αθήνα –καταξιωμένων στον χώρο της λογοτεχνίας ή των επιστημών–, των οποίων σωρεία ενδιαφερόντων άρθρων, μελετών και λογοτεχνημάτων, φιλοξενήθηκαν στα φύλλα της εφημερίδας.

Τα *Γράμματα της Λακωνίας* δέσποσαν για οκτώ χρόνια στο δημοσιογραφικό ορίζοντα της περιοχής και την πορεία και κυκλοφορία τους ανέκοψε και διέκοψε ο πόλεμος του 1940.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 303-372, 9 Απρ. 1939 - 22 Σεπτ. 1940), ΔΚΒΣ (πλ. σ.).

ΝΙΚΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Γραμματικάκης, Αριστοτέλης

(Τζερμάδων Λασιθίου, 1901 - Ηράκλειο, 3 Οκτ. 1983). Έμπορος, ποιητής, ζεξογράφος, χρονγράφος, αρθρογράφος, πολυγραφώτατος δημοσιογράφος και εκδότης. Περάτωσε τις γυμνασιακές του σπουδές στο Ηράκλειο κάτω από

ιδιαίτερα δύσκολες ιστορικές και οικονομικές συνθήκες. Υπηρετήσε στην εφορία Ηρακλείου. Συμμετείχε στον Μικρασιατικό Πόλεμο, συλλέγοντας ταυτόχρονα πλούσιο ιστορικό υλικό. Μετά την επιστροφή του στο Ηράκλειο ασχολήθηκε με το εμπόριο και εξελίχθηκε σε επιτυχημένο επιχειρηματία, δημοσιεύοντας ταυτόχρονα διηγήματα, χρονογραφήματα και άρθρα στις εφημερίδες της εποχής. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής δραστηριοποιήθηκε σε αντάρτικες οργανώσεις. Μετά την Απελευθέρωση ενδιαφέρθηκε ζωηρά για τα κοινά και εκλέγεται επί σειρά ετών δημοτικός σύμβουλος Ηρακλείου, όπως είχε συμβεί και πριν τον πόλεμο. Η πολιτική, πολιτιστική και κοινωνική δράση του τον καθιέρωσε ως μία από τις ενδιαφερόμενες προσωπικότητες του μεσοπολεμικού αλλά και του μεταπολεμικού Ηρακλείου.

Από νεαρή ηλικία εκδήλωσε το έντονο ενδιαφέρον του για τη δημοσιογραφία. Συνεργάστηκε με τις μεγαλύτερες εφημερίδες του Ηρακλείου, όπως η

*Ανόρθωσις του Ανδρέα Ζωγράφου και η *Ελευθέρα Σκέψις* του Ι.Δ. *Μουρέλλου, στις οποίες δημοσίευσε τα πρώτα του χρονογραφήματα. Συνεργάστηκε, επίσης, με τις εφ. *Νίκη* και **Πατρίς*. Το 1950 ίδρύει την εφ. **Μεσόγειος*, όπου δημοσίευσε πλήθος άρθρων, σχολίων και χρονογραφημάτων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα χρονογραφήματα που δημοσίευσε στη δεύτερη σελίδα και τα οποία υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Χρονογράφος». Στα χρονογραφήματά του αποκαλύπτε την πολυγλωσσία και πολυμάθειά του. Με χάρη και λεπτότητα, κάποτε με ελαφρά ειρωνεία, πάντοτε με θάρρος και παρησία αντιμετώπιζε θέματα τοπικού αλλά και γενικού ενδιαφέροντος, με λόγο χαριτωμένο αλλά και δριμύ, κατά τις περιστάσεις. Τα χρονογραφήματά του, ανέκδοτα ακόμη, αριθμούν χιλιάδες σελίδων και παρέχουν ένα εξαιρετικού πλούτου ηθογραφικό υλικό. Τα διηγήματά του υπέγραφε ως «Τέλης Άλκης» (με το ψευδώνυμο αυτό υπέγραφε και τα χρονογραφήματά του στην εφ. *Ανόρθωσις*), ενώ τα άρθρα του ως «Α.Κ.Γ.». Άρθρα του, που αφορούσαν στο Κυπριακό Ζήτημα, αναδημοσιεύτηκαν ακόμη και στην εφ. *The Times* του Λονδίνου. Κατόρθωσε να προσελκύσει στην εφημερίδα του διαπρεπείς προσωπικότητες του πνεύματος και να την καταστήσει δημοσιογραφικό θήμα με κύρος και συνέπεια. Έδωσε αγώνες για ν' ακουστεί η φωνή της υπαίδρου και να υποστηριχθούν οι εφημερίδες της επαρχίας. Το αδιάπτωτο ενδιαφέρον του για την πρόοδο του επαρχιακού Τύπου τον ώθησε να ιδρύσει μαζί με άλλους δημοσιογράφους την Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων, της οποίας χρημάτισε αρετός πρόεδρος για είκοσι συνεχή χρόνια. Παρέμεινε στην εφημερίδα του μέχρι το 1976, οπότε τη διεύθυνση ανέλαβε ο γιος του, Κώστας Γραμματικάκης. Η επαγγελματική του ευσυνειδησία και η εργατικότητα του δεν του επέτρεψαν να αποχωρήσει από την ενεργό δημοσιογραφία ακόμη και μετά τη συνταξιοδότησή του.

Ανήκε στον φιλελεύθερο συντηρητικό χώρο. Καταδίκασε τις ακρότητες από κάθε πλευρά και προωθούσε κάθε πρωτοεμφανιζόμενη ιδέα, στον χώρο κυρίως της εκδοτικής τέχνης. Πρώτος χρησιμοποίησε λινοτυπικές μηχανές, μαγνητόφωνο και τηλέτυπο για την έκδοση της εφημερίδας του. Απέκτησε με τη Μαρία Βαρδάκη μία κόρη, την Όλγα, και δύο δίδυμους γιους, τον Γιώργο, αστροφυσικό και τον Κώστα, δημοσιογράφο και σημερινό εκδότη της εφ. *Μεσόγειος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αριστοτέλης Κωνσταντίνου Γραμματικάκης», εφ. *Μεσόγειος*, αρ. φ. 4220 (6 Οκτ. 1983), αρ. φ. 4221 (7 Οκτ. 1983) και αρ. φ. 422 (28 Οκτ. 1983)· Ξ. Παγκυλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 3 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379, 371· Μ. Γραμματικάκης, «Όσα θυμάμαι απ' τη ζωή του Αριστ. Κ. Γραμματικάκης», εφ. *Μεσόγειος*, 8 Οκτ. 1983· Δ.Ν. Μουδατσάκης, *Τα τυπογραφεία του Ηρακλείου*, Ηράκλειο 2005, σ. 179-184.

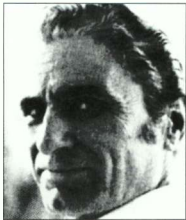
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Γραμματικόπουλος, Θεόδωρος Χατζηευθυμίου (Κρώμνη, < > - < >, 1918). Δάσκαλος, εκδότης, Μαθητής του Γεωργίου Κ. Παπαδόπουλου, Αργυρουπολίτη, αποφοίτησε το 1865 με άριστα από το Φροντιστήριο Τραπεζούντας. Εργάστηκε για πολλά χρόνια ως δάσκαλος στο γυμνάσιο του Φροντιστηρίου, έγινε σχολάρχης το διάστημα 1877-1878 και ύστερα γραμματέας της εφορίας των σχολείων. Το 1880-1881 διηύθυνε το π. **Εύξεινος Πόντος*, που εξέδιδαν ο Δανιήλ Ξιφιλίνος και ο Δημήτριος Κτενίδης, και το 1884-1886 το π. *Αστήρ του Πόντου*, μαζί με τον Ιωάννη Αδ. Παρχαριδίδη, τον οποίο έμεινε ο μοναδικός διευθυντής μετά την αποχώρηση του τελευταίου. Το 1909 εξέδωσε την εβδομαδιαία εφ. *Αστήρ του Πόντου*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Ι. Παρχαριδής, *Ιστορία της Κρώμνης*, Τραπεζούντα, Σεράσης, 1911, σ. 84.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΙΣΙΔΗΣ

Γρηγόρης, Γεράσιμος [Γ.Γ., Γ. ΓΡΗΓ.]

(Σπανοχώρι Σφαιρικών Λευκάδας, 1907 - Αθήνα, 1985). Σκιτσογράφος, γελοιογράφος, πεζογράφος. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ζωγραφική. Δούλεψε ως σκιτσογράφος και γε-

λοιογράφος σε διάφορα αθηναϊκά περιοδικά (*Μπουκέτο*, *Εβδομάς*, **Ρομάνσο*) και ως εικονογράφος λαϊκών μυθιστορημάτων (Λίνου Φερνιού, *Ο καπετάν Αδάμαστος*, Αθήνα 1936· Γ. Τσουκαλά, *Ο καπετάν Απέθαντος*, Αθήνα 1939· του ίδιου, *Το μυστικό του καπετάν Απέθαντου*, Αθήνα 1939 κ.ά.) και σειρών εφημερίδων (**Εκλεκτά Μυθιστορήματα*, έκδοση *Ακροπόλεως*, 1934-1935). Τον Σεπτέμβριο 1929 δημοσιεύει εικονογραφημένο με δικό του σκίτσο το πρώτο διήγημά του («Το άλογο μου») στο

π. **Ελληνικά Γράμματα*. Το 1943 εντάσσεται στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και έως τον Μάρτιο 1946 αγωνίζεται από τις τάξεις του στην ελληνική επαρχία.

Έγραψε διηγήματα (*Πορεία μέσα στη νύχτα*, Αθήνα 1939· *Η πολιτεία ξέσκεπη*, Αθήνα 1958· *Πέρα από την όχθη*, Αθήνα 1964, Α' Κρατικό Βραβείο Διηγήματος· *Εστία αντιστάσεως*, Αθήνα 1966· *Τα καινούρια άρβυλα*, Αθήνα 1972· μεταθανάτια: *Φύλλα δάφνης*, Αθήνα 1992), συγκέντρωσε ποιήματά του στη συλλογή *Επιστροφή στην ποίηση* (Αθήνα 1980), μετέφρασε έμμετρα και σχολίασε τραγωδίες (Σοφοκλή, Όμηρο), συνέδεσε και επιμελήθηκε δύο λευκώματα για τον Άγγελο Σικελιανό (1971) και τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (1975).

Σκίτσα και γελοιογραφίες του εκτέθηκαν, μετά τον θάνατό του, το 1988 στην Αθήνα, στην Αίθουσα Συντακτών Περιοδικού Τύπου, ενώ συμμετείχε σε ομαδικές εκθέσεις (1938, 1939, Πανελλήνιες· μεταθανάτιες: 1995, Κέντρο Σκίτσου Δήμου Αθηναίων). Έργα του βρίσκονται στην Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων. Υπήρξε μέλος της Ενώσεως Συντακτών Περιοδικού Τύπου. Τα σκίτσα και οι γελοιογραφίες του υπηρετούν και σχολιάζουν πραγματικά, με ζωγραφικό σχέδιο, τα κείμενα που έχουν εικονογραφήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λάμπρος Βαρελάς, *Ελληνικά Γράμματα (1927-1930)*, *Επίμετρο: «Τα Νέα» (1930)*, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 163, 165, 184, 195, 213· Ν. Λογοθέτης, «Επιλογές», *Σύμμικτα λογοτεχνικά και άλλα*, 5 (1997), 8· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών*, *Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές*, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας, τ. 1, Αθήνα 1997 (Δ. Παυλόπουλος), όπου και η σχετική βιβλιογραφία: *Σύλλογος Λευκαδίων Ηλιούπολης «Η Φανερωμένη»*, *Ημερολόγιο 2001*, Προσωπικότητες της *Λευκάδας του 19^{ου}* και του 20^{ου} αιώνα, επιμ. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, Αθήνα 2000.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Γρίβας, Αλέξανδρος

(Κολλίνες Αρκαδίας, 1889 - Σίδνεϋ, 27 Ιαν. 1963), Δημοσιογράφος, εκδότης, ιδιοκτήτης εφημερίδας. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο χωριό του και στην κομόπολη Καστανιά της Σπάρτης, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου για οκτώ χρόνια δούλεψε ως εργάτης, ενώ προσπαθούσε παράλληλα να καλλιεργήσει τα πνευματικά

του ενδιαφέροντα. Σε ηλικία είκοσι δύο χρόνων (1911) και χωρίς γνώση της αγγλικής, μετανάστευσε στο Σίδνεϊ της Αυστραλίας. Για έναν περίπου χρόνο έκανε τις συνθημισμένες τότε δουλειές των ελλήνων μεταναστών: πιατάς, ανοιχτές στρειδιών, σερβιτόρος και μάγειρας σε ελληνικά καφέ-εστιατόρια. Αργότερα αναζήτησε δουλειά στην Πολιτεία της Κουησλάνδης, όπου δούλεψε ως φαράς και αργότερα ως ξαχαροκαλοκόφτης στις τεράστιες φυτείες της περιοχής. Το 1913 επέστρεψε στο Σίδνεϊ και με τα χρήματα που είχε αποταμιεύσει άνοιξε συνεταιρικά ξαχαροπλαστείο, το οποίο διατήρησε επτά χρόνια.

Το 1920 βρέθηκε στις ΗΠΑ όπου παρέμεινε μέχρι το 1923. Παρακολούθησε μαθήματα οικονομικών και εμπορικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου La Salle. Ταυτόχρονα, έκανε τον ψάλτη και τον δάσκαλο των ελληνικών σε διάφορες ελληνικές κοινότητες. Προς τα τέλη του 1923 επέστρεψε οικογενειακώς στο Σίδνεϊ, στο κέντρο του οποίου άνοιξε βιβλιοπωλείο και πρακτορείο εφημερίδων. Εκτός από τις ελληνικές εφημερίδες της Αυστραλίας, έφερε επίσης βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά από την Αθήνα, καθώς και τις μεγάλης κυκλοφορίας εφ. *Ατλαντίς και *Εθνικός Κήρυξ από τη Νέα Υόρκη. Το πρακτορείο αυτό κράτησε με επιτυχία για είκοσι δύο χρόνια. Το 1924 κυκλοφόρησε δελτίο με τα νέα της ελληνικής παροικίας του Σίδνεϊ, εγκαταστάθηκε έτσι τη μετέπειτα μακρόχρονη και επιτυχημένη δημοσιογραφική του καριέρα.

Κατά την καταστροφική διένεξη του 1924 μεταξύ Κοινότητας Σίδνεϊ και ελληνορθόδοξης Μητρόπολης της Αυστραλίας, ο Γρίβας πήρε ενεργά το μέρος της Κοινότητας και, μαζί με άλλους ριζοσπαστικούς επιχειρηματίες του Σίδνεϊ, υποστήριξε μαχητικά την ίδρυση νέας εφημερίδας στην πόλη αυτή προς υπεράσπιση του κοινοτικού δεσμού και των κοινοτικών θέσεων, σε αντίθεση προς την άτεγκτη γραμμή της εφ. *Το Εθνικόν Βήμα, η οποία προσσπίζοταν τον μητροπολίτη. Τελικά, στις 16 Νοεμβρίου 1926 κυκλοφόρησε η οκτασέλιδη εβδομαδιαία εφ. **Πανελλήνιος Κήρυξ* με τον εμφατικό υπότιτλο «Ανεξάρτητος Προοδευτική Εφημερίς των εν Αυστραλία Ελλήνων». Ο *Πανελλήνιος Κήρυξ* (πώρα *Ελληνικός Κήρυκας*) συνεχίζει την έκδοσή του μέχρι σήμερα και είναι η τρίτη μακροβιότερη ξενόγλωσση εφημερίδα της Αυστραλίας, με πρώτη τη γαλλική *Le Courier Australien*

(1892) του Σίδνεϊ και δεύτερη την ελληνική *Αυστραλία*, που αργότερα πήρε τον τίτλο *Το Εθνικόν Βήμα* (1913). Πρώτοι εκδότες του *Πανελλήνιου Κήρυκα* ήταν οι Γ. Μαρσέλλος και Ι. Στίλσον, με τον Γρίβα κύριο συνεργάτη.

Η ίδρυση της εφημερίδας αυτής το 1926, η αδιάλειπτη έκδοσή της και η πολιτικοδημοκρατική σύμπτωση της ιδεολογίας του Γρίβα με τη γραμμή της υπήρξαν από τους βασικότερους παράγοντες για την τακτικότητα της συνεργασίας του, πρώτα λογοτεχνικοφιλολογικής και αργότερα δημοσιογραφικής. Τον Μάρτιο 1933 γίνεται μέτοχος και διευθυντής του *Πανελλήνιου Κήρυκα* και τον Δεκέμβριο 1945 ο μόνος ιδιοκτήτης και γενικός διευθυντής του, ενσωματώνοντας μάλιστα και το βιβλιοπωλείο του που διηύθυνε ανεξάρτητα όλα αυτά τα χρόνια. Έτσι, δημιούργησε μια σημαντική επιχείρηση που διατήρησε ως τον θάνατό του. Κατά τη διάρκεια της μακράς ζωής του, εκτός από επιχειρηματίας αποδείχθηκε ικανότατος και στον χώρο της δημοσιογραφίας, με πλούσιο και πολυσχιδές έργο. Μολονότι τα πρώτα του δημοσιογραφήματα εμφανίστηκαν το 1924 στο παροικιακό δελτίο που έβγαζε ο ίδιος στο Σίδνεϊ, η μεγάλη συμβολή του συμπίπτει χρονικά με την έναρξη του *Πανελλήνιου Κήρυκα* το 1926, παρόλο που έκτοτε δημοσίευε και σε άλλα ελληνικά έντυπα, ιδίως τον εξωτερικού (Αγγλίας, ΗΠΑ κ.α.). Από το 1933 αφοσιώθηκε ολοκληρωτικά στο δημοσιογραφικό έργο. Υπήρξε κατά κύριο λόγο πολιτικός αρθρογράφος και κοινωνικός σχολιαστής.

Το εκτεταμένο και ποικίλο δημοσιευμένο έργο του περιλαμβάνει κύρια άρθρα πολιτικού, κοινωνικού και παροικιακού περιεχομένου (τα ελληνόγλωσσα υπογεγραμμένα με τα αρχικά του «Α.Γ.Γ.», τα δε αγγλόγλωσσα –ιδίως από το 1933– με τα αρχικά «Α.Γ.Γ.»), άρθρα μεταναστευτικών, κοινωνικοπολιτιστικών και εκκλησιαστικών θεμάτων, ειδήσεις, σχόλια κ.ά. Ειδικά οι κοινωνικές ειδήσεις και τα σχόλια του, γραμμένα με μια πνευματώδη ευθυμογραφική διάθεση σε ύφος κοφτό και πυκνό, υπήρξαν μια από τις πιο προσωπικές και χαρακτηριστικές δημοσιογραφικές του παραγωγές. Εμφανίστηκαν με τον πρώτο χρόνο κυκλοφορίας του *Πανελλήνιου Κήρυκα* (1926) στη στήλη του «Πεννίεζ» (1926–1928), με τα ψευδώνυμα «Μυστράλ», «Διογένης», «Ραμπαγάς» ή και ανώνυμα. Ύστερα από διακοπή πέντε χρόνων ξαναεμφανίστηκαν το 1933 με τον τίτλο «Χαρακίεζ».

γραμμένα με το ψευδώνυμο «(Ο) Παραχαράκτης», τα οποία κράτησε ως την τελευταία εβδομάδα της ζωής του. Επίσης, έγραψε χρονογραφήματα που συχνά –ιδιαίτερα προ του 1933– υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Ορτυκάς». Το πολύχρονο δημοσιογραφικό έργο του Γρίβα κάλυψε σαράντα ολόκληρα χρόνια· δεν υπήρξε μόνο ευρυφασματικό αλλά και παρορμητικό σε βαθμό που επηρέαζε και διέπαιθε εις βάθος τη γνώμη του αυστραλιώτη ελληνισμού, κυρίως σε θέματα της ομογένειας της Ελλάδας (εθνικά κ.ά) και της Αυστραλίας. Παράλληλα με τη δημοσιογραφία, ασχολήθηκε και με το λογοτεχνικό συγγραφέα τόσο κατά το δεύτερο μέρος της δεκαετίας του 1920, καθώς και όταν δρισκόταν στην Αθήνα (1903-1911), όσο και κατά τη διάρκεια της εγκατάστασής του στο Σίδνεϊ, ιδιαίτερα το 1926-1933. Δημοσίευσε (ιδιαίτερα στον *Πανελλήνιο Κήρυκα*) ηθογραφικά διηγήματα, λογοτεχνικά χρονογραφήματα και σατιρικά ποιήματα, υπογράφοντας με τα ψευδώνυμα «Ναξέλα Σαβίργ» (αναγραμματισμός του «Γρίβας Αλεξάν»), «Βλάμης», «Α» κ.ά.

Ασχολήθηκε ακόμα με τη μουσική και το θέατρο. Στην Ελλάδα συμμετείχε σε αθηναϊκές εκκλησιαστικές χορωδίες. Στην Αυστραλία μελέτησε θυξάντινη και ευρωπαϊκή μουσική. Συχνά συμμετείχε στην εκκλησιαστική χορωδία της Αγίας Τριάδας του Σίδνεϊ και διηύθυνε τη χορωδία της Ελληνικής Κοινότητας της πόλης αυτής. Στο θέατρο οργάνωσε ερασιτεχνικούς ομίλους και υπήρξε συνιδρυτής του πρώτου θεατρικού συλλόγου του Σίδνεϊ, της «Ελληνικής Φιλοδραματικής Εταιρίας» (1915). Επίσης, ερμήνευσε πολλούς και διαφορετικούς θεατρικούς ρόλους.

Έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στα πράγματα όχι μόνο του ελληνισμού του Σίδνεϊ αλλά και ολόκληρης της Αυστραλίας. Μόλις τρία χρόνια μετά τη μετανάστευσή του στην Αυστραλία εκλέχθηκε δύο συνεχή χρόνια (1914-1916) μέλος του διακηκτικού συμβουλίου της Ελληνικής Κοινότητας της Πολιτείας της Νέας Νότιας Ουαλίας και έγινε το νεότερο μέλος του συμβουλίου μέχρι τότε. Έκτοτε εκλέχθηκε κατ' επανάληψη σύμβουλος και γραμματέας της εκεί Ελληνικής Κοινότητας. Επίσης, δίδαξε ως άμισθος δάσκαλος σε απογευματινά και κοινοτικά σχολεία. Το 1928, παρά τη σφοδρή αντίθεσή του προς τον τότε μητροπολίτη Αυστραλίας, συνεισέφερε οικονομικά για το χτίσιμο της εκκλησίας της Αγίας Σοφίας του Σίδνεϊ, ενώ το 1954

έπαιξε βασικό ρόλο στην ίδρυση της Ελληνικής Κοινότητας της πόλης Wollongong. Υπήρξε από τους εμπνευστές και θερμοί υποστηρικτές της ιδέας για παγκοινοτική ομοσπονδία στην Αυστραλία. Χρημάτισε μέλος της ΑΗΕΡΑ (American-Hellenic Educational Progressive Association / Αμερικανο-Ελληνική Εκπαιδευτική Προοδευτική Οργάνωση) και εκλέχθηκε επανειλημμένα αξιωματούχος της από τη δεκαετία του 1940 έως τον θάνατό του.

Γενικά, ο Γρίβας έμεινε γνωστός για τους μακροχρόνιους και συνεχείς αγώνες του υπέρ των Ελληνικών Κοινοτήτων και της προβολής του ελληνισμού της Αυστραλίας, όχι μόνο στις επίσημες αρχές και στην κοινωνία της Αυστραλίας αλλά και της Ελλάδας. Ταυτόχρονα, συνύφαινε το όνομά του με τον *Πανελλήνιο Κήρυκα*, τον οποίον, με την εργατικότητα του και το οξύ επιχειρηματικό του πνεύμα, κατέστησε το πιο διαδεδομένο ελληνικό έντυπο της εποχής του στην Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, και το έκανε γνωστό στην Ελλάδα, την Αμερική κ.α. Για την τεράστια προσφορά του στον ελληνικό Τύπο της Αυστραλίας και τον αυστραλιώτη ελληνισμό γενικά, τιμήθηκε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια από τις τότε ελληνικές κυβερνήσεις με τον Αργυρό Σταυρό Γεωργίου Α' και τον Χρυσό Σταυρό του Φοίνικα, ενώ πολλοί Έλληνες του Σίδνεϊ δημοσίευσαν κατά καιρούς άρθρα, συνεντεύξεις και ποιήματα προς τιμή του. Δολοφονήθηκε σε ηλικία 73 χρονών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης. *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*. Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 33, 92-97. Γ. Kanarakis, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*. Σίδνεϊ, Australian National University Press, 2001, σσ. 25, 70-73· του ίδιου, *In the Wake of Odysseus: Portraits of Greek Settlers in Australia*, Μελβούρνη, RMIT University Publishing, 1997, σ. 111-137. Γ. Καναράκης. *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 63-70, 101, 134-136, 141· του ίδιου, «Σελίδες από την ιστορία του Ελληνικού Κήρυκα», *Ο Ελληνικός Κήρυκας*, Νοέ. 2002, αναμνηστική έκδοση για τα 75 χρόνια της εφ.· του ίδιου, *Οψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 108, 178-179.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Γυφτοδής, Κώστας

βλ. Καραγιώργης, Κώστας

Δαμβέργης, Ιωάννης Μιλτ.

(Ηράκλειο, 1858 ή 1859 - Αθήνα, 17 Απρ. 1938). Δημοσιογράφος, ποιητής, πεζογράφος, συγγραφέας ιστορικών, πολιτικών και κοινωνιολογικών μελετών. Καταγόταν από παλιά κρητική οικογένεια που κατέφυγε στην Αθήνα κατά τη

διάρκεια της επανάστασης του 1866. Τα εγκύκλια μαθήματα έλαβε στο Λύκειο Σουρμελή στην Αθήνα και στην Ευαγγελική Σχολή στη Σμύρνη, όπου ανάμεσα στους καθηγητές του ήταν και ο Παύλος Καρολίδης. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αμέσως μετά τις σπουδές του άρχισε ν' ασχολείται επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία. Ήταν στενός φίλος και συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Γι' αυτό τον Νοέμβριο 1916 κατηγορήθηκε επ' εσχάτη προδοσία, φυλακίστηκε στο «Αβερύφειον Εφηβείον» και στη συνέχεια εξορίστηκε. Μετά την αποτυχία της βενιζελικής παράταξης στις εκλογές του 1920, ακολούθησε τον Βενιζέλο στην εξορία του στο Παρίσι.

Η μακρά δημοσιογραφική του σταδιοδρομία συνδέεται με πολλά έντυπα. Ήταν διευθυντής της «Κοινωνικής και Φιλολογικής Επιθεωρήσεως» *Εβδομάς (1887-1892). Μέχρι το 1898 ήταν ο κυ-

ριότερος έκτακτος συνεργάτης της εφ. *Εστία και από το 1917 έως τον θάνατό του τακτικός. Για μικρό διάστημα διετέλεσε επίσης διευθυντής της **Εφημερίδος των Συζητήσεων* κατά την περ. Β' της έκδοσης, μετά το 1893. Ήταν μέλος της συντακτικής επιτροπής και διευθυντής της εφ. *Τα Πάτρια* (1902-1916). Εργάστηκε και στην *Εφημερίδα του Δ. *Κορομηλά και μάλιστα ως κύριος συντάκτης, όπως αναφέρει ο εκδότης (1883). Ήταν επίσης ανταποκριτής της εφ. *Σέκολο* του Μιλάνου, γενικός αντιπρόσωπος στην Ελλάδα της εφ. *Αμάλθεια της Σμύρνης και συντάκτης της εφ. *Εθνικός Κήρυξ της Νέας Υόρκης.

Στην έκδοση της *Εβδομάδος* διαδέχτηκε τον Δημήτριο Γρ. Καμπούρογλου και είχε ως κύριο στόχο του την προβολή των κοινωνικών και φιλολογικών ζητημάτων που παραμελούσε ο ημερήσιος Τύπος (*Εβδομάς*, αρ. φ. 1. 31 Ιαν. 1887). Διέκοψε την έκδοσή της για οικονομικούς λόγους όταν απαγορεύτηκε η κυκλοφορία της στις αλύτρωτες περιοχές. Η θητεία του στην *Εστία* χαρακτηρίζεται κυρίως από τα χρονογραφήματά του, στα οποία με χιούμορ έδινε εθνικά και κοινωνικά θέματα. Στα χρονογραφήματα της Δευτέρας με τον τίτλο «Από όσα ενδουμούμαι» (1937-1938), εκτός από τις ιστορικές πληροφορίες παρέχει πλείστα αυτοβιογραφικά στοιχεία. Ως το σημαντικότερο έργο της ζωής

του θεωρούσε την έκδοση της εφ. *Τα Πάτρια* που ήταν το δημοσιογραφικό όργανο της «Εταιρείας της υπέρ των Πατρίων Αμύνης» (1900-1916), της οποίας ήταν ιδρυτικό μέλος και γενικός γραμματέας. Με συνεργάτες άλλα διακεκριμένα μέλη της Εταιρείας, όπως ήταν ο καθηγητής γλωσσολογίας Γεώργιος Χατζηδάκις, ασκούσε εθνική και δρασηκευτική κατήχηση, έχοντας ως απώτερο στόχο την προετοιμασία για την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας.

Η εθνική και κοινωνική του δράση μαρτυρείται από το 1896, όταν ανέλαβε πρόεδρος του εθνικού σωματείου Ειδική Επιτροπή ή Ειδικών Κομιτάτων με στόχο την υποστήριξη του κρητικού αγώνα. Για τον ίδιο σκοπό διορίστηκε μέλος της «Κεντρικής εν Αθήναις Επιτροπής προς συλλογήν εράνων υπέρ των εκ Κρήτης προσφύγων» (1897). Ήταν υπεύθυνος για τη συλλογή και τη διαχείριση των πανελληνίων εράνων που άρχισαν κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και απευθύνονταν προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο (1912-1916). Διετέλεσε επίσης γενικός γραμματέας της κεντρικής επιτροπής εορτασμού της 100ετηρίδος της Εθνικής Παλιγγενεσίας (1918-1920, 1928, μετά τη λήξη των εορτών). Με την ιδιότητα αυτή ήταν ο κύριος συντελεστής της οργάνωσης των εορτών που πραγματοποιήθηκαν το 1930. Διετέλεσε γενικός γραμματέας του Βασιλικού Θεάτρου (1901-1908), ενώ συνέβαλε στην ίδρυση του Εθνικού Θεάτρου (1930) και ήταν μέλος του διοικητικού συμβουλίου (1930-1935) και πρόεδρος του (1932-1935). Ήταν συνιδρυτής του Σηλησιπουλείου Νοσοκομείου Αγία Ελένη (1916), και ακόμη μέλος του διοικητικού συμβουλίου (1916-1938) και αντιπρόεδρος του (1924-1938).

Υπήρξε επίσης ιδρυτικό ή τακτικό μέλος ή μέλος του διοικητικού συμβουλίου ή αναγορεύθηκε επίτιμο μέλος διαφόρων επιστημονικών, αθλητικών και άλλων σωματείων και διορίστηκε πολλές φορές εκπρόσωπος ποικίλων φορέων, σε διάφορες περιστάσεις. Ενδεικτικά: ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Γραμμάτων και Τεχνών (1914), της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών (1919), της Εταιρείας Ψυχικών Ερευνών (1923), της Εταιρείας Κρητικών Μελετών (1924), της Αδελφότητας Αγάπης Ακριτών (1937), επίτιμο μέλος της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (1925), του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών (1932) κ.ά. Όπως προκύπτει από τα κατάλοιπά του, φαίνεται ότι

στον ίδιο ανήκει η ιδέα της αφής της ολυμπιακής φλόγας που μέχρι σήμερα αποδίδεται στον δούκα του Μακλεδούργου. Έδωσε διαλέξεις με διάφορες ευκαιρίες.

Έντονη ήταν επίσης και η ενασχόλησή του με την ποίηση και τη λογοτεχνία και εξέδωσε πολλά έργα: *Το Άσυλον των Θεών*, *Εντυπώσεις εκ του Δωδεκαθέου του γλύπτου Γ. Βρούτου* (1886), *Οι Κρήτες μου* (διηγήματα, 1898), *Επισόδια της ζωής* (διηγήματα, 1904), *Τα Τραγούδια της Φυλακής* (1918), *Τα Τραγούδια της Εξορίας* (1920), *Τα Τραγούδια της Αγάπης* (1925), *Μικρά Τραγούδια* (χ.χ., με το ψευδώνυμο Ι. Μαράνος με το οποίο υπέγραφε και χρονογραφήματά του), *Τραγούδια των γηρατειών* (1939), *Ορφανή και Χήρα* («μυθιστορία»), που δημοσιευόταν σε συνέχειες στην εφημερίδα της Σύμυνης *Ανατολή* (1880), αλλά η έκδοση διεκόπη από τον ίδιο. Το 1935 αναγγέλθηκε η έκδοση του βιβλίου *Πολιτική Ιστορία της Κρήτης (1850-1900)*. Έργα του έχουν συμπεριληφθεί σε διάφορες συλλογές, ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί, ενώ διάφορα έργα του έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες. Ενδεικτικά: *Tre novelle cretesi di Giovanni Dambergis*, *Versione italiana con prefazione di F. de Simone Brower* (Napoli 1908) *Zum Schlusse der Gastfreundschaft. Eine Geschichte aus Kreta. Aus dem Neugriechischen übersetzt von P. Mitzschke*, (Brankenhain i. Th. 1910). Το έργο του, εκτός από τα ποιήματά του, είναι γραμμένο στην καθαρεύουσα και αποκαλύπτει άτομο πολύ συντηρητικών τάσεων που χαρακτηρίζεται από τον ακατάβλητο πατριωτισμό του. Η ιδεολογία του συνοψίζεται στο εξής σχόλιο: «Αι ιστορικά του μελέται, τα μυθιστορήματα και τα διηγήματά του, τα χρονογραφήματα και τα ποιήματά του ήσαν πάντοτε αφιερωμένα εις τα μεγάλα του ιδανικά: την απελευθέρωσιν της πατρίδος του Κρήτης, την δόξαν της μεγάλης πατρίδος Ελλάδος, την ευγενικήν χριστιανικήν πίστιν των γονέων του και του ίδιου τον σεβασμόν και την αγάπην προς την τρισχίλιετην ελληνικήν ιστορίαν» (εφ. *Εστία*, αρ. φ. 17074, 18 Απρ. 1938).

Τιμήθηκε με μετάλλιο από το υπουργείο Στρατιωτικών (1914) και με τον Χρυσό Σταυρό του Βασιλικού Τάγματος Γεωργίου Α' (1918). Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ, στην οποία κληροδότησε και τη βιβλιοθήκη του. Πέθανε από καρδιακή προσβολή και κηδεύτηκε δημοσία δαπάνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Δαμβέργης Ιωάννης». *Εγκυκλοπαίδικόν Λεξικόν*. τ. 4. Αθήνα, εκδ. Ελευθεροδράκη, 1928, σ. 252-253· Σωτ. Σκίπης, «Ιωάννης Δαμβέργης». *Νέα Εστία*, τ. 23 (1938), 625-626· ΜΕΕ, τ. 8, σ. 848· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σσ. 120, 132, 222· Θεοδώρα [Δώρα] Φ. Μαρκατού, «Οι πανελλήνιοι έρανοι κατά τους Βαλκανικούς πολέμους. Συλλογή και διαχείριση των εράνων χρηματοδότησης της πολεμικής τέχνης», στον τόμο *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1910-1914*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1993, σ. 429-454· της ίδιας, *Τα Κατάλοιπα του Ιωάννη Δαμβέργη 1887-1937*, 1. *Αρχείο της Εταιρείας της Υπέρο των Πατρίων Αμύνης*, 11. *Αρχείο Πανελληνίων Εράνων κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους*, 111. *Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής 100ετηρίδας της Εθνικής Παλιγγενεσίας, Εισαγωγή-Ευρετήρια*, Αθήνα, Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους αρ. 30, 1996· της ίδιας, «Ιωάννη Δαμβέργη, Το Άσυλον του Θεών: μια όψιμη υπέρπωση της νεοκλασικής γλυπτικής στην Ελλάδα», *Η Αρχαία Ελλάδα και ο σύγχρονος κόσμος*, Πρακτικά Β' Παγκοσμίου Συνεδρίου, Αρχαία Ολυμπία 12-17 Ιουλ. 2002, Πανεπιστήμιο Πατρών 2003, σ. 463-472· Χάρη Πάτσι, *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, τ. 6, Αθήνα, χ.χ., σ. 120-121.

ΔΩΡΑ Φ. ΜΑΡΚΑΤΟΥ

Δαμόρης, Γεώργιος

(Κωνσταντινούπολη, 1892 - Θεσσαλονίκη, 21 Σεπτ. 1967). Δημοσιογράφος, κριτικός και μεταφραστής. Το 1925 εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και διορίστηκε στους Σιδηροδρομούς του Ελληνικού Κράτους, ενώ παράλληλα εργάστηκε ως δημοσιογράφος στις εφ. *Μακεδονικά Νέα. *Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως (Θεσσαλονίκη) και αργότερα στη *Μακεδονία, όπου έγραφε χρονογραφήματα (με το ψευδώνυμο «Ξένιος»), βιβλιοκριτικές και κριτικές δεξιότρου (στηλη την οποία διατήρησε έως τον θάνατό του). Το 1927 έγινε μέλος της Ένωσης Συντακτών Θεσσαλονίκης,

Άριστος κάτοχος της γαλλικής γλώσσας, μετέφρασε και εξέδωσε τα βιβλία: *Η Γαλλική Επανάσταση*, του Pierre Gaxotte, σε δύο τόμους (Θεσσαλονίκη 1934), *Πρακτικών χειρειδίων Παδητικής Αμύνης της πόλεως Θεσσαλονίκης κατά των εναερίων επιδρομών*, του J. Pleyber και, αργότερα, *Ο Σατωμπριάν και η Ελλάς*, του Pierre Queneau, με πρόλογο του Κλ. *Γτούρκα (Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ, 1962). Εργάστηκε ως μεταφραστής στο γαλλικό προξενείο Θεσσαλονίκης και στη Διεθνή Έκθεση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Γεώργιος Δαμόρης», *Νέα Εστία* (15 Ιαν. 1968), 125· Κανδιλιάκη, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 648.

ΜΑΝΔΑΦΗ ΚΑΝΑΥΑΚΗ

ΔΑΝΑΪΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΗΣ

<p>ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ</p> <p>Επιθεώρησις 21 Μαΐου 1910 Ημερομηνία 21 Μαΐου 1910 Αριθμ. 10 Αριθμ. 10</p>	<p>ΚΑΤΑΦΩΡΙΣΜΟΣ</p> <p>21 Μαΐου 1910 Αριθμ. 10 Αριθμ. 10</p>	<p>Επίθεωρησις 21 Μαΐου 1910 Ημερομηνία 21 Μαΐου 1910 Αριθμ. 10 Αριθμ. 10</p>
<p>ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ 21 ΜΑΪΟΥ 1910</p>		
<p>Το εθνικόν κράτος... (text continues)</p>	<p>Το εθνικόν κράτος... (text continues)</p>	<p>Το εθνικόν κράτος... (text continues)</p>
<p>Ο ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΟΙΚΟΣ</p>		

ΔαναΪς

Μηνιαία επιθεώρησις πολιτική και οικονομολογική του Νομού Αργολίδος και Κορινθίας, Αθήνα, 2 Ιουν. 1910 - 28 Ιαν. 1914, έτ. Α'-Ε'. Ίδρυτής-εκδότης: Δημοσθένης Δ. *Δεσμίνης. Άλλος υπότιτλος: Μηνιαία επιθεώρησις πολιτική και οικονομολογική (από το φ. 13, 23 Ιαν. 1911). Αναφέρεται ως μηνιαία, αλλά εκδίδεται αρχικά κατά δεκαπενθήμερο, Τετράσηλι, τετράσπλη, με συνεχή σελιδαρίθμηση. Ετήσιες συνδρομές: 5 δραχ. (εσωτερικού), 10 φρα. (εξωτερικού): «Δια τους τερείς και διδασκάλους» δραχ. 4». Τιμή καταχώρησης: 50 λεπτά ο σίχχος. Γραφεία: Νίκης 37, Αθήνα.

Στόχοι της, όπως διατυπώνονται στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου με τίτλο «Το πρόγραμμά μας», είναι να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των επαρχιών που περιλαμβάνονται στους νομούς Αργολίδας και Κορινθίας και να συντελέσει ώστε να καλύτερέψουν οι μεταξύ τους σχέσεις. Για τον σκοπό αυτό προτίθεται να βοηθήσει τις υπάρχουσες εφημερίδες που εκδίδονται στο Ναύπλιο, στο Άργος και στην Κόρινθο να υπερασπιστούν τα συμφέροντα των νομών Αργολίδας και Κορινθίας, αλλά και να υπερβούν την επικρατούσα στενή

επαρχιακή αντίληψη. Ακόμα έχει ως στόχο –όσο μπορεί, ανάλογα της στήριξης που θα λάβει– να εξυπηρετήσει και τα γενικότερα συμφέροντα του ελληνισμού.

Η έκδοση σχεδιάζόταν να γίνει από την 1^η Ιανουαρίου 1910 και για τον λόγο αυτό δηλώνει ότι θα εκδίδεται «κατά δεκαπενθήμερίαν», μέχρι να συμπληρωθούν τα καθυστερημένα φύλλα. Ως το τέλος της έκδοσής της συνέχισε τη δεκαπενθήμερη κυκλοφορία της, παρά τη διαφορετική δήλωση στον υπότιτλο που την ήθελε μηνιαία. Τα θέματα της ποικίλλουν και σχετίζονται με την εκπαίδευση, την πολιτική, τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, την κοινωνία, τα τοπικά ζητήματα, τη γεωργία των νομών αυτών, τους ομογενείς κ.ά. Περιλαμβάνει ακόμα ανταποκρίσεις από διάφορα μέρη (Αίγυπτο, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Αμερική). Μόνιμες στήλες της ήταν: «Βιβλιογραφικόν Δελτίον» (αναγγέλλεται η δημοσίευση βιβλίων ή περιοδικών τα οποία αποστέλλονταν στη διεύθυνση), «Γραμματικοβίβλιον», «Διαφημίσεις», «Οικογενειακή στήλη», «Δήλωσις» (με θέματα όπως: πώς εργάζονται τα άλλα κράτη για την ανάπτυξη του εμπορίου, τα δάση της Ελλάδας, σταφιδικά, σπογγαλιευτικά κ.ά.), «Ελεύθερον Βήμα», «Με λίγα λόγια» (σύντομες ειδήσεις) κ.ά.

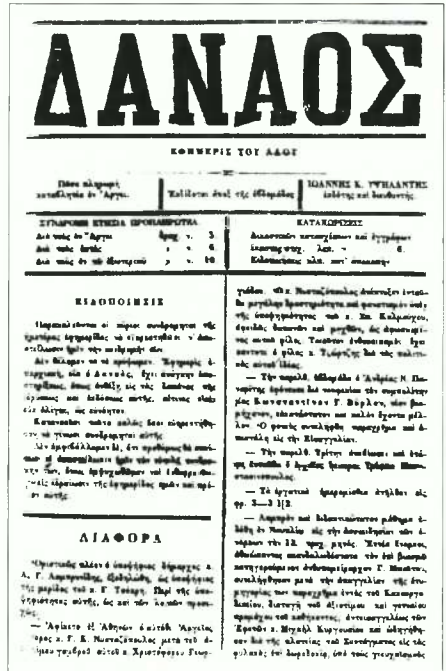
Σημαντική υπήρξε η συμβολή της στην επίλυση του υδατικού προβλήματος της Αργολίδας: δημοσίευσε σοβαρές και σημαντικές δέσεις για το θέμα και ο Δ. Δεσμίνης, με τη συμφωνία του Ελ. Βενιζέλου, συνέταξε επικεφαλής ομάδας σχέδιο νόμου για την υδροδότηση της αργολικής πεδιάδας. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι τελικά ματαίωσαν την υλοποίησή του σχεδίου αυτού.

Η *Δαναΐς* αποτελεί μέχρι σήμερα μοναδικό εκδοτικό επίτευγμα στην Αργολίδα τόσο για τη μορφή της («κασέ»), όσο και για την ποιότητα της αρθρογραφίας της. Σε εποχές έντονων και εν πολλοίς προσωπικών αντιπαραθέσεων που χαρακτήριζαν πολλά έντυπα του αργολικού τύπου, αποτέλεσε παράδειγμα εφημερίδας που κράτησε από την αρχή έως το τέλος ικανές αποστάσεις από προσωπικές συγκρούσεις και συνεχώς επιδίωκε την προσέγγιση των προβλημάτων και των θεμάτων που απασχολούσαν τον τόπο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΣΑΔ, Ιδιωτική συλλογή Β. Δωροβίνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 71.

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΔΩΡΟΒΙΝΗΣ – ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Δαναός

Εφημερίς του Λαού. Άργος, 7 Απρ. 1883 - 4 Απρ. 1885, αρ. φ. 1-59 (περ. Α') και 20 Απρ. 1886 - 7 Φεβρ. 1887, αρ. φ. 1-18 (περ. Β'). Εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Κ. Υψηλάντης. Συντάκτης: Δ.Κ. *Βαρδουσιώτης (20 Ιουλ. 1884 - 21 Μαρτ. 1885<;>, αρ. φ. 39-57<;>). Εβδομαθιαία, τετρασελίδη, δίσητη, διαστάσεων 32x21 εκ. περίπου (σχήματος 4^{ου}). «Συνδρομή ετησία Διά τους εν Άργει δραχ. ν[έαι] 5. Διά τους εκτός [δραχ. νέαι] 6» και από 14 Απρ. 1883 (αρ. φ. 2) «Διά τους εν το εξωτερικώ [δραχ. νέαι] 10». «Τύπος Ιωάννου Κ. Υψηλάντου».

Η πρώτη εφημερίδα του Άργους, Αρχή της έχει να μην ανήκει σε κανένα κόμμα, αλλά να υποστηρίζει με δέριμη το δίκαιο κάθε πολίτη, να εκφράζει πιστά το φρόνημα και τις ανάγκες του τόπου, να προσπατεί με δάρρος τα συμφέροντά του. Επιδιώκει ωστόσο να μην ασχολείται αποκλειστικώς με πολιτικά θέματα, αλλά να αποτελέσει κοινωνική εφημερίδα που θα δημοσιεύει επιστημονικά και ποικίλα άρθρα. Ενδιαφέρεται κυρίως για θέματα τοπικού ενδιαφέροντος ή ζητήματα ευρ-

τερα περιφερειακά, που όμως πάλι συνδέονται άμεσα με την περιοχή. Ακόμα και όταν φαίνεται να υπερβαίνει τα όρια της Πελοποννήσου και του ελληνικού κράτους, πάλι πρόκειται για θέματα που αφορούν άμεσα την περιοχή-πόλη, όπως η «δίκη των εν Σμύρνη συμπολιτών μας, των κατηγορουμένων, ότι είνε λησταί Σάμιοι» (σε συνέχειες, 31 Ιουλ. 1884 - 17 Νοε. 1884, αρ. φ. 40-50). Πολιτικά υποστηρίζει σταθερά τον Θ. Δεληγιάννη, ενώ επιτίθεται κατά του Χ. Τρικούπη. Αναδημοσιεύει άρθρα ή ειδήσεις από τις εφ. *Η *Αργολίς*, **Ανεξαρτησία*, **Νέα Εφημερίς*, **Μη χάνεσαι*, *Καρτερία*, **Πρωία* σε αρκετές προσκολλητά σχόλιο με υπογραφή «Σ.Σ.Δ.» (Σημείωση/Σχόλιο Συντάκτου *Δαναού*).

Παρουσιάζει περιοδικά και δημοσιεύει «διατριβές» αναγνωστών, ποιήματα ή ηκερολογίες ποιητών. Περιέχει αγγελίες, δικαστικές αποφάσεις και διαφημίσεις άλλων εντύπων, όπως της **Εβδομάδος* του Δ. Καμπούρογλου και των π. *Δάφναι* του Π.Κ. Αποστολίδου και **Απόλλων* του Δ.Κ. *Σακελλαρόπουλου. Πολύ συχνά «έπειτα παραρτήματα δικαστ. πλειστηριασμών». Η ύλη διαρθρώνεται σε δύο στήλες. Το κύριο άρθρο αναπτύσσει το θέμα που κρίνεται ότι πρέπει να προβληθεί. Η στήλη «Διάφορα», που ακολουθεί, συγκεντρώνει πληροφορίες και ειδήσεις μικρής έκτασης.

Ονόματα συνεργατών δεν αναγράφονται: όμως, για το διάστημα 20 Ιουλίου 1884 - 21 Μαρτίου 1885;> (αρ. φ. 39-57;>), ο δικηγόρος Δ.Κ. Βαρδωνιώτης αναλαμβάνει τη θέση του συντάκτη. Επίσης, μερικά αρχικά ονομάτων εμφανίζονται ως υπογραφές («Μ.»., «Ζ.»., «Κ.» ή «Ε.Κ.»). Το μοναδικό όνομα που παρουσιάζεται σταθερά μέχρι το τέλος είναι του «Εκδότη και Διευθυντή» Ιωάννη Κ. Υψηλάντη, ο οποίος, θεωρώντας τον Τύπο παραγόνο πολιτισμού, ίδρυσε τυπογραφείο (εντοπίζεται για πρώτη φορά το 1837) και εξέδωσε τον **Δαναό*, την πρώτη εφημερίδα του Άργους, πράγμα που συνάγεται με ασφάλεια από την έκδοση της *Γραμματικής* του Σ. Ιππομάχη, που απόκειται στη Βιβλιοθήκη Συλλόγου Αργείων «Ο Διναός», στο Άργος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (7 Απρ. 1883 - 21 Μαρτ. 1885, αρ. φ. 1-57, με ελλείψεις). ΒΣΑΔ. ΕΒΕ (1883-1885).

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες στον συγγραφέα από τον Β. Δωροβίνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 71.

ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΛΙΕΡΗΣ

Δαναός

Εφημερίς του ομωνύμου Συλλόγου εκδομένη κατά Κυριακήν, Άργος, 25 Δεκ. 1895 - 5 Αυγ. 1901, αρ. φ. 1-125. Διευθυντής: Χρήστος Παπαιοικονόμος (25 Δεκ. 1895 - 5 Σεπτ. 1898, αρ. φ. 1-70 και 27 Μαΐου 1900 - 5 Αυγ. 1901, αρ. φ. 100-125), σχολάρχης, πρόεδρος του Συλλόγου Αργείων «*Δαναός*». Άλλος υπόπιτος: *Εφημερίς του ομωνύμου Συλλόγου εκδομένη δις του μηνός* (1 Ιαν. 1898 - 5 Αυγ. 1901, αρ. φ. 54-125). Εβδομαδιαία και από 1 Ιαν. 1898 δεκαπενθήμερη (αρ. φ. 54), τετρασελιδή και δίσηλη, διαστάσεων 31x23 εκ. περίπου. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά έως και το φ. 71. 23 Σεπτ. 1898: μετά δεν αναγράφεται τιμή. Ετίσεις συνδρομές: εσωτερικού 12 δρχ. και εξωτερικού 5 χρυσά φράγκα' από 1 Ιαν. 1898 (αρ. φ. 54) μειώνεται σε 4 δρχ. για το εσωτερικό και 4 χρυσά φράγκα για το εξωτερικό. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ανάργυρου Τριμελί, το μοναδικό του Άργους.

Διέπεται από τις αρχές του ομώνυμου συλλόγου. Αποβλέπει κυρίως στην ηθική και πνευματική προαγωγή του λαού και στην υποδείξη της «αληθούς ευδαιμονίας». Στόχο έχει να μεταδίδει στους απανταχού Αργείους την κοινωνική εργασία του συλλόγου και τα όσα συμβαίνουν στην επαρχία του

Άργους, ώστε να «χρησιμεύσει ως σύνδεσμος πατριωτικός». Ο τίτλος παραχωρήθηκε από τον Ι. Υψηλάντη που εξέδιδε παλιότερα τοπική εφημερίδα με την ίδια ονομασία. Δεν ενδιαφέρεται καθόλου για πολιτικά ζητήματα· περιορίζεται σε άρθρα ηθικοδρασκευτικού περιεχομένου, ειδήσεις τοπικού ενδιαφέροντος, πληροφορίες γύρω από τη δράση του συλλόγου ή κείμενα για εκλιπόντες ευεργέτες του, αλλά και ιστορικές μελέτες για τοπικά κυρίως θέματα. Ο Δαναός αναφέρει ότι η κάλυψη της ύλης εναπόκειται στη φιλόφρονη συνδρομή άρθρων και πληροφοριών εκ μέρους των αναγνωστών. Τα περισσότερα άρθρα είναι ανυπόγραφα· παρουσιάζονται όμως τα ονόματα του Δημοσθένη Δ. *Δεσμίνη και του αντιπροέδρου του συλλόγου Δ.Κ. *Βαρδουνιώτη.

Συχνά τα φύλλα κυκλοφορούν διπλά, παραμένοντας όμως πραγματικά διπλά (οχτασέλιδα, όπως στις 10 Ιαν. 1899, αρ φ. 88/89). Ο πόλεμος του 1897 επιβάλλει διακοπή της έκδοσης (με την επιστράτευση κλείνει προσωρινά το τυπογραφείο ελλείψει εργατών). Η εφημερίδα όμως «επανέρχεται» με «μεταρρυθμίσεις τινές εις την έκδοσιν», που σημαίνουν την «δεκαπενθημερίαν» και ανάλογη ελάττωση της συνδρομής. Ταυτόχρονα όμως υπογραμμίζεται στους Αργείους και στους φίλους του συλλόγου ότι σ' αυτούς εναπόκειται να ενισχύσουν την εκδοτική προσπάθεια, ώστε να ξαναγίνει εβδομαδιαία. Η ενίσχυση αυτή όχι μόνο δεν ήρθε, αλλά η μη καταβολή των συνδρομών θα οδηγήσει τον Δαναό, ύστερα από επανειλημμένες «παρακλήσεις», να διακόψει οριστικά την κυκλοφορία του, αφού προηγουμένως αραίωσε η τακτική κυκλοφορία του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΣΑΔ, ΕΒΕ (εκτός από τα φ. 2-53).

ΣΠΥΡΟΣ ΤΑΛΙΕΡΗΣ

Δάνδολος, Πέτρος

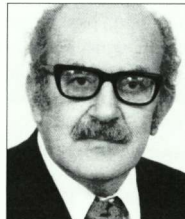
(Αθήνα, 1912-<); Δημοσιογράφος και νομικός. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη Σχολή Δικαίων και Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο του Μπουένος Άιρες. Μετανάστευσε στο Μπουένος Άιρες το 1931 και εργάστηκε στην αμερικανική τράπεζα Boston φτάνοντας στον βαθμό του τμηματάρχη. Ίδρυσε την εφ. *Νέος Κόσμος, που είχε ως στόχο την προώθηση της αριστερής ιδεολογίας στην ελλη-

νική παροικία του Μπουένος Άιρες. Απελάθηκε το 1948, μαζί με άλλους τριάντα ομογενείς, μετά από καταγγελίες της ελληνικής πρεσβείας στο Μπουένος Άιρες προς τις αρχές της Αργεντινής. Οι απελαθέντες επρόκειτο να σταλούν στην Ελλάδα, μετά, όμως, από επέμβαση αριστερών οργανώσεων της Ιταλίας κατέληξαν στη Γιουγκοσλαβία. Αργότερα, ο Πέτρος Δάνδολος εγκαταστάθηκε στην Πράγα όπου πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πλ. Φιλίππιδης, *Εμπορικός και κοινωνικός οδηγός των Ελλήνων της Νοτίου Αμερικής*, Μπουένος Άιρες 1938, σ. 125· «Παροικιακών Αρχείων: Νέος Κόσμος», αφιέρωμα, εφ. Ελλάς (Μπουένος Άιρες), 29 Μαρτ. 1961· Μαρία Δαμηλάκου, *Έλληνες μετανάστες στην Αργεντινή (1900-1970)*, Διαδικασίες συγκρότησης και μετασχηματισμού μιας μεταναστευτικής κοινότητας, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Πολιτιστική Συμβολή της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 2004.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΗΛΑΚΟΥ

Δάνος, Λούης [Λουίζος]

(Αθήνα, 1917 - Αθήνα, 26 Φεβρ. 1987). Δημοσιογράφος, αντιστασιακός, συγγραφέας, Φοιτητής ακόμα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αρχίζει το 1936, σε ηλικία 19 ετών, τη θητεία του στη δημοσιογραφία στο π. *Νεο-

ελληνικά Γράμματα του Δημήτρη Φωτιάδη, με τη σελίδα «Πνέυμα και Λαοί». Στον πόλεμο του 1940-1941 απασχολήθηκε σε δημοσιογραφική εργασία στο γραφείο του στρατάρχη Αλεξάνδρου Παπάγου. Στην Κατοχή οργανώθηκε στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Επιστρατεύθηκε ως έφεδρος αξιωματικός στον Εμφύλιο με τον Εθνικό Στρατό, τραυματίστηκε, παραιομοφορήθηκε και έγινε ταγματάρχης σε πολεμική διαδεσμότητα. Κατά τη δεκαετία του 1950 εξέδιδε τις μικρές εφημερίδες για τεχνικούς, *Ηλεκτρεμπρορική* και *Υδραυλικός*. Από το 1952 έως το 1966 εργάστηκε στις εφ. *Προοδευτικός Φιλελεύθερος*, τις αγγλόφωνες *Athens News* και *Daily Post*, *Εθνικός Κήρυξ*, *Ανεξάρτητος Τύπος*, *Πρόοδος*, *Νίκη*, *Δημοκρατική Αλλαγή*, *Νέος Ανένδοτος*, **Ελεύθερος Κόσμος*, ενώ έμεινε άνεργος ως την δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967. Στη δικτατορία οργανώνεται στην αντιστα-

σιακή οργάνωση ΠΑΜ (Πατριωτικό Μέτωπο). Συνεργάζεται στον αντιστασιακό Τύπο και διοχετεύει ειδήσεις στο εξωτερικό. Συλλαμβάνεται για την αντιδικτατορική δράση του το 1970, καταδικάζεται από το εφετείο σε 15 μήνες φυλάκιση και αποφυλακίζεται τον Απρίλιο 1972. Από τον Ιούνιο του ίδιου έτους ως την πτώση της χούντας (Ιούλ. 1974) εργάζεται ως αρχισυντάκτης και είναι βασικός αγωγός ειδήσεων στο εξωτερικό από την Ελλάδα. Ακολουθώντας εργάζεται στην επανεκδοθείσα εφ. *Αθηναϊκή, πάλι στο *Athens News* και στην εφ. *Ελευθεροτυπία* από την έκδοσή της τον Ιούλιο 1975 ως τον Μάιο 1982, οπότε αναλαμβάνει διευθυντής του Γραφείου Τύπου της ελληνικής πρεσβείας στις ΗΠΑ, στην Ουάσινγκτον, όπου μένει ως τον Οκτώβριο 1986 όταν συνταξιοδοτείται.

Γνωστός και αγαπητός σε όλες στις εφημερίδες όπου εργάσθηκε ως «κύριος συνάδελφος». Έτσι απευθυνόταν σ' όλους, από τον θυρωρό και τον κλητήρα ως τους τυπογράφους, τους συντάκτες, τους υπαλλήλους, τους διευθυντές. Προικισμένος ρεπόρτερ, πολιτικός και διπλωματικός συντάκτης, συντάκτης του εξωτερικού δελτίου, αναλυτής, σχολιαστής, αρχισυντάκτης, διευθυντής συντάξεως, αλλά και χρονογράφος, συγγραφέας και μεταφραστής θεατρικών έργων, συνδικαλιστής και πολιτικός, πολεμιστής και αγωνιστής αντιστασιακός. Ήταν ο δάσκαλος που από τα χέρια του πέρασαν νέοι, οι οποίοι σταδιοδρόμησαν ως δημοσιογράφοι επαγγελματίες στις εφημερίδες.

Ήταν μέλος της ΕΣΑΤ (Ένωση Συντακτών Αθηναϊκού Τύπου) και το 1965-1966 εκλέγεται αντιπρόεδρος της. Το 1975 γίνεται μέλος της Ένωσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών. Στις εκλογές του 1974 και του 1981 συμμετέχει ως υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ στην Β' και Α' περιφέρεια Αθηνών αντιστοίχως και το 1977 με τη Συμμαχία (ΚΚΕ Εσωτερικού, Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά κ.ά.).

Μετέφρασε το θεατρικό έργο του Άρθουρ Μίλλερ *Ήταν όλοι τους παιδιά μου*, το οποίο ανέβασε ο Κάρλος Κουν στο Θέατρο Τέχνης, ενώ εξέδωσε το βιβλίο *Κοινός Νους*, με άρθρα και χρονογραφήματα κατά τη Μεταπολίτευση στην ομώνυμη στήλη του στην εφ. *Αθηναϊκή*. Η μηνιαία εφ. *Υδραυλικός* συνεχίζει να εκδίδεται και μετά τον θάνατό του από την κόρη του Χρυσούλα Δάνου.

ΝΙΚΟΣ ΚΙΑΔΣ

Δαρβέρης, Νικόλαος

(Κυνουρία Αρκαδίας, 1879 - Αθήνα, 27 Νοε. 1946). Εκδότης, πολιτικός και δικηγόρος. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη λίγο μετά από την απελευθέρωσή της και το 1920 εξέδωσε την εφ. **Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος*, εφημερίδα που συνέχισε να εκδίδεται έως το 1937, όταν λόγω της λογοκρισίας στη δικτατορία Μεταξά ανέστειλε την έκδοσή της (επανεκδόθηκε για μικρό διάστημα μετά από την Κατοχή). Επίσης, το 1921 είχε εκδώσει την απογευματινή εφ. **Τηλέγραφος Βορείου Ελλάδος*, που συνέχισε να εκδίδεται και τον επόμενο χρόνο.

Εκλέχθηκε βουλευτής του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων το 1926 και διετέλεσε υπουργός Εθνικής Οικονομίας το 1935 στην κυβέρνηση του Γεωργίου Κονδύλη, τον οποίο διαδέχθηκε στην ηγεσία του κόμματός του, Εθνικών Ριζοσπαστικών Κόμμα. Το 1946 εκλέχθηκε βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος (του οποίου ήταν από τα ιδρυτικά μέλη) και πέθανε από συγκοπή μέσα στη Βουλή μετά από αγωγή του για πρόβλημα της Μακεδονίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κωνσταντίνος, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 266 και τ. Γ', σ. 141-147.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Δαυλός

βλ. *Αρχαίον Μαρξισμού*, Αθήνα, 1923-1928

Δαφνής, Γρηγόριος

(Κέρκυρα, 1909 - Αθήνα, 1977). Δημοσιογράφος και ιστορικός συγγραφέας. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συνέχεια δικηγόρος στην ιδιαίτερη πατρίδα του, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και εξέδωσε ορισμένες τοπικές εφημερίδες. Το 1941 συνελήφθηκε από τις ιταλικές αρχές για την αντιστασιακή δράση του και εκποσίστηκε αρχικά στους Παζούς και στη συνέχεια σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στον Τάραντα της Ν. Ιταλίας. Δρα-

ματίζοντας την πορεία του στην αντιστασιακή δράση του και εκποσίστηκε αρχικά στους Παζούς και στη συνέχεια σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στον Τάραντα της Ν. Ιταλίας. Δρα-

πέτευσε μετά την ιταλική συνθηκολόγηση (1943) και με βρετανικό υποβρύχιο φυγαδεύτηκε στην Αίγυπτο, όπου χρησιμοποιήθηκε από την ελεύθερη ελληνική κυβέρνηση στη διεύθυνση Ειδικών Υπηρεσιών Πολέμου και στο υπουργείο Πληροφοριών. Μετά τη λήξη του πολέμου πολιτεύθηκε δυο φορές, χωρίς επιτυχία, στην Κέρκυρα (το 1946 με το Κόμμα των Φιλελευθέρων και το 1950 με την ΕΠΕΚ / Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου). Ασχολήθηκε και πάλι με τη δημοσιογραφία ως πολιτικός συντάκτης αθηναϊκών εφημερίδων, κυρίως των εφ. *Καθημερινή και *Ελευθερία του Πάνου *Κόκκα, όπου κρατούσε επί χρόνια και την περιφήμη για το καυστικό της χιούμορ στήλη «Ελευθερόστομος». Χρημάτισε διπλωματικός σχολιαστής του ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφώνου), διευθυντής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων (1964-1965) και γενικός διευθυντής του ΕΙΡ (1965-1967), συμβάλλοντας σημαντικά στην ίδρυση και οργάνωση της δημόσιας τηλεόρασης στην Ελλάδα.

Παράλληλα με τις άλλες δραστηριότητές του, ασχολήθηκε με τη μελέτη της νεότερης ελληνικής ιστορίας και δημοσίευσε πολλές σχετικές εργασίες. Κυριότερα έργα του: η ιστορική μονογραφία *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων, 1923-1940* (2τ., 1955, 2^η 1974)· το πολιτικοϊστορικό δοκίμιο *Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα, 1821-1961* (1961)· οι ιστορικές βιογραφίες *Σοφοκλής Ελευθερίου Βενιζέλος* (1970) και *Ιωάννης Καποδίστριας* (1976) κ.ά. Υπήρξε επίσης συνεργάτης σε συλλογικούς τόμους όπως στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* της Εκδοτικής Αθηνών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 1Γ', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1983, σ. 565· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, τ. 3, σ. 247.

ΝΙΚΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Δαφνής, Κώστας

(Κέρκυρα, 1911-1987), Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδων και λόγιος. Ασχολήθηκε με την ιστορία και τη λογοτεχνία της Επτανήσου και ειδικότερα της Κέρκυρας. Για μικρό χρονικό διάστημα, εργάστηκε στην Αθήνα,

όπου και εξέδωσε το π. *Δελτίο Κριτικής*. Μετά τη μόνιμη εγκατάστασή του στην Κέρκυρα, πριν από

τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, επιδόθηκε επαγγελματικά στη δημοσιογραφία, εκδίδοντας τις κερκυραϊκές εφ. *Κερκυραϊκό Βήμα* (1934-1940), *Κερκυραϊκά Νέα* (1944-1981) και *Τηλέγραφος*, πρωινή καθημερινή εφημερίδα, στην οποία υπήρξε συνδιοκτήτης και έγραφε το κύριο άρθρο (1958-1980). Πέρα από τις εφημερίδες γόνιμη ήταν η προσφορά του στα πνευματικά και πολιτιστικά πράγματα της Επτανήσου. Αρχικά, εξέδωσε το βραχύβιο μηνιαίο λογοτεχνικό έντυπο *Φιλολογικά Νέα* (1945, κυκλοφόρησαν πέντε τεύχη), και από το 1951 ως το 1987 εξέδιδε συνεχώς το περιοδικό **Κερκυραϊκά Χρονικά* (29 τόμοι), ετήσια φιλολογική, ιστορική, λαογραφική έκδοση, με την οποία προβλήθηκε πολλαπλώς η πνευματική προσφορά της Κέρκυρας. Επίσης, συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά και στις εφημερίδες που δημοσιογράφησε χρησιμοποιεί συχνά τα ψευδώνυμα «Νάρκισσος» και «ΚΔς».

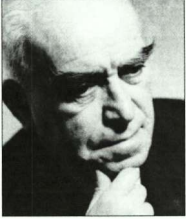
Υπήρξε εκ των συνιδρυτών της Εταιρείας των Κερκυραϊκών Σπουδών (1952), της οποίας διετέλεσε αρχικά, γενικός γραμματέας και στη συνέχεια, πρόεδρος επί μακρά σειρά ετών. Επίσης ήταν γενικός γραμματέας του Κέντρου Ερευνής και Διεθνούς Επικοινωνίας «Ιόνιος Ακαδημία» (1972). Σχετίσθηκε με πολλούς ανθρώπους των γραμμάτων, μεταξύ των οποίων και ο λογοτέχνης Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, ο οποίος κάνει μνεία στο βιβλίο του, *Κέρκυρα το νησί της λυρικής φαντασίας* (Κέρκυρα 1975), για τη σχέση του με τον Κ. Δαφνή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρωτότυπο ιστορικό και λογοτεχνικό έργο του (*Χρόνια Πολέμου και Κατοχής*· *Αντιλογοι, ιστορίες σε χαμηλό τόνο* κ.ά.) καθώς και οι πρόλογοι του στα *Κερκυραϊκά Χρονικά*, για την κερκυρογνωσία τους. Με δικές του προστάσεις ανοικοδομήθηκε η κτεστραμμένη από τους γερμανικούς βομβαρδισμούς οικία, όπου έζησε τα τελευταία έτη του βίου του ο Δ. Σολωμός (Μουσείο Σολωμού, σήμερα). Δικής του εμπνεύσεως ήταν η έκδοση του Αρχείου Καποδίστρια από την Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, η οποία στη σειρά των «Δημοσιευμάτων» της έχει περιλάβει και εκδώσει πολλές επιστημονικές μελέτες για την Κέρκυρα και τους πνευματικούς ανθρώπους της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αφιέρωμα στον Κώστα Δαφνή», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, περ. Β', τ. Α' (2003).

ΘΕΟΔΩΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Δέλιος, Γεώργιος

(Θεσσαλονίκη, 1894 - 24 Ιουλ. 1980). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Εργάστηκε στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης *Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος και Το Φως έως το 1933 με το πραγματικό του όνομα. Γεώργιος Τσάκαλος, και ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών από το 1925. Συνεργάστηκε με λογοτεχνικά περιοδικά και άλλα έντυπα και από το 1946 έως το 1950 διετέλεσε διευθυντής προγράμματος του ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας) στη Βόρειο Ελλάδα. Εξέδωσε πλήθος από λογοτεχνικά βιβλία και μελετήματα, όπως τα μυθιστορήματα *Οι άνθρωποι που νοσταλγούν* (1934), *Στα ίχνη του αγνώστου θεού* (1937), *Μουσική δωματίου* (1947), *Οικογένεια* (1957), *Ο ήλιος και τ' αστέρια* (1965), *Δοκιμασία* (1968) κ.ά., ταξιδιωτικές εντυπώσεις και τα μελετήματα *Το σύγχρονο μυθιστόρημα* (1929), *Ο μυθιστοριογράφος και ο αισθητικός κόσμος* (1972), *Φυσιολογίες του ξένου έντεχνου λόγου* (1974) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ζωγραφάκης, *Θεσσαλονίκη, εκατό χρόνια λογοτεχνικής ζωής. 1878-1978: δοκίμιο για μια ιστορική προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 111.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΟΥΛΑΚΗΣ

Δελτίο του

Εκπαιδευτικού Ομίλου

Αθήνα, Ιαν. 1911 - Φεβρ. 1924. Εκδότης: από εσωτερικά και εξωτερικά τεκμήρια προκύπτει ότι την ευθύνη για το π. είχαν οι Αλέξανδρος Δελμούζος (τ. Α'-Β'), Μανόλης Τριανταφυλλίδης (τ. Γ'-Θ') και Δημήτρης *Γληνός (τ. Ι'-ΙΑ'). Υπότιτλος: *Περιοδικό τμημένο με το Ζάππειο βραβείο από το Σύλλογο για την ενίσχυση των Ελληνικών σπουδών στο Παρίσι* (από τον τ. ΣΤ'). Αρχικά τριμηνιαίο, κατέληξε ετήσιο, διακοσίων έως τριακοσίων σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 22,5x15 εκ., αρχικά με τέσσερα τχ. ανά τόμο και στη συνέχεια άλλοτε με δύο τχ. [τ. Ε' (1915), τ. Θ' (1922)] και άλλοτε με ένα τχ. [τ. Γ' (1913), τ. Δ' (1914), τ. ΣΤ' (1916), τ. Ζ'

(1917-1919), τ. Η' (1920), τ. Ι' (1922), τ. ΙΑ' (1923-1924)]. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 5 δρχ. (τ. Α'-Θ') και 10 δρχ. (τ. Ι'-ΙΑ'). εξωτερικού 8 σελ. Τυπογραφείο: «Εστία», Κ. Μάισερ και Ν. Καραδούρη (τ. Α'-Ε') και «Β. Αυλής Α. Ραφτάνη» (τ. ΣΤ'-ΙΑ').

Επίσημο όργανο του Εκπαιδευτικού Ομίλου τους σκοπούς και τη δραστηριότητα του οποίου παρουσιάζει. Να σημειωθεί ότι ο Όμιλος ιδρύθηκε «για να συστήσει ένα πρότυπο δημοτικό σχολείο και να βοηθήσει την αναγέννηση της παιδείας στην Ελλάδα», αφού τα μέλη του θεωρούν πως «βαδύτερο αίτιο και συνάμα και αιτιατό, του ψυχικού και κοινωνικού και πολιτικού ξεπεσμού μας είναι το παραστρατημένο νεοελληνικό σχολείο», το οποίο και επιζητούν να ξαναφέρουν στις «αληθινές πηγές της εθνικής ζωής». Πριν την ίδρυση του πρότυπου δημοτικού σχολείου, ο Όμιλος προχώρησε στην έκδοση του Δελτίου, «για να προετοιμάσει την κοινή γνώμη με μελέτες για ζητήματα εκπαιδευτικά και προπάντων για ζητήματα που στενά συνδέονται με τη λειτουργία και την προκοπή ενός δημοτικού σχολείου». Κατ' αυτούς κάθε συνειδητή προσπάθεια αναμόρφωσης της παιδείας, «ταχτικά και κανονικά» θα πρέπει να ξεκινήσει από το δημοτικό που αποτελεί τη βάση του συστήματος. Στο Δελτίο σημειώνεται: «Ο σκοπός του Ομίλου δεν είναι ν' ανακατόνεται σε γλωσσικούς κανόνες. Ο σκοπός του είναι καθαρά εκπαιδευτικός, επομένως θεωρεί ότι

δεν είναι δουλειά του ούτε να δείξει τι έπρεπε να είναι η γλώσσα, ούτε να ορίσει την τελειωτική της μορφή». Ο Αλέξης Δημαράς (*Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Β', Αθήνα, Εστία, 1998, σ. λε'-λζ') παρατηρεί: «Γρήγορα όμως είτε γιατί θώρησε πως το ζήτημα της γλώσσας ήταν το πρωταρχικό στοιχείο της μεταρρύθμισης, είτε γιατί παρασύρθηκε στη μετατόπιση της συζήτησης προς ένα δέμα που προσφέρεται σε έντονους συναισθηματισμούς και εντυπωσιάζει εύκολα - ή και από τις δύο αυτές αιτίες - ο Όμιλος συγκέντρωσε κι αυτός την προσοχή του κυρίως στα γλωσσικά, αφήνοντας σε δεύτερη θέση τα καθαρά εκπαιδευτικά δέματα».

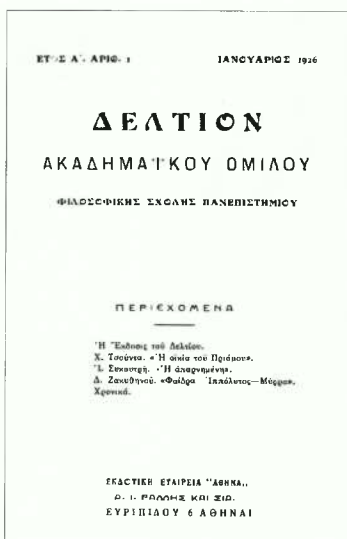
Εκτός από τη δραστηριότητα του Ομίλου δημοσιεύονται φιλολογικά και λογοτεχνικά κείμενα. Σχεδόν στο σύνολό του αποτελείται από άρθρα σχετικά με το δημοτικισμό, κυρίως γλωσσικά, αλλά και εκπαιδευτικά. Με ελάχιστες εξαιρέσεις όλα τα άρθρα είναι γραμμένα στη δημοτική. Δημοσιεύονται εκτενή κείμενα των Αλ. Δελμούζου, Δημ. Γληνού και κυρίως του Μαν. Τριανταφυλλίδη, πολλά από τα οποία κυκλοφόρησαν και σε ανάτυπα. Υπάρχουν επίσης άρθρα για τα αναγνωστικά του δημοτικού, για τη μουσική στο σχολείο και τα αναγνώσματα των παιδιών. Μέρος του καλύπτουν η αλληλογραφία και πολλές βιβλιοκρισίες. Εκτός από «τις παιδαγωγικές, γλωσσικοεκπαιδευτικές και κριτικές μελέτες τις σχετικές με την πνευματική μας κίνηση», το περιοδικό στην πορεία του «απλώθηκε σε κάπως πλαύτερα όρια» παρουσιάζοντας μελέτες για τη «σημερινή θέση της Ψυχολογίας», έκδοση των ψυχαναλυτικών θεωριών του S. Freud, παρουσίαση της θεωρίας του H. Bergson.

Με το Δελτίο συνεργάζονται ακόμη οι Πηνελόπη Δέλτα, Φίλιππος Δραγούμης, Χαράλαμπος Θεοδωρίδης (Χρίστος Θρακιάς), Γιάννης Ιμβριώτης, Π. Λορεντζάτος, Μανόλης Καλομοίρης, Κωστής Παλαμάς, Γεώργιος Παπανδρέου, Γυλάτεια Καζαντζάκη, Ν. Καζαντζάκης, Κ.Δ. Σωτηρίου, Κωσταντίνος Χατζόπουλος, Ι. Καλλιγιάς, Ελισαίος Γιαννίδης (ψευδώνυμο του μαθηματικού Σ. Σταματιάδη), Αύρα Σ., *Θεόδωροπούλου, Χρ. Καρούζος, Ελένη Νεγρεπόντη-Ουράνη (Άλκη Θρύλος), Ίων Δραγούμης (Ίδας), Παύλος Νιρβάνας, Γρηγ. *Ξενοπούλου, Μιχ. Παπαμάτσος, Γ. Παπασωτηρίου, Καλλιρόη Παρρέν, Μάρκος Τσιριμώκος (Στέφανος Ραμάς), Γερ. Σπαταλάς, Στίλπων Κυριακίδης, Αχιλλέας Τζάρτζανος, Χρ. Τσούντας, Μ. Φιλήντας, Επαμ. Παπαμιχαήλ (Νώντας Έλατος), Ευ. Γ. Ιωάννου (Τέλλος Άγρας), Ευ. Κακούρος, Δημ. Πετροκόκκινος, Λέανδρος Παλαμάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ, ΚΕΝΕΚ, ΚΠΕΒ, ΣΠΤΦΠΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Δημαράς, *Εκπαιδευτικός Όμιλος, Κατάλογος μελών 1910-1927. Σύνθεση-Περιγραφή-Εκτιμήσεις*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1994· Σοφία Μπαλά, *Τα Ελληνικά παιδαγωγικά περιοδικά (1898-1930)*. Από την εθνική αγωγή στη νέα αγωγή και το σχολείο εργασίας, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, 2000, σ. 180-194· Αλ. Δημαράς (επιτομία) – Χ. Αθανασιάδης (εισ.-επιμ.), *Βιβλιογραφία 1831-1974. Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά 1831-1991*, Α' Φάση, Αθήνα, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 2004, σ. 88-90.

ΜΑΙΡΗ ΜΑΝΔΙΑ

Δελτίον Ακαδημαϊκού Ομίλου Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου

Αθήνα, 1926 και 1929. Εκδότης: Διοικητικό Συμβούλιο Ακαδημαϊκού Ομίλου. Το 1926 μέλη του ήταν οι Αλεξάνδρα Ηλιού, Διονύσιος Ζακυθηνός, Θεοφύλακτος *Παπακωνσταντίνου, Λίβος Πολίτης και Μάρκος Τσούρης· το 1929 οι Γιώργος Καλαματιανός, Σοφία Καλλέργη, Ευθύμιος Κουρούκλης, Ανδρέας Ευθυμιάδης, Σ. Λίποβατς, Ε. Βορρά και Ειρήνη Διαμαντοπούλου. Κυκλοφόρησαν τέσσερα τχ. (το ένα διπλό) από τον Ιαν. έως τον Απρ. 1926 και ένα τχ. τον Απρ. 1929. Τα τχ. 1 και 2 (1926) είχαν διαστάσεις 24x16,2 εκ., το τχ. 3 23,2x16,1 εκ. και το τχ. 4/5 22,1x15,6 εκ. Κάθε τχ. είχε είκοσι τέσσερις έως σαράντα σελίδες, μονόστηλες, με αρίθμηση

συνεχή. Σύνολο σελίδων: 120. Τιμή τεύχους: 6 δρχ. (αρ. τχ. 1-3), 10 δρχ. (αρ. τχ. 4/5). Συνδρομές (1926): ετήσια εσωτερικού 50 δρχ., εξωτερικού 65 δρχ. Στο τχ. του 1929 δεν αναφέρεται συνδρομή αλλά μόνο η τιμή (10 δρχ.). Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε. Τεύχη 1926: γραφεία, Ψαρρών 33, Εκδοτική Εταιρεία «Αθηνά» Α.Ι. Ράλλης και Σία, Ευριπίδου 6. Τεύχος 1929: γραφεία, Νικηφόρου Ουρανού 48, Καλλιτεχνικών Τυπογραφείων «Ο Ήλιος», Λεων. Συράκου και Νικολ. Καράλη, Αχιλλέως 69.

Οι στόχοι της έκδοσης παρατίθενται στο προγραμματικό άρθρο «Η έκδοσις του Δελτίου»: «Ίσως το παρόν Δελτίον να φρανή χρήσιμον και εις τον εκτός του Πανεπιστημίου φιλολογικόν κόσμον. Κυρίως όμως είναι όργανον όλων των φοιτητών της

Φιλοσοφικής σχολής οι οποίοι έχουν όρεξη να εργαστούν. Και δι' αυτούς οι στήλαι του Δελτίου θα είναι ανοικταί, όταν δελήσουν να διατυλώσουν ορισμένες σκέψεις των επιστημονικάς» (αρ. τχ. 1. σ. 1). Διέκοψε την έκδοσή του μετά τον Απρίλιο 1926. Επανεκδόθηκε το 1929. Οι λόγοι που ώθησαν τους υπευθύνους σε αυτή την κίνηση εξηγούνται στο άρθρο «Η επανέκδοσις του Δελτίου μας»: «Η σημασία του επιστημονικού “Δελτίου” διά έναν όμιλον νέων οι οποίοι διαπνέονται από έναν εσώτερον πόδον προς ανωτέραν πνευματική δημιουργίαν, είναι κατά τη γνώμη μας σπουδαιοτάτη. Εκ παραλήλουτος προς τας επιστημονικάς εκδρομάς, τας διαλέξεις και εσωτερικάς συζητήσεις των μελών του επί ενδιαφερόντων θεμάτων το “Δελτίον” και διά του εκλεκτού περιεχομένου του πλείστα θα διδάξη, αλλά κυρίως θα γεννήση ευγενή άμιλλαν και επιστημονικά διαφέροντα εις τα μέλη του Ομίλου» (αρ. τχ. 1. σ. 1-2).

Δημοσιεύθηκαν επιστημονικές εργασίες καθηγητών της Φιλοσοφικής Σχολής και φοιτητών με ιστορικό και φιλολογικό περιεχόμενο. Επίσης, δημοσιεύονταν ποιήματα και βιβλιοκριτικά σημειώματα. Τις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους καταλάμβαναν ειδήσεις από δραστηριότητες της Φιλοσοφικής Σχολής και του Ακαδημαϊκού Ομίλου. Στα τεύχη του 1926 δεν υπήρχε εικονογράφηση αλλά μόνο διαφημίσεις εκδοτικών οίκων της Αθήνας. Στο μοναδικό τεύχος του 1929, αντίθετα, δημοσιεύονταν φωτογραφίες από εκδρομές του Ομίλου.

Συνεργάτες του ήταν φοιτητές, μέλη του Ακαδημαϊκού Ομίλου που θα διαπρέφουν τα επόμενα χρόνια σε διάφορους τομείς δραστηριότητας (Α. Ευθυμιάδης, Διον. Ζακυνθός, Γ.Ν. Καλαματιανός, Σοφία Καλλέργη, Ευθ. Γ. Κουροπόκης, Δημ. Λουκοπούλου, Πύρρος Μπαμιάς, Θ. Παπακωνσταντίνου, Λίνος Ν. Πολίτης, Γ. Σαμψών). Άρθρα τους όμως έδωσαν και γνωστές πνευματικές φυσιογνωμίες της εποχής, καθηγητές κατά κύριο λόγο της Φιλοσοφικής Σχολής, όπως οι Κ. Αμαντός, Α. Κεραμόπουλλος, Κ. *Παλαμάς, Α. Σιάλας, Ι. Συκουτρής, Χρ. Τούντας, Α. Wilhelm κ.ά.

Η έκδοσή του εντάσσεται στην πλούσια δραστηριότητα που ανέπτυξε εκείνη την περίοδο ο Ακαδημαϊκός Όμιλος. Επρόκειτο για ένα πνευματικό σύλλογο που είχε δημιουργηθεί από φοιτητές και φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ως κύριο σκοπό του είχε θέσει «την επιστημονικήν εις τον κύκλον των φιλολογι-

κών επιστημών και γενικότερον εγκυκλοπαιδικήν ανάπτυξιν των μελών του» (αρ. τχ. 1. σ. 29). Τα τεύχη του 1926 δημιουργούν καλή εντύπωση από εκτυπωτική πλευράς. Κι αυτό ήταν φυσικό αφού την έκδοση είχε αναλάβει ο γνωστός εκδοτικός οίκος «Αθηνά» του Α.Ι. Ράλλη. Αλλά και από πλευράς ύλης το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο θετικό. Κατά μαρτυρίες μάλιστα φοιτητών της εποχής, το περιοδικό επηρέασε αποφασιστικά τις πνευματικές αναζητήσεις στον πανεπιστημιακό χώρο. Η έκδοση διακόπηκε μετά την κυκλοφορία του τεύχους 4/5 τον Απρίλιο 1926. Επαναλήφθηκε το 1929, οπότε και κυκλοφόρησε ένα, το τελευταίο, τεύχος. Ύστερα από μια παροδική κάμψη στη δραστηριότητά τους, τα μέλη του Ακαδημαϊκού Ομίλου προχώρησαν στις αρχές της επόμενης δεκαετίας στην έκδοση ενός άλλου περιοδικού, με τον τίτλο *Μελέτη-Κριτική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Γ. Αλιανδράτος, «Ο “Ακαδημαϊκός Όμιλος” της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1925-1936)», *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου. Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Αθήνα, 1-5 Οκτωβρίου 1984*, τ. 2, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΤΓΝΓ, 1986, σ. 667-680· Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΤΓΝΓ, 1986, σ. 283-286.

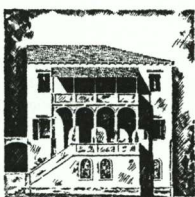
ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Δελτίο(ν) Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας

Κέρκυρα, 1964 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: ΑΕΚ (Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας). Οι τ. 1-5 (1964-1968), ετήσια έκδοση, εν είδει μικρού ενημερωτικού φυλλαδίου, με τον τίτλο *Δελτίον Πνευματικής και Καλλιτεχνικής Δραστηριότητας, Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας*. Από τους τ. 6-23 (1969-1998) κυκλοφορεί με τον νέο τίτλο. Από το 1969 έως το 1982 ετήσιο, στη συνέχεια χωρίς καθορισμένη περιοδικότητα. Δύο τόμοι εμβόλιμοι ουσιαστικά (*Κερκυραϊκό Αρχείο Guilford*, 1984 και *Ta Κορφαϊάτικα*, 1994, ειδικό δελτίο με γλωσσικούς ιδιωτισμούς της Κέρκυρας), συμπεριλαμβανόνται στην αρίθμηση της σειράς, που γίνεται με την αναφορά της χρονολογίας, του έτους έκδοσης και του αριθμού του τόμου. Αρχικά οκτασέλιδο, χωρίς σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 29,5x20 εκ., ενώ από τον τ. 6 η σελιδαρίθμηση γίνεται ανά τόμο, διαστάσεων 23,5x16,7 εκ. Υπάρχει φωτογραφικό υλικό και ένδετες εικόνες τυπωμένες εκτός κειμένου. Το εξώφυλλο εκυτάρωθεν του τίτλου έφερε αριστερά την παράσταση γλαύκας και δεξιά ή κάτω από αυτόν απεικόνιση του κτηρίου της Εταιρίας.

**ΔΕΛΤΙΟΝ
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΙΑΣ
ΚΕΡΚΥΡΑΣ**

1971

ΕΤΟΣ 8 ΑΡΙΘΜΟΣ 8

Η γλώσσα στους πρώτους τόμους απλή καθαρεύουσα. Από τον τ. 6, ο συντάκτης κάθε άρθρου γράφει στη γλώσσα της προτιμησέως του, συνήθως απλή καθαρεύουσα, που με την πάροδο του χρόνου γίνεται δημοτική, ακολουθώντας την πορεία της κοινής ελληνικής. Η διαδρομή του είναι συνδυασμένη με επιστήμονες, ερευνητές και λογίους που είναι Κερκυραίοι ή ασχολούνται με τα κερκυραϊκά γράμματα. Έτσι, δίνει μια πανοραμική και συνδυαστική εικόνα της έρευνας και των τεχνών στο συγκεκριμένο χώρο. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι Ε. Μουτσόπουλος, Γ. Αλιξανδράτος, Π.Γ. Καλλίνικος, Α. Σορδίνας, Σπ. Λουκάτος, R. Hibon, Κ. Γρόλλιος, π. Αθαν. Χ. Τσίτσας, Αγάθη Νικοκάβουρα, Γερ. Χυτήρης, Pierre de Broche des Combes, και από τους νεότερους οι Κ. Σουρέφ, Ν. Κουρκουμέλης, Θ. Πυλαρινός, Σπ. Καββαδίας, Γ.Σ. Αντάρδος, Δάφνη Κυριακή-Μάνεση κ.ά.

Η κυκλοφορία του Δελτίου της Αναγνωστικής Εταιρίας απέβλεψε στην παρουσίαση της συνοπτικής εικόνας «της δραστηριότητας της Εταιρίας

προς ενημέρωση μελών και κερκυραϊκού κοινού. Στόχοι του: η επίτευξη της αρωγής της κοινής γνώμης του νησιού για ευρύτερη συμμετοχή στις εκδηλώσεις της Εταιρίας και η προσέλκυση της κερκυραϊκής νεότητας. [καθώς και η προαγωγή...] της πνευματικής στάθμης του επτανησιακού πνεύματος, τσατάτας υπηρεσίας παρασχόντος εις τον νεώτερον ελληνικόν πολιτισμόν».

Οι τ. 1-5 είναι ενημερωτικού χαρακτήρα (δραστηριότητες της ΑΕΚ, πνευματικά γεγονότα και εκδηλώσεις). Στη συνέχεια το έντυπο αποκτά μορφή επετηρίδας που φιλοξένησε αξιολογες επτανησιακού και κυρίως κερκυραϊκού ενδιαφέροντος εργασίες, με διαχρονικό εύρος και κατά βάση λογοτεχνικού και ιστορικού περιεχομένου. Στο τέλος εκάστου τόμου δημοσιεύονταν νεκρολογίες και η «Πνευματική και καλλιτεχνική δραστηριότητα» με πληροφορίες σχετικές με τις εκδηλώσεις της Αναγνωστικής, για τους επισκέπτες της, τις εκδόσεις, τις δωρεές βιβλίων κ.ά. Η ανακοίνωση της περ. Β' (1969 κ.ε.) αναφέρεται στο «Νέο Δελτίο», το οποίο θα είναι ετήσιο και με πλουσιότερη ύλη επτανησιακού κυρίως ενδιαφέροντος.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΚ, Ιδιωτική συλλογή Θεόδωσ Δ. Πυλαρινού.

ΘΕΟΔΩΣΗ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Δελτίον Διοικήσεως Επιχειρήσεως

Ειδική Επιστημονική Επιθεώρησις Θεμάτων Διοικήσεως Επιχειρήσεων, Οργανώσεως και Σχέσεων. Αθήνα. Μάιος 1962 έως σήμερα, αρ.τχ. 1-350 [Ιαν./Φεβρ. 2005]. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Ν. Παπαμιχαλάκης (1962-1992). Διευθυντής έκδοσης και σύνταξης: Γεώργιος Ν. Παπαμιχαλάκης (1970-1992). Σήμερα: εκδότης ο Ιωάννης Παπαμιχαλάκης, διευθυντής ο Γεώργιος Ι. Παπαμιχαλάκης και αρχισυντάκτης ο Κωνσταντίνος Ι. Παπαμιχαλάκης. Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαία Επιστημονική Επιθεώρησις Διοικήσεως Επιχειρήσεων.* Μηνιαίο αρχικά, σήμερα διμηνιαίο, δίσηλο, διαστάσεων 29x21 εκ. Τιμή τεύχους: 30 δρχ. Συνδρομές: εταιρειών 1000 δρχ., ιδιωτών 600 δρχ. και σπουδαστών 300 δρχ. Σήμερα: τιμή τεύχους 5 ευρώ, ενώ οι συνδρομές κυμαίνονται από 44 ευρώ (σπουδαστών) μέχρι 249 ευρώ (οργανισμών). Τυπογραφείο: Αριστείδου 6. Αργότερα σε μονοτυπία: Κλαπιάκης, οδ. Κουρτίδου, τέρμα Αχαρνών και σήμερα, «Τύπος Ελλάς».

Ένα από τα μακροβιότερα περιοδικά της Εμπορικής Επικοινωνίας με σταθερή πορεία έκδοσης. Φέρει αρκετές μοιότητες στο ύψος με το π. **Επιτυχία διά της Οργανώσεως*, είχε το πρώτο διάστημα

έντονα θεωρητικό, σχεδόν πανεπιστημιακό χαρακτήρα, χωρίς να λείπουν όμως τα ειδησεογραφικά θέματα, η κάλυψη εκδηλώσεων και ο σχολιασμός τρεχόντων ζητημάτων. Ήταν προσανατολισμένο στη διοίκηση επιχειρήσεων, μία επιστήμη η οποία μόλις τότε άνοιγε τα φτερά της στην Ελλάδα, προσπαθώντας να διαφοροποιηθεί ως γνωστικό αντικείμενο από την εταιρική οργάνωση επιχειρήσεων (και το π. *Επιτυχία διά της Οργανώσεως*) και από το μάρκετινγκ, άλλη μια επιστήμη η οποία εισήχθη στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας 1950 κυρίως από πρωτοπόρους εκπροσώπους του διαφημιστικού κλάδου.

Οι κύριες μόνιμες στήλες του, οι οποίες προσδιορίζουν ταυτόχρονα το εύρος της δεματολογίας του αφορούν στην οργάνωση και διοίκηση επιχειρήσεων, στο μάρκετινγκ προϊόντων και υπηρεσιών, στις δημόσιες σχέσεις, στη (βιομηχανική) παραγωγή, καθώς και σε μια σειρά θέματα τα οποία συνδέονται και με άλλες επιστήμες. Μεταξύ αυτών οι ανθρώπινες σχέσεις (σε συνδυασμό με τη διοίκηση επιχειρήσεων και στο πνεύμα των δημοσίων σχέσεων της εποχής), η ανερχόμενη τότε διαφήμιση, τα μέσα δημοσιότητας, η κοινή γνώμη (εδώ εντάσσονται διάφορα νομικά ζητήματα που σιγά-σιγά καταλαμβάνουν δεσπόζουσα θέση στο περιοδικό) και οι παρουσιάσεις βιβλίων και βιβλιογραφιών για διάφορα θέματα. Επίσης, δημοσιεύονται πολλά μεταφρασμένα θέματα από διεθνείς επιθεωρήσεις μάρκετινγκ και διοίκησης επιχειρήσεων.

Φιλοξένησε αρθρογράφους από τους πλέον σημαντικούς της εποχής, κάθε ένας από τους οποίους κάλυπτε ξεχωριστό τμήμα της πλούσιας δεματολογίας του. Για παράδειγμα, τον τομέα των δημοσίων σχέσεων είχε αναλάβει με τακτική αρθρογραφία ο Διονύσης Μαγκλιβέρας, από τους επιφανείς συμβούλους δημοσίων σχέσεων και συγγραφείς: τα θέματα οργάνωσης και πωλήσεων παρουσίαζε ο Σπύρος Ζευγαρίδης, γραμματέας τότε στην ΕΠΟΡ (Ελληνική Εταιρεία Επιστημονικής Οργανώσεως της Εργασίας), ενώ συχνά δημοσιεύονταν κείμενα του γνωστού διαφημιστή της εταιρείας «Αλέκτωρ», Γεώργιου Θεοφιλόπουλου, σχετικά με το μάρκετινγκ. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι θέματα για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τα οποία αναπτύσσονται στην τακτική στήλη «Η σελίς των Μέσων Επικοινωνίας», για τη διαφήμιση, την εμπορική επικοινωνία στο σύνολό της και το μάρκετινγκ βρίσκουν θέση στην ύλη του πε-

ριοδικού από τα πρώτα τεύχη της ζωής του. Μάλιστα, στο δεύτερο τεύχος υπάρχει τετρασέλιδο άρθρο του αρεοπαγίτη Σταύρου Σταυρόπουλου με τίτλο «Η νομική φύσις της διαφημίσεως», στο οποίο παρουσιάζονται τα πρώτα μεγάλα ζητήματα που αντιμετωπίζει από νομικής πλευράς η εμπορική επικοινωνία, όπως η δυσφήμιση, η προσωπική διαφήμιση, η έννοια των χρηστών ηθών, η αδέμητη και η συγκριτική διαφήμιση, θέματα που απασχολούν έως σήμερα την πανεπιστημιακή κοινότητα. Στις τελευταίες σελίδες του ενσωματώνονται δυο κατάλογοι με σημαντικά σήμερα ιστορικά ενδιαφέροντα. Ο ένας περιείχε τα ονόματα των μελών της Ελληνικής Εταιρείας Δημοσίων Σχέσεων και ο άλλος τα ονόματα των μελών της Πανελληνίου Ενώσεως Διαφημιστών. Και στους δύο καταλόγους περιλαμβάνονται όλα τα μεγάλα ονόματα της περιόδου και πολλοί μικρότεροι επιχειρηματίες, οι οποίοι στη συνέχεια θα αποτελέσουν τη «χρυσή γενιά» της διαφημιστικής βιομηχανίας. Ένα από τα χαρακτηριστικά του περιοδικού είναι οι πολλές σελίδες καταχωρίσεων που μαρτυρούν ότι ο εκδότης και η αγορά είχαν αγαστές σχέσεις. Από το τχ. 5 απέκτησε μόνιμη δομή σύνταξης η οποία αποτυπώνεται και στην ταυτότητά του. Τον τομέα διοίκησης επιχειρήσεων ανέλαβε ο καθηγη-

τής Σωτήρης Μπούκης, τις ανθρώπινες σχέσεις ο Ευάγγελος Κατσιούλας, ενώ τα μέσα δημοσιότητας διατήρησε ο εκδότης. Υπάρχουν πολλές συνεργασίες ελλήνων πανεπιστημιακών που ζουν στο εξωτερικό και πολλά μεταφρασμένα κείμενα, ειδικά για τα άγνωστα στο ελληνικό κοινό θέματα σχεδιασμού μάρκετινγκ και διαφήμισης. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι στελέχη επιχειρήσεων που μεσουρανούσαν εκείνη την εποχή (π.χ. στην «Ιζόλα», στη «Ζήμενς», στον «Κατράντζος Σπορ») έγραφαν στο περιοδικό για θέματα διοίκησης, οργάνωσης και μάρκετινγκ, αφού, όπως διαφαίνεται στην πορεία του χρόνου, η γνώση και οι εξελίξεις στις νέες επιχειρηματικές επιστήμες άρχισαν να προέρχονται από την ίδια την αγορά κι όχι από τους πανεπιστημιακούς και τους ειδικούς. Το περιοδικό συνεχίζει την έκδοσή του και έχει βραβευτεί από την Ακαδημία Αθηνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒ, ΑΔΔΕ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον αρχισυντάκτη Κωνσταντίνου Ι. Παπαμαχλάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Αντωνίου, «Κλαδικός τύπος και έντυπα για την εμπορική επικοινωνία και τα μέσα», π. *Marketing Week*, τχ. 1000, επετησιακό, (Απρ. 2004), 130-145.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Δελτίον Ελληνικής Θαλασσογραφικής Επιτροπής

Αθήνα, Ιούν. 1920-1936. Ετήσια έκδοση της ΕΘΕ (Ελληνική Θαλασσογραφική Επιτροπή) που είχε συσταθεί από το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας με συμμετοχή πολιτικών υπαλλήλων, ειδικών επιστημόνων και αξιωματικών της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Πολεμικού (βλ. Βασιλικού) Ναυτικού. Κυκλοφορούσε επίσης μεταφρασμένο στα γαλλικά με τον τίτλο *Bulletin du Comité Thalassographique Hellénique*. Στα πρώτα τχ. την επιμέλεια της έκδοσης είχε ο γραμματέας της ΕΘΕ, δέση που κατείχαν αρχικά ο Γεώργιος Αθανασόπουλος και στη συνέχεια ο Νικ. Σπεράντζας. Αργότερα την επιμέλεια ανέλαβε ο εκάστοτε διευθυντής της Υδρογραφικής Υπηρεσίας, ο οποίος εκτέλούσε καθήκοντα αντιπροέδρου της ΕΘΕ. Οι διαστάσεις του ήταν 14x21 εκ. Δεν αναφέρεται τιμή διάθεσης. Τυπονόταν σε διάφορα τυπογραφεία, όπως του Π.Α. Πετράκου, του Γ. Καλλέργη, του Γ.Ν. Θεοτοκάτου. Από το 1928 δεν αναφέρεται το όνομα του τυπογράφου, ενώ από το 1929 στην κεφαλίδα του εξωφύλλου σημειώνεται: «Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας».

Ιδιαίτερα στα πρώτα τεύχη, δημοσιεύονται οι στόχοι και οι δραστηριότητες της ΕΘΕ, ενημερωτικό υλικό από τη διεθνή ωκεανογραφική έρευνα

και ανταποκρίσεις από διεθνή συνέδρια που αφορούν στη μελέτη της Μεσογείου, όπως αυτά της Μαδρίτης και της Σεβίλλης. Παράλληλα, στην ύλη του περιλαμβάνονται και επιστημονικά άρθρα με έμφαση στη διερεύνηση των περιβαλλοντικών και αλιευτικών συνθηκών που επικρατούν στις ελληνικές θάλασσες. Από τους συγγραφείς αυτού του τύπου άρθρων αναφέρονται οι Ι. Πολίτης, Ν. Σπεράντζας, Κ. Δόσιος, Μ.Θ. Ματθαίοπουλος, Γ.Θ. Ματθαίοπουλος, Κ. Δοντάς, Α. Γολέμης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην ύλη του συνοψίζεται η ελληνική ωκεανογραφική έρευνα έως και λίγο πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και για τον λόγο αυτό αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή άντλησης πληροφοριών σχετικών με το θέμα. Μετά το 1936 η έκδοση του *Δελτίου* διακόπτεται για να εμφανιστούν πολύ αργότερα τα *Πρακτικά του Ελληνικού Υδροβιολογικού Ινστιτούτου της Ακαδημίας Αθηνών* (1947) και τα *Θαλασσινά (Επιστημονικά) Φύλλα της Εθνικής Ελληνικής Ωκεανογραφικής Εταιρείας* (1957).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΚΘΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Ν. Βλαχάκης, *Η Ωκεανογραφία στην Ελλάδα, 18^{ος}-20^{ος} αιώνας*, Αθήνα 1999, σ. 212 George N. Vlahakis, «Oceanography, but not as a Profession: Its status in Greece during the late 19th and the early 20th centuries», *Earth Sciences History*, 17 (1998), 32-40.

Γ.Ν. ΒΛΑΧΑΚΗΣ

Δελτίον Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου

Λευκωσία, 1947-1958, αρ. τχ. 1-6· από το 1960 γράφει ως *Φιλολογική Κύπρος* με βασικό υπεύθυνο τον Κύπρο Χρυσάνθη. Επιτροπή έκδοσης: Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, Θεόκλητος Σοφοκλέους, Κύπρος Χρυσάνθη. Ετήσια έκδοση, κάποτε γράφει ανά διετία. Οι σελίδες ποικίλλουν (200-300). Διαστάσεις: 24x17 εκ. Δεν υπάρχει ένδειξη συνδρομής. Τυπογραφείο: «Ζαβαλλή», Λευκωσία.

Αρχικά ισχύει σε όγκο, παρουσιάζει τις δραστηριότητες του Ομίλου, ενώ στη συνέχεια φιλοξενεί επιλεκτικά τα κείμενα διαλέξεων που εκφωνήθηκαν σε εκδηλώσεις του ή ακόμη λογοτεχνικά κείμενα που διακρίθηκαν σε σχετικούς διαγωνισμούς. Για παράδειγμα, στην έκδοση του 1957-1958 περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, διήγημα της Ήθης Μελεάγρου και θεατρικό του Κ. Χρυσάνθη. Από τα υπόλοιπα δημοσιεύματα αξιωματικών τα μελετήματα των Μ. Κιτρομηλίδη, Ν. Κρανιδιώτη και Αθηνάς Ταρσούλη. Η μελέτη του Ν. Κρανιδιώτη

για τον Σεφέρη (1953-1954) κυκλοφόρησε και σε ανάτυπο και σχολιάστηκε ευνοϊκά από τη λογοτεχνική κριτική.

Η *Φιλολογική Κύπρος* έχει κυρίως λογοτεχνικό-φιλολογικό χαρακτήρα. Συχνά περιλαμβάνει αφιερώματα σε καλλιτέχνες, λογίους, λογοτέχνες και σε άλλες προσωπικότητες της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνισμού· για παράδειγμα, στους Μ. Κιτρομηλίδη, Δ. Λιπέρτη, Αδ. Διαμαντή, Κ. Παλαμά, Άγγ. Σικελιανό κ.ά. Βασικοί συντελεστές των αφιερωμάτων αυτών είναι η εκδοτική ομάδα του περιοδικού και ιδίως ο Κ. Χρυσάνδης. Επίσης, συνεργάζονται οι Κ. Βασιλείου, Κ.Γ. Γιαγκουλλής, Γ.Κ. Ιωαννίδης, Χρ. Κυπριανού, Ν. Παναγιώτου, Κ. Προυσής, Ν.Σ. Σπανός και άλλοι.

Η *Φιλολογική Κύπρος* βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών (1979).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1953-1955, 1957-1958). ΙΑΜ, ΣΒ.

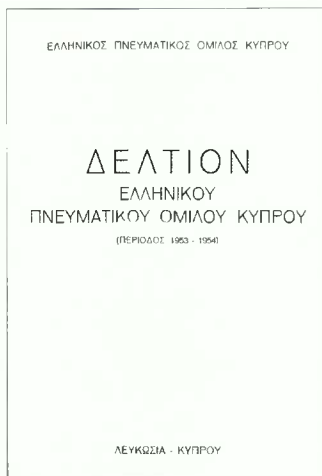
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρυσάνδος Στ. Κυπριανού, *Αναλυτική βιβλιογραφία των εκδόσεων του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου*, Λευκωσία 1997 (ανάτυπο από τη *Φιλολογική Κύπρος*, 1996-1997).

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Δελτίον Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξανδρείας
βλ. *Μηνιαίον Δελτίον Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξανδρείας*

Δελτίον Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Βόλου

Βόλος, Ιαν. 1920 - Σεπτ. 1939, αρ. φ. 1-239 και Ιούλ. 1965 - Ιούν. 1988. Διευθυντές της έκδοσης διετέλεσαν διαδοχικά οι εκάστοτε διευθυντές του Επιμελητηρίου με

εκδίδεται με τη μορφή εφημερίδας και με τίτλο *Δράση και Ανάπτυξη*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΜ, ΒΒ, ΕΒΕ (1969-1988).

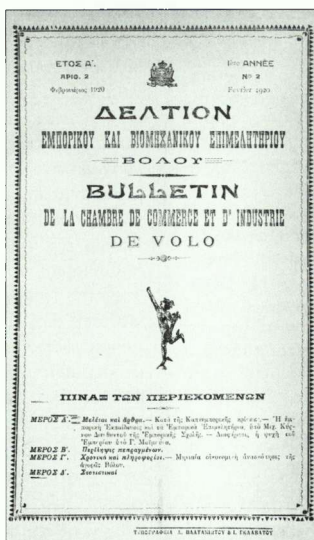
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 349-353.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Δελτίον Επιστημονικού και Φιλολογικού Συλλόγου Αμμοχώστου

Αμμόχωστος, 1966-1973. Διοικητικό συμβούλιο: Κυρ. Χατζηγιάνων, Ιορδ. Χριστοδουλίδης, Σοφία Κοντού, Π. Κλεούπας. Επιμέλεια έκδοσης: Π. Σέργης (μόνο στον τ. Α Ψ. Κυρ. Πλησής, Ετήσιο, πενήντα τριών έως διακοσίων εξήντα οκτώ σελίδων ανά τόμο, διαστάσεων 23x16,5. Τυπογραφείο: Ζαβαλλής, Λευκωσία.

Συνήθως περιλαμβάνει κείμενα διαλέξεων που εκφωνήθηκαν σε εκδηλώσεις του Συλλόγου και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων: ιστορικά, φιλοσοφικά, φιλολογικά, αρχαιολογικά, δρασκευτικά - ηθικά κ.ά. Επίσης, παρουσιάζονται και σχολιάζονται σειρά επιστη-

μονικών και κάποτε λογοτεχνικών εκδόσεων, οι περισσότερες από τις οποίες αφορούν τον κυπριακό χώρο ή γράφονται από Κυπρίους.

Από τα φιλολογικά δημοσιεύματα ξεχωρίζουν οι εργασίες του Θ. Νικολάου (για τους Αλ. Παπαδιαμάντη, J. Aouilh, T.S. Eliot) και του Κυρ. Χαραλαμπίδη (για τον Τ. Παπατσώνη). Επίσης, συνεργάζονται οι Φρ. Βράχας, Β. Καραγιώργης, Αλ. Ξύδης, Θ. Παπαδόπουλος, Γ.Φ. Περιίδης, Κ. Πηλσής, Ξ. Χατζηρωτηρίου, Κ. Χρυσάνδης, S. Barnes, D. Blackwell, M. Tavgar, W. Ward κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΙΚ, ΕΒΕ (1966-1969), ΙΑΜ, ΣΒ.

ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΑΦΟΝΤΙΟΥ

Δελτίον Μεγαλοσχολίων

Εκδίδεται υπό του εν Αθήναις εδρεύοντος Συνδέσμου Μεγαλοσχολίων. Αθήνα. Ιαν. 1940 - Δεκ. 1965, αρ. τχ. 1-5. Συντακτική επιτροπή: Αν. Μπακάλαμπασης, Νικ. Ελεόπουλος, Αθ. Ιωάννου, Χρ. Μυριίδης, Μιλτ. Σταμοίλης, Δημ. Λουΐζος (αρ. τχ. 1) και Αλ. Μακρίδης, Γ. Αγγελίδης, Γ. Πάρος και Αλ. Παναγίδης (αρ. τχ. 2). Τα υπόλοιπα τχ. επιμελείται το εκάστοτε διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου. Ο Γ. Αγγελίδης ωστόσο είναι ο αφανής επιμελητής της έκδοσης. Χωρίς τακτική περιοδικότητα: αρ. τχ. 1 (Ιαν. 1940, σ. 84), αρ. τχ. 2 (Δεκ. 1949 - Ιαν. 1950, σ. 96), αρ. τχ. 3 (Φεβρ. 1952, σ. 112), αρ. τχ. 4 (Δεκ. 1962, σ. 112) και αρ. τχ. 5 (Δεκ. 1965, σ. 126). Διαστάσεις: 24x17 εκ. Από το τχ. 2, στο λογότυπο, το στοιχείο «Δ» του Δελτίου, σχεδιάζεται μεγαλύτερο, σε κόκκινο τετράγωνο, όπου ζωγραφίζεται ο κόκκινος τροίλος της Μεγάλης του Γένους Σχολής. Τυπογραφεία: Ι.Α. Αλευροπούλου, Αghισιάδου 23Α (αρ. τχ. 1 και 3), «Θέμις» των Ι. Μουσιάδου, Σ. Μάρδα και Σίας, Φαθιέρου 45 (αρ. τχ. 2) για τα τχ. 4 και 5 δεν μνημονεύεται τυπογραφείο. Το εξώφυλλο του τχ. 1, εκτός από τον τίτλο και τον υπότιτλο, έχει τη σφραγίδα του Συνδέσμου και τη γνωστή γκραβούρα της Μεγάλης του Γένους Σχολής (1879). Η γλώσσα και η ορθογραφία είναι εκείνης που προτιμά ο κάθε συνεργάτης.

Τα δημοσιεύματα αναφέρονται στη Μεγάλη του Γένους Σχολή, σε εκδηλώσεις προς τιμήν αυ-

ΔΕΛΤΙΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ
ΕΤΟΣ 1966

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
1967

τών που δίδαξαν στα σχολεία της Πόλης, σε φιλολογικά μνημόνια για κωνσταντινουπολίτες λόγιους, σε επετείους ιστορικές της Πόλης και του Συνδέσμου, σε Μεγαλοσχολίτες, σε κίνηση προσφυγικών σωματείων της Αθήνας και των περιχώρων της και σε χρονικά του Συνδέσμου.

Εμφανής η προσπάθεια οι συνεργάτες να είναι Πολίτες και να σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τη Σχολή. Πρωτότυπες δημοσιεύσεις των Γ.Χ. Αγγελίδη, Ευθ. Αδάμ, Η. Βενέζη, Η. Δρακοπούλου, Φωκ. *Δημητριάδη, Α. Διομήδη, Ν.Ξ. Ελεόπουλου, Λ. Ζώρα, Βασ. Ηλιάδη, Μ. Καλομοίρη, Παν. Καυελόπουλου, Γρ. Κασμάτη,

Α.Α. *Κύρου, Ο. Μπεκέ, Π. Παλαιολόγου, Ι. Παπαδόπουλου, Γ. Παπανδρέου, Ν. Παρασκευά, Στ. Πλακίδη, Π. Πουλίτσα, Χρ. Σολομωνίδη, Σοφίας Σπανούδη, Κ. Τσαλδάρη, Ν.Β. Τομαδάκη, Σοφ. Χουδαβερδόγλου-Θεοδότου. Αναδημοσιεύονται και κείμενα των Λέανδρου Αρβανιτάκη, Μ.Ι. *Γεδεών, Ανθ. Μαζαράκη, Αλ. Ρίζου *Ραγκαβή, Ηλ. Τανταλίδη και Γ. Ψυχάρη. Από το τχ. 4 (1962) δημοσιεύονται κείμενα ελλαδιτών, αυτών που μίλησαν σε εκδηλώσεις του Συνδέσμου: Στ. *Μελάς, Στρ. *Μυριβήλης, Α. Τερζάκης.

Το Δελτίο ικανοποίησε ίσως τις ανάγκες του Συνδέσμου και την επικοινωνία μεταξύ των Μεγαλοσχολίων. Τα περιεχόμενά του όμως, θεωρούμενα σήμερα, σαράντα χρόνια από τη διακοπή της έκδοσής του –και μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη ότι από τη Συνθήκη της Λωζάνης, που προσδιόρισε ασφικτικά τις δυνατότητες των Ρωμίων της Πόλης, πέρασαν περίπου ογδόντα χρόνια, στη διάρκεια των οποίων ο εκεί ελληνισμός συρρικνωθηκε οριακά– πιστεύεται ότι έχουν αποκτήσει αξία μεγαλύτερη από εκείνη που οι συντάκτες και οι εκδότες τους απέδωσαν τότε σ' αυτά, παρά το γεγονός ότι πολλά, τα περισσότερα, έχουν γραφεί πρόχειρα, στηριζόμενα στη μνήμη και όχι στις πηγές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΣΑΜ, Ιδιωτική συλλογή Αδ. Αναστίδη (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Στ. Ανεστίδης, «Δελτίον Μεγαλοσχολίων, εκδίδεται υπό του εν Αθήναις εδρευόντος Συνδέσμου Μεγαλοσχολίων, τ. Α'-Ε' (1940-1965)», π. *Η Καθ' ημάς Ανατολή*, τ. Β' (1994), 253-358, όπου η ιστορία του π. και τα ευρητήριά του.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΑΣ

Δελτίον Ομοσπονδίας Λειτουργιών Μέσης Εκπαίδευσης

Αθήνα, 1926-1974 (συνεχίζεται). Περ. Α' (1926-1927, αρ. τχ. 1-4), περ. Β' (1927-1929, αρ. τχ. 5-32), περ. Γ' (1929-1930, αρ. τχ. 33-52), περ. Δ' (1930-1935, αρ. τχ. 53-100), περ. Ε' (1935-1936, αρ. τχ. 1α-10α), περ. ΣΤ' (1949-1950, αρ. τχ. 95-103), περ. Α'/Ζ' (1951-1974, αρ. τχ. 1-415). Δεκαπενθήμερο κατά τα περισσότερα διαστήματα, μηνιαίο στις περ. Δ'-Ε', με αριθμό σελίδων που ποικίλλει, διαστάσεων 14x20 εκ. (περ. Α') / 27x37 εκ. (περ. Β' και Γ') / 17x24 εκ. (περ. Δ') / 21x29 εκ. (περ. Ζ'). Ετήσιες συνδρομές (ενδεικτικά): 60 δρχ. (1930-1936), 50 δρχ. (1960), 70 δρχ. (1964). Τυπωνόταν προπολεμικά στο τυπογραφείο Γ. Αρνέλλου και μεταπολεμικά στο τυπογραφείο του εκδοτικού οίκου Δ. και Π. Δημητράκου.

Είναι από τα μακροβιότερα εκπαιδευτικά-συνδικαλιστικά έντυπα καθώς εκδίδεται από το 1926 με διακοπή κατά το διάστημα 1936-1949. Αποτελεί το όργανο της ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργιών Μέσης Εκπαίδευσης), συνεπώς η ύλη του επικεντρώνεται περισσότερο σε συνδικαλιστικά-επαγγελματικά ζητήματα των καθηγητών. Κατά περιόδους -κυρίως στη δεκαετία του 1930- παρουσιάζει ευρύτητα στην ύλη του και περιλαμβάνει θεματικές που αφορούν την παιδαγωγική, την ψυχολογία και επιστημονικά θέματα σχετικά με τις επιμέρους ειδικότητες των καθηγητών. Κατά την περίοδο αυτή, αποτελεί αξιόλογη πηγή για τη μελέτη της παιδαγωγικής σκέψης και πρακτικής στη μέση εκπαίδευση λόγω της έλλειψης άλλων εντύπων. Ωστόσο, ο συνδικαλισμός των καθηγητών και η εκπαιδευτική πολιτική είναι ο βασικός κορμός του εντύπου και εκεί συνίσταται η αξία του

στα πλαίσια της μελέτης της ιστορίας της εκπαίδευσης.

Στο Δελτίο εμφανίζεται η ανάπτυξη συνδικαλιστικής αντίληψης στους καθηγητές και οι διαδικασίες ίδρυσης της Ομοσπονδίας κατά τον Μεσοπόλεμο, όπου τίθενται εκτός των οργανωτικών ζητημάτων και θεωρητικά θέματα για τον συνδικαλισμό των δημοσίων υπαλλήλων και κυρίως των εκπαιδευτικών, με κύριο το δικαίωμα του «συνδικαλιζέσθαι». Στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς εκδίδονται περιοδικά που απορροφούν τα επιστημονικά ενδιαφέροντα των διαφόρων ειδικοτήτων, η ύλη αφορά περισσότερο συνδικαλιστικά θέματα. Οι απόψεις της ΟΛΜΕ για την εκπαίδευση και για τον εκπαιδευτικό και η επίδραση της στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής φαίνονται σε περιόδους αιχμής, όταν η εκπαίδευση αποτελεί κυρίαρχο θέμα, όπως στην περίοδο 1928-1930 και κατά τη μεταρρύθμιση του 1964. Εκτός από τις διοικήσεις της ΟΛΜΕ, συνεργάτες του Δελτίου είναι καθηγητές, επιδευρωτές και πανεπιστημιακοί καθηγητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΟΕ. ΕΛΙΑ. Κ.Φ.Ε. ΟΛΜΕ, ΣΠΤΦΠΦ / ΦΣΠΑ.

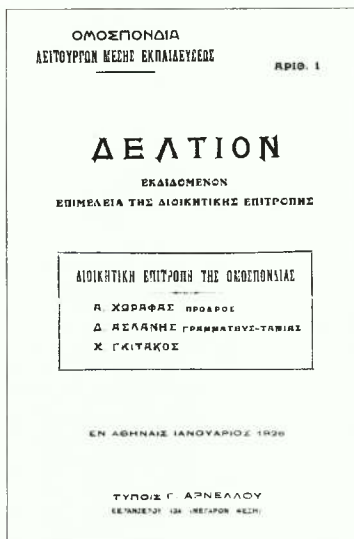
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Δημαράς (εποπτεία) - Χ. Αθανασιάδης (επιμ.), *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά. Βιβλιογραφία 1831-1974*, Αθήνα, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 2004. Σοφία Μπαλιτά, *Τα ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1898-1930)*. Από

την εθνική αγωγή στη νέα αγωγή και το σχολείο εργασιές, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, 2000.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΤΟΝΑ

Δελτίον Περιοδικόν της Ι. Μητροπόλεως Μηθύμνης

Μυτιλήνη, Ιαν. 1929 - Απρ. 1941. Έκδοση της μητρόπολης Μηθύμνης με πρωτοβουλία και καθοδήγηση του μητροπολίτη Διονυσίου Μηνά. Τα τρία πρώτα χρόνια κυκλοφόρησε κατά τριμηνία και έπειτα κατά διμηνία, αλλά και σε μη τακτά διαστήματα. Δίστιχο, διαστάσεων 22x16 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για τα φυσικά πρόσωπα

ήταν αρχικά 30 δρχ., ποσό που από το 1932 μειώθηκε σε 20 δρχ., ενώ για τα νομικά πρόσωπα ήταν 100 δρχ. Αρχικά τυπωνόταν στο τυπογραφείο της εφ. *Ταχυδρόμος* της Μυτιλήνης, αργότερα σε αυτό της εφ. *Πρωινή*.

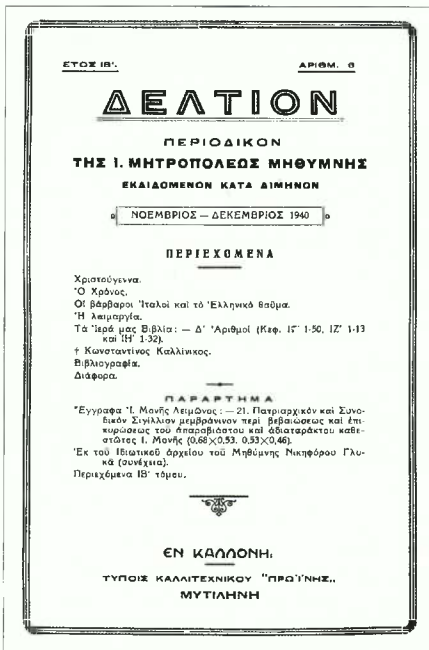
Ψιχή της έκδοσης υπήρξε ο μητροπολίτης Διο- νύσιος Μηνάς, που καταγόταν από τη Νίσυρο. Ο ιεράρχης αυτός αποφοίτησε από τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, εργάστηκε επί σειρά ετών στη γραμματεία του γνωστού περιοδικού του Οικουμενικού Πατριαρχείου **Εκκλησιαστική Αλήθεια*, ενώ

εγκαινίασε στήλες, όπου σε απλή γλώσσα δινόταν πληροφωρίες για τα εκκλησιαστικά βιβλία, γινόταν λαϊκή ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας, παρουσιάζονταν λαϊκά αναγνώσματα. Σημαντικές πληροφορίες περιελάμβανε και η στήλη «Διάφορα», όπου καταχωρίζονταν στοιχεία από τα χωριά της μητρο- πόλεως: γεννήσεις, αποθιώσεις, γάμοι, εκλογές το- πικών συμβουλίων, έρανοι, δωρεές, αποφάσεις του εκκλησιαστικού δικαστηρίου κ.ά.

Παράλληλα, ο λόγιος μητροπολίτης δεν λησμό- νησε και την ιστορία της επαρχίας, γι' αυτό από το 1936 εγκαινίασε ιδιαίτερο «Παράρτημα» του πε- ριοδικού, με ξεχωριστή αρίθμηση, στο οποίο άρχισε να δημοσιεύει αυτούσια ή σε εκτεταμένες περιλή- φεις ποικίλα έγγραφα, τα οποία ο ίδιος είχε ζητή- σει να του στείλουν οι επίτροποι, ιερείς κ.ά. των χωριών. Με τον τρόπο αυτό δημοσιεύτηκαν περί- που 230 έγγραφα από διάφορα χωριά (Μανταμά- δος, Αγία Παρασκευή, Κλομιδάδος, Στύφη, Κλειώ κ.ά.) που καλύπτουν ένα χρονικό ανάπτυγμα από το 17^ο έως τον 19^ο αι. παρέχοντας σπουδαίες πλη- ροφορίες για τη ζωή των κατοίκων της επαρχίας Μηθύμνης. Το ευτύχημα είναι αυτό, το δυστύχημα ότι τα αποσταλέντα έγγραφα καταστράφηκαν από πλημμύρα που έπληξε την Καλλονή. Έτσι, σήμερα έχουν χαθεί και για τα χωριά στα οποία ανήκαν αλλά και για την ιστορική έρευνα γενικότερα. Στο ίδιο παράρτημα δημοσιεύτηκαν σημαντικά έγ- γραφα από τα αρχαία της Μονής Λεμώνος (πα- τριαρχικά, μητροπολιτικά κ.ά.), καθώς και από το ιδιωτικό αρχείο του μητροπολίτη Μηθύμνης Νικη- φόρου Γλυκά που απόκειται στην ίδια μονή.

Η απήχηση του Μηθύμνη Διονυσίου αλλά και η σοβαρότητα του εντύπου έδωσε τη δυνατότητα ανάμεσα στους έκτακτους συνεργάτες του να συ- μπεριλάβει ονόματα επιστημονικού κύρους, όπως είναι αυτά των Μανουήλ *Γεδεών, μητροπολίτη Σάρδων Γερμανού, Σοφοκλή Οικονόμου, Ν. Σωτη- ράκη. Στους τακτικούς (τοπικούς) συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι Γ. *Βαλέτας, Κίμων Μιχαηλί- δης, οικονόμος Πρόδρομος Αναγνώστου, αρχμ. Αμφιλόχιος Σαραντιδής κ.ά. Ας σημειωθεί ότι από το τχ. 3 του 1937 εγκαινιάζει και τη στήλη «Βι- βλιογραφία», όπου παρουσιάζονται βιβλία κυρίως δρησκευτικού περιεχομένου.

Το έντυπο αυτό είχε ιδιαίτερη απήχηση στη μη- τροπολή Μηθύμνης αλλά και εκτός αυτής, αφού συχνές είναι ακόμη οι επιστημονικές παραπομπές σε εργασίες και στις άλλες πληροφορίες του. Το

τον Φεβρουάριο 1922 εκλέχτηκε μητροπολίτης Βρουύλλων και τον ίδιο χρόνο, με την απόλεια της Μικράς Ασίας, μετατέθηκε στη μητρόπολη Μηθύμνης, όπου παρέμεινε ως τον θάνατό του.

Έχοντας λοιπόν εμπειρία από εκδοτικές δρα- στηριότητες σχεδίασε και κυκλοφόρησε το *Δελτίον* σε μια εποχή που ο περιοδικός τύπος της Λέσβου παρουσίαζε μεγάλη ύφεση (το π. Ο *Ποιμήν της μητροπόλεως Μυτιλήνης κυκλοφόρησε το 1933 και συνεχίζεται ως σήμερα). Από τα περιεχόμενά του γίνεται φανερό ότι ο Διονύσιος δέλησε να απευ- θυνθεί στον λαό της επαρχίας του και προς τούτο

1967 ο τότε μητροπολίτης Μηθύμνης Ιάκωβος Μαλλιάρης αποφασίζει να συνεχίσει τρόπον τινά την έκδοση του Δελτίου, με το έντυπο *Δελτίον Η Οδός του Κυρίου*, του οποίου η έκδοση συνεχίζεται ως σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΙΑΜ, Ιδιωτικές συλλογές Π. Μιχαηλάρη (Αθήνα), Χρ. Τραγέλλη (Αθήνα), Χριστόφορου Χατζηγιάννη (Αγία Παρασκευή Λέσβου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σταυράκογλου, «Δελτίον. Το περιοδικό της Μητρόπολης Μηθύμνης», *Λεσβιακά*, 18 (2000), 277-305· Κίμων Μιχαηλίδης, *Ο Μητροπολίτης Μηθύμνης Διονύσιος*, Μυτιλήνη 1952.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

Δελτίον Πληροφοριών

Όργανο επαρχίας Διοικήσεως και Λαού. Δελτίον Πληροφοριών της Νομαρχίας Μεσσηνίας. Καλαμάτα, Ιουλ. 1968 - Νοέ. 1973, αρ. τχ. 1-65/66. Η επιμέλεια της ύλης είχε ανατεθεί στον Μ. Κουρομυχαλάκη, διευθυντή της νομαρχίας και στον Ι. Αναπλιώτη, δημοσιογράφο και συγγραφέα που εργαζόταν στην εφ. **Σημεία της Καλαμάτας*. Στο τχ. 6 (Δεκ. 1968) άλλαξε τίτλο και ονομάσθηκε *Αριστομένης. Δελτίον πληροφοριών της Νομαρχίας Μεσσηνίας*. Το εξώφυλλο κοσμείται με τον χάρτη της Μεσσηνίας, στο κέντρο του οποίου προβάλλεται το έμβλημα της δικτατορίας: ο αναγεννημένος φοίνικας με τον ένοπλο στρατιώτη. Από το τχ. 26 (Αύγ. 1970), την επιμέλεια της ύλης έχει ο Ι. Αναπλιώτης και από το τχ. 41/42 (Νοέ./Δεκ. 1971), αναγράφεται κάτω από τον τίτλο: «Επιμέλεια: Γραφείον Δημοσίων Σχέσεων Νομαρχίας Μεσσηνίας. Τεχνικός σύμβουλος: Ι. Αναπλιώτης». Σαράντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 35,5x22 εκ.

Στον *Αριστομένη* παρουσιάζονται οι δραστηριότητες των υπηρεσιών της νομαρχίας και προβαλλόταν η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967. Δημοσιεύονταν επίσης συνεργασίες με θέματα ιστορίας, λαογραφίας, εκκλησιαστικής ιστορίας, παρουσιάσεις βιβλίων κ.ά. Μεταξύ των συνεργατών συγκαταλέγονταν ο Ι. Αναπλιώτης, ο επιμελητής της ύλης (1908-1976), ο οποίος παρουσίαζε τα «Μεσσηνιακά Θέματα», τα οποία σταχυολογούσε από παλαιές εφημερίδες της Καλαμάτας, αλλά και «Ιστορικά απανθίσματα» που βασίζονταν σε παλαιά έντυπα και προφορικές αφηγήσεις. Εξ άλλου έγραφε παρουσιάσεις βιβλίων μεσσηνίων συγγραφέων. Ο ιστορικός μελετητής της Μεθόνης Τάκης Δεμοδός έγραφε αξιόλογα άρθρα για τη Μεθόνη, την Κορώνη και την Πύλο. Ο επίτιμος γυμνασιάρχης Σωτ. Ληριτλής είχε γράψει άρθρα, με τεκμηρίωση, για τους Γαργαλιάνους. Ο φιλόλογος

Δ. Σταματοπούλος είχε παρουσιάσει γραπτά του για τη Μικρομάνη και ο θεολόγος καθηγητής Κ. Ξενογιάννης ιστορικά θέματα της ειδικότητάς του που αναφέρονταν στη Μεσσηνία. Ο δημοσιογράφος και ιστοριοδίφης Μίμης Η. Φερέτος, ο οποίος εξέδιδε στην Αθήνα την αξιόλογη εφ. *Μεσσηνιακά Νέα, συνεργαζόταν με άρθρα για θέματα μεσσηνιακά και διατηρούσε τη μόνιμη στήλη «Πρόσωπα και Πνεύματα». Τις πληροφορίες αντλούσε κυρίως από εφημερίδες του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα.

Στο πληροφοριακό αυτό δελτίο της Νομαρχίας Μεσσηνίας συνεργάσθηκαν και άλλοι (δάσκαλοι, δημόσιοι υπάλληλοι, ελάχιστοι δικηγόροι) με διάφορα θέματα. Δεν πρέπει να λησμονείται, ότι ο κύριος σκοπός της εκδόσεως ήταν η προβολή της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου και προς τον σκοπό αυτό έστειλαν συνεργασίες οι γραμματείς των κοινοτήτων και οι διευθυντές των δημοσίων υπηρεσιών με τα πεπραγμένα των υπηρεσιών τους για κάθε μήνα. Τέλος, επισημαίνεται ότι σοβαροί μελετητές, ιστορικοί ερευνητές και λόγιοι απέφευγαν να συνεργαστούν με τον *Αριστομένη* επειδή ήταν όργανο προβολής του δικτατορικού καθεστώτος. Στο τέλος του τχ. 40 (30 Δεκ. 1970) δημοσιεύθηκαν τα περιεχόμενα των έως τότε εκδοθέντων τευχών. Ομοίως, το τελευταίο τεύχος του *Αριστομένη*, αρ. 65/66 (Νοέ./Δεκ 1973) έχει και τα περιεχόμενα των τχ. 41-66.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚ.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Δελτίον Συλλόγου Ελλήνων Ηθοποιών

Αθήνα, Μάιος 1906 - Δεκ. 1912, αρ. τχ. 1-12. Εκδότης: ΣΕΗ (Σύλλογος Ελλήνων Ηθοποιών). Τετράμηνο, δί-σπηλο, διαστάσεων 36x27,5 εκ. Διανέμεται δωρεάν. Τυπογραφείο: «Εστία», Κ. Μάισερ και Ν. Καργαδούρη.

Εκδίδεται μέσα στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του ΣΕΗ και αποτελεί εφαρμογή ορισμένων άρθρων του καταστατικού του. Τα τεύχη του φιλοξενούν ειδήσεις σχετικά με τις εργασίες του Συλλόγου. Δημοσιεύουν άρθρα που αφορούν τις υποχρεώσεις των ηθοποιών-μελών και εκθέσεις για την οικονομική κατάσταση του Συλλόγου. Μεγάλη τιμή αποδίδεται στους εκλιπόντες ηθοποιούς (Κ. Αριστία, Π. Σούτσα, Α. Σίσιφο, Β. Ανδρονόπουλο κ.ά.) με μια σειρά εικονογραφημένων άρθρων του Ν. Λάσκαρη για τον θίο και την πολιτεία τους, αλλά και στους αρχαιότερους των ζώντων ηθοποιών

γελης, Κ.Ι. Πετρόπουλος, Δ. Χόνδρος, του οποίου τα αναφερόμενα στη θεωρία της σχετικότητας άρθρα αποτέλεσαν ίσως την πρώτη επαφή της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας με τη θεωρία του Einstein. Εξίσου σημαντικό επίσης ως προς τον χρόνο δημοσίευσης σε σχέση με την εμφάνιση της ανακάλυψης στον διεθνή χώρο είναι το τεκμηριωμένο άρθρο του Κ.Ι. Πετρόπουλου για τις τριόδες λυχνίες. Η ύλη του εμπλουτίζεται και από άρθρα σχετικά με την ιστορία των επιστημών, τα οποία συνήθως συγγράφει ο Μιχαήλ Στεφανιδής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Κρητικός, *Η πρόσληψη της επιστημονικής σκέψης στην Ελλάδα. Η Φυσική μέσα από πρόσωπα, θεσμούς και ιδέες (1900-1930)*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1995.

Γ.Ν. ΒΑΧΑΚΗΣ

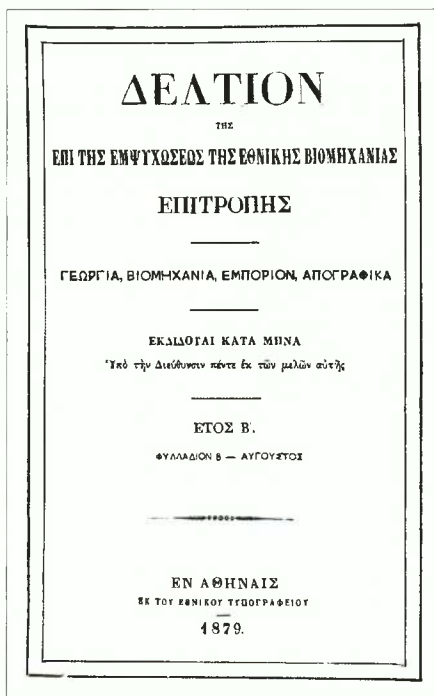
Δελτίον της επί της Εμψυχώσεως της Εθνικής Βιομηχανίας Επιτροπής

Γεωργία, Βιομηχανία, Εμπόριον, Απογραφικά. Αθήνα, Σεπτ. 1877 - Ιούλ. 1880: τ. Α', Σεπτ. 1877 - Δεκ. 1878, αρ. φ. 1-16· τ. Β', Ιαν. 1879 - Δεκ. 1879, αρ. φ. 1-12· τ. Γ', Ιαν. 1880 - Ιούλ. 1880, αρ. φ. 1-7. Εκδότης: Επιτροπή της Εμψυχώσεως της Εθνικής Βιομηχανίας, Πενταμελής Επιτροπή Διεύθυνσης, αποτελούμενη από τους Σπυρίδωνα Α. Σπηλιωτάκη, Αλέξανδρο Μανσόλα, Θεόδωρο Ορφανίδη, Ανδρέα Κορδέλλα και Εμμανουήλ Δραγούμη, Μηριαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά τόμο: τ. Α', σ. 784· τ. Β', σ. 580· τ. Γ', σ. 334. Ετήσιες συνδρομές: 10 νέες δρχ. (εσωτερικού) και 14 νέες δρχ. (εξωτερικού). Τυπώνεται στο Εθνικό Τυπογραφείο.

Ξεκινά την εκδοτική του πορεία το 1877, περίοδο που, κατά την έκφραση ιστορικών της περιόδου, η ελληνική οικονομία, γενικότερα, και η βιομηχανία, ειδικότερα, είχε εισέλθει σε φάση «οικονομικής απογείωσης». Η Επιτροπή της Εμψυχώσεως της Ελληνικής Βιομηχανίας, παρότι είχε ιδρυθεί το 1837, είχε περιπέσει αρχικά σε μαρασμό, αργότερα δε διαλύθηκε. Επανασυστήθηκε τη δεκαετία του 1870, περίοδο όπου το ελληνικό κράτος προσπαθεί να αναλάβει έναν ενεργότερο ρόλο στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Με την έκδοση του Δελτίου, η Επιτροπή είχε σκοπό να στρέψει την προσοχή του κοινού στα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να «τραπή τότε την οδόν την άγουσαν εις την βελτίωσιν της εν τοις σπαργάνοις έτι διατελούσης γεωργίας, εις την ανάπτυξιν της μόλις γεννωμένης εθνικής βιομηχανίας.

εις την ενίσχυσιν του εν καχεξία διατελούντος εμπορίου, και τότε θα παύσει νυχθημερόν πολιτικίζον και περί όνου σκιάς ερίζον, και δια της ενώσεως και του συνεταιρισμού θα πολλαπλασιάσῃ τας παραγωγικάς δυνάμεις αυτού, και άφρονον εκ τούτου θα εισκομίση πλούτον, και θα ιδή τότε την Ελλάδα τιμωμένην και σεβομένην, και επιβαλλομένην όπου δει, και καταλαμβάνουσαν την εμπρέπουσαν αυτή δέσιν» (τ. Α' σ. 56-57). Είναι για τον λόγο αυτό που απουσιάζουν οποιεσδήποτε πολιτικές αναφορές, καθώς και ο σχολιασμός της τρέχουσας (πολιτικής και οικονομικής) επικαιρότητας.

Η θεματολογία του περιλαμβάνει άρθρα οικονομικής πολιτικής, με έμφαση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και γεωργίας, στατιστικές μελέτες, οικονομικές ειδήσεις και πληροφορίες σχετικά με το συνάλλαγμα και τις χρηματιστηριακές συναλλαγές. Σημαντικό μέρος της αρθρογραφίας του καταλαμβάνουν άρθρα πρακτικής γεωργικής και κτηνοτροφικής επιμόρφωσης. Τέλος, περιέχονται οι δράσεις και οι αποφάσεις της Επιτροπής. Επιφανέ-

στεροι συνεργάτες ήταν οι Ι.Α. Σούτσος (καθηγητής πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών), Σ.Α. Σπηλιωτάκης (πρόεδρος της Επιτροπής), Α. Μανωλάς (διευθυντής του τμήματος Δημοσίας Οικονομίας του υπουργείου Εσωτερικών και γραμματέας της Επιτροπής), Γ. Παλαιολόγος (λόγιος και συντάκτης της πρώτης έκδοσης για την ελληνική βιομηχανία, το 1833).

BIBΛIOΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

BIBΛIOΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Αγγριαντώνη, *Οι Απαρχές της Εκκιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1986· Μ. Φαλιδόπουλος (επιμ.), *Κείμενα για την Ελληνική Βιομηχανία τον 19^ο αιώνα: Φυσική Εξέλιξη ή Προστασία*, Αθήνα, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, 1994.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΥΝΙΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον της Χριστιανικής Ενώσεως Εκπαιδευτικών Λειτουργών

Αθήνα, Μάιος 1948 - Δεκ. 1956, αρ. τχ. 1-72. Εκδότης: ΧΕΕΛ (Χριστιανική Ένωσις Εκπαιδευτικών Λειτουργών). Υπεύθυνος: Ι.Θ. Κολιτσάρας, Μότο: «Κόσμος χρυσού - Φρονιμή παιδεία». Περιοδικότητα ακανόνιστη (τ. Α') / διμηνιαία (τ. Β') / μηνιαίο (τ. Γ'-Θ'), δεκαέξι έως τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 23,5x16 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 5000 δρχ. και εξωτερικού 1 δολ. ή 7 σελ. αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές, «Τύπος: Ζωής».

Εκπαιδευτικό περιοδικό, όργανο του σωματείου ΧΕΕΛ. Σύμφωνα με τον εκδότη, «ο πρωταρχικός σκοπός του ήταν κυρίως πληροφορικός», δηλαδή «να παρέχη [...] μερικά πληροφορικά δια την κίνηση και το έργο της "Ενώσεως", δια την σχολικήν ζωήν γενικώτερον, δια την εξωσχολικήν εργασίαν, δια τα σπουδαιότερα παιδαγωγικά βιβλία, και ότι άλλο συναφές». Αποτελούσε όμως και ένα βήμα, ώστε τα μέλη του σωματείου να μπορούν να εκθέτουν τις απόψεις τους πλέον στο ζήτημα «της ελληνοχριστιανικής μορφώσεως της νεολαίας». Εφόσον «είχε γίνει πλέον συνειδητή εις όλους τους Χριστιανούς εκπαιδευτικούς η ανάγκη της εκδόσεως ενός ιδιού του περιοδικού», το Δελτίον αποσκοπούσε «να συντονίσει τας επί μέρους αυτός δυνάμεις εις μίαν ισχυράν ενότητα», κατά την αιγιογραφική προτροπή «αδελφός υπό αδελφού βοηθούμενος ωσεί πόλις ισχυρά». Αυτή η συσπείρωση των χριστιανών εκπαιδευτικών ακολουθούσε μια πρότυπα παρόμοιων ενώσεων του εξωτερικού, οι οποίες αποτελούσαν «την καλήν ζύμην της ευαγ-

γελικής περικοπής, ώστε να εξυγιάνουν και να βελτιώσουν το φύραμα του εκπαιδευτικού κόσμου». Συγκροτούσε όμως και έναν πόλο έλξης «του νέου αίματος» που κάθε χρόνο εισέφερε στην εκπαίδευση, δηλαδή των νεοδιόριστων αποφοίτων των πανεπιστημιακών σχολών και των παιδαγωγικών ακαδημιών, οι οποίοι δεν έπρεπε να παρασθθούν «από ιδεολογίας αντιδικμαζ και αντιστιανιακάς». Σε αυτές, πρωτεύουσα θέση κατείχε ο κομμουνισμός και στις σελίδες του περιοδικού, κυρίως στα σχόλια των «Χρονικών», οι εκδότες σπλιτεύαν τη μαρξιστική ιδεολογία. Ως αντίβαρο, προωθούσαν ένθερμα την ιδέα των κατηχητικών σχολείων και, μέχρι κάποια εποχή, του προσκοπισμού. Τέλος, καθιστούσε σαφές ότι επιδίωκε «τον θεωρητικόν και πρακτικόν καταρτισμόν των μελών της Ενώσεως» στα ζητήματα της αγωγής, αλλά «επί χριστιανικών θέσεων», εφόσον «δεν λείπουν από την εκπαίδευση τα καλά συστήματα, όσον λείπει το χριστιανικόν πνεύμα».

Το περιοδικό άρχιζε με το κύριο άρθρο του, με το οποίο επιχειρούσε συνήθως να προσδιορίσει και να αναδείξει τον ιεραποστολικό χαρακτήρα του δι-

δασκαλικού επαγγέλματος («Αποστολή», «Αισιοδοξία και δράσις», «Εργάτης πολιτισμού»), αλλά και να σχολιάσει όψεις της εκπαιδευτικής επικαιρότητας («Η επαγγελματική εκπαίδευσις», «Η αγροτική εκπαίδευσις»). Ακολουθούσαν παιδαγωγικά και ψυχολογικά άρθρα («Αι δρσηκευτικά διαδέσεις του παιδιού», «Το συναίσθημα της μειονεκτικότητας», «Η αγάπη ως μέσον αγωγής»), εκπαιδευτικές ειδήσεις από το εξωτερικό («Το χωρίον Πεσταλότσι», «Educateurs Chrétiens») και παρουσιάζονταν η ελληνική εκπαιδευτική και κοινωνική επικαιρότητα με γενικό τίτλο «Χρονικά». Τέλος, υπήρχαν βιβλιοκρισίες ελληνικών και ξένων βιβλίων και, στο οπισθόφυλλο, αγγελίες παιδαγωγικών βιβλίων –εκδόσεων της ΧΕΕΛ. Ως συνεργάτες παρουσιάζονταν οι Κ.Δ. Γεωργουλής, Α. Λσιώτης, Σ. Καλλιάρης, Ι.Σ. Μαρκαντώνης, Π.Ι. Μπρατσιώτης, Π. Κοροντζής, Ι. Πούλος, Γ.Ν. Παλαιολόγος, Δ. Ρούσσας, Ι. Παπαγεράκης, Κ. Κίτσος, ενώ υπήρχαν και μεταφρασμένα άρθρα των παιδαγωγών Robert Ulich, Franklin C. Roberts, Ernst Al. Hauser, Werner Jaeger, Peter A. Bertocci, Franz Steiner κ.ά.

Το Δελτίον συνέχισε να κυκλοφορεί και μετά τον Δεκέμβριο του 1956, ακολουθώντας το ίδιο πνεύμα αλλά αλλάζοντας τον τίτλο του σε *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, μια έκδοση που συνεχίζεται έως σήμερα. Η καινούργια προσωπία του περιοδικού θεωρήθηκε ως η πλέον κατάλληλη, εφόσον «η αγωγή, η μάρφωσις της ελληνικής νεότητας κατά τας ανωνίας αξίας της ελληνοχριστιανικής μας παραδόσεως είναι ο σκοπός της παιδείας και εις εξυπηρέτησιν αυτού του σκοπού αποβλέπει το φύλλον τούτο».

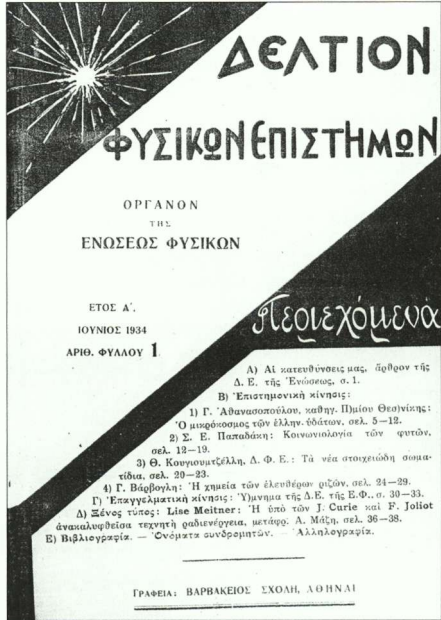
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ, ΜΠΑ, ΣΠΤΦΠΨ / ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά* (1831-1991). *Βιβλιογραφία* (1831-1974). Α' Φάση, εποπτεία Αλ. Δημαρός, εισαγωγή-επιμέλεια Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σσ. 134-136, 227-229.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

Δελτίον Φυσικών Επιστημών

Όργανον της Ενώσεως Φυσικών, Αθήνα, Ιούν. 1934 - Απρ. 1939, αρ. τχ. 1-52 (ορισμένα διπλά). Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή. Συνεχής αρίθμηση κατά έτος. Σύνολο σελίδων: 360 σ. (έτ. Α', Ιούν. 1934 - Μάιος 1935), 336 σ. (έτ. Β'), 232 σ. (έτ. Γ'), 112 σ. (έτ. Δ'), 232

σ. (έτ. Ε'), Διαστάσεις: 22,6x15,5 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ. και εξωτερικού 30 γαλλικά φράγκα για τα μέλη της Ενώσεως και τους φοιτητές 80 δρχ. Τυπώνονταν στο τυπογραφείο του Κ.Σ. Παπαδογιάννη.

Σκοπός του ήταν «η εξυπηρέτηση επιστημονικών και επαγγελματικών αναγκών όχι μόνον ειδικώς των καθηγητών, αλλά γενικότερον και όλων των εις τας φυσικάς, από γενικής απόψεως, επιστήμας ασχολουμένων, εις τρόπον ώστε να επιδιώκεται δι' αυτού η ενίσχυσις της θεραπειάς των φυσικών επιστημών εις την Πατρίδα μας». Τα άρθρα περιλαμβάνονταν πρωτότυπες μελέτες, διαλέξεις, νέα και χρονικά, θέματα εφαρμογών των φυσικών επιστημών στην καθημερινή ζωή, θέματα ιστορίας των επιστημών. Υπάρχουν και διαφημίσεις. Τα άρθρα εμφανίζονταν ισορροπία ανάμεσα στα γνωστικά αντικείμενα των φυσικών επιστημών καλύπτοντας περίπου ισοβαρώς τη φυσική, τη χημεία, τη βιολογία και τη γεωγραφία. Συνεργάζονται κυρίως καθηγητές πανεπιστημίου, οι οποίοι δίνουν και το στίγμα του. Αναφέρονται οι Αχιλ. Παπαπέτρου, Α. Χρηστομάνος, Δ. Ταλανός, Χαρ. Διαπούλης, Ι. Ζαγανιάρη, Γ. Αθανασιάδης, Καιοσ. Αλεξόπουλος.

Αποτελεί μία ενδιαφέρουσα προσπάθεια συλλογικής έκφρασης των φυσικών επιστημόνων της εποχής. Πρέπει να επισημανθεί η σχετικά τακτική και μικρόβια έκδοσή του σε σχέση με προγενέστερες προσπάθειες, καθώς επίσης και ότι προφανώς ο κύριος λόγος διακοπής της έκδοσης δεν ήταν όπως σε άλλες περιπτώσεις εσωτερικές διενέξεις ή εκφυλισμός του ενδιαφέροντος, αλλά το πολιτικό κλίμα, καθώς πλησίαζε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

Γ.Ν. ΒΛΑΧΑΚΗΣ

Δελφικός Φοίβος

Τριμηνιαία έκδοσις διευθυνομένη υπό Επιτροπής.

Άμφισσα, Οκτ. 1958 - Δεκ. 1959, αρ. τχ. 1-4, Ιδρυτής: Φοι-

τητική Ένωσις Φωκίων. Υπεύ-

θυνος ύλης: Κώστας Πριγγής.

Επιτροπή σύνταξης: Αργυρού-

λα Πριγγή, Νάκος Ταλαμά-

γκας, Μ. Ασημακόπουλος, Ι.

Ξηρός (αρ. τχ. 1): η ίδια με την

προσθήκη δύο μελών, των

Γιώργου Κ. Γάτου και Δρόσου

Κραβαρτόγιαννου (αρ. τχ. 2,

Ιαν. 1959), Μ. Ασημακόπου-

λος, Γ.Κ. Γάτος, Νάκος Ταλα-

μάγκας (αρ. τχ. 3-4, Δεκ.

1959): Τριμηνιαίο, τριάντα δύο

έως σαράντα οκτώ σελίδων, με

συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-

130), τὰ δύο πρώτα τεύχη δί-

στηλα, το διπλό τχ. 3/4 δίστη-

λο και μονόστηλο, διαστάσεων

24x17 εκ. Εικονογράφηση εξω-

φύλλου, τινιέτες, υποσέλιδα:

Κων. Μοσκαλαϊδής, Άμφισσα.

Εξώφυλλο ενιαίο, διαφορετι-

κού εκάστοτε χρώματος. Σχέδιο

εξωφύλλου: ο Ναός της Προ-

ναίας Αθηνάς Δελφών. Ετή-

σιες συνδρομές: 20 δρχ. Τυπο-

γραφείο: Κ. Μαδιόλακα, Μέ-

τωνος 5, Αθήνα (αρ. τχ. 1): εκδόσεις «Πόρφυρα», Κιά-

φρας 3, Αθήνα, υπεύθ. τυπογραφείο: Β. Τσοκαλάκης (αρ.

τχ. 2): εκδόσεις Ιωάννου Σ. Βασιριώτη, Μυλέρου 50,

Αθήνα (αρ. τχ. 3-4).

Η ιστορία του περιοδικού Τύπου στη Φωκίδα συνδέεται με τους φωκείς φοιτητές, μια κι αυτοί ήσαν οι πρώτοι που πραγματοποίησαν την έκδοση περιοδικού. Άμφισσα, χειμώνας του 1953, παραμονές Χριστουγέννων, μια ομάδα είκοσι περίπου φοι-

τητών συγκεντρώθηκαν στον τρίτο όροφο του τριώροφου κτιρίου (κληροδοτήματος Σταλλού) και αποφάσισαν την ίδρυση συλλόγου που έλαβε το όνομα Φοιτητική Ένωσις Φωκίων, με έδρα την Άμφισσα. Ενέγραψαν μέλη σχεδόν όλους τους φωκείς φοιτητές που σπούδαζαν στις ανώτερες και ανώτατες σχολές της Αθήνας. Σκοπός του Συλλόγου η ανάπτυξη των γραμμάτων, του πολιτισμού και του αθλητισμού στην Άμφισσα και κατ' επέκταση σ' ολόκληρο τον νομό. Μετά παρέλευση πενταετίας από την ίδρυσή του πραγματοποιήσαν την προβλεπόμενη από το καταστατικό έκδοση περιοδικού με τα έσοδα που είχαν συγκεντρώσει από εισφορές μελών, χορούς, πωλήσεις ημερολογίων κ.ά. Όπως γράφουν χαρακτηριστικά στον πρόλογο του πρώτου τεύχους: «Πέρασαν λίγα χρόνια

ώσπου να γίνει η ιδέα μας και ο σκοπός εκείνος πραγματικότητα και να δει το φως το περιοδικό μας. Και είδε το φως ύστερα από ένα ολόκληρο αγώνα που κάναμε, νέοι και άγνωστοι, χωρίς υλικά μέσα, χωρίς πείρα, με μόνο όπλο την πίστη στο σκοπό μας και την αγάπη στη Ρούμελη».

Έτσι γεννήθηκε ο Δελφικός Φοίβος. Τίτλος λαμπρός, ευρηματικός που επιβεβαίωνε τη φωκική προέλευση μ' επίκεντρο τον «Ομφαλό της Γης» και έτερπε το βλέμμα του αναγνώστη. Η ύλη του ποικίλη: ιστορία, αρχαιολογία, λαογραφία, καλές τέχνες, ποίηση, πεζογραφία: και πάντα ποιοτική: μ' αφετηρία τη Φωκίδα και επέκταση σ' όλη τη Ρούμελη. Οι

φοιτητές απευδύνηθηκαν σε καλούς και καθιερωμένους συγγραφείς και λογοτέχνες και όλοι τους προθυμότατα πρόσφεραν καλά έως άριστα κείμενά τους. Στη σύντομη χρονικά πορεία του Δελφικού Φοίβου παρήλασαν οι Αλέκος Δελμούζος, Δημήτρης Φωτιάδης, Τάσος *Βουρνάς, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Μάρκος Αυγέρης, Δημήτρης Γιάκος, Άνθης Βέγγης, Γιάννης *Κορδάτος, Κωστούλα Μητροπούλου, Δημήτρης Σιατόπουλος, Τάκης

Λάμπας, Κώστας Αδραάμ, Δημήτρης Σταμέλος, Κ.Σ. Κώνστας, Οδυσσέας Ζούλας, Μιλτιάδης Τζάνης, Τάκης Ανθήλης, Θ. Ουμόπουλος, Ευάγγελος Ρόζος κ.ά. Από τους φοιτητές πήραν το συγγραφικό δάπτυσμα οι Γιώργος Κ. Γάτος, Νάκος Ταλαμάγκας, Αχιλλέας Γεωργακόπουλος και Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, ενώ το στίγμα του δελφικού μαντείου και του αρχαίου πολιτισμού έδινε η συνεχής παρουσία της Ελένης Γάτου-Μανουσάκη. Στο τέλος κάθε τεύχους, «Από τρίμηνο σε τρίμηνο», αναφέρονταν οι δραστηριότητες της Ένωσης, πολιτιστικές ειδήσεις, κριτική της επικαιρότητας και επιστολές αναγνωστών, ενώ οι σελίδες «Απ' τη ζωή του βιβλίου» ήταν τα πρώτα βήματα του μετέπειτα δημοσιογράφου Γιώργου Κ. Γάτου. Τα τεύχη διακινούσε ο ταμίας Ηλίας Ανδρέου που εσέπραττε και τις συνδρομές. Από το τχ. 2 καθιερώθηκαν διαφημίσεις επί πληρωμή που έμπαιναν στο εσώφυλλο του οπισθόφυλλου. Στον ίδιο χώρο αγέλωνταν και διαφημιζόνταν εκδόσεις φίλων και συνεργατών ως αντίδωρο της προσφοράς των κειμένων τους. Τα μέλη της συντακτικής επιτροπής του τχ. 2 είχαν την τύχη να παρακολουθήσουν τη διαδικασία της έκδοσης, κάνοντας συγχρόνως τις διορθώσεις των κειμένων. Ήταν στην οδό Κιάφας (μικρή πάροδος της περιοχής Ομονοίας), στο τυπογραφείο «Πόρφυρας» της ποιήτριας Γιάννας Χριστοφή, γυναικάς με μόρφωση και προσωπικότητα. Απέναντί της στοιχειοθετούσε με τη μέθοδο της κάσας ο δημοσιογράφος Β. Τσακαλάκης, μετέπειτα εκδότης της αμφισσαϊκής εφ. *Παρνασσός*. Η οσμή του αντιμονίου έδιζε ευχάριστα τους ερασιτέχνες διορθωτές. Το ίδιο τεύχος δημοσίευσε από ένα ποίημα της Γιάννας Χριστοφή και του υπαλλήλου της.

Τον Δεκέμβριο 1959, με τη συμπλήρωση ενός χρόνου, κυκλοφορεί καθυστηρημένα το διπλό τεύχος 3/4 που είναι και το τελευταίο. Οι φωκείς φοιτητές παίρνουν τα πτυχία τους και άλλοι στρατεύονται. Ο *Δελφικός Φοίβος* έχει φθάσει στον τελευταίο σταθμό του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αφ. τχ. 1).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δρ. Κραβαρτόγιαννος, «Ο περιοδικός τύπος στη Φωκίδα», π. *Τετράμηνα* (Αμφισσα), τχ. 41-42 (Καλοκαίρι 1990), 2784· του ίδιου, «Η μεταπολεμική πολιτιστική και πνευματική πορεία της Φωκίδας», εφ. *Εν Δελφοίς*, Αμφισσα, αφ. φ. 116, 18 Δεκ. 2004, σ. 7 και π. *Στερεά Ελλάς* (αναδημοσίευση), τχ. 427-428 (Ιαν.-Φεβρ. 2005), 5-6.

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

Δεσμίνης, Δημοσθένης Δημ.

(Αθήνα, 1868-1936). Νομικός, ανώτερο στέλεχος της Τράπεζας Αθηνών, συγγραφέας και εκδότης της εφ. *Δαναΐς, Εγγονός του αγωνιστή του 1821 και συμμετοχού στην επανάσταση του 1843, Κων. Νυσταζόπουλου ή Κούρτη και γιος αργείου εμπόρου έμεινε σε μικρή ηλικία ορφανός από τη μητέρα του. Φοίτησε στο Βαρθάκειο Αθηνών και από το 1887 συνέχισε τις σπουδές του στη Λευσία, όπου ανακηρύχθηκε διδάκτορας το 1894 με διατριβή σε θέμα βυζαντινού δικαίου. Το 1902 και έως το 1914 εργάστηκε στην Τράπεζα Αθηνών, όπου διατέλεσε γραμματέας και στενός συνεργάτης του Ι. Πεσματζόγλου. Το 1911 νυμφεύεται την Έλλη Βαλασσοπούλου, κόρη σπαρτιάτη γιατρού, βουλευτή και υπουργού, η οποία πέθανε το 1918 χωρίς παιδιά. Ως μοναδικός κληρονόμος θείας του, της Αικατερίνης Καλλιτοτή, κληροδότησε όλη την περιουσία του για την οικοδόμηση νοσοκομείου στο Άργος, σκοπός που επιτεύχθηκε μετά πάροδο πλέον των τριάντα ετών.

Δημοσιογράφησε αρχικά στην τοπική εφ. *Δαναός, του ομώνυμου συλλόγου. Άρθρα του, κυρίως οικονομικού περιεχομένου αλλά και αφηγήματά του έχουν εντοπιστεί σε αθηναϊκά περιοδικά, όπως το *Οικογενειακό Ημερολόγιο*. Με την έκδοση της *Δαναΐδος* έδωσε το μέτρο των δυνατοτήτων του στον τομέα της δημοσιογραφίας: εστίαση στα ουσιαστά και καθοριστικά για την Αργολίδα και ειδικότερα για το Άργος θέματα (σημαντική είναι η συμβολή στην άρδευση του αργολικού πεδίου από τα νερά της Στιμφαλίας και η σύνταξη προς τούτο ακόμα και ειδικού νομοσχεδίου), αποφυγή εμπλοκής σε προσωπικές διαμάχες, που τότε μάζιζαν τον τοπικό Τύπο, ενημέρωση πολύπλευρη για βασικά θέματα. Μετά έναν αιώνα και για τα δημοσιογραφικά δεδομένα της Αργολίδας, η *Δαναΐς* παραμένει χαρακτηριστικό πρότυπο επαρχιακής εφημερίδας.

Αναμίχθηκε στην πολιτική ως υποστηρικτής του Ελ. Βενιζέλου χωρίς να δέσει υποψηφιότητα για πολιτικό αξίωμα, διετέλεσε, όμως, γενικός γραμματέας της διενζελικής Εθνικής Αμύνης της Αθήνας, από όπου παραιτήθηκε το 1918. Υπήρξε μέλος φιλοσοπικών συλλόγων με στόχο την πρόοδο στο Άργος («Δαναός» Άργους, «Ατρείς» Αθήνας και «Δαναός» Πειραιά), φρόντισε να εμπλουτισθεί η βιβλιοθήκη του αργειακού συλλόγου «Δαναός» με μεγάλο αριθμό βιβλίων ενώ όλη η αρθρογραφία

οχάρης, Βασίλης Κούλης, Βασίλης Λούλης, Τάσος Παπαϊστούλου, Γιώργος Παπαστάμος, Στρατής Παπαστρατής, Στέφανος Ροζάνης, Δημήτρης Σέττας, Καλλιόπη Σκαρίμπα, Θ.Κ. Τσούρτης, Νίκος Τυπάλδος, Γ.Ι. Φουσάρας.

Ανάτυπα από το περιοδικό κυκλοφόρησαν τα εξής: «Η πνευματική προσφορά της Εύβοιας» του Γ.Ι. Φουσάρα και «Ο Καραγκιόζης δόκτορας» της Μαργαρίτας Δαλιμάτη. Επίσης, ένδετο στο περιοδικό κυκλοφόρησε το «Ευβοϊκό Βιογραφικό Λεξικό» σε τρία τεύχη με 32 βιογραφίες Ευβοέων. Παράλληλα, με το σήμα «Εκδόσεις Δεσμός» πραγματοποιήσε σειρά εκδόσεων που περιλάμβανε οκτώ βιβλία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Ευβοίας (τα φ. των έτ. 1929-1939), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Κοκκίνης, «Το περιοδικό της Χαλκίδας *Δεσμός* (1961-1965)», π. *Εύβοια*, τ. 6 (συλλογικός τόμος εκδ. εφ. *Προσδευτική Εύβοια*, εκδότης Δημ. Δεμερτζής).

ΚΑΛΑΙΑ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ

Δημάδης, Κώστας

(Καλλιόπολη Ανατολικής Θράκης, 1914 - Θεσσαλονίκη, 25 Απρ. 1994). Δημοσιογράφος. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1922 ακολουθώντας τους πρόσφυγες γονείς του. Το 1929, μαθητής γυμνασίου ακόμη, εμφανίζεται ως αρχισυντάκτης του μαθητικού π. *Νεανική Σκέψη* και εξαιτίας κάποιου κειμένου του που δημοσιεύεται σ' αυτό, αποβάλλεται από το Β' Γυμνάσιο. Από το 1933, μόλις γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και άρχισε η συνεργασία του με την εφ. **Μακεδονία*, στην οποία παρέμεινε εργαζόμενος επί 61 χρόνια. Πήρε μέρος στον ελληνοϊταλικό πόλεμο με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού και στον Εμφύλιο (από όπου έστειλε περιγραφές των μαχών στην εφημερίδα του) με τον βαθμό του υπολοχαγού, ενώ κατά τη διάρκεια της Κατοχής είχε οργανωθεί σε αντιστασιακές οργανώσεις και δραστηριοποιήθηκε στον τομέα του παράνομου Τύπου. Εργάστηκε στη **Νέα Ευρώπη* και μετά την Απελευθέρωση στη *Λαϊκή Φωνή*, μετά δε από τη λήξη της θητείας του επαναπροσλήφθηκε στη *Μακεδονία*. Το 1965, ανέλαβε διευθυντής της, θέση από την οποία αποχώρησε λίγες ημέρες πριν από τον θάνατό του. Κατά τη διάρκεια της διευθύνσεως του, η εφημερίδα επέτυχε να αποκτήσει σημαντική κυκλοφορία.

ανανέωσε τον τεχνολογικό εξοπλισμό της, εφάρμοσε τα συστήματα στοιχειοθεσίας και εκτυπώσεως και εκσυγχρόνισε την εμφάνισή της, υιοθετώντας τις νεότερες αντιλήψεις περί της δημοσιογραφικής τεχνικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βίκυ Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης, 1889-1932*. Θεσσαλονίκη 1989, σ. 101-110· «Πέδαν» ο διευθυντής της *Μακεδονίας* Κων. Δημάδης», εφ. *Μακεδονία*, 26 Απρ. 1994 και νεκρολογίες τις επόμενες μέρες.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Δημητρακόπουλος, Γεώργιος

(Λυκόσουρα Μεγαλόπολης, 1871-1967). Επιχειρηματίας, ιδρυτής και εκδότης της εφ. **Ελευθερία* της Λάρισας. Σε ηλικία εννιά ετών δρίσκεται στην Αθήνα και εργάζεται ως εφημεριδοπώλης στο κεντρικό πρακτορείο αθηναϊκών εφημερίδων. Δέκα χρόνια αργότερα (1891) μετοίκησε στον Βόλο όπου δημιουργεί τη δική του επιχείρηση –ένα μικρό πρακτορείο διανομής εφημερίδων. Το δεύτερο επιχειρηματικό άλμα γίνεται το 1909, στον Αλμυρό, με την επέκταση του πρακτορείου εφημερίδων και την ίδρυση βιβλιοπωλείου και τυπογραφείου. Το 1914 επεκτείνει τις δραστηριότητες του στη Λάρισα, εξαγοράζοντας το πρακτορείο εφημερίδων των αδελφών Παπακωνσταντίνου και ιδρύοντας ένα ακόμη βιβλιοπωλείο. Ωστόσο, το μεγάλο επίτευγμα του Γ. Δημητρακόπουλου ήταν η έκδοση της εφ. *Ελευθερία*, διευθυντές της οποίας υπήρξαν τα πρώτα χρόνια δύο προσωπικότητες της Λάρισας, ο Αντώνης Σιτράς (1922) και ο Βασίλης Ναός (1924).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦ. *ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*

Δημητριάδης, Δημήτρης [Ντόριαν]

(Λεμεσός, 1892-1964). Δημοσιογράφος, χρονογράφος, ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Φοίτησε στο Ελληνικό Γυμνάσιο Λεμεσού μέχρι την τετάρτη τάξη. Αργότερα προσπάθησε να σπουδάσει νομικά με αλληλογραφία, αλλά τα εγκατέλειψε εξαιτίας διαφόρων δυσκολιών.

Άρχισε τη δημοσιογραφική του καριέρα ως χρονογράφος στην εφ. **Αλήθεια* το 1914-1916, συνεργάστηκε επίσης με την εφ. **Σάλπιγξ* και το 1921-1925 ήταν διευθυντής της εφ. **Κήρυξ*. Από το 1925 άρχισε την έκδοση της δικής του εβδομαδιαίας εφ. **Χρόνος*, η έκδοση της οποίας συββα-

στηκε με επιτυχία ως το 1963. Κατά την περίοδο 1934-1935 συνεργάστηκε μαζί με τον Πάνο *Φασουλιώτη, εκδότη της εφ. *Παρατηρητής, στην έκδοση καθημερινής εφημερίδας με τίτλο εναλλασσόμενο ανά ημέρα ως *Χρόνος-Παρατηρητής* και ως *Παρατηρητής-Χρόνος*. Διακρίθηκε ως χρονογράφος και πολιτικός αρθρογράφος. Ιδιαίτερη ιστορική και δημοσιογραφική αξία έχουν τα άρθρα του της περιόδου της «Οκτωβριανής» εξέγερσης των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων το 1931 και του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) την περίοδο 1955-1959.

Από πολύ νωρίς εμφανίστηκε στα κυπριακά γράμματα ως ποιητής και μεταφραστής λογοτεχνικών έργων ξένων συγγραφέων. Το 1925 εξέδωσε την πρώτη ποιητική του συλλογή με τίτλο *Βήματα στη Χλόη* και το 1942 τη δεύτερη με τίτλο *Εμείς και οι Άλλοι*. Διακρίθηκε ακόμα και ως θεατρικός συγγραφέας. Το 1945 εξέδωσε το θεατρικό έργο *Ψυχές στον Πόλεμο* που ανέθεσε στο θέατρο «Μέγκουρι» του Λονδίνου με συμπρωταγή της Κατίντας Παξινού και του Μιχάλη Κακογιάννη. Το θεατρικό έργο *Ο Απόγονος* κέρδισε το 1950 το πρώτο βραβείο σε διαγωνισμό του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» Αθηνών και εκδόθηκε τον επόμενο χρόνο. Δύο άλλα θεατρικά του έργα με τίτλους *Κυνηγώντας την Αφροδίτη* και *Επαναστατημένα Νεϊάτα* έμειναν ανέκδοτα. Το δεύτερο ευτύχησε να ανεβεί στη σκηνή και να μεταδοθεί από το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου.

Μετάφρασε στην ελληνική έργα άγγλων, αμερικανών και ρώσων λογοτεχνών, με πιο σημαντικές τις μεταφράσεις ποιημάτων του Edgar Alan Poe, του John Keats και του Whitman, διηγημάτων του Maxim Gorgi και συνότων από τα πορτογαλικά της Elisabeth Browning. Ποιήματά του και αρκετές μεταφράσεις δημοσιεύθηκαν σε αρκετά περιοδικά.

Χρησιμοποίησε τα ψευδώνυμα «Ντόριαν», «Αιμίλιος Κάτων» και «Δήμος Παροκλής». Πρόσφερε τις υπηρεσίες του στη γενέτειρά του Λεμεσό και ως Έφορος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού το 1935-1939.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 4, Λευκωσία 1986, σ. 221· Έωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 34· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 68-69.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Δημητριάδης, Φωκίων [Δημητριάδης Φώκος, Τ.Α.Φ.]

(Hasköy Κωνσταντινούπολης / Περαία του Πικριδίου, 1894 - Αθήνα, 1977), Γελοιογράφος, σκιτσογράφος, δημοσιογράφος, Αυτοδίδακτος, σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και στη Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου της Κων-

σταντινούπολης. Αρχικά εργάστηκε ως λογιστής, Σκίτσα του δημοσιεύτηκαν από το 1912 σε εφημερίδες (*Πρόσδος*) και σατιρικά περιοδικά της Κωνσταντινούπολης (*Άνω-Κάτω*, *Απ' Όλα*, *Εμπρός*, *Ημερολόγιον Σατάν* κ.ά.). Το 1914 ήρθε στην Ελλάδα και εργάστηκε αρχικά ως υπάλληλος στο υποκατάστημα της Εθνικής Τραπεζής της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη έως το 1920.

Από το 1918 δημοσιεύονται γελοιογραφίες του σε αθηναϊκές εφημερίδες, με πρώτη τον *Ριζοσπάστη, και αθηναϊκά περιοδικά (*Εθνικών Ημερολόγιον Κ.Φ.*, *Σκόκος*). Το 1920 επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη, από όπου έφυγε οριστικά πλέον μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία. Το 1922 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και εργάστηκε ως γελοιογράφος εφημερίδων (*Πατρίς, *Πολιτεία, Η *Καθημερινή, *Μακεδονία, *Ελευθερον Βήμα, *Αθηναϊκά Νέα, *Τα Νέα*) και περιοδικών (**Νεοελληνικά Γράμματα*, **Δελτίον Μεγαλοσχολιτών*). Η σταδιοδρομία του συνδέθηκε αποκλειστικά με τις εφημερίδες του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη –κυρίως με *Τα Νέα*. Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο γελοιογραφίες του τυπώθηκαν σε ταχυδρομικά δελτάρια και την περίοδο της Κατοχής φιλοτέχνησε αντιστασιακές αριφές. Από το 1948 έως το 1950 διηύθυνε μαζί με τους *Αρχέλαο, *Ανδρέα* *Βλασσόπουλο, *Γιώργο* *Γκέιβελη, *Νίκο* *Καστανάκη, *Παύλο* *Παυλίδη*, *Σταμάτη* *Πολενάκη και *Ευάγγελο* *Τερζόπουλο* την εβδομαδιαία επιθεώρηση *Τραστ του Γέλιου*. Το 1949 σχεδίασε τα τρία γραμματόσημα της αναμνηστικής έκδοσης διαμαρτυρίας για το «παιδομάζωμα». Επιλογές σκίτσων και γελοιογραφιών του εκδόθηκαν σε βιβλία (*Shadow over Athens*, Νέα Υόρκη 1945 / *Σκιά πάνω απ' την Αθήνα*, Αθήνα 1970· *Το παραδάλο και η εποχή του, 1945-1950*, Αθήνα 1950· *Με το μάτι του γελοιογράφου, 1950-1959*, Αθήνα 1959· *Πώς γεννήθηκε το παραδάλο*, Αθήνα 1960· *Η εξουτε-*

ρική πολιτική της Ελλάδας με την πένα του γελοιογράφου. Ο Φωκίων Δημητριάδης σατιρίζει τον Ευάγγελο Αβέρωφ, υπουργό των Εξωτερικών. 1956-1963, Αθήνα 2000 κ.ά. Εικονογράφησε βιβλία φίλων του δημοσιογράφων-θεατρικών συγγραφέων (Δημήτρη Ψαδά, Γεωργίου Ρούσου, Νίκου Τσιφόρου κ.ά.), όπως και αναγνωστικά του δημοτικού (Δημοσθένη Ανδρεάδη, *Αλφαβητάριο*, Αθήνα 1927), καθώς και την *Οδύσσεια* (Αθήνα 1968). Έγραψε ταξιδιωτικές εντυπώσεις και άλλα άρθρα στις εφ. *Ελεύθερον Βήμα* («Σπέτσει», 18 Αυγ. 1924· «Αι προετοιμασίαι διά τας δελφικές εορτάς», 25 Μαρτ. 1927· «Πορταριά», 3 Αυγ. 1930· «Ένας περίπατος εις την Σμύρνην», 8 Νοε. 1930· «Χάρυ Μπω», 15 Νοε. 1938· «Ένας γύρος εις το αρχαιολογικόν Μουσείον», 25 Δεκ. 1938· «Κώστας Μπέζος», 19 Ιαν. 1943) και *Τα Νέα*.

Πραγματοποίησε ατομικές εκδόσεις (1927, Αθήνα) και συμμετείχε από το 1927 στις ομαδικές εκδόσεις του Συνδέσμου Σκιτσογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, σε εκείνες της Εταιρείας Ελλήνων Ευθυμογράφων, στους διαγωνισμούς του π. *Ελευθεροτυπία* (1964, 1965 –πρώτα βραβεία), σε πανελληνίες (1939, 1940, 1948, 1957, 1960, 1963, 1971) και σε διεθνείς εκδόσεις γελοιογραφίας (1976, 1977, Παγκόσμια Έκθεση Πολιτικής Γελοιογραφίας, Κηφισιά). Το 1983 οργανώθηκε μεταθανάτια αναδρομική έκθεση γελοιογραφιών και σκίτσων του στην Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου. Έργα του εκτέθηκαν σε ομαδικές εκδόσεις μετά τον θάνατό του (1981, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών· 1988, Νεοελληνική Τέχνη, Συλλογή Γ.Ι. Κατσίγρα, Δημαρχείο Λάρισας· 1995, Κέντρο Σκίτσου Δήμου Αθηναίων και αλλού).

Τιμήθηκε με το Διεθνές Βραβείο Παγκόσμιας Πολιτικής Γελοιογραφίας στο Λος Άντζελες (1960), με το Αριστείο Γραμμάτων και Καλών Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών (1969), με το Μετάλλιο της Ακαδημαϊκής Εταιρείας Τεχνών, Επιστημών και Γραμμάτων του Παρισιού (1975) και με το παράσημο του Ταξιάρχου του Φοίνικος. Έργα του βρίσκονται στις Πινακοθήκες Δήμου Αθηναίων, Πειραιώς και Λάρισας (Μουσείο Γ.Ι. Κατσίγρα) κ.α. Σκίτσα του με ιστορικά πρόσωπα Ελλήνων των χρόνων 1922-1934 έχουν αποτυπωθεί σε ψηφιακό συμπληρωματικό δίσκο (CD-ROM), από το Πολυτεχνείο Πάτρας, για τον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη. Ήταν μέλος του Συνδέσμου Σκιτσογρά-

φων Αθηναϊκών Εφημερίδων, της Εταιρείας Ελλήνων Ευθυμογράφων, του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος και της Ενότητας Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών.

Οι γελοιογραφίες και τα σκίτσα του, άλλοτε με σινική μελάνη μόνο και άλλοτε και με υδροχρώματα, χωρίς να ξεφεύγουν ποτέ από τη δεδομένη φυσιογνωμική περιγραφή των προσώπων, μέσα από τις ιδιαιτερότητες και τα σύμβολά τους, από τη μία πλευρά δημιουργούν επιτυχημένους τύπους πολιτικών ανδρών της νεότερης Ελλάδας στην εφ. *Τα Νέα* («Παρδαλό κατσίκι» ο Κωνσταντίνος Τσαυδάκης, «Όρνιθα Κοκό» ο Κωνσταντίνος Τάσσης, «Ποιητής με τα σονέτα» και «Αεροπόρος» ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, «Ανεμοδούρα» ο Γεώργιος Παπανδρέου, «Βλάχος με τα τσαρούχια» ο Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας κ.ά.), ανάγοντάς τον σε βασικό θεμελιώδη της ελληνικής πολιτικής γελοιογραφίας, και από την άλλη παγώνουν διαχρονικούς χαρακτήρες του ιστορικού και του κοινωνικού περιήρους της Ελλάδας, της Αμερικής, της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Κωνσταντινούπολης, για την εικονογράφηση βιβλίων του Δημήτρη Ψαδά (*Η Θέμις έχει κέρια*, 1937· *Η Θέμις έχει νύρα*, 1938· *Μαντάμ Σουσού*, 1940· *Κάτω απ' τους ονιρανοξύστες*, 1951· *Στη χώρα των μολόρδων*, 1951· *Οικογένεια Βλαμπίου*, 1956· *Αντίσταση*, 1976 κ.ά.),

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ. Γιοφύλλης, «Η χιουμοριστική έκδοση. Τα έργα 24 σχεδιαστών μας», *Η Κυριακή του Ελευθέρου Βήματος*, 8 Μαΐου 1927· *Interim*, «Η δεύτερη ομιροστική έκδοση», *Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας*, τχ. 165 (1929), 40· Φ. Γιοφύλλης, «Η τρίτη χιουμοριστική έκδοση», *Δελτίο Κριτικής*, τχ. 3-4 (1932), 2· Ζαχ. Παπαντωνίου, «Η ομιροστική έκδοση», *Ελεύθερον Βήμα*, 24 Μαΐου 1932, 9-10 Μαΐου 1934· Φ. Γιοφύλλης, «Τέχνη και ευθυμία: Η χιουμοριστική έκδοση. Του Συνδέσμου Σκιτσογράφων», *Εθνική*, 14 Δεκ. 1936· Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 1, Αθήνα 1959, σ. 214-215· Δ. Ψαδάς, «Ολυμπιονίκης!», *Τα Νέα*, 15 Οκτ. 1960 (αναδημ.: Στο καρφι... και στο πέταλο!... *Χρονογραφήματα*, Αθήνα 1999, σ. 251-254)· Γ. Φτέρης, «Ο γελοιογράφος και ο άνθρωπος. Ο Φώκος», *Το Βήμα*, 23 Οκτ. 1960· «Φωκίων Δημητριάδης», *Τα Νέα*, 15 Φεβρ. 1975· Κ. Μητρόπουλος, «Ο Φώκος Δημητριάδης», *Χρονικό*, τχ. 8 (1977), 90-92· Δ. Ψαδάς, *Μαϊντ ιν Αμερική και άλλα πινά...*, Αθήνα 1977, σ. 292-295· Δήμος Λάρισας, *Νεοελληνική Τέχνη, Συλλογή Γ. Ι. Κατσίγρα. Περίοδος Δ'*, κατάλογος έκθεσης, κείμενα Ειρήνη Οράτη, Αθήνα 1988, σ. 14-15· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 1, Αθήνα 1989, σ. 73-75· Β. Τομπανιάδης, *Με την άκρη της πέννας. Δημοσιογραφικές αναμνήσεις*, Αθήνα 1995, σσ. 83, 221· Γ.Α. Παναγιώτου, *Η Καθημερινή/Επίτά Ημέρες*, 26 Οκτ. 1997· Ευγενία Κεφαλληνίου, *Νεοελληνικά Αλφαβητάρια, 1771-1981*, Αθήνα

1995, σσ. 49, 102, 241· *Το Βήμα, 1950-1954*, βιβλιογραφική καταγραφή Γ.Α. Παναγιώτου, Αθήνα 1996, σ. 104-111· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 1, Αθήνα 1997 (Γιάννης Μπόλης), όπου και η σχετική βιβλιογραφία· *Ερμής '98. Γραμματόσημα Ελλάδος 1861-1997, Κύπρου 1880-1997 και ταχυδρομική ιστορία*, επιμ. Γ. Σπάθη, Αθήνα 1997, σ. 181· *Saur Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, 27, 2000 (Dimitris Pavlopoulos)· Δ. Παυλόπουλος, «Γελοιογραφίες του Φωκίωνα Δημητριάδη για τον Ευάγγελο Αθέρωψ-Τοσίτσα», εφ. *Η Εποχή*, 5 Νοε, 2000· του ίδιου, «Ψαδιάς σε σκίτσα Δημητριάδη», εφ. *Η Εποχή*, 14 Ιαν, 2001· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοσθήτησης*, Αθήνα 2001

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Δημιουργία

Όργανον Ε.Ο.Ν. Ηλείας και των Τοπικών Συμπερόντων Αμαλιάδος-Περιχώρων, Αμαλιάδα, 3 Απρ, 1938 - 2 Ιουλ, 1939, αρ. φ. 1-62. Εκδότης: Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (Περιφέρεια Ηλείας). Ιδιοκτήτης: Κ.Π. Αναγνωστόπουλος, Διευθυντής σύνταξης: Διον. Αθρομόπουλος (αρ. φ. 1-37). Προϊστάμενος Γραφείου Τύπου και Διευθυντής σύνταξης: Διον. Αθρομόπουλος (αρ. φ. 38-43). Συντακτική επιτροπή: Βασ. Παπαγεωργίου, Μιχ. Παπαχατζής, Μ.Δ. Βασιλάκης, Ιω. Αγγούρης, Αν Μητροπόπουλος, Διευθυντής Γραφείου Τύπου: Μ.Δ. Βασιλάκης (αρ. φ. 43 [44]). Συντακτική επιτροπή: η ίδια. Διευθυντής σύνταξης: Διον. Αθρομόπουλος (αρ. φ. 46-62). «Εκδίδεται Επιμέλεια Γραφείου Τύπου Β. Υποδιοικήσεως Ε.Ο.Ν. Αμαλιάδος» (αρ. φ. 38-43). Μότο: «Τα άνθη και τα δένδρα είναι υγεία και χαρά. Είναι το γιορτινό κάθε τόπου στόλιμα» (αρ. φ. 46-49). Άλλος υπότιτλος: *Όργανον Ε.Ο.Ν. Ηλείας και των Τοπικών Συμπερόντων Αμαλιάδος-Περιχώρων* (αρ. φ. 44-62). Τετρασέλιδο, τετράστιλο, διαστάσεων 41x29,9 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Συνδρομές (αρ. φ. 1-42): ετήσια 120 δρχ., εξαμηνιαία 60 δρχ., Αμερικής 7 δολάρια, δημόσια και πιστωτικά ιδρύματα 400 δρχ. Συνδρομές (αρ. φ. 43-49): ετήσια για τράπεζες 400 δρχ. και εξαμηνιαία 200 δρχ., ετήσια για κοινότητες, τμήματα της ΕΟΝ, νομικά πρόσωπα και συνεταιρισμούς 200 δρχ. και εξαμηνιαία 100 δρχ. ετήσια για ιδιώτες 100 δρχ. και εξαμηνιαία 50 δρχ., ετήσια για μέλη της ΕΟΝ 80 δρχ. και εξαμηνιαία 40 δρχ. Συνδρομές (αρ. φ. 50-62): ετήσια 120 δρχ., εξαμηνιαία 60 δρχ., Αμερικής 7 δολάρια, ετήσια για δημόσια και πιστωτικά ιδρύματα 400 δρχ. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε. Αναγραφική διεύθυνσης γραφείων μόνο στα φ. 44-62: οδ. Κολοκοτρώνη (Παραλιακή Λεωφόρος Όθωνος-Αμαλιάς). Διευθυντής τυπογραφείου: Νώτης Χ. Φούφας (αρ. φ. 1-37)· «Εκτύπωση Τυπογραφείων Α. Κουλουμπή Εν Πάτραις», προϊστάμενος τυπογραφείου Νίκος Καρφάκης (αρ. φ. 38-56)· «Τύπος Ν. Φούφα - Χ.

Ταβλά Αμαλιάς», διευθυντής τυπογραφείου Νώτης Χ. Φούφας (αρ. φ. 57-62).

Η έκδοσή της απέβλεπε στην προπαγάνδισή των θέσεων του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου μεταξύ των κατοίκων της δυτικής Πελοποννήσου αλλά και στην παρουσίαση τοπικών ειδήσεων. Αποκαλυπτικό για τους στόχους της είναι το προγραμματικό άρθρο «Η Έκδοσίς μας» (αρ. φ. 1, σ. 3) στο οποίο σημειώνεται: «Η Έκδοσις της “Δημιουργίας” με πρόγραμμα όχι μόνον να εξυπηρετήση τα τοπικά μας συμφέροντα διά την προαγωγήν των οποίων θα αφιερώσωμεν το μέγιστον μέρος των δυνάμεών μας, αλλά παραλλήλως και κατ’ ίσον μέτρον να εκπληρώση και ένα ανώτερον προορισμόν, έρχεται να πληρώση ένα πραγματικόν κενόν της επαρχίας μας».

Στις σελίδες της δημοσιεύονταν πρωτοσέλιδα μνημιακά άρθρα για την πολιτική του καθεστώτος. Υπήρχαν όμως αναλυτικά κείμενα και ειδήσεις για προβλήματα της Ηλείας. Δεν έλειπαν και τα φιλολογικά άρθρα. Σε κάθε φύλλο υπήρχαν οι εξής μόνιμες στήλες: «Φιλολογική και Κοινωνική Κίνησης» (σ. 2), «Κίνησις της Εβδομάδος» (σ. 3), «Τοπικά ζητήματα. Επαρχιακή ζωή» (σ. 4). Πολλές διαφημίσεις καταστημάτων της περιοχής. Σε ορισμένα φύλλα δημοσιεύτηκαν φωτογραφίες του Ιωάννη Μεταξά. Οι συνεργάτες της υπήρξαν δεκάδες. Ανάμεσά τους ο γνωστός λόγιος της περιοχής Τάκης Δόξας, ο οποίος δημοσίευσε πλήθος κειμένων.

Από τα αξιολογότερα έντυπα που εξέδωσε περιφερειακή ομάδα της ΕΟΝ κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. Κυκλοφορούσε κάθε εβδομάδα (αρκετές φορές όμως και ανά δεκαήμερο) στην περιοχή της δυτικής Πελοποννήσου. Η επιβίωσή της για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως όλα δείχνουν, οφειλόταν στην πλούσια ύλη της που την έκαναν να μη διαφέρει αισθητά από άλλα μεγαλύτερα έντυπα. Ιδιαίτερα ο γεωργικός πληθυσμός μπορούσε να ενημερωθεί για πολλά ζητήματα της δουλειάς του. Για τη διάταξη της ύλης φροντίζαν τα μέλη της συντακτικής επιτροπής που είχε την επιμέλεια έκδοσης. Η εκτύπωσή της, για μικρό χρονικό διάστημα στην Πάτρα, δεν εξακριβώθηκε αν οφειλόταν σε συγκεκριμένους λόγους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου - Κ. Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941). Καταγραφή*, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992, σ. 155-157.

ΓΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Δημιουργίες

Μηνιαία επιθεώρηση τέχνης και πνευματικού προβληματισμού. Αθήνα. Ιαν. 1970 - Οκτ. 1972. αρ. τχ. 1-21 (πραγματική ημερομηνία έκδοσης του τελευταίου τχ.: Δεκ. 1972). Εκδότης-διευθυντής: Ι. Τσοκόπουλος (αρ. τχ. 6-11/12). Διευθυντής σύνταξης: Κώστας Στολίγκας (πριν και μετά την παρουσία του Τσοκόπουλου εμφανίζεται ως διευθυντής). Με πλούσια εικονογράφηση και γενικά με επιμελημένη εκτύπωση σε καλό χαρτί, δεν τηρεί τη μηνιαία κυκλοφορία και καλύπτει τα κενά με διπλά τεύχη. Ο αριθμός των σελίδων κάθε τεύχους ποικίλλει, άλλοτε με συνεχή αρίθμηση, άλλοτε όχι. Ανάλογα με τη στήλη ή το θέμα η σ. εμφανίζεται από μονόστηλη έως και τετράστηλη. Διαστάσεις: 27,5x21 εκ. Τιμή τεύχους: 20 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 250 δρχ. και κατόπιν 300 (αρ. τχ. 6, Σεπτ. 1970), για δήμους, τράπεζες και οργανισμούς 500 δρχ., εξωτερικού 15 δολ. Για τους σπουδαστές υπάρχει έκπτωση 20%. Δεν τυπώνεται σταθερά σε ένα τυπογραφείο. Γραφεία: Ναυαρίνου 9 και κατόπιν Σταδίου 38 (από το τχ. 14, Δεκ. 1971).

Σύμφωνα με τις προγραμματικές του δηλώσεις εμφανίζεται ως «όργανο για ελεύθερη έκφραση», που απευθύνεται κυρίως στην «ελίτ» του κοινού, αλλά θα ήθελε να απευθυνθεί και στις «μάζες», προσδιορίζει δε τα θέματά του «από τις Εικαστικές και τις Εφαρμοσμένες Τέχνες μέχρι τον Λόγο

και την Σκέψη». Με την έναρξη του δεύτερου χρόνου κυκλοφορίας επαναβεβαιώνεται ότι το περιοδικό δεν είναι ενταγμένο «σε καμμιά πολιτική και σε καμμιά κάστα», αρ. τχ. 1(13). Τα εικαστικά θέματα, η αρχιτεκτονική και το θέατρο αποτελούν τις κύριες ζώνες στις οποίες εντάσσονται τα κείμενα κάθε τεύχους, χωρίς να λείπει η μουσική και ο κινηματογράφος, με κριτικές παραστάσεων, μεμονωμένων έργων ή επίκαιρων εκδηλώσεων αλλά και άρθρα για ευρύτερα ζητήματα. Υπάρχουν ακόμη αρκετά δοκίμια, ιδιαίτερα για θέματα παιδείας ή κοινωνικού προβληματισμού και πολλές συνεντεύξεις καλλιτεχνών, ενώ γίνονται μικρά αφιερώματα στην 28^η Οκτωβρίου 1940, στην επανάσταση του Εικοσιένα, στον Γ. Σεφέρη, στο Θέατρο Τέχνης και στον άνθρωπο και το σπίτι του. Δημοσιεύονται, τέλος, λίγα ποιήματα και διηγήματα, μερικά θεατρικά έργα και αρκετές βιβλιοκρισίες. Σε όλες τις μορφές τέχνης προβάλλονται τα μοντέρνα και τα πρωτοποριακά έργα, ενώ από την ελληνική παράδοση ενδιαφέρει το μέρος εκείνο που εξακολουθεί να «παίζει ένα λειτουργικό ρόλο στο παρόν».

Ανάμεσα στους συνεργάτες του ήταν ο Γ. Δημητροκάλης, ο Γ. Διζικιρίκης, ο Κ. Δραμαίος, ο Νίκος Ζίας, ο Φρίξος Ηλιάδης, ο Θ. Θέσπις, ο Γ. Ιωάννου, ο Γ.Μ. Καλιόρης, ο Στέλιος Λυδάκης, η Κωστούλα και η Κάτια Μητροπούλου, ο Ι. Μιχαήλ, ο Κ. Μιχαήλ, ο Ροδ. Μορώνης, ο Β. Μοσκόβης, ο Β. Παπαβασιλείου, ο Ν. Παπαδάκης, η Μαρί-Πωλ Παπάρια, ο Τόνης Τσιρμπίνος, ο Θάνος Φιλικός, ο Θ.Δ. Φραγκόπουλος, ο Δημ. Χαρίτος, ο φωτογράφος Τάκης Λαμπρόπουλος κ.ά. Σε μετάφραση δημοσιεύονται κείμενα των Theodor W. Adorno, Ronny Davis, Lucien Goldmann, Walter Laqueur, Claude Lévi-Strauss, Jean Povllion, Jean Paul Sartre, Stephen Toulmin, Αντονέν Αρτώ, Καρλ Γιάσπερ, Στήβεν Κέλμαν, Τζων Κένναν, Πήτερ Λήβυ, Ρίτσαρντ Λόβενταλ, Χ. Μαρκούζε, Πάμπλο Νερούντα, Εντουαρντ Σουάρτς, Ζαν-Ζακ Σερβάν Σρεμπέρ κ.ά.

Με τη συμπλήρωση του πρώτου χρόνου (αρ. τχ. 10, Ιαν.-Φεβρ. 1970) σε ανώνυμο σημείωμα αναγνωρίζονται τα «λάθη και οι ασυνέπειες» και τονίζεται ότι οφείλονται στις μεγάλες δυσκολίες της έκδοσης και τη μικρή συμπαράσταση που είχε η «ατομική πρωτοβουλία» του εκδότη από τους «ανθρώπους της τέχνης». Μετά το διπλό τχ. 11/12 (Μάρτ./Απρ. 1971), με το οποίο ολοκληρώνεται ο πρώτος χρόνος έκδοσης, ο δεύτερος αρχίζει τον

ΤΕΥΧΟΣ 3.15

δημιουργίες

Μη ανοίγετε πύλεις στη γλώσσα

Τυπός Ελευθερία Ελευθεροτυπία

Εκκλησια και ανθρωπος

ορθόδοξο-εκκλησιαστικό κείμενο για τον άνθρωπο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ: ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

δρχ.20

Νοέμβριο 1971 με το τχ. 1(13). Παρά την προσπάθεια τακτικής έκδοσης υπάρχουν συνεχείς καθυστερήσεις με αποκορύφωμα στο τελευταίο τεύχος (αρ. 19/21), που κυκλοφόρησε με εξαμήνη καθυστέρηση, έτσι ώστε να αναγνωρίζεται από τη διεύθυνση ότι μέρος της ύλης του ήταν πια ανεπίκαιρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΣΒΝΦ/ΣΦΠΑ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοκράτης

Όργανο της Κ.[εντρικής] Ε.[πιτροπής] του Ανορθωτικού Κόμματος Εργαζομένου Λαού (ΑΚΕΛ). Λευκωσία, Οκτ. 1946-1949, αρ. φ. 1-712. Διευθυντής και υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο: Φιφής *Ιωάννου. Αρχισυντάκτης: Εζεκίας Παπαϊωάννου. Αργότερα, υπεύθυνος διευθυντής: Μίνως *Περδίδος. Πρωινή, καθημερινή, δισέλιδη (τον πρώτο χρόνο), αργότερα τετρασέλιδη, επανήλθε στο δισέλιδο με τετρασέλιδα τις Κυριακές, εννιάστηλη, διαστάσεων 62x46 εκ. Σε κατοπινές εκδόσεις το κόκκινο χρώμα εμφανιζόταν περιοδικά στην προμετωπίδα και σε κύριους τίτλους της πρώτης σελίδας. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Κόσμος» του Γιάννη Κυριακίδη.

Χαρακτηριζόταν από τη μαχητική της αρθρογραφία εναντίον της αποικιακής κυβέρνησης, της Βρετανίας, αλλά και των ΗΠΑ και των άλλων «ιμπεριαλιστικών δυνάμεων». Ιδιαίτερα αγωνιστική ήταν η σχολιογραφία και αρθρογραφία της στη διεκδίκηση των αιτημάτων του εργαζόμενου λαού. Ο Φιφής Ιωάννου (τότε γενικός γραμματέας του ΑΚΕΛ) και ο Εζεκίας Παπαϊωάννου (κεντρικός οργανωτικός γραμματέας του ΑΚΕΛ), μαζί με τον Μίνω Περδίδο, ήταν οι κύριοι επώνυμοι αρθρογράφοι της εφημερίδας, η οποία υπερασπιζόταν και υποστήριζε με σθένος τους αγώνες και τις εκδηλώσεις του κυπριακού ελληνισμού για ένωση με την Ελλάδα. Υποστήριζε επίσης τις ανταρτικές κομμουνιστικές δυνάμεις στον ελληνικό Εμφύλιο.

Λόγω της μαχητικής αρθρογραφίας της και της οξείας αντιπαράθεσής της προς την αποικιακή κυβέρνηση, αλλά και τις δεξιές δυνάμεις του τόπου, κατηγορήθηκε για ποινικά αδικήματα ή για παράβαση της (ανελεύθερης) νομοθεσίας για τον Τύπο. Έτσι, με απόφαση του δικαστηρίου (που είχε πρόεδρο τον τουρκοκύπριο δικαστή Ζεκκιά) η κυκλοφορία της απαγορεύτηκε για τρεις μήνες στις 21 Μαρτίου 1949, με την κατηγορία ότι στις 4 του ίδιου μήνα δημοσίευσε άρθρο στασιαστικού περιεχομένου με τίτλο «Συμπαιγνία». Ο υπεύθυνος διε-

υθυντής της Μίνως Περδίδος καταδικάστηκε σε φυλάκιση τριών μηνών, η Λαϊκή Εκδοτική Εταιρεία σε πρόστιμο 50 λιρών και το τυπογραφείο «Κόσμος» σε πρόστιμο 15 λιρών.

Στις 3 Απριλίου 1949 η εφημερίδα στην ουσία επανεκδόθηκε με τον τίτλο *Νέος Δημοκράτης*, με την ίδια ακριβώς μορφή, το ίδιο σχήμα και την ίδια πολιτική τοποθέτηση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, λ/α «Δημοκράτης», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Δ', Λευκωσία, Εκδοτική Εταιρεία Φιλόκυπρος, 1986, σ. 236.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Δημοκράτης

Καθημερινή Πρωινή Πολιτική Εφημερίς. Μυτιλήνη, 5 Αυγ. 1928-2005 (με διακοπές). Ιδιοκτήτες: Τέρπανδρος *Αναστασιάδης, Ραδάμανθους Τ. Αναστασιάδης. Από το 1965 ως συνιδιοκτήτης φέρεται ο Νίκος Τ. *Αναστασιάδης, ο οποίος αναλαμβάνει την έκδοση και διεύθυνση, από το 1971 ως το 1982 που γίνεται διευθυντής ο Γιώργος Σκούφος. Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή Πρωινή Εφημε-*

ρίς *Δημοκρατικών Αρχών* (1935 έως 29 Σεπτ. 1936 που δέκομε την έκδοσή της λόγω της δικτατορίας Μεταξά). Από 1 Οκτ. 1936 έως τον Μάιο 1941 βγήκε με τίτλο *Πρωινή* και υπότιτλο *Καθημερινή Πολιτική Εφημερίς*, με το ίδιο δημοσιογραφικό επιτελείο και από την ίδια διεύθυνση. Στις 27 Οκτ. 1944 εκδίδεται από τους Αναστασιάδηδες, πατέρα και γιο, ως *Δημοκρατία. Όργανο των Λεσβίων Δημοκρατικών*, με μότο: «όλα δια την Ελλάδα και μόνον δια την Ελλάδα». Στις 20 Ιαν. 1946 επανήλθε στον τίτλο *Δημοκράτης* και υπότιτλο *Όργανον του Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος* (του Γ. Παπανδρέου) με διευθυντή-εκδότη τον Τέρπανδρο Αναστασιάδη και υπεύθυνο-συντάκτη τον Άγγελο *Ταπανλή. Ο υπότιτλος αλλάζει το 1954: *Πρωινή Πολιτική Εφημερίς Εθνικών Αρχών* και μετά την πτώση της δικτατορίας, το 1974, επανέρχεται στον προηγούμενο. Η κυκλοφορία της διακόπηκε για 25 ημέρες και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας 1967-1974, καθώς και τον Ιαν. 2005 λόγω αλλαγής του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Καθημερινή, πρωινή, τετρασέλιδη, πεντάστηλη (έως το 1937), τετρασέλιδη-πεντάστηλη με διαφορετικές διαστάσεις (45x30 εκ.) από την αρχική έκδοση (1937-1940), δισέλιδη-εξάστηλη, διαστάσεων 57x38 εκ. (1946-1992), τετρασέλιδη-εξάστηλη, διαστάσεων 57x38 εκ. (1993-2005). Τυπωνόταν αρχικά σε ιδιόκτητο τυπογραφείο και στη συνέχεια, για μεγάλη περίοδο, από το τυπογραφείο Δημ. Δούκα και σήμερα από το τυπογραφείο Παοπάτη.

Πρόκειται για τη μακροβιότερη εφημερίδα της Λέσβου με πολιτική τοποθέτηση στο Κέντρο και το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Υποστήριξε τον Γεώργιο Παπανδρέου όταν πολιτεύτηκε στη Λέσβο, ενώ η ίδια χαρακτηριζόταν ως εφημερίδα «δημοκρατικών αρχών», με έντονες όμως αντικομμουνιστικές θέσεις στα χρόνια του Εμφύλιου. Οστόσο, λόγω της δημοκρατικής τοποθέτησής της σε δύσκολους καιρούς (δικτατορία Μεταξά, «Απριλιανή» δικτατορία) γνώρισε δίωξεις και ανέστειλε την κυκλοφορία της. Κατά τον Γ. Βαλέτα: «έγινε το θήμα της λεσβιακής δημοκρατικής πρωτοπορίας του Κέντρου και το θαρραλέο και μαχητικό όργανο των λεσβιακών προβλημάτων. Με την σθεναρή αρθρογραφία του Γ. Παπανδρέου, που ήταν κομματικό του όργανο και τις φιλελεύθερες αρχές του, την πλούσια και τακτική φιλολογική του ύλη, τους διαλεχτούς του συνεργάτες, τα άρθρα, τα χρονογραφήματα και τα σχόλια του διευθυντή του, έδωσε μεγάλη ώθηση στη λεσβιακή δημοσιογραφία και στην τοπική πνευματική και λογοτεχνική ανάπτυξη. Κατόρθωσε να επιβληθεί προς όλες τις κατευθύνσεις, παρ' όλων ότι από την αρχή της έκδο-

σής του είχε ν' αντιμετωπίσει το συναγωνισμό μεγάλων εφημερίδων, ιδίως του *Ταχυδρόμου που έβγαζε από το 1925 ο Στρ. *Μυριβήλης με το Θ. *Λεφκία».

Η θερμή υποστήριξη του Τέρπανδρου Αναστασιάδη και η παράλληλη πορεία της εφημερίδας του με τον Γεώργιο Παπανδρέου, θεωρήθηκε από τον ιστορικό της λεσβιακής δημοσιογραφίας Αντώνη Πλάτωνα ως ψεγάδι της «τελευταίας μεγάλης εφημερίδας του νησιού, γιατί πολλές φορές το γεγονός αυτό υποβίβαζε τη σταθερότητά της». Κατά τα άλλα, όπως σημειώνει ο ίδιος, στο κύριο άρθρο του, στα σχόλια του, στο χρονογράφημά του, ακόμη και στις μεταφράσεις του, κυριαρχούσε το κύρος και η κομψότητα του μεγάλου, του απaráμιλλου δημοσιογράφου. Ο Τέρπανδρος Αναστασιάδης ήταν οξείς στα άρθρα του, καυστικός στα σχόλια του, αμειλικτος στην κριτική του, μα πάντα αξιοπρεπής, ποτέ δεν έδιχε πέραν του επιτρεπτού κανένα». Εκτός από τα πολιτικά ζητήματα η ύλη περιστρέφεται, όπως είναι φυσικό, γύρω από θέματα που απασχολούν την τοπική κοινωνία: πολιτικές εξελίξεις, οικονομικά, αγροτικά, πολιτιστικά και αθλητικά.

Μετά την εκδημία των Νίκου Αναστασιάδη (2000) και Ραδάμανθου Αναστασιάδη (2002) στην έκδοση της εφημερίδας συμμετείχε και ο Δημήτρης Κίνδερλης, ο οποίος αναλαμβάνει μαζί με τον Γιώργο Σκούφο την έκδοση, χωρίς όμως να μπορέσουν και οι δύο μαζί να τη συνεχίσουν. Ο Δημήτρης Κίνδερλης αποχώρησε τον Απρίλιο 2003 και έβγαλε την εφ. *Δημοκράτης Μυτιλήνης. Καθημερινή Πρωινή Εφημερίδα της Λέσβου*, ενώ ο Γιώργος Σκούφος παρέμεινε διευθυντής και εκδότης του *Δημοκράτη*, που έφτασε ήδη τα 77 χρόνια ζωής το 2005.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΚΒΜ (ελλ. σ.), ΕΒΕ, πλήρης σειρά της εφ. απόκειται στα γραφεία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α, 82· του ίδιου, «Ο Τέρπανδρος Αναστασιάδης και το δημοσιογραφικό και χρονογραφικό έργο του», στο Τέρπανδρος Αναστασιάδη, *Όσα βλέπω και ακούω*, Μυτιλήνη 1971, σ. 11-16· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 200, 203· Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από Μυτιληνούς αλλού, 1940-1988*, Μυτιλήνη 1989, λ/α, 6· του ίδιου, *Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία*, Μυτιλήνη 1994, σ. 32· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 75.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Δημοκρατία

Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εθνική Φιλελευθέρα Εφημερίς, Λευκωσία. 7 Δεκ. 1959 - 28 Αυγ. 1961. αρ. φ. Ι-82. Εκδότης και διευθυντής: Έρασμος Αριστοφάνους. Εβδομαδιαία (Δευτέρα), εξασελίδη, οκτάστηλη, διαστάσεις 60,5x42 εκ. Τιμή φύλλου: 5 μιλς. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Κόσμος».

Εμφανίστηκε με την ευκαιρία των πρώτων προεδρικών εκλογών της Κυπριακής Δημοκρατίας και υποστήριξε την υποψηφιότητα του αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', καθώς και των πρώτων βουλευτικών εκλογών στις οποίες υποστήριξε τους υποψήφιους του Πατριωτικού Μετώπου, που αποτελείτο από τις δυνάμεις που έλαβαν μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959.

Σε πρωτοσέλιδο άρθρο του πρώτου φύλλου της με τίτλο «Η Δημοκρατία», αναφέρονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα για τους σκοπούς και τις επιδιώξεις της: «Με πρόγραμμα καθαρώς εθνικών βγαίνει σήμερα η «Δημοκρατία». Δεν πρόκειται να γίνη όργανον πολιτικών κανενός, ούτε να προωθήση την εκπλήρωσιν πολιτικών σχεδίων με χαρακτηρισμό κομματικών [...]. Αι φιλοδοξίαί της απλόωτον ευρύτερον. Ζητούν να γίνει ο δέκτης των εθνικών σκέψεων, αισθημάτων και βλέψεων του Κυπριακού λαού, τας οποίας να ολοκληρώση και να προβάλη εις τον ίδιον προς πληρεστέραν κατανοήσιν και τους υπευθύνους προς εκτίμησιν και εκτέλεσιν [...]. Εις την χορείαν των εθνικών αγωνιστικών εφημερίδων φιλοδοξεί να καταταχθή η «Δημοκρατία». Εμφανίζεται εις τας παραμονάς της ανακηρύξεως της αποικίας της Κύπρου εις ελευθέραν Κυπριακήν Δημοκρατίαν, με πρόγραμμα να υποστηρίξη τα δύο ιδανικά, της ελευθερίας και της δημοκρατίας, δι' όλων των μέσων, τα οποία διαδέτε: η δημοσιογραφία [...]. Αντικειμενικός παρατηρητής, γόνιμος εισηγητής και προπαντός μαχητής ορθοφρονών προβάλλει σημεριν η «Δημοκρατία» με γνώμονα το συμφέρον του Κυπριακού λαού. Και το συμφέρον του δεν είναι άλλο, παρά να σταθή συσπειρωμένος, παρά το πλερόν του Εθνάρχου του εν ερήν, όπως εστάθη εν πολέμω, διότι οι κίνδυνον τους οποίους αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της ειρήνης, δεν είναι κατώτεροι από εκείνους τους οποίους ενεφάνισαν τα προβλήματα του πολέμου».

Με πλούσια τοπική και διεθνή ειδησεογραφία και σχολιογραφία καθώς και ιστορικές, πολιτιστικές στήλες και αναγνώσματα σε συνέχειες,

διατήρησε με επιτυχία την έκδοσή της έως το έτος 1961.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, λ/α «Δημοκρατία», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 4, Λευκωσία, 1986, σ. 236.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Δημοκρατία

Όργανον της Δημοκρατικής Εννώσεως της Ελλάδος. Αθήνα, 21 Οκτ. 1923 - 25 Σεπτ. 1927. Διευθυντές: Σπ. *Μελάς (έως 17 Μαΐου 1925), Ανδρέας και Δημήτριος *Πουρνάρας (έως 18 Νοε. 1925). Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου εμφανίζοταν ως πολιτικός διευθυντής και υπεύθυνος της εφ. από την 3^η έως την 25^η Οκτ. 1925, όταν αυτή παύθηκε έως την 9^η Νοε. Διέκοψε επίσης την κυκλοφορία της από 14 Φεβρ. έως 25 Σεπτ. 1926. Ο υπότιτλος άλλαξε τον Μάρτ. 1925: Καθημερινή πρωινή λαϊκή εφημερίς, και διατηρήθηκε έτσι εκτός από ένα μικρό διάστημα μεταξύ Μαΐου και Ιουλ. 1925 που έγινε Καθημερινή πρωινή ανεξάρτητος εφημερίς. Αρχικά εβδομαδιαία, έγινε πρωινή ημερήσια τρίστηλη, μικροσχήματος, από 11 Νοε. 1923 πεντάστηλη, μεγάλο σχήματος και πεντάστηλη από τις 25 Νοε. 1923, εξασελίδη

ή οκτασέλιδη. Τιμή φύλλου: αρχικά 50 λεπτά. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 180 δρχ., εξαμηνιαία 90 δρχ., τριμηνιαία 50 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 180 φρ., εξαμηνιαία 100 φρ. και τριμηνιαία 60 φρ. και Αμερικής 14 δολ.

Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου κατέκρινε τον παλιό κόσμο, γιατί έγινε «δούλος της αυλής», αλλά και τον φιλελεύθερο γιατί δεν απέφυγε να αναμείξει τους ξένους στα εσωτερικά του κράτους και δεν κατόρθωσε να κάμψει τον «προσωπικόν κομματισμόν». Ο θεσμός της βασιλείας αντιπροσώπευε στην αντίληψή της την άρνηση του έθνους, πηγή διαρκούς εσωτερικής διχόνοιας, εστία πολιτικής διαφθοράς και κίνδυνου για τις λαϊκές ελευθερίες. Από τις στήλες της ο Αλ. Παπαναστασίου άσκησε κριτική στον Ελ. Βενιζέλο για την αντίθεσή του σε αυτό που αποκαλούσε «βίαιη αλλαγή» του πολιτεύματος. Μετά την εγκαθίδρυση της αβασίλευτης δημοκρατίας, η Δημοκρατία στήριξε την κυβέρνηση Παπαναστασίου έναντι όλων όσοι την αντιπολιτευόνταν, μεταξύ των οποίων συγκατέλεγε και τις εφημερίδες του φιλελεύθερου χώρου, όπως ο *Ελευθέρος Τύπος, ο *Ελευθερος Λόγος και η *Εστία. Επέκρινε την κυβέρνηση Μιχαλακοπούλου, την οποία αποκαλούσε κυβέρνηση της Δεξιάς και τήρησε ευμενή στάση έναντι της δικτατορίας Παγκάλου έως τον Ιούλιο 1925.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Δημοκρατική

Εφημερίς της Σάμου και Ικαρίας. Καρλόβασι, 5 Φεβρ. 1964 - 12 Απρ. 1967. αρ. φ. 1-38. Εκδότης-διευθυντής: Αλέξης *Σεβαστάκης. Δεν είχε τακτική έκδοση, παρ' ότι αναγράφει ότι είναι δεκαπενθήμερη. Διαστάσεις: 43x28 εκ. (αρ. φ. 1-12), 45x32 εκ. (αρ. φ. 13-17), 47x33 εκ. (αρ. φ. 18-38). Τιμή φύλλου: 1.50 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 50 δρχ., εξαμηνιαία 25 δρχ., ετήσια δήμων, κοινοτήτων, τραπεζιών, εταιρειών κ.ά. 100 δρχ., ετήσια εξωτερικού 5 δολ. Τα πρώτα δώδεκα φύλλα τυπώθηκαν στο τυπογραφείο του Φραντζή στο Βαθύ. Ο τυπογράφος όμως δέχτηκε πολλές πιέσεις και διέκοψε την εκτύπωσή της. Από τότε τυπωνόταν μέχρι και τη διακοπή της κυκλοφορίας της στο τυπογραφείο του Μανώλη Τροβά στο Καρλόβασι.

Εκφράζει τις θέσεις της ΕΔΑ (Ένιαία Δημοκρατική Αριστερά). Εκδόθηκε τις παραμονές

των εκλογών του 1964 και σε κύριο άρθρο της, όπου αναγγέλλει το σκοπό της έκδοσής της, γράφει ότι «έχει την ευγενή φιλοδοξία να καλύψει ένα μεγάλο κενό που υπάρχει στην ιδιαίτερη πατρίδα μας, εδώ και κάμποσα χρόνια, από την απουσία ενός δημοσιογραφικού οργάνου που να εκφράζει τις σκέψεις και τις απόψεις των συνεπών δυνάμεων της Δημοκρατίας» (αρ. φ. 1). Από το 1946 δεν είχε εκδοθεί εφημερίδα της Αριστεράς στη Σάμο.

Κύριος αρθρογράφος της είναι ο Αλ. Σεβαστάκης και βασικοί συνεργάτες ο Ιπποκράτης Ζαΐμης (βουλευτής της ΕΔΑ το 1958) και η γυναίκα του Θάλεια Ζαΐμη. Ανακινούνται οι προεκλογικές και μετεκλογικές δραστηριότητες του κόμματος, στηλιτεύεται η Δεξιά και το παρακράτος, επισείεται ο κίνδυνος ενός πραξικοπήματος. Ασκεείται κριτική στην Ένωση Κέντρου και δίνεται βάρος στην ανάδειξη των προβλημάτων της Σάμου. Αποκαλύπτονται πολλά σκάνδαλα των κομματάρχων της τοπικής κοινωνίας.

Στην πρώτη σελίδα που φιλοξενείται το κύριο πολιτικό άρθρο, συχνά υπάρχουν προτάσεις για την αυτάρκεια των πόρων, την ανεξαρτησία της τοπικής αυτοδιοίκησης, την εξυγίανση των δημοσίων υπηρεσιών, την καταπολέμηση του κομματισμού. Στη μόνιμη στήλη της δεύτερης σελίδας, «Από την Εθνική μας Αντίσταση», αρθρογραφούν πρωταγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης στη Σάμο (Γιάννης και Κώστας Ζαφείρης, Ιππ. Ζαΐμης, Γεώργιος Πάφος, Μήτσος Παριανός, Μανώλης Καραθανάσης, Αλ. Σεβαστάκης) και ο λόγιος Δ. Φαράκλας. Για τον μελετητή της εποχής αυτής η στήλη αποτελεί πολύτιμη πηγή. Στη μόνιμη επίσης στήλη «Σφυριές», ο Αλέξης Σεβαστάκης στηλιτεύει με χιούμορ τα μικρά και μεγάλα προβλήματα της πολιτικής ζωής. Στη στήλη «Γράμματα και τέχνες» ενημερώνεται ο αναγνώστης για την πνευματική κίνηση του νησιού. Η τρίτη σελίδα φιλοξενεί άρθρα για τα προβλήματα των αγροτών, τη διαχείριση της Ένωσης των οινοποιητικών συνεταιρισμών της Σάμου, τη διάθεση του λαδιού, και των καπνών και γίνονται ουσιαστικές προτάσεις για την επίλυση

τους. Είναι το δεύτερο μεγάλο θέμα, μετά την πολιτική ανάλυση της πρώτης σελίδας που απασχολεί την εφημερίδα.

Από τις άλλες εφημερίδες του κεντρώου και δεξιού χώρου αγνοείται συστηματικά. Ενώ ο πόλεμος μεταξύ τους είναι ανηλεής, η *Δημοκρατική* δεν αναφέρεται στα σχόλιά τους. Σύγχρονες της υπήρξαν η *Νέα Σάμος*, η **Ελλάς*, ο *Αγών*, το *Σαμιακόν Βήμα*, η *Σαμιακή* και η *Ριζοσπαστική*. Στις 21 Απριλίου 1967 βγήκε το τελευταίο φύλλο της. Ο Αλέξης Σεβαστάκης, ο Ιπποκράτης Ζαΐμης και άλλοι συνεργάτες της συνελήφθησαν την πρώτη μέρα του πραξικοπήματος και οδηγήθηκαν στην εξορία. Η *Δημοκρατική* σφραγίζεται από τις αρχές και το αρχείο της κατασχέται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1964-1965), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου, ΕΒΕ (1964-1967), ΔΚΒΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγέλα Χατζημιάλη, «Ο Α. Σεβαστάκης και η *Δημοκρατική*». *Μανδραγόρας*, έτ. 7, τχ. 20-21, σ. 42-43· Χρ. Λάνδρος, «Αλέξης Σεβαστάκης», *Σαμιακές Μελέτες 4, 1999-2000*, Αθήνα, εκδ. ΠΙΣΝΔ, 2000, σ. 7-17.

ΑΓΓΕΛΑ ΧΑΤΖΗΜΙΑΛΗ

Δημοκρατική

Ημερησία εφημερίς Ν. Σερρών. Σέρρες, 15 Σεπτ. 1964 - Σεπτ. 1970. Ιδιοκτήτες: Στ. *Καρούνης και Χρ. Μπομποτάς. Διευθυντής: Στέφανος Καρούνης. Άλλοι υπότιτλοι: *Ημερησία απογευματινή εφημερίς του νομού Σερρών* (από το 1967)· *Εφημερίς εκδιδόμενη εκάστην Δευτέρα εν Σέρραις* (από 2 Φεβρ. 1970). Ημερήσια και στο τέλος εβδομαδιαία (Δευτέρα), αρχικά τετρασέλιδη, το 1967 δισέλιδη και τον Σεπτ. 1967 πάλι τετρασέλιδη, εξάσηλη στην αρχή ενώ το 1967 οκτάσηλη και από τον Σεπτ. 1967 πεντάσηλη, διαστάσεων 50x35 εκ. και στη συνέχεια 63x44 εκ. (1967) και 56x38,5 εκ. (Σεπτ. 1967). Τιμή φύλλου: 1,5 δραχ. Διευθυντής τυπογραφείου: Χρήστος Μπομποτάς, από το 1967 προϊστάμενος τυπογραφείου ο Πασχάλης Ι. Μπαρακλής και από το 1968 και πάλι ο Χρήστος Μπομποτάς.

Χωρίς να ανήκει σε κάποιο κομματικό όργανο στο διάστημα πριν από τη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967, εκφράζει κεντροαριστερές θέσεις και έχει ανάλογη συνθηματολογία. Τα πρωτοσέλιδα της αναφέρονται κυρίως σε θέματα πανελληνίου ενδιαφέροντος. Αναπαράγουν δηλαδή συνήθως θέματα που καταπιάνονται οι μεγαλύτερες εμβέλεις εφημερίδες της Αθήνας. Το πιο μεγάλο μέρος της δεύτερης σελίδας αναλώνεται σε διαφημίσεις. Συνεργάτες της υπήρξε μεταξύ άλλων και ο σερραϊός λογοτέχνης Μιχάλης Τσαντήρης.

Στη διάρκεια της δικτατορίας υπόκειται και αυτή σε λογοκρισία με αποτέλεσμα να καταχωρίζονται και κατευδυνόμενα δημοσιεύματα. Κατά το έτος 1967 φιλοξενεί σε σειρές, στο κάτω μέρος της πρώτης σελίδας, εργασίες ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Συνεργάτες της ο συγγραφέας και εκπαιδευτικός Απόστολος Γκιουδαθίδης, ο αρχαιολόγος Ανδρέας Βαβρίτσας, ο καθηγητής Βασίλειος Λαούρδας, ο ιστορικός και αρχαιολόγος Δημήτριος Σαμσάρης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σερρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καφαντίζης, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα. Αφιέρωμα*, Σέρρες, εκδ. του Ομίλου Ορφείας Σερρών, 1983, σ. 70· του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 451.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Η Δημοκρατική

Ειρήνη - Δημοκρατία - Αμνηστία, Αθήνα, 28 Αυγ. 1951 - 19 Ιαν. 1952, αρ. φ. 1-121. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Ιωάννης Αγγελός. Πολιτικός αρθρογράφος: Μιχάλης Κύρκος (έως 11 Οκτ. 1951). Άλλος υπότιτλος: *Καθημερινή*

Πρωινή Εφημερίς, Ημερήσια, τετρασέλιδη, ενίοτε εξα-σέλιδη στην κυριακάτικη έκδοση, οκτάσχηλη, διαστάσεων 60,5x40,5εκ. Τιμή φύλλου: 1000 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 360000 δρχ., εξωτερικού 50 δολ. ΗΠΑ. Τυπογραφείο: Αναξαγόρα 5. Γραφεία: Μητροπόλεως 22.

Πρόκειται για τη δεύτερη βραχυβία απόπειρα, μετά την κυκλοφορία της εφ. *Ο *Δημοκρατικός* και πριν την ίδρυση της εφ. *Η *Αυγή*, για την έκδοση νόμιμου καθημερινού εντύπου της Αριστεράς μετά τη λήξη του Εμφυλίου. Η διατήρηση των «εκτάκτων μέτρων», η συνεχιζόμενη έντονη πολεμική εναντίον του «κομμουνιστοσυμμοριτισμού» και οι διεργασίες που θα επέτρεπαν την παραπομπή των κομμουνιστών «επί κατασκοπεία», ορίζουν ένα αυστηρό πολιτικό πλαίσιο παρά την ύπαρξη των «κεντρών» κυβερνητικών σχημάτων της ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου) και των Φιλελευθέρων. Από την άλλη πλευρά, η δημιουργία του πολιτικού συνασπισμού της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) και η προετοιμασία για την εκλογική αναμέτρηση της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1951, προσμετρούνται στους παράγοντες που καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό την απόφαση για την ίδρυση του νέου ημερήσιου αριστερού εντύπου. Κυκλοφόρησε στις 28 Αυγούστου, είκοσι πέντε ημέρες μετά την εξαγγελία συγκρότησης της ΕΔΑ, έχοντας ως υπότιτλο τους βασικούς προγραμματικούς στόχους που δήλωνε στα αρχικά της: Ε=Ειρήνη, Δ=Δημοκρατία και Α=Αμνηστία.

Στην πεντάμηνη κυκλοφορία της γνώρισε δύο φάσεις, καθώς επηρεάστηκε καθοριστικά από τους κραδασμούς που συνόδευσαν την ΕΔΑ στους πρώτους μήνες της δημιουργίας της. Έμπειρος πολιτικός αλλά και με μεγάλη πείρα στα εκδοτικά των εφημερίδων, ο Μιχάλης Κύρκος αναλάμβανε στην πρώτη φάση σχεδόν καθ' ολοκληρία την ευθύνη της έκδοσης. Την ιδιοκτησία της κρατούσε ο Γιάννης Αγγέλου ως εκπρόσωπος του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ. Η αποστασιοποίηση του Μιχ. Κύρκου από τον πολιτικό συνασπισμό μετά τη διαφώνια του για τις υποψηφιότητες των Ν. Μπελογιάννη και Ν. Πλουμπίδη με τα ψηφοδέλτια της ΕΔΑ, συμπιέσθηκε και την αποχώρησή του από την εφημερίδα. Ο Γ. Αγγέλου αναλάμβανε και την εκδοτική ευθύνη συνεπικουρούμενος από στελέχη του παράνομου μηχανισμού και της ΕΔΑ, κομμουνιστές οι οποίοι απολύονταν σταδιακά από τις εξορίες και τη Μακρόνησο, όπως ο Γιάννης *Κάτρης που πήρε το χρί-

σμα του αρχισυντάκτη, ο Ηρακλής Τζιάδας, ο Β. Ευφραιμίδης. Η κλιμακούμενη σκλήρυνση των θέσεων της εφημερίδας από τα τέλη Οκτωβρίου 1951 βγαίνει λοιπόν παράλληλα με τις αλλαγές στο διευθυντικό της επιτελείο. Ταυτόχρονα όμως εγγράφεται και ως αποτέλεσμα τόσο των δυσμενών συγκυριών τις οποίες η ΕΔΑ καλείται να αντιμετωπίσει όσο και της αυξανόμενης επιρροής των κομμουνιστών.

Η προεκλογική εκστρατεία των αριστερών υποψηφίων με ενυπόγραφα άρθρα, η προμόδοση πολιτικών κρατούμενων στα ψηφοδέλτια της ΕΔΑ, οι απαγορεύσεις και οι καταναγκασμοί που θέτουν οι Αρχές, κυριαρχούν στη θεματολογία στην πρώτη φάση και ακολουθούνται από την έντονη δημοσιότητα των θέσεων των εκλεγμένων βουλευτών, οι οποίοι επί ένα περίπου μήνα δεν αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους επειδή κρατούνται στις φυλακές και στις εξορίες. Στη φάση αυτή, το προγραμματικό τρίπτυχο της ΕΔΑ τονίζεται για να υπογραμμίσει τις αποστάσεις των αντιλήψεων της Αριστεράς, η οποία βάλλει αδιακρίτως τους δύο ισχυρούς πόλους του πολιτικού συστήματος, της Δεξιάς που συσπειρώνεται πλέον γύρω από τον Αλ. Παπάγο και του προοδευτικού «Κέντρου» του Ν. Πλαστήρα και των κυβερνήσεων του. Οι ιδεολογικές συγγένειες στο διεθνές επίπεδο δεν καλύπτονται στη φάση αυτή τόσο με σαφείς αναφορές στην ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) και στις σοσιαλιστικές χώρες όσο μέσα από την κριτική παρουσίαση του ρόλου των ΗΠΑ, την κάλυψη των αφιπνυόμενων αντι-αποικιοκρατικών κινημάτων και τη «διάψευση των προσδοκιών της ανθρωπότητας» από τον ΟΗΕ.

Η άφιξη των εξορίστων βουλευτών στην Αθήνα και η ορκομοσία τους στο κοινοβούλιο σηματοδοτούν την επόμενη φάση, η οποία κορυφώνεται με την ακύρωση της εκλογής τους από το εκλογοδικείο. Χωρίς αλλαγές στη μορφή και στις μόνιμες στήλες, η σκλήρυνση της στάσης διαφαίνεται μέσα από την αλλαγή του ύφους και την υιοθέτηση μιας έντονης αντιπολιτευτικής πρακτικής: καταγγέλλει οξύντατα την «πλουτοκρατική ολιγαρχία» ως «την αληθινή κυβέρνηση της Ελλάδας» και τις «δυνάμεις του σκότους», υπογραμμίζοντας τις αδυναμίες στη διαχείριση των σοβαρών εσωτερικών ζητημάτων από την κυβέρνηση. Τα κύρια άρθρα υπογράφονται πλέον και από τους

εξορίστους βουλευτές Στ. Σαράφη, Ηλ. Ηλιού και κυρίως από τον Κ. Γαβριηλίδη. Ταυτόχρονα, προβάλλεται εντονότερα η κατάσταση στις φυλακές και στους τόπους εξορίας, σε ειδικά αφιερώματα στην 3^η σελίδα. Τονίζεται έτσι η αθέτηση εφαρμογής των «μέτρων επιείκειας» αλλά και των προεκλογικών οικονομικών υποσχέσεων με την παρουσίαση των αιτημάτων διαφόρων εργατικών κλάδων, των αγροτών και των απεργιακών κινητοποιήσεων. Το Κυπριακό Ζήτημα και οι κινητοποιήσεις για την «ένωση» τίθενται επίσης στην ημερήσια διάταξη. Η Σοβιετική Ένωση και «ο ρόλος της στο πλευρό των λαών της υφηλίου» προβάλλεται στη φάση αυτή, με την ευκαιρία της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ καθώς και της σύγκλισης του Παγκοσμίου Συνεδρίου για την Ειρήνη, μαζί με τις θέσεις ηγετικών προσωπικοτήτων των δυτικοευρωπαϊκών κυρίως κομμουνιστικών κομμάτων.

Παρά τη μικρή σχετικά έκτασή της, χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλών μονίμων στηλών και από τη φιλοξενία μιας σειράς σημαντικών συνεργατών. Οι «επιφυλλίδες της Δημοκρατικής» φέρουν τις υπογραφές του Κοσμά Πολίτη, του Κων. Δεσποτόπουλου, του παιδαγωγού Κ. Σωτηρίου, του καθηγητή της Παιδιατρικής Γ. Σπηλιόπουλου, του Α. Ελευθερίου. Στη δεύτερη φάση τα αρχικά του «Κ.Β.» (Κώστα *Βάρναλης;) κυριαρχούν. Το χρονογράφημα, κάτω από τον τίτλο «Για τη ζωή και την Ειρήνη» που καθιερώνεται στη δεύτερη φάση, υπογράφεται από τον Νίκο Γλαϊκό (Ν. *Παπατερικλή). Στη δεύτερη σελίδα, κάτω από τη ρουμπρίκα «Η ζωή προχωρεί» δημοσιεύονται άρθρα για το θέατρο του Κ. *Κοτζιά, για τη μουσική του Β. Αρκαδινού, του Τ. *Βουρνά για το βιβλίο και την πνευματική ζωή, αλλά και κείμενα για τον κινηματογράφο, τις «επιστήμες και την κοινωνία». Στην πρώτη σελίδα ξεχωριστή θέση κατέχει η έμμετρη «σάτυρα της εποχής» από τον «Ιώβ», «Το μάτι του λαού» και τα «Αγωνιστικά» προβάλλουν σταθερά μικρές πολιτικές ειδήσεις και σχόλια από το Κυπριακό μέχρι τις απεργιακές κινητοποιήσεις, «Η εξωτερική επισκόπησις» υπάρχει

κάθε Κυριακή ενώ στους ανταποκριτές από το εξωτερικό εντοπίζονται τα ονόματα των Α. Αθανασίου (Α. Καραπαναγιώτης;) από το Παρίσι, του κύπριου ποιητή Τεύκρου *Ανθία από το Λονδίνο, του Πλουτή *Σέρβα από την Κύπρο και του Χρ. Νικολόπουλου από τη Νέα Υόρκη. Ο Ν. Κρυσανάκης είχε την ευθύνη των στίχων και των γραφικών. Η απλή καθαρεύουσα είναι η γλώσσα που από την αρχή φαίνεται ότι υιοθετήθηκε, αν και κάποια άρθρα συχνά απηγούν τις γλωσσικές προτιμήσεις των συντακτών τους.

Η εφημερίδα, η οποία σύμφωνα με τις μαρτυρίες, άγγιξε τις μέρες των εκλογών τα 30000 φύλλα, παρά τις δυσχερείς συνθήκες διακίνησης κυρίως προς την επαρχία, γνώρισε τη συρρίκνωση του αναγνωστικού της κοινού τις ημέρες της κρίσης της Αριστεράς με την αποκάλυψη των ασυρμάτων και κρυπτών του παράνομου μηχανι-

σμού του ΚΚΕ στις 17 Νοεμβρίου 1951. Η αντίστροφη μέτρηση, άλλωστε, και ως προς την ύπαρξη και τη διάρκεια του ημερησίου εντύπου της Αριστεράς –παρά την προσπάθεια για δημοσιογραφική υποβάθμιση του ζητήματος– άρχιζε εκείνη ακριβώς τη χρονική στιγμή. Προκατασκευασμένη από τις Αρχές, η αποκάλυψη των ασυρμάτων συνέπιπτε χρονικά με την τελευταία ημέρα της «δίκης των 93», δηλαδή της πρώτης δίκης του Ν. Μπελογιάννη και των συγκατηγορουμένων του με τον Α.Ν. 509. Στις 19 Ιανουαρίου 1952, η δικαστική απαγόρευση της κυκλοφορίας της και το σφράγισμα των γραφείων της, ταυτόχρονη με το κλείσιμο της εβδομαδιαίας νεολαιίστικης εφ. *Φρουροί της Ειρήνης*, στοιχειοθετήθηκε σε όσα αποκάλυπταν τα ραδιοτηλεγραφήματα της ασύρματης επικοινωνίας μεταξύ Βουκουρεστίου και Αθήνας, επισφραγίζοντας με τρόπο κατηγορηματικό τις δρομολογημένες εξελίξεις. Την ίδια ημέρα ανακοινούνταν η νέα παραπομπή σε δίκη του Ν. Μπελογιάννη με τον Α.Ν. 375 «περί κατασκοπείας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Αγγέλου, *Οι κομμουνιστές. Μνήμες και Μαρτυρίες*, Αθήνα, Διογένης, [1998]. Ντόνιου Κουσίδου – Στ. Σταυρόπουλος, *Αριστερή Νεολαία Ελλάδος, 1950-1953. Απόπειρα Ιστορικής Καταγραφής*, Αθήνα, εκδ. Φιλίπποτης, 1993.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Δημοκρατική Αλλαγή

Απογευματινή εφημερίδα – στην υπηρεσία της αληθινής δημοκρατίας, Αθήνα, αρχές 1964 - 20 Απρ. 1967. Διευθυντής: Ιωάννης Ευαγγελίδης, δικηγόρος και βουλευτής της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά). Εκδότης: Τάσος Τρίκας. Στη διεύθυνση συμμετείχαν κατά περιόδους, δίπλα στον Ι. Ευαγγελίδη, ο Χαρίλαος Μάνος, μέλος της διοικούσας επιτροπής της ΕΔΑ και ο Μάρκος Δραγούμης, από τον Μάιο 1966 ο Σοφριανός Χρυσοστομίδης –που ήρθε γι' αυτό ειδικά από την Κύπρο– και από μια περίοδο και μετά το πολιτικό στέλεχος της Αριστεράς και συγγραφέας Έλλη Παππά, που αργότερα αντικαταστάθηκε από τον Λεντήρη *Βουτσά, ο οποίος τοποθετήθηκε ως ουσιαστικός διευθυντής. Αρχισυντάκτης: Χαρίλαος Μάνος, Βοηθός αρχισυντάκτης: Γιάννης Αγγελόπουλος, Ημερήσιο φύλλο, εκτός Κυριακής, συνήδως εξασελίδη, οκτάστηλη, διαστάσεων 63x43,5 εκ. Τιμή φύλλου: 1,50 δρχ.

Η έκδοσή της αποφασίστηκε και υλοποιήθηκε ως συνέχεια της αμέσως προγενέστερης και βραχύ-

βιας έκδοσης της –επίσης απογευματινής– εφ. **Ελεύθερος Τύπος*, που είχε εκδότη-ιδιοκτήτη τον Χρ. Τεγόπουλο και διευθυντή τον Χρ. Καβαράκη, εκδόθηκε και βασιζόταν σε ένα πλούσιο δυναμικό νέων κυρίως συντακτών, που ανάμεσά τους ήταν στελέχη του φοιτητικού κινήματος της γενιάς του «1-1-4». Κύριος στόχος της εφημερίδας, που υποστηριζόταν ουσιαστικά από τον πολιτικό χώρο της ΕΔΑ ήταν η έκδοση ενός φύλλου με ευρύτερη ανταπόκριση στον δημοκρατικό, κεντροαριστερό χώρο στις συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά τις δύο συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις της 3^{ης} Νοεμβρίου 1963 και της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1964, την επαναληπτική νίκη της Ένωσης Κέντρου και την αποχώρηση από την πολιτική σκηνή του τότε αρχηγού της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) Κωνσταντίνου Κυραμανλή. Η γλώσσα της ποικίλλει από «μετριοπαθή» καθαρεύουσα (πολιτικό ρεπορτάζ, αρθρογραφία, ειδησιογραφία κ.ά.) ως απλή δημοτική (κυρίως η καλλιτεχνική σελίδα και σε κάποια περίοδο τα σχόλια) με διατήρηση πάντως στοιχείων της καθαρεύουσας. Η θεματική εί- ναι ουσιαστικά παραλήπια της καθημερινής, πρωινής εφ. **Αυγή*, που ήταν και το επίσημο δημοσιογραφικό όργανο της ΕΔΑ, παρόλο που γίνεται προσπάθεια για ευρύτερη κάλυψη του ελεύθερου, του αστυνομικού ρεπορτάζ και των ιστορικών αναγνώσμάτων και επιδεικνύεται μεγαλύτερη ιδεολογική ανοχή όσον αφορά το εύρος και το χειρισμό των θεμάτων.

Με την έκδοσή της, η *Δημοκρατική Αλλαγή* συνέχισε να συντηρεί και εν μέρει να ικανοποιεί τις προσδοκίες για ένα πιο «φρέσκο», «νεανικό» και πλατύ φύλλο, αλλά πάντα υπό την άμεση πολιτική καθοδήγηση της ΕΔΑ, στην οποία συγκροούνταν ήδη δύο αντίθετες γραμμές, από τη μία η σκληρή και «ορθόδοξη» και από την άλλη η «ανανεωτική», που ζητούσε την πλήρη απεξάρτηση από την βαριά καθοδηγητική «σκιά» του εκτός νόμου –ακόμη τότε– ΚΚΕ, που έθρευε στο εξωτερικό.

Στη συνήδη εξασελίδη μορφή της δημοσίευε στην πρώτη της σελίδα την τρέχουσα πολιτική δε- ματογραφία και, κατά καιρούς, μεγάλα ιστορικά αναγνώσματα που στις πρώτες συνεχείς τους κάλυπταν το κάτω μισό της σελίδας. Στη δεύτερη σελίδα φιλοξενούσε τη στήλη σχολίων με τίτλο «Βήμα της Αλλαγής», καθώς και πλούσια εσωτε- ρική ειδησιογραφία. Επίσης, τη στήλη «Οικονο-

Σημαντικές –και πρωτοποριακές για την εποχή τους– ήταν οι πρωτοβουλίες της *Δημοκρατικής Αλλαγής* στον χώρο του πολιτισμού και των τεχνών. Ενδεικτικά αναφέρονται ο ετήσιος χορός της (με συμμετοχή των Μ. Βαμβακάρη, Διον. Σαββόπουλου, Ελένης Ροδά κ.ά.) το ετήσιο φεστιβάλ στην Αθήνα με προβολή των ταινιών του κινηματογραφικού φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, αναλύσεις και τελική ψηφοφορία του κοινού, οι συζητήσεις «στρογγυλής τραπέζης» καλλιτεχνών και λογοτεχνών, η υποστήριξη της «Εβδομάδας Μαρξιστικής Σκέψης», που οργάνωναν οι εκδόσεις Θεμέλιο, η ίδρυση δανειστικής βιβλιοθήκης για το κοινό, που δεν πρόλαβε να θρει στέγη λόγω της δικτατορίας κ.ά. Πρωτεργάτες σ' αυτές τις κινήσεις ήταν οι Β. Σπηλιάδη, Β. Ραφαηλίδης, Φ. Λάδης, Δ. Γκιώνης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (αρ. φ. 699. 25 Μαΐου 1966).

ΦΩΝΤΑΣ ΛΑΔΗΣ

Δημοκρατική Λέσθος

Εβδομαδιαία Δημοκρατική Εφημερίς του Λαού της Λέσθου και της Λήμνου. Μυτιλήνη, 24 Σεπτ. 1963 - 1967 (περ. Α'), 17 Οκτ. 1977 - Σεπτ. 1987 (περ. Β'). Την περ. Α' εκδότης-διευθυντής είναι ο Θεόφραστος Παππάς. Εβδομαδιαία, δισέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x45 εκ. Την περ. Β' υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο είναι ο Χρήστος Φράγκος (Ανω Χάλικος Μυτιλήνης). Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή. Άλλος υπότιτλος: *Δεκαπενθήμερη Εφημερίδα της Λέσθου και Λήμνου*. Εβδομαδιαία και αργότερα δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 43x29 εκ. Τιμή φύλλου: 5 δρχ. Συνδρομές εσωτερικού: ετησία 200 δρχ., εξαμηνιαία 100 δρχ. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Δημ. Γκαντηράγας, Γερανίου 7. Αλληλογραφία: εφ. «Δημ. Λέσθος». Φανάρι, Μυτιλήνη. Η εκτύπωσή της γινόταν στην Αθήνα, όπου είχε και γραφεία (Λυκαβηττού 43), εκτός από εκείνα της Μυτιλήνης.

Όργανο του κόμματος της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά), με ενδιαφέρουσα ύλη και προσηγμένη εμφάνιση, ήταν η πρώτη εφημερίδα στη Μυτιλήνη που απηχούσε τις ιδέες αυτού του πολιτικού χώρου μετά το 1947, οπότε όλα τα αριστερά έντυπα αναγκάστηκαν να διακόψουν την κυκλοφορία τους. Ο εκδότης και διευθυντής της Θεόφραστος Παππάς, δικηγόρος, ήταν βουλευτής Λέσθου της ΕΔΑ και εξορίστηκε από το νησί κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου, με συνέπεια να διακόψει βίαια η εφημερίδα την κυκλοφορία της.

Από την επανέκδοσή της τον Οκτώβριο 1977 ανήκε στη Νομαρχιακή Επιτροπή Λέσθου-Λήμνου του ΚΚΕ Εσωτερικού. Την ίδια εποχή το ΚΚΕ εκδίδει την εφ. *Εμπρός*. Και στην περίοδο αυτή η εμφάνισή της ήταν αξιόλογη, με τα λογοτεχνικά να τα επιμελείται ο νέος τότε ποιητής Άρης Ταστάνης. Η κυκλοφορία της σταμάτησε, αυτοδούλως αυτή τη φορά, τον Σεπτέμβριο 1987, δέκα χρόνια μετά την επανέκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΜ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*. Μυτιλήνη 1989. λια 55, σ. 25· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 216, 217.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Δημοκρατική Σημαία

Όργανο της ΚΕ του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου (ΕΔΕΣ). Αθήνα, 1942-1944: περ. Α' (1942-1943), περ. Β' (1943-1944). Διευθυντές: Δημήτριος Γιαννακόπουλος (16 Αυγ. 1942 - 3 Νοε. 1943), Μανώλης *Λίτινας (4 Νοε. 1943 - 7 Απρ. 1944), Ιωάννης Ματσούκας (8 Απρ. 1944 - Νοε. 1944). Δισέλιδη ως τετρασέλιδη, εκδιδόταν μία ή δύο φορές το μήνα κατά την περίοδο της παρανομίας, ενώ κυκλοφόρησε ως ημερήσιο φύλλο αμέσως μετά την Απελευθέρωση. Το σχήμα ποίκιλλε: κατά την παράνομη/αντιστασιακή περίοδο ήταν σχήμα φυλλαδίου, ενώ μετά την Απελευθέρωση κυκλοφόρησε σε σχήμα ημερήσιας εφημερίδας. Η τιμή της ακολούθησε την πορεία του κατοχικού και μετακατοχικού πληθωρισμού, όπως ενδεικτικά το 1944: 2000 δρχ. (Ιαν.), 15000 δρχ. (Απρ.), 4 νέες δρχ. (Νοέ.).

Παράνομο αντιστασιακό φύλλο της Αθήνας, το δημοσιογραφικό όργανο του ΕΔΕΣ της πρωτεύουσας. Μετά τη διάσπαση της οργάνωσης σε «πατριωτικό» και «δοσιλογικό» τμήμα, αποκήρυξε τους προδότες. Η γλώσσα του ήταν μικτή: άλλα κείμενα (κυρίως ειδησεογραφικά) γραφόνταν στην καθαρεύουσα και άλλα στη δημοτική. Τα κύρια άρθρα ήταν, σχεδόν όλα, στη δημοτική. Η εφημερίδα διακρίθηκε για το ενεργητικό της κάλεσμα προς το αθηνναϊκό κοινό να μετάσχει στην Αντίσταση εναντίον των Γερμανών. Άσκησε κριτική σε όσους αδρανούσαν ενώπιον του αγώνα αυτού. Επικαλέστηκε τον πόλεμο της Αλβανίας, προβάλλοντας την Αντίσταση ως φυσική του συνέχεια. Κατήγγειλε τους δοσιλόγους (συμπεριλαμβανομένων των αποστατών του ΕΔΕΣ) και τα Τάγματα Ασφαλείας. Στήριξε με σταθερότητα τις

Ο Δημοκρατικός

Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς, Αθήνα, 17 Αυγ. 1950 - 4 Ιαν. 1951, αρ. φ. 1-119. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Ιωάννης Αγγέλου. Διευθυντής: Διονύσιος Ι. Χριστάκος. Ημερήσια, οκτασέλιδη, οκτάστηλη, διαστάσεων 62x42 εκ. Τιμή φύλλου: 500 δρχ., διπλασιάζεται σε 1000 δρχ. μία εβδομάδα μετά την έκδοση (24 Αυγ. 1950). Συνδρομές: εσωτερικού 160000 δρχ., αναπροσαρμόζονται σε 360000 δρχ. (24 Αυγ. 1950), εξωτερικού 25 δολ. ΗΠΑ, αναπροσαρμόζονται σε 50 δολ. (24 Αυγ. 1950). Τυπογραφείο: Παλαμίδου Ι. Γραφεία: Μητροπόλεως 22.

Πρόκειται για την πρώτη προσπάθεια έκδοσης ενός νόμιμου καθημερινού φύλλου της Αριστεράς μετά το τέλος του Εμφυλίου. Ο εκλεγμένος με τον συνασπισμό της Δημοκρατικής Παράταξης βουλευτής Αθηνών, δικηγόρος Δ. Χριστάκος, ύστερα από διαπραγματεύσεις του παράνομου μηχανισμού (κλιμάκιο Ν. Πλουμπίδη) του ΚΚΕ στην Αθήνα, έπαιρνε το χρίσμα και την ευθύνη για την έκδοση της εφημερίδας η οποία, εμμέσως πλην σαφώς, θα φιλοξενούσε στις γραμμές της θέσεις και απόψεις του έκπτωτου από την ελληνική πολιτική σκηνή ήδη από το 1947 ΚΚΕ και της διωκόμενης ΠΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Συχνά, καλυμμένα πίσω από την υπογραφή του διευθυντού της εφημερίδας, τα κύρια άρθρα της είχαν ως αποκλειστικό συντάκτη τον Νίκο Πλουμπίδη. Ελάχιστοι το γνώριζαν, όμως τα κείμενα αυτά εξέφραζαν τις θέσεις του κλιμακίου του ΚΚΕ και την πολιτική γραμμή της εξόριστης στο Βουκουρεστί ηγεσίας του, όπως αυτή διοχετεύονταν στην Ελλάδα άλλοτε μέσω της λειτουργίας των παράνομων ασυρμάτων και άλλοτε μέσω εκπομπών του ραδιοφωνικού σταθμού «Ελεύθερη Ελλάδα».

Η σχέση, στις λεπτομέρειές της, δεν θα γινόταν γνωστή παρά αρκετά χρόνια αργότερα. Ωστόσο, οι υποψίες των δικωτικών αρχών μεταφράστηκαν σε βεβαιότητες μετά τη σύλληψη του Νίκου Μπελογιάννη στα τέλη Δεκεμβρίου 1950, δημιουργώντας άλλοδι για την άρση της άδειας κυκλοφορίας, το κλείσιμο των γραφείων της και την κατάχρηση του δημοσιογραφικού χάρτου και των λογιστικών βιβλίων της. Η εφημερίδα έκλεισε μετά από την πρόταση του εισαγγελέα Αθηνών και την ταυτόχρονη απόφαση του Συμβουλίου Εφετών στις

4 Ιανουαρίου 1951. Σύμφωνα με την απόφαση: «αποδεικνύεται ότι η εφημερίς αυτή υπηρετούσα εν γνώσει και εκ προθέσεως τους εγκρίνοντας τα όπλα κατά της Πατρίδος και επιβουλευομένους την ακεραιότητα και ησυχία της χώρας, αρνείται συστηματικώς να τηρή τους Νόμους του Κράτους και υπηρετεί αποδεδειγμένως την κομμουνιστοσυμμοριτικήν ανταρσίαν». Ο διευθυντής Δ. Χριστάκος συνελήφθη, παρά τη βουλευτική ασυλία που απο-

λάμβανε, καθώς και αρκετοί δημοσιογράφοι συνεργάτες της. Μάλιστα, ένας από τους διακεκριμένους συντάκτες της, ο Στάθης *Δρομάζος, κάθισε ως συγκατηγορούμενος στον ίδιο πάγκο του στρατοδικείου με το Ν. Μπελογιάννη, στη «δική του 93» με τον Α.Ν. 509.

Γραμμένη σε απλή καθαρεύουσα, αντιπολιτεύεται, συχνά με οξύτητα, την πολιτική και τις αποφάσεις των κυβερνήσεων Ν. Πλαστήρα – Σοφ. Βε-

νιζέλου, ενώ παίρνει σαφή θέση στα ζητήματα χορήγησης αμνηστίας και των μέτρων υπέρ της εσωτερικής ειρήνευσης. Η αντιπολιτευση στο κυβερνητικό έργο στοιχειοθετείται με κριτήριο τη διάφευση των υποσχέσεων των κομμάτων του Κέντρου για τη «γαλήνη, τη λήθη, την ισοπολιτεία και το κράτος δικαίου», αλλά και τον «καθαρό από τα όργια της προηγούμενης τετραετίας», όπως και τα συνεχή «οικονομικά σκάνδαλα». Η καταγγελία της λειτουργίας των εκτάκτων στρατοδικείων και η προβολή των διαβημάτων των πολιτικών κρατουμένων και των κινήσεων των συγγενών τους που αρχίζουν να οργανώνονται συστηματικά εκείνη την εποχή, προς την ελληνική κυβέρνηση, τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και άλλους διεθνείς οργανισμούς αποτελούν βασικούς άξονες της θεματολογίας της για τα εσωτερικά ζητήματα, τα οποία συμπληρώνονται με άρθρα για την οικονομική πολιτική, τα κρίσιμα θέματα της ανασυγκρότησης της χώρας και της διαχείρισης της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας. Παράλληλα προβάλλονται τα αιτήματα διαφόρων κλάδων και καταγγέλλονται οι πρακτικές της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας.

Οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ στην Ελλάδα και γενικότερα στη διεθνή σκηνή, π.χ. οι εξελίξεις στον πόλεμο της Κορέας, συγκροτούν ένα συμπληρωματικό άξονα που προβάλλει σταθερά την ανάγκη διεθνούς ειρήνευσης σε έναν κόσμο σαφώς μοιρασμένο σε δύο στρατόπεδα. Αντίστοιχα, τα επιτεύγματα της ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) και των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού –της Κίνας συμπεριλαμβανομένης–, το «δαύμα» της ανασυγκρότησης χωρίς την ενίσχυση του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ανατολική Ευρώπη, υπογραμμίζονται στην κατεύθυνση συμβολής των χωρών του σοσιαλιστικού στρατοπέδου στην ευημερία των λαών αλλά και στην υπόθεση της παγκόσμιας ειρήνης.

Πλην των κυρίων άρθρων και των πολιτικών επιφυλλίδων, φιλοξενήθηκαν στις σελίδες της μόνιμες αλλά ανυπόγραφες στήλες με μικρές πολιτικές ειδήσεις, όπως «Χωρίς συμβιβασμούς», «Εργατική Κίνηση» και «Ο φακός του Δημοκρατικού». Τα «Αθηναϊκά και Πειραιϊκά» ευθυμογραφήματα για την πολιτική επικαιρότητα απασχόλησαν καθημερινά τη δεύτερη σελίδα, μαζί με τα «έμμετρα βέλη» του «Πυγμαίου». Εφημερίδα ποικίλης ύλης, ο *Δημοκρατικός* κά-

λυψε επίσης με επάρκεια τη συζήτηση για τον πολιτισμό, την τέχνη, τη μουσική, τον κινηματογράφο και το θέατρο, ειδικότερα στη στήλη «Η ζωή και η τέχνη», καθώς και φιλοσοφικά θέματα όπου φιλοξενήθηκαν σχόλια αλλά και διηγήματα ελλήνων και ξένων λογοτεχνών. Μια σχετικά πλούσια αθλητική ειδησεογραφία συμπλήρωνε την ημερήσια ύλη.

Στη βραχύβια ύπαρξή της, η εφημερίδα, η οποία κατά μέσο όρο έφτασε τα 1500 φύλλα ημερήσιας κυκλοφορίας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες, παρά τα προβλήματα διακίνησης προς την επαρχία και την τρομοκρατία, συνέδεσε το όνομά της και την ιστορία της με συγκεκριμένους συνεργάτες. Βασικοί αρθρογράφοι της διετέλεσαν οι Μιχ. Κύρκος, Σολ. Γρηγοριάδης, Όθ. Καμπάνης και Σπ. Μαρκαντωνάτος. Συνεργάστηκαν επίσης μαζί της ο Γ. *Βαλέτας, ο Λ. Κουκούλας, ο Τ. Μπάρας, Αρχισυντάκτης της ήταν ο Θόδωρος Βώκος. Τα σκίτσα που την κοσμούν φέρουν την υπογραφή του Ν. Καστανάκη και στα ευθυμογραφήματα διακρίνονται συχνά τα αρχικά του Ασημ. *Γιαλαμά και του Γερ. Σταύρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΣΚΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Αγγέλου. *Οι κομμουνιστές. Μνήμες και Μαρτυρίες*, Αθήνα, Διογένης, [1998]. Ντούνια Κουσίδου – Στ. Σταυρόπουλος, *Αριστερή Νεολαία Ελλάδος, 1950-1953, Απόπειρα Ιστορικής Καταγραφής*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππότη, 1993.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Δημοκρατικός Στρατός

Μηνιαίο στρατιωτικο-πολιτικό όργανο του Γεν. Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας. Εκδίδεται στις περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας που ελέγχονταν από τον ΔΣΕ, Ιαν. 1948 - Σεπτ. 1949: έτ. Α' (Ιαν.-Δεκ. 1948), αρ. τχ. 1-12, έτ. Β' (Ιαν.-Σεπτ. 1949), αρ. τχ. 1-9. Εκδότης: Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ, Μηνιαίο, με συνεχή αρίθμηση για κάθε έτος έκδοσης και με μέσο όρο σαρανταπέντε σελίδες το κάθε τχ., δίστιλο, σε περιπτώσεις εκτός των στήλων και εντός πλαισίου τμήματα λόγων που είχαν εκφωνήσει ηγέτες του ΔΣΕ, όπως ο Νίκος Ζαχαριάδης, ο Μάρκος Βαφειάδης κ.ά. Διαστάσεις: 22x17 εκ. Διανεμόταν δωρεάν. Τυπογραφείο: τα φορητά τυπογραφεία του ΔΣΕ.

Αποτελεί μέρος της εκδοτικής προσπάθειας του μηχανισμού διαφώτισης που ανέπτυξε το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας στο βουνό κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου. Κύριος στόχος της έκ-

δοσης ήταν η ενημέρωση και η πληροφόρηση σε πολιτικά, πολεμικά και στρατιωτικά ζητήματα των στελεχών, αξιωματικών και πολιτικών επιτρόπων, και στη συνέχεια, μέσω αυτών, η τόνωση και η διατήρηση σε υψηλά επίπεδα του ηθικού των μαχητών και των μαχητριών του ΔΣΕ. Οι στόχοι του περιοδικού παρουσιάζονται ανάγλυφα σε άρθρο του Νίκου Ζαχαριάδη, στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους, με τίτλο «Γιατί θγαίνει ο Δημοκρατικός Στρατός»: «Για όλα λοιπόν τα στελέχη, αλλά και τους μαχητές ακόμα του Δημοκρατικού Στρατού της Ελλάδας, δημιουργείται η υποχρέωση και

μοκρατικό Στρατό, αλλά να μελετούν το περιεχόμενο του. να το συνδυάζουν με την δικιά τους πείρα, να οργανώνουν συζητήσεις και να βγάζουν χρήσιμα για την δράση τους συμπεράσματα και διδάγματα».

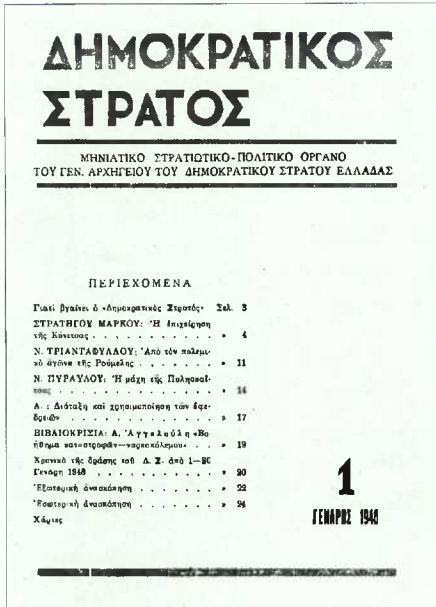
Η απόφαση για την έκδοση αποτελεί μέρος του νέου πλαισίου που σχεδιάζεται, κυρίως από τον γενικό γραμματέα του ΚΚΕ Ν. Ζαχαριάδη το καλοκαίρι του 1947 (σχέδιο «Λίμνες», λειτουργία κομματικού ραδιοφωνικού σταθμού, που είχε δυνατότητα εκπομπών στην Βόρεια Ελλάδα, αναγγελία ίδρυσης της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης στα τέλη Δεκεμβρίου του ίδιου έτους) με στόχο τη γενικότερη οργανωτική προσπάθεια μετάβασης από την «άτακτη» πολιτική και στρατιωτική παρουσία σε εκείνη της δομημένης οντότητας, με ελπίδες ότι στη συνέχεια το πλαίσιο αυτό θα αποτελούσε τον μηχανισμό που θα υποστήριζε την πολιτική και πολεμική επικράτηση στις θόρες περιοχές της χώρας.

Τα άρθρα του περιοδικού αφορούσαν πολιτικά θέματα με αντικείμενο την ανάπτυξη του κομμουνιστικού κινήματος στην Ελλάδα και την ενίσχυση της ιδεολογικής ταυτότητας των στελεχών, άρθρα στρατιωτικού περιεχομένου από αξιωματικούς του ΔΣΕ (με σχολιασμό επιτυχημένων και αποτυχημένων επιχειρήσεων), μεταφρασμένα άρθρα στρατιωτικού περιεχομένου από σοβιετικά έντυπα στα οποία αναλύονταν πολεμικές μέθοδοι, νέα όπλα και τακτικές που σκοπό είχαν την εφαρμογή πολεμικών μεθόδων στις ανάγκες της δράσης του ΔΣΕ. Συχνές ήταν οι δημοσιεύσεις χαρτών, σχεδιασμένων με το χέρι, επιχειρήσεων του ΔΣΕ. Αρθρογραφούσαν στελέχη όλων των βαθμίδων, μέσα από τα άρθρα των οποίων καταγράφονται ως ένα βαθμό και οι εσωκομματικές συγκρούσεις. Ανάμεσα στους συνεργάτες ήταν ανώτατα στελέχη, όπως ο ίδιος ο Ν. Ζαχαριάδης και οι Δ. Βλαντάς, Γ. Γούσιος, Β. Μπαρτζιώτας, Ν. Μπελογιάννης, και ηγετικά πρόσωπα που στη συνέχεια απομακρύνθηκαν, όπως ο πρώτος γηγέτης του ΔΣΕ Μ. Βαφειάδης. Με την ήττα του ΔΣΕ τον Αύγουστο 1949 διακόπτεται και η έκδοση του περιοδικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (σχεδόν πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δημοκρατικός Στρατός. Μηνιαίο στρατιωτικό-πολιτικό όργανο του Γεν. Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας, τ. 2, Αθήνα. Σύγχρονη Εποχή, 1996 (φωτομηχανική αναπαραγωγή).

ΓΙΑΣΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

το καθήκον, να προσανατολίζονται σωστά πάνω στην κάθε φορά κατάσταση, να προσαρμόζονται έγκαιρα σ' αυτή και προ παντός να μάθουν την τέχνη να συνδυάζουν τεχνικά και ταχτικά την κατάλληλη μορφή αγώνα στις κάθε φορά συνθήκες [...] Οι σκοποί που επιδιώκει το Γεν. Αρχηγείο εκδίδοντας το Δημοκρατικό Στρατό, γεννάει για τα στελέχη και τους μαχητές μας δύο μεγάλες υποχρεώσεις: 1) Να βοηθήσουν την προσπάθεια αυτή με την πείρα και την συνεργασία τους και 2) να μην περιοριστούν απλώς στο να διαβάζουν το Δη-

ραξη και την εκτόπωση. Η ύλη του περιοδικού, έμμετρη ή πεζή, αναφέρεται σε επικείμενα θέματα, έντονη κριτική και σχεδόν μανιακή πολεμική εναντίον πολιτικών και μεγάλων εκδοτών ημερησίων εφημερίδων. Σταθερός στόχος εμμέτρων, πεζών και γελιογραφιών του Δημοκρίτου υπήρξαν πολιτικά πρόσωπα καθώς και ο εκδότης της εφ. *Ελλάς. Κωνσταντίνος *Λεβίδης, για το χιούμορ του «αυτοκεφάλου» της Ελληνικής Εκκλησίας.

Ασκώντας πολεμική κατά της φαυλοκρατίας δεν στρέφεται άμεσα εναντίον της βασιλείας του Όθωνα, αλλά έμμεσα χαρακτηρίζει τις πράξεις ατόμων που απολαμβάνουν την βασιλική εύνοια ή υφίστανται την εχθρότητά της. Για τον λόγο αυτό σε περίπτωση δέση αναγράφει στην προμετωπίδα: «Μόνοι αι ανέξοδοι προς την διεύθυνσιν του Δημοκρίτου επιστολαί και άλλα διάφορα έγγραφα, οίον παντοειδείς διατριβαί, αστεία τε και ανέκδοτα και ευτράπελα κλ., ευσχήμως γεγραμμένα και εις τα καθεστότα μη αντιβαίνοντα, είναι δεκτά». Υπήρξε αντίποιος της συγχρόνου του εφ. *Τρακα-Τροικα*, εναντίον της οποίας έγραφε συχνά καυστικά σχόλια.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: BV.

BIBΛIOΓPAΦIA: Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της Ελληνικής Γελιογραφίας. 3000 χρόνια αμφοδιήτησης*. Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001, σ. 61 κ.α.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Δημοκρίτος

Σύγγραμμα περιοδικόν μετά εικονογραφιών, εκδιδόμενον ἄπαξ τῆς εβδομάδος. Αθήνα, 5 Ιουλ. 1851 - 10 Οκτ. 1852. Ως «υπεύθυνος συντάκτης» αναγράφεται ο Στ. Αγγελάκης, στην πραγματικότητα όμως, σύμφωνα με δημοσίευμα στην εφ. *Η *Τρακατρούκα* (αρ. φ. 151, 5 Δεκ. 1852: «Έργα και ημέραι του περιοδικού σχήματος "Δημοκρίτος"») εκδότης και συντάκτης ήταν ο Ν. Βρατσάνος. Πάνω από τον τίτλο έφερε χαρακτηριστική γελιογραφική σύνδεση που αδριχρή φιλοσόφου με τον «εμπόριο» Ερμή. Από τις 17 Οκτ. 1852 ο τίτλος έγινε **Δημοκρίτος ο Αθδρηίτης** και το λογότυπο έφερε λιθογραφημένη καθιστή φιγούρα του φιλοσόφου, ανάμεσα σε άλλα μικρότερα σχέδια (με το μικρό χαρακτηρισκά λάθος «Αθδρηίτης»). Διαστάσεις: 30x20 εκ. «Προπληρωτέα ετησία συνδρομή δρ. 24, εξαμηνος δρ. 12, τριμηνος δρ. 3. Τιμή καταχωρίσεως δι' έκαστον στίχον λεπτά 20».

Είναι η πρώτη περιοδική έκδοση στην Ελλάδα που κυκλοφόρησε εικονογραφημένη με μονόχρωμες οκτασέλιδες λιθογραφίες επικαιρότητας. Στην πρώτη μορφή του χρησιμοποιούσε το ξύλο για την χάραξη γελιογραφιών και στη δεύτερη μια υπεραπλουστευμένη τεχνική σχεδίου με λιθογραφικό μολύβι επάνω σε λίθο. Και στις δύο περιπτώσεις το αποτέλεσμα ήταν εκφραστικό αλλά τεχνικά μέτριο, λόγω των στενών χρονικών ορίων ανάμεσα στη χά-

Δημοσιότητα και προβολή

Ειδική μηνιαία επιθεώρησης ερεύνης προβλημάτων διαφημίσεως - δημοσιών σχέσεων - marketing, Αθήνα, Δεκ. 1958-1976: περ. Α', Δεκ. 1958 - Νοέ. 1959, αρ. τχ. 1-12 (ένδετο στο π. *Αεροπορικά Νέα*)· περ. Β', Δεκ. 1959 - Δεκ. 1972, αρ. τχ. 13-121 (αυτόνομη έκδοση)· από 1 Ιαν. 1973 έως 1976 μετονομάζεται σε *Νέα Δημοσιότης*. Ιδιοκτήτης-εκδότης-διευθυντής σύνταξης: Μάνος Β. Παυλίδης (περ. Α' και Β'). Συμβολοί έκδοσης (περ. Β'): Δημήτρης Μιχαηλίδης, Επιμέλεια έκδοσης (περ. Β'): Τάκης Καλονάρος, Ιδιοκτήτης-εκδότης (1971-1972): Μάνος Παυλίδης, Σύμβουλος έκδοσης (1971-1972): Ανδρέας Ριζόπουλος, Αρχισυντάκτης (1971-1972): Τάκης Ψαράκης, Εκδότης διευθυντής (1973-1976): Ανδρέας Ριζόπουλος, Μηνιαίο (περ. Α') / διμηνιαίο (περ. Β'), εξήντα οκτώ σελίδων, διήλιχο / τρίσηλο, διαστάσεων 27,5x20 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δρχ., αργότερα ανήλθε σταδιακά στις 20 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 100 δρχ. Τυπογραφείο: Νικολάου Βαρεφιαδάκη αρχικά, Νικολάου Παυλόπουλου στη συνέχεια και «Γραφικά Τέχνα Αφοί Ιωαννίδη» κατά την τελευταία περίοδο.

Μεταπολίτευσης, η οποία συνδέεται με την παρουσία του Ανδρέα Ριζόπουλου, το περιοδικό προχώρησε σε πρωτοποριακές για την εποχή δραστηριότητες, όπως η δεσμοδέτηση βραβείων για τη δημιουργικότητα (από τα οποία προήλθε ο θεσμός του Φεστιβάλ Ελληνικής Διαφήμισης, που το 2002 μετονομάστηκε σε Ermis Awards). Αξίζει να αναφερθεί ότι το περιοδικό αποτέλεσε το πρότυπο που οδήγησε στην έκδοση των πρώτων ετήσιων επιχειρηματικών οδηγιών του κλάδου της εμπορικής επικοινωνίας και της διαφήμισης. Ο *Οδηγός της Δημοσιότητας*, όπως ονομαζόταν η συγκεκριμένη έκδοση εμφανίστηκε το 1976, κυκλοφόρησε συνολικά 10 τεύχη, πριν πουληθεί στη διαφημιστική εταιρεία «Λεούσης», η οποία τον εκδίδει μέχρι σήμερα. Κατά την περίοδο 1976-1986 κυκλοφόρησαν και επτά αγγλόφωνοι οδηγοί με τίτλο *Greek Publicity Guide*, οι οποίοι διανέμονταν σε όλο τον κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒ. ΕΒΕ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη του συγγραφέα με τους Ανδρέα Ριζόπουλο και Τάκη Μιχαηλίδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Αντωνίου, «Κλαδικός τύπος και έντυπα για την εμπορική επικοινωνία και τα μέσα», *Marketing Week*, τχ. 1000 (Απρ. 2004), 130-145.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Δήμου, Τάσος

(Επταχώριο Καστοριάς, 8 Ιουν. 1922 - Αθήνα, 11 Φεβρ. 1986). Δημοσιογράφος, συνδικαλιστής. Παρακολούθησε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στην Κατοχή από αντιστασιακά φύλλα. Εργάστηκε στα έντυπα **Νέα Γενιά* (1945), **Ριζοσπάστης* (1946), *Κόσμος Συγκοινωνιών*, **Ελευθερα Συνδικάτα* και στην **Αυγή* μέχρι τη διακοπή της το 1967 ως υπεύθυνος του εργατικού ρεπορτάζ. Το 1963 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Λαϊκό Βήμα* του Πειραιά. Για τις ιδέες του εξορίστηκε και βασανίστηκε στη Μακρόνησο. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών έμεινε ασύλληπτος στην παρανομία επί επτά χρόνια, παρά την καταδίωξη του από την αστυνομία και την ΕΣΑ (Ελληνική Στρατιωτική Αστυνομία). Ανέπτυξε αντιδικτατορική δράση μέσα από τις

γραμμές του ΠΑΜ (Πατριωτικό Μέτωπο), του οποίου υπήρξε ιδρυτικό στέλεχος και γραμματέας, και του ΑΕΜ (Αντιδικτατορικό Εργατικό Μέτωπο). Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας, το 1974, συμμετείχε στην επανέκδοση της *Αυγής* ως εκδότης-διευθυντής έως τον Μάρτιο 1976, οπότε και αποχώρησε.

Γνώστης των εργατικών προβλημάτων, από τους καλύτερα καταρτισμένους ρεπόρτερ της γενιάς του, η δημοσιογραφική του θητεία ταυτίστηκε με το εργατικό και συνδικαλιστικό ρεπορτάζ. Στη δεκαετία του 1960 εξελέγη γενικός γραμματέας της ΕΣΑΤ (Ένωση Συντακτών Αθηναϊκού Τύπου), όπου συμμετείχαν όσοι δημοσιογράφοι είχαν αποκλειστεί από τις τάξεις της ΕΣΗΕΑ. Στην ΕΣΗΕΑ ενεγράφη μόλις το 1975. Επίσης διετέλεσε γενικός γραμματέας της Ομοσπονδίας Εργαζομένων Τύπου Ελλάδος. Το 1975, η Διεθνής Οργάνωση Δημοσιογράφων του απένευσε το Χρυσό Μετάλλιο Τύπου σε αναγνώριση των αγώνων και της προσφοράς του.

Στο συγγραφικό του έργο συμπεριλαμβάνονται τα βιβλία: το αντιστασιακό μυθιστόρημα *Φλογισμένα Χρόνια* (1960), *Το Ελληνικό Συνδικαλιστικό Κίνημα* (1963), *2340 μέρες στην παρανομία, η τέχνη και η τολμη να είσαι παράνομος σε χουντικό καθεστώς* (Γλάρος, 1977), *Για ένα ιστορικό ενωτικό δωδέκατο συνέδριο του ΚΚΕ, να πουν θα ανθίσει το γαρύφαλλο* (Γνώση, 1982), *Ένα γαρύφαλλο που δεν το αφήνουν να ανθίσει. Λειτουργίες του ΚΚΕ σήμερα* (Γλάρος, 1982). Ήταν παντρεμένος και απέκτησε δύο κόρες. Ήταν γνώστης της αγγλικής και της γαλλικής γλώσσας.

ΝΙΚΟΣ ΦΙΛΙΠ

Δήμου, Φώτης

(Μυτιλήνη, 1892-1968). Δημοσιογράφος. Πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους, στην μικρασιατική εκστρατεία και στον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Λόγω τραυματισμού σε μάχη εντάχθηκε στην κατηγορία των αξιωματικών πολεμικής διαθεσιμότητας. Από πολύ νέος ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία, την ιστορία και την λαογραφία της Λέσθου. Ήδη από το 1910 γράφει με το ψευδώνυμο «Φ.Ε. Ελευθερίου» –και σε συνεργασία με τον Ι.Γ. Καψή– το *Μόρφωσις, Μηνιαίο Εγκυκλοπαιδικόν Περιοδικόν*, όπου καταθέτει τις πρώτες ιστορικές του έρευνες. Πολύ αργότερα, το 1933, μαζί με τον Αθανάσιο *Γκράβαλη θα βγάλει την εφ.

Δράσεις, που θα κρατήσει μόνος το 1935. Μετά τον πόλεμο εκδίδει, με το Νίκο *Αναστασιάδη, τη σατιρική εφ. *Νέος Μυτιληνός* (1951-1952), που «μέσα από τις σατιρικές στήλες του, πετύχαινε τους στόχους του, δίνοντας πολλά από τα τότε προβλήματα». Στη συνέχεια ο Δήμος έβγαλε τα *Λεσβιακά Χρονικά, Περιοδικόν Εθνικής Διαφωτίσεως*, με πολλούς αξιολογούς συνεργάτες (Ι. Μουτζούρης, Π. Βλάχος, Σ. Παρασκευαΐδης, Γ. Κακαδέλλης, Δ. Ροδάκης, Γ. Χονδρονίκης κ.ά.) οι οποίοι δημοσίευαν τις έρευνές τους για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, καθώς και ιστορικές και λαογραφικές μελέτες.

Ο ίδιος γράφει με το ψευδώνυμο «Δήμος Παροδίτης» και από το 1940 ως τις παραμονές της εκδημίας του, στα περισσότερα από τα τοπικά έντυπα, διευθύνοντας κάποια από αυτά ως αρχισυντάκτης. Τα ιστορικά του άρθρα είναι εκατοντάδες, κατεστραμμένα σε δεκάδες έντυπα, πλην εκείνων που περιλήφθηκαν στα βιβλία του. Πρόκειται για σύντομες και αυτοτελείς επιφυλλίδες, ασυστηματοποιήτες, με πολλά στοιχεία, που προφανώς θα διαφωτίζαν αν μνημονεύονταν και οι πηγές. Γεγονός είναι όμως ότι οι ασχολούμενοι με την ιστορία του νησιού καταφεύγουν στα γραφτά του, δηλαδή τα θεωρούν αξιόπιστα. Τα βιβλία του τιτλοφορούνται: *Ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Λέσβου 1462-1912*, τ. Α' (1931), τ. Β' (1934), τ. Γ' (1935). *Ιστορία της νήσου Λέσβου τ. Α', Από των προϊστορικών χρόνων μέχρι περιόδου του Μεγάλου Αλεξάνδρου* (1956).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ. Καλλοναίος, «Φ. Δήμου», *Λεσβιακόν Λεύκωμα*, Αθήνα 1934· του ίδιου, «Φώτης Δήμου», *Λεσβιακόν Ημερολόγιον*, Μυτιλήνη 1950· του ίδιου, «Φώτης Δήμου», *Λεσβιακόν Ημερολόγιον*, Μυτιλήνη 1953· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της Λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 205-214, 215· Κ. Μίσσιος, *Φιλολογικά και πάρεργα της Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1994, σ. 144-145· του ίδιου, «Βιβλιογραφικά των συνεργατών του π. Λεσβιακά, Μυτιλήνη 2001, σ. 63-64.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Διαλισμάς [Διαλη(ει)σμάς], Κωνσταντίνος Α.

(Απολλωνία Σίφνου, 1855 - Αθήνα, 1921). Εκπαιδευτικός και δραστήριος ερασιτέχνης δημοσιογράφος. Σε μικρή ηλικία ορφάνεψε από πατέρα και έχασε την πατρική του περιουσία. Η μητέρα του του οδήγησε στην ευσέβεια. Μετά τη στοιχειώδη εκπαίδευση πήγε στην Κωνσταντινούπολη, όπου εργαζόταν σε ιδιωτικό σχολείο συγγενούς του και

εκπαιδευέτο. Φοίτησε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και διδάχθηκε φιλολογία, φιλοσοφία και θεολογία. Κατόπιν σπουδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, έφερε τη μητέρα του και τα αδέρφια του στην Ελλάδα και ίδρυσε το ιδιωτικό σχολείο «Σωτήρ», στον Πειραιά στην αρχή, έπειτα στην Αθήνα. Οι εκπαιδευτικές του αντιλήψεις θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής: «Ο διδάσκαλος είναι όργανον της Θείας Προνοίας προς συνέχισιν μιας προόδου, ο δαδούχος του Θείου Φωτός, προς γνώσιν της προγονικής παιδείας και εξάσκησιν της ηθικής του Ευαγγελίου. Σκοπός δε του σχολείου είναι η εκρίζωσις του εμψύτου κακού ή των ελαττωμάτων των ατόμων, η προαγωγή αυτών και του ανθρωπίνου γένους εν γένει».

Παράλληλα συνεργάστηκε με την κίνηση του Απ. *Μακράκη στους συλλόγους του «Ιωάννης ο Βαπτιστής» και «Κωνσταντίνος ο Μέγας». Εκεί απέκτησε δρασκευτικό ζήλο, αλλά και δημοσιογραφική ικανότητα και διοικητικά προσόντα. Εγκατέλειψε όμως τον Μακράκη. Μάλιστα, κάλεσε στην Αθήνα τον δικηγόρο, φίλο του και παλιό συνεργάτη, Μιχαήλ *Γαλανό από την Κάλυμνο, για να συνεργαστούν στην ίδρυση του συλλόγου «Ανάπλαισις» και στην έκδοση περιοδικού. Εξέδωσε στην Αθήνα το π. *Αγάπη* (1883-1897) και το π. *Ανάπλαισις (1887-1920). Συνεργάστηκε με τα π. *Ιερός Πολύκαρπος* (Σμύρνη, 1911 κ.ε.), *Κανή Διδαχή* (Αθήνα 1919 κ.ε.), *Κήρυγμα* (Αλεξάνδρεια, 1908 κ.ε.), *Σωτήρ* (1877 κ.ε.), *Τρεις Ιεράρχαι* (1900 κ.ε.) κ.ά. Ανέπτυξε θέματα ιδίως ερμηνευτικά, λειτουργικά, απολογητικά, εποικοδομητικά. Στο π. *Αγάπη* ενημέρωνε τους αναγνώστες του για τα κοινωνικά, δρασκευτικά, εκκλησιαστικά και πολιτικά γεγονότα και τα σχολίαζε. Συνέγραψε τα βιβλία: *Η ύπαρξη του Θεού και η αθανασία του ανθρώπου*, *Ερμηνεία του κατά Ματθαίου Ευαγγελίου*, με αυτοσχέδιες προσενγές σε κάθε κεφάλαιο· *Περί (συνεχούς) Θείας Μεταλήψεως* (1905). Υπόδειγμα ζήλου και ήθους, δόθησε πολλά άτομα στην καθημερινή ζωή, οργάνωσε δρασκευτικές κινήσεις, λ.χ. «Ανάπλαισις» και οδήγησε πολλούς στην ορθόδοξη χριστιανική πίστη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, *ΘΗΕ*, 4, 1173-1175· Κ. Διαλισμάς, *Εις μνημόσυνον*, Αθήνα 1946· Μ. Γαλανός, «52 χρόνια υπηρεσίας στο Ευαγγέλιον και στον Ελληνισμό», π. *Ανάπλαισις*, 1936-1940· Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Στοιχεία Έσωτερικής Ιεραποστολής*, Αθήνα 1953.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Διαμαντίδης, Κωνσταντίνος Νικολάου

(Χριστός Αγίου Κηρύκου Ικαρίας, 1896 - Άγιος Κήρυκος Ικαρίας, 25 Σεπτ. 1981). Εκδότης, διευθυντής και δημοσιογράφος. Πολέμησε ως υπαξιωματικός κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με το 6^ο Σύνταγμα Αρχιπελάγους, ως έφεδρος ανθυπολοχαγός κατά τη μικρασιατική εκστρατεία και ως έφεδρος υπολοχαγός κατά τον πόλεμο 1940-1941 και συνέχισε τον αγώνα στη Μέση Ανατολή, όπου και τραυματίστηκε βαριά σε καταδρομική επιχείρηση με αποτέλεσμα να του ακρωτηριάσουν το ένα πόδι. Περάτωσε τις σπουδές του στο Διδασκαλείο και εργάστηκε ως δάσκαλος στο δημοτικό σχολείο της κοινότητας Χρυσόστομος, ενώ παράλληλα επέδειξε σημαντική δραστηριότητα στα δημόσια πράγματα του νησιού και εκλέχτηκε δήμαρχος Αγίου Κηρύκου. Πολιτικά ανήκε στην παράταξη των Φιλελευθέρων, της οποίας υπήρξε ηγετικό στέλεχος στο νησί. Εξαιτίας της έντονης δραστηριότητας και συμμετοχής του στα πολιτικά πράγματα φυλακίστηκε μετά το αποτυχημένο βενιζελικό πραξικόπημα του 1935. Εξακολούθησε να δραστηριοποιείται πολιτικά, στα πλαίσια του Κόμματος των Φιλελευθέρων και της Ενώσεως Κέντρου, και μετά το 1950, έως τον θάνατό του.

Ξεκίνησε τη σαραντάχρονη δημοσιογραφική σταδιοδρομία του το 1925 ιδρύοντας την εφ. *Ικαριακή Φωνή, της οποίας η έκδοση διακόπηκε τον επόμενο χρόνο λόγω επιστράτευσης του εκδότη. Το 1938 εργάστηκε ως ανταποκριτής της εφ. *Πρωία και το 1946 συνέχισε την έκδοση της εφ. *Ικαριακή Φωνή*, της οποίας υπήρξε διευθυντής και δημοσιογράφος μέχρι το 1979, έτος κατά το οποίο σταμάτησε την έκδοσή της. Από το 1979 ίδρυσε την δεκαπενθήμερη εφ. *Ικαρία* –συνέχεια της παλαιάς *Ικαριακής Φωνής*– με διευθυντή τον Θανάση Ιακ. Βασιλάρο και έδρα τον Άγιο Κήρυκο.

ΠΗΗ Η: Συνέντευξη με την ανεμιά του Κ.Ν. Διαμαντίδη, Αθηνά Ρουστά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ικαρία*, 25 Οκτ. 1981.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Διαμαντόπουλος, Αργύριος

(Σόλο Ακράτας, 1820-1899). Γιατρός, πολιτικός, εκδότης. Καταγόταν από τα Κλουκινοχώρια, κάτω από το Χελμό, από φτωχή οικογένεια και έζησε τα παιδικά του χρόνια μέσα στις δύσκολες συνθήκες των χρόνων της Εθνεγερσίας. Μετά την ίδρυση του

ελληνικού κράτους άρχισε τα εγκύκλια μαθήματα και με στερήσεις αλλά και δύσκολους αγώνες επιβίωσης μορφώθηκε και έφυγε για την Ιταλία, όπου σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πίζας, με βαθύτατη μελέτη των φιλοσοφικών κινήματων. Ως σπουδαστής, δεν μπόρεσε να τιθασεύσει τα ενδοσιώδη, φιλελεύθερα και επαναστατικά του αισθήματα. Πήρε εθελοντικά μέρος στους αγώνες του γειτονικού λαού για την απελευθέρωση της Ιταλίας και τραυματίστηκε σε μάχη με τους Αυστριακούς. Όταν γύρισε στην Ελλάδα, παράλληλα με την ιατρική, ασχολήθηκε με την πολιτική, τη φιλοσοφία και τη δημοσιογραφία. Ήταν μια ξεχωριστή φυσιογνωμία της εποχής του.

Η ζωή του κοντά στη φύση (στο χωριό του Σόλο), η τεράστια μόρφωσή του, οι πολυτίμες ιατρικές του γνώσεις και οι προοδευτικές του ιδέες, δικαίωναν τον τίτλο του «σφοδύ ιατροφιλοσόφου» που του είχε αποδώσει ο λαός των επαρχιών Καλαβρύτων και Αιγιαλείας. Φιλάνθρωπος κι αλtruιστής έτρεχε από χωριό σε χωριό και προσέφερε παντού, με αφιλοκέρδεια και καλοσύνη, τις ιατρικές του υπηρεσίες· σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις φτωχών ασθενών του αναφέρεται ότι φερόντας άφηνε με διακριτικό τρόπο χρήματα κάτω από το προσκέφαλό τους. Εκλέχτηκε δήμαρχος στη Νωνάκριδα και παμπηφεί έπαρχος Αιγιαλείας. Επεί 15 χρόνια εκλεγόταν βουλευτής Καλαβρύτων.

Από την Πίζα της Ιταλίας του σπούδασε ασχολήθηκε και αγάπησε τη δημοσιογραφία. Στο Αίγιο γνωρίστηκε με τον πολιτικό και πρώτο έλληνα σοσιαλιστή Ανδρέα *Μιχαλόπουλο και από κοινού αποφάσισαν την έκδοση της πρώτης εφημερίδας του Αιγίου (1866), τον *Φιλόδημο. Ο Α. Διαμαντόπουλος ανέλαβε το μεγαλύτερο μέρος της σύνταξης και έκδοσης της εφημερίδας. Ήταν ο αρθρογράφος, ο σχολιαστής και ο ταξινόμος της ύλης κάθε φύλλου που εξεδίδετο, δηλαδή ο αρχισυντάκτης ή ο διευθυντής ύλης και έκδοσης. Έκανε ακόμα και τις διορθώσεις των κειμένων. Ήταν η «ψυχή» της εφημερίδας, κυρίως τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της. Αρθρογραφούσε ενυπόγραφα με γενναϊότητα, μαχητικό τρόπο, με ατράνταχτα επιχειρήματα. Με τα δημοσιογραφικά του κείμενα πρωτοστάτησε στην συμπάρσταση των Αιγιαλέων και Καλαβρυτινών στον αγώνα απελευθέρωσης της Κρήτης. Παράλληλα, δημοσίευσε πολλά φλογερά και πύρινα άρθρα και σ' άλλα έντυπα της εποχής του, πάνω σε επιστημονικά, φιλοσοφικά, πολιτικά,

ιστορικά και κοινωνικά θέματα. Ακόμα κι όταν εκλέχτηκε βουλευτής Καλαβρύτων, η αγάπη και η εκτίμηση των Αιγιωτών ήταν απεριόριστη στο πρόσωπό του.

Ο Αργ. Διαμαντόπουλος, στον δεύτερο χρόνο της έκδοσης του *Φιλόδημου* (1867) αποχώρησε από τη διεύθυνση, αλλά συνέχισε ν' αρθρογραφεί. Στα τοπικά δημοτικά πράγματα ασκεί δραστήτητα, αλλά δίκαιη πολεμική κατά της βουλευτικής υποσηφιοτήτας του Ι. Μεσσηνέζη που ανήκε στην παράταξη Βούλγαρη, και εναντίον του Διομήδη Πολυχρονιάδου, που διεκδικούσε τότε τον Δήμο Αιγίου. Το 1870 με τα κείμενά του και τις προσωπικές του επιρροές υποστηρίζει ανοιχτά τον Ανδρ. Μιχαλόπουλο, ως δήμαρχο της πόλης. Τα άρθρα, τα κείμενα, τα σχόλια και οι μελέτες που δημοσιεύουν στον *Φιλόδημο* οι Ανδρ. Μιχαλόπουλος και Αργ. Διαμαντόπουλος αναφέρονται σε πτυχές των παρακάτω μεγάλων κι επίκαιρων θεμάτων: στο κρητικό πρόβλημα με αναλύσεις, προτάσεις και κριτική των χειρισμών των κυβερνήσεων, προς επίλυσή του, στην ανάλυση της πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε τότε στη χώρα, με μαχητική θέση εναντίον της φαυλότητας, της διαφθοράς, της συναλλαγής, στην εξιγίανση της δημόσιας ζωής, στη δικαιότερη φορολογική νομοθεσία και τέλος στην επίλυση του σταφιδικού.

Εκτός από ξεχωριστούς γιατρούς ήταν και ιστορικός συγγραφέας, φυσικός, βοτανολόγος, αστρονόμος, γλωσσολόγος, βαθύς γνώστης της αρχαίας ελληνικής αλλά και ευρωπαϊκής φιλοσοφίας. Για την πολύτιμη συμβολή του και γενικά την πολιτική και δημοσιογραφική του δράση, ο Αρ. Σταυρόπουλος, στην *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, του αφιερώνει ειδικό άρθρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954, σ. 514· Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Αιγώτικη Γραμματολογία*, Αίγιο, έκδ. Φιλολογικής Φωνής, 1994, σ. 20· του ίδιου, «εφ. *Βήμα Αιγαίου*», 1993, Εφημερίδες του Αιγίου. Ο Τύπος της Αιγαίου», π. Η *Σχέδια της Αιγαίου*, τχ. 7 (Πάσα 2000), 32, 29-49.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διανόηση

Μηνιαίο δελτίο, Αθήνα, Φεβρ. 1925 - Ιούλ. 1925, αρ. τχ. 1-6. Εκδότης: [Βιβλιοπωλείο «Η λογοτεχνία» Ν. Νικολαΐδη και Σία]. Επιμελητές: Κλ. Κλώνης, Δ. Πιτσάκης, Μηνιαίο, με ενιαία σελιδαρίθμηση (σ. 1-88), δίστιχο, διαστάσεων 23x30 εκ. Τιμή τεύχους: 2,50 δρχ. (αρ. τχ. 1-4), 4 δρχ. (αρ. τχ. 5-6). Τυπογραφείο: «Σφενδόνης».

Περιοδικό δοκιμίων αισθητικής και, γενικότερα, φιλοσοφίας, με σοσιαλιστικές αντιλήψεις για την τέχνη και την κριτική, ξεκινά την έκδοσή του με τρόπο προκλητικό: δημοσιεύει πρωτοσέλιδο τον τίτλο του Κώστα *Βάρναλη «Γράμμα μαιμούς προς μεταφυσικήν μαιμούν (Ι.Χ.) Αθήνας», εναντίον του Γιάννη *Αποστολάκη. Στις σελίδες του δημοσιεύονται σημαντικά δοκίμια, όπως του Φάνη Μιχαλόπουλου «Από την κριτική της τέχνης», του Ναπ. Λαπαδιώτη «Ορισμός και έννοια της τέχνης» και του Τ. Άγρα «Τέχνη και ψυχοπάθεια». Από την υπόλοιπη κριτική, εκτενέας και μεσοτό είναι άρθρο του Τάκη Μπαταλά για τον L. Pirandello, όπου αναλύονται τα χαρακτηριστικά της δραματικής τέχνης – του συγγραφέα και επισημαίνονται οι συνθήκες – μεταξύ των οποίων και η ψυχανάλυση – που οδήγησαν την τέχνη σε νέες αναζητήσεις, όπως ο εξπρεσιονισμός. Ενδιαφέρον επίσης έχουν η «Ανασκόπηση στο έργο του Βεράρεν» από τον Μήτσο Παπανικολάου, καθώς και δύο άρθρα που δείχνουν κάποιο ενδιαφέρον για τις γειτονικές βαλκανικές χώρες: του Β. Ηλιάδη για το τουρκικό θέατρο του Bogdan Filon για τις αρχές της βουλγαρικής τέχνης. Στους συνεργάτες συγκαταλέγονται ακόμη οι Γιώργος Γουναρόπουλος, Ι. Ζερβός, Χ. Θεοδορίδης, Γιάννης *Κορδάτος, Φάνης Μιχαλόπουλος, Κωστής *Μπαστιάς, Π. Νυβάνας και Γ. Σταδόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ, ΕΒΕ (αρ. τχ. 1-3), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Ντουλιά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996, σ. 84-91· Καραγόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 386-387.

Χ.Α. ΚΑΡΑΓΟΛΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Ο Διανοούμενος

Μηνιαία Επιθεώρηση Τέχνης και Επιστήμης, Αθήνα, Οκτ. 1962 - Μάρτ. 1967, αρ. φ. 1-29. Υπεύθυνος εκδότης-ιδιοκτήτης-ιδρυτής-διευθυντής: Σ.Δ. Χατζημιχαλάκης. Μηνιαίο, τρίστιχο, οκτώ / δώδεκα σελίδων, διαστάσεων 35x25 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Τυπογραφείο: «Χ. Ροδάκης & Σία», Γερανίου 7' από το τχ. 4 (Ιαν. 1963), τυπογραφείο του Χ. Δράκου, Ιπποκράτους 16, Σόλωνος.

Αριστερό, λογοτεχνικό έντυπο, με γλώσσα σύνταξης τη δημοτική, ασχολούνταν με μελέτες, κριτική, ποίηση, πεζό λόγο, καλές τέχνες, μουσική, κινηματογράφο, θέατρο, μεταφράσεις, αλλά επίσης περιείχε και άρθρα πολιτικής ανάλυσης της τρέ-

χουσας συγκυρίας. Συντάσσονταν από επιτροπή, την οποία, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, αποτελούσαν οι Φώτης Ευαγγελικός, Κ. Κοβάνης, Δ. Λιβιεράτος, Ν. Μπούτθας, Σαραντίης, Κ. Ταμπάκης, Μάριος Χάκκας, Στέφανος Χατζημιχαλάκης. Αυτοπροσδιορίζεται ως «όργανο του ελεύθερου "χωρίς γκέμα" εργατικού πνεύματος, της μαρξιστικής διανοήσης και της αγωνιστικής προοδευτικής τέχνης». Κατά συνέπεια, αυτά τα χαρακτηριστικά του προσέδιδαν και την πρόθεση να συγχροστοί τόσο με τη **Νέα Εστία* όσο και με την **Επιδείρωση Τέχνης*, για την οποία εκτιμά ότι ακολουθεί το δρόμο του «μικροαστικού κωδωστροπισμού, του συντηρητικού φιλελευθερισμού, της "συνυπαρξιακής" μανούβρας μιας πολύ φτηνής και ανόητης και δειλής intelιγκένταιας».

Το ανολόγραφο κύριο άρθρο το έγραφε συνήδως ο Δ. Λιβιεράτος, ενώ στα περισσότερα άρθρα οι συγγραφείς τους χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμο. Στις στήλες του δημοσιεύονται κείμενα του ποιητή Γάσωνα Δεπουντή, του Κώστα Δελάρου, του ιστορικού Γιάννη *Κορδάτου, του λογοτέχνη Γιώργου

Κοτζιούλα, του Δημήτρη Λιβιεράτου, του Α. *Στίνα, του συγγραφέα Μάριου Χάκκα και του ποιητή Κ. Κοβάνη. Επίσης, υπάρχουν αναδημοσιεύσεις άρθρων των Λ. Τρότσκι, Μ. Ράπτη-Πάμπλο, Ε. Μαντέλ, Δ. *Γληνού, Ν. Καζαντζάκη και Κ. *Βάρναλη.

Μέσα από τις σελίδες του διαμορφώθηκε μια ομάδα νέων διανοουμένων της Αριστεράς, που είχαν διαφωνήσει με τις παραδοσιακές ηγεσίες και οι οποίοι αντιμετώπιζαν ένα πρόβλημα πνευματικής ύπαρξης, αφού κανένας δεν δεχόταν να δημοσιεύσει τα κείμενά τους είτε αυτά ήταν ποιήματα είτε διηγήματα είτε άρθρα πολιτικής ανάλυσης. Από αυτή την άποψη ο *Διανοούμενος* αποτελεί ένα σημαντικό δείγμα πρωτοποριακού πνεύματος, το οποίο εκκροσωπούσε ο εκδότης και διευθυντής του Στέφανος Χατζημιχαλάκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΠΗΓΗ: Πολλές πληροφορίες στηρίζονται στην προσωπική μαρτυρία του υπογράφοντος και στη συλλογή του Δημήτρη Λιβιεράτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα. Τα ρήματα της πρωτοδιεθνιστικής «ορθοδοξίας» και οι νεωτερικές συλλήψεις της σοσιαλιστικής θεωρίας (1956-1974)*. Τόμος Δ'. Αθήνα, Γνώση, 1994, σ. 101, 462-465.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ

Διάπλασις

Πολιτική και Επιστημονική, Εβδομαδιαία. Λάρνακα, 1 Σεπτ. 1901 - 6/19 Σεπτ. 1902, αρ. φ. 1-46. Ιδιοκτητική-εκδοτική διευθυντική-συντακτική: Νικόλαος Δ. Φραγκούδης. Μότο: «Εις οιωνός άριστος αμύνεσθαι περί πάτρης». Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, τετράστηλη, διαστάσεων 53x35 εκ. «Συνδρομιαί: Εγγραφική προληπρωτέα. Εν Κύπρω, Ετησίαι σελ. 10, Εξάμηνος 5½, Τρίμηνος 3. Εν τω Εξωτερικώ, σελ. 13, Εξάμηνος 7, Τρίμηνος 3½. Από πάντα συνδρομητήν ακούονται ιδεαί επί πάντων ζητημάτων. Ο στέλλον 5 συνδρομάς εις την "Διάπλასιν" λαμβάνει 5 σελίνια. Ζητούνται πρόκτορες με προμηθειαν 12%. Εν φύλλον στέλλεται δωρεάν εις πάντα όστις ήδελε το ζητήσεσι. Χειρουργαία επιστρέφονται αν εγκλείωσι γραμματόσημον. Δια τους πληρώνοντας δύο συνδρομάς γίνεται έκπτωσης 5%». Γυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου της φύλλου δίνονται η ερμηνεία της λέξης «Διάπλασις»: «η επί το τελειότερον και ευγενέστερον διαμορφώσις ψυχής, φρονημάτων, αισθημάτων, γνώσεων». Στην ίδια σελίδα δημοσιεύονται επίσης τρία εκτενή άρθρα:

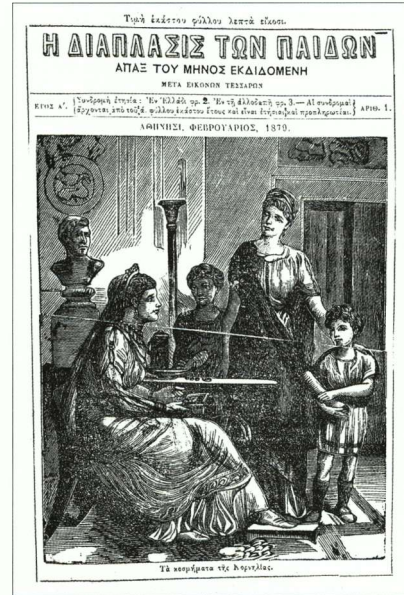

«Αξία και ωφέλεια του Τύπου», «Η Κατάστασις της Κύπρου» (που συνεχίζεται και στα επόμενα φύλλα) και «Βουλευτών εκλογαί - Θια γίνωσιν εντός ολίγου». Αναμείχθηκε στο αρχιεπισκοπικό ζήτημα και υποστήριξε το εθνικό κόμμα και την υποψηφιότητα του μητροπολίτη Κιτίου Κύριλλου Παπαδόπουλου. Δίδει ιδιαίτερη σημασία στο θέμα της ανάπτυξης και χειραφέτησης των γυναικών και δημοσιεύει τα άρθρα: «Η ανάπτυξις παρά ταις γυναξί» (αρ. φ. 18-19) και «Η αρχαία και νεωτέρα Ελληνίς» (αρ. φ. 19). Καθώς ο εκδότης της ήταν ποιητής, στις σελίδες της περιλαμβάνονται και λογοτεχνικές-φιλολογικές στήλες, κοινωνικές μελέτες,

καθώς και αρκετά ποιήματά του. Αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα, γεγονός που αποτυπώνεται στο φ. 45 που είναι δισελίδιο. Πράγματι, το επόμενο φύλλο (αρ. 46) θα είναι και το τελευταίο πριν αναστείλει την έκδοσή της μετά από έναν χρόνο κυκλοφορίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Κυριαζής, *Κυπριακή Βιβλιογραφία*, Λάρνικα 1935, σ. 295· Σοφοκλέους, *Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Γ', Μέρος Α', σ. 60-74.

ΑΝΑΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Διάπλασις των Παιδών

άπαξ του μηνός εκδιδομένη μετά εικόνων τεσσάρων. Αθήνα, 1879-1948: περ. Α' (1879-1893, αρ. τ. 1-24), περ. Β' (1894-1944, αρ. τ. 1-51), περ. Γ' (1945-1946, αρ. τ. 1-2) και περ. Δ' (1947-1948, αρ. τ. 1-2). Ίδρυτής διευθυντής-εκδότης: Νικόλαος Π. Παπαδόπουλος, υδραίος (1858-1941). Αρχισυντάκτης (έως το 1894): Αριστοτέλης Κουρτίσιος. Τον διαδέχθηκε ο Γρηγόριος *Ξενοπούλος, ο οποίος μετά τον θάνατο του ιδρυτή του περιοδικού (στις 26 Ιουν. 1941) ανέλαβε και τη διεύθυνση. Μότο: «Τέρπειν άμα και διδάσκειν». Άλλοι υπότιτλοι: *Εκδιδομένη κατά μήνα μετά εικονογραφιών· Περιοδικόν μετά εικονογραφιών δια παιδας και κορασίας· Παιδικόν περιοδικόν σύγ-*

γραμμα μετά εικονογραφιών από το 1894 φέρει τον υπότιτλο *Εικονογραφημένον περιοδικόν δια παιδια, εφήβους και νεανιδας*. Στην αρχή εκδίδεται κάθε μήνα, από το 1885 κάθε δεκαπέντε μέρες και από το 1894 κάθε εβδομάδα (Σάββατο). Στην περ. Α': δώδεκα έως δεκαέξι σελίδων, δίσηλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Στη περ. Β': οκτώ έως δεκαέξι σελίδων, τρίσηλο. Στις περ. Γ' και Δ': δώδεκα σελίδων, τρίσηλο, με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 28x21 εκ. Η βασική διακίνηση του περιοδικού γινόταν με τις συνδρομές (ετήσιες, εξαμηνιαίες ή τριμηνιαίες) και από το 1904 γίνεται δεκτή η κατά φύλλο πληρωμή. Τιμή φύλλου: 20 λεπτά. Η ετήσια συνδρομή εσωτερικού είναι στην αρχή 2 φράγκα και εξωτερικού 3 φράγκα· το 1897 η ετήσια συνδρομή εσωτερικού

ανέρχεται σε 7 δρχ. και εξωτερικού σε 8 χρ. φράγκα και η τιμή φύλλου ορίζεται στα 15 λεπτά· το 1920 η ετήσια συνδρομή εσωτερικού αυξάνεται σε 16 δρχ. και η τιμή του φύλλου σε 40 λεπτά· το 1930 η συνδρομή είναι 100 δρχ. και η τιμή φύλλου 2,5 δρχ. Στη διάρκεια της μακρόχρονης έκδοσής της τυπωνόταν στα τυπογραφεία: «Τηλέγραφος», Ανδρέου Κορομηλά, αδελφών Περρή, «Κοραή», Ανέστη Κωνσταντινίδου κ.α.

Απευδύνεται σε παιδιά και εφήβους, τη διαβάζουν ακόμα μαθητές των τελευταίων τάξεων του γυμνασίου, φοιτητές πανεπιστημίου και οι ενήλικοι συγγενείς τους. Οι περισσότεροι συνδρομητές ανήκουν σε εύπορες οικογένειες. Γράφεται αρχικά σε αρχαιότερη γλώσσα, αργότερα σε καθαρεύουσα και τέλος, μετά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917, στη δημοτική. Οι προγραμματικοί στόχοι εξηγούνται στους «φιλόσοτους» γονείς στη δεύτερη σελίδα του πρώτου φύλλου. Αυτοί είναι «το μεγαλείον και η ευημερία του έθνους» και επιτυγχίνονται «δια της διαπλάσεως των παιδων». Οι παιδαγωγικοί στόχοι συνδέονται με τους κοινωνικούς και τους εθνικούς στόχους της αποκατάστασης και της προόδου. Το περιοδικό απευδύνεται σε «αμφότερα τα γένη» και παρέχει «ύλην ηδικήν και διδακτικήν, συγκεκριμένην μετά του

τερπνύου». Μεταδίδει γνώσεις, διδάσκει συμπεριφορά και υποδεικνύει ηθικά πρότυπα αναζητώντας τη διατύπωση εκείνη που προκλιεί το παιδικό ενδιαφέρον.

Στην επιδίωξη των σκοπών του το περιοδικό, του οποίου οι εκδότες θεωρούν ότι συμπληρώνει ένα μεγάλο κενό, θα ακολουθήσει τα ευρωπαϊκά παιδικά περιοδικά και ιδιαίτερα τα αγγλικά και τα γαλλικά. Μία από τις βασικές πηγές από όπου άντλησε το υλικό του υπήρξε το γαλλικό δεκαπενθήμερο παιδικό π. *Magasin d'éducation et de récréation* (1864-1915). Η κυκλοφορία του ήταν αρκετά σημαντική και ο αριθμός των συνδρομητών ήδη από την πρώτη χρονιά της έκδοσής του θεωρείται ικανοποιητικός· ενδεικτικά σημειώνεται ότι το 1909 οι συνδρομητές υπολογίζονται σε 3000 και το 1920 σε 6000. Τα τεύχη του φτάνουν σε πολλές πόλεις του ελληνικού κράτους (Αθήνα, Πάτρα, Βόλος κ.α.) και του εξωτερικού (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια κ.α.). Πολλοί γνωστοί μελλοντικοί ποιητές και πεζογράφοι, όπως η Μελομένη Λογοθέτη (Μέλπω Merlier), ο Ναπολέων Λαπαθιώτης, η Κατίνα Παπά, ο Τέλλος Άγρας, ο Μ. Παπανικολάου, ο Κλέων Παράσχος, η Ρίτα Μπούμη, ο Ν. Καββαδίας, ο Ρώμος Φιλύρας, η Μέλπω Αξιώτη, ο Γ. Ρίτσος, ο Οδ. Ελύτης, υπήρξαν συνδρομητές και δημοσίευαν συνεργασίες με το ψευδώνυμό τους.

Δημοσιεύει αναγνώσματα για μικρά παιδιά, μυθιστορήματα σε συνέχειες (από το 1884), διηγήματα, ποιήματα, ευθυμογραφικά σκίτσα, παιδικούς μονολόγους, διαλόγους, κωμωδίες και δράματα, διαγωνισμούς διηγήματος, ποίησης, σύνθεσης και λύσης πνευματικών ασκήσεων και μετάφρασης. Οι κυριότερες νέες στήλες που καθιερώθηκαν από την περ. Β' ήταν «αι Κυριακάικαι της Διαπλάσεως», «αι Αθηναϊκαί Επιστολαί» (που υπέγραφε ο Ξενοπούλος με το ψευδώνυμο «Φαίδων») και η «Σελίς Συνεργασίας Συνδρομητών». Εκτός από τους αρχισυντάκτες, από τα πρώτα κίονας φύλλα του εμφανίζονται πολλοί και αξιόλογοι συνεργάτες. Σημειώνονται ενδεικτικά οι Αλέξανδρος Κατακουζηνός, Δημήτριος Καμπούρογλου, Παναγιώτης Φέρμπος, Νικόλαος Ποριώτης, Τέλλος Άγρας, Σταυρούλα Μαρκέτου, Πέτρος Χάρης, Γεωργία Ταρσούλη, Μιχαήλ Δ. Στασινόπουλος, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος κ.ά. Στις σελίδες του δημοσιευτικού ποιητικού και πεζά έργα Ελλήνων, όπως των Γ. Βιζηνού, Κ. *Παλαμά, Αλ. Πάλλη κ.ά., καθώς και με-

ταφράσεις έργων γνωστών ξένων συγγραφέων, όπως των J. Verne, H. Malot, Ch. Dickens κ.ά. Μεταξύ των γνωστότερων εικονογράφων του συγκαταλέγονται ο ζωγράφος Γ. Ροϊλός, ο χαράκτης Δημ. *Γαλάνης και ο Αντ. *Βώττης.

Αποτελεί ένα πολύτιμο πεδίο καταγραφής των απόψεων, των αντιδράσεων και των αντιφάσεων απέναντι σε σημαντικά κοινωνικά, ηθικά, εθνικά, πολιτικά, αισθητικά και γλωσσικά ζητήματα της εποχής του. Ο διαπαιδαγωγικός ρόλος της *Διαπλάσεως των Παίδων*, η οποία ξεπέρασε σε διάρκεια κυκλοφορίας οποιοδήποτε άλλο σύγχρονο της ελληνικό παιδικό περιοδικό, είναι αναμφισβήτητος και δεν προκαλεί εκπλήξεις. Το σπουδαιότερο ίσως επίτευγμά της παραμένει το γεγονός ότι συντάσσεται με την ιδιαίτερη φροντίδα που προϋποθέτει η ηλικία του αναγνωστικού της κοινού επιβεβαιώνοντας τη σταθερή ανταπόκριση στις προσδοκίες του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

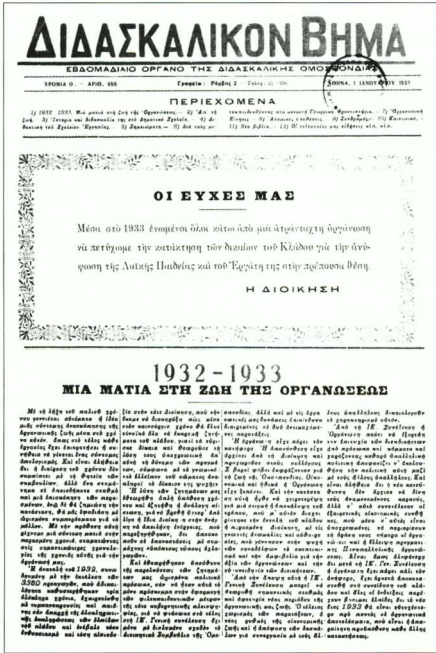
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Κυρπόζηλου, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1830-1914)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1987· Ε.Χ. Κάσδαγλης (επιμ.), *Οι Κυριακές της Διαπλάσεως (1896-1942)*, Αθήνα 1994· Κ.Δ. Μυλιωράντης, *Οι «Αθηναϊκαί Επιστολαί» του Γρηγορίου Ξενοπούλου στη «Διαπλάσιν των Παίδων» 1896-1947*, Αθήνα, εκδ. Αστέρως, 1995· Βίκυ Πάτσιου, «*Η Διάπλασις των Παίδων*» (1879-1922), *Το πρότυπο και η συγκρότησή του*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1995.

ΒΙΚΥ ΠΑΤΣΙΟΥ

Διδασκαλικόν Βήμα

Εβδομαδιαίο όργανο της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος, Αθήνα, 1924-1936, 1943 έως σήμερα: περ. Α' (αρ. τχ. 1-523), περ. Β' (αρ. τχ. 1-25), περ. Γ' (αρ. τχ. 1-1129). Εκδότης: ΔΟΕ (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος). Κατά περιόδους εβδομαδιαίο, δεκαπενθήμερο, μηνιαίο, διμηνιαίο, οκτώ έως τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 34,5x24,5 εκ. αρχικά, 29x21 εκ. σήμερα. Συχνές αλλαγές τυπογραφείων.

Δύο χρόνια μετά την ίδρυση της η ΔΟΕ εξέδωσε το *Διδασκαλικόν Βήμα* ως επίσημο όργανό της, στοχεύοντας αφενός στην προβολή των επαγγελματικών και εκπαιδευτικών της αιτημάτων, αφετέρου στην ενδυνάμωση της εσωτερικής της ζωής και λειτουργίας. Ως διακριτό στοιχείο της πρώτης (και πιο ενδιαφέρουσας) μεσοπολεμικής περιόδου του εντύπου μπορεί να θεωρηθεί η συστηματική καλλιέργεια και προβολή της γλωσσο-εκπαιδευτικής μετάρρυθμησης, με πλήθος κείμενα συνδικαλι-

στών δασκάλων της τάξης και γνωστών παιδαγωγών της εποχής (ενδεικτικά: Δημήτρης *Γιλιός, «Ο δημοτικισμός και η τύχη του Δημοτικού σχολείου», αρ. τχ. 70, 14 Μαρτ. 1926 και Μιχ. Παπαμαύρος, «Ο δάσκαλος στην τάξη του. Πρακτικές οδηγίες», σειρά άρθρων από το τχ. 152, 23 Οκτ. 1927 κ.ε.).

Αντίθετα, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κυριαρχούν πιο συντηρητικές παιδαγωγικές και κοινωνικές αντιλήψεις που είναι συμβατές (εκτός ευκαιριακών εξαιρέσεων) με την κυρίαρχη λογική του μεταφασιακού κράτους. Ειδικότερα, στις κρίσιμες περιόδους του Εμφυλίου και της στρατιωτικής δικτατορίας της 21ης Απριλίου 1967, η ταύτιση του εντύπου με την εθνικοφρόνη ιδεολογία θα είναι πλήρης. Στη διάρκεια της επταετίας ο αναγεννηθείς φοιτικός κοσμος συστηματικά το πρωτοεπίδο εν είδει υποτίτλου, ενώ χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο χαρακτηριστικό απόσπασμα από πρωτοεπίδο της εμφυλιακής περιόδου: «δύο είναι εκείνα προς τα οποία πρέπει να αποβλέπει η Κυβέρνησις. Το εν είναι η εξόντωσις του λησσοσυμμοριτισμού. Το άλλο η επιβίωσις του

λαού» («Ζητούμεν την ηθικήν τάξιν», αρ. τχ. 85, 30 Σεπτ. 1948).

Στη Μεταπολίτευση, το έντυπο, αφού συντονίστηκε με καθυστέρηση ενός έτους με το δημοκρατικό πνεύμα (λόγω προβλημάτων στην ηγεσία της συνδικαλιστικής οργάνωσης), ξαναβρήκε εν μέρει το μεσοπολεμικό του δυναμισμό και κατάφερε να πρωταγωνιστήσει στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1982-1985. Από τα τέλη ήδη της δεκαετίας του 1980, ωστόσο, η απόλεια της μεταπολιτευτικής ορμής θα είναι εμφανής και θα επηρεάσει όχι μόνο το περιεχόμενο αλλά και την περιδοτικότητα και τη μορφή ακόμη του εντύπου: από μαχητική συνδικαλιστική και παιδαγωγική εβδομαδιαία εφημερίδα κατέληξε σε διημερίδα στενά συνδικαλιστικό δελτίο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΟΕ, ΕΛΙΑ, ΣΠΤΦΠΨ / ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991). Βιβλιογραφία (1831-1974)*. Α' Φάση, εποπτεία Αλέξης Δημητρός, εισαγωγή-επιμέλεια Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 156-160· Χ. Σακελλαρίου, *Να «Διδακταλίκον Βήμα»*, *Παιδαγωγική-Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1991· Σοφία Μπαλά, *Τα Ελληνικά παιδαγωγικά περιοδικά (1898-1930)*. Από την εθνική αγωγή στη νέα αγωγή και το σχολείο εργασίας, Αθήνα, Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2000, σ. 270-278.

ΧΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Διδαχή

Μηνιαίον Εκκλησιαστικόν Περιοδικόν Εκδιδόμενον προνοία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομου. Καλαμάτα, 15 Οκτ. 1946 έως σήμερα [2005]. Δευτηνική; αρχμ. Χρυσόστομος Θέμελης, πρωτοσύγκελλος. Πρώτος εκδότης υπήρξε ο μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος (Δασκαλίκης) έως τον θάνατό του (Απρ. 1961). Τα τχ. 171-179 φέρουν την ένδειξη: «Ιδρυτής ο αιδμόνος Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος (†1961)». Δεύτερος εκδότης ήταν ο μητροπολίτης Γόρτυνος και Μεγαλοπούλεως Ευστάδιος (Ευσταδόπουλος), ως τοποτητής της Ι. Μητροπόλεως Μεσσηνίας (αρ. τχ. 180-208, Ιουλ./Αύγ. 1962 - Νοέ. 1965). Το διαδέχεται ο μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος (Θέμελης) από τον Δεκ. 1965 (αρ. τχ. 209), ο οποίος υπήρξε και ο πρώτος διευθυντής του (1946-1949). Ακολούθησαν ως υπεύθυνοι συντάξεις οι Οικονόμος Παν. Σακελλαρόπουλος π. Θ. (Ιαν. 1950 - Μάρτ. 1955), Κ. Ξενογιάννης, θεολόγος και έκτοτε ως σήμερα ο πρωτοπρεσβύτερος Κ. Γιαννακόπουλος, π. Θ. Από το 1955-1961 δεν υπήρξε υπεύθυνος συντάξας. Μότο: «Και γενέτο τότε συντέλεσαν ο Ιησούς

τους λόγους τούτους, εξεπλήσθησαν οι όχλοι επί τη διδασχῇ Αυτοῦ. (Ματθ. 7.28)». Μηνιαίο (ἐνίοτε και διμηνιαίο), αρχικά οκτασελίδο / δωδεκασελίδο, σταθεροποιήθηκε από τον Απρ. ἕως τον Μάιο 1953 σε δεκαεξαεσίλο. Από τον Οκτ. 1954 ἕως τον Δεκ. 1956 ἴταν εικοσι σελίδων καθότι ἐκδίδονταν μαζί και οι τέσσερις σελίδες του *Αρχείου. Αυξομειώνονται οι σελίδες, διότιηλο, διαστάσεων 29x24.50 εκ. Διανέμεται δωρεάν σε συνδρομητές τιμῆς. Τυπογραφείο: τυπώνεται από την αρχή σε διάφορα τυπογραφεία της Κιλιματίας.

Στο κύριο ἄρθρο του πρώτου τεύχους, με τον τίτλο «Η επιστράτευσις της γραφίδος», σημειώνεται ότι ἀπέβλεπε «εις εξυπηρέτησιν των πνευματικῶν αναγκῶν του χριστεπωνύμιου ποιμνίου της καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως δια της ἐκδόσεως ἰδίου αὐτῆς οργάνου», που θα συντελοῦσε να βοηθήσει τους κληρικούς στο ἔργο τους, και να καταγράψει τη δραστηριότητα των μητροπολιτῶν της Μεσσηνίας. Επειδή μάλιστα η ἐκδόσή του συνέπεσε σε χαλεπούς καιρούς, τονίζονταν στο τέλος του ἄρθρου: «Πάσαν πρέπει να καταβάλλωμεν προσπάθειαν να φυγαδευθῇ εκ μέσου ἡμῶν κάθε μίσος και τάσις προς φιλονεικίαν και ἐκδίκησιν, διότι "όπου ζήλος και ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία και παν φαῦλον πράγμα"».

Στα περιεχόμενα του συμπεριλαμβάνονται ἐγκύκλιοι, μηνύματα και δηλώσεις μητροπολιτῶν, μελετήματα για θέματα ἐκκλησιαστικά, θεολογικά, πατερικά, ιστορικά κ.ά., καθώς και τα «Χρονικά και Πεπραγμένα» της Ι. Μητροπόλεως από το 1946 ὡς σήμερα, βιβλιοκρισιές κ.ά. Τα περιεχόμενα και οι συνεργάτες της Διδαχῆς παρουσιάζονται αναλυτικά στα ἐμπειροστατομένα και χρήσιμα ερευτήρια που συνέταξε ο φιλόλογος-θεολόγος Αδαμάντιος Στ. Ανεσιτίδης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΙΜΜ, ΒΙΣ, ΓΕΒΕ, ΛΒΚ.

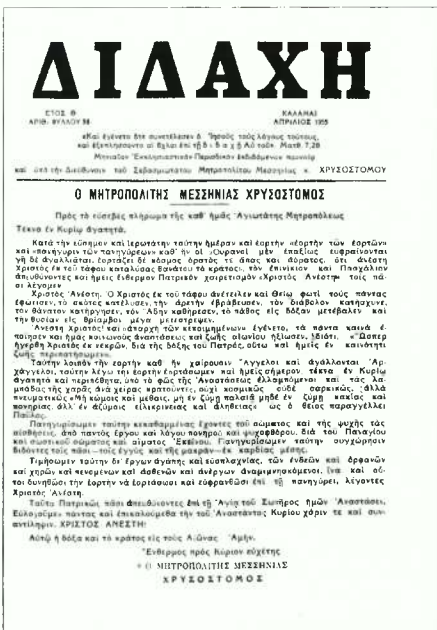
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Στ. Ανεσιτίδης, «Διδαχή». Μηνιαίον Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν της Ἱεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Ερευτήριον τῶμων Α' (1976) - Α' (1976). Αθήνα 1980' του ἰδίου, «Διδαχή». Μηνιαίον Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν Ἱεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας. Ερευτήριον τῶμων ΑΑ' (1977) - Ν' (1996), Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Διεθνῆς Βιβλιοθήκη

Περιοδική ἐκδόση του «Παγκοσμίου Ἐπιστημονικοῦ Συνδέσμου». Πάτρα. Φεβρ. 1896. αρ. τχ. Στ', δώδεκα τυπογραφικά φύλλα, σ. 225-416. Σε ἐλληνική και γαλλική γλώσσα. Σχῆμα 8°. Τυπογραφείο: Ηρακλή Π. Ευμορφόπουλου. Τυπώθηκαν μόνο τριακόσια ἀντίτυπα, με εἰκόνες τυπωμένες στο λιθογραφείο Ιω. Διακίδη.

Η διεθνῆς αὐτή ὀργάνωση, με ἔδρα στο Παρίσι, εἶχε σκοπό την ἀνάπτυξη της πνευματικῆς ἐπικοινωνίας των λαῶν, την ευρύτερη διάδοση ἐπιστημονικῶν μελετῶν και φιλολογικῶν ἔργων των μελῶν της κ.ά. Ο Σύνδεσμος, εκτός από την κεντρική ὀργάνωση του Παρισίου, εἶχε και τετρακόσια τμήματα («Ἐπιτροπείες») σε ἰσάριθμες πόλεις σε ὅλον τον κόσμο' στην Ελλάδα υπήρχαν δύο, στην Κέρκυρα και στην Πάτρα. Το ἐμβλημα του Συνδέσμου παρίστανε σε κύκλο τρεις ἀνθρώπους διαφορετικῶν φυλῶν (λευκο, μαύρο και κίτρινο). Ο τρίτος ἴταν ζωγραφισμένος με μακριά λεπτὰ κοτσίδα. Γύρω από την εἰκόνα υπήρχε η λατινική φράση: «corpore diversi, sed mentis lumine fraters». Κατά ἀπροσδιόριστα χρονικά διαστήματα ἐκδιδόταν το περιοδικό ὄργανο του Συνδέσμου από ἄλλη κάθε φορά Ἐπιτροπεία. Τα πρώτα πέντε τεύχη εἶχαν ἐκδοθεῖ κατά σειρά στο Παρίσι, στη Λυών, στο Κεμπέκ, στις Βρυξέλλες και στο Βουκουρέστι. Το ἕκτο τεύχος ἐκδόθηκε στην Πάτρα. Την ἐκδόση ἀνάλαβε ο ἰατρός και καθηγητής μαθηματικῶν Διονυσίου Μελισσηνός, ἀντιπρόσωπος του Παγκοσμίου Ἐπιστημονικοῦ Συνδέσμου στην Πάτρα.

Περιέχει: έξι συνεργασίες σε ελληνική γλώσσα και πέντε σε γαλλική, με θέματα που αφορούν κυρίως την Αχαΐα, όπως: Ι. Βέρροιος, «Η εν Καλαθρύτοις μονή της Αγίας Λαύρας»· Στεφ. Θωμόπουλος, «Η υπό τον Μαϊζώνα γαλλική στρατιά εν Πάτραις» και «Ολίγα τινά περί των εν Πάτραις αρχαιοτήτων», «Ηρώων φιλελλήνων πεσόντων εν Πάτραις» (σε γαλλική γλώσσα)· Χρ. Κορύλλος, «Αι Πάτραι υπό φυσικήν, ιατρικήν, πνευματικήν, εμπορικήν και βιομηχανικήν έποψιν»· Διον. Μελισσηνός, «Ο Σπυριδών Μελισσηνός και το έργον του» (γαλλικά).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Κ.Ν. Τριανταφύλλου (Πάτρα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Διεθνής Ζωή

Δεκαπενθήμερη σοσιαλιστική επιθεώρηση, Αθήνα, 1958-1964, αρ. τχ. 1-123<;>. Διευθύνεται από επιτροπή σοσιαλιστικών στελεχών, Ιδρυτής: Βύρων Σταματόπουλος, Εκδότης-υπεύθυνος: Άλκης Σταματόπουλος, Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γ. Γκιόκας. Άλλος υπότιτλος: *η ελληνική σοσιαλιστική επιθεώρηση* (από το τχ. 79, 15 Ιαν. 1961). Δεκαπενθήμερο, τριάντα δύο σελίδων έως τον Μάιο 1961 και στη συνέχεια μηνιαίο, με συνεχή αρίθμηση σελίδων, διαστάσεων 23,5x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Ετήσιες συνδρομές εσωτερικού: 100 δρχ., για εργατικά σωματεία και οργανώσεις 240 δρχ., για τράπεζες, οργανισμούς και επιχειρήσεις 300 δρχ. Ετήσιες συνδρομές εξωτερικού: 8 δολ. ΗΠΑ. Διεύθυνση: Αλκιβιάδου 14, Αθήνα.

Εκδίδεται από κύκλο σοσιαλδημοκρατών που το 1959 δημιουργούν τη Σοσιαλιστική Λέσχη. Γύρω από την έκδοση είχαν συγκεντρωθεί γνωστοί σοσιαλιστές και αγροτιστές, όπως οι Μανώλης Κόρακας, Ευάγγελος Κυριακόπουλος, Αχιλλέας Γρηγορογιάννης, Διονύσιος Μπενετάτος, Θεοφύλακτος *Παπακωνσταντίνου, Γιάννης Κυριακάκος, Σπύρος Νικολάου και άλλοι. Στο περιοδικό φιλοξενήθηκαν ακόμη συνεργασίες των Αβραάμ *Μπενεράγια, Κώστα Σκλάβου, π. Γεώργιου Πυρουνάκη, Αριστοτέλη Σίδηρη.

Είναι το μοναδικό σοσιαλιστικό θεωρητικό περιοδικό που κυκλοφορεί έχοντας απέναντί του την εφ. *Σοσιαλιστική Φωνή*, όργανο της Σοσιαλιστικής Ένωσης. Η ύλη του περιλαμβάνει άρθρα θεωρητικού περιεχομένου και μεταφράσεις ευρωπαϊών σοσιαλιστών. Επίσης, δημοσιεύονται επίσημα κείμε-

να της Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Το περιοδικό είχε συνταχθεί με τη φιλοατλαντική τάση της διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας και ήταν σφοδρα πολέμιο του ΚΚΕ και της Σοβιετικής Ένωσης. Στο κύριο άρθρο, υπό τον τίτλο «Όρα για σοσιαλιστική δράση» (αρ. τχ. 31, 1 Νοε. 1958), αναφέρεται: «Το έθνος υποφέρει, εντρέπεται και οργίζεται. Μία αδίστακτη οικονομική ολιγαρχία εκμεταλλεύεται τον εθνικό πλούτο και το λαϊκό μόχθο, με μεθόδους καθαρά αποικιακές. Μία ανίκανη και εξηρημένη, από την κεφαλαιοκρατία και τους ξένους δεξιά, ευρίσκεται σε πλήρη διάσταση με το υψηλό πατριωτικό φρόνημα των Ελλήνων. Και ένας άξιος, αλλά βασανισμένος λαός –στον οποίο ανήκουν ο πόλεμος του 1940-41, η εθνική αντίσταση κατά του φασισμού και η νικηφόρος αντιμετώπιση των τριών αποπειρών της ηγεσίας του ΚΚΕ να υποδουλώσει τη χώρα– οργίζεται, για την αγνωμοσύνη και τις ασυνέπειες των συμμάχων του, για την αναξιοτήτα της ηγεσίας του και την ανηλεή εκμετάλλευση που υφίσταται». Ενδεικτικά αναφέρονται τα άρθρα: Βύρωνας Σταματόπουλος, «Ο ρωσικός μακαρτισμός» (αρ. τχ. 32, 15 Νοε. 1958)· Μανώλης Κόρακας, «Η κρίση του Κοινοβουλευτισμού» (αρ. τχ. 32, 15 Νοε. 1958), «Η χρεοκοπία του μικροαστικού σοσιαλισμού και το μέλλον του σοσιαλισμού στην Ελλάδα» (αρ. τχ. 38, 15 Φεβρ. 1959), «Η κατάσταση του συνδικαλιστικού κινήματος» (αρ. τχ. 95, Φεβρ. 1962)· Ευ. Κυριακόπουλος, «Τι είναι η αποσταλινοποίηση» (αρ. τχ. 30, 15 Οκτ. 1958), «Οι εργαζόμενοι και η Ένωση της Ευρώπης» (αρ. τχ. 15 Φεβρ. 1959)· Αχιλλέας Γρηγορογιάννης, «Η ιστορική κρίση του ελληνισμού» (αρ. τχ. 36, 15 Ιαν. 1959)· Αβραάμ Μπενεράγιας, «Ο συνδικαλισμός στο Ισραήλ» (αρ. τχ. 48, Αύγ. 1959)· Δ. Μπενετάτος, «Το παρελθόν και το μέλλον» (αρ. τχ. 51, 1 Οκτ. 1959)· Κ. Σκλάβος (με το ψευδώνυμο «κκ.»), «Η διαλεκτική της θεωρίας της δικομματικής πολιτικής ζωής» (αρ. τχ. 35, 1 Ιαν. 1959)· π. Γ. Πυρουνάκης, «Χριστιανισμός και πρόοδος» (αρ. τχ. 54, 15 Νοε. 1959)· Αντώνης Δροσόπουλος, «Προβλήματα οικονομικού σχεδιασμού» (αρ. τχ. 52, 15 Οκτ. 1959).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. τχ. 3, 5). Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974*, τ. Δ', Αθήνα, Γνώση, 1994.

ΘΕΩΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Τα Δίκαια των Εθνών

Εβδομαδιαία πολιτική επιθεώρησης. Κωνσταντινούπολη, 8-22 Ιαν. 1912 (αρ. φ. 1/90 - 3/92), 4-18 Νοε. 1912 (αρ. φ. 4/121 - 6/123) και 31 Δεκ. 1912 (αρ. φ. 7/120 [7/130]), τελευταίο στην πολύπλοκη σειρά που άρχισε με την **Πολιτική Επιθεώρηση*, και με παράλειψη του άρθρου «τα» από τον τίτλο της. Υπεύθυνος διευθυντής και ιδιοκτήτης ο βουλευτής Σερρών της οθωμανικής βουλής Δημήτριος Γ. Δίγκας (στο τελευταίο φ. τη θέση του κατέλαβε ο Γ. Χωνάιος). Εβδομαδιαία (Κυριακή, το τελευταίο φ. Δευτέρα), τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x41 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Συνδρομές: 54 γρόσια για την Κωνσταντινούπολη και τις «Επαρχίες» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· για το «Εξωτερικόν» φράγκα 12.5. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Ανατολή» της Κωνσταντινούπολης. Γραφεία: Στοά Συρίας, αριθμός 2. Πέραν, και στη γαλλική: Réta. Cité de Syrie. No 2.

Και η παρούσα, όπως και τα συγγενικά φύλλα **Πολιτική Επιθεώρησης*, **Ισοπολιτεία* και **Ελευθεροτυπία* (η αρίθμηση 1-3 δηλώνει το νεοφανές του εντύπου, η δε δεύτερη, 90-92, ότι ακολουθείται η φυλλαρίθμηση που είχε προηγηθεί —θα τη διαδεχθεί η **Φωνή*, με το μοναδικό 93^ο φύλλο της), άσκησε αυστηρή κριτική στους κυβερνώντες για την πολιτική τους. Τα κύρια άρθρα, σημαντικά για το περιεχόμενό τους (για τη διάλυση της Α' οθωμανικής βουλής, για τις εκλογές, τις σχέσεις τούρκων πολιτικών με το Πατριαρχείο) υπογράφονται από τον Γ. Μπούσιο, η βουλευτική ιδιότητα και ο δυναμισμός του οποίου αποτελούν την αιτία της παύσης όλων των επόμενων εντύπων που έφεραν την υπογραφή του. Μετά την έκρηξη των Βαλκανικών Πολέμων η θεματική της προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες και με ανώνυμα κατά το πλείστον άρθρα εξετάζονται θέματα σχετικά με την έννοια του έθνους και με συγκεκριμένες βαλκανικές ομάδες (Βλάχοι, Αλβανοί και Αλβανικό Ζήτημα), με τα συμφέροντα της Αυστρίας κ.ά.

Για τη γλώσσα, τη δομή του εντύπου και τους συνεργάτες ισχύουν όσα αναφέρονται στο λήμμα *Πολιτική Επιθεώρηση*. Εξακολουθούν υπάρχουσες τακτικές στήλες, ήδη γνωστές από τις αδελφές εφημερίδες (ανταποκρίσεις από τους συνήδεις συνεργάτες, η «Κοινοβουλευτική εβδομάδα», «Ιστορικά έγγραφα», «Πολεμικά εργασία» κ.ά.), καθώς και μεταφρασμένα άρθρα ιστορικού και πολιτικού ενδιαφέροντος του René Pinon. Χαρακτηριστικό είναι το πένδημο φ. 6/123 της αναγγελίας του θανάτου του οικουμενικού πατριάρχη Ιωακείμ Γ',

με σύντομη νεκρολογία του ανδρός, καθώς και με διαφωτιστικό για τις σύντομες αλλά μετέξ δέσεις του Γ. Μπούσιου, που το έχει συντάξει, αλλά και το έκτακτο φύλλο (που αναγγέλθηκε από το φ. 12/129 της *Ελευθεροτυπίας*), με την ανασκόπηση της πολιτικής ιστορίας των κρίσιμων ετών 1908-1911, από την τουρκική μεταπολίτευση και την ανακήρυξη του οθωμανικού συντάγματος ως τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο.

Στο φ. 1/90 γίνεται αναφορά στην παύση της *Ελευθεροτυπίας* λόγω δημοσίευσης «άρθρων ερεδιζόντων την κοινήν γνώμην». Ωστόσο, τις αλληπάλληλες παύσεις της εκπόης αυτής τις προκαλούσε το προεκλογικό κλίμα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που υποδήλωνε και τις γενικότερες διατάσεις των Τούρκων έναντι των εθνοτήτων της αυτοκρατορίας. Για την παύση των *Δικαίων των Εθνών* που «υπέκυμαν προώρως και μοιραίως εις την κοινήν τύχην [...] των συναδέλφων των», γίνεται λόγος στην επακολουθήσασα *Φωνή* (αρ. φ. 1/93). Τέλος, το σύμφυτο της ονοματοθεσίας της (όπως και της *Ισοπολιτείας* και της **Συναδελφώσεως*), με την πολιτική ορολογία της εποχής απο-

δεικνύεται από άρθρο της *Ισοπολιτείας* (αρ. φ. 18/101) με τον εύλογτο τίτλο «Τα δίκαια των λαών». Αναφορά στο λογοκριτικό κλίμα και στις διώξεις των ελληνικών εφημερίδων υπάρχει στο φ. 4/121 (παύση της *Ελευθεροτυπίας* επί δεκαήμερο), όπου και τονίζεται ο «λίαν επίκαιρος» τίτλος της εφ. *Τα Δίκαια των Εθνών*.

Με το έντυπο αυτό (αρ. φ. 7/120, 31 Δεκ. 1912) κλείνει η παρουσία των συγγενών εφημερίδων που πρόβαλαν την πολιτική και την ιδεολογία της ελληνικής πατριωτικής «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως». Το έσχατο φύλλο, έκτακτο και μοναδικό, με την αναδρομική καταγραφή των γεγονότων από τον Γ.Α. Μπούσιο, την ψυχή όλων αυτών των δημοσιογραφικών προσπαθειών, χωρίς καμία άλλη ειδοποίηση για οριστική παύση, μάλλον ανακεφαλαιώνει τις ελληνικές πολιτικές θέσεις, τερματίζει με τον τρόπο αυτό τους διά του Τύπου αγώνες της «Οργανώσεως» και προσιωνίζει την απέλαση του συντάκτη του από την Τουρκία το 1913.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, Ιδιωτική συλλογή Θεοδόση Δ. Πυλαρινού.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Δίκαιον

Εφημερίς πολιτική, φιλολογική, νομική και των ειδήσεων. Αθήνα, 15 Μαΐου 1876 - 31 Μαρτ. 1879, αρ. φ. 1-274. Αρχικά δηλώνεται ότι την ευθύνη της έκδοσης έχει «Ο διευθύνων Σύλλογος του "Δικαίου"», το 1878, όμως, σε μερικά φ. υπογράφουν ως υπεύθυνοι συντάκτες ο Π. Παναγόπουλος και ο Η. Παλαμίδης, δικηγόρος. Δισεβδομαδιαία, δίσηπλη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 31x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για την Αθήνα 10 φρ., για τις επαρχίες 12 φρ., για τα υπουργεία, δημόσια γραφεία και εταιρείες 24 φρ., για την Τουρκία και τις «Ηγεμονίες» 16 φρ. και για την Αγγλία και τη λοιπή Ευρώπη 16 φρ. Τυπογραφείο: «Δικαίου», κατόπιν Ι. Κουβέλου και Α. Τρίμη (από το φ. 82, 2 Μαρτ. 1877) και τέλος «Ημερησίων Νέων» (από το φ. 186, 29 Απρ. 1878).

Σύμφωνα με το πρόγραμμά της εκδόθηκε για να κάνει προτάσεις για την εσωτερική διοίκηση της χώρας, αλλά και για την εξωτερική της πολιτική, επειδή η Ελλάδα με την αήγητη αρχαία της δόξας εί-

ναι «έθνος μέγα δυνάμει» και μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στα Βαλκάνια. Επειδή η περιοχή βρίσκεται σε αναταραχή (σερβοτουρκικός πόλεμος), προτείνεται επιφυλακτική στάση της κυβέρνησης και προπαρσκευή «εκ των ενόντων». Η ισχυρή προστασία θεωρείται αναγκαία, αλλά επισημαίνεται ότι ούτε η Αγγλία, ούτε η Ρωσία διάκεινται ευνοϊκά προς την Ελλάδα. Αρχικά δετική απέναντι στον Αλ. Κουμουνδούρο, το 1878 επέκρινε την κυβέρνησή του και ειδικότερα τον υπουργό Εξωτερικών Θεόδωρο Δηλιγιάννη.

Η ύλη της κατανέμεται στο κύριο άρθρο και τις στήλες «Δικαστικά», «Διάφορα», «Βουλή», «Αποφάσεις» (κατάλογοι αποφάσεων των δικαστηρίων) κ.ά., ενώ συχνά εκδίδει και δικαστικό παράρτημα. Δημοσιεύονται ακόμη πολλές διεθνείς ειδήσεις, εκπαιδευτικά, θεατρικά και οικονομικά νέα και σχόλια, αναδημοσιεύσεις από άλλα έντυπα και πολλές επιστολές αναγνωστών με παράπονα και καταγγελίες για καταχρήσεις πολιτικών, δικαστών και άλλων δημοσίων υπαλλήλων. Το 1879 προβάλλει ιδιαίτερα τις επικείμενες δημοκρατικές εκλογές και στη στήλη «Στερεότυπον» επισημαίνεται ότι ο λαός οφείλει να επιλέξει τους καλύτερους υποψηφίους. Τυχόν συνεργάτες της δεν είναι γνωστοί.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δικαιοσύνη

Εφημερίς των ελληνικών αρχών. Αθήνα, 30 Σεπτ. 1866 - 28 Ιουν. 1875, αρ. φ. 1-449, ιδιοκτήτης και συντάκτης: Ν.Γ. Διανέζης (από 22 Ιουν. έως 30 Αυγ. 1868 υπογράφει ως υπεύθυνος συντάκτης ο Χρήστος Νικολακόπουλος). Μότο: «Δικαιοσύνην μάθετε οι ενοικούντες επί της γης (Ησαΐας)». Στο λογότυπο του τίτλου η φράση «Εν τούτω νικά» και οι λέξεις «Χριστός, Πατρίς, Πίστις, Ελευθερία». Στον υπότιτλο προστίθεται της *Εκκλησίας* (από το φ. 367, 9 Ιουλ. 1873), που γίνεται κατόπιν και της *Εκκλησίας* (αρ. φ. 384, 10 Νοε. 1873). Δισεβδομαδιαία αρχικά και κατόπιν εβδομαδιαία (αρ. φ. 107, 9 Ιαν. 1868), τετρασέλιδη, τρίσηπλη, διαστάσεων 43.5x29.5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για την Αθήνα 16 δρχ. (από το 1869 γίνεται 20 δρχ.), για τις επαρχίες 20

δρχ., για τις «Ηγεμονίες» 36 φρ., για Ανδριανούπολη, Ιταλία, Αυστρία, Αγγλία και Αμερική 40 φρ., για τη Ρωσία 12 αργυρά ρούβλια και για τα λοιπά μέρη 30 φρ. Αρχικά τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Νικολάου Ρουσοπούλου (Κολοκοτρώνη 96), αλλά από τις αρχές του 1868 αλλάζει συνεχώς τυπογραφείο. Γραφεία: αρχικά Κολοκοτρώνη 82, κατόπιν Αθηνάς 62 (από το φ. 206, 20 Δεκ. 1869).

Ο δημοσιογραφικός χαρακτήρας της συνδυάζεται με την προσπάθεια παρέμβασης σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής της χώρας. Κύριος συντάκτης αρχικά ήταν ο Απόστολος *Μακράκης (έως το φ. 93, 30 Σεπτ. 1867) και σ' αυτόν οφείλεται το πρόγραμμά της: «ν' αναπτύσσει και να ερμηνεύει τα εκ των πρεσβευομένων αρχών πηγαίνοντα καθήκοντα και δικαιώματα και να ψήγει ως άδικον και κακόν παν το εναντιούμενον προς αυτά». Ενδεικτικό για τις απόψεις της είναι το «Πολιτικόν Αξίωμα», που δημοσιεύεται σε πολλά φύλλα, το 1866-1867 με την πρόταση να γίνει ένα καθαρώς ελληνικό σύνταγμα και να καταργηθεί το υπάρχον

«ακάθαρτον, δυτικόν και μεμιασμένον» και το 1869 με τη συμβουλή να ψηφιστούν οι ακόλουθοι νόμοι: 1. Περί ευθύνης υπουργών. 2. Περί προσώτων και ισοβιότητος υπαλλήλων. 3. Περί προσώτων και αποκαταστάσεως του κλήρου. 4. Περί κατασκευής στόλου και 5. Περί εδνοφυλακής.

Μεγάλο μέρος της καλύπτουν τα δημοσιεύματα του Μακράκη ως την αποχώρησή του: άρθρα και δημόσιες ομιλίες για το Ανατολικό Ζήτημα, για τη θρησκεία, τη μασωνία κ.ά., μαζί με επιθέσεις σε πρόσωπα: τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, τον Γ. Γλήνη (συντάκτη της εφ. *Μέλλον) κ.ά. Άλλα δέματα που προβάλλονται σε πολλά φύλλα είναι το Κρητικό Ζήτημα και το Λαυρεωτικό. Δημοσιεύονται ακόμη πατριωτικά ποιήματα και λίγοι ισολογισμοί. Αρκετοί συνεργάτες είναι γνωστοί: Αντώνιος Λεκατσάς (δικηγόρος), Γ. Παγών, Δ.Ι. Κομποδέκρας, Χ. Σακελλαριάδης, Αθανάσιος Πετρίδης (ελληνοδιδάσκαλος), Δ. Καρατζάς, Θωμάς *Πασιχίδης, Εαβέριος Λάνδερερ, Ι.Π. Πύρλας και Φ. Λούζης (ανδραπασιστής του ιπικού).

Γνωστοποιώντας την αποχώρησή του Μακράκη ο Διανέζης έκανε λόγο για «προστάτας και επιβούλους συνεργάτας». Όταν μάλιστα το 1868 ο πρώην συνεργάτης του εξέδωσε την εφ. *Λόγος, της επιτέθηκε, ενώ το 1869 εξέδωσε και την εφ. Σφαίρα. Οπωσδήποτε δεν μπορούσε να τον ανταγωνιστεί. Αν και δεν υπάρχει δήλωση διακοπής της εφημερίδας, το 1875 η υγεία του Διανέζη δεν ήταν καλή και είχε πολλά προβλήματα με τους συνδρομητές του. Στα τελευταία γνωστά φύλλα το σχήμα της μικραίνει ελάχιστα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Διογένης

Εκδίδεται κατά Σάββατον. Άνθρωπον ζητώ. Αθήνα, Ιαν. 1874 - Αυγ. 1874, αρ. τχ. 40-68. Σατιρικό περιοδικό του Παναγιώτη *Πηγαδιώτη, αποτελεί πρόσκαιρη μετονομασία του *Εμπαϊκή κατά το διάστημα 26 Ιαν. - 24 Αυγ. 1874, ενώ από το τχ. 78 ονομάστηκε ξανά *Αριστοφάνης. Ανάμεσα στον τίτλο φέρει απεικόνιση του Διογένη με το λυχνάρι. Ελλείπει φύλλον της περιόδου αυτής και με βάση την αρίθμηση των υπαρχόντων, συμπεραίνεται ότι το π. άλλαξε τίτλο και έγινε Εμπαϊκής περί το τέλος του έτους μέχρι τον αρ. 39, ακολουθώντας την αρίθμηση του πρώτου.

Δικαιολογώντας τη μετονομασία του στις 26 Ιανουαρίου 1874 ο Πηγαδιώτης επικαλείται στο κύριο

άρθρο του το παράδειγμα των «αυτοκλήτων δημοσιογράφων», οι οποίοι «πιρρεκκλίνοντες της τροχιάς η εν εκ των προτέρων διεχάραν, κηρύττουσιν ό,τι θέλουσι». Διακήρυσσε επίσης την αδυναμία να αντισταθεί στην ευκολία με την οποία μεταμορφώνονται τα πάντα σ' αυτόν τον τόπο και στη δυσκολία με την οποία μπορεί κανείς να βρει έστω και έναν «άνθρωπον», όπως υπογράμμισε με τον υποτίτλο της. Για τον ίδιο λόγο στον Διονένη (αρ. τχ. 51, 13 Απρ. 1874), ειρωνεύεται και τον πρώην προϊστάμενό του Σοφοκλή *Καρύδη, διότι «δια ποιητικού άρθρου» στο *Φως αποκάλει «σωτήρα και ευεργήτη της Πατρίδος» τον «φιλογενέστατον Συγγρόν όταν ηγήρασεν ούτος το Λαύριον!». Από το τχ. 68 (21 Αυγ. 1874) κυκλοφορεί με τον υπότιτλο «Παράρτημα του "Εμπαίκτου" και από το τχ. 69 (24 Σεπτ. 1874) επανεμφανίζεται με τον τίτλο αυτό. Ο σταθερός υπότιτλος «εκδίδεται κατά Σάββατον» δεν ήταν το ίδιο σταθερός και ημερολογιακός, με αποτέλεσμα να βρίσκονται διαφορετικά τεύχη με τον ίδιο αριθμό και ημερομηνία ή να συνυπολογίζονται στην αρίθμηση τεύχη που δεν είχαν κυκλοφορήσει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σσ. 81, 113-12, Σαπρανίδης, Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας, 3000 χρόνια αμφοσθήτησης, Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001, σ. 118 κ.α.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Ο Διονύσος

Περιοδικόν. Αθήνα, 20 Ιουλ. 1901 - 20 Απρ. 1902, αρ. τχ. 1-10, α. 1-408 και 1-316. Εκδότες: Μ. Χατζόπουλος και Γιάννης Καμπύσης, Διευθυντής: Μ. Χατζόπουλος (αρ. τχ. 6-10). Άλλος υπότιτλος: Το μεγαλύτατον περιοδικόν της Ανατολής (αρ. τχ. 2-7). Μηνιαίο, μονόσηλο, διαστάσεων 22x15,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Τυπογραφείο «Νομικής».

Κριτικό, κυρίως, περιοδικό που, ύστερα από την ήττα του 1897, επιδίωξε να συμβάλει σε μια νέα αναγεννητική πορεία του ελληνισμού. Αυτό εξάλλου εκφράζει ο τίτλος του: υποδηλώνει την πίστη στη ζωή και στην αναγέννησή της, σύμφωνα με τον συμβολισμό που έδωσε ο Νίτσε στη μορφή του Διονύσου: «Δι' αυτού το βαθύτατον ένστικτον ζωής, το της ζωής του μέλλοντος, της αιωνίου ζωής εξεφράσθη διά θρησκευτικού τρόπου—αυτή η οδός της ζωής, η γένεσις, ως η ιερά οδός». Η ίδια ανορθωτική τάση εκφράζεται και με τον μύθο του Προμηθέα: «Ο Προμηθέας είναι ο επαναστατικός τύπος, η αισθηματική εικόνα όσων παλεύουν για την πρόοδο, της διαψασμένης για πυρ και φως ανθρωπότητας». Η προγραμματική του θέση είναι απόλυτη και σαφής: απευθύνεται «προς τους ολίγους», που είναι οι μόνοι ικανοί ν' αντιληφθούν την ανώτερη τέχνη' και εδώ επιστρατεύεται ο Νίτσε που υποστήριξε ότι «το γούστο του ευχαριστείται εις όλα δεν είναι το καλύτερο γούστο» και ζητούσε «προς παντός: μίαν τέχνην διά τους τεχνίτας, μόνο διά τους τεχνίτας».

Στις σελίδες του δημοσιεύονται κείμενα πολλών σημαντικών ονομάτων της λογοτεχνίας, όπως των Γρυπάρη, Θεοτόκη, Καμπύση, Καρκαβίτσα, *Παλαμά, Παπαδιαμάντη, Πορφύρα, Σικελιανού (πρώτη του εμφάνιση), Σολωμού, Χατζόπουλου κ.ά. Προσανατολισμένο προς τον συμβολισμό—όχι όμως τον γαλλικό αλλά τον γερμανικό και τον σκανδιναβικό—μετά τον Νίτσε προβάλλει τον Ibsen, του οποίου το έργο θεωρήθηκε ότι εκφράζει τη σύγκρουση, σε όλα τα επίπεδα, με την αστική κοινωνία. Τα περισόττερα κριτικά άρθρα αφορούν την ξένη λογοτεχνία: φινλανδική, σουηδική, δανική, τους Βρετανούς

ΕΤΟΣ Α'. ΑΘΗΝΑΙ - ΣΑΒΒΑΤΟΝ - 26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1874. ΑΡΙΘ. 40. ΔΙΟΓ' ΕΝΝΗΣ' ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΖΗΤΩ. ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΠΑΡΕΜΟΝΟΝ ΤΗΣ... ΤΗΣ ΔΕ ΠΡΩΤΗΣ ΣΕΛΙΔΗΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΔΕΙΧΝΟΝ ΤΟΝ ΚΑΡΥΔΗΝ...

Thomas Hardy, R.L. Stevenson, John Ruskin κ.ά. Εξάλλου, η προγραμματική του θέση στο θέμα της επικοινωνίας της ελληνικής με την ξένη λογοτεχνία και σκέψη είναι σαφής: «θα γνωρίση εις τους εκλεκτούς αναγνώστας τα γνησιώτερα δημιουργήματα των μεγάλων πνευμάτων της ανθρωπότητας διά των μεταφράσεων» —υπόσχεση την οποία πραγματοποίησε, δημοσιεύοντας ό,τι θεωρούσε πρωτοπορία.

Από τα κριτικά κείμενα τα αναφερόμενα σε έλληνες λογοτέχνες, αξιοσημειώτη είναι η αναδημοσίευση των σωζομένων «Προλεγόμενων» του Πολυλά. Η αιχμή της κριτικής αρδωρογραφίας (ιδίως του Χατζόπουλου) επικεντρώνεται, από τη μία, στον Ψυχάρη και στον ψυχρισμό και, από την άλλη, στον Παλαμά και στην αγροτική ηθογραφία. Επικρίνονται δριμύτατα τα ηθογραφικά διηγήματα του Καρκαθίτσα, του Εφταλιώτη, του Βλαχογιάννη κ.ά. Η επιχειρηματολογία είναι γνωστή: η ηθογραφία αποτελεί πλέον «το ευκολότερον και ταπεινότερον φιλολογικόν είδος», άρνηση ουσιαστικά της τέχνης που μετατρέπει τον καλλιτέχνη σε απλό φωτογράφο της ζωής στην ύπαιθρο, τέχνη κατάλληλη μόνο να ικανοποιήσει τις λαογραφικές επιθυμίες των αστών και των ξένων. Επιπλέον, η κριτική αμφισβητεί και το γλωσσικό όργανο των ηθογράφων, που ήταν πρωτεργάτες του δημοτικισμού. Αντ' αυτού προτιμούν μια γλώσσα «ελεύθερη», που δεν προσβάλλει την καλαισθησία και που αποτελεί γνήσια έκφραση της ψυχής του καλλιτέχνη. Όπως ήταν αναμενόμενο αυτές οι γλωσσικές αντιλήψεις οδήγησαν σε ρήξη με τους πρωτοπόρους του δημοτικισμού (Ψυχάρη, Πάλλη, Εφταλιώτη κ.ά.).

Το ίδιο αυστηρές κρίσεις διατυπώνονται και για την κατάσταση και τις προοπτικές του ελληνικού θεάτρου, που περιγράφονται με τα μελανότερα χρώματα: το θέατρο δεν έχει καμιά σχέση με την τέχνη, κυριαρχούν οι «βιομηχανικοί συγγραφείς» και «το πλήθος των ανοήτων κομψευόμενων» αθηναίων

Τόμος 2^{ος} — Τεύχος 8^ο

Ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΣΧΥΛΟΓΟΙ ΠΡΟΜΗΘΕΪΣ ΔΕΣΜΥΤΗΣ, τραγωδία. — Μετάφρασις Γ. Καλομοίρου. [1901] Σελ. 148.
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΙΛΑΡΑ, ΑΝΕΚΑΘΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΓΑΛΩΣΣΗΣ. Σελ. 202.
 ΑΥΤΗ. (ΣΚΛΗΡΕΙΣ ΕΙΗ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΠΡΟΔΗΨΕΩΝ.) — ἀφ' ἑρμηνείας — ὑπὸ Φρ. Νίκο. Σελ. 207.
 ΟΙ ΝΕΟΙ — ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΔΙΑΓΟΝΙΣΜΑ. Σελ. 210.
 Ο ΕΦΗΡΙΝΟΣ ΤΟΥ ΣΠΗΤΟΥ, ΠΙΘΟΡΙΑΣ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ, ποιήματα ὑπὸ Κωνσταντίνου Γελαίου. Σελ. 219 — 241.
 ΒΑΛΛΑΔΕΣ, ὑπὸ Ἀγγέλου Σισιλιανού. Σελ. 211 — 219.
 ΒΙΚΤΟΡΙΑ, μυθιστορία ὑπὸ Κωνστ. Χάρουση. — (74ος.) — Μετάφρασις Γ. Β. καὶ Μ. Σελ. 213.
 Η ΕΞΙΣΤΑΣ, ἄνθραγμα τῆς ῥωσσοῦ Μάρτυ Γκόρκι. Μετάφρασις Φ. Σελ. 225.
 ΤΟ ΧΡΕΙ, διήγημα ὑπὸ Μπαίτη. Σελ. 227.
 Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ: ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΤΟΥ ΟΥΡΤΟΥ ΦΟΒΟΛΟΓΟΥ. (Συνέχεια) Μετάφρασις ἀπὸ τοῦ ἱταλικῶν ὑπὸ Γ. Λαμπράκη. Σελ. 244.
 ΕΠΙΠΡΟΦΗΤΙΣΤΕΣ: Ἑλληνικὰ Φιλολογία: Ἐξ ἀφορμῆς τῆς μεταφράσεως τῆς Ἀποκριντικῆς ἀπὸ Πέτρον Βλαχάκη. Σελ. 248.
 ΕΙΚΟΝ: ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΤΝ, σχέδιον ἀφ' ἑμοῦ τοῦ κριτικῶν συγγραφέως Ἰωάννη Ὁβρατινίου. Ἐξουαδρὸ Μοῦνα. Σελ. 222.

Εἰς τὰ παλαιότερα τεύχη:
 ΚΑΣΣΙΩΝΗ, διήγημα ὑπὸ Κωνστ. Θεοτόκου.
 Ο ΠΑΝ, μυθιστορία ὑπὸ Κωνστ. Χάρουση.
 Ο ΜΑΡΤΥΡΗΣ, παντομίμα μονόπρακτον, νέον ἔργον τοῦ γερμανοῦ συγγραφέως Ἰωάννη Ὁβρατινίου.

ΕΤΟΣ Δ' Ἀθήναι 20 Μαρτίου / 2 Ἀπριλίου 1902.

ΣΥΝΑΡΧΗ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΡ. ΔΕΚ. ΕΚΤΟΣ ΑΡ. ΔΕΚΑ — ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡ. 4.

Πόσις ἀποδοῦ πρὸς ἑτησίαν ἢ Μ. Χατζόπουλον (Μποσν) ἑτηροπολιτικῶν Ἀθηνῶν.

αστών. Από τα πυρά της κριτικής δεν ξεφεύγουν ούτε τα δύο αξιόλογα θεατρικά σήματα της εποχής, το Βασιλικό Θέατρο και η Νέα Σκηνή του Χρηστομάνου. Το πρώτο κατηγορείται ότι αποτελεί παράρτημα σκήνης του Παρισίου, όπου η κρίση του θεάτρου είναι εντονότερη από οποιαδήποτε χώρα της Ευρώπης και, επιπλέον, έχει διευθυνη τον πιο ακατάλληλο άνθρωπο, τον Άγγελο Βλάχο, τον «γρηλάλο λόγιο».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Λ. Καραόγλου, *Ο Διώνυσος (1901-1902)*, Αθήνα 1992, όπου βιβλιογραφία και ευρετήρια: Π. Μουλλάς, «Ιδεολογικός και κριτικός: μερικές οριοθετήσεις», στον τόμο *Όψεις της λαϊκής και της λόγια νεοελληνικής*

λογοτεχνίας, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 62-66.

X.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Διοτίμα / Diotima

Επιδείξεις Φιλοσοφικής Έρευνας, Έκδοσις της Ελληνικής Εταιρείας Φιλοσοφικών Μελετών / Revue de Recherche Philosophique / Review of Philosophical Research, Αθήνα, 1973-1987 / Παρίσι (Librairie Philosophique J. Vrin), 1988 έως σήμερα [2005], αρ. τ. 1-30. Εκδότες: John P. Anton, καθηγητής Παν/μίου Emory (ΗΠΑ) και Ε.Α. Μουτσόπουλος, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών. Διευθυντής: Ευάγγελος Α. Μουτσόπουλος. Διευθυντής σύνταξης: Λεωνίδας Μπαρτελιώτης, καθηγητής Παν/μίου Αθηνών (1973-1987). Το σχήμα του περιοδικού είναι όγδοο, η τιμή του αρχικά ορίσθηκε σε 200 δρχ. (10 δολ.) για τους τ. 1-3, οι οποίοι εκδόθηκαν στην Αθήνα στο τυπογραφείο των Φ. Κωνσταντινίδη — Κ. Μιχαλά (Πανεπιστημίου 39): οι τ. 4-9 (1977-1981) τιμώταν 400 δρχ. (15 δολ.) και εκδίδονται στο τυπογραφείο του Κ. Μιχαλά (Βλαχάκη 44, Ν. Ψυχικό. Η τιμή αυξάνεται σταδιακά και ο τ. 30 (2001) τιμώται 6000 δρχ. (60 δολ.).

Στον πρώτο τόμο (1973) υπάρχει σύντομο προλογικό σημείωμα των εκδοτών, στο οποίο το περιοδικό αυτό φέρεται ως «φυσικό συμπλήρωμα» της Ελληνικής Εταιρείας Φιλοσοφικών Μελετών, που

συστήθηκε το 1972 με πρωτοβουλία του Ε. Μουτσόπουλου. Στόχος της Διοτίμα είναι η δημοσίευση των πρακτικών «φιλοσοφικών συναντήσεων» και συνεδρίων, που οργανώνονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της και η εξασφάλιση στη σύγχρονη ελληνική φιλοσοφική διανόηση διεθνούς παρουσίας, καθώς και η διερεύνηση φιλοσοφικών προβλημάτων, που άπτονται τόσο της συστηματικής όσο και της ιστορίας της φιλοσοφίας. Περιέχονται επίσης μικρές μελέτες, που εντάσσονται στην κατηγορία «συζητήσεις, βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες», ενώ οι δραστηριότητες περιέχονται στο τμήμα που τιτλοφορείται «Χρονικά» («Annals»).

Από τα πρώτα εκδοτικά της θήματα μέχρι και σήμερα παραμένει ξενόγλωσση, αφού τα κείμενα των ελλήνων και ξένων συνεργατών είναι γραμμένα στη γαλλική ή στην αγγλική και σπανιότερα στη γερμανική, ενώ σε ορισμένους τόμους δίδονται οι περιλήψεις των άρθρων ή ειδήσεις σχετικές με εκδηλώσεις και συνέδρια που οργανώθηκαν στην Ελλάδα, στην ελληνική γλώσσα. Η ύλη σχετίζεται με τις θεματικές των εκάστοτε συνεδρίων που έχει οργανώσει στην Ελλάδα η Ελληνική Εταιρεία Φιλοσοφικών Μελετών, συνήθως κάθε δύο χρόνια, γι' αυτό και τις περισσότερες φορές οι ανακοινώσεις περιέχονται σε τόμους που αντιστοιχούν σε δύο ακαδημαϊκά έτη, και σχετίζονται: με την ελληνική φιλοσοφία (αρ. τ. 1-3, 1973-1975), το νεοπλατωνισμό (αρ. τ. 4, 1976), τη φιλοσοφία της τέχνης (αρ. τ. 5, 6, 9, 10, 14 και 15, 1977, 1978, 1981, 1982, 1986, 1987 και 1990), τη φιλοσοφία του ελληνικού πολιτισμού (αρ. τ. 7, 8, 12, 13 και 20, 1979, 1980, 1984, 1985 και 1992), τον πλατωνισμό και το νεοπλατωνισμό (τ. 20, 1991), έννοιες του χρόνου και του καιρού (αρ. τ. 16, 1988) κ.ά. Ο τ. 11 είναι αφιέρωμα στη μνήμη του Ιωάννη Ν. Θεοδωρακόπουλου, ενώ οι τ. 16-17 περιέχουν μελέτες των μαθητών και συνεργατών του Ε. Μουτσόπουλου, οι οποίες έχουν γραφεί για να τιμήσουν την τριαντάχρονη προσφορά του στην ακαδημαϊκή ζωή της Ελλάδας.

Οι θεματικές διεθνών συνεδρίων που έχουν διοργανωθεί στο χρονικό διάστημα 1994-2001 έχουν περιληφθεί στους τ. 22-30 και έχουν ως ακολούθως: «Η ιδέα της Ελλάδας κατά τη ρομαντική περίοδο» (αρ. τ. 22, 1994), «Διονυσιακή Φιλοσοφία» (αρ. τ. 23, 1995), «Κοσμοχώρος και Φιλοσοφία» (αρ. τ. 24, 1996), «Η Κύπρος και οι απαρχές του στωϊκισμού» (αρ. τ. 25, 1997), «Δίκαιο και αρετή

κατά Kant» (αρ. τ. 26, 1998), «Ο Kant και η ελληνική και νεότερη φιλοσοφία» (αρ. τ. 27, 1999), «Εννολογία» (αρ. τ. 28, 2000), «Ο άνθρωπος και ο κόσμος» (αρ. τ. 29, 2001), «Αρχαία και νεότερη φιλοσοφία» (αρ. τ. 30, 2002).

Οικουμενικότητα και καθολικότητα συγκροτούν τη φημισγνωμία του περιοδικού το οποίο υπερβαίνει χρονικά και τοπικά όρια και διακρίνεται από την ευρύτητα των θεματικών του και την εγκυρότητα των συνεργατών, οι οποίοι είναι γνωστοί φιλόσοφοι της Ελλάδας και του εξωτερικού που εκπροσωπούν διαφορετικές σχολές και γεωγραφικούς τόπους. Μεταξύ των συνεργατών του ανευρίσκονται ξένοι επιστήμονες, όπως οι A. Vivieur-Reymond, J. Trouillard, K. Harrington, J. Pucelle, M. Dufrenne, M. Golaszewska, H. Jones, I. Kucuradi, R. Passeron, L. Santoro, A. Mercier, S. Morawski, J. Whittaker, M. Damjanovic, S. Goyard-Fabre κ.ά., ενώ από ελληνικής πλευράς συνεργάζονται οι Α. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Κ. Μιχαηλίδης, Γ. Μποζώνης, Λ. Μπαρτζελιώτης, Κ. Καβάρνος, Άννα Κακούλλου, Θ. Πελεγρίνης, Ν. Μπούσουλας, Κ. Νιάρχος, Λ. Κουλουμαρίτης, Ν. Χρόνης, Κ. Χριστοδούλου, Μυρτώ Δραγώνα-

ΔΙΟΤΙΜΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ
REVUE DE RECHERCHE PHILOSOPHIQUE
REVIEW OF PHILOSOPHICAL RESEARCH

PROCEEDINGS
OF THE
FIRST INTERNATIONAL WEEK
ON
THE PHILOSOPHY OF GREEK CULTURE
CHIOS 1977
PART I

7

1979

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
PUBLICATION DE LA SOCIÉTÉ HELLÉNIQUE DES ÉTUDES PHILOSOPHIQUES
PUBLICATION OF THE HELLENIC SOCIETY FOR PHILOSOPHICAL STUDIES

Μονάχου, Δ. Κούρας, Δ. Μούκανος, Ι. Ιωαννίδης, Μαρία Κουτλούκα, Χαρά-Νίκη Μπαναού, Αδαμαντία Γλυκοφορύδ-Λεοντίνη, Έλση Γιαμά, Κική Ματζαράκη κ.ά. Τα περιχόμενα των τ. 1-25 (1973-1997) δημοσιεύθηκαν αυτοτελώς σε σχετικό «Ευρετήριο» («Répertoire»), όπου εκτός των ανακοινώσεων των συνεδρίων έχουν περιληφθεί οι συζητήσεις, οι βιβλιοκρισίες και οι νεκρολόγιοι, ενώ αυτό συμπληρώνεται και με λημματικό κατάλογο δεμάτων και κυρίων ονομάτων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΚΕΕΦ/ΑΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Φαρανάκης, «Οικουμενικότητα και καθολικότητα στα περιχόμενα των φιλοσοφικών περιодι-κού "Διατίμα"», Φιλοσοφία, τ. 31 (2001), 234-236.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΓΛΥΚΟΦΟΡΥΔ-ΛΕΟΝΤΙΝΗ

Διπλωματικός Μνήμων Αθηνών

Εφημερίς διεθνών και δημοσκευτικών υποθέσεων, εκδομένη καθ' εκάστην Πέμπτην. Αθήνα, 8 Απρ. 1893 - 30 Δεκ. 1893 (αρ. φ. 1-39) και 6 Ιαν. 1894 - 17 Φεβρ. 1894 (αρ. φ. 1-7). Διευθυντής: Γ.Ξ. Καραπαναγιώτης. Άλλος υπότιτλος (1894): Εφημερίς διεθνών, δημοσκευτικών και οικονομικών υποθέσεων, εκδομένη καθ' εκάστην Πέμπτην. Εβδομαδιαία, οκτασέλιδη / τετρασέλιδη (αρ. φ.

7, 17 Φεβρ. 1894) και τρίσπηλη με συνεχή σελιδαρίθμηση (έως το φ. 39, σύνολο σελίδων 312 συν 4 με πίνακα περιχομένων), διαστάσεων 35x24 εκ. «Συνδρομή πληρωτέα δια το υπόλοιπον του 1893. Εν Ελλάδι δρ. 22,50. Δια τους εξωτερικούς υπαλλήλους δρ. 22,50. Εν τη αλλοδαπή φρ. χρ. 22,50». Ετήσιες συνδρομές το 1894: 15 δρχ. (εσωτερικοί) και 15 φρ. (εξωτερικοί). Εκ του τυπογραφείου «Παλιγγενεσίας», Ι. Αγγελουπόλου. Γραφεία: Σόλωνος 153 και το 1894 Καπτανών 5. Παράλληλα με την ελληνική έκδοση, το 1894 κυκλοφορεί και γαλλική με τίτλο *Mémorial Diplomatique d' Athènes* και υπότιτλο *Revue internationale, religieuse et économique de l'Orient. Paraissant tous les Jendis*. Στο πρώτο φύλλο αναφέρεται «Directeur Dr. G.X. Carapanagiotis. Deuxième année. Athènes, Jeudi 18 Janvier 1894. Numéro 1» - η έκδοση αυτή διακόπτεται στο φ. 11.

Τα άρθρα, μερικά από τα οποία ήταν σε γαλλική γλώσσα, πρέπει να τα έγραφε όλα - η τουλάχιστον το περισσότερο - ο εκδότης Γεώργιος Ξ. Καραπαναγιώτης, από την Αγία Παρασκευή Λέσβου, ο οποίος είχε μεν σπουδάσει στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και είχε γράψει και μεταφράσει αρκετά βιβλία για την επιστήμη του, πλην όμως είχε διατελέσει για πολλά χρόνια σύμβουλος του υπουργείου Εξωτερικών για τις ανατολικές υποθέσεις και εδωρείτο αυθεντία στο ζήτημα αυτό. Έτσι, στην εφημερίδα του μεταφέρει την πείρα του, αναφερόμενος σε θέματα όπως: «Ανεξιδροσκία Βουλγαρική», «Βόρειος Μακεδονία», «Γαλλική πολιτική εν τη Ανατολική Ευρώπη», «Δαρδανέλλια και Ρωσία», «Εθνολογικά εν Τουρκία ζητήματα», «Ελληνική και Τούρκων συμβουλίας», «Θρησκευτικόν ζήτημα εν Τουρκία», «Καθολικισμός και Ορθοδοξία», «Κοινό της Στραμνίντης», «Ορθοδοξία και Τουρκία», «Τούρκοι - Ούγγροι - Έλληνες» κ.ά.

Κυκλοφόρησε και βιβλιοδετημένη με τίτλο *Διπλωματικός Μνήμων, σύγγραμμα της συγχρόνου πολιτικής ιστορίας και ιδίως της ελληνικής, εν σχέσει προς την των άλλων της Χερσονήσου εθνών, πολιτικὴν τε και δημοσκευτικὴν*, «υπό Γ. Ξ. Καραπαναγιώτου, ιατροῦ, 1893-1894 εν Αθήναις».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Μιχαηλίδης, *Συμβολή στην Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λ/α 583, 584, 585, σ. 123-Κ.Γ. Μίσσιος, *Λόγοι και λογοτέχνες της Αγίας Παρασκευής Λέσβου*, Μυτιλήνη 1993, σ. 14^α Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 232.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

επιτυχημένο σαμποτάζ. Στοιχίσε όμως την εκτέλεση του Κ. Πετρίκου (4 Φεβρ. 1943) και των Αδ. Σκούρα και Δ. Λόη, συντακτών της εφημερίδας. Η έκδοσή της όμως συνεχίστηκε. Μέσα από την αρθρογραφία της διαφαίνεται η εικόνα που η ΠΕΑΝ προβάλλει για τον εαυτό της από πολιτική άποψη: πρόκειται για την εικόνα μιας καθαρά αντιστασιακής νεολαϊστικής οργάνωσης, αυτόνομης και δίχως εξαρτήσεις από πολιτικούς φορείς. Αυτή η αυτονομία εξάλλου ήταν η δύναμη και η αδυναμία της. Από κοινωνική άποψη, πρόκειται για μια οργάνωση της πόλης που δεν υπερέβη ποτέ τα όρια της Αθήνας και είχε ιδιαίτερη ανάπτυξη σε ορισμένες μεσοαστικές γειτονιές (Πατήσια, Κνωφή, κ.α.).

Τα δύο πρώτα χρόνια του βίου της το βάρος πέφτει στην αντιστασιακή δραστηριότητα. Με τα κύρια άρθρα της συνηρεί τη διάθεση για αντίσταση και δίνει ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Με τις ανταποκρίσεις της από τα μέτωπα του πολέμου και τις διεθνείς ειδήσεις ενημερώνει το κοινό της για όσα κρύβει ο νόμιμος, ελεγχόμενος Τύπος. Στα φ. 4-30 η τέταρτη σελίδα είναι αφιερωμένη σε ειδήσεις του πολέμου. Άρθρα της εκφωνήθηκαν επανειλημμένα από τους Ραδιοφωνικούς Σταθμούς του Καΐρου και του Λονδίνου. Παράλληλα, σε ιδεολογικού χαρακτήρα άρθρα, εκθέτει τις απόψεις της για τη μεταπελευθερωτική πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου, παίρνει τις αποστάσεις από την παλαιότερη πολιτική ηγεσία και της ασκεί έντονη κριτική. Από το 1943 και μετά, όταν το πολιτικό σκηνικό αλλάζει και η εμφύλια διαμάχη διαπλέκεται άρρηκτα με τον αντιστασιακό αγώνα, η πολιτική τοποθέτηση της ΠΕΑΝ ορίζεται από την αντίθεσή της με την Αριστερά. Η Δόξα αναπαράγει τα ιδεολογήματα της ευρύτερης παράταξης στην οποία ανήκει εναντίον των «προδοτών κομμουνιστών» (ενδεικτικά: αρ. φ. 29, «Ο Ε.Λ.Α.Σ.», «Κρίσιμη και σ' ένα έντυπο, Λαοκρατία και Σοσιαλισμός. Εκδόσεις "Ριζοσπάστη"-Αθήνα 1943» αρ. φ. 47, «Ανοικτό γράμμα προς το Κ.Κ.Ε.»).

Χειρότερος εξωτερικός εχθρός αξιολογούνται οι Βούλγαροι (και όχι οι Γερμανοί ή οι Ιταλοί) και εναντίον αυτών καταφέρονται τα περισσότερα κύρια άρθρα (ενδεικτικά: αρ. φ. 24, «Οι Βούλγαροι θα πληρώσουν ακριβά»· αρ. φ. 26, «Αντιμέτωποι στο βουλγαρικό κτήνος»). Διαφαίνεται εδώ η σύνδεση με τον «ιστορικό» εχθρό της Ελλάδας, με τον οποίο μοιράζεται σύνορα, ενώ οι άλλοι «εχθροί» είναι περιστασιακοί. Το θέμα της Μακε-

δονίας, ενταγμένο στην ιδεολογία της «Μεγάλης Ελλάδας» (σύνθημα της εφημερίδας και ιδεολογικός ορίζοντας των μελών της ΠΕΑΝ), τη στρέφει με πάθος εναντίον του ΚΚΕ και του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), για τις θέσεις που η παράταξη αυτή υιοθετούσε ήδη προπολεμικά στο θέμα της Μακεδονίας. Μετά την Απελευθέρωση, η εφημερίδα κάνει μια ξεκάθαρη πολιτική στροφή προς τη Δεξιά, και πολλά από τα παλαιά μέλη και στελέχη της οργάνωσης δεν θεωρούν πια ότι η εφημερίδα τους αντιπροσωπεύει. Εξάλλου τον Φεβρ. 1945 το φ. 98 είναι και το τελευταίο της εφημερίδας, καθώς η ΠΕΑΝ διαλύεται. Ήταν ένα τέκνο των συνθηκών της Κατοχής.

Αρκετά άρθρα αφορούν τη συμμετοχή της γυναίκας στον αγώνα (αρ. φ. 12, «Η φωνή της Ελληνίδας»· αρ. φ. 12, «Και η γυναίκα πολεμά»· αρ. φ. 14, «Πώς πολεμά η γυναίκα»). Σε ορισμένα τεύχη υπάρχει μόνιμη στήλη για τη γυναίκα. Στα άρθρα της δεν πρέπει να αναζητηθεί μια πιο νεωτερική αντίληψη για τη γυναικεία χειραφέτηση, αλλά μάλλον η αντίληψη που θέλει τη γυναίκα «στο πλευρό του άνδρα», να του παραστέκεται στον αγώνα του. Είναι όμως σημαντικό να σημειωθεί εδώ πως η οργάνωση ήταν μεικτού χαρακτήρα, οι κοπέλες γίνονταν με φυσικότητα αποδεκτές ως μέλη της οργάνωσης και οι μαθήτριες (κυρίως) αλλά και οι φοιτήτριες και οι εργαζόμενες αποτελούσαν μεγάλο μέρος του δυναμικού της. Οι μαθήτριες ειδικά βοηθούσαν σημαντικά στη διακίνηση του παράνομου Τύπου και στο γράψιμο συνθημάτων στους τοίχους. Η δράση αυτή επηρέαζε βέβαια τις σχέσεις των δύο φύλων και αλλοίωνε το ως τότε στερεότυπο της κοπέλας, διευρύνοντας τον ορίζοντά της.

Είναι το μοναδικό νεολαϊστικό έντυπο της Κατοχής που δημοσίευσε ορισμένα σχόλια σχετικά με τον διωγμό των Ελληνοεβραίων, γεγονός που αποσιωπάται γενικά από τον παράνομο Τύπο (αρ. φ. 10, 23, 58). Την εποχή της παρανομίας τα άρθρα είναι βέβαια ανυπόγραφα, όμως ορισμένα φέρουν συνθηματικές υπογραφές (αρ. φ. 8, «Στον Παύλο Μελά», υπογρ.: «E 2109/I 103»· αρ. φ. 8 «Μακεδονία-Θράκη», υπογρ. «E 2000»).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΕΛΙΑ (αρ. φ. 4, 21, 49, 50, 54, 64, 68, 91 και στο «Αρχείο Δ. Φλάμπουρα» τα φ. 18, 19, 26, 49, 51, 54, 64, 68). ΕΣΗΕΑ (αρ. φ. 6, 7, 12, 26, 29, 33, 34, 37-40, 47-49, 51, 55, 58, 59, 61, 66, 68, 70-73, 79, 92). ΣΦΠ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Δόξα*, αρ. φ. 16 αφιερωμένο στην εκτέλεση του Περίκλου· Δ. Γατόπουλος, *Ιστορία της Κατοχής*, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1965· Αν. Πεπονής, *Προσωπική Μαρτυρία*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος 1970· Οντέν Βαρέν, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Π.Μ. Μιχαηλίδης, *Αγαθοπούλεως 7*, Αθήνα, εκδ. Εστία 1991· Α. Μυτιληναίος, *Μαρτύρων Πορεία*, Αθήνα, εκδ. Επικρατότητα 1997· ΠΕΑΝ, *Τι πιστεύουμε. Δόξα. Μεγάλη Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Διογένης 2000 (φωτογραφική ανατύπωση της *Δόξας*, αρ. φ. 1-49, από τον ΣΦΠ).

ΟΝΤΕΣ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

Δούκας, Αλέκος

(Πρεμετή, 1825 - Πελασγία Φθιώτιδος, 1875). Εκδότης. Ήταν ένας απ' τους πειρωότες ομογενείς, οι οποίοι είχαν αποκτήσει το δικαίωμα της ελληνικής ιδιγένειας και είχαν εγκατασταθεί στην ακριτική Λαμία στη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου. Για τις σπουδές του δεν είναι γνωστό τίποτε, έμμεσα συμπεραίνεται ότι είχε κάποια παιδεία, από ένα οικογενειακό περιβάλλον που είχε διακριθεί στην Ήπειρο και είχε συνδεθεί με τον Αλή-πασά. Ο παππούς του Κωνσταντίνος Δούκας, όπως και ο πατέρας του Στέφανος, είχαν καταλάβει εξέχουσες διοικητικές θέσεις στο πασαλίκι του Αλή. Στη Λαμία είχε εκδώσει δύο εφημερίδες. Αρχικά εξέδωσε την *Φωνή των Μεθωρίων* (1860-1861) και αργότερα την **Ανατολική Ελλάδα* (1867-1874). Η δεύτερη τυπωνόταν σε δικό του τυπογραφείο. Το 1875 και ενώ ήταν αμετάβητος δήμαρχος στον δήμο της Κρεμαστής Λαρίσισης (Πελασγία Φθιώτιδος), δολοφονήθηκε από κάποιον Βλασταράκο, άγνωστο για ποια αιτία.

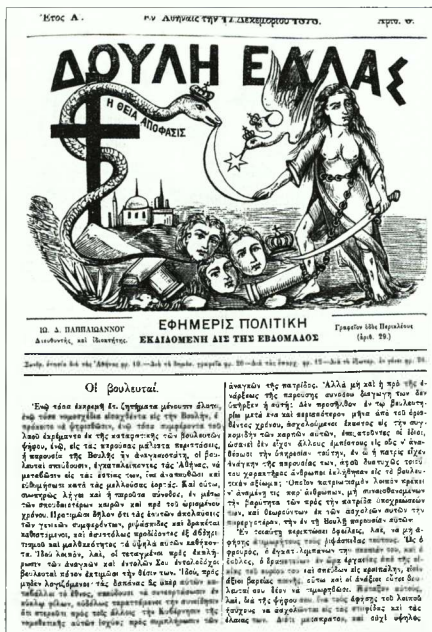
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βαρβάρα Δ. Νάτσιου, «Εγκαταστάσεις ομογενών στην ακριτική Λαμία, 1833-1881», π. *Φθιωτικά Χρονικά*, τχ. 21 (2000), 61-65.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΥ

Δούλη Ελλάς

Εφημερίς Πολιτική, Εκδιδόμενη δις της εβδομάδος, Αθήνα, 17 Δεκ. 1878 (περ. Α') και 25 Ιαν. 1881 - 1 Μαρτ. 1881 (περ. Β'). Διευθυντής-διοικητής: Ι.Δ. Παπαϊωάννου. Συντάκτης: Ι.Ν.Σ. Τετρασέλιδο, δίστιλη, διαστάσεων 31x21 εκ. Η πρώτη σελίδα φέρει άτευχη παράσταση της αλυσοδεμένης και σπαδαφόρου «Δούλης Ελλάδος» να εκτελεί εντολή της «Θείας Αποφάσεως», που έχει μπροστά της κομμένες κεφαλές. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Γραφείο: Περικλέους 29. Τυπογραφείο Ν. Ρουσοπούλου.

Κυκλοφόρησε σε μια κρίσιμη περίοδο του ελληνισμού, εθνικών διεκδικήσεων, εδαφικής αποκα-

τάστασης και ολοκλήρωσης. Απεικονίζεται με τον τίτλο της στα «υπόδουλα» εδάφη και τους «αλυτρώτους» αδελφούς και ασκεί έλεγχο στην πολιτική ζωή και τους πολιτικούς. Στο μοναδικό φύλλο της περ. Α', στο πρωτοσέλιδο άρθρο «Οι Βουλευταί», κατηγορούνται οι εκπρόσωποι του σώματος, γιατί κατά τον ρωσοτουρκικό πόλεμο και, ενώ παρελκύνονται οι συζητήσεις για συμμετοχή ή όχι της χώρας σ' αυτόν, οι βουλευτές προσήδαν στο βουλευτήριο μετά από ένα μήνα «από του ορισθέντος χρόνου, ασχολούμενοι εκάστος εις την συγκομίδην των καρπών αυτών, επιστατούντες οι ίδιοι, ωσανεί δεν είχαν άλλους εμππίστους εις ους ν' αναδέσσει την υπηρεσίαν ταύτην», τη στιγμή που η πατρίδα είχε ανάγκη στην παρουσία τους. Η αρθρογραφία της περιλαμβάνει και άλλα θέματα: θρημεία επίθεση κατά της θρησκευτικής εφ. Λόγος «Θρησκευτικών Σκάνδαλων», μετάφραση άρθρου σχετικού με το ελληνοτουρκικό ζήτημα από την *Εθνικήν Εφημερίδα* του Βερολίνου κ.ά. (αρ. φ. 6, 17 Δεκ. 1878).

Στη δεύτερη φάση της κυκλοφορίας της εξηλεί ότι διέκοψε την περ. Α', «μέχρις ου τα πράγματα

κανονίσωσι την πορείαν της, σχετικώς προς το συμφέρον του πανελληνίου, καθότι η αποστολή της είναι να διεκτραγωδή τα δεινοπαθήματα του υπό τον ζυγόν Ελληνισμού και να υπενθυμίξη αυτών το υπέρ της πατρίδος αναλαμβανόμενον εκ γενετής χρέος του και δια τούτο απέμαξε τα δάκρυά της και [...] η Δούλη προς την ελευθέραν αδελφήν, εσίγησε επί δύο έτη περίπου, αλλά καμμίαν μεταβολήν παρηγορίας δεν έλαβε επί των χρυσών αυτής ονείρων» (αρ. φ. 1, 25 Ιαν. 1881). Στο επόμενο φύλλο της, με το πρωτοσέλιδο άρθρο «Προς το Πανελλήνιον», αρνείται οποιαδήποτε εξάρτηση κομματική ή φατριαστική, μένει προσηλωμένη στα «ιερά δικαιώματα» της πατρίδας, γιατί μόνο σ' αυτά ανήκει (αρ. φ. 2, 30 Ιαν. 1881). Τηρώντας στάση αναμονής προτίθεται να διεκδικήσει μόνη της τα δικαιώματα αυτά, σε περίπτωση που δεν εκπληρωθούν οι αποφάσεις του Συνεδρίου του Βερολίνου (αρ. φ. 1).

Ωστόσο, επειδή οι εξελίξεις θα διαψεύσουν τις προσδοκίες, η δημοσιογραφική δραστηριότητα της εφημερίδας θα εκδηλωθεί σε δυο επίπεδα: στο διεθνές, με ανοιχτές επιστολές σε ευρωπαϊούς διπλωμάτες και, στο εσωτερικό, με προτροπές για κινητοποίηση και συνέγερση των Ελλήνων. Έτσι στο φ. 1 δημοσιεύει «διαμαρτύρησιν προς τον επί των εξωτερικών υποργόν της φιλελευθέρας Γαλλίας Εξοχότατον κ. Βαρδολουμ Σαιντ-Ιλλέρ», επειδή οι αυτοκαλούμενοι προστάτες θα ικανοποιήσουν την Ελλάδα με εδαφικά τοιχία. Επιπλέον, ζητεί από τον υψηλό παραλήπτη της επιστολής της να ανακλύσει «τας προς τον ελληνισμόν συκοφαντίας και ύβρεις επί αχαριστία προς την φιλελευθέραν προστάτιδα Γαλλίαν» (αρ. φ. 1).

Η προς το εσωτερικό ενημέρωση αποδέκτες έχει όλον τον ελληνισμό («προς τους υπό την πέδην της τυραννίας στενάζοντας αδελφούς», αρ. φ. 2), τον κλήρο («Το προς την πατρίδα καθήκον του Ιερού Κλήρου», αρ. φ. 4), τους εκπροσώπους τους οποίους προσαγορεύει «κωδωνοφόρους κριούς του πνευματικού ποιμνίου». Ιδιαίτερη αναφορά κάνει για τους επιχειρηματίες της Διασποράς. Στο άρθρο της με τίτλο «Καιρός έργων και όχι αποφάσεων» (αρ. φ. 5) ασκεί έντονη κριτική στην «μεγάλην ακηδίαν ην έχουσι οι ζάμπλουτοι της Ελλάδος εις τας δεινάς και κρίσιμους ταύτας περιστάσεις», για να κορυφώσει τον έλεγχό της με το ερώτημα: «έως πότε θα θησαυρίζητε εκ του ιδρώτος των ταλαιπωρών αδελφών σας;».

Στην εθνεγερτική εκστρατεία της επιστρατεύονται και υπαίθριοι ομιλητές, όπως ο Νικ. Στεφανίδης, δικηγόρος από τη Μαγνησία, ο οποίος στον λόγο του στην πλατεία Συντάγματος, «Περί φιλοπατρίας και της ταχείας προπαρασκευής του έθνους και περί των δολοποκίων της Χριστιανικής Ευρώπης εν των Ελληνοτουρκικώ ζητήματι» (αρ. φ. 2), καταγγέλλει (δημοσιεύεται στο φ. 3) την ευρωπαϊκή διπλωματία, η οποία «οινοει πολυκέφαλος ύδρα καταπολεμεί την απόφασιν της ελευθέρως Ελλάδος». Οι διακηρυγμένοι στόχοι της και η συνέπειά της για την προώθηση των εθνικών δικαίων περιόρισαν τον διαδεσμο χώρο της για δημοσίευση πλούσιας και ποικίλης ύλης. Η στράτευση της αφήνει χώρο για «Τηλεγραφήματα» και «Διάφορα». Και πάλι όμως τον αξιοποιεί εμμέσως για τον σκοπό της με την επιφυλλίδα «Οι Διάλογοι του Φωκίωνος ότι οικειοτάτου το ηθικόν προς το πολιτικόν» που δημοσιεύεται σε συνέχειες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δελτίον της Εστίας, τχ. 91 (24 Ιαν. 1878) και τχ. 215 (8 Φεβρ. 1881)· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 267· Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 104.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Δρακόπουλος, Κώστας

(Δράμα, 1903 - Αθήνα, 1975). Συγγραφέας, δημοσιογράφος. Πρωτότοκος γιος του Θασίτη Νικήτα Δρακόπουλου, αξιωματικού της οθωμανικής χωροφυλακής και μετέπειτα οπλαρχηγού του Μακεδονικού Αγώνα. Μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο Δράμας, το 1923, γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σύντομα εγκατέλειψε τις σπουδές του και επέστρεψε στη γενέτειρά του, όπου εργάστηκε ως δημοσιογράφος στον τοπικό Τύπο. Όταν οι Βούλγαροι κατέλαβαν τη Δράμα, το 1941, έφυγε στη Θεσσαλονίκη. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εργάστηκε ως γραμματέας της κοινότητας Μακρυγιάλου Πιερίας. Μετά την Απελευθέρωση αρχικά έζησε στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια, το 1954, εγκαταστάθηκε στον Πειραιά και αργότερα, το 1961, στην Αθήνα, όπου έκανε διάφορες δουλειές για να ζήσει.

Υπήρξε διευθυντής του π. Φίλιπποι (1922), χρονογράφος και μετέπειτα αρχισυντάκτης της εφ. *Ο Αγών* (1924-1927), διευθυντής του π. *Νέοι Ρυθμοί (1926-1929) και επιμελητής ύλης του π. *Νειάτα* (1932-1933). Το 1925 οργάνωσε τη Μορφωτική Συντροφιά Νέων Δράμας «Προμηθεύς». Αργότερα δημοίργησε την ομώνυμη δανειστική διβλιοθήκη και για την οικονομική ενίσχυση της οργάνωσε θεατρικές παραστάσεις, συμμετέχοντας μάλιστα και ο ίδιος ως ηθοποιός. Επίσης, εξέδωσε την ποιητική συλλογή *Αναδημιουργία* (Αθήνα 1959). Μερικά ποιήματα, διηγήματα και κριτικά σημειώματά του δημοσιεύτηκαν στα π. *Νειάτα*, *Νέοι Ρυθμοί*, *Φίλιπποι* (Δράμα), *Νέοι (Καβάλα), **Σερραϊκά Γράμματα* (Σέρρες), *Καλλιτέχνης. Μακεδονικές Ημέρες. Μακεδονικών Ημερολόγιον*, *Μακεδονόπουλο (Θεσσαλονίκη), *Εβδομάς*, *Ξεκίνημα (Αθήνα) και **Νεοελληνικά Γράμματα* (Ηράκλειο). Η οικονομική κατάσταση του δεν του επέτρεψε να εκδώσει άλλα λογοτεχνικά έργα του. Ανέκδοτες ακόμη ποιητικές συλλογές και πεζά κείμενά του σώζονται σήμερα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Δράμας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, «Η λογοτεχνία στη Δράμα (1819-1935)», *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός*, Δράμα 1992, σσ. 413, 415· του ίδιου, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950. Καταγραφή - διβλιογραφία - προσωπογραφία. Κοζάνη 1998*, σ. 52-54· Νάσος Βαγενάς, «Εισαγωγή», *Νέοι Ρυθμοί. Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό, 1926-1929 Δράμα*, Δράμα 1998, σ. 1X-XXVII.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Δράκος, Αθανάσιος

(Ναύπακτος, 1905-1964). Τυπογράφος και διβλιοπώλης, εκδότης. Γεννήθηκε από σουλιώτικη οικογένεια, που μετά την Έξοδο του Μεσολογίου εγκαταστάθηκε στη Ναύπακτο, όπου ο πατέρας του Μιλτιάδης διατηρούσε ένα μικρό παντοπωλείο. Τελείωσε το σχολαρχείο Ναυπάκτου και μετά φοίτησε στη Σχολή Αεροπορίας στη Θεσσαλονίκη, την οποία όμως εγκατέλειψε και κατέφυγε στην Αθήνα όπου εργάστηκε στα τυπογραφεία του **Ελευθέρου Βήματος* και άλλων εφημερίδων, ερχόμενος σε επαφή με την τέχνη της τυπογραφίας και τον χώρο των γραμμάτων. Το 1928 εγκαταστάθηκε στη Ναύπακτο και άνοιξε τυπογραφείο-διβλιοπωλείο και το 1929 εξέδωσε τη **Φωνή (Η Φωνή, Η Φωνή της Ναυπακτίας)* μέσα από την οποία διαφιμήιζε και το κα-

τάστημα του, το οποίο μετετράπη σύντομα σε στέκι των πνευματικών ανθρώπων της πόλης: «Βιβλιοπωλείον & Τυπογραφείον Αθαν. Μ. Δράκου εν Ναυπάκτω πλουτισθέν δια καινουργών ταχυπιστηρίων και ποικιλίας καλλιτεχνικών στοιχείων, αναλαμβάνει την εκτύπωση πάσης φύσεως τυπογραφικών εργασιών [...] τιμαί λογικαί - Πρακτορείον Εφημερίδων».

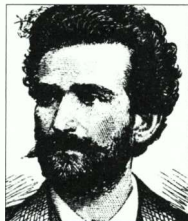
Βρισκόταν σε επαφή με τον αθηναϊκό Τύπο, όχι μόνο μέσω του πρακτορείου του αλλά και ως ανταποκριτής. Το 1944 επανεκδίδει, μετά από τέσσερα χρόνια, τη *Φωνή* την οποία δέτει στην υπηρεσία του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και το 1952 τάσσεται στο πλευρό του Γεώργιου Νόβα. Σ' αυτό το διάστημα είναι σε αντιπαράθεση με τον επίσης σημαντικό δημοσιογράφο, τον Κων. Ράϊκο, εκδότη της εφ. *Ναυπακτιακή*, με τον οποίο ωστόσο αγωνίζονται για την πρόοδο και την ανάπτυξη της Ναυπάκτου. Την ίδια περίοδο δημοσιογραφεί σε πατρινές και αθηναϊκές εφημερίδες, ενώ επιχειρεί μια τελευταία προσπάθεια επανέκδοσης της *Φωνής* το 1963, μόλις ένα χρόνο πριν τον πρόωγο θάνατό του, που ήρθε το 1964 σε ηλικία 60 ετών.

Με πλούσια κοινωνική δράση, μετείχε ενεργά στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της πόλης, οργανώνοντας τους επαγγελματιοποιητές και προωθώντας αιτήματα του κλάδου του. Ως πρόεδρος της ομοσπονδίας επαγγελματιών και βιοτεχνών Ναυπάκτου παραχώρησε συνέντευξη στη *Ναυπακτιακή* το 1950 (αρ. φ. 1, 16 Ιουλ. 1950), από την οποία χαρακτηρίζεται ως «άνθρωπος ο οποίος κατέχει τα ζητήματα αλλά και τα αντιλαμβάνεται λαμπρά και χωρίς προκατάληψη και ο οποίος όχι μόνον σήμερα αλλά επί σειράν ετών αγωνίζεται εις την πρώτην γραμμήν δι' αυτά. Είναι ούτος ο Αθανάσιος Δράκος, ο οποίος προΐσταται της μεγαλύτερας τάξεως της πόλεως, των επαγγελματιοποιητών, αλλά και ως δημοσιογράφος εκδίδων προπολεμικώς εις Ναύπακτον την τότε εφημερίδα *Φωνή της Ναυπακτίας* και μέχρι σήμερον δημοσιογραφών εις όλας τας εφημερίδας των Πατρών και Αθηνών».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· *Ναυπακτιακά*, τ. Θ', Πρακτικά Β' συνάντησης: *Ναυπακτιακός τύπος, Περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών*, Αθήνα 1999.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Δρακούλης, Πλάτων Επαμ.

(18άκη. 1858 - Μεγάλη Βρετανία<;>, 1932). Δημοσιολόγος, πολιτικός, δημοσιογράφος. Τελείωσε το γυμνάσιο Πατρών (1869-1873) και τη Νομική Σχολή Αθηνών. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος, στις αρχές της δεκαετίας του 1880.

στις εφημερίδες της Αθήνας **Πατρίς*, **Ακρόπολις* και **Αιών*. Το 1885 εξέδωσε το π. **Αρδην*, το πρώτο ελληνικό σοσιαλιστικό περιοδικό, του οποίου η έκδοση συνεχίστηκε άτακτα έως το 1887. Συνέγραψε το *Εγχειρίδιον του Εργάτου*, ήτοι αι βάσεις του σοσιαλισμού το 1891, το οποίο εκδόθηκε δύο χρόνια αργότερα και απετέλεσε σταθμό στη δημιουργία του σοσιαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα. Την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, ο Δρακούλης μοιράσθηκε τον ρόλο του θεωρητικού και του ηγέτη των σοσιαλιστικών κινήσεων στην Ελλάδα με τον ακτιβιστή Σταύρο Καλλέργη, συχνά συνεργαζόμενος μαζί του και άλλοτε κατευθύνοντας τις κινήσεις των αντιπάλων του. Το 1894 συνδιοργάνωσαν τον πρώτο ουσιαστικά εορτασμό της Πρωτομαγιάς στην Αθήνα. Το 1895 πήρε μέρος στις εκλογές θέτοντας υποψηφιότητα στην Πάτρα, αλλά απέτυχε να εκλεγεί (δευτέρος επιλαχών).

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1890 επισκέφθηκε την Αγγλία και μετοίκισε εκεί το 1897. Τον ίδιο χρόνο το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης του προσέφερε τη θέση του καθηγητού της «Νεοελληνικής Φιλολογίας», την οποία απεδέχθη. Το 1899 (14-21 Ιουλίου) εκπροσώπησε τους σοσιαλιστές της Ελλάδας στο Διεθνές Εργατικό Σοσιαλιστικό Συνέδριο που έγινε στο Παρίσι. Το 1901, ξεκίνησε στην Οξφόρδη την έκδοση του π. *Έρευνα* το οποίο μετέφερε το 1908 στην Αθήνα, όταν επέστρεψε στην ελληνική πρωτεύουσα για να ασχοληθεί με την πολιτική. Τα θέματα του περιοδικού ήταν εργατικά αλλά και θεοσοφίας και δρησκοιολογίας. Η έκδοσή του συνεχίστηκε έως το 1914.

Το 1909 ίδρυσε το Σύνδεσμο των Εργατικών Τάξεων (ΣτΕΤ), ο οποίος ήταν ένα κράμα εργατικού σωματείου και πολιτικού κόμματος κατά τα πρότυπα του αγγλικού Εργατικού Κόμματος. Τον Αύγουστο 1910 εκλέχτηκε βουλευτής. Υποστήριξε την πρόταση του Ελ. Βενιζέλου να διαλυθεί η Βουλή, αλλά στις νέες εκλογές απέτυχε να εκλεγεί.

Το 1911 ίδρυσε το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΕΣΚ) το οποίο είχε επίσης μεταρρυθμιστικές θέσεις. Τον ίδιο χρόνο αποφάσισε την έκδοση μιας εβδομαδιαίας εφημερίδας, στην οποία έδωσε τον ίδιο τίτλο με το περιοδικό του, *Έρευνα*. Περιοδικό και εφημερίδα εκδίδονταν με τον ίδιο τίτλο για δύο ή τρία χρόνια. Η εφ. *Έρευνα* (16 Ιαν. 1911 - 9 Δεκ. 1912, 1919-1920), με υπότιτλο *Εβδομαδιαία εφημερίς σοσιαλιστική, πρόμαχος της εργατικής ιδέας*, ήταν τετρασέλιδη, η τιμή της ήταν 10 λεπτά και η κυκλοφορία της 5000-6000 φύλλα (σύμφωνα με έκθεση του Δρακούλη) και με μικρότερη κυκλοφορία μετά την επανέκδοσή της. Αρχισυντάκτης τους πρώτους μήνες ήταν ο Νικόλαος *Γιαννιός, ο οποίος αποχώρησε σύντομα ιδρύοντας το ανταγωνιστικό Σοσιαλιστικό Κέντρο Αθηνών. Το 1920 ίδρυσε την εφ. *Αγγελιοφόρος* (1920-1922) που είχε υπότιτλο «υπέρ του γυναικείου και εν γένει προλεταριάτου» και ήταν όργανο του Συλλόγου των Συνταξιούχων Χηρών και Ορφανών Θυγατέρων των Αποστράτων Αξιωματικών.

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο Δρακούλης τάχθηκε υπέρ της συμμετοχής της Ελλάδας στο πλευρό των δημοκρατικών δυνάμεων και αναγκάστηκε να ακολουθήσει τον Ελ. Βενιζέλο στη Θεσσαλονίκη. Το 1915 εξέδωσε ένα αντίτυπο ενός δισέλιδου φυλλαδίου με τίτλο *Δελτίον* (όργανο του ΕΣΚ-ΣτΕΤ, 9 Οκτ. 1915). Με τον ίδιο τίτλο κυκλοφόρησε και δεύτερο τεύχος το 1919. Το 1924 ίδρυσε μαζί με άλλους την Ελληνική Εταιρεία Αγροπόλεων, της οποίας διετέλεσε πρόεδρος με αντιπρόεδρο τον Φίλιππο Σ. Δραγουμή.

Ο Δρακούλης υπήρξε ο πρώτος θεωρητικός του σοσιαλισμού στην Ελλάδα. Οι προτάσεις του, συχνά επηρεασμένες από τον χριστιανισμό και τη θεοσοφία, ήταν πρωτοπόρες για την εποχή του: το 1910 ζητούσε, ανάμεσα σε άλλα, να ορισθεί ανώτατο όριο εργασιμων ωρών, κατώτατο μεροκάματο και συντάξεις και να δημιουργηθεί γραφείο ευρέσεως εργασίας. Υπήρξε από τους πρώτους που αγωνίστηκαν στην Ελλάδα για τα δικαιώματα των γυναικών καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος.

Έγραψε πολλά έργα πολιτικής, εσωτερισμού, οικολογίας. Από τα έργα του, εκτός από το *Εγχειρίδιον του Εργάτου* (1893), γνωστότερα είναι: *Η Δύναμις των Ιδεών* (Αθήνα 1894), *Φως εκ των Ένδον*, *Ήτοι στοιχεία εσωτερικής φιλοσοφίας* (Αθήνα 1894), *Neohellenic language and literature*.

Three lectures delivered at the University of Oxford in June 1897 (Οξφόρδη 1897), Βιονομία, (πραγματοποίησε τρεις εκδόσεις 1907, 1916 και 1931, όλες στην Αθήνα), Το Αντιπλουτοκρατικό Πνεύμα (χ.χ., αγόρευση του στη Βουλή του 1910), Οι Νέαι Αντιλήψεις (Αθήνα 1924), Αγροτική Συμπολιτεία (Αθήνα 1927). Επίσης μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα το κλασικό έργο του ρώσου αναρχικού Πέτρου Κραπότκιν, *Εκκλησις εις τους Νέους* (1886).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ. Ιδιωτική συλλογή Θεόδωρου Μπενάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Νούτσος, *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Α΄*. Αθήνα, Γνώση, 1990· του ίδιου, *Η Σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974. Τόμος Β΄. Α΄ μέρος*. Αθήνα, Γνώση, 1991· Θ. Μπενάκης, «Εισαγωγή στη σκέψη του Δρακούλη», στο Πλάτων Δρακούλης, *Το Έγχειριδιον του Εργάτου*, ήτοι *Οι Βάσεις του Σοσιαλισμού*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2000· του ίδιου, «Τα πρώτα κόμματα του ελληνικού σοσιαλισμού: Το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κόμμα και ο Πλάτων Δρακούλης», π. *Τετράδια*, αρ. 45 (καλοκαίρι-χειμώνας 2000), 47-58.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Δράμα

Εφημερίς Φιλελευθέρων Αρχών, Δράμα, 1916. Διευθυντής: Ν. Ζερβός, Αρχισυντάκτης: Γ. *Συρούκης. Στο φ. 2 πληροφορεί τους αναγνώστες της ότι «επί του παρόντος» θα κυκλοφορεί δύο φορές την εβδομάδα, Πέμπτη και Κυριακή, Τετρασέλιδη, τετράστιχη, διαστάσεων 42x29 εκ. Δεν αναφέρεται η τιμή φύλλου. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο των Μ. Πετροπούλου-Καπρίνη στην Καβάλα.

Από τις πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Δράμας, δήλωσε με θάρρος στον υπότιτλό της την ιδεολογική τοποθέτησή της («φιλελευθέρων αρχών») και υποστήριξε στα κύρια άρθρα της την πολιτική του Ελ. Βενιζέλου. Η πρώτη σελίδα φέρει τα κύρια άρθρα και αυτοτελή χρονογραφήματα. Στη δεύτερη σελίδα υπάρχουν «Η επιφυλλίς της Δράμας» σε συνέχειες («Υπό τας Φιλύρας», του Αλφόνσου Καρρ) και αυτοτελή «Πολεμικά διηγήματα». Η τρίτη σελίδα περιλαμβάνει τοπικά νέα («Ειδήσεις», «Επικαιρα»). Στην τελευταία σελίδα δημοσιεύονται άρθρα τοπικού ενδιαφέροντος, σύντομες τοπικές, εσωτερικές και εξωτερικές ειδήσεις, πολιτιστικά νέα, κοινωνικά και αγγελίες. Οι συνεργάτες της δεν αναφέρουν τα ονόματά τους, αλλά υπογράφουν με τα αρχικά τους («Π.Α.») ή με ψευδώνυμα («Ξένος», «Δ-νάς»).

Το φ. 2 της κυκλοφόρησε στις 24 Ιουλίου 1916 και συνεπώς η έκδοσή της άρχισε μέσα στον ίδιο μήνα. Όταν οι Γερμανοί και οι Βούλγαροι κατέλαβαν τη Δράμα, τον Αύγουστο 1916, πιθανώς σταμάτησε και η κυκλοφορία της. Την υπόθεση αυτή ενισχύει και το γεγονός ότι ο αρχισυντάκτης της Γ. Συρούκης έγινε διευθυντής και αρχισυντάκτης μιας νέας εφημερίδας που πρωτοεκδόθηκε μάλλον στις 12 Αυγούστου (Η *Νέα Δράμα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεόφ. Δ. Αθανασιάδης, «Ιστορική ανακόπησης της τυπογραφίας και δημοσιογραφίας εν Δράμα από το 1913-1930». *Ημερολόγιον Δράμας* 1930, σ. 36.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΟΣ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Δράσις

Μεγάλη πρωινή εθνική εφημερίς εν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 6 Φεβρ. 1934 - 11 Απρ. 1934, αρ. φ. 1-65. Διευθυντής: Άριστος *Χασριτζόγλου. Εικονογραφημένη (τετράχρωμη), επτάστιχη, διαστάσεων 59x42 εκ. Γραφεία: Αγίας Σοφίας 20.

Αντισιωνιστική, φιλοχιτλική, αποκαλυπτική και αγωνιστική εφημερίδα, όργανο της εθνικιστικής

οργάνωσης ΕΕΕ (Εθνική Ένωσις Ελλάς), εκδόθηκε την ημέρα που πραγματοποιήθηκαν οι πολιτικές συγκεντρώσεις της οργάνωσης στη Θεσσαλονίκη, τις οποίες αναφέρει στη σ. 1 του πρώτου φύλλου με τίτλο: «Αι σημερινάί πολιτικάί συγκεντρώσεις της Ε.Ε.Ε.». Συνεργάτης της ήταν ο Ελ.* Σταυρίδης, συντάκτης, και οι Τάκης Σουλτάνης και Αντώνης Γιαννιός. Δημοσίευσε σε συνέχειες το βιβλίο του Αδ. Χίτλερ, *Ο Αγών μου*, και επίσης τα αντιεβραϊκά *Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών*. Είναι άγνωστο πόσο διήρκεσε η έκδοσή της. Το τελευταίο σωζόμενο φύλλο (αρ. 65) φέρει ημερομηνία 11 Απριλίου 1934.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΕΣΗΕΜΘ, Ιδιωτική συλλογή Μανώλη Κανδυλάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 310-312.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Δράσις

Εβδομαδιαία πολιτική επιθεώρησης. Κωνσταντινούπολη, 10 Φεβρ. 1912, αρ. φ. 1/94 (έτ. Α'). Πολιτικός διευθυντής: Γ.Α. *Μπούσιος (λόγω της καταδίκης του διευθυντή της *Φωνής* Π. Κοσμίδη). Υπεύθυνος: Ι. Μαχίλης. Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασέλιδη, πεντάσηλη, διαστάσεων 56x41 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Συνδρομές: 54 γρόσια για την Κωνσταντινούπολη και τις «Επαρχίες» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για το «Εξωτερικόν» 12,5 φράγκα. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Ανατολή» της Κωνσταντινούπολης, με τις τεχνικές προδιαγραφές που ακολουθούσαν οι εκδότες της σε όλα τα συγγενικά φύλλα (**Πολιτική Επιθεώρησης*, *Ισοπολιτεία, *Φωνή, *Συναδέλφους κ.ά.), χρησιμοποιούσε μάλιστα τη διπλή φυλλορίθμηση, τη γλώσσα, τη δομή του εντύπου και τους ίδιους συνεργάτες. Γραφεία: Στοά Συρίας, αρ. 2. Πέραν, και στη γαλλική: Réga, Cité de Syrie, No 2.

Ενδιαφέρουσες είναι οι περί εκλογών ειδήσεις της, οι οποίες δείχνουν το πολιτικά ταραγμένο κλίμα και τις διαδέσεις της κεντρικής εξουσίας έναντι των ξένων εδνοτήτων, εν όψει ακριβώς των εκλογών και των αναμενόμενων εξελίξεων. Στο φ. 2/95 της *Συναδελφώσεως* εξηγείται η διακοπή της: η ίδια ονομασία είχε κατοχυρωθεί ως προνόμιο άλλου εντύπου, οπότε ο Ι. Μαχίλης «ηναγκάσθη να ανανεώσει το προνόμιόν του προσλαβόν τον λίαν επίζηλον τίτλον *Συναδέλφους*», ο οποίος ιδεολογικά παραπέμπει στις προ τριετίας υποσχέσεις των Νεότουρκων περί συναδελφώσεως των εδνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, Ιδιωτική συλλογή Θεόδωδ Δ. Πυλαρινού.

ΘΕΩΔΩΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Δράσις

Τραπεζούντα, 24 Νοε. 1905<> και 1906-1908<> βλ. *Εθνική Δράσις*

Η Δράσις

Ημερησία εφημερίς δημοκρατικών αρχών. Ηράκλειο, 24 Μαρτ. 1932 - 22 Φεβρ. 1987 (δύκομο το διάστημα 21 Μαΐου 1941 - αρχές 1945), αρ. φ. 1-14570 (24 Μαρτ. - 21 Απρ. 1985) και 1-537 (έως 22 Φεβ. 1987). Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κ.Δ. Καφρετζάκης. Διευθυντής (από 21 Απρ. 1985): Γεωργιος Εμμ. Τριγώνης. Διευθυντής σύνταξης: Άρης Εμμ. Χατζιδάκης. Διαχειριστής: Εμμ. Γ. Τριγωνάκης και από το 1937 (αρ. φ. 1410) Δ. Μαυρούσάκης. Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή πρωινή πολιτικο-κοινωνική εφημερίς* (από το 1936), *Καθημερινή πολιτική εφημερίς*, *επανεκδίδεται το 1945 ως Καθημερινή εθνική δημοκρατική εφημερίς*, *Πρωινή καθημερινή εφημερίς εν Ηρακλείω Κρήτης* με μέτο τους σίχους του Κ. Παλαμά: «Γης αστραπής και της βροντής η Κρήτη / και των κελεύθισμών και των αγώνων / των αιμάτων και των τροπαίων η Κρήτη / των τυράννων ακοί-

μητη φοβέρα / η Κρήτη! Η Κρήτη!» (1950)· *Επίσημον όργανον του Κόμματος των Φιλελευθέρων* (από τον Απρ. 1945)· *Όργανον της Φιλελευθέρας Δημοκρατικής παρατάξεως* (από το 1960)· *Εθνική δημοκρατική καθημερινή εφημερίς* (1964)· *Εθνική καθημερινή πρωινή εφημερίς* (από 25 Απρ. 1967). Ημερήσια, πεντάσπληη / εξάσπληη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 36x54 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Τυπογραφείο-γραφεία: οδ. Ερωτοκρίτου, Ηράκλειο.

Στη μακρά περίοδο ζωής της τάχθηκε εξαρχής υπέρ του Ελευθέριου Βενιζέλου και κατά του Λαϊκού Κόμματος. Αγωνίστηκε για τη νίκη του Κόμματος των Φιλελευθέρων το 1936 και θρήνησε τον ίδιο χρόνο τον θάνατο του αρχηγού του. Καταδίκασε κατ' επανάληψη τη διαφανόμενη πρόθεση του Ιωάννη Μεταξά να εγκαθιδρύσει δικτατορία, κατήγγειλε την επέλαση του φασισμού στην Ευρώπη και επισήμανε έγκαιρα την απειλή της στα Βαλκάνια από τον γερμανικό επεκτατισμό. Την 6^η Αυγούστου 1936, με τον τίτλο «Η δικτατορία» και κενή την πρώτη σελίδα, δηλώνει την αντίθεσή της προς το καθεστώς του Μεταξά, λίγους μήνες όμως μετά προβάλλει το «υπέρ της ειρήνης και της ανάπτυξης» έργο του και τον Νοέμβριο 1936 προτρέπει τον κρητικό λαό να υποδεχθεί «ευγνωμό-

ως» τον «Εθνικόν κυβερνήτην» ως «αληθή σωτήρα του Έθνους και Αρχηγόν του Νέου Κράτους». Ταυτόχρονα στρέφεται κατά των κομμουνιστών, στάση την οποία θα ακολουθήσει σταθερά ως το τέλος.

Με την επανέκδοσή της, το 1945, δηλώνει ότι θα αγωνιστεί για «κοινωνική μεταρρύθμιση», για την εξασφάλιση της δίκαιης κατανομής των αγαθών, τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας, των κοινοβουλευτικών θεσμών και της εθνικής ενότητας, αποκηρύσσοντας «κάθε είδους δικτατορία» και απαιτώντας σε αλληπάλλληλα δημοσιεύματα την τιμωρία των δοσίλογων. Επαινεί την κυβέρνηση του Θεμιστοκλή Σοφούλη, γιατί «επέβαλε την τάξι και εξουδετέρωσε τα δύο άκρα», προβάλλει τον Σοφοκλή Βενιζέλο ως «συνεχιστή, επαναστάτη, καινοτόμο και ριζοσπάστη» πολιτικό. Υποστηρίζει τις θέσεις του Δημοκρατικού Κέντρου και αντιτίθεται στο Λαϊκό Κόμμα του Παναγή Τσαλδάρη, τάσσεται υπέρ της Αγγλίας και των ΗΠΑ και κατά της «ρωσικής αγωμοσύνης», απευθύνει εκκλήσεις για ειρήνευση και εθνική συμφιλίωση. Το 1954 στηρίζει την υποψηφιότητα του Γεωργίου Παπανδρέου, αναγορεύεται «επίσημον όργανον του Κόμματος των Φιλελευθέρων» και αντιπολιτεύεται τη δράση του Σοφοκλή Βενιζέλου. Το 1964 στρέφεται στην ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) του Παναγιώτη Κανελλόπουλου και αποστασιοποιείται από την πολιτική του Γ. Παπανδρέου, τον οποίο κατηγορεί, από το 1963, ότι συνεργάστηκε με την ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) και ότι ανέλαβε δεσμεύσεις έναντι των κομμουνιστών. Την περίοδο αυτή εγκρίνει τους χειρισμούς της ΕΡΕ στο κυπριακό, προτρέπει τις δυνάμεις των «εθνοκοφρόνων» να συνεργαστούν με τη «φωτεινή ηγεσία» του Π. Κανελλόπουλου και «να συντρίψουν τους δημαγωγούς». Αργότερα χαριετίζει «το εθνοσωτήριο διάδημα του Στρατεύματος» της 21^{ης} Απριλίου 1967, στην Μεταπολίτευση ωστόσο στηρίζει αρχικά τη Νέα Δημοκρατία του Κωνσταντίνου Καραμανλή και ακολουθώς το Κόμμα των Φιλελευθέρων του Κωνσταντίνου Μητσότακη.

Φιλοζήτησε κυρίως άρδρα πολιτικού περιεχομένου, ενδιαφέρθηκε ζωηρά για τα διεθνή ζητήματα και παρακολούθησε τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, όπως εκείνη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ασχολήθηκε όμως και με τοπικά ζητήματα, όπως η αμπελοκαλλιέργεια, το σταφιδικό ζήτημα, τα αγροτικά δάνεια. Καδιέρωσε λογοτεχνική στήλη με μεταφράσεις, παρου-

οσίαση των νέων εκδόσεων και δημοσίευση ποιημάτων. Δημοσίευσε στίχους της Κατίνας Παϊζη, των Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, Λορέντζου Μαβίλη, Γ. *Δροσίνη, Α. Πορφύρα, Κ. Καρυωτάκη, Ι. Γρυπάρη, Κ. Ουράνη, Κ. Χατζόπουλου, Κ. *Παλαμά, Κ.Π. Καβάφη κ.ά. Επίσης, δημοσίευε επιφυλλίδες, αθλητικές και επικαιρικές στήλες με έμφαση στην καλλιτεχνική κίνηση της πόλης. Εκτός από τους βασικούς συνεργάτες της εφημερίδας, από τις στήλες της παρουσιάστηκαν μεταξύ άλλων οι Γιάννης Σφακιαννάκης, Γ. Σπυριδάκης, Α. Μελισσιώδης, Ν. Συγκελλάκης, Απ. Βρεττάκης, Γ. Αγγελιδάκης, Ι. Ζερβός, Π. Σκουλούδης, Ελευθέριος Πλατάκης, Γ. Αγουράκης, Εμμ. Λουκάκης και ο αρχιεπίσκοπος Ευγένιος Ψαλλιδάκης.

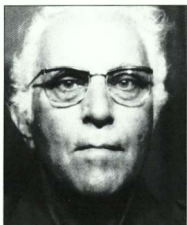
Η Δράσιος διέγραψε μια μακρά πορεία πενήντα περίπου χρόνων και υπήρξε μαζί με την εφ. Η *Ιδη η μακροβιότερη του Ηρακλείου. Δέκομφε την έκδοσή της κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Στις δύσκολες ιστορικά συγκυρίες προσπάθησε, χωρίς να το κατορθώνει πάντα, να αποστασιοποιηθεί από πολιτικές ακρότητες και να κρατηθεί στη θέση μιας πολιτικής μετροπιάδειας, την οποία, κατά την άποψή της, εξέφραζε το «δημοκρατικό κέντρο».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1932-1940, 1967-1970), ΕΒΕ (1957-1968), ΔΑΒΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: λ/α «Κρήτη», ΜΕΕ τ. 15, σ. 157-208· Κ. Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Τόμος τρίτος, Εφημερίδες και περιοδικά 1901-1959*, Αθήνα 1960, σ. 189-190· Α. Χατζιδάκης, «Χειροκροτήστε τους νεκρούς μας. Το φιλολογικό μνημόσυνο στους πνευματικούς ανθρώπους», εφ. Παρίς, 14-24 Ιαν. 1969· Ξ. Παγκαλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, αρ. τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), σσ. 341-379, 361· Λένα Τρεδάκη-Αποστολάκη, «Κρητικές εφημερίδες στις αρχές του αιώνα», π. *Ιδιόφωνο*, τχ. 4 (Μάιος 1999), 7-11.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Δρομάζος, Στάθης Ιωάν.

(Πάνορμο Δωρίδος, 1915 - Αθήνα, 1983). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός των διαβιβάσεων από το 1937 έως το τέλος του πολέμου 1940-1941. Υπήρξε ένας από τους μαχητές διανοούμενους της γενιάς της Εθνικής Αντίστασης.

Τα πρώτα του βήματα στη δημοσιογραφία τα έκανε κατά τη διάρκεια της Κατοχής στον αντιστασιακό Τύπο του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Μετά την Απελευθέρωση εργάστηκε ως συντάκτης των εφ. *Ρίζοσπάστης και *Ρίζος της Δευτέρας* από το 1946 ως το κλείσιμο των δύο εφημερίδων. Ταυτοχρόνως ήταν αρχισυντάκτης στο π. *Ελεύθερα Γράμματα* (υπό τη διεύθυνση του Δημήτρη Φωτιάδη), όπου από το 1945 δημοσίευε μελέτες για τη νεοελληνική λογοτεχνία καθώς και κριτικές βιβλίων. Το 1950 εργάστηκε ως γραμματέας σύνταξης της εφ. Ο *Δημοκρατικός, την οποία έκλεισαν οι αρχές και τον συνέλαβαν. Κατηγορούμενος στη δίκη Μπελογιάννη, καταδικάστηκε σε θάνατο για παράβαση του νόμου 509. Μετά την αποφυλάκισή του το 1960 εργάστηκε στην εφ. Η *Αυγή ως επιφυλλιδιογράφος, κριτικός θεάτρου και βιβλίου, έως το πραξικόπημα του 1967, οπότε έκλεισε η εφημερίδα και ο Δρομάζος εκτοπίστηκε για τρία χρόνια. Μετά τη Μεταπολίτευση (1974) εργάστηκε στην εφ. Η *Καθημερινή όπου δημοσίευε τακτικά δοκίμια κριτικές, επιφυλλίδες και άρθρα που διακρίνονταν για τη συστηματική ερμηνευτική και συνθετική ανάλυση των αρχαίων κειμένων. Επίσης κρατούσε τη στήλη παρουσίασης του λογοτεχνικού βιβλίου στο π. *Γυναίκα*.

Πολλές μελέτες του για το θέατρο και τη λογοτεχνία βρίσκονται σε εφημερίδες, χρονικά κ.ά. Έργο του η μετάφραση των *Πολιτικών* του Αριστοτέλη (Κέδρος, 1982), με εκτενή εισαγωγή και σχόλια που εκδόθηκε λίγους μήνες πριν τον θάνατό του και τον ανέδειξε σε βαθύ γνώστη και της ελληνικής γραμματείας. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του (1958) έγραψε τη μελέτη *Οι δεσμοί του νεοελληνικού έθνους με την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο*, με πρόλογο του Μάρκου Αυγέρη (Μόρφωση, 1958). Άλλα έργα του: *Σαιξπηρικά, Ερμηνευτικά-Σκηνοθετικά*, ανάλυση των τραγωδιών *Ιούλιος Καίσαρας, Αμλετ, Ριχάρδος ο Γ', Μάκβεθ, Οθέλλος*, με πρόλογο Βασίλη Ρώτα (Δίφρος, 1959). *Θητεία, Ιδεολογικά, πολιτικά και αισθητικά δοκίμια* (Δίφρος, 1966). *Ορχήστρα και Αυλαία. Η ερμηνεία των αρχαίων δραμάτων και άλλα θεατρικά μελετήματα* (Δίφρος, 1966), *Το κωμειδύλλιο, μελέτη* (Κέδρος, 1980), *Προβλήματα θεατρικής κριτικής, μελέτη* (Κέδρος, 1981). Μετέφρασε επίσης έργα των Μπαλζάκ (*Το μαγικό δέρμα*, εκδ. Ηριδανός) και Μπρέχτ (*Στη ζούγκλα των πόλεων*, εκδ. Ηριδανός· *Ο Αφέντης*

Πουντίλα κι ο υπηρέτης του Ματί, εκδ. Ηριδανός· Οι μέρες της Κομμούνας, εκδ. Ηριδανός). Υπήρξε μέλος της Ένωσης Συντακτών Περιοδικού Τύπου.

ΝΙΚΟΣ ΦΙΑΗΣ

Δρόμοι της Ειρήνης

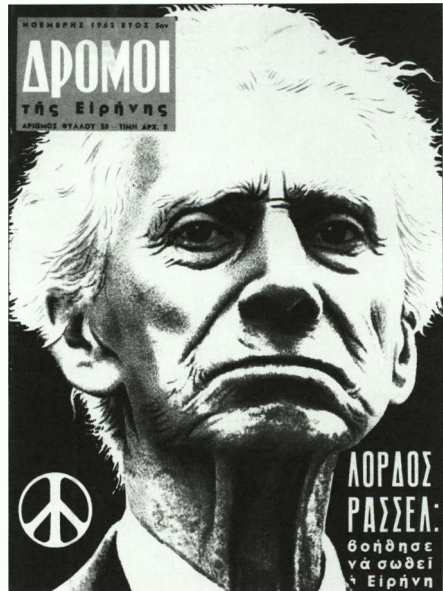
Μηνιαία Έκδοση της Ελληνικής Επιτροπής για την Διεθνή Ύφραση και Ειρήνη, Αθήνα, 1958-< >. Εκδότης-διευθυντής: Ανδρέας Λ. Ζάκκας, τ. υπουργός. Συνδιευθυντής: Λέων Κουκούλας, λογοτέχνης και πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Αρχισυντάκτης: Μάρκος Δραγούμης, δημοσιογράφος και, από το 1963 ως τον θάνατό του (Νοέ. 1965), ο δημοσιογράφος Μανώλης Παπουτσάκης. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Δημήτρης Κούβαρης. Διμηνιαίο, τετρασέλιδο δελτίο, από το 1960 μηνιαίο, τριάντα έξι σελίδων και από το 1962 πενήντα έξι σελίδων.

Εξέκινσε ως ενημερωτικό δελτίο για τις δραστηριότητες της Επιτροπής και των οργανώσεών της σε όλη την Ελλάδα. Η ανάπτυξη του κινήματος ειρήνης και η απήχσή του ιδιαίτερα στη νεολαία της εποχής είχε ως αποτέλεσμα και την ανάπτυξη του έντυπου, το οποίο από το 1960 μετατρέπεται σε μηνιαίο πολυσέλιδο περιοδικό ποικίλης ύλης με έγχρωμο εξώφυλλο (1962), με αποτέλεσμα η κυκλοφορία του να εκτοξευθεί από τα 600 φύλλα στις 15000. Το άνοιγμα του περιοδικού στο ευρύ κοινό σχεδιάστηκε από τον Μίμη Δεσποτιδίη, στέλεχος της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) με ιδιαίτερη παρουσία στον χώρο της διανόησης. Ο Δεσποτιδίης είδε εγκαίρως τις προοπτικές που διανοίγονταν τόσο για το κίνημα ειρήνης όσο και για ένα προοδευτικό έντυπο που να εκφράζει τις πολιτικές και πολιτιστικές αναζητήσεις της νέας γενιάς της εποχής. Η έκδοση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Μανώλη Παπουτσάκη, τον Μάρκο Δραγούμη και με τον Γιάννη Θεοδωράκη, τον οποίο «στρατολόγησε» στη δημοσιογραφία από τον κινηματογράφο ο Μίμης Δεσποτιδίης.

Το πρώτο επιτελείο του περιοδικού αποτελούσαν ακόμη οι Λένα Δραγούμη, Σοφία Κουκουβίτου, Κώστας Κουκουβίτης, Ανδρέας Ραμπατίλας, Αλέκος Σκανδάλης, ενώ μεταξύ των πρώτων «αφρών» συνεργατών ήταν και ο Μίμης Παπαναγιώτου, μετέπειτα διευθυντής της εφ. Η *Καθημερινή και σήμερα διευθυντής του Γραφείου Τύπου της Προεδρίας της Δημοκρατίας, που είχε αναλάβει το αθλητικό ρεπορτάζ.

Τη στήλη του χρονογραφήματος, «Με το Ράμφος του Περιστεριού», ανέλαβε ο ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος, τον οποίο διαδέχθηκε το 1964 ο κύπριος λογοτέχνης Θεοδόσης Πιερίδης. Ο Μπoστ (Μένης *Μποστατζόγλου) σατιρίζει τις εξελίξεις, ενώ ο γιατρός και λογοτέχνης Νίκος Ζακόπουλος δίνει ιατρικές συμβουλές. Στο μεταξύ, στο δημοσιογραφικό επιτελείο έχουν προστεθεί και οι Γιώργος Μανιάτης (έκανε την εμφάνισή του με το συγκλονιστικό ντοκουμέντο «Δραπέτευσα από τη Λεγεώνα των Ξένων», το οποίο και ήταν η εξιστόρηση στον Γιάννη Θεοδωράκη γεγονότων που έζησε), Ανδρέας Γεωργίου, Νικηφόρος Αντωνόπουλος, Φώτιος Λάδης, Κώστας Ρεσβάνης, Γιώργος Σαββίδης, Άννα Φωκά, Λένα Μπαλλή, Γιώργος Κουκάς, Μ. Τσακανίκα. Την εικονογράφηση κάνουν οι Γιάννης Παρασκευάδης και Αλέκος Μπούρας, σκίτσα οι Γιάννης Καλαϊτζής και Αλέξης Κυριτσόπουλος, ενώ αρχίζουν συνεργασία και οι Μίνως *Αργυράκης, Δημήτρης Ραυτόπουλος, Αντώνης Μοσχολάκης (κριτική κινηματογράφου), Σοφιανός Χρυσστομίδης (ανταποκρίσεις από Λευκωσία) κ.ά.

Η ευρύτητα των θεμάτων που κάλυπτε αντανάκλαται ακόμη και στα πρόσωπα που παρέλασαν

από τα εξώφυλλά του: Αλέκος Αλεξανδράκης και Αλίκη Γεωργούλη, που ήταν τα πρόσωπα του πρώτου έγχρωμου εξωφύλλου, το οποίο και εκτόξευσε την κυκλοφορία του περιοδικού. Αλίκη Βουγιουκλάκη, Έλλη Λαμπέτη, Ειρήνη Παππά, Βανέσα Ρένγκρεϊβ, Μπριζίτ Μπαρντό, αλλά και Μίκης Θεοδωράκης, Εθγκένι Γεφτουσένκο, Μπέρτραν Ράσελ, Γιούρι Γκαγκάριν. Τζον Κέννεντι και δεκάδες άλλες προσωπικότητες.

Οι νέες πολιτικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν το 1965, με τα γεγονότα της «Αποστασίας» και την ανάπτυξη του κινήματος των «Λαμπράκηδων», οδήγησαν στην αποδυνάμωση των οργανώσεων του κινήματος ειρήνης και με την εμφάνιση του δεκαπενθήμερου περιοδικού της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη. Η **Γενιά μας*, που απορρόφησε σχεδόν όλο το δημοσιογραφικό δυναμικό τους¹ οι *Δρόμοι της Ειρήνης* χάνουν έδαφος και φθίνουν για να επανέλθουν σταδιακά στον αρχικό τους ρόλο, του πληροφοριακού εντύπου των δραστηριοτήτων της Επιτροπής Ειρήνης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ. Ιδιωτική συλλογή Βασίλη Καλδή.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δροσίνης, Γεώργιος

(Αθήνα, Δεκ. 1859 - Κηφισιά, Ιαν. 1951). Ποιητής, πεζογράφος και συνεργάτης (με την έννοια και του ανταποκριτή), ακόμα και εκδότης εφημερίδων, περιοδικών και ημερολογίων. Η καταγωγή του ήταν από το Μεσολόγγι. Στην ηλικία των 19 μόλις χρόνων, το καλοκαίρι του 1879,

αποφασίζει να εκδώσει μία σατιρική εφημερίδα με τον τίτλο *Καλησπέρα σας*² συνεργάτη στην προσπάθειά του αυτή έχει τον εξάδελφό του Δ. Ηλιόπουλο, ο οποίος πιθανότατα ευθύνεται και για το οριστικό κλείσιμο του εντύπου, που επήλθε πολύ σύντομα, λόγω του περιεχομένου ενός άρθρου του, ομοτίτλου με το «Τις πταίες;» του Χ. Τρικούπη. Την ίδια περίοδο ο Γ. Δροσίνης συνεργάζεται, με το ψευδώνυμο «Αράχνη», με τα πολιτικοσατιρικά έντυπα **Ραμπαγιάς* και **Μη χάνεσαι*.

Αργότερα, και ενώ βρίσκεται στη Λειψία, συνεργάζεται με την **Κλειώ*, ελληνικό περιοδικό που εκδίδεται εκεί, αλλά κυρίως στέλνει άρθρα στην

εφ. **Ακρόπολις* και ποικίλη ύλη στο π. **Εστία*. Η συνεργασία του με το έντυπο αυτό υπήρξε μακροχρόνια (1881-1893) και στενή. Στη διάρκεια της δεύτερης απουσίας του στη Γερμανία (Σεπτ. 1886 - Σεπτ. 1888) επωμίζεται το βάρος, επί ζημιά τελικά των σπουδών του, να επιμεληθεί γι' αυτήν την έκδοση της *Καλλιτεχνικής Πινακοθήκης της Εστίας* και το *Αναμνηστικόν Λεύκωμα* για την εικοσιπενταετηρίδα του βασιλέως Γεωργίου. Μόλις δε επιστρέφει, αναλαμβάνει τη διεύθυνση του περιοδικού, σύμφωνα με συμφωνητικό που είχε υπογράψει με τον διευθυντή της Γ. Κασδώνη λίγο πριν την αναχώρησή του, πράγμα το οποίο είχε κρατηθεί μυστικό. Για τα επόμενα δύο χρόνια (1 Ιαν. 1889 - τέλος 1890) ο Γ. Δροσίνης και ο Ν.Γ. Πολίτης είναι εκδότες-διευθυντές της *Εστίας*, η οποία από 1^{ης} Ιανουαρίου 1890 έχει εγκαινιάσει τη δεύτερη περιόδο της με τον τίτλο *Εστία Εικονογραφημένη*. Μετά την αποχώρησή του Ν. Πολίτη λόγω καθησείας, διευθυντής και εκδότης αναλαμβάνει μόνος του ο Γ. Δροσίνης έως το τέλος του 1893.

Από 1^{ης} Ιανουαρίου 1894 το εβδομαδιαίο περιοδικό («εκδίδεται κατά Κυριακήν») γίνεται δεκαπενθήμερο («εκδίδεται κατά δεκατετραήμερον», όπως αναφέρει), με τον τίτλο *Εικονογραφημένη Εστία*³ διευθυντής παραμένει ο Δροσίνης, αλλά υπεύθυνος έκδοσης αναλαμβάνει τώρα ο Γρ. **Ξενοπόουλος*, ο οποίος και το αγοράζει στο τέλος του 1894, όταν ο Δροσίνης σκέπτεται να διακόψει την κυκλοφορία του. Ο τελευταίος έχει ήδη προβεί στην έκδοση της απογευματινής εφ. **Εστία*, της οποίας υπήρξε η ψυχή από τον Μάρτιο 1894 (Κυριακή 6 Μαρτίου) μέχρι και τον Δεκέμβριο 1897, οπότε και την παρέδωσε «στα άξια και δυνατά χέρια του Αδωνίδος **Κύρου*», όπως αναφέρει στις αναμνήσεις του.

Η εφημερίδα καινοτομεί και ως προς την εμφάνιση (χρώμα α' φύλλου, άνοιγμα) και ως προς το περιεχόμενο, αφού, εκτός των άλλων, καθιερώνει τη στήλη «Ανεξάρτητοι Γνώμαι» με ευνοήσιμα κύρια άρθρα, στα οποία οι συνεργάτες καταθέτουν ελεύθερα τις απόψεις τους σε θέματα πολιτικά. Αναπτύσσει δράση εθνική (γίνεται το επίσημο όργανο της Εθνικής Εταιρείας) και κοινωνική⁴ δημοσιεύει επίσης λογοτεχνικά έργα ή αναφέρεται σε εκδημίες επιφανών ανδρών ή λογοτεχνών⁵ εκδίδει τέλος έκτακτα αφιερώματα, όπως το 1894 (*Πανηγυρικών φύλλον* της 24^{ης} Απριλίου) για τη δεκαετηρίδα του **Ρωμού*, και το 1896 (2 πανηγυρικά

φύλλα, 24 Μαρτίου και 1 Απριλίου και ένα τεύχος) για τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Ο Γ. Δροσίνης στο ίδιο αυτό διάστημα αναπτύσσει και άλλη εκδοτική δραστηριότητα: α') αναλαμβάνει με τον Δ. Κακλαμάνο και τον Θ. *Άννινο τη διεύθυνση σύνταξης της καθημερινής εφ. *Το *Άστυ*· διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους (1 Δεκ. 1890 - τέλος 1891) και β') εκδίδει, σε συνεργασία με τον Γ. Κασδώνη, δύο τόμους του ημερολογίου *Νέα Ελλάς* (τ. Α', 1894 και τ. Β', 1896). Το 1898 ο Γ. Δροσίνης αποφασίζει να εκδώσει το π. *Εθνική Αγωγή, εγχείρημα το οποίο συνδέεται άμεσα με την έκβαση του πολέμου του 1897. Τα κείμενα που δημοσιεύονται σε αυτό είναι κυρίως εκπαιδευτικής φύσεως –στην αρχή υπάρχουν και λογοτεχνικά–, ενώ ο τόμος του 1904 περιλαμβάνει τις εισηγήσεις του πρώτου ελληνικού εκπαιδευτικού συνεδρίου. Από 1 Απριλίου 1902 ως εκδότης και διαχειριστής εμφανίζεται ο Μ. Σαλίβερος, ενώ ο Γ. Δροσίνης παραμένει διευθυντής έκδοσης. Από 1 Ιανουαρίου 1904 το περιοδικό εγκαινιάζει τη δεύτερη περίοδό του, σύμφωνα και με δήλωσή που υπάρχει στο φύλλο της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1903. Το 1904 έμελλε να είναι τελικά η τελευταία χρονιά έκδοσής του. Αμέσως μετά ο Γ. Δροσίνης αφοσιώνεται στο Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ωφελίμων Βιβλίων και στις αρχές του 1907 κυκλοφορεί το περιοδικό του Συλλόγου με τίτλο *Μελέτη*, ψυχή του οποίου είναι και πάλι ο ίδιος ο Δροσίνης. Η έκδοση σπαταλά για ποικίλους λόγους (δυσχέρειες οικονομικές, άλλοι προβληματισμοί, Βαλκανικοί Πόλεμοι) το 1912· οι συνεχείς πόλεμοι ήταν η αιτία και για τη ματαίωση της επόμενης έκδοσης του Συλλόγου που θα είχε τον τίτλο *La Grèce Actuelle* (Σύγχρονος Ελλάς).

Η τελευταία και μακροβιότερη εκδοτική προσπάθεια του Γ. Δροσίνης είναι το *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος*, το 1921, σε μια ευτυχή στιγμή της ελληνικής ιστορίας, όταν ο ελληνικός στρατός βρισκόταν θριαμβευτής στη Μ. Ασία, και στη συμπλήρωση ενός αιώνα από την έναρξη της επανάστασης του 1821. Είναι δε σημαντικό το γεγονός ότι, παρά την τελική έκβαση της μικρασιατικής εκστρατείας και τη διάψευση των ελπίδων, το *HME* επέζησε μέχρι και το 1936 φιλοξενώντας ποικίλες συνεργασίες πολλών και αξιόλογων συνεργατών.

Την ίδια περίοδο ο Γ. Δροσίνης μετέχει στην επιτροπή σύνταξης του φιλολογικού-λογοτεχνικού π. *Η Εικονογραφημένη Εστία της Ελλάδος* του Πολ. Λεκού, που κυκλοφορεί από τον Ιανουάριο

μέχρι και τον Οκτώβριο 1925 (ο Δροσίνης φαίνεται ότι αποχωρεί ένα μήνα ωρίτερα), ενώ το 1928-1936 αναλαμβάνει το θάρρος της έκδοσης του π. *Ελληνικά* –διευθυντές σύνταξης είναι ο Κ. Αμαντος και ο Σωκ. Κουγιάς– που εκδίδεται από τον Σύλλογο προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων παράλληλα προς την *Ιστορική και Λαογραφική Βιβλιοθήκη* του και ως συμπλήρωμά της. Ας αναφερθεί τέλος ότι ποικίλες συνεργασίες του Γ. Δροσίνης απαντώνται και σε άλλα έντυπα, εκτός από αυτά που μέχρι τώρα αναφέρθηκαν, όπως στις εφ. *Αθήναι* και *Ηχώ της Ελλάδος*, στα π. *Η *Διάπλασις των παιδών* και *Νέα Εστία, στα ημερολόγια *Ποικίλη Στοά*, *Ανδριακό Ημερολόγιον* κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Δροσίνης, «Σκόρπια Φύλλα της Ζωής μου», *Απαντα*, τ. Ζ'-Η', φιλολογική επιμέλεια Γ. Παπακώστας, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 2001· του ίδιου, *Το περιοδικό «Εστία» και το διήγημα*, Αθήνα, εκδ. Εκπαιδευτήρια Κωστή-Γείτονα, 1982· Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, «Η εφημερίδα *Ραμπαγιάς* (1878-1889) και η συμβολή της στην ανανέωση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», *Παρασάσος*, τ. ΚΑ' (1979), 235-257· Κ.Π. Δεμερτζής, *Το περιοδικό του Συλλόγου προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων «Η Μελέτη»*, *Παρουσίαση Βιβλιογραφία*, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 1985· του ίδιου, *Το «Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος»*, του Γ. Δροσίνης, *Βιβλιογραφική παρουσίαση*, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, χ.χ· Γ. Παπακώστας – Βίκυ Πλάτσιου – Αγγελική Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Βιβλιογραφία Γεωργίου Δροσίνη (Πρώτη καταγραφή)*, Αθήνα 1991· Άννα Χρυσόγλου-Κασιό, «Γεώργιος Δροσίνης», στο *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, Από τις αρχές ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, τ. Ζ' (1880-1900), Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1997, σ. 92-145.

ANNA ΧΡΥΣΟΓΕΑΟΥ-ΚΑΤΣΗ

Δρόσος, Άγγελος Δημ.

(Ιστιαία Ευβοίας, 1896 - Αθήνα, 1966). Πολιτικός συντάκτης, εκδότης, συγγραφέας, Απόφοιτος σχολαρχείου, Ορφανός και σε ηλικία 14 ετών έρχεται στην Αθήνα. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος τον βρίσκει στρατευμένο στη Μακεδονία, Θιασώτης της Μεγάλης Ιδέας, περνά παράνομα τα σύνορα και φτάνει στη Σμύρνη. Οι ως τότε συγγραφικές επιδόσεις του, επικαιρικά τραγούδια και αιτιρικές επιδηλώσεις για το στράτευμα, θα πάρουν άλλο δρόμο. Το διάστημα 1920-1922 γίνεται ανταποκριτής της αθηναϊκής εφ. *Πολιτεία στη Σμύρνη και συντάκτης της εφ. *Θάρρος* της Σμύρνης. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, το 1922, θα εργαστεί στις αθηναϊκές εφ. *Νέα

Ημέρα, *Αθηναϊκή, *Αθήναι, *Ελεύθερος Λόγος, *Χρόνος, *Η Ελληνική, Ημέρα*. Υπήρξε από τους ιδρυτές της εφ. *Η *Βραδυνή*, όπου και παρέμεινε ως τον θάνατό του. Διετέλεσε, επίσης, πάνω από 44 χρόνια, ανταποκριτής του πρακτορείου Reuter. Μιλούσε γαλλικά.

Εκτός από τη δημοσιογραφική δραστηριότητα του εξέδωσε αυτοτελώς ή δημοσίευσε σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες ποιητικές συλλογές, μυθιστορήματα, ιστορικά αφηγήματα, θεατρικά έργα. Στο θέατρο του Βασίλη Ρώτα ανεβάζτηκαν δύο θεατρικά του έργα με αντιπολεμικό περιεχόμενο. Από το συγγραφικό έργο του αναφέρονται: *Ρυθμοί δίχως ρίμες* (1924), *Δισταγμοί* (ποίηματα, 1931), *Μια αληθινή ιστορία* (δράμα, 1928), *Στο χαράκωμα* (δράμα, 1931), *Ανάμεσα στους Πεδαιμένους* (1933, ανατύπωση 2005).

Υπήρξε τακτικό μέλος της ΕΣΗΕΑ από το 1923 και μέλος του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνών. Το 1955 τιμήθηκε με το παράσημο του Χρυσού Σταυρού του Τάγματος του Φοίνικος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καίτη Δρόσου, «Ποιος είναι ποιος», στο Άγγ. Δρόσος, *Ανάμεσα στους Πεδαιμένους* (ανατύπωση), Αθήνα, εκδ. Ψυλόν, 2005, σ. 73-77.

ΜΑΝΟΣ ΑΜΕΛΙΔΗΣ

Δρόσος, Γεώργιος

(Αθήνα, 10 Φεβρ. 1912 - 15 Αυγ. 1980) Δημοσιογράφος, πολιτικός. Καταγόταν από τη Δροβιανή της Β. Ηπείρου. Τις εγκύκλιες σπουδές του έκανε στο Γαλλικό Λύκειο της Αλεξανδρείας, στην Αίγυπτο. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και οικονομικά στη Σχολή Εμπορικών και Οικονομικών Επιστημών της Μασσαλίας. Νυμφεύθηκε τη Δήμητρα Κελεπερτζή-Νιζάκη, με την οποία απέκτησε το 1962 έναν γιο.

Εισήλθε στη δημοσιογραφία το 1932 και εργάστηκε στις εφ. *Ελληνομίς* (1932-1935), **Πρωία* (1935-1944), **Ελληνικών Αίμα*, **Καιροί* και *Φιλελεύθερος* (1946-1953). Κατά τη διάρκεια της Κατοχής και μετά την απελευθέρωσή του από ιταλικό στρατόπεδο αιχμαλώτων, εξέδωσε την *Ελευθερία*, την *Εθνική Δράση* και άλλες παρώνομες εφημερίδες. Από το 1953 έως το 1967 συνεργάστηκε με τις εφ. *Πρωία* και **Εθνος*. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας ήταν συνεργάτης της περιοδικής εκδόσεως *Πολιτικά Θέματα*, του Γαλλικού Πρακτορείου Ειδήσεων και ξένων εντύπων. Φυλκίστηκε στην

Ασφάλεια Αθηνών και εκποτίστηκε στην Γκούρα Κορινθίας. Κατά τη Μεταπολίτευση απασχολήθηκε στην εφ. *Η *Καθημερινή*, καθώς και στην Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση.

Πολιτεύτηκε για πρώτη φορά το 1946 και εξελέγη βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος στην περιφέρεια Αθηνών. Πολιτεύτηκε επίσης με το Λαϊκό Κόμμα στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1950, 1951, 1952 και το 1977 με το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας. Διετέλεσε υφυπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως το 1946, και υφυπουργός Τύπου το 1947. Η κοινή θητεία του στις κυβερνήσεις εκείνες με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή άφησε μια στενή σχέση που δοήθησε στην τεκμηρίωση των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου (1967-1974) ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης. Μετείχε, ως μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Διάσκεψη της Ειρήνης, το 1946, και στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, το 1948. Αντιπρόσωπος της Ελλάδος στην Βαλκανική Επιτροπή, 1947-1948. Μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο, 1949-1951.

Στο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνονται: *Το δόγμα της λαϊκής κυριαρχίας* (1938), *Το Χακί* (1940), *Η Ευρώπη μετά τον Πόλεμον* (1946), *Η Ρωσία Σήμερα* (1954), *Συμφορά και Απελευθέρωση* (1976). Για το έργο του τιμήθηκε με το Αριστείο Ανδρείας, τον Χρυσό Σταυρό Αγίου Σάββα (Γιουγκοσλαβία), με τον βαθμό του Ανώτερου Ταξίαρχη Γιουγκοσλαβικής Σημαίας, του Ταξίαρχη Τάγματος Νεΐλου, του Ταξίαρχη Παναγιώτη Τάφου κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΝΙΚΟΣ ΔΡΟΣΟΣ

Δυτική Ελλάς

Εφημερίς Πολιτική, Δικαστική και των Ειδήσεων. Μεσολόγγι, 1869-1881, περ. Α', αρ. φ. 1-907 και 1882 - 15 Σεπτ. 1888, περ. Β', αρ. φ. 1-618. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Αρτέμις *Γουργουρίνης (1869-1887) και Χαράλαμπος *Γουργουρίνης (1888). Ο τίτλος σε σχήμα τόξου (οριζόντιος από Σεπτ. 1878), τα γράμματα τεραστία και μελανωμένα με διακόσμηση λευκά ανθεμωτά φύλλα, καταλαμβάνει το 1/3 της σελίδας. Μότο (παύουν από 1 Σεπτ. 1878), αριστερά του τίτλου: «Θάρσει λέγων τ' αληθές ου σφάλη ποτέ. Και γαρ δικαία γλώσσ' έχει κράτος μέγα» (Σοφοκλής) και δεξιά: «Πατρίδα κοσμήσω λιπαρήν πόλιν, ούτ' επί δήμω τρέψας, ούτ' αδικίας ανδράσι πειδόμενος» (Θέογνις). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων* (από 19 Οκτ. 1869), παρα-

μοσιογραφία εκδίδοντας σειρά εφημερίδων: τον **Αιτωλικό Αστέρα* (1864-1866), τον *Ρουμελιώτη* (1866-1869) και τη *Δυτική Ελλάδα* (1869-1887 ή 1888). Η έκδοση της τελευταίας παύει καθώς «Μετετέθη εντεύθεν εις την ταχυδρομικήν υποδιεύθυνσιν Αθηνών ο αρχαίος ταχυδρομικός υπάλληλος κ. Αρτέμις Γουργουρίνης, όστις και ανεχώρησεν εγκατασταθείς οικογενειακώς εις Αθήνας» (υφ. φ. 618. 15 Σεπτ. 1888). Με τον ίδιο τίτλο ο Γ. Μάνεσης εκδίδει το 1920 εφημερίδα στο Μεσολόγγι ως όργανο των βασιλοφρόνων και με υπότιτλο *Όργανον των απανταχού Αιτωλοακαριανών*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1872-1885). ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλίας (132 φ. των ετ. 1869-1888).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α΄ Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρουμελίας (1821-1940)*, Αθήνα 1959-Τάκης Λάππας, *Ο Ρουμελιώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959-Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 84.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Δυτική Μακεδονία

Εβδομαδιαία Εφημερίς Εκδιδόμενη εν Καστοριά. Καστοριά, 24 Νοε. 1929 - 26 Απρ. 1931, αρ. φ. 1-75. Διευθυντής: Ιωάννης *Μπακάλης, δικηγόρος. Εκδότης: Αλέξανδρος Λιούμπης, δικηγόρος. Διαχειριστής: Ιωάννης Βουϊτίσης, διδλοπωλής. Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη (με μερικά εορταστικά εξασέλιδα), εξάστηλη, διαστάσεων 60x43,5 εκ. Συνδρομές: Δυτ. Μακεδονίας 50 δρχ., εσωτερικού 75 δρχ., Αμερικής 5 δολ., Γαλλίας 100 φρ., Αγγλίας 25 σελίνια, Γερμανίας 20 μάρκα. Τυπωνόταν στη Θεσσαλονίκη, στο τυπογραφείο του Σπύρου Σύρου.

Δεύτερη μεγάλη εφημερίδα της Καστορίας, εμφανίστηκε σχεδόν 10 χρόνια μετά την έκδοση της **Καστορίας* του Θωμά *Βαλαλά. Πρωτοκυκλοφόρησε σε μεγάλο σχήμα (όμοιο με της *Καστορίας*) στις 24 Νοεμβρίου 1929, ενώ η έκδοσή της είχε προαναγγελθεί έξι μήνες πριν. Εκδότης της ήταν ο πρώην βουλευτής Καστορίας Σίμος Λιούμπης (1870-1932) από τη Γιαννοβαίνη (Γιαννοχώρι), πρώην ξυλέμπορος, ωστόσο στην προμετωπίδα αναγραφόταν ως εκδότης ο (ανιμώς του;) δικηγόρος Αλέξανδρος Γ. Λιούμπης, που ήταν εγκατεστημένος στην Αθήνα. Ο Λιούμπης αποφάσισε να προχωρήσει στην έκδοση μετά την ήττα του στις βουλευτικές και γερούσιαστικές εκλογές της εποχής για να πολεμήσει τη βενιζελική *Καστορία*. Όρισε ως διευθυντή τον δικηγόρο Γιάννη Μπακάλη (1902-1956), πολύπλευρο ταλέντο (ποιητή, διηγηματογράφο, λαο-

γράφο, ιστοριοδίφη, μουσικό), που είχε μάθει την τέχνη της τυπογραφίας από μαθητής γυμνασίου στα πρώτα πιεστήρια της *Καστορίας*, στην οποία αργότερα (1923 κ.ε.) δούλεψε ως στοιχειοθέτης και είχε σημαντικό ρόλο ως αρθρογράφος.

Μιμήθηκε την *Καστορία* στην όλη εμφάνιση και υπήρξε εξ αρχής εμπαιθής αλλά άξιος αντίπαλός της, όχι μόνο πολιτικά (ήταν αντιβενιζελική), αλλά και ποιοτικά. Αν και η εκτύπωσή της γινόταν στη Θεσσαλονίκη και παρά τις κακές συγκοινωνίες της εποχής, η έκδοσή της ήταν απολύτως τακτική. Η συγγραφική άνεση και η αμεσότητα λόγου του Μπακάλη, εφάμιλλες εκείνων του Βαλαλά, της προσέδωσαν ιδιαίτερη ζωντάνια και ενδιαφέρον καθ' όλη τη σχετικά βραχύβια πορεία της. Πέρα από την παρουσίαση των τοπικών δραστηριοτήτων και τα άρθρα πολιτικής και κοινωνικής κριτικής, περιλάμβανε σχολιασμό της καθημερινής ζωής της πόλης στη στήλη «Πεννιές», καστοριανές ηθογραφίες, ανταποκρίσεις από τα χωριά της περιφέρειας, διηγήματα, ποιήματα (γραμμένα συχνά από τον ίδιο τον Μπακάλη με διάφορα ψευδώνυμα), άρθρα ιστορικοφιλολογικού περιεχομένου ή εκλαϊκευμένα

επιστημονικά, αλλά και ειδήσεις από τον παγκόσμιο Τύπο μαζί με τις απαραίτητες διαφημίσεις και τα κοινωνικά, ενώ πολλά φύλλα της κοσμούνταν με φωτογραφίες και μερικές φορές με γελοιογραφίες. Το σημαντικότερο, στις σελίδες της παρουσιάστηκαν σημαντικές ιστορικές μελέτες σε συνέχειες, με αποτέλεσμα να αποτελεί κι αυτή, όπως η *Καστοριά*, σπουδαία πηγή για τον νεότερο μελετητή.

Η ταυτόχρονη έκδοση των δύο μεγάλων εφημερίδων, εντελώς εφάμιλλων μεταξύ τους ποιοτικά, οι οποίες έφταναν τα 4000 φύλλα η κάθε μία, έκανε δικαίως τους εκδότες τους να καυνούνται επανειλημμένα ότι η *Καστοριά* κατείχε τα σκήπτρα της δημοσιογραφίας στον επαρχιακό Τύπο της εποχής.

Ο Μπακάλης, κατά τη διάρκεια της έκδοσης έκανε ένα ταξίδι στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία και ένα στο εξωτερικό (Γαλλία, Ηνωμένες Πολιτείες και Καναδά), για είσπραξη συνδρομών και εγγραφή νέων συνδρομητών, και δημοσίευσε σε συνέχειες τις ενδιαφέρουσες ταξιδιωτικές του εντυπώσεις. Παρά την επιτυχία της εφημερίδας και τις σκέψεις για εγκατάσταση ιδιόκτητου τυπογραφείου στην *Καστοριά*, δεν μπόρεσε να αντέξει στην οικονομική κρίση της εποχής και η κυκλοφορία της διακόπηκε στις 26 Απριλίου 1931, με τη συμπλήρωση ενάμιση χρόνου ζωής και 75 μόλις φύλλων, με τη δήλωση ότι θα επανεκδοθεί αργότερα. Ο Λιούμπις, ο οποίος είχε ήδη αναχωρήσει για την Αθήνα από τον Νοέμβριο 1930, «μετά διειθν εν τη πόλει μας διατριβήν», πέθανε ένα χρόνο μετά το κλείσιμο της εφημερίδας, με αποτέλεσμα την ακύρωση κάθε ελπίδας επανέκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1953-1970), ΔΒΚ, Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Γκολομπία (Θεσσαλονίκη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Μπακάλης, «Πνευματικά εικοσιπεντάχρονα της *Καστοριάς* 1913-1938», *εφ. Καστοριανή Ζωή*, αρ. φ. 234, 16 Μαρτ. 1940.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Δυτική Μακεδονία

Ανεξάρτητος Εβδομαδιαίος Εφημερίς εν Κοζάνη. Αρχικά με το όνομα *Ελληνική Μακεδονία* (23 Ιαν. 1950 - 20 Ιουλ. 1953, αρ. φ. 1-174). Κοζάνη, 23 Ιαν. 1950-2001, συνέχισε την αρχική αρίθμηση. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Μ. Ζηκόπουλος, Διευθυντής σύνταξης: Κ. Σακελλαρίου (23 Ιαν. 1950 - 4 Νοε. 1957, αρ. φ. 1-395). Μότο: «Η Μακεδονία είναι ελληνική» (23 Ιαν. 1950 - 8 Μαΐου 1950, αρ. φ. 1-16) και «Ελληνες! Αν σώσουμε την Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει. Ίων Δραγούμης» (από 15 Μαΐου 1950, αρ. φ. 17). Το 1975 τη

διεύθυνση αναλαμβάνει η Μανιάνα Ι. Ζηκοπούλου (15 Φεβρ. 1975, αρ. φ. 1271), που αναφέρεται ως ιδιοκτήτρια και εκδότρια και αργότερα η Ελένη Ι. Ζηκοπούλου, ενώ ο Ι. Ζηκόπουλος διατηρεί τον τίτλο του ιδρυτή, χωρίς όμως να αποσυρθεί από την έκδοση της εφημερίδας. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη –κάποια φύλλα δισέλιδα ή και εξασέλιδα– και οκτάστηλη, πάντα σε μεγάλο σχήμα, ακολουθεί την αρίθμηση του προηγούμενου τίτλου της. Μοιράζεται σε συνδρομητές και από τα πρακτορεία Τύπου. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο του Στ. Θεοδοσιάδη στην Κοζάνη και αργότερα στο τυπογραφείο του Αγη Σούλα στη Θεσσαλονίκη (25 Αυγ. 1974 - 10 Ιαν. 1976, αρ. φ. 1248-1316), του Δημ. Τουφεξή στη Λάρισα (17 Ιαν. 1976 - 27 Αυγ. 1985, αρ. φ. 1317-1781) και στη συνέχεια στο τυπογραφείο του Σ.Ε. Βαγουρδή στην Έδεσσα (από 17 Σεπτ. 1985, αρ. φ. 1783).

Η πρώτη, αλλά και μακροβιότερη, μεταπολεμική ανεξάρτητη εφημερίδα της Κοζάνης και μία από τις παλαιότερες και μακροβιότερες της Δυτικής Μακεδονίας που κυκλοφόρησε πάνω από 2000 φύλλα. Αν και εφημερίδες είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν ξανά στην Κοζάνη από την πρώτη στιγμή της αναχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων Κατοχής τον Οκτώβριο 1944, τα φύλλα αυτά, μικρής διάρκειας ζωής τα περισσότερα, ήταν κυρίως έντυπα προπαγάνδας των διαφόρων πολιτικών παρατάξεων παρά ενημερωτικά ειδησεογραφικά έντυπα ανεξάρτητης γνώμης και εξαφανίστηκαν με την πρώτη εξομάλυνση της πολιτικής κατάστασης. Η κυκλοφορία της ήταν προγραμματισμένη να ξεκινήσει το 1949, διάφορες δυσκολίες όμως που παρουσιάστηκαν στην πορεία –και που δεν διευκρινίζονται– ανέκοψαν την πρώτη προσπάθεια. Το πρώτο φύλλο κυκλοφορεί τελικά τον Ιανουάριο 1950. Αργός σε αυτή την προσπάθεια του Ι. Ζηκόπουλου στάθηκε για τα επτά πρώτα χρόνια, ως υπεύθυνος σύνταξης, ο Κ. Σακελλαρίου, διευθυντής σύνταξης και του *Εθνικού Αγώνος*, μιας δραχμίας εβδομαδιαίας εφημερίδας, που εκδιδόταν στην Κοζάνη την περίοδο 1945-1946 από την Επιτροπή Συντονισμού Εθνικού Αγώνα.

Με το εναρκτήριο άρθρο του πρώτου φύλλου οι συντάκτες ανακινώνουν τους σκοπούς και τις επιδιώξεις της νέας έκδοσης, κάνοντας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, μία δήλωση και μία υπόσχεση. Τη δήλωση της συμπτωματικής κυκλοφορίας της νέας εφημερίδας λίγο πριν τις βουλευτικές εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1950 «δία να μην εκληφθή η *Ελληνική Μακεδονία*, ως κοινή προεκλογική φυλλάδα», και την υπόσχεση ότι θα αγω-

νιστούν για την προαγωγή των γενικών και τοπικών συμφερόντων και την προσπάθεια επικράτησης «μιας πραγματικής υγιούς νέας καταστάσεως», η οποία θα ανασυντάξει και θα νοικοκυρέψει το νέο ελληνικό κράτος, μετά από μία δεκαετία σχεδόν πολέμου και βίαιων συγκρούσεων. Στις επιδιώξεις τους κυρίαρχη θέση κατέχει επίσης ο αγώνας για την επίλυση των προβλημάτων που βασανίζουν τη Δυτική Μακεδονία, πιο επιτακτικά τώρα από ποτέ. «ούτως ώστε, αφ' ενός μεν να δυναμώσει η αναρρώση, αφ' ετέρου δε να παύουν να θεωρείται από τους λοιπούς Έλληνες τόπος εξορίας». Η απο-

τη νομβέλα *Αγάπη στον Αλιάκμονα* του Κοζανίτη δικηγόρου και λόγιου Κων. Τσιτσελίκη— καθώς και εργασίες με διάφορα θέματα, που ξεφεύγουν από την τυπική ειδησεογραφία. Συντάκτες ή συνεργάτες δεν αναφέρονται, αν και πρέπει να υπήρχαν ανταποκριτές σε ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία και ίσως και εκτός αυτής, κρίνοντας από την ποικιλία της ύλης. Το όνομά τους αναφέρεται μόνο όταν αυτοί υπογράφουν τα κείμενά τους (αν και όπως συνηθιζόταν την εποχή εκείνη υπογράφουν μόνο με τα αρχικά τους ή με ψευδώνυμα, εμπνευσμένα κατά κανόνα από τον τόπο καταγωγής τους), ενώ συντάκτες των ανωνύμων κειμένων θεωρείται ότι ήταν οι ίδιοι οι διευθυντές και εκδότες της.

Το 1953 αλλάζει τίτλο και κυκλοφορεί με το νέο της όνομα *Δυτική Μακεδονία* το οποίο, όπως διευκρινίζει, επιλέγει ανάμεσα από διάφορα ονόματα που πρότειναν οι ίδιοι οι αναγνώστες της, αφού ο προηγούμενος τίτλος της μπορούσε εύκολα να παραπέμψει και σε άλλου είδους σκέψεις, όχι και τόσο ακίνδυνες. Το 1955 ο Ι. Ζηκόπουλος αγοράζει και τυπικά από τον Στ. *Θεοδοσιάδη το τυπογραφείο της *Βορείου Ελλάδος* και, ακολουθώντας το παράδειγμά του, εκδίδει το 1960 τον πρώτο τόμο ενός ετήσιου *Ημερολογίου «Δυτικής Μακεδονίας»*, υπό την επιμέλεια του Μιλτιάδη Λεοντάρη, εκπροσώπου της την εποχή εκείνη στην Αθήνα. Παρά τη θερμή υποδοχή και αποδοχή από το αναγνωστικό κοινό, η έκδοση διακόπτεται πρόωρα, αφού κυκλοφορεί ένα ακόμα τεύχος το 1961, ενώ το προαναγγελλθέν τεύχος του 1962 δεν κυκλοφόρησε ποτέ λόγω ασθένειας του Ι. Ζηκόπουλου. Κατά την τελευταία δεκαετία είχε χάσει τη θέση που κάποτε κατείχε στην εφημεριδογραφία του νομού— αν και διατήρησε τον χαρακτηρισμό της εβδομαδιαίας η περιοδικότητά της διατηράσεται σημαντικά, χωρίς όμως να παύει η έκδοσή της. Θα σταματήσει την έκδοσή της το έτος 2001.

Αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την κοινωνικοπολιτική ιστορία του νομού Κοζάνης και της Δυτικής Μακεδονίας, με την οποία έχει συμβαδίσει για 51 ολόκληρα χρόνια. Ο ιδρυτής και διευθυντής της Ι. Ζηκόπουλος, απόφοιτος της Νομικής Σχολής της Αθήνας, με την ακατάβλητη ενεργητικότητα του υπήρξε, σ' όλη τη διάρκεια που διήρθε την εφημερίδα, σταθερός στις πολιτικές του πεποιθήσεις, γεγονός που δημιούργησε για την εφη-

γήτευση από την αδιαφορία της επίσημης ελληνικής κυβέρνησης για τα προβλήματα της Δυτικής Μακεδονίας συνεχίζει να είναι ιδιαίτερα έντονη, όπως στις προπολεμικές και στις μεταπολεμικές τοπικές εφημερίδες.

Καλύπτει θέματα πολιτικά, πολιτιστικά, δικαστικά και αστυνομικά, οικονομικά και αθλητικά, τοπικής και πανελληνίας ειδησεογραφίας με αρκετές φωτογραφίες, διαφημίσεις, αγγελίες και άλλες πληρωμένες δημοσιεύσεις. Συχνά στις σελίδες της φιλοξενούνται και διηγήματα, μυθιστορήματα σε συνέχειες—όπως από τα πρώτα φύλλα κιάλας καθιερώει δημοσιεύοντας σε συνέχειες

μερίδα σε κάποιες φάσεις της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας, κρίσεις ακόμα και αρνητικές. Οι πολιτικο-φιλοσοφικές του απόψεις, πάντοτε στο πνεύμα της «συντηρητικής» εκδοχής των πολιτικών και καθημερινών πραγμάτων διατηρήθηκαν αναλλοίωτες ως το τελευταίο φύλλο της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (27 Ιουλ. 1953 - 26 Δεκ. 1970. αρ. φ. 175-1066). ΚΔΚΒ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον ιδρυτή της εφ. *Δυτική Μακεδονία* Ιωάννη Ζηκόπουλο (Κοζάνη, Μάρτ. 2002).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Π. Δελιαλής. *Εφημερίδες (εκδοθείσες εν Κοζάνη)*. Κοζάνη 1959: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 22· Μαν. Κανδυλάκης. «Οι εφημερίδες του νομού Κοζάνης». *Ο Τύπος*, τχ. 122 (Ιουλ. 2000), 13-30.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Μ. ΜΑΤΣΟΥ

Δωδεκανήσιος / Dodecanesian

Δελτίον Δωδεκανησιακής Νεολαίας Αμερικής / Monthly Bulletin of Dodecanesian League of America. Νέα Υόρκη, Οκτ. 1934 - Σεπτ. 1943. αρ. τχ. 1-76. Εκδότης: επιτροπή μελών της διοικητικής επιτροπής της Δωδεκανησιακής Νεολαίας Αμερικής (ΔΝΑ). Μότο: «We demand the liberation of our Greek Islands from Italy» (αρ. τχ. 4)· «We demand the liberation from Italy of our Greek Islands of the Aegean Sea» (αρ. τχ. 5-25)· «Friends of justice and liberty protest the continued Italian occupation of Grecian Dodecanese» (αρ. τχ. 26-34)· «Friends of justice and liberty protest the Italian occupation of Grecian Dodecanese» (αρ. τχ. 35-76). Μηνιαίο, τεσσάρων έως οκτώ σελίδων (τα πανηγυρικά τεύχη με περισσότερες σελίδες), τετράστηλο, με αρίθμηση μη συνεχή, διαστάσεων 36,7x27 εκ. Τιμή τεύχους: 10 σεντς (αρ. τχ. 1-76). Ετήσιες συνδρομές: 1 δολ (αρ. τχ. 1-34), 1,50 δολ. (αρ. τχ. 35-76). Από πληροφορίες που δημοσιεύονται στο περιοδικό προκύπτει ότι τα τχ. 1-14 τυπώθηκαν σε 5000 αντίτυπα και τα επόμενα σε 3000 αντίτυπα. Δεν είναι γνωστό το τυπογραφείο.

Στόχος της έκδοσης ήταν η δραστηριοποίηση των Δωδεκανησίων της Αμερικής και ο συντονισμός της δράσης τους για τη διαφώτιση του ελληνικού αλλά και του αμερικανικού κοινού για το θέμα της ενσωμάτωσης της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα. Στο προγραμματικό άρθρο «Αρχή δράσεως» (αρ. τχ. 1) επισημαινόταν χαρακτηριστικά: «Προβαίνοντες ήδη εις την έκδοσιν του ιδιαίτερου οργάνου της Δ.Ν.Α. του "ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΥ" θα προσπαθώμεν να αναζωπυρώσωμεν το ενδιαφέρον των απανταχού της Αμερικής Δωδεκανησίων, και κατόπιν, διά της υποστηρίξεως όλων, θα επι-

διώξωμεν την διαφώτισιν του Αμερικανικού κοινού υπέρ της υποθέσεώς μας».

Την ύλη του αποτελούσαν άρθρα για τα Δωδεκάνησα, σύντομες ειδήσεις και σχόλια για κάθε νησί, καθώς και περιγραφές από τη δράση δωδεκανησιακών σωματείων της Αμερικής. Δημοσιεύονταν επίσης σημειώματα ιστορικά και λαογραφικά περιεχομένου. Ακόμη, εκατοντάδες επιστολές κατά της ιταλικής κατοχής των νησιών.

Αποτελέσε το επίσημο όργανο της ΔΝΑ που είχε ιδρυθεί το 1934 με προφανείς σκοπούς. Οι υπεύθυνοι για την έκδοσή του, παρά τις δύσκολες συνθήκες κάτω από τις οποίες εργαζόνταν, πέτυχαν τον βασικό στόχο τους, ο οποίος ήταν η κινητοποίηση του δωδεκανησιακού στοιχείου της Αμερικής. Το αποδεικνύει η οικονομική ενίσχυση της προσπάθειας –μέσω των διαφημιστικών καταχωρήσεων ελληνικών καταστημάτων της Νέας Υόρκης και άλλων Πολιτειών των ΗΠΑ– που συνέτεινε στην μακρομέρευση του εκδοτικού εγχειρήματος. Άσχετα όμως από αυτό, η ύλη του υπήρξε άμορφη. Πλαισιωνόταν με φωτογραφίες από τη Δωδεκάνησο και από εκδηλώσεις δωδεκανησιακών σωματείων της Αμερικής. Για την προβολή των απόψεων του εντύπου επιλέχτηκαν διάφοροι τρόποι. Ενώ έως το τχ. 28 στο εξώφυλλο (πρωτοσέλιδο) του περιοδικού άλλα άρθρα δημοσιεύονταν στα ελληνικά και άλλα στα αγγλικά, από το τχ. 20 και ύστερα ήταν αποκλειστικά στα αγγλικά. Η συχνή αλλαγή του μότο αποσκοπούσε επίσης, ανάλογα με την εξέλιξη κάθε φορά του διεθνούς πολιτικού κλίματος, να προσαρμοζόταν προς αυτό και το αίτημα για την επίλυση του Δωδεκανησιακού Ζητήματος. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι το περιοδικό, τον Μάιο 1941, με την κατάληψη της Ελλάδας από τα γερμανικά στρατεύματα, ανέστειλε την έκδοσή του. Επανακυκλοφόρησε τον Νοέμβριο 1943, όταν κρίθηκε ότι ήταν υπόθεση χρόνου η απελευθέρωση της Ελλάδας, γεγονός που θα οδηγούσε την προσπάρητη σ' αυτή της Δωδεκανήσου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκνάκης. *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*. Καταγραφή. Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 655-657· Μαν. Αθανασιάδης. *Η Δωδεκανησιακή Νεολαία Αμερικής και η συμβολή της στην απελευθέρωση της Δωδεκανήσου*. Αθήνα, έκδ. Εθνικού Δωδεκανησιακού Συμβουλίου Αμερικής, 1987, σ. 27-33· Κ.Γ. Τσιγκνάκης «Η Δωδεκανησιακή Νεολαία Αμερικής (1934-1946)». Με αφορμή ένα βιβλίο». *Δωδεκανησιακά Χρονικά*, 14 (1991), 261-267.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Δωδεκάνησος / Le Dodécanèse

Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς όργανον των Δωδεκανησίων. Αλεξάνδρεια. 12 Σεπτ. 1925-1932, 1934-1937 ή 1938, αρ. φ. 1-371. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Παντελής *Καστρονής (1925-1938). Τη διευθύνουσα συντακτική επιτροπή απαρτίζαν οι Δρ. Γ. Νικολάου, Θωμάς Γεράκης, Κων. Κουλλέπης και Γουλιέλμος Μαυρίκιος. ενώ υπεύθυνος συντάκτης ήταν ο Αντώνιος Μαυρίκιος. Αναφέρεται και περ. Γ' με εκδότη τον Γεώργιο Μαργελλή (1938-1947), που σχημάτισε προς τούτο συντακτική επιτροπή με μέλη τους Γουλιέλμο Μαυρίκιο, Παντελή Καστρονή, Ζαχαρία *Χαλκιάδη και Θεόδωρο Μοσχόνα. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 55x40 εκ. Τιμή φύλλου: 10 μιλλ. Η εξαμηνιαία συνδρομή για την Αίγυπτο ήταν 40 γρόσια διατίμησης, ενώ η ετήσια 60 γ.δ για την Αίγυπτο, 80 λίρες για τα Δωδεκάνησα, 150 δρχ. για την Ελλάδα και 5 δολ. για την Αμερική. Τα γραφεία της ήταν στην οδό Βολανάκη 4 στην Αλεξάνδρεια. Διέδτε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Σκοπός της, όπως αναγράφεται στο πρώτο φύλλο της, είναι να προασπίσει την κατάφωρη ηθική και νομική αδικία του δωδεκανησιακού λαού, «εκπροσωπούσα την γνώμην, τους πόδους, το φρόνημα και τας διαθέσεις των απανταχού Δωδεκανησίων, ερειδομένη μόνον επί του δικαίου και του δόγματος του δικαίου των εθνικοτήτων, το οποίον διεκήρυξεν και εκαλλιέργησεν αυτός ούτος ο ευγενής και φιλελεύθερος ιταλικός λαός, καθώς και επί του δεσπισθέντος εις τον κανονισμόν της Κοινωνίας των Εθνών δικαιοσύνης της αυτοδιαθέσεως των λαών. Με μόνα τα όπλα ταύτα η Δωδεκάνησος θα διακηρύξη τους πόδους και τα φρονήματα των ανά τον κόσμον νησιωτών» και παρακάτω: «παρά ταύτα θα προσπαθήσει να έχει ενήμερον τον απανταχού Δωδεκανησιακόν κόσμον περί του ζητήματος του και θα του υπενθυμίξει, ότι και αυτός αποτελεί μέρος και απαρτίζει επαρχίαν της μάξης και

ουσίας των άλλων ελληνικών τμημάτων, τα οποία δι' επιμονής και αγώνων, αφομοιώνοντα χωρίς να αφομοιωθούν, επέτυχον της τελείας αυτών αποκαταστάσεως». Σημειώνεται, ότι μετά τις Συνθήκες των Σεβρών (10 Αυγ. 1920) και της Λωζάννης (30 Ιαν. 1923), το κέντρο του δωδεκανησιακού αγώνα μεταφέρθηκε από την Αθήνα στο εξωτερικό και κυρίως στην Αίγυπτο, όπου οι συνθήκες για τον αγώνα ήταν καλύτερες, ενώ υπήρχαν και τα οικονομικά μέσα, από την αξιόλογη δωδεκανησιακή παροικία της Αιγύπτου, με επικεφαλής τον Ιωάννη Καζούλλη, πρόεδρο της Κεντρικής Επιτροπής των εν Αιγύπτω Δωδεκανησίων.

Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύονται το κύριο άρθρο γραμμένο στην ελληνική και τη γαλλική, το οποίο άξονά του είχε πάντα το ζήτημα της Δωδεκάνησου, καθώς και το χρονογράφημα. Στη δεύτερη σελίδα περιλαμβάνονται ειδήσεις από τα Δωδεκάνησα και στην τρίτη άρθρα ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου για τα νησιά. Τέλος, στην τέταρτη σελίδα υπάρχουν ειδήσεις από τη ζωή στην Αίγυπτο, η αλληλογραφία, επιφυλλίδες και διαφημίσεις.

Επανακυκλοφορεί στις 11 Μαρτίου 1934, οπότε αρχίζει η περ. Β', ως εβδομαδιαία εφημερίδα, «όργανον της Δωδεκανησιακής Νεολαίας Αιγύπτου». Η Δωδεκανησιακή Νεολαία Αιγύπτου, σύμφωνα με άρθρο του πρώτου προέδρου της Μηνά Ν. Αρετού, σχετικά με το ιστορικό της ίδρυσης και της δράσης της, «όταν η έκδοσις της εφημερίδος Δωδεκάνησος εσταμάτησεν δι' οικονομικούς λόγους, ανέλαβε εξ ιδίων της την έκδοσιν της και τυγχάνει τοις πάσιν γνωστή η συμβολή του εθνικού τούτου οργάνου εις την διατήρησιν και ενδάρρυνσιν του ανίσου αγώνος των Δωδεκανησίων». Η διάταξη της ύλης δεν αλλάζει, ενώ από το 1935 η ύλη της τελευ-

ταίας σελίδας δημοσιεύεται σε τρεις γλώσσες: αγγλική, γαλλική και αραβική.

Η προσφορά της στον αγώνα για την αποκατάσταση των νησιών είναι ανυπολόγιστη, ωστόσο δεν έχει αναδειχθεί όσο θα έπρεπε, αφού οι περισσότεροι από τους πρωτεργάτες της προσπάθειας εκείνης, παραμένουν ακόμη και σήμερα άγνωστοι. Σύμφωνα με τον Παντελή Καστρονή (Δωδεκανησιακά Χρονικά, τ. Δ', 1975), με την έκδοση της Δωδεκανήσου «επετεύχθη ό,τι εθεωρείτο χδεις δυσπεπίτευκτον: η επαφή με τους εν διασπορά Δωδεκανησίους και εγένετο ο συνεκτικός κρίκος μεταξύ της Κεντρικής Επιτροπής και των εν Αμερική, Ελλάδα, Αυστραλία και αλλοιού Δωδεκανησιακών οργανώσεων. Δια της Δωδεκανήσου εγένετο μία διαρκής πνευματική και πατριωτική επικοινωνία των Δωδεκανησίων, πλήρης δε ήτο η δι' αυτής διαφώτισις και ο φρονηματισμός». Σημειώνει ακόμα ότι «κα εις την εξωτερικήν πλευράν του αγώνος η Δωδεκάνησος προσέφερεν υψίστους υπηρεσίας, εδημιούργησεν σφαιράς συμπαθείας γύρω από τον Δωδεκανησιακόν αγώνα και εξαιρετούς φίλους. Η εφημερίς υπήρξε και η πρώτη σοβαρά ενόχλησις της κατεχούσης Δυνάμεως, η οποία ηναγκάσθη να εγκαταστήσει εις το Ιταλικόν προξενείον, ιδιαίτερον τμήμα παρακολουθήσεως των Δωδεκανησίων και επιτελείων μεταφραστών, δια την μετάφρασιν ολοκληρου της Δωδεκανήσου, εσημημάτισαν ακόμη και σώμα χαφιέδων, από δύο ή τρεις δυστυχισμένους Δωδεκανησίους».

Οι ιταλικές αρχές απαγόρευσαν την κυκλοφορία της εφημερίδας στα Δωδεκάνησα, πάντα όμως βρισκόταν τρόπος να φθάνουν κρυφά φύλλα της στη Ρόδο και στα άλλα νησιά. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της επιστροφής από τη Ρόδο φύλλου της εφημερίδας με 500 υπογραφές στα λευκά περιθώρια, των νησιωτών που την είχαν διαβάσει.

Ενδεικτικά παρατίθενται ορισμένα από τη σωρεία των άρθρων και δημοσιευμάτων που είχαν δημοσιευτεί στην εφημερίδα. Περ. Α': «Εξέγερσις εις Δωδεκάνησον (Κάλυμνος-Κάρπαθος)» (αρ. φ. 14), άρθρο R. Puaux για Δωδεκάνησο (αρ. φ. 18), J. Stephanopoli, «Το προνομιακό καθεστώς της Δωδεκανήσου» (αρ. φ. 23), «Ο δεκάλογος του Δωδεκανησίου» (αρ. φ. 108), Περ. Β': «Τα γεγονότα της Καλύμνου» (αρ. φ. 64), G. Jacopi, «Η ελληνική όατη Ρόδος» (αρ. φ. 65), «Επιστολή Σκ. Ζερβού σε Χαϊλέ Σελασιέ» (αρ. φ. 68).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1925-1929), ΔΚΒΡοδ (172 φ. της περ. Β' έως και το 1937. Το αρχείο της εφ. έχει ψηφιοποιηθεί και είναι διαθέσιμο στο αναγνωστικό κοινό), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Το Πανδωδεκανησιακόν Συνέδριον», Δωδεκανησιακόν Ημερολόγιον 1926 του Παντ. Καστρονή, Αλεξάνδρεια 1929· Παντ. Καστρονή, «Από τα παρισκήνια της Δωδεκανήσου», Δωδεκανησιακόν Πασχαλινόν Λετίκιωμα 1929 του Ιωάννη Ν. Λερόπουλου, Αλεξάνδρεια 1929· Μηνάς Ν. Αρετός, «Δωδεκανησιακή Νεολογία Αιγύπτου», Ημερολόγιον των Δώδεκα του Κ.Ν. Φραγκούλη, Πορτ-Σάϊδ 1936· Ευγ. Μιχαηλίδης, Πανόραμα, σ. 105· Ι. Χατζηφώτης, «Δωδεκανησίοι συγγραμμαίς στην Αλεξάνδρεια και Αίγυπτο», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τ. Β' (1973), 289· Παντ. Καστρονή, «Η ιστορία του Δωδεκανησιακού αγώνος εις την Αίγυπτον (1912-1925)», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τ. Δ', (1975).

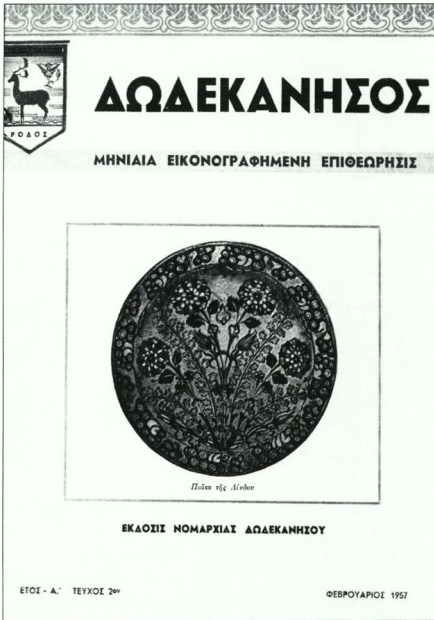
ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

Δωδεκάνησος

Μηνιαία Εικονογραφημένη Επιθεώρησης. Ρόδος, Ιαν. 1957 - Μάρτ. 1958, αρ. τχ. 1-15. Εκδόθηκε από τη νομαρχία Δωδεκανήσου με επιτροπή ύλης αποτελούμενη από τους Γεώργιο Ρεμπάκο (πρώτο νομάρχη Δωδεκανήσου), Ευστάθιο Βόνδα (διευθυντή της νομαρχίας), Νικόλαο Χαλιάσο (γεν. επιθεωρητή μέσης εκπαίδευσης) και Φραγκίσκο Σαρρή (πρωϊστάμενο γραφείου νομάρχου). Το 1957 κυκλοφόρησαν δώδεκα τεύχη, ένα κάθε μήνα, με εξήντα τέσσερις έως ενενήντα τέσσερις σελίδες και ένα τριπλό τεύχος το επόμενο έτος (αρ. τχ. 13/14/15, Ιαν./Μάρτ. 1958) που ήταν το τελευταίο. Είχε χρωματιστό εξώφυλλο με σήμα το ελάφι της Ρόδου και διανεμόταν δωρεάν.

Η περίοδος έκδοσης του συμπίπτει με την πρώτη περίοδο καθιέρωσης του δεσμού της νομαρχίας στη Δωδεκάνησο, που μέχρι το 1955 ονομαζόταν «Γενική Διοίκηση» Δωδεκανήσου. Ο σκοπός του περιοδικού ήταν «η εξύψωσις του πνευματικού επιπέδου των κατοίκων του νομού. Η κατατόπισις αυτών επί των υπό του κράτους υπέρ αυτών πραττομένων και η καθοδήγησις επί ζητημάτων αμέσως ενδιαφερόντων αυτούς» (αρ. τχ. 2, σ. 1).

Στο πρώτο τεύχος δημοσιεύονται επιστολές του μητροπολίτη Ρόδου κ. Σπυριδωνά, του βουλευτή Δωδεκανήσου και υπουργού Εμπορικής Ναυτιλίας Στέλιου Κωτιάδη, του βουλευτή Δωδεκανήσου Γαβριήλ Χαρίτου, του δημάρχου Ροδίων Μιχαήλ Πετριδη και του επάρχου Κω Γ. Μιχαλόπουλου, με τις οποίες χαριετίζουν την έκδοση του περιοδικού. Επίσης στο ίδιο τεύχος, όπως και στα επόμενα, δημοσιεύονται ενημερωτικά άρθρα από ανώτερα στελέχη της νομαρχίας και συνεργασίες με ρόδιους

και δωδεκανήσιους λόγιους, λογοτέχνες, λαογράφους, εκπαιδευτικούς, ιατρούς και τεχνικούς. Υπάρχουν έτσι ιστορικά σημειώματα, αρχαιολογικές αναφορές, άρθρα για την εκπαίδευση και το έργο του δωδεκανήσιου εκπαιδευτικού, λαογραφι-

κές και γλωσσολογικές μελέτες, διηγήματα, ποιήματα, θέματα παιδαγωγικά, οικονομικά και τουριστικά και μία μόνιμη στήλη. «Τα Χρονικά του μηνός», με χρήσιμες πληροφορίες, κυρίως για έργα και προβλήματα του νομού. Αρκετές σελίδες είναι αφιερωμένες στην προβολή του έργου της νομαρχίας Δωδεκανήσου και σε ζητήματα της διοίκησης και αυτοδιοίκησης.

Από τους πιο τακτικούς συνεργάτες ήταν ο Χριστόδ. Παπαχριστοδούλου, ο Γ. Ζερβός, ο Αν. Βρόντης, η Μαρία Μιχαλαριά, ο Ν. Χαλιάσος, ο Γ. Τοπούζης, ο Εμμ. *Καλαμπίτης, ο Ν. Χατζηγεωργίου, ο Ν. Κόνσολας, ο Μάρκ. Βρατσάλης, ο Γ. Καραμηνάς, ο Αρ. Ζουρούδης, ο Δ. Νιοκαστρίτης, η Ειρήνη Βαρίκα-Μοσκόβη, ο Ν. Χαθιαράς, ο Μ. Μαυρουδής, ο Ι. Γιαννακές, ο Β. Μοσκόβης, ο Α. Ισηγόνης, ο Σ. Αγαπητίδης, ο Μ. Σαμάρκος, η Λούλα Παπαμανώλη, ο Εμμ. Παπαμανώλης, ο Μ. Χονδρός, ο Αλ. Μάλης κ.ά.

Έδωσε τη δυνατότητα στους πνευματικούς ανθρώπους της περιοχής να προβάλλουν τις απόψεις και τις θέσεις τους και γενικότερα να καλλιεργηθεί ένας γόνιμος προβληματισμός, σε μια εποχή κατά την οποία, αυτό δεν ήταν εύκολο. Επίσης δόθηκε στην προβολή και γνωριμία της Δωδεκανήσου σε όλη την Ελλάδα, αφού με ενέργειες της νομαρχίας κυκλοφορούσε σ' όλη τη χώρα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αφ τχ. 1. 13-15). ΔΚΒΡοδ., ΕΒΕ.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ – ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

καλλιτεχνικά, παιδικά, επιστημονικά, θρησκευτικά, γυναικεία, παιδαγωγικά, επαγγελματικά κ.ά.) καθιστά πληρέστερη την εικόνα αυτού του «πανοράματος» του Τύπου.

Στα 700 περίπου λήμματα για τα πρόσωπα που ενεπλάκησαν στην παραγωγή των εντύπων, παρουσιάζονται όχι μόνο οι σημαντικότεροι και γνωστότεροι εκδότες, δημοσιογράφοι και γελοιογράφοι, αλλά και οι λιγότερο γνωστοί, αυτοί των εντύπων της περιφέρειας και του εξωτερικού, που κατέβαλαν τις δικές τους προσπάθειες για την ανάπτυξη του Τύπου.

Το έργο ολοκληρώνεται με Παραρτήματα. Στο πρώτο, παρουσιάζονται τα σύντομα ιστορικά των ενώσεων και σωματείων του Τύπου που με τη δράση τους συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωσή του, καθώς και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων όσων εργάζονται στον χώρο αυτό. Η σχολιασμένη Γενική Βιβλιογραφία που ακολουθεί, παρουσιάζει τον Τύπο ως αντικείμενο έρευνας και αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για τους αυριανούς μελετητές του θέματος. Στη συνέχεια, η σύντομη παρουσίαση της νομοθεσίας περί Τύπου από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, καταγράφει τις «περιπέτειές» του και τους δύσκολους δρόμους της αυτονόητης, σήμερα, ελευθεροτυπίας. Τέλος, το φωτογραφικό ένδετο των τελευταίων σελίδων απεικονίζει το «ταξίδι» των εντύπων προς τον τελικό αποδέκτη τους, τον αναγνώστη.

ISBN 978-960-7916-52-5
ISBN Α' τόμος 978-960-7916-53-2

MD0006026796